SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 106

Raimo Lahti

TOIMENPITEISTÄ LUOPUMISESTA RIKOSTEN SEURAAMUS-JÄRJESTELMÄSSÄ

erityisesti silmällä pitäen tuomitsematta jättämistä

Mit deutscher Zusammenfassung

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN
JULKAISUJA
A-sarja N:o 106

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 106

RAIMO LAHTI

TOIMENPITEISTÄ LUOPUMISESTA RIKOSTEN SEURAAMUS-JÄRJESTELMÄSSÄ

erityisesti silmällä pitäen
tuomitsematta jättämistä

ÜBER DAS ABSEHEN VON STRAFE, KLAGE UND STRAFVERFOLGUNG IM SYSTEM DER FOLGEN VON STRAFTATEN
insbesondere im Blick auf das Absehen von Strafe

ZUSAMMENFASSUNG

AKATEEMINEN KIRJAKAUPPA
Jakaja

TOIMENPITEISTÄ LUOPUMISESTA RIKOSTEN SEURAAMUS-JÄRJESTELMÄSSÄ

erityisesti silmällä pitäen
tuomitsematta jättämistä

KIRJOITTANUT

RAIMO LAHTI

OIKEUSTIETEEN LISENSIAATTI,
VALTIOTIETEEN KANDIDAATTI,
VARATUOMARI

Yliopistollinen väitöskirja, joka Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Porthanian luentosalissa III torstaina 5. syyskuuta 1974 klo 12.

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1974. Vammalan Kirjapaino Oy

ISBN 951-9068-27-9 (nid.)
ISBN 951-9068-28-7 (sid.)
ISBN 978-951-855-573-8 (pdf)

ALKUSANAT

Julkaistessani tutkimukseni kiitän sydämellisesti kaikkia niitä, jotka ovat myötävaikuttaneet sen valmistumiseen.

Professorit *Reino Ellilä* ja *Inkeri Anttila* ovat opettajinani ja ohjaajinani monin tavoin tukeneet tutkimustyötäni sekä kiinnostuneina ja rohkaisten seuranneet sen edistymistä. Professori Anttila ja professori *Jouko Halila* ovat esitarkastajina lukeneet teoksen käsikirjoituksen ja esittäneet sen johdosta arvokkaita näkökohtia.

Oikeusneuvos *Olavi Heinosen* ja apulaisprofessori *Pekka Koskisen* kanssa käymäni väitöskirjan tekemistä kosketelleet keskustelut ovat olleet minulle antoisia. Valtiotieteen kandidaatti *Kauko Aromaa,* valtiotieteen lisensiaatti *Patrik Törnudd* ja valtiotieteen tohtori *Paavo Uusitalo* ovat tehneet hyödyllisiä huomautuksia teoksen 5 §:n eri käsikirjoitusmuunnelmien johdosta.

Oikeustieteen lisensiaatti *Asko Lehtonen* ja oikeustieteen kandidaatti *Lasse Syrjänen* ovat auttaneet teoksessa käsiteltyjen, Turun ja Vaasan hovioikeutta koskevien ratkaisujen etsimisessä. Suurimman vaivan tutkimusaiheeseeni liittyvien tuomioistuinratkaisujen haennassa on nähnyt vaimoni, varatuomari *Varpu Lahti:* hän on kerännyt tiedot useimmista hyväksi käyttämistäni Helsingin ja Itä-Suomen hovioikeuden sekä Helsingin raastuvanoikeuden ratkaisuista.

Tutkimuksen valmistumista on merkittävästi edistänyt se, että olen työn kestäessä ollut valtion yhteiskuntatieteellisen toimikunnan tutkimusassistentti ja siten voinut päätoimisesti keskittyä tutkimustyöhön. Väitöskirjan tekemistä varten olen saanut apurahoja *valtion yhteiskuntatieteelliseltä toimikunnalta, Suomen Kulttuurirahastosta, Antti Tulenheimon muistorahastosta* ja *Kriminologiselta tutkimuslaitokselta.*

Osoitan vielä kiitokseni yhteenvedon kääntäneelle filosofian tohtorille *Bernd Assmuthille,* teoksen julkaisusarjaansa hyväksyneelle *Suomalaiselle Lakimiesyhdistykselle* ja luotettavasta painotyöstä vastanneelle *Vammalan Kirjapainon henkilökunnalle.*

Helsingissä toukokuussa 1974

Raimo Lahti

SISÄLLYSLUETTELO

Alkusanat V

Sisällysluettelo VII

Kirjallisuusluettelo XXIX

Lyhennysluettelo LXII

Ensimmäinen luku

TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖKSISTÄ TUTKIMUKSEN KOHTEENA JA OIKEUSJÄRJESTYKSEN OSANA

1 §. Toimenpiteistäluopumissäännösten tutkimisen lähtökohtia 1

I. Rikoksen ja sitä koskevan oikeuden erilaisista tutkimusaloista .. 1

1. Rikosoikeudellisen, rikosprosessioikeudellisen, kriminologisen ja kriminaalipoliittisen tutkimuksen alan perinteistä määrittelyä 1

2. Mainittujen tutkimusalojen keskinäisestä suhteesta viimeaikaisen tieteellisen keskustelun valossa 4

a. Tutkimusalojen kohteiden yhteisyydestä (4) — b. Tutkimusalojen tavoitteiden ja menetelmien yhteisyydestä (8) — c. Tutkimusalojen yhdentymisestä (11)

3. Johtopäätöksiä esillä olevaa tutkimusta varten 12

a. Tutkimuksen sisällöstä (12) — b. Tutkimusalojen yhteisnimityksistä (14)

II. Toimenpiteistäluopumissäännöksistä ja niiden tutkimisen tarpeellisuudesta 15

1. Keskeisimmät toimenpiteistäluopumissäännökset 15

RL 3:5.3, RVA 15.2 §, RVA 18.3 §, PolL 14.2 §, NuorRikL 2—4 §, TLL 9 a § ja RL 3:5.2 (rangaistuksen vähentämissäännös)

2. Toimenpiteistäluopumissäännösten tutkimisen tarpeellisuudesta 18

2 §. Tutkimustehtävän täsmentäminen 19

I. Toimenpiteistä luopumiseen liittyvistä oikeussosiologisista (kriminologisista) kysymyksenasetteluista 19

1. Kriminologian tutkimussuuntauksista 19

2. Lain sisällön määräytymiseen tai sen soveltamiseen vaikuttavista tekijöistä 23
a. Lainsäädännön tai lain soveltamisen valikoivuudesta (23) — b. Lainsäätäjän tai -käyttäjän käyttäytymistä selittävien muuttujien lajeista (23) — c. Lain säätämistä tai soveltamista koskevan tutkimuksen painopisteistä (25)
3. Oikeussosiologinen suuntautuminen tässä tutkimuksessa 27
a. Toimenpiteistäluopumissäännösten taustan tutkimisesta (27) — b. Toimenpiteistäluopumissäännösten vaikutusten tutkimisesta (28)

II. Toimenpiteistäluopumissäännösten tulkintaan liittyvistä kysymyksenasetteluista 29
1. Tulkinnassa käytettävästä argumentaatiosta 29
a. Tulkinta-argumenttien erilaisesta painottamisesta (29) — b. Lain tarkoitusta valottavasta tulkinta-aineistosta (34)
2. Tutkimuksen jäsentelyä 37
a. Toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksen tutkimisesta (37) — b. Tuomitsemattajättämissäännösten tulkinnasta (38) — c. Säännösten esitöistä, lähi- ja rinnakkaissäännöksistä sekä soveltamiskäytännöstä tulkinta-aineistona (39)

III. Toimenpiteistäluopumissäännösten uudistamiseen liittyvistä kysymyksenasetteluista 40

3 §. Toimenpiteistäluopumissäännösten asemasta oikeusjärjestyksessä .. 42

I. Toimenpiteistä luopumisen käsitteen määrittelyä. Yleisiä näkökohtia 42
1. Rikokseen liittyvää oikeudellista seuraamusta koskevan säännöksen soveltamisvaiheista ja soveltajista 42
a. Säännöksen soveltamista havainnollistava kaavio (42). Normiteoreettista pohdintaa (43) — b. Rikoksen näytön ratkaisemisesta ja toimenpiteisiin ryhtymisestä (44)
2. Toimenpiteistä luopumisesta rikosasian tutkimisessa 48
a. Toimenpiteistä luopumisten yhteisistä piirteistä (48) — b. Toimenpiteistä luopumisen perustavien seikkojen erottamisesta rangaistavuuden, syyttämisen, syytteeseen ilmoittamisen tai sitä edeltävän toimenpiteen edellytyksistä; tällaisen erottamisen merkityksestä (49) — c. Toimenpiteistäluopumissäännösten muotoilusta (51)
3. Toimenpiteistä luopumisesta päättävistä viranomaisista 52
a. Tuomioistuimista, virallisista syyttäjistä, oikeuskanslerista ja eduskunnan oikeusasiamiehestä toimenpiteistä luopujina (52) — b. Poliisimiehistä sekä erityisistä valvontaviranomaisista, kuten kurinpito-, vero- ja tulliviranomaisista, toimenpiteistä luopujina (53) — c. Poliisipäällikkönä tai muuten esitutkinnan toimittamiseen oikeutetuista virallisista syyttäjistä (56)

4. Ilmaisujen »tuomitsematta, syyttämättä ja ilmoittamatta jättäminen» sekä »toimenpiteistä luopuminen» kielellistä tarkastelua 58
a. Ilmaisusta »tuomitsematta jättäminen» (58) — b. Ilmaisuista »syyttämättä jättäminen» ja »ilmoittamatta jättäminen» (61) — c. Ilmaisusta »toimenpiteistä luopuminen» (62)

II. Toimenpiteistä luopumisen käsitteen määrittelyyn liittyviä erityiskysymyksiä 63
1. Ovatko toimenpiteistä luopumiset rikosoikeudellisia seuraamuksia? 63
a. Ongelman asettaminen (63) — b. Sosiologisesta seuraamuksen määrittelystä (64) — c. Rikosasian käsittelyjärjestyksestä rikos- ja hallinto-oikeudellisen seuraamuksen eroperusteena (66). Syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisen käsittelyjärjestyksestä (69) — d. Seuraamusten tarkoitusperistä niiden eroperusteina (70). Tuomitsematta jättäminen sekä rangaistuksen ja rangaistuksen mittaamisen käsitteet (72). Syyttämättä ja ilmoittamatta jättäminen sekä HM 2.4 § (74) — e. Toimenpiteistä luopumiset kontrollipoliittisina seuraamuksina (75). Toimenpiteistä luopumisten sekamuotoisuudesta ja epäyhtenäisyydestä (77)
2. Toimenpiteistä luopuminen ja rikosprosessioikeudellinen opportuniteettiperiaate 77
a. Yleistä (77) — b. Rikosprosessioikeudellisen legaliteetti- ja opportuniteettiperiaatteen käsitteiden määrittelyä ja niitä koskevien nimitysten arvostelua (79) — c. Ovatko syyttämättäjättämis- (toimenpiteistäluopumis)säännökset rikosprosessioikeudellisia? (82) — d. Rikosprosessioikeudellisen, hallinnon ja rikosoikeudellisen legaliteettiperiaatteen keskinäisestä suhteesta; säännöstä, jonka mukaan toimenpiteistäluopumisvallan on perustuttava samanasteiseen oikeusnormiin kuin velvollisuuden ryhtyä toimenpiteisiin (85)

Toinen luku

TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN TAUSTAAN, VAIKUTUKSIIN JA OIKEUSVERTAILUUN LIITTYVIÄ NÄKÖKOHTIA (TOIMENPITEISTÄ LUOPUMISESTA OIKEUSHISTORIALLISELTA, -SOSIOLOGISELTA JA -VERTAILEVALTA KANNALTA)

4 § Toimenpiteistäluopumissäännösten taustasta 89

I. Yleistä rikoksen johdosta määrättävien oikeudellisten seuraamusten käyttöönottoon vaikuttavista tekijöistä 89

II. Toimenpiteistä luopumisesta rikosseuraamuksen kohtuullistamiskeinona 93

1. Kohtuuden käsitteestä 93
2. Armahduksesta, leuteraatiosta ja arbitroimisesta kohtuullistamiskeinoina 94
a. Armahduksen ja leuteraation käsitteistä (94) — b. Alioikeuksien käytännöstä tuomita laissa säädettyjä lievempiä rangaistuksia Ruotsi-Suomessa (96) — c. Armahdus-, leuteraatio- ja arbitroimiskäytännöstä Ruotsi-Suomessa (98)
3. Rikoslainsäädäntömme alkuperäisessä muodossaan sisältämien toimenpiteistäluopumissäännösten antamiseen johtaneesta kehityksestä 99
a. Rikosoikeuden klassinen koulukunta ja rikosprosessioikeudellinen legaliteettiperiaate (99). Rikosoikeuden uusklassinen koulukunta ja rikosprosessioikeudellinen opportuniteettiperiaate (100) — b. RL:mme alkuperäiselle sisällölle ominaisista piirteistä (101). RVA ja syyttämättäjättämissäännökset (102). Eräistä syyttämättä jättämisen alan laajentamista tarkoittavista ehdotuksista (103) — c. RL:iin alun alkaen sisältyneistä tuomitsemattajättämissäännöksistä ja eräistä niiden lähisäännöksistä (104). Varoitusseuraamusta koskevista lainvalmisteluvaiheista (105)
4. Vuosilta 1940 ja 1966 olevat yleiset toimenpiteistäluopumissäännökset sekä rikosseuraamuksen kohtuullistamisen ajatus .. 106
5. Rikosseuraamusten kohtuullistamiskeinojen arvioinnissa merkityksellisistä muutoksista lainsäädännössä, oikeudellisissa käsityksissä ja yhteiskunnallisissa olosuhteissa 108
a. Lainsäädännössä ja oikeudellisissa käsityksissä tapahtuneista muutoksista (108) — b. Yhteiskunnallisissa olosuhteissa tapahtuneista muutoksista (110)

III. Toimenpiteistä luopumisesta erityisestävyysajattelun ilmentymänä 111
1. Erityisestävyysajattelun läpimurrosta ja ajattelun ensimmäisistä ilmenemismuodoista seuraamusjärjestelmässämme .. 111
a. Rikosoikeuden positiivisesta koulukunnasta; *v. Lisztin* käsityksistä (111). Näiden kriminaalipoliittisten näkemysten vaikutuksesta Suomen lainsäädäntöön (112) — b. Erityisestävyysajattelun syntyyn vaikuttaneista tekijöistä (113)
2. NuorRikL 2—4 § ja erityisestävyysajattelu 113

IV. Toimenpiteistä luopumisesta prosessitaloudellisuuden toteuttamiskeinona 114
1. Eduskuntalakiin tukeutumattomasta toimenpiteistäluopumiskäytännöstä 114
a. Syyttämättäjättämiskäytännöstä (114) — b. Ilmoittamattajättämiskäytännöstä (115). TLA 31.3 §, MAA 85.2 § ja TLL 6.1 § (1957) (117)

2. TLL 9 a §, PolL 14 §:n 2 momentti, RVA 15 §:n 2 momentti ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti sekä prosessitaloudellisuuden ajatus 118
a. TLL 9 a §:n ja PolL 14.2 §:n säätämisvaiheista (118) — b. RVA 15.2 §:n ja RL 3: 5.3:n säätämisestä (120)
3. Rangaistusmääräys- ja pysäköintivirhemaksumenettelystä prosessitaloudellisuuden toteuttamiskeinoina 121
a. RangMäärL:n ja PML:n säätämisvaiheista (121) — b. Rangaistusmääräystuomarilta puuttuvasta tuomitsemattajättämisoikeudesta (123). PML 5.2 § (123)

5 §. Toimenpiteistäluopumissäännösten vaikutuksista 124

I. Yleiskatsaus toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamistiheyteen 124
1. Toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamista koskevista tilastolähteistä 124
a. Ilmoittamatta ja syyttämättä jättämistä koskevista tilastolähteistä (124) — b. Tuomitsematta jättämistä koskevista tilastolähteistä (128)
2. Ilmoittamatta jättämistä koskevien säännösten soveltamisesta .. 131
a. Liikkuvan poliisin tilastoimista huomautuksista sekä korjaus- ja näyttömääräyksistä (131) — b. *Lehkosen* suorittamien kyselytutkimusten tuloksia (136)
3. Syyttämättä jättämistä koskevien säännösten soveltamisesta .. 138
a. NuorRikL 2 ja 4 §:n soveltamisen yleisyydestä (138) — b. RVA 15.2 §:n ja 18.3 §:n soveltamisen yleisyydestä (146)
4. Tuomitsematta jättämistä koskevien säännösten soveltamisesta 151
a. Tuomitsematta jättämisen yleisyydestä lähinnä tuomioistuintilasto-julkaisujen perusteella (151) — b. NuorRikL 3—4 §:n mukaisen tuomitsematta jättämisen yleisyydestä suhteessa muiden 15—17-vuotiaille määrättävien rikosseuraamusten yleisyyteen (158) — c. RL 3: 5.3:n sekä TLL 9 a. 1 §:n ja muiden erityisten tuomitsemattajättämissäännösten soveltamisen yleisyydestä toisiinsa verrattuina (161) — d. NuorRikL 3—4 §:n soveltamistiheydestä rikoslajin mukaan vv. 1967—1968 tuomioistuintilaston alkuperäisaineiston perusteella (161). NuorRikL 3—4 §:n mukaisen tuomitsematta jättämisen rikoslajittaisesta yleisyydestä vv. 1971—1972 (164) — e. Muiden tuomitsemattajättämissäännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n soveltamistiheydestä vv. 1967—1968 tuomioistuintilaston alkuperäisaineiston perusteella (167). Huumausaine- ja virkarikoksista tuomitsematta jättämistä koskevia tietoja v:ilta 1967—1972 (167). — f. Alustavia syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen keskinäiseen suhteeseen liittyviä arvioita (170)

II. Eräistä tuomitsemattajättämissäännösten soveltamiseen vaikuttavista tekijöistä 171
1. Alustavia huomautuksia 171
a. Tässä tutkimuksessa käytettävistä muuttujista (171) — b. Kausaaliyhteyden olemassaolon edellytyksistä (174)
2. Onko tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteella vaikutusta tuomitsemattajättämissäännösten soveltamistiheyteen? 176
a. Analyysin vaiheista (176) — b. Toisaalta syytetyn (rikoksentekijän) ikää, sukupuolta ja sosiaaliryhmää sekä toisaalta tuomioistuimen käyttäytymistä (tuomitsematta jättämistä) koskevien muuttujien välisistä tilastollisista riippuvuuksista kaikki rikoslajit käsittävässä aineistossa (178) — c. Toisaalta tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisastetta ja organisaatiomuotoa sekä toisaalta tuomioistuimen käyttäytymistä koskevien muuttujien tilastollisista riippuvuuksista kaikki rikoslajit käsittävässä aineistossa (180) — d. Tuomitsematta jättämisen suhteellisesta yleisyydestä eräiden kaupunkien RO:issa Kriminaalihuolto r.y:n keräämien tietojen valossa (182) — e. Tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen (tai organisaatiomuodon) tuomitsematta jättämisen yleisyyteen kohdistuvan vaikutuksen arviointia tarkastelemalla b- ja c-jaksossa mainittujen muuttujien välisiä riippuvuuksia rikoslajeittain (186) — f. Niiden rikosten lajien (nimien) määrästä, joista on jätetty tuomitsematta, kaupungistumisasteeltaan erilaisissa tuomioistuimen sijaintikunnissa (192) — g. Rikollisuusrakenteen huomioon ottamisen merkityksestä tehtäessä päätelmiä tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen (tai organisaatiomuodon taikka syytetyn ominaisuuksien) vaikutuksesta tuomitsematta jättämisen yleisyyteen (193) — h. Johtopäätöksiä edeltäneestä analyysista pidettäessä silmällä NuorRikL 3—4 §:n soveltamiseen vaikuttavia tekijöitä (196). Muiden kuin tämän tutkimuksen empiiriseen aineistoon sisältyvien seikkojen merkityksen arviointia (197). Finalistisen selittämisen mukaisia kysymyksenasetteluja (199). — i. Johtopäätöksiä edeltäneestä analyysista pidettäessä silmällä muiden tuomitsemattajättämissäännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n soveltamiseen vaikuttavia tekijöitä (202)
3. Eräitä kuvailevia tietoja NuorRikL 3—4 §:n ja muiden tuomitsemattajättämissäännösten soveltamiseroista vuosina 1967—1968 203
a. Rikoslajien ja oikeuspiirien lukumääristä tuomitsemattajättämissäännöksiä sovellettaessa (203) — b. Tuomitsematta jättämisen suhteellisen yleisyyden muutoksesta kaupungistumisasteeltaan erilaisissa tuomioistuinten sijaintikunnissa (205) — c. Tuomitsematta jättämisen suhteellisesta yleisyydestä maan eri osissa (207)

6 §. *Toimenpiteistäluopumissäännöksistä oikeusvertailevasta näkökulmasta* 210

I. Alustavia huomautuksia 210

II. Ilmoittamatta ja syyttämättä koskevista säännöksistä 211

1. Pohjoismaat 211
a. Ruotsi (211) — b. Norja (213) — c. Tanska (215) — d. Islanti (217)

2. Eräät muut maat 217
a. Joistakin läntisen Manner-Euroopan oikeusjärjestyksistä (217). Itävalta (218). Saksan liittotasavalta (219) — b. Common law -maiden oikeusjärjestyksistä (220). Englanti (220). Yhdysvallat (221) — c. Joistakin Itä-Euroopan sosialistisista oikeusjärjestyksistä (222). Venäjän neuvostotasavalta (222). Saksan demokraattinen tasavalta (223)

III. Tuomitsematta jättämistä koskevista säännöksistä ja eräistä niiden lähisäännöksistä 224

1. Pohjoismaat 224
a. Ruotsi (224) — b. Norja (225) — c. Tanska (226) — d. Islanti (229)

2. Eräät muut maat 229
a. Joistakin läntisen Manner-Euroopan oikeusjärjestyksistä (229). Itävalta (229). Saksan liittotasavalta (230) — b. Common law -maiden oikeusjärjestyksistä (232). Englanti (232). Yhdysvallat (232) — c. Joistakin Itä-Euroopan sosialistisista oikeusjärjestyksistä (233). Venäjän neuvostotasavalta (233). Saksan demokraattinen tasavalta (234)

IV. Johtopäätöksiä 235

Kolmas luku

TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN, ERITYISESTI TUOMITSEMATTAJÄTTÄMISSÄÄNNÖSTEN TULKINNASTA

A. Yleensä toimenpiteistäluopumissäännöksiin liittyviä näkökohtia

7 §. *Toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksesta (funktioista)* 237

I. Toimenpiteistä luopumisesta kriminaalipolitiikan tavoitteiden toteuttamiskeinona 237

1. Kriminaalipolitiikallemme asetettavista tavoitteista ja niitä toteuttavan rikosseuraamuksen arviointiperusteista 237
a. Kriminaalipolitiikan minimoimis- ja jakautumistavoitteen määrittelyä (237) — b. Rangaistusteorioihin liittyviä seikkoja (240) — c. Rikosseuraamuksen käyttökelpoisuuden arviointiperusteista eli päätöksentekokriteereistä (242)

2. Toimenpiteistä luopumisen käyttökelpoisuuden arviointiperusteista kriminaalipolitiikan tavoitteiden valossa 243
a. Arviointiperusteiden tarkastelua (243) — b. Esityksen jäsentelyä (246)

II. Toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksesta yhteiskunnan kannalta. Toimenpiteistä luopumisesta kohdennettaessa rikosten kontrolloimiseen käytettäviä voimavaroja 248
1. Yleistä toimenpiteistä luopumisesta rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen kohdentamiskeinona 248
a. Rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen riittävyydestä (248) — b. Toimenpiteistä luopumisin tapahtuvasta kontrolloimisresurssien kohdentamisesta kriminaalipolitiikan minimoimis- ja jakautumistavoitteen kannalta (251)
2. Yleisestävyydestä 253
a. Toimenpiteistä luopumisen yleisestävän vaikutuksen tarkastelua (253) — b. Potentiaalisten rikoksentekijöiden toimenpiteistä luopumista ja sen yleisyyttä koskevista uskomuksista ja niiden merkityksestä yleisestävältä kannalta (256) — c. Toimenpiteistä luopumisesta rangaistuksen liikakäytön vähentäjänä (257)
3. Oikeusturvanäkökohdista 257
a. Yhdenvertaisuuden periaatteesta (257) — b. Sitä koskevista oikeusturvan takeista, että toimenpiteistäluopumissäännöksiä sovelletaan yhdenvertaisuutta ja ennustettavuutta tyydyttävällä tavalla ynnä että asia tulee ennen toimenpiteistä luopumista kaikin puolin selvitetyksi (258)
4. Eräistä lainuudistuksista, joita valmisteltaessa otettiin kanta toimenpiteistä luopumisen soveltuvuuteen kriminaalipolitiikan keinoksi 259
a. TLL 9 a §:n säätäminen (259) — b. HuumausaineL:n säätäminen (260) — c. PML:n säätäminen (261)

III. Toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksesta yhteiskunnan kannalta. Toimenpiteistä luopumisesta pantaessa rikosseuraamusta määrättäessä tavallista suurempi paino erityisestävyyttä ja tekijän kärsimysten vähentämistä koskeville näkökohdille 262
1. Yleistä toimenpiteistä luopumisesta pantaessa tavallista suurempi paino erityisestävyydelle ja tekijän kärsimysten vähentämiselle 262
a. Erityisestävyyden painottamisesta, kun on kysymys nuorten tekemistä rikoksista (262) — b. Erityisestävyyden vaatimuksen suhteesta tekijän kärsimysten vähentämistä koskevaan vaatimukseen (264)
2. Ovatko NuorRikL 2—4 §:ssä tarkoitetut syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen avoseuraamuksia? 265
a. Alle 18-vuotiaille LastensuojeluL:n mukaan määrättävistä

suojelukasvatustoimenpiteistä (265) — b. Suojelukasvatustoimenpiteitä koskevia tilastotietoja (267). Johtopäätöksiä (269)
3. NuorRikL 2—4 §:n käyttöalasta säännösten tarkoituksen valossa 269

IV. Toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksesta yhteiskunnan kannalta. Toimenpiteistä luopumisesta pantaessa rikosseuraamusta määrättäessä tavallista suurempi paino erinäisille seuraamuksen kohtuullisuutta tai tarkoituksenmukaisuutta koskeville näkökohdille (otettaessa huomioon rikostapauksen poikkeuksellisuus) 271
1. Yleistä toimenpiteistä luopumisesta pantaessa tavallista suurempi paino erinäisille rikosseuraamuksen kohtuullisuutta tai tarkoituksenmukaisuutta koskeville näkökohdille 271
a. Rikostapauksen poikkeukselliseksi (poikkeuksellisen lieväksi) tekeviä seikkoja ja havainnollistava asetelma α (271) — b. Milloin rikostapaus on poikkeuksellisen lievä? (273) — c. Kohtuus- ja tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien suhteesta (275)
2. Yleisestävyydestä 276
3. Oikeusturvanäkökohdista 277
4. Eri keinoista ottaa huomioon rikostapauksen poikkeukselliseksi tekeviä seikkoja 278
a. Keinoja havainnollistava asetelma β 278
b. Rangaistavuuden poistavista perusteista 280
b1. Rangaistavuuden edellytysten puuttumisen vaikutuksista (280) — b2. Rangaistavuuden edellytysten ryhmittely (280) — b3. Negatiivisista tunnusmerkistöntekijöistä ja niiden suhteesta objektiivisiin rangaistavuuden poistaviin perusteisiin (281) — b4. Oikeuttamisperusteista (283) — b5. Syyllisyyden poistavista perusteista (286) — b6. Syyksiluettavuuden ja syyntakeisuuden asteista (290). Eräistä lievän tuottamuksen tapauksista (290) — b7. Rangaistavuuden asteet ja samaa perustyyppiä olevien rikosten jakaminen ryhmiin (291)
c. Armahduksesta 292
c1. Armahduksen lajeista (292) — c2. Yksittäisen armahduksen vaikutuksista (292) — c3. Yksittäisen armahduksen perusteista (293) — c4. Yksittäistä armahdusta koskevia tilastotietoja (294)
d. Yleistä rangaistuksen vähentämisestä ja laskemisesta .. 294
d1. Rangaistuksen vähentämisen ja laskemisen vaikutuksista (294) — d2. Privilegioiduista rangaistusasteikoista ja tunnusmerkistöistä (295) — d3. Rangaistuksen määräämisessä huomioon otettavista seikoista (298) — d4. Privilegioitujen tunnusmerkistöjen täyttymistä harkittaessa huomioon otettavista seikoista (303)

e. RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetusta rangaistuksen vähentämisestä 306
e1. RL 3: 5.2:ssa tarkoitetun rangaistusasteikosta tai -lajista poikkeamisen vaihtoehdot (306) — e2. RL 3: 5.2:n soveltamisedellytyksistä (308) — e3. RL 3: 5.2:ta koskevasta oikeuskäytännöstä (312) — e4. RL 3: 5.2:n soveltamista koskevia erityiskysymyksiä (318) — e5. Kokoavia huomautuksia (321)
f. Vapausrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisestä ja rangaistuslaitoksesta poistumista koskevan luvan antamisesta 322
g. Syyteoikeuden edellytyksistä 323
g1. Syyteoikeuden puuttumisen vaikutuksista (323) — g2. Rikoksen säätämisestä asianomistajarikokseksi (324) — g3. Viranomaisen päätettävästä syyteluvasta, -määräyksestä ja -ilmoituksesta (324) — g4. Erittäin tärkeästä yleisestä edusta ja eräistä muista seikoista syyteoikeuden edellytyksinä (329)
h. Asetelman β havainnollistamia keinoja koskevia johtopäätöksiä 333
h1. Asetelmassa lueteltujen perusteiden soveltamisen vaikutuksista (333) — h2. Miten helposti, usein ja laajalti eri seikkoja hyväksytään perusteiden soveltamisedellytykset täyttäviksi; RL 3: 5.3:ssa säännellyn tuomitsematta jättämisen ja yleensä toimenpiteistä luopumisen perusteiden suhteesta muihin perusteisiin (334). Rikostapauksen poikkeuksellisuusakseli (336) — h3. Kokoavia huomautuksia (336)

V. Toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksesta asianomistajan kannalta 337
1. Yleistä 337
2. Toimenpiteistä luopuminen ja asianomistajan vahingonkorvauksen saannin turvaaminen 338
a. Ilmoittamatta jättäminen ja vahingonkorvauksen saannin turvaaminen (338) — b. Syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen sekä vahingonkorvauksen saannin turvaaminen (340) — c. Kokoavia huomautuksia (341)

VI. Toimenpiteistäluopumissäännösten tavoitteista rikoksentekijän kannalta 342
1. Yleistä 343
2. Minkälainen rikoksen näyttö on riittävä syyttämättä ja ilmoittamatta jätettäessä? 343
3. Syyttämättä ja ilmoittamatta jätetyn muutoksenhakuoikeudesta ja syyttämättä- ja ilmoittamattajättämisratkaisun sitovuudesta 345
a. Muutoksenhakuoikeutta ja ratkaisun sitovuutta koskevien kysymysten suhteesta (345) — b. Yleensä virallisten syyttäjien ja poliisimiesten rikosasian käsittelyn yhteydessä tekemistä

ratkaisuista muutoksenhakuoikeutta ja ratkaisun sitovuutta koskevissa kysymyksissä (346) — c. Syyttämättä- tai ilmoittamattajättämisratkaisun peruuttamisesta ratkaisun antamisen jälkeisten seikkojen vuoksi (347) — d. Syyttämättä- tai ilmoittamattajättämisratkaisun peruuttamisesta ratkaisua edeltäneiden seikkojen vuoksi (350). Syyttämättä tai ilmoittamatta jätetyn muutoksenhakuoikeudesta (351)

B. Erityisesti tuomitsemattajättämissäännöksiin liittyviä näkökohtia

8 §. Tuomitsematta jättämisen edellytyksistä lähinnä säännösten sanamuodon, esitöiden, säännösvertailun ja oikeuskirjallisuudessamme esitettyjen mielipiteiden valossa 352

I. Alustavia huomautuksia 352

1. Esityksen jäsentelyä 352

2. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa, NuorRikL 3—4 §:ssä ja TLL 9 a §:n 1 momentissa tarkoitettujen tuomitsemattajättämissäännösten soveltamisedellytysten suhteesta vastaavien syyttämättä- ja ilmoittamattajättämissäännösten soveltamisedellytyksiin 352

a. Säännösten soveltamisedellytyksiä havainnollistava asetelma γ (353) — b. Säännösten soveltamisedellytysten välisestä suhteesta (354)

3. Tuomitsemattajättämissäännösten soveltamisedellytysten keskinäisestä suhteesta 356

II. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisedellytyksistä. Rikoksen vähäpätöisyyttä koskeva edellytys 357

1. Vähäpätöisen rikoksen käsitettä koskevista tulkintaerimielisyyksistä 357

a. Tulkintaerimielisyyksistä, onko rikoksen vähäpätöisyyden arvioinnissa ratkaisevaa rikoslajin (in abstracto määritettävän rangaistuksen) vai yksittäisrikoksen (in concreto määritettävän rangaistuksen) vähäpätöisyys (357). In abstracto määritettävästä rangaistuksesta (357) — b. Eri mielipiteitä kannattaneista tutkijoista ja heidän esittämistään perusteluista (358) — c. Esityksen jäsentelyä (360)

2. Rikoksen vähäpätöisyydestä säännösvertailun valossa 360

a. Yleistä (360) — b. Parista vakuutusoikeudellisesta säännöksestä (362) — c. Rikosprosessioikeudellisesta lainsäädännöstä ja kirjallisuudesta (362) — d. Politiarikoksia, rikkomuksia, rikostunnusmerkistöjä ja rangaistusasteikkoja koskevista rikosoikeudellisista säännöksistä ja periaatteista (365) — e. Erityisiin toimenpiteistäluopumissäännöksiin sisältyvistä rikoksen lievyyttä määrittävistä ilmaisuista (369) — f. Parista v:n 1966 jäl-

keisestä lainvalmisteluasiakirjasta, joissa on viitattu RL 3: 5.3:n soveltuvuuteen (372)

2. Rikoksen vähäpätöisyydestä säännösten esitöiden valossa 373
a. PolL 14.2 §:n esitöistä (373) — b. RVA 15.2 §:n ja RL 3: 5.3:n esitöistä (376)

4. Oman kannan muodostusta 378
a. Erityisen painavista tulkinta-argumenteista (378). Rikoksen vähäpätöisyyden käsitteelle annettavasta kahtalaisesta väljäsisältöisestä merkityksestä; pääpaino rikoksen yksittäistapauksellisessa vähäpätöisyydessä (380) — b. Milloin rikos on in concreto vähäpätöinen? (382) Rikokseen suoranaisesti liittymättömien seikkojen huomioon ottamisesta (384) — c. Rikokseen välittömästi liittyvien seikkojen huomioon ottamisesta (386). Rikoksen vähäpätöisyyttä koskevan edellytyksen täyttymisestä silloin, kun samaa perustyyppiä olevaan rikosta varten on muodostettu privilegioitu tunnusmerkistö tai rangaistusasteikko (387)

III. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisedellytyksistä. Anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä ja yleistä etua koskevat edellytykset 388

1. »... teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä» 388
a. Lainvalmisteluasiakirjojen tarkastelua (388) — b. Mitä tarkoitetaan olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavalla huomaamattomuudella? (389) — c. Mitä tarkoitetaan olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavalla ajattelemattomuudella? (391) — d. Mitä tarkoitetaan olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavalla tietämättömyydellä? (394) — e. Kokoavia huomautuksia (395)

2. »... eikä yleinen etu vaadi rangaistuksen tuomitsemista» .. 396
a. Lainvalmisteluasiakirjojen tarkastelua (396) — b. Lakisystemaattisia seikkoja (397) — c. Oman kannan muodostusta yleisen edun käsitteelle annettavasta merkityksestä; yleisiä näkökohtia (398) — d. Erityisesti rikokseen suoranaisesti liittymättömien seikkojen huomioon ottamisesta yleistä etua koskevan edellytyksen perusteella (401)

IV. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja NuorRikL 3—4 §:n suhteesta toisiinsa sekä muihin tuomitsemattajättämissäännöksiin 406

1. Tuomitsemattajättämissäännösten keskinäisen suhteen arvioinnin lähtökohtia 406

2. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin suhteesta NuorRikL 3—4 §:ään 408
a. Säännösten soveltamisedellytysten vertailua (408) — b. Tapauksista, jolloin RL 3: 5.3:n ja NuorRikL 3—4 §:n edellytykset täyttyvät taikka jolloin vain edellisen tai jälkimmäisten

säännösten edellytykset täyttyvät (409) — c. Onko nojauduttava RL 3: 5.3:een vai NuorRikL 3—4 §:ään, jos sekä edellisen että jälkimmäisten säännösten edellytykset täyttyvät? (410) — d. Jos vain joko RL 3: 5.3:n tai NuorRikL 3—4 §:n edellytykset täyttyvät, onko siihen tai niihin luvallista nojautua? (411)

3. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja NuorRikL 3—4 §:n suhteesta TLL 9 a §:n 1 momenttiin ja yleensä erityisiin tuomitsemattajättämis- ja muihin toimenpiteistäluopumissäännöksiin 411
a. RL 3: 5.3:n, NuorRikL 3—4 §:n ja TLL 9 a.1 §:n soveltamisedellytysten vertailua (411). Onko nojauduttava RL 3: 5.3:een (vastaavasti NuorRikL 3—4 §:ään) vai TLL 9 a.1 §:ään (vastaavasti yleensä erityiseen tuomitsemattajättämissäännökseen), jos sekä edellis(t)en että jälkimmäisen säännöksen edellytykset täyttyvät? (412) — b. Muista kuin a-jaksossa käsitellyistä tapauksista, joissa erityinen tuomitsemattajättämis- tai muu toimenpiteistäluopumissäännös näyttää ensisilmäykseltä olevan RL 3: 5.3:een nojautumista vastaan (413)

9 §. Tuomitsematta jättämisen edellytyksistä oikeuskäytännön valossa .. 418

I. Alustavia huomautuksia 418
1. Selostettavista oikeustapauksista ja niiden hyödyntämisestä 418
a. Selostettavien oikeustapausten määrästä ja laadusta (418) — b. HO:ien ja Helsingin RO:n käytännön hyödyntämisen tarpeellisuudesta (419) — c. Eri oikeusasteiden ratkaisujen ennustearvosta (420). HO:ien ja Helsingin RO:n ratkaisuista konkreettisten soveltamistilanteiden havainnollistajina (421) — d. Oikeustapausten hyödyntämisen pulmista (421)
2. Esityksen jäsentelyä 422

II. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamista koskevista oikeustapauksista 423
1. Minkä lajisista rikoksista on jätetty tuomitsematta? 423
a. Alioikeuskäytännön tarkastelua (423) — b. KKO:n ja HO:ien käytännön tarkastelua (424) — c. Johtopäätöksiä (426). KKO 1972 II 52:n tarkastelua (426)
2. Minkälaisia ovat olleet niitä rikoksia koskevat yksittäistapaukselliset olosuhteet, joista on jätetty tuomitsematta? 428
a. Oikeustapausselosteiden ryhmittelystä 428
b. Tapauksista, joissa oikeudenvastaisuuden tekoon liittyvät seikat näyttävät erityisen voimakkaasti vaikuttaneen tuomitsematta jättämiseen 430
b1. Virkarikoksia, lähinnä alituomareiden virheellisiä menettelyitä, koskevan käytännön tarkastelua (430). KKO:n käytännöstä tapauksissa, joissa virkarikoksen kohteelle on virkamiehen virheellisen menettelyn johdosta aiheutunut tai voinut aiheutua vahinkoa (430). Vastaavasta HO:ien käy-

tännöstä (433). Muunlaisesta KKO:n ja HO:ien virkarikoskäytännöstä (437). Tapauksista, joissa KKO on hylännyt virkasyytteen virheellisyyden lievyyden vuoksi (442). Tapauksista, joissa oikeuskansleri tai eduskunnan oikeusasiamies ovat jättäneet ryhtymättä syyttämistä tarkoittaviin toimenpiteisiin (444). Virkarikoskäytäntöä koskevia kokoavia, kriittisiä huomautuksia (445). — b2. Omaisuusrikoksia (törkeää varkautta) koskevan käytännön tarkastelua (448) — b3. Muunlaista kuin b1- tai b2-jaksossa tarkoitettua rikosta koskeva tapaus (450)

c. Tapauksista, joissa rikoksentekijän syyllisyyteen liittyvät seikat näyttävät erityisen voimakkaasti vaikuttaneen tuomitsematta jättämiseen 450
c1. Tapauksista, joissa rikoksentekijän normaali motivointikyky ilmeisesti on ollut alentunut esim. ärsyttämisen, hätääntymisen tai säälintunteen vuoksi (450) — c2. Tapauksista, joissa rikoksentekijän läheinen sukulaisuussuhde asianomistajan kanssa taikka hänen motiivinsa tai tarkoituksensa ilmeisesti on vaikuttanut tuomitsematta jättämiseen (455) — c3. Tapauksista, joissa rikoksentekijän tietämättömyys tekonsa rangaistavuudesta on vaikuttanut tuomitsematta jättämiseen (457). Virkarikostapauksista, joissa syyte on hylätty oikeuskysymyksen tulkinnanvaraisuuden vuoksi (459)

d. Tapauksista, joissa rikokseen suoranaisesti liittymättömät seikat näyttävät erityisen voimakkaasti vaikuttaneen tuomitsematta jättämiseen 460

e. Eräiden muiden tapausten piirteistä 462

III. NuorRikL 3—4 §:n soveltamista koskevista oikeustapauksista .. 464

1. Minkä lajisista rikoksista on jätetty tuomitsematta? 464

2. Minkälaisia ovat olleet niitä rikoksia koskevat yksittäistapaukselliset olosuhteet, joista on jätetty tuomitsematta 465
a. Oikeustapausselosteiden ryhmittelystä (465) — b. Törkeän tai törkeähkön lajisista rikoksista tuomitsematta jättämistä koskevan oikeuskäytännön tarkastelua (466) — c. Erityisesti tapauksista, joissa rikoksentekijän syyllisyyteen liittyvät seikat näyttävät tavallista voimakkaammin vaikuttaneen tuomitsematta jättämiseen (470)

IV. TLL 9 a §:n 1 momentin soveltamista koskevista oikeustapauksista 473

1. Minkälaisten liikennesääntöjen rikkomisista on jätetty tuomitsematta? 473

2. Minkälaisia ovat olleet niitä liikennerikoksia koskevat yksittäistapaukselliset olosuhteet, joista on jätetty tuomitsematta? 476
a. Ohitus-, väistämis- ja ajonopeussäännösten rikkomista kos-

kevan oikeuskäytännön tarkastelua (476) — b. Muunlaisia liikennerikoksia koskevan oikeuskäytännön tarkastelua (481)

V. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja NuorRikL 3—4 §:n suhteesta toisiinsa sekä muihin tuomitsemattajättämissäännöksiin oikeuskäytännön valossa 484
1. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin suhteesta NuorRikL 3—4 §:ään 484
a. Alioikeuskäytännön tarkastelua (484) — b. HO:ien käytännön tarkastelua (487)
2. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja NuorRikL 3—4 §:n suhteesta TLL 9 a §:n 1 momenttiin ja yleensä erityisiin tuomitsemattajättämissäännöksiin 488
a. RL 3:5.3:n ja TLL 9 a.1 §:n suhteesta (488). RL 3:5.3:n ja muiden erityisten tuomitsemattajättämissäännösten kuin TLL 9 a.1 §:n suhteesta (489) — b. NuorRikL 3—4 §:n ja TLL 9 a.1 §:n suhteesta (490). NuorRikL 3—4 §:n ja muiden erityisten tuomitsemattajättämissäännösten kuin TLL 9 a.1 §:n suhteesta (491)

VI. Johtopäätöksiä 491
1. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti 491
2. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti ja NuorRikL 3—4 § sekä niiden suhde toisiinsa ja muihin tuomitsemattajättämissäännöksiin 495

10 §. Tuomitsemattajättämisratkaisuun liittyviä kysymyksiä 498

I. Luvan muotoisella normilla »saa» ilmaistusta tuomioistuimen harkintavallasta jättää tuomitsematta 498
1. Yleistä 498
2. Hallintotoiminnassa harjoitettavasta tarkoituksenmukaisuusharkinnasta 498
a. Yleistä (498) — b. Oikeuskirjallisuudessa esitettyjen mielipiteiden tarkastelua (500) — c. Kokoavia huomautuksia (501)
3. Erinäisiin säännöksiin ja säännösehdotuksiin sisältyvistä viranomaisen reagoimisen harkinnanvaraistavista ilmaisuista .. 502
a. Säännösten ja säännösehdotusten tarkastelua (502) — b. Kokoavia huomautuksia (506)
4. Oman kannan muodostusta 506
a. Yleistä luvan muotoisella normilla ilmaistusta tuomitsematta jättämisen harkinnanvaraisuudesta (506). Tuomitsematta jättämisen harkinnanvaraisuuden merkityksestä ratkaisunteossa huomioon otettavien seikkojen alan laajentajana (507) — b. *Elwingin* käsityksen tarkastelua (507) — c. Luvan muotoisella normilla ilmaistusta harkinnanvaraisuudesta tuomitsematta jättämisen seuraamuksen luonteen osoittajana (511)

II. Tuomitsemattajättämisratkaisun sisällöstä ja muodosta 512
1. Yleistä 512
a. Tuomitsemattajättämisratkaisusta syyllisyyden toteavana tuomiona (512) — b. Tuomitsemattajättämisratkaisun muodosta (513)
2. Tuomitsemattajättämissäännöksissä tarkoitetusta rangaistuksesta 515
a. Yleistä (515) — b. Onko RL 3:5.3:een nojautuen luvallista luopua vain toisen rangaistuksen tuomitsemisesta silloin, kun rangaistussäännöksessä edellytetään kahdenlaisen rangaistuksen tuomitsemista? (518) — c. Onko RL 3:5.3:een nojautuen luvallista jättää toimen, toiminnan tai elinkeinon harjoittamisoikeus menetetyksi julistamatta? (520)
3. Seuraamuksista, joiden määräämiseen tuomitsematta jättäminen ei vaikuta 522
a. Menettämisseuraamuksesta (522) — b. Muista seuraamuksista (523)
III. Kelpaako tuomitsemattajättämisratkaisu muutoksenhaun kohteeksi ja tuleeko se oikeusvoimaiseksi? 524
1. Kelpaako tuomitsemattajättämisratkaisu muutoksenhaun kohteeksi? 524
2. Tuleeko tuomitsemattajättämisratkaisu oikeusvoimaiseksi? .. 525
a. NuorRikL:n esitöiden tarkastelua (525) — b. Oman kannan muodostusta (525) — c. *Honkasalon* käsityksen tarkastelua (526)

Neljäs luku

TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN UUDISTAMISESTA

11 §. Toimenpiteistäluopumissäännösten uudistaminen ja sille vaihtoehtoiset tai sitä täydentävät lainuudistukset 528
I. Toimenpiteistä luopumisesta kriminaalipolitiikan keinona 528
1. Yleistä 528
2. Toimenpiteistä luopumiselle vaihtoehtoisia tai sitä täydentäviä kontrollipoliittisia keinoja havainnollistava asetelma δ .. 529
II. Rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen kohdentamista toteuttavista keinoista 530
1. Yleistä 530
2. Rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän korvaamisesta tai sen täydentämisestä hallinto-oikeudellisella seuraamusjärjestelmällä 531
a. Rikosprosessuaalisen käsittelyjärjestyksen korvaamisesta hallintoprosessuaalisella tai hallinnollisella käsittelyjärjestyksellä PML:n ja eräiden uudistusehdotusten mukaan (531) — b. Kokoavia huomautuksia (533)

3. Muunlaisista kuin edellä 2-jaksossa mainituista keinoista .. 534
a. Täydellisestä dekriminalisoinnista (534). Rangaistavien tekojen alan supistamisesta lisäämällä erityisiä rangaistavuuden edellytyksiä; sellaisen lievän lajisia rikoksia koskevan yleisen rangaistavuuden poistavan perusteen säätämisestä, jonka mukaan erityisen lievissä tapauksissa ei ole tuomittava rangaistukseen (535) — b. Summaarisen rikosprosessin alan laajentamisesta ja sellaisen prosessin yksinkertaistamisesta (536). RangMäärL:n uudistamisnäkymistä (537). Järjestysrangaistusmenettelyä koskevan uudistusehdotuksen tarkastelua (537) — c. Asianomistajarikosten alan laajentamisesta (538) — d. Tuomioistuimessa tapahtuvan käsittelyn korvaamisesta työpaikan tai asuinalueen sovitteluneuvostossa tapahtuvalla käsittelyllä (539)

III. Keinoista, joissa pannaan seuraamusta määrättäessä tavallista suurempi paino erityisestävyydelle ja tekijän kärsimysten vähentämiselle 539
1. Yleistä 539
2. Uusista vapausrangaistuksen vaihtoehdoista 540
a. Rangaistusvalvonnasta ja arestista (540) — b. Velvoitteiden suorittamisia käsittävistä seuraamuksista (541)
3. Perinteisten vapausrangaistuksen vaihtoehtojen kehittämisestä 542

IV. Keinoista, joissa pannaan seuraamusta määrättäessä tavallista suurempi paino erinäisille seuraamuksen kohtuullisuutta tai tarkoituksenmukaisuutta koskeville näkökohdille (keinoista, joilla otetaan huomioon tapauksen poikkeuksellisuus) 543

12 §. Toimenpiteistäluopumissäännösten uudistusehdotuksia 544

I. Virallisehdotuksista 544
1. Kaikenikäisiä koskevia syyttämättäjättämissäännöksiä tarkoittavista ehdotuksista 544
a. Oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistusesityksiin sisältyvistä ehdotuksista (544) — b. Oikeusministeriön v. 1972 asettaman työryhmän toimeksiannosta (544)
2. NuorRikL 2—4 §:n uudistamista tarkoittavista ehdotuksista 545
a. NuorRikL:n kehittämistä käsitelleen komitean (1950) ehdotuksista ja niiden kritiikistä (545) — b. Nuorisorikollisuustoimikunnan (1966) ehdotuksista (546). Nuorisorikoskomitean (1970) ehdotuksista (547). Kriminaalihuoltokomitean (1972) ehdotuksista (547). Oikeusministeriön asettaman työryhmän (1973) ehdotuksista ja niiden kritiikistä (547)

II. Omia uudistusehdotuksia koskevia alustavia huomautuksia 549
1. Yleistä toimenpiteistäluopumisvallan jakamisesta poliisi- ja syyttäjäviranomaisen sekä tuomioistuimen kesken 549

a. Toimenpiteistäluopumisvallan jakamista eri viranomaisten kesken havainnollistava asetelma ε (549) — b. Ehdotusteni lähtökohdista (550)
2. Valtiosääntöoikeudellinen ongelma 551
III. Ilmoittamatta jättämistä koskevien säännösten uudistamisesta .. 551
1. Ilmoittamattajättämisvallan laajuudesta säännösten tarkoituksen valossa 551
2. Asianomistajan edun huomioon ottamisesta ja rikoksesta epäillyn oikeusturvan takaaminen 552
a. Asianomistajan edun huomioon ottamisesta (552) — b. Rikoksesta epäillyn oikeusturvan takaamisesta (553)
IV. Syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamisesta 555
1. Syyttämättäjättämisvallan laajentamiseen liittyviä peruskysymyksiä 555
a. Syyttämättä jättämisen alan laajentamisen yhteys syyttäjälaitoksen organisaatiouudistukseen (555). Syyttämättä jätettävän oikeusturvan takaaminen (556) — b. Onko syytä luopua nykyisestä pääsääntöisestä syytepakkoperiaatteesta syytteharkintaperiaatteen hyväksi? (557) — c. Asianomistajan edun huomioon ottamisesta (559)
2. Syyttämättäjättämisvallan laajuudesta säännösten tarkoituksen valossa 560
a. Syyttämättä jättäminen ja rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen kohdentaminen (560) — b. Syyttämättä jättäminen sekä tavallista suuremman painon paneminen erityisestävyydelle ja rikoksentekijän kärsimysten vähentämiselle; lähinnä nuoria koskevien syyttämättäjättämissäännösten uudistamisesta (562) — c. Syyttämättä jättäminen ja rikostapauksen poikkeuksellisuuden huomioon ottaminen (568)
V. Tuomitsematta jättämistä koskevien säännösten uudistamisesta .. 568
VI. Toimenpiteistäluopumissäännösten uudistamiseen liittyviä yhteisiä kysymyksiä 570
1. Toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamisen perustavien yksittäistapauksellisten olosuhteiden määrittelemisestä 570
a. Yleistä (570) — b. Miten tai mistä yksittäistapauksellisista olosuhteista laissa olisi ainakin mainittava? (571)
2. Lakisääteisten nimien antamisesta toimenpiteistä luopumisten lajeille 573
3. Yleisten ja erityisten toimenpiteistäluopumissäännösten välisestä suhteesta 576

Zusammenfassung 577
Oikeustapaushakemisto 591
Asiahakemisto 597
Liitteet 601

TEKSTIOSAAN SISÄLTYVÄT TAULUKOT, KUVIOT JA ASETELMAT

Taulukot:

1. Liikkuvan poliisin tieliikennelainsäädännön nojalla antamat huomautukset, korjaus- ja näyttömääräykset sekä syytteeseenpanoilmoitukset vuosina 1959—1973 134
2. Poliisimiesten mielipiteitä PolL 14 §:n 2 momentin ja TLL 9 a §:n 2 momentin soveltamisesta vuosina 1969 ja 1970 137
3. NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla määrätyt syyttämättä jättämiset vuosina 1951—1968 138
4. NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla määrätyt syyttämättä jättämiset vuosina 1960—1970, juopumusta (RL 43:6) lukuunottamatta (suluissa juopumus mukaan luettuna) 139
5. NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätetyt eri tietolähteiden mukaan vuosina 1969—1972 141
6. NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätetyt eräiden rikoslajeja koskevien ryhmien mukaan vuosina 1971—1972 144
7. RVA 15 §:n 2 momentin nojalla syyttämättä jätetyt eri tietolähteiden mukaan vuosina 1967 ja 1970—1972 147
8. Muiden syyttämättäjättämissäännösten kuin NuorRikL 2 ja 4 §:n soveltamisen yleisyydet toisiinsa verrattuina ennen 1. 4. 1959 perustetuissa kaupungeissa vuosina 1970—1972 148
9. RVA 15 §:n 2 momentin nojalla syyttämättä jätetyt eräiden rikoslajeja koskevien ryhmien mukaan vuosina 1971—1972 148
10. NuorRikL 3—4 §:n nojalla ensimmäisessä oikeusasteessa tuomitsematta jätetyt vuosina 1943—1972 152
11. NuorRikL 3—4 §:n nojalla ensimmäisessä oikeusasteessa tuomitsematta jätetyt vuosina 1967—1968, juopumusta (RL 43:6) ja liikennerikoksia lukuunottamatta (suluissa vain juopumusta lukuunottamatta) 153
12. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n (eli lähinnä RL 3:5.3:n ja TLL 9 a.1 §:n) nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt vuosina 1965—1971 153
13. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt vuosina 1967—1971, juopumusta (RL 43:6) lukuunottamatta (suluissa juopumus mukaan luettuna) 154
14. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla ensimmäisinä oikeusasteina toimineissa sotaoikeuksissa ja hovioikeuksissa tuomitsematta jätetyt vuosina 1967—1971 155
15. Ensimmäisessä oikeusasteessa rangaistukseen tuomitut ja NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt ikäryhmän ja seuraamuslajin mukaan vuosina 1967—1968, juopumusta (RL 43:6) ja liikennerikoksia lukuunottamatta 159

16. NuorRikL 3—4 §:n mukaisten tuomitsematta jättämisten edellytyksinä olleiden rikosten kymmenen tavallisinta lajia niiden absoluuttisten määrien mukaisessa järjestyksessä ja näiden kymmenen rikoslajin suhteellisten määrien mukainen järjestys vuonna 1968 162
17. NuorRikL 3—4 §:n nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt eräiden rikoslajeja koskevien ryhmien mukaan vuosina 1967—1968 ja 1971—1972 164
18. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n mukaisen tuomitsematta jättämisen edellytyksinä olleiden rikosten kymmenen tavallisinta lajia niiden absoluuttisten määrien mukaisessa järjestyksessä ja näiden kymmenen rikoslajin suhteellisten määrien mukainen järjestys vuonna 1968 166
19. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n (eli lähinnä RL 3: 5.3:n ja TLL 9 a.1 §:n) nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt eräiden rikoslajeja koskevien ryhmien mukaan vuosina 1967—1968 168
20. NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet eräiden muuttujien luokissa tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen ja tuomioistuimen lajin mukaan vuonna 1968 177
21. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet eräiden muuttujien luokissa tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen ja tuomioistuimen lajin mukaan vuonna 1968 178
22. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten mukaisten tuomitsemattajättämisratkaisujen prosentuaalinen jakautuminen yleisten alioikeuksien piirien mukaan vuonna 1968 182
23. a—b. Kriminaalihuolto r.y:n toimistopaikkakuntien raastuvanoikeuksissa a) vuosina 1970—1972 tuomitsematta jätetyt 15—17-vuotiaat, joista on tehty henkilötutkinta, ja b) vuosina 1967—1968 NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt 184
24. a—c. NuorRikL 3—4 §:n nojalla a) näpistyksestä, b) varastetun tavaran kätkemisestä sekä c) muista rikoksista kuin juopumuksesta ja liikennerikoksista tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet eräiden muuttujien luokissa tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen ja tuomioistuimen lajin mukaan vuonna 1968 188
25. a—b. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla a) näpistyksestä ja b) varomattomuudesta liikenteessä tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet eräiden muuttujien luokissa tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen ja tuomioistuimen lajin mukaan vuonna 1968 189
26. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten mukaisen tuomitsematta jättämisen edellytyksinä olleiden rikosten lajien (nimien) lukumäärät tuomitsemattajättämisratkaisujen eri määrien mukaan erilaista kaupungistumisastetta edustavissa tuomioistuimen sijaintikunnissa vuonna 1968 192
27. Tuomitsemattajättämissäännöksiä soveltaneiden yleisten alioikeuksien piirien suhteelliset lukumäärät vuosina 1967—1968 204
28. Helsingin raastuvanoikeudessa tuomitsematta jätetyt 15—17-vuotiaat rikoslajin ja tuomitsemattajättämissäännösten mukaan vuonna 1971 485

Kuviot:

1. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten (lähinnä RL 3:5.3:n ja TLL 9a.1 §:n) nojalla tuomitsematta jätetyt 10 000 syytettyä (NuorRikL 3—4 §:n osalta 15—17-vuotiasta) kohti tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen mukaan vuosina 1967—1968 206
2. NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt 10 000 15—17-vuotiasta syytettyä kohti lääneittäin vuonna 1968 208
3. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n (eli lähinnä RL 3:5.3:n ja TLL 9a.1 §:n) nojalla tuomitsematta jätetyt 10 000 syytettyä kohti lääneittäin vuonna 1968 208

Asetelmat:

α. Rikostapauksen poikkeukselliseksi tekeviä seikkoja 271
β. Keinoja rikostapauksen poikkeukselliseksi tekevien seikkojen huomioon ottamiseksi 279
γ. RL 3:5.3:n, RVA 15.2 §:n, PolL 14.2 §:n, NuorRikL 2—4 §:n ja TLL 9 a §:n soveltamisedellytykset 353
δ. Toimenpiteistä luopumiselle vaihtoehtoisia tai sitä täydentäviä kontrollipoliittisia keinoja 529
ε. Toimenpiteistäluopumisvallan jakamisesta poliisi- ja syyttäjäviranomaisen sekä tuomioistuimen kesken 549

LIITEOSAN SISÄLTÖ

Liitteet:

1. Voimassa olevia toimenpiteistäluopumissäännöksiä, lukuunottamatta edellä jaksossa 1 §.II.1 selostettuja 601
2. NuorRikL 2 ja 4 §:n sekä RVA 15 §:n 2 momentin (ja 18 §:n 3 momentin) nojalla syyttämättä jätetyt rikoslajin mukaan vuosina 1971—1972 606
3. Taulukko A. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten (lähinnä RL 3:5[3]:n ja TLL 9 a[1] §:n) nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt rikoslajin mukaan vuosina 1967—1968 609
Taulukko B. NuorRikL 3—4 §:n nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt rikoslajin mukaan vuosina 1967—1968 ja 1971—1972 615
Taulukko C. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla virkarikoksista yleisissä tuomioistuimissa (korkeimmassa oikeudessa, hovioikeuksissa ja alioikeuksissa) lainvoimaisesti tuomitsematta jätetyt vuosina 1967—1972 .. 617
4. Taulukko A. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt tuomitsematta jätetyn iän mukaan vuosina 1967—1968 618

Taulukko B. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmän mukaan vuosina 1967—1968 619
Taulukko C. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen ja tuomitsematta jätetyn sukupuolen mukaan 620
Taulukko D. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten nojalla tuomitsematta jätetyt tuomioistuimen sijaintiläänin ja lajin mukaan vuosina 1967—1968 621
Taulukko E. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla raastuvan- ja kihlakunnanoikeuksissa tuomitsematta jätetyt tuomitsematta jätetyn sukupuolen ja iän mukaan vuosina 1967—1968 623
5. Korrelaatiomatriisit A.a—b. Eräiden 15—17-vuotiaana muista rikoksista kuin ilkivallasta, juopumuksesta ja liikennerikoksista syytettyjä koskevien sekä tuomioistuimien tai niiden ympäristön ominaisuuksia ja käyttäytymistä (NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä) koskevien muuttujien väliset korrelaatiokertoimet vuosien 1967—1968 osalta 624
Korrelaatiomatriisit $B.a^{1-7}$—b^{1-7}. Eräiden 15—17-vuotiaana näpistyksestä, varkaudesta, törkeästä varkaudesta, varastetun tavaran kätkemisestä tai muusta luvattomasta ryhtymisestä rikoksen kautta saatuun tavaraan, (tavallisesta tai törkeästä) moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta ja viranomaisen erehdyttämisestä syytettyjä koskevien sekä tuomioistuimien tai niiden ympäristön ominaisuuksia ja käyttäytymistä (NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä) koskevien muuttujien väliset korrelaatiokertoimet vuosien 1967—1968 osalta 625
Korrelaatiomatriisit C.a—b. Eräiden muista rikoksista kuin ilkivallasta, juopumuksesta ja liikennerikoksista syytettyjä koskevien sekä tuomioistuimien tai niiden ympäristön ominaisuuksia ja käyttäytymistä (muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä) koskevien muuttujien väliset korrelaatiokertoimet vuosien 1967—1968 osalta 627
Korrelaatiomatriisit $D.a^{1-2}$—b^{1-2}. Eräiden näpistyksestä ja petoksesta syytettyjä koskevien sekä tuomioistuimien tai niiden ympäristön ominaisuuksia ja käyttäytymistä (muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä) koskevien muuttujien väliset korrelaatiokertoimet vuosien 1967—1968 osalta 628
6. Taulukko A. NuorRikL 3—4 §:n nojalla näpistyksestä tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet 15—17-vuotiaista näpistyksestä syytetyistä eri kaupungistumisastetta edustavissa tuomioistuimen sijaintikunnissa tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmän ja sukupuolen mukaan vuonna 1968 629
Taulukot B.a—d. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla näpistyksestä tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet näpistyksestä syytetyistä eri kaupungistumisastetta edustavissa tuomioistuimen sijaintikunnissa tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmän, sukupuolen ja iän mukaan 631

KIRJALLISUUSLUETTELO

Aalto, Jorma S.: Rikosprosessilain asiallisesta sovellutusalasta. (Väitösk.) Vammala 1965.

— » — Rikostuomion vaikutuksista siviiliprosessissa. Vammala 1968.

Aarnio, Aulis: Juridisen tutkimuksen näköaloja. JFT 1969, 371—406.

— » — Oikeudellinen ajattelun perusteista. Vammala 1971 (a).

— » — Oikeustieteen vieraantuminen. LM 1971 (b), 456—484.

— » — Juridisen ratkaisutoiminnan ongelmia. LM 1972 (a), 218—236.

— » — Tutkimus ja yhteiskuntapoliittinen päätöksenteko. OikM:n lso:n julk. 2/1972. Helsinki 1972 (b), 1—18 (moniste).

— » — Oikeustiede ja »oikeustiede». Oikeus 2/1973 (a), 9—13 (Tampere).

— » — Suomalaisen oikeusteorian kehityspiirteitä. LM 1973 (b), 339—373.

Agge, Ivar: Studier över det straffrättsliga reaktionssystemet I. Stockholm 1939.

— » — Straffrättens allmänna del. Föreläsningar. Första häftet. Stockholm 1959. — Andra häftet. Stockholm 1961. — Tredje häftet. Andra tryckningen. Stockholm 1969.

Agge, Ivar — Thornstedt, Hans: Straffrättens allmänna del. Stockholm 1973.

Ahla, Eino J.: Ministerisyytteen päättäminen eduskunnassa. LM 1931, 180—206.

Ahlström-Laakso, Salme: Juopumuspidätys — sosiaalisen kontrollin keino. Helsingin ja Kööpenhaminan vertailu. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste n:o 37. Helsinki 1969 (moniste).

Aho, Matti L.: Varallisuusoikeudellisen oikeustoimen tulkinnasta. (Väitösk.) Porvoo 1968.

— » — Tuomioistuimen harkintavalta ja tuomarin sosiaalinen rooli. DL 1969, 465—479.

Ailio, Erkki: Esinekonfiskaatio Suomen rikosoikeudessa. Rikosoikeudellinen tutkimus. (Väitösk.) Helsinki 1964.

— » — Törkeän varkauden käsitteestä. — Suomalainen Lakimiesyhdistys 75 vuotta. Vammala 1973, 49—59.

Alameri, Rolf — Pöyhönen, Pentti: Johdatusta tilastolliseen tutkimukseen. 4. korjattu painos. Helsinki 1964.

Alanen, Aatos: Rangaistus ja turvaamistoimenpiteet. Toisiinsa verrattuina erikoisesti silmälläpitäen n. k. turvaamissäilytystä. Helsinki 1926.

— » — Pakkotila ja oikeudenvastaisuuskäsite. Juhlajulkaisu Antti Tulenheimo 1879. 4/12. 1939. Helsinki 1939, 81—91.

— » — Kohtuusnäkökohtien merkitys lainsäädännössä ja -käytössä. LM 1942, 175—199.

— » — Yleinen oikeustiede ja kansainvälinen yksityisoikeus. Porvoo 1965.
Alaspää, Arto — Aromaa, Kauko: Rikosilmoitukset II. Petokset. Kriminologinen tutkimuslaitos. Sarja M: 22. Helsinki 1973 (moniste).
Alaspää, Arto — Aromaa, Kauko — Leino, Jouko: Rikosilmoitukset I. Ryöstöt. Kriminologinen tutkimuslaitos. Sarja M: 21. Helsinki 1973 (moniste).
Alkoholilakivaliokunnan mietintö (Alkoholivk:n miet.) n:o 1/1968 vp HE:n n:o 82/1967 vp johdosta alkoholilaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. Asiakirjat III 2. Helsinki 1969.
Allardt, Erik: Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine. Toinen painos. Porvoo 1966.
— » — Sosiologisista selityksistä. Sosiologia 1969, 11—21 (Forssa).
— » — Rakenteellisista, institutionaalisista ja kulttuurisista selityksistä. Sosiologia 1971, 111—124 (Forssa).
Allardt, Erik — Littunen, Yrjö: Sosiologia. Neljäs, uudistettu laitos. Porvoo 1972.
Alternativ-Entwurf eines Strafgesetzbuches. Allgemeiner Teil. 2., verbesserte Auflage. Tübingen 1969.
Andenaes, Johs.: Alminnelig strafferett. Drammen 1956.
— » — Rikosoikeus, kriminologia ja kriminaalipolitiikka. LM 1959, 258—271.
— » — Forsking om individualprevensjon og almenprevensjon. Noen kommentarer til professor Christies artikkel. LoR 1971 (a), 61—69.
— » — Straffeprosessen i første instans. 2. opplag. Oslo 1971 (b).
— » — Rettelser og tillegg til Johs. Andenaes: Alminnelig strafferett. Oslo 1972 (a).
— » — Strafferett og moraldanning. Festskrift tillägnad Per Olof Ekelöf. Stockholm 1972 (b), 38—66.
— » — Fremtidsperspektiver på strafferetten. LoR 1973, 339—359.
Andersson, Edward: Något om fri prövning i förvaltningen. JFT 1964, 23—45.
— » — Verotuslain kommentaari. Porvoo 1968.
— » — Eräitä huomioita verorikostoimikunnan mietinnöstä. Verotus 1973, 185—189 (Helsinki).
Anners, Erik: Humanitet och rationalism. Studier i upplysningstidens strafflagsreformer — särskilt med hänsyn till Gustav III:s reformlagstiftning. (Väitösk.) Lund 1965.
— » — Svensk straffrättshistoria. Del 1. Några huvudlinje. Surte 1972.
Anttila, Inkeri: Loukatun suostumus oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena. Rikosoikeudellinen tutkimus. (Väitösk.) Vammala 1946.
— » — Nuori lainrikkoja. Helsinki 1952.
— » — Alaikäisiin kohdistuneet siveellisyysrikokset ja niiden tekijät. Kriminologinen tutkimus. Vammala 1956.
— » — Laki ehdollisesta rangaistustuomiosta selityksin. Vammala 1960.
— » — Arvostelu (virallisen vastaväittäjän lausunnon osa) teoksesta Nousiainen, Tapio, Rangaistuksen määräämisestä erityisesti silmällä pitäen tuomarin mittaamistoimintaa oikean rangaistusmäärän tavoittamiseksi normaalilatitudin puitteissa, Vammala 1961. LM 1961 (a), 794—807.
— » — Kriminologinen tutkimus kriminaalipolitiikan apuna. LM 1961 (b), 440—446.

— » — Om rättsskyddet och likställigheten i det påföljdssystem, som angår rättsstridiga gärningar begångna av barn. JFT 1962 (a), 48—55.
— » — Åtgärder mot ungdomskriminaliteten sedda mot bakgrunden av kriminalitetens allmänna utveckling i de nordiska länderna under de senaste åren. NTfK 1962 (b), 5—30.
— » — Rikosseuraamusten kumulatiivisuuden oikeussosiologista tarkastelua. LM 1964, 671—679.
— » — Konservativ och radikal kriminalpolitik i Norden. NTfK 1967, 237—251.
— » — Syyllisyysvastuuta kohti. LM 1969, 625—648.
— » — Arvostelu (virallisen vastaväittäjän lausunto) teoksesta Vikatmaa, Juha, Erehdyksestä, Turku 1970. Lausunto osoitettu Turun Yliopiston oikeustieteelliselle tiedekunnalle 26. 5. 1970 (a) (moniste).
— » — Rikosoikeus. — Suomen oikeus- ja yhteiskuntajärjestys. Toinen painos. Porvoo 1970 (b), 384—407.
— » — Vaaralliset vaarattomiksi. LM 1971, 438—455.
— » — Lievien rikosten seuraamukset. Rikosoikeudellisia kirjoitelmia III. Niilo Kullervo Salovaaralle 13. 10. 1973 omistettu. Vammala 1972, 3—8.
— » — Kriminalvård i frihet — social service eller kontroll? NTfK 1973 (a), 24—36.
— » — Rangaistuksen valitseminen lainsäätäjän ja tuomarin tehtävänä. LM 1973 (b), 374—388.
— » — Viktimologia — kriminologian uusi aluevaltaus? — Suomalainen Lakimiesyhdistys 75 vuotta. Vammala 1973 (c), 81—87.
Anttila, Inkeri — Heinonen, Olavi: Rikos ja seuraamus. Rikosoikeuden perusteet. Helsinki 1971.
— » — Rikosten lajit. Rikosoikeuden erityisen osan perusteet. Helsinki 1972.
Anttila, Inkeri — Törnudd, Patrik: Kriminologia. Porvoo 1970.
— » — Kriminologi i kriminalpolitiskt perspektiv. En lärobok, Stockholm 1973 (a).
— » — Optulaa kohti. Katsaus Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen syntyvaiheisiin ja tutkimuksen tavoiteasetteluihin. Kriminologinen tutkimuslaitos. Sarja M: 31. Helsinki 1973 (b) (moniste).
Anttila, Inkeri — Westling, Achilles: Ett försök att på empirisk väg belysa grunderna för judiciell straffutmätning. NTfK 1962, 251—279.
Apala-Arlander, Terttu: Yleislausekkeista. Oikeussäännösten muotoamiseen ja soveltamiseen liittyviä kysymyksiä. (Väitösk.) Vammala 1972.
Aristoteles: Den Nicomachiska Etiken. (Översättning och kommentarer av Mårten Ringbom.) Borgå 1967.
Aromaa, Kauko: Den förminskade tillräkneligheten. NTfK 1972, 152—182.
Aromaa, Kauko — Takala, Hannu: Havaintoja DDR:n rikosoikeudellisesta järjestelmästä. Kriminologinen tutkimuslaitos. Sarja M: 24. Helsinki 1972 (moniste).
Aromaa, Kauko — Törnudd, Patrik — Wartiovaara, Kirsti: Department Store Shoplifters. Institute of Criminology. Series M: 6. Helsinki 1970 (moniste).
Arti, Armas: Liikennevahinkojen korvaaminen liikennevakuutuslain mukaan. Porvoo 1965.
Aspelin, Erland: Böter i stället för frihetsstraff. NTfK 1973, 53—72.
Aubert, Vilhelm: Rettssosiologi. Førde 1968.

— » — Rättssociologi. Lund 1972.

Aulie, Andr.: Åtalseftergift, påföljdseftergift, nåd. (Keskustelupuheenvuoro.) De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1951—1952. Stockholm 1953, 25—30.

Aura, M.: Tarkoituksenmukaisuusharkinta ja sen käyttämiseen valtuuttavat oikeussäännökset. LM 1950, 6—22.

Backman, Eero: Eräitä näkökohtia rikoslain 40 luvun 20 ja 21 §:ssä säännellyistä virkarikoksista. LM 1970 (a), 486—497.

— » — Nuorisorikosoikeuskomitean mietinnön kritiikkiä. LM 1970 (b), 945—947.

— » — Oikeudellisen ratkaisun loogisista perusteista. LM 1970 (c), 1037—1055.

— » — Vielä nuorisorikoskomitean mietinnöstä. LM 1971, 260—265.

— » — Mietteitä analyyttisen oikeusterian johdosta. Oikeustiede II, 1972: 1. Vammala 1972, 315—360.

Banton, Michael: The Policeman in the Community. London 1964.

Becker, Howard S.: Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance. Glencoe 1963.

Beckman, Nils — Holmberg, Carl — Hult, Bengt — Strahl, Ivar: Kommentar till Brottsbalken. Band I. Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m. Tredje upplagan. Stockholm 1970. — Band III. Påföljder m.m. Andra upplagan. Stockholm 1971.

Berman, Harold J.: Soviet Criminal Law and Procedure. The RSFSR Codes. Cambridge, Massachusetts 1966.

Betænkning nr. 650. Betænkning vedrørende nogle af- og nedkriminaliseringsspørgsmål. København 1972.

Bishop, N.: Council of Europe Activity for the Determining of Common Principles in Member States for the Treatment of Offenders. — Droit pénal européen. Colloques Européens. Bruxelles 1970, 435—457.

Blom, Raimo: Tavoitteiden ja todellisuuden dialektiikkaa. Arvostelu teoksesta Jyränki, Antero, Yleisradio ja sananvapaus, Helsinki 1969. Sosiologia 1970 (a), 248—249 (Forssa).

— » — Tuomioistuimien toiminnan puolueettomuus rikosasioissa. Tutkimusmenetelmä ja tuomioperusjoukon erittelyyn perustuvia tuloksia. Tampereen Yliopiston Tutkimuslaitos. D tiedotteita n:o 40. Tampere 1970 (b) (moniste).

— » — Tuomioistuimien oikeudenkäytön — erityisesti rikostuomioiden tasapuolisuuden — tutkimus. Tutkimussuuntausten sekundaarianalyysi. Tampereen Yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitosten tutkimuksia 2. Tampere 1973 (moniste).

Blomstedt, Yrjö: Rikoslakireformin ensimmäiset vaiheet vuoden 1866 osittaisuudistuksiin saakka. Historiallinen Arkisto 59. Turku 1964, 421—517.

— » — Kuninkaallisen Majesteetin Oikeus Suomessa. — Turun hovioikeus 1623 31/10 1973 Åbo hovrätt. Porvoo 1973, 31—168.

Bolding, Per Olof: Juridik och samhällsdebatt. Stockholm 1968.

Bondeson, Ulla: Fången i fångsamhället. Socialisationsprocesser vid ungdomsvårdsskola, ungdomsfängelse, fängelse och internering. (Väitösk.) Malmö 1974.

Bouzat, Pierre — Pinatel, Jean: Traité de droit pénal et de criminologie. Tome I. Droit Pénal général. Deuxième Edition. Paris 1970.

Bratholm, Anders: De strafferettslige reaksjoner mot unge lovovertredere. Andenaes, Johs. — Bratholm, Anders — Christie, Nils, Kriminalitet og Samfunn. Artikler og foredrag. Ny utvidet og ä-jourført utgave. Trondhjem 1970 (a), 138—150.

— » — Utkast til ny straffeprosesslov. NTfK 1970 (b), 240—269.

— » — Politiet og legalitetsprinsippet. Festskrift til Stephan Hurwitz. København 1971, 87—111.

Bruns, Hans-Jürgen: Strafzumessungsrecht. Allgemeiner Teil. Mönchengladbach 1967.

Brusiin, Otto: Joustavat normit oikeudenkäytössä. DL 1938 (a), 286—293.

— » — Tuomarin harkinta normin puuttuessa. (Väitösk.) Vammala 1938 (b).

— » — Über die Objektivität der Rechtsprechung. Helsinki 1949.

Brusten, Manfred: Determinanten selektiver Sanktionierung durch die Polizei. Feest, Johannes—Lautmann, Rüdiger (Hrsg.), Die Polizei. Opladen 1971, 31—70.

Bruun, Kettil — Hartman, Tor: Nuorisorikollisuutemme. LM 1961, 627—635.

Candolin, Birger: Till frågan om tillämpningen av särskilda strafflatituder. JFT 1957, 94—107.

Cars, Thorsten: Om eftergift av åtal och påföljd. SvJT 1967, 321—341.

— » — Om eftergift av åtal och påföljd. SvJT 1968, 504.

Chambliss, William J. (Ed.): Crime and the Legal Process. New York 1969.

Christiansen, Karl O.: Forbrydelse og straf. København 1969.

Christie, Nils: Changes in Penal Values. Scandinavian Studies in Criminology. Volume 2. Halden 1968 (a), 161—172.

— » — (Ed.): Scandinavian Studies on Criminology. Volume 2. Halden 1968 (b).

— » — Forsking om individualprevensjon kontra almenprevensjon. LoR 1971 (a), 49—60.

— » — Scandinavian Criminology Facing the 1970's. Scandinavian Studies in Criminology. Volume 3. Halden 1971 (b), 121—149.

— » — The Delinquent Stereotype and Stigmatisation. Rapport for the 7th International Congress on Criminology. Belgrade 1973 (a).

— » — Strafferett of samfunnsstruktur. NTfK 1973 (b), 1—23.

Clarke, R. V. G. — Sinclair, I.: Towards more effective treatment evaluation. First Criminological Colloquium. Council of Europe. Strasbourg 1973 (moniste).

Cohen, Albert K.: Deviance and Control. New Jersey 1966.

Connor, Walter D.: Deviance in Soviet Society. Crime, Delinquency, and Alcoholism. New York 1972.

Constantinesco, Léontin-Jean: Rechtsvergleichung. Band II. Die rechtsvergleichende Methode. Saarbrücken 1972.

Cramer, Peter: Ahndungsbedürfnis und staatlicher Sanktionsanspruch. Bemerkungen zu einer Reform der Verfahrenseinstellung aus Gründen der Opportunität. Festschrift für Reinhart Maurach. Karlsruhe 1972, 487—500.

Cressey, Donald R.: The Role of Discretion, Diplomacy, and Subcultures of Justice in Crime Control. Festskrift til Stephan Hurwitz. København 1971, 203—216.

Cressey, Don — Elgesem, Elg: The Police and the Administration of Justice. Scandinavian Studies in Criminology. Volume 2. Halden 1968, 53—72.

Dahlström, E.: Normer, avvikelse och social kontroll. Israel, Joachim (red.), Sociala avvikelser och social kontroll. Uppsala 1964, 17—46.

Dalberg-Larsen, Jørgen: Retssociologi. Problemstillinger og teorier. København 1973.

David, René: Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät. (Suomentanut Asa Koljonen.) I nide. Iisalmi 1970 — II. Iisalmi 1973.

DDR. Das neue *Strafrecht* — bedeutsamer Schritt zur Festigung unseres sozialistischen Rechtsstaates. Kanslei des Staatsrates der DDR (Hrsg.), Aus der Tätigkeit der Volkskammer und ihrer Ausschüsse. Heft 4, 5. Wahlperiode, 1968.

Dencker, Friedrich: Strafrechtsreform im Einführungsgesetz? Juristen-Zeitung 1973, 144—151 (Tübingen).

Dickens, Bernard M.: Control of Prosecutions in the United Kingdom. The International and Comparative Law Quarterly 1973, 1—34 (London).

Doleschal, Eugene — Klapmuts, Nora: Toward a New Criminology. Crime and Delinquency Literature 1973, 607—626 (Hackensack, N. J.).

Dreher, Eduard: Die Verwarnung mit Strafvorbehalt. Festschrift für Reinhart Maurach. Karlsruhe 1972, 275—294.

Durkheim, Émile: De la division du travail social. Étude sur l'organisation des sociétés supérieures. Paris 1893.

Eckhoff, Torstein: Justice and Social Utility. Festskrift til Frede Castberg. Halden 1963, 74—93.

— » — Rettferdighet ved utveksling og fordeling av verdier. Oslo 1971 (a).

— » — Rettskildelære. Oslo 1971 (b).

Ekelöf, Per Olof: Straffet, skadeståndet och vitet. En studie över de rättsliga sanktionernas verkningssätt. Uppsala 1942.

— » — Är den juridiska doktrinen en teknik eller en vetenskap? Lund 1951.

— » — Åtalseftergift. — Samhället och brottslingen. Problem inom modern kriminalpolitik belysta av experter. Stockholm 1955, 217—230.

— » — Rättegång. Femte häftet. Tredje upplagan. Stockholm 1972.

Ellilä, Reino: Eräiden RL. 41—44 luvuissa säädettyjen rangaistusten korottamisen vaikutuksesta politiarikkomusjärjestelmään. DL 1945, 240—247.

— » — Rangaistuksen määräämisen eri kehitysvaiheista. LM 1949 (a), 514—526.

— » — Tutkintavankeuden lukeminen rangaistuksen vähennykseksi Suomen oikeuden mukaan. Rikosoikeudellinen tutkimus. (Väitösk.) Vammala 1949 (b).

— » — Rangaistuksen vähentämisestä rikoslain 3 luvun 2 §:n mukaan. Rikosoikeudellisia kirjoitelmia II. Bruno A. Salmialalle 24. 8. 1950 omistanut Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan rikosoikeudellinen seminaari. Vammala 1950, 32—45.

— » — Rikoslain 2 luvun 14 §:n uusi 3 momentti. DL 1958 (a), 373—380.

— » — Suomen liikennerikosoikeus. Porvoo 1958 (b).

— » — Ihmisarvo ja yksilön vapauden turva rikosoikeudessa. LM 1960 (a), 504—513.

— » — Liikennerikosten tutkintaopin perusteet. Vammala 1960 (b).

— » — Rikosoikeustieteen tehtävä ja suhde muihin tieteisiin. LM 1960 (c), 937—943.

— » — »Jurisprudentia Criminalis». Muutamia terminologisia huomautuksia. LM 1961, 46—48.
— » — Arvostelu (virallisen vastaväittäjän lausunnon pääosa) teoksesta Ailio, Erkki, Esinekonfiskaatio Suomen rikosoikeudessa, Helsinki 1964. LM 1964, 1104—1118.
— » — Syyttämättä jättäminen ja tuomitsematta jättäminen liikennerikoksista. Juhlajulkaisu Tauno Tirkkosen 70-vuotispäivänä 2. 8. 1968. Vammala 1968 (a), 51—63.
— » — Uusittu liikennerikosoikeus. Porvoo 1968 (b).
— » — Arvostelu (virallisen vastaväittäjän lausunto) teoksesta Koskinen, Pekka, Yksitekoisesta rikosten yhtymisestä erityisesti silmällä pitäen ideaali- ja reaalikonkurenssin erottelua, Vammala 1973. LM 1973 (a), 520—534.
— » — Murron dekriminalisoinnin aiheuttamista erilliskysymyksistä. — Suomalainen Lakimiesyhdistys 75 vuotta. Vammala 1973 (b), 99—104.
— » — Työrikostoimikunnan mietinnön I tarkastelua. LM 1974, 98—107.
Ellilä, Reino — Ellilä, Tauno: Mikä on vähäpätöinen rikos? SPL 1967, 397—399.
Ellilä, Tauno: Hovioikeuden ratkaisut ennakkotapauksina. DL 1951, 403—413.
— » — Oikeudenkäynti ja täytäntöönpano. Prosessioikeutta oikeustapausten valossa. Toinen, uusittu painos. Porvoo 1965.
— » — Keskustelua vähäpätöisestä rikoksesta. LM 1968, 566—581.
— » — Arvostelu teoksesta Aalto, Jorma S., Rikostuomion vaikutuksista siviiliprosessissa, Vammala 1968. LM 1969, 806—812.
— » — Rikosoikeus ja rikosprosessioikeus. LM 1970, 498—515.
— » — Hovioikeusmenettely ja oikeudenkäynnin uudistus. Nykynäkymiä ja uudistusajatuksia. Vammala 1971.
— » — Äskettäisistä oikeudenkäymiskaaren muutoksista (OK 10—12, 14—17 ja 25 luvut). DL 1972, 297—321.
Eloranta, Viljo O.: Nuorisorikollisuudesta ja sen nykyisen kasvun erityissyistä. LM 1961, 151—188.
Elwin, Göran: Häleribrottet. De objektiva rekvisiten i Brottsbalken 9 kap. 6 § i komparativ belysning. (Väitösk.) Stockholm 1969.
— » — Almenprevensjonen. Noen tester om almenprevensjonen. Syse, Aslak B. (red.), Kan fengsel forsvares? Oslo 1972 (a), 103—121.
— » — Några frågor angående lagtillämpning och domskrivning i straffrätten. Festskrift till Per Olof Ekelöf. Stockholm 1972 (b), 224—251.
Elwin, Göran — Heckscher, Sten — Nelson, Alvar: Den första stenen. Studiebok i kriminalpolitik. Andra reviderade upplagan. Malmö 1972.
Elwing, Carl M.: Tillräckliga skäl. Studier över förutsättningarna för allmänt åtal. (Väitösk.) Lund 1960.
Engisch, Karl: Einführung in das juristische Denken. 3. Auflage. Stuttgart 1964.
— » — Auf der Suche nach der Gerechtigkeit. Hauptthemen der Rechtsphilosophie. München 1971.
Engströmer, Thore: Bör vid fall av lindrigare brottslighet eller under vissa andra omständigheter åklagare äga underlåta åtal och domstol äga befria från straff, oaktat en i lag med straff belagd handling konstaterats? Förhandlingarna å det trettonde nordiska juristmötet. Helsingfors 1926, 126—138.

Entwurf eines Strafgesetzbuches (mit Begründung). Bundestagsvorlage. Bonn 1962.

Entwurf eines Strafgesetzbuches samt Erläuterungen. Allgemeiner Teil. Bundesministerium für Justiz. Wien 1964.

Erenius, Gills: Oaktsamhet. Studier i straffrätt. (Väitösk.) Stockholm 1971.

Eriksson, Lars D.: Samhällstillvänd juridik. JFT 1968, 565—583.

— » — Värderingar, fakta och juridik. JFT 1969, 414—430.

— » — Rakenneselitykset marxilaisessa oikeusteoriassa. LM 1972, 151—161.

— » — Bör samfund straffas? Oikeus 2/1973 (a), 27—32 (Tampere).

— » — Radikal kriminologi och marxistisk kriminologi. Oikeus 1/1973 (b), 27—32 (Tampere).

Erma, Reino: Pankkilait 1969. Suomen luottolaitosjärjestelmä sekä liike-, säästöosuuspankkilait selityksineen. Vammala 1970.

Eräsaari, Risto: Politiikkatiede — esitteleviä kommentteja. Sosiologia 1972, 223—232 (Forssa).

Eser, Albin: Absehen von Strafe — Schuldspruch unter Strafverzicht. Rechtsvergleichende kriminalpolitische Bemerkungen, namentlich im Blick auf das DDR-Strafrecht. Festschrift für Reinhart Maurach. Karlsruhe 1972, 257—273.

Esitysluonnos. Luonnos hallituksen esitykseksi nuoria rikoksentekijöitä koskevan lainsäädännön osittaiseksi uudistamiseksi. Luonnos sisältyy liitteenä Ltk:n laus:oon n:o 3/1973 (vedos).

Eskola, Antti: Sosiologian tutkimusmenetelmät II. Porvoo 1967.

Evers, Jan: Argumentationsanalys för jurister. Gleerups förlag, 1970.

Eyben, W. E. von: Strafudmåling. Lovens rammer og dommerens udfyldning. (Väitösk.) København 1950.

Faller, Hans: Verfassungsrechtliche Grenzen des Opportunitätsprinzips im Strafprozess. Festgabe für Theodor Maunz. München 1971, 69—87.

Federley, Martti: Laintulkinnasta deskriptiivisenä tulkintaoppina. LM 1965, 296—302.

Forsman, Jaakko: Muistutuksia alamaisen rikoslain ehdotukseen, jonka on valmistanut sitä varten asetettu komitea. Lisävihko JFT 1877:ään. Helsingfors 1878.

— » — Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver straffrättens allmänna läror med särskild hänsyn till strafflagen af den 19 december 1889. Med tillstånd af föreläsaren. Utgivna af Lars Wasastjerna. Tredje upplagan. Kerava 1930.

— » — Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver de särskilda brotten enligt strafflagen af den 19 december 1889. Med tillstånd af föreläsaren, men utan hans medverkan. Utgivna af L. Aspegren och E. Saxén. Första afdelningen. Brotten mot individens rättsgebit. Helsingfors 1909. — Tredje afdelningen. Brotten mot statens rättsgebit. Andra upplagan. Helsingfors 1917.

Frank, Reinhard: Über den Aufbau des Schuldbegriffs. Festschrift für die Juristische Fakultät in Giessen zum Universitäts-jubiläum. Leipzig 1907, 519—547.

Friedman, Lawrence M. — Macaulay, Stewart: Law and the Behavioral Sciences. New York 1969.

Frändberg, Åke: Om analog användning av rättsnormer. En analys av analogibegreppet inom ramen för en allmän juridisk metodologi. (Väitösk.) Uppsala 1973.

Gahrton, Per: Fångars försvar; om olika försvarsreaktioner hos fångar mot förändringspåverkan i fängelse. Sociologisk forskning 2/1968, 109—130 (Göteborg).

Germann, O. A.: Zum strafprozessrechtlichen Legalitätsprinzip. SchwZStr 1961, 1—33.

— » — Probleme und Methoden der Rechtsfindung. 2. Auflage. Bern 1967.

— » — Schweizerisches Strafgesetzbuch. 9. Auflage. Zürich 1972.

Glaser, Julius: Das Princip der Strafverfolgung. — Gesammelte kleinere Schriften über Strafrecht, Civil- und Strafprocess. Erster Band. Wien 1868, 429—467.

— » — Handbuch des Strafprozesses. Erster Band. Altenburg 1883.

Goldschmidt, Verner: Primary Sanction Behaviour. Persson Blegvad, Britt-Mari (Ed.), Contributions to the Sociology of Law. Copenhagen 1966, 173—190.

Granfelt, O. Hj.: Straffprocessrätt. Föreläsningar. I. Helsingfors 1910.

— » — Lärobok i straffprocessrätt. Första häftet. Helsingfors 1925.

— » — Grundkurs i allmän straffrätt. Föreläsningar. Helsingfors 1941.

— » — Arvostelu teoksesta Tirkkonen, Tauno, Suomen rikosprosessioikeus I, Vammala 1948. JFT 1948, 207—211.

Grassberger, Roland: Die besonders leichten Fälle des § 42 der Regierungsvorlage eines Strafgesetzbuches. Österreichische Juristen-Zeitung 1973, 64—66 (Wien).

Greve, Vagn: Kriminalitet som normalitet. En studie i den ikke-registrerede kriminalitet i Danmark. Skjern 1972.

Greve, Vagn — Gram Jensen, Sv.: Forbrydelse og Straf. En orientering om dansk strafferet. 3. ændrede udgave. København 1973.

Grohmann, Gisela: Strafverfolgung und Strafvollzug. Eine ökonomische Analyse. Göttingen 1973.

Grotenfelt, Julius: Kommentar till strafflagen. Allmänna delen. Helsingfors 1913.

Grupp, Stanley E. (Ed.): Theories of Punishment. London 1971.

Grönqvist, Henrik: Om tillbakaträdande från fullbordat brott. JFT 1958, 361—369.

Hagströmer, Johan: Granskning af förslaget till strafflag för storfurstendömet Finland. Upsala 1879.

Hakkila, Esko: Suomen tasavallan perustuslait sekä eräitä niihin liittyviä lakeja, asetuksia ja säännöstöjä. Porvoo 1939.

Hakulinen, Y. J.: Velvoiteoikeus I. Yleiset opit. Toinen laajennettu painos. Helsinki 1965.

— » — (toim.): Lakikirja. 21/10 1698 — 30/3 1973. Helsinki 1973.

Halila, Jouko: OK 10:21,2:ssa säännellystä syyteluvasta. LM 1955 (a), 425—438.

— » — Todistustaakan jaosta silmällä pitäen erityisesti varallisuusoikeudellisia oikeussuhteita. Porvoo 1955 (b).

— » — Eräitä näkökohtia rikosjutun siirtämisestä. LM 1964, 738—745.

— » — Prosessioikeuden asemasta yliopisto-opetuksessa. LM 1971, 153—156.
— » — Oikeudenkäyntimenettelyn 14. 1. 1972 annetulla lailla toteutetut osittaisuudistukset. LM 1972, 463—504.
Hall, Jerome: Theft, Law, and Society. Indianapolis 1935.
Hall Williams, J. E.: The English Penal System in Transition. London 1970.
Hallituksen esitys (HE) Eduskunnalle laiksi rangaistusmääräyksestä. N:o 17/1931 vp. Asiakirjat I—II. Helsinki 1932.
— » — turvasäilölaiksi. N:o 91/1931 vp. Asiakirjat III. Helsinki 1932.
— » — laiksi rikoslain 2 luvun 16 §:n muuttamisesta. N:o 11/1932 vp. Asiakirjat I—II. Helsinki 1933.
— » — laiksi rangaistusmääräyksestä. N:o 4/1934 vp. Asiakirjat I. Helsinki 1935.
— » — nuoria rikoksentekijöitä koskevaksi lainsäädännöksi. N:o 10/1939 vp. Asiakirjat I—III. Helsinki 1939.
— » — laiksi valtiontalouden tarkastuksesta. N:o 67/1947 vp. Asiakirjat III 1. Helsinki 1949.
— » — nuoria rikoksentekijöitä sekä eräitä rangaistusseuraamuksia koskevan lainsäädännön muuttamisesta. N:o 16/1953 vp. Asiakirjat I—II. Helsinki 1954.
— » — kansalaisluottamuksen menettämisseuraamusta koskevan lainsäädännön muuttamisesta. N:o 121/1957 vp. Asiakirjat III 1. Helsinki 1958.
— » — verotuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi. N:o 146/1957 vp. Asiakirjat III 1. Helsinki 1958.
— » — laiksi eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta. N:o 192/1957 vp. Asiakirjat III 1. Helsinki 1958.
— » — liikennevakuutuslaiksi. N:o 68/1958 vp. Asiakirjat III 2. Helsinki 1959.
— » — terveydenhoitolaiksi. N:o 38/1963 vp. Asiakirjat I. Helsinki 1964.
— » — laiksi tieliikennelain muuttamisesta. N:o 63/1963 vp. Asiakirjat I. Helsinki 1964.
— » — poliisilaiksi. N:o 130/1964 vp. Asiakirjat III 1. Helsinki 1965.
— » — alkoholilaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. N:o 48/1965 vp. Asiakirjat I. Helsinki 1966.
— » — vähäpätöiseen rikokseen syyllistyneen syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä eräissä tapauksissa koskeviksi muutoksiksi rikoslainsäädäntöön. N:o 198/1965 vp. Asiakirjat III 1. Helsinki 1966.
— » — alkoholilaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. N:o 82/1967 vp. Asiakirjat I. Helsinki 1968.
— » — rehu- ja lannoitelaiksi. N:o 3/1968 vp. Asiakirjat I. Helsinki 1969.
— » — laiksi rakennuslain muuttamisesta. N:o 23/1968 vp. Asiakirjat I. Helsinki 1969.
— » — veneliikennelaiksi. N:o 108/1968 vp. Asiakirjat III 1. Helsinki 1969.
— » — rangaistusmääräysmenettelyä koskevan lainsäädännön uudistamisesta ja eräiksi muutoksiksi tieliikennerikoksia koskevaan lainsäädäntöön. N:o 31/1969 vp. Asiakirjat I. Helsinki 1970.
— » — laiksi tullilain muuttamisesta. N:o 50/1969 vp. Asiakirjat I. Helsinki 1970.
— » — liikennepankkilaiksi. N:o 53/1969 vp. Asiakirjat I. Helsinki 1970.
— » — laiksi pysäköintivirhemaksusta. N:o 130/1969 vp. Asiakirjat III 1. Helsinki 1970.

— » — siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta. N:o 52/1970 vp. Asiakirjat I. Helsinki 1971.
— » — laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta. N:o 95/1970 vp. Asiakirjat III 1. Helsinki 1971.
— » — huumausainelaiksi. N:o 128/1970 vp. Asiakirjat III 1. Helsinki 1971.
— » — rikoslain täydentämisestä rangaistusasteikosta poikkeamista koskevalla säännöksellä sekä varkautta, veropetosta ja eräitä muita rikoksia koskevien säännösten muuttamisesta. N:o 23/1972 vp. Asiakirjat I 1. Helsinki 1973.
— » — laeiksi valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun muuttamisesta. N:o 107/1972 vp.
— » — rikosoikeudellista vanhentumista koskevan lainsäädännön uudistamisesta. N:o 130/1972 vp.
— » — laiksi rikoslain 3 luvun 11 §:n ja laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 2 §:n muuttamisesta. N:o 237/1972 vp.
— » — vapausrangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoa rangaistuslaitoksissa sekä tutkintavankeutta koskevan lainsäädännön uudistamisesta. N:o 239/1972 vp.
— » — laiksi maistraattien ja järjestysoikeuksien lakkauttamisesta sekä siihen liittyväksi lainsäädännöksi. N:o 77/1973 vp.
— » — laiksi rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista sekä laiksi eräiden elatusapujen sitomisesta elinkustannuksiin annetun lain, sairausvakuutuslain ja leimaverolain muuttamisesta. N:o 98/1973 vp.
— » — vahingonkorvausta koskevaksi lainsäädännöksi. N:o 187/1973 vp.

Hampton, Celia: Criminal Procedure and Evidence. London 1973.

Hannula, Erkki: Sotilaallinen kurinpitoprosessi. Rauma 1927.

Hart, H. L. A.: Punishment and Responsibility. Essays in the Philosophy of Law. Oxford 1968.

Hartikainen, Hannes: Automiehen oikeusturva sovellettaessa tieliikennelainsäädäntöä, lähinnä ajonopeuden sovittamista koskevia säännöksiä. Porvoo 1961.

Hedenskog, Oskar: Om offentlig åtalsrätt. (Väitösk.) Lund 1896.

Heikola, Keijo: Erään kritiikin johdosta. LM 1971 (a), 51—54.
— » — Vielä nuorisorikoskomitean mietinnöstä. LM 1971 (b), 265—268.

Heinitz, Ernst: Zweifelsfragen des Opportunitätsprinzips. Festschrift für Theodor Rittler. Innsbruck 1957, 327—339.

Heinonen, Olavi: Velallisen konkurssirikoksista. Rikosoikeudellinen tutkimus. (Väitösk.) Vammala 1966.
— » — Uusimisvaikutuksen vanhentumisen ongelmia. LM 1969, 213—225.
— » — Toimenpiteistä luopuminen rikosten seuraamusjärjestelmässä. LM 1970, 659—671.
— » — Suomalaisen kriminaalipolitiikan suunta. Rikosoikeudellisia kirjoitelmia III. Niilo Kullervo Salovaaralle 13. 10. 1972 omistettu. Vammala 1972 (a), 9—16.
— » — Varkautta koskevat uudet säännökset. DL 1972 (b), 462—483.

Helasvuo, Kaarlo: Rikosoikeudellisten ja huoltotoimenpiteiden vuorovaikutus alaikäisten asosiaalisten henkilöiden käsittelyssä. Suomen kriminalistiyhdistyksen XII vuosikirja 1946. Helsinki 1947, 23—53.

— » — Behandlingen av unga lagöverträdare inom barnavårdens ram. JFT 1967, 202—214.

Helenius, Ralf: Valtio-opista politiikkatieteeksi. Liiketaloudellinen Aikakauskirja 1971, 32—45 (Helsinki).

Helin, Markku: Puolisolle avioeron yhteydessä tuomittavasta elatusavusta. Oikeustiede II, 1972: 1. Vammala 1972, 131—183.

Helminen, Klaus: Näkökohtia uudesta veneliikennelainsäädännöstä. SPL 1969, 135—140.

— » — Esitutkinnasta. Rikosprosessioikeudellinen opetusmoniste Poliisiopiston miehistö ja alipäällystökursseja varten. Lokakuu 1970.

— » — Asianomistajarikoksista. PM 1971 (a), 483—490.

— » — Rikoslain 20 luku uudistettu. PM 1971 (b), 124—136.

Helsingin hovioikeuden lausunto (Helsingin HO:n laus.) oikeusministeriölle ehdotuksesta henkeen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvien rikosten rangaistussäännösten uudistamisesta. (N:o 9/2. 9. 1957.) Lausunto osoitettu oikeusministeriölle 16. 6. 1959 (käsikirjoitus).

Hemmer, Ragnar: Suomen oikeushistorian oppikirja I. Oikeuslähteiden, rikosoikeuden, prosessioikeuden ja ulosottotoimen historia pääpiirteittäin. Kolmas, muuttamaton painos. Porvoo 1968.

Herzberg, L. R.: Ett spörsmål rörande den speciella vittneshabiliteten. JFT 1959, 12—22.

Heuman, Lars: Målsägande. (Väitösk.) Stockholm 1973.

Heuman, Maths: Eftergift av åtal och domstols rätt ett eftergiva påföljd för brott. SvJT 1948, 321—342.

— » — Åtalseftergift, påföljdsefterxgift, nåd. — De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1951—1952. Stockholm 1953, 2—21.

Heyden, Frank: Begriff, Grundlagen und Vewirklichung des Legalitätprinzips und Opportunitätsprinzips. (Väitösk.) Zürich 1961.

Hidén, Mikael: Eduskunnan oikeusasiamies. (Väitösk.) Vammala 1970.

— » — Perusoikeudet Hallitusmuodon II luvussa. Oikeustiede I, 1971. Vammala 1971, 1—117.

Hiltunen, Paavo: Syyllisyyskäsite rikoksen uusimisessa. Rikosoikeudellinen tutkimus. (Väitösk.) Vammala 1951.

— » — Uudet varkaussäännökset ja oikeuskäytäntö. LM 1972, 806—836.

Hippel, Robert von: Der Deutsche Strafprozess. Lehrbuch. Naumburg 1941.

Hjerner, Lars A. E.: Om rättsfallstolkning. 3:e oförändrade upplagan omtryck 1969. Stockholm 1969 (moniste).

Hogarth, John: Sentencing as a Human Process. Toronto 1971.

Holopainen, Toivo: »Oikeuden jakamisesta». LM 1965, 894—918.

— » — Kunnan asema valtiossa. Oikeudellinen rakennetutkimus. (Väitösk.) Vammala 1969.

Honkasalo, Brynolf: Kausaalisuuskysymys rikosoikeudessa. Helsinki 1933.

— » — Nulla poena sine lege. — Kirjoitelmia. Helsinki 1937, 5—82.

— » — Nuoria rikoksentekijöitä koskevista uusista menetelmistä. JFT 1944, 295—307.

— » — Nimismies rikostutkijana ja virallisena syyttäjänä. Eripainos. Lahti 1946.

— » — Eräs ehdotus nuoria rikoksentekijöitä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. LM 1949, 394—407.

— » — Nuoria lainrikkojia koskeva lakiehdotus. DL 1951, 414—441.

— » — Suomen rikosoikeus. Erityinen osa III. Oppikirjana käyttämistä varten tarkastanut Reino Ellilä. Hämeenlinna 1962. — Erityinen osa I 2. Varallisuusrikokset. Oppikirjana käyttämistä varten tarkastanut Reino Ellilä. Hämeenlinna 1964.

— » — Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Ensimmäinen osa. Toinen painos. Hämeenlinna 1965. — Toinen osa. Toinen painos. Oppikirjana käyttämistä varten tarkastanut Reino Ellilä. Hämeenlinna 1967. — Kolmas osa. Toinen painos. Oppikirjana käyttämistä varten tarkastanut Reino Ellilä. Hämeenlinna 1969.

Honkasalo, Brynolf — Ellilä, Reino: Rikosten uusimisesta. Rikoslain 6 luvun kommentaari. Hämeenlinna 1945.

— » — Rikosoikeuden yleiset opit pääpiirteittäin. Hämeenlinna 1966.

Hood, Roger: Sentencing in Magistrates' Courts. A Study in Variations of Policy. London 1962.

Hood, Roger — Sparks, Richard: Key Issues in Criminology. London 1970.

Houchon, Guy: Priorities in Criminologal Research. What Should Be the Relevant Criteria? General Report for the 6th International Congress on Criminology. Madrid 1970 (moniste).

Huhtinen, Antero: Syyttäjälaitos valinkauhassa. Oikeusministeriön asettama työryhmä ja sen toimeksianto. SPL 1973, 135—142.

Hulmi, T. K.: Legaliteetti- ja opportuniteettiperiaatteesta yleensä sekä erityisesti politiarikkomusten syytteeseen saattamisessa. SPL 1956, 67—70 ja 74.

Hulsman, L. H. C.: The Decriminalization. Centro Nazionale di Prevenzione e Difesa Sociale. Colloqium of Bellagio, 1973.

Hurwitz, Stephan: Den danske strafferetspleje. 2. udgave. København 1949. — 3. forkortede og reviderede udgave. København 1959.

— » — Den danske kriminalret. Almindelig del. 2. oplag. København 1961.

Hurwitz, Stephan — Waaben, Knud: Den danske kriminalret. 4. reviderede udgave. København 1971.

Hustich, Ilmari: Suomi tänään. Kuinka maamme on muuttunut. Kolmas uusittu painos. Helsinki 1969.

Ignatius, Kaarlo: Virallisen syyttäjistön kehittyminen, organisatsiooni ja syyteoikeus. Rikosprosessioikeutta koskeva tutkimus. (Väitösk.) Helsinki 1900.

— » — Bör vid fall av lindrigare brottslighet eller under vissa andra omständigheter åklagare äga underlåta åtal och domstol äga befria från straff, oaktat en i lag med straff belagd handling konstaterats? (Keskustelupuheenvuoro.) Förhandlingarna å det trettonde nordiska juristmötet. Helsingfors 1926, 144—149.

— » — Om benådningsrätten. Festskrift för Berndt Julius Grotenfelt. Helsingfors 1929, 309—314.

Innstilling fra straffelovrådet om Endringer i det strafferettslige reaksjonssystem overfor unge lovbrytere. Orkanger 1963.

— » — om Rettergangsmåten i straffesaker fra straffeprocesslovkomitéen. Otta 1969.

Israel, Joachim: Onko ei-normatiivinen yhteiskuntatiede mahdollista? Sosiologia 1971, 150—161 (Forssa).

Jaakkola, Risto: Sosiaalinen tausta ja rikollisuus. Kansalaiskasvatuksen keskus. Monistesarja 12. Helsinki 1966, 30—46.

Jaakkola, Risto — Mäkelä, Klaus — Takala, Hannu: Kriminaalipolitiikka kontrollipolitiikan osana. — Talousneuvosto. Yhteiskuntapolitiikan tavoitteita ja niiden mittaamista tutkiva jaosto. Liite 6. Erillisselvityksiä. Helsinki 1972, 262—273 (moniste).

Jaatinen, Martti: RVA 15²:n ja RL 3: 5²:n nojalla syyttämättä tai tuomitsematta jättämiset vuonna 1967 kaupunginviskaalien ja nimismiesten oikeuskanslerille lähettämien ilmoitusten mukaan. (Allekirjoitettu nimikirjaimin M. J.) — Oikeuskanslerinvirasto. Helsinki 1968 (moniste).

— » — Syyttämättä jättämisestä lähinnä RVpA 15 §:n 2 momentin nojalla. LM 1970, 352—361.

— » — Selvitys syyttäjälaitoksen organisaatiosta. — Oikeuskanslerinvirasto. Helsinki 24. 11. 1972 (moniste).

Jackson, R. M.: The Machinery of Justice in England. Sixth Edition. Cambridge 1972.

Jareborg, Nils: Handling och uppsåt. En undersökning rörande dolusläran underlag. (Väitösk.) Stockholm 1969.

— » — Effektdelikt och beteendedelikt. Festskrift till Ivar Agge. Stockholm 1970, 176—192.

Jescheck, Hans-Heinrich: Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 2., neubearbeitete und erweiterte Auflage. Berlin 1972.

— » — Die Kriminalpolitik der deutschen Strafrechtsreformgesetze im Vergleich mit der österreichischen Regierungsvorlage 1971. Festschrift für Wilhelm Gallas. Berlin 1973, 27—47.

Johnston, Norman — Savitz, Leonard — Wolfgang, Marvin E. (Eds): The Sociology of Punishment and Correction. New York 1967.

Jokela, Heikki: Tuomari lainsäätäjäjänä. LM 1970, 840—850.

Juntunen, Matti: Tieteen ateoreettisesta sitoutumisesta. Sosiologia 1971, 11—18 (Forssa).

Ju 1970: 26. PM angående åtalsunderlåtelse i vissa fall m.m. Justitiedepartementet. Stockholm 1970 (moniste).

— » — 1973: 5. Åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen. Betänkande avgivet av brottskomissionen. Justitiedepartementet. Stockholm 1973.

Jyränki, Antero: Teesejä juridiikasta ja juristeista. LM 1969, 880—892.

— » — Valtio-oppi ja oikeustiede. Politiikka 1970, 117—123 (Helsinki).

— » — Perustuslaki ja yhteiskunnan muutos. Tutkimus varallisuusoikeuksien ja taloudellisen toiminnan vapauden perustuslainsuojan kehittymisestä tulkinnan avulla v. 1863—1919. Helsinki 1973.

Kaiser, Günther: Kriminologie. Einführung in die Grundagen. 2., völlig neubearbeitete Auflage. Karlsruhe 1973.

Kalela, Jorma: Historian tutkimusprosessi. Metodinen opas oman ajan historiaa tutkiville. Helsinki 1972.

Kalven, Harry Jr — Zeisel, Hans: Disagreement between Jury and Judge. Aubert, Vilhelm (Ed.), Sociology of Law. Harmondsworth 1969, 237—255.

Kantola, Antero: Varomattomuudesta liikenteessä vaarantamisrikoksena. LM 1970 (a), 374—389.

— » — Varomattomuus liikenteessä vaarantamisrikoksena. Rikosoikeudellinen laudatur-kirjoitus. Helsingin yliopisto, 1970 (b) (käsikirjoitus).

Karpets, I. I.: The Fundamental Methodological Principles of the Study of Crime and the Planning of Measures to Combat Crime in a Socialist Society. — A Policy Approach to Planning in Social Defence. United Nations Publications. (UNP IV. 72. 9.) New York 1972, 66—87.

Kastari, Paavo: Voidaanko tasavallan presidentin päätös purkaa ja kuka voi siitä tehdä aloitteen? Toivo Mikael Kivimäki 1886-5-6-1956. Juhlajulkaisu. Vammala 1956, 173—196.

— » — Valtiojärjestyksemme oikeudelliset perusteet. Porvoo 1969.

Kaufmann, Armin: Lebendiges und totes in Bindings Normentheorie. Normlogik und moderne Strafrechtsdogmatik. Göttingen 1954.

Kekomäki, Paavo: Virkamiestä vastaan käytetyn kurinpitorangaistuksen suhteesta varsinaiseen rikosoikeudelliseen rangaistukseen. LM 1924, 130—163.

— » — Nuoria rikoksentekijöitä koskevan lainsäädäntömme uudistamisesta. DL 1937, 242—258.

— » — Rikosten uusimista ja rangaistusten yhdistämistä koskeva uusi lainsäädäntömme. LM 1940, 292—318.

— » — Nuoria rikoksentekijöitä koskeva uusi lainsäädäntömme. LM 1942, 1—28.

— » — Onko rikoslain neljässä viimeisessä luvussa tarkoitettujen ja niihin verrattavien rikosten erikoisasema säilytettävä? LM 1946, 173—183.

— » — Varkaus vai näpistäminen? Suomalainen Lakimiesyhdistys 1898 22/10 1948. Juhlajulkaisu. Vammala 1948, 520—530.

— » — Perättömästä lausumasta. LM 1954, 3—40 ja 95—129.

— » — Veropetoksesta Suomen oikeuden mukaan. LM 1969, 1—50.

Kern, Eduard: Grade der Rechtswidrigkeit. ZStW 1952, 255—291.

Kern, Eduard — Roxin, Claus: Strafverfahrensrecht. 11. Auflage. München 1972.

Kerner, Hans-Jürgen: Verbrechenswirklichkeit und Strafverfolgung. Erwägungen zum Aussagewert der Kriminalstatistik. München 1973.

Kertomus oikeuskanslerinvirastossa suoritetusta rikosasiain tuomioistuinkäsittelyä koskevasta *tutkimuksesta.* Helsinki 1964 (moniste).

Kilpi, Pekka: Oikeusturvasta julkisessa hallinnossa. LM 1972, 63—83.

Kivivuori, Antti: Suomen vahingonkorvauslainsäädännön kehitys I. Rikoslainsäädäntö 1809—1875. (Väitösk.) Joensuu 1969.

— » — Politische Rechtswissenschaft. Helsinki 1971 (a).

— » — Rikoslain suunnittelun vaiheita 1875—1884. LM 1971 (b), 10—29.

— » — Kriminaalipolitiikka? Kontrollipolitiikka? Oikeus 1/1972, 41—43 (Tampere).

Kjerschow: Opportunitetsprincipet og dets anvendelse, særlig i norsk straffe-rettspleje. Nordisk Tidskrift for Strafferet 1928, 123—155 (København).

Klami, Hannu Tapani: Logiikka ja oikeusturva. Lainanalogiaprobleemasta. DL 1968, 379—386.

— » — Nulla poena sine lege — mietteitä rikosoikeudellisesta tyyppipakosta. LM 1969, 178—188.

— » — Historialliset aspektit positiivisoikeudellisessa tutkimuksessa. LM 1970, 47—66.

— » — Johdatus julkisoikeuden tutkimukseen. Tampereen Yliopisto. Oikeustieteen laitoksen monistesarja 1. Tampere 1972 (a).

— » — Tulkinta, tieteisoppi, tunnusmerkistö. Näkökohtia anastusrikoksista. Rikosoikeudellisia kirjoitelmia III. Niilo Kullervo Salovaaralle 13. 10. 1972 omistettu. Vammala 1972 (b), 17—35.

— » — Johdatus oikeustieteelliseen analyysiin. Turun Kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja A I — 3: 1973. Turku 1973 (moniste).

Kohi, Pertti — Siivonen, Erkki: Kustannus-hyötyanalyysi suunnittelun apuvälineenä. R-muistio 1973, 21—26 (Helsinki).

Koktvedgaard, Mogens: Lærebok i den danske Strafferetspleje. København 1968.

Komiteanmietintö (Kom.miet.) 1875: 9. Alamaiset ehdotukset Suomen Suuriruhtinaanmaan Rikoslaiksi, Asetukseksi rangaistusten täytäntöönpanosta, sekä Asetukseksi Suomen Suuriruhtinaanmaalle annetun uuden rikoslain voimaanpanemisesta, ynnä perussyitä näihin ehdotuksiin. Valmistanut sitä varten määrätty komitea. Helsinki 1884.

— » — 1901: 10. Ehdotukset oikeudenkäyntilaitoksen uudistukseksi. Laatinut sitä varten asetettu komitea. III. Ehdotus laiksi rikosasiain oikeudenkäynnistä ynnä perustelmat. Helsinki 1901.

— » — 1925: 16. Professori *Otto Hjalmar Granfeltin* ehdotus oikeudenkäyntitilaitoksen uudistamiseksi v. 1923. Helsinki 1925.

— » — 1925: 17. Ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi. Professori Otto Hjalmar Granfeltin laatimaa ehdotusta tarkastamaan asetetun komitean mietintö. Helsinki 1925.

— » — 1937: 2. Komitealta, joka on asetettu valmistamaan ehdotusta rikoksia tehneiden nuorten henkilöiden rikosoikeudellista käsittelyä koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Helsinki 1937.

— » — 1939: 12 (monistettu). *Onni Petäyksen, Wäinö Kannelin ja B. Sjöströmin* laatima ehdotus hallituksen esitykseksi Eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta.[1]

— » — 1950: 29 (monistettu). Nuoria rikoksentekijöitä koskevan lainsäädännön kehittämistä käsittelemään asetetun komitean mietintö.[2]

— » — 1958: 11. Sakkokomitean mietintö. Sakkojen perinnän tehostamisesta. Helsinki 1958.

— » — 1958: 15. Poliisin järjestelykomitean mietintö n:o 6. Ehdotus poliisilainsäädännön uudistamiseksi. Helsinki 1958.

— » — 1961: 41 (monistettu). Rangaistusmääräyskomitean mietintö. Helsinki 1961.

[1] Tästä lähteestä on ollut käytettävissäni Eduskunnan kirjastossa säilytettävä, painoasuisen ehdotuksen jäljennös.

[2] Kuten alav:ssä 1.

— » — 1966: A 2. Nuorisorikollisuustoimikunnan mietintö. Helsinki 1966.
— » — 1966: A 9. Lastensuojelukomitean osamietintö 3. Ehdotus lastensuojelulaiksi ja laiksi suojelukasvatuslaitoksista niihin liittyvine asetuksineen. Helsinki 1966.
— » — 1969: A 20. Ehdotus uudeksi osakeyhtiölaiksi. Osakeyhtiölakikomitean mietintö ja Pohjoismaiset rinnakkaisehdotukset. Helsinki 1969.
— » — 1969: B 53. Huumausainekomitean mietintö. Helsinki 1969.
— » — 1970: A 9. Nuorisorikoskomitean mietintö. Helsinki 1970.
— » — 1971: B 112. Oikeuslaitostoimikunnan mietintö. Helsinki 1971.
— » — 1972: A 1. Kriminaalihuoltokomitean mietintö. Helsinki 1972.
— » — 1972: A 10. Rikosvahinkokomitean mietintö. Helsinki 1972.
— » — 1972: A 18. Sotilasrikos- ja sotilasoikeudenkäyntilainsäädännön uudistamiskomitean mietintö. Helsinki 1973.
— » — 1972: B 135. Suojelukasvatustoimikunnan mietintö. Helsinki 1972.
— » — 1973: 1. Painovapaustoimikunnan mietintö. Helsinki 1973.
— » — 1973: 2. Liikennerikostoimikunnan mietintö. Helsinki 1973 (moniste).
— » — 1973: 30. Oikeustieteellisten opintojen uudistamiskomitean mietintö. Helsinki 1973.
— » — 1973: 31. Verorikostoimikunnan mietintö. Helsinki 1973 (moniste).
— » — 1973: 49. Ympäristörikostoimikunnan mietintö. Helsinki 1973.
— » — 1973: 58. Oikeushallinnon informaatiojärjestelmän kehittämissuunnitelma. Oikeushallinnon ATK-toimikunnan I mietintö. Helsinki 1973.
— » — 1973: 70. Työrikostoimikunnan mietintö I. Helsinki 1973 (moniste).
— » — 1973: 72. Oikeustilastotoimikunnan mietintö. Helsinki 1973 (moniste).
— » — 1973: 86. Sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö II. Perheiden ja alaikäisten sosiaalihuollon järjestämistä koskevat ehdotukset. Helsinki 1973 (moniste).
— » — 1973: 101. Sotilaskurinpitotoimikunnan mietintö. Helsinki 1973 (moniste).
— » — 1973: 110. Korkein oikeus -komitean mietintö. Helsinki 1973 (moniste).
— » — 1973: 159. Kriminaalihuollon organisaatiotoimikunnan mietintö. Helsinki 1973 (moniste).
— » — 1974: 92. Järjestys- ja turvallisuusasiain toimikunnan mietintö. Helsinki 1974 (moniste).
Kommittébetänkande 1875: 9. Underdåniga förslag till Strafflag för Storfurstendömet Finland, Förordning om verkställighet af straff och Förordning om införande af ny strafflag för Storfurstendömet Finland, jemte motiver till dessa förslag. Utarbetade af en tillförordnand komité. Helsingfors 1875.
— » — 1884: 12. Underdåniga förslag till Strafflag för Storfurstendömet Finland, Förordning om verkställighet af straff samt Förordning om införande af ny strafflag för Storfurstendömet Finland och hvad i afseende deräa skall iakttagas, jemte motiver till dessa förslag. Utarbetade af en för granskning af de år 1875 tryckta underdåniga förslag till enahanda författningar tillförordnad komité. Helsingfors 1884.

Korkeimman oikeuden lausunto (KKO:n laus.) Valtioneuvostolle esitysehdotuksesta nuoria rikoksentekijöitä koskevaksi lainsäädännöksi. Lausunto allekirjoitettu 18. 5. 1938. (Sisältyy liitteenä HE:een n:o 10/1939 vp.)[3]

— » — esitysehdotuksesta nuoria rikoksentekijöitä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Lausunto allekirjoitettu 18. 3. 1952. (Sisältyy liitteenä teokseen Anttila, Inkeri, Nuori lainrikkoja, Helsinki 1952.)[4]

— » — HE:een n:o 68/1966 vp sisältyvästä ehdotuksesta henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Lausunto allekirjoitettu 25. 1. 1968. (Sisältyy KKO:n vuosikirjaan 1968 ja liitteenä Lakivk:n miet:öön n:o 11/1969 vp.)[5]

— » — ehdotuksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikosoikeudellista vanhentumista koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Lausunto allekirjoitettu 18. 12. 1970. (KKO:n vuosikirja 1970, 222 ss.)

Koskinen, Pekka: Ryöstämisestä ja syrjinnästä eli eduskunnan tarkistajat rikoslain viimeistelijöinä. DL 1972 (a), 494—499.

— » — Salakuuntelun rankaisemisesta. DL 1972 (b), 177—190.

— » — Rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistus. I. DL 1973 (a), 96—118.

— » — Yksitekoisesta rikosten yhtymisestä erityisesti silmällä pitäen ideaali- ja reaalikonkurenssin erottelua. Rikosoikeudellinen tutkimus. (Väitösk.) Vammala 1973 (b).

Krabbe, Oluf H.: Borgerlig straffelov af 15. april 1930 som optrykt ved lovbekendtgørelse nr. 215 af 24. juni 1939 og lov af 15. april 1930 om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. Fjerde udgave. København 1947.

Kriminologinen tutkimuslaitos. Lausunto oikeusministeriölle Kriminaalihuoltokomitean mietinnöstä 30. 6. 1972 (käsikirjoitus).

Krümpelmann, Justus: Die Bagatelldelikte. Untersuchungen zum Verbrechen als Steigerungsbegriff. Berlin 1966.

Kutschinsky, Berl: Den almindelige retsbevidsthed. Surte 1970.

Kuuskoski, Reino — Hannus, Arno: Kunnallislaki. Seitsemäs painos. Porvoo 1973.

Kytömaa, Ensio: Kurinpidon oikeudellisesta luonteesta. Juhlajulkaisu Kaarlo Juho Ståhlberg 1865—28/1—1945. Vammala 1945, 472—491.

Kämäräinen, Kauko: Suhtautuminen poikkeavuuteen. Tampereen yliopiston tutkimuslaitos. A tutkimuksia n:o 35, Tampere 1970.

Kärkkäinen, Raimo: Törkeän varkauden määrittely hovioikeuskäytännössä. Kriminologinen tutkimuslaitos. M: 29. Helsinki 1973 (moniste).

Laakso, Seppo: Systeemimalli oikeudellisen ratkaisu- ja tulkintatoiminnan kuvaajana. LM 1973, 661—691.

LaFave, Wayne R.: The Prosecutor's Discretion in The United States. The American Journal of Comparative Law 1970, 532—547 (Baltimore, Md.).

---

[3] Lausuntoon viitattaessa sivunumerot tarkoittavat kyseisen liitteen sivunumeroita.

[4] Kuten alav:ssä 3.

[5] Lausuntoon viitattaessa sivunumerot tarkoittavat Lakivk:n miet:n liitteen sivunumeroita.

Lagutskottets betänkande N:o 14 i anledning af Hans Kejserliga Majestäts Nådiga proposition, beträffande allmänna grunder för en ny brottmålslag. — Hans Kejserliga Majestäts Nådiga Propositioner til Storfurstendömet Finlands ständer å lantdagen i Helsingfors åren 1863—1864 äfvensom vederbörande utskotts betänkanden och ständernas underdåniga svar i anledning af sagda propositioner. I. Wiborg 1864.

Lagutskottets utkast till betänkande öfver 1—21 kapitlen af det utaf Hans Kejserliga Majestät uti nådig proposition N:o 36 till Ständernas antagande öfverlemnade »Förslag till Strafflag för Storfurstendömet Finland». Helsingfors 1885.

Lahti, Raimo: Lainkonkurenssista. LM 1968, 709—737.

— » — Oikeussosiologian opetuksesta ja tutkimuksesta Pohjoismaissa. Contra 3/1969 (a), 26—29 ja 42—43 (Forssa).

— » — Rikoslain 16 luvun 8 ja 9 §:stä, erityisesti niiden uudistamisesta. JFT 1969 (b), 487—505.

— » — Mitä on oikeussosiologia? — Kriminaaliklubi 1920—1970. Oulu 1970 (a), 55—72.

— » — Uudistuksia Englannin rikosprosessi- ja rikosoikeudessa. LM 1970 (b), 293—298.

— » — Yhteiskuntatieteellinen tutkimus ja tuomarin toiminta. LM 1971, 326—347.

— » — Rikollisuudesta johtuvien kustannusten vähentämisestä ja jakamisesta. Kriminaalipolitiikan tavoitteiden ja keinojen tarkastelua. Oikeustiede II, 1972:1. Vammala 1972, 221—313.

Laintarkastuskunnan lausuntoja. (Ltk:n laus.) N:ot 4/1961 ja 6/1962 *(Enäjärvi, Jaakko — Penttinen, Jorma — Sohlberg, Sakari).* Helsinki 1961—1962 (monisteita).

— » — N:ot 6/1964 ja 1/1966 *(Lilius, L-H. — Palomäki, Pauli — Lahtinen, Osvi).* Helsinki 1964—1966 (monisteita).

— » — N:o 3/1971 *(Miettinen, Martti — Saarinen, Veli — Halttunen, U.).* Helsinki 1971 (moniste).

— » — N:ot 3/1973 ja 1/1974 *(Miettinen, Martti — Lampi, Heimo — Ojala, Seppo).* Helsinki 1973—1974 (monisteita).

Lainvalmistelukunnan julkaisuja (Lvk:n julk.) n:o 3/1909 *(Söderholm, Karl — Charpentier, Axel — Ignatius, Kaarlo).* Ehdotukset oikeudenkäyntilaitoksen uudistukseksi. III. Ehdotus rikosasiain oikeudenkäyntilaiksi ynnä perustelmat. Helsinki 1909.

— » — n:o 1/1918 *(Söderholm, Karl — Granfelt, Otto Hjalmar — Sjöström, Bertil).* Valmistava ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. Helsinki 1918.

— » — n:o 6/1927 *(Ståhlberg, K. J. — Möller, C. G.).* Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. Helsinki 1927.

— » — n:o 2/1929 *(Ståhlberg, K. J. — Möller, C. G.).* Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. Helsinki 1929.

— » — n:o 16/1937 *(Ståhlberg, K. J. — Malmberg, Hugo).* Ehdotus hallituksen esitykseksi Eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. Helsinki 1937.

— » — n:o 9/1965 *(Mälkki, Heikki).* Ehdotus hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laiksi liikennerikosasiain käsittelystä ja laiksi rangaistusmääräyksestä annetun lain muuttamisesta sekä laiksi pysäköintivirhemaksusta. Helsinki 1965.

— » — n:o 10/1965 *(Kurvinen, Pekka — Grönqvist, Henrik).* Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle vähäpätöiseen rikokseen syyllistyneen syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä eräissä tapauksissa koskeviksi muutoksiksi rikoslainsäädäntöön. Helsinki 1965.

— » — n:o 6/1967 *(Kurvinen, Pekka — Grönqvist, Henrik — Mandelin, M. V).* Ehdotus hallituksen esitykseksi Eduskunnalle eräiksi muutoksiksi rangaistusmääräysmenettelyä ja tieliikennerikoksia koskevaan lainsäädäntöön. Tarkistettu ehdotus. Helsinki 1967.

— » — n:o 4/1968 *(Grönqvist, Henrik — Mandelin, M. V.).* Ehdotus hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laiksi pysäköintivirhemaksusta. Tarkistettu ehdotus. Helsinki 1968.

Lainvalmistelukunnan lausunto (Lvk:n laus.) sisäasiainministeriölle poliisilakiehdotuksesta *(Ellilä, Reino — Elfving, Östen).* (KDN:o 193/83 OikM 1958.) Lausunto päivätty 17. 2. 1959 (käsikirjoitus).

Lakivaliokunnan lausunto (Lakivk:n laus.) n:o 2/1965 vp HE:n n:o 130/1964 vp johdosta. Asiakirjat III 2. Helsinki 1966.

— » — n:o 2/1971 vp HE:n n:o 128/1970 vp johdosta. Asiakirjat III 2. Helsinki 1972.

Lakivaliokunnan mietintö (Lakivk:n miet.) n:o 17/1957 vp HE:n n:o 121 johdosta kansalaisluottamuksen menettämisseuraamusta koskevan lainsäädännön muuttamisesta. Asiakirjat III 1. Helsinki 1958.

— » — n:o 11/1969 vp HE:n n:o 68/1966 vp johdosta henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Asiakirjat III 2. Helsinki 1970.

— » — n:o 11/1970 vp HE:n n:o 52 johdosta siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Asiakirjat I. Helsinki 1971.

— » — n:o 4/1972 vp HE:n n:o 23 johdosta rikoslain täydentämisestä rangaistusasteikosta poikkeamista koskevalla säännöksellä sekä varkautta, veropetosta ja eräitä muita rikoksia koskevien säännösten muuttamisesta. Asiakirjat I 1. Helsinki 1973.

— » — n:o 15/1972 vp HE:n n:o 130 johdosta rikosoikeudellista vanhentumista koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

Laki- ja talousvaliokunnan mietintö (Laki- ja talousvk:n miet.) n:o 34/1963 vp HE:n n:o 62 johdosta laiksi tieliikennelain muuttamisesta. Asiakirjat I. Helsinki 1964.

— » — n:o 130/1965 vp HE:n n:o 130/1964 vp johdosta poliisilaiksi. Asiakirjat III 2. Helsinki 1966.

— » — n:o 25/1968 vp HE:n n:o 108 johdosta veneliikennelaiksi. Asiakirjat III 1. Helsinki 1969.

Lange, Richard: Die Systematik der Strafdrohungen. — Materialien zur Strafrechtsreform. 1. Band. Gutachten der Strafrechtslehrer. Bonn 1954, 69—87.

Lanu, K. E.: Sosiaalinen kontrolli. — Yhteiskuntatieteiden Käsikirja II. Keuruu 1964, 625—628.

Larenz, Karl: Methodenlehre der Rechtswissenschaft. Zweite, neu bearbeitete Auflage. Berlin — Heidelberg 1969.

Lausuntoja. Alamaisia lausuntoja Ehdotuksista Suomen Suuriruhtinaanmaan Rikoslaiksi ja kahdeksi sen kanssa yhteydessä olevaksi asetukseksi, antaneet Prokuraattori Keisarillisessa Senaatissa, Hovioikeudet maassa ja Lainopillinen tiedekunta Keisarillisessa Aleksanterin Yliopistossa. Helsinki 1885.

Lautmann, Rüdiger — Maihofer, Werner — Schelsky, Helmut: Die Funktion des Rechts in der modernen Gesellschaft. Jahrbuch für Rechtssoziologie und Rechtstheorie. Band I. Bielefeld 1970.

Lehkonen, Viljo: Onko liikennettä valvovan poliisimiehen aina tehtävä ilmoitus havaitsemastaan tai hänen tietoonsa tulleesta liikennerikkomuksesta. PM 1961, 813—815.

— » — Vähäpätöisen rikoksen käsitteestä ja merkityksestä lähinnä poliisin toimintaa silmällä pitäen. Helsinki 1969 (moniste).

Lehtimaja, Lauri: Summaarisen rikoslainkäytön uudistusnäkymistä. SPL 1971, 12—13.

Lehtonen, Asko: Rangaistukseen tuomitsematta jättäminen rikoksen vähäpätöisyyden tai vähäisyyden perusteella. Rikosoikeudellinen laudatur-kirjoitus. Turun Yliopisto, 1972 (käsikirjoitus).

— » — Luvut 2, 3, 5 ja 6 Turun Yliopiston Rikos- ja prosessioikeuden laitoksen julkaisussa Varallisuusrikosuudistus 1972. B 1. Turku 1973 (moniste).

— » — Toimenpiteistä luopumisesta rikoksen vähäisyyden tai vähäpätöisyyden perusteella. Huhtikuu 1974 (käsikirjoitus).[6]

Leppä, Seppo: Virkavastuu ja sen rikkominen; tilastoselvitys virkarikoksista v. 1956—1970. Kriminologinen tutkimuslaitos. Sarja M:20. Helsinki 1972 (moniste).

— » — Kriminologia ja päätöksenteko I. Kriminaalipoliittisen päätöksenteon kokonaisvaltainen tarkastelu. Kriminologinen tutkimuslaitos. Sarja M:25. Helsinki 1973 (a) (moniste).

— » — Voiko rikostilastoon luottaa? Kriminologinen tutkimuslaitos. Sarja M:32. Helsinki 1973 (b) (moniste).

Leskinen, Risto: The Position and Functions of the Finnish Parliamentary Ombudsman. Helsinki 1965.

Lidbom, Carl: Den nordiska rättsenhetens problem i dag. SvJT 1973, 273—278.

Lindholm, Per: Till frågan om påföljdseftergift enligt strafflagen. JFT 1968, 535—564.

— » — Rangaistusasteikosta poikkeaminen. OikM:n lso:n julk. 5/1972. Helsinki 1972, 1—9 (moniste).

[6] Käsikirjoitus on julkaistu teokseni painatuksen aikana SPL 1974:ssä (141—145). — Tähän lähteeseen viitattaessa tarkoitetaan sivunumeroilla käsikirjoituksen sivunumeroita.

— » — Ajankohtaisia uudistushankkeita rikosoikeuden alalla. LM 1973 (a), 434—438.

— » — Viimeaikainen kriminaalipolitiikka ja turvallisuutemme. Kriminaalihuolto 1973 (b), 404—414 (Helsinki).

Liszt, Franz von: Die Aufgaben und die Methode der Strafrechtswissenschaft. — Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge. Zweiter Band. Berlin 1905 (a), 284—298.

— » — Der Zweckgedanke im Strafrecht. — Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge. Erster Band. Berlin 1905 (b), 126—179.

Liszt, Franz von — Schmidt, Eberhard: Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. 25., vollkommen durchgearbeitete und zum Teil umgestaltetete Auflage. Berlin und Leipzig 1927.

Lithner, Klas: Ett års åtalseftergifter. SvJT 1967, 539—554.

— » — Överprövningsinstitutet och dess berättigande. SvJT 1973, 719—730.

Littunen, Yrjö: Sosiaalinen sidonnaisuus. Porvoo 1962.

López-Rey, Manuel: On the Present and Future of Criminology. Position Paper for the 7th International Congress on Criminology. Belgrade 1973.

Lundsten, Henrik: Kan i vägtrafik ådagalagd ringa oaktsamhet bestraffas. JFT 1959, 62—69.

Luntiala, Pertti: Huomautusmenettelystä tieliikenteessä. Poliisiopisto. Kevät 1973 (moniste).

Luukkonen-Gronow, Terttu: Sovelletun tutkimuksen ongelmia: 60-luvun kriminologian tarkastelua. Kriminologinen tutkimuslaitos. M:27. Helsinki 1973 (moniste).

Lång, Ulla: Straff och barnskyddsåtgärder. JFT 1966, 436—444.

Maihofer, Werner (Hrsg.): Ideologie und Recht. Frankfurt a.M. 1969.

Maiwald, Manfred: Das Absehen von Strafe nach § 16 StGB. ZStW 1971, 663—696.

Majanen, Martti: Moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta. LM 1971, 348—368.

— » — Automaattien väärinkäytöstä. LM 1973 (a), 779—790.

— » — Erikoistuomioistuimet työasioissa. OikM:n lso:n julk. 15/1973. Helsinki 1973 (b) (moniste).

Makkonen, Kaarle: Zur Problematik der juridischen Entscheidung. Eine strukturanalytische Studie. (Väitösk.) Turku 1965.

— » — Kunnallinen säädösvalta. Hallinto-oikeudellinen tutkimus. Vammala 1968.

Marc-Wogau, Konrad: Modern logik. Elementär lärobok. Örebro 1961.

Mathiesen, Thomas: Tiltak mot ungdomskriminalitet. En opinionsundersøkelse. Oslo 1965.

— » — Fengselsvesenets ideologi 1600—1970. Syse, Aslak B. (red.), Kan fengsel forsvares? Oslo 1972, 11—34.

Mattila, Heikki E. S.: Kansandemokratia, laki ja lapsi. Helsingin yliopiston yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja B 11. Helsinki 1972 (moniste).

Maurach, Reinhart: Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil. Ein Lehrbuch. 4., völlig neu bearbeitete Auflage. Karlsruhe 1971.

Melartin, Eero: Syyttäjän harkintavallasta. SPL 1963, 96—102.

Merikoski, V.: Erivapauden käsite. Helsinki 1936.
— » — Vapaa harkinta hallinnossa. Vammala 1958.
— » — Suomen julkisoikeus pääpiirteittäin. I. Neljäs painos. Porvoo 1970. II Toinen painos. Porvoo 1964.
— » — Hallinto-oikeuden oikeussuojajärjestelmä. Toinen uusittu painos. Vammala 1968.
Merikoski, V. — Modeen, Tore: Luentoja huolto-oikeudesta. Kolmas lisätty painos. Vammala 1968.
Merton, Robert K.: Social Theory and Social Structure. Enlarged Edition. New York 1968.
Meyer-Goldau, Hans-Wilhelm: Der Begriff der »geringen Schuld» im 153 § der Strafprozessordnung. (Väitösk.) München 1972.
Miettinen, Martti (toim.): Korkeimman oikeuden ratkaisujen hakemisto 1926—1968. Helsinki 1969.
— » — Prejudikaateista ja niiden merkityksestä. Suomen Lakimiesliiton XXI lakimiespäivien pöytäkirja. Vammala 1970, 80—95.
Milutinović, Milan: Main Trends in Contemporary Criminology. General Rapport for the 7th International Congress on Criminology. Belgrade 1973.
Modeen, Tore: Bidrag till tolkningen av SL 2: 9. JFT 1964, 607—631.
Modeen, Viking: Finska domar i brottmål 1970—1971. NTfK 1972, 227—263.
Munktell, Henrik: Den svenska straffrättens utveckling fram till 1850-talet. — Kampen mot brottet. Del 1. En kulturhistorisk studie i brott och straff. Uddevalla 1950, 184—309.
Müller—Dietz, Heinz: Grenzen des Schuldgedankens in Strafrecht. Karlsruhe 1967.
Mäkelä, Klaus: Straffsystemets samhälleliga uppgifter. Sosiologia 1973, 3—16 (Forssa).
Mäkinen, Timo: Rikosoikeudellista vanhentumista koskevat uudet säännökset. OikM:n lso:n julk. 8/1973. Helsinki 1973, 18—36 (moniste).
Mälkki, Heikki: Några iakttagelser beträffande påföljdseftergift för unga förbrytare i Finland. NTfK 1961, 1—16.
Määttänen, Matti: Huollontarpeen arviointiongelma kriminaalihuollossa. Kriminaalihuolto 1972, 255—260 (Helsinki).
Naucke, Wolfgang: Der Begriff der »geringen Schuld» (§ 153 StPO) im Straftatsystem. Festschrift für Reinhart Maurach. Karlsruhe 1972, 197—211.
Nehrman, David: Inledning til Then Swenska Jurisprudentiam Criminalem efter Sweriges Rikes Lag och Stadgar. Lund 1756.
Nelson, Alvar: Brott och nåd. Studier i svensk statsrätt och straffrätt. København 1953.
— » — Den svenska kriminalpolitiken. Israel, Joachim (red.), Sociala avvikelser och social kontroll. Uppsala 1964, 128—150.
— » — Lagöverträdelse och samhällsingripande. NTfK 1972, 1—15.
Niederschriften über die Sitzungen der Grossen Strafrechtskommission. 1. Band. Grundsatzfragen. 1. bis 13. Sitzung. Bonn 1956.
Nordfors, Harald: Juridiska Föreningens förhandlingar. År 1943. 7. (Keskustelupuheenvuoro.) JFT 1944, 346—349.

Nordskov, Nielsen, L.: Lov om ændringer i straffeloven, retsplejeloven og ikrafttrædelseloven. Juristen 1961, 408—433 (København).

— » — Et oplæg til drøftelse af de korte frihedsstraffe. Juristen 1972, 50—61 (København).

Nousiainen, Tapio: Sananen rikoslain 2 luvun 9 §:n sijaisrangaistuksesta. DL 1950, 459—470.

— » — Rangaistuksen määräämisestä erityisesti silmälläpitäen tuomarin mittaamistoimintaa oikean rangaistusmäärän tavoittamiseksi normaalilatitudin puitteissa. Rikosoikeudellinen tutkimus. (Väitösk.) Vammala 1961.

— » — Rangaistuksen tuomitsemisesta. Käytännöllisiä ohjeita tuomareille virkavirheiden välttämiseksi. 2. painos. Vammala 1965.

Nyberg, Gunnar: Juridiska Föreningens förhandlingar. År 1943. 7. (Keskustelupuheenvuoro.) JFT 1944, 345—346.

Oikeusministeriö (OikM). Ote sellaisen työryhmän asettamista koskevasta päätösluettelosta, jolle annettiin tehtäväksi selvittää syyttäjälaitoksen organisaatioon sekä syyttäjien toimivaltaan liittyviä kysymyksiä. (N:o 1959/41/27. 9. 1972 OikM.) (Sisältyy Lakimiesuutisiin n:o 10/1972, 9—10.)[7]

Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu (OikM:n lso:n julk.) 8/1972. *Ådahl, Henry — Silenti, Timo — Nikula, Paavo,* Joukkoliikenteen tarkastusmaksu. Helsinki 1972 (moniste).

— » — 3/1973. *Mandelin, Mauri — Nybergh, Björn,* Esitutkinta, puolustus ja pakkokeinot rikosasioissa. Helsinki 1973 (moniste).

— » — 5/1973. *Rontu, Helge — Raunio, Eino — Törnudd, Patrik — Majanen, Martti,* Rikoskonkurrenssityöryhmän mietintö. Helsinki 1973 (moniste).

— » — 12/1973. *Svinhufvud, Erik — Luukkainen, Pekka,* Liikennerikosten seuraamusjärjestelmän uudistaminen I. Helsinki 1973 (moniste).

— » — 14/1973. *Mäkinen, Timo — Cantell, Ilkka,* Selvitys sakkojen täytäntöönpanosta. Helsinki 1973 (moniste).

— » — 17/1973. *Grönqvist, Henrik — Heinonen, Olavi — Lång, K. J. — Lindholm, Per — Törnudd, Patrik — Rontu, Helge,* Ehdollisen rangaistuksen uudistaminen. Helsinki 1974.

— » — 18/1973. *Lindholm, Per — Laaksonen, Jukka — Rontu, Helge — Svinhufvud, Erik — Toppola, Matti — Valkonen, Lauri,* Alioikeuksien yhtenäistäminen. Oikeusministeriön asettaman työryhmän mietintö. Helsinki 1973 (moniste).

Oikeusministeriön (OikM:n) vankeinhoito-osaston selvitteitä. N:ot 2/1973 ja 1/1974. Helsinki 1973—1974 (monisteita).

Ojanen, Ilmari: Staattisesta dynaamiseen oikeuteen — ajatuksia oikeustieteen ei-normatiivisesta ja normatiivisesta kielestä. LM 1970, 1083—1099.

Olin, Gustav: Några blad ur det svenska straffsystemets historia. Minnesskrift ägnad 1734 års lag II. Stockholm 1934, 807—863.

Olivecrona, Karl: Rättegången i brottmål enligt RB. Tredje, omarbetade upplagan. Lund 1968.

---

7 Päätösluettelon otteeseen viitattaessa sivunumerot tarkoittavat kyseisen Lakimiesuutiset-lehden sivunumeroita.

Opp, Karl-Dieter: Die »alte» und die »neue» Kriminalsoziologie. Eine kritische Analyse einiger Thesen des labeling approach. Kriminologisches Journal 1972, 32—52 (München).

Paalanen, Erkki: Valtion kassa- ja tilinpitojärjestelmä. Neljäs, uudistettu painos. Vammala 1970.

Pajunen, Veikko: »Eikä laiminlyönti ole vähäinen». PM 1964, 296—297.

Palme, W. A.: Om disciplinär bestraffning av tjänstemän. Dess materiellträttsliga förutsättningar enligt gällande förvaltningsrätt i Finland. Åbo 1947.

— » — Laillisuusperiaatteen noudattamisesta hallinnossa. LM 1965, 151—159.

Palmgren, Bo: Målsägandens åtalsrätt. Dess innebörd, omfattning och utövning enligt Finlands gällande straffprocessrätt. Helsingfors 1939.

Paulsen, Monrad G.: Grundzüge des amerikanischen Strafprozesses. ZStW 1965, 637—668.

Pekkala, Junno: Uusi alkoholilainsäädäntö. Helsinki 1970.

Persson Blegvad, Britt-Mari — Møller Nielsen, Jette: Recht als Mittel des sozialen Wandels. Eine Fallstudie. Jahrbuch für Rechtssoziologie und Rechtstheorie. Band III. Düsseldorf 1972, 428—446.

Perustuslakivaliokunnan lausunto (Perustuslakivk:n laus.) n:o 5/1973 vp HE:n n:o 51/1972 vp johdosta.

Peters, Karl: Strafprozess. Ein Lehrbuch. 2. Auflage. Karlsruhe 1966.

Petersen, Theodor — Soukka, Paavo: Englannin oikeuslaitos. (2. painos.) Vammala 1971.

Philip, Bodil: Økonomiske analysemetoder i den kriminalpolitiske sektor. NTfK 1972, 137—151.

Pietilä, Veikko: Sisällön erittely. Helsinki 1973.

Platzgummer, Winfried: Die »Allgemeinen Bestimmungen» des Strafgesetzentwurfes im Licht neueren Strafrechtsdogmatik. Juristische Blätter 1971, 236—247 (Wien).

Proposed New Federal Criminal Code. (Title 18, United States Code.) Final Report of the National Commission on Reform of Federal Criminal Laws. Washington, D. C. 1971.

Proposition (N:o 12.) Hans Kejserliga Majestäts Nådiga Proposition till Finlands Ständer, beträffande allmänna grunder för en ny brottmålslag. — Hans Kejserliga Majestäts Nådiga Propositioner til Storfurstendömet Finlands ständer å lantdagen i Helsingfors åren 1863—1864 äfvensom vederbörande utskotts betänkanden och ständernas underdåniga svar i anledning af sagda propositioner. I. Wiborg 1864.

— » — Hans Kejserliga Majestäts nådiga proposition till Finlands Ständer om antagande af: 1:o allmän strafflag för Storfurstendömet Finland, 2:o förordning om verkställighet af straff samt 3:o förordning om införande af strafflagen och hvad i afseende derå skall iakttagas. Helsingfors 1888.

Radzinowicz, Leon: Ideology and Crime. New York 1966.

Radzinowicz, L. — Turner, J. W. C.: The Language of Criminal Science. The Cambridge Law Yournal 1940, 224—237 (London).

Raiser, Thomas: Einführung in die Rechtssoziologie. 2., überarbeitete und ergänzte Auflage. Berlin 1973.

Rautapää, J.: Rankaisupakkojärjestelmä ja sotaväen järjestyssääntö. DL 1944, 1—13.

Rautkallio, Paavo: Suomalainen poliisi — yksi meistä. LM 1970, 1023—1027.

Regierungsvorlage. Bundesgesets vom ——— über die mit gerichtlichen Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch — StGB). Wien 16. 11. 1971.

Rehbinder, Manfred: Die Rechtstatsachenforschung im Schnittpunkt von Rechtssoziologie und soziologischer Jurisprudenz. Jahrbuch für Rechtssoziologie und Rechtstheorie. Band I. Bielefeld 1970, 333—359.

Reinikainen, Veikko: Prosessinedellytyksen puuttumisen oikeusseuraamuksista. Vammala 1958.

Renvall, Pentti: Suomalainen 1500-luvun ihminen oikeuskatsomustensa valossa. Turku 1949.

— » — Nykyajan historiantutkimus. Porvoo 1965.

Riepula, Esko: Eduskunnan perustuslakivaliokunta perustuslakien tulkitsijana. Valtiosääntötutkimus eduskunnan perustuslakivaliokunnasta perustuslakikontrollia ja perustuslakien tulkintaa harjoittavana toimielimenä vv:n 1907—1972 valtiopäiviltä. (Väitösk.) Vammala 1973 (a).

— » — Oikeudellisen tutkimuksen näköaloja. Oikeus 2/1973 (b), 3—8 (Tampere).

Riihinen, Olavi: Teollistuvan yhteiskunnan alueellinen erilaistuneisuus. (Väitösk.) Kuopio 1965.

Rikoslainsäädännön perusuudistus. Oikeusministeriössä laadittu muistio. Helsinki 28. 3. 1972 (moniste).

Roeder, Hermann: Lehrbuch des österreichischen Strafverfahrensrechtes. Wien 1963.

Roos, J. P.: Yhteiskuntapolitiikka politiikkatieteenä. — Sosiaalipolitiikka. Yliopistotasoinen sosiaalipolitiikan radio- ja tv-kurssi syksyllä 1972. Helsinki 1972, 12—16.

— » — Welfare Theory and Social Policy. A Study in Policy Science. (Väitösk.) Helsinki 1973.

Ross, Alf: Om ret og retfærdighed. En indførelse i den analytiske retsfilosofi. 2. oplag. Nyt nordisk forlag, 1966.

— » — Skyld, ansvar og straf. København 1970.

Routamo, Eero: Liikennevahinko. Oikeustieteellinen tutkimus korvausvastuun syntymisestä liikennevakuutuslain perusteella. (Väitösk.) Porvoo 1967.

— » — Vastuu työtapaturmasta. Porvoo 1972.

Roxin, Claus: Kriminalpolitik und Strafrechtssystem. Vortrag. Berlin 1970.

Rubington, Earl — Weinberg, Martin S.: Deviance. The Interactionist Perspective. Text and Readings in the Sociology of Deviance. London 1969.

Rusche, Georg — Kirchheimer, Otto: Punishment and Social Structure. New York 1939.

Rytkölä, Olavi: Hallintovirkamiehen virkavastuusta. LM 1960, 595—615.

— » — Virkamiesoikeus. Toinen, uusittu painos. Porvoo 1965.

— » — Virkavastuun toteuttaminen ja virkaero. — Suomalainen Lakimiesyhdistys 75 vuotta. Vammala 1973, 302—308.

Røstad, Helge: De senere års lovreformer innen strafferetten. Nordisk Kriminalteknisk Tidsskrift 1974, 81—109 (Oslo).

Saario, Voitto: Prosessuaalisesta menettelystä nuoria rikoksentekijöitä koskevissa asioissa. SPL 1945, 1024—1035.

Saarni-Rytkölä, Maarit: Vielä rikoslain 2 luvun 16 §:n 1 momentin tulkinnasta. LM 1966, 173—178.

Sack, Fritz: Probleme der Kriminalsoziologie. König, René (Hrsg.) Handwörterbuch der Empirischen Sozialforschung. II Band. Stuttgart 1969, 961—1049.

— » — Definition von Kriminalität als politisches Handeln: der labeling approach. Kriminologisches Journal 1972, 1—31 (München).

Sagel-Grande, Irene: Die Entwicklung der Santionen ohne Freiheitsentzug im Strafrecht der DDR. Berlin 1972.

Salavuo, Kari: Sosiaalipolitiikkaa ohjaavien tavoitteiden asettamisesta. — Sosiaalipolitiikan arvot, tavoitteet ja käytäntö 1970-luvulla. Juhlakirja Armas Niemisen täyttäessä 60 vuotta 7. 2. 1973. Tampere 1973, 31—39.

Salervo, Olavi: Havaintoja viimeaikaisesta käytännöstä armahdusasioissa. DL 1948, 159—181.

Salmiala, Bruno A.: Varsinaisesta osallisuudesta RL:n ja SRL:n rangaistaviksi julistamiin varsinaisiin erikoisrikoksiin erittäin silmälläpitäen extraneusta. (Julkaistu nimellä *Sundström.*) Porvoo 1926.

— » — Rangaistukseen tuomitsemisesta vähäisistä rikoksista. (Julkaistu nimellä *Sundström.*) Suomen Asianajajaliiton julkaisuja XV. Hämeenlinna 1934, 30—42.

— » — Rangaistuksesta. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1898 22/10 1948. Juhlajulkaisu. Vammala 1948, 407—419.

— » — Arvostelu (virallisen vastaväittäjän lausunnon pääosa) teoksesta Uitto, Jorma, Vankien ehdonalaiseen vapauteen päästäminen ja sen edellytykset, Vammala 1950. LM 1951, 124—143.

— » — Sosiaalilautakunnat taistelussa nuorisorikollisuutta vastaan DL 1959, 171—184.

Salo, Heikki: Terveydenhoitolaki ja terveydenhuolto. Helsinki 1968.

Salonen, L. H.: Varoituksesta rikoslaissa. DL 1968, 345—353.

Salovaara, Niilo: Rikoksen yrityksestä erityisesti n.s. kelvotonta yritystä silmällä pitäen. Rikosoikeudellinen tutkimus. (Väitösk.) Vammala 1948.

— » — Oikeudenvastaisuudesta rikosoikeudessa. LM 1959, 441—451.

Sammlung ausserdeutscher Strafgesetzbücher in deutscher Übersetzung. Nr. 78. Allgemeines Isländisches Strafgesetz. Berlin 1961.

— » — Nr. 86. Entwurf eines amerikanischen Musterstrafgesetzbuches. Berlin 1965.

— » — Nr. 92. Der polnische Strafkodex. Berlin 1970.

Saraste, Eero: Liikkuva poliisi 1930—1970. PM 1970, 632—636.

Saraste, R. E.: Tapaturmavakuutuslain 5 § muuttui. Tapaturmavakuutus 1969, 63—72 (Helsinki).

Sarkko, Kaarlo: Työrauhavelvollisuudesta. Tutkimus työehtosopimuslain mukaisen työrauhavelvollisuuden asiallisesta ulottuvuudesta. (Väitösk.) Vammala 1969.

Schmidt, Eberhard: Einführung in die Geschichte der deutschen Strafrechtspflege. Dritte, völlig durchgearbeitete und veränderte Auflage. Göttingen 1965.

Schmidt, Lothar: Die Strafzumessung in rechtsvergleichender Darstellung. Zugleich ein Beitrag zur Strafrechtsreform. Berlin 1961.

Schneider, Hans Joachim: Die gegenwärtige Lage der deutschsprachigen Kriminologie. Kritischer Überblick über ihre Grundprobleme und Hauptrichtungen. Juristen-Zeitung 1973, 569—583 (Tübingen).

Schröder, Horst: In welcher Weise empfiehlt es sich, die Grenzen des strafrichterlichen Enmessens im künftigen Strafgesetzbuch zu regeln (Ermessensfreiheit oder gesetzliche Bindung des Richters bei der Verhängung der Strafe und sonstiger Unrechtsfolgen)? Gutachten für den 41. Deutschen Juristentag. Verhandlungen des 41. Deutschen Juristentages. Band I. Tübingen 1955, 57—99.

Schur, Edwin M.: Law and Society. A Sociological View. New York 1969 (a).

— » — Reactions to Deviance: A Critical Assessment. American Journal of Sociology 1969 (b), 309—322 (Chicago, I11.).

— » — Labeling Deviant Behavior. Its Sociological Implications. New York 1971.

Schönke, Adolf — Schröder, Horst: Strafgesetzbuch. Kommentar. 16., neubearbeitete Auflage. Nördlingen 1972.

Segerstedt, Torgny T.: A Research into the General Sense of Justice. Theoria 1949, 323—338 (Lund).

— » — Kriminalsociologi. Schlyter, Karl (utg.), Kriminologisk handbok. Kriminologi. Stockholm 1955, 163—257.

Sellin, Thorsten: A Look at Prison History. Reprinted from Federal Probation, September 1967 (Washington, D.C.).

Selznick, Philip: The Sociology of Law. — International Encyclopedia of the Social Sciences. Volume 9. New York 1968, 50—59.

Serini, Eugen: Das neue österreichische Strafgesetzbuch. SchwZStr 1974, 1—23.

Serlachius, Allan: Suomen rikosoikeuden oppikirja. I osa. Yleiset opit. Helsinki 1909.

— » — Ehdotus uudeksi rikoslaiksi I. Yleinen osa. Helsinki 1920.

Simson, Gerhard: Om förundersökningsledaren i främmande rätt. SOU 1967:59, 308—340.

Sinisalo, Kari: HM 92[1] § ja hallinnon lainalaisuus. LM 1968, 19—31.

— » — Poliisin toimivallan määräytyminen. Tutkimus poliisin vallasta ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta. (Väitösk.) Vammala 1971.

— » — Poliisi. Poliisioikeuden perusteet. Helsinki 1973.

Sipilä, Jorma: Sosiaalipolitiikka. Helsinki 1970.

Sipponen, Kauko: Lainsäädäntövallan delegoiminen. Tutkimus lainsäädännön teoriasta ja oikeussääntöjen hierarkiasta. (Väitösk.) Vammala 1965 (a).

— » — Yhden ainoan oikean tai tarkoituksenmukaisen ratkaisun periaatteista. LM 1965 (b), 197—212.

— » — Päätöksenteko kansanvallassa. Helsinki 1967.

— » — Arvostelu (virallisen vastaväittäjän lausunnon pääosa) teoksesta Saraviita, Ilkka, Lakiehdotuksen lepäämään jättäminen, Vammala 1971. LM 1972, 97—104.

Skeie, Jon: Den norske strafferett. Første bind. Den alminnelige del. Annen utgave. Oslo 1946.

Sjöström, B.: Ns. törkeän rikoksen käsitteestä. Pieni lisä kysymyksen selvittelyyn. Juhlajulkaisu Kaarlo Juho Ståhlberg. 1865 28/1 1945. Vammala 1945, 104—113.

Skogh, Göran: Straffrätt och samhällsekonomi. (Väitösk.) Lund 1973.

Skolnick, Jerome: Justice without Trial. New York 1966.

Sosiaalivaliokunnan mietintö (Sosiaalivk:n miet.) n:o 18/1971 vp HE: n n:o 94 johdosta työllisyyslaiksi. Asiakirjat I. Helsinki 1972.

Statens offentliga utredningar (SOU) 1938: 44. Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. II. Motiv m.m. Stockholm 1938.

— » — 1940: 20. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till lagstiftning om förmögenhetsbrott. Stockholm 1940.

— » — 1947: 45. Polisen och allmänheten. Betänkande med förslag till tjänstereglemente för polisväsendet. Stockholm 1947.

— » — 1948: 40. Strafflagberedningens promemoria med förslag till lagstiftning om domstols rätt att nedsätta eller eftergiva påföljd för brott samt om eftergift av åtal. Stockholm 1948.

— » — 1953: 14. Förslag till brottsbalk. Betänkande avgivet av straffrättskommittén. Stockholm 1953.

— » — 1953: 17. Enhetligt frihetsstraff m.m. Betänkande av strafflagberedningen. Stockholm 1953..

— » — 1956: 55. Skyddslag. Strafflagberedningens slutbetänkande. Stockholm 1956.

— » — 1967: 59. Förundersökning. Betänkande avgivet av trafikmålkommittén. Stockholm 1967.

— » — 1971: 10. Snatteri. Betänkande avgivet av 1968 års brottsmålsutredning. Lund 1971.

— » — 1973: 13. Snyltningsbrott och sjukförsäkringsmissbruk. Betänkande av 1968 års brottsmålsutredning. Lund 1973.

— » — 1973: 26. Lag och rätt i grundskolan. Betänkande avgivet av en arbetsgrupp inom samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten. Stockholm 1973.

Strafflagsutskottets betänkande N:o 1 i anledning a Hans Kejserliga Majestäts Nådiga proposition till Finlands Ständer om antagande af 1:o allmän strafflag för Storfurstendömet Finland, 2:o förordning om verkställighet af straff samt 3: o förordning om införande af strafflagen och hvad i afseende derå skall iakttagas. Helsingfors 1888.

Strahl, Ivar: Inledning. Schlyter, Karl (utg.), Kriminologisk handbok. Om påföljer för brott. Andra, omarbetade upplagan. Stockholm 1955 (a), 17—50.

— » — Om åtalseftergift och lämplighetsprövning av fråga om åtal. Schlyter, Karl (utg.), Kriminologisk handbok. Om påföljder för brott. Andra, omarbetade upplagan. Stockholm 1955 (b), 51—72.

Stratenwerth, Günter: Handlungs- und Erfolgsunwert im Strafrecht. SchwZStr 1963, 233—256.

Strömholm, Stig: Användning av utländskt material i juridiska monografier. SvJT 1971, 251—263.

— » — Lagtolkning: huvudproblem och funktioner. Gävle 1972.

Ståhlberg, K. J.: Suomen hallinto-oikeus. Yleinen osa. Toinen, uudistettu painos. Helsinki 1928.

Sundström, G. O. Zacharias: Kritik och reform. DL 1971, 59—84.

Suomen virallinen tilasto (SVT) XXI B: 12. Sosiaalihuoltotilaston vuosikirja 1968. Helsinki 1973.

— » — XXIII, 88. Rikollisuus vuosina 1945—1950. II. Tuomioistuinten rikollisuustilasto. Helsinki 1955.

— » — XXIII A: 89—106. Poliisin tietoon tullut rikollisuus 1951—1970. Helsinki 1954—1972.

— » — XXIII B: 89—106. Tuomioistuinten tutkimat rikokset 1951—1970. Helsinki 1956—1973.

Suviranta, Antti: Arvostelu (virallisen vastaväittäjän lausunto) teoksesta Koskinen, Pirkko K., Työntekijöiden osallistumisesta päätöksentekoon yrityksessä, Porvoo 1973. LM 1973, 461—479.

Svinhufvud, Erik: Ns. varallisuusrikoksia koskevat uudet rangaistussäännökset. OikM:n lso:n julk. 5/1972. Helsinki 1972, 10—21 (moniste).

Szczepański, Jan: Sosiologian peruskäsitteet. (Suomentanut Matti Koskelo.) Tampere 1970.

Söderlund, Erik: Rättegångsbalken med kommentar. Del I. Kap. 1—12. Stockholm 1970.

Tak, Peter J. P.: Einige Aspekte des Opportunitätsprinzips bei der Strafverfolgung nach niederländischem Strafprozessrecht. ZStW 1972, 220—253.

Takala, Hannu: Promillerajaproblematiikka. Kriminologinen tutkimuslaitos. Sarja A: 4. Helsinki 1972 (a).

— » — Rangaistuksen mittaaminen uusien varallisuusrikoksia koskevien rangaistussäännösten nojalla. OikM:n lso:n julk. 5/1972. Helsinki 1972 (b), 22—32 (moniste).

— » — Korporatiivisen rangaistusvastuun ongelmia. Oikeus 2/1973, 20—24 (Tampere).

Takki, Tapio T. J.: Sananen prosessioikeuden asemasta yliopisto-opetuksesta. LM 1970, 941—942.

Talousneuvosto. Yhteiskuntapolitiikan tavoitteita ja niiden mittaamista tutkiva jaosto. Elämisen laatu. Tavoitteet ja mittaaminen. Helsinki 1972 (moniste).

Talousvaliokunnan mietintö (Talousvk:n miet.) n:o 12/1971 vp HE:n n:o 128/1970 vp johdosta huumausainelaiksi. Asiakirjat III 2. Helsinki 1972.

Tannenbaum, Frank: Crime and the Community. Boston 1938.

Tarjanne, Tapio: Kantelu oikeusturvakeinona Suomen hallinto-oikeudessa. Festskrift för Otto Hjalmar Granfelt. Helsingfors 1934 (a), 400—419.

— » — Virkasuhteen lakkaaminen Suomen valtionhallinnossa. Helsinki 1934 (b).

Tasavallan presidentti. Kirje oikeuskanslerille ylijohtaja Jussi Linnamon syytteeseen saattamista valtakunnanoikeudessa koskevassa asiassa. Kirje allekirjoitettu 7. 5. 1974. — Kirjeen sisältämää päätöstä perusteleva radio- ja televisiopuhe 7. 5. 1974. (Kirje ja puhe julkaistu mm. Helsingin Sanomissa n:o 122/8. 5. 1973.)

Tauleri, Heikki: Vielä nuorten rikoksentekijöiden syyttämättä ja tuomitsematta jättämisestä. JFT 1944, 388—389.

Taylor, Ian — Walton, Paul — Young, Jock: The new criminology: for a social theory of deviance. London 1973.

Thormann, Ph. — Overbeck, A. von: Das Schweizerische Strafgesetzbuch. Erster Band. Allgemeine Bestimmungen. Art. 1—110. Zürich 1940.

Thornstedt, Hans: Om företagaransvar. Studier i specialstraffrätt. (Väitösk.) Stockholm 1948.

— » — Legalitet och teleologisk metod i straffrätten. Festskrift tillägnad Nils Herlitz. Stockholm 1955, 319—368.

— » — Om rättsvillfarelse. En straffrättslig undersökning. Stockholm 1956.

— » — Kriminalisering och avkriminalisering i dagens samhälle. Festskrift till Ivar Agge. Stockholm 1970, 369—392.

Tikka, Kari S.: Veron minimoinnista. Turkimus tulo- tai omaisuusverosta vapautumisen tarkoituksessa tehdyistä toimista lainsoveltamisongelmana erityisesti silmällä pitäen verotuslain 56 §:ää. (Väitösk.) Vammala 1972.

Tilastotiedotuksia. OI 1973: 3—4 ja 6 sekä 1974: 2. Helsinki 1973—1974 (monisteita).

Tirkkonen, Tauno: Lisiä oppiin asianomistajasta rikosprosessissa. LM 1934, 177—217.

— » — Suomen rikosprosessioikeus II. Helsinki 1953.

— » — Suomen siviiliprosessioikeus. I. Porvoo 1961. — II. Porvoo 1966.

— » — Suomen rikosprosessioikeus. I. Toinen, uusittu painos. Porvoo 1969.

— » — Opportunitetsprincipen enligt gällande finsk rätt. Festskrift till Per Olof Ekelöf. Stockholm 1972 (a), 746—757.

— » — Suomen rikosprosessioikeus. II. Toinen, uusittu painos. Porvoo 1972 (b).

— » — Eräiden säännösten sitovuudesta ja tulkinnasta prosessioikeudessamme. LM 1973, 74—83.

Tolonen, Juha: Muutamia näkökohtia oikeustieteen nykytilasta. LM 1970, 138—154.

Treyvaud, Dominique: Légalité ou opportunité de la poursuite pénale? (Väitösk.) Lausanne 1961.

Tuominen, Timo: Eräitä mietteitä rikosoikeuden käsitelainopista ja vähäpätöisen rikoksen käsitteestä. LM 1968 (a), 545—565.

— » — Vielä vähäpätöisestä vähäisen. LM 1968 (b), 755—762.

— » — Det obetydliga brottet och lex specialis. JFT 1971, 239—253.

Tuori, Kaarlo: Näkökohtia oikeusturvasta erityisesti julkisen hallinnon kannalta. R-muistio 9/1972, 13—21 (Helsinki).

Törnudd, Patrik: Syytutkimus — kriminologian umpikuja. Sosiologia 1969, 119—129 (Forssa).

— » — Kommunikaatio ja lainkirjoitustekniikka. Lindholm, Per — Seppänen, Heikki (toim.), Oikeus ja politiikka. Jyväskylä 1971 (a), 193—199.

— » — Kvalificerade förmögenhetsbrott de lege ferenda. Kriminologiska forskningsinstitutet. Serie M: 14. Helsinki 1971 (b) (moniste).

Uitto, Jorma: Vankien ehdonalaiseen vapauteen päästäminen ja sen edellytykset. Rikosoikeudellinen tutkimus. (Väitösk.) Vammala 1950.

United Nations Publications. Participation of the Public in the Prevention and Control of Crime and Delinquency. (A/Conf. 43/2.) New York 1970.

Uotila, Jaakko: Normitieto ja reaalitieto. LM 1967, 839—847.

Uusitalo, Hannu: Sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Helsingin yliopiston yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja B 13. Helsinki 1973 (moniste).

Uusitalo, Paavo: Vankila ja työsiirtola rangaistuksena. (Väitösk.) Helsinki 1968.

— » — White Collar Crimes and Status Selectivity in the Law Enforcement System. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia n:o 120. Helsinki 1969 (moniste).

— » — Sosiologinen tutkimus ja suunnittelu-ohjelmointi-budjetointi-järjestelmä. — Suomen Lakimiesliiton XXI lakimiespäivät. Pöytäkirja. Vammala 1970, 100—113.

Waaben, Knud: Betingede straffedomme. En kritisk vurdering af dansk rets regler. København 1948.

— » — Reaksjonssystemet overfor lovovertredere mellom 14 og 18 år. — Nordisk kriminalistisk årsbok 1959. Stockholm 1961, 74—88.

— » — Mitä tarkoitetaan edistyksellä kriminaalipolitiikassa? LM 1973, 481—495.

Wagner, Heinz: Die selbständige Bedeutung des Schuldspruchs im Strafrecht, insbesondere beim Absehen von Strafe gemäss § 16 StGB. Goltdammer's Archiv für Strafrecht 1972, 33—53 (Hamburg).

Wagner, Walter: Zum Legalitätsprinzip. Eine Studie. Festschrift für den 45. Deutschen Juristentag. Karlsruhe 1964, 149—176.

Valkonen, Tapani: Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. Helsinki 1971.

Valtion tiedeneuvosto. Suomen tiedepolitiikan suuntaviivat 1970-luvulla. Helsinki 1973.

Weber, Helmuth von: Das Absehen von Strafe. Monatsschrift für Deutsches Recht 1956, 705—707 (Hamburg).

Venoja, Harry: Rikos- ja prosessioikeuden rajamailta. Vähän lisävalaisua kysymykseen syyteoikeudesta luopumisesta. Rikosoikeudellisia kirjoitelmia Brynolf Honkasalolle 1. 4. 1949 omistanut Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan rikosoikeudellinen seminaari. Vammala 1949, 126—131.

Verhandlungen des Zweiten Deutschen Juristentages. Zweiter Band. Berlin 1862.

Werkentin, Falco — Hofferbert, Michael — Baurmann, Michael: Kriminologie als Polizeiwissenschaft oder: Wie alt ist die neue Kriminologie. Kritische Justiz 1972, 221—252 (Frankfurt a.M.).

Wheeler, Stanton: Deviant Behavior. Smelser, N. J. (Ed.), Sociology: An Introduction. New York 1967, 601—666.

— » — (Ed.), Controlling Delinquents. New York 1968.

Vikatmaa, Juha: Erehdyksestä. Rikosoikeudellinen tutkimus. (Väitösk.) Turku 1970.

— » — Rikosoikeudellisen tunnusmerkistön säätämisestä ja merkityksestä. Suomen Nimismiesyhdistys 1921—1971. Vammala 1971 (a), 141—157.

— » — Siveellisyysrikoksia koskevan lainsäädännön uudistus. LM 1971 (b), 203—234.

— » — Tuomarin harkinnasta rikosjutuissa. — Ars boni et aequi. Juhlajulkaisu Y. J. Hakulisen 70-vuotispäivänä 21. 1. 1972. Helsinki 1972 (a), 263—273.

— » — Törkeän varkauden uudistus. Rikosoikeudellisia kirjoitelmia III. Niilo Kullervo Salovaaralle 13. 10. 1972 omistettu. Vammala 1972 (b), 138—148.

— » — Vesien saastuminen rikosoikeudellisena ongelmana. Vammala 1973.
Wilenius, Reijo: Marxilaisesta ja hermeneuttisesta oikeusteoriasta. LM 1972, 168—175.
Wilkins, Leslie T.: Social Deviance. London 1964.
— » — Quantitative Methods in Social Defence Planning with Special Refence to Cost/Benefit and System Analysis. — A Policy Approach to Planning in Social Defence. United Nations Publications. (UNP IV. 72. 9.) New York. 1972, 140—164.
Vilkkonen, Eero: Hallintotoimen mitättömyydestä. (Väitösk.) Vammala 1970.
— » — Näkökohtia tarkoituksenmukaisuusvalituksesta. LM 1972, 372—396.
— » — Hallintolainkäytön alasta. Tutkimus hallintolainkäytön suhteesta yleiseen lainkäyttöön, ulosottomenettelyyn ja hallintomenettelyyn. Vammala 1973.
Virolainen, Jyrki: Eräs syyteoikeutta koskeva oikeustapaus. DL 1973, 438—446.
Virtanen, Veikko: Suomen vankeinhoito I, 1808—1831. (Väitösk.) Helsinki 1944.
— » — Onko kriminaalipolitiikka tiedettä? LM 1965, 478—485.
Vogel, Horst: Das »öffentliche Interesse an der Strafverfolgung» und seine prozessuale Bedeutung. (Väitösk.) München 1966.
Vold, George B.: Kriminologian perusteet. (Suomentanut H. Katriina Virtanen.) Porvoo 1966.
Vouin, Robert: The Role of the Prosecutor in Frech Criminal Trials. The American Journal of Comparative Law 1970, 532—548 (Baltimore, Md.).
Vouin, Robert — Léauté, Jacques: Droit pénal et procédure penale. 3e édition. Paris 1969.
Wright, Georg Henrik von: Norm and Action. A Logical Enquiry. London 1963.
— » — Tieteen filosofian kaksi perinnettä. Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja n:o 1. Helsinki 1970 (moniste).
Ylösjoki, Pentti: Poliisioikeus I. Poliisitoiminnasta erityisesti virka-aputoimintana sekä siihen liittyvästä vastuusäännöstöstä poliisioikeuden järjestelmässä. Hämeenlinna 1965. — II. Hämeenlinna 1966.
— » — Poliisilain 14 pykälän tarkoittama sikseenjättöoikeus. PM 1968, 283—284.
Ylöstalo, Matti: Syyttäjä asianomistajan asiamiehenä. (Allekirjoitettu nimikirjaimin M. Y.) DL 1972, 458—460.
Zimring, Franklin E. — Hawkins, Gordon J.: Detenrence. The Legal Threat in Crime Control. Chicago 1973.
Zitting, Simo: Valtioelämän oikeustieteellinen tutkimustapa. Politiikka 1961, 36—39 (Helsinki).
— » — Juridiikka ja politiikka. »Lakimiehen» välittämiä kuvia toistuvasta ongelmasta. LM 1973 (a), 84—90.
— » — Tiedepolitiikan suuntaviivoista. — Suomalainen Lakimiesyhdistys 75 vuotta. Vammala 1973 (b), 372—378.

LYHENNYSLUETTELO

Hakemistoon ei ole sisällytetty niitä lyhenteitä, joita kirjallisuusluettelossa osoitetaan käytettävän asianomaiseen lähteeseen tekstissä viitattaessa (tavallisin lähteen lyhennys on tutkijan sukunimi täydennettynä julkaisun ilmestymisvuodella). Oikeustapaushakemistossa selostetaan tuomioistuinten ratkaisuihin viittaamisessa noudatettavaa tapaa.

Aikakauskirjoja koskevat lyhenteet:

DL	= Defensor Legis (Hämeenlinna)
JFT	= Tidskrift, utgiven af Juridiska Föreningen i Finland (Borgå)
LM	= Lakimies (Vammala)
LoR	= Lov og Rett (Oslo)
NJA II	= Nytt juridiskt arkiv. Avd. II (Stockholm)
NTfK	= Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab (København)
PM	= Poliisimies (Helsinki)
SchwZStr	= Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht (Bern)
SPL	= Suomen Poliisilehti (Turku)
SvJT	= Svensk Juristtidning (Stockholm)
ZStW	= Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (Berlin)

Säädöksiä koskevat lyhenteet:

AjokorttiA	= ajokorttiasetus 31. 5. 1972/447
AlkoholiL	= alkoholilaki 26. 7. 1968/459
EhdRangL	= laki ehdollisesta rangaistustuomiosta 20. 6. 1918/44
Ennakko-perintäL	= ennakkoperintälaki 28. 11. 1959/418
HM	= hallitusmuoto 17. 7. 1919/94
HPurkuL	= laki ylimääräisestä muutoksenhausta hallintoasioissa 1. 4. 1966/200
HValL	= laki muutoksenhausta hallintoasioissa 24. 3. 1950/154
KaivosL	= kaivoslaki 17. 9. 1965/503
KaupVOS	= asetus, joka sisältää kaupunginviskaalien ohjesäännön 10. 5. 1927/130
KeskiolutL	= laki keskioluesta 26. 7. 1968/462
LastensuojeluL	= lastensuojelulaki 17. 1. 1936/52

LastensuojeluA = lastensuojeluasetus 8. 5. 1936/203
MAA = moottoriajoneuvoasetus 4. 10. 1957/330
Maatalouden työaikaL = maatalouden työaikalaki 16. 1. 1970/31
MAATp = kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön päätös moottoriajoneuvoasetuksen täytäntöönpanosta 29. 11. 1957/392
NuorRikL = laki nuorista rikoksentekijöistä 31. 5. 1940/262
OK = oikeudenkäymiskaari (1734 vuoden lain)
OKa:n OS = valtioneuvoston oikeuskanslerin ohjesääntö 12. 12. 1957/416
PML = laki pysäköintivirhemaksusta 3. 4. 1970/248
PolA = poliisiasetus 14. 2. 1969/119
PolL = poliisilaki 18. 2. 1966/84
PäivähoitoL = laki lasten päivähoidosta 19. 1. 1973/36
RakennusL = rakennuslaki 16. 8. 1958/370
RangMäärL = rangaistusmääräyslaki 27. 2. 1970/146
Rehu- ja lannoiteL = rehu- ja lannoitelaki 7. 6. 1968/335
RikosvahinkoL = laki rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista 21. 12. 1973/935
RL = rikoslaki 19. 12. 1889/39
RTA = asetus rangaistusten täytäntöönpanosta 19. 12. 1889/39
RVA = asetus rikoslain voimaanpanemisesta 19. 12. 1889/39
SKA = sotilaskurinpitoasetus 31. 5. 1972/435
SRL = sotaväen rikoslaki 30. 5. 1919/71
STL = laki sotatuomioistuimista ja oikeudenkäynnistä niissä 16. 4. 1920/93
Terveydenhoito L = terveydenhoitolaki 27. 8. 1965/469
TLA = tieliikenneasetus 4. 10. 1957/331
TLL = tieliikennelaki 29. 3. 1957/143
TodKorvL = laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista 15. 9. 1972/666
TulliL = tullilaki 8. 9. 1939/271
TyösuojeluL = laki työsuojelun valvonnasta 16. 2. 1973/131
VaarRikL = laki vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä 9. 7. 1953/317
ValtTarkL = laki valtiontalouden tarkastuksesta 23. 12. 1947/967
ValtuusRL = laki eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta 28. 6. 1958/305
VeneliikenneL = veneliikennelaki 28. 2. 1969/151
VerotusL = verotuslaki 12. 12. 1958/482
VesiL = vesilaki 19. 5. 1961/264
VuosilomaL = vuosilomalaki 30. 3. 1973/272
VäestökirjaL = väestökirjalaki 21. 2. 1969/141
Väestölaskenta A = väestölaskenta-asetus 20. 2. 1970/128

Muita lyhenteitä:

A	= asetus
alkup.	= alkuperäinen [1]
EOA	= eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus
HO	= hovioikeus
KHO	= korkein hallinto-oikeus
KKO	= korkein oikeus
KO	= kihlakunnanoikeus
KulkM	= kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö
L	= laki
N	= frekvenssi, absoluuttinen lukumäärä (taulukoissa)
OikM	= oikeusministeriö
OikN	= oikeusneuvos
OKa	= valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus tai yleiskirje
os.	= osasto (raastuvanoikeuden)
OTK	= oikeustieteen kandidaatti
OTL	= oikeustieteen lisensiaatti
p	= päätös
RO	= raastuvanoikeus
SisM	= sisäasiainministeriö
SO	= sotaoikeus
vp	= valtiopäivät
VT	= varatuomari
.	= tieto loogisesti mahdoton (taulukoissa)
..	= tieto puuttuu (taulukoissa)

[1] Lyhennettä »alkup.» täydennettynä vuosiluvulla on käytetty lähdeviittauksissa ilmaisemaan teoksen sen (yleensä ensimmäisen) painoksen tai vastaavan aiemman version ilmestymisvuotta, jossa asianomainen tutkija on lausunut samanlaisen mielipiteen tai käsitellyt samaa asiaa kuin lainauksen kohteena olevassa teoksessa. Täten on pyritty osoittamaan eri tutkijoiden samassa asiassa omaksumien *käsitysten esittämisjärjestystä.*

ENSIMMÄINEN LUKU

TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖKSISTÄ TUTKIMUKSEN KOHTEENA JA OIKEUSJÄRJESTYKSEN OSANA

1 §. TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN TUTKIMISEN LÄHTÖKOHTIA

I. Rikoksen ja sitä koskevan oikeuden erilaisista tutkimusaloista

1. Rikosoikeudellisen, rikosprosessioikeudellisen, kriminologisen ja kriminaalipoliittisen tutkimuksen alan perinteistä määrittelyä

Rikosta ja sitä koskevaa oikeutta voidaan tutkia eri tavoitteita silmällä pitäen ja eri tutkimusmenetelmiä hyväksi käyttäen. Tämä pätee myös toimenpiteistä luopumiseen ja sitä koskeviin oikeussäännöksiin. Tärkeimpiä kyseisiä tutkimus- tai tieteenaloja ovat rikosoikeudellinen, rikosprosessioikeudellinen, kriminologinen ja kriminaalipoliittinen. Luonnehdin seuraavassa näitä aloja yleisesti hyväksyttyjen, perinteisten käsitysten valossa.

Käytän *rikosoikeudellisen ja rikosprosessioikeudellisen tutkimuksen* käsitettä tarkoittaessani näitä oikeudenaloja koskevaa oikeusdogmatiikkaa eli lainoppia. Oikeusdogmatiikassa pyritään selventämään ja systematisoimaan jossakin maassa voimassa olevaa oikeutta. Tutkimusmenetelminä ovat lain (säännösten) [1] tulkinta selventämistehtävän ja oikeudellisten käsitteiden muodostaminen ja määrittely systematisointitehtävän osalta.[2] Rikos- ja rikosprosessioikeuden välinen raja vedetään siten, että

---

[1] Lain ja säännöksen käsitettä käytetään tässä ja jäljempänä — silloin kun ei puhuta tietystä annetusta laista/säännöksestä — laajasti tarkoittamaan säädännäisoikeuden ohella tavanomaista oikeutta.

[2] Ks. esim. *Zitting* 1961, 36 s.

edellinen on aineellista oikeutta ja jälkimmäinen muodollista eli menettelyoikeutta. Rikosoikeudellisia ovat rikosoikeudellista vastuuta ja siihen saattamista (rikostunnusmerkistöjä sekä rangaistuksia ja muita rikosoikeudellisia seuraamuksia) koskevat säännökset. Rikosprosessioikeudellisia ovat taas sitä menettelyä koskevat säännökset, jossa henkilön rikosoikeudelliseen vastuuseen saattamisen edellytykset tutkitaan ja jossa nämä edellytykset täyttävä henkilö saatetaan sanottuun vastuuseen. Tällaiseen vastuuseen saatetaan määräämällä rikokseen syypäälle rikosoikeudellinen seuraamus ja panemalla se täytäntöön.[3] — Kun yllä puhutaan rikosoikeudellisista seuraamuksista, tarkoitetaan rikosprosessuaalisessa järjestyksessä määrättäviä rikosseuraamuksia. Hallintoprosessuaalisessa tai hallinnollisessa järjestyksessä rikoksen johdosta määrättäviä oikeudellisia seuraamuksia (kuten alaikäisiin kohdistettavia suojelukasvatus- ja virkamiehiin kohdistettavia kurinpitotoimenpiteitä) kutsutaan hallintooikeudellisiksi seuraamuksiksi.[4]

Pidettäessä silmällä lähinnä (kriminaali)sosiologisesti suuntautunutta tutkimusta *kriminologiassa* voidaan sanoa tutkittavan rikollisuutta sosiaalisena ilmiönä.[5] Siitä, onko näin määriteltyyn kriminologiaan syytä sisällyttää rikoksentekijöihin kohdistettavien toimenpiteiden — kuten rikosoikeudellisten seuraamusten — tutkimus (penologia, sanktio-oppi), on alan kirjallisuudessa ollut erimielisyyttä. Nykyään tähän kysymykseen on vastattu yleensä myöntävästi.[6] Edellä olevin tavoin hahmotellun kriminologian tutkimusmenetelmät ovat samat kuin yleensä yhteiskuntatieteissä.

Kriminaalipoliittisen tutkimuksen käsite on edellä mainittuihin tutkimusaloihin verrattuna paljon selkiintymättömämpi. Tämä on yhteydessä siihen, että kriminaalipolitiikka-sanalla on ehkä useimmiten haluttu tarkoittaa vain yhteiskunnallisten päätöksentekojen, politiikan aluetta eikä lainkaan tutkimusalaa. Sikäli kuin kriminaalipolitiikkaa on pidetty omana tieteenalana, se on määritelty kriminaalipoliittista päätöksentekoa

---

3 Sanotun johdosta ks. esim. *Honkasalo* 1965 (alkup. 1948), 2 s., *Tirkkonen* 1969 (alkup. 1948), 1 ja 14 s. *R. Ellilä* 1960 c, 939, ja *T. Ellilä* 1970, 498.

4 Ks. jälj. 3 §. II. 1. c.

5 Ks. esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 8, ja *samat* 1973 a, 17.

6 Näin mm. *Anttila—Törnudd* 1970, 9, ja *samat* 1973 a, 17. Toisin esim. *Honkasalo—R. Ellilä* 1966, 1.

Eri tutkijoiden mielipiteistä ks. esim. *Anttilan ja Törnuddin* (1970, 9, ja 1973 a, 17) selostuksia ja niissä lueteltuja lähteitä. Ks. myös jälj. 2 §.I.1.

palvelemaan tarkoitetuksi tutkimukseksi.[7] Siten on kysymys soveltavasta tutkimuksesta vastakohtana perustutkimukselle.[8] Useimmiten lienee nimenomaan soveltavaa kriminologista tutkimusta pidetty sanotunlaisena tutkimuksena, mutta toisaalta eräät tutkijat ovat tähdentäneet kriminaalipoliittisen tutkimuksen kiinteää yhteyttä rikosoikeudelliseen tutkimukseen.[9] Päätöksenteon käsitteen ala on ymmärrettävissä todetussa määritelmässä erilaajuiseksi. Käsitteen alaan miellettäneen kuuluviksi ainakin kriminaalipoliittisten lakien säätämiseen (valmisteluun) välittömästi liittyvät viranomaistoimet.[10]

---

[7] *Anttila ja Törnudd* (1970, 10) huomauttavat Pohjoismaiden kriminologien enemmistölle ominaisesta pyrkimyksestä nähdä kriminaalipolitiikka kriminologian ulkopuolelle jääväksi päätöksenteoksi. Tämän kannan mukaisesti esim. *Anttila* 1961 b, *sama* 1970 a, 7, ja *Anttila—Heinonen* 1971, 19 ss. (vrt. *samat*, 18).

Omana mielipiteenään *Anttila ja Törnudd* (1970, 10) toteavat voitavan puhua kriminaalipoliittisesta tutkimuksesta silloin, kun (kriminologinen) tutkimus välittömästi palvelee päätöksentekoa. Kriminaalipoliittisen tutkimuksen käsitteen ovat omaksuneet myös mm. *Honkasalo* 1965 (alkup. 1948), 3, *R. Ellilä* 1960 b, 11, *sama* 1960 c, 941, *Virtanen* 1965 ja *Vikatmaa* 1970, 1.

[8] Tällaisen rajavedon eriyttämisestä ja kriittisestä arvioimisesta ks. esim. *Törnudd* 1973 (alkup. 1971), 23 ss., *Leppä* 1973 a, 8 ss., ja *Luukkonen-Gronow* 1973, 3 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä.

Israelin (1971, 155) mukaan perus- ja soveltavan tutkimuksen erottaminen ei ole perusteltua yhteiskuntatieteissä. »Yhteiskuntatiede on aina sovellettua. Ts. yhteiskuntatiede on tai meidän pitäisi käsittää sen olevan sekä empiiristä että kriittistä.»

[9] *Aggen* (1959, 14) mukaan kriminaalipoliittinen tutkimus on luonnehdittavissa lähinnä soveltavaksi kriminologiaksi. Näin on hänestä erityisesti silloin, kun kriminaalipolitiikalla tarkoitetaan rikosoikeudellista reaktiojärjestelmää ja lainrikkojien käsittelyä sekä yleensä rikoksia ennalta estäviä toimenpiteitä (vrt. *sama*, 15). Käsitys näyttää vastaavan esim. *Anttilan ja Törnuddin* mielipidettä (ks. ed. alav:ssä 7 selostettua).

Vrt. *R. Ellilä* 1960 c, 943: »Rikoslakien säätämisessä on edelleenkin varsinaisella rikosoikeustieteellä vahvin osuutensa.»

[10] Sanotun johdosta ks. *Sipponen* 1967, 33: »Päätöksentekomenettely käsitetään viranomaisten taikka virallista toimivaltaa käyttävien yhteisöjen päätöksentekomenettelyksi, jonka eri vaiheissa on havaittavissa myös virallisen koneiston ulkopuolisten yksityisten, ryhmien ja järjestöjen tosiasiallinen vaikutus.» Ks. myös esim. *Leppä* 1973 a, 15 ss., jossa erotetaan yhteiskunnallinen päätöksenteko muusta päätöksenteosta ja tarkoitetaan edellisellä sitä, »että esitetään määrämuodoin keinoja joidenkin halutuiksi koettujen päämäärien saavuttamiseksi»; yhteiskunnan päätöksentekotehtäviä varten jokaisessa yhteiskunnassa on jonkinlainen organisaatio.

Vrt. *Anttila—Törnudd* 1970, 10 ja 182 alav. 1, sekä *samat* 1973 a, 16, joissa

2. *Mainittujen tutkimusalojen keskinäisestä suhteesta viimeaikaisen tieteellisen keskustelun valossa*

a. Jotkut tutkijat ovat käyttäneet rikosoikeudellisesta, kriminologisesta ja kriminaalipoliittisesta tutkimuksesta *kriminaalitieteen* (-tieteiden) yhteisnimitystä.[11] *Radzinowicz ja Turner* ovat kuvanneet näiden tieteenalojen keskinäistä vuorovaikutusta seuraavaan tapaan: »Kriminologia 'ravitsee' kriminaalipolitiikkaa, kriminaalipolitiikka luo rikosoikeuden, ja kaikki kolme muodostavat kriminaalitieteen.»[12] Toiset tutkijat ovat käsittäneet kriminaalitieteen sanottua laajemmaksi.[13] Eräät taas ovat puhuneet *rikosoikeustieteestä* [14] suppeassa ja laajassa merkityksessä ja

---

päätöksenteon käsitettä käytetään hyvin laajassa merkityksessä. Anttila ja Törnudd tarkoittavat päätöksentekijöillä yleensä kaikkia päätöksentekoa harjoittavia, sitä valmistelevia tai sitä arvostelevia henkilöitä. Päätöksentekijänä voi esiintyä yksityishenkilö, joka julkisessa keskustelussa tuo esiin vaihtoehtoisia ratkaisuja ja siten mielessään joutuu asettumaan päätöksentekijän asemaan. Ks. myös esim. *Waaben* 1973, 481: »... kriminaalipolitiikkaan katsotaan myös kuuluvaksi rikollisiksi kutsuttujen käyttäytymisalueiden rajaamista sivuava julkinen keskustelu ja päätökset.»

11 Näin esim. *Radzinowicz—Turner* 1940, erit. 237, *Nelson* 1964, 128, ja *Vikatmaa* 1970, 1.

12 *Radzinowicz—Turner* 1940, 237. Alkukielinen lainaus kuuluu näin: »Criminology nourishes criminal policy, criminal policy shapes criminal law and all three combine to form Criminal Science.»

13 *Andenaes* (1956, 17) on sitä mieltä, että kriminaalitieteeseen kuuluvat kaikki rikosta käsittelevät tieteenhaarat: rikosoikeus, rikosprosessi ja kriminalistiikka, kriminologia, sanktio-oppi ja kriminaalipolitiikka. Andenaes pitää samassa yhteydessä käsitysten muuttumisen osoituksena, että pohjoismaisen aikakauslehden »Nordisk Tidsskrift for Strafferet» nimi muutettiin vuodesta 1949 alkaen kuulumaan »Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab».

Samoin tai olennaisesti samoin esim. *Agge* 1959, 10 ss., *Virtanen* 1965, 479, ja *Anttila—Törnudd* 1973 a, 17.

14 Todettakoon, että kun suomenkielisessä kirjallisuudessa ja lakitekstissä on vakiintuneesti puhuttu rikosoikeustieteestä ja rikoslaista, muun kielisessä kirjallisuudessa ja lakitekstissä vastaava ilmaus on usein ollut »rangaistusoikeustiede» ja »rangaistuslaki».

R. Ellilä (1961) pitää »rikosoikeustiedettä» asiallisesti ja kielellisesti oikeana sanontana. Hän viittaa siihen, että ruotsalainen *David Nehrman* jo 1700-luvulla käytti rikosoikeudesta nimitystä »Jurisprudentia Criminalis» (ks. *Nehrman* 1756, 12). Niin ikään senaatin v:ien 1863—1864 valtiopäiville antamassa esityksessä uuden rikoslain perusteiksi on rikoslakia vastaava alku(ruotsin)kielinen sana brottmålslag (*Proposition* 1864).

Oikeusvertailevista tiedoista ks. esim. *R. Ellilä* 1960 b, 11 s., alav. 1, ja *sama*

tarkoittaneet jälkimmäisellä osittain tai jokseenkin samaa kuin edellä mainitut tutkijat kriminaalitieteellä.[15] Nekin, jotka ovat ymmärtäneet rikosoikeustieteen alan suppeahkoksi, ovat viitanneet siihen läheisessä kosketuksessa oleviin rinnakkais- tai aputieteisiin.[16]

Sekä yhteisnimityksen käytöllä että rinnakkais- tai aputieteistä puhumisella haluttaneen *tähdentää kyseisten tieteenalojen keskinäisen vuorovaikutuksen tärkeyttä* niiden toinen toistaan hedelmöittävän vaikutuksen vuoksi. Vuorovaikutuksen hyödyllisyyden pääperuste on nähty tutkimus*kohteiden* tai -ongelmien yhteisyydessä. Kaikkien näiden tieteenalojen kohteina ovat tavalla tai toisella rikollisuuteen liittyvät ilmiöt.[17] Tosin rikosoikeudellisen ja kriminaalipoliittisen tutkimuksen kohteina ovat lähinnä rikollisuutta sääntelevät normit (normilauseet), kun taas kriminologinen tutkimus kohdistuu ennen kaikkea (muihin) yhteiskunnallisiin tosiasioihin.[18] Hedelmällistä vuorovaikutusta on katsottu vallitsevan

---

1961 sekä niissä mainittuja lähteitä. Näiden tietojen täydennyksenä on huomion arvoista, että rikos-termi omaksuttiin Ruotsin v:lta 1962 olevan rikoskaaren (brottsbalk) nimessä; aiempi, v:lta 1864 oleva laki oli nimeltään strafflag.

15 Kotimaisesta kirjallisuudesta ks. *Honkasalo* 1965 (alkup. 1948), 1 ss., jossa rikosoikeustieteeseen laajassa mielessä luetaan positiivisen rikosoikeuden lisäksi vertaileva rikosoikeus, rikosoikeuden historia ja kriminaalipolitiikka. Ilmeisesti samoin esim. *R. Ellilä* 1960 b, 11, ja *sama* 1960 c sekä *Anttila—Heinonen* 1971, 18.

Ulkomaisesta kirjallisuudesta mainittakoon *v. Lisztin* (1905 a, erit. 296) sisällyttäneen rikosoikeustieteen opetusalaan — paitsi rikosoikeustieteen suppeassa merkityksessä (rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden) — myös kriminalistiikan, kriminologian, penologian ja kriminaalipolitiikan. v. Lisztin v. 1881 perustaman rikosoikeustieteellisen aikakauskirjan nimi on hänen edustamansa ajattelutavan mukaisesti »Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft» (ks. *Jescheck* 1972, 26 alav. 2). Myöhemmistä saksalaisista käsityksistä ks. esim. *Kaiser* 1973, 36 ss., ja siinä lueteltuja lähteitä.

16 Nyttemmin puhuttaneen mieluummin *rinnakkais-* kuin aputieteistä. Ks. esim. *Anttila—Heinonen* 1971, 22, jossa pidetään harhaanjohtavana nimittää kriminaalipolitiikkaa ja kriminologiaa rikosoikeuden aputieteiksi, jos siten halutaan korostaa rikosoikeuden ensisijaista asemaa. Samansuuntaisesti *Anttila—Törnudd* 1970, 12, ja *samat* 1973 a, 19.

Vrt. esim. *Honkasalo—R. Ellilä* 1966, 1 s., jossa rikosoikeuden aputieteenä mainitaan kriminaalipolitiikka ja jälkimmäisen aputieteinä puolestaan kriminologia ja penologia.

17 Kriminaalitiede-sanassa osa »kriminaali» juontuu tutkimuskohteeseen viittaavasta latinalaisesta, rikosta tarkoittavasta sanasta crimen.

18 Po. kysymykseen liittyvistä mielipiteistä ks. esim. *Uotila* 1967, *Backman* 1972, 338, ja *Riepula* 1973 b, 4.

Uotila puhuu normi- ja reaalitiedosta vetäessään oikeustieteen ja (muiden)

etenkin kriminaalipoliittisen tutkimuksen (sikäli kuin sitä on haluttu pitää omana tieteenalana) ja kriminologisen, mutta myös edellisen ja rikosoikeudellisen tutkimuksen välillä. Sen sijaan rikosoikeudellisen ja kriminologisen tutkimuksen kesken on sanottu vallitsevan olennaisia eroavuuksia. Edellä esiin tuotujen käsitysten mukaan näiden tutkimusalojen *tavoitteet* ja *menetelmät* näyttäisivät jyrkähkösti poikkeavan toisistaan, koska rikosoikeudellinen tutkimus on normatiivinen ja kriminologinen tutkimus empiirinen tieteenhaara.[19]

Se, että rikosoikeudellisen ja kriminologisen tutkimuksen yhtymäkohdaksi nähtäisiin vain niiden kohteiden kerrotunlainen yhteisyys, ei ole merkityksetöntä. Kummankinlaisella tutkimuksella voi tällöinkin olla (välillistä) vuorovaikutusta esimerkiksi siten, että rikosoikeudellisia seuraamuksia koskeva kriminologinen tutkimus osaltaan vaikuttaa lain säätämisvaiheessa niiden edellytysten muotoutumiseen samoin kuin lain soveltamisvaiheessa yksittäisiin ratkaisuihin.[20] Tällaisten lakien sisällön selventäminen muun muassa oikeustapausaineistoa hyväksi käyttäen puolestaan on tyypillistä 1-jaksossa luonnehdittua rikosoikeudellista tutkimusta. — Kriminologian vaikutus rikosoikeudellisten säännöstemme muotoutumiseen on viime vuosina otaksuttavasti ollut poikkeuksellisen suuri, koska maamme kriminologian harjoittamisesta pääasiassa huolehtinut

---

yhteiskuntatieteiden välistä rajaa. Backmanin mielestä normit ovat »paitsi, että ne ovat normeja, samalla myös yhteiskunnallisia tosiasioita». Riepula katsoo »normitiedon» rinnastuvan »reaalitietoon» kummankin ollessa yhteiskuntatodellisuutta koskevaa tietoa.

19 Kotimaisesta kirjallisuudesta ks. esim. *R. Ellilä* 1960 c, 941, sekä *Anttila—Törnudd* 1970, 8 ss., ja *samat* 1973 a, 17 ss.

Ulkomaisesta kirjallisuudesta ks. esim. *Andenaes* 1956, 17, *Agge* 1959, 17, ja *Kaiser* 1973, 37.

20 Yhdistyneiden Kansakuntien Roomassa toimivan Kriminaalipoliittisen tutkimuslaitoksen aloitteesta on vireillä kansainvälinen tutkimushanke kriminologisen tutkimuksen vaikutuksesta kriminaalipoliittiseen päätöksentekoon. Suomessa on ilmestynyt kaksi hankkeeseen kuuluvaa raporttia: *Leppä* 1973 a ja *Luukkonen-Gronow* 1973. Kummassakaan raportissa ei ole yritetty todentaa yksittäisten tutkimusten vaikutusta päätöksentekoon, joskin edellisessä on esitetty arvioita maamme Kriminologisella tutkimuslaitoksella tehtyjen yksittäisten tutkimusten ja päätöksentekoprosessien välisestä vuorovaikutuksesta (*Leppä* 1973 a, 29 ss.). —

Etenkin niistä ongelmista, joita liittyy kriminologian hyödyntämiseen kriminaalipoliittisessa päätöksenteossa, ks. esim. *Bishop* 1970, erit. 438, ja *Christie* 1971 b, 140 ss. Christien mainitsemia vaikeuksia ovat mm. riidattomien tutkimustulosten puute ja tutkimustiedon melkoinen yleisluonteisuus.

Kriminologinen tutkimuslaitos (vuodesta 1974 Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) on suunnannut tutkimustoimintansa paljolti lainvalmistelua palvelevaksi samalla kun laitokset tutkijat ovat olleet runsaslukuisesti mukana lainvalmistelutehtävissä.[21]

Merkille pantavaa on myös, että kriminologia on vanhimpia — jollei vanhin — jotakin oikeusdogmatiikan lohkoa ongelma-alueeltaan vastaavista yleisten, empiiristen yhteiskuntatieteiden tutkimusaloista.[22] Tämä on syytä huomata siihen nähden, että maassamme viime vuosina käydyssä, oikeustieteen asemaa ja tehtäviä koskevassa keskustelussa on tähdennetty *tärkeyttä tarkastella oikeudellisesti säänneltyjä ilmiöitä niiden yhteiskunnallisissa yhteyksissä.* Tällaisen *ongelmakeskeistä* tutkimustapaa puoltavan ajattelun mukaan sanotunlaisia *ilmiöitä* — kuten rikollisuuteen liittyviä — on *selvitettävä kokonaisvaltaisesti sekä monitieteisiä (tieteidenvälisiä) kysymyksenasetteluja ja menetelmiä hyödyntäen.*[23]

Ajattelun yhtenä ilmentymänä voinee pitää näkemystä, jonka mukaan laajasti käsitettävässä oikeustieteessä on erotettavissa oikeusdogmatiikan (varsinaisen oikeustieteen) lisäksi oikeushistoria, -sosiologia, -vertailu, -politiikka ja yleinen oikeustiede. Oikeussosiologian tehtävänä on tämän jaottelun mukaan kuvata oikeusnormien ja yhteiskunnallisten ilmiöiden vuorovaikutusta ja yrittää löytää siinä lainalaisuuksia. Kriminaalisosiologia on oikeussosiologian yksi erityislohko.[24]

---

[21] *Luukkonen-Gronow* 1973, 12 ss., erit. 30.

Varsinkin Kriminologisen tutkimuslaitoksen hallinnollisesta asemasta ja sen merkityksestä po. suhteessa ks. *Leppä* 1973 a, 20 ss.

[22] Ks. esim. *Jyränki* 1970, 118: »Oikeussosiologia on aivan näihin asti kuitenkin ollut lähinnä rikosoikeuden sosiologiaa.»

[23] Viime vuosien keskustelussa lienevät *Eriksson* (1968, erit. 426), *Jyränki* (1969, erit. 888) ja *Kivivuori* (1969, 25) olleet ensimmäisiä, jotka painottivat po. seikkoja.

Ks. myös *Aarnio* 1973 b, 346 ss. ja 365 ss. Aarnio lukee ennen muita *Brusiinin* (mm. 1938 b) ja lähivuosilta *Kastarin* (1969) sen ajatusperinteen edustajiksi, jonka mukaan yksittäiset normit on nähtävä kokonaisuuden osina, yhteiskunnallisen tilanteen ja tietyn historiallisen kehityksen yhteydessä.

[24] Ks. esim. *Ross* 1966 (alkup. 1953), 28 ss., ja *Zitting* 1961.

Vanhemmassa kotimaisessa kirjallisuudessa *Brusiin* (1938 b, 189 ss.) sisällyttää oikeustieteeseen sanan laajassa merkityksessä positiivisen oikeustieteen, oikeushistorian ja vertailevan oikeustieteen. Toisaalta hän tähdentää, ettei oikeuden tieteellinen käsittely ole mahdollista ilman yhteiskunnallista reaalitietoa (taloudellista, poliittista, historiallista); reaalitieto liittyy elimellisesti itse oikeustieteen tutkimusmetodiin.

b. Oikeustiedettä koskevassa keskustelussa on asetettu kyseenalaiseksi jakaa yhteiskunnallista tietoa eri tutkimusaloihin tai ainakaan korostaa niiden eroavuuksia edes siinä määrin kuin yllä a-jaksossa on tehty.[25] *Oikeusdogmaattisella ja yleisellä yhteiskuntatutkimuksella* (oikeussosiologialla) on katsottu olevan *yhtymäkohtia* paitsi kohteiden *tavoitteiden ja menetelmien suhteen.* Oikeussäännösten selventämistä ja systematisoimista sekä perusteltujen tulkintasuositusten esittämistä tarkoittavassa oikeusdogmatiikassa ovat empiirisesti todennettavissa olevat tosiasiat erittäin merkityksellisessä asemassa. Tulkinta-argumentaation pohjana olevasta aineistosta varsinkin lain valmistelutöiden ja tarkoituksen sekä soveltamiskäytännön selvittäminen edellyttää lain taustaa ja vaikutuksia koskevaa »tosiasiatutkimusta».[26] Oikeusdogmatiikan harjoittajan normatiivisuus on lähinnä siinä, että hän hyväksyy oikeusjärjestyksen arvoperustan toimintansa ohjenuoraksi ja että oikeustosiasioiden tutkiminen on hänelle normatiivisen (suosittavan) kannanoton valmistelua.[27] Oikeuskirjallisuudessa on kyllä esitetty eriäviä mielipiteitä oikeustosiasioiden tutkimisen ja normatiivisen kannanoton erottamisen tärkeydestä[28] ja/tai kyseisen normatiivisuuspiirteen voimakkuudesta[29] oikeusdogmatiikassa.

---

[25] Ks. erit. *Riepula* 1973 a, 59 ss., jossa kategoriointia (oikeustiede, oikeussosiologia jne.) ei pidetä vain vaarattomana määritelmäkysymyksenä: »... se johtaa välttämättä ennen pitkää uuteen tieteen rajojen vartiointiin ja reviirinvartijan mentaliteetin syntymiseen.»

[26] Ks. esim. *Backman* 1972, 336 s. Varsinkin sisällön erittelytekniikan käytöstä po. yhteydessä ks. erit. *Riepula* 1973 a, 76 ss.

Sanotun johdosta vrt. yhdysvaltalaisen *sosiologisen oikeustieteen* (sociological jurisprudence) suuntauksen oppeihin samoin kuin Saksan liittotasavallassa harjoitetun »oikeustosiasiatutkimuksen» *(Rechtstatsachenforschung)* piirteisiin. Edellisestä suuntauksesta ks. esim. *Schurin* (1969 a, 37 ss.) selostusta ja jälkimmäisestä — myös sen suhteesta edelliseen — *Rehbinder* 1970, kumpikin lähde niissä mainittuina viitteineen. Ks. myös *Lahden* (1970 a, 56 s. ja 59 s.) sekä *Dalberg-Larsenin* (1973, 35 ss.) selostuksia.

[27] Ks. *Backman* 1972, 337 s. Oikeusdogmatiikan normatiivisuudesta laajasti ks. *Aarnio* 1971 a, 130 ss. ja 188 ss., jossa erotetaan erityyppisiä tulkintalauseita.

[28] Toisaalta on tähdennetty tärkeyttä erottaa toisistaan voimassa olevaa normia koskevat väitteet (propositiot) tai ennusteet ja normeja koskevat suositukset. Ks. esim. *Vikatmaa* 1970, 277 s., ja *Klami* 1973, 2.

Toisaalta on viitattu tuollaisen eron tekemisen vaikeuteen. Ks. esim. *Ojanen* 1970, 1088 ss., *Aarnio* 1971 a, 125 s. ja 189, sekä *Dalberg-Larsen* 1973, 33 s. Huomaa myös *Vilkkonen* 1973, 233.

[29] Toisaalta oikeustieteen on normatiiviselta osaltaan katsottu rinnastuvan

Toisaalta taas yhteiskuntatieteissä yleensäkin on sikäli arvostavia/normatiivisia piirteitä, ettei yhteiskuntatieteilijä pysty olemaan kokonaan riippumaton sosiaalisista sidonnaisuuksista ja normeista.[30] Vastaavan vahvuinen pyrkimys saavuttaa tutkimustiedolle soveltamisarvoa kuin mikä on ominaista oikeusdogmatiikan harjoittajalle on tuskin ollut tunnusomaista yleisen yhteiskuntatieteen harjoittajalle. Merkille pantava koko yhteiskuntatieteellistä tutkimusta koskeva kehityspiirre kuitenkin on, että *soveltavan tutkimuksen osuus* on *lisääntynyt* ja lisääntymässä. Erityisen selvästi piirre on havaittavissa kriminologiassa ja ehkä myös (muussa) oikeussosiologiassa.[31] Maassamme tehtävän tutkimuksen sano-

---

yleiseen yhteiskuntakeskusteluun. Ks. esim. *Ojanen* 1970, 1091, ja *Aarnio* 1971 a, 190.

Toisaalta ratkaisusuositusten esittämistä ei ole — arvosidonnaisuuden liiallista korostamista arvosteltaessa — pidetty pääasiana lainopissa. Ks. *Zitting* 1973 a, 88 s., ja *sama* 1973 b, 375.

30 Ks. *Backman* 1972, 337 s. Tarkemmin ks. esim. *Israel* 1971, jossa ei-normatiivisen yhteiskuntatieteen mahdottomuutta koskeva teesi todetaan yleisesti käsitetyn väitteeksi arvovapaan yhteiskuntatieteen mahdottomuudesta. Puoltaessaan edellistä teesiä Israel perustaa esityksensä *normatiivisten ja arvostavien käsitteiden erottamiselle* (Israel pitää kyllä myös jälkimmäistä väitettä uskottavana).

Etenkin arvojen tutkimukseen sisällyttämisen eri tavoista ja tapojen perusteltavuudesta kriminologiassa ja yleensä yhteiskuntatieteissä ks. esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 197 ss., ja *samat* 1973 a, 145 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä.

31 Ks. *Luukkonen-Gronow* 1973, 31: »Sen sijaan kriminologiassa havaittu tutkimuksen hyväksikäytön lisääntyminen päätöksenteossa ja suunnittelussa kuvastaa myös muillakin yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen aloilla tapahtunutta kehitystä (kysymys on ns. soveltavasta tutkimuksesta).» Ks. myös *Anttila—Törnudd* 1973 a, 5 (kirjan otsikossa olevan sanonnan »I kriminalpolitiskt perspektiv» perusteltavuudesta). Kriminologisen tutkimuslaitoksen merkityksestä po. kehityksen kannalta ks. ed. alav:n 21 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua.

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen hyödyntämistä oikeuspolitiikassa on omiaan lisäämään Kriminologisen tutkimuslaitoksen laajentaminen Oikeuspoliittiseksi tutkimuslaitokseksi. Tätä tarkoittava laki annettiin 18. 1. 1974 (51/74), ja laki tuli voimaan 1. 3. 1974. Uuden laitoksen taustasta ja tarkoituksesta ks. erit. *HE* n:o 153/1973 vp ja *Anttila—Törnudd* 1973 b.

Kansainvälisestä kehityksestä ks. *Milutinović* 1973, 6 ja 27 ss., jossa katsotaan soveltavan kriminologian lisääntyminen yhdeksi keskeisimmistä kehitystendenssistä nykyaikaisessa kriminologisessa ajattelussa; soveltavan tutkimuksen osuuden kasvu antaa kriminologialle enenevästi kriminaalipoliittisen tutkimuksen leiman. Ks. myös esim. *Taylor—Walton—Young* 1973, 278 ss. (viitteineen), jossa esitetyn mukaan »uuden kriminologian» on oltava normatiivista: sen on selvitettävä ongelmien ratkaisumahdollisuuksia.

tunlaista suuntautumista ennakoi Valtion tiedeneuvoston vuodelta 1973 oleva ohjelma. Siinä edellytetään tutkimustyötä suunnattavan keskitetysti niille aloille, joilla tiedon tarve on yhteiskunnan kehittämistavoitteiden saavuttamisen kannalta suurin ja ajankohtaisin. Tämän vaatimuksen toteuttamiseksi on edistettävä nimenomaan tavoitetutkimusta eli välittömiin sovellutuksiin tähtäävää tieteellisen tiedon hankkimista.[32]

Tässä yhteydessä huomion arvoinen on *politiikkatieteen* käsitteen käyttöönotto (yleisestä) valtio-opista ja yhteiskuntapoliittisesta (sosiaalipoliittisesta) tutkimuksesta puhuttaessa.[33] Politiikkatiede ei ole niinkään julkisen vallan päätöksentekoa koskevaa perustutkimusta, vaan pikemmin sitä tukevaa tai arvostelevaa soveltavaa tutkimusta.[34] *Roosin* mielestä politiikkatieteen kehityksen lähtökohta on yhteiskunnan tieteellisen, tietoisen ohjauksen välttämättömyys ja mahdollisuus.[35]

Politiikkatieteen käsite tarjoaa vertailupohjaa selviteltäessä tuoretta perua olevan *kontrollipoliittisen tutkimuksen* käsitteen sisältöä. Kumpikin käsite kelpaa vertailtavaksi myös edellä kosketeltuun kriminaalipoliittisen tutkimuksen käsitteeseen. Kontrollipolitiikasta puhuttaessa näyttää ajatellun lähinnä tiettyä yhteiskunnallisten päätöksentekojen aluetta. Kontrollipoliittisia ovat tyypillisesti päätöksenteot, joilla yhteiskunta määrittelee käyttäytymismuotoja poikkeaviksi ja valvoo poikkeaviksi määriteltyjä käyttäytymismuotoja.[36] Katsottaessa kontrollipoliittinen tutkimus politiikkatieteeksi se voidaan luonnehtia sanottuja kontrollipoliittisia päätöksentekoja koskevaksi (soveltavaksi) tutkimukseksi. Puheena olevat päätöksenteot eivät liity vain kyseisten lakien säätämiseen vaan myös niiden soveltamiseen. Siten oikeusdogmatiikkaakin saatetaan pitää yhdenlaisena, lähinnä lainkäyttöä palvelevana päätöksentekotutkimuksena.[37]

---

32 Ks. *Valtion tiedeneuvosto* 1973, 14 ss., erit. 15., ja siinä mainittuja lähteitä.

33 Kotimaisesta kirjallisuudesta ks. *Helenius* 1971, *Eräsaari* 1972 sekä *Roos* 1972 ja 1973, 15 ss. Ulkomaisista käsityksistä ks. em. lähteissä lueteltua kirjallisuutta.

34 Ks. ed. alav:ssä 33 lueteltujen lähteiden lisäksi ed. alav:ssä 8 mainittua kirjallisuutta.

35 *Roos* 1972, 13.

36 Ks. *Jaakkola—Mäkelä—Takala* 1972, 263 s., *Kivivuori* 1972, 42 s., *Anttila—Törnudd* 1973 a, 21, ja *Kom.miet.* 1973: 30, 179.

37 Sanotun johdosta ks. *Zitting* 1973 b, 374 s.: »Lainopillista eli oikeusdogmaattista tutkimusta, joka pyrkii järjestelmällisesti tulkitsemaan ja kuvaamaan voimassa olevaa oikeutta, voidaan pitää sovellettuna tutkimuksena sen perusteella,

Kaikkiaan poikkeavan käyttäytymisen ja kontrollipoliittisen tutkimuksen kohteet ovat sikäli yhteisiä, että kummassakin tutkitaan poikkeavaan käyttäytymiseen liittyviä ilmiöitä. Tarkastelukulma tai painopiste on sitä vastoin erilainen: jälkimmäisessä tutkimuksessa — edellisestä poiketen — ollaan kiinnostuneita lähinnä päätöksentekomenettelyistä, ja sillä tähdätään välittömiin sovellutuksiin. Vastaavalla tavalla on mielestäni mahdollista käsittää kriminaalitieteen ja kriminaalipoliittisen tutkimuksen suhde, samoin oikeustieteen ja oikeuspoliittisen tutkimuksen suhde. Kriminaali- ja oikeuspoliittisen tutkimuksen käsite on kuitenkin yleisesti ymmärretty lausuttuun verrattuna ainakin sillä tavoin suppeammaksi, ettei oikeusdogmatiikkaa lueta sen alaan.[38] Tähän käsitykseen liittyen on katsottu, että oikeuspoliittinen tutkimus on lähinnä lain säätämistä palvelevaa tutkimusta; vastaavasti oikeusdogmatiikka on käyttökelpoisimmillaan lain soveltamisessa.[39] Käsitteiden erottamisen pääperuste lienee se, että oikeusdogmatiikan menetelmiä on pidetty liian paljon (muunlaisen, varsinaisen) oikeuspoliittisen tutkimuksen menetelmistä poikkeavina.[40]

c. Perinteisistä käsityksistä b-jaksossa kerrottuun nähden voimakkaammin poikkeava näkemys on, ettei yleiseen (empiiriseen) yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen verrattuna menetelmien tai tavoitteiden osalta

---

että sen tehtävänä on viime kädessä käytännön tarpeiden tyydyttäminen.» Zitting huomauttaa kuitenkin, että positiivisoikeudelliseen selvitystyöhön voi sisältyä ja usein sisältyykin perustutkimuksen luonteista tutkimusta. Ks. myös *Tolonen* 1970, 146, ja *Lahti* 1971, 329 s.

Vrt. *Aarnio* 1971 b, 468: »Jos tarkastelemme esim. ratkaisusuosituksia esittävää 'varsinaista' lainoppia, se ei ylipäätäänkään ole mikään 'soveltava tiede'.»

38 Kriminaalipoliittisen tutkimuksen käsitteestä ks. ed. 1-jakson lopussa ja alav:issä 7—10 lausuttua.

Oikeuspoliittisen tutkimuksen käsitteestä ks. *Anttila—Törnudd* 1973 b, 11 ja 13 (ote *HE*:tä n:o 153/1973 vp edeltäneestä virallisselvityksestä), jossa po. tutkimuksena pidetään oikeusministeriön toimialan päätöksentekoa ja suunnittelua palvelevaa tutkimusta. Ilmeisesti samoin mm. *Aarnio* 1972 b, 10, ja *Kom.miet.* 1973:72, 1 s. Vrt. *Ross* 1966 (alkup. 1953), ja *Zitting* 1961, 38, joissa todetun mukaan oikeuspolitiikka tieteenä on soveltavaa oikeussosiologiaa (Zittingin mukaan näin on laita realismin näkökulmasta).

39 Sanotun johdosta ks. esim. *Aubert* 1972, 11 ja 13, sekä *Raiser* 1973, 107 ss.

40 Etenkin viitattakoon edellä esitettyyn oikeusdogmatiikan normatiivisuuspiirteeseen: lain tulkitsija hyväksyy oikeusjärjestyksen arvoperustan toimintansa ohjenuoraksi.

erityispiirteisen oikeusdogmatiikan harjoittaminen ole mielekästä. *Oikeustieteen* olisi *yhdennyttävä yleiseen yhteiskuntatutkimukseen.*[41] Selvimmin tämän kaltaisia mielipiteitä lienevät viime vuosien ajatustenvaihdossa lausuneet *Kivivuori* ja *Riepula.* Edellinen on asettanut oikeustieteen tehtäviksi 1) sääntelijän (lainlaatijan) käyttäytymisen selittämisen, 2) sääntelyn kohteen (oikeusviranomaisen ja alamaisen) reaktioiden selittämisen ja 3) tarkoituksenmukaisen sääntelykeinon etsimisen.[42] Jälkimmäisen mielestä oikeustieteen tehtävänä on muiden yhteiskuntatieteiden tavoin ihmisten yhteiskunnallisen käyttäytymisen kuvaaminen, selittäminen ja ymmärrettäväksi tekeminen. Oikeustieteessä on kysymys ihmisten yhteiskunnallisen käyttäytymisen tutkimisesta eli yhteiskuntatodellisuuden tutkimisesta.[43]

3. Johtopäätöksiä esillä olevaa tutkimusta varten

a. Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelujen kannalta on edellä jaksoissa 2. a—b esittämäni erityisen merkityksellistä. Ensinnäkin pyrin *tarkastelemaan toimenpiteistäluopumissäännöksiä ja niiden säätelemiä ilmiöitä kokonaisvaltaisesti ja monitieteisesti* (vrt. 2. a-jaksoon). Pidän tätä tavoitteenani silläkin uhalla, että monet yksittäiskysymykset jäisivät

---

[41] Nimenomaisen vaatimuksen oikeustieteen yhdentymisestä yleiseen yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen on ulkomaisessa kirjallisuudessa esittänyt mm. *Selznick* (1968, 58) ja kotimaisessa *Jyränki* (1969, 888 s.). Jyrängin tuossa artikkelissa esittämän mukaan on tavoiteltavaa, että oikeustiede kuuluisi politiikan tutkimuksen piiriin.

Myöhemmässä kirjoituksessaan *Jyränki* (1970, 123 alav. 14) on täsmentänyt pääajatuksensa olevan metodien ja tavoitteiden monipuolistamisen oikeustieteen piirissä. Jyränki ei jälkimmäisessä artikkelissaan sulje pois sitä, etteikö erityispiirteisen oikeusdogmatiikankin harjoittaminen olisi mielekästä (vrt. ed. a—b -jaksoissa lausuttuun).

[42] Ks. *Kivivuori* 1969, 25 ss., ja myöhemmistä esityksistä erit. *sama* 1971 a.

Kivivuoren kohdissa 1)—2) luettelemat tehtävät ovat sellaisia, joita on vanhastaan pidetty tyypillisesti oikeussosiologisina. Ks. esim. *Lahti* 1970 a, 63 ss., ja siinä mainittuja lähteitä. Oikeussosiologisista kysymyksenasetteluista laajasti ks. esim. *Friedman—Macaulay* 1969, etenkin rikosoikeuden sosiologian ks. *Chambliss* 1969. Ks. myös jälj. 2§.I.2.

[43] Ks. *Riepula* 1973 b, erit. 5, ja laajemmin *sama* 1973 a, 54 ss. Vrt. *Aarnion* (1973 a) kriittisiin huomautuksiin.

tavoitteen vuoksi riittävästi selvittämättä.[44] Kyseisen tarkastelukulman mukaisesti tutkimuksessani on *säännösten sisällön selventämiseen (tulkintaan) keskittyvän pääluvun, III luvun, lisäksi oikeushistoriallisesti, -sosiologisesti ja -vertailevasti suuntautuva II luku sekä säännösten uudistusehdotuksiin keskittyvä IV luku.* Kerrotussa on perinteisistä oikeustieteellisistä tutkimuksista poikkeavaa, että olen sisällyttänyt teokseen järjestelmällistä oikeussosiologista selvitystä.[45] Niinpä teenkin tutkimustehtävän täsmentävässä 2 §:ssä ensiksi ja melko yksityiskohtaisesti selkoa teoksen tästä puolesta.

Toiseksi tähdennän II luvun käsittämän aineiston välitöntä merkitystä III ja IV luvun sisällön kannalta. Tuossa *II luvussa esitettävä on tärkeää tulkinta- ja säätämissuositusten sekä niitä koskevan argumentaation pohjana olevaa aineistoa* (vrt. 2. b-jaksoon). Nimenomaan tästä näkökulmasta II luvun 4—6 § muodostavat mielekkään kokonaisuuden III ja IV lukuun sisältyvän materiaalin kanssa. Sanottu pätee III luvun osalta lähinnä oikeushistoriallisesti ja -sosiologisesti suuntautuviin 4—5 §:ään sekä IV luvun osalta oikeussosiologisesti ja -vertailevasti suuntautuviin 5—6 §:ään.[46] Siten II luvun pykälien tarkoitus on kahtalainen. Toisaalta edellytän niistä kutakin voitavan tarkastella suppeina itsenäisinä kokonaisuuksina, esimerkiksi 5 §:ää oikeussosiologisena selvityksenä. Toisaalta mainitut pykälät täydentävät olennaisella tavalla III ja IV lukua.

Se, että olen tarkoittanut II lukuun sisältyvälle aineistolle tai ainakin

---

[44] Vrt. *Suvirannan* (1973, 461) toteamuksiin ns. *projektitutkimuksen* piirteistä: »Projektin valinnassa ei kiinnitetä huomiota vakiintuneeseen oppiainejakoon eikä siihen, että tutkimuskohteesta olisi esim. tavanomaisväitöskirjakoon puitteissa aikaansaatavissa tyhjentävä esitys.»

[45] Vrt. *Sipposen* (1972, 97) virallisena vastaväittäjänä esittämään toivomukseen, että hänen arvostelemassaan väitöskirjassa olisi ollut tavallista laveammalti selvitystä normien sekä yhteiskunnallisen elämän ja toiminnan välisestä vuorovaikutuksesta.

Sipposen tarkoittaman kaltaista selvitystä sisältävistä tutkimuksista ks. erit. *Riepula* 1973 a. Riepula on tässä väitöskirjassaan omien sanojensa mukaan asettanut keskinäiseen yhteyteen (synteesiin) oikeudelliselle tutkimukselle varatun toimintakentän piirissä kaikki sille ominaiset ongelmat: oikeussäännön, sen taustan ja vaikutukset (*sama* 1973 a, 60). Ks. myös *Aarnio* 1973 a, 10, sekä *sama* 1973 b, 367 ss. ja 372 s., joissa luetellaan varhempia vastaavia tutkimuksia, ynnä *Jyränki* 1973, 18 s.

[46] Sanotun johdosta ks. *Aarnio* 1972 b, 13, ja *sama* 1973 a, 10. Jälkimmäisessä lähteessä Aarnio lausuu mm.: »Jos näet normit ymmärretään yhteiskuntatodellisuuden *osiksi* ja nähdään tulkinnan tehtävänä sisällön antaminen näille normeille,

sen valtaosalle kahtalaisen tehtävän, ei ensi alkuun näytä parhaalta ratkaisulta pidettäessä silmällä *pelkästään* pääluvun (III) kokonaisuutta. Sisältyyhän etenkin 4—5 §:ään (nimenomaan 5 §:ään) sellaista aineistoa, josta on ajateltavissa tehtävän selkoa vasta III luvussa. Lisäksi tuntuu tarpeelliselta III luvussa (liikaa) toistaa jo II luvussa esiin tuotua. Vastaavanlaista epäilyä ehkä syntyy II ja IV luvun välisestä suhteesta.

Saman*tyyppistä* aineistoa kyllä sisältyy II, III ja IV lukuun. Pyrkimyksenäni on kuitenkin 2 §:ssä osoittaa, että eri luvuissa olevat, ensisilmäykseltä päällekkäisiltä vaikuttavat aineistot poikkeavat olennaisesti toisistaan koostumukseltaan ja käsittelytavaltaan. Esityksessäni on siten eräänlaista *kerroksisuutta,* ei niinkään kertauksenomaista toistoa.[47]

b. Arvioitaessa edellä puheena olleiden tieteenalojen yhteisnimitysten: kriminaalitiede, rikosoikeustiede ja kontrollipoliittinen tutkimus, osuvuutta tämän tutkimuksen sisällön kuvaamisessa kiinnittyy huomio seuraaviin seikkoihin. *Kriminaalitieteen* nimitys lienee onnistunein haluttaessa ilmaista, että rikollisuuteen liittyviä ilmiöitä tutkitaan mahdollisimman monipuolisesti. Sanamuodollisesti kriminaalitiede on siten käsitettävissä rikosta koskevaksi — minkä laatuiseksi tahansa — tieteeksi.

Kriminaalitieteen nimitys ei osoita, että tutkimuskohteena ovat nimenomaan oikeudellisesti säännellyt yhteiskunnalliset ilmiöt ja että oikeussäännösten (oikeusdogmaattisesti suuntautuvaan) tutkimukseen liittyy yleisistä yhteiskuntatieteistä poikkeavia piirteitä. Tätä seikkaa painotettaessa on *rikosoikeustiede*-termi käyttökelpoisin. Puhutaanhan oikeustieteestä sekä laajassa että suppeassa merkityksessä. Edellisellä tavalla ymmärretyn oikeustieteen alaan on luettu oikeusdogmatiikan (varsinaisen oikeustieteen) lisäksi muun muassa oikeushistoria, -sosiologia ja -vertailu sekä -poliittinen tutkimus.

Rikosoikeustiede-termin käytön onnistuneisuus tämän tutkimuksen yhteydessä on kuitenkin riidanalaista lähinnä sen vuoksi, ettei toimenpiteistäluopumissäännösten sijoittuminen rikosoikeuden alaan ole ainakaan ensisilmäykseltä selvää. Nämä oikeudenalojen välistä rajanvetoa

---

tulee oikeussosiologiasta yhtä hyvin kuin oikeushistoriastakin osa tulkintatoimintaa, *osa* sitä *ajatusprosessia,* joka tuottaa normille sisältöehdotuksen.»

47 Sanottu ei merkitse, etteikö teoksessa lainkaan olisi jälkimmäisenlaista toistoa. Ks. esim., miten 9 §:ssä lyhyesti kerrataan 5 §.I.4:n keskeisiä tuloksia.

koskevat kysymykset ovat esillä 3 §:ssä. Kannan ottaminen kyseiseen rajanveto-ongelmaan yhteisnimityksen valinnassa vältetään, jos tutkimustani luonnehditaan *kontrollipoliittiseksi*. Nimityksellä ilmennetään sitä, että tutkimus kohdistuu poikkeavan käyttäytymisen kontrolliin liittyviin ilmiöihin. Kontrollia tarkoittavat säännökset voivat kuulua mihin oikeudenalaan tahansa. Sanan osa »politiikka» on ymmärrettävä viittaamaan sekä lain säätämiseen että soveltamiseen liittyviin päätöksentekoihin, ja tutkimuksen alaan on luettava myös oikeusdogmatiikka.

II. Toimenpiteistäluopumissäännöksistä ja niiden tutkimisen tarpeellisuudesta

1. Keskeisimmät toimenpiteistäluopumissäännökset

»Toimenpiteistä luopumista» käytetään tässä tutkimuksessa *tuomitsematta jättämisen, syyttämättä jättämisen ja ilmoittamatta jättämisen* yläkäsitteen nimityksenä.

Yleiset ja samalla kaikenikäisiä koskevat toimenpiteistäluopumissäännökset ovat uusia. *Yleisyydellä* tarkoitan tällöin sitä, ettei säännösten soveltuvuutta ole rajoitettu tiettyihin yksittäisiin rikoslajeihin.[48] Näin ymmärrettävät toimenpiteistäluopumissäännökset ovat vuodelta *1966*, ja ne ovat seuraavat:

— tuomitsematta jättämistä koskeva *RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti* (L:ssa 1. 4. 1966/196; lainmuutokseen 30. 6. 1972/498 saakka 2 momentti),[49]

— syyttämättä jättämistä koskevat *RVA 15 §:n 2 momentti ja 18 §:n 3 momentti* (kumpikin L:ssa 1. 4. 1966/197; jälkimmäinen lainmuutokseen 16. 2. 1973/139 saakka 2 momentti)[50] sekä

— ilmoittamatta jättämistä koskeva *PolL 14 §:n 2 momentti* (L:ssa 18. 2. 1966/84).

---

48 Rikosoikeudellisessa kirjallisuudessamme on tekstissä sanotun kaltaisesti puhuttu yleisistä ja erityisistä rangaistuksen vähentämisperusteista. Ks. esim. *Nousiainen* 1961, 165, ja *Honkasalo—R. Ellilä* 1966, 153.

49 Viittaan jäljempänä RL 3: 5.3:een enkä RL 3: 5.2:een eli yleiseen tuomitsemattajättämissäännökseen sellaisena kuin se on voimassa olevassa laissa, silloinkin kun sitä koskeva esitys liittyy ajallisesti momenttien siirtämistä edeltäneeseen kauteen.

50 Ed. alav:ssä 49 lausuttua vastaavasti viittaan jäljempänä RVA 18.3 §:ään (enkä RVA 18.2 §:ään) siitä riippumatta, mitä ajanjaksoa esitykseni koskee.

Muut käytännössä tärkeät toimenpiteistäluopumissäännökset ovat syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskevat *NuorRikL 2—4 § (1940)* sekä tuomitsematta, syyttämättä ja ilmoittamatta jättämistä koskeva *TLL 9 a §* (L:ssa 21. 5. *1965*/288). Näistä lainkohdista edelliset ovat vuoden 1966 säännösten tavoin yleisiä, mutta vain rikoksentekohetkellä 15—17-vuotiaita nuoria koskevia. Jälkimmäinen säännös on luonteeltaan *erityinen* eli vain määrättyjä rikoslajeja koskeva. Vielä on mainittava jäljempänä suoritettavien vertailujen kannalta merkittävä säännös: vuonna *1972* rikoslakiin sisällytetty *yleinen rangaistuksen vähentämistä koskeva säännös, RL 3 luvun 5 §:n 2 momentti* (L:ssa 30. 6. 1972/498).

Seuraavassa on kokonaisuudessaan lainattu mainittujen toimenpiteistä luopumista (1—5) ja rangaistuksen vähentämistä (6) koskevien säännösten sisältö (kursivoinnit tässä). Näitä säännöksiä käytännössä vähemmän merkityksellisiä, erityisiä toimenpiteistäluopumissäännöksiä olen sisällyttänyt *liitteeseen 1*.[51]

1) RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti. »Jos rikos on vähäpätöinen, *tuomioistuin saa jättää rangaistuksen tuomitsematta,* mikäli ilmenee, että teko on johtunut anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi rangaistuksen tuomitsemista.»

2) RVA 15 §:n 2 momentti. »Jos rikos on vähäpätöinen, *virallinen syyttäjä saa jättää ajamatta syytettä,* mikäli ilmenee, että teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi syytteen ajamista.»

RVA 18 §:n 3 momentti. »Mitä 15 §:n 2 momentissa on säädetty, on sovellettava myös tämän pykälän 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen.»[52]

---

[51] Liitteen luetteloa ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi.

Tuomitsemattajättämissäännöksinä luetteloon sisältyvät vain lainkohdat, joissa tarkoitettu rangaistus on jätetty nimenomaisesti määrittelemättä (poikkeuksena kohta 32). Todettakoon, että esim. RL 2: 10.2:ssa (L:ssa 10. 1. 1969/2) ja RL 16: 8 a.2:ssa (L:ssa 20. 7. 1933/228) säädetyn mukaan erityisrangaistukseen tuomitseminen on harkinnanvaraista. Ks. myös jälj. 10 §.II.2.

[52] Esitystä lyhentääkseni mainitsen yleisten syyttämättäjättämissäännösten osalta usein vain RVA 15.2 §:n, vaikka täydellisyyden vuoksi olisi samalla mainittava myös RVA 18.3 §. Jälkimmäinen lainkohta täydentää edellistä säätämällä, että edellisessä syyttämättä jättämisen soveltuvuudesta *virallisen syytteen alaisiin rikoksiin* säädetty pätee myös *asianomistajarikoksiin.*

3) PolL 14 §:n 2 momentti. »Jos rikos on vähäpätöinen eikä, milloin teolla on loukattu yksityistä oikeutta, asianomistajalla ole sen johdosta vaatimuksia, *poliisimies voi jättää rikoksesta ilmoituksen tekemättä sekä esimies,* jos rikoksesta on ilmoitettu hänelle, *jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen,* mikäli ilmenee, että teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi poliisin toimenpiteitä asiassa.»

4) NuorRikL 2—4 §.

»2 §. *Virallisella syyttäjällä olkoon valta harkintansa mukaan olla syyttämättä* nuorta rikoksentekijää sellaisesta teosta, jonka tämä on tehnyt ennen kuin hän on täyttänyt kahdeksantoista vuotta ja josta ei ole säädetty muuta yleistä lajia olevaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kolme kuukautta taikka josta rangaistus on säädetty rikoslain 11 luvun 4 a §:ssä tahi 16 luvun 24 §:ssä.

Edellä 1 momentissa mainituin edellytyksin olkoon virallisella syyttäjällä niin ikään valta olla yhtymättä syytteeseen, jonka asianomistaja on tehnyt, vaikkei syyte olisikaan todennäköistä perustusta vailla.

3 §. *Oikeudella olkoon valta olla tuomitsematta* nuorta rikoksentekijää rangaistukseen sellaisesta teosta, jonka tämä on tehnyt ennen kuin hän on täyttänyt kahdeksantoista vuotta ja josta hänelle oikeuden harkinnan mukaan ei olisi tuleva ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta taikka josta rangaistus on säädetty rikoslain 11 luvun 4 a §:ssä tahi 16 luvun 24 §:ssä.

4 §. Edellä 2 ja 3 §:ssä olevia säännöksiä sovellettakoon vain, jos teon on katsottava johtuneen ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta ja perusteltua aihetta on otaksua tekijän ojentuvan, vaikkei häntä tuomitakaan rangaistukseen.»

5) TLL 9 a §. »Jos 6 §:n 1 momentissa ja 9 §:ssä tarkoitettu rikos, olosuhteet huomioon ottaen, on vähäinen, *voidaan* tällaisesta rikkomuksesta *jättää syyte tekemättä ja rangaistus tuomitsematta.*

Milloin rikkomus ilmeisesti on sellainen, kuin 1 momentissa säädetään, *voi poliisimies muihin toimenpiteisiin ryhtymättä antaa* rikkomukseen syyllistyneelle *huomautuksen.*»

6) RL 3 luvun 5 §:n 2 momentti. »Jos rangaistussäännöksessä on säädetty vapausrangaistukselle erityinen vähimmäisaika, *tuomioistuin saa,* ellei yleinen etu muuta vaadi, erityisistä syistä, jotka on mainittava tuomiossa, *tuomita vähimmäisaikaa lyhyempään rangaistukseen.* Milloin rikoksesta on säädetty vapausrangaistusta vain määräajaksi, tuomioistuin saa mainituin edellytyksin *tuomita kuritushuoneen sijasta vankeuteen tai vapausrangaistuksen sijasta sakkoon.*»

2. *Toimenpiteistäluopumissäännösten tutkimisen tarpeellisuudesta*

Vuonna 1966 annetut yleiset toimenpiteistäluopumissäännökset ovat sisältämiensä harkinnanvaraisten ilmaisujen vuoksi synnyttäneet runsaasti tulkintaongelmia ja niiden myötä tulkintaerimielisyyksiä.[53] Säännöksiä selvitelleiden tutkijoiden esitykset ovat olleet suppeahkoja, yleensä artikkeleita tai oppikirjajaksoja.[54] Siten on positiivisoikeudellisen, *säännösten selventämiseen — tulkintaan —* keskittyvän erityistutkimuksen tarvetta (III luku). Mainittuihin säännöksiin liittyy myös oikeudellisia käsitteitä ja systematiikkaa koskevia pulmia, joten nekin ansaitsevat huomiota osakseen (3 §).

Oikeuskirjallisuudessa käydyssä keskustelussa on tulkintaerimielisyyksistä huolimatta tai ehkä juuri niiden vuoksi oltu varsin yksimielisiä yleisten toimenpiteistäluopumissäännösten tarkistamisen tärkeydestä. Oikeusministeriössä on vuoden 1973 kesällä valmistunut muun muassa NuorRikL 2—4 §:n uudistamista tarkoittava esitysluonnos.[55] Vuodelta 1972 olevan

---

[53] Harkinnalle avoimesti sijaa antavia ilmaisuja ovat »vähäpätöinen», »saa» (»voi»), »olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä», ja »yleinen etu».

Säännöksiä voidaan kutsua *harkintasäännöksiksi.* Tästä termistä ks. *Aho* 1969, 467, ja *Tikka* 1972, 94 alav. 117, joissa mainitaan muita samaa tai lähes samaa tarkoittavia käsitteitä.

[54] Keskeisimpiä asiaa koskevia artikkeleita tai vastaavaa painettua aineistoa ovat *SisM:n yleiskirje* n:o 5243/478/65 (PM 1965, 570 s.), *Ylösjoki* 1966, 164 ss., *R. Ellilä—T. Ellilä* 1967, *R. Ellilä* 1968 a, *sama* 1968 b, 255 ss., *T. Ellilä* 1968, *Lindholm* 1968, *Tuominen* 1968 a ja b, *Honkasalo* 1969, 142 ss., *Tirkkonen* 1969, 282 ss., *Heinonen* 1970, *Jaatinen* 1970, *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 42 s.), *Anttila—Heinonen* 1971, 174 ss., *Tuominen* 1971 ja *Tirkkonen* 1972 a. Ks. myös monisteita *Jaatinen* 1968, *Lehkonen* 1969, *Helminen* 1970, 103 ss., ja *Luntiala* 1973 ynnä käsikirjoitusta *Lehtonen* 1974.

[55] Ks. *Esitysluonnos* 1973. Laintarkastuskunta on antanut siitä lausuntonsa. Ks. *Ltk:n laus.* n:o 3/1973.

Kyseinen, laintarkastuskunnan lausunnon liitteenä vedoksena oleva luonnos on laadittu hallituksen esityksen muotoon. Luonnos on oikeusministeriön 13. 9. 1972 asettaman työryhmän *(»Kriminaaliryhmän»)* valmistelema. Työryhmän toimeksiantoon kuuluu kiireellisesti selvittää ja valmistella eräitä nuoria rikoksentekijöitä, ehdollista rangaistustuomiota sekä ehdonalaiseen vapauteen päästämistä koskevia kysymyksiä. Ks. *Lindholm* 1973 a, 453 s. Työryhmä valmisteli v:n 1973 kuluessa, paitsi tämän nuoria rikoksentekijöitä koskevan lainsäädännön osittaista uudistamista koskevan ehdotuksen, myös ehdotuksen ehdollisen rangaistuksen uudistamiseksi. Ks. *OikM:n lso:n julk.* 17/1973 (*Grönqvist* ym.).

lainvalmisteluasiakirjan mukaan syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännöstöistä on tarkoitus suorittaa erillinen kokonaisselvitys.[56] Samana vuonna asetetun rikosoikeuskomitean tehtävänä on valmistella rikoslainsäädännön kokonaisuudistusta.[57] Kerrotun valossa on erityisen perusteltua kiinnittää laajahkoa huomiota kyseisten *säännösten parannusehdotuksiin* (IV luku).

2 §. TUTKIMUSTEHTÄVÄN TÄSMENTÄMINEN

I. Toimenpiteistä luopumiseen liittyvistä oikeussosiologisista (kriminologisista) kysymyksenasetteluista

1. Kriminologian tutkimussuuntauksista

Pohjoismaiseen kriminologiaan on ollut huomattava vaikutus poikkeavan käyttäytymisen tutkimussuuntauksella tai -asennoitumisella, jonka mukaan *poikkeavuus* käsitetään *subjektiivisesti ongelmalliseksi.* Vanhastaan kannatetun suuntauksen mukaan poikkeavuus määritellään *objektiivisesti annetuksi.* Kun jälkimmäisen suuntauksen mukaan poikkeavaa on käyttäytyminen, joka *objektiivisesti näyttää* rikkovan sosiaalista normia, on edellisen suuntauksen mukaan poikkeavaa käyttäytyminen, joka *muiden käsityksen mukaan* on sosiaalisen normin vastaista.[1]

Mikäli poikkeava käyttäytyminen ja vastaavasti sen osa-alueena *rikoskäyttäytyminen* (rikosoikeudellisten normien vastainen käyttäytyminen, rikollisuus)[2] määritellään objektiivisesti annetuksi, tutkimuksen kannalta

---

[56] *HE* n:o 23/1972 vp, 5.

Vrt. *Lindholm* 1972, 2: »Tuomitsemattajättämissäännöstön kokonaisselvittely jäänee asetetun rikosoikeuskomitean tehtäväksi.»

[57] Valtioneuvosto asetti rikosoikeuskomitean 6. 4. 1972. Tämän osastopäällikkö Antti *Kivivuoren* puheenjohdolla toimivan komitean toimeksiantoon kuuluu 1) selvittää ja suunnitella ne periaatteet, joiden mukaan uudistettu rikoslainsäädäntö laaditaan, 2) selvittää ja asettaa tärkeysjärjestykseen ne päämäärät, etuudet ja arvot, joita rikoslainsäädännöllä osaltaan edistetään ja suojataan, sekä 3) selvittää, uudelleen arvioida ja suunnitella ne keinot, joilla rikoslainsäädännön avulla voidaan suojata tärkeinä pidettäviä päämääriä, etuuksia ja arvoja. Ks. muistiota *Rikoslainsäädännön perusuudistus* 1972.

[1] Ks. esim. *Wheeler* 1967, 607 s., ja *Rubington—Weinberg* 1969, 1 s.

[2] *Määttänen* (1972, 257) on arvostellut rikollisuus-termiä, koska hänen mielestään siitä saavan mielikuvan mukaan rikollisuus olisi jotenkin yhtenäinen ja

keskeisiä kysymyksiä on muun muassa, kuka on poikkeava, miksi ja miten hänestä on tullut poikkeava sekä miten häntä voidaan parhaiten kontrolloida. Tällaisissa kysymyksenasetteluissa on ilmennyt puutteita tutkimusten osoittaessa esimerkiksi olevan runsaasti piilorikollisuutta taikka rangaistustuomioiden systemaattisesti vaihtelevan tuomitun oikeudellisesti epärelevanttien ominaisuuksien mukaan.[3]

Pidettäessä poikkeavuutta subjektiivisesti ongelmallisena kiinnitetään huomio *poikkeavan käyttäytymisen ja sen sosiaalisen määrittelyn ja kontrollin* välisen *vuorovaikutussuhteen*[4] tutkimiseen. Pääpaino pannaan poikkeavuuden sosiaalisen määrittelyn ja kontrollin tutkimiseen, ei niinkään esimerkiksi sen pohdintaan, miksi joku syyllistyy tietynlaiseen poikkeavaan käyttäytymiseen. Selvitettäviä kysymyksiä on muun muassa, minkä olosuhteiden vallitessa muut alkavat pitää henkilöä poikkeavana ja mihin kontrollitoimiin he ryhtyvät tällaiseen henkilöön nähden. Huomiota kiinnitetään kyllä vuorovaikutussuhteen toiseenkin osapuoleen esimerkiksi selvittämällä, miten muiden poikkeavaksi katsoma henkilö omaksuu poikkeavan henkilön roolin.[5]

Tämän viimeksi selostetun suuntauksen mukaista kokonaisnäkemystä on kutsuttu *sosiaalisen reaktion* (leimautumis-, vuorovaikutus)*teoriaksi* — sikäli kuin teorian vaativaa nimitystä on pidetty perusteltuna. Teorian perusajatuksia on yksinkertaistettuina, ettei yksilö tai käyttäytyminen ole poikkeava, jollei joku häntä tai sitä sellaiseksi määrittele ja kontrolloi; jokainen poikkeava käyttäytyminen edellyttää jonkinlaista sosiaalisten reaktioiden prosessia. Teorian kannattajat eivät halua väittää, etteikö sellaisia poikkeavan käyttäytymisen lajeja kuin surmaamisia, anastuksia tai mielisairauksia esiintyisi, jollei niitä määriteltäisi poikkeaviksi ja kontrolloitaisi. He lähtevät siitä, että kun poikkeavat käyttäytymismuodot väistämättä määritellään ja niihin reagoidaan eri tavoin erilaisissa

---

sellaisenaan selitettävissä oleva käyttäytymismuoto. Hän on ehdottanut puhuttavaksi rikoskäyttäytymisestä. — Jäljempänä käytetään rikollisuuden ja rikoskäyttäytymisen käsitteitä samanmerkityksisesti.

3 Ks. esim. *Rubington—Weinberg* 1969, 2 s.

4 Vuorovaikutussuhteen osapuolet on kriminologisessa kirjallisuudessa ymmärretty eri tavoin. Tekstissä selostetun suuntauksen mukaista on pitää osapuolina toisaalta poikkeavia ja toisaalta poikkeavuuden määrittelijöitä ja kontrolloijia. Toisenlaisen käsityksen mukaan osapuolia ovat esim. rikollisuudesta puhuttaessa rikoksentekijät, rikoksen uhrit ja yhteiskunta. Yhteiskunnalla voidaan tällöin tarkoittaa virallisen kontrollikoneiston ohella yleensä rikoksentekijöiden ympäristöolosuhteita.

Ks. esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 5 ja 130, *samat* 1973 a, 14 ja 96 s., sekä *Lahti* 1972, 224.

5 Ks. esim. *Rubington—Weinberg* 1969, 4 s.

sosiaalisissa järjestelmissä, on mieletöntä yrittää ymmärtää niitä ottamatta huomioon määrittely- ja reagointitapojen erilaisuutta.[6]

Sosiaalisen reaktion teoriasta on erilaisia muunnelmia.[7] Sen ajatuskulut ovat saaneet laajaa kannatusta, paitsi Pohjoismaissa, varsinkin angloamerikkalaisessa mutta myös mannereurooppalaisessa poikkeavan käyttäytymisen tutkimuksessa. Teoriaa on kehitelty lähinnä 1960-luvulta alkaen, joskin samansuuntaisia käsityksiä esitettiin yksittäisesti aiemminkin.[8] Teorian vaikutusta kriminologiseen ajatteluun on luonnehdittu puhumalla sen edustaman näkemyksen mukaisesta uudesta kriminologiasta; näkemystä on niin ikään kutsuttu yhdeksi vallitsevista suuntauksista nykyisessä länsimaisessa kriminologiassa.[9]

Sosiaalisen reaktion teorian vaikutukseksi ajattelutapaan on luettavissa, ettei yksilötasoisessa rikollisuuden selityksessä enää niinkään kysytä, miksi joistakuista tulee rikoksentekijöitä, vaan pikemmin, *miksi jotkut valikoituvat rikoksentekijöiksi.* Jälkimmäisellä kysymyksenasettelulla tähdennetään, että ympäristön suhtautumisesta — nimenomaan virallisista kontrollitoimenpiteistä — olennaisesti riippuu, ketkä tekevät rikoksia ja varsinkin ketkä määritellään rikoksentekijöiksi, ketkä heistä tulevat ilmi, minkälaisiin toimenpiteisiin ryhdytään rikosasian käsittelyn eri vaiheissa sekä ketkä uusivat rikoksia.[10] Rikoksen uhreja koske-

---

6 Teoriaa koskevista kokoavista, siihen myönteisesti suhtautuvista esityksistä ks. erit. *Schur* 1969 b, *sama* 1971 ja *Doleschal—Klapmuts* 1973, 609 ss. Em. *Rubington—Weinberg* 1969 on eri tutkijoiden julkaisuja käsittävä kokoomateos.

7 Ks. esim. *Milutinovićin* (1973, 9) ja *Schneiderin* (1973, 578 s.) lausumia. Schneiderin mielestä teorian tunnusomaisin piirre on pitää rikollisuutta sosiaalipsykologisena dynaamis-patologisena roolikäyttäytymisenä, joka saa alkunsa sosiaalisista ja yksilöllisistä kriminalisointiprosesseista.

8 Teorian keskeisenä 1960-luvun kehittelijänä mainitaan usein *Becker* (mm. 1963), ja varhemmasta kriminologisesta tuotannosta viitataan monesti teokseen *Tannenbaum* 1938.

Teorian kehittelijöistä tarkemmin ks. esim. *Schur* 1969 b, 310 ss., ja *Christie* 1973 a, 3 ss., sekä niissä lueteltuja lähteitä.

9 Edellisestä luonnehdinnasta ks. *Opp* 1972, 32, ja *Doleschal—Klapmuts* 1973, 617, sekä jälkimmäisestä *Milutinović* 1973, 4.

10 Ks. esim. *Christie* 1968 b, 7, *Anttila—Törnudd* 1970, 6 ja 151 ss., *samat* 1973 a, 112 ss., *Lahti* 1972, 224, ja *Bondeson* 1974, 23.

Vrt. *Schneider* 1973, 578 s. (viitteineen), jossa pidetään harhaanjohtavana liittää virallisen kontrollijärjestelmän valikoivuutta tai yleensä kontrollikoneistoa koskevaa tutkimusta vuorovaikutusteorian (Interaktionismus) todentamiseen. Schneider mainitsee arvostelevassa mielessä mm. artikkelit *Opp* 1972 ja *Sack* 1972. Esim. jälkimmäisessä kirjoituksessa hänen mielestään vääristelevästi kytketään luokkaoikeutta koskeva ajatus po. teorian yhteyteen ja kutsutaan teoriaa marxilais-interaktionistiseksi.

van tutkimuksen voimistuttua on tärkeäksi rinnakkaiseksi ongelmaksi osoittautunut, miksi jotkut valikoituvat rikoksen uhreiksi.[11]

Puheena olevan teorian merkitystä ja selitysvoimaa ei ole yliarvioitava.[12] Ensinnäkin siinä ainakin yleisimmän muunnelman mukaan pidetään silmällä yksilö- eikä yhteisötasoista rikollisuuden selitystä.[13] Toiseksi teorian selityskyvyssä on heikkouksia silloinkin, kun kysymyksessä on yksilötasoinen rikollisuuden selitys. Teoria lienee käyttökelpoisimmillaan selitettäessä henkilön »rikollisimman kauden», esipuberteetti-iän, ensikertaisten lievähköjen rikosten ilmituloa (reaktioiden valikoivuutta koskeva näkökohta) taikka henkilön uusintarikollisuutta (leimaavuusnäkökohta).[14]

Toisaalta ei ole kiistettävä sosiaalisen reaktion teorian edustaman ajattelun monella tavalla hedelmöittävää vaikutusta poikkeavan käyttäytymisen ja sen kontrollin tutkimukseen. Kiinnitettäköön tässä huomiota vain siihen, että *kriminologian* voimakas *suuntaaminen rikosten määrittelyyn ja kontrolliin liittyviin päätöksentekoihin* on ehkä tavallista enemmän ollut omiaan synnyttämään hedelmällistä vuorovaikutusta rikosta ja sitä koskevan oikeuden erilaisten tutkimusalojen välille sekä puoltamaan kokonaisvaltaista ja monitieteistä tarkastelutapaa.[15]

---

[11] Kyseisestä uhritutkimuksesta eli viktimologiasta ks. esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 152 ja 175 ss., *samat* 1973 a, 126 ss., ja *Anttila* 1973 c sekä niissä mainittuja lähteitä.

[12] Teorian kriittisistä arvioinneista ks. esim. *Werkentin—Hofferbert—Baurmann* 1972, *Christie* 1973 a, *Milutinović* 1973, 9 ss., ja *Taylor—Walton—Young* 1973, 139 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä. Viimeksi luetellussa lähteessä katsotaan mm., ettei sosiaalista reaktiota koskeva kokonaisnäkemys täytä teorian vaatimuksia *(samat,* 159 ss.).

[13] Sanotuista selittämisen tasoista ks. *Anttila—Törnudd* 1970, 131 ss. ja 151 ss., *samat* 1973 a, 98 ss. ja 112 ss., *Valkonen* 1971, 82 s., sekä *Lahti* 1972, 224.

Edellisen tyyppisessä selityksessä kysytään, miksi joistakuista tulee rikoksentekijöitä; jälkimmäisen tyyppisessä, miksi eri yhteisöissä on erimääräisesti ja -laatuisesti rikollisuutta.

[14] Ks. *Lahti* 1972, 251 s.

[15] Lausutun johdosta ks. *Anttila—Törnudd* 1970, 5: »Mahdollisesti kriminologinen tutkimus juuri nyt lähestyy murroskautta, jonka lopputuloksena se saattaa sulautua johonkin laajempaan sosiaalista kontrollia ja yhteiskuntapoliittista päätöksentekoa tutkivaan tieteenhaaraan.» (Samoin *samat* 1973 a, 15.) Ks. myös ed. 1 §.I.2.

2. Lain sisällön määräytymiseen tai sen soveltamiseen vaikuttavista tekijöistä

a. Virallisen kontrollijärjestelmän valikoivuudesta puhuttaessa on erotettu toisistaan *lainsäädännön ja lain soveltamisen valikoivuus.*[16] Toimenpiteistä luopumisen selvittelyssä tällaisella kielenkäytöllä korostetaan toimenpiteistäluopumissäännösten sisällön ja niitä soveltavien viranomaisten ratkaisutoiminnan olennaista merkitystä selitettäessä, miksi toimenpiteistä luovutaan juuri tiettyjen rikoksentekijöiden osalta. Toimenpiteistä luopumisen kohteeksi joutuminen on huomattavasti seurausta säännöksissä ja niiden soveltamisessa ilmenevästä »valinnasta»: kyseisen luopumisen kohteeksi joutuminen selittyy tärkeällä tavalla säännöksiä ja niiden soveltamista koskevilla tekijöillä. Puheena oleva sanonta ilmentää siten viitekehyksen, jonka mukaan säännökset ja niiden soveltaminen ovat tietyllä tavalla valikoivia eli joidenkin rikosten ja/tai joidenkuiden rikoksentekijöiden kysymykseen tulemista suosivia.

Kun valikoivuus ymmärretään kerrotuin tavoin, se on käsitteenä oikeastaan mitäänsanomaton. Esimerkiksi on alun alkaen selviö, että toimenpiteistäluopumissäännöksiä ei laadita kaikenlaisiin rikoksiin yhtäläisesti soveltuvaksi, vaan jollakin tavoin niiden soveltamisalaa rajoitetaan. Virallisten kontrollitoimenpiteiden valikoivuuteen viitattaessa lieneekin ajateltu lähinnä niitä tilanteita, joissa valikoitumista tapahtuu esimerkiksi rikoksentekijän ominaisuuksia koskevien oikeudellisesti epärelevanttien seikkojen suhteen. Siten valikoivuudesta puhumisella ilmaistaan asennoitumisen *kriittisyyttä* esimerkiksi siinä mielessä, että tutkimuksella paljastetaan yhdenvertaisuuden periaatteen vastaista säännösten soveltamista.[17] Mikäli tällaista vivahdetta ei haluta liittää kyseiseen sanontaan, voidaan samanmerkityksisesti puhua toisaalta tekijöistä, joiden johdosta lainsäädännössä tai lain soveltamisessa ilmenee valikoitumista, ja toisaalta *tekijöistä, jotka vaikuttavat lain sisällön määräytymiseen tai sen soveltamiseen.*

b. Lainsäätäjän tai -käyttäjän *käyttäytymistä selittävät muuttujat* voivat koskea joko *ihmisen tai hänen ympäristönsä ominaisuuksia.* Ympä-

16 *Anttila—Törnudd* 1970, 164 ja 166, ja *samat* 1973 a, 120 s.

17 Kriittisen tutkimuksen käsitteestä ks. esim. *Luukkonen-Gronow* 1973, 7 s. (viitteineen), ja *Raiser* 1973, 4. Ks. myös *Allardtin* (1969, 19 ss.) ja *Blomin* (1970 a, 248) lausumia dialektisista selityksistä/dialektiikasta.

ristön ominaisuuksia koskevissa muuttujissa saatetaan vielä erottaa nimenomaan yhteisön ominaisuuksia koskevat muuttujat.[18] Ihmisen käyttäytymisen selittämistä, jossa on pääpaino viimeksi sanotuissa muuttujissa, on mahdollista kutsua yhteisötasoiseksi; muunlainen selittäminen on vastaavasti yksilötasoista.[19]

Selitettäessä ihmisen käyttäytymistä hänen ympäristönsä ominaisuuksilla voidaan erottaa *rakenteelliset* ja *kulttuuriset* muuttujat. *Allardt* on näitä muuttujien nimityksiä käyttäessään tarkoittanut edellisillä — vastakohtana jälkimmäisille — sellaisia sosiaalisen todellisuuden aspekteja, joita voidaan tarkastella toimivien yksilöiden ajatuksista irrallaan.[20] Edelleen hän on samassa yhteydessä viitannut sosiaalisen rakenteen käsitteeseen ja ymmärtänyt sillä yhteiskunnan jäsenten välisiä vuorovaikutussuhteita; vuorovaikutussuhteet ovat hänen mukaansa monissa tapauksissa saatavissa selville nimenomaan ulkokohtaisen havainnoinnin avulla (lähinnä ryhmien olemassaolosta ja tuotannon muodoista).[21]

Yhteisön rakenteelliset ominaisuudet voitaneen ymmärtää lähinnä yhteisön *taloudellisia, poliittisia ja sosiaalisia olosuhteita* koskeviksi.[22]

---

18 Ks. *Valkonen* 1971, 122 ss., erit. 126.

Rikollisuutta selittävinä muuttujaryhminä on vastaavasti erotettu toisistaan rikoksentekijän yksilölliset, hänen lähiympäristönsä ja yhteisön ominaisuudet. Ks. esim. *Lahti* 1972, 225 s., ja *SOU* 1973: 26, 18.

19 Yksilötasoisessa selittämisessä kysytään esim., miksi jotkut ihmiset käyttäytyvät tietyllä tavalla, ja yhteisötasoisessa, miksi eri yhteisöissä on erimääräisesti tietyllä tavalla käyttäytyviä. Ks. myös ed. alav:n 13 kohdalla tekstissä ja alav:ssä rikollisuuden selittämisen tasoista vastaavasti lausuttua.

20 *Allardt* 1971, 114 ss., ja siinä mainitut lähteet. Kolmantena selitysten lajina Allardt luettelee *institutionaaliset selitykset* eräänlaisina rakenteellisten ja kulttuuristen selitysten välimuotona. Hän huomauttaa em. kolmenlaisten selitysten soveltuvan ryhmien ja yhteiskuntien tutkimiseen keskittyvälle sosiologille. Viitattaessa ihmisen käyttäytymistä selitettäessä syihin, tottumuksiin tai motiiveihin, syyt ovat ominaisia rakenteellisille, tottumukset institutionaalisille ja motiivit kulttuurisille selityksille.

Vrt. esim. *Allardt—Littunen* 1972, 7 ss., ja *Pietilä* 1973, 8 s. Edellisessä lähteessä kerrotaan ihmisen käyttäytymistä selittäviä tekijöitä etsityn erityisesti seuraavista pääryhmistä: 1) aineelliset tekijät, 2) symboliympäristö, 3) biologiset edellytykset ja 4) sosiaaliset prosessit. Jälkimmäisessä lähteessä erotetaan ihmisen ympäristön tekijöinä 1) aineelliset ominaisuudet ja ilmiöt, 2) muut ihmiset tai ihmisryhmät sekä 3) 'henkistä ilmastoa' kuvastavat tekijät.

21 *Allardt* 1971, 15. Ks. myös esim. *Szczepański* 1970, 209.

22 Ks. *Sipilä* 1970, 37: »Kun yhteiskuntatieteissä luokitellaan yhteiskuntia,

Yhteisön kulttuurisia ominaisuuksia ovat muun muassa *ideologiset* tekijät. Kulttuuri on tällöin määriteltävissä useiden ihmisten omaksumaksi tiedostamisen ja arvostamisen järjestelmäksi — ideologia puolestaan perustelluksi tai perustelemattomaksi uskomusten järjestelmäksi, johon sisältyy yhteiskunnallisia tavoitteita.[23]

Esimerkkinä kummankinlaisesti painottuneista selitystavoista mainittakoon, että kriminalisointien määrään ja laatuun vaikuttaa toisten mielestä ratkaisevasti rakenteellisten selitysten mukaisesti yhteiskunnallisten ja poliittisten ryhmien valtataistelu — vallassaolijain tahdon muodostuessa ratkaisevaksi. Toisten käsityksen mukaan vastaava vaikutus on kulttuurisia selityksiä vastaavasti kulttuurissa vallitsevissa arvoissa tapahtuvilla muutoksilla.[24]

c. Maassamme oikeustieteestä käydyssä keskustelussa on tähdennetty *lainsäätäjien* käyttäytymisen selittämisen merkitystä. Tällöin on ajateltu joko lähinnä yksilötasoista, lain säätämiseen osallistuvien henkilökohtaisiin motiiveihin (intentioihin) huomion kiinnittävää tarkastelutapaa[25] tai ennen kaikkea yhteisötasoista, lainsäädäntöön vaikuttaviin ideologisiin taustatekijöihin keskittyvää tutkimustapaa.[26] Molemmat painotukset viittaavat kulttuurisiin eivätkä rakenteellisiin selityksiin. Rakenteellisetkin selitykset ovat kyllä saaneet keskustelussa huomiota osakseen.[27]

---

on varmasti yleisin luokittelukriteeri yhteiskuntien taloudellinen, sosiaalinen ja poliittinen rakenne.» Ks. myös esim. *Kom.miet.* 1972: A 1, 12, ja *Lahti* 1972, 231.

23 Sanotunlaisesta kulttuurin käsitteestä ks. *Allardt* 1971, 120, ja ideologian käsitteestä *Juntunen* 1971, 13. Jälkimmäisestä käsitteestä laajasti ks. esim. *Maihofer* 1969, erit. 1 ss.

24 Näistä käsityksistä ja niiden yhteensovittamisesta ks. *Cohen* 1966, 33 ss. Ensiksi mainitun käsityksen muunnelmat lienevät yleisemmin hyväksyttyjä. Ks. esim. *Anttila—Heinonen* 1971, 15 (»... ne (lait) kaikkialla heijastavat vallassaolevien yhteiskuntaluokkien tai muiden vallassaolijain tahtoa ja muodostuvat näiden etujen mukaisiksi»), ja *Backman* 1972, 356 (Backman torjuu ajatuksen, että säädännäisoikeuden synty on aina poliittisen kompromissin tulos).

25 Ks. *Kivivuori* 1969, 25 ss.

26 Ks. *Klami* 1970, 55 ja *Aarnio* 1971 a, 195. Klamin mielestä ei riitä, että selvitetään yksittäisen lainsäädännön välittömät motiivit. Lainvalmistelijoiden käyttäytymistä selitettäessä ei riitä vastaukseksi, että ao. normilla on pyritty aikaansaamaan tietty inhimillinen käyttäytymistapa. On kysyttävä, miksi tuo tietty käyttäytymistapa on haluttu saada aikaan. »Kysymysketjua jatkamalla voidaan päästä kohti perimmäisiä oikeuspoliittisia tavoitteita.»

27 Ks. erit. marxilaisen oikeusteorian pohjalle rakentuvaa artikkelia *Eriksson* 1972.

Lain soveltamisen osalta on yleisesti hylätty käsitys, että soveltaja vain ulkokohtaisesti noudattaa lakia (toteaa tunnusmerkistön ja sen mukaisten oikeudellisesti relevanttien tosiseikkojen vastaavuuden); soveltajan tai hänen ympäristönsä oikeudellisesti epärelevanteilla ominaisuuksilla ei olisi lainkäytössä vaikutusta. Niinpä on ruvettu enenevästi selvittämään muidenkin ratkaisutoimintaan vaikuttavien seikkojen kuin lain merkitystä. Lain soveltajan käyttäytymistä selitettäessä tai ennustettaessa on katsottu tärkeäksi kiinnittää huomiota ennen kaikkea soveltajan motiivitaustaan (kulttuuriset, finalistiset selitykset),[28] mutta myös soveltajan käsityksistä riippumattomiin hänen ja hänen ympäristönsä ominaisuuksiin (rakenteelliset, kausaaliset selitykset).[29]

---

[28] Ks. esim. *Aarnio* 1971 a, 118 ss., erit. 126 ss., jossa esitetyn mukaan *ennustamiseen* pyrkivän oikeustieteen on nojauduttava finalistisen selittämisen malliin. Tuomioistuinkäyttäytymistä ennustettaessa on kiinnitettävä päähuomio tuomioistuimen ratkaisujen motivaatiotaustan hahmottamiseen, »tuomari-ideologian» selvittämiseen. (Huomattakoon, ettei Aarnio pidä selittämistä — ei finalistista eikä kausaalista — lainopin menetelmänä, vaan katsoo sen tärkeiltä osiltaan olevan tuomarin toimintaan verrattavissa olevaa tavoitteista käyttäytymistä; ks. *sama,* 129 sekä laajemmin 75 ss. ja 104 ss.)

Tuomioistuimen käyttäytymisen ennustamiseen tähtäävän oikeustieteen perinnettä edustavat yhdysvaltalaiset *oikeudellisen realismin* ja *behavioristinen* suuntaus sekä *skandinaavisen realismin* suuntaus. Kahdesta ensiksi mainitusta suuntauksesta ks. esim. *Schurin* (1969 a, 43 ss.), *Lahden* (1970 a, 57 s., ja 1971, 342 s.), *Sundströmin* (1971) ja *Blomin* (1973, 53 ss.) selostuksia, kaikki lähdeviittauksineen. Skandinaavisesta realismista ks. sen edustajiin luetun *Ross'in* (1966, 4 ja 47 ss.) sekä esim. *Federleyn* (1965, erit. 300 s.) esitystä.

[29] Ks. etenkin *Backman* 1972, 349 ss., erit. 354. *Aarniota* (1971 a) kritisoiden Backman pitää subjektiivisena idealismina käsitystä, jonka mukaan lainkäyttöpäätöksen lopputuloksen muodostamisessa ovat ratkaisevassa asemassa tuomarin tavoitteet. Backmanin mielestä on kiinnitettävä huomiota myös tuomarin tavoitteiden muodostumisen selittämiseen. Esim. tuomarin käsitykset seuraamuksen kohtuullisuudesta jne. syntyvät sosiaalisten prosessien tuotteina tietyissä materiaalisissa olosuhteissa; oikeusnormit ja olosuhteet rajoittavat aina jonkin verran seuraamusten määräämistä.

Vastaavasti *Wilenius* 1972, 173. Wilenius katsoo marxilaisen tai yleisen sosiologisen oikeusteorian täydentävän käytännöllisen päättelyn ajatukseen pohjaavaa tulkintaa osoittamalla agentin tarkoituksen ja tiedollisten asenteiden yhteyksiä muihin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. *Aarniokin* (1972 a, 225) näkee hedelmälliseksi yhdistää eri tarkastelutapoja; hän viittaa mahdollisuuteen siirtyä yksilötason käyttäytymisen selittämisestä yhteiskuntaryhmien käyttäytymisen karakterisointiin.

Ks. vielä esim. *Blom* 1973, 1 ss., erit. 5, jossa lausutun mukaan oikeudenkäyttötilanteen keskeiset muodostumisprosessit (kuten oikeudenkäytön eri vaiheissa

Rikosasioita käsittelevistä viranomaisista — lain soveltajista — näyttävät tuomarikunta ja täytäntöönpanoviranomaiset olleen eri maiden oikeussosiologisessa kirjallisuudessa enimmän huomion kohteena, sen jälkeen poliisi ja syyttäjistö.[30] Myös eräissä suomalaisissa empiirisissä tutkimuksissa on selvitetty näiden viranomaisten toimintaa etenkin siltä kannalta, mikä vaikutus oikeudellisesti epärelevanteilla seikoilla (kuten rikoksentekijän sosiaalisella asemalla) on käsittelyyn kussakin viranomaisvaiheessa.[31]

3. *Oikeussosiologinen suuntautuminen tässä tutkimuksessa*

a. Jäljempänä on näkökulmani oikeussosiologinen selvitellessäni toisaalta *tekijöitä, jotka vaikuttivat toimenpiteistäluopumissäännösten sisällön määräytymiseen,* ja toisaalta *tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet näitä säännöksiä soveltavien viranomaisten ratkaisutoimintaan.* Oikeussosiologiset kysymyksenasettelut koskevat siis toisaalta säännösten taustan ja toisaalta niiden vaikutusten tutkimista.

Tarkastellessani toimenpiteistäluopumissäännösten *taustaa* 4 §:ssä sosiologisia piirteitä on lähinnä siinä, etten pyri samassa määrin individualisoivaan ja/tai tiettyyn historialliseen kehitysvaiheeseen pitäytyvään selvittelyyn kuin mikä on ollut tavallista historiallisissa tutkimuksissa. Tosin on merkille pantavaa, että viime vuosilta olevassa metodikirjallisuudessa on perustellusti arvosteltu historian ja muiden yhteis-

---

tapahtuva kohteiden valikoituminen) välittävät vallitsevan yhteiskunnallisen tilanteen tuomioistuimien oikeudenkäyttöön. Marxilaisen teorian mukaisesti hän vaatii oikeudenkäyttötilanteen muodostumisprosessien kytkemistä yhteiskuntasuhteiden uusintumiseen.

30 Ks. esim. yhdysvaltalaisia kokoomateoksia *Johnston—Savitz—Wolfgang* 1967, *Wheeler* 1968 ja *Chambliss* 1969, 98 ss., sekä pohjoismaista vastaavaa teosta *Christie* 1968 b.

Erit. tuomitsemistoimintaa koskevista tutkimuksista ks. esim. *Hoodin ja Sparksin* (1970, 141 ss.) sekä *Blomin* (1973, 61 ss.) metodikriittisiä selostuksia ynnä niissä mainittuja lähteitä.

31 Ks. esim. *Nousiainen* 1961, 187 ss., 195 ss. ja 322 ss., *sama* 1965, 150 ss., *Anttila—Westling* 1962, *Jaakkola* 1966, *P. Uusitalo* 1969 ja *Blom* 1970 b.

Koti- ja ulkomaisista tutkimuksista kokoavasti ks. myös *Anttila—Törnudd* 1970, 166 ss. ja 235 ss., sekä *samat* 1973 a, 121 ss. ja 181 ss., ynnä niissä mainittuja lähteitä.

kuntatieteiden rajan keinotekoisuutta.[32] Varsinkin on varoitettu vetämästä jyrkkää rajaa historiallisen ja sosiologisen tarkastelutavan välille oikeudellisesti säänneltyjä ilmiöitä tutkittaessa. *Dalberg-Larsenin* mielestä nimenomaan oikeussosiologilla on erityinen peruste käyttää hyväksi historiallista aineistoa, koska oikeusjärjestyksellä on makrososiologinen ja historiallis-poliittisesti määräytyvä luonne.[33]

Oikeustieteellisissä väitöskirjoissa totutusta poikkeavaa 4 §:ssä on, etten tyydy tuomaan esiin pelkkää lainsäädäntöhistoriaa. Pyrin tarkastelemaan toimenpiteistä luopumisen ja niitä koskevien säännösten taustaa yhteiskunnan rakenteellisia ja kulttuurisia seikkoja vasten.

b. Toimenpiteistäluopumissäännösten *vaikutuksia* koskevassa 5 §:ssä on sekä deskriptiivisen (kuvailevan) että teoreettisen (selittävän) tutkimuksen aineksia.[34] Kuvailevassa yleiskatsauksessa teen tilastoaineiston pohjalta selkoa puheena olevia säännöksiä soveltavien viranomaisten: poliisimiesten, virallisten syyttäjien ja tuomioistuinten (lähinnä yleisten alioikeuksien), käytännöstä.

Selittävän tutkimuksen kysymyksenasettelun mukaisesti pyrin todentamaan tuomitsemattajättämissäännösten *soveltajien poikkeavuuden suvaitsemista koskevaa hypoteesia.* Tämän olettaman mukaan yksilökohtaisen poikkeavuuden suvaitseminen on suurempaa tiheämmin asutuilla (kaupungistuneilla) kuin harvemmin asutuilla seuduilla, kun taas kokonaissuvaitsevuusaste on suurempi harvemmin kuin tiheämmin asutuilla seuduilla.[35] Olettaman mukaan kyseisiä säännöksiä sovelletaan sitä useammin, mitä kaupungistuneemmassa yhteisössä niitä soveltava viranomainen toimii.

Suvaitsevuushypoteesia todennettaessa analyysi on *kvantitatiivista* ja *selitysmalli* pääasiassa *kausaalinen.* Analyysiin sisältyy kuitenkin jonkin

---

32 Ks. erit. *Kalela* 1972, 39 ss., jossa arvostellaan varsinkin tapaa luonnehtia historiaa oleellisesti »individualisoivaksi» ja sen naapuritieteitä »generalisoiviksi». Niin ikään Kalela torjuu ajatuksen, että historioitsija etsisi tutkimilleen ilmiöille vain yksilöpsykologisia selityksiä ja laiminlöisi sosiaaliseen järjestelmään tai sosiaaliseen rakenteeseen kuuluvien tekijöiden käyttämisen selitysperusteina. Ainakaan Kalelan kannattamaa »renvallilaista» lähestymistapaa (ks. *Renvall* 1965) ei voitaisi tästä syyttää. Ks. myös *sama,* 26 ss., ja siinä mainittuja lähteitä.

33 *Dalberg-Larsen* 1973, esipuhe ja 47 s.

34 Deskriptiivisen ja teoreettisen tieteen erottelusta ks. esim. *v. Wright* 1970, 1 ss., sekä erit. sosiologiassa *Eskola* 1967, 10 ss. ja 39 ss.

35 Ks. *Wilkins* 1964, 65 ss., *Anttila—Törnudd* 1970, 19 s., ja *Lahti* 1972, 241 s.

verran myös *finalistiselle* selitykselle ominaisia piirteitä.[36] Tutkimusaineiston laatu asettaa erittelyn syvällisyydelle rajoituksia.

Kaikenikäisiä koskevat yleiset toimenpiteistäluopumissäännökset tulivat voimaan vuoden 1967 alussa. Yksityiskohtaisimmin analysoitava, tuomitsematta jättämistä koskeva empiirinen aineisto on vuosilta 1967—1968. Sen vuoksi olisi sosiologisesti mielekäs tehtävänasettelu, jossa selvitetään puheena olevien säännösten *yleistymiseen* vaikuttavia tekijöitä. Esimerkiksi *säännösten soveltajien etäisyyttä koskeva hypoteesi* olisi esitettävissä koeteltavaksi. Tämän olettaman mukaan viranomaiset, jotka ovat maantieteellisesti ja tietoyhteyksiltään lähellä uudistuksen keskuspaikkaa Helsinkiä, rupeavat soveltamaan säännöksiä muita nopeammin.[37] Jäljempänä tuodaan esiin joitakin säännösten alueellista yleistymistä kuvaavia tietoja. Käytettävissä ollut aineisto ei kuitenkaan ole tarjonnut edellytyksiä puheena olevan hypoteesin todentamisyritykseen.

II. Toimenpiteistäluopumissäännösten tulkintaan liittyvistä kysymyksenasetteluista

1. Tulkinnassa käytettävästä argumentaatiosta

a. Eri tulkinta-argumentteja (argumentaatioaineistoa) voi ajatella painotettavan eri tavoin esimerkiksi sen mukaan, miten muotoilluista ja mitä oikeudenalaa koskevista säännöksistä on kysymys. On mahdollista kiinnittää erivahvuisesti huomiota erilaisiin seikkoihin tapahtuneiden tosiseikkojen (epäillyn henkilön käyttäytymismuodon) ja säännöksessä kuvattujen tunnusmerkkien vastaavuuden riittävyyttä harkittaessa.[38] Rikos-

---

36 *Allardt* (1969, 14) on kausaalisen ja finalistisen selitystavan eroja ja yhtymäkohtia käsitellessään lausunut mm.: »Voimme aina katsellessamme sosiologisia tutkimustuloksia esittää ajatuksia motiivitaustasta, ja on myös ilmeistä, että tutkittujen ihmisten motiivitaustan ajatteleminen jossakin tutkimusprosessin vaiheessa on tärkeätäkin.» Ks. myös esim. *Valkonen* 1971, 94, ja ed. alav. 29.

37 Yleisesti muutoksen alueellisista tekijöistä ks. *Allardt—Littunen* 1972, 453 ss.

38 Sanotun johdosta ks. esim. *Tikka* 1972, 121 ss., erit. 125 ja 127, jossa erotetaan verolakien *formalistinen ja realistinen* soveltamistapa. Edelliselle on ominaista tiukka pitäytyminen säännöstekstien normaaleihin merkityssisältöihin ja poikkeavien subsumtioratkaisujen välttäminen. Realistisen soveltamistavan

oikeudessa on perinteisesti pantu suurta painoa toteutuessaan yksilön oikeusturvaa takaaville mielivallan välttämisen, yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden periaatteille. Näiden periaatteiden pohjalle rakentuvan nulla poena sine lege -periaatteen sisältönä on lain soveltamisen kannalta pidetty muun muassa seuraavia vaatimuksia:

— periaate estää analogian käytön,
— periaate merkitsee suppean tai supistavan tulkinnan vaatimusta ja/tai
— periaate edellyttää tulkinnalta pitäytymistä tiettyihin oikeuslähteisiin.[39]

Näitä vaatimuksia esitettäessä on tarkoitettu lähinnä sitä, ettei rikoslajeja koskevia säännöksiä sovellettaisi rikoksesta epäillyn vahingoksi, koska silloin kyseisillä oikeusturvan toteuttamiseen tähtäävillä periaatteilla on suurin paino rikosoikeudessa.[40] Vaatimukset valaisevat yleisestikin tulkintaongelmia, joten omaksun ne seuraavan erittelyn pohjaksi.

Minkä tahansa sanotuista vaatimuksista huomioon ottamisesta seuraa jonkinlaisia tulkinnan pohjana olevan *argumentaatioaineiston käyttöä koskevia rajoituksia.* Rajoitusten yhteinen piirre on, että *säännöksen*

---

ominaispiirteenä on pragmaattisten tekijöiden korostettu (ja avoin) asema päätöksenteossa.

39 Kolmijaon on esittänyt *Elwin* (1969, 120 ss.) kriittisen tarkastelunsa pohjaksi.

Meikäläisessä rikosoikeustieteessä on keskusteltu lähinnä siitä, estääkö periaate ja — myönteisessä tapauksessa — millä tavoin analogian käyttöä. Kirjallisuudessa esitetyistä mielipiteistä kokoavasti ks. esim. *R. Ellilä* 1968 b (alkup. 1958 b), 63 ss., ja *Heinonen* 1966, 15 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä. Ellilän mukaan nulla poena sine lege -periaate estää oikeusanalogian käytön ja ainakin suuresti rajoittaa lainanalogian käyttöä in malam partem. Kumpikin toteaa vallitsevan käsityksen pitävän analogiaa syytetyn vahingoksi kaikissa tapauksissa kiellettynä; lain ratio ei voi tällöin sivuuttaa lain objektiivista tulkintaa.

40 Sanotun johdosta ks. *Heinonen* 1969, 222, jossa esitetyn mukaan rikosoikeuden yleisen osan säännösten — toisin kuin rikosoikeudellisten tunnusmerkistöjen — yhteydessä ei ilman muuta voida lähteä asioiden tyhjentävästä lainsäädännöllisestä järjestelystä (ks. myös *sama,* 224).

Ks. myös *Vikatmaa* 1971 a, 144, jossa nulla poena sine lege -periaatteen kannalta todetaan mm. näin: »Yleisten oppien soveltamisessa on argumentoinnin oltava vielä avoimempaa ja joustavampaa kuin erinäisten tunnusmerkistöjen sovellutuksissa.» (Vrt. *sama* 1970, 7, jossa puolletun mukaan yleiset opit muodostavat eräänlaisen ideaalitason, ohjeellisen säännöstön; ja tämän kannan kritiikkinä *Anttila* 1970 a, 7 s.).

sanamuodolle annetaan tällaisena tulkinta-aineistona ratkaiseva tai ainakin olennainen merkitys.

Se, ettei säännösten sanamuoto (lakiteksti) kuitenkaan usein tarjoa riittävää pohjaa tulkinnalle, johtuu viime vuosina yleisesti todennettuna pidetystä semanttisesta havainnosta, että sanoilla ei ole yleispätevästi määriteltävää, tarkkarajaista merkityssisältöä.[41] Jyrkkää rajaa ei ole vedettävissä tulkinnan ja analogian välille, koska sellainen rajanveto edellyttäisi voitavan osoittaa oikeussäännöksiin sisältyvien ilmaisujen tarkka merkityssisältö.[42]

Suppeasta tai supistavasta tulkinnasta (vastaavasti laajasta tai laajentavasta tulkinnasta) puhuminen viittaa edellä lausuttuun liittyen siihen, että tulkinnan kohteina olevilla sanoilla katsotaan saattavan olla »normaalin» merkityssisällön ohella »ydinalue» (vastaavasti »reuna-alue»).[43] Jo nimitykset osoittavat, etteivät kyseiset eri merkityssisällöt ole toisistaan selvärajaisesti erotettavissa. Jaottelusta ei saada ohjetta siihen, milloin tulkinnan pohjaksi on pantava mainitunlainen normaali ja milloin siitä poikkeava merkityssisältö.[44]

Kummallekin ensiksi esitetylle vaatimukselle on ominaista melkoinen epämääräisyys: kumpikin sisältää vaatimuksen — jälkimmäinen edellistä

---

[41] Ks. esim. *Strömholm* 1972, 13, jossa käsitystä sanoista ja lauseista varmuudella osoitettavasta yhtenäisestä »merkityksestä» kutsutaan semanttiseksi naiivisuudeksi. Samassa kohdassa Strömholm huomauttaa itse merkitys-sanaan liittyvästä monimerkityksisyydestä: esim. voidaan puhua yleisen kielenkäytön ja erikoistuneen, teknisen kielenkäytön mukaisesta samoin kuin tarkoitetusta merkityksestä.

Ks. myös esim. *Ross* 1966, 132 ss., ja *Evers* 1970, 16 ss.

[42] Rikosoikeuden osalta käydystä kotimaisesta keskustelusta ks. erit. *Klami* 1968 ja 1969. Myöhemmistä kannanotoista ks. esim. *Lahti* 1969 b, 493 s., *Backman* 1970 b, 1052 ss., *Anttila—Heinonen* 1971, 27 ss., ja *Koskinen* 1972 b, 178 ss. — Koskinen toteaa aiheellisesti, että jo ennen viimeaikaista mielipiteidenvaihtoa on tulkinnan ja analogian rajanvedon harkinnanvaraisuuteen ainakin joissakin tapauksissa kiinnitetty huomiota *(sama,* 179 alav. 3). Ks. *R. Ellilä* 1968 b (alkup. 1958 b), 65, ja *Honkasalo* 1965, 51 alav. 17.

Analogian käsitteestä ja oikeusnormien analogisesta käyttämisestä laajasti ks. *Frändberg* 1973, passim.

[43] *Tikka* (1972, 121 ss.) kutsuu ratkaisuja, joissa päätös sisältää poikkeaman normilauseen normaalista merkityssisällöstä, poikkeaviksi subsumtioratkaisuiksi. Ks. myös esim. *Alanen* 1965, 148 ss., *Makkonen* 1965, 119 s. ja 135, sekä *Elwin* 1972 b, 226 ss.

[44] Näin esim. *Strömholm* 1972, 33.

voimakkaampana — tietynlaisesta varovaisuudesta tosiseikaston ja tunnusmerkistön vastaavuuden riittävyyttä arvioitaessa.[45]

Kolmanneksi mainittu vaatimus on käsitettävissä kahta ensiksi lausuttua seikkaa täydentäväksi. Mikäli näet tulkinta-aineistoksi kelpuutetaan säännöksen sanamuodon lisäksi lähinnä vain *säännöksen esityöt* ja säännöstä koskeva *viranomaiskäytäntö* tärkeimpinä, perinteisinä oikeuslähteinä (tulkinnassa ovat luvallisia vain *juridiset argumentit*),[46] niistä ovat saatavissa vastaavuuden arvioinnin varovaisuudelle tai kysymykseen tulevan merkityksen valinnalle asetettavat kriteerit.

Kerrotunlainen argumentaatioaineiston rajoittaminen näyttää edistävän lainsoveltamisratkaisujen ennustettavuutta ja soveltamisen kohteina olevien henkilöiden yhdenvertaisuutta, koska tulkinnan perusteet olisivat siten hyvänlaisesti ennalta arvattavissa ja ratkaisujen perustelujen tasosta riippumatta jälkikäteen kontrolloitavissa.[47] Tällainen soveltamisratkaisujen kuvaustapa ei kuitenkaan ota huomioon niitä tilanteita, jolloin soveltaja voi — tai hänen tulee — nojautua muihinkin *reaalisiin argumentteihin* (ratkaisun oletettuja seuraamuksia koskeviin näkökohtiin)[48] kuin ennustettavuuden ja yhdenvertaisuuden periaatteisiin taikka jolloin ratkaisuntekoon vaikuttavat *soveltajan koulutus, yhteiskunnallinen kokemustausta, päämääräjärjestelmä ja vastaavat tekijät.*

Viimeksi todetut seikat ovat saaneet maassamme viime vuosina käydyssä metodikeskustelussa laajaa huomiota osakseen. Uudenlaista lain soveltajan ratkaisutoiminnan kuvausta edustakoon *Tikan* esitys. Hänen mukaansa lain soveltaja muodostaa tulkintatilanteissa itselleen säännöstekstin, lainlaadinta-aineiston ja prejudikaattien pohjalta alustavan käsityksen siitä, minkälaisiin eri lopputuloksiin tapauksessa on yleensä mahdollista päätyä. Sitten soveltaja hahmottaa eri ratkaisuvaihtoehtoihin

---

45 Sanotun johdosta ks. esim. *Thornstedt* 1955, 364, *Elwin* 1969, 131 ss., ja *Lahti* 1969 b, 493, sekä niissä mainittuja lähteitä.

46 *Aarnion* (1971 a, 99) mukaan lain esityöt, oikeuskäytäntö sekä varauksin oikeuskirjallisuus ja tavanomainen oikeus ovat lakitekstin lisäksi juridista perustelumateriaalia.

47 Ks. *Strömholm* 1972, 39 (viitteineen), jossa *Boldingin* (1968, erit. 78 ss.) esittämän vaatimuksen sosiologisen tiedon käytön ja yleensä avoimen argumentaation lisäämisestä tuomarin ratkaisutoiminnassa katsotaan toteutettuna vaarantavan yksilön oikeusturvaa. Ks. myös *Lahti* 1971, 344 s.

48 Reaalisten argumenttien (seuraamusharkinnan) käsitteestä tarkemmin ks. *Aarnio* 1971 a, 99 s. Vrt. ed. alav:ssä 46 selostettuun Aarnion käsitykseen juridisten argumenttien sisällöstä.

liittyvät oikeudelliset ja tosiasialliset seuraukset ja ottaa ne huomioon päätöksentekokriteereinä. Ratkaisuksi soveltaja valitsee vaihtoehdon, joka lopputulokseltaan täyttää kohtuullisuuden, järkevyyden, johdonmukaisuuden tai vastaavat vaatimukset.[49]

Kaikkiaan edellä käsiteltyjen vaatimusten tulkinta-aineiston käyttöä rajoittava merkitys osoittautuu pulmalliseksi silloin, *kun lain soveltajalla on harkintavaltaa.* Harkintavallan laajuus vaihtelee varsinkin sen mukaan, miten epämääräisiä ilmaisuja asianomaiseen säännökseen sisältyy.[50] On syytä huomata, että jatkuvasti yleisesti myönnetään säännöksen sanamuodon perustavanlaatuinen tulkintavaihtoehtoja rajaava vaikutus oikeudenalasta riippumatta.[51] Mutta mitä vaikeampi jollekin kielelliselle ilmaisulle on osoittaa täsmällistä merkityssisältöä tai -sisältöjä, sitä vähemmän sen sanamuodosta tietenkin saadaan tulkinnassa johtoa.

Kyseisten vaatimusten osoittautuminen epärealistiseksi lain soveltajalta harkintavallan käyttöä edellyttävissä tilanteissa on omiaan synnyttämään tavallista suurempaa tarvetta soveltajan ratkaisutoiminnan tehok-

---

[49] *Tikka* 1972, 63. Varhemmasta kotimaisesta oikeuskirjallisuudesta ks. *Tikan* (1972, 54 ss.) selostamia lähteitä. Etenkin mainittakoon *Makkonen* 1965, 78 ss. ja 207 ss., *Aarnio* 1971 a, 75 ss. ja 104 ss. (vrt. ed. alav:issä 28—29 lausuttuun), sekä *Klami* 1973 (alkup. 1971), 2 ss. Myöhemmästä kirjallisuudesta ks. erit. *Laakson* (1973, 668 ss.) esittämää oikeudellisen ratkaisutoiminnan systeemimallia.

Virallisjulkaisuista ks. *Kom. miet.* 1971: B 112, 7 s., 40, 68 ss. ja 79 s., sekä *OikM:n lso:n julk.* 18/1973 *(Lindholm ym.),* 2, 23 s. ja 81.

[50] Harkintavallan laajuuteen vaikuttavista seikoista ks. erit. *Blom* 1973, 15 ss., jossa tällaisina seikkoina mainitaan oikeusnormien väljyyden lisäksi oikeusnormien ja tietoaineksen riittävyys, tapauksen merkitys, oikeudenkäytön sosiaalinen näkyvyys sekä yhteiskunnallinen tilanne.

*OikM:n lso:n julk:*ssa 18/1973 *(Lindholm ym.),* 23 s., viitataan erimielisyyteen siitä, kuinka laaja lain soveltajan harkintavalta on; esim. julkaisun laatineessa työryhmässä todetaan esiintyneen käsityseroja.

[51] Viimeaikaisista maininnoista ks. esim. *Aarnio* 1971 a, 184, ja *Kilpi* 1972, 78. Aarnio lausuu mm.:»... lainsäädäntötyötä on mahdollista jatkaa ainoastaan *lakitekstin puitteissa.* Jossakin kulkee ts. se raja, jota *lakia muuttamatta* ei voida ylittää. Tämä kuuluu ikäänkuin edustuksellisen demokratian periaatteisiin.»

Varoittavana ääriesimerkkinä esitetään usein *vapaaoikeudellinen suuntaus.* Tämä 1800- ja 1900-luvun vaihteen Keski-Euroopassa kannatusta saanut ajattelutapa korosti tuomarin oikeutta luovaa merkitystä ja vaati tuomarille vapautta tehdä ratkaisunsa pelkästään yksittäistapauksesta ilmenevien olosuhteiden perusteella. Tästä suuntauksesta ks. esim. *Larenz* 1969, 62 ss. Muistakin »sääntöskeptisistä» suuntauksista ks. *Frändberg* 1973, 11 ss.

kaaseen *valvomiseen*. Voitaneenkin sanoa, että nuo vaatimukset ovat sitä realistisempia, mitä vähemmän harkinnanvaraiseksi asianomainen säännös kyetään ja halutaan muotoilla.[52] Niitä tapauksia silmällä pitäen, jolloin soveltajalla on harkintavaltaa, esitetään äskettäisessä virallisselvityksessä valvontakeinoina ratkaisujen aiempaa yksityiskohtaisempi perusteleminen ja tehokkaampi julkistaminen sekä laajakantoisina toimenpiteinä entistä parempi kansanvallan periaatteiden välitön ja välillinen toteuttaminen tuomioistuinten vallankäytössä.[53] Näistä keinoista on ensiksi luetellun (ratkaisujen perustelemisen yksityiskohtaistamisen) tärkeydestä ollut suuri yksimielisyys,[54] kun taas kansanvallan lisäämisen — ainakin eräiden keinojen — vaikutuksesta oikeusturvaan on ilmennyt melkoista erimielisyyttä.[55]

b. Erilaisesta tulkintamateriaalista on jäljempänä olevan esityksen kannalta aiheellista tarkastella tavallista enemmän *lain tarkoitusta* (tavoitteita, ratiota) valottavaa aineistoa. Lain tarkoituksen merkitystä tähdentävällä, teleologisella tulkintametodilla on ollut vahva kannatus

---

[52] Esim. *Thornstedt* (1955, 325 s.) ja *Kantola* (1970 a, 378) huomauttavatkin, että rikoslainsäädännön tunnusmerkistönkuvauksissa omaksuttu väljä kirjoitustapa on heikentänyt rikosoikeudellisen legaliteettiperiaatteen merkitystä.

Po. kysymysryhmästä laajasti ks. *Törnudd* 1971 b, 44 ss., ja siinä mainittuja lähteitä. Huomaa myös *Lahti* 1971, 340 s.

[53] *OikM:n lso:n julk.* 18/1973 (*Lindholm ym.*), 24 ss. ja 90 ss. Kansanvallan periaatteiden välitöntä toteuttamista on osallistuminen tuomiovallan käyttöön (tuomioistuimiin asetetaan luottamusmiehiä) ja välillistä tuomioistuinten toiminnan valvonta (tuomioistuinten jäsenten valinta, ratkaisutoiminnan jälkikäteen tapahtuva tutkiminen sekä mahdollisuudet puuttua tuomioistuinten jäsenten virheelliseen menettelyyn). Kansanvallan periaatteiden välittömällä toteuttamisella katsotaan olevan kontrollitehtävän lisäksi ja ehkä nimenomaan itseisarvoista samoin kuin oikeuslaitoksen toimintaan kohdistettavaa luottamusta lisäävää merkitystä.

[54] Tuomioiden avointa ja täydellistä perustelemista ovat metodikeskustelussa vaatineet mm. *Eriksson* (1968, 565 ss.), *Klami* (1968, 385 s.), *Aarnio* (1969, 396 ss.), *Lahti* (1969 b, 494), *Jokela* (1970, 849 s.) ja *Tikka* (1972, 116 s.). Ulkomaisesta oikeustieteestä vastaavasti esim. *Elwin* 1972 b, 250 s.

Vrt. *Laakso* 1973, 690, jossa avoimen argumentaation opin kritiikkiä pidetään perusteltuna: »... on mahdollista, että tulkintasuositus argumentoidaan toisin perustein kuin millä tulokseen on päädytty.»

[55] Ks. erit. *Kom. miet:n* 1971: B 112, 19 s. ja 79 ss., synnyttämää keskustelua. Tässä mietinnössä todetaan mm., että vallankäyttö- ja oikeusturvanäkökohtien korostaminen nostavat tärkeimmiksi etäistavoitteiksi tasa-arvon ja demokratian toteuttamisen (*sama*, 19). Mietinnöstä annettuja lausuntoja selostetaan mm. *OikM:n lso:n julk:ssa* 18/1973, 10 ss:; laajemmista selonteoista ks. siinä mainittuja lähteitä.

muun muassa rikosoikeustieteessä. Teleologisesti suuntautuvan tulkinnan suosiota selittänee seuraavassa ilmenevä, sille — tai ainakin jollekin sen muunnelmista [56] — ominaisena pidetty *kokonaisvaltainen* näkökulma. Täten suuntautuvassa tulkinnassa on luonnollista kiinnittää huomiota lain ja yhteiskunnallisten ilmiöiden välisiin vuorovaikutussuhteisiin; tässä tulkinnassa eivät edellä mainitut juridiset ja reaaliset argumentit ole selvästi erotettavissa.[57]

R. Ellilä on luonnehtinut teleologisen tulkintametodin piirteitä seuraavasti: Jokaisen oikeussäännöksen tehtävänä on käytännöllisen päämäärän toteuttaminen. Säännös on keino sosiaalisen tarkoitusperän saavuttamiseksi ja voidaan ymmärtää oikein vain sanotun tarkoitusperän valossa.[58] Näistä lausumista ilmenee se yleinen käsitys, että lain tarkoitus on ymmärrettävä *objektiiviseksi,* lain säätämisen yhteydessä esitetyistä mielipiteistä riippumattomaksi.[59] Sanottu ei silti merkitse, etteikö lain esitöistä saataisi apua sen tarkoituksen selvittämisessä. Erityisesti uuden lain tarkoitusta tutkittaessa on esitöistä katsottu saatavan suurtakin hyötyä.

Näin käsitetyn »tarkoituksen» vastine on sosiologisessa kielenkäytössä *funktio*-sana. Sillä näet yleensä ymmärretään jonkin ilmiön objektiivisia vaikutuksia eli seurauksia järjestelmän toimintaan. Funktion käsitteen perusteellinen erittelijä *Merton* [60] on erityisesti tähdentänyt, ettei funktiota — eli siis objektiivisesti havaittavaa vaikutusta —, ole samastettava subjektiivisiin ominaisuuksiin (tarkoitusperiin, motiiveihin tai aikomuksiin). Funktiot on ollut tapana jaotella manifesteihin eli ilmifunktioihin

---

56 Yksityiskohtiaan myöten yhtenäisestä tai selväpiirteisestä teleologisesta tulkintametodista on tuskin perusteltua puhua.

57 Seuraavassa esitettävän johdosta ks. kotimaisesta oikeuskirjallisuudesta esim. *Brusiin* 1938 b, 60 ja 151, *sama* 1949, 84, *Alanen* 1965 (alkup. 1948), 120 ss., *Honkasalo* 1965 (alkup. 1948), 61 ja 141, *R. Ellilä* 1968 b (alkup. 1958 b), 60 s., ja *Tikka* 1972, 128 s.

Ulkomaisesta kirjallisuudesta ks. erit. *Elwin* 1972 b, jossa kriittisesti arvioidaan mm. *Ekelöfin* (1951, 21 ss.) ja *Germannin* (1967, 79 ss.) esittämiä tulkintaoppeja.

58 *R. Ellilä* 1968 b, 60.

59 Todettakoon *Engischin* (1964, 85 ss.) osoittaneen, että sekä grammatikaalisessa, systemaattis-loogisessa että teleologisessa tulkinnassa on omaksuttavissa joko subjektiivinen (lainsäätäjän tahdon mukainen) tai objektiivinen (laista ilmenevä) linja.

60 *Merton* 1968, 78.

ja latentteihin eli piilofunktioihin. Edelliset ovat tavoiteltuja ja havaittuja vaikutuksia, jälkimmäiset ainakin tavoittelemattomia ja yleensä myös havaitsematta jääneitä vaikutuksia. Sanotunlainen subjektiivinen ominaisuus lienee usein, ehkä useimmiten, samalla ilmiön ilmifunktio, mutta niin ei välttämättä ole asian laita.[61]

Teleologisesti suuntautuvan tulkitsijan toimintaa voitaneen tyypitellen kuvata seuraavasti. Ensinnäkin hän pyrkii selvittämään, mitä *tavoitteita* (arvoja) säännöksellä edistetään. Toiseksi hän tutkii, miten säännöksen erilaiset soveltamisratkaisut *seurausvaikutuksineen* toteuttaisivat näitä tavoitteita. Kolmanneksi säännöksen soveltaja valitsee ratkaisuvaihtoehdoksi sen, joka hänestä vastaa seurauksiltaan parhaiten säännöksen tavoitteita. Säännöksen tavoitteita selvittäessään soveltaja joutuu kiinnittämään huomiota sen taustaan. Arvioidessaan yksittäistapauksessa ratkaisun seurauksia hänen on hyödyllistä perehtyä aiempaan säännöksen soveltamiskäytäntöön ja -käytännön seurauksiin.

Säännöksen *tavoitteet* on todetussa *mahdollista käsittää erilaajuisesti.* Suppean merkityksen mukaan varteen otettavia ovat vain asianomaisen säännöksen tavoitteet — sikäli kuin ne ovat kokonaisuudesta irrallaan osoitettavissa. Laajemman merkityksen mukaan säännös on nähtävä osaksi asianomaisen oikeudenalan ja yhteiskuntapolitiikan lohkon muodostamaa kokonaisuutta. Kokonaisvaltaisen kuvan muodostamiseksi on tällöin tutkittava säännöksen suhdetta muihin samaa tavoitetta toteuttaviin rinnakkais- ja lähisäännöksiin tai -säännöstöihin sekä asianomaisella oikeudenalalla (tavanomaisoikeudellisesti) vallitseviin sääntöihin ja periaatteisiin. Tällaisia nimenomaan säännösvertailuun liittyviä näkökohtia voidaan kutsua *(laki)systemaattisiksi.*[62] — Kokonaisvaltaisessa tarkaste-

---

61 Funktion ja funktioanalyysin käsitteestä ks. erit. *Merton* 1968 (alkup. 1949), 73 ss., erit. 105. Kotimaisesta kirjallisuudesta ks. esim. *Allardt—Littunen* 1972 (alkup. 1958), 71 ss., ja *P. Uusitalo* 1970, 108.

Säännöksen funktion ja tarkoituksen välisestä suhteesta esitetyistä käsityksistä kokoavasti ks. esim. *Thornstedt* 1955, 342 ss. Oikeuden tai yksittäisten lakien funktioista ks. esim. *Aubert* 1972 (alkup. 1968), 78 ss., *Lahti* 1969 a, 27 s., ja *Lautmann—Maihofer—Schelsky* 1970, passim.

62 Systemaattinen (looginen) ja teleologinen tulkintamenetelmä tarkoittavat paljolti samaa. Ks. *Engisch* 1964, 77 ss., ja esim. *Tikka* 1972, 128 s.

Systemaattista tulkintametodia vastaa rikosoikeustieteessä mainittu *analoginen* metodi. Analogisesta menetelmästä ks. esim. *Honkasalo* 1965, 60, ja varsinkin sen käytännön sovellutuksesta *R. Ellilä* 1958 a, erit. 376 (artikkelissa käsitellään nyttemmin kumottua RL 2: 14.3:a).

lussa eivät saa jäädä huomiotta asianomaisen yhteiskuntapolitiikan lohkonkaan päämääräasettelut.[63] Säännöksen tavoitteille annettavan laajimman merkityksen mukaan ne on suhteutettava koko oikeusjärjestyksen ja koko yhteiskuntapolitiikan päämääriin.[64]

2. *Tutkimuksen jäsentelyä*

a. Aloitan toimenpiteistäluopumissäännösten tulkintaan keskittyvän pääluvun — III luvun — tutkimalla *säännösten tarkoitusta (funktioita)* 7 §:ssä. Tämä pykälä kytkeytyy läheisesti säännösten taustaa käsittelevään 4 §:ään: säännösten tarkoitusta selvitettäessä ovat merkityksellisiä niiden esityöt ja muu niiden taustaa valottava aineisto. Pykälillä on päinvastaistakin vuorovaikutusta. Säännösten taustaa on vaikea ymmärtää tutkimatta niitä yhteiskunnallisia tavoitteita, joita säännöksillä pyritään toteuttamaan. Tarkastelenkin 4 §:ssä toimenpiteistä luopumisen käyttöönottoa kolmen päätavoitteen valossa. Helpottaakseni toimenpiteistäluopumissäännöstön kehitykseen vaikuttavien seikkojen ymmärtämistä, kiinnitän tällöin jonkin verran huomiota noiden tavoitteiden saavuttamista edistäneisiin (ja ehkä jatkuvasti edistäviin) rinnakkais- ja lähisäännöstöihin.

Pykälien 4 ja 7 perusero on, ettei jälkimmäisen pohjana oleva aineisto tyhjenny edellisen käsittämään aineistoon. Säännösten tavoitteenasetteluja tutkitaan 7 §:ssä *voimassa olevan oikeuden kannalta.* Sen vuoksi 7 § rakentuu ratkaisevasti *kriminaalipolitiikalle nykyään yleisesti asetettavien tavoitteiden ja niitä toteuttavien keinojen erittelylle.* Hahmotan toimenpiteistä luopumisen kriminaalipolitiikan keinoksi. Toimenpiteistäluopumissäännösten käyttökelpoisuuden selville saamiseksi on arvo- sekä kustannus—hyöty -tietoisen ajattelutavan mukaisesti vertailtava toimen-

---

63 Vrt. *Tuori* 1972, 14 s., jossa lausutun mukaan ratkaisujen on noudatettava ao. yhteiskuntapolitiikan lohkon tavoitteenasetteluja, silloin kun niiden perustana olevat oikeussäännökset tarjoavat useita vaihtoehtoisia ratkaisumahdollisuuksia.

64 Vrt. siihen, mitä *Aarnio* (1971 a, 112 ss.) toteaa lakisystemaattisten argumenttien palautumisesta tavoitehierarkiassa etäisempiin päämääränasetteluihin. »Jokainen päämääränasettelu on keino hiearkiassa ylempänä olevan tavoitteen toteuttamiseksi. Viime kädessä ne ovat ilmauksia eräistä varsin yleisluontoisista toiminta-ajatuksista, sellaisista kuin juuri *oikeudenmukaisuuden periaate.*» (*Sama,* 114.)

piteistä luopumisen — samoin kuin muiden samojen tavoitteiden saavuttamista edistävien kriminaalipolitiikan keinojen — etuja ja haittoja toisiinsa erilaisia päätöksentekokriteereitä mittapuina käyttäen.

Tällainen toimenpiteistä luopumisen vertailu muihin samoja tavoitteita toteuttaviin kriminaalipolitiikan keinoihin edellyttää sitä koskevien säännösten *vertailua rinnakkais- ja lähisäännöstöihin.* Koska III luvun pääpaino on tuomitsemattajättämissäännöksissä, olen katsonut luonnolliseksi pitää vertailussa silmällä lähinnä niitä koskevia rinnakkais- ja lähisäännöstöjä.

b. Keskeisimmän tarkastelun kohteena olevia *tuomitsemattajättämissäännöksiä* käsittelen 8—10 §:ssä. Esille otettavia säännöksiä ovat etenkin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti, NuorRikL 3—4 § ja TLL 9 a §:n 1 momentti. Näistäkin säännöksistä ovat selvitettävinäni nimenomaan tuomitsematta jättämisen *edellytyksiin* liittyvät kysymykset (8—9 §), ja tällöin kiinnitän huomiota varsinkin *RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin* soveltamisedellytyksiin. Tuomitsemattajättämis*ratkaisuun* liittyvät näkökohdat ovat 10 §:n sisältönä.

Siihen, että kohdistan tuomitsemattajättämissäännöksiin erilaisista toimenpiteistäluopumissäännöksistä suurinta huomiota, on vaikuttanut ensinnäkin tarve tutkimustaloudellisista syistä *rajata* kohdetta. Toiseksi olen katsonut nimenomaan tuomitsemattajättämissäännöksiin liittyvän itseäni kiinnostavia kysymyksiä. Tällaiseen kiinnostuksen suuntautumiseen on yhteydessä jäljempänä tehtävä havainto, että juuri tuomitsematta jättämisen edellytyksiin kytkeytyvät keskeiset oikeudelliset ongelmat ovat *rikosoikeudellisia.* Kolmanneksi viitattakoon niin ikään jäljempänä puollettavaan käsitykseen, että tuomitsemattajättämissäännöksiä koskevat tulkinnot otaksuttavasti ovat — ja niiden on syytä olla — *ohjeellisia* samalla tavalla muotoiltuja muita toimenpiteistäluopumissäännöksiä koskeville tulkinnoille.[65] Neljänneksi on tuomitsemattajättämissäännösten soveltamiskäytännöstä ollut helpointa saada tietoja.

Tuomitsematta jättämisen edellytyksiä koskevien 8—9 §:n keskinäinen suhde on seuraavanlainen. Edellisessä pykälässä (8) käytän tulkinta-argumentaation pohja-aineistona lähinnä *säännösten sanamuotoa, esitöitä,*

---

65 Samalla tavalla muotoilluista toimenpiteistäluopumissäännöksistä puhuessani ajattelen ennen kaikkea toisaalta RL 3: 5.3:a, RVA 15.2 §:ää ja PolL 14.2 §:ää sekä toisaalta TLL 9 a §:ää.

lähi- ja rinnakkaissäännöksiä sekä oikeuskirjallisuudessamme esitettyjä mielipiteitä. Lisäksi otan huomioon aiemmassa 7 §:ssä *säännösten tarkoituksesta* esiin tuodun. Muunlaisen kuin säännösten sanamuotoa koskevan aineiston painoa argumentaatiossa lisäävät säännöksiin sisältyvät avoimesti harkinnanvaraiset ilmaisut. Mainitun aineiston perusteella esitän tulkintavaihtoehtoja ja alustavia tulkintasuosituksiani tuomitsematta jättämisen edellytyksille annettavista merkityssisällöistä.

Jälkimmäisessä pykälässä (9) pyrin selvittämään, minkälaisia merkityssisältöjä noille edellytyksille on annettu *eri oikeusasteiden käytännössä.* Jälkimmäisen pykälän päätteeksi — oikeuskäytäntöä koskevan kommentoivan selonteon jälkeen — vertaan oikeustapausanalyysin keskeisiä tuloksia 8 §:ssä esittämiini tulkintavaihtoehtoihin ja alustaviin tulkintasuosituksiini. Vertailun tarkoituksena on osoittaa mahdollisia eroja ja erojen ilmetessä tarjota tilaisuus alustavien suositusteni tarkistamiseen oikeuskäytännöstä saataviin lisäargumentteihin nojautuen.

Kerrottua 8—9 §:n esitysjärjestystä perustelen ensinnäkin sillä, että oikeustapausten ymmärtämiseksi on mielestäni tärkeää ennen niiden selostamista ja kommentoimista selvittää ratkaisujen taustana olevaa tulkinta-aineistoa (8 §). Toiseksi haluan oikeustapausten näyttävällä, omassa pykälässä (9) tapahtuvalla erittelyllä korostaa niiden ensisijaista merkitystä toisaalta tuomioistuinkäyttäytymisen kuvaajana sekä toisaalta tulkintasuositusten ja -argumentaation pohja-aineistona.[66]

c. Kiinnitän edellä mainitusta tulkinta-aineistosta tarkempaa huomiota säännösten esitöiden, lähi- ja rinnakkaissäännösten (-säännöstöjen) sekä soveltamiskäytännön hyväksikäyttöön tässä tutkimuksessa. Tavallista yksityiskohtaisempi tarkastelu on tarpeen sen vuoksi, että kunkin lajiseen todetuista aineistoista nojaudutaan teoksessa useassa kohdassa. On syytä tehdä selkoa siitä, miten kunkin lajinen aineisto kohta kohdalta vaihtelee koostumukseltaan ja käsittelytavaltaan.

---

[66] Lausutun johdosta ks. erit. *Vilkkonen* 1973, 233. Vilkkonen ennustaa sellaisen tutkimustavan olevan meillä väistymässä, jossa oikeuskäytäntö on kuin taustalla, alaviitteissä ja todistuksena jonkin käsityskannan puolesta mainittuna. Lainaus on Vilkkosen teoksesta, joka rakentuu KKO:n ja KHO:n ennakkopäätösten erittelylle.

Rikosoikeustieteessämme on *Vikatmaan* (1970, 205 ss.) väitöskirjassa erillisellä oikeustapausanalyysilla olennainen sija.

Säännösten esitöitä sekä lähi- ja rinnakkaissäännöksiä koskevaan aineistoon nojautumisen perusero toisaalta 4 ja 7 §:ssä sekä toisaalta 8 §:ssä on siinä, että edellisissä pykälissä esitöitä sekä lähi- ja rinnakkaissäännöksiä tarkastellaan *yleisemmältä* kannalta kuin jälkimmäisessä pykälässä. Niinpä puhunkin 4 ja 7 §:n osalta mieluummin lähi- ja rinnakkais*säännöstöistä* kuin -säännöksistä. Yksittäiset säännökset tai säännösehdotukset, niihin sisältyvistä ilmaisuista puhumattakaan, eivät tällöin ole yksityiskohtaisesti selvitettävinä. Näin on sitä vastoin asian laita esitöiden sekä lähi- ja rinnakkaissäännösten ollessa tutkimuskohteina 8 §:ssä. Pyrin tällöin erittelemään säännösten käsittämiä *ilmaisuja* valmisteluasiakirjojen sekä säännösvertailun avulla ynnä sitten muun muassa näiden aineistojen valossa esittämään tulkintavaihtoehtoja ja alustavia tulkintasuosituksiani.

Säännösten soveltamiskäytännön analyysit 5 ja 9 §:ssä eroavat lähinnä seuraavissa suhteissa. Pykälien *kohteet* ovat olennaisesti *erilaisia:* 5 § kohdistuu pääasiassa ensimmäisen oikeusasteen käytäntöön, kun taas jälkimmäisen pykälän pääkohde on ylempien oikeusasteiden (korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien) käytäntö. Edelleen 5 §:n erittely on *kvantitatiivista,* tilastollista; 9 §:n erittely taas on oikeustieteellisissä teoksissa totuttuun tapaan *kvalitatiivista,* sanallista. Viimeksi mainittu merkitsee, että pyrin löytämään yksittäisistä ratkaisuselosteista — mahdollisesti täydennettyinä juttujen asiakirjoista saatavilla lisätiedoilla — päätösten perustana olleita oikeusohjeita ja muita oikeudellisia tekijöitä.[67]

III. Toimenpiteistäluopumissäännösten uudistamiseen liittyvistä kysymyksenasetteluista

Kun de lege lata suuntautuvassa III luvussa säännösten sanamuoto asettaa rajoja tulkintavaihtoehtojen ja -suositusten esittämiseen tähtää-

---

[67] *Riepula* (1973 a) on eduskunnan perustuslakivaliokunnan ratkaisutoimintaa koskevassa valtiosääntötutkimuksessaan käyttänyt sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista sisällön erittelyä. Näiden erittelytapojen luonnehdinnasta ks. *sama,* 76 ss.

Yleisesti sisällön erittelystä ks. *Pietilä* 1973, passim. Etenkin dokumenttien sisällön kuvailemisessa erotettavista tilastollisesta ja sanallisesta tutkimustavasta ks. *sama,* 31.

välle argumentaatiolle, niin ei tietenkään ole asian laita *de lege ferenda* suuntautuvassa IV luvussa. Jälkimmäisen luvun ydinsisältö on tuoda esiin perusteltuja *säätämisvaihtoehtoja ja -suosituksia.*

Toisaalta tulkinta- ja toisaalta säätämisvaihtoehtojen tai -suositusten erottamista hämärtää se, että päätutkimuskohteena olevat positiivisoikeudelliset säännökset ovat avoimesti harkinnanvaraisia. Tästä syystä esimerkiksi III lukuun sisältyvä 7 § on varsin laaja, koska juuri harkintasäännösten kysymyksessä ollessa olen katsonut säännösten tavoitteita koskevan selvittelyn tarjoavan olennaista tulkinta-argumentaation pohja-aineistoa.[68] Vastaavanlainen erittely on vähintään yhtä tärkeä perusta harkittaessa säännösten uudistamista. Saman aineiston toistaminen ei kuitenkaan ole perusteltua, joten kriminaalipoliittisten tavoitteenasettelujen osalta on IV luvun 11 §:ssä joko tyydyttävä viittaamaan 7 §:ään tai kriittisesti arvioitava 7 §:ssä selviteltyjä tavoitteenasetteluja. Jäljempänä on valittu edellinen vaihtoehto, koska olen jo 7 §:ssä pyrkinyt asennoitumaan kriittisesti tavoitteenasetteluihin.

Aikomuksenani on 11 §:ssä *tarkastella* samantapaisesti kuin 7 §:ssä eri *kriminaalipolitiikan keinoja, jotka toteuttavat samoja tavoitteita kuin toimenpiteistä luopuminen.* Pääpaino on sellaisten keinojen selvittelyssä, joita en ole katsonut tarpeelliseksi tuoda ainakaan yksityiskohtaisesti esiin 7 §:ssä — pitäessäni tällöin silmällä lähinnä nykyoikeutta ja selvittelyn hyödyllisyyttä tuomitsemattajättämissäännösten tulkinta-aineistona.

Teen 12 §:ssä ensin selkoa toimenpiteistäluopumissäännösten uudistamista tarkoittavista *virallisehdotuksista* ja lausun sitten *omia uudistamisnäkökohtiani.* Viimeksi sanotuissa jaksoissa konkretisoin aiemmin esittämiäni yleisluonteisia voimassa olevien säännösten arviointeja sekä aiheen ilmetessä arvostelen viralllisehdotuksia. Tällöin on oikeusvertailua koskevasta 6 §:stä suurta apua; 6 §:n soveltamisarvo lieneekin suurimmillaan juuri lainsäädäntöä uudistettaessa.[69]

---

[68] Vrt. *R. Ellilän* (1973 a, 523) väitöskirja-arvosteluun, jossa pidetään puutteena rangaistusteorioista saatavia argumentteja koskevan tarkastelun siirtämistä pääpainoisesti de lege ferenda-osaan. »Kuitenkin olisi jo de lege lata osassa ollut näitä argumentteja tarkasteltava . . .»

[69] Ks. esim. *Mattila* 1972, 76: oikeusvertailulle yleensä asetettu päämäärä on oikeuspolitiikan palveleminen.

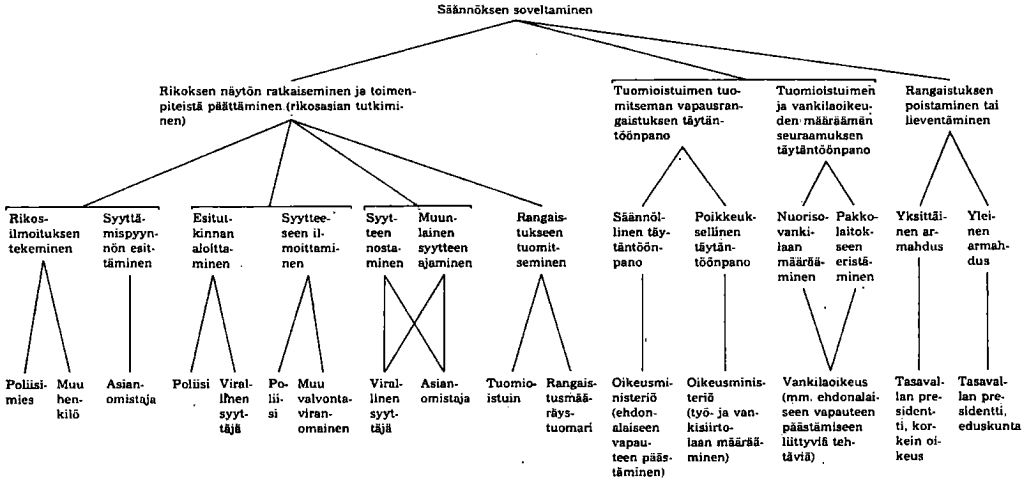
3 §. TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN ASEMASTA OIKEUSJÄRJESTYKSESSÄ

I. Toimenpiteistä luopumisen käsitteen määrittelyä. Yleisiä näkökohtia

1. Rikokseen liittyvää oikeudellista seuraamusta koskevan säännöksen soveltamisvaiheista ja soveltajista

a. Rikokseen liittyvää oikeudellista seuraamusta koskevan säännöksen soveltamisvaiheita ja soveltajia voidaan havainnollistaa alla olevalla *kaaviolla.*

Kiinnitän seuraavassa huomiota kaaviossa käytettyyn käsitteistöön — etenkin rikosasian tutkimusvaihetta koskevalta osalta — ensin oikeusnormeista käydyn keskustelun valossa ja sitten (b-jaksossa) voimassa olevaa oikeuttamme silmällä pitäen. Ensiksi mainittua, *normiteoreettista pohdintaa* puoltaa, että siitä ehkä on esityksellistä hyötyä säännöstä soveltavan viranomaisen ratkaisutoiminnan piirteiden hahmottamisessa.[1]

[1] Vrt. *Makkosen* (1965, 27) lausumaan, jonka mukaan hän ei voi välttyä ottamasta kantaa oikeusnormeista käytyyn keskusteluun, koska hänen tutkimuksensa käsittelee juridista ratkaisua ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

Kaaviossa tarkoitettu *(oikeus)säännös* on määriteltävissä oikeusnormin kielelliseksi ilmaukseksi eli oikeus*normilauseeksi.*[2] Säännökset sisältävät siten erilaisia normilauseita, ilmaisevat erityyppisiä normeja.[3] Rikosoikeudellinen, rikoslajia koskeva säännös ilmaisee tavallisimmin määräyksen, että tiettyjen oikeustosiseikkojen (tosiseikaston ja tunnusmerkistön riittävän vastaavuuden) vallitessa pitää aiheutua tietty oikeusseuraamus. Esimerkiksi RL 21 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetään näin: »Joka tahallaan surmaa toisen, tuomittakoon taposta kuristushuoneeseen...» Tällainen säännös ilmaisee *reaktionormin* (käskyn tuomita kuritushuoneeseen), välillisesti se ilmaisee myös *käyttäytymisnormin* (kiellon surmata). Reaktionormi kohdistuu tuomioistuimeen.

Kerrotunlaiset, rikoslajeja koskeviin säännöksiin sisältyvät reaktionormilauseet eivät riitä *rikosasioita tutkivien ja seuraamuksia täytäntöönpanevien* viranomaisten toimintaohjeiksi. Tarvitaan runsaasti rikoksia ja seuraamuksia koskevia yleisiä säännöksiä. Valtaosalle tällaisista yleissäännöksistä on ominaista, että ne ilmaisevat oikeudellisessa reagoimisessa eli oikeudellisen seuraamuksen (oikeusseuraamuksen)[4] määräämisessä noudatettavia menettelytapasääntöjä. Toisin sanoen ne ilmaisevat *reaktiotapanormeja.*[5]

Rikosoikeudellisen säännöksen ilmaisemaa reaktionormia ei liene tarkoituksenmukaista käsittää vain tuomitsemista koskevaksi ja siten vain tuomioistuimeen kohdistuvaksi normiksi.[6] Katsottaessa reaktionormissa

---

2 Ks. *Backman* 1970 c, 1050, *Allardt—Littunen* 1972, 22, ja *Klami* 1973, 1. Tekstissä sanottua vastaavasti *v. Wright* (1963, 93) erottaa normin sen kielellisestä ilmauksesta (norm-formulation).

Vrt. *Makkonen* 1965, 34, ja *Aarnio* 1971 a, 63, joissa puhutaan oikeusnormilauseesta tarkoitettaessa normin voimassaoloa koskevaa väitettä (propositiota).

3 Seuraavassa esitettävän normiryhmityksen johdosta ks. erit. *Makkonen* 1965, 27 ss. Vrt. myös esim. *Holopaisen* (1969, 34 ss.) ja *Sarkon* (1969, 1 ss.) lyhyisiin kokoaviin katsauksiin normijaotteluista ja niissä mainittuihin lähteisiin. Rikosoikeudellisesta kirjallisuudesta ks. *Koskinen* 1973 b, 53 s., alav. 30.

4 Tässä ja jäljempänä käytetään reaktion ja seuraamuksen käsitteitä samaa tarkoittavina.

Vrt. esim. Ruotsin oikeudesta rikoskaaren 1 luvun 3 §:ään ja tanskalaisesta kirjallisuudesta *Christiansen* 1969, 20. Edellisessä säännöksessä määritellään rikoskaaressa tarkoitettu seuraamuksen (påföljd) käsite. Jälkimmäisessä lähteessä erotetaan seuraamuksen (sanktion) ja reaktion (reaktion) käsitteet ja pidetään viimeksi mainittua käsitettä ensiksi mainittua laajempialaisena.

5 »Reaktiotapanormi» lienee ensimmäisenä *Makkosen* (1965, 31) käyttämä. Hän korostaa, ettei hänen omaksumansa normiryhmitys ole riippuvainen oikeuden jakamisesta muodolliseen ja aineelliseen oikeuteen.

6 Vrt. *Aho* 1968, 33 alav. 5, jossa lausutun mukaan tuomitsemisnormeja voidaan kutsua *Makkosen* (1965, 28 ss.) tavoin reaktionormeiksi. Tuomitsemisnormit määräävät Ahon mielestä, miten tuomioistuimen on sen käsiteltäväksi saatettu juttu ratkaistava *(sama,* 33).

käskettävän määräämään rikoskäyttäytymisestä johtuva tietty oikeudellinen seuraamus, normin voi sanoa kohdistuvan *kaikkiin* niihin *viranomaisiin,* joiden velvollisuuksiin on säädetty kuulumaan sellaisen seuraamuksen määrääminen tai määräämiseen välittömästi liittyviä tehtäviä.[7] Kun reaktionormi normin yleensä tapaan voinee olla paitsi käskyn tai kiellon (»on pakko») myös luvan (»voi») muotoinen,[8] ei ole syytä muodostaa omaa normiryhmää niitä tapauksia varten, jolloin säännöksessä *sallitaan* viranomaisen määrätä tietty seuraamus tai olla sitä määräämättä (vastaavasti suorittaa tai olla suorittamatta määräämiseen välittömästi liittyviä tehtäviä).[9]

Vielä on otettava huomioon, ettei rikosoikeudellinen reaktionormi yleensä käske määräämään tai salli määrätä vain tiettyä oikeudellista seuraamusta, vaan kysymykseen tulevia seuraamuksia on useita. Viranomaisen on tavallisesti tietyin edellytyksin määrättävä niistä johonkin (joihinkin) ja/tai sen on lupa määrätä niistä johonkin (joihinkin). Esimerkiksi tuomioistuimen *on tuomittava* rikoksentekijä taposta RL 21 luvun 1 §:n mukaiseen rangaistukseen, mutta samalla se *voi* RL 2 luvun 16 §:n 3 momentin mukaisesti tuomita tapossa käytetyn puukon menetetyksi ja VaarRikL 1 §:n edellytysten vallitessa antaa eristämislausuman. Viranomaiseen kohdistuu tällöin useampia käskeviä ja/tai sallivia reaktionormeja.

b. Kaaviossa on *rikosjutun (asialliseen) tutkimiseen* [10] sisällytetty toisaalta rikoksen näytön ratkaiseminen ja toisaalta toimenpiteistä päättäminen. Edellisen a-jakson terminologiassa ensiksi mainittua vastaa

---

7 Tuomioistuimessa tapahtuvaan rangaistuksen tuomitsemiseen välittömästi liittyviä tehtäviä ovat esim. PolL 14.1 §:ssä poliisimiehelle säädetty velvollisuus tehdä ilmoitus esimiehelleen tietoonsa tulleesta rikoksesta samoin kuin viralliselle syyttäjälle RVA 15.1 ja 18.1 §:ssä säädetty syytteeseenpanovelvollisuus.

Sanottu jättää avoimeksi, mikä elin voi määrätä oikeudellisen seuraamuksen. Esim. katsottaessa virallisen syyttäjänkin saattavan määrätä sellaisen seuraamuksen, tuollaiseen määräämiseen välittömästi liittyvä tehtävä on PolL 14.1 §:ssä poliisimiehelle säädetty ilmoituksentekovelvollisuus.

8 Ks. esim. *v. Wright* 1963, 71, ja *Allardt—Littunen* 1972, 21.

9 *Makkonen* (1965, 145) katsoo mm. kurinpitomenettelyn olevan ratkaisutoiminnan rakenteen puolesta sisällytettävissä (hallinto)lainkäytön alaan, vaikka hän toteaa kurinpitomenettelyn vireillepanon ja -rangaistuksen tuomitsemisen saattavan olla harkinnanvaraista. Samassa yhteydessä hän viittaa myös NuorRikL 3—4 §:n mukaiseen tuomitsematta jättämiseen.

Ks. vielä *sama* 1965, 15: »Für die juridische Entscheidungssituation ist also die *Möglichkeit* der von der Rechtsordnung gestatteten Entscheidung kennzeichnend, die Rechtsfolgen sind potentiell vorhanden.»

10 *Tutkiminen*-sanaa erotukseksi *»käsittelemisestä»* on *prosessioikeudellisessa* kielenkäytössämme suositettu tarkoittamaan sitä, että tuomioistuin asiallisesti

oikeustosiseikkojen vallitsevuutta ja viimeksi mainittua oikeusseuraamuksen valintaa koskeva harkinta.

Rikoksen näyttöä koskevan kysymyksen ratkaisemisessa on otettava kantaa kahdenlaisiin seikkoihin. Toisaalta on selvitettävä rangaistavuuden edellytysten täyttyminen: *onko* tutkinnan alainen *teko* voimassa olevan oikeuden mukaan *rikos*? Toisaalta on harkittava tosiseikaston olemassaoloa: *onko teon tapahtuminen näytetty* sen vahvuisesti kuin voimassa olevat säännökset edellyttävät?[11]

Toimenpiteistä päättämisestä kaaviossa havainnollistetaan vain myönteisiä tuloksia, *toimenpiteisiin ryhtymisiä*. Tällaisina toimenpiteisiin ryhtymisinä kaaviossa luetellaan rikosilmoituksen tekeminen ja syyttämispyynnön esittäminen (esitutkintaa edeltävä vaihe), esitutkinnan aloittaminen ja syytteeseen ilmoittaminen (esitutkintavaihe), syytteen nostaminen ja muunlainen syytteen ajaminen (syyttämisvaihe) sekä rangaistukseen tuomitseminen (tuomioistuinvaihe).

Näitä toimenpiteisiin ryhtymisen lajeja koskevasta terminologiasta todettakoon, että *syyttämispyyntö*-sanaa käytetään RVA 17—19 §:ssä (L:ssa 16. 2. 1973/139) tarkoittamaan asianomistajan syytteeseenpanoilmoitusta.[12] Ilmaisua »esitutkinnan aloittaminen» pidän samanmerkityksisenä PolL 14 §:ää täydentävässä PolA 19 §:n 1 momentissa olevan lausuman »ryhtyminen toimenpiteisiin rikoksen tutkimiseksi» kanssa.

---

tutkii rikosasian (kuten kaaviossa on edellytetty). Ks. esim. *T. Ellilä* 1965, 35 s., jossa esitetyn mukaan asian käsitteleminen olisi rajoitettava tarkoittamaan sitä, ettei asiaa ole kokonaisuudessaan asiallisesti tutkittu.

Vrt. *Aalto* 1965, 55 alav. 18, jossa huomautetun mukaan »'tutkia' ja 'käsitellä' sanojen looginen erillään pitäminen ei näytä täysin mahdolliselta . . .». *Yleiselle* kielenkäytölle sanotunlainen ero lienee vieras.

[11] Esim. *T. Ellilän* (1965, 41) mukaan edelliset seikat koskevat *oikeuskysymystä* (quaestio juris) ja jälkimmäiset *tosiasiakysymystä* (quaestio facti).

Tällaisen rajanvedon häilyvyydestä ks. esim. *Aarnio* 1971 a, 85 ss., ja *Tikka* 1972, 117 ss.

[12] Oikeuskirjallisuudessamme on samassa merkityksessä yleisesti käytetty asianomistajan *ilmiannon* käsitettä. Ks. esim. *Tirkkonen* 1969 (alkup. 1948), 279, *Honkasalo* 1967 (alkup. 1949), 124, ja *Virolainen* 1973, 441 s. Näin myös RL 8: 4.3:ssa sen alkuperäisessä muodossa. Vrt. *R. Ellilä* 1968 b, 227, jossa esitetyn mukaan ilmiannon tekijäksi kelpaa kuka tahansa. Ellilän mielipiteeseen yhtyen katson ilmianto-sanan sopivan kielellisesti parhaiten ilmaisemaan kenen tahansa tehtävissä olevaa rikosilmoitusta. —

RikosvahinkoL (1973) 12.1 §:ssä käytetään syyttämispyyntöä vastaavana terminä syytevaatimusta.

Poliisin suorittamalla *syytteeseen ilmoittamisella* (syytteeseenpanoilmoituksella, syyteilmoituksella) ymmärrän esitutkinnan päätösvaihetta, jolloin poliisiviranomainen toimittaa esitutkinta-aineiston viralliselle syyttäjälle syyttämisen edellytysten täyttymistä koskevaa harkintaa varten.[13] Myös muiden valvontaviranomaisten kuin poliisin edellytetään suorittavan syytteeseen ilmoittamisia.[14] Syytteeseen ilmoittamisen ja sitä tarkoittavien toimenpiteiden sijasta puhutaan kyllä muun muassa PolL 14 §:n 2 momentissa ja PolA 19 §:n 1 momentissa syytteeseen saattamisesta ja sitä tarkoittavista toimenpiteistä. Pidän kuitenkin ilmoittaminen-sanaa esillä olevassa yhteydessä *saattaminen*-sanaa kielellisesti kuvaavampana. Edellinen sana ilmaisee näet jälkimmäistä paremmin, ettei kyseinen toimenpide sisälly virallisen syyttäjän syyttämistoiminnan alaan.

Käytän *»syytteen ajamista»* ja »syyttämistä» samaa tarkoittavan yläkäsitteen nimityksinä. Sisällytän tämän käsitteen alaan syytteen nostamisen lisäksi syytteeseen yhtymisen sekä sellaisen syytteen perille ajamisen, joka on nostettu tai johon on yhdytty.[15] Syyttämistä koskeva terminologia on jokseenkin vakiintumatonta. Vuonna 1973 uusituissa RVA 17—19 §:ssä ei omaksuttu yhtenäistä ja johdonmukaista käsitteistöä.[16]

Rikoksen näytön vähimmäisedellytykseksi on esitutkinnan aloittamisen ja syytteeseen ilmoittamisen osalta asetettu rikoksen tapahtumisen epäileminen perustellusta syystä (PolA 19.1 §).[17] Syyttämisen osalta on

---

13 Tekstissä sanottua vastaavasti TerveydenhoitoL 91.2 §:ssä edellytetään poliisiviranomaisen suorittavan syytteeseen ilmoittamisia (ks. liitteen 1 kohta 21). Samoin *Ltk:n laus:*ssa n:o 4/1961, 8 s.

Vrt. *OikM:n lso:n julk:*ssa 3/1973 *(Mandelin—Nyberg)*, 139, olevaan säännösehdotukseen (44.1 §), jonka mukaan esitutkintaviranomaisen »on välittömästi tutkinnan päätyttyä toimitettava esitutkintapöytäkirja asianomaiselle syyttäjälle, . . .»

14 Ks. jälj. 3-jaksoa.

15 Näin RVA 15.2 §:n ja 18.3 §:n antamista valmistelleessa *Ltk:n laus:*ssa n:o 1/1966, 10 s.

16 Syytteen ajamisesta puhuttaneen RVA 19.1 §:ssä tekstissä sanotussa merkityksessä, samoin kielellisesti vanhahtavasti syytteen tekemisestä RVA 15.1 §:ssä ja 17.1 §:ssä. Sitä vastoin RVA 19.2 §:ssä termejä syytteen nostaminen ja syytteen ajaminen käytetään rinnakkaisesti; momentin sanamuodosta saa käsityksen, ettei syytteen nostaminen sisälly sen ajamiseen.

17 Samoin *OikM:n lso:n julk:*ssa 3/1973 *(Mandelin—Nyberg)*, 128 (1 §).

Vrt. TyösuojeluL (1973) 24.1 §:ään, jonka mukaan työsuojeluviranomaisen tehtävän syyteilmoituksen edellytyksenä on, että *todennäköisin perustein* epäillään työsuojelua koskevia säännöksiä tai määräyksiä rikotun.

Tähän erityissäännökseen liittyvästi voitaneen katsoa yleisperiaatteena pätevän, ettei rikoksen näyttöä koskeva vaatimus voi olla ainakaan suurempi syytteeseen ilmoittamisen kuin syyttämisen edellytyksien täyttymistä harkittaessa.

säädetty, että virallinen syyttäjä on velvollinen ajamaan syytettä asianomistajan syytteeseen pantavaksi ilmoittamasta rikoksesta, jos pyyntöä tukevat *todennäköiset perusteet* (RVA 18.1 §).[18] Mikäli virallinen syyttäjä tai asianomistaja syyttää taikka joku aikaansaa syytteen vähempien edellytysten vallitessa, hän toteuttaa väärän ilmiannon tunnusmerkistön (RL 26: 1 ja 4; 40: 3). Vastoin parempaa tietoaan perättömästi syyttänyt taikka rikos- tai syytteeseenpanoilmoituksen tehnyt on tuomittava väärästä ilmiannosta, vaikka hän esittäisi todennäköisiä perusteita (RL 26: 1 ja 3).[19]

Tuomioistuin saa pääsäännön mukaan tuomita vain tosiseikkojen *täyden näytön* perusteella. *Tirkkosen* mukaan täydellä näytöllä tarkoitetaan eräänlaista korkeamman asteen todennäköisyyttä eli sellaista todennäköisyyden määrää, joka riittää tekemään järkevän ja tunnollisen henkilön vakuuttuneeksi tosiseikan olemassaolosta. Joidenkin säännösten mukaan riittävässä *todennäköisyysnäytössä* tyydytään pienempään todennäköisyyden määrään.[20]

Siihen, että toimenpiteistä päättämisen oletetut seurausvaikutukset voivat vaikuttaa rikoksen näytön ratkaisemiseen, on maassamme viime vuosina käydyssä metodikeskustelussa kiinnitetty runsaasti huomiota.[21] Otaksuttavasti on niin, että silloin kun rikosasiaa tutkiva viranomainen katsoo lievimmänkin toimenpiteisiin ryhtymisen kohtuuttomaksi, epätarkoituksenmukaiseksi tai muuksi sellaiseksi, se saattaa pyrkiä arvioimaan näytön riittämättömäksi.[22] Tähän seikkaan viitattiin aikanaan ruotsalai-

---

[18] RVA 18.1 § (L:ssa 16. 2. 1973/139): »... jolleivät sen tueksi esitettävät todisteet ole niin vähäiset, että syyte ei perustuisi todennäköisiin syihin.»

Lainkohdan entinen, RVA:n säätämisen aikainen sanamuoto oli asiallisesti samanlainen. Sen tulkinnasta ks. esim. *Tirkkonen* 1969 (alkup. 1948), 278, *sama* 1972 b (alkup. 1953), 333, ja *Melartin* 1963.

[19] Lueteltujen säännösten tulkinnasta ks. esim. *Honkasalo* 1962, 181 ss. ja 248 s.

[20] *Tirkkonen* 1972 b, 83 ja 129 ss.

Näyttökysymyksen ratkaisun muodostumisesta ks. myös esim. *Backman* 1970 c, 1046 ss. Backman toteaa, että näyttökysymyksen ratkaisussa on oikeastaan kysymys riittävän todennäköisyyden määräämisestä (*sama*, 1047).

[21] Ks. ed. 2. §.II.1, alav:iden 48—49 kohdalla tekstissä ja alav:issä lausuttua.

[22] Kotimaisesta oikeustieteestä ks. esim. *Lindholm* 1968, 550 s., ja *Tuominen* 1968 a, 564.

Ulkomaisessa kirjallisuudessa *Ekelöf* (1955, 220, ja 1972, 106) on katsonut juryjärjestelmän omaksuneissa maissa tapahtuneen, että syyllisyyskysymyksen yksinään ratkaiseva jury on vastoin parempaa tietoaan vapauttanut syytetyn, koska

sessa lainvalmistelukirjassa sitä puoltavana perusteluna, että virallisella syyttäjällä täytyy olla oikeus luopua syyttämisestä ei vain näytön riittämättömyyden vaan myös rikoksen määrätynlaisen vähäisyyden tai eräiden vastaavien syiden vuoksi.[23]

2. *Toimenpiteistä luopumisesta rikosasian tutkimisessa*

a. Olen edellä (1 §.II.1) todennut tarkoittavani tässä teoksessa toimenpiteistä luopumisilla — toimenpiteistä päättämisen tietynlaisilla kielteisillä tuloksilla — tuomitsematta, syyttämättä ja ilmoittamatta jättämistä. Yllä 1.a-jakson kaaviossa hahmotettua vastaavasti katson toimenpiteistä luopumisen liittyvän rikosjutun *asialliseen tutkimiseen.* Toimenpiteistä luopuminen voi ajankohtaistua vain sikäli, kuin jutun asiallisen tutkimisen edellytykset ovat olemassa.

Mitä muita yhteisiä piirteitä erilaisilla toimenpiteistä luopumisilla on? Ensinnäkin kunkinlajinen toimenpiteistä luopuminen tulee kysymykseen *jossakin rikosasian tutkimisen vaiheessa.* Näitä vaiheita ovat *esitutkintaa edeltävä, esitutkinta-, syyttämis- ja tuomioistuinvaihe.* Toimenpiteistä luopumisen seurauksena rikokseen syylliseksi katsottu jää *tuomitsematta rangaistukseen* joko suoranaisesti niin, että luopuja ei tuomioistuinvaiheessa tuomitse syyllistä rangaistukseen (tuomitsematta jättäminen), tai epäsuorasti niin, että luopuja jättää aiemmassa vaiheessa tuomioistuinvaiheeseen ja siten tavallisesti rangaistuksen tuomitsemiseen johtavan rikosasian tutkimisen sikseen (syyttämättä ja ilmoittamatta jättäminen).

Toiseksi rajaan toimenpiteistä luopumisen koskemaan vain *viranomaisen* harjoittamaa ratkaisutoimintaa. Toimenpiteistä luopujien on — vastakohtana yksityishenkilöille — oltava julkisen vallan käyttäjiä.[24] Tämä rajaus sulkee käsitteen alan ulkopuolelle tapaukset, joissa asian-

---

muussa tapauksessa tuomari määräisi sen mielestä liian ankaran rangaistuksen. Näin *v. Eyben* (1950, 49) Ranskan juryn sitä edeltäneestä käytännöstä, jolloin tuomarille säädettiin laissa yleinen oikeus ottaa huomioon lieventäviä asianhaaroja (circonstances atténuantes).

[23] Ks. *SOU* 1948: 40, 32 s.: »Det är ett obestridligt faktum att i alla de rättssystem, där legalitetsprincipen råder, åklagaren, för att undvara de stötande resultat som ett strikt tillämpande av absolut åtalsplikt kan föra med sig, någon gång måste skärpa kravet på det subjektiva rekvisitet, kausaliteten och bevisningen.»

[24] Viranomaisen käsitteen määrittelemisestä ks. esim. *Merikoski* 1970, 118 s.

omistaja luopuu rikosilmoituksen tekemisestä, syyttämispyynnön esittämisestä tai syyttämisestä. Sama on voimassa tapauksiin, joissa muu yksityishenkilö kuin asianomistaja luopuu rikosilmoituksen tekemisestä.[25] Toimenpiteistäluopumisvaltaa käyttävien viranomaisten piiristä teen selkoa jäljempänä 3-jaksossa.

Kolmanneksi edellytän tuomitsematta, syyttämättä ja ilmoittamatta jätettävän henkilön *syyllisyyden* tulleen sekä rangaistavuus- että tosiseikastokysymyksen osalta *riittävästi selvitetyksi.* Siitä, että tuomitsematta jätettäessä rikoksesta syytetyn syyllisyys on todistettava samanlaisen edellä mainitun täyden näytön vaatimuksen mukaisesti kuin rangaistukseen tuomittaessa, ei maassamme ole ollut erimielisyyttä. Tuomitsemattajättämisratkaisulle on tunnusomaista syyllisyyden toteaminen (tarkemmin jäljempänä 10 §.II.1). Sitä vastoin on ilmennyt epäselvyyttä, minkälainen näyttö on riittävä syyttämättä tai ilmoittamatta jätettäessä. Vaaditaanko samanlaista täyttä näyttöä kuin tuomitsematta jätettäessä vai riittääkö lievemmänasteinen todistaminen? Pyrin vastaamaan tähän kysymykseen myöhemmässä vaiheessa (7 §.VI.2).

Selostetulla tavalla käsitetyistä toimenpiteistä luopumisista on erotettava sellaiset toimenpiteistä päättämisen kielteiset tulokset, joissa rikoksesta epäilty jää riittävän näytön puuttuessa tuomitsematta rangaistukseen, syyttämättä taikka syytteeseen ilmoittamatta.

b. Viimeksi sanottuun liittyen tuomitsematta jättämisen — samoin kuin syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisen — perustavat seikat on erotettava rangaistavuuden poistavista perusteista (rangaistavuuden edellytyksistä). Niin ikään on syytä erottaa syyttämättä jättämisen perustavat

[25] Silloin kun on kysymys asianomistajarikoksesta, asianomistajan esittämä syyttämispyyntö on yleensä virallisen syyttäjän syyteoikeuden edellytys. Ks. jälj. 7 §.IV.4.g1.

Myös siinä tapauksessa, että rikos on virallisen syytteen alainen, asianomistajan suhtautumisella on käytännössä olennainen vaikutus asian käsittelyyn. Joitakin tällaista rikosta koskevan syyttämispyynnön peruuttamisen yleisyyttä valaisevia tietoja selostetaan jälj. jaksossa 5 §.I.3.b. Yleensä yksityishenkilöiden (muidenkin kuin asianomistajien) rikosilmoituksen tekemisen alttiudesta ks. esim. *Leppä* 1973 b, 35 ss., ja siinä mainittuja lähteitä. Lepän selostamien Helsingin poliisilaitoksen suoritelaskentaraporttien mukaan oli rikospoliisin suhteellinen osuus erityyppisten rikosten ilmitulossa Helsingissä 1. 5.—31. 8. 1973 kaikkiaan keskimäärin 7 % (*sama,* 39).

seikat syyttämisen edellytyksistä sekä ilmoittamatta jättämisen perustavat seikat syytteeseen ilmoittamisen tai sitä edeltävän toimenpiteen edellytyksistä.

Puheena olevien erottelujen merkitys ilmenee tai saattaa ilmetä perusteiden/edellytysten puuttumisen *erilaisissa seurausvaikutuksissa.* Kun rikoksesta epäilty jätetään tässä teoksessa ymmärretyllä tavalla tuomitsematta, syyttämättä tai ilmoittamatta, hänet leimataan rikoksentekijäksi. Tällaiseen toimenpiteistä luopumisen kohteeseen *suunnataan paheksumista* hänen moitittavan (rangaistavuus- ja tosiseikastokysymyksen osalta riittävästi selvitetyn) käyttäytymisensä vuoksi. Toimenpiteistäluopumisratkaisuissa osoitettavan paheksumisen voimakkuus vaihtelee ratkaisun tekotavan mukaan (ks. jäljempänä 7 §.II.2). Mikäli syyttämättä tai ilmoittamatta jättämiseen oikeutettu viranomainen ei tee nimenomaista, kenenkään tietoon tulevaa ratkaisua, kyseinen paheksuminen jää tietysti ilmaisematta.

Syyttämättä tai ilmoittamatta jättämisen perustavien seikkojen erottamista syyttämisen tai syytteeseen ilmoittamisen edellytyksistä voi puoltaa kummankinlaisten ratkaisujen *sitovuudessa* (oikeusvoimavaikutuksessa) ehkä oleva *eroavuus.* Jäljempänä (7 §.VI.3) esitetään sitä tukevia näkökohtia, ettei tässä teoksessa tarkoitettu syyttämättä-/ilmoittamattajättämisratkaisu ole otettavissa yhtä helposti uudelleen tutkittavaksi kuin ratkaisu, jonka perusteella jotakuta vastaan on päätetty ryhtyä syyttämistä/syytteeseen ilmoittamista tarkoittaviin toimenpiteisiin tai jossa on katsottu tällaisiin toimenpiteisiin ryhtymisen edellytyksen puuttuvan.

Samassa yhteydessä on otettava kanta siihen, miten ilmoittamattajättämisratkaisu sitoo virallista syyttäjää. Jo tässä on todettavissa, ettei sellaisen ratkaisun sitovuus riidattomasti ole ainakaan yhtä vahva kuin *syyteluvan tai -määräyksen antamisesta päättävän viranomaisen* ratkaisu. Jos viranomainen jättää antamatta syyteluvan tai -määräyksen, virallisella *syyttäjällä ei ole syyteoikeutta* eli syyttämisen edellytys puuttuu. Joissakin tapauksissa *viranomaisen tekemä syyteilmoitus* on niin ikään nimenomaisesti säädetty syyttämisen edellytykseksi samanlaista lainkirjoitustapaa käyttäen, kuin miten on menetelty säädettäessä asianomistajan esittämä syyttämispyyntö syyttämisen edellytykseksi (eli muodostettaessa rikoksesta asianomistajarikos). En sisällytä ilmoittamattajättämissäännöksiin kyseisiä lainkohtia, joissa viranomaiselle luvallistetaan syyteluvan tai -määräyksen antamatta jättäminen taikka syyteilmoituk-

sen tekemättä jättäminen ja joilla siis nimenomaisesti rajoitetaan viralliseen syyttäjän syyteoikeutta.[26]

c. Miten muotoiltuja ovat säännökset, joissa on säädetty edellä a- ja b-jaksossa käsitetyn mukaisista toimenpiteistä luopumisen perusteista? Olen edellä jaksoon 1 §.II.1 ja liitteeseen 1 sisältyviä säännösluetteloita laatiessani lähtenyt sellaisesta työhypoteesista, että tuomitsematta, syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisestä päättävällä viranomaisella on *luvan muotoisella normilla* (»voi») *ilmaistua harkintavaltaa* päätyä toimenpiteistä päättämisen kyseiseen kielteiseen tai myönteiseen tulokseen. Edellä 1.a-jaksossa esitettyä normikäsitteistöä käyttääkseni, toimenpiteistä luopumisesta päättävään viranomaiseen kohdistuu salliva reaktionormi.[27]

Sanotun harkinnanvaraisuuskriteerin avulla olen pyrkinyt (karkeasti) erottamaan tuomitsematta/syyttämättä/ilmoittamatta jättämisen perustavat säännökset säännöksistä, joissa ilmaistaan rangaistavuuden/syyttämisen/syytteeseen ilmoittamisen (tai sitä edeltävän toimenpiteen) edellytyksen puuttuminen. Täten tapahtuvan rajanvedon vaikeus ja kyseenalaisuuskin tulee jäljempänä kohdittain esille etenkin syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisen käsitteiden alaa pohdittaessa. Erimielisyyttä voi syntyä joidenkin liitteessä 1 mainittujen säännösten liitteeseen sisällyttämisen perusteltavuudesta, vastaavasti joidenkin muiden säännösten liitteestä poisjättämisen oikeutuksesta.

Rajanveto-ongelmien vuoksi on erityisen tärkeää kiinnittää eri yhteyksissä vertailumielessä huomiota jaksossa 1 §.II.1 ja liitteen 1 luetteloissa mainitsematta jääneisiin, luetteloihin kelpuutettujen lainkohtien rinnakkais- ja lähisäännöksiin. Samasta syystä korostan pitäväni jaksossa 1 §.II.1 luettelemiani tuomitsematta, syyttämättä ja ilmoittamatta jättämistä koskevia lainkohtia *tyypillisinä* tässä teoksessa tarkoitettuina toimenpiteistäluopumissäännöksinä. Jollen muuta erikseen lausu, pidän jäl-

---

26 Näistä säännöksistä ks. jälj. 7 §.IV.4.g3.

27 Useimmissa po. säännöksistä salliva reaktionormi on ilmaisti expressis verbis siten, että toimenpiteisiin ryhtymisen edellytetään olevan pääsäännön.

Tähän nähden vastakkaisesti on RL 8:4, RVA 18.2 ja 19 §, SRL 46 §, VerotusL 121 § sekä TyöllisyysL 27 § (ks. liitteen kohtia 1, 10—12, 18 ja 32) muotoiltu siihen viittaaviksi, että toimenpiteistä luopuminen on pääsääntö. Sama pätee STL 41 §:ään (liitteen 1 kohta 13), josta toimenpiteisiin ryhtymisen salliva normi käy epäsuorasti ilmi.

Tuomitsematta jättämisen sallittavuuden ilmaisevien sanontojen tulkinnasta ks. jälj. 10 §.I.

jempänä toimenpiteistäluopumissäännöksistä puhuessani silmällä nimenomaan niitä.

3. *Toimenpiteistä luopumisesta päättävistä viranomaisista*

a. Edellä 1.a-jaksossa olevasta kaaviosta ilmenee toimenpiteistä — toimenpiteisiin ryhtymisestä ja samalla toimenpiteistä luopumisesta — päättäviä viranomaisia. Viranomaisten piiri on tuomitsematta ja syyttämättä jättämisen osalta selvä: edellisestä päättävät *tuomioistuimet* [28] ja jälkimmäisestä *viralliset syyttäjät*.[29]

Erikoislaatuista syyttämättäjättämisvaltaa käyttävät *oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies* antamalla virkamiehille huomautuksia syyttämisen tai syytteeseen määräämisen sijasta. Tällaisen huomautuksenantokäytännön kehitysvaiheita selvittänyt *Hidén* toteaa muun muassa, että OKa:n OS 5 §:n tuntema huomautuksenantomenettely on vanhaa perua ja että menettelyn sääntely merkitsi vain pitkäaikaisen käytännön muodollista vahvistamista.[30] Huomautuksen antaminen perustuu tavanomaiseen oikeuteen,[31] ja sen tosiasiallinen merkitys on suuri.[32] Pantakoon merkille, ettei huomautuksen antamisen vaihtoehto ole oikeuskanslerin tai eduskunnan oikeusasiamiehen käytännössä ollut vain syyttäminen tai syytteeseen määrääminen, vaan myös kehotus kurinpitotoimenpiteisiin ryhtymisestä. Siten oikeuskansleri ja oikeusasiamies eivät anna huomautuksia ainakaan yksistään virallisen syyttäjän, vaan myös

---

28 Rikosasiain tuomioistuimista ks. esim. *Tirkkonen* 1969, 123 ss., ja *Majanen* 1973 b, 18 s.

29 Virallisista syyttäjistä ks. esim. *Tirkkonen* 1969, 232 ss., ja *Jaatinen* 1972, 3 ss.

30 *Hidén* 1970, 247 ss. Ks. myös siinä mainittuja lähteitä. —
OKa:n OS 5 §:n sisällöstä ks. liitteen 1 kohtaa 16.

31 Ks. *Tirkkonen* 1973, 77. Sekä *R. Ellilä* (1958 b, 261 s., alav. 3, ja 1968 b, 255 alav. 1 a) että *Tirkkonen* (1973, 75 ss.) ovat arvostelleet sitä, että huomautuksenanto-oikeudesta säädettiin vain asetuksen vahvuisessa ohjesäännössä.

32 Huomautusten määrästä ks. erit. *Hidén* 1970, 354 ss. (eduskunnan oikeusasiamiehen) ja esim. OKa 1972, 8 (oikeuskanslerin osalta).
Merkille pantavaa on, ettei virkamiehen havaitseminen virheellisyyteen syypääksi useinkaan johda edes huomautuksen antamiseen vaan »*toimenpiteiden raukeamiseen*». Ks. erit. *Kertomus oikeuskanslerinvirastossa suoritetusta tutkimuksesta* 1964, 119 ss. Huomaa myös *Hidén* 1970, 272 ss.

(pikemminkin) virkamiesten toiminnan lainmukaisuutta valvovan viranomaisen ominaisuudessa.[33]

b. Se, mitä on perusteltua lukea ilmoittamatta jättämisestä päättäviin viranomaisiin, ei ole riidatonta. Kiistatonta kyllä on, että *poliisimiehet* ovat tyypillisesti tällaista valtaa käyttäviä viranomaisia.[34] PolL 14 §:n 2 momentin yleissäännöksen mukaan poliisimies voi määräedellytyksin jättää rikosilmoituksen tekemättä ja hänen esimiehensä ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen. Tästä lainkohdasta käy nähdäkseni ilmi, että ilmoittamatta jättäminen voi ajoittua joko *esitutkintaa edeltävään vaiheeseen* (rikosilmoituksen tekeminen) *tai esitutkintavaiheeseen* (esitutkinnan aloittamisesta syytteeseen ilmoittamiseen).[35] Esitutkintaa edeltävässä vaiheessa voi luopumisvaltaa käyttää virka-arvojärjestyksessä kuka tahansa poliisimies, mutta esitutkintavaiheessa vain esimiesasemassa oleva poliisimies.[36]

---

33 Sanotun johdosta vrt. *Hidén* 1970, 229 s., jossa eduskunnan oikeusasiamiehen ei katsota olevan rinnastettavissa virallisiin syyttäjiin syyttämisvelvollisuuden osalta — eikä yleensäkään; syyttämisvelvollisuuden tiukkuuteen tehtävät muutokset eivät vaikuta oikeusasiamiehen toimimisvelvollisuuteen.

34 Tekstissä omaksutun määritelmän mukaan poliisiviranomaisiin lukeutuvat PolL 14.2 §:ssä tarkoitettua ilmoittamattajättämisvaltaa käyttävät poliisimiehet.

Vertailun vuoksi todettakoon, että kun nyttemmin kumotuissa TLA 31.3 §:ssä ja MAA 85.2 §:ssä puhuttiin poliisiviranomaisen määrättävästä ilmoittamatta jättämisestä, ei liikennettä valvovien poliisimiesten tulkittu kuuluvan poliisiviranomaisiin. Ks. *Lehkonen* 1961, 814. Samoin TLL:iin sisällytettäväksi esitetyn (sittemmin hyväksymättä jääneen) säännöksen vastaavan sanonnan osalta *Ltk:n laus.* n:o 4/1961, 8, ja *Laki- ja talousvk:n miet.* n:o 34/1963 vp, 1.

Poliisiviranomaisen käsitteelle annetuista eri merkityssisällöistä ks. *Sinisalo* 1973, 16.

35 Vrt. säädettävän lain kannalta *OikM:n lso:n julk.* 3/1973 *(Mandelin—Nyberg),* 14 s. ja 128 (4 §), jossa ehdotetun viittaussäännöksen mukaan PolL 14.2 § soveltuisi vain esitutkinnan toimittamatta jättämiseen.

Saman julkaisun perustelut viittaavat kuitenkin siihen, että ilmoittamatta jättämisen muotona voisi olla myös esitutkintapöytäkirjan laatimatta tai syyttäjälle toimittamatta jättäminen. »Jos tutkinnassa on käynyt ilmi, ettei rikosta ole tapahtunut, tai että se on vähäpätöinen taikka vähäinen . ., ei esitutkintapöytäkirjaa yleensä laaditakaan. Jos taas ketään ei voida asettaa syytteeseen tapahtuneen rikoksen johdosta, ei esitutkintapöytäkirjaa, mikäli se on ehditty laatia, tarvitse lähettää syyttäjälle. — — —» *(Sama,* 44 s.)

36 PolA 3 §:n mukaan poliisimiehet koostuvat poliisipäällystöstä, poliisialipäällystöstä ja poliisimiehistöstä.

Olen sisällyttänyt liitteen 1 luetteloon säännöksiä, joiden mukaan syytteeseen ilmoittamisesta (tai sitä edeltävästä toimenpiteestä) luopuu muu valvontaviranomainen kuin poliisiviranomainen.[37] TerveydenhoitoL 91 §:n 2 momentissa tällaisena ilmoittamatta jättämisestä päättävänä viranomaisena mainitaan poliisiviranomaisen lisäksi [terveydenhoito]lautakunta. Säännöksiä, joissa kyseistä valtaa käyttävänä viranomaisena ei lainkaan luetella poliisiviranomaista — yleisvalvontaviranomaista — vaan jokin *erityinen valvontaviranomainen,* ovat ValtTarkL 8 §:n 2 momentti (valtiontalouden tarkastusvirasto), KaivosL 63 §:n 1 momentti (kauppa- ja teollisuusministeriö), Rehu- ja lannoiteL 14 §:n 3 momentti (Valtion maatalouskemian laitos) ja RakennusL 146 §:n 3 momentti (maistraatti, järjestysoikeus ja rakennuslautakunta). ValtuusRL 16 §:ssä ja VeneliikenneL 8 §:ssä ei määritellä, minkälaista valvontaviranomaista tarkoitetaan.[38] Säännökset käsittävistä laeista ilmenee, että säännöksissä tarkoitettujen viranomaisten — eikä (niinkään) poliisiviranomaisen — edellytetään valvovan asianomaisten lakien noudattamista.[39]

Se, että mainituissa lainkohdissa on erikseen säädetty syytteeseen ilmoittamatta jättämisestä ja siten edellytetty sen olevan poikkeuksellista, puoltaa vastakkaispäättelysäännön mukaan ilmoittamisvelvollisuuden olemassaoloa silloin, kun muuta ei ole säädetty tai ole tavanomaisoikeudellisesti voimassa.[40]

Tavanomaisoikeudellisena voitaneen pitää periaatetta, että yhdenlai-

---

37 Ks. liitteen 1 kohtia 14, 17, 21—23, 27 ja 29.

38 Mainittujen säännösten johdosta ks. ValtTarkL 8.2 §:n osalta HE n:o 67/1947 vp, 3, sekä *Rytkölä* 1960, 609 s., *sama* 1965, 66 s., ja *Paalanen* 1970, 98; ValtuusRL 16 §:n osalta *HE* n:o 192/1957, vp, 1; TerveydenhoitoL 91.2 §:n osalta *HE* n:o 38/1963 vp, 10, ja *Salo* 1968, 314 s.; Rehu- ja lannoiteL 14.3 §:n osalta *Tuominen* 1971, 251; RakennusL 146.3 §:n osalta *HE* n:o 23/1968 vp, 9, ynnä VeneliikenneL 8 §:n osalta *HE* n:o 108/1968 vp, 2, *Laki- ja talousvk:n miet.* n:o 25/1968 vp, 1, em. *HE*:n johdosta sekä *Helminen* 1969, 139 s., ja *Tuominen* 1971, 247 s.

39 Ks. po. laeista ValtTarkL 1 §, ValtuusRL 11 §, TerveydenhoitoL 3 luku (verr. kansanterveyslain, 28. 1. 1972/66, 6 §:ään), KaivosL 59 §, Rehu- ja lannoiteL 17 §, RakennusL 9—10 § ja VeneliikenneL 7 §.

40 Tekstissä lausuttua tukevana voinee pitää sitä, ettei kunnallisvaltuustolla ole katsottu olevan ValtTarkL 8.2 §:ssä säänneltyä vastaavaa oikeutta olla saattamatta tuomioistuimessa käsiteltäväksi kunnallislain (27. 8. 1948/642) 101 §:ssä tarkoitettua rikollista menettelyä. Ks. *KHO 1954 II 502* ja *Kuuskoski—Hannus* 1973, 310 s. ja 381 s.

Ks. myös *Tuominen* 1971, 251 ja 253, jossa Rehu- ja lannoiteL 14.3 §:ää pidetään lain erityisluonteen huomioon ottaen tarpeellisena. Tuomisen esityksestä lie-

sina (erityisinä) valvontaviranomaisina toimivilla *kurinpitoviranomaisilla* on tietyn määräisesti harkintavaltaa, ilmoittaako virkamiehen tekemä rikos syytteeseenpanoa varten viralliselle syyttäjälle vai pannako kurinpitomenettely vireille. Periaatteen säädännäisoikeudellisena ilmauksena mainittakoon SRL 14 §:n 1 momentti. Tätä lainkohtaa täydentää vuodelta 1972 oleva sotilaskurinpitoasetus.[41] Vuoden 1973 lopulla julkistetussa sotilaskurinpitotoimikunnan mietinnössä todetaan yleisenä — eikä vain sotilasasioita koskevana — sääntönä vallitsevan, että kurinpitomenettelyyn turvaudutaan yleensä silloin kun virkamiehen virkavelvollisuuksien vastainen käyttäytyminen ei nimenomaan vaadi syytteen nostamista tuomioistuimessa.[42] Käytettävissä olevien empiiristen tietojen perusteella kurinpitomenettelyyn turvautuminen onkin varsinkin sotilasasioissa erittäin tavallista.[43] Merkille pantavaa on, että kurinpitoviran-

---

nee pääteltävissä, ettei Valtion maatalouskemian laitoksella hänen mukaansa olisi ilmoittamattajättämisoikeutta ilman siihen valtuuttavaa erityissäännöstä.

Ks. vielä uudesta lainsäädännöstä TyösuojeluL 24 §, jonka mukaan laissa tarkoitetulla valvontaviranomaisella — työsuojeluviranomaisella — ei ole valtaa jättää syyteilmoitusta tekemättä.

41 SRL 14.1 § ja SKA ovat tässä yhteydessä sikäli huonoja esimerkkejä, että niissä säännellyissä tapauksissa — toisin kuin yleensä kurinpitoasioissa — syyteilmoituksen tekemättä jättäminen estää ed. alav:n 26 kohdalla tekstissä sanotulla tavalla virallista syyttäjää syyttämästä. Tämän vuoksi niitä käsitellään jälj. jaksossa 7 §.IV.4.g3 eikä mainita liitteen 1 luettelossa.

42 *Kom.miet.* 1973: 101, 291.

RL 40: 20—21:n ja SRL 157 §:n laajan ja erittäin harkinnanvaraisen soveltamisalan huomioon ottaen on kyseenalaista, onko olemassa kurinpito- muttei rikosoikeudellisen vastuun perustavia virkavirheitä. Sanotun johdosta ks. esim. *Kekomäki* 1924, 135, *Kytömaa* 1945, 482, *R. Ellilä* 1949 b, 265, *Rytkölä* 1965 (alkup. 1951), 64 s., *Merikoski* 1970 (alkup. 1956), 300 s., ja *Backman* 1970 a, 490. Kysymykseen myönteisesti vastanneita ovat *Tarjanne* (1934 b, 112), *Palme* (1947, 53), *Tirkkonen* (1969 (alkup. 1948), 55 alav. 11), ja *Honkasalo* (1962, 242).

Varsinkin siitä, miten törkeän virkavelvollisuuksien vastaisen menettelyn edellytetään perustavan syytteeseenilmoittamisvelvollisuuden, ks. esim. *Grotenfelt* 1913, 33 s., *Ståhlberg* 1928, 194 ss., ja *Rytkölä* 1960, 604 s., toisaalta sekä *Palme* 1947, 44 ss. (viitteineen), toisaalta. Huomaa myös *Rytkölä* 1973, 305 s.

43 Sotilasasioiden osalta ks. *Kom. miet.* 1972: A 18, 29: v. 1970 määrättiin kaikista rangaistuksista kurinpitomenettelyssä yli 90 %.

Leppä (1972, 27 ja 31 s.) on virkarikoksia koskevassa tilastollisessa tutkimuksessaan tehnyt selkoa Valtionrautateiden ja posti- ja lennätinlaitoksen virkamiehille vv. 1956—1970 oikeuskäsittelyssä tuomituista rangaistuksista ja kurinpitomenettelyssä määrätyistä kurinpitorangaistuksista. Jälkimmäiset olivat Valtionrautateiden osalta noina vuosina 77 % kummankinlaisten rangaistusten yhteis-

omaisella on katsottu olevan yllä kerrottua vastaavaa harkintavaltaa siinäkin suhteessa, pannako kurinpitomenettely vireille vai ei, samoin kuin siinä, tuomitako vireille pannussa kurinpitomenettelyssä rangaistus vai ei.[44]

Käytännössä kurinpitomenettely ei ole ollut ainut rikosprosessuaalisen käsittelyjärjestyksen korvaava menettely. Vuonna 1973 mietintönsä jättäneen verorikostoimikunnan mukaan *veroviranomaiset* ovat useimmiten tyytyneet määräämään hallinnollisessa järjestyksessä (hallinnollisen) seuraamuksen, veronkorotuksen, tekemättä sellaisen määräämisen lisäksi tai sijasta syyteilmoitusta. Hallinnollista tietä on annettu suosituksia rajoista, joiden puitteissa verorikokset on ilmoitettava syytteeseen.[45] Verorikostoimikunnan mietinnössä esitetään selostetun, laillisuudeltaan kyseenalaisen käytännön sääntelyä (eduskunta)laissa.[46]

TulliL 141 §:ään vuonna 1969 tehdyn muutoksen perusteluista saa käsityksen, että *tulliviranomaisille* tarkoitettiin tullirikosten osalta luvallistaa veroviranomaisten noudattamaa vastaava käytäntö.[47]

c. Syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisen eroa hämärtää, että *osa virallisista syyttäjistämme on samalla piirinsä poliisipäällikkönä ja osa* erityissäännösten nojalla *oikeutettu ryhtymään esitutkinnan toimittami-*

---

määrästä. Posti- ja lennätinlaitosta koskeva vastaava suhteellinen osuus oli 79 %. Lepän tutkimuksen prosenttilukuja tarkasteltaessa on muistettava, että samasta virkarikoksesta voidaan eräin rajoituksin sekä tuomita rangaistukseen että määrätä kurinpitorangaistus.

44 Ks. esim. *Kytömaa* 1945, 485, ja *Merikoski* 1968, 21 s.

45 *Kom.miet.* 1973: 31, 11, 31, 47 ja 106.

46 *Kom.miet.* 1973: 31, 106 ss. ja 127 (10 §).

Voimassa olevan oikeuden osalta vrt. VerotusL 121 §:ään ja EnnakkoperintäL 63.3 §:ään (liitteen 1 kohdat 18—19). Näistä lainkohdista edellinen luvallistaa tuomitsematta, jälkimmäinen sekä syyttämättä että tuomitsematta jättämisen.

47 TulliL 141 § (L:ssa 4. 7. 1969/450) kuuluu seuraavasti: »Jos maahan saapuvalta henkilöltä matkustajain tarkastuksessa tai muutoin tavataan tavaraa, jota hän laiminlyömällä ilmoitusvelvollisuutensa tietensä tai törkeästä huolimattomuudesta on tuonut tai yrittää tuoda maahan enemmän kuin mihin hänellä 90 §:n tai muun säännöksen nojalla veroja tai maksuja suorittamatta olisi oikeus, *eikä asiaa ole käsiteltävä tullirikoksena,* kannettakoon vero tai maksu kaksinkertaisena.» (Kurs. tässä.)

Perusteluista ks. *HE* n:o 50/1969 vp, 3, jossa lausutun mukaan tullitarkastuksissa on usein havaittu jätetyn ilmoittamatta pienehköjä tavaramääriä »olosuhteissa, joissa syytettä tullirikoksesta ei ole aihetta nostaa».

seen ja olemaan läsnä poliisiviranomaisen suorittamassa esitutkinnassa. Edellisiin syyttäjiin lukeutuvat nimismiehet: he ovat sekä piirinsä poliisipäälliköitä että läänin yleisiä syyttäjiä. Ennen 1. 4. 1959 perustetuissa, pienissä kaupungeissa sama henkilö saattaa toimia sekä poliisimestarina että kaupunginviskaalina. Jälkimmäisiä syyttäjiä ovat kaupunginviskaalit KaupVOS 9—11 §:n mukaan.

Tosiasiallisesta tilanteesta on kuitenkin huomattava, että nimismiehiltä kuluu oikeuskanslerinvirastossa vuonna 1972 valmistuneen selvityksen mukaan vähemmän aikaa esitutkinta- kuin syyttämistehtäviin. Niissä nimismiespiireissä, joissa nimismiehellä on apulaisnimismies, edellinen (toisin kuin jälkimmäinen) käyttää omaksutun työjärjestyksen mukaan vain vähäisen osan virka-ajastaan kumpaankaan tarkoitukseen.[48] Myöskin KaupVOS 9—11 §:llä lienee käytännössä vähän merkitystä. Suurempien kaupunkien kaupunginviskaalit eivät mainittavammin toimittane tai seuranne esitutkintoja.[49]

Nykyisen asiaintilan vallitessa nousee kysymys, kummassa ominaisuudessa sekä virallisena syyttäjänä että poliisipäällikkönä toimivan henkilön on syytä luopua toimenpiteistä. Ensisilmäykseltä luonnolliselta kannalta vaikuttaa, että tuollainen henkilö luopuu toimenpiteistä sen viranomaisen ominaisuudessa, jonka alaan kuuluvia tehtäviä hän tosiasiallisesti hoitaa asianomaisella hetkellä. Riidatonta tällöin on, ettei kyseisen henkilön toimiminen toimenpiteistä luopumisesta päättävänä viranomaisena vaikuta PolL 14 §:n 2 momentissa asianomistajalle suotua etua heikentävästi: esitutkinta on joka tapauksessa suoritettava sanotussa lainkohdassa mainituin edellytyksin.

Edellä käytännöstä esiin tuodun valossa kerrotunlainen näkemys merkitsee, että puheena oleva henkilö luopuu toimenpiteistä useimmiten syyttäjänä. Osaltani puoltaisin kantaa, että kyseisessä kaksinaisasemassa olevan henkilön tulisi ainakin pääsääntöisesti päättää toimenpiteistä luopumisesta *virallisen syyttäjän ominaisuudessa.* Toisin sanoen hän tekisi toimenpiteistäluopumisratkaisun vasta siinä vaiheessa, kun hänellä olisi käytettävissään esitutkinnassa kerääntynyt aineisto syytteen nostamista koskevaa harkintaa varten.

Kanta lienee sitä perustellumpi, mitä myöhemmässä oikeudenkäyn-

---

48 Ks. *Jaatinen* 1972, erit. 43.

49 Ks. *Tirkkonen* 1969, 243 alav. 31, ja *sama* 1972 b, 338. Ks. myös *OikM:n lso:n julk.* 3/1973 *(Mandelin—Nyberg),* 7 s.

tiä edeltävässä vaiheessa toimenpiteistä luopuminen ajankohtaistuu. Tuskin on mielekästä sanoa, että kyseinen henkilö voisi luopua esitutkinnan päätösvaiheesta, syytteeseen ilmoittamisesta, eli luopua tekemästä itselleen syytteeseenpanoilmoitusta. Sitä paitsi mitä myöhemmässä rikosasian tutkimisen vaiheessa toimenpiteistä luovutaan, sitä paremmin asia keskimääräisesti tulee selvitetyksi. Omaksuttavalla tulkinnalla on nykyisin sillä tavoin ratkaisujen valvottavuuden kannalta merkitystä, että vain syyttämättä muttei myös ilmoittamatta jättämisistä on lähetettävä tietoja Tilastokeskukselle ja oikeuskanslerinvirastolle (ks. jäljempänä 5 §.I.1).[50]

4. *Ilmaisujen »tuomitsematta, syyttämättä ja ilmoittamatta jättäminen» sekä »toimenpiteistä luopuminen» kielellistä tarkastelua*

a. »Tuomitsematta, syyttämättä ja ilmoittamatta jättäminen» eikä varsinkaan »toimenpiteistä luopuminen» eivät kielellisesti ilmaise hyvin niiden käsitteiden sisältöä, joiden kuvaamisessa niitä tässä teoksessa käytetään.

Tarkasteltaessa näitä ilmaisuja sanotussa järjestyksessä voitaneen *»tuomitsematta jättämistä»* pitää ilmaisuista sikäli onnistuneimpana, että sitä käytetään muodossa »rangaistuksen tuomitsematta jättäminen» kyseisistä sanonnoista johdonmukaisimmin säädösteksteissä. Ilmaisu sopii kielellisesti kuvaamaan sitä, että syytetty jätetään tuomitsematta rangaistukseen, vaikka hänen syyllistymisensä rangaistavaan tekoon katsotaan selvitetyksi.

Lainsäädännössämme ei kyseistä sanontaa kuitenkaan käytetä johdonmukaisesti esillä olevassa merkityksessä. Rangaistukseen tuomitsematta (rankaisematta) jättämisestä puhutaan esimerkiksi RL 3 luvun 9 §:ssä (L:ssa 29. 12. 1967/621) ja 10 §:ssä tarkoittaen, ettei syytettyä ole syyllisyyden ja siten rangaistavuuden poistavan perusteen olemassaolon (rangaistavuuden edellytyksen puuttumisen)[51] vuoksi tuomittava rikosoi-

---

[50] Vrt. mm. TLL 9 a §:n antamista tarkoittavaan *HE*:een n:o 62/1963 vp, 3: »Vastaavanlainen harkintavalta on annettu ... viralliselle syyttäjälle *niitä tapauksia silmälläpitäen, joissa poliisiviranomainen ei samalla toimi syyttäjänä,* jättää syyte tekemättä.» (Kurs. tässä.) Samoin *Ltk:n laus.* n:o 4/1961, 6 s.

[51] En pyri tässä teoksessa terminologisesti erottamaan toisistaan niitä tapauksia, joissa rangaistavuuden edellytys puuttuu jo *tekohetkellä,* niistä, joissa ran-

keudelliseen vastuuseen.[52] Terminologisesti selventävää olisi Ruotsin esimerkin mukaisesti erottaa rikosoikeudelliseen eli rangaistusvastuuseen ja rangaistukseen tuomitsematta jättäminen; rangaistusvastuuseen — toisin kuin rangaistukseen — tuomitsematta jätettäessä puuttuu rangaistavuuden edellytys.[53]

Käsitteiden eroja on omiaan osaltaan hämärtämään se, että tuomitsematta jättämistä koskeva yleissäännös (RL 3: 5.3) sisällytettiin rikoslain rangaistavuuden poistavia tai sitä vähentäviä perusteita sääntelevään 3 lukuun.[54] Niin ikään käsitteellistä johdonmukaisuutta haittaavaa on

---

gaistavuus sulkeutuu pois *teon jälkeisen seikan* (kuten vanhentumisen) vuoksi. Perustelen kantaani sillä, että nimenomaan viimeksi mainitunlaisten tapausten yhteydessä käytettäväksi kielellisesti soveltuva poistaminen-sana on ollut yleinen ensiksi mainitunlaisistakin tapauksista puhuttaessa. Esim. RL 3 luvun otsikon mukaan luvussa säännellään rangaistavuuden poistavia perusteita, ja rikosoikeustieteessämme on ollut tavallista puhua oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden poistavista perusteista. Oikeuskirjallisuudestamme ks. esim. *Honkasalo—R. Ellilä* 1966, 42 s. ja 53 (vrt. kuitenkin jälkimmäisellä s:lla olevaan otsikkoon), sekä *Anttila—Heinonen* 1971, 73 ja 101.

Kielenkäytön epätarkkuuteen on kyllä kiinnitetty huomiota. Ks. esim. *Serlachius* 1909, 96 alav. 1, *Grotenfelt* 1913, 68 s., ja *Anttila* 1946, 2 alav. 6. Ensiksi mainitussa lähteessä Serlachius pitää ruotsinkielisessä tekstissä olevaa ilmaisua »om grunder, som *utesluta* straffbarheten» (verr. ilmaisuun »grunder som *upphäfva* straffbarheten») sanamuodollisesti suomenkielistä sanontaa onnistuneempana.

52 RL 3: 9—10:ssä säännellyistä tapauksista ks. jälj. 7 §.IV.4.b, jossa yleisesti käsitellään rangaistavuuden poistavia perusteita.

Ks. myös RL 8: 1.1 (L:ssa 16. 2. 1973/138), jossa rangaistuksen tuomitsemisen kiellolla tarkoitetaan, että vanhentunutta rikosta koskeva syyte on hylättävä rangaistavuuden poistavan perusteen olemassaolon vuoksi. Näin *HE* n:o 130/1972 vp, 1, sekä *Koskinen* 1973 a, 100 s., ja *Mäkinen* 1973, 24 (ks. myös näissä lähteissä olevia mainintoja aiemman oikeuden mukaisesta samanlaisesta kannasta). RL 8: 6.1:ssä olevan ilmaisun »rangaistusta ei saa tuomita» osalta samoin *Mäkinen* 1973, 24; vrt. *Koskinen* 1973 a, 243 s.

53 Rangaistusvastuuseen tuomitsemisen kielto kuuluu »skall ej dömas till ansvar» (mm. rikoskaaren 5: 1.2). Tuomitsematta jättämistä koskeva ilmaisu on »må påföljd eftergivas» (mm. rikoskaaren 33: 4.3). Tarkemmin ks. *Agge* 1969, 339 s. ja 343 s., sekä *Jareborg* 1969, 348 ja 353, ynnä *Beckman—Holmberg—Hult—Strahl* 1970, 41 s.

Vrt. kuitenkin rikoskaaren vanhentumissäännökseen (33: 1.1) sisältyvään ilmaisuun »påföljd må ej dömas», jonka on tulkittu kieltävän rangaistusvastuuseen tuomitsemisen. Ks. esim. *Beckman—Homberg—Hult—Strahl* 1971, 335.

54 Tähän harhaanjohtavuuteen on kiinnittänyt huomiota *Heinonen* (1970, 668 s.).

luonnehtia tuomitsematta jättämistä (tai yleensä toimenpiteistä luopumista) anteeksianto-oikeuden käyttämiseksi. Sellainen kielenkäyttö voi johtaa tuomitsematta jättämisen perustavien seikkojen samastamiseen syyllisyyden poistaviin perusteisiin.[55] Jälkimmäisiä perusteita on näet oikeuskirjallisuudessa kutsuttu anteeksiantoperusteiksi.[56] Anteeksiantotermin kytkeminen toimenpiteistäluopumissäännöksiin on kyllä sikäli ymmärrettävää, että niistä keskeisimpiin — vuoden 1966 säännöksiin — sisältyy sanonta »teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen *anteeksi annettavasta* huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä».[57]

En pidä onnistuneena puhua rangaistuksesta luopumisestakaan tuomitsematta jättämisen synonyyminä, koska edellinen sanonta saattaa synnyttää mielikuvan jo tuomitun rangaistuksen poistamisesta (yksittäisestä armahduksesta).[58] Jotkut tutkijat ovat tosin katsoneet, että tuomitsematta jättäminen on eräänlaisen armahdusoikeuden käyttämistä.[59]

»Rangaistuksesta luopuminen» sopii ehkä parhaiten ilmaisemaan sellaista RL 3 luvun 11 §:n (L:ssa 2. 7. 1973/577) soveltamisen tulosta, jossa

---

55 *Ltk:n laus:*ssa n:o 1/1966, 3 ss., katsotaan tuomitsematta jättämisen merkitsevän anteeksianto-oikeuden käyttämistä. Lausunnosta ei kuitenkaan käy selvästi ilmi, tarkoitetaanko, että tuomitsematta jättämisen edellytysten täyttyminen merkitsisi teon rangaistavuuden sulkeutumista pois. Kielteiseen vastaukseen viittaa lausunnon toteamus, jonka mukaan teko leimataan tällöin muodollisesti rikokseksi. Ks. myös *Nousiainen* 1961, 7 s. (vrt. *sama,* 4).

Vrt. *Agge—Thornstedt* 1973, 154, jossa Ruotsin rikoskaaren 33: 4.3:n tuomitsemattajättämissäännös käsitellään subjektiivisten rangaistavuuden poistavien perusteiden (subjektiva ansvarsfrihetsgrunder) yhteydessä.

56 Termistä anteeksiantoperuste tulee puhetta jälj. jaksossa 7 §.IV.4.b.5.

57 Ks. jälj. 8 §.III.1.

58 Vrt. *Granfelt* 1941, 79 ss., jossa otsikon »Omständigheter vilka utesluta straff» alla käsitellään paitsi armahdusta myös mm. vanhentumista sekä syyttämättä ja ilmoittamatta jättämistä. Granfeltin otsikko soveltuu mainituista säännöstöistä mielestäni vain armahdukseen, koska vanhentuminen poistaa vallitsevan käsityksen mukaan teon rangaistavuuden (ks. ed. alav:ssä 52 mainittua). Armahduksesta ks. jälj. 7 §.IV.4.c.

Ulkomaisesta oikeustieteestä vrt. esim. *Hurwitz—Waaben* 1971 (alkup. 1952), 572, *Andenaes* 1956, 420, ja *v. Weber* 1956, 705. Viimeksi sanotussa lähteessä tuomitsematta jättämisestä käytetty termi kuuluu »Absehen von Strafe».

59 Ks. esim. *Nyberg* 1944, 345, *Aulie* 1953, 29, *Andenaes* 1956, 421, ja *Petersen —Soukka* 1971, 324. *v. Weber* (1956, 705) toteaa saksalaisen tieteisopin osalta, ettei po. käsitys ole missään vaiheessa saavuttanut vallitsevan mielipiteen asemaa.

Ks. vielä *SOU* 1948: 40, 14, *Heuman* 1953, 2 s., ja *Lindholm* 1968, 550.

rangaistuksen tuomitsemista edeltänyt vapaudenmenetys katsotaan rangaistuksen täydeksi suoritukseksi. Lainkohdan sanamuodon mukaan rikoksentekijä tuomitaan rangaistukseen, mutta samalla lausutaan sen tulleen kokonaan suoritetuksi.[60] Vastaavasti RL 1 luvun (L:ssa 20. 6. 1963/320) 7 §:n 1 momentissa edellytetään voitavan päätyä ratkaisuun, jossa ulkomailla suoritettua rangaistusta pidetään teon täytenä rangaistuksena. Samanlainen ilmaisu sisältyy myös SRL 34 §:n 2 momenttiin (L:ssa 14. 1. 1972/1).

Vielä mainittakoon, että rangaistuksen raukeamisen käsitettä käytetään säädösteksteissä määrätyssä merkityksessä. EhdRangL 7 §:ssä (L:ssa 23. 12. 1948/903) tarkoitettu ehdollisesti tuomitun rangaistuksen raukeaminen merkitsee rangaistuksen katsomista suorittamattoman rangaistuksen veroiseksi.[61] RL 8 luvun (L:ssa 16. 2. 1973/138) 9, 11—12 ja 14 §:n mukaan rangaistuksen tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpano raukeaa — seuraamus jää suorittamatta — vanhentumisen tai rikoksentekijän kuoleman johdosta.

b. Sisällytän *syyttämättä jättämisen* käsitteen alaan useista toimenpiteistä luopumisen: *syytteen nostamatta ja syytteeseen yhtymättä jättämisen* sekä sellaisen *syytteen perille ajamatta jättämisen,* joka on nostettu tai johon on yhdytty.[62] »Syyttämättä jättäminen» ilmaisee kielellisesti vielä huonommin kuin »tuomitsematta jättäminen» perusteita, joihin nojautuen ratkaisuun on päädytty. Syyttämättä jättämisellä voidaan rikosprosessuaalisessa kielenkäytössä perustellusti ymmärtää yhtä hyvin tapauksia, joissa syytteen ajamisesta luopuminen perustuu riittävän rangaistavuus- tai tosiseikastokysymystä koskevan näytön puuttumiseen, kuin tapauksiin, jotka täyttävät edellä 2-jaksossa hahmotellut syyttämättä jättämisen tunnusmerkit. Se, että syyttämättä jättämisestä puhutaan tässä teoksessa vain viimeksi sanotussa merkityksessä, on siten ollut seurausta käsitteen alan sopimuksenvaraisesta supistamisesta.

---

60 RL 3: 11:stä varhemman oikeuden pohjalta ks. erit. *R. Ellilä* 1949 b, passim. V:n 1973 lainmuutoksen perusteluista ks. *HE* n:o 237/1972 vp.

61 EhdRangL 7 §:n tulkinnasta ks. *Anttila* 1960, 72 ss.

62 RVA 15.2 ja 18.3 §:n osalta näin *Ltk:n laus.* n:o 1/1966, 10 s. Samoin NuorRikL 2 §:n osalta *Kekomäki* 1942, 7, *Tirkkonen* 1972 b (alkup. 1953), 608, ja *R. Ellilä* 1968 b, 258 s. Vastaavasti rikosasiain oikeudenkäyntiä koskevissa uudistusehdotuksissamme, ks. esim. *Kom.miet.*1939: 12, 78 (250 §).

Eräissä ulkomaisissa oikeusjärjestyksissä on virallisen syyttäjän valtaa po. suhteessa rajoitettu. Ks. jälj. 6 §.II.2.a—b.

Tarkoitan myös *ilmoittamatta jättämisellä* useista toimenpiteistä luopumista. Luen käsitteen piiriin esitutkinnan aloittamista edeltävästä toimenpiteestä luopumisen: *rikosilmoituksen tekemättä jättämisen,* samoin *esitutkinnan suorittamista tarkoittavista toimenpiteistä luopumisen ja* tällöin *viime kädessä syytteeseen ilmoittamatta jättämisen.*[63] Todetusta selviää, että »ilmoittamatta jättäminen» kattaa kielellisesti hiukan epätarkasti niiden toimenpiteiden alaa, joista ilmoittamatta jätettäessä luovutaan.[64] Vastaavassa suhteessa ovat nimitykset »tuomitsematta jättäminen» ja »syyttämättä jättäminen» onnistuneempia. Niitä perusteita, joihin nojautuen ratkaisuun on päädytty, »ilmoittamatta jättäminen» on yhtä huono ilmaisemaan kuin viimeksi sanotutkin nimitykset.

c. Tuomitsematta, syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisen yläkäsitteen nimitykseksi on enenevästi omaksuttu *»toimenpiteistä luopuminen».*[65] Harvemmin on samaa tarkoittavasti käytetty yksikkömuotoa »toimenpiteestä luopuminen».[66] Tällaisen, asiayhteydestä irrotettuna mitään sanomattoman termin omaksuminen on käsitettävissä sitä taustaa vasten, että tuomitsematta, syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisellä katsotaan olevan yhteisiä piirteitä ja yläkäsitteen käytöllä koetaan sen vuoksi saavutettavan joitakin esityksellisiä etuja.[67] Tuollaisia yhteisiä piirteitä olen luonnostellut edeltäneessä 2-jaksossa.

Lausutusta käy ilmi, että toimenpide-sanaa käytetään puheena olevassa yhteydessä sanan yleiskielen käytöstä poikkeavassa merkityksessä. Sanalla on sikälikin erityinen merkityssisältö, ettei tässä teoksessa tarkoitetusta toimenpiteistä luopumisesta johdu, etteikö rikoksentekijäksi katsottuun henkilöön kohdistettaisi tai voitaisi kohdistaa rikoksen johdosta yhtä tai useampaa oikeudellista ja/tai tosiasiallista seuraamusta.

---

63 Vrt. ed. 3.b-jaksossa lausuttuun.

64 *Ylösjoki* (1966, 166, ja 1968, 283) ei ole omaksunut ilmaisua »ilmoittamatta jättäminen», vaan puhuu PolL 14.2 §:ää tulkitessaan sikseenjättöinstituutista/-oikeudesta.

65 Ks. *Heinonen* 1970, 659 s., *Vikatmaa* 1970, 204, *Anttila—Heinonen* 1971, 174 s., *Kom.miet.* 1972: A 1, 21, *OikM:n lso:n julk.* 8/1972 *(Ådahl—Silenti—Nikula),* 19, *Kom.miet.* 1973: 2, 136, *Kom.miet.* 1973: 31, 106 (»Rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopuminen»), *Ltk:n laus.* n:o 3/1973, 9, ja *Sinisalo* 1973, 161, sekä *Lehtonen* 1974, 1.

66 Ks. *Anttila* 1970 b, 404 s., ja *Kom.miet.* 1973: 101, 106.

67 *Heinonen* (1970, 659 s.) pitää »toimenpiteistä luopumista» *teknisenä terminä* käyttökelpoisena.

Toimenpiteistä luopumisen kohteena oleva henkilö jää tuomitsematta rangaistukseen, mutta luopumisella ei ole vaikutusta muihin rikoksen seuraamuksiin (ks. jäljempänä 7 §.II.2 ja III.2 sekä 10 §.II.3).

Monikkomuodon »toimenpiteistä» käyttöä voidaan puoltaa sillä, että syyttämättä ja ilmoittamatta jätettäessä luovutaan tai voidaan luopua useista toimenpiteistä (ks. edellä b-jaksoa). Nimenomaan ilmoittamatta jättämisestä puhuttaessa monikkomuodon käyttö on osuvaa. Esimerkiksi PolL 14 §:n 2 momentissa säädetään syytteeseen saattamista tarkoittavista toimenpiteistä luopumisesta. Toisaalta monikkomuoto soveltuu huonosti kuvaamaan tuomitsematta jättämisen käsitteen sisältöä. Yksikkömuotoa käyttävä ajatellee luopumisen kohdistuvan kussakin vaiheessa yhteen toimenpiteeseen: rangaistuksen tuomitsemiseen, syyttämiseen (syytteen ajamiseen) ja syytteeseen ilmoittamiseen (saattamiseen).

Vaikka ilmaisua »toimenpiteistä luopuminen» vastaan on esitettävissä vahvoja epäilyjä sen kielellisen harhaanjohtavuuden vuoksi, en ole sen melkoisen vakiintuneisuuden vuoksi nähnyt riittävää perustetta omaksua uutta samaa tarkoittavaa termiä voimassa olevaa oikeutta silmällä pitävässä esityksessä. Vielä vähemmän olisi ollut syytä voimassa olevaan oikeuteen pitäydyttäessä muuttaa tuomitsematta, syyttämättä tai ilmoittamatta jättämistä koskevan käsitteen nimitystä.

II. Toimenpiteistä luopumisen käsitteen määrittelyyn liittyviä erityiskysymyksiä

1. *Ovatko toimenpiteistä luopumiset rikosoikeudellisia seuraamuksia?*

a. Edeltäneessä I-jaksossa toimenpiteistä luopumiset osoittautuivat niitä normiteoreettisesti tarkasteltaessa oikeudellisten seuraamusten (oikeusseuraamusten) ja rikosasian tutkimisen vaiheita havainnollistettaessa toimenpiteistä päättämisen kielteisten tulosten alaan kuuluviksi ilmiöiksi. Seuraavaksi selvittelen, ovatko toimenpiteistä luopumiset oikeuskirjallisuudessamme esitetyin tavoin luonnehdittavissa rikosoikeudellisiksi seuraamuksiksi,[68] sen mukaan kuin sellaisten seuraamusten tunnusmerkit on tavallisesti käsitetty oikeustieteessämme.

---

[68] Ks. *Honkasalo* 1969 (alkup. 1953), 9 s. (syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen ovat yleisiä päärangaistuksia), *R. Ellilä* 1958 b, 88 (NuorRikL 3—4 §:ssä tarkoitettu tuomitsematta jättäminen on rikosoikeudellinen seuraamus), sekä *Anttila—Heinonen* 1971, 134 ja 174 ss. (toimenpiteistä luopumiset ovat rikosoikeudellisia seuraamuksia). Huomaa myös *Kom.miet:*t 1971: B 112, 61, ja 1973: 31, 106 verr. 96, sekä *OikM:n lso:n julk.* 17/1973 (*Grönqvist* ym.), 6.

Selvittelyn tarkoitus on kahtalainen. Toisaalta pyrkimyksenäni on voimassa olevan oikeuden pohjalta tarkastella joitakin I-jaksossa vähälle huomiolle jääneitä toimenpiteistä luopumisen käsitteen määrittelyyn liittyviä kysymyksiä.[69] Toisaalta yritän perinteistä kielenkäyttöä erittelemällä päästä selvyyteen sen mahdollisista heikkouksista. Viimeksi sanotulta osaltaan esitykseni tähtää rikosten seuraamusjärjestelmää koskevan, yleisesti omaksutun systematiikan kriittiseen arviointiin.

b. Taustan luomiseksi kiinnitän ensin huomiota *sosiologiseen seuraamuksen* (pakotteen, sanktion, reaktion) *määrittelyyn.* Ehdoksi sille, että sosiaalisen normien saatetaan sanoa olevan voimassa, on sosiologisessa kirjallisuudessa asetettu normista poikkeamisesta aiheutuvan seuraamuksen uhka.[70] Seuraamus on täten sosiaalisen kontrollin[71] ja siten kontrollipolitiikan[72] keino.

Oikeusvertailuna mainittakoon, että meikäläistä nuorten syyttämättä tai tuomitsematta jättämistä vastaavasta asian käsittelyn siirtämisestä lastensuojelulautakunnalle (ks. jälj. 6 §.II.1.b) on Norjassa säädetty »laissa nuoriin lainrikkojiin kohdistettavista rikosoikeudellisista toimenpiteistä» (Lov om strafferettslege åtgjerder mot unge lovbrytarar). Tanskalaisen *Christiansenin* (1969, 20) mukaan syyttämättä jättäminen on rikosoikeudellinen reaktio mutta ei seuraamus (vrt. ed. alav. 4).

69 Tarkoituksenani on jäljempänä välttää käsitelainopillista päättelyketjua, jossa toimenpiteistä luopumisen käsite ensin määriteltäisiin tietyllä tavalla ja sitten tehtäisiin johtopäätöksiä määritelmien eikä suoraan säännösten pohjalta.

Viime vuosien oikeuskirjallisuudestamme ks. esim. *Vilkkonen* 1972, 396, jossa tarkoituksenmukaisuusvalituksen käsittelyn yhteydessä todetaan mm.: toiminnan systemaattisesta sijoittelusta esim. hallinnon tai hallintolainkäytön alaan ei oikeustieteessä saada hyödyllistä tietoa, ellei systematisointi perustu juuri ko. *normien soveltamisen yhtäläisyyteen;* jokainen toiminta on sitä mitä se siinä *sovellettavien normien valossa on* (kurs. tässä). Vastaavasti *Hurwitz ja Waaben* (1971, 27) ovat kehottaneet olemaan hyvin varovaisia tehtäessä päätelmiä sen pohjalta, onko jokin toimenpide teoreettisesti luettavissa rangaistuksiin vai ei.

70 Ks. esim. *Allardt—Littunen* 1972 (alkup. 1958), 21, ja *Lanu* 1964, 626.

71 Sosiaalinen kontrolli on mahdollista ymmärtää niin laajaksi, ettei sen alaan kuulu vain seuraamusjärjestelmä vaan myös sosiaalistaminen eli sosiaalisten arvojen ja normien opettaminen. Sanotuin tavoin laajaksi on sosiaalisen kontrollin määritellyt *Dahlström* (1964, 17, 19 ja 23). Hänen mukaansa kyseisellä käsitteellä tarkoitetaan prosesseja, jotka ohjaavat yhteisön jäsenen käyttäytymään sopusoinnussa normien kanssa. Määritelmän ovat omaksuneet *Allardt ja Littunen* (1972, 387). Samansuuntaisesti myös *Lanu* 1964, 625.

Sosiaalisen kontrollin määritelmistä kokoavasti ks. esim. *Goldschmidt* 1966, 174 ss., ja *Ahlström-Laakso* 1969, 6 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä.

Seuraamukset on tavallisesti jaoteltu kielteisiin seuraamuksiin eli rangaistuksiin ja myönteisiin seuraamuksiin eli palkintoihin. Rangaistuksella aiheutetaan normin rikkojalle epämiellyttävä, kielteinen kokemus (kärsimystä). Palkinnon poisjäänti on käsitettävissä rangaistukseksi.[73] Tästä jaotuksesta poikkeavasti *Segerstedt* on esittänyt erotettaviksi toisistaan positiiviset rangaistukset, positiiviset palkinnot ja negatiiviset palkinnot. Negatiivisella palkinnolla hän on tarkoittanut epämiellyttävän kokemuksen (olust) aiheuttamisesta luopumista.[74] Seuraamusten ja vastaavasti sosiaalisten normien ryhmittäminen virallisiin ja epävirallisiin perustetaan siihen, ovatko ne oikeudellisesti säänneltyjä vai eivät.[75]

Sosiologisesta näkökulmasta toimenpiteistä luopuminen epäilyksittä on poikkeavasti katsotun käyttäytymismuodon johdosta määrätty seuraamus ja tarkemmin sanottuna — kun käyttäytymisnormi ja sen seuraamus ovat oikeudellisesti säänneltyjä — *rikokseksi katsotun teon johdosta määrätty virallinen seuraamus.*

Rikosta koskevissa oikeustieteellisissä esityksissä eivät tutkittavina yleensä ole olleet kaikenlajiset sosiaaliset normit tai seuraamukset. Niissä on oltu kiinnostuneita lähinnä virallisista (sosiaalisista) normeista ja seuraamuksista. Sanottua ei kuitenkaan ole ymmärrettävä siten, etteikö tällöin olisi lainkaan kiinnitetty huomiota epävirallisiin normeihin tai seuraamuksiin. Vanhastaan on pohdittu sitä, miten rikosoikeudellisesta (käyttäytymis)normista kehittyy tai voisi kehittyä myös epäviral-

---

72 Kontrollipolitiikan käsitteestä ks. ed. 1 §:n alav:n 36 kohdalla tekstissä lausuttua ja alav:ssä lueteltuja lähteitä.

73 Ks. esim. *Allardt—Littunen* 1972 (alkup. 1958), 21 s., ja *Anttila* 1964, 671.

74 *Segerstedt* 1955, 224.

75 Ks. esim. *Dahlström* 1964, 24, jossa esitetään myös eräitä muita tähän ryhmitykseen läheisesti liittyviä jaotteluja, ja *Lanu* 1964, 626 s.

76 Rangaistuksen on katsottu vaikuttavan yleisestävästi, paitsi pelotuksena ja normien sisäistämisen välityksellä, myös ryhmänormien vahvistamisen avulla. Ks. *Anttila—Törnudd* 1970, 204, *samat* 1973 a, 153, sekä *Anttila—Heinonen* 1971, 34. Vanhemmassa kirjallisuudessa ilmaisuja »normien sisäistäminen» ja »ryhmänormien vahvistaminen» vastannevat lausumat rangaistuksen moraalia ja tapaa luovasta (vahvistavasta) vaikutuksesta.

Andenaes (1972 b, 63 ss.) pitää harhaanjohtavana erottaa tavan luomista rangaistuksen yleisestävän vaikutuksen yhdeksi mekanismiksi pelotuksen ja moraalin luomisen rinnalle, koska hänestä jonkin käyttäytymismuodon omaksuminen tavaksi tapahtuu pelotuksen tai moraalin luomisen välityksellä. — Olen Andenaesista poikkeavalla kannalla. Katson hyödylliseksi erottaa mainitut kolme potentiaalisten rikoksentekijöiden motivaatioon vaikuttamisen kanavaa. Normin

linen eli tapanormi.[76] Uudempaa perua on ollut käsitellä epävirallisten eli tosiasiallisten seuraamuksen merkitystä.[77]

c. Rikosoikeudelliselle seuraamukselle tunnusomaisena on oikeustieteessämme pidetty sitä, että sellainen seuraamus määrätään *rikosprosessuaalisessa* eikä hallintoprosessuaalisessa tai hallinnollisessa *järjestyksessä*.[78] Se, milloin seuraamus määrätään rikosprosessuaalisessa järjestyksessä, on helposti todettavissa yleisen rikosasiain tuomioistuimen ollessa seuraamukseen tuomitsijana. Vuodelta 1889 olevan rikoslainsäädännön alkuperäissanamuodon mukaan rikosoikeudellisen seuraamuksen määrääminen olikin yksistään tuollaisen täysilukuisen tuomioistuimen asia. Se tuomitsi rikoksentekijän rangaistukseen.[79] Asiantila vastasi hyvin sittemmin HM (1919) 2 §:n 4 momentissa ilmaistua periaatetta, että tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet.

---

sisäistäminen on käsittääkseni syytä rajoittaa tarkoittamaan sellaisia tapauksia, joissa henkilö noudattaa (moraali)normia, vaikkei kukaan valvokaan sen noudattamista. Jos rangaistus vain vahvistaa ryhmänormia, henkilö noudattaa (tapa)normia, mutta noudattaminen edellyttää esim. hänen viiteryhmänsä taholta häneen kohdistettavaa sosiaalista painetta (epävirallista valvontaa). Sanotun johdosta ks. *Persson Blegvad — Møller Nielsen* 1972 (alkup. 1970), 430 ss., 436 ja 440 s., sekä *Lahti* 1972, 233 s.

77 Ks. *Anttila* 1964, *Anttila—Törnudd* 1970, 246 ss., *samat* 1973 a, 189 ss., ja *Anttila—Heinonen* 1971, 135 s.

78 Sanotun johdosta ks. esim. *Honkasalo* 1965, 2, *Merikoski—Modeen* 1968, 7, ja *Anttila—Heinonen* 1971, 134 s.

79 RL 2 luku on edelleen otsikoitu »Rangaistuksista» (Om straffen). Kuitenkin on huomattava RL 2:18:n alkuperäisenä pidettävä ruotsinkielinen sanamuoto: »I några fall straffas brott med *påföljder* utom dem, som nu äro sagda, efter hvad derom i denna lag särskildt stadgas.» (Kurs. tässä.) Suomenkielinen sanamuoto on seuraavanlainen: »Muutamissa tapauksissa käytetään rikoksen *rangaistukseksi* muitakin kuin nyt sanotuita seurauksia,...» (Kurs. tässä.) Pykälä lisättiin lakivaliokunnassa (*Lagutskottets utkast* 1885, 20 ja 69).

Forsman (1930 (alkup. 1893), 364 ss.) ja *Serlachius* (1909, 182 s.) katsovat alkuperäismuodossa olevassa RL:ssamme erotettavan lähes yksinomaisesti vain erilaisia rangaistuksia. Sen sijaan *Grotenfeltin* (1913, 32 s.) mielestä RL:ssa on säädetty myös useista rangaistukseen verrattavista seuraamuksista (påföljder), joiden tarkoituksena on olla ennalta estäviä turvaamistoimenpiteitä (säkerhetsmedel) tms. — ei rangaistuksen tavoin aiheuttaa kärsimystä rikoksentekijälle. Ks. myös *Honkasalo* 1969, 9 ss., jossa alkuperäismuotoisessa RL:ssa säännellyistä seuraamuksista pidetään rikosoikeudellisina turvaamistoimenpiteinä erityisten elinkeinojen ja ammattien menettämistä sekä konfiskaatiota. Etenkin konfiskaatiosta esitetyistä kotimaisista mielipiteistä ks. *Ailio* 1964, 32 ss.

Rikosten oikeudellista sanktiointia on kuitenkin ajan mittaan *hajautettu.* Vuosina 1932 (1953) ja 1940 oikeusjärjestyksessämme säänneltyjen uusien seuraamuslajien: pakkolaitokseen eristämisen ja nuorisovankilassaoloajan pitentämisen, määrääminen on ollut kaksivaiheista. Kummassakin tapauksessa tuomioistuin tuomitsee rikoksentekijän vapausrangaistukseen, edellisessä lisäksi antaa määräedellytyksin eristämislausuman, ja vankilaoikeus määrää vapausrangaistuksen täytäntöönpanovaiheessa rikoksentekijän tietyin edellytyksin eristettäväksi pakkolaitokseen/ suorittamaan vapausrangaistusta pitennettynä nuorisovankilassa.[80]

Vertailuna mainittakoon, että ehdonalaiseen vapauteen päästämisestä päätti vuoteen 1921 saakka korkein oikeus (ennen sen perustamista senaatin oikeusosasto). Vuoden 1921 lailla ehdonalainen vapauttaminen ja sen peruuttaminen uskottiin oikeusministerille.[81] Oikeusministeriön asiana on myöhemmin ollut myös tiettyjen edellytysten vallitessa määrätä vapausrangaistukseen tuomittuja tai sitä suorittavia avolaitoksiin: vuonna 1946 (1954) perustettuihin työsiirtoloihin ja vuonna 1954 perustettuihin vankisiirtoloihin.[82] Oikeudellisen vallankäytön hajautuksen yhtenä muotona voidaan pitää sitäkin, että vuodesta 1931 (1970) alkaen laissa tunne-

---

[80] Pakkolaitokseen eristämisestä ks. VaarRikL ja esim. *Anttila* 1971 sekä nuorisovankilassaoloajan pitentämisestä NuorRikL 17 ja 20—22 § (L:ssa 18. 12. 1953/494) ynnä esim. *Esitysluonnos* 1973, 5.

Anttilan artikkelista käy ilmi, että pakkolaitokseen eristäminen on v. 1971 toteutetun lainuudistuksen jälkeen erittäin harvinaista *(sama,* 452 s.). *Esitysluonnoksen* em. kohdassa taas todetaan, että nuorisovankilassaoloajan pitentämisestä on käytännössä kokonaan luovuttu; saman luonnoksen mukaan ao. säännökset voidaan muodollisestikin kumota. —

Historiallisena näkökohtana todettakoon, että KKO oli v:n 1932 eristämislakiehdotuksesta antamassaan lausunnossa sitä mieltä, että tuomioistuimen olisi lopullisesti päätettävä eristämisestä (lausunto sisältyy liitteenä *HE:*een n:o 91/1931 vp). NuorRikL:ia koskevasta ehdotuksesta antamassaan lausunnossa KKO ei enää arvostellut vankilaoikeuden osuutta päätöksenteossa *(HE:*n n:o 10/1939 vp liite).

[81] V:n 1921 uudistuksesta ja sitä edeltäneistä vaiheista ks. *Uitto* 1950, 69 ss., ja siinä mainittuja lähteitä. Vaiheista voidaan kiintoisana seikkana tuoda esiin, että lakivaliokunnan enemmistö katsoi senaatin v:ien 1863—1864 valtiopäiville antamaa esitystä uuden rikoslain yleisiksi perusteiksi käsitellessään sen olevan ristiriidassa Suomen lainsäädännön kanssa: esityksen mukaan hallinnollinen viranomainen saisi »rikkoa» tuomioistuimen lainvoimaisia päätöksiä, vaikka sellainen valta oli OK 31: 1:n mukaan hallitsijalla *(Lagutskottets betänkande* 1864, 258). —

Ehdonalaiseen vapauteen päästämisestä ks. RTA 2: 13—19, joista tärkeimmät säännökset laeissa 1. 4. 1966/203 ja 10. 12. 1971/840.

[82] V:n 1946 uudistuksesta ks. *P. Uusitalo* 1968, 12 ss., ja siinä mainittuja lähteitä.

Työ- ja vankisiirtolaa koskevasta nykyisestä lainsäädännöstä ks. RTA 4:la ja 2: 11a (kumpikin L:ssa 10. 12. 1954/506).

taan rangaistusmääräysmenettely. Rangaistusmääräyksen antajana ei ole täysilukuinen tuomioistuin vaan rangaistusmääräystuomari.[83]

Selostetussa on huomion arvoista, että vain pakkolaitokseen eristämistä ja nuorisovankilassaoloajan pitentämistä on oikeuskirjallisuudessamme pidetty rikosoikeudellisten seuraamusten lajeina. Ehdonalaiseen vapauteen päästäminen samoin kuin työ- tai vankisiirtolaan määrääminen on luettu vapausrangaistuksen säännölliseen/poikkeukselliseen täytäntöönpanoon.[84] Rangaistusmääräysmenettely on yhdenlaista rikosoikeudenkäyntiä, summaarisen rikosprosessin muoto.[85] Vastattaessa kysymykseen, miten vankilaoikeuden osuus eroaa oikeusministeriön osuudesta ensiksi mainituissa kahdentyyppisissä tapauksissa, kiinnittyy huomio kummankin viranomaisen osuuden merkitykseen seuraamuksen määräämisessä: vankilaoikeus on päättämässä seuraamuksen ankaroittamisesta, oikeusministeriö taas lieventämisestä.

Voidaanko perustellusti sanoa, että pakkolaitokseen eristämistä ja nuorisovankilassaoloajan pitentämisestä koskevat seuraamukset määrätään rikosprosessuaalisessa järjestyksessä? Myönteistä vastausta puollettaessa on mahdollista viitata siihen, että päättämisessä on mukana yleinen rikosasiain tuomioistuin ja että vankilaoikeus päättää seuraamuksesta lopullisesti tuomioistuimen tuomitseman vapausrangaistuksen täytäntöönpanovaiheessa — siten laajasti käsitettävän rikosprosessin kestäessä.[86] Toisenlaiseen tulokseen saatetaan päätyä vaadittaessa kyseisen käsittelyjärjestystä koskevan edellytyksen täyttymiseksi, että vankilaoikeuden on oltava HM 60 §:ssä tarkoitetunlainen erikoistuomioistuin. Se, että jonkin viranomaisen — kuten puheena olevissa tilanteissa vankilaoikeuden — ratkaisutoiminta on *asiallisesti* tuomiovallan käyttöä, ei välttämättä ole riittävä erikoistuomioistuimeksi katsomisen edellytys asetettaessa viranomaisen rakenteelle ja toimintatavalle tiettyjä *muodollisia* vaatimuksia.[87]

---

83 Rangaistusmääräystuomarin asemaa on kirjallisuudessa luonnehdittu eri tavoin. *R. Ellilän* (1968 b, 266) mukaan tällöin on kysymys yhden miehen »tuomioistuimesta», tuomarielimestä, kun taas *Tirkkosen* (1969, 117) mielestä rangaistusmääräystuomari käyttää lainsäädännössä hänelle delegoitua osaa alioikeudelle kuuluvasta tuomiovallasta.

84 Ks. *Honkasalo* 1953, 8, 48 ja 51, *sama* 1969, 10, 48, 50 ja 52, sekä *Anttila—Heinonen* 1971, 134 ja 145 ss.

Pantakoon merkille, että viimeksi sanotussa lähteessä pidetään tekstissä esitettyä vastaavasti nuorisovankilassaoloajan pitentämistä seuraamuslajina, mutta ensiksi mainituissa lähteissä nuorisovankilarangaistusta yleensä.

85 Ks. *Tirkkonen* 1972 b, 593.

86 *Tirkkonen* (1969, 14) huomauttaa maassamme olevan vallitsevana mielipiteen, jonka mukaan rangaistuksen täytäntöönpano on luettava rikosprosessiin tämän käsitteen laajassa merkityksessä. Ks. myös ed. 1 §:n alav:n 3 kohdalla sanottua.

87 Lausutun johdosta ks. *Tirkkonen* 1969, 70 alav. 2, jossa pakkolaitokseen

Millä seikoilla on ehkä perusteltavissa sitä, että syyttämättä tai ilmoittamatta jättäminen määrätään rikosprosessuaalisessa järjestyksessä? Se, että tuomitsematta jätettäessä noudatetaan tuollaista käsittelyjärjestystä, on tietysti kiistatonta. Ratkaisijana on silloin tuomioistuin. Mutta syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisestä päättää *hallintoviranomainen,* eikä asiaa käsiteltäessä noudateta tuomioistuinkäsittelylle tyypillisiä oikeusturvaperiaatteita.

Syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisen vastakkaisratkaisuja: toisaalta syytteen nostamista ja muuta syytteen ajamista sekä toisaalta rikosilmoituksen tekemistä ynnä esitutkinnan suorittamista ja viime kädessä syytteeseen ilmoittamista, on kyllä luontevaa pitää laajasti ymmärrettävän rikosprosessin alaan kuuluvina ilmiöinä. Ovathan viimeksi mainitut toimenpiteet ratkaisuntekohetkellä tiedettävän mukaan *valmistelevia* varsinaisessa oikeudenkäynnissä tapahtuvaan asian käsittelyyn verrattuna; ne ovat liitännäisyyssuhteessa tuomioistuinkäsittelyyn.[88]

Mutta liitännäisyydestä lausuttu ei päde syyttämättä eikä ilmoittamatta jättämiseen. Liitännäisyysominaisuuden puuttuminen yhdessä rikoksen näytön riittävyydelle asetetun vaatimuksen kanssa viittaavat siihen, että syyttämättä ja ilmoittamatta jättäminen olisivat asiallisesti rinnastettavissa yleisessä rikosasiain tuomioistuimessa tapahtuvaan lainkäyttöön. Edelleen samoista syistä tuntuu keinotekoiselta lukea syyttämättä- ja ilmoittamattajättämisratkaisuja rikosprosessin piiriin, vaikka se käsitettäisiin laajaksi. Tällainen konstruktio olisi kaiketi perustettava eräänlaiseen »samaperheisyyden» ajatukseen. Jos näet yllä esittämäni

---

eristämistä eikä nuorisovankilaan määräämistä ei pidetä rikosprosessuaalisessa järjestyksessä toteutettavina turvaamistoimenpiteinä. Tirkkosen kannan peruste on, ettei vankilaoikeus ole tuomioistuin: sitä ei ole organisoitu tuomioistuimeksi (*sama,* 105).

Ks. myös *Honkasalo* 1951, 434 s., jossa pidetään sanan osaa »oikeus» vankilaoikeudesta puhuttaessa käsittämättömänä, koska kyseinen elin ei ratkaisuja tehdessään toteuta juuri mitään tuomioistuinkäsittelylle tyypillisistä oikeusvarmuuden takeita. Sittemmin *Honkasalo* (1969, 74 alav. 1) huomauttaa aiempaa käsitystään lieventävänä seikkana, että v. 1953 muutetussa NuorRikL 15 §:ssä säädetään nuoren kuulemisesta ja avustajan käyttämisestä.

88 Sanotun johdosta ks. *Tirkkonen* 1969, 14: »Suomalais-ruotsalaisessa tieteisopissa luetaan rikosprosessiin kuuluvaksi myös *valmistava tutkinta* (poliisitutkinta eli esitutkinta).» Ks. myös ed. 1 §:n alav:n 3 kohdalla esitettyä.

mukaisesti pidetään perusteltuna sisällyttää syyttämättä- ja ilmoittamattajättämisratkaisuihin nähden vastakkaiset, syytteen ajamista ja syytteeseen ilmoittamista tarkoittavat ratkaisut laajasti ymmärrettävän rikosprosessin käsitteen alaan, tulee helposti mieleen menetellä samoin ensiksi mainittujenkin ratkaisujen osalta.

d. Esitettyyn nojautuen on perusteltua kysyä, eivätkö syyttämättä ja ilmoittamatta jättäminen ole pikemmin hallinto- kuin rikosoikeudellisia seuraamuksia. Samalla on paljastunut valtiosääntöoikeudellinen ongelma. Onko syyttämättä tai ilmoittamatta jättäminen asiallisesti rinnastettavissa tuomioistuimessa tapahtuvaan seuraamuksen määräämiseen, ja, jos on, eikö sellaisen vallankäytön uskominen hallintoviranomaiselle ole ristiriidassa HM 2 §:n 4 momentin (verr. 60 §:ään) kanssa? Kumpaankin kysymykseen vastattaessa on oikeuskirjallisuudessamme esitettyjen käsitysten valossa merkityksellistä kiinnittää huomiota, paitsi rikosasian käsittelyjärjestyksen eroavuuteen, myös *seuraamusten tarkoitusperien* mahdollisiin *eroihin.*

Rangaistukset ovat tyypillisiä rikosoikeudellisia seuraamuksia, joskin jo rikoslain alkuperäisestä sanamuodosta esitettyjen tulkintojen mukaan on olemassa myös niistä erotettavia seuraamuksia, turvaamistoimenpiteitä.[89] Hallinto-oikeudellisissakin seuraamuksissa erotetaan turvaamistoimenpiteitä, mutta *huoltotoimenpiteet* (kuten alaikäisille määrättävät suojelukasvatustoimenpiteet) lienevät tunnusomaisemmin hallinto-oikeudellisia seuraamuksia.

Toisaalta rangaistuksen sekä toisaalta huolto- tai turvaamistoimenpiteen erottelun taustana lienee olennaisesti se, missä määrin kummankin seuraamuslajin on katsottu olevan sovitusajatuksen mukaisen.[90] Muun muassa on korostettu, että rangaistuksen tarkoituksena on aiheuttaa kärsimystä rikoksentekijälle. Samaa tarkoitusta ei ole huolto- eikä turvaamistoimenpiteellä, vaikka ne voivat tosiasiallisesti aiheuttaa enemmän kärsimystä kuin rangaistus. Viime vuosien mielipiteidenvaihdossa on erityisen painokkaasti tuotu esiin, että rangaistukselle tyypillinen tar-

89 Ks. ed. alav:ssä 79 selostettua.

90 Lausuttavan johdosta ks. esim. *R. Ellilä* 1949 b, 19 alav. 19, *Anttila* 1952, 232 s., alav. 17, ja viimeksi laajahkosti *Ailio* 1964, 29 ss., kaikki niissä mainittuine kirjallisuusviitteineen. Näissä lähteissä pidetään silmällä lähinnä rangaistuksen ja rikosoikeudellisen turvaamistoimenpiteen erottamista.

Varsinkin rangaistuksen ja hallinto-oikeudellisen huoltotoimenpiteen erottamisesta ks. esim. *Merikoski—Modeen* 1968, 6 ss.

koitusperä on osoittaa moraalista paheksumista.[91] Edelleen on sanottu, että rangaistus on huolto- ja turvaamistoimenpiteistä poiketen suhteellisuusperiaatteen mukainen eli tekosyyllisyyttä vastaava. Tähän liittyen on katsottu rangaistuksen määräytyvän menneisyydessä tapahtuneen teon mukaan. Huolto- ja turvaamistoimenpiteet taas määräytyvät tekijän ominaisuuksien mukaan ja suuntautuvat tulevaisuuteen. Edellisen lajisten toimenpiteiden pääpaino on tekijän hoitamisessa ja jälkimmäisen lajisten yhteiskunnan suojaamisessa. On syytä tähdentää, etteivät selostetut eivätkä muutkaan eroperusteet ole selvärajaisia.

Lain- eli tuomiovallan *käytölle* on oikeuskirjallisuudessamme lausuttujen mielipiteiden mukaan tunnusomaista yksittäisten ristiriitatilanteiden ratkaiseminen ensisijaisesti oikeussuojan antamisen tarkoituksessa. *Hallintotoiminnassa* on oikeusturvanäkökohdilla pienempi paino, ja sille tyypillistä on tietyn hallinnollisen tarkoituksen toteuttaminen.[92] Muunkinlaisia erokriteereitä on mainittu.[93] Esimerkiksi on edellä (3 §.I.1.a) selostetun normirakenteellisen tarkastelutavan mukaisesti katsottu, että

---

91 Moraalisen paheksumisen osoittamista koskevan tunnusmerkin ovat rangaistukselle uudessa alan kotimaisessa kirjallisuudessa asettaneet mm. *Aromaa* (1972, 153), *Anttila ja Törnudd* (1973 a, 161), *Eriksson* (1973 a, 27), *Mäkelä* (1973, 15) ja *Takala* (1973, 21) sekä ulkomaisessa kirjallisuudessa *Ross* (1970, 60) ja *Eckhoff* (1971 a, 166). Virallisselvityksistämme ks. erit. *Kom.miet.* 1973:70, 31: »Rangaistusten voidaan katsoa eroavan muista negatiivisista sanktioista ehkä nimenomaan siinä, *että niillä voidaan ohjata moraalista paheksuntaa yhteiskunnan kannalta erityisen kielteisinä pidettäviin ilmiöihin.*»

Vrt. esim. *Honkasalo — R. Ellilä* 1966, 3 s., ja *Hart* 1968, 4 s., joissa ei tällaista tarkoitusta mainita, mutta joiden mukaan rangaistuksen yksi tunnusmerkki on kärsimyksen (pahan) aiheuttamisen tarkoitus. Edelleen *Honkasalo ja R. Ellilä* (1966, 7 s.) mainitsevat rangaistuksen yleisestävän vaikutuksen yhtenä kanavana sen moraalia luovan ja vahvistavan vaikutuksen. Viimeksi sanotulta osin ks. erit. *Ekelöf* 1942, 23 ss., ja *Andenaes* 1972 b. — Kuten R. Ellilä on palauttanut mieleen, *Alanen* (1926, 23 s.) kiinnitti jo v. 1926 huomiota hyvitysajatukselle rakentuvan rangaistusjärjestelmän moraalia luovaan merkitykseen. Ks. *R. Ellilä* 1949 b, 30 alav. 30, ja *sama* 1973 a, 531 s.

92 Lainkäytön (myös hallintolainkäytön) ja hallintotoiminnan tekstissä selostetunlaisista eroperusteista ks. erit. *Merikoski* 1968, 11 ss.

Ks. myös *OikM:n lso:n julk.* 18/1973 *(Lindholm* ym.), 73: »Yleisesti pidetään varsinaisen hallintotoiminnan ja tuomiovallan käytön välisenä tärkeimpänä laadullisena erokriteerinä näiden toimintojen *tavoitteissa* ilmeneviä eroavaisuuksia. Tuomiovaltaa käytetään yksittäisten ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen ensisijaisesti *oikeussuojan antamisen tarkoituksessa.* ——— Hallintotoiminnassa sitä vastoin... päätöksentekijälle on yleensä jätetty suuremmat mahdollisuudet *omaehtoiseen tavoitteenasetteluun.*»

93 Oikeustieteessä esitettyjä mielipiteitä on koonnut ja kriittisesti arvioinut mm. *Vilkkonen* (1970, 24 ss.).

reaktionormin perusteella toimiva viranomainen harjoittaa lainkäyttöä, käyttäytymisnormien perusteella toimiva sitä vastoin hallintotoimintaa.[94] Kiinnitettäessä huomiota kummankinlaisen viranomaisen funktioihin on sanottu, että lainkäyttö kohdistuu menneisyyteen, hallintotoiminta taas nykyisyyteen tai tulevaisuuteen.[95]

Yllä selostetusta on vaikea saada riidatonta johtoa *seuraamusten erottelulle*. Edellä (3 §.I.2.b) todetun mukaisesti toimenpiteistäluopumisratkaisulla osoitetaan paheksumista, mikä juuri esitetyn mukaan on tyypillistä rangaistuksen tuomitsemista koskevalle päätökselle. Tällainen huomio on ehkä ollut sen taustana, että *Honkasalo* on sisällyttänyt tuomitsematta ja syyttämättä jättämisen *yleisiin päärangaistuksiin*.[96] Honkasalon menettely on kuitenkin eriyttämättömänä harhaanjohtava, koska siinä käytetään rangaistuksen käsitettä kahdessa merkityksessä samassa määritelmässä. Tuomitsematta jätettäessä luovutaan rangaistuksen tuomitsemisesta. Rangaistus, jonka tuomitsemisesta tällöin luovutaan, voi yleensä olla minkä lajinen tahansa (tarkemmin jäljempänä 10 §.II.2). Syyttämättä jätettäessä taas luovutaan syytteen ajamista tarkoittavista ja siten viime kädessä rangaistuksen tuomitsemiseen johtavista toimenpiteistä.

Mikäli toimenpiteistä luopumiset halutaan lukea rangaistuksiin, on sanotunlaisen kaksimerkityksisyyden välttämiseksi määritelmässä lueteltava ne rangaistuslajit, joihin toimenpiteistä luopumiset — niin ikään eräinä rangaistuslajeina — soveltuvat. Toinen mahdollisuus on, että toimenpiteistä luopumiset määritellään tietyn lajisiksi rangaistuksiksi, joille

---

94 Ks. *Makkonen* 1965, 143 ss., ja *sama* 1968, 82 ss.

95 Ks. *Holopainen* 1969, 78.

Lainkäytön funktionaalisista tunnusmerkeistä ks. myös esim. *Aubert* 1972 (alkup. 1968), 149 ss., *Kom.miet.* 1971:B 112, 41 ss., ja *Lahti* 1971, 335 ss. (viitteineen).

96 *Honkasalo* 1969, 10 ja 142 ss. Vrt. kuitenkin *sama* 1965, 6: »Yhteiskunnallisista tarkoituksenmukaisuusnäkökohdista ja käytännöllisistä seikoista saattaa johtua, että valtiovalta joissakin tapauksissa turvautuu muuhun toimenpiteeseen kuin rangaistukseen tai jättää mihinkään toimenpiteeseen ryhtymättä.» Viimeksi lausutuista valtiovallan keinoista hän mainitsee esimerkkeinä NuorRikL 2—4 §:ssä säännellyt syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen. Vastaavasti *sama* 1944, 305.

Myös teoksessa *Honkasalo — R. Ellilä* 1966, 141 ss. verr. 111, NuorRikL 2—4 §:n mukaiset syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen luetaan yleisiin päärangaistuksiin. Sitä vastoin RL 3:5.3:ssa ja RVA 15.2 §:ssä tarkoitetut tuomitsematta ja syyttämättä jättäminen käsitellään rangaistuksen mittaamista koskevassa jaksossa (*samat*, 169 s.).

ei ole ominaista muun lajisten rangaistusten tuomitsemisesta tai siihen johtavista toimenpiteistä luopuminen. Molemmat ehdottamani määrittelytavat edellyttänevät lainmuutosta, jotta ne olisivat sopusoinnussa voimassa olevan oikeuden kanssa.[97]

Kerrottuun nähden rinnasteinen yritys selviytyä systematisointipulmista on ollut katsoa *tuomitsematta jättäminen rangaistuksen mittaamiseksi laajassa mielessä.* Tällaisia käsityksiä on esitetty sekä kotimaisessa [98] että ulkomaisessa oikeustieteessä.[99] Usean maan lainsäädännössä yleiset tuomitsemattajättämissäännökset on sijoitettu rangaistuksen mittaamista koskevien säännösten yhteyteen.[100]

---

97 Viimeksi esiin tuotua vastaavasti on ehdotettu meneteltäväksi NuorRikL 3—4 §:ssä tarkoitettuun tuomitsematta jättämiseen nähden. Ks. *Esitysluonnosta* 1973, 5 ja 9 s. (3 §): tuomitsematta jättämisen sijasta otettaisiin uutena rangaistuslajina käyttöön rangaistusvaroitus.

Vrt. jälj. 4 §.II.3.c (RL 40:21.1:ssä tarkoitetun varoitusseuraamuksen käyttöönottoon johtaneesta kehityksestä) ja 12 §.VI.2 (lakisääteisen nimen antamisesta toimenpiteistä luopumiselle de lege ferenda).

98 Ks. erit. *Nousiainen* 1961, 4 ja 8. Nousiainen pitää erityisinä rangaistuksen vähentämisperusteina mm. RL 33:1.4:ssä ja 6.3:ssa tarkoitettua rikoksen objektin vähäistä arvoa sekä RL 35:3.2:ssa tarkoitettua vähäistä vahinkoa (*sama,* 88 alav. 56). Näissä lainkohdissa on käsittääkseni säädetty erityisistä tuomitsematta jättämisistä (ks. liitteen 1 kohtia 5—6 ja 8).

Ks. myös *Ignatius* 1926, 147, ja *Anttila* 1961 a, 803. Anttila huomauttaa RL 22:5.1:stä: »... eräissä tapauksissa on rangaistusasteikon alarajana tavallaan tuomitsematta jättäminen.» Ks. vielä ed. alav:ssä 96 teoksesta *Honkasalo—R. Ellilä* 1966 selostettua.

99 Ks. esim. *Engströmer* 1926, 137, *Hurwitz—Waaben* 1971 (alkup. 1952), 573, *Krümpelmann* 1966, 196, ja *Bruns* 1967, 29 s.

Oikeusvertailevalta kannalta on syytä mainita etenkin *L. Schmidt* 1961, passim, jossa eri maiden rangaistuksen mittaamista koskevia säännöksiä tarkasteltaessa käsitellään myös meikäläistä tuomitsematta jättämistä vastaavia säännöstöjä. Po. teoksessa on rangaistuksen mittaaminen kyllä ymmärretty erittäin laajaksi, koska tavanmukaisten rangaistuksen määräämis- ja muuttamisperusteiden lisäksi siinä selvitellään — paitsi rangaistukseen tuomitsemisesta luopumista — myös rikoskonkurenssia ja tutkintavankeuden vähentämistä. (Vrt. *Nousiainen* 1961, 8, jossa muut Schmidtin luettelemat ilmiöt kuin tutkintavankeuden vähentäminen sisällytetään laajasti käsitettävään rangaistuksen mittaamiseen; tutkintavankeuden vähentämisen systemaattisesta asemasta ks. varsinkin *R. Ellilä* 1949 b, 108 ss., erit. 120, jossa säännöstön katsotaan olevan parhaiten luonnehdittavissa kompensaatioajatukselle rakentuvaksi oikeussäännöstöksi sui generis.)

100 Ks. esim. Ruotsin rikoskaarta, jossa tuomitsemattajättämissäännös sisältyy seuraamuksia koskevaan 33 lukuun »Om nedsättning och uteslutning av

Rinnastuksen osuvuuden arvioinnissa merkityksellistä aineistoa esitetään jäljempänä (7 §.II—IV). Aineisto tarjoaa valaistusta muun muassa siihen, kuinka usein toimenpiteistä luopuminen määräytyy rangaistukselle tyypillisellä tavalla tekosyyllisyyden mukaan ja kuinka usein sillä on hoidollinen (erityisestävä) tarkoitusperä niin kuin huoltotoimenpiteellä. Huomattakoon, että laajasti käsitettävän rangaistuksen mittaamisen alaan on yleensä sisällytetty toimenpiteistä luopumisen lajeista vain tuomitsematta jättäminen. Tämä on ymmärrettävää. Kun tuomitsematta jättämisen vaihtoehto — katsottaessa rikoksen tulleen riittävästi näytetyksi — on rangaistukseen tuomitseminen, syyttämättä jättämisen vastaava vaihtoehto on syytteen ajamista sekä ilmoittamatta jättämisen vaihtoehto syytteeseen ilmoittamista tarkoittaviin toimenpiteisiin ryhtyminen.

Seuraamusten erottelemisen pulmallisuus heijastuu myös sen arvioimiseen, ovatko syyttämättä ja ilmoittamatta jättäminen *asiallisesti lainkäyttöä* ja — myönteisessä tapauksessa — ovatko niitä koskevat säännökset ristiriidassa hallitusmuodon kanssa. *Merikoskea* lainaten on todettavissa, että »mm. osoittautuu varsin vaikeaksi rajankäynti toiselta puolen varsinaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä määrättävien rangaistusten ja toiselta puolen tavallisesti hallintotoiminnan alaan luettavien erilaisten huolto-, varmuus- ja turvaamistoimenpiteitten välillä».[101] Pannessani erityistä painoa yllä viimeksi selostetuille lainkäytön ja hallinnon erokriteereille sekä toisaalta syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisen ja toisaalta tuomitsematta jättämisen tarkoitusperää koskevalle läheiselle yhteydelle päädyn *pitämään syyttämättä ja ilmoittamatta jättämistä asiallisesti lainkäyttönä.*

Sen punnitseminen, ovatko syyttämättä- ja ilmoittamattajättämissäännökset mahdollisesti *ristiriidassa hallitusmuodon kanssa,* on tässä jätettävä miltei vain kysymyksen asettamisen asteelle. Hallitusmuodon antamisen jälkeen tapahtunut oikeudellisen vallankäytön runsas hajauttaminen on johtanut siihen, että ratkaisutoiminnan laatuun (lainkäyttö,

---

påföljd». Norjan rikoslain 5 luku, johon sisältyy mm. tuomitsemattajättämissäännöksiä, on otsikoitu »Grunde, hvorfor Straffen kan nedsættes eller forhøles». Tanskan vastaavan 10 luvun otsake kuuluu »Straffens fastsættelse». Ks. myös teoksessa *L. Schmidt* 1961, 186 ss., siteerattuja lainkohtia.

Jälj. jaksossa 6 §.III esitetään oikeusvertailuun kelpuutettujen maiden osalta mm. säännösten sijaintia valaisevia tietoja.

101 *Merikoski* 1968, 19.

hallintotoiminta) perustuva jaottelu ei nykyään usein tosiasiassa vastaa asioiden jakautumista tuomioistuinten ja hallintoviranomaisten kesken.[102]

Tällaisen kehityksen valossa on ongelmanasettelun yksityiskohtaistaminen erityisen perusteltua. Kysymykseen vastattaessa näyttää keskeisimmältä pohtia, *noudatetaanko syyttämättä ja ilmoittamatta jätettäessä ratkaisujen laadun huomioon ottaen riittävästi oikeusturvaperiaatteita.* Mitä enemmän ratkaisut välittömästi vaikuttavat yksittäisten kansalaisten oikeuksiin tai velvollisuuksiin, sitä tärkeämpi sija oikeusturvanäkökohdilla on päätöksenteossa oltava. Esimerkiksi on riidatonta, että ilmoittamatta jätettäessä ei ole tarpeen noudattaa yhtä pitkälle meneviä oikeusturvan vaatimuksia kuin pakkolaitokseen eristettäessä. Ainakin siinä tapauksessa, että kansalaisten oikeuksiin tai velvollisuuksiin puuttumisen asteen ja oikeusturvan toteuttamisen asteen välillä on osoitettavissa selvä ero, on olemassa painava asianomaisten säännösten ristiriitaisuutta hallitusmuodon kanssa puoltava peruste.[103] Tuon jäljempänä (7 §) useassa yhteydessä esiin tuollaisen mahdollisen eron arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja.

e. Edeltäneissä c- ja d-kohdassa toimenpiteistä luopumisia silmällä pitäen suoritettu erittely havainnollistaa toisaalta rikos- ja hallinto-oikeudellisen seuraamuksen sekä toisaalta lainkäytön ja hallintotoiminnan

---

102 Nimenomaisesti näin *OikM:n lso:n julk.* 18/1973 (*Lindholm* ym.), 73. Tarkemmin ks. *sama,* 73 ss., ja varhemmasta kirjallisuudesta esim. *Kom.miet.* 1971: B 112, 54 ss., ja *Majanen* 1973 b, 7 ss.

*Kom.miet:*ssä 1971: B 112, 61, lausutun oikeudellisen vallankäytön hajaantumisen muotoja käsiteltäessä mm.: »Rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään liittyvät ilmoittamatta ja syyttämättä jättämistä koskevat säännökset ovat siirtäneet niinikään lopullista päätösvaltaa poliisi- ja syyttäjäviranomaisille.»

103 Nähdäkseni saman perusajatuksen mukaisesti on katsottu, että HM:ssa tarkoitettujen tuomioistuinten, tuomiovaltaa käyttävien viranomaisten, on täytettävä tiettyjä muodollisia vaatimuksia. Ks. ed. alav:n 87 kohdalla tekstissä lausuttua sekä esim. *Tirkkonen* 1969, 105 ss. (viitteineen), *Merikoski* 1970, 234 s. (hallinto-oikeudellisen lainkäytön osalta) ja *Perustuslakivk:n laus.* n:o 5/1973 vp asunto-oikeuksien perustamista koskevan *HE*:n n:o 51/1972 vp johdosta (po. HE:n vaiheista ks. *Majanen* 1973 b, 21 ss.).

Pantakoon tässä yhteydessä merkille *R. Ellilän* (1968 b, 271 ss.) perustelut torjuvalle suhtautumiselleen ehdotukseen, jonka mukaan rangaistusmääräyksen antaisi virallinen syyttäjä. Hän huomauttaa mm.: »Tosin meillä on lisäilty mahdollisuuksia, että syyttäjä saa jättää syyttämättä harkintansa mukaan (TieliikenneL 9 a § ja RVA 15 § 2 mom.), mutta tuomitsemisvallan antaminen syyttäjälle on eri luokkaan kuuluva ja arveluttavampi asia.» (*Sama,* 273.)

välisen rajanvedon vaikeutta ja harkinnanvaraisuutta. Muodostettaessa kokonaiskuvaa rikosten (yleisemmin sanottuna: virallisesti kontrolloitujen tekojen) johdosta määrättävistä seuraamuksista ja niiden käsittelyjärjestyksistä taikka esimerkiksi tulkittaessa tai uudistettaessa niitä koskevia säännöksiä on olennaista pyrkiä välttämään sitä, että tuollaiset karsinoinnit johtaisivat tutkimusta harhaisille urille tai näennäisongelmien selvittämiseen. Näitä pyrkimyksiä edistävää voi olla käyttää yläkäsitettä, joka kattaisi kaikki rikosten ja niihin verrattavien, virallisesti määritellyn haitallisuutensa vuoksi kontrolloitujen tekojen johdosta määrättävät (oikeudelliset) seuraamukset.

Kyseiselle yläkäsitteelle on vaikea keksiä kielellisesti osuvaa nimitystä. Esimerkiksi rangaistusseuraamus-sana ei ole laaja-alaisesti käytettynä hyvä, koska on mielekästä rajoittaa rangaistus tarkoittamaan vain rikosoikeudessa rangaistuksiksi määriteltyjä seuraamuslajeja.[104] Mitä harvemmista teoista tuomitaan rangaistus-nimiseen seuraamukseen, sitä enemmän sellaiseen seuraamukseen tuomitseminen lienee omiaan osoittamaan rangaistavan teon moraalista paheksuttavuutta ja siten osaltaan edistämään yleisestävyyttä.[105] Pidettäessä lähtökohtana sitä, että kaikki mainitut seuraamukset ovat kontrollipolitiikan keinoja, on ajateltavissa puhuttavan *kontrollipoliittisista seuraamuksista tai (oikeudellisista) valvontaseuraamuksista.* Silloin kun on kysymys kriminalisoitujen tekojen seuraamuksista, on yleensä riittävän yksiselitteistä käyttää lyhyttä *rikosseuraamus*-sanaa.[106]

---

104 Vrt. *Kom.miet.* 1973: 2, 26, jossa uudeksi yläkäsitteeksi on omaksuttu rangaistusseuraamus ja jossa siihen on sisällytetty sakon, vapausrangaistuksen, syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen lisäksi mm. perinteisesti hallinto-oikeudellisina pidettyjä seuraamuksia.

105 Rangaistuksesta rikoksen moraalisen paheksuttavuuden osoittajana ks. ed. alav:n 91 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua.

Pyrkimyksenä rikosoikeuden »inflaation» torjumiseen ks. jälj. 4 §.IV, 7 §.II ja 11 §.II.

106 *Heinonen* (1970, 668) on katsonut toimenpiteistä luopumisen kuuluvan rikosten seuraamusjärjestelmään. *Kom.miet.*:ssä 1972: A 1, 21 ss. verr. 2, toimenpiteistä luopumiset luetaan rikosseuraamuksiin ja tarkemmin sanottuna avoseuraamuksiin. Ks. myös *Anttila* 1962 b, 17 ss., ja *Kom.miet.* 1966: A 2, 41 s.

Ulkomaisessa kirjallisuudessa *Strahl* (1955 b, 55 ss.) on käsitellyt syyttämättä jättämistä rikosseuraamusten (brottspåföljder) yhtenä ryhmänä. *Betænkning* nr 650/1972:n (25) mukaan syyttämättä jättäminen on vapaudessa tapahtuvan kriminaalihuollon muoto. Ks. myös esim. *Jescheck* 1972, 636.

Yllä olevista c- ja d-jaksosta on ilmennyt, että toimenpiteistä luopumisen käsite sijoittuu huonosti perinteiseen oikeudelliseen systematiikkaan. Tähän nähden on ymmärrettävää, että oikeustieteessä on painotettu *käsitteen sekamuotoisuutta tai sui generis -ominaisuutta.*[107]

Niin ikään on ollut havaittavissa, että *toimenpiteistä luopumiset* ovat *epäyhtenäinen seuraamusryhmä.* Tuomitsematta jättäminen on jo siitä päätettäessä noudatettavien menettelytapasääntöjen puolesta lähimpänä vanhastaan tunnettuja, tuomioistuimessa määrättäviä rikosoikeudellisia seuraamuksia. Syyttämättä ja ilmoittamatta jättäminen eroavat vastaavassa suhteessa olennaisesti perinnäisistä rikosseuraamuksista. — Toimenpiteistä luopumisen lajien epäyhtenäisyyttä ja syyttämättä jättämisen erityispiirteitä valottaa seuraava 2-jakso.

2. *Toimenpiteistä luopuminen ja rikosprosessioikeudellinen opportuniteettiperiaate*

a. Syyttämättä jättäminen on ilmeisesti vanhin virallisesti säännelty toimenpiteistä luopumisen laji. Syyttämättä jättämistä on pidetty lähinnä *rikosprosessioikeudellisena säännöstönä.* Terminologinen osoitin tästä on, että syyttämättä jättämisen on vanhastaan katsottu ilmaisevan rikosprosessioikeudellisen opportuniteettiperiaatteen. Lainsäädännölliseltä kannalta on merkille pantavaa syyttämättä jättämisestä yleensä säädetyn yksinomaan tai pääasiassa rikosprosessioikeudellisia säännöksiä sisältävissä laeissa.[108]

---

[107] Kotimaisesta oikeustieteestä ks. *Heinonen* 1970, 668: ».... toimenpiteistä luopuminen ... kuuluu rikosten seuraamusjärjestelmään, jossa se muodostaa oman erityisen kokonaisuutensa.»

Ulkomaisesta kirjallisuudesta ks. esim. *Andenaes* 1956, 415 ss. verr. 322 ja 331, jossa syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä käsitellään seuraamusjärjestelmää (reaksjonssystemet) koskevassa luvussa ja jossa niillä katsotaan olevan yleistä merkitystä eri rangaistusten kannalta.

[108] NuorRikL:n säännökset ovat meikäläisen systematiikan mukaan lähinnä rikosoikeudellisia, kun taas RVA:n pääasiassa rikosprosessioikeudellisia.

Oikeusvertailun kannalta erityisen huomion arvoinen teos on *Heyden* 1961, jossa on runsaasti syyttämättäjättämissäännösten sijaintia kuvaavia tietoja. Tällaisia tietoja sisältyy myös jälj. olevaan jaksoon 6 §.II.

Erikoisuutena mainittakoon, että ruotsalaisessa lainvalmisteluasiakirjassa ehdotettiin syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen sääntelyä samassa rikoslain

Opportuniteettiperiaate-nimitys lienee puheena olevassa merkityksessä 1860-luvun perua. Nimityksen ensimmäisenä käyttäjänä ja periaatteen puoltajana on usein mainittu itävaltalainen *Glaser*.[109] Hän puolsi periaatteen soveltamista virallisen syyttäjän toimintaan, ja yleensä samoin on periaatteen käyttöala ymmärretty myöhemminkin. Tämä ja sille vastakkain periaate, legaliteettiperiaate, ovat olleet 1800-luvun puolivälin tienoilta alkaen kirjallisuudessa kannatettuja ja lainsäädännössä toteutettuja.[110] Noista ajoista alkaen on eri maissa käyty enemmän tai vähemmän vilkasta keskustelua (rikosprosessioikeudellisen) opportuniteettiperiaatteen ja sen vastakohtana olevan legaliteettiperiaatteen keskinäisestä paremmuudesta.[111] Ensimmäinen huomattava mielipiteidenvaihtoforumi olivat II saksalaiset lakimiespäivät vuonna 1862.[112] Sittem-

---

luvussa (*SOU* 1948: 40). Ehdotus ei kuitenkaan tässä muodossa toteutunut, vaan edelliset säännökset sisällytettiin oikeudenkäymiskaareen ja jälkimmäiset rikoskaareen.

[109] *Glaser* 1868 (alkup. 1860), 441 ss., ja *sama* 1883, 218 ss., alav. 7.

Elwing (1960, 25) ja *Tirkkonen* (1969, 282 alav. 17) toteavat Glaserin olleen innokkaan opportuniteettiperiaatteen kannattajan. Huomattakoon kuitenkin Glaserin lausuma, ettei kenenkään mielestä ole tehtävä tärkeitä poikkeuksia ns. legaliteettiperiaatteesta (*sama* 1883, 220 alav. 7). *Heinitz* (1957, 330) korostaa Glaserin olleen pohjimmiltaan legaliteettiperiaatteen kannalla; tämän mielestä periaatetta ei vain olisi omaksuttava jäykästi viimeiseen saakka (nicht starr bis in die letzte Konsequenz).

[110] Perusedellytyksenä teorioiden synnylle ja toteutukselle lainsäädännössä on tietysti ollut virallisen syyttäjistön kehittyminen valtiovallan vahvistumisen myötä.

Virallisella syyttäjistöllä on alkuperänsä 1400-luvun lopun Ranskassa (*Heyden* 1961, 1, viitteineen). Ruotsissa syyttäjälaitos järjestettiin varsinaisesti 1600- ja 1700-luvulla (*Tirkkonen* 1969, 39). Po. kehityksestä laajasti ks. *Ignatius* 1900, 35 ss., ja siinä mainittuja lähteitä.

[111] Asiaa koskevasta laajasta kirjallisuudesta mainittakoon ed. 1 §:n alav:ssä 54 lueteltujen kotimaisten lähteiden lisäksi esim. *Ignatius* 1900, 204 ss., *Palmgren* 1939, 143 ss., *Venoja* 1949 sekä *Anttila* 1952, 151 ss., kotimaisesta kirjallisuudesta;

Hedenskog 1896, 115 ss., *Engströmer* 1926 (ja teokseen sisältyvät puheenvuorot), *Kjerschow* 1928, *Agge* 1939, 105 ss., *M. Heuman* 1948, *SOU* 1948: 40, *Strahl* 1955 b (alkup 1948), *Hurwitz* 1949, 310 ss., *M. Heuman* 1953 (ja teokseen sisältyvät puheenvuorot), *Ekelöf* 1955, *Elwing* 1960, 22 ss., ja *Andenaes* 1971 b, 279 ss., muusta pohjoismaisesta kirjallisuudesta

sekä *Hippel* 1941, 337 ss., *Peters* 1966 (alkup. 1952), 148 ss., (alkup. 1952), 148 ss., *Heinitz* 1957, *Germann* 1961, *Heyden* 1961, *Treyvaud* 1961, *W. Wagner* 1964, *Faller* 1971 ja *Tak* 1972 muusta eurooppalaisesta kirjallisuudesta.

Näissä lähteissä on runsaasti viittauksia vanhempaan aineistoon. Nimenomaan uusia lähteitä mainitaan jälj. jaksossa 6 §:II oikeusvertailun yhteydessä.

[112] Ks. *Verhandlungen* 1862, 311 ss. Ks. myös *Heinitzin* (1957, 329 s.) toteamusta näiden päivien tuloksista.

min asia on ollut esillä muun muassa useissa kansainvälisissä konferenseissa, kuten V ja IX rikosoikeuskongressissa vuosina 1947 ja 1964.[113] Pohjoismaissa kysymys oli XIII lakimieskokouksen ohjelmassa vuonna 1925.[114] — Oikeushistorialliset ja -vertailevat näkökohdat ovat jäljempänä (4 ja 6 §) yksityiskohtaisemman tarkastelun kohteena.

b. Rikosprosessioikeudellisen legaliteettiperiaatteen alkuperäisen idean mukaisesti *Tirkkonen* on meillä määritellyt sen säännöksi, jonka mukaan virallisen syyttäjän täytyy nostaa syyte, niin pian kuin on ilmennyt todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Opportuniteettiperiaatteella hän vastaavasti tarkoittaa lain viralliselle syyttäjälle myöntämää tietynlaista harkintavaltaa syytteen nostamisessa. Periaatteiden suomenkielisinä vastineina hän on käyttänyt ilmaisuja *lakimääräisyysperiaate* (myöhemmin myös *syytepakkoperiaate)* ja *tarkoituksenmukaisuusperiaate (syyteharkintaperiaate).*[115]

Lausuttua vastaavia ovat tavallisesti olleet muut, sekä maassamme että ulkomailla esitetyt määritelmät.[116] Eroja on sen määrittelyssä, minkälaisten edellytysten vallitessa syyttäjän on syytettävä. Eri maiden lainsäädännössä on näet asetettu erivahvuisia vaatimuksia syytteeseenpanon edellytyksenä olevalle rikoksen näytölle. Esimerkiksi Ruotsissa katsotaan syyttämisvelvollisuuden olevan olemassa vasta silloin, kun on riittäviä syitä (tillräckliga skäl) rikoksesta epäiltyä vastaan, eli kun virallinen syyttäjä voi objektiivisin perustein otaksua epäillyn tulevan tuomioistuimessa julistetuksi syypääksi rikokseen.[117]

---

113 Sanottujen kongressien po. aineistoa sisältyy aikakauskirjojen *Revue internationale de droit pénal* 1947, Numéro spécial, 46 ss. (V kongressi), ja ZStW 1965, 683 s. (IX kongressi).

114 Ks. *Engströmer* 1926 ja teokseen sisältyviä puheenvuoroja.

115 *Tirkkonen* 1948, 352, *sama* 1969, 282, ja *sama* 1972 a, 748. *R. Ellilä* (1958 b, 259, ja 1968 b, 255) on jo Tirkkosta aiemmin puhunut syytepakko- ja syyteharkintaperiaatteesta.

*Kom.miet:*ssä 1901:10, 174, on sana opportuniteettiperiaate suomennettu soveliaisuusperiaate-sanaksi.

*OikM:n lso:n julk:*ssa 3/1973 *(Mandelin—Nyberg),* 4, sanaa syyteharkinta ilmeisesti käytetään tarkoittamaan syyttämistä koskevaa (syytteen nostamista edeltävää) harkintaa yleensä: »Esitutkinnan tarkoituksena on myös kerätä ja tallettaa tutkimusaineisto syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä varten.»

116 Ks. ed. 1 §:n alav:ssä 54, tämän pykälän alav:ssä 111 ja jälj. jaksossa 6 §.II mainittuja lähteitä.

117 Ruotsin oikeudesta po. suhteessa ks. varsinkin *Elwing* 1960, 23 ja 45 ss., erit. 48. Elwing selvittelee myös ruotsalaisessa oikeustieteessä kiistaa synnyttä-

Täsmennyksen luonteisia eroja Tirkkosen esittämään verrattuna on sellaisissa määritelmissä, joissa syyttämisedellytyksistä lausutaan hänen mainitsemaansa laajemmin (esimerkiksi rikoksen näyttöä koskevan vaatimuksen lisäksi puhutaan syyttämisen prosessuaalisista edellytyksistä) taikka joissa ei oteta huomioon vain syytteeseenpanovelvollisuutta vaan myös muut syyttämiseen liittyvät velvollisuudet (esimerkiksi syytteeseenyhtymisvelvollisuus).[118] Nähdäkseni kummankinlainen lisäys on sovitettavissa yhteen *R. Ellilän* omaksuman syytepakkoperiaatteen määritelmän kanssa. Hänen mukaansa periaatetta noudattavan virallisen syyttäjän on aina syytettävä tapahtuneesta rikoksesta tarpeellisten edellytysten ollessa käsillä.[119]

Nimitykset »rikosprosessioikeudellinen legaliteetti- ja opportuniteettiperiaate» ovat *saaneet* Pohjoismaissa *arvostelua osakseen.* Kritiikin ilmauksia ovat ehdotetut uudet nimitykset. *Hurwitz* on puoltanut ilmaisujen absoluuttinen ja relatiivinen syyttämisvelvollisuus omaksumista kyseisten perinteisten sanontojen sijasta.[120] *Ekelöf* on puolestaan suosittanut käytettäviksi sanontoja pakollinen ja harkinnanvarainen (virallinen) syyte.[121] Edellä todetut, uudessa oikeuskirjallisuudessamme omaksutut »syytepakko- ja syyteharkintaperiaate» vastannevat Ekelöfin kielenkäyttöä.

Perusteellisen kannan ottaminen puheena olevien nimitysten osuvuuteen ja ennen kaikkea käsitteiden asialliseen käyttökelpoisuuteen[122] edellyttää sen tutkimista, minkälaista harkintavaltaa viranomaisella ei ole/on kummankinlaista periaatetta noudattaessaan. Harkintavallan

---

nyttä kysymystä, onko syyttäjällä jo todennäköisten syiden (sannolika skäl) vallitessa *oikeus* syyttää; hän päätyy kielteiseen kannanottoon (*sama,* 55).

Melartin (1963, 100) on (de lege lata?) katsonut, että em. Ruotsissa omaksuttu periaate olisi meilläkin käytännössä hyväksyttävissä. Vrt. jälj. 7 §.VI.2.

118 Sanotun johdosta ks. esim. *Elwing* 1960, 23 ja 37, sekä *Germann* 1961, 7.

119 *R. Ellilä* 1968 b, 255.

120 *Hurwitz* 1949, 311: »Principperne om absolut og relativ påtalepligt.» Samoin *Elwing* 1960, 25 s., ja *Olivecrona* 1968, 44.

121 *Ekelöf* 1972, 101: »I vad angår dessa förutsättningar kan det allmänna åtalet emellertid vara obligatoriskt eller fakultativt.»

122 Kannan ottamisella *käsitteiden asialliseen käyttökelpoisuuteen* tähdennän kiinnittäväni huomiota siihen, onko niiden merkityssisällöissä (reaalimääritelmissä) osoitettu tai osoitettavissa kahdenlaisesta käsitteestä puhumista puoltavaa eroavuutta. Käsitteiden *kielellisten nimitysten eli ilmausten* tarkastelu on tähän nähden toissijaista: silloin kysytään, kuvaavatko nimitykset riittävän hyvin osoitettuja tai osoitettavissa olevia merkityssisältöjä.

sisältöä jäljempänä (10 §.I) selvitettäessä on vertailumielessä syytä panna merkille hallintotoiminnassa erotettavat laillisuus- ja tarkoituksenmukaisuusharkinta. Kerrotunlaisetta pohdinnattakin on esitettävissä kyseisten käsitteiden käytön mielekkyyden arvioinnissa merkityksellisiä seikkoja.

Aluksi todettakoon, että vaikka mainittuja käsitteitä on yleensä käytetty niille alkuaan annetun merkityssisällön mukaan tarkoittamaan vain syyttämisvaiheeseen liittyvää tietynlaista harkintavaltaa (tai sen puutetta), useat koti- ja ulkomaiset tutkijat ovat ymmärtäneet ne *laajemmiksi.* Käsitteissä tarkoitettua harkintavaltaa voi heidän mielestään liittyä myös *syyttämistä edeltävään ja/tai sen jälkeiseen rikosasian käsittelyvaiheeseen.* Siten ilmoittamatta- ja/tai tuomitsemattajättämissäännösten on katsottu syyttämättäjättämissäännösten ohella ilmaisevan rikosprosessioikeudellista opportuniteettiperiaatetta.[123] Huomattakoon vielä, että syyttämis- tai sitä edeltävään vaiheeseen liittyviksi opportuniteettiperiaatteen ilmauksiksi on luettu muunkinlaisia säännöksiä kuin tässä teoksessa tarkoitettuja syyttämättä- tai ilmoittamattajättämissäännöksiä.[124]

---

123 Kotimaisista mielipiteistä, joiden mukaan ilmoittamattajättämissäännökset ovat syyttämättäjättämissäännösten lisäksi po. opportuniteettiperiaatteen mukaisia, ks. *Lvk:n laus.* 1959, *Lahti* 1969 b, 503, *Lehkonen* 1969, 4, *Helminen* 1970, 103 s., ja *Sinisalo* 1971, 17. Ulkomaisesta kirjallisuudesta ks. esim. *Heyden* 1961, 6 s., ja *SOU* 1967: 59, 214. Lähteissä *Lahti* 1969 b, 503, *Lehkonen* 1969, 4, ja *Helminen* 1970, 103 s., esitetyn mukaan myös tuomitsemattajättämissäännökset ovat kyseisen periaatteen mukaisia.

HE:ssä n:o 198/1965 vp, 1, pidetään syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännöksiä poikkeuksina ns. legaliteettiperiaatteesta. Vastaavasti *R. Ellilän* (1968 b, 255) mielestä syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskevat lainkohdat ilmaisevat rikosprosessioikeudellisen opportuniteettiperiaatteen (vrt. *sama* 1958 b, 259). Ulkomaisessa oikeustieteessä samoin *Engströmer* 1926, 129 ss.

Rautapää (1944, 1) tarkoittaa opportuniteettiperiaatteella sitä, että rikoslain säännöksiin sisältyvät rankaisukäskyt eivät ehdottomasti sido oikeusviranomaista, vaan tämä voi tarkoituksenmukaisuus- tai kohtuussyiden edellyttäessä harkintansa mukaan jättää rikoksesta tai rikkomuksesta rankaisematta.

Selvän kielteisesti suhtautuvat sanotunlaiseen kielenkäyttöön *Agge* (1939, 105), *Tirkkonen* (1969, 289) ja *Heinonen* (1970, 662 s.). Aggen kielteinen lausuma koskee tuomitsematta jättämistä, ja lähinnä sitä pitävät silmällä Tirkkonen ja Heinonenkin.

124 Ks. esim. *Hedenskog* 1896, 116 alav. 2, *Palmgren* 1939, 146 ss., ja *Elwing* 1960, 42 ss.

Palmgren (1939, 148) katsoo asianomistajankin suorittavan eräänlaista tar-

Puheena oleva käsitteen alan laajennus lienee ymmärrettävissä samanlaista taustaa vasten kuin toimenpiteistä luopuminen -nimisen yläkäsitteen omaksuminen. Syyttämättä, ilmoittamatta ja/tai tuomitsematta jättämistä ja/tai muuta vastaavaa koskevilla ratkaisuilla on katsottu olevan siinä määrin yhteisiä piirteitä, että kaikki ne kattavan käsitteen nimeäminen on nähty perustelluksi. »Opportuniteettiperiaate» on sitä kuvaava yhteisnimitys, että viranomaiselle on avoimesti uskottu rikosasian eri käsittelyvaiheessa käytettävää tietynlaista harkintavaltaa.[125]

Arvioidessani nimitysten rikosprosessioikeudellinen legaliteetti- ja opportuniteettiperiaate perusteltavuutta tulevat edellä 1-jaksossa ilmennyttä vastaavalla tavalla esille jotkin toimenpiteistä luopumisen käsitteen piirteet. Toisaalta tarjoutuu tilaisuus kiinnittää huomiota oikeudenalakeskeiseen ajatteluun samoin kuin legaliteetti-päätteisten käsitteiden käyttöön mahdollisesti liittyviin heikkouksiin.

Tarkastelen ensin c-jaksossa sanaa rikosprosessioikeudellinen siltä kannalta, kuinka osuva sanan synnyttämä mielikuva syyttämättäjättämissäännösten (toimenpiteistäluopumissäännösten) kuulumisesta rikosprosessioikeuteen on. Sen jälkeen vertaan d-jaksossa rikosprosessioikeudellisen legaliteettiperiaatteen käsitettä hallinnon ja rikosoikeudelliseen legaliteettiperiaatteeseen sen selville saamiseksi, onko käsitteillä samanpäätteisen (»legaliteettiperiaate») nimityksen käyttöä puoltavia yhteisiä ominaisuuksia ja edellyttääkö ehkä jonkin tai joidenkin niistä hyväksyminen johdonmukaisesti toteutuakseen muunkin tai muiden legaliteettiperiaatteiden hyväksymistä.

c. Toimenpiteistä luopumisten hahmottaminen 1-jaksossa puolletun mukaisesti rikosseuraamuksiksi merkitsee perinteiseen oikeudenalajotteluun[126] pitäydyttäessä niitä koskevien säännösten sijoittumista aineellisen oikeuden alaan, sikäli kuin pidetään silmällä toimenpiteistä luopu-

---

koituksenmukaisuusharkintaa (opportunitetsprövning) silloin, kun hän asianomistajarikosten osalta päättää syyttämispyynnön esittämisestä tai syyttämisestä.

[125] Sanotun johdosta ks. jo *Glaser* 1868, 441 ss., erit. 443, jossa todetun mukaan jokaisessa rikosoikeudenkäynnissä joudutaan ottamaan kantaa paitsi oikeudenmukaisuus- myös tarkoituksenmukaisuuskysymyksiin (»es existirt also in jedem Criminalprocesse neben der Frage des Rechtes die der Opportunität»). Glaser pohtii, mikä viranomainen olisi sopivin ottamaan jälkimmäisiä näkökohtia huomioon. Torjuttuaan armahduksesta päättävän viranomaisen ja tuomioistuimen soveltuvuuden hän päätyy puoltamaan syyttäjäviranomaista.

[126] Tästä jaottelusta ks. ed. 1 §.I.1.

misen edellytyksiä. Niinpä tämän teoksen tuomitsematta jättämisen edellytyksiä käsittelevät 8—9 § koskisivat lähinnä aineellisoikeudellisia — rikosoikeudellisia — asioita.[127] Vastaavasti muodollisen oikeuden piiriin luetaan perinnäisessä ryhmityksessä sitä menettelyä koskevat säännökset, jossa rikosseuraamusten edellytykset tutkitaan ja seuraamukset määrätään. Siten tuomitsemattajättämisratkaisuun liittyviä seikkoja selvittelevä 10 § koskisi paljolti muodollisoikeudellisia — rikosprosessioikeudellisia — asioita.

Mitä näkökohtia on esitettävissä sen tueksi, että toimenpiteistäluopumissäännöksillä on ainakin erittäin läheisiä yhtymäkohtia muodolliseen oikeuteen (nimenomaan rikosprosessioikeuteen), vaikka ei pidettäisikään perusteltuna luonnehtia niitä (pääasiassa) muodollisoikeudellisiksi?[128]

Syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisen osalta voidaan edellä 1.c-jaksossa todetuin tavoin viitata siihen, että niihin nähden vastakkaiset, syytteen ajamista ja syytteeseen ilmoittamista tarkoittavat ratkaisut ovat luonteeltaan valmistelevia tuomioistuinkäsittelyssä tehtäviin päätöksiin verrattuina ja sen vuoksi laajasti käsitettävän rikosprosessin alaan kuu-

---

127 Ks. RVA 15.2 §:ää ja RL 3:5.3:a koskevaa lainvalmisteluasiakirjaa, *HE* n:o 198/1965 vp, 1. Otsikon mukaan HE:ssä on kysymys esityksestä vähäpätöiseen rikokseen syyllistyneen syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä eräissä tapauksissa koskeviksi muutoksiksi *rikoslainsäädäntöön*. Perusteluissa todetaan mm., että »*rikosoikeuden alalla* noudatettavasta johtavasta periaatteesta eli ns. legaliteettiperiaatteesta...» (kurs. tässä). (Toteamus synnyttää kyllä asiayhteydestään irrotettuna sen mielikuvan, että tarkoitetaan rikosoikeudellista legaliteettiperiaatetta eli nulla poena sine lege -periaatetta.)

Ulkomaisista lainvalmisteluasiakirjoista ks. *SOU* 1948:40, 39, jossa syyttämättäjättämissäännöstön huomautetaan olevan »reaaliselta sisällöltään rikosoikeudellisen».

128 Oikeuskirjallisuudessamme on rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden läheistä yhteenkuuluvuutta osoittavina lainkohtina mainittu mm. syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännökset. Ks. *Venoja* 1949, 126, jossa viitataan edellisen lajisiin säännöksiin, ynnä *T. Ellilä* 1970, 505 ja 513, sekä *Tirkkonen* 1972 a, 750 alav. 15, joissa pidetään silmällä kummankin lajisia säännöksiä.

Ilmoittamattajättämissäännösten osalta ks. Sinisalon lausumia, joiden mukaan toisaalta PolL 14 §:ssä on säädetty rikosoikeuteen kuuluvasta ilmoittamatta jättämisestä (*Sinisalo* 1971, 17) ja toisaalta PolL 14 § sääntelee poliisin rikosprosessiin liittyvää toimintaa (*sama* 1973, 17). — Rikosten esitutkintaa koskevien normien kosketuskohdista poliisioikeuteen ks. esim. *Tirkkonen* 1969, 15, *sama* 1972 b, 332 ss., ja *Sinisalo* 1973, 16 s. (Vrt. *Ylösjoki* 1965, 20 s., jossa esitetyn mukaan rikosten esitutkinta kuuluu oikeudenalajaottelussa poliisioikeuteen.)

luvia ilmiöitä. Kummankin suuntaisilla ratkaisuilla taas ymmärrettävästi on kosketuskohtia.

Selostetusta syystä syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisellä on enemmän yhteisiä piirteitä toistensa kuin tuomitsematta jättämisen kanssa. Tuomitsematta jättämiselle vaihtoehtoinen ratkaisu, rangaistukseen tuomitseminen, on lopullisuudessaan rinnastettavissa tuomitsematta jättämiseen. Syyttämättä ja ilmoittamatta jättämisen välistä rajanvetoa on voimassa olevan oikeutemme mukaan omiaan hämärtämään se edellä (3 §.I.3.c) käsitelty seikka, että sama henkilö on usein oikeutettu luopumaan toimenpiteistä joko poliisipäällikön tai virallisen syyttäjän ominaisuudessa. Oikeusvertailun yhteydessä (6 §.II) mainitaan järjestelystä, jonka mukaan poliisimiehellä on oikeus rajoitetusti käyttää syyttäjän ja siten myös syyttämättä jättämisen valtaa.

Länsisaksalaisessa oikeuskirjallisuudessa on sikäläisen oikeuden pohjalta tuotu esiin, että rikosprosessioikeudellisen opportuniteettiperiaatteen noudattaminen edistää ja sen tulee edistää lähinnä rikosprosessuaalisia eikä rikosoikeudellisia tarkoitusperiä. Rikosprosessuaalinen tarkoitusperä on tällöin prosessitaloudellisuuden edistäminen, rikosoikeudellinen taas rangaistussäännösten soveltamisesta johtuvien kohtuuttomien ratkaisujen vähentäminen.[129]

Tällainen tarkoitusperien kahtiajako on mielestäni kyseenalainen eikä se ainakaan ole selvästi tehtävissä, koska koko rikosprosessioikeudella pyritään edistämään rikosoikeuden tai osuvammin ilmaistuna kriminaalipolitiikan tavoitteita.[130] Prosessitaloudellisuuden edistämisen on tuskin järkevää katsoa toteuttavan ensisijaisesti prosessuaalisia ja vasta välillisesti kriminaalipoliittisia tavoitteita.[131]

---

129 Ks. *Krümpelmann* 1966, 201 ja *Dencker* 1973, 150.

130 Maamme oikeuskirjallisuudessa on varsin voimakkaasti korostettu rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden läheistä yhteenkuuluvuutta. Ks. esim. *Tirkkonen* 1969 (alkup 1948), 5, *R. Ellilä* 1968 b (alkup. 1958 b), 235 (erit. alav. 27 vanhempaa rikosoikeustiedettä koskevine viitteineen), *sama* 1960 c, 939 s., *T. Ellilä* 1970, erit. 499 ss. (viitteineen), *Takki* 1970 ja *Halila* 1971, 153.

Ulkomaisista oikeusjärjestyksistä lienevät common law -perusteisissa rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden väliset yhtymäkohdat olleet perinteisesti kiinteimpiä (näin *T. Ellilä* 1970, 501). Muiden maiden tutkijoista, jotka erityisen voimakkaasti tähdentävät rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden yhteenkuuluvuutta, mainittakoon *Peters* (1966, 7 ss.: rikosprosessioikeus on osa rikosoikeutta) ja *Olivecrona* (1968, 15 ss.). Ks. myös *SOU* 1967: 59, 9 ss.

131 Vrt. jälj. 4 §.IV ja 7 §.II.

Edeltänyt selvittely on osoittanut *vaikeutta* ja harhaanjohtavuutta *sisällyttää syyttämättäjättämis-* tai muitakaan toimenpiteistäluopumis*säännöksiä* selvästi johonkin tiettyyn oikeudenalaan, yllä tarkastellun mukaisesti *rikosprosessioikeuteen.* Sekä tässä 2- että aiemmassa 1-jaksossa esitetty puoltaa tuollaiseen rajanvetoon usein liittyvien näennäisongelmien välttämistä. Niin kuin viime vuosien metodikeskustelussa on usein tähdennetty, on syytä suosia pikemmin *ongelma-* kuin oikeudenala*keskeistä tutkimustapaa.*[132] Edellisen kaltaista ajattelua seurattaessa lienee puheena olevia säännöksiä osuvaa kutsua *kontrollipoliittisiksi tai valvontasäännöksiksi* yrittämättä väkinäisesti sijoittaa niitä jonkin tai joidenkin oikeudenaloista piiriin.

*d. E*riyttämätön legaliteettiperiaatteen käsitteen käyttö synnyttää suurta epäselvyyttä, koska oikeustieteessä ei ole puhuttu vain rikosprosessioikeudellisesta vaan myös hallinnon ja rikosoikeudellisesta legaliteettiperiaatteesta.[133]

Hallinnon legaliteettiperiaatteen on katsottu ilmaistun HM 92 §:n 1 momentissa; sen mukaan »kaikessa virkatoiminnassa on laillisen seuraamuksen uhalla tarkoin lakia noudatettava». Näin voidaan kyseistä lainkohtaa tulkinneen *Sinisalon* mukaan sanoa, jos periaatteella tarkoitetaan velvollisuutta noudattaa hallinnossa asianomaista virkatoimintaa koskevia oikeusnormeja (oikeusjärjestystä).[134]

---

[132] Ks. ed. 1 §.I.2, erit. alav:n 23 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua.

Sellaisen päättelyketjun hylättävyydestä, jossa toimenpiteistäluopumissäännökset ensin luetaan tiettyyn oikeudenalaan kuuluviksi ja sitten tehdään konkreettisessa tapauksessa johtopäätöksiä säännösten tuohon oikeudenalaan kuulumisen perusteella, ks. esim. *Holopainen* 1965, 895 s. (Samassa kirjoituksessa Holopainen katsoo rikosoikeuden muodostavan »oikeustieteen systematiikassa varsin selväpiirteisen ja tajuttavan osan»; vastaavaan ei hänestä yllä edes prosessioikeus (*sama,* 894).)

[133] Tehdessään selkoa rikosprosessioikeudellisesta legaliteettiperiaatteesta *R. Ellilä* (1968 b, 57 s. alav. 4) on tähdentänyt tärkeyttä erottaa se rikosoikeudellisesta legaliteettiperiaatteesta.

Nimitystä »hallinto-oikeudellinen legaliteettiperiaate» on käyttänyt meillä *Sipponen* (1965 a, 440 s.). Muut tutkijat ovat yleensä puhuneet laillisuus- tai lainalaisuusperiaatteesta. Ks. esim. *Merikoski* 1968, 33, ja *Kilpi* 1972, 68 s. (jälkimmäinen viitteineen).

[134] Ks. *Sinisalo* 1968, erit. 19 ja 29, ja siinä mainittua runsasta lähdekirjallisuutta.

Sanotusta poikkeavasti *Sipponen* on tarkoittanut selostetusta hallitusmuodon kohdasta johdettavissa olevalla legaliteettiperiaatteella sitä, että kansalaisten oikeusasemaan välittömästi vaikuttavat säännökset tai muut oikeussäännöt annetaan eduskuntalailla tai eduskuntalain perusteella.[135] Ulkomaisessa oikeustieteessä legaliteettiperiaatteen on katsottu sisältävän Sipposen määritelmän tapaisen positiivisen puolen lisäksi negatiivisen puolen. Sen ohella, että viranomaiset saavat puuttua kansalaisten oikeusasemaan käskyin, kielloin tai välittömin pakkotoimenpitein vain lain perusteella, myös oikeusasemaan puuttumatta jättämisen on perustuttava lakiin, silloin kun puuttuminen on normaalisti laissa käskettyä.[136]

Rikosoikeudellisella legaliteettiperiaatteella on yhtymäkohtia viimeksi määritellyn kaltaisen hallinnon legaliteettiperiaatteen positiiviseen puoleen. Rikosoikeudellisen legaliteettiperiaatteen keskeinen merkitys näet on, että rangaistussäännösten on perustuttava säädännäisoikeuteen, poikkeuksia lukuunottamatta eduskuntalakiin.[137]

Tässä yhteydessä on kiintoisaa huomata, että *rikosprosessioikeudellinen legaliteettiperiaate on ymmärrettävissä hallinnon legaliteettiperiaatteen* mainitun *negatiivisen puolen muunnelmaksi.* Rikosasiaa tutkivan viranomaisen toimenpiteistäluopumisvallan on perustuttava samanasteiseen oikeusnormiin kuin saman viranomaisen velvollisuuden ryhtyä toimenpiteisiin. Jos toimenpiteisiin ryhtymisestä on säädetty eduskuntalaissa, on vastaavan toimenpiteistä luopumisen niin ikään nojauduttava eduskuntalakiin tai toimenpiteistä luopuminen on voitava perustaa tavanomaiseen oikeuteen.[138] Oikeustieteessämme on varsinkin *R. Ellilä* korostanut, että koska pääsääntö — rikosprosessioikeudellinen legali-

---

135 *Sipponen* 1965 a, 440. Ulkomaisesta kirjallisuudesta samoin esim. *Bratholm* 1971, 87.

136 Ks. *Bratholm* 1971, 87, ja siinä mainittuja muita norjalaisia lähteitä.

137 Ks. esim. *Honkasalo* 1965, 52 ja 55 ss. Jälkimmäisillä sivuilla Honkasalo tekee selkoa niistä poikkeuksista, joita voimassa olevan oikeutemme mukaan on säännöstä, että rangaistussäännösten antaminen kuuluu yleisen lainsäädännön alaan.

138 Ks. *Bratholm* 1971, 87 s. Bratholm tarkastelee artikkelissaan, kuinka hyvin Norjan poliisitoiminnassa on noudatettu hallinnon legaliteettiperiaatetta. Hänen päätelmänsä on, ettei periaatetta ole noudatettu kovinkaan tiukasti. Vähiten arveluttavana hän pitää negatiivisen legaliteettiperiaatteen loukkausta eli sitä, että poliisimiehet ovat jättäneet reagoimatta rikosten johdosta. Hänen kannanottonsa edellytyksenä kuitenkin on, että käytännössä on noudatettu jotenkin yhtenäistä linjaa ja rikokset eivät ole olleet vakavan laatuisia (*sama,* 107).

teettiperiaate — on säädetty (eduskunta)laissa, siihen tehtävistä poikkeuksistakin on HM 92 §:n mukaan säädettävä laissa.[139]

Tässä teoksessa mainituista, toimenpiteistä luopumisen periaatteen ilmaiseviksi katsotuista säännöksistä vain VäestölaskentaA 17 §:n 1 momentti ja AjokorttiA 41 §:n 2 momentti[140] ovat asetuksen vahvuisia. Näistä edellistä, syyttämättäjättämissäännöstä, ei ole todetusta syystä perusteltua soveltaa, koska syyttämisvelvollisuudesta on säädetty lain vahvuisessa RVA 15 §:n 1 momentissa. Säännökseen nojautumisen sallittavuutta koskevalla kysymyksellä ei käsittääkseni ole käytännöllistä merkitystä, koska RVA 15 §:n 2 momenttiin sisältyvä yleinen syyttämättäjättämissäännös lienee sovellettavissa siinä mainittujen edellytysten vallitessa.[141]

AjokorttiA 41 §:n 2 momentti on ilmeisesti sinänsä lainmukainen, koska se — samoin kuin koko asetus — on annettu tieliikennelakiin sisältyvän valtuussäännöksen (13 §:n) nojalla ja säännös on nimenomaisesti muotoiltu viittaussäännöksen luonteiseksi. On kuitenkin kyseenalaista, onko siinä ollut luvallista sitovasti määritellä, millaista laiminlyöntiä on pidettävä vähäisenä.

Edellä lausutusta ilmenee, että *kaikki legaliteettiperiaatteet edistävät* osittain *samoja oikeuspoliittisia arvoja,* kuten mielivallan välttämisen, yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden periaatteita.[142] Mutta olennaisia *eroavuuksiakin* periaatteilla on. Hallinnon legaliteettiperiaatteen todettu positiivinen puoli ja vastaavasti rikosoikeudellinen legaliteettiperiaate ovat kansalaisten perusoikeuksien (vapausoikeuksien) toteuttamisen kulmakiviä.[143] Samaa ei voida sanoa ensiksi mainitun periaatteen negatiivisesta puolesta eikä vastaavasti myöskään rikosprosessioikeudellisesta

---

139 *R. Ellilä* 1958 b, 259 ss., erit. 260, ja *sama* 1968 b, 255 alav. 1a. Samoin *Tirkkonen* 1969, 282 alav. 17. Ks. myös *Lvk:n laus.* 1959.

140 Ks. liitteen kohtia 31 ja 33.

141 Vrt. jälj. 8 §.IV.3 ja 9 §.VI.2 (yleis- ja erityissäännösten suhde).

142 Hallinnon legaliteettiperiaatteesta sanotulta kannalta ks. esim. *Ståhlberg* 1928, 4, ja *Palme* 1965, 152 ss. (Kumpikin on HM 92.1 §:ään viitaten tarkoittanut po. periaatteella viranomaisten velvollisuutta noudattaa hallinnossa ao. virkatoimintaa koskevia oikeusnormeja; ks. ed. alav:n 134 kohdalla tekstissä lausuttua.)

Vastaavasti rikosoikeudellisesta legaliteettiperiaatteesta ks. esim. *Honkasalo* 1937, passim, ja *Thornstedt* 1955, 331 ss. Ks. myös ed. 2 §.II.1.a.

Rikosprosessioikeudellisesta legaliteettiperiaatteesta — toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksesta yhteiskunnan kannalta — ks. jälj. 7 §.II—IV.

143 Hallinnon ja rikosoikeudellisesta legaliteettiperiaatteesta ks. esim. ed. alav:ssä 142 lueteltuja lähteitä.

legaliteettiperiaatteesta: yksittäisten kansalaisten kannalta on otaksuttavasti useimmiten edullista, jollei näitä periaatteita (kuten syytepakkoperiaatetta) noudateta.[144]

Verrattaessa puheena olevia legaliteettiperiaatteita vielä siinä mielessä, edellyttääkö jonkin tai joidenkin niistä hyväksyminen johdonmukaisesti toteutuakseen muunkin tai muidenkin periaatteiden hyväksymistä, vastaus lienee myönteinen lähinnä *Sipposen* tarkoittaman kaltaisen hallinnon legaliteettiperiaatteen positiivisen puolen osalta. Sen hyväksyvässä oikeusvaltiossa on luonnollista omaksua myös rikosoikeudellinen legaliteettiperiaate. Sitä vastoin kyseisen periaatteen hyväksyminen ei näytä vastaavalla tavalla vaativan hallinnon legaliteettiperiaatteen negatiivisen puolen eikä rikosprosessioikeudellisen legaliteettiperiaatteen omaksumista. Viimeksi mainitun periaatteen sisällyttämistä maan lainsäädäntöön ei voida pitää maan oikeusvaltioksi kutsumisen välttämättömänä ehtona.[145] Yhtä vähän on perusteita väittää, että rikosoikeudellisen legaliteettiperiaatteen omaksumisesta pitäisi seurata myös rikosprosessioikeudellisen legaliteettiperiaatteen käyttöönotto.[146]

Loppupäätelmäni legaliteettiperiaatteen käsitteiden tarkastelusta ovat seuraavat. Käsitteillä ei ole niin paljon yhteisiä piirteitä, että samanpäätteisen nimityksen käyttö olisi sen vuoksi riidattoman perusteltua. Tästä kannanotosta riippumatta olisi käsitteellisesti selkiinnyttävää, jos »legaliteettiperiaate» — ja sen vastakohtana »opportuniteettiperiaate»— olisivat molemmat ilman niihin liitettävää, oikeudenalaa kuvaavaa epiteettiäkin vain yhden käsitteen kielellisiä ilmaisuja. Jo siihen nojautuen, mitä olen esittänyt käsillä olevassa d-jaksossa ja edeltäneessä c-jaksossa, pidän perusteltuna välttää voimassa olevan oikeuden sisältöä selvitellessäni puhumasta rikosprosessioikeudellisesta legaliteetti- ja vastaavasti opportuniteettiperiaatteesta.

---

144 Vrt. jälj. 7 §.VI.1.

145 Tekstissä lausutun johdosta viitattakoon yleisesti jälj. olevaan jaksoon 6 §.II. Siitä ilmenee mm., että syyttämättä jättämisen ainakin jonkin määräinen sallittavuus on eri maissa yleistä. Oikeuskirjallisuudesta ks. esim. *Faller* 1971.

146 *Germann* (1961, 5 s.) torjuu nimenomaisesti ajatuksen, että nulla poena sine lege -periaatteesta olisi johdettavissa syytepakkosääntö.

Vastaavasti *Lehtonen* (1974, 3) katsoo, etteivät toimenpiteistä luopuminen ja rikosoikeudellinen legaliteettiperiaate ole keskenään ristiriidassa. »Legaliteettiperiaatteen vaatimuksena on vain, että toimenpiteistä luopumisen edellytykset on laissa määrätty.»

TOINEN LUKU.

TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN TAUSTAAN, VAIKUTUKSIIN JA OIKEUSVERTAILUUN LIITTYVIÄ NÄKÖKOHTIA (TOIMENPITEISTÄ LUOPUMISESTA OIKEUSHISTORIALLISELTA, -SOSIOLOGISELTA JA -VERTAILEVALTA KANNALTA)

4 §. TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN TAUSTASTA

I. Yleistä rikoksen johdosta määrättävien oikeudellisten seuraamusten käyttöönottoon vaikuttavista tekijöistä

Edellä (2 §.I.2) ilmenneen mukaisesti lain sisällön määräytymistä selitettäessä, lain taustan selvittelyssä, ovat *yhteisön (yhteiskunnan) rakenteelliset ja kulttuuriset seikat* — yhteiskunnalliset olosuhteet ja ideologiset tekijät — tähdellisiä huomion kohteita. Toimenpiteistäluopumissäännösten taustan tutkimisessa ei niinkään ole kysymys määrättyjen säännösten sisältöön, vaan pikemmin tiettyjen rikosseuraamusten *käyttöönottoon* vaikuttavien tekijöiden tarkastelusta.

Täten painottuvassa tarkastelussa on ollut harvinaista kiinnittää huomiota sanottuihin *rakenteellisiin* seikkoihin. Tavallisempaa on ollut pohtia kulttuuristen tekijöiden merkitystä. Teen seuraavassa selkoa joistakin harvalukuisiksi jääneistä tutkimuksista, joissa edelliset seikat ovat esillä.

Ensimmäisiä rangaistuksen ja yhteiskunnan rakenteen välisiä suhteita käsitteleviä tutkimuksia on *Ruschen ja Kirchheimerin* vuonna 1939 julkaisema teos.[1] Siinä he pyrkivät osoittamaan, kuinka tiettyjen

---

[1] *Rusche—Kirchheimer* 1939. (Kriminalisointien ja yhteiskunnan rakenteen yhteyksiä selvittelevä klassinen tutkimus on *Hall* 1935.)

Lausutun johdosta ks. *Sack* 1969, 985 s.

rangaistuslajien käyttöönotto määräytyi asianomaisen yhteiskunnan taloudellisten olojen mukaan. Esimerkiksi kaleerirangaistuksen käyttöönotto ruumiillisten rangaistusten ja kuolemanrangaistuksen sijasta selittyi sillä, että tarvittiin paljon soutajia yhteyksien pitämiseksi merten takaisiin siirtomaihin. Työlaitosten perustaminen oli nähtävä silloista työmarkkinatilannetta vasten. Rangaistusvankien karkottaminen siirtomaihin oli puhtaasti taloudellisesti motivoitua. Vankilajärjestelmän luomiseen vaikuttivat enemmän tuotantotoiminnan tehostamista kuin rikoksentekijöiden entistä mielekkäämpää käsittelyä tarkoittavat näkökohdat.[2]

Mathiesen on äsken tarkastellut vankilalaitoksen ideologiaa vuosina 1600—1970 osittain Ruschen ja Kirchheimerin teokseen nojautuen. Hänenkin mielestään vankilalaitoksen syntymisen taustana olivat 1600-luvulla havaittavat työvoiman puute ja suuri irtolaisongelma. Sijoittamalla irtolaiset laitokseen ja pakottamalla heidät siellä ankaraan työhön katsottiin voitavan sekä parantaa työllisyyttä että yleistä järjestystä. Eristämisen takana oli myös kasvattamisen ajatus. Mathiesen huomauttaa, että eristäminen osoittautui pian yhteiskunnalle taloudellisesti kannattamattomaksi. Kasvattamisajatuksen lisäksi vankiloilla on Mathiesenin mukaan nyttemmin uusi funktio: ne sulkevat tuottavan, »positiivisen» yhteiskunnan ulkopuolelle yhden sille kannattamattomaksi määritellyn ja haitallisen ihmisjoukon.[3]

Virtanen on kiinnittänyt huomiota samantapaisiin seikkoihin Suomen vankeinhoidon historiaa tutkiessaan. Valtion aseman muodostuttua Vaasa-suvun hallitsijoiden aikana — 1500- ja 1600-luvun vaihteen aikoihin — Ruotsi-Suomessa entistä korostuneemmaksi, vankilalaitoksen oli palveltava valtion tarpeita. Vankien ja irtolaisten työvoimaa ruvettiin käyttämään valtion hyväksi ja kasvattamaan heistä hyödyllisiä jäseniä yhteiskuntaan. Merkantilistisen ajattelutavan mukaan esitettiin 1600-luvun lopulla kotimaisen teollisuuden edistämiseen käytettäväksi myös vankien työvoimaa. Ajatus sai konkreettisia ilmenemismuotoja vasta 1700-luvun alkuaikoina, jolloin vankeinhoitotoimintaa alettiin kehittää taloudellisen hyödyn näkökulmasta. Vankityövoimaa sijoitettiin tällöin yhä enemmän raskaisiin linnoitus- ja muihin ulkotöihin.[4]

---

[2] *Rusche—Kirchheimer* 1939, erit. 53 ss.

[3] *Mathiesen* 1972, erit. 14 s. ja 29 s. Kasvattamisajatuksen toteutus on eri aikoina ollut varsin erilaista. Alkuaan oli kysymys nimenomaan varoittavan vaikutuksen aikaansaamisesta. Kuritushuone-sanan tausta oli, että rangaistuslajin tarkoituksena oli kovalla työllä ja ankaralla kurilla murtaa rikoksentekijän tahto (ks. myös *Anners* 1972, 27). —

Mathiesenin viimeksi selostetun väitteen kanssa sopii huonosti yhteen esim. Norjassa havaittu seikka, että rattijuopot ovat vankien suuri ryhmä.

Tämän havainnon johdosta ks. *Aubert* 1972, 99.

[4] *Virtanen* 1944, 12 s., 16 ja 23 s. Samoin *Anners* 1972, 28.

Vapausrangaistuksen käytön laajeneminen näyttää olleen kiinteässä yhteydessä kuoleman- ja ruumiinrangaistusten käytön vähenemiseen. Tämä taas oli riippuvainen muun muassa sellaisista seikoista kuin, että hallitusvaltaa käyttävillä oli varoja (vapausrangaistus osoittautui yhteiskunnalle ei vain taloudellisesti kannattamattomaksi vaan jopa kalliiksi) ja että heillä oli kykyä ja halua rakentaa sekä ylläpitää rangaistuslaitoksia. Näiden edellytysten täyttymiseen vaikuttivat monenlaiset taloudellista, valtiollista ja yhteiskunnallista samoin kuin kulttuurista kehitystä koskevat tekijät. Esimerkiksi yhteiskunnan oli täytynyt saavuttaa tietynlainen vakavaraisuus, valtiokoneiston vakiintuneisuus ja hallitusvallassa olevien valistuneisuus, jotta aiempiin yleisessä käytössä olleisiin rangaistuslajeihin verrattuna täytäntöönpanoltaan kallis, hankala ja kuolemanrangaistukseen nähden humaani vapausrangaistus saattoi yleistyä.[5]

Eri rikosseuraamusten rangaistusarvon vaihteluita on Pohjoismaiden oloja silmällä pitäen tarkastellut *Christie*. Yhteiskunnan rakenteessa tapahtuvat muutokset vaikuttavat hänen mukaansa siihen, miten ankariksi minkäkinlaiset seuraamukset yhteiskunnassa koetaan. Esimerkiksi mitä pitempi ihmisen keskimääräinen elinikä tai mitä pienempi hänen keskimäärin kärsimänsä fyysinen kipu yhteiskunnassa on, sitä ankarammaksi rikoksentekijä kokee siellä kuoleman- tai ruumiinrangaistuksen. Samoin vapaa-ajan käytön mahdollisuuksien tai yleensä hyvinvoinnin lisääntyessä vapausrangaistuksen aiheuttama suhteellinen kärsimys kasvaa.[6]

Allardt on pohtinut samoja kysymyksiä yleissosiologiselta kannalta eritellessään yhteiskunnan sosiaalisen rakenteen vaikutusta inhimilliseen käyttäytymiseen. Eriytyneessä teollisuusyhteiskunnassa vapausrangaistus merkitsee normaalin sosiaalisen vaihdon estämistä, mikä on huomattavasti haitallisempaa kuin eriytymättömässä talonpoikaisyhteiskunnassa. Jälkimmäisessä yhteiskunnassa yksilö saa paljon tyydytystä vain käyttäytymällä yhdenmukaisesti. Työnjaon lisääntyessä yhteiskunnan teollistumisen myötä yhdenmukaisuuden paine on vähentynyt tehokkuuspyrkimyksiä lukuunottamatta. *Durkheimin* klassiseen työnjakoa koskevaan teoriaan pohjautuvan mallin mukaan ei voimakkaalla yhdenmukaisuudenpaineella ole suuren työnjaon yhteiskunnassa solidaarisuutta voimistavaa ja siten legitiimisyysristiriitoja vähentävää vaikutusta niin

---

5 Lausutun johdosta ks. kotimaisesta kirjallisuudesta *Virtanen* 1944, 29 ss., sekä *Hemmer* 1968, 101 s. ja 108 ss., ynnä ulkomaisesta kirjallisuudesta esim. *Munktell* 1950, 223 ss., ja *Sellin* 1967.

Munktell (1950, 223) toteaa mm., että vapausrangaistusten merkitys kasvoi ymmärrettävistä syistä vasta »på ett högre kulturstadium och först sedan samhällsmakten fått en i det hela fast och enhetlig organisation».

6 *Christie* 1968 a, 165 ss. Ks. myös *Anttila—Törnudd* 1970, 242 ss., *samat* 1973 a, 185 ss., ja *Anttila* 1973 b, 384 s.

Tekstissä sanotun suuntainen lausuma vapausrangaistuksen osalta esitetään myös HE:ssä n:o 239/1972 vp, 2.

kuin pienen työnjaon yhteiskunnassa, vaan päinvastoin solidaarisuutta heikentävä ja legitiimisyysristiriitoja lisäävä vaikutus.[7] — Jäljempänä (5 §.II.2) on koeteltavana näitä Durkheimin ja Allardtin ajatuskulkuja myötäilevä hypoteesi, jonka mukaan toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamistiheydellä mitattava poikkeavuuden suvaitsemisaste on sitä suurempi mitä kaupungistuneemmasta yhteisöstä on kysymys.

Elwin on yhteiskunnan rakenteen ja kriminaalipolitiikan välisiä yhteyksiä käsitellessään kiinnittänyt kiintoisalla tavalla huomiota kriminaalipoliittisten ideologioiden merkitykseen. Hän tarkoittaa ideologialla niiden perusajatusten yhteisnimitystä, joilla perustellaan tiettyä, esimerkiksi lainsäädännön muodossa yhteiskunnassa tapahtuvaa säätelyä. Tällaiset ideologiat voivat hänen mielestään perustua joihinkin ideoihin tai teorioihin. Rangaistuksia koskevan lainsäädännön taustana olleet ideologiat ovat suuresti olleet riippuvaisia toisaalta absoluuttisista (sovituksen, hyvityksen) ja toisaalta relatiivisista (yleis- ja erityisestävyyden) teorioista.[8]

Merkille pantavaa Elwinin esityksessä on varsinkin se, ettei hän tyydy tarkastelemaan vain tällaisia ahtaasti kulttuurisia tekijöitä, kuten esimerkiksi *Radzinowicz* ideologiaa ja rikosta koskevassa teoksessaan.[9] Hän pyrkii paneutumaan teorioiden, ideologioiden ja lainsäädännön taustana oleviin taloudellisiin, poliittisiin ja sosiaalisiin oloihin. Jonakin aikakautena vallitseva idea — ja sen pohjalta muotoiltu ideologia — on hänestä ymmärrettävä yhteiskunnan sosiaalisen ja valtarakenteen heijastimeksi. Ideologioiden merkitys on osittain siinä, että ne selittävät todellisuuden ominaispiirteitä, osittain siinä, että ne motivoivat (legitimoivat) tietynsisältöiset yhteiskuntapoliittiset toimenpiteet. Viimeksi sanotusta johtuu, ettei kriminaalipoliittinen ideologia välttämättä heijasta oikein todellisuutta, vaan pikemminkin salaa sen ja salaamisellaan pyrkii saamaan kriminaalipoliittiset keinot hyväksytyiksi, oikeutetuiksi. Onkin erotettava rangaistusten todelliset perusteet niitä hyväksyttäviksi tekevistä perusteista. Kriminaalipoliittisia ideoita, kuten erityisestävyyttä ja hoitoideologiaa, on tutkittava niiden yhteiskunnallista taustaa vasten.[10]

---

[7] *Allardt* 1966, 65 ss. ja 239 ss. Ks. myös *Durkheim* 1893, passim.

[8] *Elwin—Heckscher—Nelson* 1972, 53 ss. *(Elwin).*

[9] *Radzinowicz* 1966.

[10] *Elwin—Heckscher—Nelson* 1972, 57 ss. *(Elwin).* Ks. myös *Elwin* 1972 a.

Selostetulla käsityksellä on ilmeisiä yhtymäkohtia *marxilais-leniniläiseen* näkemykseen. Jälkimmäisen näkemyksen mukaan ideologialle eli katsomusten ja aatteiden järjestelmälle on ominaista mm., että se heijastaa välillisesti tai välittömästi yhteiskunnan taloudellisia ja sosiaalisia erikoisuuksia. Mutta tämänkään näkemyksen (historiallisen materialismin) mukaista ei ole pitää ideologioita historiallisen kehityksen kannalta merkityksettöminä. Vaikka »määräävänä momenttina historiallisessa prosessissa on viime kädessä todellisen elämän tuotanto ja uusintaminen», kehityksen kulkuun vaikuttavat myös päällysrakenteelli-

II. Toimenpiteistä luopumisesta rikosseuraamuksen kohtuullistamiskeinona

1. Kohtuuden käsitteestä

Yksi toimenpiteistä luopumisen vanhimpia tavoitteita lienee kohtuullistaa rikosseuraamusta. Kohtuullistaminen voi tällöin tulla kysymykseen rikosseuraamuksen määräämistä edeltävässä tai sen jälkeisessä vaiheessa. Seuraamuksen määräämisen jälkeen kohtuullistaminen on mahdollinen tietysti vain niin kauan kuin seuraamusta ei ole kokonaan suoritettu.

Kohtuuden periaatteen noudattamisella — kohtuullistamisella — tarkoitetaan käsitteelle yleisesti annetun merkityssisällön mukaan sitä, että yksittäistapauksen erityispiirteet otetaan (tavallista suuremmassa määrin) huomioon abstraktisia oikeusnormeja sovellettaessa.[11] Oikeuskirjallisuudessamme esitettyjä (lisä)luonnehdintoja on, ettei konkreettinen ratkaisu saa loukata vallitsevaa oikeusvakaumusta.[12] Niin ikään on pidetty merkityksellisenä ratkaisun seurausvaikutusten arviointia. Seurausvaikutusvertailu saattaa osoittaa, että henkilö joutuu ilman kohtuusratkaisua seurausvaikutusten suhteen huomattavasti huonompaan asemaan kuin rinnastettavissa tapauksissa ratkaisun kohteena ollut henkilö keskimäärin.[13]

---

set seikat — ideologiat mukaan luettuina. *Ks. Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet* (Moskova), 482 s. ja 351.

11 Ks. erit. *Apala-Arlanderin* (1972, 41 alav. 26) sanotun suuntaista mainintaa ja hänen samassa yhteydessä luettelemiaan lähteitä. Kotimaan oikeustieteessä on tätä mieltä ollut *Alanen* (1965, 117; laajemmin *sama* 1942). Ks. myös *Brusiin* 1938 b, 232.

Ulkomaisesta kirjallisuudesta ks. esim. *Germann* 1967, 25, ja *Engisch* 1971, 182.

12 Ks. *Brusiin* 1938 b, 68, ja *Alanen* 1942, 175 s.

13 Ks. *Apala-Arlander* 1972, 41 s. *Apala-Arlanderin* mielestä varsinainen kohtuusharkinta liittyy hypoteettisen ratkaisun seurausvaikutusten arviointiin. Hänen mukaansa on myös mahdollista verrata toisiinsa tapahtunutta toimintaa itseään ja sen hypoteettista oikeusseuraamusta. Tällaisessa vertailussa voidaan kysyä esim.: onko kohtuutonta, että tutkinnan kohteena olevasta vähäisestä yhteiskunnan vastaisesta käyttäytymisestä rangaistaan? Apala-Arlander viittaa viimeksi esitetyn kysymyksen osalta juuri RL 3: 5.3:ssa säänneltyyn tuomitsematta jättämiseen.

Esitettyyn liittyen määrittelen rikosseuraamuksen kohtuullistamisen käsitteen seuraavasti. Kohtuullistettaessa *pannaan rikostapauksen asianhaaroista erityistä painoa niille, jotka poikkeavat normaalitapauksen piirteistä ja joiden johdosta henkilön katsotaan ansaitsevan tavallista lievemmän seuraamuksen.* Ansaitseminen-sana viittaa siihen, ettei seuraamuksen lieventämistä perusteta ainakaan pääasiallisesti ratkaisun hyötyvaikutuksiin eli tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin vaan oikeudenmukaisuusnäkökohtiin. Lausuttua vastaavasti on sanottu, että kohtuusratkaisu on in concreto oikeudenmukainen ratkaisu.[14]

Pidän tässä II-jaksossa silmällä lähinnä niitä säännöstöjä, joiden (olennaisena) taustana on edistää kohtuuden periaatteen toteutumista — tai jotka eivät selvästi ilmennä tarkoituksenmukaisuusnäkökohtia. Jälkimmäiset seikat ovat tarkasteltavinani III- ja IV-jaksossa siltä osin, kuin on kysymys erityisestävyyttä (III) tai prosessitaloudellisuutta (IV) heijastavista säännöstöistä.

Omaksumani ryhmitys on karkea, mutta toimenpiteistäluopumissäännöstemme taustaa koskevassa esityksessä sellainen on näyttänyt mielekkäältä. Tämä II-jakso on sisällöltään yleisluonteisin, ja se havainnollistaa hyvin jäljempänä 7 §:ssä tarkemmin esille tulevia vaikeuksia vetää esimerkiksi oikeuden- ja tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien välistä rajaa.[15]

2. *Armahduksesta, leuteraatiosta ja arbitroimisesta kohtuullistamiskeinoina*

a. Vanhastaan valtakunnan päämiehen käytössä ollut rikosseuraamuksen kohtuullistamiskeino on (yksittäinen) *armahdus.*[16] Kuninkaan lopullisesti ratkaisemia oikeusasioita on löydettävissä niin pitkältä ajalta kuin Ruotsi-Suomen oikeuslähteitäkin. Alkuajoilta on vaikea vetää

---

14 Ks. *Alanen* 1965, 117.

15 Oikeuden- ja tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien erottamisesta ks. jälj. 7 §.I.1.

Tämän II-jakson johdosta ks. etenkin jälj. olevaa jaksoa 7 §.IV. 1 (asetelma *a*), jossa voimassa olevan oikeuden kannalta osoitan mahdollisuuksia perustella sekä kohtuus- että erilaisilla tarkoituksenmukaisuusnäkökohdilla rikostapauksen poikkeuksellisuuden huomioon ottamista tekijän eduksi vaikuttavalla tavalla.

16 *Brusiinin* (1938 b, 68 s.) mukaan kohtuuden huomioon ottamista voidaan edistää mm. armoinstituutilla.

rajaa niiden asioiden kesken, jotka hän ratkaisi toisaalta valtakunnan korkeimpana tuomarina ja toisaalta yleensä hallitsijana.[17] Eron selvenemisen voi sanoa olleen yhteydessä toisaalta siihen kehitykseen, jonka seurauksena kuningas lakkasi käyttämästä ylintä tuomiovaltaa, ja toisaalta siihen, jonka seurauksena tuomioistuimet lakkasivat käyttämästä armahdusta korvaavaa *leuteraatiota*.

Kehitysvaiheista todettakoon, että kuningas menetti entisen yksinomaisen ratkaisuvaltansa sekä hallitus- että oikeusasioissa valtaneuvostolle (oikeusasioissa oikeusrevisiolle) vuosien 1719 ja 1720 hallitusmuodoissa. Näiden hallitusmuotojen mukaan kuninkaalla oli oikeusrevisiossa vain kaksi ääntä sekä ratkaiseva ääni äänten mennessä tasan.[18] Kun Suomi yhdistettiin Venäjään, ylimmän tuomiovallan käyttö uskottiin vuonna 1809 perustetun hallituskonseljin (vuodesta 1816 Suomen senaatin) osastolle, oikeusosastolle. Senaatin oikeusosaston korvasi vuonna 1918 perustettu korkein oikeus. Vuodelta 1919 olevan hallitusmuodon mukaan tasavallan presidentti käyttää armahdusoikeutta ja korkein oikeus ylintä tuomiovaltaa (HM 29.1 ja 53 §).

Leuteraation sallittavuus poistettiin RVA 48 §:ssä (1889). Tämän lainkohdan mukaan kumoutuivat vuosilta 1803 ja 1807 olevat kuninkaalliset kirjeet ja muut säädökset, joiden nojalla hovioikeuksille ja senaatin oikeusosastolle oli annettu oikeus lieventää rangaistuksia ja ehdottaa rangaistusten koventamista.[19]

Armahduksen ja leuteraation perusero on siinä, että kun edellisessä poistetaan rikoksentekijälle lainvoimaisesti tuomittu rangaistus tai sitä lievennetään,[20] jälkimmäisessä lievennetään *lainvoimaa vailla* olevalla päätöksellä tuomittua rangaistusta tai vapautetaan siten tuomitusta rangaistuksesta. *Blomstedtin* mukaan leuteraatio toteutui 1700-luvun alun oikeuskäytännössä siten, »että hovioikeus ensin antoi rikosasiassa lain-

17 Ks. *Nelson* 1953, 7.

18 Ks. esim. *Nelson* 1953, 9 s., ja *Hemmer* 1968, 147.

Sama oikeusrevisiossa tapahtuvaa tuomitsemistoimintaa koskeva äänestyssääntö omaksuttiin v:n 1772 hallitusmuodossa, ja saman periaatteen mukaan kuningas käytti äänivaltaa myös v:n 1789 Yhdistys- ja vakuuskirjalla perustetussa »Kuninkaan korkeimmassa oikeudessa». Ks. *Nelson* 1953, 10 s., ja *Hemmer* 1968, 168 s.

19 *Forsman* (1930, 657) huomauttaa RVA 48 §:ää kosketellessaan, että vasta v:n 1889 rikoslainsäädännöllä murrettiin kuninkaan armahdusoikeuden ja ylimmän tuomiovallan käytön välillä vallinnut vanha yhteys.

20 Armahduksesta tarkemmin ks. jälj. 7 §.IV.4.c.

mukaisen (kuoleman)tuomion, mutta alisti asian sitten itselleen ja ottaen mallia kuninkaallisen revision päätöksistä noudatti niiden antamia esimerkkejä ja antoi lievemmän tuomion».[21] Lainauksen mukaan leuteraatio-oikeutta käyttivät hovioikeudet. Leuteraatio kytkeytyikin selvästi *tuomiovallan käyttöön,* eikä se ollut vain kuninkaan vaan myös ylioikeuksien päätettävissä.[22] Leuteraatio-sanalle annettuja suomennoksia ovat itsealistus, lain lieventäminen ja tuomion korjaaminen.[23]

b. Rangaistusten kohtuullistamiseen oli voimakasta tarvetta maanlakien aikakaudella 1500- ja 1600-luvulla samoin kuin seuraavillakin vuosisadoilla 1734 vuoden lain rikosoikeuden voimassa ollessa. Tuolloin oli vahvistuneen kuningasvallan ja uskonpuhdistuksen vaikutuksen myötä havaittavissa entistä määrätietoisempaa pyrkimystä pelottaa ankarilla rangaistuksilla rikosten tekemisiltä. Protestanttisen kirkon opeille oli ominaista Mooseksen lakiin nojautuvasti kannattaa talioperiaatteen mukaisia ankaria ja julmia rangaistuksia. Sanotut seikat vaikuttivat siihen, että rangaistukset olivat ankaria, esimerkiksi kuolemanrangaistuksen käyttö laajaa.[24] Muina samaan suuntaan vaikuttavina asianhaaroina mainittakoon silloiselle maatalousyhteiskunnalle ominainen joukkoköyhyys rangaistusten kärsimysarvoa pienentävänä ja kehittymätön rikosten selvittämiskoneisto kiinnijoutumisriskiä pienentävänä seikkana.[25] Erityisesti vuoden 1734 lain rikosoikeudesta voidaan todeta, että se oli

---

[21] *Blomstedt* 1973, 144 s.

[22] Leuteraation tunnusmerkeistä ks. esim. *Olin* 1934, 826, *Hemmer* 1968 (alkup. 1950), 97 s., ja *Nousiainen* 1961, 60 s.

Nousiainen (1961, 60) pitää leuteraatioinstituuttia tuomarin mittaamistoimen varsinaisena alkujuurena Ruotsi-Suomessa. Ks. myös *SOU* 1948:40, 12 alav. 1.

[23] Ks. *Blomstedt* 1973, 145 (itsealistus), *Hemmer* 1968, 97 (lain lieventäminen), ja *Renvall* 1949, 55 (tuomion korjaaminen).

[24] Mainitun ajanjakson rikosoikeudesta ks. esim. *Hemmer* 1968, 91 ss., erit. 96 s., ja *Anners* 1972, 14 ss.

Maanlakien kauden ruotsalaisesta rikosoikeuskehityksestä *Anners* (1972, 29) lausuu kokoavasti, että epäkohdistaan huolimatta rikosoikeudenhoito lienee silloin ollut kokonaisuutena katsoen lievempää kuin Manner-Euroopassa, mutta että esim. saksalaiseen oikeudenhoitoon verrattuna oli vielä suuria puutteita oikeusvarmuudessa.

[25] Joukkoköyhyyden merkityksestä ks. esim. *Anners* 1972, 32 s. Vastaavasti rikostenselvittämiskoneiston kehittymättömyydestä ks. esim. *sama* 1965, 99 s.

lähinnä koonnos edeltäneen aikakauden säännöksistä. Tosin esimerkiksi rangaistusjärjestelmä poikkesi huomattavasti aiemmasta.[26]

Selostetun kaltaisen lainsäädännön sananmukainen noudattaminen olisi usein loukannut yleistä oikeustajuntaa. Niinpä *alioikeudet* rupesivat ilman säädännäisoikeuden tukea yleisesti *tuomitsemaan* vapaan harkintansa mukaan *laissa säädettyjä lievempiä rangaistuksia.* Alioikeudet menettelivät siten ainakin 1400-luvulta alkaen ensimmäisen hovioikeuden perustamiseen, vuoteen 1614, saakka.[27]

Renvall on suomalaisen 1500-luvun ihmisen oikeuskatsomuksia koskevassa teoksessaan tutkinut mainitunlaista alioikeuksien menettelyä. Hän erottaa kahdenlaisia tapauksia, joissa rangaistus määrättiin säädettyä lievemmäksi: rangaistuksen alentamisen »armahtamalla»[28] sekä rangaistusta vähentävät perusteet ja asianhaarat. Edelliselle menettelylle oli hänen mielestään ominaista kiinnittää huomiota, ei vain rikoksen laatuun ja sen erityispiirteisiin (muuttuneeseen suhtautumiseen eri rikoslajeihin), vaan ennen kaikkea myös rikoksentekijään ja hänen asemaansa sosiaalisen yhteisön jäsenenä. Rangaistuksen alentamisen pääperusteena oli käsitys, että *tuomion seuraukset* olisivat muutoin sellaisinaan tavalla tai toisella kohtuuttomia. Tähän arviointiin vaikuttavia seikkoja oli, minkä vaikutuksen syyllinen teki oikeudenkäyntitilaisuudessa ja miten rangaistuksen arvioitiin vaikuttavan muiden henkilöiden tai yhteisiin etuihin.[29] Jälkimmäisessä menettelyssä lievennetyn rangaistuksen määrääminen oli riippuvainen itse rikoksen arviointiin liittyvistä näkökohdista. Lievennettyä rangaistusta pidettiin kohtuullisena *rikoksentekijään tai rikoksen tekemiseen liittyvien erityisolosuhteiden* vuoksi.[30]

---

26 Ks. *Hemmer* 1968 (alkup. 1950), 103 ss., *Blomstedt* 1964, 421, ja *Anners* 1972, 30 ss.

27 Ks. *Hemmer* 1968, 97.

28 *Renvall* (1949, 55) puhuu rangaistuksen alentamisesta armahtamalla. Tästä omaksumastaan nimityksestä huolimatta alioikeuksien käyttämässä armahduksessa oli hänestä vain pieneltä osalta kysymys kuninkaalle kuuluvan armahdusoikeuden käyttämisestä. Renvallin mukaan po. menettelyn takana näyttää olleen »jokin vastaavanlainen käytäntö kuin se, joka oli kehittynyt Saksassa ja joka saatuaan tukea vastaavanlaisista roomalaisen oikeuden käsityksistä oli 1600-luvun alussa muovattu oikeusopilliseksi opiksi, johon mm. Ruotsi-Suomen hovioikeuksien myöhempi tuomionkorjaamis(ns. leuteratio)menetelmä nojautui».

29 *Renvall* 1949, 54 ss.

30 *Renvall* 1949, 67 ss. Po. erityisolosuhteet ovat Renvallin käsityksen mukaan luokiteltavissa kolmenlaisiin tapauksiin: 1) sellaisiin, joissa itse teolla oli normaalista poikkeava leima; 2) sellaisiin, joissa rikoksentekijä tuntui sillä tavoin poikkeukselliselta, ettei hänen katsottu ansainneen lain säätämää täyttä rangais-

c. Muita rangaistusten kohtuullistamiskeinoja olivat yllä *a*-jaksossa mainitut *kuninkaan* päätettävä armahdus ja *ylioikeuksien* (tai kuninkaan) päätettävä leuteraatio. Näistä keinoista leuteraation tosiasiallinen merkitys oli suuri. Niinpä vuodelta 1864 olevassa lakivaliokunnan mietinnössä uuden rikoslain perusteita koskevan senaatin esityksen johdosta todetaan, että Kaarle XII:n ylioikeuksille vuonna 1714 myöntämän leuteraatio-oikeuden käytön seurauksena useista ankarasti rangaistuista rikoksista ei koskaan tai vain poikkeuksellisesti oli tuomittu laissa säädetty rangaistus.[31]

Jo ennen leuteraatiomenettelyn sääntelyä *ylioikeuksille* oli luvallistettu joissakin asioissa harkinnanvaraisesti lieventää rangaistuksia eli *arbitroida*. Tällainen arbitroimisoikeus oli *Blomstedtin* mukaan kiistatta myönnetty hovioikeuksille vuonna 1636.[32] Alioikeuksien lain nojalla tuomitsemien kuolemanrangaistusten lieventäminen oli 1640-luvulla niin yleistä, että vuoden 1643 lakikomissio kiinnitti huolestuneena asiaan huomiota.[33]

Tultaessa 1670-luvulle ja varsinkin Kaarle XI:n hallitsijakaudelle kuninkaan suhtautuminen hovioikeuksien lieventämiskäytäntöön jyrkkeni. Vuonna 1695 hovioikeuksilta kiellettiin arbitroimisoikeus, ja karoliinisen ajan lopulla vain kuninkaan oma oikeudenkäyttö oli vapaaharkintaista. Mutta olosuhteiden muuttuminen sota-aikana pakotti uudelleen myöntämään hovioikeuksille oikeuden tuomita laissa säädettyjä lievempiin rangaistuksiin; omaksuttiin (uudelleen) sittemmin 1700-luvun alkupuolella säädännäisoikeudessa luvallistettu leuteraatiokäytäntö.[34]

---

tusta, ja 3) sellaisiin, joissa otettiin huomioon tekijän henkilökohtaista suhdetta tekoon koskevia näkökohtia (*sama*, 67).

31 *Lagutskottets betänkande* 1864, 253. Ks. myös *Anners* 1972, 36.

32 *Blomstedt* 1973, 140 ss., erit. 143.

33 Ks. *Anners* 1972, 17.

Ali- ja hovioikeuksien lainkäytön välille muodostunutta jyrkkää kuilua mataloitti kuningatar Kristiinan v. 1653 antama rangaistusjärjestys, jolla tiettyjen siveellisyysrikosten ja varkauden osalta vahvistettiin hovioikeuskäytännössä kehittynyt rangaistustaso (*sama*, 19).

34 Ks. *Blomstedt* 1973, 143 ss. Blomstedtin em. esityksestä päätellen leuteraatiomenettely syntyi vasta Pohjan sodan poikkeusoloissa hovioikeuksien 1600-luvun alkupuolella käyttämän rangaistusten lievennysvallan ollessa arbitrointia.

Vrt. *Olin* 1934, 826 ss., ja *Nousiainen* 1961, 60 ss., kumpikin viitteineen. Olinin ja Nousiaisen mukaan hovioikeudet turvautuivat 1600-luvun alkuvuosikymmeninä sekä yleisesti soveltuvaan leuteraatiomenettelyyn että vain määrättyjen rikos-

3. *Rikoslainsäädäntömme alkuperäisessä muodossaan sisältämien toimenpiteistäluopumissäännösten antamiseen johtaneesta kehityksestä*

a. Eurooppalaisesti katsoen valitusajan yhteiskunnallis-poliittisilla muutoksilla ja valistusfilosofien *(Montesquieu, Voltaire ja Beccaria)* liberaaleilla opeilla oli 1700-luvulta lähtien huomattava vaikutus kriminaalipoliittiseen ajatteluun ja lainsäädäntöön. Tällöin tähdennettiin voimakkaana reaktiona edeltäneen aikakauden mielivaltaa vastaan kansalaisten vapauden ja heidän muiden oikeuksiensa suojaamisen merkitystä. Tämän mukaisesti rikokset ja rangaistukset oli määriteltävä laissa tarkoin etukäteen. Rangaistuksen oli oltava oikeasuhtainen tehdyn vääryyden kanssa. Rangaistuksen oikeutuksen tuli määräytyä sen yhteiskuntahyödyn eli yleisestävyyden mukaan. Humaanisuutta tähdentäen pidettiin käytössä olleita julmia ja ankaria rangaistuksia epäoikeudenmukaisina.[35]

Sanotut näkemykset olivat 1800-luvulla voimakkaasti vaikuttaneen rikosoikeuden klassisen koulukunnan perustana. Klassinen koulukunta sai vaikutteita muualtakin kuin valistusajan mainitunlaisista opeista. Erityisesti saksalainen filosofia *(Kant ja Hegel)* antoi sille vaikutteita. Kantin ja Hegelin edustamien absoluuttisten rangaistusteorioiden mukaan rangaistus oli rikosta välttämättömästi seuraava sovitus.[36]

Kun tuomioistuimen tehtävänä tuolloin esitettyjen käsitysten mukaan oli mekaanisesti soveltaa yksiselitteiseksi kuviteltua rikoslakia syyllisyyden toteamisessa ja rangaistukseen tuomitsemisessa, olivat harkintaa edellyttävät rikosoikeudellisen järjestelmän joustomahdollisuudet tälle ajattelulle mahdottomuus. Sellaiset järjestelyt olisivat olleet vastoin valistusaikana korostettua kansalaisten oikeuksien suojaamista ja rangaistuksen yleistävyyttä ja saksalaisten filosofien sovitusnäkökohtana tähdentämää aritmeettista oikeudenmukaisuutta.

---

lajien osalta kysymykseen tulevaan arbitroimisoikeuden käyttöön. Vrt. myös *Hemmer* 1968, 97 s., ja *Anners* 1972, 17.

35 Ks. esim. *E. Schmidt* 1965 (alkup. 1947), 215 ss., *Strahl* 1955 a, 17 ss., *Anners* 1965, 66 ja 89 ss., *sama* 1972, 33 ss., ja *Radzinowicz* 1966, 3 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä.

Valikoituja kohtia *Beccarian* käsityksistä siteerataan teoksessa *Grupp* 1971, 117 ss.

36 Rikosoikeuden klassisesta koulukunnasta ks. esim. *Radzinowicz* 1966, 20 ss., ja siinä mainittuja lähteitä.

Ks. myös *Anners* 1972, 50 ss., jossa pohditaan syitä siihen, miksi Kantin ja hänen seuraajiensa edustama sovitusajatus niin nopeasti ja voimakkaasti oli leimaa antava Euroopan rikosoikeuden kehitykselle.

Rikosprosessioikeudellisen — samoin kuin rikosoikeudellisen — *legaliteettiperiaatteen juuret* ovat paljolti *rikosoikeuden klassisen koulukunnan syntyyn vaikuttaneissa tekijöissä.* Rikosprosessioikeudellisen legaliteettiperiaatteen ja rangaistusteorioiden välisestä suhteesta on usein sanottu, että periaate on johdonmukainen seuraus *absoluuttisista rangaistusteorioista.*[37]

Varsin pian oli havaittavissa klassisen koulukunnan oppeja murtavia muutoksia ajattelussa ja lainsäädännössä. Puhtaimmin valistusajan hengen mukaisena on pidetty Ranskan vuoden 1791 rikoslakia. Siinä oli muun muassa aiempaan verrattuna supistettu kuolemanrangaistuksen sallittavuutta ja muutenkin lievennetty rangaistuksia, ja rikoksista oli säädetty kiinteät, törkeysasteen mukaan porrastetut rangaistukset.[38] Jo vuonna 1810 annetussa ja edelleen pääosaltaan voimassa olevassa rikoslaissa muun muassa kovennettiin rangaistuksia aiempaan verrattuna ja omaksuttiin rangaistuslatitudijärjestelmä. Samoin siinä säädettiin rangaistavuuden poistavista ja sitä vähentävistä perusteista sekä edellytettiin otettavan rikoksentekijän mielentila ja muu vastuunalaisuuden aste huomioon rangaistusta määrättäessä.[39] Ranskan vuoden 1810 rikoslakia on luonnehdittu rikosoikeuden *uusklassista koulukuntaa* edustavaksi.[40]

Toisenlaista käsitysten muuttamista ilmensi *rikosprosessioikeudellisen opportuniteettiperiaatteen puoltaminen.* Tämän 1860-luvulta lähtien[41] kannatusta saaneen periaatteen tueksi alun pitäen esitetyissä perusteluissa on paljolti kysymys rikosseuraamuksen kohtuullistamisajatuksesta.[42] Niinpä jo *Glaser* mainitsee opportuniteettiperiaatteen soveltamisesimerkkeinä tapauksia, joissa syyttäminen olisi rikoksentekijän kannalta kohtuutonta. Näin voi hänen mukaansa olla asian laita silloin, kun on olemassa armahdusta puoltavia perusteita, mutta rangaistuksen tuomit-

---

37 Rikosprosessioikeudellisen legaliteettiperiaatteen taustasta etenkin rangaistusteorioiden näkökulmasta ks. esim. *Glaser* 1868, 441, *Ignatius* 1900, 206 s., *Honkasalo* 1944, 297 s., *M. Heuman* 1948, 323 ss., ja *Heyden* 1961, 98 s.

Vrt. esim. *Honkasalon* (1937, 5 ss.) rikosoikeudellisen legaliteettiperiaatteen taustaa koskevaan esitykseen.

38 Ks. esim. *Bouzat—Pinatel* 1970 (alkup. 1951), 94 ss., ja *Radzinowicz* 1966, 23 ss.

39 Ks. esim. *Bouzat—Pinatel* 1970, 96 s., ja *Radzinowicz* 1966, 24 s.

40 Ks. esim. *Vold* 1966, 32 s.

41 Ks. ed. 3 §.II.2.a.

42 Kirjallisuudessa esitetyistä mielipiteistä ks. ed. 1 §:n alav:ssä 54, 3 §:n alav:ssä 111 ja jälj. jaksossa 6 §.II lueteltuja lähteitä.

semisen jälkeisellä armahduksella ei saavutettaisi sille asetettavia tavoitteita.[43] Toisaalta Glaser viittaa syyttämättä jättämisen sallittavuutta perustellessaan ehkä vielä voimakkaammin erilaisiin tarkoituksenmukaisuus- kuin kohtuusnäkökohtiin (edellisistä esimerkkeinä valtiolliset syyt).[44]

Merkille pantavaa on, että varsinkin periaatteen kannattamisen alkuaikoina tarkoituksenmukaisuus- tai kohtuusnäkökohtien huomioon ottamista puoltaneet katsoivat sopivimmaksi viranomaiseksi virallisen syyttäjän. Tuomioistuimen soveltuvuuteen suhtauduttiin torjuvasti; sen oli oltava lakiin sidotun.[45]

b. Perusteiltaan edelleen voimassa olevassa, vuonna 1889 annetussa rikoslaissamme on (uus)klassisen koulukunnan oppien mukaisia piirteitä. Siinä on toteutettu sovitusajattelua samoin kuin korostettu rangaistuksen yleisestävää vaikutusta. Esikuvina olivat näissä suhteissa rinnasteiset Saksan vuoden 1871 ja Ruotsin vuoden 1864 rikoslaki.[46] Näistä laeista edellinen on edelleen osittain voimassa olevaa oikeutta.

---

[43] *Glaser* 1868 (alkup. 1860), 441 ss., ja *sama* 1883, 218 ss., alav. 7. Ks. erit. *Glaser* 1883, 219 alav. 7: »Endlich können die Gründe, welche eine Begnadigung nach erfolgter Verurtheilung rechtfertigen, schon vor derselben deutlich erkennbar sein, und es können dabei Umstände obwalten, welche verhindern, dass die nachfolgende Begnadigung noch den Zweck erreicht, um dessentwillen sie überhaupt als gerechtfertigt angesehen wird, den Zweck, die aus der Anwendung der abstracten Bestimmungen des Strafgesetzes und der Strafprozessordnung sich mitunter unvermeidlich ergebenden Widersprüche zwischen den Intentionen und den Wirkungen der Gesetze auszugleichen und vom höchsten irdischen Standpunkt aus darüber zu wachen, dass nicht Sitte, Meschlichkeit und Recht durch die mechanische Anwendung fehlbarer menschlicher Anordnungen, durch das unvermeidliche Fehlgehen menschlicher Einrichtungen geschädigt werden und so unter demjenigen leiden, was sie schützen und fördern sollte.»

[44] Ks. ed. alav:ssä 43 mainittuja lähteitä.

[45] Ks. esim. *M. Heuman* 1948, 338 s., jossa käsityksen todetaan pohjautuvan valistusajalta periytyvään ajatukseen mekaanisesti lakia soveltavasta tuomarista. Kotimaan oikeustieteestä ks. *Venoja* 1949, 128: »Suomen rikoslaki on tunnetusti sovitusteorian kannalla, mutta tämän näkökohdan ei tarvinne olla määräävän ajateltaessa *syytekysymyksen ratkaisua.*» (Kurs. tässä.)

Vrt. jälj. 7 ja 12 §:ssä nimenomaan syyttämättä jättämisen — suhteessa tuomitsematta jättämiseen — puolesta esitettyihin mielipiteisiin.

[46] Ks. esim. *Honkasalo* 1965 (alkup. 1948), 33 ss., *Salmiala* 1948, 407 ss., ja *R. Ellilä* 1949 b, 49.

Erit. rikoslakimme esikuvista ks. myös *Kivivuori* 1971 b, 15, ja siinä mainittuja lähteitä.

Eräitä jo rikoslakimme alkuperäiselle sisällölle ominaisia piirteitä on, että siinä omaksuttiin suhteellisesti määrättyjen rangaistusten järjestelmä ja siihen sisältyy rangaistavuuden poistavia tai sitä vähentäviä perusteita (RL 3 luvun mukaan syyntakeettomuus, nuoruus, vähentynyt syyntakeisuus, hätävarjelu ja pakkotila). Monet rikoslain yleiseen osaan kuuluvat säännöstöt ovat kokonaan määrittelemättömiä. Rikosten määrittelyissä (tunnusmerkistönkuvauksissa) on lainkäyttäjän harkinnalle runsaastikin sijaa antavia ilmaisuja.

Selostettu osoittaa, ettei valistusaikaista uskomusta tuomarin harkinnan eliminoimisesta ole läheskään täysin toteutettu edes sovitukselle ja yleisestävyydelle rakentuvassa rikoslaissa.[47]

Missä määrin rikoslainsäädäntöä valmisteltaessa pohdittiin toimenpiteistäluopumissäännösten antamista ja niitä sisällytettiin lainsäädäntöön?

Lainsäädännössämme omaksuttiin syyttämisvelvollisuutta koskeva periaate lähes poikkeuksettomassa muodossa. Pääperiaate ilmaistiin RVA 15 §:ssä.[48] Alkuperäisessä muodossaan voimassa olevan säännöksen mukaan »virallisen syyttäjän pitää tehdä syyte sellaisesta rikoksesta, joka on virallisen syytteen alainen, vaikka asianomistaja ei olekaan sitä syytteeseen pantavaksi ilmoittanut» (RVA 15.1 §). Periaatteesta olevista poikkeuksista säädettiin RL 8 luvun 6 §:ssä ja RVA 19 §:ssä. Asiallisesti samanlaiset säännökset ovat edelleen voimassa (RVA 18.2 ja 19 §).[49]

Huomattakoon kuitenkin, että osan rikoksista muodostamista asianomistajarikoksiksi perusteltiin lainvalmistelun yhteydessä samantapaisilla näkökohdilla, kuin mitä on esitetty puollettaessa laaja-alaisten syyttämättäjättämissäännösten antamista (rikosprosessioikeudellisen opportuniteettiperiaatteen käyttöönottoa). Valtion syyteoikeudesta luopumiselle

---

47 Sanotun johdosta ks. *Honkasalo* 1937, 52 s. Honkasalo toteaa tekstissä esitetyn seikan aiheutuvan mm. abstraktisen sääntelyn omasta rajoittuneisuudesta. Rajoittuneisuus on hänestä ilmennyt »sitä selvemmin, mitä enemmän rikosoikeus on joutunut tukemaan uudenaikaisen valtion itselleen asettamia moninaisia sosiaalisia tehtäviä».

Erit. rangaistusasteikkojen omaksumisen synnyttämästä erimielisyydestä rikoslakimme valmistelun eri vaiheissa ks. esim. *Blomstedt* 1964, 494 ss., ja *Kivivuori* 1971 b, 13, kumpikin siinä mainittuine lähteineen.

48 Ks. esim. *Ignatius* 1900, 255, *Kom.miet.* 1901:10, 174, *Palmgren* 1939, 144 ja *Tirkkonen* 1948, 352.

49 Lainkohtien sisällöstä ks. liitteen 1 kohtia 10—11.

Niiden tulkinnasta ks. esim. *Ignatius* 1900, 257 ss., *Granfelt* 1910, 404 s., *Palmgren* 1939, 203 ss. ja 210, sekä *Tirkkonen* 1969, 285 s.

ei ole estettä tapauksissa, »joissa oikeustila voisi eräiden rikkomusten syytteeseen vetämisen kautta tulla häirityksi pahemmin, kuin mitä nämät rikkomukset itsestänsä sitä häiritsevät».[50]

Sen syiksi, ettei lainsäädännössämme Norjan vuodelta 1887 olevan rikosprosessilain esikuvan mukaisesti hyväksytty rikosprosessioikeudellista opportuniteettiperiaatetta lähtökohdaksi, *Ignatius* otaksui lähinnä kaksi seikkaa. Ensinnä rikoslainsäädäntöä valmisteltaessa hänen käsittääkseen edellytettiin uuden rikosprosessilain antamista. Sellaiseen uuteen lakiin syyttämisvelvollisuutta koskevat säännökset kuuluisivat. Toiseksi hän katsoi syyttäjäorganisaation olevan kehittymättömän, joten opportuniteettiperiaatteen noudattaminen olisi voinut aiheuttaa suuria hankaluuksia.[51]

Huomattakoon, että vuonna 1909 ilmestyneessä lainvalmistelukunnan ehdotuksessa rikosasiain oikeudenkäyntilaiksi (yhtenä laatijana *Ignatius)* esitettiinkin Norjan lainsäädäntöön viitaten tehtäväksi syyttämisvelvollisuudesta poikkeus muun muassa niissä tapauksissa, jolloin erittäin pitkä aika on kulunut rikoksen tekemisestä taikka erittäin lieventäviä asianhaaroja on olemassa. Harkintavalta olisi ollut »pääsyyttäjällä».[52] Samantapainen säännös sisältyi vielä *Granfeltin* laatimaan oikeudenkäyntilaitoksen uudistamista koskevaan ehdotukseen.[53] Sitä vastoin myöhemmissä

---

50 *Kom.miet.* 1875: 9, 209. Tämän lausuman johdosta ks. *Ignatius* 1900, 255.

51 *Ignatius* 1900, 255 s.

52 *Lvk:n julk.* n:o 3/1909, 9 s. ja 125 ss. Syyttämisvelvollisuutta koskeva säännösehdotus kuului kokonaan seuraavasti:

»34 §. Virallisen syyttäjän tulee panna rikos syytteeseen, kun sellaisia asianhaaroja on olemassa, että syyte todennäköisesti tulisi johtamaan siihen, että rikoksesta epäilty tuomitaan rangaistukseen.

Syytteen saa kuitenkin jättää tekemättä:

1) kun se on laissa nimenomaan myönnetty;

2) kun erittäin kauan aikaa on kulunut rikoksen tekemisestä taikka varsin lieventäviä asianhaaroja on olemassa;

3) kun rangaistusten yhdistämistä koskevain säännösten mukaan rikollisen tuomitseminen rangaistavasta teosta ainoastaan vähän taikka ei ensinkään lisäisi sitä rangaistusta, johon hän muusta rikoksesta on saattanut itsensä vikapääksi.»

Ehdotetun 34.2 §:n 2 kohtaa vastaavaa määräystä ei sisältynyt v. 1901 ilmestyneeseen ehdotukseen laiksi rikosasiain oikeudenkäynnistä (*Kom.miet.* 1901: 10, 10 ja 174 s.).

53 Ks. *Lvk:n julk.* n:o 1/1918, 213, ja *Kom.miet.* 1925: 16 (*Granfeltin* ehdotus), 140 s. Jälkimmäisen ehdotuksen kohta IV: 5.2 kuului seuraavasti: »... 3) kun ei

rikosprosessilainsäädännön uudistusehdotuksissa ei ole ollut yhtä laaja-alaisia syyttämättäjättämissäännöksiä.[54]

c. Myös *rikoslain säätämisen aikaiset tuomitsemattajättämissäännökset ovat harvalukuisia.* Niitä ovat RL 17 luvun 7 §, 33 luvun 1 §:n 4 momentti, 34 luvun 21 § ja 35 luvun 3 §:n 2 momentti.[55] RL 17 luvun 7 § ja 34 luvun 21 § koskevat tekijän rikoksen täyttymisen jälkeisen katuvan käyttäytymisen vaikutusta.[56] RL 33 luvun 1 §:n 4 momentissa ja 35 luvun 3 §:n 2 momentissa säädetään rikoksella aiheutetusta vähäisestä vahingosta.[57] Kahta jälkimmäistä säännöstä on tulkittu myös siten, että niiden soveltamisen perustavat seikat poistavat teon rangaistavuuden.[58]

---

mikään julkinen etu näytä vaativan syytteen nostamista, vallankin jos hyvin pitkä aika on kulunut rikoksen tekemisestä, taikka syyllisen nuoruus ja aikaisempi käytös tai muut erittäin lieventävät asianhaarat sitä edellyttävät.»

Granfeltin ehdotuksessa on edelleen huomion arvoista, että virallisen syytteen sikseen jättäminen olisi sen mukaan voitu tehdä riippuvaksi siitä, ettei syyllinen tee uudelleen rikosta syyttäjäviranomaisen määräämän ajan kuluessa. Tuo aika ei kuitenkaan olisi saanut olla syyteoikeuden vanhentumisaikaa eikä missään tapauksessa kahta vuotta pitempi. Toinen mahdollinen ehto olisi saattanut olla, että syyllinen ainakin osittain korvaa sanotussa määräajassa rikoksestaan johtuneen vahingon. (Ks. ehdotuksen kohtaa IV: 5.3.)

54 Ks. *Kom.miet.* 1925: 17, 122, *Lvk:n julk.* n:o 6/1927, 111, *Lvk:n julk.* n:o 2/1929, 112, *Lvk:n julk.* n:o 16/1937, 114, ja *Kom.miet.* 1939: 12, 77.

Huomattakoon, että *Lvk:n julk.*:issa n:o 2/1929, 112, ja n:o 16/1937, 114, on *alle 18-vuotiasta* rikoksentekijää koskeva, edellä tekstissä selostettua muistuttava säännös.

55 Lainkohtien sisällöstä ks. liitteen 1 kohtia 2, 5 ja 7—8.

RL 17: 7 on L:ssa 29. 7. 1948/577 ja RL 33: 1.4 L:ssa 17. 11. 1939/402. Edellistä lainkohtaa vastaava säännös sisältyi RL:n alkuperäismuodossa RL 17: 2.2:een.

56 Näistä säännöksistä ja niiden suhteesta RL 4: 2:ssa tarkoitettuihin yritykseen luopumiseen ja tehokkaaseen katumiseen ks. *Grönqvist* 1958, erit. 365.

57 RL 33: 1.4 lisättiin lakiin vasta rikoslakivaliokunnan käsittelyssä. Perustelu kuului tältä osin seuraavasti: »Deremot har Utskottet *i analogi med stadgandet i 3 § 35 kap.* uti slutet af förevarande § infört en bestämning derom att, i fall skadan är mycket ringa, *domaren eger pröfva* om till annat än skadestånd må dömas.» (Kurs. tässä.) Ks. *Strafflagsutskottets betänkande* 1888, 81. Laissa olevat sanonnat ovat kummankin pykälän osalta »pröfve domaren» (ruotsiksi) ja »harkitkoon tuomari» (suomeksi).

58 Tekstissä sanotun mukaisesti on selostettuja säännöksiä pidetty tuomitsematta jättämistä koskevina seuraavissa lähteissä: *Rautapää* 1944, 2 alav. 3. *Tirkkonen* 1969 (alkup. 1948), 289 alav. 32, *sama* 1972 b, 408 s., *Anttila* 1952, 179

RL 17 luvun 7 §:n syntyvaiheissa on kiintoisaa, että vuoden 1875 rikoslakikomitean mietinnön lakiehdotuksen 66 §:n mukaan rikoslain yleisessä osassa olisi säädetty *varoitus-nimisestä seuraamuksesta* ja varoitus olisi tullut kysymykseen muun muassa perättömän lausuman peruuttamisen seuraamuksena. Pykäläehdotuksen mukaan »muutamissa tapauksissa, jotka ovat laissa erittäin merkityt, astukoon varoitus rangaistuksen sijaan ja annettakoon se heti päätöksessä».[59] Ehdotuksen perustelujen mukaan varoitusta ei ollut tarkoitettu vain virkamiehille määrättäväksi seuraamukseksi, »vaan myöskin kansalaisille yleensä rangaistuksen asemesta, milloin muutamissa rikkomuksissa seikat ovat niin erinomaisen lieventävät, että syyllisten sen vuoksi pitäisi pääsemän varsinaisesta rangaistuksesta, joksi varoitusta ei sopine katsoa».[60] Varoitus olisi täytynyt antaa tuomioistuimen päätöksessä eikä jättää erityisen täytäntöönpanotoimen varaan. Juuri tästä syystä varoitusta ei esitöissä katsottu rangaistuslajiksi.[61]

Kyseisen säännöksen antamista vastustettiin mietinnöstä annetuissa lausunnoissa.[62] Säännösehdotus ei sisältynyt myöhempiin uudistusesityksiin. Kyseisen pykälän poisjättäminen ei merkinnyt siinä ilmaisunsa saaneen ajatuksen täydellistä hylkäämistä. Paitsi että perättömän lausuman peruuttamisesta muodostettiin erityinen tuomitsemattajättämis-

---

alav. 7, *R. Ellilä* 1958 b, 86, *sama* 1968 b, 255, *HE* n:o 198/1965 vp,1, ja *Heinonen* 1970, 659.

Toisin rikoslakivaliokunnan pj:na ollut *Forsman* (1909, 559). Hän lausuu RL 35:3.2:ta tulkitessaan mm.: »Här är *en handling, som lagstiftaren icke betecknat såsom ett brott, då det icke är belagdt med straff,* men hvilken dock enligt strafflagen föranleder till skadestånd. Ett annat exempel på detta förhållande är 33:1 mom. 4.» (Kurs. tässä.) RL 35:3.2:n osalta samoin *Helsingin HO:n laus.* 1959, *Ltk:n laus.* n:o 1/1966, 3, ja ilmeisesti myös *Honkasalo* 1964, 103 s.

Viimeksi esitetyllä tavalla *Helsingin RO:n* v:n 1971 oikeuskäytännössä *VIII os. p:t 18. 3. 1971 § 165* ja *25. 3. 1971 § 182:* syyte hylätty RL 35:3.2:n nojalla. Vrt. esim. *Turun HO p 5. 2. 1971 taltio 24* ja *Helsingin RO VII[1] os. p 9. 2. 1971 § 34,* joissa vahingonteosta jätettiin tuomitsematta RL 3:5.3:n nojalla.

59 *Kom miet.* 1875:9, 16.

60 *Kom. miet.* 1875:9, 175 s.

61 *Kom. miet.* 1875:9, 182.

62 Ks. *Forsman* 1878, 25 s., ja Turun hovioikeuden lausuntoa teoksessa *Lausuntoja* 1885, 29 s. Forsman toteaa mm. seuraavaa: »... syytetty on oikeutettu joko tulemaan rangaistukseen tuomituksi tai vapautetuksi. Tämmöinen väliaste rangaistuksen ja vapautuksen välillä tuskin soveltunee oikeuden vaatimuksiin.»

peruste,[63] rikoslain yleisessä osassa säännellyn yrityksestä luopumisen ja tehokkaan katumisen edellytettiin säädetyssä rikoslaissa poistavan rangaistavuuden, jollei yritys sellaisenaan toteuta jotakin rikostunnusmerkistöä (RL 4: 2).[64] Varoitusseuraamus jäi voimassa olevassa rikoslaissa koskemaan vain virkamiehiä (RL 40: 21). Rikoslain valmisteluasiakirjojen mukaan tässä seuraamuksessa on kysymys eräänlaisesta tuomitsematta jättämisestä.[65]

Vuoden 1875 rikoslakiehdotuksen perusteluissa lausutaan, että tekijän katuva käyttäytyminen ennen rikoksen täyttymistä tai sen jälkeen osoittaa hänessä hänen hyväkseen luettavaa vähempää rikollista tahtoa.[66] Rikoksen täyttymisen jälkeinenkin tällainen käyttäytyminen olisi 64 §:n (verr. 65 §:ään) mukaan yleisesti perustanut *kohtuus*harkintaisen rangaistuksen »alentamisen» (strafnedsättning).[67]

4. Vuosilta 1940 ja 1966 olevat yleiset toimenpiteistäluopumissäännökset sekä rikosseuraamuksen kohtuullistamisen ajatus

Rikosseuraamuksen kohtuullistamisen ajatus ei ollut pääasiallisena taustana vuodelta 1940 olevien *NuorRikL 2—4 §:n* — lain syyttämättä-

---

63 RL 17: 7:ää vastannut RL 17: 2.2 sai lopullisen muotonsa vasta rikoslakivaliokunnan mietinnössä. Rikoslakiesityksen mukaan säännöksessä tarkoitettu peruuttaminen olisi ehdottomasti estänyt rangaistuksen tuomitsemisen (»må ej till straff dömas»). Ks. *Proposition* 1888, 35. Sitä vastoin rikoslakivaliokunnan mielestä vain harkinnanvaraisen tuomitsematta jättämisen oli oltava sallittua: »Derjempte anser Utskottet, att menedaren icke, på sätt 2 mom. innehåller, ovilkorligen, utan endast *ifall domaren pröfvar sådant skäligt*, bör undgå straff, . . .» (Kurs tässä.) Ks. *Strafflagsutskottets betänkande* 1888, 52.

64 RL 4: 2:ssa tarkoitetusta yrityksestä luopumisesta ja tehokkaasta katumisesta ks. esim. *Grönqvist* 1958, 361 ss., ja siinä mainittuja lähteitä.

65 Varoitusseuraamuksesta, erit. sitä koskevista lainvalmisteluvaiheista, kokoavasti ks. *Salonen* 1968 ja siinä mainittuja lähteitä.

Siitä, onko RL 40: 21:ssä mainittu varoitus tuomitsemattajättämissäännöksissä tarkoitetunlainen rangaistus, ks. jälj. 10 §.II.2 (verr. 9 §.II:ssa esitettyyn oikeustapausaineistoon).

66 *Kom. miet.* 1875: 9, 185.

67 *Kom.miet.* 1875: 9, 15 s. ja 182.

V:n 1875 rikoslakiehdotuksesta antamassaan lausunnossa *Hagströmer* (1879, 35 alav. 1) katsoi mm. 64 §:ssä tarkoitetun rangaistuksen vähentämissäännöksen suovan tuomioistuimelle liian laajan harkintavallan. Po. säännösehdotusta ei sisältynyt myöhempiin uudistusehdotuksiin.

ja tuomitsemattajättämissäännösten — antamiselle. Yhtenä, tässä yhteydessä huomion arvoisena lainkohtia puoltavana seikkana mainitaan esitöissä, että virallisten syyttäjien syyttämis- ja tuomioistuinten tuomitsemisvelvollisuutta koskevat säännökset saattoivat toisinaan johtaa yleistä oikeuskäsitystä vastaamattomiin tuloksiin.[68]

Kohtuullistamisajatus näyttää olleen *vahvemmin esillä vuodelta 1966 olevia PolL 14 §:n 2 momenttia, RVA 15 §:n 2 momenttia ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia laadittaessa.* Poliisilakia valmistelleen poliisin järjestelykomitean mietinnössä perustellaan ilmoittamatta jättämisen luvallistamista laissa muun muassa seuraavilla näkökohdilla. Rikos on voitu tehdä sellaisissa olosuhteissa, että se on inhimillisesti katsoen hyvinkin anteeksiannettava. Rikosten poikkeuksettomasta syytteeseen ilmoittamisesta olisi seurauksena, että kansalaiset »saattaisivat tuntea joutuneensa oikeusjärjestyksen liiallisen muodollisuuden uhriksi ja kärsineensä vääryyttä».[69]

Syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskevan esitysehdotuksen johdosta annetussa laintarkastuskunnan lausunnossa todetaan muun muassa, että yhteiselämän moninaistumisen ja säännösten lisääntymisen seurauksena »ihmiset useinkin tulevat käyttäytyneeksi tavalla tai toisella vastoin lakia ilman että sitä kuitenkaan voidaan pitää moitittavana muussa mielessä kuin korkeintaan siinä, että lain kirjainta on rikottu». Laintarkastuskunta puolsi toimenpiteistä luopumisen (anteeksiantooikeuden käytön) luvallistamista — paitsi kriminaalipoliittisista syistä — silloin, kun rangaistussäännökset sanamuotonsa mukaan ulottuvat sellaisiin tekoihin, »joita ei ole aihetta pitää todellisina rikoksina».[70]

---

68 Ks. *Kom. miet.* 1937: 2, 14, ja *HE* n:o 10/1939 vp, 12. Ks. myös em. komitean pj:na olleen *Kekomäen* (1937, 248) toteamusta.

69 *Kom. miet.* 1958: 15, 19.

Samat seikat luetellaan aikanaan seuranneessa *HE*:ssä n:o 130/1964 vp, 2 s. Ks. myös *Lakivk:n laus.* n:o 2/1965 vp ja *Laki- ja talousvk:n miet.* n:o 19/1965 vp em. *HE*:n johdosta. —

Lvk:n laus:ssa (1959) vastustetaan jyrkästi poliisilakiehdotuksen kyseistä kohtaa. (Lausunnon tätä koskeva pääosa sisältyy teokseen *R. Ellilä* 1968 b, 262 s. alav. 7a.) Ks. myös samansuuntaista, PolL:n hyväksymisen jälkeistä kannanottoa *Ltk:n laus*:ssa n:o 1/1966, 5 s. Sitä vastoin poliisilakiehdotuksesta lausunnon antanut, koostumukseltaan toinen laintarkastuskunta oli periaatteessa hyväksynyt ehdotuksen po. kohdan (*Ltk:n laus.* n:o 6/1962, 11 ss.).

70 Ks. *Ltk:n laus.* n:o 1/1966, 2 ja 4 s., verr. *Lvk:n julk*:uun n:o 10/1965 ja *HE*:een n:o 198/1965 vp.

Itse lainkohdissa määritellyistä, kaikille kolmelle vuoden 1966 säännökselle yhteisistä tunnusmerkeistä pantakoon puheena olevassa yhteydessä merkille etenkin se, jonka mukaan teon on täytynyt johtua olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä.[71]

5. *Rikosseuraamusten kohtuullistamiskeinojen arvioinnissa merkityksellisistä muutoksista lainsäädännössä, oikeudellisissa käsityksissä ja yhteiskunnallisissa olosuhteissa*

a. Kokonaiskuvan muodostamiseksi toimenpiteistä luopumisen asemasta rikosseuraamusten kohtuullistamiskeinojen kehityksessä on syytä ainakin jonkin verran kiinnittää huomiota erinäisiin lainsäädännössä, oikeudellisissa käsityksissä ja yhteiskunnallisissa olosuhteissa tapahtuneisiin muutoksiin.

Ensinnäkin ansaitsevat huomiota *rangaistussäännösten kirjoitustavassa tapahtuneet muutokset.* Rikostunnusmerkistöjen kuvaus on viime vuosina käynyt entistä *väljemmäksi* (abstraktisemmaksi, synteettisemmäksi) aiemman yksittäistapauksellisuuden (kasuistisuuden) sijasta. Samanaikaisesti tuomioistuinten ja muiden viranomaisten harkintavaltaa rangaistusten ja muiden seuraamusten määräämisessä on lisätty. Sanotut seikat ovat liittyneet toisiinsa esimerkiksi siten, että on entistä enemmän muodostettu perustunnusmerkistöjen lisäksi rajoiltaan harkinnanvaraisia privilegioituja ja/tai kvalifioituja tunnusmerkistöjä tai asteikkoja. Tällainen kirjoitustapa on yleensä väljentänyt viranomaisten valtaa rikoksentekijälle sekä edulliseen että haitalliseen suuntaan.[72] Yksittäisistä lainuudistuksista on erityisen maininnan arvoinen se, jolla rikoslakiin vuonna 1972 sisällytettiin yleinen, laaja-alainen rangaistuksen vähentämissäännös (RL 3: 5.2).[73]

Rikosseuraamusten vaiheista on lyhyesti todettavissa, että *seuraamukset* ovat seuraavalla tavalla aikojen kuluessa *humanisoituneet* (lieventy-

---

71 Vrt. jälj. 8 §.III.1.

72 Sanottuun kehitykseen on kiinnitetty huomiota mm. seuraavissa lähteissä: *Anttila—Heinonen* 1971, 28 s. ja 40 s., *samat* 1972, 14 ss., *Törnudd* 1971 b, 55 ss., *Vikatmaa* 1971 a, 145, *Lahti* 1972, 261 ss., ja *Koskinen* 1973 b, 311.
Ks. myös jälj. 7 §.IV.4.d.

73 Tästä säännöksestä ks. jälj. 7 §.IV.4.e.

neet). Rikoksentekijän henkeen tai ruumiilliseen koskemattomuuteen tahi kunniaan kohdistuvat rangaistukset on poistettu seuraamusjärjestelmästä. Samoin on vapauteen kohdistuvien rangaistusten suhteellinen osuus supistanut varallisuuteen kohdistuvan rangaistuksen (sakon) osuuden kasvaessa. Lisäksi vapausrangaistusten keskimääräinen pituus näyttää lyhentyneen.[74]

Edelleen kannattaa huomata, että *rikoksen aineosien* (teon, tunnusmerkistönmukaisuuden, oikeudenvastaisuuden ja syyllisyyden) *käsittämisessä* on ollut havaittavissa *muuttumista.* Karkea, kyseisten ainesosien ymmärtämisessä tapahtuneeseen kehitykseen liittyvä yleishuomio on, että aiempaa enemmän painotetaan aineellisten eikä muodollisten näkökohtien merkitystä.[75] Meikäläisessä uudemmassa oikeuskirjallisuudessa kerrotunlaista muuttumista lienee selvimmin osoittanut se, että nyttemmin on syyllisyyden sisältöön yleisesti luettu niin sanottu normatiivinen ainesosa.[76]

Tässäkin yhteydessä merkille pantava seikka on, että oikeustieteen asemasta käydyssä keskustelussa on vakuuttavasti osoitettu tuomioistuimen ja muun viranomaisen *»oikeutta luovan» osuuden voimakas panos lain soveltamisessa.* Tällaisen osuuden suuruuteen vaikuttaa tietysti olennaisesti lainkirjoitustapa. Edellä todetun mukaisesti viranomaisten harkintavaltaa on tässä suhteessa avoimesti lisätty. Sanotuilla seikoilla on yhteytensä rikoksen ainesosien käsittämisessä tapahtuneisiin muutok-

---

74 Ks. esim. *Lahti* 1972, 261 verr. 265.

V:ien 1864—1880 rangaistuskäytännöstä ks. *Blomstedt* 1964, 492 ss., ja v:ien 1891—1957 *Nousiainen* 1961, 187 ss. ja 322 ss. Eräistä uudemmista tiedoista ks. *Blom* 1970 b, 22 ss., ja *Takala* 1972 b, 28 ss.

Kahdessa viimeksi mainitussa lähteessä on tarkasteltu rangaistuskäytännön kehitystä rikoslajeittain, mikä eliminoi rikollisuusrakenteen erilaisuuden vaikutusta eri aikakausien rangaistusten pituuksiin (ks. *Anttila* 1961 a, 802 s., ja jälj. 5 §.II.2).

75 Rikosrakennelmina on erotettu klassinen, uusklassinen (teleologinen) ja finaalinen. Niiden tunnusmerkeistä laajasti ks. esim. *Jescheck* 1972 (alkup. 1969), 153 ss., ja suppeasti *Vikatmaa* 1970, 17 ss. Mm. koska rikoslakimme määrittelyihin sisältyy normatiivisia aineksia ja subjektiivisia tunnusmerkkejä, sitä vastaava rikosrakennelma on lähinnä uusklassinen (*Lahti* 1972, 263 alav. 74).

Ks. myös *Salovaara* 1959, erit. 442 s., jossa lausutun mukaan muodollisen määrittelyn täydentäjänä ja syventäjänä esiintyvä aineellinen oikeudenvastaisuuden määrittely »on uudemmassa rikosoikeudenteoriassa tullut hyväksytyksi ja vieläpä saanut — voisi sanoa — uutta tuulta siipiensä alle».

76 Syyllisyyden normatiivisesta aineosasta ks. jälj. 7 §.IV.4.b5.

siin. Jälkimmäisiä voidaan pitää erityistapauksina niistä muutoksista, joiden johdosta lain soveltamisessa pannaan yleisesti entistä enemmän painoa aineellisiin näkökohtiin, reaalisiin argumentteihin, ratkaisujen seurausvaikutuksiin tai vastaaviin seikkoihin.[77]

b. Selostetut kehityspiirteet viittaavat siihen, että nyky-yhteiskunnassa pidetään *entistä tärkeämpänä muuttuneiden olosuhteiden ja käsitysten huomioon ottamista* ja siten päätymistä mahdollisimman kohtuulliseen ratkaisuun.

Tällaista kehitystä selittäväksi *yhteiskuntaoloja koskevaksi tekijäksi* on ajateltavissa ensinnä se, että teollistumisena ja sen seurannaisvaikutuksina ilmenevän »uudenaikaistumisen» myötä olosuhteet ja myös käsitykset muuttuvat aiempaa nopeammin, ilman että lainsäädäntö olisi uudistettavissa vastaavalla nopeudella. Toiseksi on otaksuttavissa, että kaavamaisesti määrättävät ja/tai ankarat seuraamukset koetaan sitä enemmän kärsimystä aiheuttaviksi, mitä korkeamman tasoinen hyvinvointi yhteiskunnassa keskimäärin on. Pidettäessä luultavana, että kriminalisoitujen tekojen törkeysasteen hajonta on kasvanut teollistumiseen liittyvän yhteisöelämän monimutkaistumisen mukana, voidaan myös rikosoikeudellisen vastuun ja seuraamusten määräämisessä vallitsevan eriytymättömyyden haittojen arvioida vastaavasti suurentuneen.[78]

Harkinnanvaraisuuden lisääntymistä lain soveltamisessa ei ole viime vuosien keskustelussa katsottu vain myönteiseksi asiaksi. Sen on sanottu heikentävän ennustettavuutta ja vaarantavan yhdenvertaisuuden toteutumista. Arvostelu on kohdistunut ennen kaikkea sellaisia säännöksiä vastaan, jotka lisäävät rikoksentekijälle haitallisen tulkinnan vaaraa.[79]

---

77 Sanotun johdosta ks. ed. 2 §.II.1.

78 Kerrotunlaisista yhteiskuntaoloja koskevista tekijöistä ovat po. yhteydessä maininneet, *Vikatmaa* (1971 a, 145) lyhyesti rikoslainsäädännön ja *Apala-Arlander* (1972, 102 ss.) laajemmin yksityisoikeudellisen lainsäädännön osalta. Ks. myös ed. 4 §.I, alav:iden 6—7 kohdalla tekstissä lausuttu, ed. alav:ssä 47 *Honkasalon* (1937) teoksesta selostettua sekä esim. *Ignatius* 1900, 211 alav. 2, ja *Brusiin* 1938 a, 289. Ignatius viittaa rikosprosessioikeudellisen opportuniteettiperiaatteen omaksumisen taustatekijöitä pohtiessaan yhteiskunnan sivistystason merkitykseen (syyttämättä jättämisen sallittavuudesta ei ole haittaa sivistystason ollessa riittävän korkean). Vastaavasti Brusiin katsoo joustavat oikeusnormit korkean oikeuskulttuurin ilmauksiksi.

79 Ks. erit. *Törnudd* 1971 b, 55 ss., jossa oikeusideologisesta näkökulmasta tarkastellaan käsitysten muuttumista tekstissä sanotussa suhteessa.

Nämä vastanäkökohdat tulevat toimenpiteistäluopumissäännösten osalta puheeksi jäljempänä.[80]

III. Toimenpiteistä luopumisesta erityisestävyysajattelun ilmentymänä

1. *Erityisestävyysajattelun läpimurrosta ja ajattelun ensimmäisistä ilmenemismuodoista seuraamusjärjestelmässämme*

a. Rikosoikeuden klassisen ja uusklassisen koulukunnan valtakauden jälkeen 1800-luvun lopulla kannatusta saaneella *positiivisella koulukunnalla* oli *ideologisesti* tärkeä merkitys kriminaalipoliittisten näkemysten muuttamisessa.

Koulukunnan alkuna pidetään italialaisen *Lombroson* vuonna 1876 ilmestynyttä teosta »Rikollinen ihminen». Siinä hän esitti tunnetun oppinsa synnynnäisestä rikollisesta. Sellainen rikollinen ei voinut olla teoistaan moraalisesti vastuussa, joten rangaistus ei saattanut tulla kysymykseen. Huomio oli kohdistettava siihen, millaisena vaarana rikollinen yksilö oli yhteiskunnalle. Klassisen koulukunnan tekorikosoikeuden sijalle oli tultava tekijärikosoikeuden.[81]

Kuuluisimpana positiivisen koulukunnan edustajana pidetään Lombroson maanmiestä *Ferriä*. Hänen johdollaan valmistui vuonna 1921 Italian valtion asettaman komitean mietintö rikoslainsäädännön uudistamiseksi. Toteutumattomaksi jäänyt, runsaasti kritisoitu ehdotus perustui siihen, että rikosoikeuden tehtävänä on estää rikollisuutta. Sovitusajatus samoin kuin käsitys rikoksentekijän syyllisyydestä tai syyntakeisuudesta olivat hylättäviä. Jokainen rikoksentekijä oli syyllisyydestään tai syyntakeisuudestaan riippumatta tuomittava sellaiseen seuraamukseen, joka parhaiten estäisi häntä uudelleen tekemästä rikoksia.[82]

Jonkin verran positiivista koulukuntaa maltillisempia käsityksiä esi-

---

Harkintavallan lisääntymistä koskeva havainto on osaltaan synnyttänyt vaatimuksia lain soveltajien vallankäytön valvottavuuden tehostamisesta. Ks. ed. 2 §:n alav:iden 52—55 kohdalla tekstissä ja alav:issä sanottua.

80 Ks. jälj. 7 §, erit. I.2.

81 Ks. esim. *Vold* 1966 (alkup. 1958), 36 ss., ja *Radzinowicz* 1966, 46 ss., kumpikin lähde siinä mainittuine kirjallisuusviitteineen.

82 Ks. esim. *Vold* 1966, 40 ss., ja *Radzinowicz* 1966, 50 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä.

Valikoituja kohtia *Ferrin* käsityksistä siteerataan teoksessa *Grupp* 1971, 229 ss.

tettiin vuonna 1889 perustetussa Kansainvälisessä kriminalistiyhdistyksessä. Sen perustajia oli saksalainen *v. Liszt, sosiologisen koulukunnan* liikkeellepanevaksi voimaksi luonnehdittu henkilö.[83] Hänen mielestään perinteistä rangaistusjärjestelmää oli täydennettävä muilla, sellaisia koskevilla toimenpiteillä, joille perinteiset rangaistukset eivät olisi tarkoituksenmukaisia. Nuorten pitäisi saada kasvattavaa hoitoa. Sellaisille tilapäisrikollisille, jotka klassisen koulukunnan mukaan olisi tuomittava lyhytaikaiseen vapausrangaistukseen, olisi kyseisen rangaistuksen haittojen vuoksi määrättävä ehdollinen rangaistus. Parantavan hoidon tarpeessa oleville rikoksentekijöille olisi järjestettävä hoitoa jokseenkin pitkäksi ja tietyissä rajoissa epämääräiseksi ajaksi. Parantumattomat rikoksentekijät olisi suljettava laitokseen pitkäksi ajaksi heidän uusimismahdollisuuksiensa estämiseksi. Perinteiset, rikoksen törkeysasteen mukaan määräytyvät rangaistukset olisi varattava sellaisille, joille mikään erityiskäsittely ei olisi perusteltu.[84]

Uudet kriminaalipoliittiset näkemykset ilmenivät 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä syntyneissä ehdollista tuomiota koskevissa laeissa. Pohjoismaista ehdollinen tuomio omaksuttiin ensin Norjassa vuonna 1894. Suomen edelleen voimassa oleva laki ehdollisesta rangaistustuomiosta on vuodelta 1918.[85] Puheena olevia uusia kriminaalipoliittisia ajatuksia voimakkaasti heijastavia lakeja olivat maassamme vaarallisista rikoksenuusijoista ja nuorista rikoksentekijöistä vuosina 1932 ja 1940 annetut lait (edellinen laki on sittemmin korvattu vuodelta 1953 olevalla ja vuonna 1971 perusteellisesti muutetulla lailla).[86]

Kaikille kolmelle laille yhteisen ominaisuuden mukaan rikosseuraamusta määrättäessä on ratkaiseva paino pantava rikoksentekijän henkilöstä ilmenevälle syyllisyydelle. Rikosoikeudessamme vallitsevan pääsäännön mukaan rangaistusta määrättäessä otetaan huomioon vain yksittäisteossa ilmenevä tekijän syyllisyys.[87] Kaikkien kolmen lain mukaisella seuraamuksella tavoitellaan varsinkin erityisestävää eli *tekijän uusimisriskiä vähentävää vaikutusta.*

---

83 Tekstissä todetuin tavoin on v. Lisztiä luonnehtinut *R. Ellilä* (1949 b, 18).

84 Ks. *v. Liszt* 1905 b, erit. 166 ss., ja *v. Liszt—Schmidt* 1927, 15 ss.

85 EhdRangL:sta ja sen taustasta ks. esim. *Anttila* 1960, passim.

86 Pakkolaitokseen eristämistä koskevan lainsäädännön taustasta ja sisällöstä ks. esim. *Anttila* 1971.

NuorRikL:n antamiseen johtaneesta kehityksestä ks. esim. *Kom. miet.* 1937: 2, 1 ss., ja *Kekomäki* 1937, 242 ss.

87 Ks. jälj. 7 §.IV.4.d3.

b. Pyrittäessä selvittämään *yhteiskuntaoloja koskevien tekijöiden* vaikutusta erityisestävyysajattelun syntyyn on *Elwinin* tavoin syytä kiinnittää huomiota teollistumisen merkitykseen.

Rikosoikeuden (uus)klassisen koulukunnan rangaistuksia koskevat opit sopivat huonosti teollistuvaan yhteiskuntaan, jolle on ominaista rikollisuuden voimakas kasvu. Periaate, jonka mukaan jokaista rikoksentekijää oli rangaistava pelkästään hänen tekemänsä rikoksen perusteella ilman minkäänlaista seuraamuksen eriyttämistä henkilön mukaan, osoittautui entistä epätarkoituksenmukaisemmaksi. Elwinin mukaan ensinnäkin oli yhteiskunnan voimavaroja liiallisesti kuluttavaa rangaista rikollisuuden lisääntyessä kaikkia rikoksentekijöitä yhtä ankarasti, kun rangaistuksena säännöllisesti oli kallis vapaudenriisto. Toiseksi sellainen menettely ei ollut järkevää tuotannollisesta näkökulmasta. Teollisuusyhteiskunnassa ei tuotantotoimintaan kykeneviä kannattanut rangaista yhtä ankarasti kuin kouluttamattomia tai työhön kykenemättömiä.[88] Samantapaisiin seikkoihin kuin mistä Elwin mainitsee viitataan kriminaalihuoltokomitean mietinnössä.[89]

Positiivisen koulukunnan synnystä puhuttaessa ei ole unohdettava sen sijoittumista *kriminologisen tutkimuksen* alkuaikoihin. On ymmärrettävää, että erityisestävyyteen ruvettiin kiinnittämään huomiota tutkimusten alkaessa osoittaa rikoksentekijöitä ja heidän ympäristöään koskevien ominaisuuksien ja rikollisuuden välillä vallitsevia yhteyksiä.[90]

2. *NuorRikL 2—4 § ja erityisestävyysajattelu*

NuorRikL 2—4 §:ään sisältyvien *syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännösten taustana olivat* koko lain hengen mukaisesti *ennen kaikkea erityisestävyysnäkökohdat.*

Lainkohtien perusteluissa todetaan muun muassa, että pelkkä rikossyyte saattaa järkyttää nuoren henkilön mielen ja siten turmella hänen tulevaisuutensa ynnä että ehdollinen rangaistustuomio jättää tuomittuun aina samalla tavalla haitallisen häpeätahran. Kyseisiä säännöksiä pidetään nuorten rikoksentekijöiden tarkoituksenmukaisen käsittelyn kannalta tärkeinä. Edelleen huomautetaan, ettei syyttämättä tai tuomitse-

88 *Elwin—Heckscher—Nelson* 1972, 70 (Elwin). Ks. myös ed. 4 §.I.

89 *Kom. miet.* 1972: A 1, 14 ja 16.

90 Ks. esim. *Vold* 1966, 35 s., ja *Radzinowicz* 1966, 50.

matta jätettyä ehdoteta jätettäväksi »huolenpitoa» vaille, vaan hänet olisi tarpeen vaatiessa saatettava huoltolaeissa tarkoitettujen toimenpiteiden alaiseksi.[91] Viimeksi sanottuun liittyvän säännöksen, NuorRikL 5 §:n, mukaan NuorRikL 2—4 §:ään perustuvasta syyttämättä ja tuomitsematta jättämisestä on tehtävä ilmoitus sosiaalilautakunnalle sen mahdollisia toimenpiteitä varten.

IV. Toimenpiteistä luopumisesta prosessitaloudellisuuden toteuttamiskeinona

1. Eduskuntalakiin tukeutumattomasta toimenpiteistäluopumiskäytännöstä

a. Ennen TLL 9 a §:n, PolL 14 §:n 2 momentin, RVA 15 §:n 2 momentin ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin antamista on ilmeisesti vallinnut laajahkoalainen, säädännäisoikeudellista pohjaa vailla oleva *syyttämättäjättämiskäytäntö,* jonka pääasiallisena taustana voidaan pitää prosessitaloudellisuuden ajatusta eli *oikeudenkäynnin* (rikosasian käsittelyn) *halpuuden erityistä painotusta.*[92]

Vuonna 1946 ilmestyneessä teoksessaan *Honkasalo* lausuu, »ettei virallinen syyttäjä ryhdy viran puolesta ajamaan yksityisen asianomistajan ilmiantamaa kunnianloukkausrikosta eikä muutakaan aivan vähäpätöistä rikosta, ellei sen kautta julkinen intressi ole tullut loukatuksi». Hän arvelee vakiintuneen käytännön puheena olevassa suhteessa syrjäyttäneen kirjoitetun lain.[93] Saman toteaa *Tirkkonen* kaksi vuotta myöhem-

---

[91] *Kom. miet.* 1937: 2, 14 ss., ja *HE* n:o 10/1939 vp, 12 ss. Näissä asiakirjoissa huomautetaan NuorRikL 2—3 §:n saattavan rikoslainsäädäntömme sopusointuun LastensuojeluL:n (8.2 §:n) kanssa, mitä eduskunta oli pitänyt toivottavana lain hyväksyessään.

Ks. myös esim. *Kekomäki* 1942, 5, ja *Mälkki* 1961, 1.

[92] Prosessitaloudellisuuden ajatus on usein kiteytetty latinankieliseen lauseeseen *»minima non curat praetor».* Lause voidaan rikosasioita silmällä pidettäessä vapaasti kääntää seuraavan sisältöiseksi: tuomarin tehtävänä ei ole tuomita rangaistukseen kaikkein vähäisimmistä rikoksista.

Prosessin käsitettä ei ole prosessitaloudellisuudesta puhuttaessa syytä ymmärtää suppeaksi, vaan tuomioistuinkäsittelyn lisäksi sitä edeltävän rikosasian käsittelyn ja sen jälkeisen seuraamuksen täytäntöönpanon kattavaksi.

[93] *Honkasalo* 1946, 5.

min ilmestyneessä oppikirjassaan esittäen käytännön muodostumisen syyksi sen, »että kaikkien, vähäpätöisimpienkin asianomistajarikosten syyttäminen viran puolesta tekisi mahdottomaksi syyttäjän tehtävien kunnollisen hoitamisen».[94] Kirjan hieman myöhemmässä kohdassa Tirkkonen katsoo oikeuskäytännön olleen muissakin kuin säädännäisoikeuden edellyttämissä tapauksissa taipuvainen soveltamaan opportuniteettiperiaatetta. Esimerkiksi kavallusrikosten syytteeseenpanossa noudatetaan — niin kuin hän sanoo — käytännöllisistä syistä varsin laajassa mitassa opportuniteettiperiaatetta.[95]

Vuosilta 1901—1939 olevissa rikosprosessioikeuden kokonaisuudistusesityksissä on kuvattua käytäntöä vastaavasti ehdotettukin yksityissyytejärjestelmän luomista. Tällaisen järjestelmän vallitessa virallinen syyttäjä ei ole velvollinen asianomistajan syyttämispyynnön johdosta ajamaan syytettä määrätynlaisista lievistä (asianomistaja)rikoksista.[96] Useissa näistä kokonaisuudistusesityksistä on prosessitaloudellisuuteen pohjautuva säännösehdotus, jonka mukaan syyttämättä jättäminen olisi luvallinen rikoksentekijän tuomitsemisen rangaistukseen lisätessä rikoskonkurenssisäännösten mukaan vähän tai ei lainkaan sitä rangaistusta, johon tekijä on muusta rikoksesta syypää.[97]

b. Liikenteen kasvusta aiheutunut *liikennesääntöjen rikkomisten lisääntyminen* oli otaksuttavasti voimakkain tekijä, joka aiheutti prosessitaloudellisuuteen olennaisesti perustuvan toimenpiteistä luopumisen — aluksi vain *ilmoittamatta jättämisen* — sääntelyn. Mikäli tämä arvio pitää paikkansa, kehityksen kulku on selväpiirteinen esimerkki yhteiskuntaoloja koskevien muuttujien vaikutuksesta toimenpiteistä luopumisen käyttöönottoon.

Sisäasiainministeriön vuonna 1945 lääninhallituksille lähettämässä yleiskirjeessä käskettiin kiinnittämään huomiota liikennekurin parantamiseen. »Tällöin voidaan vähäisemmistä puutteista ja rikkomuksista

---

94 *Tirkkonen* 1948, 350. Ks. myös *sama* 1969, 280 s., ja *HE* n:o 198/1965 vp, 2. Huomaa vielä *Ignatiuksen* (1900, 247) ja *Palmgrenin* (1939, 145) samansuuntaiset, suosituksen luonteiset huomautukset.

95 *Tirkkonen* 1948, 354. Ks. myös *sama* 1969, 289.
Vrt. jälj. 5 §:n alav:n 55 kohdalla esitettävään.

96 Ks. esim. *Kom. miet:*jä 1901:10, 11 (40 §) ja 176 s., ja 1939:12, 18 s. ja 77 s. (244 §).

97 Ks. esim. *Kom. miet:*jä 1901:10, 10 (37 §), ja 1939:12, 77 (243.2 §).

tyytyä aluksi vain *varoittamaan ja ohjaamaan,* mutta törkeimmissä tapauksissa ja uusimisissa on yleensä heti ryhdyttävä syyte- ja rankaisutoimenpiteisiin.»[98] (Kursiivi tässä.) Liikkuvan poliisin toiminnan pääpaino oli 1940- ja 1950-luvun vaihteessa liikenneturvallisuustyössä ja tällöin tyydyttiin usein antamaan yleiskirjeessä tarkoitettu varoitus ryhtymättä syytteeseen ilmoittamista tarkoittaviin toimenpiteisiin.[99]

Vuoden 1957 tieliikennelainsäädäntöä edeltäneissä paikallisissa liikennejärjestyssäännöissä ruvettiin ilmeisesti 1950-luvun alusta sallimaan syytteeseen ilmoittamatta jättäminen. Jonkin verran myöhempää perua lienee saman periaatteen omaksumisen yleistyminen kunnallisissa poliisijärjestyksissä (yleisissä järjestyssäännöissä). Jälkimmäisissä on yhtenä seuraamuslajina tunnettu tuomitsemisen yhteydessä annettava varoitus.[100] Koska puheena olevissa tapauksissa oli kysymys järjestyssääntöjen rik-

98 *SisM:n yleiskirje* n:o 2798/P/10. 2. 1945 (SPL 1945, 257).

99 Ks. *E. Saraste* 1970, 635.

100 Ks. *Hulmi* 1956, 70. Artikkelin kirjoittaja sanoo sen laatimista varten toimittaneensa keväällä 1955 maamme apulaispoliisitarkastajille osoitetun kiertokyselyn, jossa hän tiedusteli maamme kaupunkien ja kauppaloiden poliisi- ja liikennejärjestysten voimaantulopäivää sekä rangaistuksesta ja syytteeseen panossa mahdollisesti ilmenevästä harkintavallasta säätävien pykälien sanamuotoa.

Tiedusteluun vastattiin kaikista lääneistä, ja Hulmilla oli vastausten perusteella käytettävissä pyydetyt tiedot 40 poliisi- ja 12 liikennejärjestyksestä. Vastauksissa ei ollut nimenomaista mainintaa siitä, oliko asianomaisen läänin muissa kaupungeissa ja kauppaloissa vahvistettuja poliisi- tai liikennejärjestyksiä.

Ilmoitetuista 40 poliisijärjestyksestä oli 38 Hulmin saamien vastausten perusteella legaliteettiperiaatteen kannalla, varoituksen ollessa lievimmän rangaistuslajin. Opportuniteettiperiaatteen kannalla olevat kaksi poliisijärjestystä olivat uusimmat eli v:lta 1953. Ilmoitetusta 12 liikennejärjestyksestä yhdeksän oli opportuniteettiperiaatteen kannalla; ne kaikki oli vahvistettu v. 1950 tai sen jälkeen, kun taas legaliteettiperiaatteen kannalla olevat olivat varhemmalta ajalta. —

Hulmin kiertokyselyn tulosten selosteesta ei käy varmuudella ilmi, tarkoittaako hän opportuniteettiperiaatteella syyttämättä vai (myös) ilmoittamatta jättämistä. Artikkelin otsikon sanamuodosta (»... erityisesti politiarikkomusten *syytteeseen saattamisessa*»; kurs. tässä) päätellen hän tarkoittaa tällöin ilmoittamatta jättämistä. Käsitystä puoltaa, että poliisin järjestelykomitean mietinnössä viitataan Helsingin kaupungin v:lta 1957 olevaan yleiseen järjestyssääntöön siinä olevan syytteeseen ilmoittamisen kieltävän ja huomautuksen antamiseen käskevän säännöksen vuoksi (*Kom. miet.* 1958: 15, 19): 106.2 §:n mukaan vähäisestä rikkomuksesta, jollei se ole toistuva, ei ole syytettä nostettava, vaan poliisin on huomautettava asianomaiselle hänen virheellisestä menettelystään (160.1 §:ssä säännellyt seuraamukset ovat varoitus ja sakko).

komisesta, ratkaisuvalta kuului ennen 1. 4. 1959 perustetuissa kaupungeissa maistraatille, kauppaloissa järjestysoikeudelle sekä maaseudulla ja 1. 4. 1959 jälkeen perustetuissa kaupungeissa kihlakunnanoikeudelle.[101] Ainakin jo 1950-luvulla poliisimiehet alkoivat luopua syytteeseen ilmoittamista tarkoittavista toimenpiteistä *rikosoikeudenkin alaan* kuuluvien »vähäpätöisten rikkomusten» osalta.[102]

Vuoden 1957 tieliikennelainsäädännön antamisen yhteydessä ilmoittamatta jättäminen sallittiin asetuksessa: TLA 31 §:n 3 momentissa ja MAA 85 §:n 2 momentissa. Edellisen säännöksen mukaan poliisiviranomainen voi moottoriajoneuvon kuljettajan ajokorttiin tehdä merkinnän vähäisestä rikkomuksesta asianomaista siitä syytteeseen saattamatta. Jälkimmäisen mukaan vähäisestä rikkomuksesta poliisiviranomainen saattoi asianomaista syytteeseen saattamatta tehdä ajokorttiin merkinnän.

Vuodelta 1957 olevan tieliikennelain alkuperäisen sanamuodon huomioon ottaen tilanne oli epäasianmukainen: lain nojalla annettuihin asetuksiin sisältyi poliisiviranomaisia koskevia toimenpiteistäluopumissäännöksiä, mutta itse lakiin ei. Kuitenkin oikeuskirjallisuudessamme on syystä katsottu, että syytteeseen saattamatta jättämisen sallittavuudesta pitää säätää eduskuntalaissa, koska syyttämisvelvollisuudestakin on säädetty eduskuntalaissa (ks. edellä 3 §.II.2.d).

Varomattomuutta liikenteessä koskeva säännös — TLL 6 §:n 1 momentti — tosin sisälsi määräyksen, jonka mukaan vähäisestä laiminlyönnistä ei ollut tuomittava rangaistukseen. Tämän muotoisena määräys ei mielestäni ilmaissut tuomitsematta jättämisen periaatetta, vaan laiminlyönnin »ei-vähäisyys» oli säännöksen soveltamisen ehdoton edellytys: se oli rangaistavuuden edellytys (negatiivinen tunnusmerkistöntekijä).[103] Määräyksen aiheuttama tulkintakysymys oli myös, saatettiinko

---

101 Järjestysasioiden ratkaisemisesta oikeuden järjestelmässä ks. esim. *Tirkkonen* 1969, 57 ss., ja erit. poliisijärjestyksistä *Sinisalo* 1973, 35 ss. —

Järjestysasioista päättäminen on äskettäin ehdotettu siirrettäväksi yleisille alioikeuksille. Ks. *HE* n:o 77/1973 vp.

102 Näin esim. *Hulmi* 1956, 68, *Kom. miet.* 1958: 15, 19, *Ltk:n laus.* n:o 1/1961, 5, *Lehkonen* 1961, 813, *Ltk:n laus.* n:o 6/1962, 11, *Pajunen* 1964, 297, ja *Laki- ja talousvk:n miet.* n:o 19/1965 vp, 2, *HE*:n n:o 130/1964 vp johdosta. — Sanonta »vähäpätöiset rikkomukset» on *Kom. miet*:stä 1958: 15 (19).

Empiirisenä näyttönä esitetystä ovat olleet v:sta 1959 alkaen tilastoidut tiedot liikkuvan poliisin huomautuksenantokäytännöstä liikennerikostapauksissa. Ks. jälj. 5 §.I.2.a.

103 Sillä kannalla, ettei TLL 6.1 § sisältynyt tuomitsematta jättämisen

laiminlyönnin ollessa vähäisen soveltaa lain liikennerikkomuspykälää (9 §:ää).[104] Oikeuskäytännössä lienee yleensä katsottu, ettei TLL 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu laiminlyönnin vähäisyys johtanut TLL 9 §:n mukaiseen rangaistuksen tuomitsemiseen eikä rangaistuksen tuomitsematta jättämiseen vaan syytteen hylkäämiseen.[105]

2. TLL 9 a §, PolL 14 §:n 2 momentti, RVA 15 §:n 2 momentti ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti sekä prosessitaloudellisuuden ajatus

a. Vuoden 1957 tieliikennelainsäädännön antamisen jälkeisenä vuonna ilmestyneessä poliisin järjestelykomitean mietinnössä ehdotettiin poliisin *ilmoittamatta jättämistä koskevan käytännön laillistamista* säädettäväksi esitetyssä poliisilaissa. Päällystöön kuuluva poliisitoimenhaltija olisi esitetyn pykälän nojalla voinut tietoonsa tulleen vähäisen rikoksen osalta luopua enemmistä toimenpiteistä, mikäli hän olisi harkinnut rikoksen osoittaneen tekijässään enemmänkin anteeksiannettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä kuin rikollista mieltä. Prosessitaloudellisuuteen viittaavaa perusteluissa on lausuma, jonka mukaan mainittu säännös olisi tarpeen joustavan ja tarkoituksenmukaisen poliisitoiminnan edistämiseksi. Mietinnössä luetellaan yllä 1.b-jaksossa

---

periaatetta, ovat oikeuskirjallisuudessa olleet esim. *R. Ellilä* (1958 b, 88 ss.), *Hartikainen* (1961, 174 ss.), *Lahti* (1969 b, 504 alav. 39) ja *Tuominen* (1971, 251). Samoin *Ltk:n laus:*t n:o 4/1961, 5, ja n:o 1/1966, 3.

TLL 6.1 §:n alkuperäisen sanamuodon sisältämän kaltaisia erityisiä rangaistavuuden edellytyksiä (negatiivisia tunnusmerkistöntekijöitä) on myöhemmissäkin, edelleen voimassa olevissa säännöksissä. Ks. jälj. 7 §.IV.4.b3.

104 Kysymykseen on vastannut myönteisesti *R. Ellilä* (1958 b, 89 ss.).

Kielteisistä mielipiteistä ks. *Lundsten* 1959 ja *Hartikainen* 1961, 181 ss. Oikeuskanslerinvirastossa on katsottu virheelliseksi menettelyksi, että syytetty oli tuomittu TLL 2 ja 9 §:n nojalla rangaistukseen vähäisestä varomattomuudesta liikenteessä. »Mikäli varomattomuus on vähäinen, on syytetty TLL 6 §:n 1 momentin nojalla jätettävä tuomitsematta.» *(Kertomus oikeuskanslerinvirastossa suoritetusta tutkimuksesta* 1964, 66.) Ks. vielä samansuuntaista *Ltk:n laus.* n:o 4/1961, 7.

105 Näin *Helsingin HO p 4. 9. 1958 taltio 951* (selostettu teoksessa *Hartikainen* 1961, 176 s., alav. 81) ja *Itä-Suomen HO p 20. 3. 1959 taltio 119* (ks. LM 1959, 597 s.). Ks. myös LM 1960:ssä (1022 s.) selostettuja Helsingin HO:n päätöksiä.

Pajunen (1964, 296) ja *Tuominen* (1971, 251) ovat maininneet oikeuskäytännössä edustetun kahdenlaista kantaa: joko syyte edellä olevien päätösten tavoin hylättiin tai vain rangaistus jätettiin tuomitsematta.

sanotut TLA 31 §:n 3 momentti ja MAA 85 §:n 2 momentti esimerkkeinä siitä, että erityissäädöksissä on poliisiviranomaiselle jonkin määräisesti uskottu ehdotetunlaista harkintavaltaa.[106]

Poliisilain valmisteluvaiheen aikana ruvettiin uudistamaan tieliikennelakia. Jälkimmäisen lain osittaista muuttamista koskeva hallituksen esitys annettiin vuonna 1963, yhtä aiemmilla valtiopäivillä kuin poliisilain antamista tarkoittava esitys.[107] Tässä sittemmin — vuonna 1965 — hyväksytyssä esityksessä ehdotettiin muun muassa erityisen syyttämättä-, tuomitsematta- ja ilmoittamattajättämissäännöksen sisällyttämistä tieliikennelakiin (TLL 9 a §). Samalla kumottaisiin asetuksen vahvuiset ilmoittamattajättämissäännökset ja poistettaisiin varomattomuutta liikenteessä koskevaan säännökseen sisältynyt rikoksen ei-vähäisyyttä koskeva edellytys.

Prosessitaloudellisuuden näkökohta oli vahvasti esillä TLL 9 a §:ää valmisteltaessa. Muun muassa TLL 9 a §:n antamiseen tähdänneen hallituksen esityksen perusteluissa kerrotaan vähäisiin järjestysmääräysten rikkomisiin syyllistyttävän suuressa määrin, ilman että niistä yleensä olisi aihetta tai käytännössä *mahdollisuuksiakaan* tuomita kaikissa tapauksissa rangaistukseen.[108] Laki- ja talousvaliokunnan mietinnön mukaan on välttämätöntä, ettei yhä kasvavasta liikenteestä aiheutuvilla vähäisillä liikennerikkomuksilla *rasiteta* syyttäjäviranomaisia eikä tuomioistuimia.[109]

Myös *PolL 14 §:n 2 momentin esitöistä käy prosessitaloudellisuuden ajatus selvästi ilmi.* Vuodelta 1964 olevassa hallituksen esityksessä pidetään yhteiskunnankin edun mukaisena, ettei perusteluissa tarkemmin selvitellyissä tapauksissa »sinänsä merkityksettömiä rikkomuksia» ole aina poikkeuksetta saatettava rangaistaviksi.[110] Esitysluonnoksen pohjalta antamassaan lausunnossa laintarkastuskunta toi saman seikan julki vielä selvemmin: »Myös käytännössä on poliisin usein ollut pakko, voidakseen hoitaa muut tärkeämmät tehtävänsä, jättää ryhtymättä toimenpiteisiin vähäisten rikosten johdosta.»[111]

---

106 *Kom. miet.* 1958:15, 19 ja 24 (19§).

107 *HE* n:o 62/1963 vp.

108 *HE* n:o 62/1963 vp, 2.

109 *Laki- ja talousvk:n miet.* n:o 34/1963 vp, 1, HE:n n:o 62 johdosta.

110 *HE* n:o 130/1964 vp, 2 s.

111 *Ltk:n laus.* n:o 6/1962, 11.

b. Esitys johti poliisilain antamiseen vuonna 1966. Lainvalmisteluun osallistuneiden eri viranomaisten [112] käsitysten mukaisesti säädettiin samana vuonna myös poliisimiesten [113] määrättävää ilmoittamatta jättämistä vastaavista virallisten syyttäjien syyttämättä ja tuomioistuinten tuomitsematta jättämisestä. Säännösten antamisjärjestyksellä näyttää olleen ratkaiseva vaikutus syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännösten sisältöön.[114]

Kun näet jälkimmäisten lainkohtien laatiminen tuli ajankohtaiseksi poliisilakiesityksen eri säätämisvaiheissa julkilausuttujen toivomusten perusteella, lienee näitä säännöksiä koskevan uudistuksen tavoitteeksi alun alkaen asetettu lähinnä vain estää se, ettei virallisella syyttäjällä tai tuomioistuimella olisi oikeutta toimenpiteistä luopumiseen samoissa tapauksissa kuin poliisimiehellä. Uudistuksen kiireellisyyden vuoksi — kaikki kyseiset säännökset oli saatettava voimaan samanaikaisesti — eri yleisten toimenpiteistäluopumissäännösten sisällön mahdollista eriyttämistä ei perustelujen mukaan harkittu.[115]

---

112 Ks. *Ltk:n laus.* n:o 6/1962, 12 ss., *HE* n:o 130/1964 vp, 3, *Lakivk:n laus.* n:o 2/1965 vp, 15, ja *Laki- talousvk:n miet.* n:o 19/1965, 2, kumpikin *HE*:n n:o 130/1964 vp johdosta. Muihin paitsi ensiksi mainittuun lainvalmisteluasiakirjaan viitataankin seuranneissa *Lvk:n julk*:ssa n:o 10/1965, 3 s., ja *HE*:ssä n:o 198/1965 vp, 1 s. Ks. myös kriittistä *Ltk:n laus.* n:o 1/1966, *Lvk:n julk*:n n:o 10/1965 johdosta.

Ltk:n laus:sta n:o 4/1961, 4 ss., käy ilmi, että nykyistä TLL 9 a §:ää valmisteltaessa oli ao. ministeriössä aluksi ajateltu säätää vain poliisimiehelle oikeus antaa vähäisestä liikennerikkomuksesta asianomaiselle huomautus häntä syytteeseen saattamatta ja poliisiviranomaiselle määrätapauksissa oikeus tehdä tällaisesta rikkomuksesta merkintä ajolupaan. Ilmeisesti vasta po. lausunnon johdosta vastaava oikeus toimenpiteistä luopumiseen ehdotettiin annettavaksi myös viralliselle syyttäjälle ja tuomioistuimelle.

113 *Kom. miet*:ssä 1958: 15, 19 ja 24, ehdotetusta poiketen jo hallituksen esitystä koskevassa luonnoksessa lähdettiin siitä, ettei ilmoittamatta jättämisestä päättävän poliisimiehen tarvitsisi kuulua päällystöön. Ks. *Ltk:n laus*:ja n:o 6/1962, 12, ja n:o 1/1966, 5 s.

114 Etenkin *T. Ellilä* (1968, 567) on kiinnittänyt arvostelevassa mielessä huomiota säätämisjärjestykseen.

115 Ks. ed. alav:ssä 112 mainittuja lähteitä. Vain *Ltk:n laus*:ssa n:o 1/1966, 7 s., on eriyttämisproblematiikkaa koskeva huomautus: »... laintarkastuskunta, jolla ei ole ollut tässä yhteydessä mahdollisuutta eikä aihettakaan riittävästi syventyä tähän ongelmaan sen koko laajuudessa, ei tosin ole vakuuttunut siitä, että lakiehdotusten säännös näistä edellytyksistä olisi sisällöltään onnis-

Syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen edellytykset laadittiin samanlaisiksi kuin ilmoittamatta jättämisen sillä poikkeuksella, että edellisen lajiset toimenpiteistä luopumiset ovat riippumattomia asianomistajan mahdollisista vaatimuksista. Kun otetaan huomioon se, että säännökset ovat todetuin tavoin samansisältöisiä ja että ensimmäiseksi hyväksytty PolL 14 §:n 2 momentti muotoiltiin paljolti prosessitaloudellisuuden ajatusta silmällä pitäen (huomattakoon etenkin rikoksen vähäpätöisyyttä koskeva edellytys ja sen perustelut), on myös *RVA 15 §:n 2 momentin ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin taustalla nähtävissä prosessitaloudellisuuden periaate.*[116]

3. *Rangaistusmääräys- ja pysäköintivirhemaksumenettelystä prosessitaloudellisuuden toteuttamiskeinoina*

a. Maamme ensimmäisiä rikosasiain käsittelyä koskevien lainsäädäntöuudistusten tuloksia, joiden keskeisenä perusteluna on prosessitaloudellisuuden ajatus, olivat *rangaistusmääräysmenettelystä* vuosina 1931 ja 1934 *annetut lait.*[117] Jälkimmäisen lain (25. 5. 1934/228) saamaa käytännöllistä merkitystä kuvastaa, että kun sakkoon tuomituista oli vuonna 1935 19 % rangaistusmääräyksin tuomittuja, vuonna 1969 sama määrä oli 75 %. Liikennerikoksista sakkoon tuomituista prosentuaalinen osuus on ollut vielä suurempi.[118]

Jälkimmäisen lain uudistamisen vaiheet ovat kiintoisia seurattaessa toimenpiteistäluopumissäännösten kehitystä prosessitaloudellisuuden näkökulmasta. Kuukauden kuluttua muun muassa yleisen ilmoittamattajättämissäännösten antamista esittäneen poliisin järjestelykomi-

---

tunut.» (Ks. myös *sama,* 10.) Ks. vielä *Lindholm* 1968, 553, ja *T. Ellilä* 1970, 506 alav. 15.

116 Tekstissä esitetyn johdosta ks. *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 398, jossa v:n 1966 lainmuutosten aikaansaamisella katsotaan ilmeisesti pidetyn silmällä lähinnä mukavuussyitä ja prosessitaloudellisia näkökohtia, ja *Tirkkonen* 1969, 291 alav. 35, jossa mm. RVA 15.2 §:n säätelemässä tapauksessa todetaan selvästi ilmenevän minima non curat praetor -periaatteen. —

Rikoksen vähäpätöisyyttä koskevasta edellytyksestä ks. jälj. 8 §.II.

117 Ks. *HE* n:o 17/1931 vp, 2, ja *HE* n:o 4/1934 vp, 1.

Edellisen lain johdosta ks. erit. *Salmiala* (Sundström) 1934 ja jälkimmäisen *Tirkkonen* 1953, 722 ss.

118 Ks. *Tirkkonen* 1953, 723 alav. 8, ja *SVT* XXIII B:105, 15.

Lisätietoja sisältyy jälj. 5 §:n alav:een 62.

tean mietinnön jättämisestä asetettiin vuonna 1958 rangaistusmääräyskomitea. Vuonna 1961 jättämässään mietinnössä komitea esitti, paitsi vuoden 1934 rangaistusmääräyslain muuttamista entistä joustavammaksi, *liikennevaroitusjärjestelmän ottamista käyttöön* vähäisten tieliikennerikkomusten käsittelyä varten. Kyseisen varoitusjärjestelmän käyttöönotto olisi edellyttänyt erityisen hallinnollisen maksun sääntelyä. Ehdotetun järjestelmän tarpeellisuutta perusteltiin lähinnä prosessitaloudellisilla näkökohdilla. Poliisi- ja syyttäjäviranomaiset voisivat työmäärän järjestelmän toteuduttua vähentyessä puuttua aiempaa tehokkaammin »törkeämpiin liikennerikoksiin ja varsinaiseen rikollisuuteen».[119]

Seuraavana vaiheena lainvalmistelukunnassa laadittiin hallituksen esitysehdotukset toisaalta laiksi liikennerikosasiain käsittelystä ja laiksi rangaistusmääräyksestä annetun lain muuttamisesta sekä toisaalta laiksi pysäköintivirhemaksusta. Näin oli uudistuksen alaa rangaistusmääräyskomitean ehdotuksiin verrattuna sekä laajennettu (liikennerikosasiain käsittely) että supistettu (yleisen liikennerikkomusmaksujärjestelmän sijasta pysäköintivirhemaksujärjestelmä). Prosessitaloudellisuuden ajatus on selvästi näidenkin lakiehdotusten taustana. Niinpä esimerkiksi pysäköintivirhemaksua koskevaa lakiehdotusta perusteltiin muun muassa sillä, että lain antamisella vähennettäisiin poliisin, virallisten syyttäjien ja tuomioistuinten työtä.[120]

Uudistussuunnitelmat johtivat vuonna 1969 rangaistusmääräys- ja pysäköintivirhemaksumenettelyä koskevien hallituksen esitysten antamiseen[121] ja vuotta myöhemmin niiden hyväksymiseen. Jälkimmäisen lain nojalla suurin osa ajoneuvon pysäyttämistä, seisottamista ja pysäköimistä koskevista liikennerikoksista dekriminalisoitiin ja saatettiin hallintoprosessuaalisen virhemaksumenettelyn alaisuuteen. Rikoksen tai rikkomuksen sijasta laissa puhutaan virheestä, ja »sakkoa» vastaa laissa »maksu». Käsittelyssä ovat tehokkuusnäkökohdat vielä korostuneempia

---

[119] *Kom. miet.* 1961:41, erit. 54 ss.

[120] *Lvk:n julk.* n:o 9/1965, erit. 31 s.

Todettakoon, että hiukan ennen julkaisun ilmestymistä eduskunta oli — hyväksyessään TLL:iin mm. uuden 9 a §:n antamisen käsittäneen muutoksen — edellyttänyt hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin vähäisten liikennerikkomusten valvonnan, rankaisemisen ja käsittelyn saattamiseksi nykyaikaisemmalle ja yksinkertaisemmalle kannalle. Ks. 1965 vp:ien Asiakirjat III 2, *HE*:n n:o 62/1963 vp johdosta.

[121] *HE*:t n:ot 31 ja 130/1969 vp. Niiden antamista edelsivät *Lvk:n julk*:t n:o 6/1967 ja n:o 4/1968.

kuin rangaistusmääräysmenettelyssä oikeusturvan jäädessä vastaavasti vähemmälle painolle.[122] Lain käytännöllistä merkitystä kuvastaa, että ensimmäisenä täytenä voimassaolovuotena 1971 rekisteröityjä pysäköintivirheitä oli 113 485 eli 40 % liikennerikosten ja pysäköintivirheiden yhteismäärästä; vuonna 1972 vastaavat lukumäärät olivat 174 913 ja 48 % (vuonna 1973 ennakkotiedon mukaan 195 498 ja 46 %).[123]

b. Vuoden 1970 rangaistusmääräyslaista on tässä yhteydessä erityisen huomion arvoista, että sen perusteluissa otettiin nimenomaisesti kantaa rangaistusmääräystuomarin tuomitsemattajättämisoikeutta koskevaan kysymykseen. Omaksuttu kanta on kielteinen: *rangaistusmääräystuomarilla ei ole oikeutta jättää tuomitsematta* niin kuin tuomioistuimella. RangMäärL 9 §:n mukaan tuomarin on jätettävä rangaistusvaatimus vahvistamatta ja palautettava asiakirjat syyttäjälle. Tuomarin on meneteltävä niin muun muassa silloin, kun hän ilmenneiden seikkojen perusteella katsoo tuomitsematta jättämisen edellytysten olevan olemassa. Asiakirjojen palauttamisen jälkeen on syyttäjän ratkaistava asia, nostaako hän syytteen tuomioistuimessa vai jättääkö syyttämättä. Rangaistusmääräystuomarin tuomitsemattajättämisoikeuteen nähden kielteistä kantaa perustellaan hallituksen esityksessä sillä, että menettely on summittaista ja selvitys rikkomuksen tapahtuessa vallinneista olosuhteista on puutteellista.[124]

Pysäköintivirhemaksusta annetun lain säännöksistä on syytä huomata *PML 5 §:n 2 momentti.* Sen mukaan poliisimies, kunnallinen pysäköin-

---

122 Pysäköintivirhemaksu- ja rangaistusmääräysmenettelyn vertailuna todettakoon seuraavaa. Pysäköintivirhemaksu on kiinteämääräinen, kun taas sakko määräytyy paitsi rikoksen laadun myös tekijän varallisuuden mukaan. Rangaistusmääräyksen saanut voi saattaa esim. syyllisyyttään tai muita rangaistavuuden edellytyksiä koskevan kysymyksen tutkittavaksi tavallisessa rikosoikeudenkäynnissä (RangMäärL 10—12 §). Maksukehotuksen saaneen on vaikeampi näyttää vastaavia seikkoja toteen tai ylipäänsä vapautua maksuvelvollisuudesta; henkilö voidaan velvoittaa suorittamaan maksu syyllisyydestään riippumatta (PML 8 §).

Po. menettelyjen piirteistä ks. esim. *Lahti* 1972, 258 s. ja 260 s., sekä *Tirkkonen* 1972 b, 593 ss. ja 603 ss.

123 *Tilastotiedotukset* OI 1973: 2, 6, ja 1974: 2, 7 s.

124 *HE* n:o 31/1969 vp, 4 s.

Vrt. *Ltk:n laus.* n:o 4/1961, 7, jossa ehdotetun mukaan rangaistusmääräystuomarilla olisi ollut oikeus jättää tuomitsematta nykyisessä TLL 9 a §:ssä säännellyissä tapauksissa.

ninvalvoja tai hänen apulaisensa voi pysäköintivirheen ollessa ilmeisesti vähäpätöisen antaa maksukehotuksen sijasta huomautuksen virheen tehneelle. Tätä TLL 9 a §:n 2 momentin ja PolL 14 §:n 2 momentin esimerkin mukaisesti laadittua lainkohtaa sovellettaessa huomautuksen saaneelle jää hänen virheensä johdosta määräämättä maksu (jälkimmäisten säännösten mukaisen toimenpiteistä luopumisen kohde jää rikoksen johdosta tuomitsematta rangaistukseen).

5 §. TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN VAIKUTUKSISTA

I. Yleiskatsaus toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamistiheyteen

1. Toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamista koskevista tilastolähteistä

a. Ilmoittamatta jättämisiä ei rekisteröidä virallista tilastoa varten. Poikkeuksena ilmoittamatta jättämisen rekisteröimättömyydestä ovat vuodesta 1959 alkaen olleet liikkuvan poliisin poliisimiesten TLL 9 a §:n 2 momentin nojalla antamat huomautukset. Tuosta vuodesta alkaen liikkuvassa poliisissa on työtilastoa varten kirjattu muun muassa kyseisten huomautusten sekä tieliikennelainsäädäntöön perustuvien korjaus- ja näyttömääräysten lukumäärät. Sitä vastoin paikalliset poliisiviranomaiset eivät tiettävästi yleensä järjestelmällisesti tilastoi kummankaanlaisia seikkoja. Niin ikään ei tilastoida muiden viranomaisten kuin poliisimiesten suorittamia ilmoittamatta jättämisiä. Kaikkiaan siis suuri osa ilmoittamattajättämismenettelyn kohteena olevista rikoksista on — jäädessään rekisteröimättä — piilorikollisuutta.[1]

Syyttämättä jättämisistä sisältyi *poliisitilastoon* (SVT XXIII A) vuosina 1951—1969 NuorRikL 2 ja 4 §:n mukaisia tapauksia koskeva taulu. Poliisitilasto perustuu poliisipiireiltä (poliisilaitoksilta ja nimismiespiireiltä) ja tullikamareilta saatuihin tietoihin rikoksista, joista on tehty ilmoitus tai jotka muuten ovat tulleet poliisin tai tulliviranomaisten tietoon. Tilasto ilmaisee lähinnä epäiltyjen rikosten eikä rikoksentekijöiden

[1] Piilorikollisuuden määrittelystä ks. *Anttila—Törnudd* 1970, 77 s., ja *samat* 1973 a, 57.

määrää: saman henkilön samalla kertaa tutkittavat erilaiset rikokset lasketaan niin moneksi rikokseksi ja niin monen tekijän tekemiksi kuin henkilö on erilaisiin rikoksiin syyllistynyt. Niinpä esimerkiksi poliisitilastojulkaisussa käytetyn ilmaisun »syytteeseen pannut henkilöt» sijasta on osuvampaa puhua syytteistä (näin menetellään jäljempänä esitettävissä taulukoissa). Se poliisitilaston laatimistapa, että sitä varten lähetetyt tiedot ovat valmiiksi koottuja yhteenvetoja eikä Tilastokeskuksella ole käytettävissään alkuperäisaineistoa, on omiaan lisäämään virheiden vaaraa. Erityisesti poliisitilaston yksittäistietoihin lienee syytä suhtautua varauksellisesti.[2]

Viralliset syyttäjät ovat vuodesta 1943 olleet velvollisia kalenterivuosittain lähettämään Tilastokeskukselle (aiemmalta nimeltään Tilastollinen päätoimisto) otteen NuorRikL 2 ja 4 §:n mukaisista syyttämättä jättämisistä pitämästään luettelosta.[3] Näiden otteiden perusteella ei kuitenkaan ole julkaistu taulua, eikä edes poliisitilaston asiaa koskevan taulun tietoja ole tarkistusmielessä verrattu virallisten syyttäjien lähettämiin tietoihin.[4]

Muihin säännöksiin kuin NuorRikL 2 ja 4 §:ään perustettujen syyttämättä jättämisten määrästä ei ole vuoteen 1970 saakka poliisitilaston nojalla tehtävissä mitään päätelmiä. Poliisitilaston sanastossa tunnetaan kyllä »syyttämättä jättäminen», mutta sillä tarkoitetaan muunkinlaisia kuin tämän tutkimuksen kohteena olevia syyttämättä jättämisiä. Käsitteen alaan kuuluvat poliisitilastossa omaksutun terminologian mukaan lisäksi tapaukset, joissa syytettävä on alaikäinen, syyntakeeton tai kuollut, joissa näyttö on ollut riittämätön, joissa syyteoikeus on vanhentunut tai joissa asianomistaja on luopunut syytteestä.[5]

Vuosien 1971—1972 osalta tilanne on toinen, koska noilta vuosilta *poliisiviranomaisten* täytyi *erillisellä lomakkeella* ilmoittaa *Tilastokeskukselle* syyttämättä jätetyistä henkilöistä ja tällöin mainita muun

---

2 Poliisitilaston laatimistavasta v:een 1970 saakka ks. esim. SVT XXIII A: 107, 5. V:n 1971 alusta tilaston laatimisessa omaksuttavista muutoksista ks. *Leppä* 1973 b, 10 ss.

Poliisitilaston luotettavuuden arvioinnista ks. erit. *Leppä* 1973 b ja lisäksi esim. *Kom. miet.* 1973: 72, 21 s. Nimenomaan NuorRikL 2 ja 4 §:n mukaisten syyttämättä jättämisten määriin panee suhtautumaan varauksellisesti se, ettei niitä enää sisällytetty v:n 1970 poliisitilastoon (SVT XXIII A: 107). Tilastokeskuksen aktuaarilta Pertti *Tauriaiselta* kesäk. 1973 saamani suullisen tiedon mukaan lukumäärien poisjättämisen syynä olivat niiden luotettavuudessa olleet puutteet.

3 OikMp nuorista rikoksentekijöistä (27. 3. 1943/310), 5 §.

4 Tilastokeskuksen aktuaarilta Matti *Rintamäeltä* huhtik. 1971 saamani suullinen tieto.

5 Ks. erit. *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, jossa on selvitelty mainittujen syyttämättä jättämisen eri perusteiden yleisyyttä v:ien 1971—1972 aineistossa. Vähintään 15-vuotiaiden tekemiä rikoksia koskevien kokonaismäärien tarkastelu osoit-

muassa syyttämättä jättämisen perusteesta; kaikki samalla kertaa käsitellyt rikokset oli lueteltava samalla lomakkeella. Erillinen ilmoittaminen ei koskenut liikennerikoksia (paitsi liikennejuoppoutta). Omina syyttämättäjättämisperusteina lomakkeessa olivat »vähäpätöinen rikos (RLVpA 15,2)» ja »nuorista rikoksentekijöistä annetun lain nojalla».[6] Edellisen perusteen osalta viitattiin kysymykseen tulevana lainkohtana vain RVA 15 §:n 2 momenttiin. Ilmoitettujen rikosten joukossa oli myös asianomistajarikoksia, joten ilmoittajat lienevät tällöin katsoneet vähäpätöisellä rikoksella tarkoitettavan myös RVA 18 §:n 3 momentissa säänneltyjä tapauksia. Jälkimmäinen säännös lienee ymmärretty täydentävän viittaussäännöksen luonteiseksi (vrt. NuorRikL 2.2 §:ään). Epäselväksi jää, ilmoittivatko poliisiviranomaiset vähäpätöistä rikosta koskevan perusteen kohdalla myös muiden, erityisten syyttämättäjättämissäännösten mukaisia tapauksia. Kun pääpaino on lomakkeen sanonnassa »vähäpätöinen rikos» ja lainkohta (RVA 15.2 §) on merkitty vain sulkuihin, pidän myönteistä vastausta todennäköisenä. Niin siitäkin huolimatta, että sellaiset tapaukset olivat sijoitettavissa lomakkeessa olevan perusteen »muu syy» kohdalle.

RVA 15 §:n 2 momentin soveltamisesta sen ensimmäisenä voimassaolovuonna 1967 on käytettävissä joitakin tietoja kaupunginviskaalien ja nimismiesten *oikeuskanslerille* lähettämien ilmoitusten perusteella.[7] *Kaupunginviskaalit* ovat myös vuodesta 1970 alkaen olleet velvollisia puolivuosittain lähettämään *oikeuskanslerinvirastolle* syyttämättäjättämisratkaisujaan koskevia joitakin tilastotietoja (syyttämättä jättäminen ymmärretään tällöin poliisitilaston sanastoa vastaavasti laajasti). Tämän tutkimuksen kohteena olevista syyttämättä jättämisistä on pyydetty panemaan näkyviin syyttämättä jätettyjä henkilöitä koskevat kokonaismäärät jaoteltuina sen mukaan, mitä säännöstä on sovellettu. Säännösvaihtoehtoja on neljä: RVA 15.2 §, TLL 9 a.1 §, AlkoholiL 85.4 tai 86.2 § ja muu lainkohta. RVA 18 §:n 3 momenttia ei ole lomakkeessa erikseen

---

taa syyttämättä jättämisen perusteiden jakautuneen suhteellisesti seuraavasti v. 1972 (suluissa v. 1971):

— asianomistajan luopuminen	35 %	(40 %)
— RVA 15.2 § (ja 18.3 §)	25 »	(25 »)
— näytön puutteellisuus	20 »	(20 »)
— NuorRikL 2 ja 4 §	4 »	(2 »)
— muu peruste	15 »	(13 »)
Kaikki perusteet, 4 827 kpl (4 988 kpl)	99 »	(100 »)

[6] Ks. Poliisilomake n:o 309 (julkaistu Poliisin käskylehdessä n:o 2/1971) ja *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 3.

[7] Ks. *Jaatinen* 1968. Virallisten syyttäjien tietojenlähettämisvelvollisuus perustui *OKa* n:o 13/3. 1. 1967:ään.

mainittu, vaan sen alaan kuuluvat tapaukset on tarkoitettu merkittävän RVA 15 §:n 2 momentin alaisuuteen.[8]

Kaupunginviskaalien oikeuskanslerille ja poliisiviranomaisista poliisilaitosten Tilastokeskukselle ilmoittamien tietojen pitäisi olla muuten samoja, paitsi että kaupunginviskaalien ilmoittamisvelvollisuuden piiristä ei ole suljettu pois mitään liikennerikoksia. Tietojen samanlaisuuden vaatimus on johdettavissa siitä, että kaupunginviskaalit ovat virallisina syyttäjinä raastuvanoikeuksissa eli ennen 1. 4. 1959 perustetuissa niin sanotuissa vanhoissa kaupungeissa (samoissa, joissa toimii poliisilaitos). Kun jäljempänä (5 §.I.3) havaitaan näiden tietojen eroavan toisistaan, on yritettävä arvioida ilmoittamisvelvollisuuden laajuudessa ja ehkä tietojen luotettavuudessa olevien erojen vaikutusta. Edellisen seikan pohtiminen käy parhaiten päinsä asianomaisten tilastojen yhteydessä. Jälkimmäistä seikkaa punnitsen jo seuraavassa.

Kaupunginviskaalit ilmoittavat omista päätöksistään ja useimmiten he ovat suorittaneet oikeustieteellisen tutkinnon, joten päätösten sisältöä koskevia väärinkäsityksiä ei juuri syntyne. Apulaisoikeuskanslerin toimittamien tarkastusten yhteydessä on käyty läpi syyttämättä jättämistä koskevia syyttäjien päätöksiä ja niihin liittyviä poliisitutkintapöytäkirjoja; vuoden 1972 lopulla oikeuskansleri on antanut määräyksiä syyttämättä jättämistä koskevien päätösten jälkitarkastusmahdollisuuksien järjestämiseksi vuoden 1973 alusta lukien.[9] Vaikka syyttämättäjättämisratkaisuista samoin kuin muista syyttäjän ratkaisuista on annettava tieto poliisilaitokselle,[10] niin ei ehkä aina tapahdu. Kun jokaisesta syyttämättä jätetystä henkilöstä on lähetettävä erillinen ilmoitus, jäänee joissakin tapauksissa unohduksesta tai vastaavasta syystä niin tekemättä.

Kerrotut seikat (samoin ilmoittamisvelvollisuuden laajuuden ero) vaikuttavat siihen suuntaan, että poliisilaitosten ilmoittamat tiedot saattavat olla todellisuuden vastaisesti vähempilukuisia henkilöitä koskevia kuin kaupunginviskaalien ilmoittamat tiedot. Niin ikään poliisilaitosten lähettämissä ilmoituksissa voi olla epätarkkuuksia esimerkiksi siinä lomakkeen kohdassa, jossa kysytään syyttämättä jättämisen perustana ollutta lainkohtaa. Esimerkiksi on ajateltavissa, että poliisilaitoksissa merkitään 15—17-vuotiaita koskevia ratkaisuja kohtaan »nuorista rikoksentekijöistä annetun lain nojalla», vaikka todellisuudessa on sovellettu RVA 15 §:n 2 momenttia. Toisaalta on tuskin perusteltua otaksua, etteikö kaupunginviskaalienkin ilmoituksiin liittyisi virheiden vaaraa. Se, että syyttämättä jätetyistä on tehtävä kokonaismäärää koskeva merkintä puo-

8 Vanhemmalta oikeuskanslerinsihteeriltä Martti *Jaatiselta* toukok. 1973 saamiani suullisia tietoja.

9 Ks. Syyttäjäsanomat n:o 8/1972, 2.

10 Tiedonantovelvollisuuden perustana on *OKa* n:o 454/491/15. 3. 1939. Velvollisuudesta muistutetaan Syyttäjäsanomissa n:o 8/1972, 2. Ks. myös *Jaatinen* 1970, 361.

livuosittain lähetettävään yhdistelmätaulukkoon, ei pakota paneutumaan yksittäistapauksiin. Tällainen ylimalkaisuuden mahdollisuus on omiaan lisäämään virheiden vaaraa. Kaikkiaan on oltava *varauksellinen kummankinlaisiin tietoihin nähden.* Eräitä varauksellisuutta puoltavia näkökohtia ilmenee jäljempänä tilastojaksossa.

Nimismiespiirien lähettämiä tietoja koskeva epävarmuustekijä liittyy niiden päälliköiden (nimismiesten) kaksinaiseen rooliin rikosasioiden tutkimisessa. Kun he edellä (3 §.I.3.c) todetun mukaisesti — ollessaan sekä piirinsä poliisipäälliköitä että läänin yleisiä virallisia syyttäjiä — lienevät oikeutettuja virkaominaisuutensa mukaan joko ilmoittamatta tai syyttämättä jättämiseen, näiden ratkaisutilanteiden välille tuskin on vedettävissä selvää rajaa. Tästä asiaintilasta mainitessani puolsin kyllä näkemystä, että nimismiehen olisi ratkaistava asia syyttämättä eikä ilmoittamatta jättämisenä. Niin ei ole käytännössä kuitenkaan poikkeuksetta menetelty ainakaan siinä rinnasteisessa tilanteessa, että pienen kaupungin poliisimestarina ja kaupunginviskaalina on ollut sama henkilö.[11] Se valinnasta johtuva seurausvaikutus, että syyttämättä muttei ilmoittamatta jättämisestä on lähetettävä Tilastokeskukselle erillinen ilmoitus (kaupunginviskaalien lisäksi mainittava kokonaissummansa oikeuskanslerinvirastolle puolivuosittain toimitettavissa tilastotiedoissa), on saattanut houkutella tuollaista henkilöä katsomaan ratkaisujaan ilmoittamatta jättämisiksi. Samaan suuntaan on ehkä ollut omiaan vaikuttamaan se yllä sanottu seikka, että apulaisoikeuskanslerin tarkastustoiminta on kohdistunut syyttäjien ratkaisutoimintaan.[12]

b. *Tuomitsematta jättämisistä* on *tuomioistuintilastoon* (SVT XXIII B) sisältänyt vuodesta 1943 alkaen NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä koskeva kokonaissumma ja joiltakin vuosilta muitakin tietoja. Tieto on merkitty tuomioistuintilaston normaalin laadintatavan perusteella tuomioluetteloiden otteista käyttämättä hyväksi tuomioistuinten erikseen lähettämiä ilmoituksia. Samoin kuin viralliset syyttäjät syyttämättä jättämisistä ovat tuomioistuimet olleet vuodesta 1943 alkaen

11 Apulaisoikeuskanslerin viime vuosina toimittamien tarkastusten yhteydessä on ilmennyt, että tuollainen henkilö on katsonut luopuneensa toimenpiteistä poliisimestarina eli määränneensä ilmoittamatta jättämisestä (oikeuskanslerinsihteeri *Jaatiselta* toukok. 1973 saatu suullinen tieto).

12 Viimeksi sanottu seikka ei ole kuitenkaan todellisuudessa merkinnyt, että samalla kertaa poliisipäällikkönä ja virallisena syyttäjänä toimivien henkilöiden poliisipäällikkönä tekemät toimenpiteistäluopumisratkaisut jäisivät tarkastamatta heidän syyttämättäjättämisratkaisujaan tarkastettaessa. Edellisessä alav:ssä mainittu asiaintila on selvinnyt kysyttäessä tarkastuksen yhteydessä oikeuskanslerinvirastolle lähetettyjen tilastotietojen pohjalta, eikö kyseisessä kaupungissa todellakaan ollut jätetty ketään syyttämättä (oikeuskanslerinsihteeri *Jaatiselta* toukok. 1973 saatu suullinen tieto).

velvollisia lähettämään sellaisia erillisiä ilmoituksia NuorRikL 3—4 §:n mukaisista tuomitsematta jättämisistä.[13]

Muiden säännösten mukaisista tuomitsematta jättämisistä on samasta tilastosta näkynyt tietoja vuosilta 1951—1958 ja uudelleen vuodesta 1965 alkaen. Vuosien 1951—1958 osalta viitattiin lainkohtina RL 20 luvun 14 a §:n 2 momenttiin, 22 luvun 5 §:n 1 momenttiin ja 38 luvun 13 §:n 2 momenttiin (vuoden 1951 osalta vain keskimmäiseen). Vuodesta 1965 alkaen tilastoon sisältynyt tuomitsematta jätettyjen kokonaissumma on koskenut vähäisiä rikoksia. Vuodesta 1970 tilastossa erotetaan rikoksen vähäisyyden vuoksi ja TLL 9 a §:n nojalla tuomitsematta jätetyt.[14]

Kun empiirinen aineistoni koostuu pääasiassa tuomioistuintilaston vuosia 1967—1968 koskevasta alkuperäisaineistosta, on erityistä aihetta lyhyesti kosketella sen näiden vuosien aikaista *laatimistapaa* ja *luotettavuutta.*

Alkuperäisaineisto koostuu osaksi tuomioistuinten rikosrekisteritoimistolle lähettämistä rikosilmoituksista ja osaksi suoraan Tilastokeskukselle lähettämistä tuomioluetteloiden ja rangaistusmääräysten sakkoluetteloiden otteista. Edelliseen ryhmään kuuluvat tuomitut sisältyvät kunkin vuoden tilastoon vain kerran. Rikosilmoitus tehtiin vuosina 1967—1968 esimerkiksi rikoksesta, josta on seurannut vapausrangaistus, 75 päiväsakkoa tai enemmän, ehdollinen rangaistus, viraltapano tai virantoimituksesta erottaminen. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat syytetyt sisältyvät tilastoon niin monta kertaa kuin heitä on vuoden aikana syytetty. Rangaistusmääräyksin tuomituista on 10 %:n tasavälinen otos, mutta muut syytetyt ovat tilastossa sataprosenttisesti.[15]

Rikoslajeja osoittavat taulukot laaditaan yleensä *päärikoksen* mukaan luokiteltuina: saman tekijän samalla kertaa (rikosrekisteriin ilmoitettujen rikosten osalta koko vuoden aikana) tutkituista rikoksista otetaan tilastoinnissa huomioon vain ankarimmin rangaistu rikos.[16] Näin on mene-

---

13 Ks. ed. alav:ssä 3 mainittua säännöstä. Erillisten ilmoitusten käyttämättä jättämistä koskeva maininta perustuu aktuaari *Rintamäeltä* huhtik. 1971 saamaani suulliseen tietoon. Lausutusta poiketen on Tilastokeskuksessa laadittu taulukkokäsikirjoitukset NuorRikL 3—4 §:n soveltamisesta v:ilta 1970—1972 (ks. jälj. erit. *liitteen 3* taulukkoa B). —

On kummastuttavaa, että viralliset syyttäjät ja yleiset alioikeudet ovat vuosikymmeniä olleet velvollisia lähettämään NuorRikL 2—4 §:n soveltamisesta erillisiä ilmoituksia, kun niitä ei ole yllä todettua lukuunottamatta käytetty.

14 *SVT* XXIII B: 89—94 ja 101—106.

15 *SVT* XXIII B: 103, 7, ja 104, 7, sekä esim. 106, 7 s.

16 Tarkemmin ks. ed. alav:ssä 15 mainittuja lähteitä.

Selostetusta säännöstä poiketen liikennerikos katsotaan päärikokseksi eräissä sellaisissakin tapauksissa, joissa sen kanssa samalla kertaa tutkittu rikos on ankarammin rangaistu. Ks. esim. *SVT* XXIII B: 103, 22 s., ja 104, 22 s., sekä jälj. *liitteen 3* taulukon A alla olevaa huomautusta b.

telty myös tässä tutkimuksessa esitettävissä, tuomioistuintilaston aineistoon perustuvissa (tuomitsematta jätettyjä koskevissa) taulukoissa, jollei erikseen ole muuta sanottu. Päärikosmuuttujan käytöstä seuraa muun muassa, että lajiltaan lievistä rikoksista syytettyjen määrät näyttävät usein todellisia pienemmiltä: henkilö merkitään syytetyksi törkeimmästä rikoksestaan. Tämä on syytä muistaa arvioitaessa tuomitsematta jättämistä koskeviin taulukoihin sisältyviä suhdelukuja, koska niitä laskettaessa on kantalukuina (jäljempänä: *suhteuttamislukuina*) käytetty syytettyjen määriä. Vastaavasti viralliseen tilastoon merkitään kulloinkin törkein niistä rikoksista, joista on jätetty samalla kertaa tuomitsematta.

Tuomioistuintilasto on laatimistavastaan johtuen rikosseuraamusjärjestelmää koskevista tilastoista luotettavin, ja se on myös selvimmin henkilöperiaatteen mukainen.[17] Sen, että alkuperäisaineistossa oli havaittavissa voimassa olevan lainsäädännön vastaista soveltamista, voi selittää johtuvan eri syistä. Tuomioistuin on soveltanut väärin lainsäädäntöä, tai on lähetetty päätöksestä poikkeava tuomioluettelon ote Tilastokeskukselle. Tilastokeskuksessa on saattanut sattua koodauksessa tai tietokonekäsittelyssä virhe. Tavallisimmaksi virhelähteeksi otaksun päätöksestä poikkeavien tuomioluettelon otteiden lähettämisen. Vaikka Tilastokeskuksessa huolehditaan, että tuomioistuimet lähettävät ilmoitukset, niiden sisältöä ei työvoiman puutteen vuoksi järjestelmällisesti tarkasteta.[18] Rikosilmoituksiin nojautuva alkuperäisaineisto on luotettavampi, koska rikosrekisteritoimisto pyrkii tarkastamaan ilmoituksia ja epäselvyyden ilmetessä palauttamaan ne tuomioistuimelle korjattaviksi.

Jäljempänä esitettäviä, *NuorRikL 3—4 §:n* soveltamista koskevia taulukoita tietokoneella tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta laskettaessa osoittautui — selostetuista virhelähteistä ilmeisesti johtuen —, että NuorRikL 3—4 §:ää olisi lain vastaisesti jossakin määrin sovellettu vanhempiinkin henkilöihin kuin rikoksentekohetkellä 15—17-vuotiaisiin. Vuonna 1967 tällaisten vanhempien henkilöiden osuus oli 9 % ja seuraavana vuonna 13 % NuorRikL 3—4 §:n mukaan tuomitsematta jätettyjen kokonaismäärästä. Varsinkin kun virheellisyyden ei voine olettaa johtuvan vain lain vastaisista tuomioistuinratkaisuista,[19] olen kerrotusta asiaintilasta huolimatta suhteuttanut NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä koskevat luvut rikoksentekohetkellä 15—17-vuotiaita syytettyjä koskeviin määriin (vrt. kuitenkin liitteessä 3 A-taulukon

---

[17] Sanotun johdosta ja yleisesti mm. mainittujen tilastojen käyttöön liittyvistä seikoista ks. *Anttila—Törnudd* 1970, 57 ss. ja 87 ss., *samat* 1973 a, 43 ss. ja 63 s., sekä *Leppä* 1973 b. Ks. myös *Kom. miet.* 1973: 72, 22 ja 28 ss.

[18] Aktuaari *Rintamäeltä* huhtik. 1971 saamani suullinen tieto.

[19] Vrt. esim. siihen, että tuomioistuintilasto-julkaisun syytettyjen ikää koskevassa taulukossa on mm. vv. 1967—1969 ollut luokka »rikoksentekohetkellä 14-vuotiaat», vaikka rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15. ikävuodesta. Ks. *SVT* XXIII B: 103—105.

alla olevaan huomautukseen a). Tämä tekijä on omiaan vaikuttamaan, että lasketut suhdeluvut ovat jonkin verran korkeampia kuin mitä ne ovat todellisuudessa.

Toisena samaan suuntaan eli suhdelukuja suurentavasti vaikuttavana seikkana on tuotava esiin, että tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta tietokoneella laskettu, vuonna 1967 syytettyjen 15—17-vuotiaiden kokonaismäärä osoittautui tarkistuksissakin paikallistamatta jääneestä syystä 8 % ja vuonna 1968 syytettyjen samanikäisten määrä 9 % pienemmäksi kuin tuomioistuintilasto-julkaisuun merkitty määrä. Viimeksi sanottuun julkaisuun sisältyvät määrät lienevät vastaavia ensiksi mainittuja luotettavampia.

Kumpikin todettu näkökohta puoltaa sikäli *varauksellista* suhtautumista NuorRikL 3—4 §:n soveltamista koskeviin, tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta tätä tutkimusta varten laskettuihin *suhdelukuihin,* että ne *lienevät todellisia lukuja korkeampia* — enimmillään jopa noin viidesosan.

2. *Ilmoittamatta jättämistä koskevien säännösten soveltamisesta*

a. Liikkuvan poliisin vuodesta 1959 alkaen työtilastojaan varten rekisteröimät ilmoittamatta jättämiset koskevat vain liikennerikoksia. Niissä on kysymys tapauksista, joissa poliisimies on TLL 9 a §:n 2 momentin nojalla antanut vähäiseen liikennerikokseen syyllistyneelle *huomautuksen* syytteeseen ilmoittamista tarkoittaviin toimenpiteisiin ryhtymättä.

Huomautuksista erillisenä lukuna on liikkuvassa poliisissa rekisteröity *korjaus- ja näyttömääräyksiä.* Niistä edelliset (ajoneuvojen korjausmääräykset) perustuvat MAA 13 §:ään ja 18 §:n 2 momenttiin ja MAATp 27 §:ään, jälkimmäiset (ajoneuvojen kuljettajilta vaadittavien asiakirjojen näyttömääräykset) MAATp 63 §:n 3 momenttiin ja (1. 7. 1972 alkaen) ajokorttien osalta AjokorttiA 41 §:n 2 momenttiin. Mainituista säännöksistä MAA 13 §:ää täydentäväksi tarkoitettu MAATp 27 § sekä MAATp 63 §:n 3 momentti on muotoiltu *ehdottomasti syytteeseen saattamisen kieltäviksi,* kun taas AjokorttiA 41 §:n 2 momentti on erikoislaatuinen viittaussäännös TLL 9 a §:n 2 momenttiin nähden. Sanotusta syystä en ole lukenut ensiksi lueteltuja säännöksiä toimenpiteistä luopumista (ilmoittamatta jättämistä) koskeviksi.[20] Tässä tilastojaksossa

[20] Ks. ed. 3 §.I.2, erit. c. Vrt. näitä säännöksiä varsinkin jälj. jaksossa 7 §.IV.4.g4 käsiteltäviin, syytteeseenpanon kieltäviin lainkohtiin.

Huomaa, että *R. Ellilän* (1968 b, 256) mielestä MAATp 63.3 § sisältää rikosprosessioikeudellisen opportuniteettiperiaatteen ja ettei sitä — sen ollessa risti-

— samoin kuin yleensä kokonaisvaltaisessa tarkastelussa — on kuitenkin hyödyllistä hahmottaa puheena olevat huomautukset sekä korjaus- ja näyttömääräykset rinnasteisiksi, samoja tavoitteita edistäviksi seuraamuksiksi.

Luetelluista säännöksistä havaitaan, että korjausmääräys on tarkoitettu annettavaksi ajoneuvossa matkan aikana syntyneen vähäisen puutteellisuuden tapauksissa syytteeseenpanoilmoituksen tekemisen sijasta ja muunlaisen puutteellisuuden tapauksissa tuollaisen ilmoituksen lisäksi. Vastaavasti näyttömääräyksen antamisen perustaneesta rikkomuksesta ei ole tarkoitus samalla kertaa tehdä syytteeseenpanoilmoitusta. Syytteeseenpanoilmoituksen tekemistä koskevien edellytysten harkinta ajankohtaistuu vasta sen jälkeen, kun ensiksi mainitun kaltaista korjaus- tai näyttömääräystä ei ole noudatettu (näyttömääräyksen noudattaminenkaan ei välttämättä sulje pois syytteeseen ilmoittamisen luvallisuutta).[21]

Merkille pantavaa on, että poliisimiehille TLL 9 a §:n 2 momentin soveltamisesta annettujen ohjeiden mukaan muun muassa korjaus- ja näyttömääräykset olisi annettava huomautuksen antamisen yhteydessä.[22] Erillinen rekisteröiminen viittaa kuitenkin siihen, että korjaus- ja näyttömääräyksiä voidaan liikkuvan poliisin omaksumassa käytännössä antaa muulloinkin kuin huomautettaessa; samasta rikkomuksesta ei anneta sekä tilastoitavaa huomautusta[23] että tilastoitavaa korjaus- tai näyttömääräystä.[24] Toinen asia on, että korjaus- tai näyttömääräystä voidaan

---

riidassa TLL:n ja TLA:n säännösten kanssa — hänen käsittääkseen saada soveltaa.

[21] *Lehkonen* (1969, 21) on esittänyt Helsingin poliisilaitoksella vv. 1961—1968 noudatettua käytäntöä kuvaavan taulukon, josta ilmenevän mukaan näyttömääräyksen saaneista hyvin pieni osa (0—3 %) on ilmoitettu syytteeseen pantaviksi. Hänen mukaansa syytettäviksi on ilmoitettu vain ne, jotka eivät ole poliisin määräämässä ajassa esittäneet tarkastuksessa puuttunutta asiakirjaa. Ks. myös *sama* 1969, 87.

[22] *SisM:n yleiskirje* n:o 5243/478/65 (PM 1965, 570).

[23] Ed. alav:ssä 22 mainituissa ohjeissa tehdään melko yksityiskohtaisesti selkoa huomautuksen antamistavasta.

[24] Liikkuvan poliisin toimiupseeri Eero *Saraste* on vahvistanut tekstissä esitetyn käsityksen oikeaksi (suullinen tieto huhtik. 1973).

Vrt. *Kom.miet.* 1973: 2, 46 s, jossa korjausmääräysten osalta todetaan mm.: »Jollei kysymyksessä ole vähäinen, matkan aikana syntynyt puutteellisuus (MAA 13, MAATp 27), kuljettajalle voidaan antaa korjausmääräyksen *lisäksi huomautus,* mikä on yleisin menettely, ja asiasta voidaan lisäksi tehdä rikosilmoitus.» (Kurs. tässä.)

edellä todetuin tavoin pitää huomautukseen rinnastettavana seuraamuksena, silloin kun — niin kuin ilmeisesti useimmiten — tuollaisen määräyksen antamiseen johtaneesta liikennesäännön rikkomisesta ei tehdä ainakaan määräyksen antamisen yhteydessä syytteeseenpanoilmoitusta.

Liikkuvaan poliisiin kuuluvan poliisimiehen tekemä syytteeseenpanoilmoitus (tiedoksi antama rangaistusvaatimus)[25] ei välttämättä johda syytteen nostamiseen (lopulliseen rangaistusvaatimuksen esittämiseen), koska paikallinen virallinen syyttäjä voi olla asiasta eri mieltä. Poliisimiehille annettujen ohjeiden mukaan TLL 9 a §:n 2 momentissa olevaa ilmeisesti-sanaa on liikkuvassa poliisissa tosin tulkittu siten, että huomautus annetaan vain sellaisista rikkomuksista, jotka paikallisten syyttäjien ja alioikeuksien toimesta jätetään yleensä syyttämättä tai tuomitsematta. Silti sattuu usein, että paikalliset viralliset syyttäjät noudattavat erilaista käytäntöä kuin liikkuvan poliisin poliisimiehet.[26]

Taulukosta 1 on ensinnä huomattava, että se on kahdessa mielessä *seuraamusten* eikä henkilöiden määrää koskeva tilasto: sama tekijä voi olla usean taulukossa mainitun seuraamuksen ja/tai syytteeseenpanoilmoituksen kohteena sekä eri kerroilla saman vuoden aikana että *samalla kertaa.* Samalla kerralla tekijä ei omaksutun tilastoimiskäytännön mukaan kuitenkaan voi saada *saman* liikennesäännön rikkomisesta sekä korjaus- tai näyttömääräystä että huomautusta. Niin ikään samalla kertaa tekijä voi saada vain yhden tilastoitavan huomautuksen, korjaus- ja näyttömääräyksen sekä olla yhden syytteeseenpanoilmoituksen kohteena, vaikka kukin niistä saattaa koskea usean liikennesäännön rikko-

[25] Liikkuvan poliisin työtilastossa puhutaan sakotetuista henkilöistä. Sanonta ilmentää sitä, että suurimmassa osassa tapauksista poliisimies välittömästi rikoksen todettuaan antaa tiedoksi rangaistusvaatimuksen; virallinen syyttäjä tarkastaa sen myöhemmin. Rangaistusvaatimuksen tiedoksiannon yhteydessä rikoksesta epäilty saa tililLepanokortin sakon maksamista varten. Po. käytännöstä yleisesti ks. *HE* n:o 31/1969 vp, 2, ja *Kom. miet.* 1973: 2, 58. —

Esitystä lyhentääkseni käytän syytteeseenpanoilmoituksen käsitettä silloinkin, kun syytteeseenpanoilmoituksen sijasta olisi tarkempaa puhua mainitunlaisesta, poliisimiehen RangMäärL 3 §:n nojalla verr. 7 §:ään tiedoksi antamasta ja virallisen syyttäjän tarkastettavasta rangaistusvaatimuksesta sekä poliisin RangMäärL 3 §:n mukaisesta esitutkinta-asiakirjojen toimittamisesta syyttäjälle rangaistusmääräysmenettelyä varten. Vrt. ed. 3 §:n alav:n 13 kohdalla sanottuun.

[26] Toimiupseeri *Sarasteelta* saatu suullinen tieto huhtik. 1973.

Taulukko 1. Liikkuvan poliisin tieliikennelainsäädännön nojalla antamat huomautukset, korjaus- ja näyttömääräykset sekä syytteeseenpanoilmoitukset vuosina 1959—1973.

Vuosi	Huomautukset	Korjaus- ja näyttömääräykset	Syytteeseenpanoilmoitukset	Kahden ensiksi mainitun ryhmän (1 + 2) osuus kaikkien (1 + 2 + 3) yhteismäärästä %
	1	2	3	4
1959	72 089	28 675	52 516	66
1960	97 004	41 070	63 467	68
1961	154 555	50 286	72 033	74
1962	152 511	61 599	71 636	75
1963	131 230	26 962	77 995	67
1964	111 614	27 364	76 427	65
1965	108 420	26 356	74 799	64
1966	121 839	33 511	76 599	67
1967	142 571	48 982	91 775	68
1968	163 243	78 313	99 948	71
1969	150 419	94 310	88 266	73
1970	158 091	120 648	111 659	71
1971	147 494	135 649	90 880	76
1972	137 087	97 749	103 513	69
1973	167 527	102 601	113 377	70

Lähde: Liikkuvalta poliisilta saatu monistettu työtilasto (päivätty 30. 1. 1973) täydennettynä vuotta 1973 koskevin tiedoin.

mista.[27] Toiseksi siitä, että tilasto perustuu liikkuvan poliisin omia tarkoitusperiään varten laatimaan työtilastoon, aiheutunee *puutteita tarkkuudessa.* Varsinkin huomautusten määrään on syytä suhtautua varauksellisesti, koska niiden antaminen ei edellytä poliisimiehen suoritettavia kirjallisia toimenpiteitä kuten korjaus- ja näyttömääräykset sekä syytteeseenpanoilmoitukset ja niiden määrän jälkikäteinen tarkastaminen on siten mahdotonta.[28]

27 Toimiupseeri *Sarasteelta* huhtik. 1973 saamiani suullisia tietoja.

28 Toimiupseeri *Sarasteen* arvion mukaan tilastoitujen huomautusten määrä jää tekstissä sanotusta syystä todellisuutta pienemmäksi (suullinen mielipide huhtik. 1973).

Kyseisestä taulukosta on ehkä mielenkiintoisinta seurata sarakkeen 4 prosenttimäärän kehitystä. Prosenttimäärä osoittaa näet karkeasti sitä, kuinka suuren suhteellisen osan huomautukset ja korjaus- tai näyttömääräykset muodostavat potentiaalisten[29] syytteeseenpanoilmoitusten määrästä. Prosenttiluvun esittämisellä huomautusten ja korjaus- tai näyttömääräysten kehityskulun tarkastelussa pyrin eliminoimaan sitä pelkästään absoluuttisten lukujen perusteella tapahtuvalle päättelylle ominaista virhetekijää, että lukujen muutokset saattaisivat johtua poliisimiesten valvontatehokkuudessa ilmenneistä muutoksista: prosenttiluvut osoittavat huomautusten ja korjaus- tai näyttömääräysten määrän *suhteellista* lisääntymistä tai vähentymistä.[30] Yllä ilmenneen mukaisesti on kuitenkin otettava varauksena huomioon, että saman liikennesäännön rikkomisesta on saattanut seurata sekä syytteeseenpanoilmoitus että korjausmääräys.

Prosenttimäärästä ja sen kehityksestä on merkille pantavaa ensinnäkin, että huomautukset ja korjaus- tai näyttömääräykset ovat olleet erittäin huomattava osa, noin *kaksi kolmasosaa,* potentiaalisten syytteeseenpanoilmoitusten määrästä. Toiseksi kiinnittää huomiota, että TLL 9 a §:n 2 momentin voimaantulo vuoden 1965 puolivälissä (1. 7. 1965) *ei* näy vaikuttaneen huomautusten määrää lisäävästi, vaikka tällöin huomautuksenantokäytäntö lakimääräistettiin. Myöskään PolL 14 §:n 2 momentin voimaantulo vuoden 1967 alussa ei näy vaikuttaneen prosenttimäärän kehitykseen.

Liikkuvan poliisin toimiupseerin Eero *Sarasteen* mielestä vuonna 1963 alkanut ja vuoteen 1965 jatkunut laskusuunta on selitettävissä poliisimiehille annettujen ohjeiden tarkistuksella.[31] Tarkistettujen ja sittemmin Poliisin käskylehdessä n:o 5/1965 (29. 6. 1965) julkaistujen ohjeiden mukaan huomautus on annettava määrämuotoisesti, ja vain tällainen huomautus on ohjeiden julkaisemisen jälkeen tilastoitu. Tilastoon hyväksytyn huomautuksen muodolle asetettiin aiemmin lievemmät vaatimukset.

---

[29] Sana potentiaalinen viittaa tässä sellaiseen asiaintilaan, että huomautukset taikka korjaus- tai näyttömääräykset eivät olisi oikeudellisesti sallittuja eivätkä tosiasiallisesti käytettyjä seuraamuksia.

[30] Yleisesti suhdelukujen käytöstä kriminologisessa tutkimuksessa ks. *Anttila—Törnudd* 1970, 70 ss., ja *samat* 1973 a, 51 ss.

[31] Suullinen tieto huhtik. 1973.

Yritettäessä arvioida, kuinka paljon huomautuksia ja korjaus- tai näyttömääräyksiä annetaan liikennerikoksia koskevassa *koko maan poliisitoiminnassa,* on poliisitilaston nojalla todettavissa liikkuvan poliisin poliisimiesten tekemien syytteeseenpanoilmoitusten olleen vuosina 1967—1968 määrältään noin puolet kaikista poliisin liikennerikoksista vastaanottamista rikosilmoituksista.[32] Sama suhde ei liikennerikostoimikunnan mukaan päde huomautuksiin, koska sen mielestä paikalliset poliisimiehet antanevat huomautuksia suhteellisesti vähemmän kuin liikkuvan poliisin miehet. Arvattavasti *huomautukset ja korjaus- tai näyttömääräykset* ovat koko maankin aineistossa *yli puolet potentiaalisten syytteeseenpanoilmoitusten määrästä.*[33]

b. Maassamme lienevät poliisimiesten keskuudessa tehdyt haastattelu- tai kyselytutkimukset harvinaisia.[34] Helsingin lainoppinut apulaispoliisimestari *V. Lehkonen* on jonkinlaisen kuvan PolL 14 §:n 2 momentin ja TLL 9 a §:n 2 momentin soveltamisesta saadakseen suorittanut vuosina 1969 ja 1970 asiaa koskevan *kyselyn.* Edellinen kysely osoitettiin liikkuvan poliisin eri lääninosastoissa, nimismiespiireissä ja kaupunkien poliisilaitoksissa aktiiviseen kenttätyöhön osallistuville. Kyselyn palautti 263 poliisimiestä. Jälkimmäinen kysely lähetettiin vain Helsingin poliisilaitoksessa toimiville poliisimiehille. Siihen vastasi 240 poliisimiestä.

Taulukossa 2 tarkoitettujen kyselyiden perusteella ei voi tehdä yleistäviä johtopäätöksiä, koska kyselyillä ei ole pyritty tilastolliseen edustavuuteen. Vuosien 1969 ja 1970 vertailu on jo siitä syystä mahdoton, että kyselyt kohdistettiin eri vastaajajoukoille. Oireellisena saatettaneen silti pitää, että vastaajat ilmoittivat kummassakin kyselyssä soveltaneensa TLL 9 a §:n 2 momenttia useammin kuin PolL 14 §:n 2 momenttia. Selitysperusteiksi on ajateltavissa, että liikennerikokset ovat rikosten valtaosa ja niihin on yleensä sovellettu edellistä säännöstä. Kyselyitä

---

32 Esim. v. 1967 oli poliisin vastaanottamia liikennerikosilmoituksia 197 462 (liikkuva poliisi: 91 775) ja v. 1968 183 404 (99 948). Ks. *SVT* XXIII A: 104, 7, ja *SVT* XXIII A: 105, 7.

33 *Kom.miet.* 1973: 2, 46 s. Mietinnössä arvellaan liikennerikoksista annetun yli 200 000 huomautusta v. 1971, kun samana vuonna liikennerikosilmoitusten lukumäärä oli n. 170 000. Ks. myös *OikM:n lso:n julk.* 12/1973 (*Svinhufvud—Luukkainen),* 9 ja 21.

34 Vrt. esim. oslolaisia poliisimiehiä koskevaan kyselytutkimukseen *Cressey—Elgesem* 1968, jossa selvitellään mm. asennoitumista ilmoittamattajättämiskäytäntöön. Ks. myös siinä samoin kuin esim. teoksessa *Banton* 1964, 127 ss., mainittua lähdeaineistoa.

Taulukko 2. Poliisimiesten mielipiteitä PolL 14 §:n 2 momentin ja TLL 9 a §:n 2 momentin soveltamisesta vuonna 1969 koko maassa ja vuonna 1970 Helsingissä suoritettujen kyselyiden perusteella.

Vastaaja soveltanut	1969 Koko maa (N = 263) %	1970 Helsinki (N = 240) %
1. PolL 14.2 §:ää		
a) usein	43	33
b) harvoin	51	56
c) ei lainkaan	6	11
	100	100
2. TLL 9 a.2 §:ää		
a) usein	70	52
b) harvoin	27	45
c) ei lainkaan	3	3
	100	100
3. TLL 9 a.2 §:ää eniten		
a) pysäköintirikkomuksiin	36	70
b) »kolaritapauksiin»	5	10
c) ajotaparikkomuksiin	36	19
d) muihin liikennerikkomuksiin	23	2
	100	100

Lähteet: Lehkonen 1969, 91 ss., ja hänen huhtik. 1971 antamansa monistettu yhdistelmätaulukko.

tehtäessä PolL 14 §:n 2 momentin — toisin kuin TLL 9 a §:n 2 momentin — soveltamisesta ei ollut annettu yleisohjeita.[35] Merkille pantava yksittäishuomio on, että poliisimiehet näyttäisivät Helsingissä soveltaneen TLL 9 a §:n 2 momenttia selvästi useimmiten pysäköintirikoksiin; kyselyn aikaan ei pysäköintivirhemaksusta vuonna 1970 annettu laki ollut tullut voimaan.

35 *SisM* lähetti PolL 14.2 §:n soveltamisohjeet vasta 25. 9. 1970 päivätyllä *yleiskirjeellään* n:o 4612/401 (yleiskirje on julkaistu PM 1970, 648 s.). Yleiskirje on pientä lisäystä lukuunottamatta samansisältöinen kuin 31. 7. 1970 päivätty *OKa* n:o 1088/1970 (julkaistu OKa 1970, 42 s.).

3. *Syyttämättä jättämistä koskevien säännösten soveltamisesta*

Taulukko 3. NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla määrätyt syyttämättä jättämiset vuosina 1951—1968.

Vuosi	Syyttämättä jättämiset	
	N	% 15—17-vuotiaita koskevista syytteistä
1951	.. (377)	.. (13.3)
1952	.. (411)	.. (14.3)
1953	.. (467)	.. (11.5)
1954	.. (542)	.. (11.9)
1955	367 (480)	8.5 (10.1)
1956	289 (347)	5.0 (5.7)
1957	426 (520)	5.1 (5.9)
1958	491 (573)	5.0 (5.5)
1959	421 (566)	3.9 (5.0)
1960	552 (689)	4.1 (4.9)
1961	471 (648)	2.6 (3.4)
1962	505 (690)	2.4 (3.2)
1963	552 (685)	2.2 (2.7)
1964	598 (..)	2.3 (..)
1965	691 (..)	2.7 (..)
1966	534 (..)	2.2 (..)
1967	443 (..)	1.6 (..)
1968	532 (..)	2.2 (..)

Lähteet: SVT XXIII A: 89—105. — Sulkuihin merkitsemättömät lukumäärät ovat tarkistettuja, ja suluissa olevat luvut ennen tarkistuslaskentaa ilmoitettuja.[36]

a. Taulukoiden 3—4 mukaan on NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätettyjen määrä pysynyt alhaisena ja on ollut alenevasuuntainen. Ero muihin Pohjoismaihin verrattuna on valtava (ks. jäljempänä 6 §.II.1). On kuitenkin otettava huomioon, että NuorRikL 2 § kirjoitettiin alun

[36] Tarkistuslaskenta suoritettiin nuorisorikollisuustoimikunnan tiedustelun johdosta. Tarkistus johtui siitä, että rikoslajittainen tarkastelu osoitti jätetyn syyttämättä sellaisistakin omaisuusrikoksista, joiden osalta syyttämättä jättäminen ei lain muodollisten edellytysten mukaan ollut luvallista. Ks. *Kom.miet.* 1966: A 2, 11.

alkaen ja tarkoituksellisesti suppea-alaiseksi. Säännöksen perusteluissa mainittiin kysymykseen tulevina vähäisinä rikkomuksina juopumus ja ilkivalta.[37]

Juopumuksen yleisyyttä syyttämättä jättämisen perustavana rikoksena 1960-luvulla valaisee taulukko 4. Viimeisenä juopumussäännöksen voimassaolovuonna 1968 NuorRikL 2 ja 4 §:ää sovellettiin juopumuksesta syytettyihin suhteellisesti useammin kuin muista rikoksista syytettyihin. Aiempina vuosina (paitsi vuonna 1965) tilanne oli päinvastainen. Vuotta 1968 koskeva käytäntö on ennakoinut juopumuksen dekriminalisoinnin voimaantuloa. Toisena syyttämättä jättämisen perustaneita rikoksia koskevana havaintona on poliisitilaston nojalla todettavissa, että TLL 9 a §:n 2 momentin säätämisen jälkeenkin NuorRikL 2 ja 4 §:ään on nojauduttu keskimäärin useammin liikennerikostapauksissa.[38]

Taulukko 4. NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla määrätyt syyttämättä jättämiset vuosina 1960—1970, juopumusta (RL 43: 6) lukuunottamatta (suluissa juopumus mukaan luettuna).

Vuosi	Syyttämättä jättämiset	
	N	% 15—17-vuotiaita koskevista syytteistä
1960	548 (552)	4.4 (4.1)
1961	465 (471)	2.7 (2.6)
1962	505 (505)	2.6 (2.4)
1963	540 (552)	2.3 (2.2)
1964	591 (598)	2.5 (2.3)
1965	625 (691)	2.6 (2.7)
1966	530 (534)	2.4 (2.2)
1967	442 (443)	1.8 (1.6)
1968	456 (532)	2.0 (2.2)
1969	326 (.)	1.5 (.)
1970	386 (.)	.. (.)

Lähteet: SVT XXIII A: 106, 12, ja vuoden 1970 lukumäärän osalta *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 4.

37 *HE* n:o 10/1939 vp, 13.

38 SVT XXIII A: 102—106, taulut J. Vrt. kuitenkin jälj. tämän pykälän alav:n 46 edellä tekstissä lausuttuun.

Edellä sanottu on koskenut vuoteen 1970 saakka ulottuneita lukumääriä. *Vuosilta 1971—1972* on käytettävissä Tilastokeskuksessa omaksutun uuden aineistonkeruumenetelmän mukaisia, *absoluuttisia* lukumääriä koskevia tietoja. Niiden mukaan NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätettyjä oli 93 vuonna 1971 ja 201 vuonna 1972.[39] Nämä lukumäärät ovat olennaisesti pienempiä kuin taulukoiden 3—4 perusteella odottaisi: vuoden 1971 määrä on peräti 76 % alempi kuin vuoden 1970 määrä taulukon 4 mukaan.

Lukumäärien alenemisen tärkeimmäksi syyksi otaksuu ensisilmäykseltä seuraavan *tilastointiteknisen:* vuodesta 1971 alkaen poliisiviranomaisten ei ole täytynyt lähettää tietoja muita liikennerikoksia koskevista syyttämättä jättämisistä paitsi liikennejuoppoutta koskevista. Esimerkiksi vuonna 1969 — vanhan tietojen lähettämiskäytännön vallitessa — oli muista rikoksista kuin liikennerikoksista NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätettyjä 100; vuonna 1971 — uuden käytännön mukaan — heitä oli 92.[40] Toinen rekisteröitäviä tapauksia vähentävä tilastointitavan muutos on, että uudessa tilastoinnissa noudatetaan tuomioistuintilaston mukaisesti päärikosperiaatetta: saman henkilön samalla kertaa tutkituista rikoksista lasketaan syyttämättä jättämisen edellytyksenä olleeksi rikokseksi vain ankarimmin rangaistu; syyttämättä jätettyjä katsotaan tällöin olevan yhden.[41] Vuoteen 1970 jatkuneessa poliisitilaston laatimiskäytännössä merkittiin vain rikosten ollessa samankaltaisia syytettyjen (ja syyttämättä jätettyjen) määräksi vastaavassa tilanteessa yksi.[42]

Tietojen lähettämisessä noudatettavassa menettelytavassa tapahtuneen muutoksen (aiemmin merkintä harvoin lähetettävään yhdistelmätaulukkoon, nyttemmin jokaisesta tapauksesta erillisen ilmoituksen lähettäminen) voi otaksua osaltaan vähentäneen poliisilaitosten ja nimismiesten ilmoittamien tapausten määrää. Nimenomaan siihen, että nimismiesten ilmoittamien tapausten määrä aleni eniten puheena olevana ajanjaksona,

---

39 *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 4. — Tässä tiedotuksessa tehdään selkoa erinäisistä vv. 1971—1972 syyttämättä jätettyjä henkilöitä koskevista seikoista. Syyttämättä jättäminen on tällöin käsitetty laajasti (ks. ed. alav. 5).

40 Käytännön muutoksesta ja v:n 1971 lukumäärästä ks. *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 2 ja 13 s.; v:n 1969 määrästä ks. SVT XXIII A: 106, 12.

41 Ks. *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 3.

42 Ks. esim. SVT XXIII A: 107, 5. Toisin v:sta 1971 alkaen. Ks. *Leppä* 1973 b, 12.

vaikuttaneeksi tekijäksi on ajateltavissa nimismiehillä syyttämättä jättämisen lisäksi käytettävissä oleva ilmoittamatta jättämisen oikeus: he ovat voineet enenevästi nojautua siihen (ks. edellä 5 §.I.1.a).[43]

Asian arvioiminen käy kuitenkin pulmalliseksi, kun seuraa kaupunginviskaalien NuorRikL 2 ja 4 §:n mukaisista syyttämättäjättämisratkaisuistaan vuosilta 1970—1971 oikeuskanslerinvirastolle lähettämien tietojen lukumääräistä kehitystä. Vaikka näet kaupunginviskaalien tietojenlähettämiskäytäntö on noina vuosina ollut sama (syyttämättä jätettyjä[44] koskevia tietoja on täytynyt samaa menettelytapaa noudattaen lähettää mitään liikennerikoksia velvollisuuden piiristä poissulkematta), heidän ilmoittamiensa syyttämättä jätettyjen määrä pieneni vuodesta 1970 vuoteen 1971 prosentuaalisesti suunnilleen saman verran kuin poliisilaitosten ilmoittama määrä. Tietolähteen vaikutusta havainnollistaa seuraava taulukko 5.

Taulukko 5. NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätetyt eri tietolähteiden mukaan vuosina 1969—1972.

Vuosi	Syyttämättä jätetyt tietolähteittäin						
	Ennen 1. 4. 1959 perustetut kaupungit			Nimismiespiirit	Yhteensä (= kaikki poliisipiirit)		
	Kaupunginviskaalit	Poliisilaitokset	(Ero: +/—%)	Nimismiehet	Kaupunginviskaalit ja nimismiehet	Poliisilaitokset ja nimismiehet	(Ero: +/—%)
1969	..	138	(..)	188	..	326	(..)
1970	182	121	(— 34)	265	*447*	*386*	(— 14)
1971	65	44	(— 32)	49	*114*	*93*	(— 18)
1972	75	130	(+ 73)	71	*146*	*201*	(+ 38)

Lähteet: Tilastotiedotus OI 1973: 4, 3 s., ja *oikeuskanslerinvirastolta* saadut yhdistelmätaulukot.

[43] Ks. myös *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 4 s.

[44] Kaupunginviskaalien käyttämässä lomakkeessa (= liite n:o 3 *OKa* n:o 2038/22. 12. 1969:ään) lukumäärää koskeva kohta kuuluu henkilöperiaatteeseen viitaten »syyttämättä jätetyt». Muutoin lomakkeessa puhutaan rikoskohtaisesti esim. varsinaisista rikosasioista.

Juuri se taulukosta 5 ilmenevä seikka, että kaupunginviskaalienkin ilmoittamien tapausten määrässä oli vuonna 1971 edellisvuoteen verrattuna olennainen vähennys, viittaa *syyttämättä jättämisen yleisyyden muutokseen.* Sellaisia lain tai rikollisuusrakenteen muutoksia, jotka selittäisivät vähennystä, on vaikea osoittaa.

Taulukossa 5 kiinnittävät huomiota tietolähteittäiset suuret erot vuosina 1970—1972. Vaikeasti käsitettävä on etenkin se, että vuonna 1972 kaupunginviskaalien ja poliisilaitosten ilmoittamien tapausmäärien ero kääntyi kahteen aiempaan vuoteen verrattuna päinvastaiseksi. Myöhemmin esitettävästä, RVA 15 §:n 2 momentin soveltamista koskevasta taulukosta 7 ilmenee, että jälkimmäisen pykälän osalta tietolähteittäisiä eroja ei juuri ollut vuosina 1971—1972.

Joistakin tietolähteittäisiin eroihin ehkä vaikuttavista seikoista olen maininnut jo edellä (5 §.I.1.a) selvitellessäni kummankinlaisten tietojen luotettavuuden mahdollisia eroja. Tilastokeskuksessa on vuotta 1970 koskevan eron katsottu johtuvan osittain siitä, että tuohon vuoteen saakka siellä korjattiin poliisilaitosten ilmoittamia lukuja pienemmiksi, poisjätettyjen rikosten ollessa NuorRikL 2 §:ssä määritellyn edellytyksen vastaisia.[45] Samaan suuntaan otaksuisi vaikuttavan sen, että poliisilaitoksia koskevan (liikennerikosten) ilmoittamisvelvollisuuden laajuus supistui vuonna 1971 edellisvuoteen verrattuna, kun taas kaupunginviskaaleja koskevan velvollisuuden laajuus ei.

Viimeksi sanotun seikan merkityksen arvioinnin tekee kuitenkin pulmalliseksi se, että tietolähteittäinen suhteellinen ero oli vuosina 1970—1971 jokseenkin sama. Tämän havainnon perusteella päätyisi tulokseen, että liikennerikokset olivat noina vuosina vähäinen osa NuorRikL 2 ja 4 §:n soveltamisen edellytyksinä olleista rikoksista. Toisaalta taas poliisitilaston (poliisilaitosten ilmoitusten) mukaan liikennerikokset olivat esimerkiksi vuosina 1965—1969 NuorRikL 2 ja 4 §:n mukaisen syyttämättä jättämisen edellytyksinä olleiden rikosten suurin ryhmä.[46] Ristiriidan näennäiseksi osoittaviksi perusteiksi ovat ajateltavissa seuraavat seikat. NuorRikL 2 ja 4 §:n soveltamista koskeviksi tapauksiksi on esimerkiksi vuosilta 1965—1969 merkitty sellaisia 15—17-vuotiaiden tekemiä liikennerikoksia, joissa on todellisuudessa nojauduttu TLL 9 a §:n 1 momenttiin. Nimenomaan nimismiehet ovat jättäneet liikennerikoksista syyttämättä NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla (tai he ovat ilmoittaneet niin tapahtuneen);

---

45 Edellä taulukosta 3 ilmenee, että kerrotuin tavoin tarkistetut lukumäärät on poliisitilastossa julkaistu v:sta 1955 alkaen, v:sta 1964 alkaen ainuina. — *Tilastotiedotuksessa* OI 1973: 4, 4, puhutaan Tilastokeskuksessa muutetuista poliisilaitosten luvuista tehtäessä selkoa vv. 1970—1971 syyttämättä jätetyistä. Muutokset koskevat aktuaari *Tauriaisen* kesäk. 1973 antaman suullisen tiedon mukaan kuitenkin vain v:n 1970 lukuja.

46 Ks. ed. alav:ssä 38 mainittuja lähteitä.

tämä tekisi osaltaan käsitettäväksi poikkeuksellisen suuren syyttämättä jätettyjen määrän laskun tietojen lähettämiskäytännön muuttumisvuonna 1971.

Lausuttu jättää avoimeksi, mistä syystä poliisilaitosten ilmoittamien tapausten määrä oli vuonna 1972 paljon suurempi kuin kaupunginviskaalien ilmoittamien, varsinkin kun kahtena edellisvuotena suhde oli päinvastainen. Puheena olevaa eroa selitettäessä lienee olennainen se jäljempänä tässä a-jaksossa selviteltävä seikka, että poliisilaitokset lienevät virheellisesti ilmoittaneet 15—17-vuotiaisiin sovelletun huumausainerikoksissa NuorRikL 2 ja 4 §:ää, vaikka todellisuudessa on sovellettu RVA 15 §:n 2 momenttia; NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätettyjen määrän nousu vuodesta 1971 vuoteen 1972 on puolestaan kohdistunut lähinnä huumausainerikoksiin, niin kuin seuraavasta ilmenee.

Liitteenä 2 olevassa taulukossa on rikoslajeittain karkeasti ryhmitelty muun muassa NuorRikL 2 ja 4 §:n mukaan syyttämättä jätettyjen absoluuttisia lukumääriä. Siitä ei näy muista liikennerikoksista kuin liikennejuoppoudesta syyttämättä jätettyjen määriä. Sitä vastoin edeltäneissä tekstin taulukoissa 3—4 kokonaismääriin sisältyvät myös sellaisista muista liikennerikoksista syyttämättä jätetyt. Tämän liitetaulukon pohjalta on seuraavaan taulukkoon 6 yhteenvedonomaisesti sisällytetty syyttämättä jättämisiä koskevia rikoslajikohtaisia tietoja.

Taulukon 6 (ja liitteen 2 taulukon) mukaan NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätettyjen määrä oli jälleen vuonna 1972 nousussa. Kokonaismäärä on silti varsin alhainen. Lukumäärän lisääntyminen koskee lähinnä *huumausainerikoksia* (5:stä 85:een), ja ne olivat vuonna 1972 yli kolmasosa sellaisista rikoksista, joista jätettiin syyttämättä. Vaikka huumausainerikoksista syyttämättä jättäminen kasvoi kyseisistä taulukoista päätellen näin voimakkaasti, ei poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten määrä — kaikenikäisten tekemät tosin mukaan luettuina — samaan aikaan noussut kuin noin 10 %.[47] Sitä vastoin huumausainelainsäädäntö uudistettiin vuoden 1972 alkupuolella. Uusi huumausainelaki tuli voimaan 1. 3. 1972. Lain perusteluissa esitettiin nimenomaisesti viittaus syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännösten soveltuvuuteen huumausaineiden luvattoman käytön tapauksissa.[48]

---

47 Ks. *Tilastotiedotukset* OI 1973: 3, 8, ja 1973: 6, 6.

48 Ks. *Lakivk:n laus.* n:o 2/1971 vp, 11, ja *Talousvk:n miet.* n:o 12/1971 vp, 7, kumpikin *HE*:n n:o 128/1970 vp johdosta. HE:ssä ei ehdotettu huumausaineen luvatonta käyttöä rangaistavaksi. Ks. jälj. 7 §.II.4.b.

Taulukko 6. NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätetyt eräiden rikoslajeja koskevien ryhmien mukaan vuosina 1971—1972.

Rikoslajeja koskevat ryhmät	Syyttämättä jätetyt vuosittain	
	1971	1972
I. Rikoslakia vastaan tehdyt rikokset	*64*	*88*
A. Valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneet rikokset	16	14
— Niistä RL 16 lukua vastaan tehtyjä rikoksia	3	8
B. Yksilöön kohdistuneet rikokset (paitsi omaisuusrikokset)	9	7
— Niistä pahoinpitelyrikoksia (törkeät ja lievät pahoinpitelyt mukaan luettuina)	9	6
C. Omaisuusrikokset	39	67
— Niistä varkausrikoksia (törkeät varkaudet, murrot ja näpistykset mukaan luettuina)	20	32
II. Muut rikokset (ei kuitenkaan liikennerikoksia, liikennejuoppoutta lukuunottamatta)	*29*	*113*
— Niistä alkoholilaki- tai huumausainerikoksia	14	105
Kaikkiaan	*93*	*201*

Lähde: liitteen 2 taulukko. Liitetaulukon pohjana on *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 13 s. — Taulukkoon sisältyviä rikoslajeja vastaavat lainkohdat näkyvät kyseisestä liitetaulukosta.

Kun virallisten syyttäjien (kaupunginviskaalien ja nimismiesten) on täytynyt vuodelta 1972 lähettää oikeuskanslerinvirastolle käsittelemiensä huumausainerikosten määrää koskevat tilastotiedot muun muassa siltä osin, ovatko he ja myönteisessä tapauksessa missä määrin jättäneet niistä RVA 15 §:n 2 momentin tai NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä,[49] tarjoutuu taulukossa 5 esitetyn kaltainen mahdollisuus vertailla tietolähteen merkitystä. Virallisten syyttäjien ilmoitusten mukaan jätettiin vuonna 1972 vain yhdestä huumausainerikoksesta (käytöstä) syyttämättä NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla, sitä vastoin RVA 15 §:n 2 momentin nojalla jätettiin syyttämättä sadasta huumausainerikoksesta (yhteensä siis 101).[50]

49 Po. velvollisuudesta ks. Syyttäjäsanomat n:o 1/1972, 1 s.

50 Lukumäärät ovat oikeuskanslerinvirastossa laaditusta yhdistelmästä.

Asiat, joissa jätettiin syyttämättä, jakautuivat eri huumausainerikosten kesken, (N = 101) seuraavasti:

— 82 huumausaineen luvatonta käyttöä,

Liitteen 2 taulukon mukaan NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätettyjä oli samana vuonna 85 sekä RVA 15 §:n 2 momentin nojalla 75 (yhteensä 160).

Jo kokonaismäärien keskinäinen ero on hankalasti ymmärrettävissä. Vieläpä on niin, että virallisten syyttäjien oikeuskanslerinvirastolle lähettämissä tiedoissa tarkoitettujen huumausainerikosten määrän luulisi olevan suuremman kuin poliisiviranomaisten Tilastokeskukselle lähettämissä tiedoissa tarkoitettujen. Edelliset tiedot ovat näet rikoskohtaisia sillä poikkeuksella, että yksin teoin tehdyt huumausainerikokset on pitänyt merkitä yhdeksi törkeimmän tai muuten olennaisimman rikoksen mukaan.[51] Jälkimmäiset tiedot ovat yllä ilmenneen mukaisesti laajemmin päärikoskohtaisia ja siten henkilöperiaatetta noudattavia: kaikista samalla kertaa tutkituista (reaalikonkurenssissa olevista) rikoksista on rekisteröity vain päärikos.

Vielä vaikeampi on tajuta NuorRikL 2 ja 4 §:n soveltamistapausten määrää koskevaa eroa: toisen tietolähteen mukaan yksi ja toisen 85. Todettakoon, että poliisiviranomaisten Tilastokeskukselle vuodelta 1971 lähettämissä tiedoissa NuorRikL 2 ja 4 §:n sekä RVA 15 §:n 2 momentin soveltamista koskeva suhde oli päinvastainen (liitteen 2 taulukko). Toisin sanoen jälkimmäistä säännöstä sovellettiin paljon edellisiä vähemmän. Helsingin RO:n tuomitsematta jättämiskäytäntöä vuodelta 1971 tätä tutkimusta varten selvitettäessä osoittautui, että silloin kun 15—17-vuotiaita oli jätetty huumausainerikoksista tuomitsematta, oli noin suhteessa 5 : 1 nojauduttu RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttiin verrattuna NuorRikL 3—4 §:ään (ks. jäljempänä 9 §:ssä olevaa taulukkoa 28).

Edellä (5 §.I.1.a) olen sanonut poliisilaitosten lähettämissä ilmoituksissa saattavan olla epätarkkuutta esimerkiksi siinä lomakkeen kohdassa, jossa kysytään syyttämättä jättämisen perusteena ollutta lainkohtaa. Huumausainerikoksia koskevia tietolähteittäisiä eroja voitaneen pitää lausumaani tukevina. On ilmeistä, että poliisilaitokset ovat ilmoituksissaan katsoneet 15—17-vuotiaiden tekemiä huumausainerikoksia sellaisiksi, joista on jätetty tuomitsematta NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla, vaikka todellisuudessa on nojauduttu RVA 15 §:n 2 momenttiin. Tätä kantaa puoltaa se, että huumausainerikoksista (muun muassa hallussapidosta ja käytöstä) säädetty enimmäisrangaistus on 1. 3. 1972 voimaan tulleen HuumausaineL 2 §:n ja 5 §:n 1 momentin mukaan kaksi vuotta vankeutta. Toisin sanoen NuorRikL 2 §:n soveltamisedellytys ei täyty. On hyvin epätodennäköistä,

— 15 huumausaineen luvatonta hallussapitoa,
— 1 muu HuumausaineL 2 §:ssä tarkoitettu rikos ja
— 3 HuumausaineL 5.1 §:ssä tarkoitettua salakuljetusta.

51 Ks. oikeuskanslerinvirastossa laadittuja lomakkeen täyttöohjeita.

että syyttäjien ilmoittamat tiedot olisivat tältä osin olennaisesti virheellisiä tai että syyttäjät olisivat liitteen 2 taulukon ilmaisemassa laajuudessa soveltaneet lain vastaisesti NuorRikL 2 §:ää.

Ei vain huumausainerikoksista vaan myös useista muistakin rikoksista, joista liitteen 2 taulukon mukaan on NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla jätetty syyttämättä, on säädetty ankarimpana rangaistuksena enemmän kuin kolme kuukautta vankeutta. Niin ollen NuorRikL 2 §:n soveltamisedellytys ei näytä lukuisissa tapauksissa täyttyneen.[52] Asian arviointia kuitenkin hankaloittaa, että taulukossa on yhdistetty samaan sarakkeeseen useita rikoslajeja koskevia lukumääriä. Samoin ei ole selvää, miten NuorRikL 2 §:ssä tarkoitettu in abstracto ankarin rangaistus on määritettävä. Onko silloin otettava yleiset ja erityiset rangaistuksen vähentämisperusteet huomioon vai ei? Käsittelen kysymystä jäljempänä (8. §.II.1.a). Jo tässä on taulukosta todettavissa, että huumausainerikosten jälkeen toiseksi suurimman rikoslajiryhmän muodostavat varkaus ja (31. 8. 1972 saakka) näpistys eivät täyttäneet NuorRikL 2 §:n edellytystä. Näpistyksen osalta on tällöin tehtävä se varaus, ettei yleisiä rangaistuksen vähentämisperusteita saa ottaa huomioon rangaistuksen ankaruutta määritettäessä tai, jos saa, niitä ei ole ollut samassa tapauksessa kahta enempää (muuten enimmäisrangaistus jää kolmea kuukautta lyhyemmäksi).

Viimeksi esiin tuodut seikat vahvistanevat käsitystä, että varsinkin poliisilaitosten syyttämättä jättämisistä ilmoittamiin tilastotietoihin on syytä suhtautua *varauksellisesti.* Ei näet vaikuta uskottavalta, että syyttäjät olisivat siinä laajuudessa kuin liitteen 2 taulukosta on päätteleminen rikkoneet NuorRikL 2 §:n säännöstä.

b. *RVA 15 §:n 2 momentin (ja RVA 18 §:n 3 momentin)*[53] soveltamisesta on käytettävissä joitakin tietoja ensimmäiseltä voimassaolovuodelta 1967 ja vuosilta 1970—1972. Taulukosta 7 näkyvät noina vuosina syyttämättä jätettyjen määrät tietolähteittäin.

---

[52] Ed. alav:n 45 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausutun mukaisesti Tilastokeskuksessa on jo muutettu poliisilaitosten ilmoittamia lukuja, »koska rikokset olivat sellaisia, ettei niitä NuorRikL:n perusteella olisi voinut jättää syyttämättä».

[53] Jäljempänä esitettävien taulukoiden pohjana olevassa aineistossa mainitaan vain RVA 15.2 §, mutta tällöin lienee tarkoitettu myös RVA 18.3 §:ssä säänneltyjä tapauksia. Ks. ed. 5 §.I.1.a alav:n 6 jälkeen.

Taulukko 7. RVA 15 §:n 2 momentin nojalla syyttämättä jätetyt eri tietolähteiden mukaan vuosina 1967 ja 1970—1972.

Vuosi	Syyttämättä jätetyt tietolähteittäin						
	Ennen 1. 4. 1959 perustetut kaupungit			Nimismiespiirit	Yhteensä (= kaikki poliisipiirit)		
	Kaupunginviskaalit	Poliisilaitokset	(Ero: +/—%)	Nimismiehet	Kaupunginviskaalit ja nimismiehet	Poliisilaitokset ja nimismiehet	(Ero: +/—%)
1967	158	..	(..)	167	325	..	(..)
1970	557	..	(..)	..	..	..	(..)
1971	537	508	(— 5)	737	1 274	1 245	(— 2)
1972	658	663	(+ 1)	561	1 219	1 224	(0)

Lähteet: vuoden 1967 osalta *Jaatinen* 1968; vuosien 1970—1972 osalta *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 3 s., ja *oikeuskanslerinvirastolta* saadut yhdistelmätaulukot.

Taulukosta 7 silmäänpistäviä seikkoja on, että syyttämättä jätettyjen lukumäärä on muutamassa vuodessa voimakkaasti kasvanut voimaantulovuoden määrästä. Määrä ei näy mainittavasti vaihtelevan sen mukaan, nojaudutaanko tietolähteenä kaupunginviskaalien oikeuskanslerinvirastolle vai poliisilaitosten Tilastokeskukselle lähettämiin ilmoituksiin (vrt. edellä a-jaksossa NuorRikL 2 ja 4 §:n osalta vastaavasta lausuttuun).

Kaupunginviskaalien oikeuskanslerinvirastolle toimittamista tilastotiedoista käy ilmi, mitä syyttämättäjättämissäännöstä on sovellettu, seuraavasti luokiteltuna: RVA 15.2 §, TLL 9 a.1 §, AlkoholiL 85.4 tai 86.2 §, NuorRikL 2 § sekä muu lainkohta. Olen merkinnyt näiden tietojen pohjalta taulukkoon 8, kuinka yleistä kyseisten säännösten (paitsi NuorRikL 2 ja 4 §:n) soveltaminen oli vuosina 1970—1972.

Taulukon 8 lukumäärät lienevät suuntaa antavia koko maankin lukumäärien tarkastelulle. On otaksuttavaa, että maassamme *jätettiin* vuosina *1970—1972 syyttämättä* muiden säännösten kuin NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla *3 000—4 000 tapauksessa* vuosittain ja että tällöin on *useimmiten sovellettu TLL 9 a §:n 1 momenttia.* Samoina vuosina oli *NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla* syyttämättä jätettyjä *100—400* henkeä vuodessa.

Taulukko 8. Muiden syyttämättäjättämissäännösten kuin NuorRikL 2 ja 4 §:n soveltamisen yleisyydet toisiinsa verrattuina ennen 1. 4. 1959 perustetuissa kaupungeissa vuosina 1970—1972.

Vuosi	Syyttämättäjättämissäännös				Yhteensä	
	RVA 15.2 § %	TLL 9 a.1 § %	Alkoholi L 85.2, 86.2 § %	Muu lainkohta %	%	(N)
1970	35	50	2	13	100	(1 573)
1971	36	52	3	9	100	(1 511)
1972	32	60	1	7	100	(2 057)

Lähteet: oikeuskanslerinvirastolta saadut yhdistelmätaulukot.

Taulukko 9. RVA 15 §:n 2 momentin nojalla syyttämättä jätetyt eräiden rikoslajeja koskevien ryhmien mukaan vuosina 1971—1972.

Rikoslajeja koskevat ryhmät	Syyttämättä jätetyt vuosittain	
	1971	1972
I. Rikoslakia vastaan tehdyt rikokset	*896*	*912*
A. Valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneet rikokset	186	150
— Niistä RL 16 lukua vastaan tehtyjä rikoksia	50	66
B. Yksilöön kohdistuneet rikokset (paitsi omaisuusrikokset)	135	209
— Niistä pahoinpitelyrikoksia (törkeät ja lievät pahoinpitelyt mukaan luettuina)	135	209
C. Omaisuusrikokset	575	553
— Niistä varkausrikoksia (törkeät varkaudet, murrot ja näpistykset mukaan luettuina)	264	273
II. Muut rikokset (ei kuitenkaan liikennerikoksia, rattijuoppoutta lukuunottamatta)	*318*	*286*
— Niistä alkoholilaki- tai huumausainerikoksia	83	112
Kaikkiaan	*1 214*	*1 198*

Lähde: liitteen 2 taulukko. Liitetaulukon pohjana on *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 13 s. — Taulukkoon sisältyviä rikoslajeja vastaavat lainkohdat näkyvät kyseisestä liitetaulukosta.

Taulukosta 9 (ja liitteen 2 taulukosta) käy ilmi, että suurin osa syyttämättä jättämisistä on koskenut jokseenkin harvoja rikoslajeja. *Omaisuusrikoksista* syyttämättä jätetyt ovat olleet lähes puolet kaikista. Absoluuttiselta määrältään niistä tavallisin rikoslaji on ollut näpistys ja seuraavaksi tavallisimpia petos ja vahingonteko. Näpistyksen ja petoksen järjestys on selvästi päinvastainen, jos pidetään silmällä poliisin tietoon tulleiden rikosten määriin suhteutettuja lukuja. Muita tauluko(i)sta merkille pantavia rikoslajeja ovat pahoinpitely ja lievä pahoinpitely sekä huumausainerikokset. On myös syytä huomata nimikkeen »muita lakeja ja asetuksia vastaan tehdyt rikokset» käsittämien tapausten suurehko lukumäärä.

Kyseisen taulukon 9 tietoja olisi tärkeää täydentää sitä koskevalla selvityksellä, missä määrin *asianomistajan luopumistapauksissa* on asiallisesti kysymys toimenpiteistä luopumisesta. Kuinka paljon rikosasian käsittelystä luovutaan virallisen syytteen alaisissa rikoksissa sen johdosta, että asianomistaja peruuttaa ilmiantonsa? Tilastokeskuksessa laaditun, vuosia 1971—1972 koskevan tutkimuksen mukaan asianomistajan luopuminen on jonkin määräisesti perustanut asian käsittelyn sikseen jättämisen *myös virallisen syytteen alaisten rikosten* (kuten kavalluksen ja petoksen) *tapauksissa.*[54] Helsingin poliisilaitoksen ja kaupunginviskaalinviraston petoksia koskevaa rikosilmoituskäytäntöä tutkittaessa osoittautui rikosilmoituksia peruutetun useimmiten asianosaisten myöhemmin tekemän sovinnon johdosta; tutkimuksen mukaan syyttäjät ovat käytännössä joustaneet ja antaneet asian jäädä osapuolten sovinnon varaan.[55]

Taulukosta 9 (samoin kuin edellä taulukosta 6) muodostuu rikoslajijaotuksen karkeuden vuoksi melko eriytymätön käsitys. Sen sisältämillä

---

[54] Ks. *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 13 s. Tähän tiedotukseen sisältyvästä taulukosta tehtävien päätelmien tekoa haittaa, että siinä on runsaasti yhdistelty rikoslajeja.

[55] Ks. *Alaspää—Aromaa* 1973, 22 s. Vrt. *samojen* s:lla 23 selostamaan kaupunginviskaali *H. Herlinin* suulliseen tietoon. Ks. myös *P. Uusitalo* 1969, johon sisältyy tietoja mm. asianomistajan luopumisen yleisyydestä Helsingissä vv. 1955—1960 käsitellyissä »valkokaulusrikos»tapauksissa (tapauksissa, joissa rikos on ollut työpaikalla tehty kavallus, petos tai väärennys).

Tirkkonen (1969, 289, ja 1972 a, 757) olettaa, että esim. kavallusrikosten syytteeseenpanossa noudatetaan opportuniteettiperiaatetta varsin laajassa mitassa. Tirkkonen esittää olettamuksensa RVA 15.2 §:n soveltamisesta erillisessä kohdassa, »muuna» kyseisen periaatteen soveltamisen tapausryhmänä.

tiedoilla on kuitenkin merkitystä muun muassa verrattaessa niitä jäljempänä tuomitsematta jättämisestä esitettäviin vastaaviin tietoihin sekä yritettäessä hahmottaa kokonaiskuvaa toimenpiteistä luopumisen rikoslajikohtaisesta yleisyydestä. Vertailu tuomitsematta jättämistä koskeviin lukumääriin on senkin vuoksi tärkeää, että käytettäessä poliisin tietoon tulleiden rikosten määriä *suhteuttamislukuina* (liitteen 2 taulukko) soveltamistiheys näyttää harhaanjohtavan pieneltä.

Poliisin tietoon tulleita rikoksia koskevat lukumäärät ovat aiemmin todetun mukaisesti lähinnä rikoskohtaisia, kun taas syyttämättä jätettyjen määriä koskevat luvut noudattavat pikemmin henkilöperiaatetta. Runsaahko osa näistä rikoksista ei johda syytteeseenpanoon muun muassa asianomistajan luopumisen tai rikoksen näytön puutteellisuuden vuoksi. Tuomitsematta jättämistä tarkasteltaessa suhteuttamisluvuiksi valitut syytettyjen määrät ovat kummassakin kerrotussa suhteessa osuvampia. Tosin nekään eivät ole valikoitumisen kohteina olevien henkilöiden piirin kuvaamisessa parhaita, sillä muun muassa osa syytteistä hylätään ja kuitenkin vain rikoksen ollessa näytetty tuomioistuimen käytettävät luvalliset vaihtoehdot ovat rangaistukseen tuomitseminen / tuomitsematta jättäminen; tuomitsematta jättämisen sallittavuus on tietysti tällöin tuomitsemattajättämissäännöksillä monella tavalla rajoitettua.

Sen, etten ole tuomitsematta jättämisen osalta valinnut suhteuttamisluvuksi rangaistukseen tuomittujen ja tuomitsematta jätettyjen yhteismäärää, ovat ratkaisseet tutkimustaloudelliset näkökohdat. Vastaavasti se, että olen vuosina 1971—1972 syyttämättä jätettyjen määriä selvitellessäni suhteuttanut absoluuttiset luvut poliisin tietoon tulleita rikoksia koskeviin määriin, on johtunut käytännöllisestä seikasta: nuo luvut ovat toistaiseksi olleet kysymykseen tulleista ainuita julkaistuja.

Suhteuttamisluvun valinnan merkitystä voidaan havainnollistaa ottamalla esimerkiksi *huumausainerikokset*. Edellä a-jaksossa selostetun mukaisesti virallisten syyttäjien on täytynyt vuodelta 1972 lähettää oikeuskanslerinvirastolle huumausainerikosten määrää koskevia tilastotietoja. Näiden tietojen mukaan RVA 15 §:n 2 momentin nojalla kyseisistä rikoksista syyttämättä jätetyt — N = 100 — muodostivat vuonna 1972 7.5 % näistä rikoksista oikeudessa syytettyjen ja RVA 15 §:n 2 momentin tai NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätettyjen yhteismäärästä (oikeimpana pitämäni suhteuttamisluku), 6.8 % kaikista syyttäjien käsittelemistä huumausainerikosasioista (vastaa lähinnä syytettyjen kokonaismäärää) ja 1.0 % poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten

määrästä. Kaksi ensiksi mainittua prosenttilukua olivat samana vuonna pelkästään huumausaineen luvatonta käyttöä tarkasteltaessa 10.2 ja 9.5 % (N = 81).[56]

Tilastokeskuksessa laaditussa selvityksessä on tutkittu RVA 15 §:n 2 momentin nojalla vuonna 1971 syyttämättä jätettyjen *ikäjakaumaa.* Käytettäessä kolmiluokkaista muuttujaa on kokonaismäärän todettu ryhmittyvän seuraavasti:[57]

— 15—17-vuotiaat	31 %,
— 18—20-vuotiaat	13 % ja
— yli 20-vuotiaat	56 %.
	100 % (N = 1 245)

Varsin huomattava osa on siis sellaisia syyttämättä jätettyjä, joihin iän puolesta soveltuvat myös NuorRikL 2 ja 4 §.

4. Tuomitsematta jättämistä koskevien säännösten soveltamisesta

Huomautuksia (liittyvät seuraavalla sivulla 152 olevaan taulukkoon 10). a) Tuomitsematta jätettyjä (jättämisiä) koskevat absoluuttiset lukumäärät on voitu suhteuttaa tuomioistuintilastossa tarkoitettujen syytettyjen (otoksiin perustuviin) määriin vain vuosien 1960—1971 osalta; koska aiemmilta vuosilta ei vastaavia lukuja ole käytettävissä. Siten vuosien 1945—1959 osalta suhteuttamislukuina ovat poliisitilastossa tarkoitettujen syytteeseen pantujen määrät. Edelliset suhteuttamisluvut ovat jälkimmäisiä pienempiä (tarkemmin ks. edellä 1-jaksossa ja 3-jaksossa alav:n 56 kohdalla lausuttua).

b) Vuotta 1972 koskeva absoluuttinen lukumäärä perustuu tuomioistuinten Tilastokeskukselle lähettämiin erillisiin ilmoituksiin, kun taas

---

[56] Luvut ovat oikeuskanslerinvirastolta saadusta yhdistelmästä (paitsi poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten määrä *Tilastotiedotuksesta* OI 1973: 6, 6). —

Poliisi- ja tuomioistuintilastoon perustuvien suhteuttamislukujen erot ovat ymmärrettävissä tilastojen laatimistapaa vasten. Ks. ed. 1-jaksoa sekä esim. *Bruun—Hartman* 1961, 630 s., alav. 1, ynnä *Anttila—Törnudd* 1970, 87 s., ja *samat* 1973 a, 63 s.

[57] *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 9 s.

Taulukko 10. NuorRikL 3—4 §:n nojalla ensimmäisessä oikeusasteessa tuomitsematta jätetyt vuosina 1943—1972.

Vuosi	Tuomitsematta jättämiset		Vuosi	Tuomitsematta jätetyt	
	N	% 15—17-vuotiaita koskevista syytteistä		N	% 15—17-vuotiaista syytetyistä
1943	154	..	1960	510	4.1
1944	159	..	1961	690	3.9
1945	85	1.3	1962	610	3.3
1946	53	1.0	1963	866	3.9
1947	55	1.2	1964	1 054	4.5
1948	63	1.5	1965	1 100	4.8
1949	87	2.4	1966	1 205	5.8
1950	109	3.0	1967	1 140	4.8
1951	167	6.8	1968	1 193	6.3
1952	171	6.9	1969	1 331	7.7
1953	139	3.9	1970	1 259	6.2
1954	234	5.8	1971	1 474	5.8
1955	252	5.9	1972	1 328	..
1956	334	5.8			
1957	472	5.7			
1958	485	4.9			
1959	489	4.6			

Lähteet: SVT XXIII 88 ja B: 89—107 (107 ennakkotietona) sekä vuoden 1972 osalta Tilastokeskukselta saatu taulukkokäsikirjoitus.

muita vuosia koskevat vastaavat määrät ovat tuomioistuintilastosta ja perustuvat tuomioluetteloiden otteisiin. Näin ollen määrät eivät ole täysin vertailukelpoisia.[58]

58 V:ilta 1970—1971 ovat käytettävissä kummankinlaisen tietojenkeruutavan mukaiset kokonaismäärät. Määriä vertailtaessa havaitaan erillisten ilmoitusten pohjalta laadittu määrä v. 1970 7 % ja v. 1971 12 % pienemmäksi kuin tuomioistuintilastoa varten laadittu (v. 1970 1 168 verr. 1 259:ään ja v. 1971 1 297 verr. 1 474:ään). V:ien 1970—1971 lukumäärien laskemiseksi ei kaikilta tuomioistuimilta ollut saatu ilmoitusta, onko ao. tapauksia esiintynyt. Tämä tekee ymmärrettäväksi, että erillisten ilmoitusten perusteella lasketut määrät ovat pienempiä kuin todellisuutta paremmin vastaavat, tuomioluetteloiden otteiden nojalla laadittavat määrät. V:n 1972 lukumäärät on nimenomaisesti tiedusteltu kaikilta tuomioistuimilta, joten kerrotunlaista eroavuutta ei luulisi tämän vuoden määrissä olevan ainakaan yhtä paljon kuin v:ien 1970—1971 määrissä.

Taulukko 11. NuorRikL 3—4 §:n nojalla ensimmäisessä oikeusasteessa tuomitsematta jätetyt vuosina 1967—1968, juopumusta (RL 43: 6) ja liikennerikoksia lukuunottamatta (suluissa vain juopumusta lukuunottamatta).

Vuosi	Tuomitsematta jätetyt					
	N		% 15—17-vuotiaista syytetyistä		% 15—17-vuotiaista rangaistukseen tuomituista ja em. säännösten nojalla tuomitsematta jätetyistä	
1967	1 081	(1 126)	17.0	(5.3)	17.7	(..)
1968	1 161	(1 193)	19.9	(6.9)	20.5	(..)

Lähteet: absoluuttisten lukumäärien osalta *tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto* sekä suhteuttamislukujen (syytettyjen ynnä rangaistukseen tuomittujen määrien) osalta *SVT* XXIII B: 103—104, taulut B ja 9.

Taulukko 12. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n (eli lähinnä RL 3: 5.3:n ja TLL 9 a.1 §:n) nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt vuosina 1965—1971.

Vuosi	Tuomitsematta jätetyt				
			Kaikki tuomitsematta jätetyt		
	TLL 6.1 tai 9 §:ssä tarkoitetuista rikoksista tuomitsematta jätetyt näistä rikoksista syytetyistä %	Muista rikoksista (kuin TLL 6.1 tai 9 §:ssä tarkoitetuista) tuomitsematta jätetyt sellaisista muista rikoksista syytetyistä %	Kaikista syytetyistä %	Kaikista rangaistukseen tuomituista ja em. säännösten nojalla tuomitsematta jätetyistä %	N
	1	2	3	4	5
1965 (1. 7.—31. 12)	0.08	.	.	.	105
1966	0.37	.	.	.	516
1967	0.35	0.22	0.29	0.30	806
1968	0.46	0.46	0.46	0.48	1 092
1969	..	..	0.84	0.87	1 718
1970	0.49	0.99	0.65	0.67	1 398
1971	0.60	1.08	0.74	0.76	1 581

Lähteet: SVT XXIII B: 101—107 (107 ennakkotietona). Vuosia 1967—1968 koskevat suhdeluvut on laskettu *tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta.*

Huomautus. Vuosien 1965—1966 ja 1970—1971 osalta sarakkeessa 1 (vuosien 1970—1971) osalta myös sarakkeessa 2) olevat prosenttimäärät ovat jonkin verran epätarkkoja.[59]

Taulukko 13. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt vuosina 1967—1971, juopumusta (RL 43: 6) lukuunottamatta (suluissa juopumus mukaan luettuna).

Vuosi	Tuomitsematta jätetyt					
	Muista rikoksista kuin TLL 6.1 tai 9 §:ssä tarkoitetuista tuomitsematta jätetyt sellaisista muista rikoksista syytetyistä %		Kaikki tuomitsematta jätetyt			
			Kaikista syytetyistä %		N	
1967	0.47	(0.22)	0.38	(0.29)	804	(806)
1968	0.81	(0.46)	0.56	(0.46)	1 086	(1 092)
1969	..	(.)	0.84	(.)	1 718	(.)
1970	0.99	(.)	0.65	(.)	1 398	(.)
1971	1.08	(.)	0.74	(.)	1 581	(.)

Lähteet: SVT XXIII B: 103—107 (107 ennakkotietona). Vuosia 1967—1968 koskevat suhdeluvut on laskettu *tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta.*

[59] V:ien 1965—1966 osalta kaikkien tuomitsematta jättämisten on katsottu koskeneen TLL 9 a.1 §:n mukaisesti TLL 6.1 tai 9 §:ssä tarkoitettuja tapauksia ja niiden määrä on suhteutettu tuomioistuintilasto-julkaisun taulusta 3 laskettavissa olevaan, rikosnimillä »varomattomuus liikenteessä» ja »muu liikennerikos» varustetuista rikoksista syytettyjen yhteismäärään (näistä rikoksista ovat tällöin mukana vain ne, joihin ei ole liittynyt vaikean ruumiinvamman tai kuoleman tuottamusta). Kuitenkin noina vuosina on otaksuttavasti joissakin tapauksissa sovellettu muitakin erityisiä tuomitsemattajättämisäännöksiä kuin TLL 9 a.1 §:ää. Niin ikään rikosnimi »muu liikennerikos» kattaa — joskin pienehkössä määrin — muitakin rikoksia kuin TLL 9 §:ssä tarkoitettuja.

V:ien 1970—1971 osalta TLL 6.1 tai 9 §:ssä tarkoitetuista rikoksista tuomitsematta jätetyiksi on luettu vain TLL 9 a.1 §:n soveltamistapaukset, vaikka niin ei ole täytynyt todellisuudessa olla asian laidan. Näitä tuomitsematta jätettyjä koskeva suhteuttamisluku on laskettu vastaavalla tavalla kuin v:ien 1965—1966 osalta. Muita tuomitsematta jätettyjä koskeva suhteuttamisluku on saatu vähentämällä syytettyjen yhteismäärästä yllä todetuin tavoin laskettu, TLL 9 a.1 §:n mukaan tuomitsematta jätettyjä koskeva suhteuttamisluku.

Taulukko 14. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla ensimmäisinä oikeusasteina toimineissa sotaoikeuksissa ja hovioikeuksissa tuomitsematta jätetyt vuosina 1967—1971.

Vuosi	Tuomitsematta jätetyt tuomioistuimittain					
	Sotaoikeudet			Hovioikeudet		
	N	% syytetyistä	% rangaistukseen tuomituista ja em. säännöksen nojalla tuomitsematta jätetyistä	N	% syytetyistä	% rangaistukseen tuomituista ja em. säännöksen nojalla tuomitsematta jätetyistä
1967	—	—	—	2	2.4	2.6
1968	1	0.2	0.2	1	1.2	1.3
1969	1	0.1	0.1	17	19.5	23.6
1970	9	1.4	1.5	15	20.3	22.4
1971	10	1.3	1.3	4	8.9	11.4

Lähteet: SVT XXIII B: 103—107 (107 ennakkotietona), taulut 1.

a. Taulukoiden 10—14 perusteella voi muodostaa yleiskuvan toisaalta NuorRikL 3—4 §:n ja toisaalta muiden säännösten nojalla ensimmäisessä oikeusasteessa tuomitsematta jätettyjen absoluuttisesta ja suhteellisesta määrästä. Olen pannut taulukoissa 11—12 ja 14 näkyviin *kahdenlaisia suhdelukuja,* jotta ne osaltaan havainnollistaisivat edellä (5 §.I.3.b) käsitellyn kahden eri suhteuttamisluvun valinnan merkitystä. Erityisen selvästi suhteuttamisluvun määräämisen vaikutus ilmenee taulukkoa 14 täydentävästä *liitteen 3* taulukosta C; siinä esitetyt alituomareiden virkarikokset lienevät näet niitä rikoksia, joissa hylätyt syytteet ovat poikkeuksellisen runsaslukuisia.[60]

Taulukoissa 11—13 on hyvin karkeasti *eriytetty* tuomitsematta jätettyjä *rikoslajin mukaan.* Eriyttämisen merkitys havaitaan hyvin selvästi

[60] Ks. *Leppä* 1972, 17, 21 ja 52 ss.

Tuomareiden osalta on asiaintilaa selittäväksi seikaksi ajateltavissa, että useimmiten on kysymys oikeussäännösten virheelliseksi väitetystä tulkinnasta ja että katsottaessa asia virkasyytettä käsittelevässä tuomioistuimessa tulkinnanvaraiseksi syyte yleensä hylättäneen. Ks. jälj. 9 §.II.2.b1 ja c3.

taulukosta 11: *NuorRikL 3—4 §:n* suhteellinen soveltamistiheys näyttää yli kolminkertaiselta jätettäessä juopumuksesta ja liikennerikoksista syytetyt suhteuttamisluvussa huomioon ottamatta niiden lukuunottamiseen verrattuna.[61] NuorRikL 3—4 §:n soveltamisyleisyyttä tarkasteltaessa sanottujen rikosten huomioon ottamatta jättäminen antanee osuvamman yleiskuvan kuin niiden huomioon ottaminen seuraavista syistä.

Juopumuksen poissulkeminen on jo sen takia perusteltavissa, että vuoden 1969 ja sen jälkeisten vuosien luvut ovat siten paremmin vertailukelpoisia aiempien vuosien määriin: juopumuksen rangaistavuus poistettiin vuoden 1969 alusta lukien. Liikennerikokset (lähinnä TLL 6.1 §:ssä säännellyt varomattomuudet liikenteessä ja etenkin TLL 9 §:ssä rangaistaviksi säädetyt liikennerikokset) — samoin kuin juopumus sitä koskevan säännöksen voimassa ollessa — ovat olleet erittäin runsaslukuisia, mutta niistä on jätetty suhteellisesti katsoen harvoin tuomitsematta. Tuomitsematta jättämisen harvinaisuus on helposti ymmärrettävissä, koska ne ovat olleet tyypillisiä rangaistusmääräysmenettelyn kohteina olleita rikoksia.[62] Varhemmin (4 §.IV.3.b) selvitellyn mukaisesti rangaistusmääräystuo-

---

[61] Samansuuntaisista tuloksista jo v:ien 1945—1956 soveltamiskäytäntöä tutkittaessa ks. *SVT* XXIII 88 ja B: 89—92 sekä *Mälkki* 1961, 9 s.

[62] Tilastoluvuista ks. erit. *SVT* XXIII 88, B: 89—92 ja 106, *Kom. miet.* 1961: 41, 8 ss., sekä *HE* n:o 31/1969 vp, 1. Seuraavassa joitakin esimerkkejä. Sakotetuista tuomittiin rangaistusmääräyksin

— v. 1950 67 % (*SVT* XXIII 88, 34),

— v. 1960 78 % (*SVT* XXIII B: 96, 11) ja

— v. 1970 78 % (*SVT* XXIII B: 106, 17).

Rangaistusmääräysmenettelyssä tutkituista rikoksista oli

— v. 1950 juopumuksia 64 % ja moottoriajoneuvoliikennettä koskevia rikoksia 13 % (*SVT* XXIII 88, 35),

— v. 1960 juopumuksia 43 % ja muita liikennerikoksia kuin rattijuoppouksia 49 % (*SVT* XXIII B: 96, 11) sekä

— v. 1970 muita liikennerikoksia kuin rattijuoppouksia 86 % (*SVT* XXIII B: 106, 17 ja 25).

Nykyisin ovat nimenomaan TLL 9 §:ssä tarkoitetut liikennerikokset tyypillisiä rangaistusmääräysmenettelyn kohteina olevia rikoksia. V:n 1970 tuomioistuintilaston mukaan »muista liikennerikoksista» eli lähinnä TLL 9 §:ssä tarkoitetuista rikoksista sakotetuista tuomittiin rangaistusmääräyksin 97 %; nämä rikokset olivat 71 % rangaistusmääräysmenettelyssä tutkituista rikoksista (*SVT* XXIII B: 106, 17 ja 25). —

marilla ei ole oikeutta jättää tuomitsematta. Näiden ja yleensäkin säännöllisesti rangaistusmääräysmenettelyssä tutkittavien rikkomusten osalta toimenpiteistä luopumisen vaiheita lienevät lähinnä ilmoittamatta- ja syyttämättäjättämissäännösten soveltamistilanteet. Tätä väitettä tukee liikennerikkomuksista ilmoittamatta jättämisestä edellä esitetty taulukko 1 (syyttämättä jättämisestä ks. taulukkoa 8 verrattuna taulukkoon 7). Vielä on huomattava, että 15—17-vuotiaita liikennerikoksista tuomitsematta jätettäessä sovellettiin vuosina 1967—1968 vajaassa 40 %:ssa tapauksista muita tuomitsemattajättämissäännöksiä (ilmeisesti lähinnä TLL 9 a.1 §:ää) kuin NuorRikL 3—4 §:ää.[63]

Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n soveltamistiheyttä arvioitaessa asian laita on jonkin verran toinen. Näiden lainkohtien soveltaminen on ollut suhteellisesti paljon harvinaisempaa kuin NuorRikL 3—4 §:n. Sitä paitsi niiden nojalla tuomitsematta jätettyjen keskuudessa TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitetuista liikennerikoksista tuomitsematta jätetyt ovat muodostaneet absoluuttiselta määrältään suurimman osan. Onhan toinen tärkeimmistä »muista» säännöksistä TLL 9 a §:n 1 momentti (toinen RL 3: 5.3), ja se on säädetty koskemaan TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.[64] Sanottu ei silti esimerkiksi vuonna 1971 merkinnyt sitä, että kyseisistä liikennerikoksista tuomitsematta jät-

---

TLL 9 §:ssä tarkoitettujen rikosten erityisen hyvä soveltuvuus kyseisen menettelyn kohteiksi perustuu niiden »uhrittomuuteen»: niillä ei yleensä ole yksityistä asianomistajaa. (Liikennerikosten asianomistajasta ks. *R. Ellilä* 1968 b, 213 ss., erit. 227, *Hertzberg* 1959, ja *L. Heuman* 1973, 155 ss. ja 457 ss.) RangMäärL 8.2 ja 17.1 §:n mukaan asiassa, jonka käsittelyssä tuomioistuimessa on asianomistajalle varattava tilaisuus käyttää puhevaltaa, rangaistusmääräysmenettelyä saadaan soveltaa vain, jos asianomistaja on esitutkinnan toimittajalle tai asianomaiselle viralliselle syyttäjälle ilmoittanut suostuvansa siihen. Nämä määräykset huomioon ottaen rangaistusmääräysmenettely on sellaisten RangMäärL 1—2 §:ssä tarkoitettujen rikkomusten soveliain käsittelytapa, joilla ei ole lainkaan tai yleensä yksityistä asianomistajaa.

63 Tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta lasketut määrät olivat seuraavat v. 1968 (suluissa v. 1967): NuorRikL 3—4 § 32 (45) ja muut säännökset 20 (28) tapausta. Ks. myös jälj. 9 §.V, erit. 2.b.

64 Taulukoissa 12—13 ilmennetään erikseen vain TLL 6.1 ja 9 §:ssä tarkoitettuja liikennerikoksia eikä taulukon 11 tapaan yleensä liikennerikoksia, jotta asianomainen sarake osoittaisi TLL 9 a.1 §:n suhteellista soveltamistiheyttä (v:ien 1965—1968 osalta kylläkin epätarkasti).

täminen olisi ollut suhteellisesti yleisempää kuin muista rikoksista tuomitsematta jättäminen: edellisistä tuomitsematta jätettyjä oli 0.6 % syytetyistä, jälkimmäisistä 1.1 % (taulukko 12).

Karkea vertailu syyttämättä jättämistä koskeviin lukumääriin (edellä 5 §.I.3) osoittaa, että *NuorRikL 3—4 §:n mukainen tuomitsematta jättäminen on ollut tavallisempaa kuin NuorRikL 2 ja 4 §:n mukainen syyttämättä jättäminen.* Edellistä koskevat absoluuttiset määrät olivat vuosina 1970—1972 *1 300—1 500,* jälkimmäistä koskevat 100—400. *Muiden* (kuin sanottujen NuorRikL:n) *säännösten mukainen tuomitsematta jättäminen on puolestaan ollut harvinaisempaa kuin muiden säännösten mukainen syyttämättä jättäminen.* Edellistä koskeva lukumäärä oli vuonna 1971 *1 600,* kun se jälkimmäisen osalta on samana vuonna arvioitavissa yli kaksinkertaiseksi tuohon määrään verrattuna.

b. NuorRikL 3—4 §:n mukainen tuomitsematta jättäminen on taulukoiden 10—13 perusteella ollut varsinkin viime vuosina suhteellisesti paljon yleisempää kuin muiden säännösten mukainen. Esimerkiksi vuosina 1969—1971 oli edellisten säännösten suhteellinen soveltamistiheys noin kymmenkertainen jälkimmäisten säännösten vastaavaan tiheyteen verrattuna. Kun juopumus ja liikennerikokset jätetään tarkastelun ulkopuolelle, NuorRikL 3—4 §:n mukaisen tuomitsematta jättämisen todetaan olevan varsin merkityksellisen, rikoksentekohetkellä 15—17-vuotiaisiin kohdistettavien rikosseuraamusten lajin.[65] Lausuttua havainnollistaa taulukko 15.

---

[65] Taulukon 15 tilannetta ounastelleesta kehityksestä vv. 1950—1958 ks. *Mälkki* 1961, 5. Mälkin mielestä tuomitsematta jätetyt muodostavat henkilöryhmän, jonka suuruus on otettava huomioon kriminaalipoliittisissa tutkimuksissa.

Vrt. *Kom.miet.* 1972: A 1, 23 ss., jossa tuomitsematta jättämisen merkitystä ei pidetä suurena. Käsitykseen lienee vaikuttanut se, että NuorRikL 3—4 §:n mukaisten tuomitsematta jättämisten määrät on mietinnössä suhteutettu kaikista rikoksista syytettyjen 15—17-vuotiaiden määrään (ks. edellä taulukkoa 10). Sitä vastoin ehdolliseen vapausrangaistukseen ja sakkoon tuomittujen suhteellista osuutta on tarkasteltu juopumuksesta ja liikennerikoksista tuomittuja lukuunottamatta. — Mielestäni on ollut harhaanjohtavaa suhteuttaa tuomitsematta jätettyjen ja ehdolliseen vapausrangaistukseen tai sakkoon tuomittujen määriä selostetuin tavoin erilaisesti. Taulukot 10—11 havainnollistavat suhteuttamisluvun valinnan suurta vaikutusta.

Taulukko 15. Ensimmäisessä oikeusasteessa rangaistukseen tuomitut ja NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt ikäryhmän ja seuraamuslajin mukaan vuosina 1967—1968, juopumusta (RL 43: 6) ja liikennerikoksia lukuunottamatta.

Ikäryhmä ja vuosi	Seuraamuslaji					Yhteensä	
	Ehdoton sakko %	Ehdoton vapausrangaistus %	Ehdollinen vapausrangaistus %	Muu rangaistus %	NuorRikL 3—4 §:n mukainen tuomitsematta jättäminen %	%	(N)
15—17-v.							
1967	54	6	22	—	18	100	(6 113)
1968	50	6	23	0	20	99	(5 665)
18—20-v.							
1967	75	12	12	1	.	100	(8 853)
1968	71	13	14	2	.	100	(8 042)
21-v.—							
1967	80	14	5	0	.	99	(28 780)
1968	79	15	6	0	.	100	(28 797)

Lähteet: tuomitsematta jätettyjä koskevien absoluuttisten lukumäärien osalta *tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto* (ks. edellä taulukkoa 11) sekä muiden määrien osalta *SVT* XXIII B: 103—104, taulut B.

Huomautuksia. a) Muulla rangaistuksella tarkoitetaan taulukossa viraltapanoa, viran toimittamisesta erottamista, varoitusta ja järjestysrangaistusta (ks. *SVT* XXIII B: 103—104, tauluja B). — Ehdolliseen sakkoon tuomittuja ei ole otettu taulukossa huomioon (heitä oli kaikenikäisten tekemät kaikenlajiset rikokset mukaan luettuina 60 vuonna 1967 ja 48 vuonna 1968; ks. *SVT* XXIII B 103—104, taulut 1).

b) Edellä (5 §.I.1.b) todetun mukaisesti osoittautui tuomioistuintilaston alkuperäisaineistoa käsiteltäessä, että NuorRikL 3—4 §:ää olisi lain vastaisesti jossakin määrin sovellettu vanhempiinkin henkilöihin kuin 15—17-vuotiaisiin. Tässä taulukossa samoin kuin koko tutkimuksessa on kuitenkin katsottu NuorRikL 3—4 §:ää sovelletun vain 15—17-vuotiaisiin. Sen vuoksi taulukossa on merkitty piste (= tieto loogisesti mahdoton) vähintään 18-vuotiaita koskevien kyseisten soveltamistapausten kohdalle.

Taulukosta 15 nähdään sakkoon tuomittujen 15—17-vuotiaiden prosentuaalisen osuuden olevan pienen, kun sitä verrataan vähintään 18-

vuotiaiden vastaavaan osuuteen. Myös ehdottomaan vapausrangaistukseen tuomittujen osuus on edellisten osalta pienempi kuin jälkimmäisten. Vastapainona noin viidesosa 15—17-vuotiaista on jätetty tuomitsematta NuorRikL 3—4 §:n nojalla. Niin ikään ehdollinen vapausrangaistus on 15—17-vuotiailla tavallisempi kuin heitä vanhemmilla.

Taulukon 15 perusteella ei kyetä sanomaan, mihin seuraamukseen 15—17-vuotias olisi tuomitsematta jättämisen sallittavuuden puuttuessa tuomittu. Taulukosta päätellen ovat luultavimmat vaihtoehdot ehdoton sakko ja ehdollinen vapausrangaistus, tässä järjestyksessä. Kuva tarkentuu jäljempänä rikoslajikohtaisen tarkastelun yhteydessä.[66]

Kiinnitettäessä huomiota NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen prosentuaalisen määrän vaihteluihin havaitaan taulukosta 10, että määrä on ollut 1950-luvun alkupuolelta lähtien laskussa aina vuoteen 1963. Tällöin alkoi lähes yhtäjaksoisena (vuosia 1967 ja 1970—1971 lukuunottamatta) jatkunut nousu. Vuoden 1965 puolivälissä voimaan tulleella TLL 9 a §:n 1 momentilla luvallistettu vähäisten liikennerikosten tuomitsematta jättäminen ei näy vaikuttaneen NuorRikL 3—4 §:n mukaisten tuomitsematta jättämisten määrää alentavasti.

Vaikka vuoden 1967 alusta voimaan tulleen RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisen ensisilmäykseltä luulisi selittävän vuonna 1967 alentunutta NuorRikL 3—4 §:n mukaisten tuomitsematta jättämisten määrää, niin ei ainakaan merkittävästi ole asian laita: liitteessä 4 olevan taulukon A mukaan muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt nuoret henkilöt olivat vuonna 1967 vain 0.2 % 15—17-vuotiaista syytetyistä, kun NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen määrän lasku vuodesta 1966 vuoteen 1967 oli taulukon 10 mukaan 0.9 prosenttiyksikköä.

Se, että NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen suhteellinen määrä lisääntyi vuonna 1969 edellisvuosiin verrattuna, on ilmeisesti osaksi johtunut juopumuksen dekriminalisoinnin voimaan saattamisesta vuoden 1969 alussa. Taulukoiden 10—11 vertailu osoittaa tuomitsematta jätettyjen määrää koskevan suhdeluvun olleen vuosina 1967—1968 0.5—

---

66 Sanotun johdosta ks. *Esitysluonnos* 1973, 3.

Vrt. *Kom. miet.* 1972: A 1, 26: »....ehdollinen vapausrangaistus ja sakkorangaistus ovat tuomioistuinkäytännössä toistensa vaihtoehtoja ja... alle 18-vuotiaisiin usein sovelletaan ehdollista tuomiota sakon sijasta.» Tämän lausuman johdosta vrt. ed. alav:ssä 65 mietinnöstä esittämääni kritiikkiin.

0.6 prosenttiyksikköä suuremman jätettäessä juopumus lukuunottamatta suhteuttamisluvussa verrattuna sen huomioon ottamiseen.

c. Tuomioistuintilasto-julkaisuun ei ole sisällytetty tuomitsematta jättämistä koskevia yksityiskohtaisia tietoja. Vuodesta 1970 alkaen siitä on tarkoitus näkyä muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen määrä jaoteltuna ainakin kahteen ryhmään: rikoksen vähäisyyden vuoksi ja TLL 9 a §:n nojalla tuomitsematta jätetyt. Ajallisesti pitemmän vertailun helpottamiseksi olen laatinut edeltäneen taulukon 12 sarakkeen 1 siten, että se osoittaa TLL 9 a §:n 1 momentin suhteellista soveltamistiheyttä vuosina 1965—1968 ja 1970—1971 (hiukan epätarkasti vuosien 1965—1968 osalta). Saman taulukon sarake 2 osoittaa vastaavasti muiden tuomitsemattajättämissäännösten (lähinnä RL 3: 5.3:n) suhteellista soveltamisyleisyyttä.

Vuonna 1971 yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyistä oli

— 53 %	RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin (»rikoksen vähäisyyden» vuoksi),
— 44 %	TLL 9 a §:n 1 momentin ja
— 3 %	muiden säännösten nojalla tuomitsematta jätettyjä.[67]
100 %	(N = 1 581)

Palautettakoon vertailuna mieleen, että syyttämättä jättämistä koskevien säännösten soveltaminen jakautui ennen 1. 4. 1959 perustetuissa kaupungeissa samana vuonna RL 15 §:n 2 momentin, TLL 9 a §:n 1 momentin ja muiden säännösten kesken seuraavasti: 36 %, 52 % ja 12 % (taulukko 8). Kumpaakaan prosenttijakaumaa esitettäessä ei tällöin ole otettu huomioon NuorRikL 2 ja 4 §:n tai 3—4 §:n soveltamista.

d. Sen selvittämiseksi, *mistä rikoksista* on jätetty tuomitsematta ja miten NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten mukaan tuomitsematta jätetyt ehkä eroavat toisistaan tässä suhteessa, olen vuosien 1967—1968 osalta laatinut tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta Tilastokeskuksen tietokonepalvelua hyväksi käyttäen[68] *liitteessä 3* olevan, rikoslajit-

[67] *SVT* XXIII B: 107:ää koskeva ennakkotieto.

Tekstissä mainittuja prosenttilukuja vastaavat absoluuttiset määrät ovat 834 (RL 3: 5.3), 701 (TLL 9a.1 §) ja 46 (muut säännökset).

[68] Tätä tutkimusta varten Tilastokeskuksen tietokonepalvelua hyödyntäessäni on siellä suoritetusta työstä huolehtinut lähinnä luonnont.kand. Riitta *Rönkkö*.

taisen yksityiskohtaisen taulukon A. Liitetaulukosta näkyvät sekä absoluuttiset lukumäärät että 10 000 asianomaisesta rikoslajista syytettyä (NuorRikL 3—4 §:n osalta rikoksentekohetkellä 15—17-vuotiasta syytettyä) kohti lasketut suhteelliset määrät. Kyseisen liitetaulukon perusteella olen sisällyttänyt seuraavaan taulukkoon 16 *NuorRikL 3—4 §:n mukaisten* tuomitsematta jättämisten edellytyksinä olleiden rikosten kymmenen tavallisinta lajia niiden absoluuttisten määrien mukaisessa järjestyksessä. Nämä kymmenen rikoslajia on samassa taulukossa pantu myös suhteellisten määriensä mukaiseen järjestykseen.

Taulukko 16. NuorRikL 3—4 §:n mukaisten tuomitsematta jättämisten edellytyksinä olleiden rikosten kymmenen tavallisinta lajia niiden absoluuttisten määrien mukaisessa järjestyksessä ja näiden kymmenen rikoslajin suhteellisten määrien mukainen järjestys vuonna 1968.

Rikoslajin absoluuttista yleisyyttä koskeva järjestysnumero ja nimi	Tuomitsematta jätetyt		Prosenttiluvun mukainen, em. 10 rikoslajin keskinäinen järjestysnumero
	N	% 15—17-v. ao. rikoslajia koskevista syytetyistä	
1. Näpistys	345	60	1.
2. Varkaus	161	29	6.
3. Törkeä varkaus	157	17	8.
4. Varastetun tavaran kätkeminen	104	52	3.
5. Tavallinen tai törkeä moottoriajoneuvon luvaton käyttöönottaminen	61	23	7.
6. Viranomaisen erehdyttäminen	38	32	4.
7. Luvaton irtaimen omaisuuden käyttäminen. Luvaton tai omavaltainen käyttöönottaminen	34	31	5.
8. Muu luvaton ryhtyminen rikoksen kautta saatuun tavaraan (vrt. 4)	25	53	2.
9. Lievä pahoinpitely	23	9	9.
10. Väkijuomien luvaton hallussapito	21	4	10.
Kaikki rikoslajit	*1 193*	7	
— Muut rikoslajit kuin juopumus ja liikennerikokset	1 161	22	

Lähde: liitteen 3 taulukko A. Liitetaulukon lukumäärät on laskettu *tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta.* — Liitetaulukosta näkyvät rikoslajeja vastaavat lainkohdat.

Huomautus. Edellä (5 §.I.1.b) selostetuista syistä taulukon suhdeluvut lienevät yleensä jonkin verran todellisia korkeampia (vrt. kahta alimmaista prosenttilukua taulukoiden 10—11 vastaaviin lukuihin).

Taulukon 16 täydennykseksi todettakoon, että vuotta 1968 koskevasta tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta käy ilmi *useimmista mainituista kymmenestä rikoslajista jätetyn 15—17-vuotiaita tuomitsematta myös RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan.* Sellaiset tapaukset olivat kuitenkin harvinaisia: näpistyksestä tuomitsematta jätettyjä oli seitsemän, väkijuomien luvattomasta hallussapidosta kolme, varkaudesta kaksi sekä törkeästä varkaudesta, moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta, viranomaisen erehdyttämisestä, luvattomasta irtaimen omaisuuden käyttämisestä (taikka luvattomasta tai omavaltaisesta käyttöönottamisesta) ja muusta luvattomasta ryhtymisestä rikoksen kautta saatuun tavaraan kustakin yksi nuori henkilö.

Vertailuna *vuoden 1967* vastaaviin tietoihin on liitteessä 3 olevan taulukon A perusteella todettavissa, että vuoden 1968 osalta mainitut kymmenen rikoslajia sijoittuivat jokseenkin samoin tuonakin vuonna sekä absoluuttisesti että suhteellisesti katsoen: viiden ensimmäisen rikoslajin absoluuttisten lukujen mukainen järjestys oli täsmälleen sama ja lisäksi kolme muuta rikoslajia (luvaton irtaimen omaisuuden käyttäminen ym., viranomaisen erehdyttäminen ja väkijuomien luvaton hallussapito) sijoittui kymmenen ensimmäisen joukkoon.

Tärkeä kyseisestä liitetaulukosta tehtävä täydennys on, että *usean lajisista absoluuttisesti katsoen vähälukuisista rikoksista NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä koskeva prosenttimäärä on ollut sata tai sitä lähellä.* On kuitenkin muistettava, että nämä suhdeluvut lienevät yleensä jonkin verran todellisuutta korkeampia (ks. edellä 5 §.I.1.b). Liitetaulukon mukaan seuraavissa rikoslajeissa tuomitsematta jättämisen prosentuaalinen osuus oli sata (suluissa niiden rikosten absoluuttinen määrä, joista jätetty tuomitsematta):

— vuonna 1967: sukurutsa (1), mielipuolen naisen makaaminen (3), räjäyttäminen (1) ja luvaton valtakunnan rajan ylittäminen (1) sekä

— vuonna 1968: sukurutsa (2), vaaran aiheuttaminen rautatieliikenteelle (1) ja haitan aiheuttaminen rautatien ym. käyttämiselle (1).

Vähintään puolet 15—17-vuotiaista syytetyistä jätettiin sanottuina vuosina NuorRikL 3—4 §:n mukaan tuomitsematta seuraavissa rikoslajeissa (suluissa jälleen absoluuttinen luku):

Taulukko 17. NuorRikL 3—4 §:n nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt eräiden rikoslajeja koskevien ryhmien mukaan vuosina 1967—1968 ja 1971—1972.

Rikoslajeja koskevat ryhmät	Tuomitsematta jätetyt vuosittain			
	1967	1968	1971	1972
I. Rikoslakia vastaan tehdyt rikokset	*1 045*	*1 078*	*1 124*	*1 091*
A. Valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneet rikokset	107	117	103	131
— Niistä RL 16 lukua vastaan tehtyjä rikoksia	35	40	49	71
B. Yksilöön kohdistuneet rikokset (paitsi omaisuusrikokset)	24	23	24	34
— Niistä pahoinpitelyrikoksia (törkeät ja lievät pahoinpitelyt mukaan luettuina	20	23	22	28
C. Omaisuusrikokset	911	938	997	926
— Niistä varkausrikoksia (törkeät varkaudet, murrot ja näpistykset mukaan luettuina)	683	666	705	669
II. Muut rikokset	*94*	*80*	*173*	*237*
— Niistä liikennerikoksia	45	32	44	60
— Niistä alkoholilaki- tai huumausainerikoksia	37	36	117	160
(III. Tuntematon)	(1)	(35)	(—)	(—)
Kaikkiaan	*1 140*	*1 193*	*1 297*	*1 328*

Lähde: liitteen 3 taulukko B. Liitetaulukon vuosia 1967—1968 koskevat lukumäärät perustuvat *tuomioistuintilaston alkuperäisaineistoon.* Vuosia 1971—1972 koskevat tiedot on saatu *Tilastokeskuksessa* säilytettävistä *taulukkokäsikirjoituksista.* — Liitetaulukosta näkyvät rikoslajeja vastaavat lainkohdat.

Huomautus. Vuosia 1967—1968 koskevat lukumäärät perustuvat tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta olevina tuomioluetteloiden otteisiin, kun taas vuosia 1971—1972 koskevien määrien pohjana ovat tuomioistuinten Tilastokeskukselle lähettämät erilliset ilmoitukset (ks. taulukkoon 10 liittyvää alav:tä 58).

— vuonna 1967: sukupuolikuria loukkaava teko lapsen tai nuoren nähden (3), haureus samaa sukupuolta olevan kanssa (4), aseen nostaminen (1), ikkunoiden rikkominen ym. (3), pesänkavaltaminen (2), vaaran aiheut-

taminen rautatieliikenteelle (1), posti- tai lennätinvirkamiehen virkarikos (1) sekä

— vuonna 1968: perätön lausuma esitutkinnassa (4), haureuden harjoittaminen alle 15-vuotiaan kanssa (10), kotirauhan rikkominen (2), väärä ilmianto (1), löytötavaran salaaminen (6), yleisen asiakirjan väärentäminen (15) ja tulen varomaton käsittely (4).

Koska liitteen 3 taulukko A ja taulukko 16 koskevat vuosia 1967—1968, on näyttänyt aiheelliselta esittää samassa liitteessä, *taulukossa B*, tietoja myös *vuosina 1971—1972* määrätyistä NuorRikL 3—4 §:n mukaisista tuomitsematta jättämisistä. Liitteessä 3 olevan taulukon B hyödyntämistä haittaa se, ettei sitä varten ollut mahdollista laskea vastaavia suhdelukuja kuin saman liitteen taulukossa A. Suhteuttamislukuja ei näet ollut saatavissa taulukkoa laadittaessa. Vertailu taulukon A suhdelukuihin antaa kuitenkin viitteitä myös taulukon B suhdeluvuista. Taulukko 17 on liitteen 3 taulukkoon B perustuva yhdistelmä.

Taulukko 17 ja liitteessä 3 oleva taulukko B osoittavat, ettei NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjä koskevissa, rikoslajittaisissa absoluuttisissa lukumäärissä ole tapahtunut *olennaisia muutoksia aikavälillä 1967—1972*. Huomion arvoisia ovat kyllä *huumausainerikokset:* vuosina 1967—1968 niistä ei jätetty ketään tuomitsematta, vuosina 1971—1972 60—80. Sen, ettei edellisinä vuosina jätetty huumausainerikoksista ketään NuorRikL 3—4 §:n mukaan tuomitsematta, tekee ymmärrettäväksi havainto, että vuonna 1967 ei ollut yhtäkään 15—17-vuotiasta huumausainerikoksesta syytettyä (muun ikäisiä yhteensä kuusi) ja että seuraavana vuonna heitä oli vain 26 (kaikkiaan 84).[69]

Vertailu vuosina 1971—1972 NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätettyihin (edellä taulukko 6) havainnollistaa, että nimenomaan *omaisuusrikoksista* tuomitsematta jättäminen on paljon tavallisempaa kuin syyttämättä jättäminen. NuorRikL 3—4 §:n mukainen tuomitsematta jättäminen on ollut sekä absoluuttisesti että suhteellisesti erittäin tavallista silloin, kun henkilö on ollut syytettynä varkausrikoksista, luvattomasta ryhtymisestä rikoksen kautta saatuun tavaraan, luvattomasta irtaimen omaisuuden käyttämisestä tai moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöön-

69 Huumausainerikoksia koskevat tiedot ovat tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta. V:n 1968 osalta ks. myös *SVT* XXIII B: 104, 23.

Taulukko 18. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n mukaisen tuomitsematta jättämisen edellytyksinä olleiden rikosten kymmenen tavallisinta lajia niiden absoluuttisten määrien mukaisessa järjestyksessä ja näiden kymmenen rikoslajin suhteellisten määrien mukainen järjestys vuonna 1968.

Rikoslajin absoluuttista yleisyyttä koskeva järjestysnumero ja nimi	Tuomitsematta jätetyt		Prosenttiluvun mukainen, em. 10 rikoslajin keskinäinen järjestysnumero
	N	% ao. rikoslajia koskevista syytetyistä	
1. Varomattomuus liikenteessä	558	1.4	7.
2. Näpistys	134	5.7	2.
3. TLL 9 §:ssä tarkoitettu liikennerikos	96	0.1	10.
4. »Muut kuin em. yleiset lait ja asetukset»	41	3.2	3.
5. Petos	33	2.5	5.
6. Lievä pahoinpitely	23	0.8	8.
7. »Muut kuin em. liikennerikokset»	20	7.3	1.
Laki radiolaitteista	20	1.8	6.
9. Vahingonteko	14	2.6	4.
10. Väkijuomien luvaton myynti	12	0.6	9.
Kaikki rikoslajit	*1 092*	*0.5*	
— Muut rikoslajit kuin juopumus, varomattomuus liikenteessä ja TLL 9 §:ssä tarkoitettu liikennerikos	432	0.8	

Lähde: liitteen 3 taulukko A. Liitetaulukon lukumäärät on laskettu *tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta.* — Liitetaulukkoon on merkitty rikoslajeja vastaavat lainkohdat.

ottamisesta. Esimerkiksi vuonna 1968 tuomitsemattajättämisprosentit vaihtelivat näissä rikoksissa 17 %:sta 60 %:iin. Suhdelukujen perusteella tuomitsematta jättäminen on ollut vielä yleisempää eräiden harvinaisten rikosten suhteen. Esimerkiksi vuosina 1967—1968 jätettiin kaikki tai

lähes kaikki eräitä siveellisyysrikosten lajeja koskevista syytetyistä 15—17-vuotiaista NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta.[70]

e. Seuraavaksi esitän taulukossa 18 *vuoden 1968 osalta muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n* (eli siis lähinnä RL 3:5.3:n ja TLL 9 a.1 §:n) *nojalla* tuomitsematta jättämisen edellytyksinä olleiden rikosten lajeista kymmenen yleisintä niiden absoluuttisten lukujen mukaisessa järjestyksessä.

Verrattaessa taulukon 18 tietoja vuoden 1967 vastaaviin, liitteen 3 taulukosta A nähtäviin tietoihin havaitaan tässäkin tapauksessa useimpien rikoslajien olleen absoluuttiselta lukumäärältään kymmenen yleisimmän joukossa myös vuonna 1967: lähes samassa järjestyksessä tavallisimpia rikoslajeja olivat muut paitsi vahingonteko ja väkijuomien luvaton myynti.

Joistakin harvinaisista rikoslajeista on tuomitsematta jättämisen prosentuaalinen osuus ollut varsin korkea. Niinpä liitteessä 3 olevasta taulukosta A näkyy, että vuonna 1967 tuo suhdeluku (suluissa absoluuttinen luku) oli vaikean ruumiinvamman aiheuttaneen hyökkäyksen tai tappelun osalta 33 % (1), luvattoman valtakunnan rajan ylittämisen osalta 10 % (1), tietäjäntoimen ym. harjoittamisen maksusta osalta 100 % (1) ja työsopimus- ja työehtosopimuslain rikkomisen osalta 50 % (1). Vuonna 1968 koski vastaava korkea suhdeluku suljetun kirjeen luvatonta avaamista tai hävittämistä: 33 % (1).

Vertailun helpottamiseksi etenkin taulukoihin 9 ja 17 on taulukossa 19 karkeasti ryhmitelty rikoslajeja noissa edellisissä taulukoissa toteutetulla tavalla.

Taulukoiden 17 ja 19 tietoja on vuoden 1972 osalta mahdollista täydentää *huumausainerikoksia* koskevilla luvuilla. Edellä (5 §.I.3.a) selvittämäni mukaisesti virallisten syyttäjien on täytynyt lähettää tuolta vuodelta oikeuskanslerinvirastolle käsittelemiensä huumausainerikosten määrää koskevia tilastotietoja. Heidän on ollut lähetettävä vastaavat tiedot myös tuomioistuinten ratkaisemista huumausainerikosasioista. Tällöin on

---

70 *Mälkki* (1961, 8 ss.) on tehnyt selkoa NuorRikL 3—4 §:ään perustuvan tuomitsematta jättämisen yleisyydestä eräiden rikoslajien mukaan v:ilta 1945—1950 ja 1951—1956. Selvitys käy olennaisissa kohdin yksiin tekstissä esiin tuodun kanssa. Jo Mälkin tarkastelemina vuosina omaisuusrikoksista tuomitsematta jättäminen oli eri rikoslajeista tai rikoslajiryhmistä suhteellisesti selvästi yleisintä.

Taulukko 19. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n (eli lähinnä RL 3: 5.3:n ja TLL 9 a.1 §:n) nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt eräiden rikoslajeja koskevien ryhmien mukaan vuosina 1967—1968.

Rikoslajeja koskevat ryhmät	Tuomitsematta jätetyt vuosittain	
	1967	1968
I. Rikoslakia vastaan tehdyt rikokset	*175*	*303*
A. Valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneet rikokset	29	65
— Niistä RL 16 lukua vastaan tehtyjä rikoksia	13	23
B. Yksilöön kohdistuneet rikokset (paitsi omaisuusrikokset)	17	26
— Niistä pahoinpitelyrikoksia (törkeät ja lievät pahoinpitelyt mukaan luettuina)	10	24
C. Omaisuusrikokset	129	212
— Niistä varkausrikoksia (törkeät varkaudet, murrot ja näpistykset mukaan luettuina)	90	143
II. Muut rikokset	*631*	*788*
— Niistä liikennerikoksia	563	679
— Niistä väkijuomalakirikoksia	11	18
(III. Tuntematon)	(—)	(1)
Kaikkiaan	*806*	*1 092*

Lähde: liitteen 3 taulukko A. Liitetaulukon lukumäärät ovat *tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta.* — Liitetaulukosta ilmenevät rikoslajeja vastaavat säännökset.

täytynyt ilmetä muun muassa, kuinka monessa tuomioistuimen ratkaisemassa asiassa on jätetty tuomitsematta rangaistukseen. Lainkohtia ei ole ollut mainittava, joten tuomitsematta jättäminen on saattanut perustua paitsi RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttiin tai NuorRikL 3—4 §:ään myös RL 3 luvun 3 §:n 1 momenttiin. Lähes kaikissa tapauksissa tuomitsematta jättäminen lienee kuitenkin perustunut joko ensiksi mainittuun tai toiseksi mainittuihin lainkohtiin.

Tuomioistuinten vuonna 1972 käsittelemistä sellaisista huumausainerikosasioista, joissa syytetty tuomittiin rangaistukseen tai jätettiin siihen

tuomitsematta, (N = 904) oli tuomitsematta jättämiseen johtaneita 250 eli 28 %. Huumausaineen luvattoman käytön osalta (N = 535) vastaava osuus oli 39 %.[71] Vertailuna voidaan liitteessä 3 olevasta taulukosta B todeta, että NuorRikL 3—4 §:n nojalla huumausainerikoksista tuomitsematta jätettyjä oli 78 vuonna 1972.

Toinen aiheellinen täydennys koskee *virkarikoksia.* Liitteessä 3 olevasta taulukosta C ilmenevät RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla virkarikoksista yleisissä tuomioistuimissa lainvoimaisesti tuomitsematta jätettyjen määrät vuosilta 1967—1972. Huomio kohdistuu erityisesti alituomareiden virkarikoksista tuomitsematta jätettyjen määriin. Vuosina 1969—1972 oli näistä rikoksista tuomitsematta jätettyjä 13—31 % suhteutettuna samoista rikoksista tuomittujen ja tuomitsematta jätettyjen yhteismäärään. Kaikista virkarikoksista tuomitsematta jätettyjä koskevat vastaavat osuudet olivat samoina vuosina 10—21 %.[72] Kun alituomareiden virkarikoksista syytetään hovioikeuksissa [73] ja niitä koskevat asiat lienevät hovioikeuksien ensimmäisinä oikeusasteina käsittelemistä asioista selvästi lukuisimpia, ne ymmärrettävästi ovat tuomitsematta jättämisen

---

71 Tiedot ovat oikeuskanslerinvirastossa laaditusta yhdistelmätaulukosta.

Asiat, joissa jätettiin tuomitsematta, jakautuivat eri huumausainerikosten kesken seuraavasti (suluissa tuomitsemattajättämisprosentti):

— 206 (39 %) huumausaineen luvattomia käyttöjä,
— 19 (19 %) huumausaineen luvattomia hallussapitoja,
— 11 (92 %) lääkemääräyksen tai muun asiakirjan luovuttamisia,
— 12 (7 %) muita HuumausaineL 2 §:ssä tarkoitettuja rikoksia,
— 2 (4 %) HuumausaineL 5.1 §:ssä tarkoitettuja salakuljetuksia.

250 (28 %)

V:lta 1973 käytettävissä olevien tietojen mukaan tuomioistuinten tällöin käsittelemistä sellaisista huumausainerikosasioista, joissa syytetty tuomittiin rangaistukseen tai jätettiin siihen tuomitsematta, (N = 794) oli tuomitsematta jättämiseen johtaneita 129 eli 16 %. Huumausaineen luvattomasta käytöstä syytetyistä (N = 462) jätettiin tuomitsematta 101 eli 22 %. Ks. Syyttäjäsanomat n:o 1/1974, 9 s. — *Tuomitsemattajättämisprosentin pienenemistä v:sta 1972 v:een 1973* selittäisi se Syyttäjäsanomissa huumausaineasioiden määrien alenemisen syitä selvitettäessä esitetty arvelu, että poliisin toimenpiteet on enenevästi suunnattu nimenomaan päätekijöiden vastuuseen saattamiseen; sellaisen suuntaamisen otaksutaan vähentäneen merkitykseltään vähäisempien tekojen ilmituloa.

72 Liitteessä 3 olevan taulukon C tiedot perustuvat julkaisuissa OKa 1967—1972 oleviin tilastoihin. Ks. myös *Leppä* 1972, 16, 21 ja 52 ss.

73 Ks. OK 8: 2:n 7 kohtaa ja *Tirkkonen* 1969, 187 s.

määrältään olennaisesti yhtäpitäviä hovioikeuksissa tuomitsematta jätettyjä koskevien lukujen kanssa (ks. edellä taulukkoa 14).[73a]

f. Tuomitsematta jättämistä koskevan selvittelyn päätteeksi esitän pari alustavaa, *syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen keskinäiseen suhteeseen liittyvää arviota.* Edellä on ilmennyt, että NuorRikL 3—4 §:n mukainen tuomitsematta jättäminen on ollut paljon tavallisempaa kuin saman lain 2 ja 4 §:ään perustuva syyttämättä jättäminen, kun taas muiden säännösten (lähinnä TLL 9 a 1 §:n ja RVA 15.2 §:n) mukainen syyttämättä jättäminen on näyttänyt olevan yleisempää kuin vastaaviin säännöksiin (lähinnä TLL 9 a.1 §:ään ja RL 3: 5.3:een) nojautuva tuomitsematta jättäminen. Edelleen on osoittautunut, että syyttämättä jättämisen kohteina olleisiin 15—17-vuotiaisiin on sovellettu paljon useammin RVA 15 §:n 2 momenttia kuin NuorRikL 2 ja 4 §:ää. Tuomitsematta jättämisen kohteina olleiden 15—17-vuotiaiden osalta tilanne on ollut päinvastainen: heihin on sovellettu monin verroin lukuisammin NuorRikL 3—4 §:ää kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia.[74]

Selostettua asiaintilaa selittäviksi, itse *syyttämättä ja tuomitsemattajättämissäännöksiin* liittyviksi seikoiksi ovat nähdäkseni ajateltavissa

---

[73a] Virkarikoksia koskevasta tuomitsematta jättämisestä tai yleensä niiden seuraamuksista puhuttaessa on syytä muistaa ed. jaksossa 3 §.I.3.a—b kosketellut *huomautuksenantomenettely* ja muihin kuin tuomarinviran haltijoihin nähden käytettävissä oleva *kurinpitomenettely.* Edelleen on huomion arvoista, että tuomareiden virkasyytejuttuja käsiteltäessä on eräissä oikeustapauksissa *syyte hylätty virheellisen menettelyn lievyyden vuoksi.*

Tapauksista, joissa alituomari on jätetty virkarikoksesta tuomitsematta, joissa hänet on tuomittu rangaistukseen, joissa häntä koskeva syyte on hylätty virheellisyyden lievyyden vuoksi tai joissa oikeuskansleri tai eduskunnan oikeusasiamies on tyytynyt huomauksen antamiseen, ks. jälj. 9 §.II.2.b1.

[74] Sanottua havainnollistavat seuraavat lukumäärät. RVA 15.2 §:n nojalla v. 1971 syyttämättä jätetyistä oli 384 (eli 31 % kaikista) 15—17-vuotiaita, kun taas muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n (eli lähinnä RL 3: 5.3:n) nojalla muista rikoksista kuin TLL 6.1 tai 9 §:ssä tarkoitetuista tuomitsematta jätettyjen 15—17-vuotiaiden määrä oli 35 (8 %) v. 1968. (Lähteinä *Tilastotiedotus* OI 1973: 4, 10, ja tuomioistuintilaston v:a 1968 koskeva alkuperäisaineisto.)

NuorRikL 2 ja 4 §:n perusteella syyttämättä jätettyjä oli v. 1971 93 edeltäneen taulukon 6 mukaan; NuorRikL 3—4 §:n mukaan tuomitsematta jätettyjä oli puolestaan 1 193 v. 1968 edellä olleen taulukon 16 mukaan. Siten 15—17-vuotiaita syyttämättä jätettyjä oli v. 1971 kaikkiaan 481 ja samanikäisiä tuomitsematta jätettyjä v. 1968 1 228.

seuraavat: Ensinnäkin koska NuorRikL 2 §:ssä säädetty muodollinen edellytys rajoittaa kyseisen lain mukaisen syyttämättä jättämisen alan ahtaaksi, on sovellettu kaikenikäisiä koskevaa säännöstä (RVA 15.2 §:ää) silloinkin, kun muuten — esimerkiksi asian saattamiseksi NuorRikL 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla sosiaalilautakunnan tietoon sen mahdollisia toimenpiteitä varten — sovellettaisiin mieluummin NuorRikL 2 ja 4 §:ää. Tuomitsematta jättämisen osalta ei samanlaista tarvetta ole sen vuoksi, että NuorRikL 3 §:ssä säädetty muodollinen edellytys lienee alaltaan laajempi kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitettu vastaava edellytys.[75]

Toiseksi se, että kaikenikäisiä koskevista säännöksistä syyttämättäjättämissäännösten soveltaminen on ollut yleisempää kuin tuomitsemattajättämissäännösten, selittyy osaksi yllä ilmenneellä *15—17-vuotiaiden »yliedustuksella» soveltamistapauksissa.* Sitä paitsi edellä a-jaksossa selvitellyn mukaan *yleisesti rangaistusmääräysmenettelyssä tutkittavien rikkomusten* (varsinkin TLL 9 §:ssä tarkoitettujen liikennerikosten ja vuoteen 1968 saakka myös juopumuksen) *osalta toimenpiteistä luopumisen vaiheita* näyttävät olevan *lähinnä ilmoittamatta- ja syyttämättäjättämistilanteet.*

Edelleen voidaan viitata *RVA 15 §:n 2 momentin ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin (samoin kuin PolL 14 §:n 2 momentin) samansisältöisyyteen.* Silloin kun usealla viranomaisella (tuomioistuimella, virallisella syyttäjällä ja erään rajoituksen huomioon ottaen myös poliisimiehellä) on yhtä laajaksi määritelty valta luopua toimenpiteistä, ei ole ihmeteltävää, jos ylimmänasteiseen elimeen — tuomioistuimeen — valikoituu toimenpiteistä luopumisen edellytykset täyttäviä rikoksia jokseenkin vähän (vrt. jäljempänä 8 §.I.2).

II. Eräistä tuomitsemattajättämissäännösten soveltamiseen vaikuttavista tekijöistä

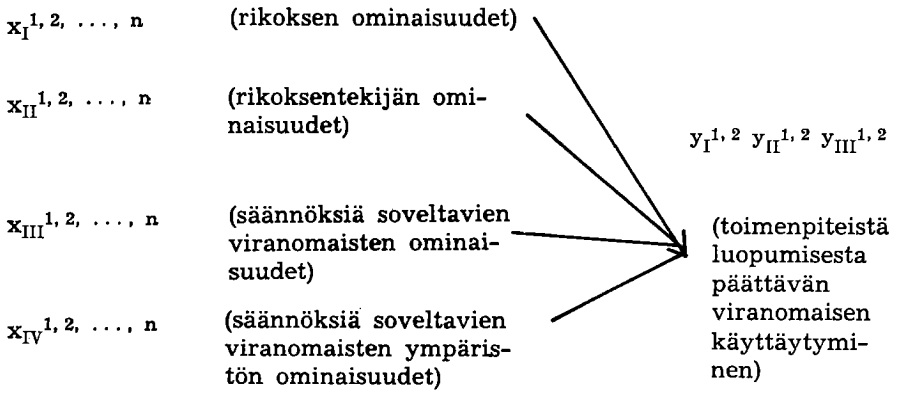
1. Alustavia huomautuksia

a. Olen edellä (5 §.I) pyrkinyt antamaan yleiskuvan kaikenlajisten toimenpiteistä luopumisten soveltamistiheydestä. Lisäksi olen syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen osalta jossakin määrin eritellyt *rikoslajin*

[75] RL 3:5.3:n ja NuorRikL 3—4 §:n sisällön vertailusta ks. jälj. 8 §.IV.2.

merkitystä soveltamistiheyden kannalta: olen osoittanut syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen yleisyyden suuresti vaihtelevan rikoslajin mukaan. Tällöin en ole tyytynyt tarkastelemaan vain rikoslajin sinänsä vaikutusta, vaan myös rikoslajin *yleisyyden* (siitä syytettyjen määrän) merkitystä. Olen jälkimmäistä seikkaa koskevan suhdeluvun käytöllä pyrkinyt ottamaan huomioon asianomaisesta rikoslajista syytettyjen määrän vaihtelevuuden, eli eliminoimaan tästä vaihtelevuudesta johtuvan vaikutuksen tehtäessä päätelmiä syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen yleisyydestä eri rikoslajien kohdalla. Edelleen olen esittänyt joitakin näkökohtia kyseisten säännösten rikoslajikohtaisen soveltamistiheyden eroista vuosina 1967—1968 ja 1971—1972.

Tutkimukseni alkupuolella (2 §.I) olen maininnut sosiologissuuntautuneista kysymyksenasetteluista. Muun muassa olen kiinnittänyt huomiota *oikeudellisesti epärelevanttien seikkojen* merkitykseen rikosasioita käsittelevien — kuten toimenpiteistä luopuvien — viranomaisten käyttäytymistä selitettäessä. Tällaiset seikat voivat koskea rikoksen ja rikoksentekijän ominaisuuksia samoin kuin säännöksiä soveltavan viranomaisen ja hänen ympäristönsä ominaisuuksia. Viranomaisen ympäristön ominaisuuksilla tarkoitetaan näin sanottaessa muita kuin rikosta tai rikoksentekijän ominaisuuksia koskevia ympäristötekijöitä. Oikeudellisesti relevantit seikat koskevat vain rikoksen ja — rajoitetummin — rikoksentekijän ominaisuuksia. Seuraava yksinkertaistettu kaavio valaisee lausuttua:

Siitä, että olen rajoittanut toimenpiteistäluopumissäännösten vaikutuksia koskevan tutkimusaineistoni lähinnä tuomioistuintilaston vuosia 1967—1968 koskevaan alkuperäisaineistoon, on seurannut olennaisia supistuksia kyseisten selittävien x-muuttujien ja selitettävien y-muuttujien

määrään. Jälkimmäisistä on seuraavassa esillä vain *tuomioistuimen* käyttäytyminen (tuomittiin/jätettiin tuomitsematta) ja edellisistä:[76]

(I^1) *rikoslaji* (luokista ks. liitteen 3 taulukkoa A),

(II^1) *rikoksentekijän ikä* rikoksentekohetkellä (luokat: 1 = 15—17-v., 2 = 18—20-v., 3 = 21—29-v., 4 = 30—39-v., 5 = 40—49-v. ja 6 = 50-v.—);

(II^2) *rikoksentekijän sosiaaliryhmä* (sama kuin tuomioistuintilastojulkaisussa, 8-luokkainen; järjestys periaatteessa ylimmästä alimpaan);

(II^3) *rikoksentekijän sukupuoli* (1 = mies ja 2 = nainen);

(III^1) *tuomioistuimen laji* (1 = RO ja 2 = KO);

(IV^1) *tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisaste* (1 = Helsinki, 2 = Turku ja Tampere, 3 = muu raastuvanoikeuden sijaintikaupunki ja 4 = kihlakunnanoikeuden sijaintikunta) sekä

(IV^2) *tuomioistuimen sijaintilääni* (12-luokkainen, järjestys suunnilleen eteläisimmästä pohjoisimpaan).

Lueteltujen x-muuttujien eteen on merkitty numeroyhdistelmä, joka osoittaa niiden sijoittumista kaavioon. Vain kaksi ensiksi mainittua muuttujaa (I^1 ja II^1) — niistä jälkimmäinen vain osittain — ovat oikeudellisesti relevantteja eli sellaisia, joiden toimenpiteistäluopumissäännösten mukaan pitäisi vaikuttaa asian ratkaisussa.[76a]

Tuomioistuimen lajia ja tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisastetta koskevat muuttujat (III^1 ja IV^1) ovat alaltaan sisäkkäisiä, sillä jälkimmäisen muuttujan kolme ensimmäistä luokkaa (Helsinki, Turku ja Tampere, muu raastuvanoikeuden sijaintikaupunki) ovat edellisen muuttujan raastuvanoikeus-luokan alaluokkia ja viimeinen luokka (kihlakunnanoikeuden sijaintikunta) on sama kuin kihlakunnanoikeus-luokka. Tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisastetta koskevan muuttujan luokat ovat järjestykseltään vain raastuvanoikeuksien osalta selvästi kaupungistumisasteen mukaisia; tuomioistuimen organisaatiomuodon mahdollinen vaikutus tulee samalla kontrolloiduksi.

Sitä vastoin yksittäinen kihlakunnanoikeuden sijaintikunta ei usein ole vähemmän kaupungistunut kuin yksittäinen raastuvanoikeuden sijain-

---

[76] Lausuttavan johdosta vrt. esim. *Anttilan ja Westlingin* (1962, 254 ss.) sekä *Blomin* (1970 b, 18 s.) käyttämiin muuttujaluetteloihin. Edellisten tutkimuskohteena oli tuomioistuinten käytäntö mitattaessa rangaistusta vangin karkaamista koskevan rikoksen johdosta ja jälkimmäisen tuomioistuinten toiminta rikosasioissa (osaraportti).

Vrt. vielä esim. *Anttilan ja Törnuddin* (1970, 166 ss., ja 1973 a, 121 ss.), *Hoodin ja Sparksin* (1970, 141 ss.) sekä *Blomin* (1973, 49 ss., erit. 80 ss.) kokoaviin esityksiin ynnä niissä mainittuihin lähteisiin.

[76a] Vrt. kuitenkin *SisM:n yleiskirje* n:o 5243/478/65 (PM 1965, 570), jossa TLL 9 a.2 §:n soveltamista tarkoittavana »lieventävänä olosuhteena» mainitaan mm. sukupuoli. Vastaavasti Yhdysvalloissa v. 1939 tuomareiden keskuudessa suoritetussa kiertokyselyssä (*Nousiaisen* 1961, 237 s., mukaan). *Nousiainen* (1961, 238) on tekstissä sanotulla kannalla.

tikaupunki, vaikkakin kihlakunnanoikeuksien sijaintikunnat ilmeisesti ovat keskimäärin vähemmän kaupungistuneita kuin luokan 3 (muiden kuin Helsingin, Turun tai Tampereen) raastuvanoikeuksien sijaintikaupungit. Viimeksi sanottuun seikkaan liittyvä lainsäädäntöuudistus toteutettiin vuonna 1959: kihlakunnanoikeus on raastuvanoikeuden sijasta yleisenä alioikeutena 1. 4. 1959 tai sen jälkeen perustetuissa kaupungeissa.[77] Aiemmin kihlakunnanoikeus oli yleisenä alioikeutena vain maalaiskunnissa ja kauppaloissa.

Edelleen on huomattava, että kihlakunnanoikeuden sijaintikunnissa mahdollisesti havaittava erilainen soveltaminen kuin raastuvanoikeuksien sijaintikunnissa saattaa (osittain) johtua tuomioistuimen sijaintikunnan keskimäärin erilaisen kaupungistumisasteen ohella tai sijasta tuomioistuimen erilaisesta organisaatiomuodosta; asiasta muistuttamiseksi muuttujaluettelossa on erikseen mainittu tuomioistuimen lajia koskeva muuttuja (vrt. yleisesti b-jaksoon). Organisaatiomuodon itsenäinen merkitys ei liene tässä tapauksessa suuri. Sen on ajateltavissa vaikuttavan lähinnä välillisesti eli esimerkiksi siihen, kuinka voimakkaasti yhteisön kaupungistumisasteesta johtuvat tekijät ohjaavat tuomioistuimen jäsenten käyttäytymistä. Kihlakunnanoikeudessa, jossa jäseninä ovat kihlakunnantuomarin lisäksi lautamiehet, ympäristön tuollainen vaikutus on arvattavasti suurempi kuin raastuvanoikeuksissa.[78]

b. Ennen sen selvittelyä, voidaanko puhua sanotunlaisten selittävien muuttujien ja selitettävän muuttujan välisestä *kausaali-* eli *syy-yhtey-*

---

[77] Ks. laki kaupungin ja maaseudun oikeudenhoidon yhteisestä järjestämisestä eräissä tapauksissa 23. 1. 1959/20, 1 §. Säännöksen mukaan 1. 4. 1959 jälkeen perustettava kaupunki kuuluu oikeudenhoidollisesti tuomiokuntaan, ellei valtioneuvosto tietyin edellytyksin toisin määrää. Valtioneuvsto ei ole antanut tällaista poikkeusmääräystä.

Sanotun päivämäärän jälkeen perustettuja kaupunkeja, joiden perustamispäätös on tullut voimaan ennen v:n 1968 loppua, ovat Hyvinkää, Kouvola, Riihimäki, Rovaniemi, Salo ja Seinäjoki (26. 6. 1959/287—292), Varkaus ja Pieksämäki (29. 6. 1961/361—362), Valkeakoski (15. 6. 1962/360), Forssa (18. 4. 1963/191), Vammala (18. 6. 1964/368) ja Järvenpää (27. 5. 1966/318). —

Kaupungin ja maaseudun rakenteellisista erokriteereistä ja eri kaupungistumisasteista ks. esim. *Riihinen* 1965, erit. 7 ss., *Hustich* 1969, 34 ss., ja *Allardt—Littunen* 1972, 315 ss.

[78] Sanotun suuntaisista, Grönlannin osoihin liittyvistä tutkimustuloksista ks. *Goldschmidt* 1966, jossa myös kehitellään lakia soveltavan viranomaisen ja sen maantieteellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön välisiä yhteyksiä koskevia teoreettisia hypoteeseja. Tällaisista sosiologisista näkökohdista ks. myös esim. *Blom* 1973, 85 ss., ja siinä mainittuja lähteitä. —

Etenkin maallikkojen tuomioistuimissa mukana olon merkityksestä ks. esim. jälj. alav:ssä 110 mainittuja lähteitä.

destä, kiinnitän huomiota kausaaliselle selitykselle ominaisina pidettyihin piirteisiin. *Allardt* [79] on katsonut niitä olevan kolme:

— on kysymys ainakin kahden tekijän välisestä riippuvuussuhteesta, jolloin toisessa tekijässä x esiintyvä vaihtelu tuottaa vaihtelua myös toisessa tekijässä y,

— syyn ja seurauksen olemassaolo voidaan todeta toisistaan riippumattomilla havainnoilla ja

— syyn ja seurauksen välinen riippuvuussuhde voidaan johtaa sitä yleisemmästä laista, teoriasta tai selittävästä hypoteesista.

Ensiksi mainitun kohdan ehdosta, jonka mukaan syynä oleva tekijä x tuottaa seurauksena olevan tekijän y, ei *Allardtin* mukaan ole mahdollista tehdä varmoja päätelmiä. Sanottaessa, että x on y:n syy, on tiedettävä ainakin kolme asiaa:

1) x ja y esiintyvät yhdessä, eli x ja y ovat tilastollisesti riippuvaisia;
2) x on edeltänyt y:tä ajallisesti ja
3) x:n ja y:n välinen riippuvuus ei johdu kolmannesta (molempia ajallisesti edeltäneestä) tekijästä z.

Viimeksi luetellusta seikasta, ettei riippuvuus johdu kolmannesta tekijästä, ei *Allardtin* mielestä saada sosiologiassa käytännöllisesti katsoen koskaan varmaa tietoa. Tämän vuoksi on usein oltu sitä mieltä, ettei sosiologiassa yleensä voida tehdä päätelmiä kahden tai useamman tekijän välisestä kausaalisesta riippuvuussuhteesta, joskin saatetaan esittää kausaalisia *tulkintoja.*[80] Niin ikään on tähdennetty, etteivät sosiologiassa esitettävät syysuhteita koskevat väittämät ole juuri koskaan deterministisiä, vaan yleensä aina *stokastisia,* satunnaiset tekijät huomioon ottavia. Ei väitetä, että jos x muuttuu niin y muuttuu, vaan vain, että jos x muuttuu niin y:n muuttuminen on todennäköisempää kuin ilman x:n muutosta.[81]

Kun lausutun pohjalta tarkastellaan a-jaksossa lueteltuja selittäviä muuttujia, ne havaitaan varsin vähälukuisiksi. Onkin pidettävä mielessä, ettei niiden mukaan ottamisella suinkaan ole pyritty tyhjentävyyteen, vaan niiden valintaan ovat olennaisesti vaikuttaneet käytännölliset näkökohdat. Ja sikäli kuin jäljempänä todetaan jonkin tai joidenkin selittävien muuttujien ja selitettävän muuttujan välillä tilastollista riippuvuutta, lienee mahdollisen kausaaliyhteyden olemassaoloa harkittaessa erityistä aihetta kiinnittää huomiota muidenkin ajateltavissa olevien, varsinkin alkuperäisiä muuttujia ajallisesti edeltävien muuttujien merkitykseen.

Tuomioistuinten käyttäytymistä koskevia empiirisiä tutkimuksia arvosteltaessa on usein huomautettu laiminlyödyn ottaa huomioon saman

---

79 *Allardt* 1969, 11 ss. Ks. myös esim. *Eskola* 1967, 301 ss., ja *Valkonen* 1971, 80 ss.

80 *Allardt* 1969, 11.

81 *Valkonen* 1971, 84.

rikoslajin mukaisten rikosten välisiä (systemaattisia) eroja.[82] *Blom* on ottanut varteen tämän tapaisia huomautuksia tuomioistuimien toiminnan puolueettomuutta rikosasioissa koskevassa osaraportissaan. Kun raporttia varten ei ollut mitenkään pyritty eliminoimaan kyseisen seikan vaikutusta, raportissa mainitaan tulosten osalta olevan aina esitettävissä kaksi hypoteesia. Se, että johonkin väestöryhmään kuuluvat on jostakin rikoslajista tuomittu keskimäärin ankarampaan rangaistukseen kuin toiseen väestöryhmään kuuluvat, saattaa johtua kahdesta seikasta: joko tuohon väestöryhmään kuuluvien tekemät kyseisen rikoslajin mukaiset rikokset ovat keskimäärin törkeämpiä kuin toiseen väestöryhmään kuuluvien tekemät ja/tai heidän saamansa rangaistukset törkeydeltään rinnastettavista rikoksista ovat keskimäärin ankarampia kuin toiseen väestöryhmään kuuluvien saamat.[83] — Todettuun näkökohtaan on jäljempänä kiinnitettävä huomiota, koska tässäkään tutkimuksessa ei ole yritetty vakioida saman rikoslajin mukaisten rikosten keskinäisiä eroja.

2. Onko tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteella vaikutusta tuomitsemattajättämissäännösten soveltamistiheyteen?

a. Olen edellä (2 §.I.3.b) esittänyt kysymyksen, onko toimenpiteistäluopumissäännöksiä soveltavien viranomaisten ympäristön ominaisuuksilla vaikutusta säännösten soveltamistiheyteen. Vastaushypoteeseina mainitsin kaksi: säännösten soveltajien *poikkeavuuden suvaitsemista* ja heidän *etäisyyttään* koskevat olettamukset. Tuomitsemattajättämissäännösten osalta olettamia todentavaa olisi, jos säännösten soveltaminen on sitä yleisempää mitä kaupungistuneemmassa yhteisössä (suvaitsevuushypoteesi) ja mitä lähempänä Helsinkiä sijaitsevassa yhteisössä (etäisyyshypoteesi) niitä soveltava tuomioistuin toimii. Tässä 2-jaksossa ovat vain edellisen hypoteesin todentamiseen liittyvät näkökohdat esillä. Jäljempänä olevassa 3-jaksossa esitän joitakin sellaisiakin kuvailevia tietoja, joiden varteen ottaminen on hyödyllistä ruvettaessa todentamaan jälkimmäistä olettamaa.

Seuraavan, mahdollisen kausaaliyhteyden olemassaolon osoittamiseen tähtäävän analyysin vaiheita on selvittää, *vallitseeko tämän selittävän yhteisömuuttujan ja selitettävän, tuomitsematta jättämistä koskevan yksilömuuttujan välillä tilastollinen riippuvuus ja säilyykö mahdollinen*

---

82 Ks. esim. *Aubert* 1972 (alkup. 1968), 214, *Blom* 1970 b, 9 ss., *sama* 1973, 64 ss. ja 76 ss. (viitteineen), ja *Lahti* 1971, 335.

83 *Blom* 1970 b, 21.

riippuvuus, vaikka yksilötason selittävien muuttujien (lähinnä rikoslajin sekä rikoksentekijän iän, sosiaaliryhmän ja sukupuolen) *vaikutus on kontrolloitu.*[84] Riippuvuuksien kuvaamisessa on käytetty kahta toisiaan täydentävää tapaa: prosenttitaulukoita ja riippuvuuslukuja (korrelaatiokertoimia).[85]

Taulukko 20. NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet eräiden muuttujien luokissa tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen ja tuomioistuimen lajin mukaan vuonna 1968.

Tuomitsematta jätettyjen prosentuaalinen osuus 15—17-v. syytetyistä	Tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisaste				Tuomioistuimen laji		Yhteensä	
	Helsinki	Turku ja Tampere	Muut RO:ien sijaintikaupungit	KO:ien sijaintikunnat	RO	KO	%	(N)
Kaikki syytettyjen kokonaismäärästä %	24.4	11.8	7.8	3.5	11.4	3.5	6.9	(1 193)
7. sosiaaliryhmään kuuluvat (opiskelijat ja koululaiset) samaan sosiaaliryhmään kuuluvista syytetyistä %	34.3	10.9	11.3	5.2	14.1	5.2	9.8	(443)
Naiset naissyytetyistä %	65.5	60.9	23.9	10.0	36.9	10.0	22.4	(266)

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto. —

Huomautus. Edellä (5 §.I.1.b) selostetuista syistä taulukon suhdeluvut lienevät yleensä jonkin verran todellisia korkeampia.

84 Tällaisesta *kontekstuaalivaikutuksen* (yhteisön vaikutuksen) mahdollisen olemassaolon osoittamiseen tähtäävän analyysin perustekniikasta yksityiskohtaisemmin ks. esim. *Valkonen* 1971, 127 ss.

85 Näistä kahdesta riippuvuuksien kuvaamistavasta ks. esim. *Valkonen* 1971, 26 ss.

Taulukko 21. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet eräiden muuttujien luokissa tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen ja tuomioistuimen lajin mukaan vuonna 1968.

Tuomitsematta jätettyjen prosentuaalinen osuus syytetyistä	Tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisaste				Tuomioistuimen laji		Yhteensä	
	Helsinki	Turku ja Tampere	Muut RO:ien sijaintikaupungit	KO:ien sijaintikunnat	RO	KO	%	(N)
Kaikki syytettyjen kokonaismäärästä %	0.42	2.05	0.31	0.27	0.63	0.27	0.46	(1 092)
Vähintään 50-vuotiaat saman ikäryhmän syytetyistä %	0.64	3.53	0.50	0.63	1.02	0.63	0.86	(200)
3. sosiaaliryhmään kuuluvat (erikoiskoulutuksen saaneet työntekijät, kauppa-apulaiset ja verrattavat) samaan sosiaaliryhmään kuuluvista syytetyistä %	..	..	..	0.29	0.74	0.29	0.54	(558)
Naiset naissyytetyistä %	0.70	5.97	1.65	0.66	1.84	0.66	1.45	(217)

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

b. Taulukoista 20—21 näkyy toisaalta NuorRikL 3—4 §:n ja toisaalta muiden säännösten nojalla vuonna 1968 tuomitsematta jätettyjen prosentuaalinen osuus syytetyistä kyseisissä, eri kaupungistumisastetta edustavissa yhteisöissä. Taulukoihin ei ole merkitty vain kaikkien tuomitsematta jätettyjen prosentuaalista osuutta, vaan myös eräiden muuttujien (tuomitsematta jätetyn iän, sosiaaliryhmän ja sukupuolen) luokkien mukainen prosentuaalinen osuus. Nämä yksilömuuttujien luokat on

valittu sen mukaan, missä luokissa tuomitsematta jättäminen on ollut kunkin muuttujan koko maan aineiston käsittävältä osalta *yleisintä* molemmat vuodet 1967—1968 huomioon ottaen. — Yksityiskohtaiset tiedot, sekä absoluuttiset että suhteelliset lukumäärät, kyseisten yksilömuuttujien eri luokkien mukaisista tuomitsematta jättämisistä koko maan aineistossa näkyvät *liitteen 4* taulukoista A—C ja E. Taulukoihin 20—21 sisältyviä tietoja on graafisesti esitettyinä kuviossa 1 (ks. s. 206). Samojen muuttujien välistä tilastollista riippuvuutta koskevia lukuja ilmenee niin ikään *liitteen 5* korrelaatiomatriiseista A.a—b ja B.a—b; matriiseissa ei ole otettu huomioon ilkivallasta (RL 42: 7), vuoden 1969 alusta dekriminalisoidusta juopumuksesta (RL 43: 6) eikä liikennerikoksista syytettyjä tai tuomitsematta jätettyjä, mikä on omiaan yhtenäistämään aineistoa.

Taulukoista 20—21, liitteessä 4 olevista taulukoista A—E ja liitteessä 5 olevista korrelaatiomatriiseista A.a—b ja C.a—b näyttää voitavan päätellä *koko maan aineistoa silmällä pidettäessä* seuraavaa. Ensinnäkin havaitaan yksilömuuttujista *rikoksentekijän* (syytetyn) *ikä ja sukupuoli* varsin merkityksellisiksi tekijöiksi. Ikä on lähinnä siten tärkeä tuomitsematta jättämisen yleisyyteen vaikuttava seikka, että NuorRikL 3—4 §:n soveltamisen huomioon ottaen esimerkiksi vuonna 1968 jätettiin rikoksentekohetkellä 15—17-vuotiaista syytetyistä kaikkiaan 7.2 % (6.9 % + 0.3 %) tuomitsematta. Muiden säännösten nojalla määrätyistä tuomitsematta jättämisistä kohdistui vuosina 1967—1968 suhteellisesti suurin osa vähintään 50-vuotiaisiin (yksityiskohdista ks. etenkin liitteen 4 taulukkoa E). Jälkimmäisten säännösten osalta syytetyn iän ja tuomitsemattajättämisratkaisun välistä korrelaatiota osoittava kerroin ei ole kovin käyttökelpoinen, koska riippuvuus ei ole taulukoiden perusteella lineaarinen.[86]

Etenkin liitteen 4 taulukoista C ja E muodostuu käsitys, että *nainen jätetään miestä suhteellisesti paljon useammin tuomitsematta.* Esimerkiksi vuonna 1968 jätettiin NuorRikL 3—4 §:n nojalla 20.3 % 15—17-vuotiaista naispuolisista rikoksentekijöistä tuomitsematta, miespuolisista vastaavasti 4.4 %. Muiden säännösten nojalla tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet syytetyistä olivat samana vuonna 1.5 % ja 0.4 %. Liitteen 4 taulukosta E, jossa muuttujista rikoksentekijän sukupuolen kanssa on taulukoitu ristiin myös rikoksentekijän ikä ja tuomioistuimen laji, näkyy naisia jätetyn vuosina 1967—1968 muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta miehiä useammin kaikissa ikä-

[86] Po. seikasta ks. *Valkonen* 1971, 40 ss.

muuttujan luokissa ja paria poikkeusta lukuunottamatta myös kummassakin tuomioistuinmuuttujan luokassa (eli sekä raastuvan- että kihlakunnanoikeuksissa). Samasta taulukosta ilmenee naisia jätetyn raastuvanoikeuksissa tuomitsematta suhteellisesti vielä enemmän kuin kihlakunnanoikeuksissa. Saman liitteen taulukosta C kuva täsmentyy sikäli, että kysymys on muista kuin Helsingin raastuvanoikeudesta: Helsingin raastuvanoikeudessa ja kihlakunnanoikeuksissa tuomitsematta jätettyjen naisten suhteellinen määrä on ollut jokseenkin yhtä suuri.

Rikoksentekijän sosiaaliryhmän ja tuomitsematta jättämisen välistä mahdollista riippuvuutta on syytä tarkastella vain taulukoiden perusteella. Korrelaatiomatriisien (A.a—b ja C.a—b) käyttökelpoisuutta rajoittavat nimittäin ratkaisevasti seuraavat seikat. Sosiaaliryhmää koskevan muuttujan eräät luokat ovat siinä määrin epäyhtenäisiä ja eräiden luokkien keskinäinen järjestys sellainen, että on kyseenalaista pitää luokkien järjestystä sosiaaliryhmiä ylimmästä alimpaan suoraviivaisesti osoittavana. Esimerkiksi samaan sosiaaliryhmään kuuluviksi on luettu erikoiskoulutuksen saaneet työntekijät ja kauppa-apulaiset; maanviljelijöitä ei ole eroteltu eri sosiaaliryhmiin tilakoon mukaan.[87] Edelleen liitteen 4 taulukosta B havaitaan, ettei riippuvuus ole sosiaaliryhmien järjestysnumeroiden mukaisesti lineaarinen. Järjestyksessä keskiväliin sijoittuvissa ryhmissä tuomitsematta jättäminen on ollut suhteellisesti yleisempää kuin alkuun tai loppuun sijoittuvissa ryhmissä.[88]

Liitteen 4 taulukosta B ilmenee muun muassa, että NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyistä suhteellisesti suurimman ryhmän ovat muodostaneet opiskelijat ja koululaiset sekä oppilaat ja harjoittelijat lähes yhtä suuren (vuonna 1968 9.9 % ja 8.5 %). Absoluuttiselta lukumäärältään pienet ryhmät on tällöin jätetty huomiotta. Muiden säännösten nojalla tuomitsematta jätetyissä eri sosiaaliryhmien prosentuaaliset osuudet ovat *melko tasaisia* (absoluuttisilta määriltään pienet 8.—10. ryhmä ovat tällöin huomiotta). Kuitenkin sekä vuoden 1967 että vuoden 1968 osalta huomiota kiinnittää 4. sosiaaliryhmään kuuluvien (erikoiskoulutusta vailla olevien työntekijöiden) pieni osuus tuomitsematta jätetyissä.

c. Tekstin taulukoissa 20—21 on pyritty havainnollistamaan ennen kaikkea tuomitsemattajättämissäännösten erimääräistä soveltamista *eri kaupungistumisastetta edustavissa tuomioistuimen sijaintikunnissa ja/tai*

87 Tekstissä esitetyn arvostelun johdosta ks. myös *Helin* 1972, 158 s.

88 Ks. ed. alav:ssä 86 mainittua lähdettä.

organisaatiomuodoltaan erilaisissa tuomioistuimissa. Tältä kannalta voidaan panna merkille, että kaikkien mukaan otettujen muuttujien luokissa kyseisten *säännösten soveltaminen* on ollut *yleisempää raastuvankuin kihlakunnanoikeuksissa.* Näin on muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen osalta asian laita vakioitaessa samalla kertaa rikoksentekijän sekä sukupuolta että ikää koskevat muuttujat: yhtä lukuunottamatta tuomitsematta jättäminen on ollut vuosina 1967—1968 yleisempää raastuvan- kuin kihlakunnanoikeuksissa kaikissa näiden ristiintaulukoitujen muuttujien luokissa (liitteen 4 taulukko E). Edellä todetun mukaisesti nimenomaan naisten tuomitsematta jättäminen on (muissa kuin Helsingin) raastuvanoikeuksissa yleisempää kuin kihlakunnanoikeuksissa. Paria poikkeusta lukuunottamatta tuomitsematta jättäminen on ollut suhteellisesti yleisempää raastuvan- kuin kihlakunnanoikeuksissa myös asiaa lääneittäin tutkittaessa (liitteen 4 taulukko D).

Verrattaessa tuomitsematta jättämisen yleisyyttä tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen mukaan Helsingin, Turun ja Tampereen sekä muiden raastuvanoikeuksien sijaintikaupunkien osalta (eli siis tuomioistuimen lajia koskevan muuttujan luokkaa, raastuvanoikeudet, kaupungistumisasteen mukaan eriyttäen) havaitaan NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten mukaisen tuomitsematta jättämisen välillä selvä ero. Edellisten säännösten nojalla määrätty *tuomitsematta jättäminen* on ollut suoraviivaisesti *sitä yleisempää, mitä kaupungistuneemmasta yhteisöstä on kysymys.* Sitä vastoin muiden säännösten mukainen tuomitsematta jättäminen on ollut suhteellisesti yleisintä Turussa ja Tampereella ja esimerkiksi vähintään 50-vuotiaiden osalta tuomitsematta jättäminen on ollut toiseksi ja kolmanneksi yleisintä Helsingissä ja maalaiskunnissa. Lausuttua havainnollistaa kuvio 1 (ks. s. 206).

Viimeksi todettuun liittyen on syytä huomata *tuomitsemattajättämisratkaisujen* voimakas *keskittyminen muutamaan* tuomioistuimeen, nimenomaan *raastuvanoikeuteen.* Esimerkiksi vuodelta 1968 olevista NuorRikL 3—4 §:n mukaisista tuomitsemattajättämisratkaisuista (N = 1 193) annettiin yhteensä noin 40 % kolmessa raastuvanoikeudessa: 26 % Helsingin, 8 % Turun ja 5 % Tampereen raastuvanoikeudessa. Samoissa raastuvanoikeuksissa annettiin samana vuonna yhteensä peräti noin 60 % kaikista muiden säännösten mukaisista, yleisissä alioikeuksissa tehdyistä tuomitsemattajättämisratkaisuista (N = 1 092): 28 % Turun, 20 % Helsingin ja 9 % Tampereen raastuvanoikeudessa.

Tuomitsemattajättämisratkaisujen prosentuaalinen jakautuminen oikeuspiireittäin näkyy tarkemmin taulukosta 22. Kun oikeuspiirit on tässä taulukossa lueteltu vain absoluuttisten lukujen mukaisessa järjestyksessä, on otettava huomioon, että asianomaisessa oikeuspiirissä syytettyjen määriin suhteutetut lukumäärät olisivat useissa tapauksissa järjestykseltään toisia.

Taulukko 22. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten mukaisten tuomitsemattajättämisratkaisujen prosentuaalinen jakautuminen yleisten alioikeuksien piirien mukaan vuonna 1968.

Oikeuspiirin nimi	NuorRikL 3—4 §:n mukaiset tuomitsemattajättämisratkaisut		Oikeuspiirin nimi	Muiden säännösten mukaiset tuomitsemattajättämisratkaisut	
	N	%		N	%
1. Helsingin RO	314	26	1. Turun RO	310	28
2. Turun RO	93	8	2. Helsingin RO	223	20
3. Tampereen RO	59	5	3. Tampereen RO	103	9
4. Vaasan RO	57	5	4. Piikkiön tuomiokunta	33	3
5. Lahden RO	39	3	5. Espoon tuomiokunta	18	2
6. Lapppeenrannan RO	38	3	6. Muhoksen tuomio-		
7. Joensuun RO	37	3	kunta	17	2
8. Kuopion RO	35	3	Kuopion RO	17	2
Rovaniemen RO	35	3	Joensuun RO	17	2
			9. Porvoon RO	16	1
10. Haminan RO	28	2	10. Lahden RO	15	1
Muut alioikeudet	458	39	Muut alioikeudet	323	30
Yhteensä	*1 193*	*100*	*Yhteensä*	*1 092*	*100*
— RO:t	845	71	— RO:t	808	74
— tuomiokunnat (KO:t)	348	29	— tuomiokunnat (KO:t)	284	26

(Yleisten alioikeuksien piirejä kaikkiaan 113, niistä RO:ia 35 ja tuomiokuntia 78)

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

d. Jonkinlaisen käsityksen muodostamiseksi *muissakin* kuin Helsingin, Turun ja Tampereen *raastuvanoikeuksissa* (vrt. edellä taulukoihin

20—21) *tuomitsematta jätettyjen määrän suhteellisesta yleisyydestä viime vuosina* olen sisällyttänyt taulukkoon 23. a—b Kriminaalihuolto r.y:n toimistopaikkakuntiensa raastuvanoikeuksien vuosina 1970—1972 tekemistä ratkaisuista keräämiä tietoja. Tiedot koskevat vain rikoksentekohetkellä *15—17-vuotiaiden tekemiä ja vain sellaisia rikoksia, joista on tehty henkilötutkinta.* Esitutkintaviranomaisen on oikeusministeriön 8. 5. 1970 muutetun päätöksen 1 §:n 1 momentin (335/70) mukaan täytynyt tehdä henkilötutkinta oikeusministeriön vahvistamia lomakkeita käyttäen, jos tapaukseen sovellettavassa rangaistussäännöksessä on esillä olevien asianhaarain varalta säädetty muu tai ankarampi rangaistus kuin *sakko* tai kuusi kuukautta vankeutta. Näin ei ole kuitenkaan tarvinnut menetellä, jos rikoksesta ilmeisesti tuomittaisiin sakkorangaistus, paitsi milloin virallinen syyttäjä tai tuomioistuin on toisin määrännyt.

Tietojen rekisteröintitapa on ollut seuraava. Kriminaalihuolto r.y:n toimistot huolehtivat paikkakunnillaan nuorten rikoksentekijöiden henkilötutkinnoista ja LastensuojeluA 7 §:n 2 momentissa tarkoitetuista oikeusedustuksista.[89] Oikeusedustajana olevan henkilön on merkittävä muistiin henkilötutkinnan kohteena olleelle nuorelle tuomioistuimessa määrätty seuraamus. Keskustoimistossa laaditaan paikallistoimistojen vuosittain lähettämien yhteenvetojen pohjalta yhdistelmätaulukko. Vaikka tilasto laaditaan vain yhdistyksen omia tarkoitusperiä varten eikä ilmoitusten paikkansapitävyys ole jälkikäteen tarkastettavissa, kerrotuin tavoin kerätyt tilastotiedot lienevät jokseenkin luotettavia.[90]

On ilmeistä, että kyseisellä tavalla tilastoiduissa tuomitsematta jättämisissä on useimmiten nojauduttu *NuorRikL 3—4 §:ään:* liitteessä 4 olevan taulukon A mukaan 15—17-vuotiaiden tuomitsematta jättäminen muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla on ylipäänsä ollut harvinaista, ja otaksuttavasti nuo harvinaiset tapaukset ovat koskeneet lievimpiä, henkilötutkinnan ulkopuolelle jääneitä sakkorikoksia (kuten lieviä liikennerikoksia). Viimeksi mainitun huomioon ottaen olen vertailumielessä pannut näkyviin asianomaisissa raastuvanoikeuksissa vuosina 1967—1968 tehtyjen, NuorRikL 3—4 §:n mukaisten tuomitsematta-jättämisratkaisujen määrät.

Taulukon 23. a—b tietoja on syytä täydentää asetelmalla, joka osoittaa mainittuina vuosina mainituissa seitsemässä raastuvanoikeudessa tuomitsematta jätettyjen yhteismäärän osuuden suhteessa eri rangaistuksiin tuomittujen yhteismääriin. Kysymyksessä ovat siis vain ne rikoksentekohetkellä 15—17-vuotiaat, joista on tehty henkilötutkinta:[91]

---

89 Ks. Kriminaalihuolto r.y:n toimintakertomuksia v:ilta 1970—1972: Kriminaalihuolto 1971, 68 s., 1972, 210 s., ja 1973, 366 s.

90 Kriminaalihuolto r.y:n henkilötutkinnanjohtajalta Kaarlo *Hämäläiseltä* kesäk. 1973 saamiani suullisia tietoja.

91 Lähteinä Kriminaalihuolto r.y:n keskustoimistolta saadut monistetut yhdistelmätaulukot. — Po. asetelma on seuraavalla s:lla 184 taulukon 23.a—b alla.

Taulukko 23.a—b. Kriminaalihuolto r.y:n toimistopaikkakuntien raastuvanoikeuksissa a) vuosina 1970—1972 tuomitsematta jätetyt 15—17-vuotiaat, joista on tehty henkilötutkinta, Kriminaalihuolto r.y:n mukaan ja b) vuosina 1967—1968 NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt tuomioistuintilaston mukaan.

Toimistopaikkakunnan RO	a) Tuomitsematta jätetyt 15—17-vuotiaat, joista on tehty henkilötulkinta, vuosittain						b) NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt vuosittain	
	1970		1971		1972			
	N	% rangaistukseen tuomituista ja tuomitsematta jätetyistä	N	% rangaistukseen tuomituista ja tuomitsematta jätetyistä	N	% rangaistukseen tuomituista ja tuomitsematta jätetyistä	1967 N	1968 N
Helsingin RO	343	38	388	35	264	31	309	314
Tampereen RO	113	37	71	27	45	24	86	59
Turun RO	67	36	57	25	39	20	124	93
Lahden RO	39	22	18	13	24	17	28	39
Oulun RO	36	33	43	44	48	41	30	22
Kuopion RO	30	35	22	22	23	41	30	35
Jyväskylän RO	11	16	14	18	2	4	10	18
Yhteensä	*639*	*35*	*613*	*31*	*445*	*28*	*617*	*580*

Lähteet: vuosien 1970—1972 lukumäärien osalta *Kriminaalihuolto r.y:n* keskustoimistolta saadut monistetut yhdistelmätaulukot ja vuosien 1967—1968 osalta *tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.*

Vuosi	Tuomitsematta jätettyjä %	Ehdolliseen vapausrangaistukseen tuomittuja %	Sakkoon tuomittuja %	Ehdottomaan vapausrangaistukseen tuomittuja %	Yhteensä %	(N)
1970	35	28	25	13	101	(1 844)
1971	31	31	26	13	101	(2 004)
1972	28	37	23	12	100	(1 642)

Kun Kriminaalihuolto r.y:ssä on Helsingin RO:n osalta rekisteröity tuomitsematta jättämistä koskevia tietoja jo vuosilta 1967—1968, tarjoutuu mahdollisuus verrata niitä NuorRikL 3—4 §:n soveltamista koskeviin, taulukoista 20 ja 23. a—b näkyviin tuomioistuintilaston tietoihin. Taulukon 23. a—b mukaan NuorRikL 3—4 §:n nojalla Helsingin RO:ssa

tuomitsematta jätettyjä oli vuonna 1968 314 (tuomitsemattajättämisprosentti 24.4 suhteuttamisluvun muodostuessa syytetyistä). Kriminaalihuolto r.y:n keräämän aineiston mukaan oli Helsingin RO:ssa samana vuonna tuomitsematta jätettyjä 15—17-vuotiaita, joista oli tehty henkilötutkinta, 290 (tuomitsemattajättämisprosentti 34.6 suhteuttamisluvun muodostuessa tuomitsematta jätetyistä ja rangaistukseen tuomituista). Vuonna 1967 olivat vastaavat määrät selostetussa järjestyksessä 309 (19.0 %) ja 264 (32.5 %). Kriminaalihuolto r.y:n rekisteröimien tapausten absoluuttiset määrät olivat siis vuosina 1967—1968 8—15 % pienemmät kuin tuomioistuintilastoon sisältyvien, NuorRikL 3—4 §:n soveltamista koskevien tapausten. Edellisiä määriä koskevat suhdeluvut olivat puolestaan paljon jälkimmäisiä koskevia suurempia.[92] — Jäljempänä (9 §.V.1.a) esitettävän taulukon 28 mukaan jätettiin Helsingin RO:ssa vuonna 1971 tuomitsematta NuorRikL 3—4 §:n nojalla 292 ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla 213 15—17-vuotiasta (yhteensä siis 505 henkeä); taulukon 28 tiedot on kerätty tätä tutkimusta varten tuomioluetteloista. Edellä olevan taulukon 23 mukaan oli samana vuonna sellaisia 15—17-vuotiaana tuomitsematta jätettyjä, joista oli tehty henkilötutkinta, 388 henkeä.

Niin ikään on kiintoisaa verrata yllä olevaa asetelmaa edeltäneeseen taulukkoon 15. Taulukko 15 koskee muista rikoksista kuin juopumuksesta ja liikennerikoksista vuosina 1967—1968 syytetyille koko maassa määrättyjä seuraamuksia. Tämän taulukon mukaan sakkoon tuomittujen osuus on paljon suurempi ja muun seuraamuksen kohteina olleiden osuus taas pienempi kuin yllä olevassa asetelmassa. Esimerkiksi NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen osuus koko maan kerrotussa aineistossa oli vuonna 1968 21 %, kun se mainittuja raastuvanoikeuksia koskevassa aineistossa oli vuonna 1972 28 % (vuonna 1970 35 %).

Esiin tuodut seikat nähdäkseni vahvistavat käsitystä, että taulukossa 23. a—b ja sen jälkeisessä asetelmassa esitetyt tiedot koskevat keskimääräistä törkeämpiä rikoksia; henkilötutkintaa ei ole tehty tyypillisistä sakkorikoksista. Kun juopumus ja liikennerikokset jätetään suhteuttamisluvussa huomioon ottamatta, Kriminaalihuolto r.y:n aineiston lukumäärät vastaavat jokseenkin hyvin tuomioistuintilaston alkuperäisaineiston määriä. Jäljempänä olevasta taulukosta 24. c ilmenee, että Helsingin RO:ssa NuorRikL 3—4 §:n nojalla muista rikoksista kuin juopumuksesta

92 NuorRikL 3—4 §:n soveltamista koskevien suhdelukujen pohjana on tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto, ja ne lienevät edellä (5 §.I.1.b) selostetuista syistä yleensä jonkin verran todellisia korkeampia.

Kriminaalihuolto r.y:n tilastoimien tapausten osalta on lähteenä sen keskustoimistolta saadun yhdistelmätaulukon jäljennös. Verrattaessa jälkimmäisten osalta v:ien 1967—1968 ja 1970—1972 lukumääriä keskenään on otettava huomioon, että 8. 5. 1970 voimaan tulleella oikeusministeriön päätöksen muutoksella henkilötutkinnan käyttöalaa hieman supistettiin aiempaan verrattuna vähäisissä rikosasioissa.

ja liikennerikoksista tuomitsematta jätettyjä oli 310 (37.1 % syytetyistä) vuonna 1968. Kriminaalihuolto r.y:n keräämän aineiston mukaan Helsingin RO:ssa tuomitsematta jätettyjä 15—17-vuotiaita, joista oli tehty henkilötutkinta, oli samana vuonna edellä todetun mukaisesti 290 (34.6 % tuomitsematta jätetyistä ja rangaistukseen tuomituista). Vuodelta 1967 vastaavat lukumäärät olivat 292 (34.3 %) ja 264 (32.5 %).[93]

Se, että tuomitsematta jätettyjen suhteellinen osuus eri seuraamusten kohteina olleista on vähentynyt vuodesta 1970 vuoteen 1972 ehdolliseen vapausrangaistukseen tuomittujen osuuden vastaavasti kasvaessa, saanee ainakin osittaisen selityksensä henkilötutkintojen määrän tietoisesta rajoittamisesta vähäisissä rikosasioissa. Henkilötutkinnat ovat koskeneet yhä törkeämpiä rikoksia, joten ymmärrettävästi tutkintojen kohteina olleille henkilöille määrättyjen seuraamusten keskimääräinen ankaruus on kohonnut.[94]

e. Edeltänyt, lähinnä tilastollisten riippuvuuksien osoittamiseen tähdännyt tarkastelu tarjoaa jokseenkin ylimalkaisen ja ehkä harhaanjohtavankin kuvan tuomitsematta jättämiseen vaikuttavista seikoista. *Yksityiskohtaistan* seuraavassa asian *käsittelyä esittämällä* puheena olleita *vastaavia tietoja muutaman rikoslajin osalta.* On otaksuttavaa, että eri rikoslajeissa riippuvuutta koskevat luvut ovat hyvinkin erilaisia. Koko maan ensimmäisen oikeusasteen käytäntöä koskeneessa yleiskatsauksessa (5 §.I.4) on jo ilmennyt, että tuomitsematta jättämisen yleisyys olennaisesti vaihtelee rikoslajin mukaan.

Pyrittäessä arvioimaan tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen (tai organisaatiomuodon) vaikutusta kyseisten säännösten sovel-

---

93 Ks. ed. alav:ssä 92 mainittuja lähteitä. —

Mälkki (1961, 11) on tutkinut Helsingin RO:ssa NuorRikL 3—4 §:n nojalla vv. 1943—1953 tuomitsematta jätettyjen määriä (v:ilta 1948—1953 myös syytettyjen määriin suhteutettuja lukuja). Hänen tuloksistaan selviää, että 1950-luvun alkuvuosina siellä jätettiin 11—17 % 15—17-vuotiaista syytetyistä kyseisten säännösten perusteella tuomitsematta.

94 Kriminaalihuolto r.y:n toimintakertomusten mukaan tekstissä lausuttu koskee v:a 1972 (Kriminaalihuolto 1973, 366). V:ien 1970—1971 vertailusta on todettava, että ed. alav:ssä 92 mainittu OikMp:n muutos tuli voimaan 8. 5. 1970, joten noin kolmannesvuotta oli noudatettu aiempaa, laajempialaista henkilötutkinnan suorittamisvelvollisuutta. Ei myöskään ole luultavaa, että kyseistä päätöksen muutosta olisi nopeasti riittävästi tunnettu tai muusta syystä sovellettu kyllin aiemmasta säännöksestä poiketen (ks. Kriminaalihuolto 1972, 210). Vielä on v:ien 1970—1971 lukumääriä verrattaessa otettava huomioon, että kolme Kriminaalihuolto r.y:n toimistoa toimi v. 1970 vain osan vuotta, joten niiden kokovuotinen toiminta v. 1971 tietysti lisää sen vuoden määrää edellisvuoteen verrattuna (ks. Kriminaalihuolto 1971, 69, ja 1972, 210).

tamiseen rikoslaji saattaa osoittautua merkittäväksi väliintulevaksi muuttujaksi. Esimerkiksi se, että joissakin tuomioistuimissa sovelletaan runsaasti tuomitsemattajättämissäännöksiä, voi johtua sellaisissa tuomioistuimissa tutkittavien rikosasioiden laadusta: niissä tutkitaan poikkeuksellisen paljon sellaisia rikoksia koskevia asioita, joista yleensä — eikä vain niissä — tuomioistuimissa jätetään suhteellisesti katsoen runsaasti tuomitsematta.

Rikoslajeista on tärkeimpänä mukana *näpistys*, koska se oli vuonna 1968 edellä olevien taulukoiden 16 ja 18 mukaan rikoslaji, josta jätettiin sekä absoluuttisesti että suhteellisesti katsoen yleisimmin tuomitsematta NuorRikL 3—4 §:n nojalla ja josta jätettiin absoluuttisesti katsoen toiseksi sekä suhteellisesti katsoen kolmanneksi yleisimmin tuomitsematta muiden säännösten nojalla. Tuon vuoden NuorRikL 3—4 §:n mukaisista tuomitsemattajättämisratkaisuista (N = 1 193) 20 % ja muiden säännösten mukaisista (N = 1 092) 12 % koski juuri näpistystä.

Sanotut seikat mahdollistavat ristiintaulukointia; vain melko korkeiden kokonaismäärien käytettävissä ollessa aineisto voidaan jakaa lukuisiin osiin siten, että kuhunkin osaan riittää tapauksia. Tällainen koko maassa tuomitsematta jättämisen edellytyksenä usein olleen rikoksen laji on syytä ottaa lähemmin tarkasteltavaksi senkin juuri yllä todetun seikan kontrolloimiseksi, ettei joillekin kunta-/tuomioistuintyypeille (lähinnä Helsingin, Turun ja Tampereen) ominainen lukuisa tuomitsematta jättäminen johdu niissä tutkittavien sellaisia rikoksia koskevien asioiden poikkeuksellisen runsaasta määrästä, joista yleisesti jätetään muuallakin tuomitsematta. Viimeksi sanotunlaisen asiaintilan vallitessa kyseisten rikosten johdosta tapahtuva tuomitsematta jättäminen olisi suunnilleen sama kuin muissa tuomioistuimissa, mutta sellaiset rikokset muodostaisivat tavallista suuremman osan asianomaisissa tuomioistuimissa käsiteltävistä rikoksista.

Muista rikoslajeista ovat samalta vuodelta seuraavassa esillä *varastetun tavaran kätkeminen* (NuorRikL 3—4 §) ja *varomattomuus liikenteessä* (muut säännökset). Valintaperusteena on näpistyksen tapaan ollut kyseisten rikoslajien sijoittuminen järjestyksessä korkealle taulukoissa 16 ja 18. NuorRikL 3—4 §:n mukaisista tuomitsemattajättämisratkaisuista koski vuonna 1968 9 % varastetun tavaran kätkemistä ja muiden säännösten mukaisista 51 % varomattomuutta liikenteessä. *Liitteessä 5* olevista korrelaatiomatriiseista $B.a^{1-7}—b^{1-7}$ ja $D.a^{1-2}—b^{1-2}$ näkyvät useampia rikoslajeja koskevat riippuvuusluvut.

Taulukot 24. a—c. NuorRikL 3—4 §:n nojalla a) näpistyksestä, b) varastetun tavaran kätkemisestä sekä c) muista rikoksista kuin juopumuksesta ja liikennerikoksista tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet eräiden muuttujien luokissa tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen ja tuomioistuimen lajin mukaan vuonna 1968.

Tuomitsematta jätettyjen prosentuaalinen osuus 15—17-v. syytetyistä	Tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisaste				Tuomioistuimen laji		Yhteensä	
	Helsinki	Turku ja Tampere	Muut RO:ien sijaintikaupungit	KO:ien sijaintikunnat	RO	KO	%	(N)
	1	2	3	4	5	6	7	8
a) *Näpistyksestä tuomitsematta jätetyt*								
Kaikki syytettyjen kokonaismäärästä %	82.9	89.9	60.5	42.1	71.1	42.1	59.7	(345)
7. sosiaaliryhmään kuuluvat samaan sosiaaliryhmään kuuluvista syytetyistä %	96.8	100.0	73.1	52.3	83.2	52.3	73.0	(143)
Naiset naissyytetyistä %	100.0	96.4	79.5	62.2	86.7	62.2	80.0	(132)
b) *Varastetun tavaran kätkemisestä tuomitsematta jätetyt*								
Kaikki syytettyjen kokonaismäärästä %	64.4	52.6	51.9	42.1	55.9	42.1	52.0	(104)
7. sosiaaliryhmään kuuluvat samaan sosiaaliryhmään kuuluvista syytetyistä %	50.0	71.4	60.6	46.7	59.6	46.7	56.7	(38)
Naiset naissyytetyistä %	80.0	40.0	36.4	41.7	47.6	41.7	45.5	(15)
c) *Muista rikoksista kuin juopumuksesta ja liikennerikoksista tuomitsematta jätetyt*								
Kaikki syytettyjen kokonaismäärästä %	37.1	27.7	23.2	14.4	28.0	14.4	22.0	(1 161)

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto. — Liitteessä 3 olevasta taulukosta A näkyvät rikoslajeja vastaavat lainkohdat.

Huomautus. Edellä (5 §.I.1.b) selostetuista syistä taulukon suhdeluvut lienevät yleensä jonkin verran todellisia korkeampia (vrt. sarakkeen 7 viimeistä prosenttilukua taulukon 11 vastaavaan lukuun).

Taulukot 25. a—b. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla a) näpistyksestä ja b) varomattomuudesta liikenteessä tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet eräiden muuttujien luokissa tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen ja tuomioistuimen lajin mukaan vuonna 1968.

Tuomitsematta jätettyjen prosentuaalinen osuus syytetyistä	Tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisaste				Tuomioistuimen laji		Yhteensä	
	Helsinki	Turku ja Tampere	Muut RO:ien sijaintikaupungit	KO:ien sijaintikunnat	RO	KO	%	(N)
	1	2	3	4	5	6	7	8
a) *Näpistyksestä tuomitsematta jätetyt*								
Kaikki syytettyjen kokonaismäärästä %	4.97	17.33	4.31	1.58	7.26	1.58	5.72	(134)
Vähintään 50-vuotiaat saman ikäryhmän syytetyistä %	5.88	15.79	3.08	—	6.76	—	5.70	(15)
3. sosiaaliryhmään kuuluvat samaan sosiaaliryhmään kuuluvista syytetyistä %	5.59	18.01	4.67	2.42	7.86	2.42	6.71	(66)
Naiset naissyytetyistä %	2.55	26.35	7.72	0.84	10.46	0.84	9.05	(73)
b) *Varomattomuudesta liikenteessä tuomitsematta jätetyt*								
Kaikki syytettyjen kokonaismäärästä %	0.53	8.66	0.93	0.81	1.60	0.81	1.36	(558)
Vähintään 50-vuotiaat saman ikäryhmän syytetyistä %	0.88	13.81	1.34	1.51	2.74	1.51	2.19	(108)
3. sosiaaliryhmään kuuluvat samaan sosiaaliryhmään kuuluvista syytetyistä %	0.58	9.14	1.05	0.87	1.85	0.87	1.48	(317)
Naiset naissyytetyistä %	1.29	14.54	2.05	1.31	3.38	1.31	2.48	(70)

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto. — Liitteessä 3 olevasta taulukosta A näkyvät rikoslajeja vastaavat säännökset.

Yllä olevat taulukot 24.a—c ja 25.a—b sekä liitteessä 5 olevat korrelaatiomatriisit B.a$^{1-7}$—b$^{1-7}$ täsmentävät aiemmin mainituista taulukoista ja korrelaatiomatriiseista saatua kuvaa. Näpistyksen osalta on viitattava etenkin liitteessä 6 oleviin taulukoihin A—B.a—d. Näistä jälkimmäisistä taulukoista ilmenevät näpistyksestä tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet syytetyistä eri kaupungistumisastetta edustavissa tuomioistuimen sijaintikunnissa, kun rikoksentekijän sosiaaliryhmää ja sukupuolta (NuorRikL 3—4 §) sekä lisäksi ikää (muut säännökset) koskevia muuttujia pidetään samanaikaisesti vakioina. Näpistyksestä tuomitsematta jättämisen yleisyyttä vuosina 1967—1968 osoittaa graafisesti myös jäljempänä (s. 206) oleva kuvio 1; kuvioon on merkitty erikseen mies- ja naispuolisiin kohdistettu, sekä NuorRikL 3—4 §:n että muiden säännösten (RL 3: 5.3:n) mukainen tuomitsematta jättäminen.

Taulukoiden, korrelaatiomatriisien ja kuvion perusteella havaitaan ensinnäkin 15—17-vuotiaana tehdystä *näpistyksestä* Helsingin, Turun tai Tampereen raastuvanoikeudessa syytetyllä olevan erittäin suuren todennäköisyyden jäädä *NuorRikL 3—4 §:n* nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Niin näyttää olevan erityisesti silloin, kun hän on naispuolinen ja/tai kuuluu 7. sosiaaliryhmään. Absoluuttisista määristä todettakoon, että NuorRikL 3—4 §:n nojalla vuonna 1968 Helsingin raastuvanoikeudessa määrätyistä tuomitsematta jättämisistä (N = 314) 20 % koski näpistystä. Turun ja Tampereen raastuvanoikeuksissa samana vuonna määrätyistä 152 tuomitsematta jättämisestä 41 % kohdistettiin näpistyksen tehneeseen. Vastaavat lukumäärät muiden raastuvanoikeuksien osalta olivat 379 ja 33 % sekä kihlakunnanoikeuksien osalta 348 ja 28 % (koko maassa 1 193 ja 29 %). Samanaikaisesti olivat näpistyksestä syytetyt 15—17-vuotiaat kaikista 15—17-vuotiaista syytetyistä kussakin neljässä kunta-/tuomioistuintyypissä mainitussa järjestyksessä 6, 5, 4 ja 2 % (koko maassa 3 %).[95]

Myös nuorena henkilönä tehdystä *varastetun tavaran kätkemisestä* (ja muusta luvattomasta ryhtymisestä rikoksen kautta saatuun tavaraan; ks. edellä taulukkoa 16) syytetyllä on tuomioistuimen lajista ja sijaintikunnasta riippumatta melko suuri mahdollisuus selviytyä NuorRikL 3—4 §:n mukaisella tuomitsematta jättämisellä. Taulukosta 24.b kiinnittää tämän rikoksen osalta huomiota, että poikkeuksellisesti miesten tuomitsematta jättäminen on ollut yleisempää kuin naisten (Helsinkiä lukuun-

[95] Kyseiset prosenttiluvut on laskettu tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta.

ottamatta). Korrelaatiomatriisista B.b[7] on lisäksi havaittavissa se yleiskuvasta poikkeava seikka, että vuonna 1968 jätettiin *petoksesta* NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta suhteellisesti useammin kihlakunnankuin raastuvanoikeuksissa (vastaavasti RL 3: 5.3:n soveltamista koskevan matriisin D.b[2] mukaan).

Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n mukaiset, *näpistystä* koskevat tuomitsemattajättämisratkaisut ovat huomattavan tavallisia tuomioistuimen ollessa Turun tai Tampereen raastuvanoikeus. Niin tuntuu olevan varsinkin silloin, kun syytetty on nainen, 18—20-vuotias ja/tai 2. sosiaaliryhmään kuuluva. Kaikkiakin kunta-/tuomioistuintyyppejä silmällä pidettäessä nähdään 18—20-vuotiaiden olevan näpistyksestä tuomitsematta jätettyjen suhteellisesti suurin ikäryhmä (kaikki rikoslajit käsittävässä aineistossa sitä vastoin vähintään 50-vuotiaat). Havainto on ymmärrettävissä sitä taustaa vasten, että vain 15—17-vuotiaisiin nähden kysymykseen tulevan NuorRikL 3—4 §:n soveltaminen on juuri yllä valaistun nojalla erittäin tavallista näpistystapauksissa. Huomiota kiinnittävää on, että Helsingin raastuvanoikeudessa ja kihlakunnanoikeuksissa tuomitsematta jättäminen on poikkeuksellisesti ollut miesten kohdalla yleisempää kuin naisten.

Varomattomuutta liikenteessä koskevat luvut ovat kaikkien tuomitsematta jätetystä esitettyjen muuttujien luokkien osalta samansuuntaisia kuin kaikkia rikoslajeja koskevat vastaavat luvut: tuomitsematta jättäminen on keskimääräistä tavallisempaa naisiin, vähintään 50-vuotiaisiin ja 3. sosiaaliryhmään kuuluviin nähden. Toteamusta selittää se, että esimerkiksi Helsingin raastuvanoikeudessa vuonna 1968 tehdyistä tuomitsemattajättämisratkaisuista (N = 223) 37 % koski varomattomuutta liikenteessä. Turun ja Tampereen raastuvanoikeuksissa tehtiin samana vuonna 413 tuomitsemattajättämisratkaisua, ja niistä 66 % koski varomattomuutta liikenteessä. Vastaavat lukumäärät muiden raastuvanoikeuksien osalta olivat 172 ja 38 % sekä kihlakunnanoikeuksien osalta 284 ja 49 % (koko maassa 1 092 ja 51 %). Samana vuonna olivat varomattomuudesta liikenteessä syytetyt kaikista syytetyistä kyseisissä kunta-/tuomioistuintyypeissä sanotussa järjestyksessä 29, 15, 13 ja 16 % (koko maassa 16 %).[96] Tavallisuudesta poikkeavaa on, että Helsingin raastuvanoikeudessa syytetyllä on ollut pienempi todennäköisyys jäädä varomattomuudesta liikenteessä tuomitsematta kuin keskimäärin muissa raastuvanoikeuksissa tai kihlakunnanoikeuksissa syytetyllä.

[96] Prosenttiluvut on laskettu tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta.

f. Viimeksi mainituilla kahdenlaisilla, varomattomuutta liikenteessä (samoin edellä NuorRikL 3—4 §:n mukaista näpistystä) koskevilla *prosenttiluvuilla* olen halunnut tuoda esiin seuraavia seikkoja. Ensinnäkin olen eri kaupungistumisastetta edustavien tuomioistuinten sijaintikuntien (tuomioistuinten lajien) osalta pyrkinyt osoittamaan niiden *rikosten lajien (nimien) määrää,* joista on NuorRikL 3—4 §:n tai muiden säännösten nojalla jätetty tuomitsematta. Kyseistä kahta rikoslajia koskevat prosenttiluvut viittaavat siihen, että Turun ja Tampereen raastuvanoikeuksissa määrätyt tuomitsematta jättämiset ovat koskeneet poikkeuksellisen harvoja rikoslajeja — niitä tosin sitäkin useammin. Kysymystä havainnollistaa yksityiskohtaisesti taulukko 26.

Taulukko 26. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten mukaisen tuomitsematta jättämisen edellytyksinä olleiden rikosten lajien (nimien) lukumäärät tuomitsemattajättämisratkaisujen eri määrien mukaan erilaista kaupungistumisastetta edustavissa tuomioistuimen sijaintikunnissa vuonna 1968.

Tuomitsemattajättämisratkaisujen määrät rikoslajia kohti	NuorRikL 3—4 §:n soveltamista koskevat rikoslajit tuomioistuinten eri sijaintikunnissa				Muiden säännösten soveltamista koskevat rikoslajit tuomioistuinten eri sijaintikunnissa			
	Helsinki	Turku ja Tampere	Muut RO:ien sijaintikaupungit	KO:ien sijaintikunnat	Helsinki	Turku ja Tampere	Muut RO:ien sijaintikaupungit	KO:ien sijaintikunnat
1	15	4	13	15	14	17	12	23
2— 3	8	7	7	8	5	9	9	9
4— 7	2	3	8	7	6	2	4	2
8—15	4	2	2	1	2	3	2	1
16—31	3	2	1	3	1	—	1	2
32—	3	1	4	3	2	2	1	2
Rikoslajeja yhteensä	*35*	*19*	*35*	*37*	*30*	*33*	*29*	*39*
(Tuomitsemattajättämisratkaisuja yhteensä)	*(314)*	*(152)*	*(379)*	*(348)*	*(223)*	*(413)*	*(172)*	*(284)*

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto. — Liitteen 3 taulukossa A luetelluista rikoslajeista kukin — eräitä poikkeuksia lukuunottamatta — vastaa yhtä tässä taulukossa tarkoitettua rikoslajia.[97]

[97] Poikkeukset koskevat muutamaa liikennerikosten lajia: liitteen 3 taulukossa A on eräitä rikoslajeja yhdistelty verrattuna tämän taulukon 26 pohjana

Taulukossa 26 huomiota kiinnittäviä seikkoja on muun muassa, että kauttaaltaan noin puolessa tuomitsematta jättämisen edellytyksinä olleiden rikosten lajien määrästä on ollut kysymys vain yhdestä tuomitsemattajättämisratkaisusta. Vain muutaman rikoslajin osalle on kertynyt tuomitsemattajättämisratkaisuja yli 31. Nämä rikoslajit ovat NuorRikL 3—4 §:n osalta näpistys (kaikissa kuntatyypeissä), varkaus (muissa kuntatyypeissä paitsi Turussa ja Tampereella), törkeä varkaus (muissa raastuvanoikeuksien sijaintikaupungeissa paitsi Helsingissä, Turussa tai Tampereella sekä kihlakunnanoikeuksien sijaintikunnissa), yleisen asiakirjan väärentäminen (Helsingissä) ja varastetun tavaran kätkeminen (muissa raastuvanoikeuksien sijaintikaupungeissa paitsi Helsingissä, Turussa tai Tampereella). Muiden säännösten osalta rikoslajit ovat varomattomuus liikenteessä (kaikissa kuntatyypeissä), näpistys (Helsingissä, Turussa ja Tampereella) ja TLL 9 §:ssä tarkoitettu liikennerikos (kihlakunnanoikeuksien sijaintikunnissa).

Täydennykseksi todettakoon, että koko maan aineistossa oli vuonna 1968 kaikkiaan 54 rikoslajia (-nimeä) koskevia NuorRikL 3—4 §:n mukaisia ratkaisuja ja 69 muiden tuomitsemattajättämissäännösten mukaisia (ks. liitteessä 3 olevaa taulukkoa A).[98] Näiden tietojen vertailu taulukkoon 26 osoittaa, ettei erilaisissa tuomioistuimen sijaintikunnissa jätetä läheskään täysin samanlajisista rikoksista tuomitsematta.

g. Toiset *prosenttiluvut, jotka koskevat* tuomitsematta jättämisen edellytyksenä olleen rikoksen lajista *syytettyjen prosentuaalista osuutta kunta-/tuomioistuintyypeittäin kaikista syytetyistä* kussakin kunta-/tuomioistuintyypissä, ovat *perustana tehtäessä* e-jakson alussa lausutuin tavoin *päätelmiä rikoslajin mahdollisesta merkityksestä väliintulevana muuttujana:* tietynlaiselle tuomioistuimelle ominainen runsas tuomitse-

---

olevaan tuomioistuintilaston alkuperäisaineistoon (ks. mainitun liitteen huomautusta b). —

Taulukon 26 johdosta on syytä huomata, että tuomioistuintilaston alkuperäisaineistoa vastaten liitteen 3 taulukossa A ovat rikosnimet »Muut kuin em. yleiset lait ja asetukset» ja »Muut kuin em. liikennerikokset». Koska nämä nimet kattavat useita rikoslajeja, jälkimmäisiä (erikoisrikosoikeudellisten säädösten rikkomistyyppejä) on ilmeisesti ollut todellisuudessa enemmänkin kuin mitä tuomioistuintilaston alkuperäisaineistoa varten on luokiteltu. Niinpä taulukon 26 rikoslajimäärät lienevät jonkin verran *todellisia pienempiä.*

98 Vrt. ed. alav:ssä 97 lausuttuun varaukseen.

matta jättäminen saa ehkä tulkintansa siinä tutkittavien rikosasioiden laadusta.

NuorRikL 3—4 §:n soveltamista koskevista rikoslajeista olen esittänyt edellä *näpistyksestä* nämä prosenttiluvut. Näpistyksestä syytetyt olivat vuonna 1968 6 % (Helsinki), 5 % (Turku ja Tampere), 4 % (muut raastuvanoikeuksien sijaintikaupungit) ja 2 % (kihlakunnanoikeuksien sijaintikunnat) kussakin näistä kuntatyypeistä syytettyjen määrästä (koko maan osalta 3 %). Taulukon 24.a mukaan näpistyksestä tuomitsematta jättäminen on yllä todetussa järjestyksessä sitä yleisempää, mitä kaupungistuneemman kunnan lajista on kysymys. Vertailu aiempaan taulukkoon 20 kuitenkin osoittaa eri kuntatyyppien välisten erojen olleen tarkasteluvuonna paljon suurempien kaikki rikoslajit kuin vain näpistyksen huomioon ottaen. Osaselitys tällaiseen tilanteeseen on nähtävissä yllä luetelluista prosenttiluvuista. Kolmessa ensiksi mainitussa, voimakkainta kaupungistumista edustavassa tuomioistuimen sijaintikunnassa näpistyksestä syytetyt ovat muodostaneet keskimääräistä suuremman ja kunnan kaupungistumisasteen voimistumisen myötä kasvavan osan kaikista syytetyistä.

Se, mitä olen juuri sanonut näpistyksestä, pitää paikkansa myös NuorRikL 3—4 §:n mukaisen tuomitsematta jättämisen edellytyksinä olleisiin *varastetun tavaran kätkemisiin.* Joskin myös niistä tuomitsematta jättäminen on taulukosta 24.b ilmenevin tavoin ollut sitä yleisempää, mitä kaupungistuneemman kunnan lajista on kysymys, ovat eri kuntatyyppien väliset erot olleet taulukkoon 20 verrattuna vähäiset. Varastetun tavaran kätkemisestä syytetyt olivat 3.5 % (Helsinki), 1.5 % (Turku ja Tampere), 1.6 % (muut raastuvanoikeuksien sijaintikaupungit) sekä 0.6 % (kihlakunnanoikeuksien sijaintikunnat) syytettyjen kokonaismäärästä (koko maassa 1.2 %).[99] Tästäkin rikoslajista syytetyt olivat vuonna 1968 siis yliedustettuina ensiksi mainituissa kuntatyypeissä. Kaikkia rikoslajeja koskevien tuomitsematta jätettyjen prosentuaalinen osuus muodostuu niissä siten osaltaan tästä syystä huomattavan suureksi.

Muiden tuomitsemattajättämissäännösten (kuin NuorRikL 3—4 §:n) soveltamisen edellytyksinä olleiden rikosten lajeista olen edellä luetellut puheena olevat prosenttiluvut *varomattomuuden liikenteessä* osalta. Ne ovat kaupungistumisasteen mukaisessa järjestyksessä — ensin Helsinki

[99] Syytettyjä koskevat prosenttiluvut on laskettu tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta.

ja viimeksi kihlakunnanoikeuksien sijaintikunnat: 29, 15, 13 ja 16 % (koko maassa 16 %). Taulukosta 25.b puolestaan havaitaan, että Helsingin raastuvanoikeudessa tutkituista varomattomuuksista liikenteessä on poikkeuksellisesti jätetty tuomitsematta suhteellisesti katsoen paljon vähemmän kuin minkään muun lajisessa kunnassa/tuomioistuimessa. Se, että Helsingin raastuvanoikeudessa tutkittuja, varomattomuutta liikenteessä koskevia syytteitä oli tarkasteluvuonna suhteellisesti noin kaksinkertainen määrä muihin kunta-/tuomioistuintyyppeihin verrattuna, vaikuttaa tuomitsemattajättämisprosentin alhaisuuden vuoksi kaikkia rikoslajeja koskevaa tuomitsemattajättämisprosenttia alentavasti. Taulukon 21 mukaan viimeksi mainittu prosenttimäärä onkin melko vähän korkeampi kuin muiden kaupunkien raastuvanoikeuksia (paitsi Turkua ja Tamperetta) sekä muiden kuntien kihlakunnanoikeuksia koskeva vastaava prosenttimäärä.

Näpistyksestä hahmottuva kuva vastaa sitä käsitystä, joka on edellä syntynyt NuorRikL 3—4 §:n soveltamista koskevien rikoslajien, niin ikään näpistyksen ja lisäksi varastetun tavaran kätkemisen, tarkastelussa. Syytettyjen prosenttimäärät ovat esillä olleessa järjestyksessä 1.3, 1.7, 1.2 ja 0.6 % (koko maassa 1.0 %).[100] Taulukosta 25.a näkyy, että kihlakunnanoikeuksissa jätettiin vuonna 1968 näpistyksestä tuomitsematta suhteellisesti paljon vähemmän kuin raastuvanoikeuksissa ja Turun ja Tampereen raastuvanoikeuksia koskeva suhdeluku oli muita erittäin selvästi korkeampi. Se, että syytettyjen prosenttimäärät jakautuvat samalla tavalla vinosti, selittää osaltaan taulukon 21 jakauman muotoa.

Edeltänyt, muutamaan rikoslajiin rajoittunut selonteko on mielestäni vahvistanut näkemystä, että tuomioistuimeen liittyvien tekijöiden ja tuomitsematta jättämisen yhteyksiä tutkittaessa on *välttämätöntä ottaa huomioon rikoslajin vaikutus.* Se, että on edellä havaittu tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisastetta ja tuomioistuimen lajia koskevien muuttujien sekä tuomitsematta jättämistä koskevan muuttujan välillä riippuvuutta, on ilmeisesti huomattavalta osaltaan tulkittavissa johtuvan *erilaisesta rikollisuusrakenteesta.* Niissä kaupungistuneissa kuntatyypeissä, joissa tuomitsematta jättäminen on suhteellisesti yleisintä, syytetään keskimääräistä enemmän sellaisista rikoksista, joista koko maassa jätetään suhteellisesti keskimääräistä enemmän tuomitsematta.

Vastaavat näkökohdat ovat merkille pantavia myös tehtäessä päätel-

100 Lukumäärien perustana on tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

miä *rikoksentekijän ominaisuuksia koskevien muuttujien* ja tuomitsemattajättämismuuttujan välillä todetusta riippuvuudesta. Esimerkiksi se, että koko maan NuorRikL 3—4 §:n soveltamista koskevassa aineistossa oli vuonna 1968 7. *sosiaaliryhmään* kuuluvia prosentuaalisesti eniten, lienee ratkaisevasti johtunut näpistyksen laajasta esiintymisestä tuomitsematta jättämisen edellytyksenä: sekä näpistyksestä syytettyjen että tuomitsematta jätettyjen keskuudessa oli suurin osa juuri 7. sosiaaliryhmään kuuluvia.

Muiden tuomitsemattajättämissäännösten soveltamista koskevassa aineistossa olivat vähintään 50-vuotiaat vuonna 1968 tuomitsematta jätettyjen prosentuaalisen osuuden suhteen suurin *ikäryhmä*, 3. sosiaaliryhmään kuuluvat taas suurin sosiaaliryhmä. Taulukosta 25.b on nähtävissä, että näissä ryhmissä varomattomuudesta liikenteessä tuomitsematta jätettyjen osuudet olivat niin ikään keskimääräistä korkeampia. Kun tuomitsemattajättämisratkaisuista suurin osa koski varomattomuutta liikenteessä, siitä rikoksesta tuomitsematta jätettyjä koskevat ominaisuudet ovat leimaa antavia kaikkikin rikokset kattavalle aineistolle.

Tuomitsematta jätetyn *sukupuolta* koskevat muuttujan arvot näyttävät esitetyn valossa vaihtelevan rikoslajeittain vähemmän kuin sosiaaliryhmää tai ikää koskevien muuttujien arvot. Vain harvoissa tarkastelun kohteina olleissa rikoslajeissa (ks. liitteen 5 korrelaatiomatriiseja B.a[4] ja b[3—4]) on yleislinjasta poiketen miesten tuomitsematta jättäminen ollut suhteellisesti tavallisempaa kuin naisten.

h. Edellä jaksoissa a—g vuosilta 1967—1968 (lähinnä jälkimmäiseltä) esitetty empiirinen aineisto viittaa siihen, että tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteella on vaikutusta *NuorRikL 3—4 §:n mukaisen* tuomitsematta jättämisen yleisyyteen. Näihin säännöksiin nojautuva *tuomitsematta jättäminen on ollut suoraviivaisesti sitä yleisempää, mitä kaupungistuneempi tuomioistuimen sijaintikunta on, kun rikoslajin sekä rikoksentekijän iän, sosiaaliryhmän ja sukupuolen ynnä tuomioistuimen lajin merkitys on kontrolloitu.* Tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisastetta mittaava muuttuja on tosin tällöin ollut harvaluokkainen. Raastuvanoikeuksia koskevat luokat ovat olleet kaupungistumisjärjestyksessä Helsinki, Turku ja Tampere ja muut raastuvanoikeuksien sijaintikaupungit; näiden kolmen kuntatyypin eroja tarkasteltaessa tuomioistuimen lajia koskevan muuttujan mahdollinen vaikutus eliminoi-

tuu. Kihlakunnanoikeuksien sijaintikunnat ovat muodostaneet yhden luokan, ja niiden on katsottu edustavan keskimäärin alhaisempaa kaupungistumisastetta kuin raastuvanoikeuksien sijaintikaupunkien.

Rikoslajin vakioiminen on tarkoittanut tuomitsematta jättämisen tiheyden tarkastelua eri muuttujien luokissa muutaman, valikoidun rikoslajin osalta. Rikoslaji on osoittautunut merkitykselliseksi tulkitsevaksi muuttujaksi sillä tavoin, että tuomitsematta jättämisen soveltamistiheyden lisääntyminen tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen myötä ilmeisesti johtuu huomattavalta osaltaan *rikollisuusrakenteen erilaisuudesta.* Kaupungistuneemmissa kunnissa tehdään ja niissä syytetään suhteellisesti enemmän sellaisista rikoksista, joista tuomitsematta jättäminen on koko maassa keskimääräistä yleisempää.

Olen aiemmin (5 § II.1.b) tähdentänyt, että mahdollisen syy-yhteyden olemassaoloa tutkittaessa on pyrittävä arvioimaan *muidenkin* kuin empiiriseen aineistooni sisältyvien *seikkojen merkitystä.* Erityisesti olen maininnut, ettei tässä tutkimuksessa ole — nojauduttaessa valmiiseen tilastomateriaaliin — yritetty vakioida *saman rikoslajin mukaisten rikosten mahdollisia keskinäisiä, oikeudellisesti merkityksellisiä ja systemaattisia eroja.* On syytä kysyä, missä määrin tällaisia systemaattisia eroja voidaan otaksua olevan.

Ensinnäkin tuntuu todennäköiseltä, että esimerkiksi tyypillinen näpistys on maaseudulla ainakin jonkin verran toisenlainen kuin kaupungissa; kaupungissa lienevät näpistykset selvältä pääosaltaan myymälänäpistyksiä, mikä ei ehkä ole asian laita maaseudulla. Tällaisen eron olemassaolosta ei vielä seuraa, että se olisi oikeudellisesti merkityksellinen. Näpistyksen lievyysastehan voi kummassakin tapauksessa olla sama niiden oikeudellisten perusteiden mukaan, joita näpistyksen lievyyden arvioinnissa yleisesti käytetään. Näpistyksen kaltaisen rikoksen (sellaisena kuin sen tunnusmerkistö oli vuoden 1972 lainmuutokseen saakka) on itse asiassa vaikea kuvitella järjestelmällisesti vaihtelevan törkeysasteeltaan, koska tunnusmerkistön sallima törkeysastevaihtelu on jokseenkin vähäinen.

Yleisten rangaistuksen enentämis- tai vähentämisperusteiden (uusiminen, vähentynyt syyntakeisuus, hätävarjelun liioittelu, pakkotila, yritys ja avunanto) merkitystä arvioitaessa on luultavaa, että ainakin rikoksen *uusijoiden* määrässä on järjestelmällisiä eroja eri kuntatyyppien kesken. Uusijat ovat otaksuttavasti yliedustettuina kaupungistuneimmissa kun-

nissa.[101] Uusiminen on NuorRikL 4 §:n soveltuvuuden arviointiin vaikuttava seikka siten, että uusija täyttää tuomitsematta jättämisen edellytykset harvemmin kuin ensikertalainen.[102] Edellä otaksutunlaisen uusijoiden enemmyyden kaupungistuneimmissa kunnissa voidaan arvioida vaikuttavan syytettyjen määrään suhteutettua tuomitsematta jätettyjen määrää vähentävästi (uusijoita jätetään ensikertalaisia vähemmän tuomitsematta).[103] Toisaalta edellä (5 §.I.1.b) selvitellyn päärikosperiaatteen noudattamisesta on ajateltavissa seuraavan, että suhteuttamislukuna käytetty syytettyjen määrä näyttää lievän lajisia rikoksia koskevassa tarkastelussa kerrotunlaisten uusijavoittoisten kuntien osalta pienemmältä kuin muiden kuntien osalta. Mikäli näet uusijat odotusten mukaisesti tekevät keskimäärin useampia ja ankarammin rangaistuja rikoksia kuin ensikertalaiset, heidät rekisteröidäänkin tuomioistuintilastoon ankarammin rangaistuista rikoksista (samalla kertaa tutkituista rikoksista vain törkeimmästä). Tästä aiheutuva vaikutus suhdelukuun olisi vastakkaissuuntainen kuin ensiksi mainitsemani vaikutus. Kaikkiaan uusimisen vakioiminen ei tuntuisi juuri muuttavan yllä muodostunutta kuvaa. On kuitenkin muistettava edeltäneen pohdiskelun nojautuvan arveluihin — nekin yhtä rangaistuksen muuttamisperustetta koskeviin. Tässä tutkimuksessa jää selvittämättä, kuinka paljon kyseisten rangaistuksen muuttamisperusteiden ja muiden vastaavien oikeudellisten seikkojen vakioiminen vaikuttaisi edellä saatuun käsitykseen.[104]

---

101 Otaksuma perustuu rikollisuuden ekologiaa koskeviin havaintoihin. Rikollisuus ja nimenomaan sellaiset rikokset, joiden uusiminen on keskimääräistä yleisempää, keskittyvät kaupungistuneimpiin kuntiin. Ks. *Anttila—Törnudd* 1970, 96 ss., ja *samat* 1973 a, 71 ss.

102 NuorRikL 4 §:ssä edellytetään tuomitsematta jätettävän uusimisriskiennusteen olevan hyvän. Korkean uusimisriskin yhtenä osoituksena pidetään rikoksentekijän aiempaa rikollisuutta. Ks. *Kom. miet.* 1972: A 1, 163.

103 Helsinkiläisissä tavarataloissa tehtyjä myymälänäpistyksiä koskevassa, 1960-luvun puolivälin tilannetta kuvastavassa tutkimuksessa osoittautui, että NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt erottautuivat rangaistukseen tuomituista 15—17-vuotiaista selvimmin ensikertalaisen/uusijan ominaisuuden mukaan. Tuomitsematta jätetyistä (N = 24) ei kellään ollut aiempia merkintöjä rikosrekisterissä, kun taas rangaistukseen tuomituista (N = 39) 42 %:lla oli. Ks. *Aromaa—Törnudd—Wartiovaara* 1970, 35.

Ks. myös esim. *Anttila—Westling* 1962, 265, jossa RL 6: 2:ssa tarkoitettu uusiminen havaittiin erittäin merkittäväksi vangin karkaamisesta tuomittujen rangaistusten pituuteen vaikuttavaksi tekijäksi.

104 Vertailuna mainittakoon, että lievästä pahoinpitelystä, varkaudesta,

Pyrittäessä selittämään tuomitsematta jättämisestä päättävien viranomaisten käyttäytymistä ei ole kiinnitettävä huomiota vain oikeudellisesti merkityksellisiin, lähinnä rikokseen liittyviin muuttujiin. Muunlaiset seikat ovat empiirisessä aineistossani koskeneet rikoksentekijän henkilöä (ikää, sosiaaliryhmää ja sukupuolta) sekä tuomioistuinta (lajia, organisaatiomuotoa). Näiden *oikeudellisesti epärelevanttien* (ikä vain osittain) *tekijöiden* vakioiminen ei hävittänyt — joskin muunteli — sijaintikunnan kaupungistumisasteen ja tuomitsematta jättämisen välillä havaittua riippuvuutta. On mahdollista, että monet muutkin vastaavat tuomareiden tavoitteenmuodostukseen (motivointiin) ja siten tuomitsematta jättämisestä päättämiseen vaikuttavat seikat ovat kyseisen riippuvuuden kannalta merkityksellisiä.

En puutu yksityiskohtaisesti siihen laajaan kysymysryhmään, mitkä kaikki seikat voivat vaikuttaa tuomareiden tavoitteiden muodostumiseen.[105] Sitä vastoin pyrin koettelemaan yllä saamani empiirisen tutkimustuloksen pitävyyttä pohtimalla, kyetäänkö ja myönteisessä tapauksessa miten tekemään *ymmärrettäväksi* tuomioistuinten jäsenten keskimäärin erilainen käyttäytyminen kaupungistuneimmissa yhteisöissä ja vähiten kaupungistuneissa yhteisöissä. Miksi tuomitsematta jättäminen ehkä on yleisempää raastuvanoikeuksien sijaintikaupungeissa kuin kihlakunnanoikeuksien sijaintikunnissa? Tällainen kysymyksenasettelu on omiaan sisällyttämään edeltäneeseen kausaalianalyysiin finalistisen selittämisen piirteitä.

---

kavaltamisesta ja rattijuoppoudesta yleisissä alioikeuksissa v. 1959 tuomittujen vapausrangaistusten keskimääräinen pituus osoittautui melkoisesti sen mukaan vaihtelevaksi, onko tuomittaessa otettu huomioon rangaistusta enentäviä seikkoja (RL 6:1, 6:2, 7:1 ja 7:2), rangaistusta vähentäviä seikkoja (silloinen RL 1:5 sekä RL 3:2, 3:4, 3:9, 3:10, 4:1 ja 5:3) vai ei kumpikaan.

Tämän tutkimuksen kannalta on erityisen huomion arvoista se, että rangaistusten pituuden raastuvan- ja kihlakunnanoikeuksien välinen järjestys ei kunkin rikoslajin osalta ollut sama kaikkien kolmen vaihtoehdon tapauksissa. Esim. varkaudesta tuomittu keskimääräisrangaistus oli ankarampi raastuvan- kuin kihlakunnanoikeuksissa, mikäli rangaistusta enentäviä tai vähentäviä seikkoja ei otettu huomioon taikka mikäli rangaistusta enentävät seikat otettiin huomioon. Sitä vastoin kyseinen keskimääräisrangaistus oli ankarampi kihlakunnan- kuin raastuvanoikeuksissa, mikäli rangaistusta vähentävät seikat otettiin huomioon. Ks. *SVT* XXIII B: 95, 10, sekä *Anttila—Törnudd* 1970, 108 ja 110.

105 Vrt. yleisesti ed. 2 §.I.2 ja II.1 ja siinä mainittuun kirjallisuuteen (erit. alav:issä 28—31 lueteltuihin lähteisiin).

Kun sosiologisessa kirjallisuudessa on sanottu poikkeavuuden suvaitsemisen olevan suurempaa kaupungistuneemmissa kuin vähemmän kaupungistuneissa yhteisöissä, on viitattu *normiyhdenmukaisuuden paineeseen*. Normiyhdenmukaisuutta vaaditaan vähiten siellä, missä sosiaalinen rakenne on eriytynyt eli juuri kaupungistuneissa ja teollistuneissa yhteisöissä; sosiaalinen osallistuminen ja vuorovaikutus vähentävät ennakkoluuloja ja lisäävät sietäviä asenteita.[106] Esillä olevaan ongelmaan sovitettuna lausutun pitäisi merkitä, että kaupungistuneemmissa yhteisöissä tuomioistuinten jäsenet eivät vaadi rikosoikeudellisten normien rikkojille yhtä ankaria seuraamuksia kuin vähemmän kaupungistuneissa. He suosivat keskimääräistä enemmän lieviä seuraamuksia, kuten tuomitsematta jättämisiä.

Viimeksi esiin tuotu väite ei tunnu ilman muuta hyväksyttävältä. NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä ei ehkä mielletä lievimmäksi seuraamukseksi, esimerkiksi sakkoa lievemmäksi. Tuomitsematta jättämisestä on ilmoitettava sosiaalilautakunnalle sen mahdollisia toimenpiteitä varten.[107] Toisaalta vaikka jotkin empiiriset tutkimustulokset osoittavat kansalaisten rangaistusvaatimusten olevan maaseudulla ankarampia kuin kaupungeissa,[108] ei kihlakunnanoikeuksien rangaistuskäytäntö ole ainakaan poikkeuksetta ollut raastuvanoikeuksien käytäntöä ankarampaa.[109] Olipa kihlakunnanoikeuksien rangaistuskäytäntö tutkimustuloksen mukaan ankarampaa tai lievempää kuin raastu-

---

106 Ks. ed. 2 §:n alav:ssä 35 mainittuja lähteitä sekä lisäksi esim. *Littunen* 1962, 66 ss., *Riihinen* 1965, 53 ss., 65 ss. ja 193 ss., *Kämäräinen* 1970, 1 s. ja 80 ja *Kom.miet.* 1972: B 135, 30 s. Vrt. ed. 4 §.I (alav:iden 6—7 kohdalta) ja II.4.b.

107 NuorRikL 3—4 §:n mukaisen tuomitsemattajättämisratkaisun vaikutuksista ks. jälj. 7 §.III.2.

108 Ks. *Segerstedt* 1949, 332, ja *Mathiesen* 1965, 79.

109 Kotimaisista tutkimustuloksista, joiden mukaan kihlakunnanoikeuksien rangaistuskäytäntö on raastuvanoikeuksien käytäntöä ankarampaa, ks. *Anttila* 1956, 155, ja *SVT* XXIII B: 95, 10 (niukalti suurempi osa tuloksista). Vastakkaissuuntaisista tuloksista ks. *SVT* XXIII B: 95, 10 (pienempi osa tuloksista), ja *Blom* 1970 b, 22.

Ulkomaisessa kirjallisuudessa on *Hogarth* (1971, 370) saanut samansuuntaisen empiirisen tutkimustuloksen: kanadalaisista maistraattituomioistuimista kaupungistuneemmissa yhteisöissä sijaitsevat olivat rangaistusmielisempiä kuin vähemmän kaupungistuneissa yhteisöissä (maaseudulla tai pienissä kaupungeissa) sijaitsevat. Vrt. esim. englantilaisen *Hoodin* (1962, 120) tulokseen: melko pienten ja vakaiden keskiluokan asuttamien yhteisöjen koostumukseltaan keskiluokkaiset tuomioistuimet, jotka käsittelevät työväenluokkaan kuuluvia rikoksentekijöitä,

vanoikeuksissa, sitä tulkittaessa on vedottu lautamies- tai auskultanttijärjestelmän merkitykseen.[110] Kaikkiaan näyttää yllä todetun, seuraamusten ankaruutta koskevan hypoteesin koettelemisen sijasta hyödyllisemmältä punnita seuraavanlaisten, sitä *eriytyneempien* olettamien osuvuutta.

Mälkki on NuorRikL 3—4 §:n soveltamista vuosilta 1943—1958 tutkiessaan katsonut raastuvanoikeuksien soveltaneen tuomitsemattajättämissäännöksiä kihlakunnanoikeuksia suhteellisesti enemmän. Tällaisen käytännön syiksi hän arvelee useita. Sovitusajatus elää voimakkaammin maaseudulla kuin kaupungeissa. Nuoria koskevien juttujen ollessa maaseudulla harvinaisia heidät tuomitaan mieluiten samoihin seuraamuksiin kuin täysi-ikäiset. Kihlakunnanoikeuksissa runsaasti puheenjohtajina toimivat hovioikeuden auskultantit turvautuvat »varmuuden vuoksi» perinteisiin seuraamuksiin. Maaseudulla tuomioistuimissa ei uskota sosiaalilautakunnan toimenpiteiden tehokkuuteen.[111] — Mikään näistä seikoista ei mielestäni vaikuta ensisilmäykseltä torjuttavalta. Ensiksi ja viimeksi mainittu näkökohta ovat sosiologisesti kiinnostavimpia.

Ehkä juuri tuomitsematta jättäminen koetaan rikoksiin liittyvistä oikeudellisista seuraamuksista selvimmin sovitusajatuksen vastaiseksi: sovitusajatuksen alkuperäisen idean mukaan rikoksesta on oltava seuraamuksena rangaistuksen (ks. edellä 4 §.II.3.a). Pohjoismaisissa tutkimuksissa, joissa on kysytty muun muassa, missä määrin vastaajat ovat pitäneet sovitusta rangaistuksen tarkoituksena, ei ole käytetty selittäviä yhteisömuuttujia.[112] Sellainen otaksuma, että sovitusajatus elää maaseudulla voimakkaammin kuin kaupungeissa, tekisi kyllä osaltaan

---

ovat suhteellisesti muita ankarampia rangaistuskäytännössään. Vrt. niin ikään *Nousiaisen* (1961, 170 s.) selostamaan vanhaan saksalaiseen kirjallisuuteen.

Huomaa vielä *Blomin* (1973, 88 ss.) kokoava metodikriittinen esitys ja siinä olevat kirjallisuusviitteet.

110 *Nousiaisen* (1961, 173) mielestä maallikkotuomarit haluavat useimmiten rangaista lievemmin kuin ammattituomari. Lausumaa vastaavasti on amerikkalaisen juryn toimintaa koskevassa tutkimuksessa ilmennyt juryn edustaneen syytetyn kannalta lievempää näkemystä (*Kalven—Zeisel* 1969). Vastakkaisen tuloksen on saanut *Hogarth* (1971, 368) kanadalaista tuomioistuinkäytäntöä tutkiessaan.

Lakimieskoulutuksen vaikutuksesta tuomioihin ks. vielä *Aubert* 1968, 99 ss., *Blom* 1973, 66 ss., *OikM:n lso:n julk.* 18/1973 (*Lindholm* ym.), 123 ss., sekä niissä mainittuja kirjallisuusviitteitä.

111 *Mälkki* 1961, 7 s.

112 Sanotuista tutkimuksista ks. *Mathiesen* 1965, 66 s., sekä kokoavasti

ymmärrettäväksi edellä mainittuja tutkimustuloksia, joiden mukaan kansalaisten rangaistusvaatimukset ovat maaseudulla ankarampia kuin kaupungeissa. Muistutettakoon siitä, että maaseudulla yhteisössä elävä sovitusajatus päässee lautamiesten välityksellä vaikuttamaan vaivattomammin tuomioistuimen ratkaisutoimintaan kuin kaupungeissa (raastuvanoikeudet koostuvat ammattituomareista ja useimmiten vain oikeustieteellisen koulutuksen saaneista). Kyseiseen olettamaan liittyen on ajateltavissa, että varsinkin suurimpien kaupunkien raastuvanoikeuksissa suuntaudutaan »hoidollisemmin» kuin kihlakunnanoikeuksissa ja sen vuoksi suositaan tuomitsematta jättämistä; tällöin lähdetään siitä, että sosiaalilautakunta päättää tarpeellisista huoltotoimenpiteistä.[113]

i. Jakson h kokoava esitys on tarkoituksellisesti koskenut vain NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä. *Muiden säännösten mukaiseen tuomitsematta jättämiseen vaikuttavista tekijöistä tehtävissä päätelmissä on syytä erityiseen varovaisuuteen.* Tällaisen varovaisuuden aiheuttavat olennaisimmat seikat ovat lyhyesti seuraavat. Kyseisten muiden säännösten soveltamistiheys oli vuosina 1967—1968 suhteellisesti alle *kymmenesosa* NuorRikL 3—4 §:n soveltamisen määrästä. Lukumäärän pienetessä tilastollisten satunnaistekijöiden merkitys kasvaa. Sitä paitsi esimerkiksi vuonna 1968 yli puolet tuomitsematta jättämisistä koski yhtä rikoslajia, varomattomuutta liikenteessä. Kuitenkaan varomattomuudesta liikenteessä tuomitsematta jätettyjen syytettyjen määrään suhteutettu osuus ei ollut paljon keskimääräistä tuomitsemattajättämispro-

---

Kutschinsky 1970 (alkup. 1968), 50 s., *Anttila—Törnudd* 1970, 220 s., ja *samat* 1973 a, 168 s., ynnä niissä mainittuja lähteitä.

Näissä tutkimuksissa saadut tulokset viittaavat siihen, että sovitusajatuksella on rangaistuksen tarkoituksena jatkuvasti kannatusta varsinkin huonossa sosiaalisessa asemassa olevien kansalaisten keskuudessa.

[113] *Christie* (1973 b, 11) on kiinnittänyt huomiota tutkimustuloksiin, joiden mukaan hoidollisesti suuntautuneilla tuomareilla on ollut taipumus tuomita rikoksentekijöitä pitempiaikaisiin vapausrangaistuksiin kuin tuomarikunnan »hyvässä merkityksessä vanhanaikaisilla moralisteilla». Edellisten tuomiot ovat niiden antajien hyvää tarkoittavista toiveista huolimatta aiheuttaneet rikoksentekijöille enemmän kärsimyksiä kuin jälkimmäisten. —

Tekstissä sanotun johdosta on syytä muistaa, ettei NuorRikL 3—4 §:n mukaisena tuomitsematta jättämisenä ilmenevä »hoidollisuus» välttämättä aiheuta vähemmän kärsimystä seuraamuksen kohteelle kuin esimerkiksi lievä sakko (vrt. jälj. 7 §.III.2).

senttia suurempi. Muista rikoslajeista vain näpistyksestä tuomitsematta jätetyt muodostivat samana vuonna melko huomattavan ryhmän.

Kaikki rikoslajit taikka vain näpistyksen tai varomattomuuden liikenteessä kattava aineisto tosin osoitti, että tuomitsematta jättäminen on ollut suhteellisesti yleisempää raastuvan- kuin kihlakunnanoikeuksissa. Huomiota herättävintä oli tuomitsematta jättämisen poikkeuksellisen voimakas keskittyminen *Turun* ja Tampereen (lähinnä Turun) *raastuvanoikeuteen.* Tällainen keskittyminen nosti ratkaisevasti kaikkia raastuvanoikeuksia koskevia keskimääräislukuja. Varomattomuuden liikenteessä osalta tuomitsematta jättäminen oli vuonna 1968 Helsingissä tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisastetta mittaavan muuttujan luokista suorastaan vähäisintä. Syiden etsiminen siihen, että yhdessä raastuvanoikeudessa on sovellettu kaikenikäisiä koskevia yleisiä tuomitsemattajättämissäännöksiä poikkeuksellisen runsaasti, olisi ehkä luonnollisinta aloittaa *asianomaisen tuomioistuimen jäsenten ominaisuuksista* verrattuna keskimääräisen tuomioistuinjäsenen ominaisuuksiin.[114] Tätä tutkimusta varten ei tuollaiseen selvittelyyn ole ryhdytty.

3. Eräitä kuvailevia tietoja NuorRikL 3—4 §:n ja muiden tuomitsemattajättämissäännösten soveltamiseroista vuosina 1967—1968.

a. Seuraavassa on taulukkoa 26 täydentävä asetelma, josta näkyvät tuomitsematta jättämisen edellytyksinä olleiden *rikosten lajien* (nimien) lukumäärät kummankinlaisia puheena olleita säännöksiä sovellettaessa. Luvut tarkoittavat koko maan aineistoa ja ovat siis vuosilta 1967—1968:[115]

---

[114] Mainitunlaisessa tarkastelussa olisi syytä ottaa huomioon ns. seutukuntatradition mahdollisuus. Poikkeuksellisen laaja-alainen tuomitsemattajättämiskäytäntö Turun RO:ssa v. 1968 (tuomioistuintilaston alkuperäisaineiston mukaan myös v. 1967) on saattanut ratkaisevalta osaltaan olla seurausta TL 9 a. 1 §:n ja/tai RL 3: 5.3:n voimaantulon alkuaikoina tuomioistuimen jäseninä olleiden ominaisuuksista (kuten heidän erityisen myötämielisestä asennoitumisestaan tuomitsematta jättämiseen). Myöhemmin on ehkä pikemmin noudatettu alkuaikoina muodostunutta perinnettä kuin jatkuvasti harkittu tuomitsematta jättämisen alan tarkoituksenmukaisuutta.

Seutukuntatraditiosta ja sen suhteesta yksilölliseen ja yleistraditioon sekä niistä koskevista tutkimuksista ks. *Nousiainen* 1961, 175 ss., erit. 176.

[115] Asetelman tiedot pohjautuvat tuomioistuintilaston alkuperäisaineistoon. Siihen pätee, mitä olen lausunut ed. taulukkoon 26 liittyvässä alav:ssä 97.

	1967	1968
NuorRikL 3—4 §:ään perustuvat tuomitsemattajättämisratkaisut	57	54
Muihin säännöksiin perustuvat tuomitsemattajättämisratkaisut	46	69

Asetelmasta merkille pantava seikka on jälkimmäisiin säännöksiin perustuvia tuomitsemattajättämisratkaisuja koskevien rikoslajien määrän huomattava lisäys. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin oltua kaksi vuotta voimassa sen ja muiden (kuin NuorRikL 3—4 §:n) säännösten soveltamisen edellytyksinä olleiden rikosten lajeja oli enemmän kuin NuorRikL 3—4 §:n soveltamisen edellytyksinä olleiden (vrt. vuoden 1968 määrien osalta taulukkoon 26).

Taulukko 27. Tuomitsemattajättämissäännöksiä soveltaneiden yleisten alioikeuksien piirien suhteelliset lukumäärät vuosina 1967—1968.

Säännökset	Oikeuspiirien suhteelliset määrät lajin ja vuoden mukaan					
	RO:t % kaikista 35 RO:sta		Tuomiokunnat % kaikista 78 tuomiokunnasta		Yhteensä % kaikista 113 oikeuspiiristä	
	1967	1968	1967	1968	1967	1968
NuorRikL 3—4 §	77	83	82	82	81	82
Muut säännökset	66	80	64	83	65	82

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

Taulukko 27 osoittaa, että *muita säännöksiä* kuin NuorRikL 3—4 §:ää *alettiin nopeasti soveltaa yhtä monissa oikeuspiireissä kuin NuorRikL 3—4 §:ää.* Jälkimmäisiä säännöksiä sovellettiin 1950-luvulla 30—50 %:ssa kaikista oikeuspiireistä, joten niihinkin nojautuminen on tässä tarkoitetussa mielessä yleistynyt.[116] Absoluuttisista lukumääristä huomautettakoon, että vuonna 1967 22 oikeuspiirissä ei sovellettu NuorRikL 3—4 §:ää

[116] Ks. *Mälkki* 1961, 6. Seuraava Mälkin tutkimukseen perustuva asetelma valottaa prosenttilukujen kehitystä (lopuksi v:ia 1967—1968 koskeva lukumäärä taulukosta 27):

— vv. 1945—1949 22 % kaikista oikeuspiireistä keskimäärin vuodessa
— » 1950—1954 31 » » » » »
— » 1955—1958 50 » » » » »
— » 1967—1968 81 » » » » »

ja 40 oikeuspiirissä ei muita tuomitsemattajättämisäännöksiä; näistä 62 oikeuspiiristä oli 11 sellaisia, joissa ei jätetty tuomitsematta kummankaanlaisten säännösten nojalla. Vuonna 1968 oli 20 oikeuspiiriä, joissa ei nojauduttu NuorRikL 3—4 §:ään, ja niin ikään 20 piiriä, joissa ei sovellettu muita tuomitsemattajättämissäännöksiä. Vain neljässä oikeuspiirissä ei ollut yhtään kummankaanlaisten säännösten mukaista tuomitsemattajättämisratkaisua. Kahdessa piirissä (Loviisan ja Kaskisen RO:ssa) ei kumpanakaan vuonna ollut sovellettu kertaakaan kummankaanlaisia tuomitsemattajättämissäännöksiä.[117]

Taulukon 27 lukumääriin sisältyvät kaikki oikeuspiirit, joissa on kerrankin vuoden aikana sovellettu puheena olevia säännöksiä. Taulukon perusteella päätelmiä tehtäessä on pidettävä mielessä, että tuomitsemattajättämisratkaisut ovat jakautuneet varsin epätasaisesti eri oikeuspiirien kesken. Tämä käy havainnollisesti ilmi edeltäneestä taulukosta 22.[118] Ja 2-jakson selvittely viittaa siihen, ettei ratkaisujen määrien vaihtelevuus johdu vain eri oikeuspiirien erilaisesta rikollisuusrakenteesta.

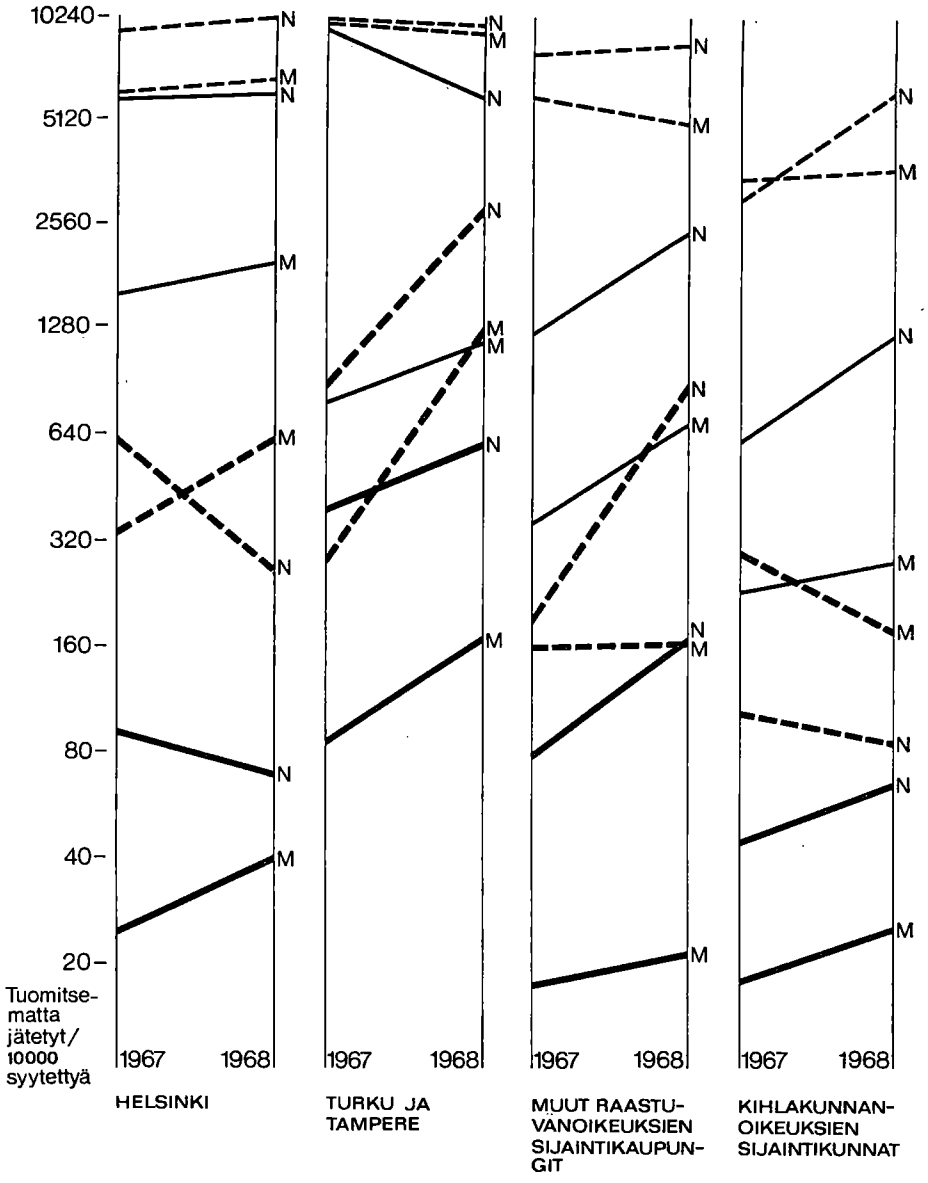
b. Kuviossa 1 valaistaan graafisesti *tuomitsematta jättämisen suhteellisen yleisyyden muutosta* vuodesta 1967 vuoteen 1968 kaupungistumisasteeltaan erilaisissa tuomioistuimen sijaintikunnissa. Kuviossa on pantu näkyviin NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten mukaisessa miesten ja naisten tuomitsematta jättämisessä tapahtuneet muutokset toisaalta kaikki rikokset ja toisaalta näpistyksen huomioon ottaen. Koska kuvio on laadittu puolilogaritmipaperille, käyrien vinouserot ovat yhteismitallisia eli eri korkeudella sijaitsevien käyrien samanlainen vinous merkitsee samanlaista prosentuaalista muutosta.[119]

Kuviosta voidaan panna merkille, etteivät kaikki käyrät ole nousevasuuntaisia, vaikka niin ensisilmäykseltä otaksuisi edeltäneiden taulukoiden 10—13 perusteella: niissä esitetyt suhdeluvut olivat vuonna 1968 edellisvuotta korkeampia. Odotuksia vastaava yleiskuva on, että muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n soveltamisessa vuoden kuluessa tapahtuneet prosentuaaliset muutokset (käyrien vinoudet) ovat olleet

117 Tiedot ovat tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta.

118 V:ia 1945—1958 koskevista vastaavista jakaumista ks. *Mälkki* 1961, 6 s.

119 Selostettu selittyy sillä puolilogaritmipaperille tunnusomaisella piirteellä, että paperin pystysuunnassa yhtä suuria prosentuaalisia muutoksia vastaavat välimatkat ovat yhtä suuria (esim. väli 1—2 on yhtä pitkä kuin välit 2—4, 4—8, 8—16 jne.). Ks. esim. *Alameri—Pöyhönen* 1964, 75.

TUOMIOISTUIMEN SIJAINTIKUNNAN KAUPUNGISTUMISASTE

Kuvio 1. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten (lähinnä RL 3: 5.3:n ja TLL 9a.1 §:n) nojalla tuomitsematta jätetyt 10 000 syytettyä (NuorRikL 3—4 §:n osalta 15—17-vuotiasta) kohti tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen mukaan vuosina 1967—1968. (*Lähde:* tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.)

suurempia kuin NuorRikL 3—4 §:n soveltamisessa. Olivathan edellisten keskeisimmät säännökset olleet vuoden 1968 loppuun mennessä voimassa vain lyhyen aikaa. Kuitenkin eräät NuorRikL 3—4 §:nkin soveltamista koskevat käyrät ovat kuvion 1 mukaan huomattavan vinoja (ks. etenkin kahta oikeanpuoleisinta pylvästä). Kun nämä säännökset ovat olleet vuosikymmeniä voimassa, jyrkkien muutosten syitä on etsittävä muusta kuin käytännön vakiintumattomuudesta.

c. Kuvioissa 2—3 havainnollistetaan kartogramman muodossa *tuomitsematta jättämisen suhteellista yleisyyttä maan eri osissa* (lääneissä) *vuonna 1968*. Kuvioista kiinnittyy huomio säännösten soveltamisen alueellisiin eroihin. Erojen merkille paneminen synnyttää kysymyksen, miten ne ehkä ovat ymmärrettävissä.

Kummankinlaisten säännösten mukaisen tuomitsematta jättämisen alueelliset erot eivät ole samoja, joskin olennaisia yhtäläisyyksiä on. Mielestäni tärkein yhtäläisyys on se, että kummankin tyyppisten säännösten nojalla Uudenmaan, Turun ja Porin sekä Hämeen läänissä tuomitsematta jätettyjen määrät sijoittuvat säännösten soveltamistiheyttä koskevan muuttujan kahteen ylimpään luokkaan. Havainto ei ole yllättävä sen huomioon ottaen, että Helsingin, Turun ja Tampereen raastuvanoikeudet ovat näiden läänien alueella ja mainituissa raastuvanoikeuksissa tuomitsematta jättäminen on aiemmin ilmenneen mukaisesti ollut selvästi tavallisinta koko maassa. Kysymys näyttää paljolti palautuvan siihen, miksi noissa kolmessa raastuvanoikeudessa tuomitsematta jättäminen on ollut niin yleistä kuin on ollut.

Merkkien selitykset:

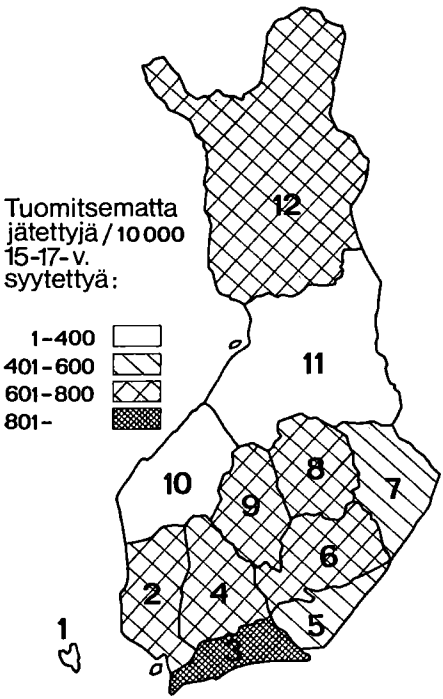
——— = muiden säännösten (kuin NuorRikL 3-4 §:n) nojalla kaikista rikoksista tuomitsematta jätetyt 10 000 syytettyä kohti

– – – – = muiden säännösten (kuin NuorRikL 3-4 §:n) nojalla näpistyksestä tuomitsematta jätetyt 10 000 näpistyksestä syytettyä kohti

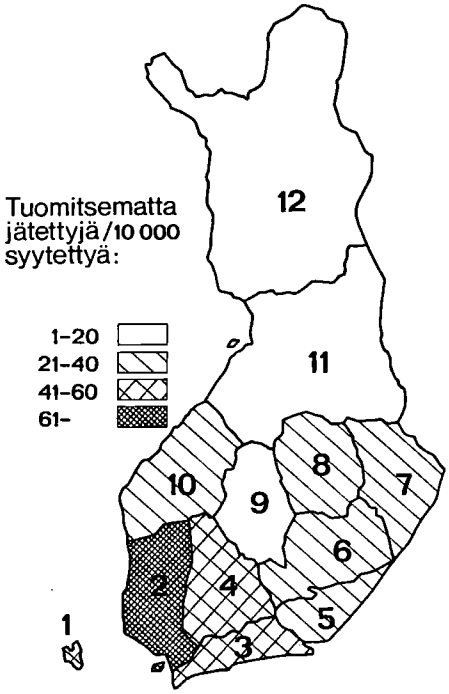
——— = NuorRikL 3-4 §:n nojalla kaikista rikoksista tuomitsematta jätetyt 10 000 15-17-vuotiasta syytettyä kohti

– – – – = NuorRikL 3-4 §:n nojalla näpistyksestä tuomitsematta jätetyt 10 000 näpistyksestä syytettyä 15-17-vuotiasta kohti

M = miehet
N = naiset

Kuvio 2. NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt 10 000 15—17-vuotiasta syytettyä kohti lääneittäin vuonna 1968. (Lähde: Liitteen 4 taulukko D.)

Kuvio 3. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n (eli lähinnä RL 3: 5.3:n ja TLL 9a.1 §:n) nojalla tuomitsematta jätetyt 10 000 syytettyä kohti lääneittäin vuonna 1968. (Lähde: liitteen 4 taulukko D.)

1. Ahvenanmaa **4.** Hämeen l. **7.** P.Karjalan l. **10.** Vaasan l.
2. Turun ja Porin l. **5.** Kymen l. **8.** Kuopion l. **11.** Oulun l.
3. Uudenmaan l. **6.** Mikkelin l. **9.** K.Suomen l. **12.** Lapin l.

Tällöin selitysyritykseni on kytkeytynyt kaupungistumisen vaikutuksen pohdintaan. Vastaavasti voidaan panna merkille, että mainitut kolme lääniä ovat maamme *teollistuneinta ja väestötiheintä aluetta.* Viimeksi sanottujen seikkojen keskinäinen yhteys ja niiden yhteys kaupungistumiseen on ilmeinen: väestön keskittyminen ja kaupungistuminen on näh-

tävä teollistumiskehitystä vasten.[120] Kuvioiden 2—3 ilmaisemien alueellisten erojen selittämisessä lienee mielekästä kiinnittää huomiota vastaaviin seikkoihin kuin kaupungistumisasteeltaan erilaisten kuntien erojen selvittelyssä (ks. 2-jaksoa).

Muiden tuomitsemattajättämissäännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n soveltaminen vuonna 1968 oli käytetyn luokittelun mukaan suhteellisesti vähäisintä pohjoisimmissa (ja Keski-Suomen) lääneissä. Havainto vastaa etäisyyshypoteesia, jonka mukaan maantieteellisesti ja tietoyhteyksiltään kaukana uudistuksen keskuspaikkaa Helsinkiä olevat tuomioistuimet rupeavat soveltamaan uusia säännöksiä muita hitaammin. Tämä maantieteellisen ja tietoyhteysetäisyyden vaikutuksen olemassaoloon viittaava tutkimustulos näyttää hedelmälliseltä yhdistää yllä todettuun maan eri osissa erilaiseen teollistumis-, kaupungistumis- ja väestönkeskittymiskehitykseen ja sen seurausvaikutuksiin.[121] Tuollainen kehitys on ollut voimakkainta Etelä- ja Lounais-Suomessa ja heikointa Pohjois- ja Kaakkois-Suomessa. Pantaessa viimeksi lausutuille seikoille painoa on kyllä odotusten vastaista, että Lapin läänissä vuonna 1968 NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen suhteellinen määrä sijoittui toiseksi ylimpään luokkaan. — Tähdennettäköön, että kuvioiden 2—3 merkitys on lähinnä niiden suuntaa-antavuudessa mahdollisia jatkotutkimuksia varten.[122]

---

120 Teollistumisen, väestötiheyden jne. alueellisia eroja osoittavista kartogrammeista ks. *Hustich* 1969, 71 ss.

121 Ks. *Riihinen* 1965, 40 ss., jossa lausutun mukaan tiedollisen vuorovaikutuksen lisääntymisen voidaan otaksua liittyvän kasautuvaan alueelliseen kehitykseen.

122 Eräitä kotimaisia rangaistuskäytännön alueellisia eroja koskevia tietoja sisältyy *SVT*:oon XXIII B: 95, 18 s. (lääneittäin), sekä teoksiin *Nousiainen* 1961, 206 s., ja 328 s. (oikeuspiireittäin), ynnä *sama* 1965, 161 ss. (tuomiokunnittain). Syyttämättä jättämisen — ymmärrettynä poliisitilaston mielessä laajasti — lääneittäisistä eroista on joitakin mainintoja *Tilastotiedotuksessa* OI 1973: 4, 5 s.

6 §. TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖKSISTÄ OIKEUSVERTAILEVASTA NÄKÖKULMASTA

I. Alustavia huomautuksia

Edellä on useassa kohdin 3—4 §:ää ilmennyt, että toimenpiteistäluopumissäännöksillä (-säännöstöllä) on läheisiä yhtymäkohtia moniin muihin, lähinnä rikos- tai rikosprosessioikeudellisiin säännöksiin/säännöstöihin. Jotta lukija kykenisi muodostamaan *kokonaiskuvan* vastaavien säännösten asemasta ja merkityksestä jonkin ulkomaan oikeusjärjestyksessä, olisi oikeusvertailevassa katsauksessa tehtävä monipuolisesti selkoa ainakin maan rikos- ja rikosprosessioikeudesta sekä mieluiten koko oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksestä.[1]

Seuraavaa katsausta laatiessani en ole tutkimustaloudellisista syistä omaksunut tällaisen kokonaiskuvan antamiseen tähtäävää tavoitetta. Tarkasteluni rajoittuu meikäläisiä toimenpiteistä luopumista — lähinnä syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä — koskevia lainkohtia vastaaviin säännöksiin. Tähän nähden tärkein poikkeus on, että Pohjoismaiden tuomitsemattajättämissäännösten sisältöä selostaessani kiinnitän huomiota myös rangaistusasteikosta ja/tai -lajista poikkeamiseen oikeuttaviin rangaistuksen vähentämisperusteisiin. Esillä olevan pykälän puutteellisuuksia korvannee, että olen teoksen lukuisissa muissa kohdissa viitannut oikeusvertailevassa mielessä ulkomaiden oikeuteen ja oikeuskirjallisuuteen.

Ulkomaisista oikeusjärjestyksistä on luontevaa valita vertailun kohteiksi lähinnä muiden *Pohjoismaiden* oikeudet. Vuodelta 1966 olevia yleisiä toimenpiteistäluopumissäännöksiä valmisteltaessa viitattiin yhdessä vaiheessa nimenomaan muiden Pohjoismaiden vastaaviin säännöksiin.[2] Ja säännöksiä uudistettaessa on vuodelta 1962 olevan Pohjoismaiden välisen yhteistyösopimuksen mukaan pyrittävä yhdenmukaistamaan rikosten seuraamuksia koskevat säännökset.[3] Muutkin oikeusvertailun kohteina

---

[1] Oikeusvertailuun liittyvistä kysymyksistä ks. esim. *Strömholm* 1971 ja *Mattila* 1972, 75 ss. Laajana metoditeoksena voidaan mainita *Constantinesco* 1972.

[2] Ks. *Ltk:n laus.* n:o 1/1966, 6 s.

Etenkin Ruotsin ilmoittamattajättämissäännöksestä PolL 14.2 §.n esikuvana ks. jälj. 8 §:n alav:iden 66 ja 115 kohdalla todettavaa.

[3] Mainitusta yhteistyösopimuksesta ks. v. 1962 annettua asetusta (13. 7. 1962/451, sopimussarja 28), 5 artikla. (Pohjoismaiden lainsäädännön yhtenäisyyttä kos-

olevat oikeusjärjestykset lienee perusteltua valita yhteiskunnalliselta ja kulttuuriselta sekä siten myös oikeudelliselta kehitykseltään läheisistä maista. Sanotun mukaisesti jäljempänä selostettavat säännökset ovat *eurooppalaisia* (poikkeuksena pari lyhyttä mainintaa common law'n oikeusperinnettä edustavasta yhdysvaltalaisesta oikeudesta).

II. Ilmoittamatta ja syyttämättä jättämistä koskevista säännöksistä

1. Pohjoismaat

a. Ruotsi.[4] — Vuonna 1948 toteutetun oikeudenkäymiskaaren uudistuksen yhteydessä säilytettiin pääsääntönä aiemmalle oikeudelle ominainen *syytepakkoperiaate* virallisen syytteen alaisissa rikoksissa. Syyttämisvelvollisuuden olemassaolon edellytyksenä ovat »riittävät syyt» (tillräckliga skäl), eli syyttäjän on voitava objektiivisin perustein odottaa syytetyn tulevan julistetuksi syypääksi rikokseen. Samassa yhteydessä säädettiin kuitenkin eräistä poikkeuksista syytepakkoperiaatteeseen. Nuoria rikoksentekijöitä koskevat syyttämättäjättämissäännökset oli annettu jo vuonna 1944. Samoin oli eräissä paikallisissa poliisisäädöksissä ollut jo ennen vuotta 1948 hyvin suppea-alaisia ilmoittamattajättämissäännöksiä.

Vuodelta 1972 olevan poliisiohjesäännön määräyksen mukaan poliisimies voi *jättää ilmoittamatta* syytteeseenpanoa varten rikoksesta, josta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa — ei kuitenkaan »normeerattua» sakkoa — ja joka yksittäistapauksen olosuhteet huo-

---

kevan tavoitteen realistisuudesta ks. *Lidbom* 1973 ja sen synnyttämiä puheenvuoroja SvJT 1973:ssa, 398 ss.)

Ks. myös *R. Ellilä* 1968 b, 81: »Kun Suomi on historiallisesti ollut Ruotsin valtakunnan osa ja koska Suomen ja Ruotsin oikeus edelleenkin muodostavat ... oman itäpohjoismaisen oikeusryhmänsä ..., lähin vertailukohde on oikeusperinteellisistä syistä Ruotsin rikoslainsäädäntö ja sitä tarkoittavat lainvalmistelutyöt.»

[4] Ks. esim. *Ekelöf* 1955, *sama* 1972, 101 ss., *Strahl* 1955 b, *Elwing* 1960, passim, erit. 355 ss., *Lithner* 1967, *sama* 1973, *Olivecrona* 1968, 42 ss., ja *Nelson* 1972 sekä niissä mainittuja lähteitä. Lainvalmisteluasiakirjoista ks. erit. *NJA* II 1943, 260 ss., *SOU* 1947: 45, 40 ss., *NJA* II 1964, 139 ss., *SOU* 1967: 59, 206 ss., sekä *Ju* 1970: 26, 1 ss. ja 22 ss. — Keskeisin syyttämättäjättämissäännös on oikeudenkäymiskaaren 20: 7.

mioon ottaen on vähäpätöinen (obetydligt), ja tyytyä muistutuksen tai huomautuksen antamiseen virheelliseen menettelyyn syyllistyneelle. Ilmoittamatta jättäminen tulee kysymykseen sekä välittömästi rikospaikalla että jälkikäteen, tällöin esimiesasemassa olevan poliisimiehen toimesta. Näpistystä koskee erityismääräys; sen voi jättää ilmoittamatta vain esitutkintaa johtava poliisimies silloin, kun näpistys on anastetun omaisuuden arvon ja muut olosuhteet huomioon ottaen vähäpätöinen.[5]

Oikeudenkäymiskaaren viimeksi vuonna 1971 osittain muutetut *syyttämättäjättämissäännökset* koskevat seuraavia tapauksia: »bagatellirikollisuutta», sarjarikollisuutta, poikkeuksellisia (atypiska) rikoksia ja psyykkisesti poikkeavien tekemiä rikoksia. Ensiksi mainittua koskevan säännöksen mukaan syyttäjä voi jättää syyttämättä rikoksesta, jos on oletettavissa, ettei rikoksesta epäilty tulisi tuomituksi muuhun seuraamukseen kuin sakkoon, eikä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Syyttämättä jättämisen perustavasta sarjarikollisuudesta on kysymys seuraavien edellytysten vallitessa: rikoksesta epäilty on tuomittu muusta hänen tekemästään rikoksesta tai hän on kokonaan suorittanut sellaisesta rikoksesta tuomitun rangaistuksen tahi muun seuraamukseen sekä on ilmeistä, että syyteharkinnan kohteena oleva rikos on mainittuun muuhun rikokseen verrattuna seuraamukseltaan vailla mainittavaa merkitystä. Poikkeuksellisia rikoksia koskevasta syyttämättä jättämisestä päättää valtakunnansyyttäjä. Tällainen tilanne on olemassa, kun erityisistä syistä on ilmeistä, ettei seuraamus ole tarpeen rikoksesta epäillyn uusintarikollisuuden torjumiseksi eikä syytteen nostaminen muutenkaan ole olosuhteet huomioon ottaen tarpeen vaatima. Viimeksi mainitussa ryhmässä on kysymys tapauksista, jolloin sielullisesti poikkeavana rikoksen tehnyt saatetaan hoitoon ilman syytteeseenpanoakin eivätkä erityiset syyt vaadi syytteen nostamista.

Nuorten rikoksentekijäin syyttämättä jättämistä koskee vuonna 1964 annettu, viimeksi vuonna 1971 muutettu laki. Sen mukaan rikoksentekohetkellä alle 18-vuotias voi jäädä syyttämättä, jos hänet laissa määritellyissä tapauksissa saatetaan tai hän vapaaehtoisesti hakeutuu huoltotoimenpiteiden kohteeksi. Toinen syyttämättä jättämiseen oikeuttava peruste on, että rikos on ilmeisesti johtunut tietämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta. Kummassakin tapauksessa on lisäedellytyksenä, ettei yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

---

[5] Ks. Kungl. Maj:ts polisinstruktion 8. 9. 1972 (SFS 1972: 511), 12 §.

Kokonaiskuvaa hahmotettaessa on huomattava, että vuonna 1962 annetussa rikoskaaressa on lukuisia, eri tavoin määritellylle syyttäjän tarkoituksenmukaisuusharkinnalle sijaa antavia säännöksiä. Käytännössä merkityksellisiä syyttämättäjättämissäännöksiä sisältyy vuosilta 1954 ja 1960 oleviin, raittius- ja lastenhuoltoa koskeviin lakeihin. Jälkimmäisten säännösten tarkoituksena on ennen kaikkea estää se, että syyttäminen keskeyttäisi rikoksentekijän hoidon.

Syyttämättä jättäminen on Ruotsissa paljon tavallisempaa kuin Suomessa. Alle 18-vuotiaista syytetyistä jätettiin vuonna 1969 60 % eli noin 7 000 syyttämättä heitä koskevan erityislain nojalla. Samana vuonna oli oikeudenkäymiskaaren säännöksen perusteella syyttämättä jätettyjä 11 000 syyttämättä jätettyjen kokonaismäärän noustessa 28 000:een. Vuonna 1969 tuomittiin sakkoon (pysäköintirikkomuksista määrättyjä sakkoja lukuunottamatta) tai sitä ankarampaan seuraamukseen 301 000 henkeä.[6]

Syyttämättä jättämiseen liittyviä kysymyksiä selvittämään asetettiin vuonna 1970 komitea. Toimeksiannossa viitataan siihen, että syyttämistä koskevien säännösten tarkistaminen voi johtaa syyttämättä jättämisen alan huomattavaan laajentamiseen.[7]

b. *Norja.*[8] — Vuodelta 1887 olevassa rikosasiain oikeudenkäyntilaissa (lov om rettergangsmåten i straffesaker) säädetään muun muassa, että *syyttäjä voi luopua syytteestä,* jos laissa on niin erikseen säädetty tai jos rikosten yhtymistapauksissa rangaistuksen mittaamista koskevista säännöksistä johtuisi, ettei mitään tai vain vähäpätöinen rangaistus tuomittaisiin. *Nuorten* (14—17-vuotiaiden) rikoksentekijöiden syyttämättä

---

6 Tekstissä esitetyistä tilastoluvuista ks. *Ju* 1970: 26, 4 ss. ja 13 ss., sekä *Nelson* 1972, 11 ss. Edellisessä lähteessä on rikoslajikohtaisia tietoja oikeudenkäymiskaaren 20: 7:n soveltamisesta vv. 1967—1968. Niin ikään siinä tehdään selkoa nuoria koskevaan erityislakiin sisältyvän säännöksen soveltamistiheyden muutoksista vv. 1954—1969.

Varhempaa, ei vain ruotsalaista vaan myös norjalaista ja tanskalaista soveltamiskäytäntöä koskevia tietoja sisältyy artikkeliin *Anttila* 1962 b, 8 ss. ja 17 ss.

7 Ks. *Ju* 1970: 26, liite 1 (erit. 9).

8 Ks. esim. *Kjerschow* 1928, *Andenaes* 1956, 415 ss., *sama* 1971 b, 279 ss., *sama* 1972 a, 25 ss., ja *Bratholm* 1970 a, 140 s. sekä niissä mainittuja lähteitä. — Tärkeimmät lainkohdat ovat rikosprosessilain 85 § ja nuoriin rikoksentekijöihin kohdistettavista rikosoikeudellisista toimenpiteistä annetun lain (lov om strafferettslege åtgerder mot unge lovbrytarar) 2 §.

jättämisestä on säädetty heitä koskevassa, vuodelta 1965 olevassa laissa. Laissa ei aiemman oikeuden tavoin käytetä ilmaisua »syyttämättä jättäminen», vaan lain mukaan syyttäjäviranomainen voi *siirtää asian käsittelyn lastensuojelulautakunnalle.* Lastensuojelulautakunnan tehtävänä on sitten päättää, mihin toimenpiteisiin on ryhdyttävä.

Syyttämistä koskeva pääsääntö kuuluu vuodelta 1955 olevassa muodossaan seuraavasti: »Myös muulloin syyttäjäviranomainen voi luopua syytteestä, mikäli on olemassa sellaisia erityisiä olosuhteita, että viranomainen kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen katsoo vakuuttavien perusteiden puhuvan syyttämättä jättämisen puolesta.» Tämän lainkohdan on katsottu ilmaisevan rikosprosessioikeudellisen *opportuniteettiperiaatteen* — vieläpä sen laajuisena, että Tanskan vastaavan säännöksen ohella sitä on pidetty eri maiden säännöksistä yhtenä *laaja-alaisimmista.* Lainatussa säännöksessä ei ole mitenkään rajoitettu soveltuvien rikoslajien piiriä.

Norjan rikoslaissa toteutetulla erottelulla rikoksiin (forbrytelser) ja rikkomuksiin (forseelser) on vaikutusta syyttämättä jättämistä koskevaan toimivallan jakoon. Rikostapauksissa on puheena olevaa säännöstä soveltavan valtionsyyttäjän hankittava valtakunnansyyttäjän suostumus syyttämättä jättämiselle. Syytettävissään asioissa valtakunnansyyttäjän on hankittava syyttämättä jättämiselle kuninkaan suostumus. Muissa rikostapauksissa syyttämättä jättämisestä päättää itsenäisesti sama viranomainen kuin syyttämisestäkin eli lähinnä valtionsyyttäjä. Jos on kysymys rikoksesta eikä rikkomuksesta, epäilty voi tietyin edellytyksin vaatia asian käsittelyä tuomioistuimessa.

Esimiesasemassa olevat *poliisivirkamiehet* (politiembetsmennene) kuuluvat rikosprosessilain mukaan syyttäjäviranomaisiin. Heistä poliisimestarin asemassa olevat käyttävät täyttä syyttäjänvaltaa, muut vain syyttämättäjättämisvaltaa. Poliisivirkamiehet voivat päättää itsenäisesti vain rikkomuksista syyttämättä jättämisistä. Syyttämättä jättäminen tapahtuu tällöin usein *varoituksen* muodossa.[9] Muutkin poliisimiehet (politiets tjenestemenn) lienevät käytännössä usein luopuneet syytteeseen *ilmoittamista* tarkoittavista toimenpiteistä.[10]

---

[9] Ks. *Andenaes* 1971 b, 46 ss. ja 282.

[10] Ks. *Bratholm* 1971, 107. Ks. myös oslolaisiin poliisimiehiin kohdistetun sosiologisen kyselytutkimuksen tuloksia artikkelissa *Cressey—Elgesem* 1968. Huomaa vielä *Andenaes* 1971 b, 283.

Alkuaan syyttämättä jättäminen oli ehdoton, mutta vuoden 1902 rikoslain antamisen yhteydessä tehtiin mahdolliseksi asettaa syyttämättä jättäminen riippumaan tiettyjen *ehtojen* täyttämisestä määrättävänä koetusaikana. Sittemmin on ehtojen asettamisen sallittavuutta entisestään laajennettu niin, että useimmat ehdollisen tuomion antamisen yhteydessä luvalliset ehdot soveltuvat myös syyttämättä jättämiseen. Käytännössä ehdollinen syyttämättä jättäminen on selvästi tavallisempi kuin ehdoton.[11]

Nuoria koskevan erityislain mukainen asian käsittelyn siirtäminen lastensuojelulautakunnalle (ja aiempi syyttämättä jättäminen) on ollut tavallista: 14—17-vuotiaista syytetyistä jätettiin vuonna 1969 69 % eli noin 2 200 syyttämättä tämän lain nojalla. Vain nuoria ja kaikenikäisiä koskevien säännösten soveltamistiheyden eroa kuvastavat vuoden 1964 lukumäärät. Edellisten säännösten mukaisia tapauksia oli 1 800 ja jälkimmäisten 500. Mainitut luvut koskevat *rikoksia*. Rikkomuksista syyttämättä jättämisistä ei ole pidetty tilastoa, mutta niiden on arveltu olevan erittäin lukuisia.[12]

Syyttämättä jättämisen laajaan sallittavuuteen on oltu Norjassa tyytyväisiä siitä päätellen, ettei vuonna 1969 mietintönsä jättänyt ja siinä uuden rikosprosessilain antamista esittänyt komitea ehdottanut pääperiaatteisiin muutoksia.[13]

c. *Tanska*.[14] —Tanskan syyttämistä koskevat pääsäännöt ovat vuoden 1916 oikeudenhoitolain (lov om rettens pleje) perua. »Politia-asioissa» eli lähinnä niiden rikosten osalta, joista laissa uusimistapauksia lukuunottamatta ei ole säädetty muuta rangaistusta kuin sakkoa tai hæfte-niminen vapausrangaistus, poliisimestari päättää syyttämisestä samoin kuin *syyt-*

---

11 *Andenaes* 1956, 418.

12 Tekstissä esitetyistä tilastoluvuista ks. *Andenaes* 1972 a, 26 s. Varhemmista luvuista ks. esim. *Andenaes* 1956, 420 ja 423, *Innstilling* 1963, 29 ss., ja *Bratholm* 1970 a, 140.

13 *Innstilling* 1969, 173 ss. Valitusoikeuden sääntelystä de lege ferenda mietinnössä lausutusta poikkeavasti *Bratholm* 1970 b, 256 ss.

14 Ks. esim. *Waaben* 1948, 77 ss., *Hurwitz* 1949, 310 ss., *sama* 1959, 215 ss., *Koktvedgaard* 1968, 71 ss., *Hurwitz—Waaben* 1971, 501 ss., ja *Greve—Jensen* 1973, 124 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä. — Keskeisimmät säännökset ovat rikosprosessilain 723—723 a §.

tämättä jättämisestä.[15] Käytännössä muutkin poliisimiehet ovat luopuneet politia-asioiden syytettäviksi *ilmoittamisesta.*[16]

Valtionsyyttäjällä on sanottua suurempi toimivalta. Hän päättää itsenäisesti syyttämättä jättämisestä, jos laissa säännellyissä tapauksissa on asetettu ehdoksi rikoksesta epäillyn saattaminen lasten- tai nuorisonhuoltotoimenpiteiden kohteeksi tai jos rikoksentekohetkellä alle 18-vuotiaalle asetetaan ehdolliseen tuomioon liittyviä vastaavia ehtoja. Samoin on laita, jos syyttämättä jättäminen on erityissäännöksessä pantu riippumaan tiettyjen edellytysten täyttymisestä (esimerkiksi pienissä omaisuusrikoksissa asianomistajan pyynnöstä), jos rangaistus on suoritettu ulkomailla tai jos rikosten yhtymistapauksissa tuomittaisiin vain vähäinen rangaistus lisää. Sama pätee muihinkin tapauksiin, joissa valtionsyyttäjä on erikseen laissa tai oikeusministeriön päätöksessä valtuutettu syyttämättä jättämiseen. Valtuuttavien säännösten laaja-alaisuuden vuoksi valtionsyyttäjän päätettävä syyttämättä jättäminen on käytännössä pääsääntö.

Periaatteellisesti on valtionsyyttäjän syytettävissä asioissa toimivalta kuitenkin valtakunnansyyttäjällä. Mikäli valtionsyyttäjä muissa kuin edellä selostetuissa tapauksissa katsoo, että syytteestä voidaan erityiset lieventävät olosuhteet huomioon luopua ilman että siitä aiheutuu vahinkoa millekään julkiselle intressille, hänen on esitettävä asia valtakunnansyyttäjän ratkaistavaksi. Valtakunnansyyttäjällä on tällöin valta päättää asiasta, mutta epäselvissä tapauksissa hänen velvollisuutenaan on katsottu olevan saattaa kysymys oikeusministeriön ratkaistavaksi.

Syyttämättä jättämiseen voidaan liittää ehtoja, jos rikoksesta epäilty on oikeudessa tunnustanut syyllisyytensä rikokseen ja tunnustuksen todenmukaisuuden puolesta puhuvat muutkin olosuhteet. Ehdot on tuomioistuimen hyväksyttävä, kun taas ehdottomasta syyttämättä jättämisestä päättävät yksistään syyttäjäviranomaiset. Ehtoina tulevat kysymykseen sakko (silloinkin kun se ei sisälly rangaistusasteikkoon), vahingonkorvaus ja samat ehdot kuin ehdollisessa tuomiossa. Varsinkin sakon suorittamisehdon asettaminen on tavallista.

---

15 Vuonna 1972 toteutetuista lainmuutoksista, joilla lisättiin poliisimestarin syyttämättäjättämisvaltaa, ks. Knud *Waaben,* Dansk kronik. NTfK 1972, 336 s.

16 Ks. *Greve* 1972, 14 ja alav:ssä 16 mainittuja lähteitä. Tanskalaista ilmoittamattajättämiskäytäntöä on selostettu myös ruotsalaisessa lainvalmisteluasiakirjassa *SOU* 1947: 45, 46 s.

Selostetusta ilmenee, että Tanskan lainsäädännössä *syyteharkintaperiaate* on omaksuttu varsin *laajamittaisena*. Myös käytännössä syyttämättä jättäminen on ollut runsasta kuten Norjassa. Alle 18-vuotiaista rikoksentekijöistä jätettiin vuonna 1970 liki 75 % syyttämättä. Syyttämättä jättämisen lukuisuus ei ole koskenut vain nuoria. Vuonna 1970 jätettiin yleistä *rikoslakia vastaan* tehtyihin rikoksiin syyllistyneistä syyttämättä 29 % eli noin 5 000 henkeä.[17]

Vuonna 1972 mietintönsä jättänyt, muun muassa syyttämättä jättämistä käsitellyt komitea ei esittänyt olennaisia muutoksia syyttämättäjättämissäännöstöön.[18]

d. Islanti.[19] — Vuodelta 1940 olevan rikoslain samassa luvussa, jossa on säädetty ehdollisesta tuomiosta, on määräyksiä ehdollisesta syyttämättä jättämisestä. Oikeusministerillä on oikeus käyttää tällaista syyttämättäjättämisvaltaa silloin, kun rikoksen on tehnyt 15—21 vuotias ja kun ehdollista tuomiota koskevassa säännöksessä mainitut huoltotoimenpiteet ovat rangaistusta edullisempia eikä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Syyttämättäjättämispäätöksessä määrätään koetusaika, jonka aikana on noudatettava päätöksessä asetettavia ehtoja.

2. *Eräät muut maat*

a. Joistakin läntisen Manner-Euroopan oikeusjärjestyksistä. — Vuonna 1947 pidetyssä V kansainvälisessä rikosoikeuskongressissa on todettu osoittautuneen, että Manner-Euroopan rikosprosessilainsäädännössä legaliteetti- ja opportuniteettiperiaate ovat suunnilleen yhtäläisesti edustettuina.[20] *Heyden* tarkastelee vuonna 1961 ilmestyneessä teoksessaan 30 läntisen Manner-Euroopan rikosprosessijärjestystä: Sveitsin liittovaltiota ja 25 sen kantonia koskevaa sekä Itävallan, Saksan liittotasa-

17 Tekstissä esitetyistä tilastoluvuista ks. *Greve—Jensen* 1973, 54 ja 129 ss. *Nordskov Nielsenin* (1972, 55) mukaan jätettiin vv. 1956—1969 yleistä rikoslakia vastaan tehtyihin rikoksiin syyllistyneistä miehistä syyttämättä 50—25 %, v. 1969 26 %. Ks. myös *Hurwitz—Waaben* 1971, 502, ja *Waaben*, Dansk kronik. NTfK 1972, 340, sekä varhemmista luvuista esim. *Nordskov Nielsen* 1961 ja *Waaben* 1961.

18 *Betænkning* nr 650/1972, 25.

19 Ks. käännöstä *Sammlung* 78/1961, 19 s. (rikoslain 56 §).

20 Ks. *Germann* 1961, 5.

vallan, Italian ja Ranskan rikosprosessisäännöksiä.[21] Näistä hän katsoo 17:n (Italian ja useimpien Sveitsin kantonien) olevan yksinomaisesti legaliteettiperiaatteen kannalla. Yksinomaisesti opportuniteettiperiaatteen mukaisia olivat hänen mielestään tuolloin Ranskan ja Sveitsin kolmen kantonin oikeusjärjestykset. Loput rikosprosessilainsäädännöt (Itävallan, Saksan liittotasavallan ja Sveitsin muiden kantonien ja liittovaltion) olivat sekajärjestelmiä. Ne olivat periaatteessa legaliteettiperiaatteen kannalla, mutta laissa oli siitä erikseen säädettyjä poikkeuksia opportuniteettiperiaatteen hyväksi.[22] — Teen seuraavassa lähemmin selkoa Itävallan ja Saksan liittotasavallan puheena olevista oikeusjärjestyksistä.[23]

Itävallan[24] vuodelta 1873 peräisin olevan rikosprosessijärjestyksen mukaan valtionsyyttäjä on pääsääntöisesti sidottu syytepakkoperiaatteeseen. Niin ei kuitenkaan ole asian laita seuraavassa selostettavissa suppeissa rajoissa. Syyttäjä voi jättää syyttämättä rikoksesta ensinnäkin silloin, kun syytetty on syyllistynyt useisiin rikoksiin ja yksittäisestä rikoksesta tuomittavalla rangaistuksella tai turvaamistoimenpiteellä ei oletettavasti ole reaalikonkurenssissa olevista rikoksista tuomittavan seuraamuksen kannalta olennaista merkitystä taikka syytetty luovutetaan muiden rikosten johdosta ulkomaan viranomaisille ja yksittäisestä rikok-

---

[21] *Heyden* 1961. Samana vuonna ilmestyneessä tutkimuksessa *Treyvaud* (1961) käsittelee oikeusvertailevasti Sveitsin syyttämissäännösten lisäksi Ranskan, Saksan liittotasavallan, Italian ja Englannin vastaavia säännöksiä. Kummassakin teoksessa on runsaasti viittauksia sen kohteena olleiden maiden oikeutta koskevaan lähdeaineistoon.

[22] *Heyden* 1961, 21 ss.

Heydenin mukaan oikeusjärjestys on silloin yksistään opportuniteettiperiaatteen mukainen, kun *jokaista rikosasiaa käsiteltäessä* ainakin jokin viranomainen on oikeutettu jossakin määrätyssä tai jokaisessa asian tutkimisen vaiheessa — tuomitsemisvaihetta kuitenkaan lukuunottamatta — luopumaan tarkoituksenmukaisuussyistä jatkotoimenpiteistä (*sama,* 22 verr. 3 ss.).

[23] Yksityiskohtaisesti käsittelemättä jäävän Sveitsin oikeuden osalta on em. *Heydenin* ja *Treyvaudin* teosten lisäksi syytä tuoda esiin artikkeli *Germann* 1961. Ranskan oikeudesta ks. lisälähteinä esim. *Vouin—Léauté* 1969, 21 s., ja *Vouin* 1970, 488 ss.

Muista kuin Heydenin selvittelemistä mannereurooppalaisista oikeusjärjestyksistä viitattakoon Alankomaita koskevaan. Sen sisältämistä opportuniteettiperiaatteen ilmauksista ks. *Tak* 1972.

[24] Tarkemmin ks. esim. *Heyden* 1961, 38 ss., ja *Roeder* 1963, 21 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä. — Tärkein säännös on rikosprosessijärjestyksen 34.2 §.

sesta tuomittava seuraamus on muihin reaalikonkurenssissa olevista rikoksista tuomittaviin seuraamuksiin verrattuna arvioitavissa vähämerkityksiseksi. Toiseksi syyttämättä jättäminen on sallittu, jos rikoksentekijä on jo ulkomailla suorittanut asianomaisesta rikoksesta rangaistuksen eikä kotimainen tuomioistuin oletettavasti tuomitsisi siitä ankarampaan rangaistukseen.

Saksan liittotasavallan (Saksan)[25] rikosprosessijärjestys on alkuaan vuodelta 1877 ja on tällä hetkellä voimassa vuonna 1965 muutetussa muodossaan. Se rakentuu syytepakkoperiaatteelle, mutta periaatteesta on seuraavanlaisia poikkeuksia. Ensinnäkään syytepakko ei koske rikkomuksia (Übertretungen); ei »lievempiä rikoksia» (Vergehen), jos tekijän syyllisyys on vähäinen eikä yleinen etu vaadi syytteen nostamista, ei myöskään tapauksia, joissa tuomioistuin voisi luopua rangaistuksen tuomitsemisesta. Niin ikään syyteharkinta ulottuu samantapaisiin tilanteisiin kuin olen yllä selostanut Itävallan oikeuden osalta. Syytepakkoperiaatteesta olevat poikkeukset koskevat toiseksi muun muassa tapauksia, joissa syyttäminen olisi vastoin valtiollisia näkökohtia taikka pakotuksen tai kiristyksen kohteena olleen asianomistajan etua. Kolmanneksi asianomistajarikoksissa (Privatklagedelikte) valtionsyyttäjä ei ole syyttämisvelvollinen. Ja neljänneksi nuoria rikoksentekijöitä koskevassa rikosprosessissa valtionsyyttäjä voi aina silloin luopua syytteestä, kun hän ei pidä tuomittavaa rangaistusta välttämättömänä, ja syytteen nostamisen sijasta vaatia nuorisotuomaria asettamaan asianomaiselle nuorelle (14—17-vuotiaalle) noudatettaviksi tiettyjä ehtoja.

Useissa tapauksissa (kuten edellä ensiksi mainittujen rikkomusten osalta) valtionsyyttäjä voi yksin päättää syytteen nostamatta jättämisestä, kun taas eräissä tapauksissa (kuten edellä ensiksi mainittujen Vergehenrikosten osalta) tuomioistuimen suostumus on tarpeen. Syytteen nostamisen jälkeen voi vielä tuomioistuin (ja vain se) useimmiten päättää syytteen ajamisen jättämisestä sikseen; kuitenkin edellytyksenä on valtionsyyttäjän (eräissä tapauksissa myös syytetyn) suostumus tai pyyntö. Poliisimiehelläkin on yleensä oikeus edellä ensiksi mainittujen rikkomusten

[25] Yksityiskohtaisemmin ks. esim. *Krümpelmann* 1966, 202 ss., *Peters* 1966, 148 ss., *Vogel* 1966, 91 ss., *Kern—Roxin* 1972, 59 ss., *Meyer-Goldau* 1972, 68 ss., *Naucke* 1972 ja *Kerner* 1973, 105 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä. — Lainkohdista ks. erit. rikosprosessijärjestyksen 152—154 §.

osalta luopua rikosilmoituksen tekemisestä. Jos poliisimies on tehnyt rikkomuksesta (kirjallisen) rikosilmoituksen virastolleen, tällä ei enää ole vastaavaa ilmoittamattajättämisvaltaa.[26]

Päätteeksi on merkille pantavaa, että keskeiset syyttämättäjättämissäännökset ovat uudisteilla. Uudistus on yhteydessä siihen, että vuonna 1969 annetulla toisella rikosoikeuden uudistuslailla poistetaan rikkomuksen käsite rikoslaista; aiemmat rikkomukset ovat uudistuksen voimaan tullessa joko Vergehen-rikoksia tai järjestysrikkomuksia (Ordnungswidrigkeiten). Uudistusta koskevan voimaanpanolain mukaan vaadittaisiin entistä harvemmissa Vergehen-rikosten tapauksissa syyttämättä jättämiseen tuomioistuimen suostumus. Niin ikään eräät lievät omaisuusrikokset olisivat aiempaa harvemmin virallisen syytteen alaisia. Mahdollisesti jo ennen uudistuksen voimaantuloa on tavoitteena laillistaa se varhemminkin käytännössä noudatettu menettely, että valtionsyyttäjä asettaa syyttämättä jättämisen ehdoksi tietyn määräyksen tai ohjeen noudattamisen vahvistamanaan koetusaikana.[27]

b. Common law -maiden oikeusjärjestyksistä.[28] — *Englannin*[29] oikeutta koskevia erityispiirteitä on, että pääsääntöisesti kenellä tahansa yksityishenkilöllä on oikeus käyttää syyttämisvaltaa. Erityistä (ali)syyttäjistöä ei ole. Yksityishenkilöiden nostamat syytteet ovat kuitenkin harvinaisia. Jonkin verran syytteitä nostavat paikallis- ja keskushallintoviranomaiset sekä julkisyhteisöt. Tavallisimpia ovat poliisiviranomaisten nostamat syytteet. Poliisimiehet eivät yleensä itse toimi syyttäjinä tuomioistuimessa, vaan vähäisiä rikoksia lukuunottamatta syyttäjäksi on tapana kiinnittää lakimies (yleensä Solicitor tai Barrister).

Vaikka *poliisiviranomaiset* käyttävät *syytteen nostamisesta* päättäessään laajaa harkintavaltaa,[30] niiden toiminta ei silti ole kokonaan vailla

---

[26] Ks. *Kern—Roxin* 1972, 62 s., ja *Kerner* 1973, 59 ss., sekä etenkin poliisikäytännöstä *Brusten* 1971, 39 ss.

[27] Po. uudistusehdotuksista ks. *Dencker* 1973, erit. 145 alav. 4 a, ja siinä mainittuja lähteitä.

[28] Common law -oikeusperinteestä yleensä ks. esim. *David* 1973, 15 ss., ja etenkin Englannin oikeuslaitoksen kannalta esim. *Petersen—Soukka* 1971, passim.

[29] Seuraavassa selostettavan johdosta ks. esim. *Simson* 1967, 312 ss., *Petersen—Soukka* 1971, 253 ss., *Jackson* 1972, 154 ss., *Dickens* 1973, 2 ss., sekä *Hampton* 1973, 5 ja 19 ss., ynnä niissä mainittuja lähteitä.

[30] Poliisiviranomaisten (-miesten) toimenpiteistäluopumisvallan tosiasialli-

ohjausta eikä valvontaa. Ohjausta ja valvontaa harjoittavat ylimmät syyttäjäviranomaiset (Director of Public Prosecutions, Attorney-General). Valvonta ilmenee esimerkiksi siten, että useista rikoksista syyttämisen edellytykseksi on säädetty niiltä jommaltakummalta saatava suostumus ja että jälkimmäisellä viranomaisella on laaja valta *nolle prosequi* -määräyksellä kieltää syyttämästä. Edelleen on huomattava, ettei henkilöllä ole oikeutta itsenäisesti luopua syyttämisestä syytteen nostamisen jälkeen. Syyttämisestä luopumiselle on jutun laadun mukaan saatava tällöin joko Attorney-General -virkamiehen suostumus tai tuomioistuimen ja Director of Public Prosecutions -virkamiehen hyväksyminen. Silloin kun oikeudenkäynnin pääkäsittelyä edeltää rauhantuomarin toimittama esitutkinta, hän päättää syytteen jatkamisesta.

Yhdysvalloissakin [31] — olipa kysymys liittovaltion tai osavaltioiden rikosprosessioikeudesta — poliisimiesten tosiasiallinen valta syytteeseen ilmoittamisessa on huomattava. Erotukseksi Englannin oikeudesta Yhdysvaltain oikeusjärjestykselle on ominaista erityisen syyttäjistön olemassaolo. Syyttäjien valta luopua syyttämästä missä vaiheessa tahansa esitutkintaa ja olla saattamatta asiaa »syytejuryn» käsiteltäväksi on vieläpä lähes rajoittamaton. He voivat joutua vastuuseen vain harkintavaltansa karkean väärinkäytön johdosta.

Syyttäjien suuren harkintavallan amerikkalaisessa oikeusjärjestyksessä on katsottu olevan ymmärrettävissä ennen kaikkea syytetyn tunnustukseen liittyviä seurausvaikutuksia vasten: syyttäjän suuresta harkintavallasta ja syytetyn tunnustuksen aiheuttamasta valamiesoikeudenkäynnin poisjäännistä seuraa, että syytetyn puolustusasianajaja säännöllisesti yrittää tunnustusta vastaan taivuttaa syyttäjän nostamaan syytteen lievimmästä tapauksessa kysymykseen tulevasta rikoksesta. Niinpä kerrotunlaisen *»negotiated plea»* -nimellä kutsutun menettelyn yleisyyden johdosta noin 90 prosenttia kaikista rikosoikeudenkäynneistä päättyy

sesta sisällöstä ks. *Dickens* 1973, 7 ss. (viitteineen). Ks. myös *Banton* 1964, 127 ss., jossa empiirisen aineiston pohjalta vertaillaan englantilaista ja yhdysvaltalaista poliisikäytäntöä.

31 Lausuttavan johdosta ks. esim. *Paulsen* 1965, 153 ss., *Simson* 1967, 320 ss., *LaFave* 1970 ja *Cressey* 1971 sekä niissä lueteltuja lähteitä. Etenkin poliisimiesten harkintavallan käytön osalta mainittakoon — paitsi ed. alav:ssä 30 todettu teos *Banton* 1964, 127 ss. — *Skolnick* 1966, passim.

syytetyn tunnustukseen ja siten oikeudenkäynnin pääkäsittelyn poisjäämiin. Sitä vastoin syyttämättä jättäminen on harvinaista.[32]

c. Joistakin Itä-Euroopan sosialistisista oikeusjärjestyksistä.[33] — *Venäjän neuvostotasavallan*[34] vuodelta 1960 olevan rikosprosessilain mukaan tuomioistuimella, virallisella syyttäjällä ja syyttäjän suostumuksella esitutkintaviranomaisella on oikeus luopua rikosasian jatkokäsittelystä seuraavissa tapauksissa. Näin on asian laita ensinnäkin silloin, kun esitutkintavaiheen tai tuomioistuinkäsittelyn aikaisen tilanteen muuttumisen vuoksi syyllisen tekemä rikos on menettänyt yhteiskunnalle vaarallisen luonteensa tai tekijä on lakannut olemasta yhteiskunnalle vaarallinen. Sama on voimassa silloin, kun rikoslaissa säädetyt edellytykset *asian käsittelyn siirtämiseen* toverituomioistuimelle ovat olemassa. Kolmanneksi on mainittujen viranomaisten toimesta sallittua siirtää alle 18-vuotiaan tekemä, määräedellytykset täyttävä rikos käsiteltäväksi nuoriso-oikeudessa. Neljänneksi samoilla viranomaisilla on eräin rajoituksin oikeus uskoa rikokseen syyllistynyt takuuta vastaan sellaisen sosiaalisen järjestön tai työkollektiivin kasvatettavaksi ja sopeutettavaksi, joka on esittänyt sitä koskevan pyynnön. Viidenneksi on todetuilla viranomaisilla oikeus siirtää asia toverituomioistuimen tai nuoriso-oikeuden harkittavaksi taikka uskoa rikokseen syyllistynyt työkollektiivin tai sosiaalisen järjestön kasvatettavaksi ja sopeutettavaksi, mikäli syytetyn tekemä rikos on merkityksetön tai ei ole yhteiskunnalle suureksi vaaraksi, mikäli rikoksen näyttö on ilmeinen ja mikäli rikokseen syyllistynyt on sopeutettavissa sosiaalista painetta tarkoittavin toimenpitein.

Toiseksi ja kolmanneksi mainituissa tapauksissa syyllisellä (jälkimmäisessä tapauksessa myös syyllisen laillisella edustajalla) sekä asian-

---

[32] Ks. erit. *Paulsen* 1965, 156.

LaFave (1970, 533 s.) mainitsee seuraavat kolme selitysperustetta syyttäjien suurelle harkintavallalle: »liikakriminalisoinnit», rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen niukkuuden ja yksilöllisen oikeudenmukaisuuden tarpeen (need to individualize justice). *Simson* (1967, 325) toteaa selitysperusteena pidetyn sitä, että amerikkalaisessa rikoslainsäädännössä on joistakin rikoksista säädetty vain kiinteä rangaistus luvallistamatta lieventävien olosuhteiden huomioon ottamista.

[33] Sosialistisista oikeusjärjestyksistä yleensä ks. esim. *David* 1970, 131 ss.

[34] Seuraavassa lain sisällöstä selostettava perustuu teoksessa *Berman* 1966, 247 ss., olevaan käännökseen. Ks. myös esim. *Connor* 1972, 190 ss. — Po. säännökset ovat rikosprosessilain 6—10 §.

omistajalla on oikeus valittaa siirtämispäätöksestä ylemmälle tuomioistuimelle tai syyttäjälle. Neljänneksi kerrotussa tapauksessa sama oikeus on asianomistajalla.[35]

Selostettujen säännösten taustaksi on ehkä erityisen tärkeää tuoda esiin Neuvostoliiton ja yleensä sosialistiselle oikeusjärjestykselle tunnusomaisia piirteitä. Sosialistisessa yhteiskunnassa oikeusjärjestyksellä katsotaan olevan keskeisen kasvatustehtävän, ja siellä kansalaiset osallistuvat monin eri tavoin oikeudenhoitoon. Yksilöiden sosiaalistamiseen ja kontrolloimiseen tähdätään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti eikä suinkaan vain tavallisessa tuomioistuinkäsittelyssä tuomittavilla seuraamuksilla.[36]

Saksan demokraattisessa tasavallassa[37] ovat voimassa samantapaiset oikeusperiaatteet. Kiinnitän tässä huomiota vain niihin vuonna 1968 annetuissa rikoslaissa ja rikosprosessijärjestyksessä oleviin säännöksiin, joiden mukaan *asian käsittely siirretään* neuvostoliittolaista toverituomioistuinta vastaavassa yhteiskunnallisessa tuomioistuimessa käsiteltäväksi. Virallisen syyttäjän osalta rikosprosessijärjestyksessä on säädetty, että hänen on lakimääräisten edellytysten vallitessa siirrettävä asia yhteiskunnallisessa tuomioistuimessa neuvoteltavaksi ja ratkaistavaksi (useimmiten siirto tapahtuu jo esitutkinta- ja se on mahdollinen myös tuomioistuinkäsittelyvaiheessa).

Yhteiskunnallisissa tuomioistuimissa käsiteltävät törkeimmät rikokset ovat lajiltaan Vergehen-rikoksia. Niitä koskevien asioiden siirtämisen on määritelty tulevan kysymykseen, kun teko ei sillä aiheutetut seuraukset ja tekijän syyllisyyden huomioon ottaen ole huomattavasti yhteiskunnanvastainen ja kun teon ja tekijän henkilön perusteella on odotettavissa saavutettavan tehokas kasvattava vaikutus siirtämällä asia yhteiskunnallisessa tuomioistuimessa käsiteltäväksi. Asia on täytynyt täydellisesti selvittää ja tekijän pitänyt tunnustaa syyllisyytensä. Tuottamuksellisten rikosten osalta siirto on sallittu, vaikka niillä olisi aiheutettu

---

35 *Connorin* (1972, 200) mukaan tekstissä selostetunlainen toimenpiteistä luopuminen määrätään 20—25 %:lle täysi-ikäisistä rikoksentekijöistä. Tällöin on useimmiten kysymys vähäisistä rikoksista.

36 Ks. esim. *Berman* 1966, 97 s., *David* 1970, 159, ja *Lahti* 1972, 234 ss.

37 Ks. esim. virallisjulkaisua *DDR, Strafrecht* 1968. Ks. myös *Aromaa—Takala* 1972 ja *Sagel-Grande* 1972, 243 ss. (jälkimmäinen viitteineen). — Keskeiset lainkohdat ovat rikoslain 28 § ja rikosprosessijärjestyksen 13 ja 58—60 §.

huomattavakin vahinko, kunhan tekijän syyllisyys on poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi vähäinen.[38]

III. Tuomitsematta jättämistä koskevista säännöksistä ja eräistä niiden lähisäännöksistä

1. Pohjoismaat

a. Ruotsi.[39] — Vuodelta 1962 olevaan rikoskaareen sisältyvän säännöksen mukaan tuomioistuin voi muidenkin kuin nuorten tai sielullisesti häiriytyneiden osalta tuomita rikoksesta säädettyä lievempään rangaistukseen, »jos erityiset syyt sitä puoltavat eikä yleisen lainkuuliaisuuden huomioon ottaminen ilmeisesti ole sille esteenä». Seuraamuksen tuomitsemisesta voidaan kokonaan luopua, »jos erityisten olosuhteiden perusteella on ilmeistä, ettei seuraamuksen tuomitseminen ole tarpeen». Aiemmassa rikoslainsäädännössä oli vain yksittäisiä rikoslajeja koskevia vastaavia säännöksiä.

Säännös perustuu vuonna 1944 rikoslain valmistelukunnalle (strafflagberedningen) annettuun toimeksiantoon. Valmistelukunta jätti asiaa koskevan ensimmäisen mietintönsä vuonna 1948, lausuntojen pohjalta tarkistetun mietintönsä vuonna 1953 ja koko tehtäväkenttäänsä koskevan loppumietintönsä vuonna 1956.[40] Ensimmäisessä mietinnössään valmistelukunta esitti lakiin sisällytettäväksi yksityiskohtaisen esimerkkiluettelon niistä tilanteista, joihin rangaistuksen alentamista tai siitä luopumista harkittaessa olisi tullut erityisesti kiinnittää huomiota. Jo toisesta mietinnöstä se puuttui. Huomion arvoista on, että valmistelukunta ehdotti olennaisesti samanlaajuisen syyttämättäjättämissäännöksen antamista. Sellainen — nimittäin edellä (6 §.II.1.a) selostettu poikkeuksellisia rikoksia koskeva ja valtakunnansyyttäjän sovellettava lainkohta — säädettiinkin

---

38 *Aromaa ja Takala* (1972, 14) toteavat 40 % kaikista rikosjutuista luovutettavan ratkaistaviksi yhteiskunnallisissa tuomioistuimissa.

39 Ks. esim. *Cars* 1967 sekä *Beckman—Holmberg—Hult—Strahl* 1971, 176 ss. ja 286 ss. — Ensiksi selostettava lainkohta on rikoskaaren 33:4 ja sitten puheeksi otettava luku saman kaaren 31 luku.

40 Po. lainvalmisteluasiakirjoista ks. *SOU* 1948:40, 7 ss., *SOU* 1953:17, 104 ss., ja *SOU* 1956:55, 312 s. Myöhemmistä valmisteluasiakirjoista ks. erit. *NJA* II 1962, 513 ss.

tulevaksi voimaan samanaikaisesti rikoskaaren voimaantulon kanssa. Kummankin säännöksen soveltaminen on ollut vähälukuista: syyttämättä jätettyjä on ollut vuosittain muutamia, tuomitsematta jätettyjä muutamia kymmeniä.[41]

Tässä yhteydessä pantakoon merkille *erityiseen hoitoon luovuttamista* koskeva rikoskaaren luku. Tällainen hoitoon luovuttaminen on seuraamus, jossa tuomioistuin määrää rikoksentekijän luovutettavaksi lasten-, raittius- tai kehitysvammaisten huoltoa koskevien lakien mukaiseen hoitoon. Seuraamuslaji on tunnusomaisesti erityisestävyysajattelun (hoitoideologian) ilmentymä. Sosiaalihuollon laeissa säännellyt hoitomuodot ovat kyseisen luvun tarkoittamissa tapauksissa rikosseuraamuksia. Tuomioistuimen määrättävää lasten- tai raittiushuoltolain mukaista erityiseen hoitoon luovuttamista vastaa samoissa laeissa säännelty syyttämättä jättäminen (ks. edellä 6 §.II.1.a). Näiden lakien mukainen syyttämättä jättäminen on ollut tavallisempaa kuin niiden mukainen erityiseen hoitoon luovuttaminen.[42]

b. Norja.[43] — Vaikka Norjassa on pitkään ollut voimassa laaja-alaisia syyttämättäjättämissäännöksiä, ei siellä ole vastaavia tuomitsemattajättämissäännöksiä. Yleisluonteisia, mutta soveltamisalaltaan varsin suppeita ovat seuraavat vuonna 1902 annetun rikoslain määräykset: toisesta riippuvaisesta asemasta johtuva tai vähämerkityksinen myötävaikutus rikkomukseen (ja eräissä tapauksissa rikokseen) voi jäädä rankaisematta; sama pätee tekijään, joka ennen rikkomukseen (rikokseen) epäillyksi joutumistaan on mahdollisuuksiensa mukaan olennaisessa määrin estänyt tekonsa vahingollisia seurauksia tai saattanut entiselleen aiheuttamansa vahingon taikka on antanut itsensä ilmi ja täydellisesti tunnustanut tekonsa.

Nuoria koskevan, vuodelta 1965 olevan erityislain mukaan tuomioistuin voi rangaistuksen tuomitsemisen sijasta siirtää 14—17-vuotiasta

41 Ks. *Cars* 1967, 341, *sama* 1968 ja *Elwin—Heckscher—Nelson* 1972, 98 ja 107 (*Nelson*).

42 Ks. *Elwin—Heckscher—Nelson* 1972, 98 ja 107 (*Nelson*). V. 1969 oli po. lakien mukaan erityiseen hoitoon luovutettuja n. 1 500 ja samojen lakien mukaan syyttämättä jätettyjä 9 200. Erityiseen hoitoon luovutettuja oli v. 1969 yhteensä 1 900.

43 Ks. esim. *Skeie* 1946, 361 ss., ja *Andenaes* 1956, 420 ss. (myös 370 ss.) — Selostettavista säännöksistä ks. rikoslain 56—59 § ja nuoriin rikoksentekijöihin kohdistettavista rikosoikeudellisista toimenpiteistä annetun lain 6 §.

koskevan rikosasian lastensuojelulautakunnan käsiteltäväksi. Yksittäisiä rikoslajeja koskevista tuomitsemattajättämissäännöksistä mainittakoon ne, joissa rangaistuksen tuomitsemisesta luopuminen perustuu rikoksen uhrin käyttäytymiseen.

Rikoslaista on aiheellista huomata seuraavat *rangaistuksen vähentämiseen* oikeuttavat säännökset. Säännöllisestä rangaistusasteikosta tai -lajista poikkeaminen on sallittua muun muassa eräissä pakkotilaa tai hätävarjelua lähellä olevissa tapauksissa. Sama pätee silloin, kun rikolliseen tekoon on ryhdytty oikeutetun suuttumuksen vallassa, pakotettuna tai vaaran uhatessa taikka muusta kuin itsehankitusta päihtymyksestä johtuvan ohimenevän ja voimakkaan tietoisuuden häiriön vallitessa (päihtymys oikeuttaa eräissä muissakin tapauksissa rangaistuksen vähentämiseen). Edelleen samaa sääntöä noudatetaan tilanteisiin, joissa rikoksentekijä on erehtynyt teon oikeudenvastaisesta laadusta, mikäli tuomioistuin ei katso perustelluksi suorastaan hylätä syytettä ja vapauttaa häntä rangaistuksesta. Ja kolmanneksi on edellä mainituista tuomitsematta jättämisen perustavista seikastoista säädetty, että ensisijaisesti on harkittava rangaistuksen kerrotunlaista vähentämistä; rangaistuksen vähentäminen soveltuu tällöin kaikenlajisiin rangaistaviin tekoihin.

c. Tanska.[44] — Myöskään Tanskan vuodelta 1930 olevaan rikoslakiin ei sisälly syyttämättäjättämissäännöksiin soveltamisalaltaan rinnastettavia tuomitsemattajättämissäännöksiä. Tuomitsematta jättäminen saattaa kuitenkin tulla kysymykseen muun muassa eräissä vähäisissä rikokseen myötävaikuttamisen tapauksissa, jos asianomaisesta teosta ei ole säädettynä hæfte-nimistä vapausrangaistusta ankarampaa rangaistusta. Sama pätee laissa määriteltyjen erityisedellytysten täyttyessä tapauksiin, jotka ovat olleet lähellä hätävarjelua tai pakkotilaa, joissa tekijä ei ollut tekohetkellä täyttänyt 18 vuotta, joissa tekijä on tehnyt rikoksen oikeuserehdyksen vallitessa, joissa teko on johtunut uhrin provosoivasta käyttäytymisestä, joissa teko on ollut seurausta riippuvuussuhteesta toiseen tai huomattavan vahingon aiheuttamisen käsittävästä uhkauksesta taikka joissa tekijä teon täyttymisen jälkeen on vapaaehtoisesti torjunut teostaan

---

44 Ks. esim. *Krabbe* 1947, 286 ss., *Waaben* 1948, 84 s., *v. Eyben* 1950, 72 ss., *Hurwitz* 1959, 311, ja *Hurwitz—Waaben* 1971, 572 s. (myös 267 ss., 284, 288 s., 345 s., 358 ss. ja 532 ss.). — Esille otettavat lainkohdat ovat rikoslain 23.3, 84—85 ja 87 § sekä oikeudenhoitolain 937 §.

johtuvan vaaran; lisävaatimuksena ovat vielä »muutoin lieventävät olosuhteet».[45]

Niinikään on rikoslain yleisessä osassa säädetty, että rangaistukseen tuomitsemisesta voidaan luopua, jos tekijä on tehnyt rikoksensa voimakkaan mielenliikutuksen alaisena taikka tekijän mielentilasta tai tekoolosuhteista käytettävissä olevat tiedot puoltavat tavallista lievempää rangaistusta. Lisävaatimuksena on, että vallitsevat asianhaarat ovat arvioitavissa erittäin lieventäviksi.[46] Vielä sisältyy yleiseen osaan lainkohta, jonka mukaan tuomioistuin voi määrätessään rikoksentekijän ammatinharjoittamisoikeuden menetetyksi jättää hänet rangaistukseen tuomitsematta rikoksesta, josta ei ole säädetty hæfte-seuraamusta ankarampaa rangaistusta.

Vuodelta 1916 olevassa oikeudenhoitolaissa on pykälä, jonka mukaan tuomari voi rangaistukseen tuomitsemisen sijasta antaa syylliselle *varoi-*

---

45 Kerrotut määräykset kuuluvat sananmukaisesti seuraavasti:

»§ 84. Den for en strafbar handling i loven foreskrevne straf kan nedsættes:

1) når nogen har overskredet grænserne for lovligt nødværge eller for den ved § 14 hjemlede nødret;

2) når gerningsmanden, da han foretog den strafbare handling, ikke var fyldt 18 år, og anvendelsen af lovens fulde straf på grund af hans ungdom må anses unødvendig eller skadelig. Straffen for sådanne personer må ikke overstige fængsel i 8 år;

3) når gerningsmanden har handlet i undskyldelig uvidenhed om eller undskyldelig misforståelse af retsregler, der forbyder eller påbyder handlingens foretagelse;

4) når gerningen er udført i en af den skadelidende ved retsstridigt angreb eller grov fornærmelse fremkaldt oprørt sindsstemning;

5) når nogen ved sit afhængighedsforhold til en anden eller ved trusel om betydelig skade har ladet sig bevæge til gerningen;

6) når gerningsmanden, efter at den strafbare handling er fuldbyrdet, frivillig har afværget den af hans handling flydende fare;

— — —

I de under nr. 1—6 omhandlede tilfælde kan straffen under i øvrigt formildende omstændigheder bortfalde.»

46 Lainkohta kuuluu v:lta 1973 olevassa muodossa kokonaisuudessaan seuraavasti:

»85. Straffen kan nedsættes, når en strafbar handling er begået under indflydele af stærk sindsbevægelse, eller når der foreligger ander særlige oplysninger om gerningsmandens sindstilstand eller omstændighederne ved gerningen, og de nævnte forhold taler for en mildere straf end den, som ellers ville finde anvendelse. Under særlig formildende omstændigheder kan straffen bortfalde.»

tuksen (advarsel), jos asia syyllisyyden laadun huomioon ottaen soveltuu siten ratkaistavaksi. Varoituksen antaminen on syyllisyyden laadun perusteella käyttökelpoinen etenkin silloin, kun on kysymys ensikertaisesta vähäisestä rikkomuksesta. Varoitusta ei ole luvallista antaa, jos syytetty on sitä vastaan tai jos on muuta erikseen säädetty.[47]

Rikoslain yleisessä osassa sijaitsee *rangaistuksen vähentämistä* tarkoittavia säännöksiä. Yllä selostetuista muissa tuomitsemattajättämistapauksissa paitsi rikokseen myötävaikuttamista koskevissa on ensisijaisena vaihtoehtona rangaistuksen vähentäminen, ja rangaistuksen vähentämisen edellytykset ovat tällöin jossakin suhteessa tuomitsematta jättämisen edellytyksiä lievempiä (asianhaarat eivät ole »muutoin» tai erittäin lieventäviä taikka enimmäisrangaistusta koskevana rajoituksena ei ole hæfte-seuraamus).

Näiden lainkohtien ohella mainittakoon rangaistuksen vähentämisen tulevan kysymykseen muun muassa silloin, kun rikokseen syyllistynyt on saattanut entiselleen rikoksellaan aiheuttamansa vahingon, kun hän on muuten yrittänyt estää rikoksesta johtuvan vahingon syntymistä tai saattaa entiselleen rikoksellaan aiheuttamansa vahingon taikka kun hän vapaaehtoisesti ilmiantanut itsensä ja täydellisesti tunnustanut rikoksensa. — Kun laissa puhutaan rangaistuksen vähentämisestä, on rangaistuslajin vähimmäisrangaistus lievin luvallinen rangaistus.

Vuonna 1972 mietintönsä jättänyt, muun muassa rikosseuraamusjärjestelmän uudistamista tutkinut komitea on esittänyt rikoslain yleisessä osassa säädettäväksi *varoitus* (advarsel) -nimisestä seuraamuksesta: »Mikäli pitemmälle menevien toimenpiteiden määräämistä ei pidetä välttämättömänä, rikokseen syyllistynyt on tuomittava saamaan varoitus». Varoitusseuraamus tulisi voimassa olevasta oikeudesta poiketen kysymykseen kaikenlaisissa rikoslainsäädännön alaan kuuluvissa eikä vain politia-asioissa.[48]

---

47 Lainkohta on seuraavanlainen:

»§ 937. Når dommeren finder, at tiltalte er skyldig, men at sagen efter brødens beskaffenhed, såsom navnlig i tilfælde af første gang begået ringe forseelse, egner sig til afgørelse ved en advarsel, er han, såfremt tiltalte ikke erklærer sig derimod, berettiget til i stedet for at afsige dom at tildele tiltalte en sådan advarsel, for så vidt sagens afgørelse på denne måde ikke er udelukket ved særlig bestemmelse. — — —»

48 Näin *Betænkning* nr 650/1972, 72. Vrt. ed. alav:n 47 kohdalla selostettuun.

d. Islanti.[49] — Vuodelta 1940 olevassa rikoslaissa on lähes sanasta sanaan samanlaiset, ensisijaisesti rangaistuksen alentamista ja toissijaisesti tuomitsematta jättämistä koskevat säännökset kuin Tanskan rikoslaissa.

2. *Eräät muut maat*

a. Joistakin läntisen Manner-Euroopan oikeusjärjestyksistä.[50] — *Itävallan* osalta mainittakoon sen vuodelta 1852 olevan rikoslain kokonaisuudistusta koskevaan hallituksen esitykseen (1971) sisältyvästä säännösehdotuksesta. Tämän säännösehdotuksen mukaan »erityisen lievissä tapauksissa» ei ole rangaistusta tuomittava, mikäli rikoksesta on säädetty rangaistukseksi vain sakkoa, enintään kuusi kuukautta vapausrangaistusta tai sellainen vapausrangaistus ja sakko. Ehdotuksen perustelujen mukaan täten määriteltävä lievyys ei perustaisi vain rangaistuksen tuomitsematta jättämistä, vaan syyte olisi *rangaistavuuden edellytyksen puuttumisen* vuoksi hylättävä.[51] — Uudistusesitys on hyväksytty, ja uusi rikoslaki on määrätty tulemaan voimaan vuoden 1975 alussa.[52]

---

[49] Ks. *Sammlung* 78/1961, 27 s. — Ks. rikoslain 74—75 § verr. Tanskan rikoslain 84—85 §:ään.

[50] Muidenkin maiden kuin Pohjoismaiden oikeutta selostettaessa olisi perusteltua käsitellä paitsi tuomitsematta jättämistä myös rangaistuksen vähentämistä koskevia säännöksiä. Esityksen supistamiseksi en kuitenkaan ole seuraavassa näin menetellyt. Rangaistuksen vähentämisperusteiden ja yleensä rangaistuksen mittaamisen oikeusvertailun osalta viittaan etenkin teokseen *L. Schmidt* 1961 ja siinä mainittuihin lähteisiin. Teos on kyllä sisällöltään osittain vanhentunut lainsäädäntökehityksen vuoksi.

[51] Ks. *Regierungsvorlage* 1971, 7 ja 138 ss. Tämä perustelujen mukaan jo v:lta 1927 olevaan ehdotukseen palautuva säännös kuuluu näin:

»§ 42. (1) Ist die Tat nur mit Geldstrafe, mit nicht mehr als sechs Monaten Freiheitsstrafe oder mit einer solchen Freiheitsstrafe und Geldstrafe bedroht, so ist der Täter in besonders leichten Fällen nicht zu bestrafen.

(2) Ein Fall ist besonders leicht, wenn die Schuld des Täters gering ist, die Tat keine oder nur unbedeutende Folgen nach sich gezogen hat und die Bestrafung nicht geboten ist, um den Täter von strafbaren Handlungen abzuhalten oder der Begehung strafbarer Handlungen durch andere entgegenzuwirken.

(3) Unter den Voraussetzungen des Abs. 2 sind auch die in den §§ 91, 143, 146, 202 Abs. 1 und 2 bezeichneten Taten straflos.»

Perusteluissa huomautetaan saman periaatteen tulleen laajempialaisena omaksutuksi Itävallan v:lta 1970 olevassa sotilasrikoslaissa. Esityksessä torju-

Saksan liittotasavallan (Saksan)[53] vuonna 1871 annettu rikoslaki ei sisältänyt alkuperäisessä muodossaan tuomitsemattajättämissäännöksiä. Ensimmäinen sellainen lainkohta on vuodelta 1935. Siinä säädettiin alaikäisten suorittamia homoseksuaalisia rikkomuksia koskevista erittäin lievistä tapauksista. Sittemmin on annettu useita soveltamisalaltaan tuohon rinnasteisia säännöksiä. Tällaisten erityissäännösten taustalla on katsottu useimmiten olleen samanlaisen ajatuksen kuin mikä on yrityksestä luopumista koskevalla lainkohdalla. Muissa tapauksissa ovat etusijalla olleet syyllisyyteen liittyvät näkökohdat.[54]

Jo vuoden 1909 rikoslakiesityksessä oli yleisluonteinen tuomitsemattajättämispykälä. Säännösehdotuksen tarkoittamissa erittäin lievissä tapauksissa olisi rikkomuksista (Übertretungen) voitu yleisesti ja muista rangaistavista teoista laissa erikseen mainittaessa jättää tuomitsematta. Myöhempiin rikoslakiesityksiin sisältyi samantapaisia säännösehdotuksia. Eri aikakausien tuomitsematta jättämistä koskevia ehdotuksia on luonnehdittu sanomalla, että alkuaan oli voimakkaimpana »tunnusmerkistöjen korjausten» tavoite: vähäisistä rikoksista oli voitava jättää tuomitsematta, koska silloin ei ollut olemassa todellista rangaistusvaadetta. Myö-

---

taan nimenomaisesti vastaavan tuomitsemattajättämissäännöksen antaminen, koska syylliseksi toteamista koskeva menettely ilman rangaistuksen tuomitsemista ei olisi itävaltalaisessa rikosoikeudessa mielekäs.

Säännösehdotusta on kritisoinut *Grassberger* (1973). Ehdotuksesta ks. myös *Entwurf* 1964, XI ja 75 s., *Platzgummer* 1971, 246 s., ja *Jescheck* 1973, 46.

[52] Ks. *Serini* 1974. Serini selostaa po. 42 §:n saamaa sisältöä seuraavasti: »Der Gedanke der Ökonomie der Strafe kann dazu führen, dass ein Verhalten trotz eines Schuldgehaltes überhaupt nicht bestraft wird (§ 42)...» (*Sama*, 6.)

[53] Ks. esim. *v. Weber* 1956, *Krümpelmann* 1966, 194 ss., *Maiwald* 1971, *Maurach* 1971, 830 s., ja 878 s., *Cramer* 1972, 489 ss., *Eser* 1972, *Jescheck* 1972, 635 ss., ja *H. Wagner* 1972 sekä niissä mainittuja lähteitä.

[54] Näin *Krümpelmann* 1966, 194 s. Vrt. *Jescheck* 1972, 635 s., jossa erotetaan rikoksen bagatellin luonteisuuteen ja täytetystä rikoksesta luopumiseen perustuvat tuomitsematta jättämisen tapaukset.

Jo alkuperäisessä muodossaan rikoslaki sisälsi kunnianloukkausta ja pahoinpitelyä koskevat säännökset (199 ja 233 §:n), joiden mukaan tuomioistuin voi molemminpuolisen loukkauksen tapahduttua jättää kummankin osapuolen rangaistukseen tuomitsematta (ns. kompensaatio). Nämä tapaukset näkyy saksalaisessa kirjallisuudessa mainittavan muista tuomitsematta jättämisistä (Absehen von Strafe) erillisenä ryhmänä (vrt. kuitenkin *Cramer* 1972, 489). Po. säännöksistä lähemmin ks. esim. *Schönke—Schröder* 1972, 1102 ss. ja 1189, ynnä siinä mainittuja lähteitä.

hemmin ovat tärkeämpiä seikkoja olleet kriminaalipoliittiset tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat, samoin erityisten syyllisyyteen liittyvien tilanteiden huomioon ottamista tarkoittavat vaatimukset.[55]

Vuonna 1969 säädetyllä ensimmäisellä rikosoikeuden uudistuslailla annettiin uusi, yleinen tuomitsemattajättämissäännös. Sen mukaan rikoksentekijä on jätettävä rangaistukseen tuomitsematta, jos hänen teon johdosta kokemansa seuraukset ovat olleet niin raskaat, että rangaistukseen tuomitseminen ilmeisesti olisi hyödytöntä (verfehlt). Lausuma ei kuitenkaan ole voimassa, jos tekijä olisi tuomittava rikoksesta yli vuoden vapausrangaistukseen.[56] Samana vuonna säädettiin myös rikoslain uudistetussa muodossa tuomitsematta jättämisen kanssa samassa luvussa säänneltävästä *ehdollisesta varoituksesta;* kyseinen seuraamus on ehdollisen tuomion muunnelma ja tulee kysymykseen vain sellaisen rikoksen seuraamuksena, josta muuten määrättäisiin enintään tietynsuuruinen sakko.[57]

---

55 Näin *Krümpelmann* 1966, 197 ss.

56 Nimenomaan tätä 16 §:ää (uuden järjestyksen mukaan 60 §:ää) koskevia tulkintoja ja kriittisiä arvioita sisältyy ed. alav:ssä 53 mainittuihin, v:n 1969 jälkeen ilmestyneisiin tutkimuksiin. Ks. niistä erit. *Cramer* 1972, 489 ss., jossa voimassa olevaa oikeutta kritisoiden katsotaan tuomioistuimen toimenpiteistäluopumisvallan olevan liian suppean.

Yleistä tuomitsemattajättämissäännöstä vastustivat lainvalmisteluvaiheessa mm. *Lange* (1954, 78 ss.), *Schröder* (1955, 93 s.) ja suuren rikosoikeuskomission enemmistö (*Niederschriften* 1956, 115 ss.). Myöskään v:n 1962 rikoslakiesitykseen ei sisältynyt vastaavaa säännöstä (*Entwurf* 1962). Sen sijaan rinnakkaisrikoslakiesityksessä oli laajempialainen lainkohta. Sen mukaan tuomitsematta jättäminen olisi tullut kysymykseen myös silloin, kun teko on johtunut poikkeuksellisen vaikeasta ristiriitatilanteesta (*Alternativ—Entwurf* 1969, 114 s.). Lopullisen asunsa säännös sai valtiopäivien erikoisvaliokunnassa. Vaiheista ks. *Jescheck* 1972, 637, ja siinä mainittuja lähteitä.

57 Seuraamuksen saksankielinen nimi on »Verwarnung unter Strafvorbehalt», ja seuraamuksen omaksumista esitettiin rinnakkaisrikoslakiesityksessä (*Alternativ—Entwurf* 1969, 112 s.). Ehdollisesta tuomiosta (Strafaussetzung zur Bewährung) — joka on edelleen voimassa — ehdollinen varoitus eroaa ennen kaikkea siinä, ettei rikoksentekijää tuomita rangaistukseen (tosin rangaistuksen suuruus määrätään) ja ettei tekijää saa asettaa valvontaan. Kyseisestä seuraamuksesta yksityiskohtaisesti ks. esim. *Dreher* 1972. (Seuraamus mainitaan myös *Kom.miet*:ssä 1972: A 1, 147.)

Vertailun vuoksi huomautettakoon, että v. 1953 annetussa nuoriso-oikeuslaissa on 14—17 vuotiaita silmällä pitäen säädetty pelkän varoituksen (Verwarnung) käsittävästä seuraamuksesta. Ks. siitä esim. *Maurach* 1971, 924.

Sveitsin [58] vuodelta 1937 olevaan rikoslakiin sisältyy sekä yleisiä että erityisiä tuomitsemattajättämissäännöksiä. Edelliset sääntelevät oikeuserehdyksen ja ymmärtämättömyydestä johtuvan kelvottoman yrityksen tapauksia. Niin ikään asianomainen virasto voi eräissä tapauksissa luopua lasta (6—13-vuotiasta) samoin kuin nuorta (14—17-vuotiasta) koskevista toimenpiteistä.

b. Common law -maiden oikeusjärjestyksistä. —

Englannissa [59] tuomioistuimella (tuomarilla) on erittäin suuri harkintavalta rangaistuksen määräämisessä. Niin on asian laita varsinkin syytetylle edulliseen suuntaan. Laissa on säädetty vähimmäisrangaistuksesta vain muutamassa tapauksessa. Tässä yhteydessä on seuraamuksista syytä panna merkille etenkin *ehdoton vapauttaminen* (absolute discharge). Sen käytöstä lausutaan vuoden 1948 rikosprosessilaissa muun muassa, että katsoessaan olosuhteet — kuten rikoksen laadun ja rikoksentekijän luonteen — huomioon ottaen epätarkoituksenmukaiseksi tuomita syyllistä rangaistukseen tai valvontaan (probation order) tuomioistuin voi vapauttaa hänet ehdottomasti tai ehdollisesti. Tällainen vapauttaminen on kiellettyä niissä harvoissa tapauksissa, jolloin rangaistus on laissa kiinteästi määrätty (the sentence is fixed by law).

Ehdollisessakaan vapauttamisessa (conditional discharge) ei tuomita rangaistusta — toisin kuin lykättäessä rangaistuksen täytäntöönpano (suspended sentence). Mikäli syyllisen rangaistukseen tuomitsematta jättämiselle halutaan asettaa muita ehtoja kuin ettei hän tee koeaikana rikosta, hänet voidaan selostetusta lainkohdasta ilmenneen mukaisesti määrätä valvontaan taikka vaatia häneltä tietynlaista »sitoutumista» (recognizances, binding over).

Samantapaiset erittäin väljät harkintavaltaa koskevat säännöt pätevät *yhdysvaltalaiseen* tuomioistuimeen.[60] Yksityiskohtiin puuttumatta mainitsen tässä vain American Law Institute -nimisen elimen vuonna

---

[58] Ks. esim. *Thormann—v. Overbeck* 1940, 219 s., ja siinä olevia lakitekstiviittauksia (lähinnä 20 ja 23.2 §:ää). Ks. myös *Germann* 1972, 37 s. ja 41 s.

[59] Ks. esim. *Hall Williams* 1970, 38 ss. ja 279 ss., *Lahti* 1970 b ja *Petersen—Soukka* 1971, 318 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä. — Mm. seuraamusjärjestelmän uudistamista tarkoittavasta ehdotuksesta The Criminal Justice Bill ks. *Hampton* 1973, 441 s.

[60] Ks. esim. *L. Schmidt* 1961, 77 ss., ja siinä mainittua kirjallisuutta.

1962 julkaiseman mallirikoslakiesityksen (Model Penal Code) ja liittovaltion vuodelta 1971 olevan lakiesityksen (Proposed New Federal Criminal Code) parista säännöksestä, koska mainitut esitykset edustavat sikäläisiä uusia, osaksi vielä säädännäisesti toteutumattomia käsityksiä.[61] Edellisessä ei ole *ehdotonta vapauttamista* (unconditional discharge) koskevia säännösehdotuksia, kun taas jälkimmäisessä on.

Jälkimmäisen esityksen perusteluissa huomautetaan voimassa olevassa liittovaltion oikeudessa yhden päivän valvontaan määräämisen (probation) käytännössä vastaavan ehdotettua uutta säännöstöä. Ehdotettua säännöstöä koskevassa lainkohdassa sanotaan muun muassa, että tuomioistuin voi määrätä rikokseen syylliseksi todetun ehdottomasti vapautettavaksi, eli tuomitsematta häntä vankeuteen tai sakkoon taikka asettamatta hänelle ehtoja tai määräämättä häntä valvontaan, mikäli se katsoo ehtojen asettamisen olevan hyödytöntä. Ehdoton vapauttaminen on kielletty eräiden törkeimpien rikosten osalta. Ja jos on kysymys crime-nimisestä rikoksesta (felony, misdemeanor) eikä infraction-nimisestä rikkomuksesta (sille ominaisen piirteen mukaan siitä ei ole säädetty vankeutta), tuomioistuimen on pantava yksityiskohtaisesti näkyviin päätöksen perustelut. Kummassakin esityksessä on laajasti lueteltu niitä seikkoja, jotka tuomioistuimen on otettava huomioon harkitessaan vankeuteen tuomitsemisen ja valvontaan määräämisen välistä valintaa.

c. Joistakin Itä-Euroopan sosialistisista oikeusjärjestyksistä. —

Venäjän neuvostotasavallan[62] vuodelta 1960 olevaan rikoslakiin sisältyvät samantapaiset säännökset, kuin mistä on edellä (6 §.II.2.c) ollut puhetta sen samalta vuodelta olevaa rikosprosessilakia selostettaessa. Niinpä rikoksentekijä voidaan vapauttaa »rikosoikeudellisesta vastuusta»,[63] jos esitutkintavaiheen tai tuomioistuinkäsittelyn aikaisen tilan-

---

61 Edellisestä uudistusesityksestä (Model Penal Code) olen käyttänyt saksankielistä käännöstä (*Sammlung* 86/1965). Ks. siitä erit. §:ää 7.01. Jälkimmäisestä esityksestä (*Proposed New Federal Criminal Code*) ks. erit. §:iä 3101 ja 3105.

62 Ks. teoksessa *Berman* 1966 (168 ss.) olevaa käännöstä. — Selostettavat lainkohdat ovat rikoslain 33 ja 50—53 §.

63 *Bermanin* (1966, 168) käännöksessä sanonta kuuluu »criminal responsibility». Huomattakoon kuitenkin lainkohdan sisältyvän rangaistuksen mittaamista ja siitä vapauttamista (assignment of punishment and relief from punishment) koskevaan lukuun, mikä viittaa lainkohdassa säädetyn vastuun toteuttamista (seuraamuksia) eikä vastuuta (rangaistavuutta) koskevasta kysymyksestä.

teen muuttumisen vuoksi syyllisen tekemä rikos on menettänyt yhteiskunnalle vaarallisen luonteensa tai tekijä on lakannut olemasta yhteiskunnalle vaarallinen. Rikoksentekijä voidaan vapauttaa rangaistuksesta, jos häntä rikoksen jälkeisen moitteettoman käyttäytymisensä ja työtä kunnioittavan asennoitumisensa vuoksi ei ole tuomioistuinvaiheessa pidettävä yhteiskunnalle vaarallisena. Eräissä tapauksissa rikoksentekijää koskevan *asian käsittely* on luvallista *siirtää* toverituomioistuimelle taikka hänet saa uskoa takuuta vastaan sosiaalisen järjestön tai työkollektiivin kasvatettavaksi ja sopeutettavaksi. Tuomioistuimen määrättävien rangaistusten lajeista pantakoon merkille etenkin *sosiaalinen moite.* Tuomioistuimessa julkisesti tapahtuvaan moitteen esittämiseen voidaan liittää lehdistön avulla tai muuten tapahtuva moitteen laajempi julkisuuteen saattaminen.

Saksan demokraattisen tasavallan [64] osalta on jo edellä (6 §.II.2.c) ollut puhetta siitä, että rikosasian käsittely on tuomioistuinvaiheessakin usein sallittua *siirtää* yhteiskunnallisessa tuomioistuimessa jatkettavaksi. Tässä yhteydessä selostettakoon vuodelta 1968 olevan rikoslain säännöstä, jonka mukaan rikosoikeudellisen vastuun toteuttamista tarkoittavista toimenpiteistä (Massnahmen der strafrechtlichen Verantwortlichkeit) on luovuttava seuraavien edellytysten vallitessa. Rikoksentekijä on vakavin, rangaistavaa tekoa vastaavin ponnisteluin pyrkinyt poistamaan ja saattamaan entiselleen teon vahingollisia vaikutuksia ja sellaisin tai muunlaisin myönteisin suorituksin osoittanut perusteellisesti päättäneensä ruveta käyttäytymään vastuuntuntoisesti sekä sanotun perusteella on odotettavissa hänen noudattavan »sosialistista laillisuutta». Toisena kysymykseen tulevana tilanteena mainitaan, että rangaistavalla teolla ei sosialistisissa yhteiskuntaoloissa tapahtuneen kehityksen vuoksi ole haitallisia vaikutuksia. Tuomioistuimen määrättäviin seuraamuksiin kuuluu julkinen moite.[65]

Rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiä koskevassa luvussa säädetään, ettei ole kysymys rikoslain mukaan *rangaistavasta teosta,* jos teko tosin sanamuodollisesti toteuttaa tunnusmerkistön, mutta teon vaikutukset kan-

---

[64] Ks. esim. virallisjulkaisua *DDR, Strafrecht* 1968. — Esiin tuotavista säännöksistä ks. rikoslain 3, 25 ja 37 §.

[65] Julkisesta moitteesta tarkemmin ks. esim. *Sagel-Grande* 1972, 185 ss.

salaisten tai yhteiskunnan oikeuksiin ja etuihin sekä tekijän syyllisyys ovat vähäpätöisiä. Tällaisesta teosta voidaan kyllä saattaa muunlaiseen kuin rikosoikeudelliseen vastuuseen.[66]

IV. Johtopäätöksiä

Edeltänyt yleiskartoitus osoittaa, että common law -perusteisissa oikeusjärjestyksissä kaikilla rikosasiaa käsittelevillä viranomaisilla (poliisi- ja syyttäjäviranomaisella sekä tuomioistuimella) on vanhastaan ollut laaja harkintavalta toimenpiteistä päätettäessä. Tämä harkintavallan laajuudesta lausuttu näyttää pätevän myös Itä-Euroopan sosialistisiin maihin. Muissa Euroopan maissa — romaanis-germaanisen oikeusryhmän maissa — kyseinen harkintavalta on perinteisesti ollut suppeampi; yleensäkin niille on ollut ominaista suuri lakisidonnaisuus.[67]

Viimeksi sanottujen maiden oikeusjärjestyksistä kiinnittää ensinnä huomiota varsinkin Norjan ja Tanskan oikeudelle tyypillinen piirre, että syyttäjäviranomaisen toimenpiteistäluopumisvalta on suurempi kuin tuomioistuimen. Tanskassa on tähän äskettäin kiinnitetty arvostelevasti huomiota.[68]

---

66 Pykälä kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti:

»§ 3. (1) Eine Straftat liegt nicht vor, wenn die Handlung zwar dem Wortlaut eines gesetzlichen Tatbestandes entspricht, jedoch die Auswirkungen der Tat auf die Rechte und Interessen der Bürger oder der Gesellschaft und die Schuld des Täters unbedeutend sind. (2) Eine solche Handlung kann als Verfehlung, Ordnungswidrigkeit, Disziplinarverstoss oder nach den Bestimmungen der materiellen Verantwortlichkeit verfolgt werden, soweit dies gesetzlich zulässig ist.»

Vastaava säännös sisältyy *Puolan* v:lta 1969 olevaan rikoslakiin. Ks. sen 26 artiklaa, jonka mukaan yhteiskunnalliselta vaarallisuudeltaan vähäinen teko ei ole rangaistava; tällaisestakin teosta voi joutua muunlaiseen kuin rikosoikeudelliseen vastuuseen. Lain käännöksessä (*Sammlung* 92/1970, 11 s.) luku, johon 26 artikla sisältyy, on otsikoitu »Ausschluss der Strafverantwortlichkeit».

67 Laajasti eri oikeusryhmien (mm.: romaanis-germaaninen oikeusryhmä, sosialistiset oikeudet ja common law) piirteistä oikeusvertailevalta kannalta ks. *David* 1970 ja 1973, erit. 1970, 21 ss. Etenkin eri oikeusjärjestysten vertailukelpoisuudesta ks. *Constantinesco* 1972, 106 ss.

68 Ks. ed. alav:n 48 kohdalla lausuttua. Huomaa myös *Hurwitz—Waaben* 1971, 573. Hurwitz ja Waaben puoltavat tuomitsematta jättämisen alan laajentamista. Tuomitsematta jättäminen olisi heidän ehdotuksensa mukaan rikostyy-

Samoista oikeusjärjestyksistä voidaan toiseksi panna *kehityssuuntana* merkille, että Ruotsin ja Saksan liittotasavallan lainsäädäntöihin ollaan sisällyttämässä *entistä laajempialaisia toimenpiteistäluopumissäännöksiä.*[69] Ruotsi ja Saksan liittotasavalta ovat maita, joiden lainsäädännössä on Suomen oikeuden tapaan ollut perinteisesti niukalti sellaisia säännöksiä.

---

pistä riippumatta luvallinen silloin, kun »yksittäistapauksen olosuhteet erityisen voimakkasti puhuisivat sen puolesta». —

Samanlaista asiaintilaa on *Saksan liittotasavallassa* arvostellut *Cramer* (ks. ed. alav. 56).

[69] Ks. ed. alav:iden 7 ja 27 kohdalla esitettyä.

KOLMAS LUKU

TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN, ERITYISESTI TUOMITSEMATTAJÄTTÄMISSÄÄNNÖSTEN TULKINNASTA

A. YLEENSÄ TOIMENPITEISTÄLUOPUMIS-SÄÄNNÖKSIIN LIITTYVIÄ NÄKÖKOHTIA

7 §. TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN TARKOITUKSESTA (FUNKTIOISTA)

I. Toimenpiteistä luopumisesta kriminaalipolitiikan tavoitteiden toteuttamiskeinona

1. Kriminaalipolitiikallemme asetettavista tavoitteista ja niitä toteuttavan rikosseuraamuksen arviointiperusteista

a. Pyrittäessä muodostamaan kokonaisvaltaista kuvaa toimenpiteistäluopumissäännöksistä ne on nähtävä kriminaalipolitiikan — yhteiskunnallisten päätöksentekojen osa-alueen — tavoitteenasetteluja vasten. Toimenpiteistä luopuminen on kriminaalipolitiikan tavoitteiden toteuttamiskeino. Toimenpiteistä luopumisen ja sitä koskevien säännösten tarkoitusperät ovat osatavoitteiden asemassa kriminaalipolitiikan ja viime kädessä koko yhteiskuntapolitiikan tavoitteisiin verrattuina. Siten toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksen tutkiminen on perusteltua aloittaa tarkastelemalla kriminaalipolitiikallemme asetettavia tavoitteita.

Kriminaalipolitiikan tavoitteiksi on maassamme viime vuosina usein määritelty seuraavat: *1) rikollisuudesta ja sen kontrolloimisesta aiheutuvien kärsimysten ja muiden kustannusten minimoiminen ja 2) näiden kus-*

tannusten oikeudenmukainen jakaminen.[1] Kuten määritelmästä ilmenee, kustannusten käsite on ymmärretty laaja-alaiseksi eli tarkoittamaan sekä aineellisia että aineettomia haittavaikutuksia.

Kun kriminaalipolitiikan tavoitteiksi ei määritellä vain rikollisuuden taikka rikollisuudesta (ja sen kontrolloimisesta) aiheutuvien kustannusten vähentämistä, tavoitteenasettelu ei ole pelkästään *hyötysuuntautunut,* utilitaristinen. Se, että tavoitteisiin luetaan myös kustannusten mahdollisimman oikeudenmukainen jakaminen, osoittaa selvästi tarkastelutavan olevan myös *oikeudenmukaisuussuuntautunut.*[2]

Tällaisten oikeudenmukaisuusnäkökohtien tarkkaa sisältöä on vaikea määritellä. *Törnudd* katsoo rikostunnusmerkistötekniikkaa käsittelevässä tutkimuksessaan oikeudenmukaisuussuuntautuneelle ajattelulle olevan ominaista etsiä ratkaisua, joka parhaiten tyydyttää puhtaasti oikeudellisia ideaaleja ja periaatteita; vaihtoehtoisia ratkaisuja punnitaan voimassa olevaa oikeutta ja vallitsevaa oikeuskäsitystä vasten. Kyseisiä oikeudellisia periaatteita ovat esimerkiksi yhdenvertaisuus lain edessä ja nulla poena sine lege -periaate. Hyötysuuntautunut näkemys on Törnuddin mukaan sellainen, jossa ratkaisuun päädytään vertaamalla eri ratkaisuvaihtoehtojen kielteisiä ja myönteisiä seurauksia. Kuitenkin Törnuddin mielestä lähemmässä tarkastelussa osoittautuu, ettei selostettujen käsitysten ero ole niinkään tavoitteenasettelussa kuin perustelutavassa ja abstraktiotasossa. Tyypillisiä oikeudenmukaisuusargumentteja voidaan haluttaessa palauttaa hyötyargumenteiksi. Esimerkiksi syyttömien tuomitsemiskielto (= oikeudenmukaisuusnäkökohta) on palautettavissa epämiellyttävien kokemusten aiheuttamisen kielloksi (= hyötynäkökohta).[3]

Yllä lausutun perusteella oikeudenmukaisuusnäkökohtien yhteisenä piirteenä saatetaan pitää niiden *itseisarvon* ominaisuutta. Niille annetaan

---

1 Selostetunlaisesta kriminaalipolitiikan tavoitteiden määrittelystä ks. erit. *Törnudd* 1969, 126 ss., *Anttila—Törnudd* 1970, 181 ss., *samat* 1973 a, 131 ss., *Jaakkola—Mäkelä—Takala* 1972, *Kom.miet.* 1972: A 1, 70 ss., ja *Lahti* 1972.

Vrt. esim. *Eriksson* 1973 b, 32, ja *Skogh* 1973, 15. Jälkimmäisessä lähteessä esitetyn mukaan rikosoikeudellisilla toimenpiteillä pyritään minimoimaan rikollisuudesta johtuvia sosiaalisia kustannuksia.

2 Hyöty- ja oikeudenmukaisuussuuntautuneista tarkastelutavoista ks. esim. *Ross* 1966 (alkup. 1953), 351 ss., *Eckhoff* 1963, *sama* 1971 a, 192 ss., ja *Törnudd* 1971 b, 4 ss. Ks. myös *H. Uusitalo* 1973, 32 ss., jossa tehdään selkoa sisällöllisistä oikeudenmukaisuusteorioista (huomaa etenkin jako deontologisiin ja teleologisiin teorioihin).

3 *Törnudd* 1971 b, 5 ss.

ratkaisun teossa arvoa (normatiivisina) argumentteina siitä riippumatta, pystytäänkö niitä perustelemaan pelkin hyötyseikoin eli seurausten arvoon nojautuen. Ja kun kriminaalipolitiikan tavoitteita koskevan määritelmän mukaan tähtäimessä ei ole vain rikollisuudesta johtuvien kustannusten minimoiminen (minimoimistavoite) vaan myös niiden oikeudenmukainen jakaminen (jakautumistavoite), oikeudenmukaisuusnäkökohdille ilmaistaan pantavan painoa siitä hyötyseikasta riippumatta, vähennetäänkö siten rikollisuudesta johtuvia kustannuksia. Tosin *pääpaino* lienee *minimoimistavoitteessa*, joten jakautumistavoitteella on edellistä rajoittava tai muunteleva tehtävä.

Minimoimistavoite ilmaisee, että kriminaalipolitiikassa on tähdellistä järjestelmällisesti verrata eri keinojen etuja ja haittoja toisiinsa sekä suhteessa muiden keinojen etuihin ja haittoihin kunkin keinon käyttökelpoisuuden selville saamiseksi. Samoin kuin yleensä yhteiskuntapoliittisessa myös kriminaalipoliittisessa päätöksenteossa on enenevästi omaksuttu *arvo- sekä kustannus-hyöty -tietoista ajattelutapaa*.[4] Yhteiskuntapoliittinen suunnittelu on lisääntynyt valtionhallinnossamme. Samanaikaisesti korostetaan entistä enemmän yhteiskuntapolitiikan eri osa-alueiden olevan vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Kunkin politiikkalohkon tavoitteita ja keinoja on tarkasteltava kokonaisvaltaisesti, muiden politiikkalohkojen ja koko yhteiskuntapolitiikan tavoitteita ja keinoja vasten.[5]

Kerrotunlainen ajattelutavan muutos helpottaa näkemään kriminaalipolitiikan *osaksi yhteiskuntapolitiikkaa*. Kriminaalipolitiikan tavoitteita ei määritellä irrallaan yhteiskuntapolitiikalle yleensä asetettavista tavoitteista eikä kriminaalipolitiikan keinojakaan arvioida vain ahtaasti kriminaalipoliittisten lähtökohtien pohjalta. Viimeksi sanottu merkitsee minimoimistavoitteen osalta sitä, ettei rikollisuudesta johtuvien kustannusten vähentämistä harkittaessa pidetä kontrollipoliittisia eli poikkeavan käyttäytymisen määrittelyyn tai kontrolliin liittyviä keinoja ainuina kysymykseen tulevina.

Kokonaisvaltaisessa tarkastelussa pyritään löytämään se tai ne yhteis-

---

[4] Sanotusta ajattelutavasta ja sen omaksumisesta kriminaalipolittiisessa suunnittelussa ks. kotimaisesta kirjallisuudesta esim. *Anttila—Törnudd* 1973 a, 145 ss., sekä ulkomaisista suppeista esityksistä *Philip* 1972 ja *Wilkins* 1972 ynnä laajahkoista *Grohmann* 1973 ja *Skogh* 1973. Näissä lähteissä on lueteltu runsaasti lisäkirjallisuutta.

[5] Yleisesti kustannus-hyötyanalyysista suunnittelun apuvälineenä valtion hallinnossamme ks. esim. *P. Uusitalo* 1970 ja *Kohi—Siivonen* 1973.

kuntapolitiikan keinot, jotka niiden aiheuttamat kustannukset huomioon ottaen parhaiten edistävät minimoimistavoitteen saavuttamista. Keinot voivat tällöin lukeutua minkä yhteiskuntapolitiikan lohkon tai valtionhallinnon haaran piiriin hyvänsä. Esimerkiksi punnittaessa kriminalisoidun teon etu- tai jälkikäteisen kontrollin tehostamista verrataan sellaisen keinon kustannuksia ja hyötyjä muiden samaa tavoitetta toteuttavien keinojen kustannuksiin ja hyötyihin. Keinoista otetaan tutkittavaksi ainakin ne, jotka jokseenkin selvästi kilpailevat samoista yhteiskunnan voimavaroista.

Sen, että kriminaalipolitiikassa pidetään tavoiteltavana pikemmin rikollisuudesta johtuvien kustannusten kuin rikollisuuden vähentämistä, ei tarvitse merkitä sellaisen käsityksen hyväksymistä, jonka mukaan tietyn määräinen rikollisuus olisi sinänsä hyödyllistä. Edellisen tavoitteen (minimoimistavoitteen) omaksuminen tarkastelun lähtökohdaksi merkitsee, että valittavia kriminaalipolitiikan keinoja käyttämällä on päästävä *kokonaisvaikutuksiltaan* (-kustannuksiltaan) *edullisimpaan lopputulokseen.* Keinojen valinnassa on ratkaisevaa, minkä vaihtoehdon tai vaihtoehtojen toteuttamiseen katsotaan liittyvän vähiten kustannuksia. Jos joidenkin yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden kannalta ei ole edullista kaikin mahdollisin keinoin vähentää tietyn tyyppistä rikollisuutta, niin ei ole minimoimistavoitteen valossa meneteltävä. Edellytyksenä tällöin on, että noiden tavoitteiden saavuttamista pidetään arvokkaampana kuin rikollisuuden vähentämisellä saavutettavia etuja.

b. Verrattaessa edellä esitettyä perinteisestä kriminaalipolitiikan keinosta, rangaistuksesta, lausuttuihin käsityksiin havaitaan kiintoisia yhtymäkohtia.[6] Rangaistuksen on katsottu olevan joko itseisarvon (tavoitteen) tai keinon tiettyihin tavoitteisiin pyrittäessä. Edellisessä tapauksessa rangaistus on absoluuttisten teorioiden mukaisesti tehdyn vääryyden oikeudenmukainen *sovitus;* rangaistaan, koska on rikottu (quia peccatum est). Jälkimmäisessä tapauksessa rangaistus on relatiivisten teorioiden mukaisesti *keino ennalta estää rikoksia;* rangaistaan, ettei rikottaisi (ne peccetur). Näin ollen absoluuttiset teoriat ovat edustaneet oikeu-

[6] Rangaistusteorioista seuraavassa lausuttavan johdosta ks. esim. *R. Ellilän* (1949 b, 9 ss.), *Nousiaisen* (1961, 14 ss.) ja *Koskisen* (1973 b, 289 ss.) kokoavia kotimaisia esityksiä ja *Andenaesin* (1956, 58 ss.) ulkomaista teosta sekä niissä mainittua runsasta lähdeaineistoa.

denmukaisuuskeskeistä ja relatiiviset teoriat hyöty- eli tarkoituksenmukaisuuskeskeistä ajattelua.

Rangaistus ei nykyisin yleisesti hyväksytyn käsityksen mukaan ole ainakaan pääasiassa sovitusta, vaan sen tarkoitus on ennalta estää rikoksia. Rikosten ennalta estämisessä erotetaan *yleis- ja erityispreventio.* Edellinen tarkoittaa, että rangaistuksella tavoitellaan yleisen lainkuuliaisuuden lisäämistä — toisin ilmaistuna: muihin kuin rangaistavaan kohdistettavaa rikoksia ennalta estävää vaikutusta. Erityispreventiolla eli -estävyydellä ymmärretään vastaavasti rangaistavaan kohdistettavaa hänen uusimisriskiään vähentävää vaikutusta.

Sovitusajatuksen preventiokeskeisyyttä *rajoittavaan* merkitykseen on nykyisessäkin keskustelussa paljon viitattu. Uudenaikaisen sovitusajatuksen mukaisina on pidetty jatkuvasti varsin laajalti kannatettuja seuraavia vaatimuksia: tekijän *syyllisyyden* on *oltava* teon *rangaistavuuden edellytyksenä* ja rangaistuksen on *suhteellisuuden periaatteen* mukaisesti vastattava rangaistavaa tekoa.[7] Tästä suhteellisuuden periaatteesta on huomattava, ettei sillä enää tarkoiteta rangaistuksen suhteuttamista vain rikoksen seuraukseen, vaan pikemminkin rikoksen teossa ilmenevään rikollisen tahdon voimakkuuteen. Tämän suuntaista lainsäädännöllistä kehitystä ilmentävä seikka on muun muassa, että yhä useammissa kriminalisoinneissa ei edellytetä vahingon aiheuttamista, vaan vaaran — pelkän oletetun vaarankin — aikaansaaminen riittää.[8]

Merkille pantavaa on, että sanottuja vaatimuksia esitettäessä on niitä puoltavina mainittu useita oikeuspoliittisia arvoja. Tässä yhteydessä on tuotu esiin *ihmisarvon, yksilön vapauden, yhdenvertaisuuden, ennustettavuuden ja (muunlaisen) oikeusturvan periaatteet.*[9] Kansan yleisessä oikeustajunnassa sovitus- tai hyvitysajatuksella on tutkimusten mukaan jatkuvasti sijansa.[10] Ilmeisesti viimeksi todettuun liittyen niidenkin kes-

[7] Mainituista uudenaikaisen sovitusajatuksen mukaisista rangaistuksen tunnusmerkeistä kotimaisen oikeuskirjallisuuden osalta ks. esim. *R. Ellilä* 1949 b, 25 s. ja 45 s., *sama* 1960 a, 513, *Salmiala* 1951, 125 s., *Nousiainen* 1961, 22, *Anttila* 1969, 625 ss., ja *Koskinen* 1973 b, 301 ss. Ulkomaisesta kirjallisuudesta ks. esim. *Hart* 1968, 11 ss., ja *Ross* 1970, 83 ss.

[8] Ks. *Anttila—Heinonen* 1971, 42 s., jossa kehityksen todetaan kulkevan seuraushakuisuudesta syyllisyyshakuisuuteen päin. Tarkemmin ks. jälj. 7 §.IV.4.d3.

[9] Ks. ed. alav:ssä 7 mainittuja lähteitä.

[10] Tutkimuksista ks. ed. 5 §:n alav:n 112 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua. Ks. myös esim. *Salmiala* 1948, 409 ss., ja *Koskinen* 1973 b, 302 s., kotimaan sekä *Andenaes* 1956, 66 s., ulkomaiden oikeuskirjallisuudesta.

kuudessa, jotka eivät hyväksy rangaistuksen (yhdeksi) virallistavoitteeksi sovitusta tai hyvitystä, se samoin kuin kosto esitetään rangaistuksen piilofunktioina.[11]

Myös rangaistuksen tarkoitusperistä puhuttaessa on huomattava, että oikeudenmukaisuusnäkökohtia voidaan perustella myös hyötyseikoin. Esimerkiksi sillä, etteivät kansalaiset pidä rangaistuksen tuomitsemiseen johtavaa rikosasian käsittelyä oikeusturvaa loukkaavana mielivaltaisena tapahtumasarjana tai ettei rangaistuksia koeta ihmisarvon tai suhteellisuuden periaatteen vastaisiksi, on otaksuttavasti yleisestävyyttä edistävä vaikutus.[12] Näiden oikeudenmukaisuusnäkökohtien huomioon ottaminen on niin ikään omiaan vähentämään rikoksentekijöiden kärsimyksiä.

c. Edeltänyt b-jakso osoittaa, että toimenpiteistä luopumisen tavoitteita on pitkälle eriteltävissä niitä argumentteja käyttäen, joihin on vanhastaan nojauduttu rangaistuksen tarkoituksesta tai rangaistusteorioista puhuttaessa. Yleis- ja erityisestävyys ovat argumentaatiossa hyötyseikkoja sekä sovitusajatuksen ilmaukset (syyllisyyden ja suhteellisuuden vaatimukset) sekä jälkimmäisten taustana olevat oikeuspoliittiset arvot ovat oikeudenmukaisuusseikkoja. En kuitenkaan ole sellaisenaan omaksunut tällaista lähtökohtaa tarkastelussani. Rikosseuraamusten käyttökelpoisuutta kriminaalipolitiikan keinoina punnittaessa eivät käytettävät arviointiperusteet — *päätöksentekokriteerit* — tyhjenny sanottuihin näkökohtiin.[13]

Kriminaalihuoltokomitean mietinnössä esitetään rikosseuraamusten etuja ja haittoja vertailtaviksi seuraavien päätöksentekokriteerien valossa:

»a. rangaistuksen yleisestävä vaikutus,
b. rangaistuksen erityisestävä vaikutus,
c. rangaistuksen täytäntöönpanosta yhteiskunnalle aiheutuvat välittömät ja välilliset kustannukset,
d. rangaistuksen täytäntöönpanosta rikoksentekijälle aiheutuvat suoranaiset kärsimykset,
e. rangaistukseen liittyvä seuraamusten kasautuminen,

---

11 Ks. esim. *Gahrton* 1968, 110, *Anttila—Törnudd* 1970, 220, ja *samat* 1973 a, 168.

12 Sanotun johdosta ks. *Alanen* 1926, 23 s., *R. Ellilä* 1949 b, 41, ja *Koskinen* 1973 b, 303.

13 Päätöksentekokriteerin käsitteestä ks. *Anttila—Törnudd* 1970, 182 ss., ja *samat* 1973 a, 130 ss. Ks. myös *Törnudd* 1971 b, 13 ss.

f. rangaistuksen yhteiskunnan heikkoja ryhmiä diskriminoiva vaikutus,
g. rangaistuksen vaikutukset yleiseen turvallisuudentunteeseen,
h. rangaistuksen aiheuttama toissijainen rikollisuus,
i. hallinnollinen vaiva, joka liittyy joko seuraamusmuodon toteuttamiseen tai sen ylläpitämiseen ja
j. tärkeimmät oikeusperiaatteet, kuten yhdenvertaisuus-, ennustettavuus- ja suhteellisuusperiaate.»[14]

Lueteltujen päätöksentekokriteerien vertailu rangaistusteorioiden selvittelyn yhteydessä tavallisesti esitettäviin osoittaa a- ja b-kohdassa mainittujen kriteerien vastaavan preventionäkökohtia, kun taas j-kohdassa mainitut periaatteet ovat niitä, joiden on sanottu olevan uudenaikaisen sovitusajattelun taustana. Perusteista c- ja i-kohdassa luetellut koskevat rikosten kontrolloimisen yhteiskunnalle aiheuttamia kustannuksia, d- ja e-kohdassa luetellut puolestaan kontrolloimisen rikoksentekijälle aiheuttamia kärsimyksiä. Muita kriteereitä on vaikeampi sijoittaa johonkin suurempaan ryhmään. Seikoista f-kohdassa mainittu on yhdenvertaisuuden periaatteen muunnelma, sekä g- ja h-kohdassa sanotut seikat liittyvät rikosten ja niiden kontrolloimisen yhteiskunnalle aiheuttamien etujen ja haittojen arviointiin.

Kriminaalihuoltokomitean mietinnössä lausutaan, että *avoseuraamukset* niiden tarkemmasta sisällöstä riippumatta ovat edullisia useimpien käytettyjen perusteiden valossa. Lähinnä vain yleisestävyys ja yleisen turvallisuudentunteen asettamat vaatimukset puoltavat laitosseuraamuksen käyttöä avoseuraamukseen turvautumisen sijasta.[15] — Mietinnössä tarkoitetaan avoseuraamuksella vapausrangaistukselle (laitosseuraamukselle) vaihtoehtoista, vapaudessa täytäntöönpantavaa oikeudellista seuraamusta. Tyypillinen avoseuraamus on ehdollinen rangaistus.[16]

2. *Toimenpiteistä luopumisen käyttökelpoisuuden arviointiperusteista kriminaalipolitiikan tavoitteiden valossa*

a. Kaikenikäisiä koskeviin yleissäännöksiin (RL 3: 5.3, RVA 15.2 § ja PolL 14.2 §) perustuville toimenpiteistä luopumisille ominainen tunnus-

[14] *Kom.miet.* 1972: A 1, 131 ss.
[15] *Kom.miet.* 1972: A 1, 141.
[16] *Kom.miet.* 1972: A 1, 1 ja 129.
Mietinnön mukaan vapaudessa tapahtuva kriminaalihuolto jakautuu avo- ja jälkihuoltoon eli avo- ja jälkiseuraamuksiin (*sama*, 1 s.).

merkki on, ettei niihin liity itse seuraamuksen määräämisestä erillistä täytäntöönpanoa. »Täytäntöönpano» muodostuu tuomioistuimen, viranomaisen syyttäjän tai poliisimiehen osoittamasta paheksunnasta (eräänlaisesta varoituksesta). Jos tällainen paheksuntakin luetaan laajassa mielessä täytäntöönpanon käsitteen alaan, toimenpiteistä luopumista voidaan pitää yllä 1.c-jaksossa määriteltynä avoseuraamuksena.[17] Siitä, eroavatko NuorRikL 2—4 §:ssä tarkoitetut syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen muunlaisista syyttämättä ja tuomitsematta jättämisestä, tulee puhetta jäljempänä (7 §.III.2).

Kyseisiin varoituksen tyyppisiin toimenpiteistä luopumisiin pätee poikkeuksellisen hyvin se, mitä kriminaalihuoltokomitean mietinnössä todetaan yleensä avoseuraamuksista. Esimerkiksi seuraamuksen täytäntöönpanosta yhteiskunnalle aiheutuvat erityiskustannukset puuttuvat kokonaan, samoin seuraamuksen käyttöön liittyvä hallinnollinen vaiva (1.c-jaksossa luetellut kohdat c ja i). Niin ikään seuraamuksen rikoksentekijälle aiheuttamat suoranaiset kärsimykset ovat pieniä (d), varsinkin jos toimenpiteistä luovutaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Toisaalta taas yleisestävyys, yleisen turvallisuudentunteen asettamat vaatimukset ja yhdenvertaisuuden periaate (a, g ja j) ovat toimenpiteistä luopumisen soveltamisalaa harkittaessa ainakin ensisilmäykseltä tavallista painavampia vastanäkökohtia.[18]

Viimeksi mainittujen samoin kuin muiden vastanäkökohtien huomioon ottamisesta seuraa, että toimenpiteistä luopumisen käyttöalan rajoitukset ovat mahdollisimman pitkälle näiden näkökohtien mukaisia. Vastanäkökohtien huomioon ottamisen tärkeys riippuu tietysti siitä, mikä merkitys eri seikoille annetaan ratkaisunteossa. On ilmeistä, etteivät kaikki seikat ole yhtä olennaisia. Niinpä rangaistuksen tarkoituksista on yllä ilmenneen mukaisesti pidetty vanhastaan keskeisimpänä yleisestävyyttä.

Myös toimenpiteistä luopumisen etuja ja haittoja yhteiskunnan kannalta punnittaessa näyttää käyttökelpoiselta pitää *yleisestävyyttä* minimoimistavoitetta ja siten yleensä kriminaalipolitiikan tavoitteita toteuttavien keinojen tärkeimpänä arviointiperusteena. Sitä, ettei yleisestävyys suinkaan ole ainut merkityksellinen seikka, havainnollistaa 1.a-jaksossa

---

17 Näin *Kom.miet.* 1972: A 1, 129. Vrt. ed. 3 §.II.1, erit. alav:n 106 kohdalla esitettyyn, sekä jälj. 7 §.II.2 ja 11 §.VI.2.

18 Ks. *Kom.miet.* 1972: A 1, 130: »... rikosseuraamusjärjestelmän yleisestävyys, ennustettavuus ja tasaamisideologia asettavat rajoituksia tuomitsematta jättämisen yleistämiselle, vaikka tämä erityisestävistä syistä olisi perusteltua.»

esitetty kriminaalipolitiikan tavoitteiden määrittely. Pyrkimyksenä ei ole rikollisuuden vähentäminen (= suurin mahdollinen yleisestävyys) sellaisenaan, vaan rikollisuudesta ja sen kontrolloimisesta johtuvien kustannusten vähentäminen. Jäljempänä tulee jaksoissa II—IV puhetta näkökohdista, jotka puoltavat toimenpiteistä luopumisen sallittavuutta ja joita tähdennettäessä yleisestävyydellä on tavallista vähempi merkitys päätöksentekokriteerinä.

Yleisestävyyden ohella kiinnitän huomiota etenkin *yhdenvertaisuuden* (tasa-arvon) periaatteen toimenpiteistä luopumisen sopivuutta rajoittavaan vaikutukseen. Erityisen painon paneminen yhdenvertaisuuden periaatteelle kaipaa lähempiä perusteluja. Yhdenvertaisuus on poikkeuksellisen tärkeä periaate muihin oikeuspolitiikassa huomioon otettaviin arvoihin verrattuna. Voimassa olevassa oikeudessamme periaatteen tärkeyttä korostaa sitä koskevan vaatimuksen sisältyminen HM 5 §:ään. Tämän perustuslain kohdan mukaan kansalaiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.[19] Yhteiskuntapolitiikkamme keskeinen tavoite on lisätä kansalaisten taloudellista ja sosiaalista yhdenvertaisuutta.[20] Yhdenvertaisuuden periaatetta voitaneen pitää kriminaalipolitiikan jakautumistavoitetta toteuttavien keinojen merkittävimpänä arviointiperusteena.

Yhdenvertaisuuden tärkeyttä kriminaali- ja yleensä oikeuspoliittisena arvona osoittaa se, että monet muut oikeuspolitiikalle asetetut tavoitteet ovat paljolti palautettavissa siihen. Aiemmin esille tulleen mukaisesti yhdenvertaisuuden — ja *ennustettavuuden* — periaate osaltaan puoltaa nulla poena sine lege -periaatteen samoin kuin syyllisyyden ja suhteellisuuden vaatimusten noudattamista.[21] Niin ikään yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden periaatteita noudattamalla osaltaan vähennetään mielivaltaisia ratkaisuja. Suojaa sitä vastaan, että ratkaisut ovat mielivaltaisia, voidaan puolestaan pitää *oikeusturvan* (-suojan, -varmuuden) ydinsisältönä.[22]

---

19 HM 5 §:n tulkinnasta ks. esim. *Merikoski* 1970, 35 ss., ja *Hidén* 1971, 19, 23 ja 30 ss. (jälkimmäinen viitteineen). Edellisessä lähteessä lausutaan mm., ettei HM 5 § aseta velvoitusta vain lainsäätäjälle, vaan se koskee myös hallintoviranomaisia niiden suorittaessa kansalaisiin kohdistuvia hallintotoimia.

20 Tästä tavoitteesta ks. esim. *Talousneuvosto* 1972, 162 ss., ja *Salavuo* 1973, erit. 34 s. (jälkimmäinen viitteineen).

21 Ks. ed. 2 §.II.1.a ja 7 §.I.1.b

22 Oikeusturvan käsitteen alaan sisällytetään monia muitakin asioita, mm. lainkäytössä erilaisia prosessuaalisia oikeussuojaperiaatteita. Rikosprosessioikeu-

Ymmärrän *Aristotelekseen* pohjautuvan käsityksen mukaisesti *yhdenvertaisuuden suhteelliseksi* enkä aritmeettiseksi. Aritmeettisessa tasa-arvoisuudessa kaikki katsotaan tasaveroisiksi, kun taas suhteellisessa tasa-arvoisuudessa edut ja rasitukset jaetaan jonkin kriteerin mukaan.[23] Filosofisessa kirjallisuudessa esitetyt vastaavat tasa-arvoisuuden muodolliset periaatteet ovat kiteytettävissä seuraaviksi vaatimuksiksi: *relevanteissa suhteissa samanlaisia tapauksia on kohdeltava samalla tavalla* ja relevanteissa suhteissa erilaisia tapauksia eri tavalla.[24]

Sanottu jättää avoimeksi, milloin tapaukset ovat relevanteissa suhteissa samanlaisia/erilaisia. En yritä esittää yleispäteväksi vastaukseksi kelpaavia sisällöllisiä tunnusmerkkejä. Totean vain, että tapausten erojen relevanttiutta arvioitaessa on ratkaisevaa, minkälaisilla seikoilla erilaista kohtelua kyetään perustelemaan ja kuinka yleisesti tuollaiset seikat hyväksytään erilaiseen kohteluun oikeuttaviksi. Pohdin jäljempänä jaksoista II—IV kussakin erikseen näitä erojen merkityksellisyyden perusteltavuuteen ja hyväksyttävyyteen liittyviä kysymyksiä.

b. Olen jäsentänyt käsillä olevan pykälän loppuosan (jaksot II—VI) siten, että selvitän toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoitusta ensin yhteiskunnan (II—IV) sekä sitten asianomistajan (V) ja rikoksentekijän (VI) kannalta. Tällaista jäsennystä puoltaa se, että kriminaalipolitiikan jakautumistavoitteesta puhuttaessa on erotettu erilaisia *kustannusten jaon kohteina olevia osapuolia* ja että osapuolina on tällöin pidetty muun muassa yhteiskuntaa, rikoksen uhria (asianomistajaa) ja rikoksentekijää.[25] Pääpaino on tietysti yhteiskunnan etunäkökohtien esiin tuomisessa, koska ne ovat asian arvioinnissa ratkaisevia. Käsittääkseni on kuitenkin koko-

---

den kannalta on korostettu varsinkin aineellisen totuuden selville saamisen tärkeyttä jopa niin, että sitä on pidetty koko nykyaikaisen prosessin ylimpänä tavoitteena. Ks. erit. *T. Ellilä* 1971, 29 ss., ja siinä mainittuja lähteitä, ynnä *OikM:n lso:n julk.* 3/1973 *(Mandelin—Nyberg)*, 11.

Oikeusturvaan on tuoreessa oikeuskirjallisuudessamme luettu myös legitiimisyysnäkökohta: vallankäytöllä tavoiteltavien päämäärien on oltava sen kohteiden hyväksymiä. Ks. oikeusturvaa julkisessa hallinnossa käsitteleviä artikkeleita *Kilpi* 1972, erit. 77 ss., ja *Tuori* 1972, erit. 14 s.

23 Ks. *Aristoteles* 1967, 131, ja sen johdosta *H. Uusitalo* 1973, 26.

24 Ks. *H. Uusitalo* 1973, 26 ss. Ks. myös siinä mainittuja lähteitä sekä esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 186 s., *samat* 1973 a, 135, ja *Lahti* 1972, 227 s.

25 Ks. esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 189 ss., *samat* 1973 a, 138 ss., *Kom.miet.* 1972: A 1, 79 ss., ja *Lahti* 1972, 228 s.

naiskuvan muodostamista helpottavaa esittää erikseen kahden jälkimmäisenkin osapuolen intressejä valottavaa aineistoa.

Jaksoilla II—IV on vastineensa 4 §:n jaksoissa II—IV. Pykälissä omaksutun näkökulman erilaisuudesta seuraa, että vastinjaksojen järjestys ja otsikot — niiden sisällöstä puhumattakaan — poikkeavat toisistaan. Tämän 7 §:n olennaisena lähtökohtana ovat *kriminaalipolitiikallemme nykyään asetettavat tavoitteet.* Sitä vastoin 4 §:n muotoutumiseen on vaikuttanut ratkaisevasti se, mikä on näyttänyt edulliselta historiallisen kehityskulun ymmärrettäväksi tekemisessä.

Osapuoliryhmityksen johdosta on huomattava, ettei *kaikilla rikoksilla* ole yhteiskunnan intresseistä erotettavaa uhria eli (yksityistä) *asianomistajaa.*[26] Niiden rikosten osalta, joilla voi olla asianomistaja, hänen asemansa rikosasian käsittelyssä on säännelty rikosprosessioikeudessa kahtalaisesti. Rikos on joko virallisen syytteen alainen tai asianomistajarikos. Virallisen syytteen alaisia ovat rikokset, joista ei ole toisin säädetty (RVA 16.1 §; L:ssa 10. 1. 1947/1).[27] Virallinen syyttäjä on oikeutettu ajamaan syytettä asianomistajarikoksesta — toisin kuin virallisen syytteen alaisesta rikoksesta — pääsääntöisesti vain siinä tapauksessa, että asianomistaja on esittänyt syyttämispyynnön tai on itse nostanut syytteen.[28]

Pykälän sisältöä koskevana tutkimustaloudellisena rajoituksena pantakoon merkille, että verratessani jaksoissa II—IV toimenpiteistä luopumisen etuja ja haittoja muiden samoja tavoitteita edistävien kriminaalipolitiikan keinojen etuihin ja haittoihin pidän silmällä vain *kontrollipoliittisia* enkä kaikenlaisia yhteiskuntapoliittisia *keinoja.* Kokonaisval-

---

26 Tällaisia rikoksia on kutsuttu moraalirikoksiksi tai »uhrittomiksi» rikoksiksi. Tyypillisinä rikoksina on tällöin mainittu laiton abortti ja homoseksuaalisuus. Ks. esim. *Anttila* 1967, 247, ja *Lahti* 1972, 255 s., ja niissä mainittuja lähteitä.

Niin ikään on todettu, ettei abstraktisilla vaarantamisrikoksilla yleensä ole yksityistä asianomistajaa. Ks. *R. Ellilä* 1968 b, 227. —

Asianomistajasta yleensä ks. kotimaan oikeustieteestä esim. *Palmgren* 1939, 82 ss., *Tirkkonen* 1969 (alkup. 1948), 256 ss., *Honkasalo* 1967, 124 ss., ja *R. Ellilä* 1968 b, 213 ss., sekä ulkomaiden oikeuskirjallisuudesta *L. Heuman* 1973, passim.

27 Rikoslakimme asianomistajarikokset on luetellut mm. *T. Ellilä* (1970, 510 s., alav. 31).

28 Ks. RVA 18.1 § verr. 17.2 §:ään (L:ssa 16. 2. 1973/139). Poikkeuksista pääsääntöön ks. RVA 18.2 ja 19 § (niiden sisällöstä ks. liitteen 1 kohtia 10—11).

Oikeuskirjallisuudestamme ks. esim. *Palmgren* 1939, 182 ss., *Tirkkonen* 1969, 279 s. ja 285 s., sekä *Helminen* 1971 a, 483 ss. Ks. myös jälj. 7 §.IV.4.g1—2.

taisessa kriminaalipoliittisessa päätöksenteossa otetaan huomioon jälkimmäisetkin keinot (ks. edellä 1.a-jaksoa). Niiden osuudesta riippuu, mikä on kontrollipoliittisten keinojen — muiden muassa toimenpiteistä luopumisen — suhteellinen merkitys kriminaalipolitiikan tavoitteiden saavuttamisessa. Viime vuosien mielipiteiden vaihdossa on korostettu etenkin rikoksentekomahdollisuuksien vähentämiskeinojen kehittämisen tärkeyttä.[29]

Kontrollipoliittiset keinot koskevat poikkeavan käyttäytymisen määrittelyä tai kontrollia.[30] Tämän luonnehdinnan mukaisesti erittelen jaksoissa II—IV sellaisiakin keinoja, joissa ei ole kysymys rikosten vaan muunlaisen *poikkeavan käyttäytymisen* määrittelystä tai kontrollista.

II. Toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksesta yhteiskunnan kannalta. Toimenpiteistä luopumisesta kohdennettaessa rikosten kontrolloimiseen käytettäviä voimavaroja

1. Yleistä toimenpiteistä luopumisesta rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen kohdentamiskeinona

a. Sitä, että kriminaalipolitiikassa on syytä tavoitella rikollisuudesta johtuvien kustannusten eikä rikollisuuden vähentämistä, puoltaa havainto, jonka mukaan *rikollisuuden tietyn määräinen vähentäminen ei useinkaan samalla merkitse rikollisuuden aiheuttamien kustannusten vastaavan määräistä vähentämistä.* Näin on laita siitä riippumatta, ote-

---

[29] Sanotun johdosta ks. kotimaisesta kirjallisuudesta esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 225 ss., *samat* 1973 a, 172 s., *Kom.miet.* 1972: A 1, VI, ja 75 s., sekä *Lahti* 1972, 244 s. ja 276 s.

Ulkomaisista käsityksistä ks. esim. *SOU* 1971: 10, 33, *Ju* 1973: 5, 36 ss., ja *Skogh* 1973, 94 ss. Viimeksi mainitussa lähteessä tarkastellaan kansantaloudellisen kustannus-hyötyanalyysin periaatteita noudattaen mm. sitä, miten yhteiskunnan kontrollitoimenpiteiden vähentäminen lisää potentiaalisten rikoksen uhrien rikollisuuden ennalta estämisestä johtuvia kustannuksia ja mitkä ovat tällaisen vähentämisen kokonaisvaikutukset. Esimerkkitapauksena käsitellään Ruotsissa v. 1972 toteutettua uudistusta, jolla ilmoittamatta jättämisen soveltuvuus ulotettiin koskemaan myymälänäpistyksiä.

[30] Ks. ed. 1 §:n alav:n 36 kohdalla tekstissä lausuttua ja alav:ssä mainittuja lähteitä.

taanko kontrollipoliittisten keinojen osalta huomioon niiden aiheuttamat kustannukset vai ei. Havainto pitää tietysti useammin paikkansa, jos ne otetaan huomioon.[31]

Mikäli tällaisen tilanteen vallitessa katsotaan, ettei yhteiskunnalla ole riittävästi voimavaroja kaikkien rikosten yhtäläiseen vähentämiseen, on tarkoituksenmukaista kohdentaa niitä. Tällöin ei ole mielekästä, että esimerkiksi poliisin niukat resurssit suunnattaisiin suhteellisesti yhtä suuressa määrin (tehokkaasti) kaikkien sen tietoon tulleiden rikosten selvittämiseen ja syytteeseen ilmoittamiseen. Resurssit keskittyisivät liikaa yhteiskunnalle vähän haitallisen mutta runsaslukuisen rikollisuuden torjumiseen. Samalla kontrollikoneistoon valikoituisi riittämättömästi tai liian hitaasti yhteiskunnalle haitallisempien joskin harvempilukuisten rikosten tekijöitä.

Onko maassamme tällä hetkellä niin paljon voimavaroja, että niitä riittäisi käytettäviksi yhtäläisesti tai lähes yhtäläisesti kaikkien rikosten vähentämiseen (rikollisuuden tason alentamiseen)? Onko tällaista päämäärää perusteltua pitää tavoiteltavanakaan? Vastaus lienee kumpaankin kysymykseen riidattoman kielteinen, jos tavoite edellytetään saavutettavan vain *virallisen kontrollikoneiston* toimintaa tehostamalla. Tällaisen tehostaminen synnyttäisi ennen pitkää poliisivaltion, jossa kontrolloimisen haitat eivät olisi minkäänlaisessa järkevässä suhteessa etuihin.

Tässä yhteydessä merkille pantavia lausumia sisältyy vuodelta 1970 olevaan ruotsalaisen komitean toimeksiantoon. Toimeksiannossa katsotaan sellaisen periaatteen olevan aikansa eläneen, jonka mukaan yhteiskunnan on ryhdyttävä pakkotoimenpiteisiin jokaisen tunnetun lainrikkomisen johdosta. Sellaisen periaatteen noudattamiseen ei käytännössä ole mahdollisuuksia. Oikeuslaitoksen voimavaroja on entistä enemmän suunnattava törkeämmän rikollisuuden torjumiseen ja muiden yhteiskunnan kannalta erityisen tärkeiden tehtävien (kuten liikennevalvonnan sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden) hoitamiseen.[32] Toimeksi-

---

31 Ks. *Kom.miet.* 1972: A 1, 75.

32 Ks. *Ju* 1970: 26, liite 1, 6 s. Ks. myös *SOU* 1971: 10, 26 s., ja *Ju* 1973: 5, 36. Kotimainen vastaava kannanotto sisältyy oikeushallinnon ATK-toimikunnan mietintöön (*Kom.miet.* 1973: 58, 17 s.): »Tiedossa oleva rikollisuus riippuu siitä, mihin poliisiviranomaiset, *resurssien ollessa rajoitetut,* kulloinkin kiinnittävät päähuomionsa.» (Kurs. tässä.)

Huomattakoon vielä *Waabenin* (1973, 484) kannanotto: »... yleinen kokemus näyttää osoittaneen myös, että varoja ei koskaan myönnetä niin vahvan poliisi-

annossa omaksutulle kannalle on saatu tukea tutkimuksista, jotka ovat osoittaneet piilorikollisuuden yleisyyden.[33]

Kaikkien rikosten yhtäläisen vähentämisen tavoiteltavuutta koskevaan kysymykseen annettavissa vastauksissa on arvattavasti hajontaa, jos rikosten yhtäläinen vähentäminen edellytetään saavutettavan nimenomaan *yleisiä yhteiskuntapoliittisia keinoja*[34] kehittämällä. Vastauksia punnittaessa varteen otettavaa taustatietoa on, että rikollisuuden määrän ja laadun on tutkimuksissa todettu olevan huomattavan erilaista ominaisuuksiltaan (rakennetekijöiltään) erilaisissa yhteiskunnissa. Tällaisten rikollisuuden tasoerojen on katsottu selittyvän lähinnä koko yhteiskuntaa koskevilla ominaisuuksilla.[35] Jotta rikollisuuden tason alentaminen onnistuisi, on ilmeisesti kyettävä ja haluttava vaikuttaa näihin ominaisuuksiin. Pääpainon olisi oltava yleisissä yhteiskuntapoliittisissa keinoissa.[36]

Näiden keinojen käyttöä koskevat hankaluudet käyvät havainnollisiksi, kun pidetään silmällä esimerkiksi teollistumista ja siihen liittyviä ilmiöitä. Niiden on havaittu lisäävän rikollisuutta. Tuskin kukaan on kuitenkaan valmis hillitsemään teollistumiskehitystä vain sen takia, että siten vähennettäisiin rikollisuutta. Moniin tällaisiin yhteiskunnan kehi-

---

voiman luomiseen, että se voisi suoriutua tästä tehtävästä. *Tehtävien tärkeysjärjestys on sen tähden pysynyt suurena ongelmana.* Poliisi saattaa joutua kieltäytymään sellaisista tehtävistä, jotka sille lainsäädännön mukaisesti kuuluisivat.» (Kurs. tässä.)

33 Piilorikollisuustutkimuksista — etenkin pohjoismaisista — ks. esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 77 ss., ja *samat* 1973 a, 57 ss., sekä niissä mainittuja lähteitä. Maassamme tehdystä piilorikollisuustutkimuksesta tarkemmin ks. *Jaakkola* 1966. Erit. kriminaalipoliittisista näkökohdista ks. *Greve* 1972, 151 ss.

34 Jaottelen kriminaalipolitiikan keinot karkeasti kontrolli- ja yleisiin yhteiskuntapoliittisiin. Tällöin edellisissä (valvonnallisissa, sopeuttavissa) keinoissa on pääpaino pyrkimyksessä vaikuttaa todellisten tai potentiaalisten rikoksentekijöiden *motivaatioon.* Jälkimmäisillä (rakenteellisilla) keinoilla vaikutetaan ensi sijassa potentiaalisten rikoksentekijöiden *ympäristöolosuhteisiin.* Jälkimmäiset keinot tarkoittavat joko laittomien mahdollisuuksien (rikoksentekomahdollisuuksien) vähentämistä tai laillisten (sosiaalisten) mahdollisuuksien lisäämistä.

Ryhmittelyjen johdosta vrt. esim. *Kom.miet.* 1972: A 1, 73 ss., ja *Lahti* 1972, 238 s. ja 242 ss.

35 Ks. *Lahti* 1972, 231 ss., ja siinä lueteltuja lähteitä. Ks. myös rikollisuuden määrää ja rakennetta koskevia osia teoksissa *Anttila—Törnudd* 1970, 131 ss., ja *samat* 1973 a, 98 ss.

36 Ks. *Lahti* 1972, 237. Ks. myös esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 225 ss., *samat* 1973 a, 172 ss., *Kom.miet.* 1972: A 1, VI ja 75 s., *Kom.miet.* 1973: 159, 22 ss., ja *Lindholm* 1973 b, 412 s.

tyspiirteisiin on sitä paitsi heikot mahdollisuudet vaikuttaa. Silloinkin kun mahdollisuudet ovat sinänsä hyvät, saatetaan mahdollisuuksien käyttämisestä johtuvia kustannuksia pitää liiallisina siten menetettäviin etuihin verrattuna.

Oikeastaan kysymystä, onko tavoiteltavaa edellyttää yhteiskunnalla olevan riittävästi voimavaroja kaikkien rikosten yhtäläiseen vähentämiseen, voidaan pitää epäonnistuneesti muotoiltuna. Kysymys ei niinkään ole yhteiskunnan voimavarojen riittävyydestä kuin niiden *kohdentamisesta.* Kohdennetaanko resurssit sillä tavoin, että seurauksena on rikollisuuden tuollainen väheneminen? Vastaus riippuu siitä, mitä tavoitteita kussakin yhteiskunnassa pidetään arvokkaimpina ja mitä keinoja parhaina noiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

b. Toimenpiteistä luopuminen on edellä esitetyn perusteella yhdenlainen keino kohdentaa rikosten kontrolloimiseen käytettäviä niukkoja voimavaroja kriminaalipolitiikan sekä minimoimis- että jakautumistavoitteen saavuttamista edistävällä tavalla. *Sekä rikollisuudesta että sen kontrolloimisesta johtuvia kustannuksia vähennetään* tehokkaammin, jos osassa rikostapauksista on luvallista luopua toimenpiteistä, kuin jos niin ei ole asian laita. Se, että rikollisuuden kontrolloimiseen käytettäviä voimavaroja suunnataan toimenpiteistä luopumisen käytön johdosta entistä nopeammin ja tehokkaammin muiden kuin haitallisuusasteeltaan vähäisten rikosten ennalta estämiseen, lisää rikosoikeudellisen järjestelmän yleisestävyyttä *näiden* rikosten osalta.[37] Samalla rikollisuudesta johtuvia kustannuksia vähennetään aiempaa paremmin. Edelleen niiden rikosten kontrolloimisesta, joita koskevista toimenpiteistä luovutaan, ja siten yleensä rikollisuuden kontrolloimisesta johtuvia kustannuksia kertyy tavallista vähemmän.

Jakautumistavoitteen osalta huomattakoon, että toimenpiteistäluopumissäännöksiä soveltamalla voidaan *lisätä yhdenvertaisuutta rekisteröidyksi rikoksentekijäksi valikoitumisessa.* Kun näet kaikkien rikosten tai rikoksentekijöiden ei ole mahdollista eikä aiheellistakaan valikoitua yhtäläisesti virallisen kontrollijärjestelmän piiriin kontrollin eri vaiheissa, on valikoitumisen oltava mahdollisimman yhdenvertaista jonkin

37 Rikosjuttujen käsittelyn nopeuden vaikutuksesta yleisestävyyteen ks. esim. *SOU* 1967: 59, 11 s. ja alav:t 1—3, sekä siinä mainittuja lähteitä. Kyseisessä mietinnössä viitataan kriminologien usein esittämään painopistejärjestykseen: rangaistuksen yleisestävän vaikutuksen teho riippuu ensisijaisesti kiinnijoutumisriskistä, toissijaisesti rankaisemisen nopeudesta ja vasta niiden jälkeen rangaistuksen ankaruudesta.

tai joidenkin yleisesti hyväksyttyjen perusteiden mukaan. Tällainen peruste on rikoksen haitallisuusaste. Mitä haitallisempi rikos on, sitä tärkeämpää on suunnata voimavaroja sen kontrolloimiseen.

En rupea tässä yhteydessä yksityiskohtaisesti selvittämään rikoksen *haitallisuusasteen* — lievyyden tai törkeyden — määrittämisessä huomioon otettavia seikkoja.[38] Tyydyn täsmentämään, että rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen kohdentamisesta puhuttaessa haitallisuusasteella on syytä tarkoittaa *sekä rikoksen lajin että sen yksittäistapauksellista haitallisuusastetta.* Tämä merkitsee rikosta koskevaa rangaistusta haitallisuusasteen mittarina käytettäessä seuraavaa. Jotta rikos olisi lievä, se on voitava arvioida lieväksi sekä rikoksesta säädetyn rangaistuksen että siitä yksittäistapauksessa (mahdollisesti) tuomittavan rangaistuksen suhteen.[39] Vastaava pätee rikoksen törkeyden arviointiin.

Kontrolloimisresurssien kohdentamista koskevat näkökohdat olivat voimakkaasti esillä *TLL 9 a §:ää ja PolL 14 §:n 2 momenttia* säädettäessä, niin kuin olen edellä (4 §.IV.2) kertonut tehdessäni selkoa prosessitaloudellisuuden ajatuksen vaikutuksesta toimenpiteistäluopumissäännösten syntyyn. Se, että asia oli vahvimmin esillä poliisimiehiä ja seuraavaksi vahvimmin virallisia syyttäjiä koskevia toimenpiteistäluopumissäännöksiä valmisteltaessa, on helposti ymmärrettävissä. *Mitä aiemmassa vaiheessa toimenpiteistä luovutaan, sen edullisempi kontrolloimisresurssien kohdentamisen* tai prosessitaloudellisuuden ajatuksen *kannalta.*

Oikeuskirjallisuudessamme esitetyn mielipiteen mukaan TLL 9 a §:n 2 momentti, PolL 14 §:n 2 momentti ja RVA 15 §:n 2 momentti ovat poistaneet poliisin työstä »näpertelyn tuntua» ja ovat syyttäjälaitoksen sekä yksityisten kansalaisten kannalta varsin merkittävä ja erittäin tarkoituksenmukainen uudistus.[40]

---

[38] Haitallisuusasteen määrittämiseen liittyvistä kysymyksistä ks. *Lahti* 1972, 255 ja 270 ss., sekä siinä mainittuja lähteitä.

[39] Seikoista, jotka on otettava huomioon yksittäistapauksessa tuomittavaa rangaistusta määrättäessä, ks. jälj. 7 §.IV.4.d.

[40] Ks. *Rautkallio* 1970, 1026 s.

Ks. myös *Helminen* 1970, 110, jossa PolL 14.2 §:ssä säänneltyä harkintaperiaatetta tarkastellaan poliisihoidollisena realiteettina. Ed. 1.a-jaksossa todettua vastaavasti Helminen lausuu: »Poliisin tehtäväpiirin kasvaessa nopeammin kuin poliisin lukumääräinen vahvuus joudutaan erilaisten tehtävien kesken suorittamaan valintaa lähinnä etuvertailun pohjalta. Tällöin on selvää, että suuruusluokaltaan vähäpätöisten rikkomusten käsittely ja selvittely saa väistyä tärkeämpien tehtävien tieltä.»

2. *Yleisestävyydestä*

a. Sikäli kuin varoituksen tyyppinen toimenpiteistä luopuminen vaikuttaa *yleisestävästi,* mekanismina on lähinnä toimenpiteistäluopumispäätöksellä osoitettavan *paheksumisarvostelman moraalia tai tapaa luova/vahvistava vaikutus.* Toimenpiteistä luopumisen aiheuttama kärsimys (seuraamuksen ankaruus) on niin vähäinen, että tuskin on perusteltua katsoa sen voivan merkittävästi vaikuttaa pelottavasti.[41]

Päätöksen antamiseen liittyvä paheksumisarvostelma on voimakkain tuomitsematta jättämisessä. Yleensäkin rikoksentekijän läsnä ollessa suullisesti määrätylle toimenpiteistä luopumiselle on ominaista vahvempi paheksumisarvostelma kuin muunlaiselle toimenpiteistä luopumiselle. Tuomitsematta jättämisen lisäksi ilmoittamatta jättäminen määrättäneen useimmiten täten suullisesti.[42] Tuomitsematta jättämisen osalta on vielä huomattava, että sillä aiheutetaan rikoksentekijälle keskimäärin enemmän kärsimyksiä kuin syyttämättä tai tuomitsematta jättämisellä. Tuomitsematta jättämistä ovat edeltäneet syytteeseen ilmoittamista ja syyttämistä tarkoittavat toimenpiteet sekä tuomioistuinkäsittely. Rikosasian käsittelyn eri vaiheista (kuten kiinnijoutumisesta, esitutkinnasta ja mahdollisesta rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytöstä) aiheutuu kärsimyksiä käsittelyn kohteelle.

Toimenpiteistä luopumisen aiheuttaman kärsimyksen määrään ja samalla luopumisen kohteeseen suunnattavien paheksumisarvostelmien voimakkuuteen vaikuttaa se, onko asian käsittely julkista. Tuomitsematta jättäminen määrätään tavanmukaisessa tuomioistuinkäsittelyssä,

---

41 Yleisestävyyden vaikutusmekanismeista ks. ed. 3 §:n alav. 76.

Rangaistuksen (virallisen kontrollin) yleisestävästä vaikutuksesta yleensä ks. esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 204 ss., *samat* 1973 a, 153 ss., *Andenaes* 1971 a, 61 ss., *Christie* 1971 a, 52 ss., ja *Elwin—Heckscher—Nelson* 1972, 233 ss. *(Elwin),* ynnä *Zimring—Hawkins* 1973, passim, sekä niissä mainittuja lähteitä.

42 TLL 9a.2 §:ssä tarkoitetun huomautuksen antamisesta lausutaan lainkohdan soveltamisohjeissa mm., että rikoksen tehnyttä puhutellaan henkilökohtaisesti ja selostetaan millä tavoin hän on rikkonut määräyksiä. Edelleen todetaan, että puhuttelu yritetään pitää mahdollisuuksien mukaan tapahtumapaikalla välittömästi tapauksen jälkeen. Ks. *SisM:n yleiskirje* n:o 5243/478/65 (PM 1965, 570).

HuumausaineL:n soveltamisesta virallisille syyttäjille antamissaan ohjeissa oikeuskansleri suosittelee, että erityisesti nuoria huumausainerikoksista syyttämättä jätettäessä asiaa käsiteltäisiin syyttäjän luona syytetyn henkilökohtaisesti läsnä ollessa. Ks. Syyttäjäsanomat n:o 3/1972, 3. Vrt. *OKa* n:o 1088/1970, 2 (OKa 1970, 43).

alioikeudessa siis yleensä julkisesti. Vastaava julkisuus puuttuu varsinkin syyttämättä jättämiseltä.

Kumpaankin puheena olevaan seikkaan vaikuttaa osaltaan myös se, rekisteröidäänkö toimenpiteistä luopumisia virallisesti vastaista varten. Tähän on todettavissa, ettei minkäänlaisista toimenpiteistä luopumisista ilmoiteta rikosrekisteriin.[43] Ilmoittamatta jättämisiä ei rekisteröidä virallisesti edes tilastointia varten.[44]

Kuinka hyvin kyseisellä virallisesti osoitettavalla paheksumisella lisätään yleistä lainkuuliaisuutta? Asiaa valaisevaa aineistoa sisältyy PolL 14 §:n 2 momentin esitöihin. Niissä katsotaan jonkin laajuisen ilmoittamattajättämisoikeuden parantavan kunnioitusta oikeusjärjestystä ja järjestysvaltaa kohtaan sekä parantavan yleisön ja poliisin välejä, koskei kansalaisten aina tarvitsisi »tuntea joutuneensa oikeusjärjestyksen liiallisen muodollisuuden uhriksi ja kärsineensä vääryyttä».[45] Samaa ajattelutapaa on omaksuttu myös TLL 9 a §:n 2 momentin soveltamisohjeissa. Niiden mukaan korjaus- tai näyttömääräyksen antamisella samoin kuin eräillä muilla tieliikennelainsäädännössä tarkoitetuilla toimenpiteillä saavutetaan liikenteen valvonnassa usein huomattavasti tehokkaampi lainkuuliaisuutta edistävä vaikutus kuin varsinaisilla rangaistusseuraamuksilla. Sen vuoksi niiden käyttämistä huomautusmenettelyn yhteydessä pidetään valvonnan kannalta ensiarvoisen tärkeänä.[46]

Äskettäisessä lainvalmisteluasiakirjassa on otettu yleisesti kantaa edellä esille tulleeseen läheisesti liittyvässä kysymyksessä. Asiakirjassa katsotaan rangaistuksen merkityksen yleisestävältä kannalta vähentyneen muun muassa eri seuraamusmuotojen lisääntymisen vuoksi. »Sen vuoksi kiinnitetään nykyään tuomittavan rangaistuksen sijasta usein enemmän huomiota sen rikoksen nimeen, joka on luettu rikoksentekijän syyksi, kuin itse rangaistukseen. Erityisten rikosnimien käyttö tulee entistäkin tärkeämmäksi, kun rikoksentekijä voidaan nykyään useammin kuin

---

43 Vrt. *Esitysluonnos* 1973, 5, 7 ja 9 s., jossa ehdotetaan NuorRikL 3—4 §:ssä tarkoitetun tuomitsematta jättämisen korvaamista rangaistusvaroitus-nimisellä seuraamuksella. Rangaistusvaroituksesta olisi tehtävä ilmoitus rikosrekisteriin.

44 Ks. ed. 5 §.I.1.a.

45 Ks. *Kom.miet.* 1958: 15, 19 (tästä lainaus), sekä *Lakivk:n laus.* n:o 2/1965 vp, 14 s., ja *Laki- ja talousvk:n miet.* n:o 19/1965 vp, 2, kumpikin *HE*:n n:o 130/1964 vp johdosta.

Samoin Ruotsissa vastaavaa säännöstä valmisteltaessa *SOU* 1947: 45, 50.

46 *SisM:n yleiskirje* n:o 5243/478/65 (PM 1965, 570).

ennen jättää rangaistukseen tuomitsematta tai tuomita ehdolliseen rangaistukseen.»[47]

Selostetut lausumat ovat mielestäni varteen otettavia. On kuitenkin varottava yliarvioimasta kerrotunlaiseen pelkkään paheksumiseen rajoittuvan virallisseuraamuksen ja sitä edeltävien kontrollitoimenpiteiden yleisestävää merkitystä. Oikeuskirjallisuudessa on moraalisen paheksumisen katsottu liittyvän nimenomaan rangaistuksen tuomitsemiseen.[48] Yleisestävyyden kannalta *varmimmin epäilyjä synnyttävää on, jos toimenpiteistä luopuminen on jonkin tai joidenkin rikoslajien osalta hyvin tavallinen,* esimerkiksi tavallisempi kuin minkään lajiseen rangaistukseen tuomitseminen.[49] Sellainen tilanne voi olla järjestelmän itsesäätelyn merkki ja lainsäädäntöuudistusten tarpeellisuuden osoitin. — Eräistä lievän lajisia rikoksia tai muita kontrolloitavia tekoja koskevista lainuudis-

---

47 Ks. *HE* n:o 23/1972 vp, 3.

Vrt. erit. *Koskinen* 1972 a, 495, jossa viimeksi selostettua HE:n lausumaa ei pidetä yleisesti ottaen todellisuutta vastaavana. Ks. myös Koskisen mainitsemia lähteitä.

48 Rangaistuksesta moraalisen paheksumisen osoittimena ks. ed. 3 §:n alav:n 91 kohdalla tekstissä sanottua ja alav:ssä mainittuja lähteitä.

Esitysluonnoksen 1973 (5) mukaan »vaikka rikosten tutkintamenettelyllä ja asian tuomioistuinkäsittelyllä sinänsä onkin tietty vaikutus rikoksentekijään, niin *tuomitsematta jättämiseen* nykyisellään *ei nimenomaisesti sisälly yhteiskunnan arvovaltaista paheksuntaa tehdyn rikoksen johdosta*» (kurs. tässä).

49 Samansuuntaisesti esim. *Lindholm* 1968, 554, *Heinonen* 1970, 666, ja *Lehtonen* 1974, 5; yleisemmästä näkökulmasta vastaavasti *Törnudd* 1971 a, 197 alav. 1.

Waaben (1973, 490 s.) mainitsee 1950-luvun Norjassa yleisesti esitetyn otaksuman, jonka mukaan sanktioiden yleisestävä vaikutus olisi siellä heikentynyt lievien seuraamusten (kuten syyttämättä jättämisen ja ehdollisen tuomion) lisäämisen johdosta. Vaikka Waabenin mielestä tällaisten asioiden riippuvuutta toisistaan on hankalaa näyttää toteen, »voidaan tuskin kieltää, että asteikon joltakin kohdalta on löydettävissä piste, jonka jälkeen ehdollisten tuomioiden ja syyttämättä jättämisten lisätty käyttö tulee vaikuttamaan epäsuotuisasti yleisehkäisevältä kannalta».

Vrt. Waabenin kertomaa *Elorannan* (1961) ja *Bruunin—Hartmanin* (1961) väliseen mielipiteidenvaihtoon. Elorannan mielestä nuorisorikollisuuden erityissyitä 1950-luvulla olivat syyttämättä jättämisen, tuomitsematta jättämisen ja ehdollisen tuomitsemisen lisääntyminen sekä lastensuojeluviranomaisten laiminlyönnit nuorten lainrikkojien käsittelyssä. Bruun ja Hartman testasivat Elorannan väitteitä tilastollisessa analyysissa ja lausuivat tuloksista mm.: »väittämät siitä, että nuorisorikollisuuden kasvu olisi riippuvainen syyttämättä jättämisen ja tuomitsematta jättämisen instituuttien sekä ehdollisen vapausrangaistuksen käytöstä, ovat vailla tukea» *(Bruun—Hartman* 1961, 635).

tuksista, joita valmisteltaessa nimenomaan yleisestävyyden näkökulmasta pohdittiin toimenpiteistä luopumisen soveltuvuutta kriminaalipolitiikan keinoksi, tulee puhetta jäljempänä 4-jaksossa. Toimenpiteistä luopumiseen nähden vaihtoehtoisia kontrollipolitiikan keinoja virallisen kontrollikoneiston voimavarojen ohjaamiseksi tarkastelen tulevan oikeuden kannalta järjestelmällisesti 11 §:ssä.

b. Silloinkin kun toimenpiteistä luopuminen ei tosiasiallisesti ole kovin yleistä, potentiaaliset rikoksentekijät luullevat usein todellisuutta vastaamattomasti tulevansa määrätyiksi sellaiseen tavallista lievempään seuraamukseen.[50] Uskomusten muodostumiseen vaikuttaa olennaisesti se, kuinka yksityiskohtainen tietämys potentiaalisilla rikoksentekijöillä on toimenpiteistä luopumisesta ja sen soveltamistiheydestä.

Eri toimenpiteistä luopumisen lajeja koskeva tietämys vaihtelee osaltaan sen mukaan, onko asian käsittely julkista vai ei ja onko toimenpiteistä luopumisen soveltamistiheydestä käytettävissä tilastotietoja vai ei. Edellä toteamani mukaisesti nimenomaan syyttämättä jättämiselle on ominaista julkisuuden puuttuminen eikä ilmoittamatta jättämisiä edes järjestelmällisesti tilastoida. Käsittelyn julkisuuden ja jopa tilastotietojen puuttumisella on otaksuttavasti myönteinen vaikutus yleisestävyyteen. Mitä vähemmän toimenpiteistä luopumisesta ja sen yleisyydestä keskimäärin tiedetään, sen edullisempaa yleisestävältä kannalta.[51] Kyseisten puutteiden johdosta ylläpidetään eräällä tavalla todellisuuden vastaista käsitystä seuraamusjärjestelmän ankaruudesta.[52]

---

[50] Ks. esim. *Anttilan* (1956, 139 s.) suorittamaa haastattelututkimusta, jonka mukaan tutkituista siveellisyysrikosten tekijöistä vain neljännes ilmoitti olleensa tietoisia rikoksesta seuraavasta ankarasta rangaistuksesta.

Ks. myös teoksissa *Anttila—Törnudd* 1970, 205 ss., ja *samat* 1973 a, 154 s., olevia selostuksia, joiden mukaan rikoksentekijöillä on useimmiten huono tuntemus tekemistään rikoksista tuomittavista rangaistuksista.

[51] Ks. erit. *Andenaes* 1956, 421 s., jossa lähinnä yleisestävyyteen vedoten epäillään julkisessa alioikeuskäsittelyssä tapahtuvan tuomitsematta jättämisen edullisuutta syyttämättä jättämiseen verrattuna. Andenaesin mielestä niiden psykologiset vaikutukset ovat erilaisia. »Tuomitsematta jättämisessä yleisestävyys on aivan toisella tavalla merkityksellinen. Vaikka tuomiolla tällöin osoitetaan paheksumista, rangaistuksesta vapauttaminen heikentää paheksumisvaikutusta.»

[52] Sanotun johdosta ks. *Anttila—Törnudd* 1970, 210 alav. 1: »Voitaisiin tosin ajatella, että yhteiskunnan kannalta saattaisi eräissä tapauksissa olla edullista ylläpitää epärealistista käsitystä rangaistusten yliankaruudesta. Mutta silloinkin

c. Toimenpiteistä luopuminen näyttää ensisilmäykseltä olevan sillä tavoin edullinen rangaistuksen yleisestävän vaikutuksen kannalta, että sen sallittavuus *vähentää rangaistuksen »liikakäyttöä»*. Laajamittainen rangaistuksen tuomitseminen haitallisuudeltaan vähäisistä rikoksista ei liene yleisestävyyttä tavoiteltaessa suotavaa. Näin on otaksuttavasti asian laita etenkin silloin, kun yleisestävyyteen tähdätään rangaistuksen moraalia luovan tai vahvistavan vaikutuksen välityksellä.[53]

On kuitenkin ilmeistä, että rikosoikeudellisen tai yleensä virallisen kontrollijärjestelmän yleisestävyyttä maksimoitaessa eli pyrittäessä mahdollisimman monen rikoksen tai muun kontrolloitavan teon ennalta estämiseen muut rangaistuksen käyttöä vähentävät keinot ovat useimmiten toimenpiteistä luopumista edullisempia.[54]

3. *Oikeusturvanäkökohdista*

a. *Yhdenvertaisuuden* periaatteeseen nojautuvan toimenpiteistä luopumista koskevan arvostelun on ajateltavissa perustuvan kahteen seikkaan. Katsotaan joko niin, että on yhdenvertaisuuden vastaista ylipäänsä luvallistaa laissa jotenkin määriteltyä toimenpiteistä luopumista, tai niin, että siten laissa luvallistettua toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä sovelletaan yhdenvertaisuutta loukkaavasti.

Ensiksi mainitulta yhdenvertaisuuden *aineellista* puolta koskevalta osin olen yllä 1.b-jaksossa puoltanut peräti päinvastaista käsitystä pitäessäni kontrolloimisresurssien kohdentamiseen tähtääviä toimenpiteistäluopumissäännöksiä yhdenvertaisuutta viralliseen kontrollijärjestelmään valikoitumisessa lisäävinä. Pohdinnassa, mitä takeita on säännösten mahdollisimman yhdenvertaisesta soveltamisesta, on kysymys yhdenvertaisuuden periaatteen *muodollisesta* puolesta.

---

yleisestävyyden edellytyksenä on eri seuraamustyyppien keskinäisen ankaruuden riittävän hyvä tuntemus.» (Vastaavasti *samat* 1973 a, 158 alav. 1.)

53 Ks. esim. jo *v. Liszt — E. Schmidt* 1929, 16 s. Keinoina vähentää rangaistuksen liiallista käyttöä teoksessa mainitaan mm. syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen.

54 Esim. ed. alav:ssä 53 mainitussa lähteessä pidetään dekriminalisointia tärkeimpänä rikosoikeuden inflaation torjumiskeinona.

Po. toimenpiteistä luopumiselle vaihtoehtoisista keinoista ks. jälj. 4-jaksoa ja 11 §.II.

b. Jälkimmäinen kysymys voidaan asettaa yleisemmin, (muodollista) *oikeusturvaa* koskevaksi: mitä takeita on sitä vastaan, että toimenpiteistäluopumissäännöksiä sovelletaan mielivaltaisesti? Tähän vastattaessa on säännösten yhdenvertaista soveltamista koskeva ongelma vain osakysymys. Oikeusturvan vaatimukset täyttävä toimenpiteistäluopumisratkaisu on ennen kaikkea voimassa olevien toimenpiteistäluopumissäännösten mukainen. Näiden säännösten soveltamisen perusedellytyksiä taas on, että toimenpiteistä luopumisen kohteen syyllisyys on tullut riittävästi selvitetyksi. Se, että kyseiset säännökset suovat soveltajilleen runsaasti harkinnanvaraa, antaa erityisen aiheen kiinnittää huomiota yhdenvertaisuuden samoin kuin ennustettavuuden periaatteen toteutumiseen säännöksiä sovellettaessa.

Oikeusturvan takeita selviteltäessä esille nousevia kysymyksiä ovat muun muassa seuraavat. *Miten on taattu, että* puheena olevia kovin harkinnanvaraisia *säännöksiä sovelletaan yhdenvertaisuutta ja ennustettavuutta tyydyttävällä tavalla? Minkälaisia menettelytapaa koskevia säännöksiä on annettu* asian kaikinpuolisen selvittämisen turvaamiseksi? Vastaan voimassa olevan oikeuden pohjalta lyhyesti näihin kysymyksiin heti seuraavassa. Jäljempänä (7 §.V.2, VI.2—3 ja 10 §.III) käsittelen laajemmin eräitä muita, asianomistajan taikka rikoksentekijän — tai rikoksentekijäksi epäillyn — oikeusturvaan läheisesti kytkeytyviä ongelmia.

Ensiksi mainittuun kysymykseen liittyvänä seikkana on merkille pantavaa, että TLL 9 a §:n 2 momentin sekä RVA 15 §:n 2 momentin ja PolL 14 §:n 2 momentin soveltamisesta on annettu virallisohjeita. Ensiksi ja viimeksi mainittujen lainkohtien osalta ohjeet on antanut sisäasiainministeriö poliisimiehille ja toiseksi mainitun lainkohdan osalta oikeuskansleri virallisille syyttäjille.[55] Lisäksi oikeuskansleri on antanut virallisille syyttäjille ohjeita syyttämättä jättämistä koskevien päätösten jälkitarkastusmahdollisuuden järjestämiseksi.[56]

Toimenpiteistäluopumisratkaisun antamista edeltävää asian käsittelyä koskevista menettelytapasäännöksistä täyttävät tuomioistuinta tarkoittavat tietenkin parhaiten oikeusturvan vaatimukset. Tuomitsematta jättä-

---

[55] Ks. *SisM:n yleiskirje* n:o 5243/478/65 (PM 1965, 570 s), *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 42 s.) ja *SisM:n yleiskirje* n:o 4612/401/70 (PM 1970, 648 s.).

[56] Ks. Syyttäjäsanomat n:o 8/1972, 2.

Mainittakoon, että oikeuskansleri on antanut viralliselle syyttäjälle huomautuksen, kun tämä ei ole syyttämättä jättäessään menetellyt *OKa* n:o 1088/1970:n mukaisesti. Ks. OKa 1972, 33 ss., ja Syyttäjäsanomat n:o 3/1973, 31.

mistä edeltää normaali alioikeusmenettely, jolla pyritään ennen kaikkea oikeusturvan takaamiseen. Muun muassa kontradiktorinen periaate, alioikeuskäsittelyn suullisuus ja julkisuus samoin kuin todistelun välittömyys ovat prosessissa noudatettavia johtavia periaatteita. Perusasetelmana asiaa käsiteltäessä on asianosaisten vastakkainasettelu, menettely on akkusatorista. Toisella puolella on virallinen syyttäjä ja/tai asianomistaja sekä toisella puolella syytetty. Tuomioistuin on kolmantena osapuolena ja toimii puolueettomana ratkaisijana.[57]

Syyttämättä tai ilmoittamatta jättämistä edeltävästä asian käsittelystä on annettu niukalti erityissäännöksiä. Edellä mainittujen virallisohjeiden mukaan syyttämättä jättämisestä on tehtävä kirjallinen päätös. Sama koskee ilmoittamatta jättämistä, mikäli rikoksesta on kirjoitettu ilmoitus. Päätös on perusteltava, ja sen sisällöstä on ilmoitettava toimenpiteistä luopumisen kohteelle ja asianomistajalle. Edellä tuomioistuinkäsittelylle ominaisiksi mainitut oikeusturvan takeet puuttuvat tai ainakaan niitä ei ole välttämätöntä noudattaa. Perusasetelmana ei ole asianosaisten vastakkainasettelu. Menettely on inkvisitorista; rikoksesta epäilty on tutkinnan kohde.[58]

4. *Eräistä lainuudistuksista, joita valmisteltaessa otettiin kanta toimenpiteistä luopumisen soveltuvuuteen kriminaalipolitiikan keinoksi*

a. Otsikossa tarkoitettuja lainuudistuksia valmisteltaessa oli esillä toisaalta rangaistavuuden laajentamiseen, säilyttämiseen ja poistamiseen sekä toisaalta toimenpiteistä luopumisen soveltuvuuteen liittyviä kysymyksiä.

---

[57] Alioikeusmenettelyn piirteistä ks. esim. *Tirkkonen* 1969, 14 ss. ja 80 ss. Tuomioistuinratkaisun tekemisen luonnehdinnasta ks. myös *Aubert* 1968, 130 ss.

[58] Sanotun johdosta ks. esim. *Lakivk:n miet.* n:o 11/1970 vp, 7, *HE*:n n:o 52 johdosta ja *Ltk:n laus.* n:o 3/1973, 10. Edellisessä lähteessä todetaan syyttäjän mahdollisuuksien tutkia asiaa olevan säännöllisesti rajoitetumpia kuin tuomioistuimen. Jälkimmäisessä lähteessä huomautetaan mm., että syyttämättäjättämiskäytäntö muodostuu helposti epäyhtenäiseksi, koska laissa ei ole säännöksiä syyttämättä jättämisessä noudatettavasta menettelystä.

Vertailuna ks. myös *Ekelöf* 1955, 228 ss., jossa syyttämättäjättämissäännöstön antamisen katsotaan Ruotsissa paradoksaalisesti merkinneen rikosprosessin muuntelua osittain inkvisitoriseksi lähes samaan aikaan, kun varsinaisen oikeudenkäynnin osalta siirryttiin puhtaasti akkusatoriseen menetelmään.

Nykyistä TLL 9 a §:ää säädettäessä oli keskeisenä ongelmana, säilytetäänkö TLL 6 §:n 1 momentissa sen alkuperäisessä muodossa sisältämä *erityinen rangaistavuuden edellytys* »eikä laiminlyönti ole vähäinen» ja lisätäänkö samanlainen lausuma ehkä muihinkin lain tunnusmerkistönkuvauksiin. Lainvalmisteluvaiheessa perusteltiin kyseisen ilmaisun poistamista ja TLL 9 a §:n säätämistä muun muassa sillä, että yleisestävältä kannalta saattaisi olla arveluttavaa yleisesti selittää TLL 6 §:n 1 momentin ja ehkä TLL 9 §:n sääntelemissä tapauksissa vähäinen säännösten tai määräysten rikkominen rankaisematta jääväksi. »Tiellä kulkevat voisivat tahallisesti olla nykyistä suuremmassa määrässä välittämättä määräyksistä tietoisina siitä, ettei niiden vähäisestä rikkomisesta seuraa rangaistusta.»[59]

Eduskuntakäsittelyssä ehdotus synnytti tältä osin vastustusta. Laki- ja talousvaliokunnan vähemmistön sekä aluksi toisessa täysistuntokäsittelyssä enemmistön mielestä ehdotuksen toteuttaminen voisi johtaa yhdenvertaisuutta loukkaavaan lain soveltamiseen. Lisäksi uudistus merkitsisi aiheetonta liikakriminalisoimista: »... muissa maissa pienten liikennevirheiden ollessa kyseessä pyritään ohjeilla, opetuksella ja poliisimiesten antamilla muistutuksilla ylläpitämään liikennekuria.»[60]

b. Vuonna 1972 annettua huumausainelakia (21. 1. 1972/41) edeltäneessä hallituksen esityksessä huumausaineiden käyttöä ei silloin voimassa olleesta oikeudesta poiketen ehdotettu *säilytettäväksi rangaistavana tekona.*[61] Eduskuntakäsittelyn yhteydessä käyttökin säädettiin rangaistavaksi. Talousvaliokunnassa tämä käsitys oli vähemmistönä. Sitä perusteltiin vastakkaiseen kantaan nähden etenkin sillä, ettei huumausaineiden käytönkin rangaistavaksi säätämisen tarvitse olla hoitoon pääsyn esteenä, koska useimmissa tapauksissa tekijä voidaan silloin harkinnan mukaan jättää muun muassa rangaistukseen tuomitsematta.[62] Samoin

---

[59] Ks. *Ltk:n laus.* n:o 4/1961, 5.

[60] Ks. *Tauriaisen* ym:iden vastalausetta *Laki- ja talousvk:n miet.*:öön n:o 34/1963 vp *HE*:n n:o 63/1963 vp johdosta sekä 1964 vp:ien Pöytäkirjat I, 38 ss., ja 1965 vp:ien Pöytäkirjat I, 364 ss. Ks. myös *Ltk:n laus.* n:o 1/1966, 3 s.

[61] *HE* n:o 128/1970 vp, 1. Ehdotuksen perusteluina esitetään, ettei rikosoikeudellisilla toimenpiteillä yleensä pystytä vaikuttamaan jo riippuvuustilaan joutuneisiin huumausainekäyttäjiin. Luopumalla käytön rankaisemisesta edistettäisiin käyttäjien hoitoon hakeutumista ja siten paremmin kuin rangaistuksella estettäisiin väärinkäytöstä aiheutuvia vahinkoja ja haittoja.

[62] *Talousvk:n miet.* n:o 12/1971 vp, 7.

lakivaliokunnan lausunnossa puollettiin huumausaineen luvattoman käytön säilyttämistä rangaistavana. Valiokunta ilmoitti huumausaineen luvattoman käytön kriminalisoinnista päättäessään ottaneensa huomioon, »että henkilöihin, jotka pitävät huumausainetta hallussaan ainoastaan omaa käyttöään varten tai vain käyttävät sitä, olisi sovellettava» PolL 4 §:n 2 momentin, RVA 15 §:n 2 momentin ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin säännöksiä.[63]

Edellä (5 §.I.3—4) on ilmennyt, että huumausaineiden käytöstä syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen on sekä absoluuttisesti että suhteellisesti katsoen hyvin yleistä. Tällöin nousee kysymys, eikö syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen yleisyys toteuta huumausaineiden käyttöä koskevan kriminalisoinnin piilofunktiota. Kyseinen rangaistussäännös on funktionaalinen niiden — muun muassa eduskunnan niukan enemmistön — kannalta, jotka kannattivat kriminalisointia. Syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen yleisyys on taas (piilo)funktionaalista niiden kannalta, jotka ovat kriminalisointia vastaan.[64] Tällaisessa tapauksessa toimenpiteistä luopuminen on eräänlainen *lievempi muoto desuetudo'a.* Desuetudo'lla tarkoitetaan käyttämättömyyden vuoksi sitovuutensa menettänyttä säädännäisoikeutta.[65]

c. Pysäköintivirhemaksusta vuonna 1970 annetun lain nojalla useimmat ajoneuvon pysäyttämistä, seisottamista ja pysäköimistä koskevat liikennerikokset *dekriminalisoitiin ja saatettiin* erityisen *virhemaksumenettelyn piiriin.*

Lakiesityksen perusteluissa[66] viitataan muun muassa siihen, että poliisi on usein tyytynyt TLL 9 a §:n 2 momentin nojalla antamaan puheena oleviin rikoksiin syypäille huomautuksen.[66a] Samassa yhteydessä lausutaan, ettei tätä lainkohtaa voida soveltaa yleisesti kaikkiin sanotunlaisiin tekoihin, »koska pysäköintirikkomusta ei aina voida jättää

---

63 *Lakivk:n laus.* n:o 2/1971 vp, 11.

64 Piilofunktion käsitteestä ks. ed. 2 §:n alav:n 61 kohdalta. — *Piilo*funktiosta puhumisen osuvuus on sen vuoksi riidanalainen, että todetuin tavoin eduskuntakäsittelyssä viitattiin toimenpiteistä luopumisen soveltuvuuteen.

65 Desuetudo'n käsitteestä ks. esim. *Alanen* 1965, 51.

66 *HE* n:o 130/1969 vp, 1 s. Vrt. ed. 4 §.IV.3.a, erit. alav:n 120 kohdalta.

66a Ed. jaksossa 5 §.I.2.b selostetuista *Lehkosen* suorittamien kyselyiden tuloksista ilmenee mm., että TLL 9a.2 §:ää sovellettiin ennen PML:n voimaantuloa runsaasti pysäköintirikostapauksissa.

seuraamuksitta, vaikka se olisikin niin lievää laatua, että rikosoikeudellinen rangaistus tuntuisi kohtuuttomalta». Hiukan eri kohdasta perusteluja ilmenee, että viimeksi mainittua vastaan olisivat yleisestävyysnäkökohdat. Toisaalta taas se, että toimenpiteistä luopumisen vaihtoehto olisi rangaistus, merkitsisi pysäköintirikosten jatkuvasti lisääntyessä rangaistuksen inflatorista käyttöä. Pysäköintisakkoihin totuttaisiin ja tuomittavat rangaistukset menettäisivät vaikutuksensa. Uudistusta puoltavina seikkoina todetaan vielä se, että lain avulla saatetaan lisätä kiinnijoutumisriskiä ja siten yleisestävyyttä sekä prosessitaloudellisuuden ajatuksen mukaisesti säästää poliisi- ja syyttäjäviranomaisten sekä tuomioistuinten työtä.

III. Toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksesta yhteiskunnan kannalta. Toimenpiteistä luopumisesta pantaessa rikosseuraamusta määrättäessä tavallista suurempi paino erityisestävyyttä ja tekijän kärsimysten vähentämistä koskeville näkökohdille

1. *Yleistä toimenpiteistä luopumisesta pantaessa tavallista suurempi paino erityisestävyydelle ja tekijän kärsimysten vähentämiselle*

a. Yleisestävyysnäkökohdille on annettu keskimääräistä vähemmän merkitystä kriminaalipolitiikan päätöksentekokriteerinä silloin, kun on kysymys *nuorten* tekemistä rikoksista. Nuoria koskevaa seuraamusjärjestelmää luotaessa — etenkin heitä koskevaa vuoden 1940 lakia säädettäessä — oli *erityisestävyysajatus* voimakas taustatekijä. Tämä pätee myös syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskevien *NuorRikL 2—4 §:n* säätämiseen johtaneeseen kehitykseen, niin kuin olen edellä (4 §.III.2) esittänyt. Seuraamuskäytännössä on alle 21-vuotiaita tuomittu muita useammin ehdolliseen vapausrangaistukseen, ja huomattava osa 15—17-vuotiaista on jätetty NuorRikL 2—4 §:n nojalla tuomitsematta.[67]

RL 3 luvun 2 §:ään sisältyvä yleinen rangaistuksen vähentämissäännös on sen näkemyksen mukainen, että rikoksentekijän ollessa alle 18-vuotias hänen *kärsimystensä vähentämiselle* on pantava tavallista enemmän painoa. Nuoren rikoksentekijän tuomitseminen ehdolliseen rangaistukseen

[67] Ks. ed. 5 §:n taulukkoa 15 ja esim. *Kom.miet.* 1972: A 1, 26.

on NuorRikL 7 §:n (verr. EhdRangL 2 §:ään) mukaan useammin luvallinen kuin häntä vanhemman tuomitseminen.[68] Vastaavaa käsitystä heijastavissa säännöksissä on kaikenikäiset *ensikertaiset* rikoksentekijät ja heihin rinnastetut asetettu joissakin suhteissa erityisasemaan.[69]

Se, ettei nuorten keskimääräistä lievempään (rikosoikeudelliseen) sanktiointiin oikeuttavia säännöksiä välttämättä koeta yhdenvertaisuutta loukkaaviksi, johtuu laajalti hyväksytystä käsityksestä, jonka mukaan nuoret eivät kypsymättömyytensä ja huonon vastaanottavuutensa vuoksi ansaitse osakseen yhtä ankaria seuraamuksia kuin heitä vanhemmat.[70] Erityisestävyysajatuksen korostamiseen vaikuttavaksi seikaksi on ajateltavissa se, että nuorten uusimisriskin vähentäminen ja seuraamuksen heille aiheuttaman toissijaisen rikollisuuden välttäminen on yhteiskunnalle poikkeuksellisen hyödyllistä.[71] Nuorten kerrotunlainen erityisasema ei kuitenkaan ole selviö. Kriminaalihuoltokomitean mietinnössä esitetään useita vastanäkökohtia, joille painon panemisesta seuraa nuorten ikärajan alentaminen ja heidän muunlaisen erityisasemansa heikentäminen.[72] Ehkä vielä ankarammin voidaan arvostella ensikertalaisten nykyisenlaista erityisasemaa.[73]

---

[68] Ks. myös RL 6: 5.2 (L:ssa 17. 11. 1939/402).

[69] Ks. RL 6 luku, EhdRangL 2.1 § (L:ssa 23. 12. 1948/903) ja RTA 4: 1a (L:ssa 10. 12. 1954/506).

[70] Ks. esim. *Strafflagsutskottets betänkande* 1888, 19, *R. Ellilä* 1950, 36 s., ja *Kom.miet.* 1972: A 1, 154.

[71] Ks. *Houchon* 1970, 27 s.

Ks. myös *Esitysluonnos* 1973, 1, jossa lausutun mukaan ehdottoman vapausrangaistuksen suorittaminen sivuvaikutuksineen on nimenomaan nuoren vastaiselle kehitykselle epäedullista. Samassa kohdassa todetaan lukuisissa tutkimuksissa osoittautuneen, että mitä nuorempana ihminen on joutunut rangaistuslaitokseen, sitä todennäköisemmin hänestä tulee aikanaan rikoksenuusija; rangaistuslaitokseen joutumisella kriittisessä iässä voi olla rikollisuutta lisäävä vaikutus.

[72] Vastanäkökohtina esitetään seuraavat (*Kom.miet.* 1972: A 1, 155). Nuoret kypsyvät yhä aikaisemmin, joten keskimääräisnuoren rangaistusten vastaanottokyky saatetaan aliarvioida. Rikollisuuden keskittyminen nuoriin ikäluokkiin puolustaisi myös yleisestävien toimenpiteiden kohdistamista nuorisorikollisuuteen. Nuorisorikollisuus ei keskimäärin poikkea ulkonaisesti paljon aikuisten rikollisuudesta. Kasvatukselliset toimenpiteet eivät ole osoittautuneet tehokkaiksi.

Etenkin sen ikärajan määrittämisestä, jota nuoremmat ovat erityisasemassa, ks. *Ltk:n laus.* n:o 3/1973, 6 ss.

[73] Ks. *Törnudd* 1969, 127, ja *Kom.miet.* 1972: A 1, 84.

Yhdenvertaisuuden periaatteeseen liittyvänä seikkana huomattakoon, että NuorRikL 4 §:ssä säännelty syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen aineellinen edellytys on synnyttänyt siltä osin arvostelua, kuin siinä vaaditaan hyvä uusimisriskiennuste (»... perusteltua aihetta on otaksua tekijän ojentuvan, vaikkei häntä tuomitakaan rangaistukseen»). Vaatimuksen on sanottu olevan yhdenvertaisuutta loukkaava ja aiheuttavan heikkojen ryhmien diskriminointia.[74]

b. Erityisestävyysnäkökohdilla perusteltavat seuraamukset eivät suinkaan aina ole muita seuraamuksia lievempiä. Selvä osoitus tästä on, että erityisestävyyden käsitteen alaan on usein sisällytetty rikoksentekijän ennalta määräämättömän pituisella eristämisellä saavutettava uusimisriskin (eristämisen aikainen) vähentäminen.[75] Otsikointia vastaavasti pidän tässä III-jaksossa kuitenkin silmällä vain sellaisia seuraamuksia, jotka eivät vain tavallista paremmin vähennä rikoksentekijän uusimisriskiä, vaan myös aiheuttavat keskimääräistä vähemmän — tai eivät ainakaan enemmän — kärsimyksiä hänelle.

Käsitystäni puoltaa se, että *erityisestävyysvaatimuksen täyttävä seuraamus näyttää* tutkimustiedon valossa *pitkälle täyttävän myös kärsimysten vähentämisvaatimuksen.* Avoseuraamukset ovat näet jokseenkin vakuuttavasti osoittautuneet erityisestävyydeltään laitosseuraamuksia edullisemmiksi; avoseuraamukset ovat myös rikoksentekijän kärsimysten vähentämistä koskevan kriteerin mukaan laitosseuraamuksia edullisempia.[76] Paljon vaikeampaa on tutkimusten perusteella arvioida eri avoseuraamusten keskinäistä tarkoituksenmukaisuutta niiden erityisestävän

---

[74] Ks. *Anttila—Törnudd* 1970, 165, ja *Kom.miet.* 1972: A 1, 138 s.

[75] Ks. esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 214, ja *samat* 1973 a, 163: erityisestävä vaikutus saavutetaan perinnäisen jaotuksen mukaan varoituksen, sopeuttamisen ja vaarattomaksi tekemisen avulla.

[76] Erityisestävyyttä koskevista tämänsuuntaisista tutkimustuloksista ks. erit. *Kom.miet.* 1972: A 1, 100 ss., 120 ss. ja 134 ss., ja siinä mainittua runsasta lähdeaineistoa. Mietinnössä todetaan mm.: »Edellä selostetuista tutkimuksista kävi ilmi, että käytetyt avoseuraamukset ovat erityisestävyydeltään laitosrangaistuksia edullisempia. Tällaiset vertailut ovat kuitenkin olleet toistaiseksi rajoitettuja, koska avoseuraamuksia on käytetty ensisijaisesti esimerkiksi niihin nuoriin, joiden uusimistodennäköisyys ei ole ollut suuri. Ei liene kuitenkaan syytä olettaa, että laitosrangaistuksen suorittaneet useampikertalaisetkaan rikoksentekijät uusisivat vähemmän kuin jos heidät olisi tuomittu avoseuraamukseen. Tämä liittyy siihen, että vapausrangaistuksen suorittaminen heikentää mahdollisuuksia sopeutua

vaikutuksen suhteen. Kysymystä laajasti selvittelevässä kriminaalihuoltokomitean mietinnössä on tällaisia arvioita lähinnä vain se, että siinä huomautetaan nuorisovalvonnalla voitavan saavuttaa myönteisimpiä tuloksia keskiriskiryhmissä. Jonkin terapeuttisen, kasvatuksellisen tai muun sellaisen menetelmän yleistä paremmuutta uusimisriskin vähentämiskeinona muihin seuraamuksiin verrattuna ei ole kyetty osoittamaan.[77] Esimerkiksi puollettaessa nuoriin käytettäväksi keskimääräistä enemmän varoituksen tyyppistä toimenpiteistä luopumista muun avoseuraamuksen sijasta, on kiistattomampaa vedota heidän kohdallaan tavallista suuremman painon ansaitsevaan kärsimysten vähentämiseen kuin erityisestävyyteen.[78]

NuorRikL 2—4 §:n mukaisista syyttämättä ja tuomitsematta jättämisestä on saman lain 5 §:n nojalla ilmoitettava sosiaalilautakunnalle. Lainvalmisteluasiakirjassa esitetyn käsityksen mukaan syyttämättä tai tuomitsematta jätetty on tarpeen vaatiessa saatettava huoltolaeissa tarkoitettujen toimenpiteiden alaiseksi.[79] Nämä seikat tekevät perustelluksi seuraavassa 2-jaksossa selvittää NuorRikL 2—4 §:n mukaan syyttämättä tai tuomitsematta jätetyn kärsittävää seuraamuskokonaisuutta.

2. *Ovatko NuorRikL 2—4 §:ssä tarkoitetut syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen avoseuraamuksia?*

a. LastensuojeluL 8 §:n 2 momentin mukaan sosiaalilautakunnan tulee ryhtyä toimenpiteisiin muun muassa silloin, kun lapsi (alle 16-vuotias) tai nuori henkilö (16—17-vuotias) on tehnyt rangaistavan teon, josta hänet on ikänsä vuoksi tai muusta syystä jätetty syyttämättä tai tuomitsematta.

---

uudelleen yhteiskuntaan. Nämä vaikeudet kumonnevat laitosrangaistuksen mahdollisen varoittavan merkityksen.» *(Sama,* 134 s.).

Ks. myös esim. *Anttila—Törnudd* 1970, 214 ss., *samat* 1973 a, 163 ss., *Andenaes* 1971 a, 61, *Christie* 1971 a, 50 ss., *Elwin—Heckscher—Nelson* 1972, 227 ss. *(Elwin), Clarke—Sinclair* 1973, 5 ss., sekä *Bondeson* 1974, erit. 37 ss. ja 560 ss., kaikki lisäkirjallisuutta koskevine viittauksineen.

77 *Kom.miet.* 1972: A 1, 112 ja 155.

78 Nuorten syyttämättä tai tuomitsematta jättämisen erityisestävää vaikutusta koskevia pohjoismaisia tutkimustuloksia selostetaan artikkelissa *Anttila* 1962 b, 18 ss. Ks. lisäksi *Andenaes* 1972 a, 26 s.

79 Ks. ed. 4 §:n alav:n 91 kohdalla tekstissä lausuttua ja alav:ssä mainittuja lähteitä. Ks. myös *HE* n:o 16/1953 vp, 6 s.

Tätä ehdottomaksi muotoiltua säännöstä on yleisesti tulkittu sanamuodon vastaisesti niin, että lastensuojeluviranomaisen on katsottu olevan velvollinen harkitsemaan, onko alle 18-vuotias lastensuojelulaissa tarkoitetun yhteiskunnallisen huollon tarpeessa vai ei. Jos viranomainen päätyy kielteiseen tulokseen, sen ei ole ryhdyttävä mihinkään kyseisessä laissa säännellyistä suojelukasvatustoimenpiteistä.[80] Varsinkin lastensuojeluviranomaisten taholta on puollettu myös sellaista tulkintaa, ettei rangaistuksen tuomitseminenkaan estä sosiaalilautakuntaa määräämästä alle 18-vuotiaalle suojelukasvatustoimenpidettä, mikäli tuomittu rikoksen (ja muut seikat) huomioon ottaen on huollon tarpeessa; rikos on tällöin huollon tarvetta osoittavan epäsosiaalisuuden ilmentymä.[81] Todettakoon, että LastensuojeluA 7 §:ssä edellytetään lastensuojeluviranomaisten saavan tiedon kaikista alle 18-vuotiaiden tekemistä, poliisin rekisteröimistä rikoksista.

Sikäli kuin mainittuja tulkintoja noudatetaan käytännössä — niin kuin on luultavaa —, NuorRikL 2—4 §:ssä tarkoitetut *syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen ovat* alle 18-vuotiailla perustellusti *muita rikosseuraamuksia lievempiä.* Kyseisten tulkintojen mukaan viranomaiset näet ryhtyvät suojelukasvatustoimenpiteisiin vain silloin, kun alle 18-vuotias on huollon tarpeessa. Kasvatustoimenpiteisiin ryhtyminen ei riipu siitä, onko tuollainen henkilö jätetty syyttämättä, tuomitsematta tai tuomittu

---

[80] Ks. *Anttila* 1952, 158 s., *Honkasalo* 1969 (alkup. 1953), 146 s., ja *Helasvuo* 1967, 211. Viimeksi sanotussa lähteessä huomautetaan johtavien sosiaalihuoltoviranomaisten olevan yksimielisiä siitä, että esim. tuomitsematta jätettyyn on kohdistettava toimenpiteitä vain hoidon tarpeen niitä edellyttäessä.

Vrt. *Salmiala* 1959, 175 s.: »LastSL, kuten sanottu, velvoittaa lautakunnan aina ryhtymään johonkin sen 9 § 2 mom:ssa mainittuun suojelutoimenpiteeseen. Vain aivan erityiset poikkeukselliset olosuhteet voinevat oikeuttaa lautakunnan olemaan ryhtymättä minkäänlaisiin toimenpiteisiin.»

[81] Ks. *Helasvuo* 1947, 37 s. ja 44 ss., *sama* 1967, 208, *Anttila* 1952, 214 (ehdollisesti tuomittujen osalta), ja *Honkasalo* 1969, 147, sekä artikkelissa *Lång* 1966, 441, mainittuja lastensuojeluviranomaisten edustajien haastattelulausuntoja.

Vrt. *Lång* 1966, erit. 442, ja siinä selostettuun oikeuskäytäntöön. Ratkaisun *KHO 1959 II 292* mukaan ehdollinen tuomio ei *sellaisenaan* oikeuta ryhtymään LastensuojeluL:ssa tarkoitettuun toimenpiteeseen. Lång on ilmeisesti myös de lege lata ollut epäileväinen tekstissä esitettyyn tulkintoon nähden — mielestäni syystä: »Juristen ——— är dessutom obenägen att acceptera att man 'dömer' två gånger i samma sak, även om andra skäl än den brottsliga handlingen anförs som grund för barnskyddsingripandet.» De lege ferenda ovat arvostelevia huomautuksia esittäneet myös mm. *Honkasalo* (1951, 424 s.) ja *Anttila* (1952, 215 s.).

rikoksesta vai ei. Ankarin seuraamuskokonaisuus kohdistuu siihen, jonka huollon tarve vaatii ankarimpia sosiaalilautakunnan määrättäviä toimenpiteitä.

Huomattakoon, että NuorRikL 2—4 §:ssä säänneltyjen syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen sekä muiden rikosseuraamusten suhteesta yllä lausuessani en ole sisällyttänyt jälkimmäisiin muiden säännösten (lähinnä RVA 15.2 §:n ja RL 3: 5.3:n) mukaisia syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä. Kiinnitän jäljempänä seuraavassa 3-jaksossa säännösten tarkoituksen valossa huomiota NuorRikL 2—4 §:n ja viimeksi mainittujen säännösten väliseen suhteeseen.

b. Lastensuojelulaissa säännellyt, alle 18-vuotiaita alaikäisiä koskevat suojelukasvatustoimenpiteet[82] voidaan jaotella *avo- ja sijaishuoltoa* koskeviin. Avohuollon lajeja ovat varoitus ja suojeluvalvonta. Sijaishuollon muotoja ovat sijaiskotitoiminta ja laitoshuolto. Toisenlaisen ryhmityksen mukaan suojelukasvatustoimenpiteet ovat joko *ennalta ehkäiseviä tai alaikäisen ottamista sosiaalilautakunnan huostaan edellyttäviä.* Jotta sosiaalilautakunta voisi määrätä alaikäisen sijaishuollosta, hänet on täytynyt ottaa lautakunnan huostaan. Huostaanottoa ja sijaishuoltoa tarkoittaviin toimenpiteisiin ryhdytään silloin, kun avohuollon toimenpiteet ovat osoittautuneet riittämättömiksi.[83]

Suojelukasvatustoimenpiteistä oli vuosina 1965—1970 avohuollollisia 76—79 % ja sijaishuollollisia 21—25 %. Vuonna 1970 oli kyseisten toimenpiteiden yhteismäärä 6 547; niistä oli avohuollon osuus 79 % ja sijaishuollon 21 %. Avohuollon toimenpiteistä on selvästi suurin osa ollut varoituksia. Suojeluvalvontaan asetetut ovat muodostaneet noin viidesosan avohuollon kohteiksi joutuneista. Sijaishuollossa on laitoshuollon suhteellinen osuus ollut huomattavan suuri sijaiskotitoimintaan verrattuna: sijaiskotihoidossa olleiden osuus on ollut reilu kymmenesosa kaikista sijaishuoltoon joutuneista.[84]

Viimeisimmän, vuotta 1968 koskevan sosiaalihuoltotilaston vuosikirjan[85] mukaan oli ehkäiseviin suojelukasvatustoimenpiteisiin (lähinnä

---

[82] Suojelukasvatustoimenpiteillä tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joihin sosiaalilautakunnan tulee ryhtyä LastensuojeluL 8.1 §:n e-kohdassa ja 8.2 §:ssä säännellyissä tapauksissa.

Käsitteistöstä ks. esim. *Kom.miet.* 1972: B 135, 1, ja *SVT* XXI B: 12, 24.

[83] Ks. LastensuojeluL 9—12 § sekä esim. *Kom.miet.* 1972: B 135, 3 ss., ja *SVT* XXI B: 12, 24 (tässä puhutaan sijaishuollon asemasta hoitoon sijoittamisesta).

[84] Ks. *Kom.miet.* 1972: B 135, 4 ss.

[85] *SVT* XXI B: 12, 27 ja 35.

varoitukseen ja suojeluvalvontaan) ryhtymisen syynä useimmiten alaikäisen syyllistyminen rikostunnusmerkistön täyttävään tekoon. Näin meneteltiin 57 %:ssa 4 517 alaikäistä koskevasta tapauksesta. Samana vuonna otettiin suojelukasvatuksellisista syistä sosiaalilautakunnan huostaan 2 164 alaikäistä, heistä rikostunnusmerkistönmukaiseen tekoon syyllistymisen vuoksi 45 %. Huostaan otetuista taas suurin osa — 1 630 — sijoitettiin hoitoon; hoitoon sijoitetuista 44 %:lla oli huostaanoton syynä syyllistyminen rikostunnusmerkistön mukaiseen tekoon.

Kahdessa 1950-lukuun ajoittuvassa tutkimuksessa pyrittiin selvittämään niiden suojelukasvatustoimenpiteiden laatua, joihin oli ryhdytty alle 18-vuotiaan syyllistyttyä rikostunnusmerkistön täyttävään tekoon:

Helsingin yliopiston rikosoikeuden instituutin vuonna 1958 suorittamassa kyselytutkimuksessa [86] kerättiin tietoja LastensuojeluL 8 §:n 2 momentin perusteella vuosina 1955—1957 sosiaalilautakunnissa käsitellyistä alle 18-vuotiaita koskevista tapauksista. *Useimmat kunnat* eli 449 kuntaa 548:sta vastasivat tiedusteluun. Osoittautui, että tiedusteluun vastanneissa kunnissa vuosina 1955—1957 käsitellyistä 7 059 tapauksesta 88 % (6 208) oli sellaisia, joissa suojelukasvatustoimenpiteiden määräämismenettelyn kohteena ollut henkilö oli syyllistynyt jonkin rikoksen tunnusmerkistön toteuttavaan tekoon. Menettelyn lopputulokset näissä 6 208 tapauksessa jakautuivat prosentuaalisesti seuraavasti:

— ei mitään suojelukasvatustoimenpiteitä	34 %,
— varoitus	50 %,
— suojeluvalvonta	10 % ja
— lautakunnan huostaan ottaminen	6 %
	100 % (N = 6 208)

Kyselyn tuloksia arvioitaessa on otettava huomioon, että 99 kunnalta (muun muassa Helsingin, Tampereen ja Lahden kaupungilta) ei saatu vastausta ja että vajaassa puolessa (43 %:ssa) tapauksista oli kysymys teon hetkellä 15—17-vuotiaasta.

Mälkki [87] on tutkinut *Helsingin* lastensuojelulautakunnan saman kaupungin raastuvanoikeudessa vuosina 1945—1953 tuomitsematta jätettyihin 15—17-vuotiaisiin kohdistamien suojelukasvatustoimenpiteiden laatua. Tutkimuksen käsittämän 265 tapauksen jakauma oli seuraava:

— ei mitään suojelukasvatustoimenpiteitä	18 %,
— varoitus	47 %,
— suojeluvalvonta	22 % ja
— lautakunnan huostaan ottaminen	12 %
	99 % (N = 265)

86 Ks. *Salmiala* 1959.

87 *Mälkki* 1961, 14 s.

Esitetyn perusteella on pääteltävissä, että *NuorRikL 3—4 §:ssä tarkoitetut syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen ovat* silloinkin *useimmiten luettavissa avoseuraamuksiin,* kun niiden ominaisuuksia arvioitaessa otetaan huomioon sosiaalilautakunnan mahdollisesti määrättävät suojelukasvatustoimenpiteet. Lastensuojeluviranomaiset ryhtyvät harvoin sijaishuoltoa tarkoittaviin toimenpiteisiin kyseisen syyttämättä tai tuomitsematta jättämisen johdosta.

3. *NuorRikL 2—4 §:n käyttöalasta säännösten tarkoituksen valossa*

NuorRikL 2—4 §:ssä säänneltyjen syyttämättä- ja tuomitsematta jättämisen sekä muiden seuraamusten keskinäistä suhdetta koskevia tulkintaongelmia ratkaistaessa on tärkeää kiinnittää huomiota edellisten säännösten tarkoitukseen. Samalla kun NuorRikL 2—4 §:n antamisella katsottiin luotavan mahdollisuuksia 15—17-vuotiaiden entistä tarkoituksenmukaisemmalle käsittelylle, ne ilmeisesti käsitettiin säännöksiksi, joilla 15—17-vuotiaat asetettiin muihin verrattuina edullisempaan asemaan.

Käsityksen taustaksi todettakoon säännösten antamisen aikaiselle kriminaalipoliittiselle ajattelulle ominaisista piirteistä ensinnä se, että erilaisilla huoltotoimenpiteillä uskottiin saavutettavan erityisestävässä suhteessa hyviä tuloksia. Toiseksi tällöin jäivät erityisestävyysnäkökohdilla perusteltaviin seuraamuksiin liittyvät haitat vähälle huomiolle.

Nykyään on luonnollisesti käytettävissä enemmän tutkimustietoa kuin NuorRikL 2—4 §:ää säädettäessä. Huoltotoimenpiteiden edullisuus erityisestävältä kannalta on osoittautunut paikkansa pitämättömäksi tai ainakin riidanalaiseksi.[88] Osaksi tämän havainnon seurauksena on viime vuosien kriminaalipoliittisessa keskustelussa kiinnitetty runsaasti huomiota erityisestävyysnäkökohdilla perusteltuihin seuraamuksiin liittyviin

[88] Ks. ed. alav:ssä 76 lueteltuja lähteitä.

Erit. sen arvosteluksi, että lastensuojeluviranomaiset voivat ryhtyä tuomitsematta jätetyn nuoren kohdalla tarpeellisiksi katsomiinsa valvontatoimiin, ks. *Kriminologinen tutkimuslaitos* 1972. Tämän *Kom.miet*:stä 1972: A 1 annetun lausunnon mukaan ei ole olemassa perustetta — ehkä joitakin pieniä erikoisryhmiä lukuunottamatta — vaatia erityisestävyyden nimessä erityisiä kasvatuksellisia toimia kohdistettaviksi persoonallisuudeltaan kypsymättömiin (mm. nuoriin rikoksentekijöihin). Ks. myös siinä mainittua tutkimusta.

haittoihin. Esimerkiksi on todettu, että sellaiset seuraamukset voivat aiheuttaa rikoksentekijälle enemmän kärsimyksiä ja/tai tyydyttää huonommin hänen oikeusturvansa kuin muunlaiset seuraamukset.[89]

Viimeksi mainittujen näkökohtien huomioon ottamisesta seuraa, ettei rikoksentekijälle saa erityisestävyyteen vedoten aiheuttaa tavallista enemmän kärsimyksiä; seuraamuksen on täytettävä tekijän kärsimysten vähentämisen vaatimus. Tarkasteltaessa, noudatetaanko kieltoa käytännössä nuoriin, voidaan yllä 1—2-jaksossa esitetystä tiivistäen todeta seuraavaa. Eräissä säännöksissä ilmaisunsa saaneen periaatteen mukaan alle 18- tai 21-vuotiaalle määrättävän kriminaalihuollon mukaisen seuraamuksen on oltava tai se voi olla lievempi kuin häntä vanhemmalle määrättävä seuraamus. Toisaalta 15—17-vuotiaita koskevat myös sosiaalihuollon alaan luetut suojelukasvatustoimenpiteet. Näihin toimenpiteisiin turvautumisen on lastensuojeluviranomaisten käytännössä katsottu olevan luvallista siitä riippumatta, minkälainen kriminaalihuollon seuraamus nuorelle on määrätty.

Huoltojärjestelmien päällekkäisyyden 15—17-vuotiaille aiheuttamia seuraamusten kasautumishaittoja on lieventänyt se, että suojelukasvatustoimenpiteet ovat olleet pääasiassa avohuollollisia. Näitä haittoja olisi omiaan edelleen pienentämään huoltojärjestelmien *toimenpiteiden entistä parempi koordinointi.* Tällaista koordinointia rajoittavat voimassa olevat säännökset, joten perusteellisen kannan muodostaminen käy parhaiten päinsä de lege ferenda -suuntautuvassa IV luvussa. Tyydyn tässä karkeasti luonnostelemaan nykyisten NuorRikL 2—4 §:n soveltamista koskevaa tulkintasuositusta.

(Vastentahtoisiin) suojelukasvatustoimenpiteisiin ei tulisi — ainakaan yleensä — ryhtyä yksistään tai lähinnä sellaisen rikoksen johdosta, josta 15—17-vuotias on tuomittu ehdolliseen tai ehdottomaan rangaistukseen. Näihin toimenpiteisiin ei olisi ryhdyttävä silloinkaan, kun nuori on jätetty muun säännöksen kuin NuorRikL 2—4 §:n nojalla syyttämättä tai tuomitsematta.[90] Virallisen syyttäjän olisi syyttämättä- ja tuomioistuimen tuomitsemattajättämisratkaisua tehdessään oltava selvillä, aikooko lastensuojeluviranomainen ryhtyä rikoksen johdosta suojelukasvatustoimen-

---

[89] Hoitoideologian kritiikistä ks. esim. *Anttila* 1967, 239 ss., *Anttila—Törnudd* 1970, 221 ss., *samat* 1973 a, 169 ss., *Elwin—Heckscher—Nelson* 1972, 230 ss. *(Elwin)* ja *Clarke—Sinclair* 1973, 5 ss.

[90] *Lindholmin* (1968, 558 s., alav. 39) mielestä olisi harkittava seuraavanlaista lainmuutosta: lastensuojeluviranomaisille säädettäisiin kielto ryhtyä suo-

piteisiin.[91] Mainittujen edellytysten vallitessa virallinen syyttäjä ja tuomioistuin olisivat melko hyvin perillä siitä, minkälainen tai -laisia viralllisseuraamuksia nuorelle määrätään. Virallinen syyttäjä ja tuomioistuin voisivat soveltaa NuorRikL 2—4 §:ää esimerkiksi siitä johtuvan seuraamusten kasautumisen haittojen vähentämiseksi, että lastensuojeluviranomaiset määräävät nuoren tämän tekemän rikoksen johdosta laitoshuoltoon.[92]

IV. Toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksesta yhteiskunnan kannalta. Toimenpiteistä luopumisesta pantaessa rikosseuraamusta määrättäessä tavallista suurempi paino erinäisille seuraamuksen kohtuullisuutta tai tarkoituksenmukaisuutta koskeville näkökohdille (otettaessa huomioon rikostapauksen poikkeuksellisuus)

1. Yleistä toimenpiteistä luopumisesta pantaessa tavallista suurempi paino erinäisille rikosseuraamuksen kohtuullisuutta tai tarkoituksenmukaisuutta koskeville näkökohdille

a. Luettelen seuraavassa *asetelmassa a esimerkkejä* otsikossa tarkoittamistani seikoista, joiden voidaan ajatella puoltavan toimenpiteistä luopumista:[93]

---

jelukasvatustoimenpiteisiin rikoksen johdosta, josta 15—17-vuotias on jätetty tuomitsematta RL 3: 5.3:n nojalla. Näin jo de lege lata *Kom.miet.* 1970: A 9, 19.

91 LastensuojeluA 7.1 §:ssä (A:ssa 5. 6. 1970/375) säädetään, että sosiaalilautakunnan tulee seurata lapsen tai nuoren henkilön tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon tutkimista sekä olla edustettuna esitutkinnassa ja tuomioistuimessa. Lautakunnan on annettava tutkinta- ja oikeusviranomaisille lapsesta tai nuoresta henkilöstä ja hänen oloistaan saatavissa olevat tiedot.

Ks. myös Poliisin käskylehdessä n:o 1/1967 annettuja ohjeita, joissa määrätyn mukaan tutkijan on pyydettävä lastensuojeluviranomaiselta syyttäjää varten lausunto, jos rikos täyttää NuorRikL 2 §:ssä säädetyn edellytyksen.

92 Sanotun johdosta ks. *Kom.miet.* 1972: A 1, 158: »tuomioistuimen valinta nuorisorikoslain ja vähäpätöisiä rikoksia koskevan säännöksen perusteella tapahtuvan tuomitsematta jättämisen välillä tulisi perustua juuri siihen, edellytetäänkö tällöin lastensuojeluviranomaisten toimivan vai ei». Mietinnön samassa kohdassa painotetaan, että lastensuojeluviranomaisilla on nuorisorikoslain mukaisen tuomitsematta jättämisen johdosta velvollisuus harkita tarkoituksenmukaisten toimien, tarpeen vaatiessa valvonnan, käyttämistä.

93 Vrt. esimerkkiluetteloa kotimaisesta oikeuskirjallisuudesta varsinkin *Lind-*

I. Itse rikokseen liittyviä seikkoja.

A. Oikeudenvastainen teko (oikeudenloukkaus) on *poikkeuksellisen lievä* tai bagatellin luonteinen.

— Teosta on aiheutunut epätavallisen vähän vahinkoa tai vaaraa. (I.A.1)

B. Tekijän syyllisyys on poikkeuksellisen lievä.

— Tekijä on toiminut epätavallisten psykologisten tai psyykkisten edellytysten vallitessa. Esimerkiksi rikos on johtunut uhrin ärsyttävästä käyttäytymisestä, tekijä on ollut rikoksentekohetkellä ahdistavassa mielentilassa tai vaikeassa ristiriitatilanteessa taikka hän on ollut voimakkaan painostuksen kohteena. (I.B.1)

— Tekijä on ikänsä tai muun syyn vuoksi toiminut (epätavallisen) ajattelemattomasti, ymmärtämättömästi tai harkitsemattomasti. (I.B.2)

— Tekijä on ollut tietämätön tekonsa rangaistavuudesta. (I.B.3)

II. Rikokseen suoranaisesti liittymättömiä seikkoja.

A. Tekijä on oma-aloitteisesti (ja epätavallisessa määrin) *estänyt tai hyvittänyt täytetyn rikoksensa haittavaikutuksia.*

— Tekijä on korvannut asianomistajalle aiheuttamansa vahingon. (II.A.1)

— Tekijä on huomattavasti edistänyt rikoksensa selvittämistä. (II.A.2)

B. Tekijä on kärsinyt tai kärsii rikoksensa johdosta tai siihen kiinteästi liittyen rikosta normaalisti seuraavaa rangaistusta kärsimykseltään vastaavan *oikeudellisen tai tosiasiallisen seuraamuksen.*

— Tekijään on vastoin hänen tahtoaan kohdistettu oikeudellinen seuraamus. Esimerkiksi virkamies on erotettu kurinpidollisesti virastaan. (II.B.1)

— Tekijä on vapaaehtoisesti suorittanut oikeudellisen seuraamuksen. Esimerkiksi huumausaineiden luvaton käyttäjä on hakeutunut niiden väärinkäytöstä hoidettavaksi. (II.B.2)

— Tekijä on kärsinyt poikkeuksellisen ankaran tosiasiallisen seuraamuksen. Esimerkiksi tekijä on loukkaantunut vaikeasti tai kokenut suuren henkilökohtaisen menetyksen taikka tekijää on kiristetty hänen rikoksensa johdosta. (II.B.3)

C. *Muita seikkoja.*

— Rikoksen syyteoikeuden (pitkä) vanhentumisaika on lähellä umpeutumista. (II.C.1)
— Tekijä on erittäin iäkäs tai vakavasti sairas. (II.C.2)
— Tuomioistuinkäsittely aiheuttaisi asianomistajalle huomattavaa haittaa. (II.C.3)
— Valtiolliset näkökohdat ovat tuomioistuinkäsittelyä vastaan. (II.C.4)

b. Edellä (4 §.II.1) esittämäni mukaisesti silloin kun rikosseuraamusta määrättäessä noudatetaan kohtuuden periaatetta, pannaan tapauksen asianhaaroista erityistä painoa niille, jotka poikkeavat normaalitapauksen piirteistä ja joiden johdosta rikoksentekijän katsotaan ansaitsevan tavallista lievemmän seuraamuksen. Silloinkin kun ratkaisu perustetaan tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin, sitä tehtäessä painotetaan rikostapauksen poikkeuksellisia piirteitä. Sen vuoksi asetelmassa mainittuja seikkoja voidaan *pitää rikostapauksen erilaista poikkeuksellisuutta* koskevina. Puhun tapauksen enkä rikoksen poikkeuksellisuudesta sen ilmaisemiseksi, että käsitteen alaan kuuluvat asianhaarat voivat liittyä joko suoranaisesti tai epäsuorasti itse rikokseen. Tarkoitan tässä poikkeuksellisuudella rikoksentekijän eduksi vaikuttavaa poikkeuksellisuutta.

Arvioitaessa, *milloin rikostapaus on poikkeuksellinen,* voidaan menetellä kahdella tavalla. Toisen, empiirisen tavan mukaan yritetään päästä selville siitä, minkälainen on tarkasteluhetkellä asianomaisen rikoslajin mukainen tilastollisesti keskimääräinen rikostapaus. Toinen, normatiivinen tapa on asianomaisen rikostunnusmerkistön ja rikosoikeuden yleisten oppien tulkinnan perusteella esittää käsitys siitä, minkälaisia tyypillisten rikostapausten tulisi olla.

Edelliseen menettelytapaan turvautuminen sulkeutuu yleensä jo siitä syystä pois, ettei ole riittävästi käytettävissä empiiristä tutkimustietoa. Vaikka tällaisia tutkimuksia olisikin tehty, edellisen tavan mukainen arviointi voi johtaa epätyydyttävään tulokseen siitä syystä, että asianomaisesta rikoksesta rangaistusta säädettäessä on tilastollisesti keskimääräisen rikostapauksen otaksuttu olevan toisenlaisen kuin mikä se on

holmin (1972, 6 s.) ja ulkomaisesta oikeustieteestä *Carsin* (1967, erit. 328 ss.) esittämään vastaavaan luetteloon. Carsin ryhmittely juontaa juurensa virallisselvitykseen *SOU* 1948: 40 (7) sisältyvästä säännösehdotuksesta.

tarkasteluhetkellä. Jos esimerkiksi keskimääräisrikoksen aiheuttama vahinko ja osoittama syyllisyys on tutkimusajankohtana huomattavasti vähäisempi kuin mitä on ilmeisesti otaksuttu rangaistussäännöksen antamishetkellä, olisi epätyydyttävää pitää seuraamusta määrättäessä normaalirikoksena tutkimusajankohdan keskimääräisrikosta. Tällöinhän olisi kaiketi määrättävä sellainen seuraamus, joka vastaa ankaruudeltaan säännöksen antamisen aikaista käsitystä normaalirikoksesta määrättävästä seuraamuksesta. Tutkimustiedon niukkuuden vuoksi on mahdollista, että rangaistusta säädettäessä ollaan virheellisessä käsityksessä keskimääräisrikoksen laadusta: esimerkiksi se arvioidaan törkeämmäksi kuin millainen se todellisuudessa on.[94]

Kerrotunlaisten epäkohtien välttämiseksi on normaaleina rikostapauksina syytä pitää jälkimmäisen tarkastelutavan mukaisesti sellaisia tapauksia, jotka on *tarkoitettu* tyypillisiksi rangaistussäännöksen antamishetkellä. Tärkeyttä kiinnittää huomiota säännöksen tarkoitukseen tyypillisyyttä arvioitaessa puoltavat osaltaan lainsäädäntötekniikkaan liittyvät seikat. Rangaistaviksi tarkoitetut suhtautumiset on kuvattava rangaistussäännöksissä abstraktisin teonkuvauksin. Enenevästi omaksutun lainkirjoitustavan mukaan rikosten tunnusmerkistöt ovat yhä epämääräisempiä ja laaja-alaisempia. Tämän seurauksena tunnusmerkistöjä täyttävät haitallisuudeltaan niin lievät teot, ettei niitä ole ainakaan selvästi tarkoitettu kriminalisoida asianomaisessa rangaistussäännöksessä.[95] Korostettakoon, että normaalien rikostapausten piiri on varsin epämääräinen. Mittapuun karkeutta osoittaakseni puhun mieluummin normaalitapauksista kuin -tapauksesta.[95a]

---

94 Esim. voidaan kysyä, oltiinko v:n 1972 varallisuusrikosuudistusta valmisteltaessa selvillä keskimääräisryöstön laadusta. *HE*:n n:o 23/1972 vp, 5, mukaan ryöstön törkeyden takia ei ollut katsottu aiheelliseksi säätää erityistä lievempiä tekomuotoja koskevaa säännöstä. Kuitenkin uudistuksen toteuttamisen aikoihin ilmestyneen, ryöstöilmoituksia koskevan empiirisen tutkimuksen mukaan suurimmassa osassa ryöstöjä käytetyn väkivallan määrä oli melko vähäinen. Tutkimuksessa saadun yleiskuvan perusteella useissa tapauksissa ei ollut aiheutunut sanottavaa vahinkoa, ja yleensä uhrit kärsivät saamansa kolhut turvautumatta sairaalahoitoon. Ks. *Alaspää—Aromaa—Leino* 1972, 16 s.

95 Ks. erit. *Ltk:n julk.* n:o 1/1966, 2 ss. (tästä on lainauksia ed. 4 §:n alav:n 70 kohdalla tekstissä), *Lindholm* 1968, 551, *Helminen* 1970, 110, ja *Lehtonen* 1974, 3. Ks. myös ed. 4 §.II.3.a—b ja 5.a.

95a Rangaistuksen mittaamista koskevassa kirjallisuudessa on arvosteltu normaalirikoksen (samoin kuin normaali- tai keskirangaistuksen) käsitteen käyttö-

Jälkimmäisen tarkastelutavan mukaista on ottaa rikoksen lievyyttä arvioitaessa huomioon teon haitallisuuden punninnassa merkityksellisten olosuhteiden ja käsitysten muutokset. Tällaisten muutosten johdosta asianomaisen rikostunnusmerkistön mukaisia tekoja ei ehkä yleensäkään pidetä yhtä haitallisina kuin rangaistussäännöstä annettaessa.[96]

Olosuhteiden ja käsitysten muutokset vaikuttavat myös siihen, mitä rikokseen liittyviä seikkoja ylipäänsä pidetään tapauksen haitallisuutta arvioitaessa merkityksellisinä. Se, mitä asetelmassa mainittuja seikkoja on perusteltua pitää voimassa olevan oikeutemme kannalta poikkeuksellisina, käy yksityiskohtaisesti ilmi jäljempänä seuraavassa 4-jaksossa.

Huomattakoon, että asetelmassa tarkoitetuissa tilanteissa on kysymys nimenomaan in casu -harkinnasta. In abstracto eli *lajiltaan erittäin haitallinen rikos saattaa poikkeuksellisesti olla yksittäistapauksessa hyvinkin lievä.*

c. Samoja ratkaisuja pystytään perustelemaan sekä kohtuus- että tarkoituksenmukaisuusnäkökohdilla. Esimerkiksi kohtuuden periaatteen mukainen ratkaisu täyttää rikoksentekijän kärsimysten vähentämistä koskevan vaatimuksen. Oikeudenmukaisuusargumentteja voidaan yleensäkin palauttaa hyötyargumenteiksi.[97] Usein on vaikea sanoa, kummankolaisilla näkökohdilla ratkaisu on parhaiten perusteltavissa. Niin senkin vuoksi, että asiaa koskevat käsitykset muuttuvat. Esimerkiksi asetelman seikkojen II.A.1—2 huomioon ottamista puollettaneen nykyään lähinnä kriminaalipoliittisilla tarkoituksenmukaisuusnäkökohdilla. Varhemmin lienee huomioon ottamisen perusteena pidetty ennen kaikkea sitä, että rikoksentekijän syyllisyys on kyseisten seikkojen vallitessa poikkeuksellisen lievä ja että tekijä sen vuoksi ansaitsee tavallista lievemmän seuraamuksen.[98] Tarpeettomien rajanveto-ongelmien välttämiseksi en

---

kelpoisuutta. Mm. on sanottu, ettei tapauksen normaalisuudelle ole mittapuuta. Ks. esim. *v. Eyben* 1950, 315 s., *Nousiainen* 1961, 208 ss. (viitteineen), ja *Honkasalo* 1969, 262 alav. 1.

[96] Esim. v. 1972 toteutetun varallisuusrikosuudistuksen tärkeimpiä perusteluja oli, että käsitykset varallisuusrikosten vaarallisuudesta olivat olennaisesti muuttuneet; kansalaisten elintason kohotessa on varallisuusrikosten aiheuttama haitta vähentynyt. Ks. *HE* n:o 23/1972 vp, 1 s. ja 4 s.

Ks. myös ed. 4 §.II.5.b.

[97] Ks. ed. alav:n 3 kohdalla lausuttua.

[98] Vrt. toisiinsa esim. *Nousiainen* 1961, 270 s., ja *Anttila* 1973 b, 378.

Nousiaisen mukaan tekijän käyttäytyminen teon jälkeen on karakterologiseen

ole kohdittain tai edes kohderyhmittäin pannut asetelmassa näkyviin, kummankolaisilla seikoilla rikostapauksen poikkeuksellisuuden huomioon ottaminen on mielestäni lähinnä puollettavissa.

Asetelmassa mainittuihin seikkoihin olisivat luettavissa myös edellisessä III-jaksossa käsitellyt näkökohdat. Sen vuoksi tämän IV-jakson otsikossa puhutaan *erinäisistä* seuraamuksen kohtuullisuutta tai tarkoituksenmukaisuutta koskevista näkökohdista. Erityisestävyysajatuksen käsittely omassa jaksossaan on perusteltu, koska ajatuksella on ollut harvinaisen voimakas vaikutus kriminaalipoliittiseen päätöksentekoon.

2. *Yleisestävyydestä*

Ensisilmäykseltä näyttää voimakkaasti *yleisestävyyden* vastaiselta, että poikkeuksellisissa oloissa tehtyyn rikokseen on luvallista soveltaa toimenpiteistäluopumissäännöstä. Eriytyneessä tarkastelussa osoittautuu, ettei niin ole ainakaan poikkeuksetta asian laita. Ensinnäkin on otaksuttavaa, että silloin kun rikostapaus on piirteiltään selvästi poikkeuksellinen, yleisestävät näkökohdat eivät ole yhtä paljon toimenpiteistä luopumista vastaan kuin normaalitapauksissa.[98a] Toiseksi saattaa toimenpiteistäluopumissäännöksen käytettävissä olosta olla etuakin rikosoikeudellisen järjestelmän yleisestävän vaikutuksen kannalta. Sellaisen säännöksen olemassaolo voi *mahdollistaa erittäin harkinnanvaraisista rangaistussäännöksistä luopumista.*

Rangaistussäännösten harkinnanvaraisuutta vähennetään esimerkiksi siten, että tunnusmerkistönkuvaukset pyritään laatimaan mahdollisimman harvaselitteisiksi tai ettei harvinaisia poikkeustapauksia varten luoda omia privilegioituja tunnusmerkistöjä tai rangaistusasteikkoja.[99] Harkinnanvaraisten rangaistussäännösten on sanottu olevan yleisestävältä kannalta sikäli haitallisia, että niissä tarkoitettujen rikosten potentiaaliset

---

syyllisyyselementtiin kuuluva asia. Anttila mielestäni aiheellisesti alleviivaa, ettei tunnustamisen ja vahingonkorvaamisauliuden huomioon ottamista seuraamuksia lieventävänä seikkana ole perusteltava niiden liittymisellä yhteiskunnanvastaiseen tahtoon vaan pikemmin huomioon ottamisen hyötyvaikutuksilla: siten edistetään tekijän tunnustamis- ja korvausalttiutta.

98a Näin *Heinonen* 1970, 667.

99 Sanotun johdosta ks. esim. *Agge* 1939, 98 ss., ja *Anttila—Heinonen* 1972, 19.

tekijät helposti uskovat välttävänsä rangaistusvastuun tai pääsevänsä privilegioidun tunnusmerkistön tai asteikon soveltamiskohteiksi.[100]

Puheena olevaa ongelmaa on pohdittu äskettäisten lainuudistusten yhteydessä. Käsiteltäessä henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia koskevaa lakiesitystä eduskunnassa harkittiin eutanasian eli armeliaisuudesta tai säälistä tapahtuvan toisen ihmisen elämän lopettamisen mahdollista sääntelyä. Lakivaliokunta pidättäytyi ottamasta säännöksiä lakiin, koska sen mielestä mahdollisimman varovaisestikin laaditut säännökset saattaisivat johtaa väärinkäsityksiin potilaiden turvallisuudesta. Samalla valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että Ruotsissa — toisin kuin valiokunnan käsityksen mukaan Suomessa — syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskevat yleissäännökset tarjoavat mahdollisuuden luopua enemmistä toimenpiteistä tapauksissa, joissa rikoslain eutanasiaa koskeva ehdoton kielto edellyttäisi rankaisemista, mutta joissa tuomitseminen olisi selvästi vastoin yleistä oikeustajuntaa.[101]

Vuodelta 1972 olevan RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin tarpeellisuutta perusteltiin hallituksen esityksessä muun muassa sillä, että ryöstöä tai muita rikoksia koskevien säännösten osalta on vaikea ennakoida kaikkia tapauksia, joissa säännönmukainen rangaistusasteikon käyttäminen johtaa kohtuuttomiin rangaistuksiin; rangaistusasteikkoja ei voida määrätä jonkin harvinaisen yksittäistapauksen mukaan.[102]

3. Oikeusturvanäkökohdista

Siltä kannalta, koetaanko toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset *yhdenvertaisuutta* loukkaaviksi, on ratkaisevaa, pidetäänkö kyseisiä rikoksiin liittyviä olosuhteita yleisen käsityksen mukaan *riittävän poikkeuksellisina* ja siten tavallista lievemmän seuraamuksen ansaitsevina. Kun puheena olevien seikkojen huomioon ottaminen vaikuttaa rikoksentekijän eduksi, siihen suhtaudutaan ilmeisesti paljon hyväksy-

---

100 Ks. *Honkasalo* 1937, 45, ja *Lakivk:n miet.* n:o 11/1969 vp, 3, *HE*:n n:o 68/1966 vp johdosta.

Jälkimmäisessä lähteessä todetaan mm., että yleisestävältä kannalta »yksinkertaiset ja selkeät rikoslain säännökset ovat tarkoituksenmukaisempia kuin monimutkaiset ja raskaslukuiset säännöstöt».

101 Ed. alav:ssä 100 mainittu *lakivk:n miet.*, 4. Vrt. *NJA* II 1962, 517.

102 *HE* n:o 23/1972 vp, 5 s.

vämmin kuin rikoksentekijän vahingoksi vaikuttavien näkökohtien huomioon ottamiseen.[103]

Toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamisen *ennustettavuutta* ja yhdenvertaisuutta edistää se, että säännöksissä mainitaan *esimerkkejä* tarkoitetuista poikkeustilanteista. Esimerkkiluettelon haittana on toisaalta pidetty sitä, että se kangistaa soveltamiskäytäntöä. Säännöksiä sovelletaan liiallisesti esimerkkitilanteissa ja liian harvoin muissa tilanteissa.[104] Vuodelta 1966 oleviin yleisiin toimenpiteistäluopumissäännöksiin ei sanotunlaista esimerkkiluetteloa sisälly.

Yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden periaatteiden mukaista on *perustella* toimenpiteistäluopumisratkaisut mahdollisimman tarkkaan. *Oikeusturvanäkökohtiin* on tässä yhteydessä syytä kiinnittää erityistä huomiota, koska esillä olevaa tavoitetta toteuttavat toimenpiteistäluopumissäännökset voivat yllä 1.a-jaksossa huomautetun mukaisesti soveltua periaatteessa kuinka törkeän lajisiin rikoksiin hyvänsä. Näiden näkökohtien paino on sitä suurempi, mitä törkeämpi se rikos on, jonka osalta toimenpiteistä luopumista edellytetään harkittavan. Oikeusturvan vaatimukset tulevat tyydytetyiksi parhaiten silloin, kun toimenpiteistä luopumisesta päättää *tuomioistuin.*

4. *Eri keinoista ottaa huomioon rikostapauksen poikkeukselliseksi tekeviä seikkoja*

a. *Keinoja havainnollistava asetelma β*

Toimenpiteistäluopumissäännökset eivät ole ainoa säännöstö, jolla pyritään välttämään edellä mainitunlaista rangaistuksen kohtuuttomuutta tai epätarkoituksenmukaisuutta. Silloin kun lakia säädettäessä ollaan sitä mieltä, että jokin seikka (seikasto) on syytä katsoa rikostapauksen poikkeukselliseksi tekeväksi ja siten huomioon otettavaksi, voidaan mene-

---

103 Sanotun johdosta ks. esim. *Törnudd* 1971 a, 197 s., *Lahti* 1972, 287, ja *Anttila* 1973 b, 386.

Samaa perusajatusta ovat vanhastaan ilmentäneet *analogian salliminen syytetyn eduksi sekä in dubio mitius ja in dubio pro reo -säännöt.*

104 Ks. esim. *Lindholm* 1972, 3, ja *SOU* 1953: 17, 122 (verr. *SOU* 1948: 40).

Ks. myös samansuuntaista kannanottoa *Talousvk:n miet:*ssä n:o 12/1971 vp, 3, *HE:*n n:o 128/1970 vp johdosta pohdittaessa esimerkiksi tarkoitetun kvalifioivan seikan sisällyttämistä törkeää huumausainerikosta koskevaan tunnusmerkistöön.

tellä eri tavoin. Mainitsen seuraavassa *asetelmassa β* voimassa olevan oikeutemme tuntemia keinoja.[105]

Aineellisoikeudellisin säännöksin seikasta saatetaan muodostaa:

(I) rangaistavuuden poistava peruste (rangaistavuuden edellytys),

(II) rangaistuksen tuomitsemisesta (tai sitä edeltävästä rikosasian tutkimisvaiheesta) luopumisen eli toimenpiteistä luopumisen peruste,

(III) tuomitun rangaistuksen poistamisen (taikka tuomitun rangaistuksen lieventämisen tai syytteeseenpanosta luopumisen) eli armahduksen peruste,

(IV) rangaistuksen vähentämisperuste,

(V) rangaistuksen laskemisperuste taikka

(VI) vapausrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisperuste tai rangaistuslaitoksesta poistumista koskevan luvan antamisperuste.

Menettelyoikeudellisilla säännöksillä seikasta on muodostettavissa

(VII) syyteoikeuden ja samalla prosessinedellytys.

Asetelmassa luetellut perusteet (tai edellytykset) vaikuttavat ikään kuin *eritasoisesti* tekijän kärsittävään seuraamukseen. Tällaisen eritasoisuuden selvittäminen edellyttää kunkin asetelmassa *β* mainitun perusteen yksityiskohtaista tarkastelua. Ensin teen selkoa siitä, mitä kunkin perusteen olemassaolo merkitsee eli *mitkä* ovat *kunkin perusteen olemassaolon seurausvaikutukset.* Toiseksi pohdin, *minkälaisia* asetelmaan *α* sisältyviä tai niitä vastaavia *seikkoja kunkin perusteen alaan kuuluu.* Toimenpiteistäluopumissäännöstö on esillä sikäli, kuin sen aseman tarkastelu muiden mainittujen säännöstöjen joukossa valaisee sille mielekkäiltä näyttäviä soveltamistilanteita. Kohdissa I, IV—V ja VII tarkoitettujen perusteiden selvittely on jaksoissa b, d—e ja g laajahko, koska niistä lausuttava on erityisen tähdellistä tulkinta-aineistoa.

---

105 Seuraavan keinoluettelon johdosta vrt. *Nousiainen* 1961, 153: »Voidaan päälinjoja ajatellen sanoa, että rikosoikeudessa lainsäätäjän toiminta rikostunnusmerkistön kehittämiseksi, syyntakeisuus-, syyksiluettavuus-, oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteiden vahvistamiseksi, varsinaisten ja sivulatitudien vahvistamiseksi, sekä yleisten mittaamisohjeiden antamiseksi on lainsäätäjän mittaamistoimintaa. ——— Voidaan sanoa, että rikosoikeudessa yleensä kaikki lainsäätäjän toiminta on legaalisten perusteiden säätämistä antisosiaalisten tekojen löytämiseksi, vahvistamiseksi ja tuomitsemiseksi.» Vrt. myös *Anttila—Heinonen* 1971, 220.

Ulkomaisesta oikeuskirjallisuudesta vrt. esim. *Andenaes* 1956, 391 alav. 9, *Krümpelmann* 1966, 45 s., ja *Naucke* 1972, 199.

b. *Rangaistavuuden poistavista perusteista*

b1. Asetelman β kohdassa I tarkoitetut perusteet poistavat teon rangaistavuuden eli rikosoikeudellisen vastuun (rangaistusvastuun). Perusteen ollessa olemassa tekijän ei voi sanoa syyllistyneen rikokseen. Siten on oikeastaan epätarkkaa lukea rangaistavuuden poistava peruste *rikos*tapauksen poikkeukselliseksi tekeviin seikkoihin. Vaikka tekijä ei perusteen vallitessa täytä rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiä, hän saattaa olla esimerkiksi siviilioikeudellisessa eli korvausvastuussa teollaan aiheuttamastaan vahingosta. Korvausvastuun edellytykset on tällöin tietysti tutkittava sitä koskevan oikeuden pohjalta.[106]

b2. Tärkeimmät rikoksen ainesosat eli yleiset *rangaistavuuden edellytykset* on ollut tapana esittää rikosoikeustieteessämme seuraavasti: teon (suhtautumisen) on oltava tunnusmerkistönmukaisesti oikeudenvastainen ja syyntakeiselle tekijälleen syyksi luettava. Joskus tunnusmerkistönmukaisuuden vaatimuksen lisäksi edellytetään teon olevan rangaistuksella uhatun. Ne, jotka eivät sellaista vaatimusta aseta, katsovat tunnusmerkistönmukaisuuden käsitteen sisältävän myös rangaistuksen uhan käsitteen.[107]

Kyseiset rangaistavuuden edellytykset on perinteisesti jaoteltu kahteen pääryhmään: *oikeudenvastaista tekoa (oikeudenloukkausta)* ja tekijän *syyllisyyttä* koskeviin. Tämän jaottelun mukaisesti puhutaan rikoksen objektiivisesta ja subjektiivisesta puolesta, joskus myös objektiivisista ja subjektiivisista tunnusmerkistöntekijöistä.[108] Tällainen kahtiajako on

---

[106] OK:n v. 1972 toteutetun uudistuksen (14. 1. 1972/21) yhteydessä laillistettiin menettelytapa, jonka mukaan rikosasiassa esitetty yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan tutkia tai vaatimuksen käsittelyä jatkaa siviiliprosessuaalisessa järjestyksessä, vaikka asiaa tutkittaessa on käynyt selville, ettei syytteessä tarkoitettu teko ole rikos. Ks. OK 14:11 ja sen tulkinnasta *Halila* 1972, 469.

Aiemmasta oikeuskäytännöstä ks. Halilan samassa kohdassa lausumaa ja lisäksi *Aalto* 1965, 168 ss., ynnä jälkimmäisessä mainittuja KKO:n ratkaisuja.

[107] Ks. esim. *Heinonen* 1966, 3 s., *Honkasalo—R. Ellilä* 1966, 4 ss. ja 30 ss., *Vikatmaa* 1970, 12 ss., ja *Anttila—Heinonen* 1971, 63 ss.

Oikeustieteessämme käytetyt käsitteet ovat paljolti saksalaista perua. Muissa Pohjoismaissa omaksuttu terminologia poikkeaa melkoisesti meikäläisestä: esim. vältetään puhumasta oikeudenvastaisuuden poistavista perusteista tai syyllisyydestä. Ks. kokoavasti *Jareborg* 1969, 345 ss., ja siinä mainittuja lähteitä.

[108] Ks. esim. *Honkasalo—R. Ellilä* 1966, 4 s., ja *Anttila—Heinonen* 1971, 63. Nimenomaan subjektiivisen tunnusmerkistöntekijän käsitettä on käytetty

pelkistävä, ja se on synnyttänyt arvostelua.[109] Puutteistaan huolimatta jaottelu on näyttänyt esitysteknisesti kelvolliselta käytettäväksi tässä tutkimuksessa.

b3. Yhdenlaisesta *oikeudenvastaista tekoa* koskevasta rangaistavuuden poistavasta perusteesta on ollut puhetta edellä (7 §.II.4.a). TLL 6 §:n 1 momenttiin sisältyi sen alkuperäisessä muodossa erityinen rangaistavuuden edellytys »eikä laiminlyönti ole vähäinen». Vastaavat edellytykset eivät ole tuntemattomia myöhemmässäkään, varsinkaan rikoslain ulkopuolisessa lainsäädännössä.

Esimerkiksi metsä- ja uittotyöntekijäin yhteisasunnoista annetun lain (28. 7. 1967/344) 16 §:n 1 momentin mukaan kyseisen lain säännöksiä tai sen nojalla annettujen alemmanasteisten säädösten rikkomisesta on rangaistava sakolla, »jollei teko tai laiminlyönti ole vähäinen». Vastaavat lausumat sisältyvät puutavaranmittauslain (7. 3. 1969/161 33 §:ään (L:ssa 13. 6. 1969/380), kananmunien ylituotantomaksusta annetun lain (29. 12. 1972/872) 21 §:n 2 momenttiin ja maidon ja vehnän markkinoimismaksusta annetun lain (29. 12. 1973/1026) 26 §:n 2 momenttiin.

Selostettuja edellytyksiä suppeampialaisia ovat RL 21 luvun 10 §:ssä (L:ssa 14. 7. 1969/491) ja VesiL 13 luvun 1 §:n 2 momentissa säännellyt. Edellisen lainkohdan mukaan vain sellaisen ruumiinvamman tai sairauden tuottamus on rangaistava, joka ei ole vähäinen. Jälkimmäisen säännöksen mukaan rangaistavuus edellyttää, ettei yksityisen tai yleisen edun loukkaus ole vähäinen.

Kyseisiä rangaistavuuden edellytyksiä voidaan kutsua *negatiivisiksi tunnusmerkistöntekijöiksi.* Tällaisten tunnusmerkistöntekijöiden ero *objektiivisiin rangaistavuuden edellytyksiin* on siinä, että edellisten — muttei jälkimmäisten — on oltava tekijälle syyksiluettavissa.[110] Silloin kun on epäselvyyttä, kummankolajisesta seikasta on kysymys, olettama lienee negatiiviseksi tunnusmerkistöntekijäksi katsomisen puolesta. Objektiiviseksi rangaistavuuden edellytykseksi viittaavaa on se, että

---

eri merkityksissä. Vrt. toisiinsa esim. *Salovaara* 1948, 69 ss., ja *Heinonen* 1966, 103 ss.

[109] Erit. *Jareborg* (1969, 350 s.) on arvostellut rikoksen ainesosien kahtiajakoa objektiiviseen ja subjektiiviseen puoleen. Ks. myös esim. *Salovaara* 1959, 443 ss.

[110] Kotimaan oikeustieteestä ks. esim. *Honkasalo* 1965, 142 s., *Heinonen* 1966, 66 ss., ja *Lahti* 1969 b, 504 alav. 39, sekä ulkomaiden esim. *Hurwitz—Waaben* 1971 (alkup. 1952), 6 s., *Jareborg* 1969, 348, ja *Jescheck* 1972, 418 ss.

seikka on muotoiltu prosessinedellytystä muistuttavaksi tai seikka soveltuu huonosti kriminalisoidun suhtautumisen tunnusmerkiksi; tällä edellytyksellä ei ole suoranaista yhteyttä itse rikolliseen tekoon.[111]

Oikeuskirjallisuudessamme on objektiivisina rangaistavuuden edellytyksinä mainittu esimerkiksi RL 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettu vastavuoroisuus ja RL 39 luvun 1—4 §:ssä tarkoitettu konkurssiin joutuminen.[112] Uudesta lainsäädännöstä on sellaiseksi katsottavissa tavaramerkkilain (10. 1. 1964/7) 39 §:n 3 momentissa tarkoitettu edellytys, jonka mukaan loukkauksen on tapahduttava rekisteröintipäivän jälkeen.

Vertailuna todettakoon voimassa olevaan oikeuteemme sisältyvän lukuisia säännöksiä, joissa jonkin tekijälle haitallisen seuraamuksen määräämisen (tai lieventämisen) pakolliseksi tai harkinnanvaraiseksi edellytykseksi on asetettu, ettei teko ole tietyllä tavalla lievä. Tällaisia seuraamuksia ovat konfiskaatio,[113] ammatinharjoittamisoikeuden menetys,[114] vahingonkorvaus[115] ja hyvityssakko.[116] Samantapaisesti on

---

111 Ks. *Hurwitz—Waaben* 1971, 7.

112 *Honkasalo* 1965, 142, ja *Heinonen* 1966, 66 ss.

113 Ks. radiolaitteista annetun lain (17. 1. 1927/8) 5.1 §:ää ja ValtuusRL 5.1 §:ää (L:ssa 16. 2. 1973/145). Edellisen lainkohdan mukaan radiolaite on julistettava rangaistukseen tuomitsemisen yhteydessä menetetyksi, elleivät asianhaarat ole erittäin lieventävät. Jälkimmäisen säännöksen mukaan kyseisen lain 2 tai 3 §:ssä tarkoitettuun rikokseen syyllistynyt on tuomittava myös menettämisseuraamukseen, »jollei rikkomus ole vähäinen tai asianhaarat muutoin ole lieventävät».

114 Ks. räjähdysvaarallisista aineista annetun lain (19. 6. 1953/263) 13.1 §: »Jos se, . . ., tuomitaan rangaistukseen tämän lain tai sen nojalla annettujen määräysten rikkomisesta, voidaan hänet, mikäli rikkomus ei ole vähäinen, rangaistuksen ohella julistaa määräajaksi menettämään sanottu oikeutensa.»

115 Ks. *HE*:ssä n:o 187/1973 vp, 7, mainittuja lainkohtia. Yhtenä vahingonkorvauksen sovitteluperusteena on useiden säännösten mukaan vahingon aiheuttajan lievä *syyllisyys*. Tässä HE:ssä ehdotetaan yleisen sovittelusäännöksen omaksumista. Säännöstä sovellettaessa olisi yhtenä perusteena vahingon aiheuttajan syyllisyyden aste (*sama*, 13 ja 35). Vrt. jälj. b6-jaksoon.

116 Ks. valtion virkaehtosopimuslain (6. 11. 1970/664) 20.1 §: »Jos 19 §:ssä tarkoitettu menettely on ollut vähäistä tai se on tapahtunut lieventävien asianhaarojen vallitessa, voidaan hyvityssakko jättää tuomitsematta.»

Ks. myös työehtosopimuslain (7. 6. 1946/436) 10 §:ää ja kunnallisen virkaehtosopimuslain (6. 11. 1970/669) 21.1 §:ää.

varoitukseen tuomitsemisen pakolliseksi tai harkinnanvaraiseksi edellytykseksi säädetty teon tietynlainen lievyys.[117]

Oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty huomiota siihen, että tulkitsemalla suppeasti (supistavasti) rangaistavan suhtautumisen määrittelyjä voidaan joissakin tai jopa useimmissa tapauksissa saavuttaa sama tulos kuin säännökseen sisältyvällä nimenomaisella negatiivisen tunnusmerkistöntekijän kuvauksella.[118]

Oikeuskäytännöstämme on osoitettavissa ennakkopäätöksiä, joissa tuottamuksellista virkarikosta koskevaa RL 40 luvun 21 §:ää sovellettaessa ei kaikkia vähäisimpiä virheellisiä menettelyitä ole katsottu virkavirheenä rangaistaviksi.[119]

b4. Laajassa mielessä negatiivisia tunnusmerkistöntekijöitä ovat *oikeudenvastaisuuden poistavat perusteet* eli oikeuttamisperusteet.[120] Lainsäädännölliseltä kannalta on huomion arvoista, että oikeuttamisperusteista on ollut tapana säätää rikoslain yleisessä osassa tai ne ovat olleet tavanomaisoikeudellisesti voimassa periaatteessa kaikkiin rikoksiin. Negatiivisilla tunnusmerkistöntekijöillä tarkoitetaan tavallisesti vain yksittäisiin rikostunnusmerkistöihin sisältyviä seikkoja.

Tässä ei ole aiheellista ruveta tekemään selkoa eri oikeuttamisperusteista. Kiinnitän huomiota vain kahteen niitä koskevaan yleiseen seikkaan. Ensinnäkin tunnusmerkistönmukaisen teon arvioiminen oikeudenmukaiseksi on perustettava lakisääteisiin tai tavanomaisoikeudellisiin

---

117 Ks. RL 40: 21.1: »... tuomittakoon, ellei virhe ole niin vähäinen, että hänen sopii päästä ainoastaan varoituksella, ...»

Ks. myös MerimiesL 65.1 §:ää ja SRL 17.4 §:ää (L:ssa 14. 1. 1972/1). Edellisessä säädetään näin: »Jos rikkomus katsotaan vähäpätöiseksi ja on aihetta olettaa, että hairahtunut on ottava pelkästä varoituksesta ojentuakseen, älköön kurinpitosakkoa määrättäkö.» Jälkimmäinen lainkohta kuuluu seuraavasti: »Varoitus voidaan tuomita, milloin sitä tehdyn rikoksen vähäisyys, rikoksentekijän aikaisempi palvelus ja muut olosuhteet huomioon ottaen on pidettävä riittävänä.» Viimeksi siteeratun säännöksen tavoin on muotoiltu myös kurinpito-ojennusta koskeva SKA 14.2 §.

118 Ks. erit. *Agge* 1969, 335 s., ja *Roxin* 1970, 23 s. Jälkimmäinen viittaa kehittelemäänsä vähäisyysperiaatteeseen (Geringfügigkeitsprinzip), joka hänen mielestään soveltuu useimpiin tunnusmerkistöihin ja jonka mukaan bagatellin luonteiset teot eivät toteuta tunnusmerkistöä. Niin ikään hän viittaa samaa tarkoitusperää palvelevaan sosiaaliadekvanssin (Sozialadäquanz) periaatteeseen.

119 Ks. jälj. 9 §.II.2.b.1.

120 Ks. esim. *Vikatmaa* 1971 a, 142, ja ulkomaisesta kirjallisuudesta *Agge* 1969, 343 s.

poikkeussääntöihin. Näiden sääntöjen on oltava yleisiä: *tekoa ei saa* — muulloin paitsi pakkotilan edellytysten täyttymistä harkittaessa — *katsoa oikeudenmukaiseksi yksittäistapauksellisen intressi-* tai vahinko*vertailun perusteella.*[121]

Oikeuskäsityksissä ja voimassa olevan oikeuden sisällössä tapahtuu siinä suhteessa muutoksia, mitä seikkoja ja miten laajalti hyväksytään oikeudenvastaisuuden poistaviksi perusteiksi.[122] Maassamme esiintyneistä mielipide-eroista voidaan mainita pakkotilasäännöstämme, RL 3 luvun 10 §:ää, koskevat. Oikeuskirjallisuudessamme vähemmistöön jääneen käsityksen mukaan rankaisematta jättämisen tai vähennetyn rangaistuksen tuomitseminen pakkotilassa tehdystä teosta pohjautuu sellaisen teon suurempaan tai pienempään anteeksiannettavuuteen (syyllisyyteen).[123] Rikosoikeustutkijoiden enemmistö on erottanut toisistaan oikeudenmukaisen ja oikeudenvastaisen, mutta subjektiivisista syistä rankaisemattoman tai lievemmin rangaistavan pakkotilateon.[124] Tutkijoiden enemmistön käsitykset eronnevat puolestaan jonkin verran toisistaan siinä suhteessa, miten laajalti tuollaista tekoa on pidettävä oikeudenmukaisena.[125]

Toiseksi esittelen ulkomaisessa rikosoikeustieteessä kannatusta saaneen näkemyksen, jonka mukaan teon *oikeudenvastaisuudessa* — samoin kuin tekijän syyllisyydessä — *on erotettavissa asteita.* Oikeudenvastaisuus on pikemmin jatkumotyyppinen kuin dikotominen.[126] Tämän käsi-

---

[121] Ks. esim. *Honkasalo* 1933, 85 ss., ja *Anttila* 1946, 3 ss., ja muusta pohjoismaisesta kirjallisuudesta esim. *Agge* 1969, 345 ss., (kaikki niissä mainittuine lähteineen). Näissä teoksissa on tehty selkoa vanhemmassa pohjoismaisessa oikeustieteessä kannatetuista teorioista, joiden mukaan oikeudenvastaisuus määräytyy yksittäistapauksellisen intressivertailun perusteella.

Pakkotilan osalta ks. *Anttila* 1946, 13: »Intressien tärkeyttä vertailemalla saatua ohjetta, jolla tosin pystytään selvittämään esimerkiksi pakkotilassa tehtyjen tekojen oikeudenmukaisuus, ei ole lupa yleisesti soveltaa.»

[122] Tekstissä sanottua seikkaa on tähdentänyt *Agge* (1969, 346 ja 348).

[123] Ks. *Forsman* 1930, 125 s. Samoin *Hakulinen* 1965, 285 s.

[124] Ks. *Serlachius* 1909, 95, *Grotenfelt* 1913, 93 s., *Alanen* 1939, 83, *Honkasalo —R. Ellilä* 1966, 50 ss., ja *Anttila—Heinonen* 1971, 80 ss.

[125] Vrt. toisiinsa esim. *Honkasalo — R. Ellilä* 1966, 51, ja *Anttila—Heinonen* 1971, 82.

[126] Opin ensimmäisenä selkeänä esittäjänä on mainittu *Kern* (1952). Myöhemmistä kannanotoista ks. erit. *Krümpelmann* 1966, 27 ss., ja siinä mainittuja lähteitä. Esim. *Jescheck* (1972, 177) on pitänyt po. näkemystä yhtenä aineellisen oikeudenvastaisuuden käsitteen piirteenä.

tyksen mukaan tekoa voi olla mielekästä luonnehtia enemmän tai vähemmän oikeudenmukaiseksi/-vastaiseksi. Sellainen teko, joka melkein täyttää oikeuttamisperusteen edellytykset, on keskimäärin vähemmän oikeudenvastainen kuin teko, johon oikeuttamisperuste ei lähimainkaan sovellu. Esimerkiksi hätävarjelun liioittelussa tehty teko olisi yleensä vähemmän oikeudenvastainen kuin muussa tilanteessa tehty teko.[127]

Lainsäätäjä on saattanut muodostaa kyseisten poikkeuksellisten tilanteiden huomioon ottamiseksi rangaistavuutta (rangaistusta)[128] vähentäviä perusteita. Rikoslakiimme sisältyykin muun muassa hätävarjelun liioittelua koskeva rangaistavuuden vähentämissäännös (RL 3: 9). Samassa pykälässä on lausuttu myös rangaistavuuden poistavan perusteen edellytyksistä: »Jos olosuhteet olivat sellaiset, ettei hän voinut mieltänsä malttaa, häntä ei saa rangaistukseen tuomita.»[129] Huomattakoon, että siteeratussa lainkohdassa on katsottu säädetyn syyllisyyden poistavasta perusteesta (ks. seuraavaa b5-jaksoa).

Yllä oikeuttamisperusteista lausutusta on käynyt välillisesti ilmi kahdenlaisia toimenpiteistäluopumissäännöstön mahdollisia soveltamistilanteita. Teko on saatettu tehdä sellaisten olosuhteiden vallitessa, että ne tyypiltään muistuttavat oikeuttamisperusteen seikastoa, mutta niiden huomioon ottamiseksi ei ole vielä muodostunut tavanomaisoikeudellista sääntöä. Niin ikään teko voi lähes täyttää jonkin voimassa olevan oikeuden tunteman oikeuttamisperusteen edellytykset. Vaikka viranomainen ei kummankaanlaisessa rajatapauksessa katsoisi oikeudenvastaisuuden ja

---

Vrt. *Nousiainen* 1961, 97 alav. 25, jossa torjutaan ajatus oikeudenvastaisuuden jatkumotyyppisyydestä, »kohoamiskelpoisuudesta» (Steigerungsbegriff).

127 Ks. *Kern* 1952, 266 s.

128 Vaikka RL 3 luvun otsikon mukaan luvussa säädetään mm. rangaistavuutta vähentävistä seikoista, on oikeuskirjallisuudessamme ollut tapana puhua rangaistuksen vähentämisperusteista. Vallitsevasta kielenkäytöstä ks. esim. *R. Ellilä* 1950, 32 s., ja *Nousiainen* 1961, 4 ss.

RL 3 luvun otsikossa käytetty nimitys tuntuu kyllä osuvalta silloin, kun asianomainen peruste voi määrätilanteissa kokonaan poistaa teon rangaistavuuden. Rangaistavuudessa voi tällöin sanoa erottuvan asteita. RL 3: 5.2 puolestaan säänteleе tunnusomaisesti rangaistuksen vähentämistä: seuraava aste lievempään suuntaan ei ole rangaistavuuden poistaminen vaan RL 3: 5.3:ssa säännelty tuomitsematta jättäminen. — Oikeustieteessä vakiintunutta kielenkäyttöä vastaavasti puhun jäljempänä rangaistuksen vähentämisperusteista.

129 Voimassa oleva RL 3: 9 on L:ssa 29. 12. 1967/621. Asiallisesti samanlainen säännös sisältyi RL:n alkuperäisasuunkin. Samoin jo *Kom.miet.* 1875: 9, 22 (92 §) ja 193.

siten rangaistavuuden poistavaa perustetta olevan olemassa, se voi katsoa vahvojen syiden puoltavan toimenpiteistä luopumista.

b5. Tekijän *syyllisyyden* käsitteen alaan on uudemmassa oikeuskirjallisuudessa [130] yleisesti sisällytetty *normatiivinen ainesosa* (anteeksiantoperusteiden puuttuminen, moitittavuus) syyksiluettavuuden ja syyntakeisuuden [131] lisäksi. Tähän ainesosaan on perusteltua kiinnittää erityistä huomiota, koska sillä on rangaistavuuden poistavista perusteista ehkä tavallista enemmän yhtymäkohtia toimenpiteistä luopumisen perusteisiin.

Normatiivisen syyllisyyskäsityksen mukaan henkilö voidaan katsoa syylliseksi kiellettyyn suhtautumiseen vain silloin, kun hänen suhtautumisensa on moitittava.[132] Rikosoikeustieteessämme kyseistä ajatusta ensimmäisenä kehitelleen *Honkasalon* mukaan »elävässä elämässä esiintyy poikkeuksellisia tilanteita, jotka siinä määrin järkyttävät ihmisen sielullisen tasapainon, vaikkeivät poistakaan syyntakeisuutta, että normin mukainen suhtautuminen edellyttäisi ominaisuuksia, joita keskimittaisella ihmisellä ei kokemuksemme mukaan ole». Rikoslain yleisessä

---

130 Kotimaisina lähteinä mainittakoon *Honkasalo* 1967 (alkup. 1949), 14 ss., *Hiltunen* 1951, 170 ss., *Nousiainen* 1961, 94 ss. ja 263 ss., *Heinonen* 1966, 102 s., *Honkasalo — R. Ellilä* 1966, 57 ss., *Vikatmaa* 1970, 34 s., ja *Anttila—Heinonen* 1971, 91 ja 101 ss. Ks. myös *Serlachiuksen* (1920, 9 ja 25) rikoslakiehdotuksen 6 luvun 7 §.

Opin uranuurtajana pidetään *Frankia* (1907). Myöhemmästä ulkomaisesta oikeuskirjallisuudesta ks. esim. Hiltusen ja Nousiaisen em. teoksiin sisältyviä lukuisia viittauksia.

131 Niiden mielestä, jotka lukevat syyllisyyteen kuuluvaksi normatiivisen ainesosan, on ilmeisesti ollut luonnollista ymmärtää myös syyntakeisuus syyllisyyden yhteydessä käsiteltäväksi asiaksi. Ks. erit. *Hiltunen* 1951, 215.

Sellaisessa pohjoismaisessa oikeuskirjallisuudessa, jossa ei ole ainakaan erityisemmin tähdennetty kyseistä normatiivista piirrettä, on arvosteltu syyntakeisuuden pitämistä syyllisyyden edellytyksenä tai ainesosana. On katsottu, että syyntakeisuutta on tarkasteltava syyllisyydestä erillään (henkilökohtaisena) rangaistavuuden edellytyksenä tai — kuten Ruotsin rikoskaari edellyttää — rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään kuuluvana kysymyksenä. Ks. esim. *Andenaes* 1956, 92, *Agge* 1961, 164 ss., ja *Aromaa* 1972, 156. Ks myös *Ailio* 1964, 55 s. (verr. *R. Ellilä* 1964, 1111 s.), ja *Anttila—Heinonen* 1971, 91. — RL 3:3:a sovellettaessa tuomio on vapauttava. Ks. *Tirkkonen* 1972 b, 407. (Ed. jaksossa 5 §.I.4.e oleva toteamus huumausainerikoksista tuomitsematta jättämisen mahdollisesta perustumisesta RL 3:3.1:een vastaa *SVT* XXIII B:n epätarkkaa terminologiaa.)

132 Ks. erit. *Frank* 1907, 529.

osassa säänneltyinä tällaisina tapauksina hän pitää rangaistavuuden poistavaa hätävarjelun liioittelua (RL 3: 9) sekä sellaista pakkotilaa, joka ei vaikuta oikeuttamisperusteena rangaistavuuteen (RL 3: 10). Honkasalo katsoo voimassa olevassa rikosoikeudessamme yleisesti omaksutuksi periaatteeksi, että syyllisyysmoite raukeaa ja siten rangaistavuuden edellytys puuttuu, jos keskimääräisihmiseltä ei ole voitu asianomaisessa tilanteessa vaatia norminmukaiseen suhtautumiseen johtanutta motivointia. Tällainen edellytys olisi syyllisyyden poistava kuitenkin »vain joissakin äärimmäisissä tapauksissa». Hänen mainitsemansa esimerkki koskee hädänalaisessa tilassa tehtyä tekoa.[133]

On kyseenalaista, onko oikeuskäytännössämme hyväksytty normatiivista syyllisyyskäsitystä Honkasalon esittämässä laajuudessa. Oikeuskirjallisuudessa ei ole esitetty kantaa tukevia esimerkkejä käytännöstä. Maamme muiden tutkijoiden mielipiteet vaikuttavat yleensä jonkin verran Honkasalon kannanottoja varovaisemmilta.[134] Oikeuttamisperusteista edellä mainittua periaatetta analogisesti soveltamalla voidaan lausua, ettei teon arvioimista syyllisyysmoitteen puuttumisen vuoksi rankaisemattomaksi ole perustettava yksittäistapaukselliseen harkintaan keskimääräisihmisen normaalista motivointikyvystä. Sitä vastoin on selvitettävä, onko esillä olevan kaltaisia tapauksia varten muodostunut tavanomaisoikeudellista *syyllisyyden poistavaa perustetta* (anteeksiantoperustetta).[135]

---

133 *Honkasalo* 1967 (alkup. 1947), 13 ss. Ks. myös *Honkasalo — R. Ellilä* 1966, 60.

134 Ks. erit. *Hiltunen* 1951, 191: »Normatiivisuuden vaatimuksen on saatava yleisen oikeuskäsityksen tunnustus, ennenkuin lainkäyttäjä uskaltaa ottaa tätä askelta näissä ylevää harkintaa, mutta kieltämättä myös suurta varovaisuutta vaativissa tapauksissa. ——— *Mielipide* on sen vuoksi *ennemminkin toivomus de lege ferenda.*» (Kurs. tässä.)

Nousiaisen (1961, 263) mukaan lainsäätäjämme on hyväksynyt normatiivisuuden *mittaamistehtävässä* yleiseksi periaatteeksi, samoin *tunnusmerkistöjen rakentelussa.*

Heinonen (1966, 103) katsoo, että »subjektiivisen tunnusmerkistön» täyttävää tekoa voitaneen pitää moitittavana, *jollei jokin anteeksiantoperuste poista tekijän syyllisyyttä.* Samansuuntaisesti *Anttila—Heinonen* 1971, 91 ja 101.

Ks. vielä *Vikatmaa* 1970, 35: »Mikään ei estä *laajentamasta käytännössä* normatiivisen syyllisyyskäsityksen soveltamista yli rikoslain 3 luvun 9 ja 10 §§:n antamien rajojen.» (Kurs. tässä.)

135 *Anttilan ja Heinosen* (1971, 101) mielestä anteeksiantoperusteiden käyttäminen on vielä harkinnanvaraisempaa kuin oikeuttamisperusteiden. »Kohtuus-

Syyllisyyden poistavaksi perusteeksi on oikeuskäytännössä eräissä tapauksissa hyväksytty *lain tuntemattomuus* (varsinainen oikeuserehdys): tietämättömyys teon rangaistavuudesta.[136] Ainakin niissä tapauksissa jolloin vain tahallisina rangaistavien rikosten osalta on asetettu huolellisuus- (selonotto)velvollisuuden täyttäminen rankaisemattomuuden edellytykseksi, on mielekästä selittää lain tuntemattomuuden poistaneen syyllisyyden eikä tahallisuutta. Tahallisuuteen kuuluvan tietoisuuden vaatimus jäänee täyttymättä pelkän tietoisuuden puutteen vuoksi puutteen syystä riippumatta; huolellisuusvelvollisuuden asettaminen olisi tämän säännön vastaista. Puheena oleville ratkaisuille ominainen kysymyksenasettelu on siis, onko lain tuntemattomuus ollut tekijälle — hänelle asetettavan huolellisuusvelvollisuuden huomioon ottaen — siinä määrin anteeksi annettava, että hänen tekoaan on pidettävä rankaisemattomana. Anteeksiannettavuudelle asetettaneen tällöin samantapaiset vaatimukset kuin arvioitaessa tuottamuksellisen syyksiluettavuuden edellytyksiä: tekijään ei katsota voitavan kohdistaa selonottovelvollisuuden täyttämiseen liittyvää moitetta. Estettä ei liene sille, että tuottamuksellisina rangaistavien tekojen osalta tämän velvollisuuden täyttämiselle ja siten rankaisemattomuudelle asetetaan ankarammat vaatimukset kuin tahallisina rangaistavien tekojen osalta.[137]

---

näkökohdat usein ratkaisevat, voidaanko tekijään suunnata syyllisyysmoite vai ei.»

Toisensuuntaisesti ulkomaisessa rikosoikeustieteessä esim. *Agge* 1969, 351, ja *Jescheck* 1972, 379. Aggen mukaan ruotsalaisessa oikeuskäytännössä on noudatettu mitä suurinta varovaisuutta harkittaessa sellaisen oikeuttamisperusteen (objektiv straffrihetsgrund) olemassaoloa, joka ei nojaudu vakiintuneeseen tieteisoppiin tai oikeuskäytäntöön; *anteeksiantoperusteiden* (subjektiva ursäkter) *osalta käytäntö on ollut jos kohta vieläkin varovaisempi.*

[136] Oikeuskäytännöstä ks. *Vikatmaa* 1970, 212 ss., erit. 274 ss. (yhteenveto). Vikatmaa korostaa useissa kohdin, ettei oikeuskäytännössä ole noudatettu yhtenäistä linjaa esim. siinä mielessä, että judikatuuri olisi luettavissa jonkin erehdysteorian alaisuuteen. Ratkaisuista saatu yleisvaikutelma on Vikatmaan mukaan, että erehdyksen syntytapaan kiinnitetään huomiota ja että tekijälle pyritään asettamaan huolellisuusvelvollisuus.

Jälj. jaksossa 9 §.II.2.c3 mainitsen KKO:n ratkaisuista, joissa oikeuskysymyksessä virheelliseksi menetellyttä virkamiestä vastaan nostettu virkasyyte on hylätty oikeuskysymyksen tulkinnanvaraisuuden vuoksi.

[137] Lausutun johdosta ks. *Vikatmaa* 1970, 277 ss., erit. 309 s. (suosituksia). Vikatmaa huomauttaa, ettei meikäläisessä oikeuskäytännössä ole normierehdyksen tyyppiselle tietoisuuden puutteelle annettu kovin usein merkitystä; hänestä »jos oikeudellista seikkaa koskeva erehdys on todella anteeksiannettava, tulee sille antaa merkitystä». Selvissä normierehdystilanteissa — kun ei ole kysymys oikeus-

Toimenpiteistäluopumissäännöstö on otaksuttavasti omiaan lisäämään normatiivisen syyllisyyskäsityksen kannattajien painottamien seikkojen huomioon ottamista oikeuskäytännössä. Asetelman *a* kohdissa I.B.1—2 luetellut esimerkit koskevat tilanteita, joissa tekijän motivaatiokyky on tavallisuudesta poikkeava. Kohdassa I.B.3 on mainittu lain tuntemattomuus. Se kelpaa oikeusvertailun kannalta sikäli hyvin esimerkiksi, että eri maiden oikeusjärjestyksissä on omaksuttu seuraavia ratkaisuja. Joissakin maissa anteeksi annettavan oikeuserehdyksen vallitessa tehty teko ei ole syyllisyyden puuttuessa rangaistava; lisäksi oikeuserehdys, joka ei ole anteeksi annettava, voi perustaa rangaistuksen alentamisen. Joissakin maissa ei anteeksi annettavan oikeuserehdyksen olemassaolo poista rangaistavuutta, mutta tuomioistuin voi tällöin harkintansa mukaan alentaa rangaistusta tai jättää sen tuomitsematta.[138]

Toimenpiteistä luopuminen tekee kerrotunlaisissa tilanteissa mahdolliseksi sen, ettei ratkaisuvaihtoehtojen seurausvaikutusten välillä ole suurta eroa. Esimerkiksi vaikka hädänalainen tila ei ole niin pakottava, että se sopisi rangaistavuuden poistavaksi perusteeksi, vahvat syyt saattavat puoltaa siinä tilassa olleen tekijän tuomitsematta jättämistä. Sen johdosta, että kummankinlaisen ratkaisun kohteena oleva teko on oikeudenvastainen, ratkaisujen vaikutusten välillä on tavallista vähemmän eroa.[139]

---

erehdyksestä, joka koskee yhteiskunnanvastaisuus-tasolla liikkuvaa tietoisuutta — Vikatmaa asettuu kannattamaan tekstissä sanottua vastaavaa syyllisyysteorian peruslinjaa (kuitenkin on yleislinjan rinnalla sovellettava yksittäistapauksellista tarkastelutapaa).

Ks. myös *Anttila—Heinonen* 1971, 104 s., ja ulkomaisesta oikeustieteestä *Thornstedt* 1956, 113 ss., erit. 163 s.

138 Ensiksi mainituista maista ovat *Thornstedtin* (1956, 66 ss., 73 ss. ja 139) mukaan esimerkkejä Norja ja Saksan liittotasavalta, viimeksi mainituista Tanska ja Sveitsi. Ks. samassa yhteydessä lueteltua lähteistöä samoin kuin *Vikatmaa* 1970, 160 ss. (niin ikään viitteineen).

139 Mainittakoon, että oikeuttamisperusteen vallitessa tehtyä rikostunnusmerkistön täyttävää tekoa vastaan ei ole luvallista käyttää *hätävarjelua*. Sitä vastoin hätävarjelu on sallittu sellaista tekoa vastaan, joka on oikeudenvastainen, joskin subjektiivista syistä rankaisematta jäävä. Ks. esim. *Anttila—Heinonen* 1971, 73 s.

Tahallinen tai tuottamuksellinen henkilö- tai esinevahingon aiheuttaminen voi perustaa *vahingonkorvausvelvollisuuden* silloinkin, kun teko ei ole oikeudenvastainen. Ks. *HE* n:o 187/1973 vp, 35 (2 luvun 1 §) verr. *Lvk:n julk:*uun n:o 3/

b6. Voimassa olevassa lainsäädännössämme on erotettu syyksiluettavuuden ja syyntakeisuuden asteita. *Syyksiluettavuuden* lajeja ovat tahallisuus ja tuottamus. Kummankin osalta on oikeustieteessä esitetty alajaotteluja, ja eräissä rikosoikeudellisissa säännöksissä raskaamman asteinen tahallisuus (dolus directus) tai tuottamus (törkeä tuottamus) on sanktioitu yksinomaisesti tai ankarammin kuin lievemmän asteinen.[140] Rikoslakimme tuntee myös kolme sekä tekijän ikää että hänen henkistä terveyttään koskevaa *syyntakeisuuden* astetta (RL 3: 1—4).[141]

Syyksiluettavuutta koskevina erityisinä rangaistavuuden poistavina perusteina ovat merkille pantavia patenttilain (15. 12. 1967/550) 62 §:n 1 momenttiin ja mallioikeuslain (12. 3. 1971/221) 40 §:n 1 momenttiin sisältyvät. Näiden säännösten mukaan on eräiden lakisääteisten velvollisuuksien sellainen laiminlyönti rangaistavaa, joka on tapahtunut »tahallisesti tai *tuottamuksesta, joka ei ole vähäinen*». Huomattakoon myös esimerkiksi työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain (4. 7. 1963/366) 18 § ja VuosilomaL 19 §:n 2 momentti, joiden mukaan näissä laeissa säädettyjen velvollisuuksien laiminlyönnin on täytynyt johtua muusta syystä kuin maksukyvyttömyydestä.

Ilman (selvää) säädännäisoikeudellista tukea on Ruotsin, Norjan ja Tanskan rikosoikeustieteessä oltu sitä mieltä, ettei miten vähäinen tuottamus tahansa perusta rikosoikeudellista vastuuta.[142] Ruotsin rikoskaarta

---

1970, 17 ja 38 (1 §), sekä *Ltk:n laus:*oon n:o 3/1971, 6 s. Erit. oikeudenmukaiseen pakkotilatekoon liittyvästä vahingonkorvausvelvollisuudesta ks. *Alanen* 1939, 91.

140 Mainitunlaisista rikosoikeudellisista säännöksistä ks. esim. *Honkasalo* 1967, 95 ss., ja *Anttila—Heinonen* 1971, 100 s. Oikeuskirjallisuudessamme esitetyistä säännöistä eri syyksiluettavuuden asteiden erottamiseksi ks. esim. *Honkasalo* 1967, 78 ss., *R. Ellilä* 1968 b, 71 ss., ja *Anttila—Heinonen* 1971, 91 s.

*Kom.miet:*ssä 1875: 9, 12 ss. (52—60 §) ja 177 ss., ehdotettiin lakitekstissä erotettaviksi tahallisuuden ja tuottamuksen eri asteita. Perustelujen mukaan rikollisuuden eri suuruudet riippuvat mm. »rikoksentekijäin erilaisista tahdonvivahduksista». Syyksiluettavuuden asteikollisuutta ovat väitöskirja-arvosteluissaan painottaneet *Salmiala* (1952, 257) ja *Anttila* (1961 a, 798 s.).

141 Syyntakeisuuden asteiden erottelun perusteltavuudesta ks. *Aromaa* 1972, 154 ss. Aromaan mukaan syyntakeisuusmuuttuja samoin kuin muutkin rangaistavuuden arvioinnissa merkitykselliset muuttujat on mielekästä nähdä jatkumoluonteisiksi eikä dikotomisiksi *(sama,* 156).

142 Ks. esim. *Andenaes* 1956, 217, *Erenius* 1971, 84 s., ja *Hurwitz—Waaben* 1971, 245.

valmisteltaessa ehdotuksessa säilyi pitkään määräys, jonka mukaan vähäinen tuottamus olisi yleisesti ollut rankaisematon.[143]

Ensiksi sanotun suuntaisia käsityksiä on esitetty Suomessakin, RL 3 luvun 5 §:n 1 momenttia tulkittaessa. Tulkintojen tueksi on viitattu lainkohdan ilmaisuun »*pikemmin* tapaturmasta, kuin tuottamuksesta» (kursiivi tässä).[144] Suomessa on niin ikään nostatettu kysymys, eikö rikoslakiin olisi lisättävä yleissäännös, jonka mukaan tuottamuksellisista rikoksista ei olisi rangaistava tuottamuksen ollessa vähäisen.[145]

b7. Rangaistavuuden asteista puhuttaessa on syytä panna merkille viime vuosien rikoslainsäädännön osittaisuudistuksissa korostuneesti havaittava pyrkimys *jakaa samaa perustyyppiä olevia rikoksia ryhmiin.* Esimerkiksi vuonna 1972 rikoslakiin sisällytettiin kavallusta, törkeää kavallusta ja lievää kavallusta koskevat rangaistussäännökset. Niin kuin myöhemmässä d-jaksossa tarkemmin selvitetään, tällaisen rikosten ryhmittelyn lisääntyvä omaksuminen osaltaan vähentää rangaistuksen määräämisen ja rangaistavuuden (tunnusmerkistönmukaisuuden) edellytysten harkinnan eroa.[146]

---

[143] Ks. *SOU* 1953: 14, 379, ja myöhemmistä vaiheista (mm. määräyksen poistamisesta) *NJA* II 1962, 19 ss. Ks. myös *Erenius* 1971, 82 ss.

Ruotsin v:lta 1951 olevassa liikennerikoslaissa, varomattomuutta liikenteessä koskevassa säännöksessä, on vastaavanlainen määräys (»och är ej oaktsamheten ringa»). Tämä määräys lienee ollut esikuvana TLL 6.1 §:n alkuperäistä sanamuotoa laadittaessa. Ks. *R. Ellilä* 1958 b, 90 s.

Saksan liittotasavallan rinnakkaisrikoslakiehdotuksessa on seuraavanlainen määräys (16 §:ssä): »Bei geringfügig fahrlässigem Verhalten bleit der Täter straffrei.» Ks. *Alternativ-Entwurf* 1969, 54 s.

[144] Ks. esim. *Kom.miet.* 1875: 9, 180, *Serlachius* 1909, 138, *R. Ellilä* 1968 b, 72, ja *Anttila—Heinonen* 1971, 99.

Ed. b3-jaksossa alav:n 119 kohdalla mainitsemani käytäntö, jossa lieviä virkamiesten virheellisiä menettelyitä ei ole pidetty virkavirheenä rangaistavina, on koskenut RL 40: 21:ssä tarkoitettua *tuottamuksellista* virkarikosta.

[145] Ks. *Helsingin HO:n laus.* 1959. (Lausunnon po. osa on lainattu teoksessa *Hartikainen* 1961, 185 s., alav. 90.)

[146] Sanotun johdosta ks. *Svinhufvud* 1972, 16, jossa lausutun mukaan törkeitä rikoksia koskevien säännösten soveltamisessa ei enää ole kysymys niinkään tunnusmerkistönmukaisuuden tutkimisesta vaan pikemminkin rangaistusten mittaamisperiaatteiden tarkoituksenmukaisesta soveltamisesta. *Takalan* (1972 b, 22) mukaan RL 21 luvun ja v:n 1972 varallisuusrikossäännösten uudistuksen yhteydessä rangaistuksen mittaamisongelmia on siirretty rikostunnusmerkistön toteutu-

c. *Armahduksesta*

c1. Asetelman *β* kohdassa III tarkoitettu armahdus[147] voi HM 29 §:n 1 momentin mukaan olla yksittäinen, tasavallan presidentin määrättävä, tai yleinen (amnestia), (eduskunta)lailla säädettävä. Tasavallan presidentin on ennen armahduspäätöstään hankittava korkeimman oikeuden lausunto. Hän ei kuitenkaan ole sidottu siihen. Presidentti voi armahtamalla »kumota rangaistuksen tahi lieventää sitä». Sitä vastoin hänellä ei ole oikeutta määrätä, että syytettä ei saa nostaa jostakin rikoksesta tai että nostetun syytteen ajaminen on jätettävä sikseen. Viimeksi mainitunlainen, abolitioksi kutsuttu armahdus on toteutettavissa vain eduskuntalain säätämisjärjestyksessä. Lailla säädettävä yleinen armahdus saattaa presidentin määrättävän yksittäistapaukselliseen armahduksen tavoin koskea myös rangaistuksen poistamista tai lieventämistä. — Pidän seuraavassa silmällä yksittäistä armahdusta.

c2. Armahduksella poistetaan lainvoimaisesti *tuomittu* rangaistus tai lievennetään sellaista rangaistusta. Itse tuomiota armahdus ei mitätönnä. Esimerkiksi EhdRangL 2 §:ää tulkittaessa on armahduksen alaisen rangaistuksen katsottu tulleen siinä tarkoitetulla tavalla tuomituksi.[148] RL 6 luvun 4 §:n (L:ssa 17. 11. 1939/402) mukaan rangaistusta, jonka suorittamisesta tekijä on armahdettu joko kokonaan tai osittain, on pidettävä suoritetun veroisena saman luvun 1—3 §:ää sovellettaessa.[149]

Tasavallan presidentin nyttemmässä käytännössä on rangaistuksen poistamisen tai lieventämisen käsite ymmärretty *laajasti*.[150] Rangaistuksella ei ole tarkoitettu vain RL 2 luvun 1 §:ssä lueteltuja vaan myös

---

mista (soveltuvan lainkohdan ja rangaistusasteikon valintaa) koskeviksi ongelmiksi.

Vrt. ed. alav:ssä 128 lausumaani.

147 Armahdusta koskevasta kirjallisuudesta ks. esim. *Forsman* 1930 (alkup. 1893), 653 ss., *Serlachius* 1909, 241 ss., *Merikoski* 1936, 60 ss., *Hakkila* 1939, 124 ss., *Salervo* 1948, *Honkasalo* 1969 (alkup. 1953), 285 ss., *R. Ellilä* 1968 b, 159 ss., ja *Anttila—Heinonen* 1971, 220 ss.

148 Ks. esim. *Anttila* 1960, 32 s.

149 Tarkemmin ks. *Honkasalo — R. Ellilä* 1945, 53 ss.

150 Käytännöstä ks. *Merikoski* 1936, 63 ss., *Salervo* 1948, *Ailio* 1964, 15 alav. 9, *R. Ellilä* 1968 b, 160 s., *Honkasalo* 1969, 289 ss., *Miettinen* 1969, 10 s., ja *Anttila—Heinonen* 1971, 221.

oikeustieteessä rikosoikeudellisiksi turvaamistoimenpiteiksi kutsuttuja seuraamuksia. Armahdus on koskenut muun muassa menettämisseuraamusta *(KKO 1957 II 86)*.[151] Toisaalta oikeuskirjallisuudessa on katsottu, ettei armahdusteitse ole luvallista vapauttaa esimerkiksi vahingonkorvausvelvollisuudesta, oikeudenkäyntikulujen eikä todistajanpalkkioiden maksamisesta; armahduskäytännöstä ei ole tältä osin julkaistu päinvastaisia ratkaisuja.[152]

c3. Lakiin ei sisälly *armahduksen perusteita* koskevia rajoituksia. Oikeuskirjallisuudessamme on huomautettu, että toimenpiteistä luopumisen, rangaistusasteikosta poikkeamisen ja vastaavien joustomahdollisuuksien merkitys tulee pysymään rajoitettuna armahdukseen verrattuna. »Armahdus tarjoaa *yleisen mahdollisuuden joustamiseen,* muut keinot ovat käytettävissä vain erityisissä tilanteissa . . .»[153] (Kursiivi tässä.)

Yllä olevaa konkretisoivana väitteenä pitänee paikkansa, että tasavallan presidentin harkintavalta on *vapaampi* kuin rangaistukseen tuomitsevan tuomioistuimen tai muun seuraamuksesta määräävän viranomaisen sen harkitessa rangaistusasteikon tai -lajin valintaa taikka rangaistuksen määräämistä valitun asteikon sisältä. Ruotsalaista käytäntöä eritelleen *Nelsonin* mielestä sanotun väitteen osuvuutta puoltaa kolme seikkaa. Ensinnäkin rangaistuksen tuomitsemisen ja armahduksesta päättämisen välisenä aikana on saattanut ilmaantua uusia huomion arvoisia asianhaaroja. Esimerkiksi tuomitun elinolosuhteet ovat voineet olennaisesti muuttua taikka laki tai oikeuskäytäntö on huomattavasti lieventynyt tuomion jälkeen. Toiseksi rangaistuksen mittaamista koskevat säännöt eivät sido armahdusviranomaista. Kolmanneksi armahdusviranomainen arvioi tuomitun henkilön tilanteen kokonaisvaltaisemmin kuin rangaistuksen tuomitseva viranomainen. Esimerkiksi edellinen saattaa

---

151 KKO:n myönteiseen lausuntoon oli kyseisessä tapauksessa päädytty äänin 4—1. Ks. myös *KKO 1958 II 30,* jossa tasavallan presidentti vapautti kuolinpesän menettämisseuraamuksesta; KKO oli esittänyt armahdusta puoltavan lausunnon.

R. Ellilän (1968 b, 160) mukaan käytäntö on luonut siinä tavanomaista oikeutta, että armahdus soveltuu myös rikosoikeudellisiin turvaamistoimenpiteisiin.

152 Ks. esim. *Salervo* 1948, 172, ja *Honkasalo* 1969, 292.

153 *Anttila—Heinonen* 1971, 220. Teoksessa mainittuja muita joustamiskeinoja ovat toimenpiteistä luopuminen, vapausrangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen ja rangaistuksen tuomitseminen sovellettavassa lainkohdassa säädettyä rangaistusasteikkoa tai -lajia lievempänä.

kiinnittää huomiota rangaistuksen täytäntöönpanon tuomitun lähiomaisille aiheuttamaan haittaan.[154]

Nelsonin toteamukset pätenevät Suomenkin oloihin. Esimerkiksi sellainen kohtuullistamisnäkökohta, joka mainitaan asetelman *a* kohdassa II.C.2, soveltunee yleisestävyyden ja yhdenvertaisuuden periaatteiden merkitystä painotettaessa hyvin armahduksen (taikka vapausrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisen tai poikkeuksellisen täytäntöönpanon) perusteeksi — ei niinkään esim. rangaistuksen vähentämis- tai laskemisperusteeksi. Armahdus soveltuu myös erittäin törkeän lajisia rikoksia koskevaksi joustomahdollisuudeksi. Se on käyttökelpoinen silloinkin, kun kohtuusratkaisu perustetaan rangaistuksen tuomitsemisen jälkeisiin seikkoihin.

c4. Tasavallan presidentin viime vuosina hyväksymien armoanomusten määrä on ollut alle sata vuotta kohti.[155] Tämä käy ilmi seuraavasta, vuosia 1966—1973 koskevasta asetelmasta:[156]

Vuosi	N	% anomuksista	Vuosi	N	% anomuksista
1966	114	13	1970	79	10
1967	98	11	1971	90	12
1968	62	7	1972	77	11
1969	60	7	1973	72	12

d. Yleistä rangaistuksen vähentämisestä ja laskemisesta

d1. Asetelman *β* kohdissa IV—V mainitut rangaistuksen vähentämis- ja laskemisperuste liittyvät rangaistuksen tuomitsemiseen, rangaistuksen määrän harkintaan (mittaamiseen).[157] Edellinen on rangaistuksen enen-

---

154 *Nelson* 1953, 124 s. ja laajemmin 97 ss. Ks. myös *M. Heuman* 1953, 18 s.

155 Aiempaa armahduskäytäntöä koskevista luvuista ks. *Ignatius* 1929, 310 ja 312 ss., jossa vv. 1926—1927 todetaan armahdetun n. 200 henkeä/vuosi. Ks. myös *Salervo* 1948, 159, jossa luetellaan armahdusanomusten määriä vv. 1936—1947 ja mainitaan anomusten lisääntyneen valtavasti sotavuosina.

Ruotsalaisista tilastoluvuista ks. *Nelson* 1953, 39 ss., ja *Elwin—Heckscher—Nelson* 1972, 117 *(Nelson).*

156 Tiedot on saatu oikeusministeriön kirjaamosta.

157 Seuraavassa lausuttavan johdosta viitattakoon yleislähteenä erit. *Nou-*

tämisperusteen tavoin rangaistuksen *muuttamisperuste*. Tämä tarkoittaa sitä, että rangaistuksen vähentämisperuste vaikuttaa rangaistussäännöksessä normaalitapauksia varten säädettyä rangaistusasteikkoa tai -lajia lievemmäksi muuttavasti (muuntavasti); rangaistus määrätään tällä tavoin muutetun eli normaalista poikkeavan rangaistusasteikon sisältä.[158] Rangaistuksen laskemisperuste on nostamisperusteen tavoin rangaistuksen *määräämisperuste*. Rangaistuksen laskemisperusteen pitäisi vaikuttaa rangaistussäännöksessä normaalitapauksia varten säädetyn rangaistusasteikon sisällä rangaistusta lieventävästi.

d2. Rikoslakiimme ei sisälly rangaistuksen määräämistä koskevaa yleissäännöstä. Sitä vastoin RL 3 luvussa säädetään erinäisistä yleisistä rangaistavuutta (rangaistusta) vähentävistä perusteista. Joissakin, varsinkin vanhoissa rangaistussäännöksissä on säädetty yksittäisiä rikoslajeja koskevista erityisistä rangaistuksen vähentämisperusteista: seikka tai seikat on mainittu tyhjentävästi tai esimerkinomaisesti erittäin lieventävinä asianhaaroina ja niiden varalta on asetettu *privilegioitu (sivu)asteikko*. Tavallisempaa lienee ollut muodostaa tällainen sivuasteikko mainitsematta esimerkkejä sanotunlaisista asianhaaroista.[159]

Uusissa rangaistussäännöksissä, kuten vuonna 1969 uudistetussa RL 21 luvussa ja vuonna 1971 uudistetussa RL 20 luvussa, on omaksuttu samanlaisia ratkaisuja. RL 20 luvussa on huomattavan paljon erittäin lieventävien asianhaarojen varalta muodostettuja privilegioituja asteikkoja; privilegioivista seikoista ei yleensä ole lueteltu esimerkkejä.[160] Vuonna

---

siaisen (1961) väitöskirjaan ja siinä mainittuun runsaaseen lähdeaineistoon. Uudemmasta kotimaisesta oikeustieteestä ks. myös *Honkasalo — R. Ellilä* 1966, 152 ss. ja 167 ss., *Honkasalo* 1969, 166 ss. ja 261 ss., *Anttila—Heinonen* 1971, 187 ss. ja 196 ss., *Takala* 1972 b, ja *Anttila* 1973 b (viimeksi sanottu kirjallisuusluetteloineen).

158 *Candolin* (1957, 104) on voimakkaasti korostanut, että vähentämis- ja enentämisperuste ovat funktioltaan samalla myös laskemis- ja nostamisperusteita. »Då domaren förhöjer straffet in concreto inom en derivat latitud, har han sålunda med reell verkan beaktat en straffskärpningsgrund.» Ks. myös Candolinin samassa yhteydessä mainitsemia lähteitä.

Ks. vielä *Anttila—Heinonen* 1971, 189: »Vähentämisperusteesta huolimatta konkreettinen rangaistus voi muodostua yhtä korkeaksi ja jopa korkeammaksi kuin tapauksessa, johon vähentämisperuste ei ole sovellettavissa.»

159 Ks. esim. *HE*:ssä n:o 23/1972 vp, 3, mainittuja esimerkkejä.

160 *Lakivk:n miet*:ssä n:o 11/1970 vp, 3, *HE:n* n:o 52 johdosta ei tosin pidetä

1972 toteutetun varallisuusrikossäännösten uudistuksen yhteydessä noudatettiin lukuisten rikoslajin osalta periaatetta, että laissa mainitaan esimerkkejä tyypillisistä erittäin lieventävistä asianhaaroista ja muodostetaan kyseisten asianhaarojen vallitessa tehtyä rikosta vastaava *privilegioitu rikostunnusmerkistö*.[161] Jo vuosien 1969 ja 1971 osittaisuudistuksissa noudatettiin vastaavaa periaatetta muodostamalla kvalifioituja tunnusmerkistöjä samaa perustyyppiä olevien rikosten törkeitä tekomuotoja varten.

Samaa perustyyppiä olevien rikosten jakoa ryhmiin, joiden rajojen määrääminen jää viime kädessä tuomioistuimen harkintaan, perustellaan vuoden 1972 uudistusta koskevassa esityksessä siten aikaansaatavalla tuomioistuimen harkintavallan supistamisella. Perusrikosten rangaistusasteikkoja ei tarvitse säätää liian laajoiksi. »Näin tuomioistuimelle rangaistusten varsinaisessa mittaamisessa kuuluvaa harkintavaltaa, joka on merkittävästi vapaampi kuin edellä tarkoitettu rikosryhmän määräämiseen liittyvä harkintavalta, voidaan tarpeen vaatiessa supistaa». Toisesta yhteydestä käy ilmi, että samaa perustyyppiä olevien rikosten jaolla saavutetaan prosessuaalista etua.[162]

---

tyydyttävänä käyttää vanhaa tapaa eli muodostaa omia rangaistusasteikkoja erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtyjä tekoja varten. Syyksi mainitaan se, että RL 21 luvun uudistuksen yhteydessä luovuttiin päinvastaisessa tapauksessa »erittäin raskauttavien asianhaarojen» käyttämisestä. Sanotussa mietinnössä todetaan valiokunnassa harkitun useita ratkaisuvaihtoehtoja. Mitään ei kuitenkaan ollut pidetty täysin tyydyttävänä, joten tarkoituksenmukaisimmaksi katsottiin säilyttää toistaiseksi ilmaisu »erittäin lieventävät asianhaarat». Mietinnössä (samoin seuranneessa eduskunnan vastauksessa) edellytetään kysymyksen selvittämistä perusteellisesti lopulliseen periaateratkaisuun pääsemiseksi.

HE:ssä n:o 23/1972 vp, 3 s., lausutaan, ettei sanonnan »erittäin raskauttavien asianhaarain vallitessa tehty» korvaavaa yhtä sanaa (törkeä) vastaavaa *lyhyttä yleiskäsitettä ole* olemassa ilmaisulle »erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty». »... sellaisessa tapauksessa puhutaan mm. lievästä, vähäisestä tai vähäpätöisestä rikoksesta taikka rikkomuksesta, joilla kaikilla voi olla myös muu merkitys.» Esityksessä suositetaan tällaisten rikosten nimet harkittaviksi kussakin yksittäistapauksessa erikseen.

161 *HE*:ssä n:o 23/1972 vp, 9 ja 16, ehdotettiin vain näpistystä koskevan tunnusmerkistön ja rangaistusasteikon uudelleen muotoilua. Eduskuntakäsittelyn yhteydessä lakiin lisättiin myös kavalluksen ja petoksen lieviä tekomuotoja koskevat säännökset. Perusteluista ks. *Lakivk:n miet.* n:o 4, 2, em. *HE*:n johdosta.

162 *HE* n:o 23/1972 vp, 3 s. ja prosessuaalisesta edusta (rangaistusmääräysmenettelyn kannalta) 9.

Toisaalta vuoden 1972 uudistusesityksen perusteluissa huomautetaan, ettei eri rikoksia koskeviin tunnusmerkistöihin sisältyvien enentämis- ja vähentämisperusteiden ilmaiseminen esimerkein valaistulla yleislausekkeella merkitse asiallista muutosta sellaisissa tapauksissa, joissa erittäin raskauttaviksi tai erittäin lieventäviksi asianhaaroiksi katsotuista seikoista on vanhastaan lueteltu laissa esimerkkejä.[163] Tämän mukaisesti sillä seikalla, onko kerrotuin tavoin muodostettu erityinen tunnusmerkistö vai asteikko, ei ole silloin merkitystä, kun privilegioivat/kvalifioivat seikat on ilmaistu esimerkein valaistuilla yleislausekkeilla.

Sanottua perustelua on syytä verrata siihen muun muassa *Nousiaisen* edustamaan kantaan, ettei tavallisen asteikon ja sivuasteikon välille ole tehtävissä teoreettista eroa. »Lieventävien asianhaarojen edellyttämät tapaukset eivät luonteeltaan eroa tavallisista tapauksista». Nousiaisen mielestä ainakin nimeämättömiin asianhaaroihin perustuva sivuasteikkojärjestelmä on epäonnistunut. Silloin kun jokin nimetty erityisperuste ei anna aihetta sivulatitudin muodostamiseen, on perustelua laatia yksi lavea asteikko kaikkia tapauksia varten.[164] Nousiaisen edustaman kannan mukaan siis ainakin nimeämättömiin asianhaaroihin perustuvan sivuasteikon soveltamisedellytyksiä harkittaessa kiinnitetään huomiota samoihin seikkoihin kuin määrättäessä rangaistusta normaaliasteikon sisältä.[165]

Sekä vuoden 1970 uudistusesityksen perustelujen että Nousiaisen käsityksen mukaista on väittää, että tuomioistuimen harkintavalta on suurempi silloin kun se määrää rangaistusta normaaliasteikon sisältä, kuin silloin kun se päättää esimerkein valaistulla yleislausekkeella varustetun privilegioidun tai kvalifioidun tunnusmerkistön täyttymistä.[166] Sillä, voidaanko tällaista *harkintavallan eroa* pitää voimassa olevan oikeutemme mukaisena, on merkitystä uuden yleisen rangaistuksen vähentämisperus-

---

163 *HE* n:o 23/1972 vp, 4.

164 *Nousiainen* 1961, 159 ss., erit. 159 s. ja 162. Ks. myös siinä mainittuja lähteitä. Samoin vähemmistö *KKO:n laus:*ssa 1968, 22, *HE:*n n:o 68/1966 vp johdosta.

Nousiaista pidättyvämmin *v. Eyben* 1950, 77 ss., erit. 82. v. Eybenkin kyllä toteaa, että tuomioistuimet soveltavat sivuasteikkoa sitä vapaammin, mitä vähemmän lainsäätäjä on määritellyt sen käyttöedellytyksiä.

165 Nousiaisen esittämää vastaavasti on *Serlachius* (1909, 214 s.) todennut, että rangaistuksen tavallisten määräämisperusteiden ja nimeämättömien (asianhaaroiltaan tarkemmin määrittelemättömien) erittäin lieventävien tai raskauttavien asianhaarain välillä ei ole oleellista eroa. Ks. myös *R. Ellilä* 1949 b, 59.

166 Sanotun johdosta ks. myös *Kärkkäinen* 1973, 43, ja *Lehtonen* 1973, 32.

teen (RL 3: 5.2) sekä toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamisalaa tutkittaessa. Pohdin seuraavassa ensin rangaistusta normaaliasteikon sisältä määrättäessä eli (varsinaisessa) rangaistuksen määräämisessä huomioon otettavien seikkojen alaa (d3-jakso). Sitten erittelen, mitkä seikat ovat huomioon otettavia puheena olevien privilegioitujen tunnusmerkistöjen täyttymistä harkittaessa (d4). Laajimmin käsittelen RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin soveltamisedellytyksiä (e).

d3. Samoin kuin yleiset rangaistavuuden edellytykset on yllä b-jaksossa jaoteltu lähinnä *oikeudenvastaista tekoa* tai *tekijän syyllisyyttä* koskeviin, myös *rangaistuksen määräämisessä* huomioon otettavat seikat ovat pääasiassa näitä kahta ryhmää koskevia. Nimenomaan rangaistusta määrättäessä on mahdollista ottaa huomioon oikeudenvastaista tekoa tai tekijän syyllisyyttä koskevia aste-eroja. Ovathan yleisistä rangaistuslajeistamme määräaikainen vapausrangaistus ja sakko sekä erityisistä rangaistuslajeista virantoimitusero kvantitatiivisia erotteluja runsaasti mahdollistavia: vapausrangaistukseen tai virantoimituseroon tuomitaan vaihtelevan pituiseksi ajaksi ja sakkoon vaihtelevan määräisesti.[167]

Tässä ei näytä aiheelliselta ruveta yksityiskohtaisesti tutkimaan, mitkä kaikki *itse rikokseen liittyvät seikat* saattavat tulla laskemis- ja nostamisperusteina kysymykseen rangaistusta määrättäessä. On selvää, etteivät ne varsinkaan oikeudenvastaista tekoa koskevien muuttujien osalta ole kaikissa rikoslajeissa samoja. Asianomaiset rikostunnusmerkistöt antavat ensisijaista johtoa juuri oikeudenloukkauksesta huomion ansaitseviin seikkoihin. Jonkin määräinen analogia määräämisperusteiden tulkinnassa on yleisesti katsottu hyväksyttäväksi. Tällöin on pidetty silmällä lähinnä samantyyppisiä rikoksia. Erityisesti uudessa lainsäädännössä omaksutut ratkaisut kelvannevat puheena olevan analogian pohjaksi.[168]

Oikeuskirjallisuudessamme esitetyn mielipiteen mukaan on rangaistuksen määräämisessä aiheellista yleisesti »antaa seurauksen sijasta enemmän merkitystä teon vaarallisuudelle suojattavan oikeushyvän kannalta».[169] Mielipide edustaa *syyllisyyshakuista ajattelua.* Tämän ajattelun mukainen vaatimus on, että henkilön syyksiluettavuuden on ulotut-

---

167 Tarkemmin ks. RL 2: 2—3 (L:ssa 17. 11. 1939/402), 4 (L:ssa 17. 1. 1969/28) ja 8.

168 Tekstissä esille otetuista kysymyksistä ks. esim. *Anttila* 1973 b, 376 s.

169 Ks. *Anttila—Heinonen* 1971, 200. Hieman varauksellisemmin *Anttila* 1973 b, 377.

tava kaikkiin hänen tekonsa seurauksiin (syyksiluettavuudesta riippumaton seurausvastuu on poistettava). Sanottua pitemmälle menevä vaatimus on, että teon moitittavuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota itse tekoon ja siihen liittyviin olosuhteisiin. Moitittavuuden kannalta ratkaisevanmerkityksinen seikka on teon presumoitu tai abstraktinen vaarallisuus, ei teon aiheuttama konkreettinen vaara eikä varsinkaan vahinko.[170] Rikoslainsäädännössämme toteutettuja syyllisyyshakuisen kehityksen mukaisia uudistuksia on muun muassa, että vuonna 1969 luovuttiin laajalti seurausvastuuperiaatteesta[171] ja että lisääntyvästi on muodostettu vaarantamisrikoksia.[172]

Kerrotusta käy ilmi, ettei syyllisyysmoite ole riippumaton oikeudenvastaisesta teosta.[173] Jopa symptomaattiselle rikoskäsitykselle on katsottu olevan ominaista kiinnittää huomiota ulkoiseen oikeudenloukkaukseen syyllisyyttä selvitettäessä.[174] Kuitenkin syyllisyyden voimakkuuteen tyypillisesti vaikuttavia ovat toisaalta tekijän *tahdon intensiteettiä* ja toisaalta hänen *motivaatiotaustaansa* koskevat seikat (voluntatiiviset ja intellektuaaliset ainesosat). Syyksiluettavuuden lajit, tahallisuus ja tuottamus, (sekä tahallisuuden asteet) eroavat tahdon intensiteetin suh-

---

170 Po. ajattelutavasta ja sen mukaisesta kehityksestä rikosoikeudessa vastakohtana *seuraushakuisuudelle* ks. erit. *Anttila* 1969 ja siinä mainittua runsasta lähdekirjallisuutta sekä *Anttila—Heinonen* 1971, 42 s.

Ulkomaisesta oikeustieteestä ks. esim. *Stratenwerth* 1963, 250 ss., *Krümpelmann* 1966, 93 s., ja *Müller-Dietz* 1967, 10 ss. ja 75 ss. (viitteineen). Näissä lähteissä suhtaudutaan varauksellisesti viimeksi sanotunlaisten vaatimusten hyväksyttävyyteen.

171 Ks. *Anttila* 1969, 632 ss., ja *Lakivk:n miet.* n:o 11/1969 vp, 2, *HE*:n n:o 68/1966 vp johdosta.

172 Ks. *Anttila* 1969, 644 s., ja *Kantola* 1970 a, 377 s.

Kehityksestä, jossa yhä useammissa kriminalisoinneissa ei edellytetä vahingon aiheuttamista, vaan vaaran — jopa vain oletetun vaaran — aikaansaaminen riittää, ks. myös *Jareborg* 1970, erit. 192.

173 Vuorovaikutuksesta ks. esim. *R. Ellilä* 1949 b, 57, jossa lausutun mukaan syyllisyysaste määräytyy mm. oikeudenloukkauksen laajuuden mukaan. Vastaavasti *Honkasalo* 1967, 263: »Rikoksen ulkonaiseen puoleen kuuluva seikka on yleisesti momentti myös rikoksen subjektiivisessa puolessa . . .» Ks. myös *Lakivk:n miet.* n:o 11/1969 vp, 2, *HE*:n n:o 68/1966 vp johdosta.

Ulkomaisesta kirjallisuudesta ks. esim. *Kaufmann* 1954, 199 ss., *Stratenwerth* 1963, 253, ja *Krümpelmann* 1966, 63. Ks. myös *Nousiaisen* (1961, 120) selostamia ulkomaisia mielipiteitä.

174 Symptomaattisesta rikoskäsityksestä ks. esim. *Salovaara* 1948, 8 ss., ja *Honkasalo* 1967, 10, ja niissä mainittuja lähteitä.

teen toisistaan. Motivaatiotaustan osalta ovat huomion arvoisia vastaavat seikat, kuin mistä on yllä b5-jaksossa ollut puhetta syyllisyyden normatiivista ainesosaa (syyllisyyden poistavia perusteita) selviteltäessä. Syyntakeisuuteenkin liittyvät seikat ovat tällöin harkinnassa merkityksellisiä.[175] — Syyllisyyden voimakkuuden arvioinnissa käytettäväksi suositeltu sääntö, jonka mukaan tekijän syyllisyys on sitä suurempi mitä enemmän teko on hänen luonteensa adekvaattinen ilmaus, on mielestäni syystä saanut oikeustieteessä arvostelua osakseen.[176]

Soveltuvatko muut, *rikokseen suoranaisesti liittymättömät seikat* määräämisperusteina huomioon otettaviksi? Tarkoitan asetelman *a* kohtia II.A—C.1 (s. 272). Pohjoismaisesta oikeuskirjallisuudesta on osoitettavissa kaikkien kyseisten kohtien hyväksymistä puoltavia mielipiteitä.[177] Maamme rikosoikeustieteessä on tähdennetty, että *rangaistuksen tulee määräytyä pääsääntöisesti* tai ennen kaikkea *yksittäisteossa ilmenneiden* objektiivisten ja subjektiivisten *asianhaarojen mukaan.*[178]

---

175 Ks. *Kaufmann* 1954, 194 ss., erit. 209, ja *Krümpelmann* 1966, 78 ss. (jälkimmäisessä lähteessä tähdennetään, etteivät po. säännöt ole riittäviä itsetiedottoman tuottamuksen arvioinnissa).

Kotimaisesta rikosoikeustieteestä ks. erit. *Anttila* 1973 b, 377: »Tuomioistuimen joutuessa pohtimaan rikoksentekijän syyllisyyttä on luonnollisesti ensimmäiseksi selvitettävä *tahallisuuden tai tuottamuksen aste, rikoksentekijän mielenlaatu* rikoksen tapahtuessa, *rikollisen tahdon voimakkuus.* On tarkasteltava, missä määrin rikokseen ovat vaikuttaneet *tilapäiset olosuhteet, provokaatio, erityislaatuiset motiivit ja tarkoitusperä.* Tässä vaiheessa on luonnollisesti todettava myös rikoksentekijän syyntakeisuus — — —.» (Kurs. tässä.) Ks. myös *R. Ellilä* 1949 b, 57.

176 Tämän säännön mukaan syyllisyys on sitä pienempi, mitä vähemmän luonteenomainen teko on tekijälleen ja mitä enemmän se johtuu epätavallisista ulkoisista seikoista. Ks. *Honkasalo* 1969 (alkup. 1953), 265 s., ja *Nousiainen* 1961, 100 ss.

Voidaan asettaa kyseenalaiseksi, soveltuuko sääntö tekijän luonteenpiirteitä painottaessaan noudatettavaksi tekosyyllisyyden pohjalle rakentuvassa rikosoikeusjärjestelmässä. Ks. *R. Ellilä* 1949 b, 58, alav. 8, ja *Anttila* 1961 a, 799 ja 805 (verr. *Nousiainen* 1961, 100 ja 267 ss.), sekä ulkomaisesta oikeustieteestä esim. *Jescheck* 1972, 647 alav. 27.

177 Erit. kohdista II.B.2—3 ja II.C.2, joista ei seuraavassa tehdä selkoa, ks. *Hurwitz—Waaben* 1971, 541 ss.

178 Ks. erit. *R. Ellilä* 1949 a, 522, *sama* 1958 a, 375, *Honkasalo — R. Ellilä* 1966, 169, ja *Takala* 1972 b, 24. Ks. myös *Anttila—Heinonen* 1971, 199, jossa katsotaan rikoksen törkeysasteen määrittelyssä vaikuttavan toisaalta oikeudenvastaiseen tekoon ja toisaalta tekijän syyllisyyteen liittyvien seikkojen. Ks. vielä *Anttila* 1973 b, 377 s.

Oikeuskäytännöstämme voidaan osoittaa kohtaan II.B.1 liittyvä tuore ratkaisu *KKO 1973 II 27*, jossa ylin oikeusaste alensi Helsingin HO:n tuomitseman virantoimituseron pituutta »huomioon ottaen sanotussa päätöksessä mainitussa kurinpitomenettelyssä V:lle syytteessä tarkoitetuista teoista jo määrätyn kahden kuukauden virantoimituseron». Tapauksessa siis virkamiehelle tuomittavan virantoimituseron pituutta määrättäessä otettiin huomioon hänelle kurinpitomenettelyssä määrätty virantoimituseron.[179] Ratkaisussa omaksuttu periaate, jonka mukaan tuomioistuin ottaa huomioon rikoksentekijän suorittaman kurinpitorangaistuksen päättäessään sen perustana olleen rikoksen johdosta tuomittavasta rangaistuksesta, on oikeuskirjallisuudessamme yleisesti hyväksytty.[180] Periaatteen lainsäädännölliset ilmaisut sisältyvät SRL 34 §:n 2 momenttiin (L:ssa 14. 1. 1972/1) ja MerimiesL 84 §:ään.[181] *R. Ellilä* on korostanut, että kyseinen kurinpitorangaistuksen huomioon ottaminen on rinnastettava RL 3 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun tutkintavankeuden lukemiseen rangaistuksen vähennykseksi eikä aiemmin suoritettua kurinpitorangaistusta ole pidettävä varsinaisena rangaistuksen laskemis- eikä vähentämisperusteena.[182]

Esimerkkitapausta II.B.1 muistuttaa läheisesti tilanne, jossa tuomioistuin ottaa rangaistuksen määrää harkitessaan huomioon saman rikoksen johdosta veronkorotusmenettelyssä määrätyn veronkorotuksen. Vuonna 1973 ilmestyneessä verorikostoimikunnan mietinnössä pidetään mahdollisena, että tuomioistuimet ovat toimineet tällä tavoin.[183] Käytännölle saadaan analogista tukea VerotusL 121 §:stä.[184] Kun kerran veropetok-

---

179 Vähemmistöön jääneet kaksi oikeusneuvosta olisivat ottaneet huomioon myös virantoimituksesta pidättämisen. Helsingin RO oli katsonut kurinpitomenettelyssä tuomitun rangaistuksen riittäneen syytetyn viaksi luettujen rikosten sovitukseksi eikä ollut tuominnut niistä rangaistusta.

180 Ks. *Granfelt* 1910, 238, *Grotenfelt* 1913, 34, *Kekomäki* 1924, 140, *Kytömaa* 1945, 488, *Tirkkonen* 1969 (alkup. 1948), 56, ja *R. Ellilä* 1949 b, 265 ss.

181 MerimiesL 84 §:n sisällöstä ks. liitteen 1 kohtaa 15.

182 *R. Ellilä* 1949 b, 267.

V. 1972 uudistettu SRL 34.2 § on muotoiltu Ellilän kannan mukaisesti (»... on tuomitusta rangaistuksesta vähennettävä kohtuullinen määrä, jollei ole perusteltua aihetta jättää vähennystä tekemättä tai pitää kärsittyä ... hänen tekonsa täytenä rangaistuksena»). Ks. myös ed. 3 §:n alav:n 60 kohdalta. Vrt. SRL 34.2 §:n aiemman sanamuodon johdosta *R. Ellilä* 1949 b, 267 s.

183 *Kom.miet.* 1973: 31, 34. Otaksuttu seikka selittäisi paikkansa pitäessään osaltaan veropetoksista tuomittujen rangaistusten lievyyttä.

184 VerotusL 121 § on siteerattu liitteen 1 kohdassa 18. Ks. jälj. jaksossa 8 §.III.2.d siitä lausuttavaa.

sesta voidaan tämän pykälän sanamuodon mukaan jättää rangaistukseen tuomitsematta verolautakunnan korotettua veroa teon johdosta, on tulkintasääntöön argumentum a majori ad minorem nojautuen oltava luvallista ottaa veronkorotus huomioon rangaistusta määrättäessä.[185]

Oikeuskirjallisuudessamme on muunkinlaisia tapauksia silmällä pitäen suositeltu, että rikoksentekijälle vastoin hänen tahtoaan määrätty oikeudellinen seuraamus otetaan huomioon seuraamuksen perustana olleen rikoksen johdosta rangaistusta määrättäessä. *Honkasalon* mukaan voinevat rangaistusta lieventävästi vaikuttaa sen lisäksi tuomittavat seuraamukset (kuten konfiskaatio tai elinkeino-oikeuden menettäminen).[186]

Vanhentumissäännösten uudistamista koskevassa lainvalmisteluasiakirjassa katsotaan, että kohdassa II.C.1 mainittu seikka voi vaikuttaa rangaistusta laskevasti.[187] Kohdissa II.A.1—2 lueteltujen seikkojen kelpaavuutta rangaistuksen laskemisperusteiksi on puollettu rikosoikeustieteessämme.[188] Muitakin kuin kohdissa II.A—C.2 esitettyjä näkökohtia on pidetty rangaistuksen laskemisperusteiksi soveltuvina, esimerkiksi tekijän aiempaa moitteetonta käytöstä.[189] Sikäli kuin tarkoitetaan erityisestävyyden painottamista — kuten on asian laita tässä viimeksi mainitussa tapauksessa —, on viimeaikaisessa oikeuskirjallisuudessa kuitenkin ollut havaittavissa torjuvaa suhtautumista. Uusimisriski- tai vaarallisuusennusteeseen perustuvan yksilöidyn rangaistuksen idean on katsottu olevan torjuttavalla tavalla ristiriidassa oikeusturvan vaatimusten toteuttamisen kanssa.[190]

---

185 *Anderssonin* (1973, 186) mielestä olisi säädettävään lakiin otettava nimenomainen säännös, jonka mukaan verorikoksesta rangaistukseen tuomittaessa otetaan huomioon saman rikoksen johdosta määrätty veronkorotus.

186 *Honkasalo* 1969, 267 alav. 7.

Vrt. *Anttila—Heinonen* 1971, 136: »Rikosoikeudellisia seuraamuksia määrättäessä ei yleensä kiinnitetä huomiota muihin rikoksen oikeudellisiin seuraamuksiin ja päinvastoin.» Samalla s:lla suositetaan (de lege ferenda?) kaikkien rikoksiin liittyvien seuraamusten järjestämistä. Seuraamusten kasautumisen haittojen vähentämiseksi esim. rikoksen tosiasiallisten seuraamusten ankaruus olisi otettava lukuun määrättäessä rikosoikeudellisia seuraamuksia. Ks. myös *Lahti* 1972, 290 s., ja *OikM:n lso:n julk.* 17/1973 *(Grönqvist* ym.), 6.

187 Ks. *Lakivk:n miet.* n:o 15/1972 vp, 2, *HE*:n n:o 130/1972 vp johdosta. Samoin *Nousiainen* 1961, 251.

188 Ks. ed. alav:ssä 98 mainittuja lähteitä.

189 Ks. *Nousiainen* 1961, 267 ss.

190 Ks. esim. ed. alav:ssä 89 lueteltuja lähteitä sekä *Takala* 1972 b, 23 s., ja *Anttila* 1973 b, 379 ss.

Edellä esitetystä on ilmennyt rangaistuksen määräämisessä *huomioon otettavien asianhaarojen piirin* olevan *varsin laajan,* esimerkiksi paljon laajemman kuin rangaistavuuden edellytyksiä harkittaessa huomioon otettavien. Yleisestävyyden ja yhdenvertaisuuden periaatteiden kannalta jonkin seikan hyväksymistä rangaistuksen laskemisperusteeksi eikä esimerkiksi oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden poistavaksi perusteeksi puoltaa usein ratkaisujen seurausvaikutuksissa oleva ero. Yllä todetun mukaisesti laskemisperuste vaikuttaa vain normaaliasteikon sisällä rangaistusta lieventävästi, oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden poistava peruste sitä vastoin rangaistusvastuun poistavasti.

d4. Privilegioitujen tunnusmerkistöjen täyttymistä harkittaessa merkityksellisistä seikoista saataneen parhaiten ohjetta vuodelta 1972 olevasta varallisuusrikossäännösten uudistusesityksestä. Tämän uudistuksen tuloksenahan muodostettiin uusia, esimerkein valaistulla yleislausekkeella varustettuja privilegioituja ja kvalifioituja tunnusmerkistöjä. Uudet privilegioidut tunnusmerkistöt ovat lievä kavallus ja lievä petos; vanhastaan olleeseen näpistykseen tunnusmerkistöön tehtiin muutoksia. Näistä kaikissa on käytetty samanlaista tunnusmerkistön kuvaustapaa. Esimerkiksi näpistystä koskeva säännös kuuluu näin: »Jos varastaminen, anastetun omaisuuden arvo tai muut rikoksen teossa ilmenneet tai siihen johtaneet seikat huomioon ottaen, on katsottava vähäiseksi, . . .»[191] Pidän seuraavassa silmällä vain näpistyksen tunnusmerkistöä, mutta selviteltävät näkökohdat lienevät varteen otettavia muihinkin, vastaavasti muotoiltuihin tunnusmerkistöihin nähden.

Esityksen perustelujen mukaan tuomioistuimen olisi suoritettava säännöstä soveltaessaan samanlainen kokonaisharkinta kuin uudistettua törkeän varkauden säännöstä tulkitessaan.[192] Jälkimmäisen säännöksen osalta esityksessä lausutaan, että siinä luetellut seikat tekisivät yleensä, mutta eivät aina, varkauden törkeäksi. Varkautta voitaisiin pitää törkeänä muistakin kuin laissa nimenomaan mainituista syistä. Tällaisten syiden on kuitenkin oltava erityisiä, painavia.[193] Syiden liittymistä rikoksen tekemiseen kuvataan lain perustelussa näin: »Arvosteluun vai-

191 Ks. RL 28:3, 29:3 ja 36:1a (L:ssa 30. 6. 1972/498).

192 *HE* n:o 23/1972 vp, 9.

193 *HE* n:o 23/1972 vp, 8. Nimenomaisesti näin *Heinonen* 1972 b, 469, ja *Svinhufvud* 1972, 16. Vrt. *Hiltunen* 1972, 828: »Laissa on esimerkkitapaukset ja muut tapaukset selvästi asetettu samanarvoisiksi.» *Ailio* (1973, 51, erit. alav. 5) on Hil-

kuttavat seikat voivat liittyä rikoksentekijän henkilöön, itse tekoon, teon kohteena olevaan henkilöön tai omaisuuteen taikka teon seuraukseen».[194] Lakitekstissä sama asia ilmaistaan yleislausekkeella »huomioon ottaen rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat kokonaisuudessaan».

Kuinka hyvin törkeää varkautta koskevasta säännöksestä lausuttu soveltuu näpistystä koskevan lainkohdan tulkintaan? Ensinnäkin lakitekstin sanamuoto puoltaa jokseenkin selvästi käsitystä, että *vain itse rikokseen liittyvät seikat ovat* sen vähäisyyttä arvioitaessa *merkityksellisiä* (asetelmassa *a* kohdat I.A—B). Tosin se, että yleislausekkeessa puhutaan rikokseen johtaneista seikoista rikoksen teossa ilmenneiden seikkojen lisäksi, ei tunnu sanallisesti estävän rikoksentekijän hyvin etäisenkin motivaatiotaustan huomioon ottamista. Näin ollen voidaan kysyä, eikö uusi ilmaisu merkitse hienoista muutosta aiempaan yleislausekkeeseen »muut rikoksen teossa ilmenneet asianhaarat huomioon ottaen» verrattuna. Kysymys on erityisen aiheellinen silloin, kun — niin kuin esityksen perusteluissa — arviointiin vaikuttavien seikkojen katsotaan saattavan liittyä muun muassa rikoksentekijän henkilöön.

Uuden näpistyssäännöksen mukaan on riidatonta, että muutkin rikokseen liittyvät seikat kuin anastetun omaisuuden vähäarvoisuus voivat perustaa säännöksen soveltamisen. Aiemmassa lainkohdassa ollut ja-sana vaihdettiin tai-sanaksi. Sananvaihdosta perustellaan esityksessä sillä, että aiemman lakitekstin mukaan varastamiseen syyllistynyttä ei voitu tuomita näpistyksestä, jos anastetun omaisuuden arvoa ei ollut katsottava

---

tusen edustamalla kannalla, ja samansuuntainen on myös *R. Ellilän* (1973 b, 104) murtovarkauden osalta esittämä käsitys. Ks. myös *Vikatmaa* 1972 b, 143.

Huomion arvoinen on *Heinosen* (1972 b, 470) kanta RL 21 luvun soveltamisesta saaduista kokemuksista: »RL 21 luvun soveltamisen yhteydessä näyttävät tuomioistuimet onnistuneesti ja pidättyväisesti käyttäneet murhaa sekä törkeää pahoinpitelyä koskevia säännöksiä muissa kuin lainsäätäjän nimenomaan mainitsemissa tapauksissa. Toisaalta on kyllä melko kaavamaisesti päädytty törkeään rikokseen aina silloin, kun kysymyksessä on esimerkkiluettelossa tarkoitettu teko.»

RL 21 luvun perusteluissa ei siten kuin varallisuusrikossäännösten uudistuksen esitöissä korostettu, että törkeää rikosta koskevan tunnusmerkistön soveltaminen olisi muissa kuin laissa nimenomaan mainituissa tapauksissa suotavaa vain erityisistä, painavista syistä. Ks. *Lakivk:n miet.* n:o 11/1969 vp, 3, *HE:*n n:o 68/1966 vp johdosta: »Tässä yhteydessä on lisäksi mainittu esimerkkitapauksia, jotka eivät siis ole tyhjentäviä eivätkä myöskään ehdottomia.» Ks. myös vähemmistön mielipidettä *KKO:n laus:*sa 1968, 22, em. *HE:n* johdosta. Yleislausekkeen kirjoitustapa on säilynyt samana.

194 Ks. HE n:o 23/1972 vp, 8.

vähäiseksi.[195] Tämä perusteluissa mainittu tulkinto ei ole selviö. Oikeuskirjallisuudessamme esitettiin aiemman näpistyssäännöksen pohjalta toisenlainen käsitys.[196] Ja-sana on mielestäni — pikemminkin kuin taisana — omiaan ilmaisemaan lainkohdan perusteluissa tähdennettyä kokonaisharkintaa. Uusi sanamuoto viittaa jopa siihen, että anastetun omaisuuden vähäarvoisuus, muissa rikoksen teossa ilmenneissä seikoissa ja rikokseen johtaneissa seikoissa ilmenevä vähäisyys kukin erikseen ja toisistaan riippumatta perustaisi näpistyssäännöksen soveltamisen.[197] Tällainen tulkinto ei liene kuitenkaan säännöksen tarkoituksen mukainen. Säännöstä tulkittaessa on mielestäni selvä pääpaino pantava ilmaisulle »Jos varastaminen... on katsottava vähäiseksi» ja siten päädyttävä tulokseen, jonka mukaan näpistystunnusmerkistön täyttymistä harkittaessa on ratkaisevaa, voidaanko varastamista sen teossa ilmenneitä ja siihen johtaneita seikkoja kokonaisuutena arvosteltaessa pitää vähäisenä.[198]

Privilegioituihin tunnusmerkistöihin kytkeytyvistä, esille otettavista kysymyksistä ehkä tärkein on, kuinka helposti muut puheena olleet seikat kuin anastetun omaisuuden vähäarvoisuus tekevät aiheelliseksi soveltaa näpistyssäännöstä. Törkeää varkautta koskevan lainkohdan perusteluissa esitettyä sääntöä analogisesti noudatettaessa tuollaiset muut seikat tulisivat kysymykseen vain erityisistä, painavista syistä. Tällainen tulkinto ei käsittääkseni ole näpistyssäännöstä sovellettaessa tarkoituksen-

---

195 Ks. HE n:o 23/1972 vp, 9.

196 Ks. *Kekomäki* 1948, erit. 525: »Niinpä myös varastamisen osalta muut rikoksen teossa ilmenneet asianhaarat saattavat tehdä rikoksen niin lieväksi taikka, lain sanoja käyttääksemme, 'vähäiseksi', että sitä on pidettävä näpistämisenä, vaikka anastetun omaisuuden arvo on ylittänyt ajatellun arvorajan.» Samoin (joskin ilmeisesti Kekomäkeä varauksellisemmin) *Honkasalo* 1964, 26 s., ja (varauksettomasti) *Klami* 1972 b, 20.

197 Näin *Majanen* 1973 a, 785.

Samoin *Majanen* (1971, 363 s.) tulkitessaan RL 38:6a.4:n (L:ssa 8. 5. 1964/223) vastaavanlaista ilmaisua »Jos ... rikosta on sen johdosta, että..., taikka rikoksen tapahtuessa vallinneiden olosuhteiden perusteella muutoin pidettävä vähäisenä...». RL 38:6a.4:n tulkinnasta ks. myös Majasen mainitsemia lähteitä.

198 *Heinonen* (1972 b, 480) mainitsee esim. tekotavan voivan perustaa varkautta koskevan säännöksen soveltamisen, vaikka teon kohteen arvo jäisi suhteellisen vähäiseksi. Nimenomaisesti samoin *Hiltunen* 1972, 816, ja *Lehtonen* 1973, 18.

Tämän kannan mukaisesta HO-käytännöstä ks. *Hiltunen* 1972, 816 alav. 30, ja *Kärkkäinen* 1973, 41, 62 s. ja 66.

mukainen. Ensisilmäykseltä epäjohdonmukaiselta tuntuvaa epäsymmetrisyyttä voidaan mielestäni perustella: oikeusturvanäkökohtien valossa on asianomaisen säännöksen esimerkkiluetteloon sisältymätön *seikka syytä hyväksyä helpommin rikoksen privilegioivaksi kuin kvalifioivaksi.*[199]

e. RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetusta rangaistuksen vähentämisestä [199a]

e1. RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun *rangaistusasteikosta tai -lajista poikkeamisen tavallisimmat vaihtoehdot* lienevät seuraavat:[200]

(I) Jos rikoksesta on säädetty yleiseksi päärangaistukseksi vain kuritushuonetta elinkaudeksi, voidaan tuomita määräaikaiseen kuritushuonerangaistukseen siitä säädetyn yleisen asteikon rajoissa, vähimmäisrangaistuksen ollessa kuusi kuukautta kuritushuonetta (RL 2: 2.1).

(II) Jos rikoksesta on säädetty yleiseksi päärangaistukseksi kuritushuonetta elinkaudeksi tai määräajaksi, voidaan tuomita määräaikaiseen kuritushuonerangaistukseen siitä säädetyn yleisen asteikon rajoissa, vähimmäisrangaistuksen ollessa kuusi kuukautta kuritushuonetta (RL 2: 2.1). Kuitenkin mahdollisen erityisasteikon enimmäisrangaistus on ankarin luvallinen rangaistus.

(III) Jos rikoksesta on säädetty yleiseksi päärangaistukseksi vain kuritushuonetta määräajaksi, voidaan tuomita jonkin seuraavista vaihtoehdoista mukaisesti.

(1) Määräaikaiseen kuritushuonerangaistukseen siitä säädetyn yleisen asteikon rajoissa, vähimmäisrangaistuksen ollessa kuusi kuukautta kuritushuonetta (RL 2: 2.1). Kuitenkin mahdollisen erityisasteikon enimmäisrangaistus on ankarin luvallinen rangaistus.

(2) Vankeusrangaistukseen siitä säädetyn yleisen asteikon rajoissa, vähimmäisrangaistuksen ollessa 14 päivää vankeutta (RL 2: 3.1).

(3) Sakkorangaistukseen siitä säädetyn yleisen asteikon rajoissa, vähimmäisrangaistuksen ollessa yksi päiväsakko (RL 2: 4.1).

(IV) Jos rikoksesta on säädetty yleiseksi päärangaistukseksi vain kuritushuonetta määräajaksi tai vankeutta, voidaan tuomita jonkin seuraavista vaihtoehdoista mukaisesti.

(1) Määräaikaiseen kuritushuonerangaistukseen siitä säädetyn yleisen asteikon rajoissa, vähimmäisrangaistuksen ollessa kuusi kuukautta kuritushuonetta (RL 2: 2.1). Kuitenkin määräaikaista kuritushuonerangais-

---

199 Ks. ed. 3-jaksoa, erit. alav:n 103 kohdalla tekstissä ja alav:ssä todettua.

199a RL 3: 5.2:n sisällöstä ks. ed. 1 §.II.1, lainkohta 6.

200 Vrt. seuraavan luettelon johdosta *Lindholm* 1972, 4 s. — *HE*:n n:o 239/1972 vp otaksuttava hyväksyminen vähentää ja muuntelee vaihtoehtoja.

tusta koskevan mahdollisen erityisasteikon enimmäisrangaistus on ankarin luvallinen rangaistus.

(2) Vankeusrangaistukseen siitä säädetyn yleisen asteikon rajoissa, vähimmäisrangaistuksen ollessa 14 päivää vankeutta (RL 2: 3.1). Kuitenkin vankeusrangaistusta koskevan mahdollisen erityisasteikon enimmäisrangaistus on ankarin luvallinen vankeusrangaistus.

(3) Sakkorangaistukseen siitä säädetyn yleisen asteikon rajoissa, vähimmäisrangaistuksen ollessa yksi päiväsakko (RL 2: 4.1).

(V) Jos rikoksesta on säädetty yleiseksi päärangaistukseksi vain vankeutta, voidaan tuomita jommankumman seuraavista vaihtoehdoista mukaisesti.

(1) Vankeusrangaistukseen siitä säädetyn yleisen asteikon rajoissa, vähimmäisrangaistuksen ollessa 14 päivää vankeutta (RL 2: 3.1). Kuitenkin mahdollisen erityisasteikon enimmäisrangaistus on ankarin luvallinen rangaistus.

(2) Sakkorangaistukseen siitä säädetyn yleisen asteikon rajoissa, vähimmäisrangaistuksen ollessa yksi päiväsakko (RL 2: 4.1).

Luetellut kohdat kaipaavat perusteluja. RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin 1 virkkeessä säädetään vapausrangaistusta koskevasta *asteikosta* poikkeamisesta. Tässä virkkeessä luvallistetaan se, että tuomioistuin tuomitsee rangaistussäännöksessä vapausrangaistukselle (kuritushuone- tai vankeusrangaistukselle) säädettyä erityistä vähimmäisaikaa lyhyempään rangaistukseen. Asteikosta poikkeamisesta on kysymys yllä olevissa kohdissa I, II, III.1, IV.1—2 ja V.1.

Se, että selostetussa virkkeessä puhutaan erityisestä vähimmäisajasta, merkinnee, ettei ole sallittua alittaa vapausrangaistuksen lajia koskevaa yleistä asteikkoa: kuritushuonerangaistuksen osalta kuutta kuukautta ja vankeusrangaistuksen osalta 14 päivää vapausrangaistusta.[201] Lisäksi pidän kohdan I osalta ilman nimenomaista määräystä perusteltuna, että silloin kun rikoksesta on säädetty vapausrangaistuksi vain kuritushuonetta elinkaudeksi, on asteikosta poikkeavan rangaistuksen enimmäismääränkin pysyttävä määräaikaista kuritushuonerangaistusta koskevan yleisen asteikon rajoissa (ks. RL 2: 2.1). Sama enimmäismäärää koskeva periaate on omaksuttu RL 3 luvun 2 §:ssä: 15—17-vuotiaana rikoksen tehnyt on tuomittava elinkautisen kuritushuonerangaistuksen sijasta kuritushuoneeseen enintään 12 vuodeksi.

Asteikon erityisminimi on puheena olevan virkkeen mukaan luvallista alittaa kohdissa IV.1—2 ja V.1 tarkoitetulla tavalla silloinkin, kun rikoksesta on säädetty vaihtoehtoiseksi rangaistukseksi sakkoa. Ehkä

[201] Näin *Lindholm* 1972, 4.

poikkeukseton sääntö kuitenkin on, että mikäli sakko on rangaistussäännöksessä määräaikaisen vapausrangaistuksen vaihtoehto, jälkimmäiselle ei ole säädetty erityisminimiä.

RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin 2 virkkeessä säädetään määräaikaista vapausrangaistusta koskevasta *rangaistuslajista* poikkeamisesta. Virkkeessä luvallistetaan se, että tuomioistuin tuomitsee määräaikaisen kuritushuonerangaistuksen sijasta vankeuteen taikka määräaikaisen vapausrangaistuksen (= kuritushuone- tai vankeusrangaistuksen) sijasta sakkoon.[202] Rangaistuslajista poikkeamisen tapauksia ovat kohdat III.2—3, IV.3 ja V.2.

Rangaistuslajista poikkeaminen on sallittu vain silloin, kun rikoksesta ei ole säädetty yksinomaiseksi tai vaihtoehtoiseksi rangaistukseksi kuritushuonetta elinkaudeksi. Tämä käy ilmi lausumasta »Milloin rikoksesta on säädetty vapausrangaistusta *vain* määräajaksi» (kursiivi tässä).[203] Lainkohdassa on jätetty avoimeksi, mikä on vähimmäis- ja mikä enimmäisrangaistus tuomittaessa määräaikaisen kuritushuonerangaistuksen sijasta vankeusrangaistukseen. Olen kohdassa III.2 katsonut RL 3 luvun 2 §:ssä ilmaisunsa saanutta periaatetta analogisesti soveltamalla, että vähimmäisrangaistus on vankeusrangaistusta koskevan yleisen asteikon minimi. Enimmäisrangaistuksen määrittämisessä voi syntyä epäselvyyttä silloin, kun määräaikaisesta kuritushuonerangaistuksesta on säädetty erityisasteikko. Mielestäni erityisasteikon maksimin on muodostettava enimmäisrangaistus rangaistuslajista poikettaessakin: vankeuden määrä saa ex analogia RL 7 luvun 5 §:n 1 momentti olla enintään kuritushuonerangaistuksen erityismaksimi kerrottuna 4/3:lla kuitenkin niin, että vankeusrangaistusta koskevan yleisen asteikon maksimi on joka tapauksessa ylärajana.

e2. Lainkohdan soveltamisen aineelliset edellytykset on ilmaistu seuraavasti: »... ellei yleinen etu muuta vaadi, erityisistä syistä, ...» Säännöksen esitöissä on niukasti valaistu sen soveltamisalaan luettavia tapauksia. Säännöksen todetaan olevan käyttökelpoisen toisaalta silloin, kun *lievimmänkin asteikon mukaisen rangaistuksen tuomitseminen ei vastaisi yleistä käsitystä teon vahingollisuudesta,* ja toisaalta silloin, kun *rikoksentekijän henkilökohtaiset ominaisuudet tai olot ovat huomattavan poikkeukselliset.* Perustelujen mukaan tuomioistuimella olisi vapaampi har-

202 Näin *Lindholm* 1972, 5. Vrt. *Hakulinen* 1973, 1242 alav. 3.

203 Ks. *Lakivk:n miet.* n:o 4/1972 vp, 2, *HE*:n 23 johdosta.

kintavalta sen soveltaessa RL 3 luvun 5 §:n 2 momenttia kuin päättäessä tuomitsematta jättämisestä.[204]

Viimeksi mainittu perustelu kelpaa hyvin lähtökohdaksi ruvettaessa selvittämään lainkohdan soveltamisedellytyksiä. Yleistä etua koskeva vaatimus on yhteinen. RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa sanonta »erityiset syyt» vastaa 3 momentin ilmaisuja »rikos on vähäpätöinen» ja »teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä». Näitä edellytyksiä verrattaessa havaitaan, ettei 2 momentin sanamuodon mukaan *erityisten syiden ole liityttävä* (suoranaisesti) *rikokseen*. Sitä vastoin 3 momentin ilmaisut näyttävät määrittävän rikosta välittömästi koskevia seikkoja (tarkemmin jäljempänä 8—9 §:ssä). Lainvalmisteluasiakirjan lausuma, jonka mukaan tuomioistuimella on vapaampi harkintavalta 2 momenttia kuin 3 momenttia soveltaessaan, on ainakin ensisilmäykseltä momenttien sanamuodollisen tulkinnon mukainen.

Lausumaa voidaan pitää myös momenttien tarkoituksen mukaisena. RL 3 luvun 5 §:n 2 momenttia — toisin kuin 3 momenttia — sovellettaessa syytetty tuomitaan rangaistukseen, joskin asteikoltaan tai lajiltaan lievempään kuin tavallisesti. Sen vuoksi ne yleistä etua koskevat näkökohdat (lähinnä yleisestävyys), jotka ovat momenteissa tarkoitettujen ja muidenkin vastaavien lieventämiskeinojen käyttöä vastaan, ovat painavampia silloin kun keinona on tuomitsematta jättäminen kuin jos keinona on rangaistuksen vähentäminen.[205]

Sanottu on kiistatta voimassa silloin, kun asianomaisessa rikostapauksessa ovat RL 3 luvun 5 §:n sekä 2 että 3 momentissa tarkoitetut rikosoikeudellisen järjestelmän joustokeinot käytettävissä. RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa säännelty rangaistuksen vähentäminen soveltuu tietysti vain silloin, kun rangaistusasteikosta tai -lajista on mahdollista poiketa lievempään suuntaan. Esimerkiksi jos rikoksesta on säädetty yksinomaiseksi tai vaihtoehtoiseksi rangaistukseksi sakkoa, rangaistuslajista ei ole mahdollista poiketa RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla. Sellaista in abstracto ankarasti rangaistavaa tekoa, josta säädettyä ran-

---

204 *HE* n:o 23/1972 vp, 5.

205 *Lindholmin* (1972, 8) mukaan RL 3: 5.2:een sisältyvällä viittauksella yleiseen etuun eli lähinnä yleisestävyyteen ei ole suurta itsenäistä merkitystä. Toisin on hänen mielestään arvioitava RL 3: 5.3:een sisältyvän samanlaisen viittauksen merkitystä.

Yleisen edun käsitteen sisällöstä ks. jälj. 8 §.III.2.

gaistusta voidaan todetussa säännöksessä edellytetyllä tavalla vähentää, koskee siten yksi joustokeino enemmän kuin sellaista lievästi rangaistavaa tekoa, josta säädettyä rangaistusta ei kyetä mainituin tavoin vähentämään.

Kerrotunlaisen asiaintilan vallitessa nousee kysymys, eikö tuollaisen ankarasti rangaistavan teon tapauksessa RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin soveltaminen merkitse suhteellisesti katsoen vastaavanlaista seuraamuksen lieventämistä kuin saman pykälän 3 momentin soveltaminen lievästi rangaistavan teon tapauksessa. Mielestäni ei ole selvää, että tuomioistuimen harkintavallan on syytä olla edellisessä tapauksessa ainakaan huomattavasti vapaamman kuin jälkimmäisessä tapauksessa. Voidaan puoltaa kantaa, ettei jälkimmäisessä tapauksessa lainkohdan 3 momentin soveltamisen perustavien seikkojen tarvitse olla ainakaan merkittävästi painavampia kuin edellisessä tapauksessa lainkohdan 2 momentin soveltamisen perustavien seikkojen.

Tällainen tuomioistuimen harkintavallan tai huomioon otettavien seikkojen *painavuuden* vertaaminen on käytännössä vaikeaa, koska RL 3 luvun 5 §:n 2 ja 3 momentin soveltuvuuden tutkiminen ei silloin kohdistu samaan konkreettiseen rikostapaukseen. Yllä siitä esitetystä, ettei RL 3 luvun 5 §:n 2 momentti ole kaikissa rikostapauksissa käytettävissä, tehtävä tärkein johtopäätös mielestäni onkin, ettei kyseisiin momentteihin mojauduttaessa huomioon otettavien seikkojen *alan laajuudessa* saisi olla periaatteellista eroa. Mikäli eroa on — mihin momenttien sanamuotojen edellä esitetty alustava vertailu viittaa —, lievästi rangaistaviin tekoihin syyllistyvät (RL 3: 5.2:n käytön ollessa poissuljetun) ovat eräällä tavalla muunlaisiin rikoksiin syypäihin nähden huonommassa asemassa rikosoikeudellisen järjestelmän joustokeinojen kohteina. Puhun periaatteellisesta erosta osoittaakseni pitäväni mahdollisena, että lievästi rangaistaviin tekoihin liittyvät, tapauksen poikkeuksellisen lieväksi tekevät seikat saattavat olla keskimäärin erilaisia kuin vastaavat ankarasti rangaistaviin tekoihin liittyvät seikat.[206]

---

206 Esitetyn johdosta vrt. *Lindholm* 1972, 6. Huomautettuaan, että RL 3: 5.2 on ensisijainen RL 3: 5.3:een verrattuna ja että kummankin momentin soveltamisperusteet ovat ainakin osittain yhteisiä, Lindholm kirjoittaa: »Kuitenkin on sellaisia syitä, jotka yleensä voivat tulla kysymykseen vain tuomitsematta jättämisen osalta, *koska rikoksen vähäisyys jo abstraktisella tasolla vaikuttaa oleellisena osatekijänä.* Esimerkkinä tästä voidaan mainita huomaamattomuudesta tehdyt rikokset rikoslain ulkopuolella olevia rangaistussäännöksiä vastaan.» (Kurs. tässä.)

Sanonnan »erityisistä syistä» tulkintaa koskevaa vertailuaineistoa on saatavissa rikoslakiin vuonna 1958 lisätyn 2 luvun 14 §:n 3 momentin esitöistä. Tämän vuonna 1969 kumotun säännöksen mukaan tuomioistuimella oli valta jättää syytetty tuomitsematta kansalaisluottamuksen menettäneeksi, jos se katsoi menetetyksi tuomitsemisen aiheettomaksi rikokseen liittyvät olosuhteet tai muutoin ilmenevät erityiset syyt huomioon ottaen.[207] Hallituksen esittämän säännösehdotuksen mukaan tuomioistuimen olisi täytynyt kiinnittää huomiota, paitsi rikoksen vaikuttimiin ja teko-olosuhteisiin, syytetyn aikaisempaan elämään ja hänen käyttäytymiseensä teon jälkeen.[208] Eduskunnan lakivaliokunnan mielestä ei kuitenkaan »olisi *siinä määrin* kuin hallituksen esityksessä on tapahtunut kiinnitettävä huomiota muihin olosuhteisiin, kuin missä rikos on tehty» (kursiivi tässä), ja se muutti ehdotetun säännöksen sanamuodon edellä selostettua vastaavaksi. Kuitenkin lakivaliokunta katsoi, ettei säännöksen soveltamisedellytyksiä ollut ilmaistava samoin kuin RL 6 luvun 2 §:ssä eli edellyttämällä rikoksen tulleen tehdyksi lieventävissä olosuhteissa. Sanonta »erityisistä syistä» oli valiokunnan mielestä väljempi kuin ilmaisu »lieventävissä olosuhteissa tehty rikos».[209]

RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin valmistelussa mukana ollut *Lindholm* on esittänyt artikkelissaan olennaisesti edellä 1.a-jaksossa olevan asetelman *α* (s. 272) kohtien I—II.C.2 mukaisen luettelon niistä seikoista, jotka saattavat perustaa kyseisen lainkohdan soveltamisen.[210] Myös Ruotsin vastaavan säännöksen antamista edeltäneessä lainvalmisteluasiakirjassa on samankaltainen niitä tilanteita koskeva luettelo, jotka tulisivat kysymykseen säännöstä sovellettaessa.[211] Oikeusvertailun yhteydessä

---

207 Säännöksen tulkinnasta sekä sen sanamuodon ja perustelujen kriittisestä arvioinnista ks. *R. Ellilä* 1958 a ja siinä mainittuja lähteitä.

208 *HE* n:o 121/1957 vp, 2 s.

209 *Lakivk:n miet.* n:o 17/1957 vp, 1, em. *HE*:n johdosta.

R. Ellilän (1958 a, 379) mielestä kansalaisluottamuksen tuomitsematta jättämisen oli joka tapauksessa nojauduttava niihin *yleisiin rangaistuksen määräämisperusteisiin*, joille rikoslakimme rakentuu, eikä »kokonaan epäjuridisiin perusteisiin».

210 *Lindholm* 1972, 6 s.

211 *SOU* 1953:17, 120 ss., verr. *SOU* 1948:40, 7. Jälkimmäisessä virallisselvityksessä ehdotetaan tuollaisen esimerkkiluettelon sisällyttämistä yleistä rangaistuksen vähentämistä ja tuomitsematta jättämistä koskevaan säännökseen. Ks. ed. 6 §.III.1.a.

(6 §.III.1.b—c) on ilmennyt, että useat asetelmassa *a* luetellut seikat ovat Norjassa ja Tanskassa rangaistuksen vähentämisperusteita.

Asetelman *a* kohdan II.C.1 osalta voidaan todeta, että vanhentumissäännösten uudistamista koskevassa lainvalmisteluasiakirjassa katsotaan RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin olevan käytettävissä silloin, kun pitkistä ja kaavamaisista vanhentumisajoista johtuen rangaistukseen tuomitseminen koetaan joissakin yksittäistapauksissa kohtuuttomaksi.[212]

e3. Oikeuskäytännöstä on syytä mainita etenkin korkeimman oikeuden vuodelta 1972 oleva ennakkopäätös (1). Sen lisäksi teen lähemmin selkoa seitsemästä hovioikeuksien ratkaisusta (2—8).

(1) *KKO 1972 II 108.* Tiedonannon otsakkeen mukaan ratkaisussa tuomittiin posti- ja lennätinhallituksen toimistoapulainen jatketusta erittäin lieventävien asianhaarain vallitessa tapahtuneesta virkamiehenä tehdystä kavaltamisesta ja sen salaamiseksi tehdystä väärentämisestä RL 3: 5.2:ta soveltaen sakkorangaistukseen, kun hänen syykseen luettavia tekoja, *huomioon ottaen rikoksen kohteena olleen omaisuuden vähäisen arvon ja hänen virka-asemansa laadun, oli pidettävä lievempinä kuin niitä tekoja, joita RL 40: 7.1:ssä ja 7.3:ssa yleensä tarkoitettiin,* ja viraltapanon ohella tuomittavaa ehdotonta vapausrangaistusta sen vuoksi oli pidettävä kohtuuttoman ankarana seuraamuksena.[213] — Samoin *Vaasan HO p 16. 2. 1973 taltio V/72.*[214]

---

[212] *Lakivk:n miet.* n:o 15/1972 vp, 2, *HE:n* n:o 130 johdosta.

[213] Kaikki oikeusasteet katsoivat selvitetyksi, että toimistoapulainen oli noin vuoden aikana ilman laillista oikeutta pienissä erissä anastanut huostassaan olleita ja virkansa puolesta vastaanottamiaan, muulle henkilökunnalle tapahtuneesta postimerkkien myynnistä kertyneitä varoja yhteensä 200 markkaa. Salatakseen kavaltamisen hän oli väärentänyt pitämäänsä, huostassaan olleita postimerkkejä ja edellä mainittuja varoja koskevaan tilikirjaan postituksessa käyttämiensä postimerkkien määrän todellista suuremmaksi. Sittemmin hän oli korvannut posti- ja lennätinhallitukselle mainitut 200 markkaa.

[214] Tässäkin tapauksessa, jossa posti- ja lennätintoimistossa satunnaisena apulaisena ollut henkilö tuomittiin jatketusta erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa virkamiehenä tehdystä kavaltamisesta ja sen salaamiseksi tehdystä väärän tilitositteen valmistamisesta sakkoon, RL 3: 5.2:n soveltamista puoltavina seikkoina vedottiin rikoksen kohteena olleen omaisuuden suhteellisen pieneen arvoon ja tekijän virka-aseman laatuun.

Tuomittu oli kavaltanut virkansa puolesta hoitamastaan kassasta 1 200 markkaa rahaa sekä kavaltamisen salatakseen valmistanut väärän, erään henkilön talletustiliä koskeneen 1 200 markan määräisen säästöstäottokortin ja esittänyt tämän kortin kassantarkastuksen yhteydessä menotositteena tarkastajalle. Myöhemmin hän oli kavaltanut samasta kassasta 250 markkaa sekä salatakseen tämän kavaltamisen ja ensiksi mainitun kavaltamisen johdosta kassassa olleen 1 200 markan

(2) *Turun HO p 31. 10. 1972 taltio 1096.* Virallinen syyttäjä oli Uudenkaupungin RO:ssa vaatinut ammattikoululaista A:ta ja pinnoittaja B:tä tuomittaviksi rangaistukseen siitä, että nämä olivat ilman laillista oikeutta ottaneet käyttöönsä C:n henkilöauton sekä A kuljettanut autoa ilman ajolupaa ja laiminlyönyt kapealla tiellä kaarteessa käyttää riittävän alhaista nopeutta seurauksin, että auto oli suistunut tieltä ja vaurioitunut. Syyttäjä oli katsonut käyttöönottamisesta siten aiheutuneen erityistä vahinkoa ja oli vaatinut A:n ja B:n tuomitsemista törkeästä moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta. RO katsoi A:n ja B:n menetelleen syytteessä mainituin tavoin, mutta piti auton luvatonta käyttöönottamista sen tapahtuessa vallinneiden olosuhteiden perusteella vähäisenä. Sen vuoksi ja kun A ja B olivat rikokset tehdessään olleet 15—17-vuotiaita RO tuomitsi A:n nuorena henkilönä yhdellä teolla tehdyistä moottoriajoneuvon omavaltaisesta käyttöönottamisesta ja sen kuljettamisesta ilman ajolupaa sekä varomattomuudesta liikenteessä 40 päiväsakkoon ja B:n nuorena henkilönä moottoriajoneuvon omavaltaisesta käyttöönottamisesta 30 päiväsakkoon. Syyttäjä haki muutosta RO:n päätökseen.

HO katsoi päätöksessään, ettei yleinen etu vaatinut A:n ja B:n tuomitsemista vapausrangaistukseen. Kun säädettyä lievemmän rangaistuslajin käyttämiseen sen huomioon ottaen, että *C oli auton käyttöönoton tapahtuessa ollut yhteisellä saunamatkalla A:n ja B:n kanssa ja jättänyt auton lukitsemattomana ja virta-avaimet paikallaan saunan edustalle sekä että A ja B olivat viipymättä korvanneet C:lle auton vahingot kokonaisuudessaan,* oli erityisiä syitä, HO RL 3: 5.2:ta soveltaen tuomitsi A:n nuorena henkilönä yhdellä teolla tehdyistä moottoriajoneuvon törkeästä luvattomasta käyttöönottamisesta, sen kuljettamisesta ilman ajolupaa ja varomattomuudesta liikenteessä 70 päiväsakkoon sekä B:n nuorena henkilönä törkeästä moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta RO:n hänelle tuomitsemaan rangaistukseen.

(3) *Itä-Suomen HO p 21. 11. 1972 taltio 1129/72.* Valkealan KO katsoi virallisen syyttäjän ajaman syytteen johdosta selvitetyksi, että koululainen A ja huoltomies B olivat rikosten tutkinnan takia poliisiasemalla pidätettyinä ollessaan, A rikkomalla ikkunan lasit karannut pidätyshuoneesta ja B kannattelemalla ja tukemalla A:ta tämän mennessä ikkunasta ulos tahallaan auttanut hänet karkuun pääsemään. Sen vuoksi ja kun A ja B olivat teot tehdessään olleet 15—17-vuotiaita, KO tuomitsi heidät nuorena henkilönä tehdyistä, A:n pidätetyn karkaamisesta 50 ja B:n pidätetyn karkuun auttamisesta 30 päiväsakkoon. Sekä syyttäjä että tuomitut hakivat muutosta KO:n päätökseen.

HO lausui päätöksessään, että kyseisistä rikoksista saattoi seurata vain määräaikainen vapausrangaistus. Koska kuitenkin A:n ja B:n *tekojen*

---

vajauksen valmistanut väärän, toisen henkilön talletustiliä koskeneen 1 450 markan määräisen säästöstäottokortin ja esittänyt tämänkin kortin kassantarkastuksen yhteydessä tarkastajalle.

oli katsottava johtuneen heidän ikänsä huomioon ottaen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta ja niitä oli, kun A oli B:n tieten karatessaan tarkoittanut vain poistua lyhyeksi ajaksi poliisiasemalta, jonne hän oli muutaman tunnin kuluttua omasta aloitteestaan palannut, pidettävä lievinä eikä myöskään yleinen etu muuta vaatinut, HO jätti RL 3: 5.2:n nojalla KO:n päätöksen lopputuloksen po. osalta muuttamattomaksi.

(4) *Vaasan HO p 22. 12. 1972 taltio III/190.* Vaasan RO katsoi selvitetyksi, että syytteessä ollut eläkeläinen A oli kuljettanut henkilöautoa alkoholin vaikutuksen alaisena ja ilman asianmukaista ajolupaa sekä laiminlyönyt noudattaa poliisimiehen antamaa pysäytysmerkkiä. Sen vuoksi ja kun A oli 3 vuoden uusija RO tuomitsi A:n rikoksen uusijana yksin teoin tehdyistä moottoriajoneuvon kuljettamisesta alkoholin vaikutuksen alaisena ja ilman asianmukaista ajolupaa sekä poliisin antaman pysäytysmerkin noudattamatta jättämisestä 3 kuukaudeksi vankeuteen sekä eräisiin muihin seuraamuksiin. A haki muutosta RO:n päätökseen.

HO hankki lääkintöhallituksen lausunnon A:n mielentilasta po. tekojen tapahtuma-aikaan ja muutti RO:n päätöstä seuraavasti. Koska A:n oli katsottava po. rikokset tehdessään olleen täyttä ymmärrystä vailla sekä kun RO:lle esitetyn *psykiatrian erikoislääkärin antaman todistuksen mukaan A:n sairauden luonteen ja hänen edellisen vapausrangaistuksensa sovittamisesta saatujen kokemusten perusteella oli todennäköistä, että A:n terveydentila vankilaoloissa huononisi siinä määrin, että sairaalahoito tulisi hänen kohdallaan välttämättömäksi,* eikä yleinen etu vaatinut vapausrangaistuksen käyttöä, HO tuomitsi enemmistöpäätöksellä A:n täyttä ymmärrystä vailla olevana yksin teoin tehdyistä moottoriajoneuvon kuljettamisesta alkoholin vaikutuksen alaisena rikoksen uusijana sekä moottoriajoneuvon kuljettamisesta ilman asianmukaista ajolupaa ja poliisimiehen antaman pysäytysmerkin noudattamatta jättämisestä RL 3: 5.2:ta soveltaen 70 päiväsakkoon. Vähemmistöön jäänyt jäsen oli po. päätöksen osalta samaa mieltä kuin RO.

(5) *Vaasan HO p 16. 2. 1973 taltio IV/334.* Jyväskylän RO katsoi virallisen syyttäjän ja asianomistaja A:n ajamasta syytteestä selvitetyksi, että eristäjä B oli yhdessä C:n kanssa ilman otollista aihetta hiipinyt A:n hallinnassa olleeseen huvilarakennukseen. Samalla kun HO tuomitsi C:n vapausrangaistukseen se tuomitsi B:n, joka oli kärsinyt uusimissäännösten mukaan huomioon otettavaa vapausrangaistusta alle vuoden, RL 24: 1.3:ssa tarkoitetusta kotirauhan rikkomisesta 3 kuukaudeksi vankeuteen ja menettämään ehdonalaisen vapautensa. B haki muutosta RO:n päätökseen.

HO muutti päätöstä seuraavalta osin. *Koska C oli uskotellut B:lle ja samassa seurassa olleelle neitoselle, että tunkeutumisen kohteena ollut huvila kuului hänen veljelleen, ja koskei n. 1½ tuntia kestäneestä oleskelusta huvilassa ollut aiheutunut A:lle, kun B:n tarkoituksena oli ollut vain seurustella mainitun neitosen kanssa huvilassa, vahinkoa tai vaaraa,* B tuomittiin RL 3: 5.2:een nojautuen kotirauhan rikkomisesta 30 päiväsakkoon. B:tä ei määrätty menettämään ehdonalaisia vapauksiaan.

(6) *Itä-Suomen HO p 16. 3. 1973 taltio 1403/72.* Kymin KO katsoi selvitetyksi, että syytteessä ollut maanviljelijä A oli tahallaan sytyttänyt tuleen vaimonsa B:n kanssa yhteisesti omistamansa heinäladon ja siinä olevat heinät seurauksin, että ladon poikkipiena ja vähäinen määrä heiniä oli palanut B:n yhdessä lastensa kanssa saatua tulipalon sammutetuksi. Sen vuoksi ja kun A heinät tuleen sytytettyään oli heti kiirehtinyt ilmoittamaan palon sytyttämisestä B:lle sekä soittanut poliisille ja puheena olevan rikoksen niin ollen oli katsottava tapahtuneen asianhaarojen ollessa erittäin lieventävät, KO tuomitsi A:n erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä murhapoltosta 5 kuukaudeksi vankeuteen. Sekä syyttäjä että A hakivat muutosta KO:n päätökseen.

HO katsoi A:n muutoksenhakemuksen antavan aihetta muuttaa päätöstä. Koska A:n syyksi luettua rikosta mm. sen huomioon ottaen, että *tuleen sytyttäminen oli tapahtunut ylirasitustilasta johtuneena seurauksena teon laatuun nähden epätavallisesta syystä, oli pidettävä lievempänä kuin sitä tekoa, jota RL 34: 4.1:ssä yleensä tarkoitetaan,* A tuomittiin tämän lainkohdan ja RL 3: 5.2:n nojalla erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä murhapoltosta 1 kuukaudeksi vankeuteen.

(7) *Vaasan HO p 14. 9. 1973 taltio II/135.* Seinäjoen KO katsoi virallisen syyttäjän ajamasta syytteestä selvitetyksi, että koululainen A oli yleisellä tiellä kuljettanut rekisteröimätöntä ja varusteiltaan puutteellista moottoripyörää alkoholin vaikutuksen alaisena ja ilman asianmukaista ajolupaa. Sen vuoksi ja kun A oli teot tehdessään ollut 15—17-vuotias KO tuomitsi A:n nuorena henkilönä yksin teoin tehdyistä moottoriajoneuvon kuljettamisesta alkoholin vaikutuksen alaisena ja ilman asianmukaista ajolupaa sekä varusteiltaan puutteellisen ja rekisteröimättömän moottoriajoneuvon kuljettamisesta ehdollisesti 2 kuukaudeksi vankeuteen sekä eräisiin muihin seuraamuksiin. A haki muutosta KO:n päätökseen.

Koska kuljettaminen oli tapahtunut hiljaista vauhtia käyttäen, lähinnä remonttileikkikaluna pidetyllä, A:n ja hänen tovereidensa ajettavaan kuntoon saattamalla moottoripyörällä paikalla, jossa muu liikenne tekohetkellä oli ollut vähäistä ja koska näissä olosuhteissa lievänä pidettävän teon lisäksi oli katsottava aiheutuneen nuoruudesta johtuneesta ajattelemattomuudesta, HO RL 3: 5.2:ta soveltaen lievensi A:lle tuomitun rangaistuksen 40 päiväsakon sakoksi.

(8) *Helsingin HO p 4. 12. 1973 taltio 1575.* Helsingin RO katsoi selvitetyksi, että syytteessä olleet kauppias A, liikkeenharjoittaja B, kauppias C ja varastomies D olivat useita kertoja ottaneet vastaan varastetuiksi tietämiään elintarvikkeita taikka osallistuneet niiden kuljettamiseen, varastoimiseen tai edelleen myymiseen. Kun A:n, B:n, C:n ja D:n tekojen siihen nähden, että he olivat elintarvikeliikkeiden harjoittajina jatkuvasti ottaneet vastaan varastettua tavaraa siten mahdollistaen anastajien laajamittaisen rikollisen toiminnan, oli katsottava tapahtuneen erittäin raskauttavien asianhaarain vallitessa sekä kun A ja D olivat 1 vuoden uusijoita, RO tuomitsi heidät kaikki erittäin raskauttavien asianhaarojen val-

litessa tehdystä jatketusta varastetun tavaran kätkemisestä, A:n rikoksen uusijana 1½ vuodeksi, B:n 1 vuodeksi, C:n ehdollisesti 11 kuukaudeksi ja D:n rikoksen uusijana 1 vuodeksi kuritushuoneeseen. Sekä syyttäjä että tuomitut hakivat muutosta päätökseen. Syyttäjä vaati muutoksenhakemuksessaan A:n, B:n, C:n ja D:n tuomitsemista rangaistukseen tavanomaisesta varastetun tavaran kätkemisestä.

HO:n mielestä A, B, C ja D olivat ottaneet varastetun tavaran kätkemisen ammatikseen. Heidän syykseen luettavia *tekoja oli, huomioon ottaen rikoksen kohteena olleiden yksittäisten tavaraerien verraten vähäiset arvot, pidettävä lievempinä kuin niitä tekoja, joita RL 32: 3:ssa yleensä tarkoitetaan,* ja tässä lainkohdassa alimmaksi rangaistukseksi säädettyä 2 vuoden kuritushuonerangaistusta oli sen vuoksi pidettävä kohtuuttoman ankarana seuraamuksena. Kun yleinen etukaan ei vaatinut niin ankaran rangaistuksen tuomitsemista, HO RL 3: 5.2:ta soveltaen tuomitsi A:n, B:n, C:n ja D:n ammattimaisesta varastetun tavaran kätkemisestä, A:n rikoksen uusijana 1 vuodeksi 10 kuukaudeksi, B:n 1½ vuodeksi, C:n ehdollisesti 1 vuodeksi ja D:n rikoksen uusijana 1 vuodeksi 2 kuukaudeksi kuritushuoneeseen. — Osa tuomituista on ilmoittanut tyytymättömyyttä HO:n päätökseen.

Ratkaisuselosteista havaitaan, että RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuina erityisinä syinä on pidetty useita asetelmassa *a* (s. 272) lueteltuja tai niihin rinnastettavia seikkoja. Merkille pantavaa on, että muissa paitsi 4-, 6- ja 8-tapauksessa on mainittu kaksi erityistä syytä; RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa puhutaankin monikossa erityisistä syistä.

Jos jätetään 4-tapaus ottamatta lukuun, tämän lainkohdan soveltaminen — rikostapauksen poikkeuksellisuus — on ratkaisuissa perustettu joko yksinomaan tai osaksi rikokseen suoranaisesti liittyvillä seikoilla. Tapauksissa 1 ja 8 seikat koskevat perustelujen mukaan *oikeudenvastaista tekoa:* rikoksen kohteena olleen omaisuuden vähäistä arvoa (1 ja 8) ja virka-aseman laatua (1).

Tapauksissa 3, 5 ja 7 on viitattu sekä oikeudenvastaista tekoa että tekijän *syyllisyyttä* koskeviin seikkoihin. Edellisiin kuuluu se, että karkaaminen oli alun pitäen ajateltu lyhyeksi (3), että rikoksesta ei ollut aiheutunut asianomistajalle vahinkoa tai vaaraa (5) ja että rikoksesta oli aiheutunut vähän vaaraa yleiselle liikenneturvallisuudelle (7). Syyllisyyden poikkeuksellisen lieväksi tekevä seikka on tapausten 3 ja 7 osalta se, että rikos oli aiheutunut nuoruudesta johtuvasta ajattelemattomuudesta. Tapauksen 5 perusteluista saa käsityksen, että tuomitun on katsottu erehtyneen suostumuksen olemassaolosta; erehdys on tapahtunut siten, että

tuomittu on luullut saaneensa pätevän suostumuksen huvilarakennukseen hiipimiseen.[215]

Tapauksessa 2 lausuma, että auton käyttöönotto oli tapahtunut tuomittujen ja asianomistajan yhteisellä saunamatkalla ja että asianomistaja oli jättänyt auton lukitsemattomana ja virta-avaimet paikalleen saunan edustalle, osoittaa käyttöönottamiseen olleen tavallista voimakkaamman ulkoisen kiihokkeen.[216] Tuomituilla oli ehkä ollut syytä otaksua, ettei asianomistaja olisi käyttöönottamista vastaan.[217] Se, että käyttöönottamisesta on ylipäänsä nostettu syyte, selittyy ehkä paljolti sillä, että auton

---

215 Vrt. oikeuskirjallisuudessa puolletuun kantaan, jossa tällaisen suostumuksesta erehtymisen on katsottu poistavan tekijän tahallisuuden. Ks. *Anttila* 1946, 84 s.: esimerkkinä suostumusta koskevasta tekoerehdyksestä mainitaan tapaus, jossa tekijä on rikkoessaan toisen omistaman esineen luullut tekevänsä tämän loukatun suostumuksin. Ks. myös esim. *Thornstedt* 1956, 285: »Beträffande putativt samtycke synes sålunda misstag om en persons befogenhet att ge samtycke ... böra betraktas som oegentlig rättsvillfarelse ...»

Kokoavasti oikeuttamisperusteen olemassaolosta erehtymisestä ks. *Vikatmaa* 1970, 327 ss. (viitteineen). Vikatmaan mukaan yleinen ratkaisumalli oikeuttamisperusteen erheellisen olettamisen tapauksissa katsoo tahallisuuden poistuvan. Teko voi olla tuottamuksellisena rangaistava, jos erehdys perustuu tekijän huolimattomuuteen (*sama*, 331). Vrt. kuitenkin saman s:lla 329 olevaan lausumaan, jonka mukaan rankaisemattomuuden edellytyksenä on oikeuttamisperusteen olemassaolosta erehtymisen syntyminen anteeksiannettavalla tavalla. Tämä lausuma jättää avoimeksi, onko Vikatmaan mielestä tahallisuudenkin poistumisen edellytyksenä tällainen erehtymisen anteeksiannettavuus. Po. tapausta ratkaistaessa on saatettu näin katsoa ja päätyä tulokseen, ettei tuomitun erehtyminen ole syntynyt tahallisuuden poistavalla anteeksi annettavalla tavalla.

216 *Honkasalon* (1969, 267) mukaan on syyllisyyden määrään vaikuttavana seikkana otettava rangaistusta määrättäessä huomioon tekoon johtaneen ulkoisen kiihokkeen laatu. »Jota suurempi on kiihokkeen synnyttämä viettelys tekoon, sitä vähemmän siihen lankeaminen on osoitus tekijän sisäisen yhteiskunnanvastaisuuden voimasta; ja päinvastoin.»

217 Tällaisesta oletetun suostumuksen oikeuskuviosta ks. *Anttila* 1946, 183 ss. Anttila ei katso oletetun suostumuksen poistavan teon oikeudenvastaisuutta silloin, kun teko tapahtuu tekijän omaksi hyödyksi tai kolmannen henkilön eduksi. Hän kuitenkin katsoo, että useissa tapauksissa (esim. varkauden ja näpistyksen osalta) rikokselle ominaiseen tahallisuuteen kuuluu, että tekijä tietää loukatun olevan tekoa vastaan (*sama*, 188).

Myöskään esim. *Agge* (1969, 422 ss.) ei hyväksy oletettua suostumusta suostumukseen rinnastettavaksi oikeuttamisperusteeksi. Tapauksessa 2 tarkoitetun kaltaisissa tilanteissa ovat Aggen mukaan sovellettavissa syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännökset (*sama*, 428 s.).

luovuttaminen ajolupaa vailla olevan kuljetettavaksi on rangaistava (TLL 5.1 §; L:ssa 6. 6. 1969/366). Tapauksessa 6 on perusteluna viitattu tekijän motivaatiotaustaan: tuleen sytyttäminen oli aiheutunut epätavallisesta syystä. Nämä seikat lieventävät syyllisyyttä.

Tapauksen 2 selosteesta käy ilmi, että erityisenä syynä on pidetty myös rikokseen suoranaisesti liittymätöntä seikkaa: tuomitut olivat viipymättä korvanneet asianomistajalle aiheuttamansa vahingon. Tapauksessa 6 on kihlakunnanoikeuden erittäin lieventävänä asianhaarana mainitsema tuomitun oma-aloitteinen toiminta rikoksensa haittavaikutusten vähentämiseksi saattanut osaltaan johtaa RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin soveltamiseen.[218] Tähän pykälään nojautumisen taustana on 4-tapauksessa näyttänyt perustelujen mukaan olleen yksistään rikokseen suoranaisesti liittymätön kohtuusseikka, tuomitun huono terveydentila.[219]

e4. Edellä esitetyn nojalla katson, että samat rikokseen suoranaisesti liittymättömät seikat kuin mitkä on luvallista ottaa laskemisperusteina huomioon rangaistusta määrättäessä (ks. d3-jaksoa) kelpaavat RL 3 luvun

---

[218] HO:n päätöksessä on tällaisen tulkinnon mahdollistava ilmaisu »muun muassa». —

Oikeuskäytännöstä, jossa murhapolttosäännöksen soveltamisen on katsottu johtaneen kohtuuttomaan tulokseen, voidaan mainita *KKO 1964 II 75*. Siinä KKO esitti tasavallan presidentille, että syytetylle tuomittu vapausrangaistus armosta lievennettäisiin 2 vuodeksi kuritushuonetta. Selvitetyksi katsottu murhapoltto oli seuraavanlainen.

Syytetty oli tahallaan sytyttänyt tuleen omistamansa asuin- ja liikerakennuksen, jossa oli sijainnut myös postiasema, seurauksin, että tuli oli levinnyt pitkin tuvan seinää välikattoon asti, ennen kuin se paikalle saapuneiden henkilöiden toimesta oli saatu sammumaan, sekä että syytetyn vaimolle kuuluneita vaatteita ja muuta irtainta omaisuutta oli tuhoutunut ainakin 70 markan arvosta. Kaikki oikeusasteet tuomitsivat murhapoltosta 4 vuodeksi kuritushuoneeseen; se on RL 34: 2.1:n minimirangaistus.

Lindholm (1972, 7) viittaa RL 3: 5.2:n soveltamisesimerkkinä tähän KKO:n ratkaisuun.

[219] Tämän seikan huomioon ottamisen tueksi on voitu vedota ed. alav:n 204 kohdalla selostettuun säännöksen esityön lausumaan »kun rikoksentekijän henkilökohtaiset ominaisuudet tai olot ovat huomattavan poikkeukselliset».

Vrt. ed. c4-jaksoon, jossa olen ollut varauksellinen rikoksentekijän tekoon suoranaisesti liittymättömän vanhuuden tai sairauden (asetelmassa *α* kohta II.C.2) huomioon ottamiseen rangaistusta mitattaessa. Po. 4-tapauksessa tekijän sairauden on kyllä katsottu vähentäneen hänen syyntakeisuuttaan jo rikosten tekohetkellä.

5 §:n 2 momentissa tarkoitetun rangaistuksen vähentämisen perusteiksi. Vastaava huomioon ottaminen ei yllä d4-jaksossa lausutun mukaan liene sallittua esimerkein valaistulla yleislausekkeella varustettujen, kokonaisarvostelua edellyttävien privilegioitujen tunnusmerkistöjen täyttymistä harkittaessa. RL 3 luvun 5 §:n 2 momenttiin nojautumiseen voi siten ilmetä tarvetta tällaista tunnusmerkistöä vastaavan *perus- tai kvalifioidun tunnusmerkistön käsittävää säännöstä sovellettaessa.* Esimerkiksi seuraamusten kasautumista ei voitane ottaa huomioon harkittaessa, minkä lajisesta varkaudesta on tuomittava. Sitä vastoin sanktiokumulaatio kelvannee tietyin edellytyksin RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetuksi erityiseksi syyksi kunkin lajista varkautta koskevaa säännöstä sovellettaessa. — Sanottu ei d2-jaksossa esiin tuodun valossa päde vastaavasti silloin, kun erittäin lieventävien asianhaarojen varalta on muodostettu privilegioitu asteikko seikkoja edes esimerkinomaisesti luettelematta. On katsottu, että samat laskemisperusteet kelpaavat tällöin huomioon otettaviksi sekä perus- että sivuasteikon sisältä rangaistusta määrättäessä.

Silloin kun erityiset syyt suoranaisesti liittyvät rikokseen, kerrotunlaista tarvetta tuskin mainittavasti ilmenee. Sellaiset tilanteet lienevät harvinaisia, jolloin rikokseen johtaneiden ja siitä ilmenevien seikkojen kokonaisarvostelussa ei katsottaisi privilegioidun tunnusmerkistön käsittävän säännöksen soveltamisedellytysten täyttyvän, mutta todettaisiin olevan erityisiä syitä perusrikoksesta tai sen kvalifioidusta muodosta säädetystä rangaistuksesta poikkeamiseen. Asian laita on olennaisesti toisenlainen siinä tapauksessa, että privilegioidun tunnusmerkistön tai asteikon käsittävän säännöksen soveltamisedellytysten täyttymistä harkittaessa kokonaisarvostelu ei ole luvallinen. Tällöin on tärkeää, että perusrikoksesta tai sen kvalifioidusta muodosta säädetystä rangaistuksesta saadaan määräedellytyksin poiketa.[220]

Onko RL 3 luvun 5 §:n 2 momenttiin turvautuminen poissuljettu erityisen syyn koskiessa seikkaa, jonka olemassaolon vuoksi *tapaukseen soveltuu muu (yleinen) rangaistuksen vähentämisperuste tai privilegioitu tunnusmerkistö?*[221]

---

220 Esimerkkeinä säännöksistä, jotka eivät riittävästi luvallista tekstissä sanottua kokonaisharkintaa, voidaan ed. e3-jaksossa selostettujen tapausten valossa mainita RL 38: 6 a (2-tapaus) ja TLL 8.1 § (7-tapaus).

221 Vrt. *Lindholmin* (1972, 8) asettamaan kysymykseen, voidaanko RL 3: 5.2:ta soveltaa, »jos rikoksen lievä tekomuoto tunnusmerkistön osalta perustuu

Edellisistä seikoista on RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin soveltamisen kannalta ilmeisesti tärkein RL 3 luvun 2 §:ssä tarkoitettu nuoruus. Kun RL 3 luvun 2 §:n taustana on se, että rikoksentekohetkellä alle 18-vuotiaalta ei keskimäärin ole edellytettävä yhtä vatuuntuntoista käyttäytymistä kuin 18 vuotta täyttäneeltä, tuntuu siltä, ettei tuollainen nuorelle keskimäärin omainainen, ajattelemattomuutena, harkitsemattomuutena tai vastaavana ilmenevä lievempi syyllisyys sellaisenaan oikeuta soveltamaan RL 3 luvun 2 §:n lisäksi saman luvun 5 §:n 2 momenttia. Tilanteen arviointi on kuitenkin toinen, jos alle 18-vuotias on keskimääräisnuoreen verrattuna toiminut esimerkiksi poikkeuksellisen ajattelemattomasti tai jos tapaukseen liittyy muita vastaavia lieventäviä seikkoja. Tällöin on RL 3 luvun 2 §:ää ja 5 §:n 2 momenttia voitava soveltaa samanaikaisesti. Samanaikaisen soveltamisen luvallisuutta puoltaa vahvasti se, että RL 3 luvun 2 § ei salli yhtä laajaa rangaistuksen vähentämisen valtaa kuin 5 §:n 2 momentti. Tärkein eroavuus on se, ettei edellisen — toisin kuin jälkimmäisen — säännöksen mukaan saa tuomita määräaikaisen vapausrangaistuksen sijasta sakkoon.[222] Edellä selostetuissa tapauksissa 3 ja 7 nojauduttiin kumpaankin näistä lainkohdista. Nuoruudesta johtuvaa seikkaa (ajattelemattomuutta) on niissä pidetty yhtenä RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuna erityisenä syynä. Kummassakaan tapauksessa seikka ei perustelujen mukaan ole ollut riittävä syy, jotta kyseistä lainkohtaa sovellettaisiin.[223]

---

kokonaisharkintaan (esim. RL 34: 14 a2)». Lindholm ei pidä RL 3: 5.2:n soveltuvuutta poissuljettuna, joskin otaksuu sen soveltamistarpeen olevan vähäisen.

222 *Lindholm* (1972, 8) lausuu yleisesti, että RL 3: 5.2:ta voidaan periaatteessa soveltaa rinnan RL 3: 2:n kanssa nuoren osalta.

Vrt. siihen oikeustieteessämme vallitsevasti esitettyyn käsitykseen, ettei nuoruus yksinään oikeuta ottamaan RL 3: 2:n mukaisen asteikon muodostamisen pohjaksi erittäin lieventävien asianhaarojen varalta säädettyä asteikkoa. Perusteluna on ollut se, ettei sama seikka saa vaikuttaa kahteen kertaan rangaistuksen määräämiseen. Ks. esim. *R. Ellilä* 1950, 44, ja *Candolin* 1957, 106, sekä niissä mainittuja lähteitä. Jälkimmäisessä artikkelissa selostetaan myös vastakkaisia saksalaisia kannanottoja. —

Vrt. *Esitysluonnokseen* 1973 (4, 7 ja 10), jonka mukaan nuori rikoksentekijä saataisiin tuomita sakkoon, vaikkei sitä rangaistusta olisi rikoksesta säädetty (4 §).

223 Tapauksessa 2 on niin ikään nojauduttu molempiin po. lainkohtiin, mutta nuoruuteen liittyvää seikkaa ei mainita RL 3: 5.2:ssa tarkoitettuna erityisenä syynä.

Tapauksessa 4 on sovellettu sekä RL 3: 4:ää (ja 3: 2:ta) että 3: 5.2:ta.

Privilegioidun tunnusmerkistön tapauksista voidaan mainita RL 21 luvun 3 §:ssä tarkoitettu pyynnöstä surmaaminen. Tällöinkin pätenee sääntö, ettei mikä tahansa pyynnöstä surmaaminen täytä RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin soveltamisedellytyksiä. Mutta jos kysymyksessä on — edellä selostettujen tapausten 1, 6 ja 8 sanontoja lainatakseni — lievempi teko kuin ne teot joita RL 21 luvun 3 §:ssä yleensä tarkoitetaan ja siten on osoitettavissa erityisiä syitä, ei RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin soveltamista vastaan käsittääkseni ole estettä. Esimerkkitapaukseksi on ajateltavissa toivottomasti sairaan kuoleman jouduttaminen tämän pyynnöstä ja tämän tuskien lyhentämiseksi (eutanasia).[224]

e5. Edeltäneessä tarkastelussa on osoittautunut, että RL 3 luvun 5 §:n 2 momenttia sovellettaessa huomioon otettavien seikkojen piiri on laaja eikä selvästi rajattavissa. Kokoavasti voitaneen sanoa, että samanlaiset seikat, jotka ovat (yleisinä) rangaistuksen laskemisperusteina merkityksellisiä määrättäessä rangaistusta normaaliasteikon sisältä, saattavat olla vähentämisperusteina huomioon otettavia myös RL 3 luvun 5 §:n 2 momenttia sovellettaessa.

Vaikka *en* siis *katso laatueroa olevan siinä suhteessa tehtävissä, mitkä seikat kummankinlaisiksi perusteiksi kelpaavat, puollan aste-eron olemassaoloa.* RL 3 luvun 5 §:n 2 momenttia sovellettaessa huomioon otettavat seikat ovat määrällisesti merkittävämpiä, *painavampia,* ja siten harvinaisemmin esiintyviä kuin rangaistusta laskettaessa huomioon otettavat seikat. Säännöksen perusteluista on tässä yhteydessä merkille pantava lausuma, ettei rangaistusasteikkoja voida määrätä jonkin harvinaisen yksittäistapauksen mukaan.[225]

---

[224] Ks. ed. alav:n 101 kohdalla tekstissä lausuttua ja alav:ssä mainittuja lähteitä.

Esim. lapsentapon (RL 21:4) osalta tilanteen arviointi on jo hankalampaa. Koska RL 21:4:ssä tarkoitettu tilanne on kovin poikkeuksellinen, tuntuu teoreettiselta ajatella olevan sellaisia tapauksia, jotka ovat siinä yleensä tarkoitettuja lievempiä. Kun rangaistusminiminä on vankeusrangaistuksen minimi ja lapsentappo on harvinainen rikos, ei kysymyksellä kuitenkaan ole mainittavaa käytännöllistä merkitystä.

[225] *HE* n:o 23/1972 vp, 6.

f. Vapausrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisestä ja rangaistuslaitoksesta poistumista koskevan luvan antamisesta

Vapausrangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen oli ennen vuonna 1971 toteutettua uudistusta (23. 4. 1971/302) sallittu varsin suppearajaisesti. Ensinnäkään mielisairasta ei saanut panna suorittamaan vapausrangaistusta, ennen kuin hän oli siitä parantunut. Toiseksi oikeusministeriöllä oli oikeus täytäntöönpanoviranomaisen esityksestä määrätä, että vaikeasti sairaan tai raskaana olevan henkilön rangaistuksen täytäntöönpanoa oli lykättävä, kunnes tuomittu olisi parantunut tai synnytys ja siitä toipuminen tapahtunut.[226] *Rangaistuslaitoksesta poistumista koskeva lupa* (lomallepääsylupa) saatettiin ennen kyseistä uudistusta antaa vain heikkona sairaana olevan lähiomaisen tapaamiseksi tai lähiomaisen hautaan saattamiseksi.[227]

Uudistuksen jälkeen on sekä vapausrangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen että rangaistuslaitoksesta poistumista koskevan luvan antaminen aiempaan paljon useammin sallittua. Edellisessä suhteessa tärkein säännöslisäys oli, että oikeusministeriön on tuomitun hakemuksesta tai hänen suostumuksellaan määrättävä vapausrangaistuksen tai sakon muuntorangaistuksen välittömästi tapahtuvan täytäntöönpanon alkaminen lykkäytymään enintään yhdeksi vuodeksi, jos rangaistuksen »välittömästi tapahtuva täytäntöönpano aiheuttaisi poikkeuksellisia ja huomattavia menetyksiä tai vaikeuksia tuomitulle, hänen perheelleen tai työnantajalleen taikka yhteiskunnalle eivätkä rangaistuksen välitöntä täytäntöönpanoa puoltavat näkökohdat ole haittavaikutuksiin verrattuina olennaisesti merkittävämmät» (RTA 2: 1d.1). Jälkimmäisessä suhteessa huomattavin uusi säännös on se, jonka mukaan oikeusministeriö tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtaja voi antaa vangille luvan poistua lyhyeksi ajaksi rangaistuslaitoksesta, jos siihen on tärkeä syy tai jos sitä rangaistusajan pituuden takia on pidettävä muuten perusteltuna (RTA 2: 3b.1).

Selostetuilla uudistuksilla pyritään esityksen perustelujen mukaan ennen kaikkea *vähentämään rangaistusten täytäntöönpanoon liittyviä haitallisia sivuvaikutuksia.*[228] Todettakoon, ettei tasavallan presidentin armahduskäytännössä ollut katsottu mahdolliseksi myöntää lykkäystä täytäntöönpanon alkamisessa tai keskeyttää alkanutta täytäntöönpanoa.[229]

Uudistukset ovat osoittautuneet käytännössä suurimerkityksisiksi. Niiden ensimmäisenä täytenä voimassaolovuonna 1972 myönnettiin

---

226 RTA 2: 1.4—5 (L:ssa 19. 5. 1944/339).

227 RTA 2: 3.4 (L:ssa 19. 5. 1944/339).

228 *HE* n:o 95/1970 vp, 1 ja 6.

229 Ks. *Salervo* 1948, 167, ja *Honkasalo* 1969, 291.

5 472 poistumislupaa (= 63 % anotuista luvista) ja seuraavana vuonna 5 931 (57 %).[230] Kumpanakin vuonna myönnettiin toista tuhatta vapausrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäystä; selvään valtaosaan lykkäysanomuksista on suostuttu.[231]

g. Syyteoikeuden edellytyksistä

g1. Mainitsen seuraavassa ensin tapauksista, joissa virallisen syyttäjän syyteoikeuden (yleisemmin syyttämisen) edellytykseksi on säädetty asianomistajan syyttämispyyntö eli joissa rikos on säädetty asianomistajarikokseksi (g2). Toiseksi teen selkoa tilanteista, joissa vastaavaksi edellytykseksi on säädetty tietyltä viranomaiselta saatava syytemääräys, -lupa tai -ilmoitus (g3). Kolmanneksi ovat esillä erinäiset muut lainkohdat, joilla on rajoitettu virallisen syyttäjän syyteoikeuden alaa (g4).

Kaikissa puheena olevissa tapauksissa on kysymys *virallisen syyttäjän syyteoikeuden sääntelystä.* Jos asianomistaja ei ole esittänyt asianomistajarikosta koskevaa syytepyyntöä eikä ole itse nostanut syytettä, virallisella syyttäjällä ei ole oikeutta syyttää siitä.[232] Sama on voimassa rikoksiin, joista syyttämistä varten virallisella syyttäjällä on oltava viranomaisen syytemääräys, -lupa tai -ilmoitus, silloin kun syyttäjä ei ole tuollaista määräystä, lupaa tai ilmoitusta saanut. Myöskin silloin, kun kolmanneksi mainituissa lainkohdissa tarkoitettu syyttämisen edellytys ei täyty, viralliselta syyttäjältä puuttuu syyteoikeus.

Uudessa prosessioikeudellisessa kirjallisuudessamme on katsottu, että *syyteoikeuden puuttuminen merkitsee* asialegitimaation ja siten *prosessinedellytyksen puuttumista.*[233] Prosessinedellytyksen puuttumisen säännönmukaisena seurauksena on se, että kanne jätetään tutkittavaksi ottamatta eli tutkimatta.[234] Rikosasiassa kanteen tutkimatta jättämi-

---

230 Ks. *OikM:n vankeinhoito-osaston selvitteitä* n:ot 2/1973 ja 1/1974, joihin sisältyy vankien poistumislupia koskevia yksityiskohtaisia tietoja v:ilta 1972—1973.

231 OikM:n vankeinhoito-osaston toimistopäälliköltä, hallitusneuvos Esko *Rauniolta* huhtik. 1974 saatuja suullisia tietoja.

232 Ks. ed. alav:n 28 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua.

233 Ks. erit. *Reinikainen* 1958, 17, 26 ja 90 ss., sekä siinä mainittuja lähteitä.

234 Ks. esim. *Reinikainen* 1958, 34 ja (erit. rikosprosessiin liittyvistä tilanteista, joissa asianosaiselta puuttuu joko syytteenajamisvaltuus tai velvollisuus olla jutussa vastaajana) 96 ss.

sestä seuraa muun muassa, ettei syytteessä tarkoitetun teon rangaistavuuden edellytyksiä selvitetä.

g2. Sen taustana, että *rikos on säädetty asianomistajarikokseksi,* on usein ollut asianomistajan suojelemisen pyrkimys. On haluttu välttää oikeudenkäynnistä johtuvasta julkisuudesta asianomistajalle aiheutuvaa haittaa.[235] Asetelman *α* esimerkkikohdassa II.C.3 (s. 273) tarkoitettu rikostapauksen poikkeukselliseksi tekevä seikka otettaneen voimassa olevan oikeutemme mukaan huomioon lähinnä siten, että virallisen syyttäjän syyteoikeuden edellytykseksi on asianomaisen rikoslajin osalta säädetty asianomistajan syyttämispyyntö.

Huomattakoon, ettei asianomistajan etunäkökohtien huomioon ottaminen ole ollut ainut tavoite silloin, kun rikoksista on muodostettu asianomistajarikoksia. Muista tavoitteista on syytä todeta etenkin rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen ohjaamista koskeva pyrkimys.[236]

g3. Oikeuskirjallisuudessamme esitetyn mielipiteen mukaan niissä tapauksissa, joissa *syytteen nostamisen edellytykseksi on asetettu viranomaisen erityisen luvan tai määräyksen saaminen,* »opportuniteettiperiaate ilmenee käytännössä syyteoikeuden rajoituksena».[237] Näistä erillisenä ryhmänä on kirjallisuudessa mainittu tapaukset, joissa joillekin *viranomaisille on* »näennäisasianomistajina» tai valvontaeliminä *annettu valtaa rikoksen syytteeseen ilmoittamisessa.*[238] Puheena olevien tapausryhmien välille ei ole vedettävissä selvää rajaa, jos jälkimmäisissäkin tilanteissa syytteeseen ilmoittamatta jättämisestä katsotaan seuraavan syytteen nostamista koskevia rajoituksia. Näin käsitän asian laidan seuraavassa, joten pidän tapausryhmien yhteisenä piirteenä asianomaisista säännöksistä johtuvaa *virallisen syyttäjän syyteoikeuden jonkinlaista oikeudellista rajoittuneisuutta.*

Syyteoikeuden ollessa rajoittunut *myös syytepakko* on sellainen; jäljempänä puhutaan esityksen lyhentämiseksi vain syyteoikeuden rajoituksista. Kaikkien käsiteltävien tapausryhmien yhteinen piirre ei jäljem-

---

235 Ks. esim. *Kom.miet.* 1875: 9, 209 s. (tästä on ed. 4 §:n alav:n 50 kohdalla suora lainaus), *Palmgren* 1939, 182 ss., erit. 188, *HE* n:o 198/1965 vp, 3, ja *Virolainen* 1973, 441.

236 Ks. alav:ssä 235 mainittuja lähteitä.

237 *Palmgren* 1939, 146 ja 154 ss. Samoin jo *Hedenskog* 1896, 116 alav. 2. Ks. myös *Elwing* 1960, 43.

238 Ks. esim. *Palmgren* 1939, 207 ss., ja *Tirkkonen* 1969, 297 (verr. 292 ss.).

pänä ilmenevin tavoin ole, että myös asianomistajan syyteoikeus olisi vastaavasti rajoitettu. Sitä vastoin voidaan yleisesti puhua virallisen syyttäjän asianomistajan syyttämispyynnöstä riippumattoman eli *omaaloitteisen* syyteoikeuden rajoituksista.

Tirkkosen[239] esittämän jaottelun mukaisesti voidaan erottaa kolme pääryhmää tapauksia, joissa virallisen syyttäjän syyteoikeus on rajoitettu eli määrätyltä viranomaiselta saatavaa syytemääräystä tai -lupaa edellyttävä:

(I) Virallisen syyttäjän syyteoikeus on kerrotuin tavoin rajoitettu, samalla kun asianomistajalla ei ole lainkaan syyteoikeutta.

(1) Tasavallan presidentin syyttäminen valtio- tai maanpetoksen käsittävästä virkarikoksesta edellyttää HM 47 §:n 2 momentin mukaan sitä, että eduskunta oikeuskanslerin tai valtioneuvoston ilmoituksen johdosta päättää kolmella neljäsosalla annetuista äänistä syytteen nostettavaksi.

(2) Valtioneuvoston jäsenen tai oikeuskanslerin syytteeseen paneminen edellyttää HM 47 §:n 1 momentin ja 59 §:n 2 momentin mukaan joko tasavallan presidentin määräystä tai eduskunnan päätöstä.

(3) RL 14 luvussa säännellyistä ystävyydessä olevaa valtiota vastaan tehdyistä rikoksista ei virallinen syyttäjä saa luvun 5 §:n (L:ssa 8. 5. 1948/363) mukaan tehdä syytettä, ellei vieraan valtion hallitus pyydä syytettä tehtäväksi tai tasavallan presidentti sitä määrää; yhden rikoslajin osalta määrää syyttämisestä vain tasavallan presidentti.[240]

(II) Sekä virallisen syyttäjän että asianomistajan syyteoikeus on rajoitettu.

(1) Kansanedustajaa ei valtiopäiväjärjestyksen (13. 1. 1928/7) 13 §:n (L:ssa 3. 11. 1944/771) mukaan saa panna syytteeseen hänen valtiopäivillä lausumiensa mielipiteiden tai muun asiain käsittelyssä noudattamansa menettelyn tähden, jollei eduskunta päätöksellä, jota vähintään viisi kuudesosaa annetuista äänistä on äänestyksessä kannattanut, ole siihen suostunut.

(2) RL 1 luvun (L:ssa 20. 6. 1963/320) 5—7 §:ssä säädetään tapauksista, joissa syytettä ei saa tehdä, jollei oikeuskansleri ole antanut syytemääräystä.[241]

---

239 *Tirkkonen* 1969, 292 ss. Ks. myös *Palmgren* 1939, 154, ja kummassakin lähteessä mainittua kirjallisuutta.

240 RL:iin jo sen alkuperäisessä muodossa sisältyneiden 14 luvun (ja nyttemmin merkityksettömän 13 luvun) vastaavien säännösten tulkinnasta ks. myös *Ignatius* 1900, 242 ss.

241 *Tirkkonen* (1969, 294 ja alav. 47 verr. 287) on RL 1 luvun (L:ssa 20. 6. 1963/320) 5—7 §:ssä säänneltyjen tapausten suhteen epävarma, kuuluvatko ne lainkaan po. yhteyteen. Hän pitää mahdollisena, että niiden oikea paikka on vain

(3) Pankkivaltuusmiestä ei Suomen Pankin ohjesäännön (21. 12. 1925/365) 31 §:n (25. 3. 1966/174) 1 momentin mukaan panna syytteeseen virkavirheestä, ellei eduskunta ole sitä päättänyt.

(III) Virallisen syyttäjän — muttei asianomistajan — syyteoikeus on rajoitettu.

(1) Painovapauslain (4. 1. 1919/1) 42 §:n (L:ssa 31. 7. 1930/272) 1 momentin mukaan oikeusministeriö antaa määräyksen syytteen nostamisesta ja sen suorittavasta syyttäjäviranomaisesta havaittaessa, että ilmestyneet painotuotteet ovat sisällykseltään rikollisia tai että painolakia muuten on rikottu.

(2) Sotilasrikosasioissa erikoissyyttäjän syyteoikeutta rajoittaa kurinpitoesimiehellä sotilaskurinpitoasetuksessa säädetyin edellytyksin oleva oikeus kurinpitotoimin määrätä rikkomukseen syyllistyneelle järjestysrangaistus tai ojentaa häntä kurinpito-ojennuksella. Tätä oikeutta sääntelevän SKA 26 §:n 1 momentin mukaan jos kurinpitoesimies katsoo, ettei rikkomusta koskevaa asiaa voida käsitellä kurinpitoteitse, asia on saatettava tuomioistuimen tutkittavaksi.[242]

Yllä olevasta luettelosta on pääteltävissä, että syytemääräystä tai -lupaa koskevien säännösten taustana ovat yleensä olleet yhteiskunnan muunlaiset etunäkökohdat kuin kriminaalipoliittiset. Näitä näkökohtia voitaneen kokoavasti luonnehtia *valtiollisiksi*. Kyseisten näkökohtien huomioon ottamista on pidetty poliittisesti niin tärkeänä ja vaativana tehtävänä, että sitä varten on säädetty normaalista poikkeava syyttämisjärjestys.[243] Poikkeuksellisen järjestyksen osasyynä lienee joitakin lain-

---

opportuniteettiperiaatetta koskevassa esityksessä. Ks. myös *R. Ellilä* 1968 b, 255 alav. 1 a: »Myös rikoslain 1 luvun 5—8 §:ssä on tavallaan opportuniteettiperiaate oikeuskanslerin syytemääräyksen osalta.»

[242] SRL 14.1 §:ssä (L:ssa 14. 1. 1972/1) ja SKA:ssa tarkoitettu kurinpitomenettely soveltuu SRL:n alaisten henkilöiden tekemiin rikkomuksiin, sotilaspappien ja sotatuomareiden rikkomuksia lukuunottamatta (SKA 8 §). Kurinpitomenettelyssä voidaan käsitellä sellaista SRL:ssa rangaistavaksi säädettyä tekoa koskeva asia, josta voi seurata järjestysrangaistus tai sakkoa (SKA 2 §). Kurinpitoasian käsittelystä säädetään SKA 5 luvussa.

Kyseisestä kurinpitomenettelystä ja sen suhteesta sotilasoikeudenkäyntiin nykyisessä ja tulevassa laissa ks. esim. *Kom.miet.* 1972: A 18, erit. 18 ja 96 s., sekä *Kom.miet.* 1973: 101, erit. 6 ss. ja 34 ss.

Aiemmasta, asiallisesti samansisältöisestä oikeudesta ks. esim. *Hannula* 1927, 35 ss., ja *Tirkkonen* 1969, 289 alav. 31 ja 294 s.

[243] Sanotun johdosta ks. *Ignatius* 1900, 244, *Palmgren* 1939, 146, *Halila* 1955 a, 425 alav. 1, ja *Tirkkonen* 1969, 291.

[244] Oikeusvertailusta ks. ed. 6 §.II.

kohtia säädettäessä ollut se, että syyttäjäorganisaatiomme on useiden muiden maiden vastaavasta organisaatiosta poiketen erillään hallitusvaltaa käyttävistä elimistä.[244] Erityissäännös on siten ollut tarpeen, jotta esimerkiksi tasavallan presidentillä tai oikeusministeriöllä olisi oikeus päättää syytteen tarkoituksenmukaisuudesta. — Esitetyn perusteella voidaan sanoa, että asetelman *a* kohdassa II.C.4 (s. 273) tarkoitetun seikan huomioon ottamisesta on maassamme huolehdittu ennen kaikkea antamalla syytemääräystä tai -lupaa koskevia erityissäännöksiä.

Sellaisina tilanteina, jolloin jonkin viranomaisen syyteilmoitus on virallisen syyttäjän aloitteesta tapahtuvan syytteeseenpanon edellytyksenä, *Tirkkonen* mainitsee LastensuojeluL 46 §:ssä sekä liikepankkilain (29. 8. 1969/540) 95 §:n 2 momentissa ja samaan aikaan annetuissa muissa pankkilaeissa säännellyt tapaukset.[245] Näihin säännöksiin ovat rinnastettavissa kotiapulaislain (7. 1. 1949/1) 20 §:n 2 momentti ja PäivähoitoL 30 §:n 2 momentti.

Näissä lainkohdissa ei viranomaisen syyteilmoitusta ole säädetty asianomistaja-aloitteisen syytteeseenpanon edellytykseksi. Sitä vastoin taloudellisen kilpailun edistämisestä annetun lain (25. 5. 1973/423) 35 §:n mukaan kilpailuasiamiehen syyttäjäviranomaiselle tekemä syytteeseenpanoilmoitus on ylipäänsä rangaistusvaatimuksen esittämisen edellytys.[246]

Mainituilla syytemääräystä, -lupaa ja -ilmoitusta koskevilla säännöksillä on läheisiä yhtymäkohtia ilmoittamattajättämissäännöksiin. Lainkohdille yhteinen piirre on etenkin se, että niiden soveltajille on avoimesti uskottu *harkinnanvaraa,* myötävaikuttaako syytteen nostamiseen vai ei. Se, että syytemääräystä, -lupaa tai -ilmoitusta koskevia säännöksiä soveltaville viranomaisille on suotu harkintavaltaa, on pääteltävissä siitä, ettei asianomaisissa säännöksissä ole lainkaan määritelty eikä siten myöskään rajoitettu sen käyttöedellytyksiä.[247] Säännösten sanamuodon perusteella

---

245 *Tirkkonen* 1969, 297. Ks. myös *Palmgren* 1939, 207 ss., ja kummassakin lähteessä lueteltua kirjallisuutta.

246 *Tirkkonen* (1969, 293) lukeekin tätä lakia edeltäneen samannimikkeisen lain vastaavan säännöksen yllä alav:n 240 edellä tekstissä mainittuun I-ryhmään katsoen siten, ettei asianomistajalla ole tällöin lainkaan syyteoikeutta.

247 Em. liikepankkilain 95.2 §:ää perustellaan *HE*:ssä n:o 53/1969 vp, 33, seuraavasti: »Tällöin pankkitarkastuksilla pankkien toimintaa valvovina viranomaisina on oikeus harkintansa mukaan ratkaista, mitkä lain säännösten rikkomiset on tehty niin lieventävien asianhaarojen vallitessa, ettei ole syytä ryhtyä toimenpiteisiin syytteen nostamiseksi.» Säännöksen johdosta ks. myös *Erma* 1970, 477.

näyttäisi jopa olevan ajateltavissa, ettei harkintavallan käytöllä olisi minkäänlaisia rajoituksia ja että harkintavalta olisi rinnastettavissa asianomistajan harkintavaltaan tämän päättäessä syyttämispyynnön esittämisestä. Niin ei kuitenkaan viranomaisten kyseessä ollen voi olla asian laita: harkintavallan käyttöä koskenevat vastaavat rajoitukset, kuin minkä on sanottu rajoittavan hallintotoiminnassa käytettävää tarkoituksenmukaisuusharkintaa.[248]

Harkintavallan laajuuteen tosiasiallisesti vaikuttavia seikkoja on tällöin, kuinka helposti ratkaisuun on haettavissa muutosta varsinaisiin tai ainakin ylimääräisin muutoksenhakukeinoin ja millaiset mahdollisuudet on saattaa asianomainen virkamies vastuuseen virheellisestä menettelystään. Näiden jälkimmäisten seikkojen valossa varsinkin tasavallan presidentin harkintavalta on erittäin laajaa silloin, kun hän päättää HM 47 §:n 1 momentin nojalla valtioneuvoston jäsenen tai oikeuskanslerin taikka RL 14 luvun 5 §:n nojalla saman luvun 1—4a §:ssä tarkoitetusta rikoksesta syytteeseen määräämisestä.[249] Toinen asia on, että esimerkiksi tasavallan presidentti katsonee muun muassa julkisen arvostelun välttämiseksi olevansa hyvin pitkälle sidottu samoihin periaatteisiin kuin kuka tahansa tarkoituksenmukaisuusharkintaa suorittava hallintovirkamies.[250]

Varsinkin syyteilmoitusta koskevilla säännöksillä on yhtymäkohtia ilmoittamattajättämissäännöksiin. Olen edellä (3 §.I.2—3) sisällyttänyt

---

248 Hallintotoiminnassa käytettävästä tarkoituksenmukaisuusharkinnasta ks. jälj. 10 §.I.2.

249 Tasavallan presidenttiä koskevista oikeudellisista sanktioista ks. HM 47.2 §:ää. Erit. siitä, voidaanko tasavallan presidentin päätös purkaa, ks. *Kastari* 1956 ja siitä, kuuluvatko tasavallan presidentin toimet eduskunnan oikeusasiamiehen valvontaan *Hidén* 1970, 102 ss.

Varsinkin tasavallan presidentin tekstissä mainitunlaisen syytteeseen määräämisen yhteydessä käyttämästä harkintavallasta ks. esim. *Hakkila* 1939, 227: »Presidentillä täytynee kuitenkin olla oikeus objektiivisin perustein ratkaista, onko syytteen nostamiseen aihetta.»

250 Äskettäisessä, 7. 5. 1973 päivätyssä kirjeessään oikeuskanslerille tasavallan presidentti ilmoitti päättäneensä olla määräämättä ministeri L:a pantavaksi syytteeseen valtakunnanoikeudessa. Hän perusteli kirjeessään päätöstään lausuen mm., että syytteen nostamiseen valtakunnanoikeudessa on yleensä ryhdyttävä vain sellaisissa tapauksissa, milloin asianomaisen ministerin lainvastaisesta menettelystä on koitunut ilmeistä vahinkoa valtakunnalle. Kirjeen lähettämispäivänä pitämässään radio- ja televisiopuheessa hän perusteli laajasti ratkaisunsa taustaa. Ks. *Tasavallan presidentti* 1973.

jälkimmäisiin lainkohtia, joiden mukaan syytteeseen ilmoittamatta jättämisestä päättää muu valvontaviranomainen kuin poliisiviranomainen. Samassa yhteydessä esittämäni mukaan on nyt puheena oleville syyteilmoitusta — samoin kuin syytemääräystä tai -lupaa — koskeville säännöksille erotukseksi ilmoittamattajättämissäännöksistä ominaista se, että edelliset rajoittavat nimenomaisesti virallisen syyttäjän syyteoikeuden alaa. Edellisen lajisen syyteilmoituksen tekemisestä päättäville valvontaviranomaisille näyttää siten uskotun eräällä tavalla suurempi vastuu rikosprosessin vireillepanosta kuin ilmoittamatta jättämisestä päättäville viranomaisille.[251]

Valvontaviranomaisen oikeudellinen asema rikosprosessin vireillepanossa on mahdollista järjestää edellä esille tulleesta poikkeavallakin tavalla. Tällaiselle valvontaviranomaiselle voidaan säätää *ensi- tai toissijainen syyteoikeus*.[252] Yksityismetsälain (15. 9. 1967/412) 12 §:n 3 momentin mukaan piirimetsälautakunnalla on toissijainen itsenäinen syyteoikeus: milloin syyte on nostettu, lautakunnalla on oikeus ajaa syyte perille, vaikka virallinen syyttäjä jättäisi syytteen sikseen.[253] Toisena keinona mainittakoon sääntely, jonka mukaan *virallisen syyttäjän* on ennen syytteen tekemistä *hankittava* asiasta valvontaviranomaisen *lausunto*. Tällaisia säännöksiä ovat atomienergialain (25. 10. 1957/356) 13 §, työturvallisuuslain (28. 6. 1958/299) 50 § ja TyösuojeluL 24 §.

g4. Siveellisyysrikoksia koskevien säännösten uudistamisen yhteydessä vuonna 1971 RL 20 lukuun (L:ssa 15. 1. 1971/16) sisällytettiin uudenlainen *viralliselle syyttäjälle avoimesti harkintavaltaa suova säännös*. RL 20 luvun 11 §:ssä näet säädetään, ettei luvun 1—6 §:ssä tarkoitetuista teoista saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja ole ilmoittanut niitä syytteeseen pantaviksi tai *erittäin tärkeä yleinen etu* vaadi syytteen nostamista. Säännös on eduskunnan lakivaliokunnan tekemän muutoksen perua. Lakivaliokunnan mietinnössä todetaan hallituksen esittämään verrattuna sekä laajennetun että supistetun asianomistajarikosten piiriä. Valiokunnan määrittelyn mukaan lainkohdassa tarkoitetut rikokset ovat

---

251 Ilmoittamattajättämisratkaisun sitovuudesta ks. jälj. 7 §.VI.3.

252 Sanotun suuntaisista, syyteoikeuden järjestelyä työrikosasioissa koskevista de lege ferenda -kaavailuista ks. *Kom.miet.* 1973: 70, 314 ss., ja *Majanen* 1973 b, 34 ss.

253 Tämän lainkohdan mainitsee *Tirkkonen* (1969, 262 ja 297).

asianomistajarikoksia, paitsi milloin erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista; tällaisen yleisen edun vaatiessa syytteen nostamista rikokset olisivat virallisen syytteen alaisia.[254]

Virallisen syyttäjän ja tuomioistuimen on otettava kanta erittäin tärkeän yleisen edun vaatimusta koskevaan kysymykseen ainakin silloin, kun asianomistaja ei ole esittänyt syyttämispyyntöä eikä itse nostanut syytettä. Jos asianomistaja on esittänyt syyttämispyynnön tai nostanut syytteen, kannan ottamiseen ei näytä olevan aihetta: virallisella syyttäjällä on syyteoikeus asiassa.

Mahdollisella kannanotolla on kuitenkin merkitystä silloin, kun RL 20 luvun 1—6 §:ssä tarkoitettu rikos on tehty yhdellä teolla asianomistajarikoksen kanssa. RVA 16 §:n (L:ssa 10. 1. 1947/1) 1 momentin mukaan näet virallinen syyttäjä on velvollinen ajamaan syytettä myös yhdellä teolla virallisen syytteen alaisen rikoksen kanssa tehdystä asianomistajarikoksesta, vaikka asianomistaja ei ole esittänyt syyttämispyyntöä.

Äskettäisessä ratkaisussa *KKO 1973 II 63* [255] ylin oikeusaste jätti sanotunlaisessa tapauksessa ottamatta kannan erittäin tärkeän yleisen edun vaatimusta koskevaan kysymykseen. Syytteen ajamiseen oikeutettu 15-vuotias väkisinmakaamisen ja lapseen kohdistuvan haureuden uhri oli esittänyt rangaistusvaatimuksen, joten väkisinmakaaminen eikä lapseen kohdistuva haureus eivät ratkaisuselosteen mukaan olleet virallisen syytteen alaisia rikoksia. Sen vuoksi KKO:n jäsenten enemmistön mielestä virallisella syyttäjällä ei RVA 16 §:n huomioon ottaen ollut oikeutta ajaa syytettä näiden rikosten kanssa yksin teoin tehdyksi väitetystä asianomistajarikoksesta — yksityisen kotirauhan rikkomisesta — asianomistajan peruutettua sitä koskeneen syyttämispyyntönsä. Vähemmistöön jääneiden jäsenten mukaan virallisella syyttäjällä on kyseistä asianomistajarikosta koskeva syyteoikeus, mutta hekään eivät tähän lopputulokseen päätyessään ottaneet kantaa yleisen edun vaatimukseen.

Halikon KO ja Turun HO olivat syytetyn väitettyä, että väkisinmakaamisen (ja lapseen kohdistuvan haureuden) uhrin holhooja oli peruuttanut syyttämispyyntönsä, lausuneet, että RL 20 luvun 11 §:ssä tarkoitettu erittäin tärkeä yleinen etu vaati syytteen nostamista. Sen vuoksi virallinen syyttäjä oli RVA 16 §:n mukaan oikeutettu syyttämään myös väkisinmakaamisen kanssa osaksi yksin teoin tehdystä yksityisen kotirauhan rikkomisesta ilman asianomistajan syyttämispyyntöäkin.

Mielestäni on RL 20 luvun 11 §:n sanamuodon mukaista katsoa, että virallinen syyttäjä ja tuomioistuin voivat ottaa *kannan erittäin tärkeän yleisen edun vaatimusta koskevaan kysymykseen silloinkin, kun asianomistaja on esittänyt syyttämispyynnön* eikä ole sitä peruuttanut ennen

---

254 *Lakivk:n miet.* n:o 11/1970 vp, 7, *HE*:n n:o 52 johdosta. Ks. myös *Helminen* 1971 b, 136.

255 Ratkaisun on selostanut ja sitä kommentoinut *Virolainen* (1973).

jutun esillä oloa tuomioistuimessa.[256] Edellä selostetuissa säännöksen perusteluissa todetaan poikkeuksettomana sääntönä, että kyseisen yleisen edun vaatiessa syytteen nostamista lainkohdassa tarkoitetut rikokset ovat virallisen syytteen alaisia. Puheena olevan kannan ottamisella siinäkin tapauksessa, että asianomistaja on esittänyt syyttämispyynnön, vältetään siitä riippuva erilaiseen lopputulokseen päätyminen RVA 16 §:ää tulkittaessa, onko tuo pyyntö esitetty vai ei.[257]

Silloin kun asianomistaja ei ole esittänyt syyttämispyyntöä RL 20 luvun 11 §:ssä tarkoitetuista rikoksesta eikä erittäin tärkeä yleinen etukaan ole tuomioistuimen mielestä vaatinut virallisen syytäjän toimesta tapahtunutta syytteen nostamista, tuomioistuimella näyttää olevan kaksi ratkaisuvaihtoehtoa: kanteen (syytteen) *tutkimatta jättäminen tai hylkääminen.*

Tutkimattajättämisratkaisuun päädyttäessä katsotaan, ettei virallisella syyttäjällä ole ollut syyteoikeutta ja sen vuoksi puuttuu prosessinedellytys. Mutta vaikka syyteoikeuden — asialegitimaation — olemassaoloa edellä gl-jaksossa esitettyyn tapaan pidettäisiin prosessinedellytyksenä, on mahdollista olla sitä mieltä, että asialegitimaatiota koskeva kysymys ratkaistaan *väitetyn* intressin nojalla. Jos väitettyä intressiä ei kyetä näyttämään, kanne hylätään.[258] Tämän käsityksen hyväksyvän mielestä lienee toimivaltaisella virallisella syyttäjällä syyteoikeutta koskeva väitetty intressi syyttäjän katsoessa erittäin tärkeän yleisen edun vaativan syytteen nostamista. Jos tuomioistuin ei pidä tuollaisen edun vaatimusta todistettuna, se hylkää syytteen. Syytteen hylkäämisen kannalle päätyy luonnollisesti sekin, jonka käsityksen mukaan syyteoikeuden puuttuminen merkitsee asiaedellytyksen puutetta.[259]

RL 20 luvun 11 §:n soveltamista koskevasta oikeuskäytännöstä mainittakoon *Turun HO p 25. 1. 1972 taltio 1666.* HO:n mielestä syytetyn tekoon oli sovellettava RL 20 luvun 6 §:ää, mutta kun rikoksen uhrina olleen 8-vuotiaan holhooja ei ollut esittänyt syyttämispyyntöä eikä erittäin tärkeä yleinen etu vaatinut syytteen nostamista, HO RL 20 luvun 6 ja 11 §:n huomioon ottaen hylkäsi syytteen.[260]

---

256 Asianomistajan syyttämispyyntö ja erittäin tärkeän yleisen edun vaatimus ovat RL 20: 11:n mukaan vaihtoehtoisia syytteen nostamisen edellytyksiä. Jälkimmäisen edellytyksen täyttymistä koskevan harkinnan ei säädetty tulevan kysymykseen vain siinä tapauksessa, ettei asianomistaja esitä syyttämispyyntöä.

257 Ks. myös *Virolainen* 1973, 445.

258 Ks. *Tirkkonen* 1934, 181 erit. alav. 14 (myös siinä selostettua *KKO 1932 II 524*:ää), ja *Hartikainen* 1961, 261 ss. (myös siinä selostettuja Helsingin HO:n ratkaisuja).

259 *Reinikainen* (1958, 98 alav. 62) mainitsee Turun HO:ssa noudatetun aiemmin käytäntöä, jonka mukaan asianomistajan syyteoikeuden puuttumista pidettiin asiaedellytyksen puutteena ja seurauksena oli rangaistusvaatimuksen hylkääminen. Ks. Reinikaisen käsityksensä tueksi viittaamia tapauksia.

260 Päätöksen mukaan Tampereen RO oli virallisen syyttäjän ajaman syyt-

Mainittu lainsäädäntöratkaisu on ilmeisesti sellainen, jonka tyyppisiä lainsäädäntöä uudistettaessa lisääntyvästi pohditaan keinona supistaa virallisen syyttäjän syyteoikeuden alaa.[261] Ruotsissa kerrotunkaltaiset säännökset ovat lainsäädännössä yleisiä.[262]

Verrattaessa puheena olevaa säännöstä toimenpiteistäluopumissäännöksiin havaitaan harkintavallan laajuudessa eroavuutta. Yllä selostetussa säännöksessä nimenomaista harkintavaltaa on vain siinä, että merkityssisällön antaminen erittäin tärkeän yleisen edun käsitteelle on ilmaisun väljyyden vuoksi harkinnanvarainen.[263] Toimenpiteistäluopumissäännöksissä viranomaisilla on tällaisten joustavien lausekkeiden tulkinnan lisäksi harkintavaltaa, soveltaako säännöksiä lainkaan vai ei.[264]

Syyttämistä koskeville säännöksille ei aiemminkaan ole jonkin verran samantyyppinen ratkaisu ollut kokonaan tuntematon. Niinpä RL 18 luvun 1 §:n 3 momentissa, 21 luvun 14 §:n 1 momentissa (L:ssa 14. 7.

---

teen johdosta 5. 3. 1971 julistamallaan päätöksellä katsonut selvitetyksi, että A oli 13. 1. 1971 harjoittanut haureutta B:n ja C:n v. 1962 syntyneen tyttären kanssa tunnustelemalla kädellään päällyshousujen päältä tämän sukupuolielintä. Koska RO kuitenkin katsoi RL 3: 5.3:n soveltuvan tähän RL 20: 7.1:n (L:ssa 26. 2. 1954/72) tunnusmerkistön toteuttaneeseen, erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtyyn tekoon, se jätti A:n rangaistukseen tuomitsematta.

261 *Vikatmaan* (1971 b, 230) mielestä on lainkohdassa omaksutun uudenlaisen periaatteen toimimista käytännössä syytä erittäin tarkoin seurata.

Painovapaustoimikunnan *(Kom.miet.* 1973: 1, 46 s. ja 52 s.) säännösehdotusten toteutus merkitsisi hienoista RL 20: 11:ssä omaksutun kaltaisen syytejärjestelyn alan laajenemista.

262 Ks. ed. 6 §.II.1.a. Po. säännöksiä käsittelevästä ruotsalaisesta oikeustieteestä ks. esim. *Elwing* 1960, 213 ss., ja *Nelson* 1972, 6 ss.

Ks. myös *Røstadin* (1974, 98) selostusta Norjassa v. 1973 toteutetusta lainuudistuksesta, jonka mukaan eräät siveellisyysrikokset ovat virallisen syytteen alaisia vain yleisen edun vaatiessa syytteen nostamista.

263 *Lakivk:n miet:*ssä n:o 11/1970 vp, 7, *HE*:n n:o 52 johdosta mainitaan kaksi esimerkkiä erittäin tärkeää yleistä etua koskevan vaatimuksen täyttymisestä. Niin olisi asian laita silloin, »kun rikoksentekijä poikkeuksellisen varakkuutensa ansiosta pystyy ostamaan toistuvasti itsensä vapaaksi törkeistä rikoksista taikka asianomistaja rikoksentekijää kohtaan tuntemansa pelon vuoksi ei uskalla ilmoittaa rikosta syytteeseen pantavaksi».

Vrt. ilmaisua »erittäin tärkeä yleinen etu» koskeviin tulkintoihin *Esitysluonnoksessa* 1973 (7 s.) ja sen johdosta annetussa *Ltk:n laus*:ssa n:o 3/1973, 17 (»Lähinnä sanonta 'erittäin tärkeä yleinen etu' näyttäisi viittaavan jopa valtakunnan turvallisuutta vaarantavaan toimintaan»).

264 Ks. jälj. 10 §.I, erit. 4.

1969/491), 24 luvun 5 §:ssä (L:ssa 11. 7. 1972/543), 25 luvun 14 §:ssä (laeissa 15. 1. 1971/16 ja 14. 7. 1969/491) on säädetty, ettei virallinen syyttäjä saa nostaa syytettä, jollei asianomistaja ole ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi tai *jollei jokin rikokseen liittyvä edellytys täyty.* Viimeksi mainitut edellytykset on kuitenkin määritelty vähemmän ja jopa olemattomasti harkinnalle sijaa antavia ilmaisuja käyttäen verrattuna sanontaan »erittäin tärkeä yleinen etu».

Vielä voidaan tuoda esiin rikoslaissamme parissa kohtaa omaksuttu keino supistaa virallisen syyttäjän syyteoikeuden ja -pakon alaa. RL 20 luvun 10 §:n 2 momentin (L:ssa 15. 1. 1971/16) mukaan ei syytettä ole nostettava tai rangaistusta tuomittava, jos momentissa luetelluissa luvun lainkohdissa tarkoitetuissa tapauksissa tekijä on mennyt avioliittoon teon kohteena olleen henkilön kanssa. Asiallisesti samanlainen säännös on samaan aikaan uudistetussa RL 25 luvun 14 §:n 1 momentissa; siinä tosin puhutaan vain syytteen nostamisen kiellosta. Viimeksi mainitun lainkohdan tavoin muotoiltu syytteen nostamisen kielto on myös metsästyslain (13. 4. 1962/290) 64 §:n 3 momentissa (L:ssa 28. 11. 1969/713).[265]

Kaikki kolme säännöstä on kirjoitettu siten, että ne estävät myös asianomistajaa syyttämästä. Merkille pantavaa on, ettei asianomainen seikka poista teon rangaistavuutta, mutta *ehdottomasti estää syytteeseenpanon* ja rangaistukseen tuomitsemisen. Käytännöllisiltä vaikutuksiltaan tällainen sääntelyratkaisu lienee rinnastettavissa järjestelyyn, jossa seikasta muodostetaan objektiivinen rangaistavuuden edellytys (ks. edellä b3-jaksoa).[266]

h. Asetelman β havainnollistamia keinoja koskevia johtopäätöksiä

h1. Loppupäätelmäni asetelmassa *β* lueteltujen perusteiden »tasoista», niiden soveltamisen vaikutuksista, ovat seuraavat. *Tekijän kärsittävän seuraamuksen kannalta* ovat kohdissa I—V tarkoitetut perusteet jokseen-

---

265 Ks. myös ed. jaksossa 5 §.I.2.a mainitsemiani MAATp 27 §:ää ja MAATp 63.3 §:ää.

266 *Honkasalo* (1965, 143 alav. 3) on pitänyt RL 25: 14.1:n jo RL:n säätämisen aikaista, avioliiton purkamisen hakemista koskevaa määräystä tekstissä lausumaani vastaavasti prosessinedellytyksenä eikä objektiivisena rangaistavuuden edellytyksenä. Hänen kantansa on sama RL 18: 1.3:ssa olevaan, aviosopimuksen tai avioliiton purkamisen hakemista koskevaan mainintaan nähden. Jälkimmäisen säännöksen osalta samoin *Salmiala* 1926, 29.

kin selväpiirteisesti asetettavissa keskinäiseen järjestykseen (jätän kohtien VI—VII perusteet tässä yhteenvedossa huomiotta). Seikasta, joka katsotaan rikostapauksen poikkeukselliseksi tekeväksi ja siten huomioon otettavaksi, on tekijän kannalta edullisinta muodostaa rangaistavuuden poistava peruste — siis kohdan I peruste. Seuraavaksi edullisin vaihtoehto on muodostaa toimenpiteistä luopumisen (II), sitten armahduksen (III), rangaistuksen vähentämisen (IV) ja viimeksi rangaistuksen laskemisen (V) peruste.

Toimenpiteistä luopumisen perusteen sijoitus nojautuu tässä vaiheessa vain asetelmassa β olevaan luonnehdintaan ja muista perusteista edellä esitettyihin tietoihin (tarkemmin ks. varsinkin 10 §.II—III). Armahduksen perustetta sijoittaessani olen lähtenyt siitä, että armahdus käsittää tuomitun rangaistuksen poistamisen. Se, että armahdettaessa voidaan tyytyä tuomitun rangaistuksen lieventämiseen, tekee riidanalaiseksi armahduksen perusteiden aseman suhteessa rangaistuksen vähentämis- ja laskemisperusteisiin. Muistutettakoon myös abolition ja syyttämättä jättämisen vaikutusten yhtäläisyydestä.

h2. Myös se, *miten helposti, usein ja laajalti eri seikkoja* voimassa olevassa oikeudessamme *hyväksytään kunkin perusteen soveltamisedellytykset täyttäviksi,* käy melko hyvin yksiin yllä esitetyn järjestyksen kanssa. Yleisiksi eli periaatteessa kaikkiin rikoslajeihin soveltuviksi rangaistavuuden (oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden) poistaviksi perusteiksi kelpaavat seikat ovat painavampia — määrällisesti merkittävämpiä — ja siten harvemmin esiintyviä kuin muiden mainittujen perusteiden edellytyksiksi kelpaavat seikat. Tällaisiksi perusteiksi soveltuvien seikkojen ala on niin ikään suppeahko.

Armahduksen perusteiden sijainti järjestyksessä on pulmallinen. Eräällä tavalla ne ovat esillä olevien perusteiden toinen ääripää (toisessa ääripäässä rangaistavuuden poistavat perusteet): armahdusta harkittaessa huomioon otettavien seikkojen ala on laajin. Alan laajuus ilmenee ennen kaikkea siinä, että armahduksessa on luvallista ottaa rajoituksettomimmin huomioon rikokseen suoranaisesti liittymättömiä seikkoja. Esimerkiksi armahduksen perusteita lähinnä olevista yleisistä rangaistuksen laskemisperusteista — yleisemmin määräämisperusteista — on oikeustieteessämme oltu edellä ilmennein tavoin yleisesti sitä mieltä, että niiksi soveltuvat lähinnä rikosta välittömästi koskevat asianhaarat. Myös seikkojen painavuudelle asetettavat vaatimukset voivat armahdettaessa olla lievät. Siten seikat saattavat olla käytännössä usein esiintyviä.

RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa säännellyt rangaistuksen vähentämisperusteet sijoittuvat seikkojen painavuuden (ja esiintymistiheyden) suhteen rangaistuksen laskemisperusteiden jälkeen. Rangaistuksen laskeminen on lievemmin edellytyksin luvallinen kuin kerrotunlainen rangaistuksen vähentäminen. Huomioon otettavien seikkojen alan laajuudessa en katso näiden perusteiden välillä vallitsevan eroa. Sekä seikkojen painavuuden että niiden alan laajuuden osalta RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin perusteet taas sijoittuvat selvästi ennen oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden poistavia perusteita. Seikka soveltuu edelliseksi perusteeksi lievemmin vaatimuksin kuin jälkimmäiseksi perusteeksi. Samoin edellisiksi perusteiksi kelpaavat useammat seikat kuin jälkimmäisiksi.

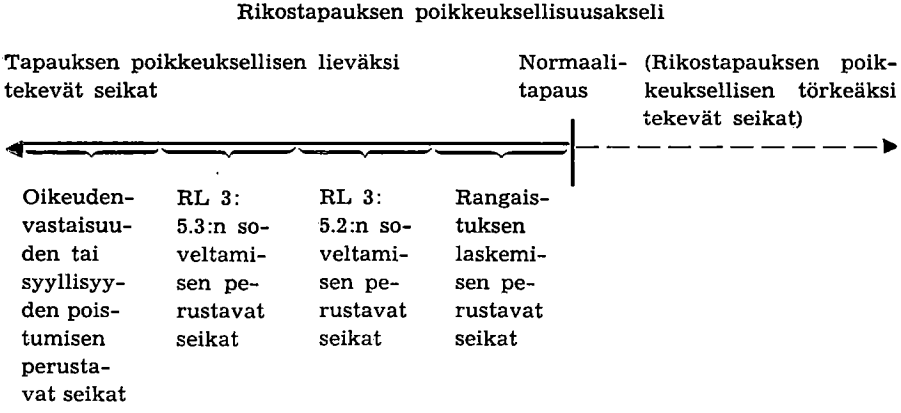
Edellä eri lieventämiskeinojen vaikutuksista sanotun valossa on käsittääkseni tarkoituksenmukaista, että *RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa säännellyn tuomitsematta jättämisen* (yleensäkin *toimenpiteistä luopumisen)* perusteet sijoittuvat seuraavalla tavalla RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa säännellyn rangaistuksen vähentämisen ja oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden poistavien perusteiden väliin. Silloin kun rikoksesta säädetyn rangaistuksen puolesta lainkohdan molemmat momentit ovat tapauksessa sovellettavissa, 3 momentin soveltamiselle on asetettava ankarammat vaatimukset kuin 2 momenttiin nojautumiselle. Edelliseen (3) momenttiin nojautumisen perustavien seikkojen on oltava painavampia (ja siten harvemmin esiintyviä) kuin jälkimmäisen momentin soveltamisen perustavien seikkojen. On epäselvää, onko vastaava voimassa silloin kun asianomaisessa tapauksessa on käytettävissä vain RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti (tarkemmin edellä e2-jaksossa). Tarkoituksenmukaista ei ole, että lainkohtiin nojauduttaessa huomioon otettavien seikkojen alan laajuudet eroaisivat toisistaan. — RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisen ja oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden poistumisen perustavien seikkojen suhde on mielestäni sellainen, että seikka kelpaa edelliseksi perusteeksi lievemmin edellytyksin kuin jälkimmäiseksi ja että edellisistä perusteista käyvät useammat seikat kuin jälkimmäisistä.

Esitetyn perusteella voidaan tuomioistuimessa huomioon otettavien, rikostapauksen poikkeukselliseksi (poikkeuksellisen lieväksi) tekevien seikkojen sijaintia karkeasti [267] ilmentää vaaka-akselilla seuraavan kuvion tapaan. Mitä etäämmällä normaalitapausta [268] ilmentävästä pis-

[267] Karkeutta osoittaa mm. se, ettei kuviolla yritetä ilmentää, mikä on lieventävien ja raskauttavien seikkojen yhteisvaikutus samassa tapauksessa.

[268] (Fiktiivisen) normaalitapauksen käsitteestä ks. ed. 1.b-jaksoa.

teestä seikkaa osoittava piste sijaitsee akselilla, sitä enemmän se poikkeaa normaalitapauksen piirteistä ja sitä painavamman perusteen soveltamisedellytyksen se täyttää.

Sekä armahduksen että rangaistuksen laskemisen perusteilla on yhteistä niitä koskevien säädännäisoikeudellisen määräysten puuttuminen ja siitä johtuva niiden melkoinen sisällöllinen epämääräisyys. Myöskään tavanomaisoikeudelliset oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden perusteet eivät ole tarkasti määritettävissä. Säädännäisoikeudelliset oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden poistavat perusteet samoin kuin RL 3 luvun 5 §:n 2 momentti sekä toimenpiteistäluopumissäännöksistä etenkin vuodelta 1966 olevat RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti, RVA 15 §:n 2 momentti ja PolL 14 §:n 2 momentti taas suovat säännöksen soveltajalle runsaasti harkintavaltaa.

h3. Yllä h1- ja h2-jaksossa esitetyn tyypittelyn sekä koko 4-jakson tarkoituksena on ollut osoittaa, että *jonkin seikan huomioon ottamiseen rikostapauksen poikkeukselliseksi tekevänä perusteena on useita ratkaisuvaihtoehtoja ja* että *näiden vaihtoehtojen edellytysten eivätkä aina seurausvaikutustenkaan rajat eivät ole selvästi vedettävissä.* Tämä havainto tukee näkemystä, jonka mukaan eri perusteiden välillä on lähinnä vain *aste-* eikä laatu*eroja* eli jonka mukaan eri perusteet ovat pikemmin *jatkumon* kuin dikotomian *luonteisia.* Yleiset *toimenpiteistä luopumista* — samoin rangaistuksen vähentämistä — *koskevat säännökset* ovat tärkeällä tavalla *mahdollistamassa* kyseistä *erojen asteikollisuutta.*[269]

[269] Sanotun johdosta ks. erit. *Vikatmaa* 1970, 8 s. Todettuaan rikosoikeu-

V. Toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoituksesta asianomistajan kannalta

1. Yleistä

Asianomistajan kannalta toimenpiteistä luopumisen voi ajatella vaikuttavan lähinnä kahteen asiaan: se *hankaloittaa* hänelle rikoksen johdosta aiheutuneen *vahingon korvauksen saantia* tai *estää* häntä *hyvittävän*[270] *rangaistuksen tuomitsemisen* rikoksentekijälle. Näistä edellistä seikkaa pidetään nykyään selvästi painavampana, ja siihen kiinnitetään jäljempänä yksityiskohtaista huomiota.

Jälkimmäinenkään seikka ei ole merkityksetön. Jos asianomistajat jatkuvasti kokevat, että heihin kohdistuneiden rikosten tekijät pääsevät liian helpolla, he saattavat ruveta itse huolehtimaan suojastaan. Yhteiskuntarauhan säilymisen kannalta on kuitenkin tärkeää, että rikosten johdosta käyttävät pakkotoimia vain yhteiskunnan viralliset elimet.[271]

Oikeushistoriallisena näkökohtana todettakoon mainittujen seikkojen painottuneen olennaisesti toisin silloin, kun rikos ja rangaistus olivat

---

dellisen seuraamusjärjestelmän dikotomisen luonteiseksi sekä rikosoikeuden yleisten oppien tulkinnassa vallitsevan samanlaisen ajattelutavan Vikatmaa pitää dikotomian lieventämistä tarkoituksenmukaisena. »Mustavalkoisen sijasta olisi ehkä syytä siirtyä spektri-ajatteluun. Rikosoikeudessa tämä merkitsee tuomioistuimen vallan lisäämistä lain kustannuksella.» Esittämänsä suunnan mukaisina hän pitää juuri RL 3:5.3:n tuomitsemattajättämissäännöstä samoin kuin yleisiä rangaistuksen vähentämisperusteita koskevia säännöksiä.

Ks. myös *Aromaa* 1972, 156, jossa syyntakeisuusmuuttujaa pidetään jatkumotyyppisenä. Aromaan mielestä myös muut rangaistavuuden määrittelyssä relevantit muuttujat tuntuvat olevan perusluonteeltaan jatkumotyyppisiä. Ks. vielä *Takala* 1972 a, 7.

270 Tässä puhutaan rangaistuksesta asianomistajan hyvityksenä. Samoin *Anttila—Törnudd* 1970, 220.

Vrt. esim. *R. Ellilä* 1949 b, 18 alav. 17: »Tässä yhteydessä on todettava, että sanoja sovitus ja hyvitys käytetään rinnan ilmaisemaan samaa rikosoikeudellista ajatusta, mutta että tarkkana ollen niillä on erotus; hyvitys ilmentää rangaistuspahan merkitystä rikoksentekijän kannalta, kun taas sovitus tarkoittaa sitä loukatun ja hänen ympäristönsä sekä koko yhteiskunnankin näkökulmasta katsottuna...»

271 Sanotun johdosta laajemmin ks. *Thornstedt* 1970, 381, ja *Koskinen* 1973 a, 103, sekä *sama* 1973 b, 303.

rikoksentekijän ja asianomistajan tai heidän sukujensa asia, asianomistajan mahdollisesti saadessa hyvityssakon kokonaan tai osaksi itselleen.[272]

2. *Toimenpiteistä luopuminen ja asianomistajan vahingonkorvauksen saannin turvaaminen*

a. Toimenpiteistä luopuminen voi hankaloittaa asianomistajalle rikoksella aiheutetun vahingon toteen näyttämistä ja siten korvauksen saamista ainakin silloin, kun luopumisesta päätetään *esitutkintaa* tai sen päättymistä *edeltäneessä vaiheessa.* Vaikka esitutkinnan ensisijaisena tarkoituksena on hankkia selvyys siitä, onko riittävää aihetta varsinaisen oikeudenkäynnin vireille panemiseen rikoksesta epäiltyä vastaan,[273] tutkinnan yhteydessä selvitetään myös vahingonkorvauksen määräämiselle merkityksellisiä seikkoja. Niin kauan kuin valmistava tutkinta siviiliasioissa on lainsäädännöllisesti järjestämättä,[274] esitutkinnan käytettävissä olo rikosperusteisen vahingonkorvauksen selvittämisessä tuntuu erityisen tärkeältä.

Kyseinen seikka onkin otettu huomioon poliisia koskevassa toimenpiteistäluopumissäännöksessä. PolL 14 §:n 2 momentissa todetaan ».... eikä, milloin teolla on loukattu yksityistä oikeutta, asianomistajalla ole sen johdosta vaatimuksia, ...» RVA 15 §:n 2 momentin ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin perusteluissa pidetään yksityisen kansalaisen kannalta tärkeänä, että hänen ilmiantonsa johdosta toimitetaan tutkinta, vaikka rikos on vähäpätöinen.[275]

Tässä lainkohdassa mainitaan ylipäänsä asianomistajan vaatimuksista. Tätä lainkohtaa sanamuodollisesti tulkittaessa päädytään siihen asianomistajan kannalta edulliseen tulokseen, että hänen vaatimuksiinsa ei ole kuuluttava syytevaatimusta, vaan että rikosperusteinen korvausvaatimus riittää. Vahvat argumentit kuitenkin puoltavat sellaista supistavaa, rikoksesta epäillyn kannalta edullista tulkintoa, jonka mukaan asian-

---

272 Ks. esim. *Hemmer* 1968, 73 ss., ja *Anttila—Heinonen* 1971, 43 ja 55.

273 Esitutkinnan tarkoituksesta ks. esim. *Tirkkonen* 1969, 14, ja *OikM:n lso:n julk.* 3/1973 *(Mandelin—Nyberg),* 4.

274 Valmistavan tutkinnan järjestämisen tärkeydestä myös siviiliasioissa on maininta hallituksen selonteossa eduskunnalle tuomioistuinlaitoksen ja oikeudenkäyntimenettelyn kehittämissuunnitelmista 21. 5. 1971 (selonteko sisältyy mm. Lakimiesuutisiin n:o 5/1971).

275 *HE* n:o 198/1965 vp, 2.

omistajan täytyy esittää syytevaatimus ilmoittamatta jättämisen estääkseen:[276]

Ensinnäkin PolL 14 §:n 2 momenttia täydentämään tarkoitetussa PolA 19 §:n 1 momentissa lausutaan, että asianomistajarikoksen tutkinta suoritetaan vain, jos asianomistaja ilmoittaa sen syytteeseenpanoa varten. Toiseksi edellä selostetussa RVA 15 §:n 2 momentin ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin esitöiden kohdassa käytetyllä ilmiannon käsitteellä on rikosprosessioikeudellisessa kielenkäytössä tarkoitettu samaa kuin syytteeseenpanoilmoituksen (syytevaatimuksen, syyttämispyynnön) käsitteellä.[277]

Kolmanneksi vuonna 1972 toteutetun oikeudenkäymiskaaren osittaisuudistuksen jälkeen on rikokseen perustuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia erikseen ajettaessa noudatettava siviiliprosessuaalista käsittelyjärjestystä.[278] Ei ehkä ole uudistuksen hengen mukaista, että pelkkiä yksityisoikeudellisia vaatimuksia käsitellään valmistavasti rikosasian esitutkintaa koskevien periaatteiden mukaan, mutta varsinaisessa oikeudenkäynnissä noudatettaisiin riita-asiain käsittelysääntöjä. Neljänneksi lainvalmistelukunnassa vuonna 1973 valmistuneen esitutkintalakiesityksen mukaan esitutkintaa ei toimitettaisi nykyisessä PolL 14 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa ilmoittamatta jättämisen tapauksissa, paitsi jo asianomistaja ilmoittaisi tahtovansa vaatia rangaistusta rikoksesta. Perusteluissa ei ole sitä koskevia mainintoja, että säännösehdotus poikkeaisi voimassa olevasta oikeudesta.[279]

Soveltamisalaltaan sanottua säännöstä suppeammassa TLL 9 a §:n 2 momentissa ei ole vastaavaa rajoittavaa lausumaa. Sisäasiainministeriön sen soveltamisesta antamien ohjeiden mukaan säännöstä ei ole käytettävä muun muassa silloin, kun laiminlyönti on ollut vähäistä suurempi. Tällä kohden viitataan TLL 6 §:n 1 momenttiin »eli ns. kolaripykälään».[280] Toisin sanoen muun muassa kolaritapauksissa toimenpiteistä ei pidä luopua. Ohjeiden tarkoituksen mukaista lienee, ettei toi-

276 Viimeksi sanotun mukaisesti *Helminen* 1971 a, 486, jossa poliisilla ei katsota olevan tutkimisvelvollisuutta pelkästään vahingonkorvauspuolen selvittämiseksi. Vrt. *sama* 1970, 107: PolL 14.2 §:ssä käytetty monikkomuoto viittaa siihen, että pelkkä korvausvaatimus riittää.

277 Ks. ed. 3 §:n alav:ssä 12 mainittua.

278 Ks. OK 14: 8—11 (L:ssa 14. 1. 1972/21). Näiden säännösten johdosta ks. *T. Ellilä* 1972, 298, ja *Halila* 1972, 465 ss.

279 *OikM:n lso:n julk.* 3/1973 *(Mandelin—Nyberg)*, 7, 14 s. ja 128.

280 *SisM:n yleiskirje* n:o 5243/478/65 (PM 1965, 570).

menpiteistä pidä luopua yleensäkään silloin, kun TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitettu rikos on perustanut henkilölle asianomistajan syyteoikeuden ja hänellä on sen johdosta vaatimuksia. Näin katsottaessa ei päädytä mainittavasti erilaisiin lopputuloksiin PolL 14 §:n 2 momenttia ja TLL 9 a §:n 2 momenttia tulkittaessa.

b. *Virallista syyttäjää* tai tuomioistuinta koskevissa toimenpiteistäluopumissäännöksissä (kuten RVA 15.2 §:ssä tai RL 3:5.3:ssa) ei sanotunlaista rajoitusta myöskään ole. Virallista syyttäjää koskevan rajoituksen puuttuminen on ymmärrettävissä sitä taustaa vasten, ettei meillä ole joidenkin muiden maiden tapaan omaksuttu virallisen syyttäjän syytemonopolia ja että virallisen syyttäjän tehtävänä on syytteen nostaminen ja perille ajaminen. Edellisestä seikasta johtuen asianomistaja voi virallisen syyttäjän syyttämättäjättämispäätöksen sitomatta itse nostaa syytteen.[281] Jälkimmäisestä seikasta, tehtävänmäärittelystä, seuraa, ettei virallisen syyttäjän asiana ole yksityisoikeudellisten vaatimusten selvittäminen. Esimerkiksi asianomistajan asiamiehenä toimiminen on oikeuskanslerin useasti ilmaiseman käsityksen mukaan syyttäjänviran haltijalle vierasta.[282]

Esitetyn perusteella näyttää ensisilmäykseltä siltä, ettei virallisen syyttäjän määrättävä toimenpiteistä luopuminen olisi asianomistajan kannalta haitallista. Niin ei kuitenkaan ole asian laita, koska virallisen syyttäjän toiminta syytteen ajamisessa palvelee myös vahingonkorvauksen perusteiden todistamista. Samaan rikokseen perustuvien syytteen (julkisoikeudellista laatua olevien vaatimusten) ja korvauskanteen (yksityisoikeudellisten vaatimusten) yhteiskäsittelystä on hyötyä etenkin asianomistajalle.[283] Näin ollen PolL 14 §:n 2 momenttiin sisältyvää vastaavan

---

281 Ks. esim. *HE* n:o 198/1965 vp, 2. —
Honkasalo (1951, 420) on jopa huomauttanut asianomistajalle jätetyn syyteoikeuden tekevän syyttämättä jättämistä koskevan säännöstön käytön illusoriseksi (hieman lievemmin *sama* 1944, 299). Ks. myös *Anttilan* (1952, 173) samansuuntaista kriittistä huomautusta.

282 OKa 1970, 46 s. Kysymystä koskevista oikeuskanslerin kannanotoista kokoavasti ks. *Ylöstalo* 1972.

283 Ks. *T. Ellilä* 1972, 298, ja *Halila* 1972, 467. Edellisessä lähteessä lausutaan mm.: »Joskus yksityisoikeudellisten vaatimusten tutkiminen rikosprosessissa voi vaatia suhteettoman paljon aikaa ja erityisiä selvittelyjä ja joskus *asianomistaja saattaa* tällä tavoin itse asiassa *väärinkäyttää syyttäjää ikäänkuin* omana ilmaisena asianajajanaan.» (Kurs. tässä.)

rajoittavan määräyksen puuttuminen syyttämättä jättämistä koskevista säännöksistä on vastoin asianomistajan etua.[284]

Todettakoon, että voimassa olevassa rikosprosessioikeudessamme on pyritty ottamaan asianomistajan etunäkökohdat varsin pitkälle huomioon rikosasian käsittelyssä. Muun muassa edellytetään lähes poikkeuksetta tilaisuuden varaamista asianomistajan kuulemiseksi asian oikeuskäsittelyssä ja sallitaan rikokseen perustuvien yksityisoikeudellisten vaatimusten käsittely rikosasian yhteydessä.[285] Mainittakoon myös, että esimerkiksi Tanskassa syyttämättäjättämissäännöstö voi olla asianomistajan kannalta sikäli edullinen, että siellä asetetaan usein syyttämättä jättämisen ehdoksi asianomistajalle suoritettava vahingonkorvaus.[286] Samantapaisen ehdon asettamisen sallimista syyttämättä jätettäessä on esitetty meilläkin.[287]

Tuomioistuinta koskevien toimenpiteistäluopumissäännösten edullisuus tai haitallisuus määräytyy yksistään sen mukaan, minkä merkityksen rangaistuksella katsotaan olevan asianomistajan hyvityksenä. Tuomitsematta jättäminenhän koskee vain rangaistusta eikä siis esimerkiksi vahingonkorvausta (tarkemmin ks. jäljempänä 10 §.II.2—3).

c. Johtopäätökseni edellä esitetystä on, *etteivät toimenpiteistäluopumissäännökset ole asianomistajan kannalta tavoitteellisia* (funktionaalisia). Haitallisinta hänelle on, jos toimenpiteistä luovutaan ennen esitutkintaa tai sen aikana ja hänen korvausvaatimustensa toteen näyttäminen siten vaikeutuu. Vähemmän haitallista on syyttämisvaiheessa tapahtuva toimenpiteistä luopuminen. Vähiten — jopa olemattomasti — haittaa aiheutuu, jos vasta tuomioistuin luopuu toimenpiteistä.

---

284 Samoin esim. *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 398, ja *Tuominen* 1968 a, 555.

285 Ks. *Tirkkonen* 1961, 161 ss., ja *sama* 1969, 278 ja 280 s.
OK 14:9:n (L:ssa 14. 1. 1972/21) mukaan tuomioistuin voi, milloin syytä on, erottaa rikosasiassa esitetyn yksityisoikeudellisen vaatimuksen erilliseksi asiaksi, jolloin käsittelyn jatkaminen tapahtuu siviiliprosessuaalisessa järjestyksessä. Ks. myös *T. Ellilä* 1972, 298, ja *Halila* 1972, 466.

286 K. ed. jaksoa 6 §.II.1.c ja siinä mainittuja lähteitä. Myös esim. Norjassa ja Saksan liittotasavallassa asetetaan vastaavia ehtoja. Ks. jaksoja 6 §.II.1.b ja 2.a ja niissä mainittuja lähteitä.

287 Ks. esim. *Kom.miet.* 1925:16, 140 s., ja *Lvk:n julk.* n:o 16/1937, 114. Ensiksi mainitun komiteanmietinnön po. säännösehdotusta on selostettu ed. 4 §:n alav:ssä 53.

VI. Toimenpiteistäluopumissäännösten tavoitteista rikoksentekijän kannalta

1. Yleistä

Toimenpiteistä luopuminen näyttää ensisilmäykseltä koituvan lähes yksinomaan rikoksentekijän taikka — niin kuin usein on oikeampaa sanoa — rikoksentekijäksi epäillyn tai katsotun hyödyksi. Tällainen käsitys on harhainen. Toisaalta monet yhteiskunnan etunäkökohdat puoltavat toimenpiteistä luopumisen luvallisuutta (ks. edellä jaksoja II—IV). Toisaalta toimenpiteistä luopuminen ei aina ole rikoksentekijäksi epäillyn intressien mukainen seuraamus.

Rikoksentekijän etunäkökohtia vastannee parhaiten sellainen seuraamus, joka on samalla hänelle mahdollisimman vähän kärsimyksiä aiheuttava, mahdollisimman paljon hänen uusimisriskiään vähentävä ja yhteiskuntaan sijoittumistaan edistävä sekä mahdollisimman hyvin yhdenvertaisuuden, ennustettavuuden ja muunlaisen oikeusturvan vaatimukset täyttävä. Näistä kriteereistä rikoksentekijän kärsimysten minimoimista tarkoittava on puhtaimmin hänen etuaan palveleva; muut ovat selvemmin myös yhteiskunnan (ja asianomistajan) etujen mukaisia. Rikoksentekijän oikeusturvaa tyydyttämällä osaltaan vähennetään hänen kärsimyksiään.[288]

Edellä tässä pykälässä[289] on tullut esille eräitä toimenpiteistä luopumisen kohteen oikeusturvaan tai kärsimysten vähentämiseen liittyviä näkökohtia. Seuraavissa jaksoissa 2—3 käsittelen paria toimenpiteistä luopumisen kohteen oikeusturvaa läheisesti koskettavaa yksittäiskysymystä. Minkälainen rikoksen näyttö on voimassa olevan oikeutemme mukaan riittävä syyttämättä ja ilmoittamatta jätettäessä (2-jakso)? Onko syyttämättä tai ilmoittamatta jätetyllä oikeus hakea muutosta syyttämättä-/ilmoittamattajättämisratkaisuun? Tuleeko tällainen ratkaisu sitovaksi eli oikeusvoimaiseksi (3-jakso)?

Ennen näihin ongelmiin syventymistä on syytä huomauttaa siitä, että toimenpiteistä luopumisen kohteen *oikeusturvanäkökohdilla on sitä suurempi paino, mitä haitallisempia seuraamuksia* — kuten rekisteröintinä tai voimakkaana leimautumisena — hänelle *ratkaisusta aiheutuu* tai voi

288 Ks. *Lahti* 1972, 279.

289 Ks. ed. erit. 7 §.II.3 (huomaa myös III.3 ja IV.3).

aiheutua. Haitallisimmat seuraamukset liittynevät yleensä tuomitsematta jättämiseen; tämä toimenpiteistä luopumisen laji tyydyttää myös parhaiten oikeusturvan vaatimukset.[290]

2. *Minkälainen rikoksen näyttö on riittävä syyttämättä ja ilmoittamatta jätettäessä?*

Oikeuskirjallisuudessamme on yleensä oltu sitä mieltä, että syyttämättä ja ilmoittamatta jättäminen edellyttävät selvitettyä rikosta. Esimerkiksi *Honkasalo* on todennut, että NuorRikL 2 §:n soveltaminen edellyttää rikoksen täyttä näyttöä. Kantansa tueksi hän on viitannut NuorRikL 4 §:ään, josta päätellen syyttämättä tai tuomitsematta jätetty olisi säännöksessä tarkoitettujen aineellisten edellytysten puuttuessa tuomittavissa rangaistukseen.[291]

Epäselvyyttä on ehkä omiaan aiheuttamaan NuorRikL 2 §:n 2 momentin määräys, jonka mukaan virallisella syyttäjällä on valta olla yhtymättä asianomistajan tekemään syytteeseen, vaikkei syyte olisikaan todennäköistä perustetta vailla. Tämän lainkohdan rinnastuksesta (selvittämätön syyllisyys = todennäköistä perustetta vailla syyllisyys) päädytään helposti toiseen rinnastukseen (selvitetty syyllisyys = todennäköisten perusteiden tukema syyllisyys).[292] Oikeuskansleri on eräässä yhteydessä katsonut, että syyttämättä jättäminen edellyttää *ainakin* sellaista selvitystä rikoksesta ja sen tekijästä, mitä syytteeseenpanolta yleensä vaaditaan.[293]

Sen seikan, että syytteen ajamisen perusteeksi RVA 18 §:n 1 momentin mukaan riittävät sitä tukevat todennäköiset syyt, on joka tapauksessa ajateltavissa vaikuttavan siihen suuntaan, että syyttämättä jätettäessäkin

---

290 Ks. ed. 7 §.II.2.a ja 3.b.

291 *Honkasalo* 1951, 416 alav. 2, ja *sama* 1969, 144 alav. 3.

Myöhemmistä samanlaisista mielipiteistä ks. esim. *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 399, *R. Ellilä* 1968 b, 258, ja *Jaatinen* 1970, 360.

Ilmoittamatta jättämisen osalta toisin *Helminen* 1970, 106: ehdoton edellytys ei ole, että rikkomus on sekä tosiasiapuolelta että lainopillisessa suhteessa selvä.

292 Ks. *Tuominen* 1968 a, 559, jossa rinnastetaan käsitteellisesti selvittämätön syyllisyys todennäköistä perustetta vailla olevaan syyllisyyteen (»... tai että syyllisyyttä ei oltu selvitetty, ts. että rikos oli todennäköistä perustusta vailla»).

293 OKa 1970, 56 (lausunto nuorisorikoslainsäädännön uudistamista koskevasta komiteanmietinnöstä).

rikoksen tekoa koskevien todennäköisten syiden katsotaan usein riittävän. Vastaavasti ilmoittamatta jättämisen edellytykseksi saatetaan katsoa riittävän, että on perusteltua syytä epäillä rikoksen tapahtuneen (ks. PolA 19.1 §).

Oikeuskirjallisuudessamme *T. Ellilä* on esillä olevaan kysymykseen liittyvässä asiassa huomauttanut, että ennen syyteharkinnan alan laajentamista olisi Ruotsin esimerkkiä seuraten pitänyt vahventaa syytteen ajamiselta vaadittavia syitä.[294] Toisaalta Ruotsissa ilmeisesti ollaan höllentämässä syyttämättä jättämisen edellytyksenä olevan rikoksen näyttövaatimuksia. Ruotsissa vuonna 1970 asetetun syyteoikeuskomitean toimeksiannossa näet lausutaan, että täydellisen todistamisen periaatetta voi osoittautua aiheelliseksi lieventää.[295]

Sillä, minkälaista rikoksen näyttöä on syytä pitää syyttämättä- ja ilmoittamattajättämisratkaisujen edellytyksenä, on kiinteä yhteys ratkaisujen seurauksia koskevaan kysymykseen. Katsottaessa edellä (7 §.II.2) esitettyyn tapaan toimenpiteistäluopumisratkaisulla suunnattavan paheksumista rikoksentekijäksi leimattuun henkilöön tuntuu luonnolliselta vaatia, että sellaiseen ratkaisuun saa päätyä vain syyllisyyden ollessa täysin selvitetyn. Vastaavia rikoksesta epäillyn oikeusturvanäkökohtien puoltamia tulkintasuosituksia on, että syyttämättä ja ilmoittamatta jätettävän on tunnustettava syyllisyytensä tai suostuttava ratkaisuun.[296] Lausuttua muuntelevana seikkana on kuitenkin todettava, että nykyisen lainsäädännön vallitessa syyttämättä ja varsinkin ilmoittamatta jättämisen niiden kohteille aiheuttamat haitalliset seuraamukset lienevät vähäisiä.[297]

---

294 *T. Ellilä* 1968, 567 s.

Ruotsissa vallitsevan »riittävien syiden» vaatimuksen sisällöstä ks. ed. 3 §:n 117 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua.

295 *Ju* 1970: 26, liite 1, 10.

Nelson (1972, 1 ja 7) huomauttaa, että jo nykyisin jätetään täydellinen esitutkinta suorittamatta rikoskaareen sisältyviä erityisiä syyteharkintasäännöksiä sovellettaessa. Ks. myös *SOU* 1967: 59, 231 ss., ja *SOU* 1971: 10, 133.

296 Ks. esim. *Honkasalo* 1951, 418 s., *Anttila* 1952, 173, *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 399, *R. Ellilä* 1968 b, 258, ja *Kom.miet.* 1970: A 9, 20.

Ks. myös *Helminen* 1970, 106. Puollettuaan kantaa, ettei ilmoittamatta jättäminen ole ehdottomasti poissuljettu, vaikkei rikkomusta ole täysin selvitetty (ks. ed. alav. 291), Helminen huomauttaa: »Asia muuttuu toiseksi, jos ao. henkilö nimenomaan kiistää teon tai erityisesti vaatii tutkintaa. Joskus se näet voi olla epäillynkin etujen mukaista.»

297 Ks. ed. 7 §.II.2.a—b. Alav:iden 43—44 kohdalla todetaan, ettei minkään-

3. Syyttämättä ja ilmoittamatta jätetyn muutoksenhakuoikeudesta ja syyttämättä- ja ilmoittamattajättämisratkaisun sitovuudesta

a. Otsikossa mainitut kysymykset liittyvät läheisesti toisiinsa. *Muutoksenhakuoikeuden sääntelyllä on yhteyttä siihen, miten ratkaisujen sitovuus (oikeusvoimaisuus) järjestetään.* Sikäli kuin syyttämättä- ja ilmoittamattajättämisratkaisuihin on luvallista hakea muutosta ulkoisin oikaisukeinoin[298] eli varsinaisin tai ylimääräisin muutoksenhakukeinoin (HValL:ssa tarkoitetun valituksen ollessa tällöin varsinaisena muutoksenhakukeinona), on ratkaisun sitovaksi tuleminen luonnollinen asia. Vastaavasti jos ratkaisun ei katsota tulevan sitovaksi — se on saman tai ylemmänasteisen viranomaisen kumottavissa tai peruutettavissa (ilman että noudatettaisiin HPurkuL:n säännöksiä) —, ei ole ainakaan yhtäläistä tarvetta ulkoisten oikaisukeinojen olemassaoloon kuin vastakkaisessa tapauksessa. Asianosainenhan voi tällöin sisäisiin oikaisukeinoihin turvautuen vapaamuotoisesti pyytää ratkaisun tehneeltä viranomaiselta itseoikaisua tai hallintokantelun yhteydessä pyytää ylemmänasteista viranomaista oikaisemaan kuuliaisuusvelvollisuuden alaisen alemmanasteisen viranomaisen tekemää ratkaisua.[299]

Kyseisten ulkoisten oikaisukeinojen käytettävissä olon edellytyksenä on, että hallintoviranomainen on tehnyt päätöksen. *Merikosken* mukaan on selvitettäessä, milloin valitusta voidaan käyttää muutoksenhakukeinona hallinto-oikeuden alalla, koetettava päästä selville siitä, mitkä toimielimet ovat viranomaisia tai voivat toimia valituskelpoisia päätöksiä teke-

---

laisista toimenpiteistä luopumisista ilmoiteta rikosrekisteriin ja ettei ilmoittamatta jättämisiä rekisteröidä virallisesti edes tilastointia varten.

Vrt. Ruotsin oikeuden osalta *Nelson* 1972, 13 ja 15, jossa kiinnitetään huomiota sikäläisten toimenpiteistä luopumisten entistä laajemmassa mitassa tapahtuvan rekisteröinnin niiden kohteille aiheuttamiin haittoihin.

298 Jaottelusta ulkoisiin ja jälj. mainittaviin sisäisiin oikaisukeinoihin ks. *Merikoski* 1968, 175.

299 Sanotun johdosta ks. *Merikoski* 1964, 7 ja 59, sekä *sama* 1968, 195 s. Jälkimmäisessä lähteessä Merikoski toteaa mm. seuraavaa. »Mutta varsinaisen määrämuotoisen valituksen kehitysvaiheittain tapahtunut lainsäädännöllinen järjestäminen on ollut omiaan vahvistamaan sitä ajatusta, että ylempi viranomainen ei voi kajota alemman toimeen muutoin kuin valituksena vireillä olevassa asiassa. — — — virkahierarkinen kantelu ei enää voi muutoksenhakukeinon luonteisena tulla kysymykseen niissä tapauksissa, joissa säännöllinen valitustie tai prosessuaalinen kantelu on käytettävänä.»

Ks. myös *Tarjanne* 1934 a, erit. 404.

vinä viranomaisina. Niin ikään on tutkittava, millaisia ovat ne toimenpiteet, joiden suhteen valitus in abstracto voi tulla kysymykseen.[300]

b. *Virallisten syyttäjien ja poliisimiesten rikosasian käsittelyn yhteydessä tekemät ratkaisut,* joiden perusteella joitakuita vastaan on päätetty ryhtyä syyttämistä/syytteeseen ilmoittamista tarkoittaviin toimenpiteisiin tai joissa on katsottu tällaisiin toimenpiteisiin ryhtymisen edellytysten puuttuvan, *eivät* liene HValL 3 §:ssä (verr. 2 §:ään) tarkoitettuja *päätöksiä, joihin olisi luvallista hakea muutosta ulkoisin oikaisukeinoin.*[301] Toisaalta kyseiset ratkaisut *eivät saavuttane oikeusvoimaisuuden luonteista pysyvyyttä,* vaan lienevät sisäisiä oikaisukeinoja käyttäen peruutettavissa.[302]

Sen luvallisuus, että esimiesasemassa oleva poliisimies voi peruuttaa alaisensa tekemän ratkaisun, on johdettavissa poliisihallinnossa vallitsevasta keskitysperiaatteesta. Poliisimies on yleensä velvollinen menettelemään esimiehensä antamien käskyjen mukaisesti.[303] Esimerkiksi esimies voi määrätä esitutkinnan aloitettavaksi, vaikka hänen alaisensa tekemän ratkaisun perusteella asia on jätetty sikseen rikoksen näyttöä koskevien todisteiden riittämättömyyden vuoksi.

Virallisiin syyttäjiin pätevistä säännöistä todettakoon seuraavaa. Viralliset syyttäjät ovat oikeuskanslerin valvonnan alaisia ja velvollisia noudattamaan hänen määräyksiään. Poliisitarkastaja taas on lääninsä virallisten syyttäjien esimies. Oikeuskanslerilla ja poliisitarkastajalla on niin ollen esimerkiksi oikeus määrätä alaisensa syyttäjä nostamaan syyte silloinkin, kun tällainen kuuliaisuusvelvollisuuden alainen syyttäjä on päättänyt olla syyttämättä rikoksen näytön riittämättömyyden vuoksi. Oikeuskanslerilla ja eräin rajoituksen poliisitarkastajalla on oikeus ottaa itse ajaakseen syyte, jonka tekeminen säännönmukaisesti kuuluu alemmalle syyttäjäviranomaiselle (devoluutioperiaate).[304]

---

300 *Merikoski* 1968, 235.

301 Ulkoisten oikaisukeinojen käyttöalasta poliisihallinnossa ks. *Sinisalo* 1973, 142 ja 149 s.

302 Seuraavassa lausuttavan johdosta ks. *Merikoski* 1964, 6: »... ylempi viranomainen ei yleensä voi yksittäistapauksittain puuttua alemman toimintaan, ellei se voi nojautua nimenomaiseen valtuuttavaan säännökseen tai ellei asiaanpuuttumisvalta ole johdettavissa keskitysperiaatteen soveltamisesta.» (Samoin *sama* 1968, 195.)

303 Ks. *Sinisalo* 1973, 43.

304 Ks. *Tirkkonen* 1969, 236 ss.

Muistutettakoon vielä edellä (3 §.I.3.c) puheena olleesta seikasta, että osa virallisista syyttäjistämme on samalla piirinsä poliisipäällikkönä ja osa erityissäännösten nojalla oikeutettu toimittamaan esitutkinnan ja olemaan läsnä poliisiviranomaisen suorittamassa esitutkinnassa. On epäilyksetöntä, etteivät tällaiset syyttäjät ole sidottuja piiriensä poliisimiesten tekemiin ratkaisuihin, joissa nämä ovat katsoneet syytteeseen ilmoittamisen edellytysten puuttuvan. He voivat nostaa syytteen sellaisesta ratkaisuista riippumatta. Tämä sääntö pätenee yleensäkin virallisiin syyttäjiin.[305]

c. Siitä, ovatko b-jaksossa selvitellyt periaatteet voimassa syyttämättä- ja ilmoittamattajättämisratkaisuihin, on oikeuskirjallisuudessamme käyty keskustelua lähinnä pohtimalla syyttämättäjättämisratkaisun mahdollista oikeusvoimavaikutusta koskevaa ongelmaryhmää. Oikeustieteessämme kysymys on yleensä asetettu siten, *onko* NuorRikL 2 §:ssä tarkoitettu *syyttämättäjättämisratkaisu sallittua peruuttaa.* Teen seuraavassa aluksi selkoa esitetyistä mielipiteistä. Sitten pohdin kummankinlaisiin ratkaisuihin voimassa olevia periaatteita yhteisesti, koska katson syyttämättä jättämisestä tässä yhteydessä lausuttavan pätevän soveltuvin osin myös ilmoittamatta jättämiseen. Edelleen katson, että poliisimiehen oikeudesta peruuttaa alaisensa poliisimiehen tekemä ilmoittamattajättämisratkaisu esitettävä on soveltuvin osin voimassa virallisen syyttäjän oikeuteen peruuttaa poliisimiehen tekemä ilmoittamattajättämisratkaisu (eli ryhtyä siitä huolimatta syyttämistoimenpiteisiin).

Useimpien syyttämättäjättämisratkaisun peruuttamisesta käsityksensä ilmaisseiden tutkijoiden mukaan on ratkaisun tekemisen jälkeen tapahtuneisiin seikkoihin perustettava peruuttaminen kielletty.[306] Tämän tul-

---

305 Vrt. esitutkintalakiehdotukseen, jonka mukaan »syyttäjän tehtävä rajoittuu pääasiassa pöytäkirjatun esitutkinta-aineiston perusteella tapahtuvaan syyteharkintaan ja syytteestä päättämiseen sekä syytteen ajamiseen tuomioistuimessa». Ks. *OikM:n lso:n julk.* 3/1973 *(Mandelin—Nyberg)*, 8.

Vertailun vuoksi mainittakoon, ettei tuomioistuin voi nykyään tehdä aloitetta oikeudenkäynnin aikaansaamiseksi. Tämä on ollut sen kehityksen mukaista, joka on johtanut yhtä selvemmin akkusatorisen menetelmän omaksumiseen rikosprosessissamme. Ks. *Tirkkonen* 1969, 88, ja *OikM:n lso:n julk.* 3/1973, 3.

306 Joko ratkaisun jälkeen tapahtuneisiin seikkoihin perustettavaan tai yleensä asian uudelleen esille ottamiseen ovat suhtautuneet kielteisesti *Granfelt* (1941, 83), *Nordfors* (1944), *Nyberg* (1944), *Tauleri* (1944), *Anttila* (1952, 164 s.) ja *Tirkkonen* (1972 b, 608 alav. 6).

kinnon tueksi voidaan viitata NuorRikL 2 ja 4 §:n esitöihin. Säännökset käsittävää lakia valmistellut komitea ehdotti, että syyttämättä jätetty olisi voitu ennen rikoksen vanhentumista panna syytteeseen ja tuomita rangaistukseen rikoksesta, josta hänet oli jätetty syyttämättä. Edellytyksenä olisi ollut, että syyttämättä jätetty olisi tehnyt uuden rikoksen tai antautunut juoppouteen taikka epäsiveelliseen tai muuten pahantapaiseen elämään.[307]

Korkein oikeus suhtautui lausunnossaan kielteisesti sanottuun ehdotukseen, eikä sitä sisältänyt enää hallituksen esitykseen. Ehdotuksen poistamista ei perusteltu peruuttamisoikeuden itsestäänselvyydellä vaan tarkoituksenmukaisuussyillä. Tällaisina syinä mainittiin ensinnä niiden rikosten melkoinen vähäpätöisyys, joista syyttämättä jättäminen sallittaisiin. Toiseksi syyttäjän toimittama tutkinta ja lastensuojeluviranomaisten määrättävät huoltotoimenpiteet merkitsisivät yleensä riittävän ankaraa seuraamusta. Kolmanneksi ehdotuksen toteuttaminen aiheuttaisi käytännön hankaluuksia.[308] Selostettujen esitöiden pohjalta voidaan vastakkaispäätelmänä katsoa, että lakia valmisteltaessa ei tarkoitettu syyttämättä jättämisen olevan peruutettavissa ainakaan ratkaisun jälkeisten seikkojen vuoksi.

Syyttämättä jätetyn oikeusturvanäkökohdat puoltavat voimakkaasti sitä, ettei ratkaisua peruuteta kerrotuista syistä. Peruuttamiset olisivat pakosta sattumanvaraisia ja siten helposti yhdenvertaisuutta loukkaavia. Koska syyttämättä jättämisestä ei ole säädetty velvollisuutta ilmoittaa rikosrekisteriin, on samaan henkilöön aiemmin kohdistetusta syyttämättä jättämisestä järjestelmällistä tietoa lähinnä vain sillä virallisella syyttäjällä, joka on tehnyt tuollaisen aiemman ratkaisun.

Tässä yhteydessä ovat huomion arvoisia *Ståhlbergin* ja *Merikosken* käsitykset, joiden mukaan eräiltä tunnusmerkeiltään yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäviin asioihin rinnastettavat hallintoviranomaisten tekemät ratkaisut tulevat usein oikeusvoimaisiksi, vaikka ratkaisunteossa ei noudateta hallinto-oikeudellista lainkäyttöjärjestystä. Tunnusmerkkien

---

Peruuttamiseen nähden myönteisistä kannanotoista ks. erit. *Honkasalo* 1944, 301 ss., *sama* 1946, 40 ss., ja *sama* 1969, 148, sekä *Saario* 1945, 1029 ss. Ks. myös *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 399, ja *R. Ellilä* 1968 b, 258.

307 *Kom.miet.* 1937: 2, 16 ja 29 (6 §).

308 *KKO:n laus.* 1938, 36.

samankaltaisuus saattaa ilmetä muun muassa siinä, että »päätös käsittää lain soveltamista yksityiseen tositapaukseen».[309]

Olen edellä (3 §.II.1) laajahkosti perustellen puoltanut näkemystä, jonka mukaan syyttämättä ja ilmoittamatta jättäminen ovat asiallisesti lainkäyttöä niitä koskevien ratkaisujen ollessa tuomitsemattajättämispäätöksiin rinnastettavia. Tällöin esittämiäni näkökohtia on muun muassa, etteivät syyttämättä- ja ilmoittamattajättämisratkaisut ole sillä tavoin valmistelevia kuin virallisten syyttäjien ja poliisimiesten ratkaisut yleensä. Kyseisillä ratkaisuilla on tarkoitus osoittaa paheksumista, mikä ei myöskään ole tunnusomaista muille virallisten syyttäjien eikä poliisimiesten ratkaisuille.

Oikeusvertailuna voidaan todeta, että Norjassa ja Tanskassa syyttämättäjättämisratkaisun peruuttamistilanteet ovat laissa yksityiskohtaisesti säänneltyjä.[310] Ruotsin oikeudenkäymiskaaren säännöksen mukaan ratkaisu on peruutettavissa, jos siihen päätymiselle ei enää ole riittäviä syitä. Nuoria koskevan erityislain säännöksen mukaan peruuttaminen on luvallinen vain yleisen edun sitä vaatiessa.[311]

Sanotun perusteella esitän tulkintasuosituksenani, etteivät edeltäneen b-jakson periaatteet sovellu syyttämättä- eivätkä ilmoittamattajättämisratkaisuihin. Näistä periaatteista poiketen puollan etenkin kantaa, etteivät nämä *ratkaisut ole peruutettavissa niiden antamisen jälkeisten seikkojen vuoksi.* Silti lausuma lienee pikemmin voimassa olevaa oikeutta koskeva toivomus kuin luotettava ennuste virallisten syyttäjien ja poliisimiesten käyttäytymisestä. Erityissäännösten puuttuessa on ymmärrettävää noudattaa syyttämättä ja ilmoittamatta jätettäessäkin virallisten syyttäjien ja poliisimiesten ratkaisutoimintaan yleensä päteviä sääntöjä. Kun muuta ei ole säädetty, ei syyttämättä eikä ilmoittamatta jätetyillä liene oikeudellisia takeita sitä vastaan, että puheena olevia ratkaisuja peruutetaan.[312]

---

309 *Ståhlberg* 1928, 333, ja *Merikoski* 1964, 65 s.

310 Ks. *Andenaes* 1971 b, 287 s., ja *Hurwitz* 1959, 227 s., ja niissä olevia lakiviittauksia.

Ekelöfin (1972, 116) luonnehtimana syyttämättäjättämisratkaisulla on Norjan ja Tanskan oikeuden mukaan tietyssä määrin sama vaikutus kuin vapauttavalla lainvoimaisella tuomiolla.

311 Ks. Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 20:7.3 ja nuoria koskevan lain 5 §. Oikeuskirjallisuudesta ks. *Elwing* 1960, 387 s. ja 403, sekä *Ekelöf* 1972, 116.

312 Ks. *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 399, ja *R. Ellilä* 1968 b, 258: syyttämättä-

d. Sitä vastaan olevat näkökohdat, että syyttämättä- tai ilmoittamattajättämisratkaisu peruutetaan *ennen ratkaisun tekemistä tapahtuneiden seikkojen vuoksi,* eivät nähdäkseni ole yhtä voimakkaat kuin ratkaisun jälkeen tapahtuneisiin seikkoihin perustettavaa peruuttamista vastaan olevat argumentit. Näin voidaan käsittääkseni väittää varsinkin silloin, kun ratkaisun peruuttamista puoltavat syyt ovat tärkeitä. Tällaisena poikkeuksellisesti ratkaisun peruuttamiseen oikeuttavana seikkana on oikeustieteessä mainittu etenkin se, että virallinen syyttäjä on erehtynyt kysymyksessä olevan rikoksen luonteesta katsoen virheellisesti sen täyttävän syyttämättä jättämisen edellytykset.[313]

Nimenomaan nyt puheena olevalla peruuttamisoikeuden sääntelyllä on a-jaksossa tähdennetyin tavoin yhteyttä siihen, miten muutoksenhaku syyttämättä- ja ilmoittamattajättämisratkaisuihin on järjestetty. Sanotun peruuttamisoikeuden jonkin laajuiseen käytettävissä oloon on tarvetta lähinnä silloin, kun ratkaisuun ei ole luvallista hakea muutosta ulkoisin oikaisukeinoin. Kiinnitän seuraavassa viittauksenomaisesti huomiota tällaisen muutoksenhakuoikeuden sallittavuuteen voimassa olevan oikeutemme pohjalta.

Oikeuskirjallisuudessamme esitetyistä mielipiteistä käy välillisesti ilmi näkemys, jonka mukaan mainittuihin ratkaisuihin ei ole luvallista hakea muutosta valittamalla. Tämä on pääteltävissä siitä, että valitusoikeuden sallimista on pohdittu vain tulevaa lainsäädäntöä koskevana kysymyksenä. Esimerkiksi syyttäjälaitoksen organisaatioon sekä syyttäjien toimivaltaan liittyviä kysymyksiä tutkimaan asetetun oikeusministeriön työryhmän toimeksiantoon kuuluu selvittää muun muassa, olisiko alisyyttäjien päätöksistä oltava mahdollista valittaa ylemmälle syyttäjäviranomaiselle.[314]

---

jättämispäätös ei saavuta tuomion tapaan oikeusvoimaa, joten on vaara sen peruuttamisesta.

313 Ks. *Nordfors* 1944, 348, *Nyberg* 1944, 346, *Anttila* 1952, 164, ja *Tirkkonen* 1972 b, 608 alav. 6.

Ilmoittamatta jättämisen peruuttamisen luvallisuutta puoltavista kannoista ks. *Helminen* 1970, 103, ja *Luntiala* 1973, 4 s. Helmisen mukaan asiaa voidaan ruveta myöhemmin tutkimaan, mikäli päätöksen tekemisen jälkeen ilmenee uusia seikkoja. Vastaavasti Luntialan mielestä huomautuksen kumoamiseen voitaneen ryhtyä vain, jos huomautuksen antamisen jälkeen asiassa ilmenee uusia ratkaisevia todisteita.

314 *OikM* 1972, 10.

Sanotun kannan mukaan eivät syyttämättä- eivätkä ilmoittamattajättämisratkaisut ole HValL 3 §:ssä (verr. 2 §:ään) tarkoitettuja hallintoviranomaisten tekemiä päätöksiä. Tältäkin osin kannan perusteena lienee lähinnä se, että virallisten syyttäjien ja poliisimiesten ratkaisut ovat b-jaksossa kerrotuin tavoin yleensä valituksen ulottumattomissa. Käsitystä vastustettaessa taas voidaan sen tueksi, että ratkaisut ovat HValL 3 §:ssä tarkoitetunlaisia ja että niihin voidaan hakea muutosta varsinaisin ja (HPurkuL:ssa tarkoitetuin) ylimääräisin muutoksenhakukeinoin, vedota edellä (3 §.II.1) esitettyihin näkökohtiin.

Syyttämättä tai ilmoittamatta jättämisestä päättävä viranomainen ei kuitenkaan usein täyttäne HValL 2 §:n edellytyksiä. Voitaneen tosin puoltaa kantaa, että nimismiehen tekemästä syyttämättäjättämisratkaisusta tai poliisimestarin tekemästä ilmoittamattajättämisratkaisusta valitetaan HValL 2 §:n mukaisesti lääninhallitukseen, mutta vaikkapa kaupunginviskaalin osalta on tuskin osoitettavissa tämän lainkohdan mukaista valitustietä.[315] Tuntuu sitä paitsi tarkoituksenmukaiselta, että esimerkiksi nimismiehen tekemästä syyttämättäjättämisratkaisusta valitettaisiin häntä ylemmällä syyttäjäviranomaiselle (poliisitarkastajalle tai oikeuskanslerille) eikä lääninhallitukseen.[316] Mutta tällainen valitustie ei liene HValL 2 §:ssä tarkoitettu. — Kaikkiaan päädyn tulkintasuositukseen, jonka mukaan syyttämättä- eikä ilmoittamattajättämisratkaisuun ei ole luvallista hakea muutosta ulkoisella oikaisukeinolla. Tähän suositukseen liittyvästi katson, että sanotunlainen ratkaisu voidaan peruuttaa ennen sen tekemistä sattuneiden seikkojen vuoksi peruuttamista puoltavien syiden ollessa painavia.

---

315 *Merikosken* (1968, 239) tähdentämin tavoin HVaL 2 §:ssä pidetään ylempinä hallintoviranomaisina vain välittömästi valtioneuvoston alaisia viranomaisia ja alempina ylempien hallintoviranomaisten alaisia viranomaisia.

316 Tällaisesta valituskäytännöstä Ruotsissa ks. esim. *Ekelöf* 1972, 118, ja *Lithner* 1973.

Ks. myös *OikM* 1972, 10.

B. ERITYISESTI TUOMITSEMATTAJÄTTÄMISSÄÄNNÖKSIIN LIITTYVIÄ NÄKÖKOHTIA

8 §. TUOMITSEMATTA JÄTTÄMISEN EDELLYTYKSISTÄ LÄHINNÄ SÄÄNNÖSTEN SANAMUODON, ESITÖIDEN, SÄÄNNÖSVERTAILUN JA OIKEUSKIRJALLISUUDESSAMME ESITETTYJEN MIELIPITEIDEN VALOSSA

I. Alustavia huomautuksia

1. Esityksen jäsentelyä

Otsikon mukaisesti käytän tässä pykälässä tulkintavaihtoehtojen ja alustavien tulkintasuositusteni pohja-aineistona lähinnä tuomitsemattajättämissäännösten sanamuotoa ja esitöitä, lähi- ja rinnakkaissäännösten vertailuun liittyviä (lakisystemaattisia) näkökohtia sekä oikeuskirjallisuudessamme esitettyjä mielipiteitä. Lisäksi otan tulkinta-argumentaatiossa huomioon *säännösten tarkoituksesta* 7 §:ssä esittämäni. Tässä pykälässä esitettävät tulkintasuositukset ovat siitä syystä alustavia, ettei niiden pohja-aineistoon sisälly oikeuskäytäntö. Seuraavassa 9 §:ssä selviää, onko aihetta näiden suositusten muuttamiseen oikeuskäytännöstä ehkä saavien lisäargumenttien perusteella.

Pykälän selvä pääpaino on *RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin* soveltamisedellytysten tarkastelussa (jaksot II—III). Muiden tuomitsemattajättämissäännösten edellytykset ovat selvitettävinä ensinnäkin siinä tarkoituksessa, että ne olisivat muun lakisystemaattisen aineiston ohella avuksi RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin edellytyksiä tutkittaessa (II—III). Toiseksi niihin — ennen kaikkea NuorRikL 3—4 §:n ja TLL 9 a §:n 1 momentin edellytyksiin — kiinnitetään huomiota sen selville saamiseksi, mihin säännökseen tai säännöksiin tuomitsematta jättäminen on syytä perustaa silloin kun usea niistä näyttää ensisilmäykseltä soveltuvan (IV).

2. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa, NuorRikL 3—4 §:ssä ja TTL 9 a §:n 1 momentissa tarkoitettujen tuomitsemattajättämissäännösten soveltamisedellytysten suhteesta vastaavien syyttämättä- ja ilmoittamattajättämissäännösten soveltamisedellytyksiin

a. Seuraava *asetelma* γ havainnollistaa RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa, NuorRikL 3—4 §:ssä ja TLL 9 a §:n 1 momentissa ilmaistuja tuomitsematta jättämisen edellytyksiä. Asetelmaan on merkitty näitä

lainkohtia vastaavien syyttämättä- ja ilmoittamattajättämissäännösten (RVA 15.2 §, PolL 14.2 §, NuorRikL 2 ja 4 § sekä TLL 9 a §) soveltamisedellytykset.[1]

Toimenpiteistä luopumisen laji	Toimenpiteistäluopumissäännös		
	A. RL 3:5[3], RVA 15[2] § ja PolL 14[2] § (1966)	B. NuorRikL 2—4 § (1940)	C. TLL 9 a § (1965)
1	2	3	4
I. Tuomitsematta jättäminen	1. Rikos vähäpätöinen	1. Rikoksentekijä rikoksentekohetkellä 15—17-vuotias	1. Rikos ilmeisesti TLL 6[1] §:ssä tai 9 §:ssä tarkoitettu
	2. Rikos johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä	2. Rikoksesta ei oikeuden harkinnan mukaan olisi rikoksentekijälle tuleva ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta taikka rikos RL 11:4 a:ssa tai 16:24:ssä tarkoitettu	2. Rikos olosuhteet huomioon ottaen vähäinen
	3. Yleinen etu ei vaadi rangaistuksen tuomitsemista	3. Rikos johtunut ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta	
		4. Perusteltua aihetta otaksua rikoksentekijän ojentuvan, vaikkei häntä tuomitakaan rangaistukseen	
II. Syyttämättä jättäminen	1. Kuten edellä 1	1. Kuten edellä 1	1. Kuten edellä 1
	2. Kuten edellä 2	2. Rikoksesta ei ole säädetty muuta yleistä lajia olevaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kolme kuukautta taikka rikos RL 11:4 a:ssa tai 16:24:ssä tarkoitettu	2. Kuten edellä 2
	3. Yleinen etu ei vaadi syytteen ajamista	3. Kuten edellä 3	
		4. Kuten edellä 4	

[1] Po. säännösten tarkasta sisällöstä ks. ed. 1 §.II.1, lainkohdat 1—5.

1	2	3	4
III. Ilmoittamatta jättäminen	1. Kuten edellä 1		1. Rikos ilmeisesti TLL 6[1] §:ssä tai 9 §:ssä tarkoitettu
	2. Kuten edellä 2		2. Kuten edellä 2
	3. Yleinen etu ei vaadi poliisin toimenpiteitä asiassa		
	4. Mahdollisella asianomistajalla ei rikoksen johdosta vaatimuksia		

b. Asetelmasta nähdään, että syyttämättä- ja ilmoittamattajättämissäännösten edellytykset on muotoiltu yleensä *samoin* kuin vastaavien tuomitsemattajättämissäännösten edellytykset. Merkittäviä poikkeuksia ovat edellytykset II.B.2 ja III.A.4; III.C.1 lienee lähinnä lainkirjoitustekninen poikkeus.

Säännösten sanamuodon mukaista on katsoa, että samalla tavalla muotoiltuja edellytyksiä tulkitaan samoin. Tämä kanta on myös säännösten esitöiden mukainen.[2] Virallisille syyttäjille ja poliisimiehille on annettu asiallisesti samanlaiset ohjeet RVA 15 §:n 2 momentin ja vastaavasti PolL 14 §:n 2 momentin soveltamisesta.[3] Toisaalta edellä 7 §:ssä säännösten tarkoituksesta esitetyn valossa — korostettaessa yleisestävyy-

---

[2] Ed. jaksossa 4 §.IV.2.b, alav:n 115 kohdalla huomautetun mukaisesti ei eri yleisten toimenpiteistäluopumissäännösten sisällön mahdollista eriyttämistä harkittu lainvalmisteluvaiheessa. Tarkoituksena oli perustelujen mukaan, että virallisella syyttäjällä ja tuomioistuimella olisi oikeus luopua toimenpiteistä *samanlaisissa* tapauksissa kuin poliisimiehellä. Ks. 4 §:n alav:ssä 112 lueteltuja, RVA 15.2 §:n ja RL 3: 5.3:n antamista edeltäneitä lainvalmisteluasiakirjoja samoin kuin TLL 9 a §:n antamista edeltänyttä *Ltk:n laus.* n:o 4/1961, 4 ss.

Vrt. kuitenkin *Ltk:n laus.* n:o 1/1966, 7: »... laintarkastuskunta ... pitää selvänä, että tuomioistuimille ja virallisille syyttäjille on lailla annettava puheena olevassa suhteessa *ainakin* yhtä laajat valtuudet kuin poliisilaissa on annettu poliisille ...» (Kurs. tässä.) (Ks. tästä lausunnosta myös 4 §:n alav:ssä 115 selostettua.)

[3] Ks. *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 42 s.) ja *SisM:n yleiskirje* n:o 4612/401/70 (PM 1970, 648 s.).

den sekä yhdenvertaisuuden ja muiden oikeusturvaperiaatteiden merkitystä — on perusteltua, että tuomioistuimella on toimenpiteistä luopumisesta päättävistä viranomaisista laajin harkintavalta ja seuraavaksi laajin virallisella syyttäjällä.[4]

Viimeksi sanottuun liittyvänä tulkintasuosituksenani esitän, että epäselvissä tapauksissa poliisimiehen tai virallisen syyttäjän on saatettava asia syyttäjän/tuomioistuimen ratkaistavaksi eikä luovuttava toimenpiteistä rikosprosessissa yleensä noudatettavan in dubio pro reo -periaatteen mukaisesti.[5] Tuomitsemattajättämissäännöksiä koskevien tulkintojen on mielestäni syytä olla ohjeellisia samalla tavalla muotoiltuja muita toimenpiteistäluopumissäännöksiä koskeville tulkinnoille. Niinpä pidän suositeltavana, että tuomitsemattajättämiskäytäntö täsmentää niitä rajoja, joissa viralliset syyttäjät ja poliisimiehetkin toimenpiteistäluopumisvaltaa käyttävät.[6] Mainittakoon, että sisäasianministeriön TLL 9 a §:n 2 momentin soveltamisesta antamien ohjeiden mukaan poliisimiehet saavat antaa huomautuksia vain sellaisten rikkomusten johdosta, joista paikalliset viralliset syyttäjät jättävät yleensä syyttämättä ja tuomioistuimet tuomitsematta.[7]

---

[4] Sanotun johdosta ks. *Lindholm* 1968, 553 alav. 26 (viitteineen), *Ylösjoki* 1968, 283 s., ja *Lehkonen* 1969, 27. Lindholm lausuu näin: »... jag anser det möjligt, att man på basen av pragmatiska hänsynstaganden kan argumentera för en tolkningsrekommendation, som syftar till en kvantitativ differentiering, åtminstone mellan SL 3: 5^2 och SP § 15^2 å ena sidan och PolisL § 14^2 å andra sidan.»

Vrt. *Anttila—Heinonen* 1971, 179, ja *Tirkkonen* 1972 b, 408, joissa lausutun mukaan RVA 15.2 §:n ja RL 3: 5.3:n edellytyksiä on tulkittava samalla tavalla.

[5] NuorRikL 2 ja 4 §:ssä tarkoitetun syyttämättä jättämisen osalta näin *R. Ellilä* 1949 b, 295 alav. 7 (Ellilän mielestä on vastaavasti tuomittava rangaistukseen, jos tuomitsematta jättämistä harkittaessa on epäselvyyttä NuorRikL 4 §:n edellytysten täyttymisestä.)

Ilmoittamatta jättämisen osalta samoin *Ylösjoki* 1966, 171 alav. 1, *Lehkonen* 1969, 28 alav. 11, *Helminen* 1970, 109, ja *Luntiala* 1973, 5.

[6] Ks. poliisilakiehdotuksesta annettua *Ltk:n laus.* n:o 6/1962, 13 s., jossa tietyn laajuisen tuomitsemattajättämisoikeuden luvallistamista perustellaan mm. seuraavasti: »Oikeuskäytäntö tulisi tällöin luomaan yhdenmukaisuutta myös niihin rajoihin, joissa poliisi ja syyttäjä voisivat käyttää puheena olevaa valtuutta, ja siten osaltaan turvaamaan kansalaisten yhdenvertaisuutta lain edessä tässä kohden.»

[7] Ohjeiden po. kohta vaikuttaa kyllä liian ehdottomalta ollakseen käytännössä sananmukaisesti noudatettavissa. Kohdan johdosta ks. *R. Ellilä* 1968 b, 260 s., ja *Lehkonen* 1969, 83. Ellilän mielestä ohjeiden po. kohta osoittanee, »miten ylivoimaisen vaikean tehtävän edessä poliisimies on».

Edelleen katson suotavaksi, että viralliset syyttäjät luopuvat toimenpiteistä ahtaammissa rajoissa ja tällöin kaavamaisemmin kuin tuomioistuimet ja vastaavasti poliisimiehet virallisiin syyttäjiin verrattuina.[8] On syytä muistaa, että siinä missä poliisimies tai virallinen syyttäjä päättää ryhtyä tai olla ryhtymättä syytteeseen ilmoittamista/syyttämistä tarkoittavaan toimenpiteeseen tuomioistuimen on päätettävä seuraamuksen lajista ja määrästä (esimerkiksi tuomitsemattajättämispäätöstä edeltänee kannanotto, olisiko tuomitsematta jättämisen asemasta tuomittava lievimmän säännöllisen tai ehkä RL 3: 5.2:n nojalla muutetun asteikon mukaiseen rangaistukseen). Toisin sanoen vain tuomioistuimella on käytettävissä seuraamusten valikoima, joka mahdollistaa rikostapauksen piirteiden eriytyneen huomioon ottamisen.

3. *Tuomitsemattajättämissäännösten soveltamisedellytysten keskinäisestä suhteesta*

Jotta tuomitsemattajättämis- tai yleensä toimenpiteistäluopumissäännökseen nojautuminen olisi luvallista, on sen kaikkien soveltamisedellytysten täytyttävä. Esimerkiksi RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttiin ei ole luvallista nojautua, jolleivat asetelmassa γ luetellut edellytykset I.A.1—3 täyty.[9] Tämä *ei* kuitenkaan merkitse sitä, että *kaikilla soveltamisedellytyksillä* tulisi *kaavamaisesti* aina olla *yhtä suuri* suhteellinen *paino* asianomaiseen säännökseen nojauduttaessa. Esimerkiksi on ajateltavissa, että RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisedellytyksistä pääpaino on yleensä rikoksen vähäpätöisyyttä koskevassa vaatimuksessa.

Se, että lainkohdan — niin kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin — soveltamisedellytykset on ilmaistu erittäin harkinnanvaraisia sanontoja käyttäen, lienee omiaan korostamaan rikokseen liittyvien seikkojen *kokonaisarvostelun* merkitystä. Sellaisen säännöksen soveltajan rikoksesta tai rikostapauksesta muodostama kokonaiskuva saattaa usein olla ratkaise-

---

[8] *Anttila ja Heinonen* (1971, 179 ja 181) otaksuvat, että RVA 15.2 §:ää sovelletaan ahtaammissa rajoissa ja kaavamaisemmin kuin RL 3: 5.3:a. Vastaava on heidän mukaansa voimassa PolL 14.2 §:n ja RVA 15.2 §:n väliseen suhteeseen.

[9] Tätä seikkaa korostavat mm. *Vikatmaa* (1970, 205) ja *V. Modeen* (1972, 232). Samoin OKa 1972, 34 s. (Kantelun johdosta annettu päätös).

vanmerkityksinen hänen harkitessaan edellytysten täyttymistä erilaisen tulkinta-aineiston pohjalta.[10]

Yllä lausutun painottaminen on näyttänyt aiheelliselta sen vuoksi, että seuraavissa II—III-jaksossa käsitellään *erikseen* RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisedellytyksiä I.A.1—3: ensinnä ja laajimmin rikoksen vähäpätöisyyttä (II) sekä toiseksi anteeksi annettavaa huolimattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä ja kolmanneksi yleistä etua koskevaa edellytystä (III). Ilman edellä esiin tuodun kaltaisia toteamuksia syntyisi edellytysten erillisestä tarkastelusta helposti kokonaisarvostelun merkitystä vähättelevä mielikuva.

II. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisedellytyksistä. Rikoksen vähäpätöisyyttä koskeva edellytys

1. Vähäpätöisen rikoksen käsitettä koskevista tulkintaerimielisyyksistä

a. Oikeuskirjallisuudessamme on syntynyt erimielisyyttä RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitetun vähäpätöisen rikoksen käsitteen sisällöstä. Oikeustieteessä vallinneita mielipide-eroja voidaan suurelta osin luonnehtia kiistaksi siitä, onko rikoksen vähäpätöisyyden arvioinnissa ratkaisevaa *rikoslajin* vai *yksittäisrikoksen* vähäpätöisyys. Käytettäessä rangaistusta arvioinnin mittana sama erimielisyys kuuluu, onko rikoksen vähäpätöisyys arvioitava rikoksesta *säädetyn rangaistuksen* vai siitä esillä olevassa tapauksessa fiktiivisesti *tuomittavan rangaistuksen mukaan.* Edellisessä tapauksessa rangaistus määritetään *in abstracto,* siten kuin NuorRikL 2 §:n (asetelmassa γ kohta I.B.2) täyttymistä harkittaessa menetellään. Jälkimmäisessä tapauksessa rangaistus määritetään *in concreto* NuorRikL 3 §:n (kohta II.B.2) edellyttämällä tavalla.

Säädetty rangaistus voidaan todetussa ymmärtää eri tavoin. Sellainen rangaistus on joko esillä olevien asianhaarojen (erityisten enentämis- tai vähentämisperusteiden) varalta säädetty asteikko tai niistä riippumatta arvioitava, rikoksesta säädetty ankarin rangaistus. Jälkimmäisen kannan mukaan jos rikokseen sovellettavassa lainkohdassa on erityinen

10 Vrt. ed. 2 §.II.1, jossa kiinnitetään huomiota mm. ratkaisun oletettuja vaikutuksia koskevan harkinnan merkitykseen.

asteikko raskauttavien tai erittäin raskauttavien asianhaarojen varalta — ilman että raskauttaviksi tai erittäin raskauttaviksi katsottavia seikkoja on lainkohdassa tyhjentävästi lueteltu —, tämä asteikko on säädetty ankarin asteikko. Niin ikään yleisten rangaistuksen enentämis- ja vähentämisperusteiden saatetaan katsoa joko vaikuttavan tai olevan vaikuttavatta rangaistusmaksimeihin.

Kahdessa äskettäisessä lainuudistuksessa on aiemmasta oikeudesta poiketen omaksuttu käsitys, että *esillä olevien asianhaarojen varalta säädetty asteikko* on puheena olevassa suhteessa määräävä.[11] Sama kanta tuntuu perustellulta myös NuorRikL 2 §:ää sovellettaessa. Tällainen tulkinto on omiaan lisäämään kyseisen lainkohdan käyttöä ja koituu siten syytetyn eduksi. Käsityksen perusteltavuus ei liene kuitenkaan de lege lata riidaton.[12] Ehkä vielä kiistanalaisempaa on katsoa yleisten rangaistuksen muuttamisperusteiden vaikuttavan maksimeihin;[13] NuorRikL 2 §:n perustelujen mukaan nuoruutta ei ole otettava siten huomioon.[14]

b. Ne, jotka ovat oikeustieteessämme olleet sitä mieltä, että rikoksen vähäpätöisyyden arvioinnissa on ratkaisevaa *rikoslajin* vähäpätöisyys, ovat painottaneet *säännösten sanamuotoon ja säännösvertailuun* liittyviä näkökohtia. Tätä kantaa kirjallisuudessa edustaneita ovat *Reino* ja *Tauno Ellilä* sekä *Tirkkonen*.[15] He ovat tuoneet esiin muun muassa, että vähä-

---

[11] Ks. RangMäärL 2 § ja RL 8:1.2 (L:ssa 16. 2. 1973/139) ja jälkimmäisen osalta *HE* n:o 130/1972 vp, 3, sekä *Koskinen* 1973 a, 105 (viitteineen). Samoin vanhastaan RL 6:1:tä tulkittaessa esim. *Honkasalo — R. Ellilä* 1945, 23 s. Uudessa oikeustieteessä RL 7:1:nkin osalta vastaavasti *Koskinen* 1973 b, 100 (vrt. Koskisen mainitsemaan aiempaan kirjallisuuteen).

[12] Oikeuskirjallisuudessa esitetyistä mielipiteistä (ks. esim. *Kekomäki* 1942, 6, *Anttila* 1952, 155, ja *Honkasalo* 1969, 145) ei käy ilmi po. suhteessa selvää kantaa. *Esitysluonnokseen* 1973 (6 ja 9) sisältyvän nimenomaisen määräyksen mukaan NuorRikL 2 §:ssä mainitulla rangaistuksella tarkoitettaisiin tekstissä esittämäni mukaisesti sitä rangaistusta, joka tapaukseen sovellettavassa rangaistussäännöksessä on asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa tehdystä rikoksesta säädetty enimmäisrangaistukseksi.

[13] Sanottujen perusteiden huomioon ottamista puoltavista käsityksistä RL 6:1:tä tulkittaessa ks. esim. *Honkasalo — R. Ellilä* 1945, 22, ja RL 7:1:tä tulkittaessa *Koskinen* 1973 b, 101 (kumpikin viitteineen). Vastakkainen kannanotto sisältyy RL 8:1.2:n perusteluihin (*HE* n:o 130/1972 vp, 3 s.).

[14] Ks. *HE* n:o 10/1939 vp, 13. Ks. myös ed. alav:ssä 12 mainittujen tutkijoiden käsityksiä.

[15] Ks. *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 397, *R. Ellilä* 1968 a, 61 s., *sama* 1968 b, 264.

pätöisen rikoksen täytyy käsitteellisesti tarkoittaa lievempää rikosta kuin vähäisen rikoksen. Vähäisellä rikoksella he ovat katsoneet olevan rikosprosessioikeudessa — ennen kaikkea vuoden 1934 rangaistusmääräyslaissa olleen määrittelyn johdosta — vakiintuneen merkityssisällön. Sellaisesta rikoksesta ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta kuusi kuukautta.

Kannan tueksi on viitattu myös siihen, että vähäpätöisestä rikoksesta säädetyn rangaistuksen pitää olla lievemmän kuin NuorRikL 2 §:ssä ja TLL 9 a §:ssä (verr. TLL 6.1 tai 9 §:ään) säädetyn. Jollei niin ole, olisi nämä lainkohdat pitänyt tarpeettomina kumota.[16] Edelleen on kiinnitetty huomiota siihen, että in concreto -harkintaan velvoittava ilmaisu »olosuhteet huomioon ottaen» ei RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa, RVA 15 §:n 2 momentissa eikä PolL 14 §:n 2 momentissa liity rikoksen vähäpätöisyyttä koskevaan edellytykseen niin kuin vastaava lausuma liittyy TLL 9 a §:ssä rikoksen vähäisyyttä koskevaan edellytykseen, vaan se määrittää anteeksi annettavan huomaamattomuuden, ajattelemattomuuden tai tietämättömyyden vaatimusta.[17]

Yhtä tai useampaa sanotuista seikoista tähdentämällä on päädytty käsitykseen, että muun muassa RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla vähäpätöinen on rikos, josta ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.[18]

Ne, joiden mielestä rikoksen vähäpätöisyys on ratkaistava *yksittäistapauksittain* rikoksen konkreettisen ilmenemismuodon perusteella, ovat yleensä olennaisesti nojautuneet *säännösten* — RVA 15 §:n 2 momentin ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin — *esitöihin ja oikeuskäytäntöön*. Oikeuskirjallisuudessa mielipiteensä esittäneistä ovat useimmat olleet tällä tai

---

T. Ellilä 1968, 570 ss., *sama* 1970, 506 alav. 15, *Tirkkonen* 1969, 283 s., ja *sama* 1972 a, 751.

Ks. myös *T. Ellilän* (1968, 575 ja 577) mainintoja *Elorannan* ja *Halilan* mielipiteistä sekä *Helmisen* (1970, 105 s.) käsitystä. Helmisen mukaan ainakin poliisitoiminnassa olisi noudatettava suppeahkoa tulkintalinjaa. PolL 14.2 §:ssä tarkoitetun vähäpätöisen rikoksen »tulee olla *toisaalta abstraktisesti* (in abstracto) sellainen rikkomus, jota tarkoitetaan uuden rangaistusmääräyslain (146/70) 2 §:ssä . . ., ja *toisaalta konkreettisesti* (in concreto) rikos, josta tulisi vain vähäinen sakkorangaistus, ehkäpä enintään 10—15 päiväsakkoa».

16 Ks. *R. Ellilä* 1968 a, 61 s., ja *sama* 1968 b, 264.

17 Ks. *R. Ellilä* 1968 a, 61 alav. 8 a, ja *T. Ellilä* 1970, 506 alav. 15.

18 Ks. ed. alav:ssä 15 mainittuja lähteitä.

lähinnä tällä kannalla.[19] Näkemyksen kannattajat eivät yleensä ole sanoneet käsitystään siitä, kuinka ankara fiktiivisesti tuomittava rangaistus saa olla. Kannanoton ovat kuitenkin esittäneet *Anttila* ja *Heinonen*. Heidän mielestään vähäpätöisestä rikoksesta tuomittava konkreettinen rangaistus olisi ensisijaisesti sakko, poikkeuksellisesti vähäinen vapausrangaistus.[20] Vastaavanlaisena mielipiteen ilmaisuna huomattakoon *Lindholmin*. Hänen mukaansa lainsäätäjä on lainvalmisteluasiakirjoista luettavan perusteella pitänyt ensisijaisesti silmällä jo abstraktisesti katsoen vähäpätöisiä rikoksia; toisaalta ei varmuudella missään vaiheessa ole tarkoitettu säännöksen soveltamisalan absoluuttista rajoittamista vain abstraktisesti kaikkein lievimpiin rikostyyppeihin.[21]

c. Tarkastelen seuraavissa jaksoissa 2—3 lähemmin kummankin puheena olevan pääkäsityksen taustana olevia näkökohtia — jäljempänä 9 §:ssä yksityiskohtaisesti käsiteltävää oikeuskäytäntöä lukuunottamatta. Ensiksi ovat huomioni kohteena säännösvertailuun liittyvät seikat: selvittelen, minkä merkityksisesti vähäpätöisen rikoksen, vähäisen rikoksen, rikkomuksen tai vastaavia käsitteitä on lainsäädännössämme ja oikeustieteessämme käytetty (2-jakso). Toiseksi käyn läpi säännösten esitöiden perusteluja (3). Näiden jaksojen jälkeen pyrin muodostamaan omaa alustavaa tulkintasuositustani (4).

2. *Rikoksen vähäpätöisyydestä säännösvertailun valossa*

a. Edellä 1.b-jaksossa on käynyt ilmi, että rikoksen vähäpätöisyyden edellytystä tulkittaessa on viitattu rikosprosessioikeudessa ja -oikeustieteessä käytettyyn vähäisen rikoksen käsitteeseen. Rikoksen lievyyttä koskevia erilaisia ilmaisuja sisältyy muunkinlaiseen lainsäädäntöön ja kir-

---

19 Mainitun in concreto tai lähinnä in concreto -linjan mukaisista kannanotoista ks. *Lindholm* 1968, 549 ss., *Tuominen* 1968 a, 554 ss., *sama* 1968 b, *sama* 1971, 239, *Lehkonen* 1969, 27 s., *Heinonen* 1970, 661 alav. 6, *Jaatinen* 1970, 355 ss., *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 42 s.), *SisM:n yleiskirje* n:o 4612/401/70 (PM 1970, 649), *Anttila—Heinonen* 1971, 177, ja *V. Modeen* 1972, 231 s.

Ks. myös *Ylösjoki* 1968, 283, *Luntiala* 1973, 1 s., *Vikatmaa* 1973, 75, ja *Lehtonen* 1974, 5 ss. (viimeksi sanotussa lähteessä tarkastellaan kriittisesti in abstracto -kannan tueksi esitettyjä perusteluja). Huomaa vielä *KKO:n laus.* 1970, 225.

20 *Anttila—Heinonen* 1971, 177. Ks. myös *Lehkonen* 1969, 28 alav. 11.

21 *Lindholm* 1968, 551 s.

jallisuuteen. Lakisystemaattiselta kannalta on kiintoisaa tutkia, *miten näitä ilmaisuja on yleensä tulkittu tai miten ne ovat tulkittavissa. Onko havaittavissa* esimerkiksi sellaista *johdonmukaisuutta tai kehityssuuntaa,* että vähäisellä rikoksella tarkoitettaisiin yleensä in abstracto tai in concreto vähäisiä rikoksia? Tarkoituksena on mahdollisuuksien mukaan selvittää nimenomaan sitä, käytetäänkö vähäpätöisen rikoksen käsitettä tietyssä, sen lähi- tai rinnakkaiskäsitteistä ehkä poikkeavassa merkityksessä?

Säännösvertailun aluksi mainitsen parista vakuutusoikeudellisesta säännöksestä, joiden mukaan vahinkoon liittyvän rikoksen on oltava vähäisen, jottei rikoksen tekijä (tai siihen osallinen tai siitä tietoinen) menettäisi oikeuttaan vakuutuskorvauksen saantiin (b-jakso). Toiseksi kiinnitän huomiota rikosprosessioikeudelliseen lainsäädäntöön ja kirjallisuuteen (c). Kolmanneksi ovat esillä erinäisiin — politiarikoksia, rikkomuksia, rikostunnusmerkistöjä ja rangaistusasteikkoja koskeviin — rikosoikeudellisiin säännöksiin ja periaatteisiin liittyvät kysymykset (d). Neljänneksi tarkastelen muissa toimenpiteistäluopumissäännöksissä kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa, RVA 15 §:n 2 momentissa tai PolL 14 §:n 2 momentissa käytettyjä, rikoksen lievyyttä määrittäviä ilmaisuja (e).

Pidän tarkasteltavista lakisystemaattisista tulkintanäkökohdista merkittävimpinä e-jaksossa esille tulevia, koska siinä jaksossa käsiteltävillä säännöksillä on läheisimpiä yhtymäkohtia RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttiin (ja muihin vuodelta 1966 oleviin yleisiin toimenpiteistäluopumissäännöksiin). Seuraavaksi tärkeimpiä seikkoja lienevät d-, sitten c-jaksossa selvitettävät; vähiten vertailuarvoa on b-jakson säännöksillä.[22]

Mielestäni on aiheellista kiinnittää tulkinta-argumentaatiossa huomiota myös sellaisiin, vuoden 1966 toimenpiteistäluopumissäännösten antamisen jälkeisiä rangaistussäännöksiä koskeviin lainvalmisteluasiakirjoi-

---

22 Sanotun johdosta ks. *Tuominen* 1968 a, 563: »... on pidettävä selvänä, että *tutkittaessa 'vähäpätöisen' ja 'vähäisen' suhdetta on kysymys rikoslain tulkinnasta.*»

Ks. myös esim. *Lindholm* 1968, 552, josa suhtaudutaan myönteisesti »järjestelmän kokonaisuuden» (systemet i dess helhet) huomioon ottamiseen RL 3:5.3:n tulkintaa koskevassa argumentaatiossa. Lindholm suhtautuu kuitenkin torjuvasti v:n 1934 RangMäärL:ssa omaksutun vähäisen rikoksen käsitteen käyttöön po. yhteydessä. Lindholmin mukaan »kan man med fog påpeka det betänkliga i att ur begrepp, som tillkommit för ett alldeles speciellt ändamål — i detta fall ett summariskt förfarande — deducera lösningar och betydelser, som lagstiftaren aldrig inlagt i begreppet».

hin, joissa on viitattu noiden yleisten säännösten soveltuvuuteen.[23] Parista tällaisesta lainvalmisteluasiakirjasta tehdään selkoa f-jaksossa.

b. *Vakuutusoikeudellisessa lainsäädännössä* liikennevakuutuslain (26. 6. 1959/279) 7 §:n 2 momentin mukaan on ajoneuvon vakuutuksesta suoritettava korvausta vain sikäli kuin siihen on erityinen syy muun muassa silloin, kun vahingoittunut on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää, että ajoneuvoa käytettiin muunlaisen kuin *vähäisen rikoksen* tekemiseen. Vähäisen rikoksen käsitettä käytetään myös saman lain 20 §:ssä. Tapaturmavakuutuslain (20. 8. 1948/608) 5 §:n (L:ssa 20. 12. 1968/695) 2 momentin mukaan muu korvaus kuin sairaanhoitona, invaliidihuoltona, huoltoeläkkeenä ja hautausapuna annettava voidaan evätä tai sitä vähentää muun muassa silloin, kun »työntekijä tapaturman sattuessa on ollut rikollisessa teossa eikä rikkomusta ole pidettävä vähäisenä».

Kummankaan lain perusteluista ei käy riidattomasti ilmi, miten rikoksen tai rikkomuksen vähäisyyttä on ajateltu arvioitavan.[24] Ensiksi mainitun säännöksen osalta on oikeuskirjallisuudessa puollettu kahdenlaista tulkintaa: sekä in abstracto että in concreto -harkinnan mukaista.[25] Viimeksi sanottua lainkohtaa koskevia tulkintasuosituksia esittäneet tutkijat ovat pitäneet ratkaisevana rikkomuksen yksittäistapauksellista vähäisyyttä.[26]

c. *Rikosprosessioikeudessa* on *vähäisen rikoksen* käsitteellä katsottu olevan käyttöä ensinnäkin *kuvattaessa akkusatoristen piirteiden runsautta rikosasioita käsiteltäessä.* Esimerkiksi *Tirkkosen* mukaan jos juttu koskee vähäistä rikosta, akkusatorinen menetelmä on miltei yksinomaan vallalla.[27]

Toiseksi on rikosprosessioikeustieteessämme oltu sitä mieltä, että vähäistä rikosasiaa — tuomittavan rangaistuksen ollessa enintään sakkoa — koskevan *rangaistusvaatimuksen käsittely* adheesioperiaatteen mukaisesti *riita-asian yhteydessä* on määrätyin edellytyksin luvallinen.[28] Meri-

---

[23] Vrt. *R. Ellilä* 1950, 43, jossa erästä laintulkintaongelmaa selvitettäessä on argumenttina vedottu siihen, mitä »lainsäätäjä ... jälkeenpäin on *tacite* selittänyt».

[24] Edellistä lakia koskevassa *HE*:ssä n:o 68/1958 vp, 5 mainitaan ei-vähäisistä rikoksista esimerkkeinä kaukomurto ja salakuljetus. Nämä esimerkit viittaavat siihen, että säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle on haluttu sulkea nimenomaan tietynlajisia rikoksia.

[25] Edellisellä kannalla on *Arti* 1965, 309 s., ja jälkimmäisellä *Routamo* 1967, 223 s.

[26] Ks. *R. E. Saraste* 1969, 67 ss. (erit. 71), ja *Routamo* 1972, 329 s.

[27] *Tirkkonen* 1969, 89.

[28] Ks. *Tirkkonen* 1961, 158 ss., ja *Aalto* 1965, 110 ss. Aallon mielestä ei »rangaistusvaatimusta yleensä samanperusteisesti kumuloituna siviilivaatimukseen voida käsitellä siviiliprosessimenettelyssä» *(sama,* 116).

laissa (9. 6. 1939/167) asiasta on nimenomainen säännös (264.2 §): »Vähäiset rikosasiat käsiteltäköön ja ratkaistakoon merioikeusriidan yhteydessä, jollei niitä voida toisistaan erottaa tai jos ne kuuluvat läheisesti yhteen».

Voimassa olevista rikosprosessisäännöksistä vähäisen rikoksen käsitettä käytetään vielä ainakin seuraavissa. Saman henkilön samassa tuomiopiirissä tekemät rikokset, joita koskevat syytteet on pantu yhtaikaa tuomioistuimessa vireille, on yleensä käsiteltävä samassa oikeudenkäynnissä. Poikkeuksellisesti, jos kaikki rikokset ovat vähäisiä, syytteet voidaan *OK 10 luvun 21 §:ssä* (L:ssa 14. 8. 1901) ilmenevän periaatteen mukaan käsitellä erikseen.[29] *RVA 34 §:n* (L:ssa 31. 5. 1940/265) mukaan vähäisistä rikoksista tutkintavankeina olevia ei ole pantava yhteen niiden kanssa, jotka on vangittu törkeistä rikoksista.[30]

Rikosprosessioikeudessa käytetyn vähäisen rikoksen käsitteestä on ollut oikeuskirjallisuudessa erimielisyyttä. *Granfelt* ja *Tirkkonen* ovat katsoneet oikeustieteessä edustetun seuraavanlaisia kantoja. Vähäisiä ovat joko 1) rikokset, joista konkreettisessa tapauksessa tuomitaan sakkoon, 2) tämän lisäksi, rangaistuksen suuruudesta riippumatta, pienet asianomistajarikokset ja kaikki politiarikokset, taikka 3) rikokset, joista ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta kaksi vuotta. Kolmanneksi mainitussa tapauksessa on nojauduttu OK 15 luvun 1 §:ään (L:ssa 7. 9. 1901); sen mukaan syytetty saattoi yleensä vastata asiamiehen välityksellä, jos rikoksesta ei ollut säädettynä ankarampaa rangaistusta kuin kahden vuoden vankeus.[31] Todettakoon, että OK 15 luvun 1 § on uusittu vuonna 1972 (14. 1. 1972/21), jolloin lainkohdan asiasisältö on muuttunut.

Tirkkosen oman käsityksen mukaan vähäinen on 4) rikos, josta ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta kuusi kuukautta. Mielipiteensä tueksi hän on vedonnut ennen kaikkea rangaistusmääräysmenettelystä vuonna 1934 annetun lain määrittelyyn.[32]

---

[29] OK 10: 21:stä ja sen po. sanonnasta ks. erit. *Halila* 1964, 743, ja siinä mainittuja lähteitä. Halila arvelee vähäisen rikoksen käsitteen muuttuneen määrittelyn jonkin verran vaikuttaneen rikosjuttujen siirtämisen käytön supistamiseen. Kun nyttemmin on OK 10: 21:täkin tulkittaessa ymmärretty vähäisellä rikoksella samaa kuin v:n 1934 RangMäärL 1.2 §:ssä, lähdettiin alkuaan siitä, että OK 10: 21:ssä tarkoitettiin vain sakon (in abstracto) rangaistusasteikossaan sisältävää rikosta.

[30] Mm. tutkintavankeutta koskevien säännösten uudistamista koskevassa *HE*:ssä n:o 239/1972 vp ei ehdoteta säilytettäväksi RVA 31 §:ää vastaavaa lainkohtaa.

[31] *Granfelt* 1925, 10, ja *Tirkkonen* 1969, 91. Kirja-arvostelussaan *Granfelt* (1948, 209) omaksui kolmanneksi mainitun käsityksen.

[32] *Tirkkonen* 1969, 89 s. ja alav. 20. —

Mainittakoon, että v:ien 1901 ja 1909 ehdotuksissa rikosasiain oikeudenkäynnin uudistamiseksi vähemmällä/vähäisellä rikoksella tarkoitetaan sakolla tai enin-

Tämä laki koski vähäistä rikosta, ja sillä tarkoitettiin rikosta, josta ei ollut säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta kuusi kuukautta, sekä poliisijärjestyksen, kunnallisen tai muun järjestyssäännön tahi laillisesti vahvistetun uhkasakkokiellon rikkomista (1.2 §, L:ssa 16. 7. 1954/320). On huomattava, että kyseisen lain sijalle tulleessa rangaistusmääräyslaissa (1970) vähäisen rikoksen käsite on korvattu *rikkomuksen* käsitteellä. Sillä tarkoitetaan rikosta, josta tapaukseen sovellettavassa rangaistussäännöksessä ei ole esillä olevien asianhaarain varalta säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta kuusi kuukautta, sekä poliisijärjestyksen, kunnallisen tai muun järjestyssäännön tahi laillisesti vahvistetun uhkasakkokiellon rikkomista. — Tirkkonen on ilmoittanut olevansa edelleen valmis käyttämään vähäisen rikoksen käsitettä rangaistusmääräysmenettelystä vuonna 1934 annetussa laissa tarkoitetussa mielessä.[33]

Tirkkonen ei ole viitannut käsityksensä tueksi vain rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain säännökseen, vaan myös RVA 5 §:n 3 kohtaan.[34] Sen mukaan rikoslain säätäessä, että jotakin määräystä ei saa soveltaa rikokseen, joka on verrattavissa sanotun lain 41—44 luvussa mainittuihin rikoksiin, »sellaisena on pidettävä jokainen rikos, josta vanhempi laki säätää ainoastaan sakkoa taikka vankeutta korkeintaan kuusi kuukautta».

Edellä lausutun johdosta voitaneen todeta, *ettei vähäisen rikoksen käsitteelle* ole rikosprosessioikeudessamme *vakiintunut täysin riidatonta merkityssisältöä.* Vakiintumisen kannalta olisi ehkä ollut ratkaisevaa, että vuoden 1970 rangaistusmääräyslaissa olisi säilytetty edeltäjäänsä sisältyvän kaltainen vähäisen rikoksen määrittely. Todettakoon kuitenkin, että rikosprosessioikeus*tieteessämme* Tirkkosen esittämän kaltaisella vähäisen rikoksen käsitteellä on katsottu olevan esityksellistä käyttöä.[35]

---

tään *3 kuukauden* vankeusrangaistuksella uhattua tekoa. Ks. *Kom.miet.* 1901: 10, 96 s. ja 321 ss., ja *Lvk:n julk.* n:o 3/1909, 91 ss. ja 194 ss.

[33] *Tirkkonen* 1972 b, 595, ja *sama* 1973, 80.

[34] *Tirkkonen* 1969, 89 alav. 20.

[35] Viimeksi *T. Ellilä* (1972, 299 s.) ja *Halila* (1972, 498) ovat v. 1972 uudistetun OK 11: 22.2:n sisältöä selvitellessään puhuneet vähäisestä rikoksesta Tirkkosen tarkoittamassa mielessä. OK 11: 22.2:n mukaan voidaan sellaista rikosta koskevassa asiassa, josta ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, haaste antaa tiedoksi myös vastaajan haasteen vastaanottamista varten valtuuttamalle asiamiehelle. (Tämän lainkohdan perusteluissa ei havaitsemani mukaan käytetä vähäisen rikoksen käsitettä.)

Ks. myös *OikM:n lso:n julk.* 3/1973 *(Mandelin—Nyberg),* 7, jossa esitetyn mukaan rikoksen johdosta on pääsääntöisesti suoritettava täydellinen esitutkinta. Kuitenkin säännöstä voidaan poiketa, »jos kysymyksessä on vähäinen rikos»

Tosin on asetettu kyseenalaiseksi, onko oikeudenkäymiskaaren vuonna 1960 toteutetun uudistuksen (12. 8. 1960/362) jälkeen perusteltua erottaa kahdenlaisia prosessimenettelyn aineksia — akkusatorisia ja inkvisitorisia — muun muassa menettelyn kohteena olevan rikoksen laadun (vähäinen rikos vai ei) mukaan.[36]

d. Ryhmittely *politiarikoksiin* ja muihin (varsinaisiin) rikoksiin on kytkeytynyt siihen, että RL 41—44 luvussa lueteltuja ja RVA 5 §:n 3 kohdan mukaan niihin verrattavia rikoksia ovat koskeneet eräät erityissäännökset.[37] Näiden erityissäännösten määrä on viimeksi vuonna 1973 vähentynyt,[38] mikä kehityssuunta ennakoinee koko politiarikoksen käsitteen häviämistä rikosoikeudellisesta kielenkäytöstä.[39]

Käsitteestä luopumista puoltava terminologinen seikka on, että sanan osa »politia» viittaa laadulliseen rikosten eroon. Kuitenkin oikeuskäytännössä vakiintuneen ja oikeuskirjallisuudessa yleisesti hyväksytyn käsityksen mukaan politiarikoksen tunnusmerkit ovat muodollisia: rangaistussäännöksen sijaintia tai rikoksesta säädettyä rangaistusta koskevia. Näiden kriteerien mukaan politiarikoksia ovat RL 41 luvun kumoamisen jälkeen RL 42—44 luvussa luetellut rikokset ja lisäksi sellaiset muualla laissa tai asetuksessa mainitut rikokset, joista ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.[40]

Huomattakoon, ettei politiarikos- tai politiarikkomus-sanaa käytetä rikoslaissa eikä muussakaan lainsäädännössä. Niin kuin rikoslakikomi-

---

Säännösehdotuksen mukaan vain sakolla rangaistavista rikoksista suoritettava esitutkinta voi olla suppea (*sama,* 130 (10 §)).

36 Ks. esim. *Lindholm* 1968, 552.

37 Politiarikoksista yleensä ks. *R. Ellilä* 1945, *Kekomäki* 1946 ja *Honkasalo* 1965, 99 ss.

38 Muutetun RL 8 luvun (L:ssa 16. 2. 1973/138) mukaan ei politiarikosten syyteoikeuden vanhentumiselle ole säädetty omaa vanhentumisaikaa. Vrt. aiempaan RL 8: 1.1:n 5 kohtaan. Perusteluista ks. *HE* n:o 130/1972 vp, 2.

39 Ks. *Mäkinen* 1973, 20. Käsitteen käytöstä luopumista on de lege ferenda puoltanut *Kekomäki* (1946, 175).

40 Ks. *Grotenfelt* 1913, 26, *Serlachius* 1909, 59, *R. Ellilä* 1945, 243, ja *Kekomäki* 1946, 174. Ks. myös *Honkasalon* (1965, 102) oikeuskäytäntöä koskevaa huomautusta.

Vrt. *Forsman* 1930, 611 (verr. 41), ja *Honkasalo* 1965, 101 s. Honkasalon mielestä on lain kannan mukaista, että »teon politiarikosluonne määrättäisiin ei ainoastaan siitä säädetyn rangaistuksen vaan myöskin teon luonteen perusteella».

tean mietinnössä arvostelevasti todetaan, ei vuosien 1875 ja 1884 ehdotuksissa omaksuttua jakoa varsinaisiin rikoksiin (brott) ja järjestysrikkomuksiin (öfverträdelse, politiförbrytelse) sisältynyt lopulliseen ehdotukseen.[41]

Rikkomus-sanaa on kyllä jonkin verran käytetty rikoslakia seuranneessa rikoslainsäädännössä. Vanhoja »rikkomuksen» sisältäviä rangaistussäännöksiä ovat esimerkiksi RL 34 luvun 12 §:n 4 momentti (L:ssa 21. 4. 1894) ja maaseudun yleisen järjestyssäännön sisältävän asetuksen (1. 6. 1928/219) 44 §:n 1 momentti. Uudehkoja tällaisia säännöksiä sisältyy esimerkiksi työlainsäädäntöön;[42] toisaalta voidaan osoittaa muun muassa työoikeuden alaan kuuluvia lakeja, joissa on ehkä tarkoituksellisesti oltu käyttämättä rikkomuksen käsitettä.[43]

---

[41] Ks. *Strafflagsutskottets betänkande* 1888, 5, verr. *Kommittébetänkande* 1875: 9, 141 ja 274, sekä *Kommittébetänkande* 1884: 12, 139. Ks. myös lakivaliokunnan mietintöluonnokseen sisältyvää huomautusta (*Lagutskottets utkast* 1885, 4 s.).

Suomenkielisestä terminologiasta ks. *Kom.miet.* 1875: 9, 159 ja 302, jossa öfverträdelse-sanan synonyymi on väärinteko ja politiförbrytelse-sanan järjestysrikkomus, kun taas »rikkomus» on sanojen brott ja öfverträdelse yhteisnimitys.

Ks. myös *Forsman* 1930, 41 ja 271, sekä *Kekomäki* 1946, 175 alav. 5.

[42] Ks. esim. seuraavia työaikalakeja: työaikalaki (2. 8. 1946/604) 23—24 §, merityöaikalaki (14. 7. 1961/409) 20.2 §, Maatalouden työaikaL (1970) 19.3 § (ks. siitä liitteen 1 kohtaa 30) — 20 § sekä talonmiesten työaikalaki (24. 4. 1970/284) 17.2—18 §.

Muunlaisesta lainsäädännöstä ks. ed. 7 §:n alav:issä 113—114 mainittuja ja jälj. e-jaksossa esille otettavia lainkohtia sekä esim. PäivähoitoL (1973) 30.2 §.

[43] Ks. erit. VuosilomaL (1973) 19—20 § verr. lakia edeltäneen työntekijäin vuosilomaa koskevan lain (30. 4. 1960/199) 20—21 §:ään. Edellisessä laissa kriminalisoiduille suhtautumisille on RL:n osittaisuudistuksissa omaksuttua tapaa noudattaen ja jälkimmäisestä laista poiketen annettu rikosnimet; edellisessä laissa puhutaan rangaistavista teoista eikä rikkomuksista niin kuin jälkimmäisessä laissa. Samoin esim. TyösuojeluL (1973) 24—26 §:ssä on rangaistaviksi säädetyille suhtautumisille annettu rikosnimet, eikä näissä lainkohdissa käytetä rikkomuksen käsitettä.

Muunlaisesta lainsäädännöstä ks. erit. Rehu- ja lannoiteL (1968) 14 §, jonka 2 momentissa (L:ssa 16. 2. 1973/148) puhutaan rikoksesta ja 3 momentissa (ks. siitä liitteen 1 kohtaa 23) rikkomuksesta. Kummassakin momentissa viitataan saman pykälän 1 momentissa rangaistavaksi säädettyyn suhtautumiseen. Rikoksella ja rikkomuksella tarkoitettaneen lainkohdassa samaa. Rikos-sanan käyttö on ehkä ymmärrettävissä siten, että v:n 1973 uudistuksen yhteydessä on pyritty käyttämään johdonmukaisesti vain tätä sanaa.

Täsmällistä merkityssisältöä rikosoikeudellisissa säännöksissä käytetylle rikkomuksen käsitteelle ei ole vakiintunut. Edellä esimerkinomaisesti mainituista lainkohdista päätellen rikkomukseksi nimetty suhtautuminen on yleensä kriminalisoitu rikoslain ulkopuolisessa säädöksessä ja siitä säädetty rangaistus on sakko tai ehkä vaihtoehtoisesti lievä vankeusrangaistus.[44] Samojen säännösten mukaan rikkomuksella tarkoitetaan in abstracto lievästi rangaistavaa suhtautumista.[45] Rikoslainsäädännössä tarkoitettu rikkomus lienee useimmiten samalla RangMäärL 2 §:ssä määritellyn kaltainen rikkomus. Kaikkiaan rikkomus on keskimäärin in abstracto lievemmin rangaistava suhtautuminen kuin muunlainen rikos.[46]

Olen edellä (7 §.IV.4.d2) maininnut uudelle rikoslainsäädännöllemme ominaisesta piirteestä *jakaa samaa perustyyppiä olevia rikoksia ryhmiin* ilmaisemalla jakoperusteet esimerkein valaistuilla yleislausekkeilla. Täten muodostetuista kvalifioiduista tunnusmerkistöistä on viime vuosien uudistuksissa vakiintuneen tavan mukaan käytetty rikosnimenä perusrikoksen nimeä täydennettynä epiteetillä »törkeä». Lähtökohdaksi laadittaessa tällaisten törkeiden rikosten rangaistusasteikkoja on esitetty, ettei niihin sisällytetä sakkoa.[47]

Privilegioitujen tunnusmerkistöjen suhteen ei ole omaksuttu vastaavaa yhtenäistä rikosnimen alkuosaa. Varallisuusrikossäännösten uudistamista koskevan hallituksen esityksen mukaan lyhyttä yleiskäsitettä sanonnalle *»erittäin lieventävien asianhaarain vallitessa tehty»* ei ole olemassa,

---

44 Kielelliseltä kannalta rikkomus-sanan käyttö nimenomaan erikoisoikeus-rikosoikeudessa on sikäli helposti käsitettävissä, että rikoslain ulkopuolisessa säädöksessä kriminalisoitua suhtautumista kuvataan usein *rikkominen*-sanalla.

45 Vrt. jälj. e-jaksossa käsiteltäviin TLL 9 a §:ään ja KeskiolutL 41 §:ään. Vrt. myös ed. 7 §:n alav:ssä 113 mainittuun ValtuusRL 5.1 §:ään (L:ssa 16. 2. 1973/145): »Rikoksentekijä, joka on syyllistynyt 2 tai 3 §:ssä tarkoitettuun *rikokseen,* on myös tuomittava, jollei *rikkomus* ole vähäinen tai asianhaarat muutoin ole lieventävät, osaksi tai kokonaan menettämään valtiolle . . .» (Kurs. tässä.) Kun ValtuusRL:ssa kriminalisoiduista teoista on siinä jo ennen v:n 1973 lainmuutosta johdonmukaisesti käytetty rikos-sanaa, nousee kysymys, onko rikkomuksesta puhumisella tässä ehkä haluttu osaltaan tähdentää rikoksen yksittäistapauksellista lievyyttä (vrt. ed. alav:ssä 43 Rehu- ja lannoiteL 14.2—3 §:stä lausumaani).

46 Mainittakoon, että merimiesten vuosilomalaissa (2. 6. 1939/164) käytetään sekä rikkomuksen että rikoksen käsitettä ja tällöin edellisellä viitataan (tiettyyn) sakolla rangaistavaan ja jälkimmäisellä yleensä po. laissa rangaistavaan suhtautumiseen. Ks. lain 17, 19 ja 21 §. On tietysti mahdollista, ettei po. käsitteitä tarkoituksellisesti käytetä toisistaan poikkeavassa merkityksessä.

47 Ks. *HE* n:o 23/1972 vp, 4.

vaan sellaisessa tapauksessa puhutaan muun muassa *lievästä, vähäisestä tai vähäpätöisestä rikoksesta taikka rikkomuksesta.* Myöskään privilegioitujen tunnusmerkistöjen muotoilussa käytetty yleislauseke ei ole sillä tavoin vakiintunut kuin kvalifioituja tunnusmerkistöjä laadittaessa käytetty yleislauseke.[48]

Ainakin osittaisena perusteena sille, että sanaa »vähäinen» tai »lievä» on ruvettu käyttämään varovaisesti privilegioitujen tunnusmerkistöjen kuvauksissa ja rikosnimissä, lienee siinä korostetussa merkityksessä, mikä tällaisille luonnehdinnoille on kyseisen uudistusesityksen mukaan annettava yleisestävältä kannalta.[49] Tällaisten sanojen käytön lienee katsottu joissakin tapauksissa *hämärtävän* yleisestävyyttä vaarantavalla tavalla *rikoslajien törkeyseroja.*

Tuoreista rikoslain uudistuksista on merkille pantavaa esimerkiksi, ettei muodostettu vähäisen (lievän) tapon tai väkisinmakaamisen nimistä privilegioitua tunnusmerkistöä, vaan privilegioidut *asteikot* erittäin lieventävien asianhaarojen varalta tehtyjä tappoja ja vastaavasti väkisinmakaamisia varten (RL 21: 1.1, L:ssa 14. 7. 1969/491, ja RL 20: 1.1, L:ssa 15. 1. 1971/16). Niin ikään on parissa äskettäisessä osittaisuudistuksessa muodostettu privilegioitu tunnusmerkistö niitä tapauksia varten, jolloin rikosta on pidettävä perustunnusmerkistössä tarkoitettua rikosta *vähäisempänä* (RL 34: 14a.2, L:ssa 26. 11. 1971/783 ja RL 34: 14b.2, L:ssa 21. 6. 1973/523). Kaikissa näissä tapauksissa ovat perustunnusmerkistöjä varten säädetyt rangaistukset varsin ankaria.[50] Todettakoon, että varallisuusrikossäännöksiä uudistettaessa ilmeisesti juuri yleisestävistä syistä nimenomaisesti torjuttiin ajatus laatia erityinen lievempiä tekomuotoja koskeva ryöstösäännös.[51]

Yllä olevien toteamusten jälkeen kiinnittää huomiota, milloin sitten sanaa »vähäinen» tai »lievä» on tuoreissa rikoslain uudistuksissa käytetty. Vuoden 1972 varallisuusrikossäännösten uudistuksen yhteydessä muodostettiin kaksi uutta privilegioitua tunnusmerkistöä, joissa vähäinen-sana sisältyy tunnusmerkistön kuvaukseen ja lievä-sana rikosnimeen (RL 29: 3

---

48 *HE* n:o 23/1972 vp, 3 s.

49 Ks. ed. 7 §:n alav:n 47 kohdalla *HE*:stä n:o 23/1972 vp, 3, siteerattua.

50 Tapossa on säännöllinen rangaistusasteikko vähintään 8 vuotta kuritushuonetta, väkisinmakaamisessa kuritushuonetta enintään 10 vuotta, ilma-aluksen kaappauksessa (RL 34: 14a.1) ja ilmaliikennesabotaasissa (RL 34: 14b.1) vähintään 2 ja enintään 12 vuotta kuritushuonetta.

51 *HE* n:o 23/1972 vp, 5 s.

ja 36: 1a, kumpikin L:ssa 20. 6. 1972/498); aiempi vastaava tunnusmerkistö on koskenut vain näpistystä (RL 28: 3, niin ikään L:ssa 20. 6. 1972/498). Kaikkien kolmen rikoksen perustunnusmerkistön rangaistusasteikko on vankeutta enintään kaksi vuotta tai sakkoa; vastaavien privilegioitujen tunnusmerkistöjen asteikko on sakkoa. Kunkin puheena olevan rikoksen katsominen vähäiseksi on yksittäisteossa ilmenneistä ja siihen johtaneista seikoista riippuvan, tunnusmerkistön täyttymistä koskevan kokonaisharkinnan tulos.[52]

Olen edellä (7 §.IV.4.b3) maininnut eräistä rikoslain ulkopuolisista rangaistussäännöksistä, joihin sisältyy ilmaisu *»jollei teko tai laiminlyönti ole vähäinen»*. Näissä säännöksissä kriminalisoiduista suhtautumisista on säädetty rangaistukseksi vain sakkoa siinä tapauksessa, ettei suhtautuminen ole vähäinen. Toisin sanoen konkreettisen harkinnan tuloksena vähäiseksi katsottava suhtautuminen valikoituu tällöin in abstracto sakolla rangaistavien käyttäytymismuotojen joukosta.

Rikoksen vähäisyyttä on käytetty myös *privilegioidun asteikon perustavana seikkana*. Niinpä ValtuusRL 2 §:n 1 momenttiin sisältyvä säännöllinen rangaistusasteikko on sakko tai enintään kahden vuoden vankeus. Jos rikos on vähäinen tai asianhaarat muutoin ovat lieventävät, asteikkona on sakko. Samanlainen asteikonmuodostustapa on omaksuttu valuuttakauppalain (30. 12. 1959/538) 13 §:n 1 momentissa.[53]

e. Sellaisten *erityisten toimenpiteistäluopumissäännösten tarkastelu*, joiden mukaan toimenpiteistä luopuminen on luvallinen *rikoksen tai rikkomuksen ollessa vähäisen tai vähäpätöisen*, osoittaa seuraavaa.[54]

Useimmiten kaikista rikoksista tai rikkomuksista, joihin tällaisen säännöksen soveltuvuutta edellytetään harkittavan, on säädetty rangaistukseksi sakko tai ehkä vaihtoehtoisesti lievä vankeusrangaistus. Esimerkiksi rikkomuksesta, johon RehuL (1968) 14 §:n 3 momentti viittaa, on säädetty rangaistukseksi normaalitapauksia varten sakko (erittäin raskauttavien asianhaarojen varalta enintään vuoden vankeus). Niin ikään KeskiolutL (1968) 41 §:ssä ja MaataloudenTyöaikaL (1970) 19 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa vastaava rangaistus on sakko.

---

52 Ks. ed. 7 §.IV.4d4, erit. alav:n 198 kohdalta.

53 Vähäinen-sanan käytöstä ks. myös RL 38: 12.2 (L:ssa 29. 4. 1926/115).

54 Puheeksi tulevista erityisistä toimenpiteistäluopumissäännöksistä ks. ed. 1 §.II.1, säännösluettelon kohta 5 sekä jälj. liitteen 1 kohtia 19—21, 23, 26—27, 29—30 ja 33.

TLL 9 a §:n (1965), VeneliikenneL (1969) 8 §:n ja AjokorttiA (1972) 41 §:n 2 momentin käyttö on rajoitettu rikoksiin, joista säädetty rangaistus on sakko tai enintään kolmen kuukauden vankeus. TerveydenhoitoL (1965) 63 §:n 3 momentin ja RakennusL 146 §:n 3 momentin (1968) osalta vastaava rangaistus on sakko tai enintään kuuden kuukauden vankeus (jälkimmäiseen sisältyvä kvalifioitu asteikko on sakko tai enintään vuoden vankeus). EnnakkoperintäL (1959) 63 §:n 3 momentti viittaa saman pykälän muissa momenteissa oleviin rangaistussäännöksiin; niissä säädetyt vaihtoehtoiset asteikot ovat sakko ja enintään kahden tai yhden vuoden vankeus.

Selostettuja säännöksiä sovellettaessa ei rikoksen laji (säädetty rangaistus) kelpaa rikoksen tai rikkomuksen vähäisyyden tai vähäpätöisyyden arviointiperusteeksi. Toimenpiteistä luopuminen edellyttää, että rikos tai rikkomus on *yksittäistapauksessa* ilmenevien seikkojen perusteella vähäinen tai vähäpätöinen. Ilmeisesti juuri yksittäistapauksellisen kokonaisharkinnan korostamiseksi TLL 9 a §:ssä, KeskiolutL 41 §:ssä ja RakennusL 146 §:n 3 momentissa puhutaan *olosuhteet huomioon ottaen vähäisestä rikoksesta* tai teosta.[55]

Sanottuun nähden poikkeavasti käytetään vähäisen rikkomuksen käsitettä VesiL (1961) 13 luvun 12 §:ssä. Sen mukaan voidaan jättää syyttämättä lakiin perustuvan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä tai muusta siihen verrattavasta vähäisestä rikkomuksesta, josta ei muille ole aiheutunut vahinkoa. Saman luvun 8 §:ssä säädetään sakkorangaistus ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöjälle. Puheena olevassa syyttämättäjättämissäännöksessä rikkomuksen vähäisyyttä koskeva edellytys rajannee karkeasti niiden rikosten lajeja, joista säännöksen mukaan on luvallista jättää syyttämättä.[56] Selvästi yksittäistapauksellisia seikkoja koskeva vaatimus tässä lainkohdassa on, ettei rikkomuksesta ole saanut aiheutua ulkopuolisille vahinkoa.

Kyseiset säännökset käyvät pienestä sitä koskevasta näytteestä, miten rikkomuksen, vähäisen rikoksen, vähäpätöisen rikoksen, vähäisen rikkomuksen ja vähäpätöisen rikkomuksen käsitteitä on käytetty samantyyppisissä säännöksissä. Onko näille käsitteille tällöin johdonmukaisesti

---

55 Ilmaisun »olosuhteet huomioon ottaen» merkityksestä TLL 9 a §:ää sovellettaessa ks. *SisM:n yleiskirje* n:o 5243/478/65 (PM 1965, 570; ks. jälj. 9 §:n alav:een 90 sisältyvää suoraa lainausta), *R. Ellilä* 1968 b, 257, ja *Luntiala* 1973, 2 s. Ks. myös ed. alav:ssä 17 mainittuja lähteitä ja esim. *T. Ellilä* 1968, 580 s.

56 Ilmeisesti samansuuntaisesti *Vikatmaa* 1973, 75 s.

annettu toisistaan poikkeavia merkityssisältöjä? Vastaus on kielteinen, niin kuin seuraavasta ilmenee.

Säännöksiä tarkasteltaessa havaitaan muun muassa, että niistä kahdessa — TLL 9 a §:ssä ja KeskiolutL 41 §:ssä — *rikkomus* on määritelty olosuhteet huomioon ottaen eli in concreto vähäiseksi rikokseksi.[57] Pidän kyseenalaisena, onko muissa säännöksissä — VesiL 13 luvun 12 §:ssä, TerveydenhoitoL 91 §:n 2 momentissa, Rehu- ja lannoiteL 14 §:n 3 momentissa, RakennusL 146 §:n 3 momentissa ja Maatalouden työaikaL 19 §:n 3 momentissa — haluttu rikkomus-sanan käytöllä tähdentää rangaistavan suhtautumisen yksittäistapauksellista lievyyttä. Tuntuu ilmeiseltä, että ainakin TerveydenhoitoL 91 §:n 2 momentissa, RakennusL 146 §:n 3 momentissa tätä sanaa käytetään tarkoittamaan in abstracto lievästi rangaistavaa rikosta.[58]

Kahdessa lainkohdassa, VeneliikenneL 8 §:ssä ja Maatalouden työaikaL 19 §:n 3 momentissa, puhutaan *vähäpätöisestä* rikoksesta tai rikkomuksesta. Se, että rikoksen vähäpätöisyys tarkoittaa niissä yksittäistapauksellista vähäpätöisyyttä, on erityisen merkille pantava säännösvertailuun liittyvä näkökohta RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia tulkittaessa.

---

57 Tällaisen uudenlaisen rikkomuksen määrittelyn kritiikistä ks. *R. Ellilä* 1968 b, 257.

On kyllä kyseenalaista, onko kerrotunlainen määrittely tarkoituksellista. Rikkomuksen käsitettä ei käytetä TLL 9 a §:ssä johdonmukaisesti tekstissä esitetynlaisessa merkityksessä. TLL 9 a.2 §:n mukaan näet ilmoittamatta jättäminen on sallittu, mikäli rikkomus (eikä rikos, kuten TLL 9a.1 §:n perusteella otaksuisi) on ilmeisesti TLL 9a.1 §:ssä säädetyn kaltainen. TLL 9a §:ää koskevassa ruotsinkielisessä lakitekstissä »rikos» ja »rikkomus» on käännetty samaksi överträdelsetermiksi.

58 TerveydenhoitoL 91.2 §:ssä rikkomus tarkoittanee saman pykälän 1 momentissa kriminalisoitua ja RakennusL 146.3 § puolestaan saman lain 144—145 §:ssä kriminalisoituja suhtautumisia. Maatalouden työaikaL 20 §:ssä nimitetään kaikkia laissa kriminalisoituja käyttäytymismuotoja rikkomuksiksi.

VesiL 13:12:n osalta kysymykseen vastaaminen on vaikeaa. Sen puolesta, että rikkomus-sanalla on osaltaan haluttu tähdentää teon vähäisyyttä, puhuu se, että saman luvun 13 §:ssä käytetään luvussa kriminalisoiduista suhtautumisista yhteisnimitystä »teot» ja että vain kyseiseen 12 §:ään sisältyy rikkomus-termi (vrt. alav:ssä 46 esittämääni). Huomattakoon, että ed. alav:n 56 kohdalla toteamani mukaisesti ilmaisu »vähäinen rikkomus» rajannee niiden rikosten lajeja, joista on luvallista jättää syyttämättä. Po. tulkintaongelmasta ks. *Vikatmaa* 1973, 76.

Rehu- ja lannoiteL 14.3 §:n johdosta ks. ed. alav. 43.

Kumpikin säännös on vuoden 1966 yleisten toimenpiteistäluopumissäännösten antamisen jälkeiseltä ajalta.

Näiden kahden säännöksen vertaamisesta muihin erityisiin toimenpiteistäluopumissäännöksiin, joissa käytetään vähäpätöisen rikoksen tai rikkomuksen käsitteen sijasta vähäisen rikoksen tai rikkomuksen käsitettä, ei mielestäni saa johtoa sanojen »vähäpätöinen» ja »vähäinen» keskinäisen suhteen arvioimiselle. Näin sen vuoksi, että sanat sisältävissä säännöksissä ei ole määritelty niiden sisältöä.[59] — Oikeuskirjallisuudessamme kannatusta saaneen käsityksen mukaan »vähäpätöinen» viittaa kielellisesti lievempiin tapauksiin kuin »vähäinen».[60] Käsitteiden tällainen vertailtavuus edellyttää, että molemmilla tarkoitetaan samantyyppistä, joko in abstracto tai in concreto vähäpätöisyyttä/vähäisyyttä.[61]

f. Vuonna 1969 ilmestyneessä osakeyhtiölakikomitean mietinnössä ja eduskunnan lakivaliokunnan huumausainelakiesityksestä vuonna 1971 antamassa lausunnossa on *viitattu* vuodelta 1966 olevien *yleisten toimenpiteistäluopumissäännösten soveltuvuuteen.* Edellisessä lainvalmisteluasiakirjassa kriminalisoitavaksi ehdotusta suhtautumisesta, josta voitaisiin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan jättää tuomitsematta, säädetty rangaistus olisi sakko tai enintään vuoden vankeus.[62] Jälkimmäisen lainvalmisteluasiakirjan mukaan huumausaineen luvattomaan käyttöön syyl-

---

59 *Lehtosen* (1974, 8 s.) käsityksestä poikkeavasti en katso esim. sellaisesta havainnosta, että vähäpätöinen-sanan sisältävän VeneliikenneL 8 §:n käyttö on ulotettu rikoksiin, joista säädetty enimmäisrangaistus on 3 kuukauden vankeus, kun taas vähäinen-sanan sisältävä KeskiolutL 41 § soveltuu vain sakolla rangaistaviin rikoksiin, saatavan arvioinnissa apua. Lehtonen asettaa kysymyksen, eikö »lainsäätäjän» — jos sen omaksuman kannan mukaan vähäpätöinen olisi törkeysasteeltaan lievempää kuin vähäinen — olisi johdonmukaisuuden vuoksi pitänyt käyttää KeskiolutL:ssa vähäpätöisen rikoksen käsitettä ja VeneliikenneL:ssa vähäisen rikoksen.

Kun näet vähäpätöinen ja vähäinen em. lainkohdissa tarkoittavat vähäpätöisyyttä ja vähäisyyttä in conreto, saatetaan mielestäni ajatella, että törkeämmän lajisen rikoksen on toimenpiteistä luopumisten edellytykset täyttääkseen oltava yksittäistapauksessa — ao. rikoslojin mukaiset tapaukset huomioon ottaen — lievemmän kuin vähemmän törkeän lajisen rikoksen. Ks. jälj. 4.a-jaksoa.

60 Ks. ed. alav:ssä 15 mainittuja lähteitä.

Todettakoon kuitenkin, että *Nykysuomen sanakirjan* mukaan vähäpätöinen-sanan yksi synonyymi on vähäinen. (Hakusana vähäpätöinen.)

61 Ks. *Tuominen* 1968 b, 760, *Jaatinen* 1970, 357, ja *Lehtonen* 1974, 4.

62 Ks. *Kom.miet.* 1969: A 20, 40 s. ja 200 s.

listyviin olisi sovellettava yleisiä toimenpiteistäluopumissäännöksiä (PolL 14.2 §:ää, RVA 15.2 §:ää ja RL 3: 5.3:a).[63] Siinä huumausainelain pykälässä (2 §:ssä), jossa on säädetty rangaistus muun muassa huumausaineen luvattomasta käytöstä, ovat rangaistusasteikot enintään kahden vuoden vankeus ja sakko.

3. *Rikoksen vähäpätöisyydestä säännösten esitöiden valossa*

a. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin antamista edelsi poliisilain — siis muun muassa *PolL 14 §:n 2 momentin* — säätäminen. Tämän vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota aluksi jälkimmäisen säännöksen esitöihin.[64]

Vuonna 1958 ilmestyneeseen *poliisin järjestelykomitean mietintöön* sisältyy seuraavanlainen ilmoittamattajättämissäännös. Jos poliisin tietoon on tullut vähäinen rikos, jonka johdosta ei ole esitetty vaatimuksia, päällystöön kuuluva poliisitoimenhaltija voi luopua enemmistä toimenpiteistä, mikäli hän harkitsee, että rikos osoittaa tekijässään enemmänkin anteeksiannettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä kuin rikollista mieltä. Säännösehdotuksen perusteluissa käytetään vähäisen rikoksen käsitteen kanssa rinnakkaisesti samaa tarkoittavina termeinä vähäpätöistä rikkomusta ja vähäistä rikkomusta.[65]

Säännösehdotuksella on yhtymäkohtia *Ruotsin* silloisen, vuodelta 1948 olleen poliisiohjesäännön vastaavan *säännöksen* kanssa. Ruotsin säännös lieneekin ollut säännösehdotuksen esikuvana. Tuon säännöksen mukaan rikoksen oli oltava vähäpätöisen (obetydligt) ja selvästi anteeksi annettavan (klart ursäktligt). Vähäpätöisellä rikoksella (rikkomuksella) tarkoi-

---

63 Ks. ed. 7 §.II.4.b ja siinä lueteltuja lähteitä. Ed. 7 §:n alav:n 63 kohdalla siteeratun lakivaliokunnan lausunnon mukaan po. säännöksiä *olisi sovellettava* (!) henkilöihin, jotka pitävät huumausainetta hallussaan ainoastaan omaa käyttöään varten tai vain käyttävät sitä.

Huumausainekomitea oli ehdottanut erityisten toimenpiteistäluopumissäännösten antamista. Ks. *Kom.miet.* 1969: B 53, 147.

64 Ks. ed. 4 §.IV.2.b, jossa todetun mukaan RVA 15.2 §:n ja RL 3: 5.3:n antamista koskeneen uudistuksen tavoitteeksi lienee alun alkaen asetettu lähinnä vain estää se, ettei virallisella syyttäjällä tai tuomioistuimella olisi oikeutta toimenpiteistä luopumiseen samoissa tapauksissa kuin poliisimiehillä.

65 *Kom.miet.* 1958: 15, 19 ja 24 (19 §).

Joitakin po. säännösehdotuksen perusteluista on selostettu ed. 4 §.II.4, alav:n 69 kohdalla. Ks. myös jälj. 8 §.III.1.

tettiin sikäläisen säännöksen soveltamisohjeiden mukaan vain sellaisia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden rikkomisia, joista ei ollut säädetty sakkoa ankarampaa rangaistusta.[66]

Lainvalmistelukunnan poliisilakiehdotuksesta vuonna 1959 antamassa *lausunnossa* esitetään ilmoittamatta jättämistä koskevaan säännösehdotukseen liittyvinä yksityiskohtaisina huomautuksina muun muassa seuraavaa. »Kun harkintavalta on ehdotettu ulotettavaksi 'vähäisiin rikoksiin', *jollainen rubrisointi ilman rajoitusta rangaistuksen enimmäismäärään in abstracto on täysin epämääräinen,* voitaisiin säännöstä tulkita siten, että se tarkoittaa kaikkia niitä rikoksia, joita asianomainen poliisi ei pidä törkeinä, varsinkin kun ehdotetussa lainkohdassa puhutaan rikoksen johdosta esitetyistä vaatimuksista.» (Kursiivi tässä.) Vaatimuksia koskeva sanonta osoitti lainvalmistelukunnan mielestä, että lainkohdan edellytettiin soveltuvan »ei ainoastaan niin sanottuihin järjestysrikkomuksiin vaan myös rikoksiin, joissa asianomistajan oikeuksia on loukattu, vieläpä ... tekijän osoittaessa, muun ohella, rikollista mieltä».[67]

Laintarkastuskunnan samasta lakiehdotuksesta vuonna 1962 antamassa *lausunnossa* pidetään tulkinnanvaraisena, mitä puheena olevassa säännösehdotuksessa tarkoitetaan vähäisellä rikoksella. Harkittaessa, voitaisiinko lakiin ottaa selventävä säännös siitä, mitä vähäisellä rikoksella ymmärretään, *ei* laintarkastuskunnan mielestä *rajaa* voitaisi määrätä ainakaan yksistään *riippuvaksi kysymyksessä olevaan rikokseen sovellettavassa lainkohdassa säädetystä ankarimmasta rangaistuksesta.* Syyksi esitetään, että useissa laeissa on yleinen rangaistussäännös kaikesta asianomaisen lain ja sen nojalla annettujen säännösten rikkomisesta; enimmäisrangaistus on saatettu tällöin määrätä korkeahkoksi. »Ilmeisesti lainsäätäjä ei kuitenkaan ole tarkoittanut, että näiden säännösten rikkomista ei milloinkaan voitaisi pitää luonteeltaan vähäisenä rikok-

---

66 Tästä Ruotsin säännöksestä ja sen soveltamisohjeista ks. *SOU* 1967: 59, 210 ss. (ohjeiden pääkohdat on siteerattu tässä mietinnössä).

Näissä ohjeissa lausutaan sanatarkasti mm. seuraavaa: »Med *obetydliga* förseelser förstås endast sådana överträdelser av gällande författningar rörande allmän ordning och säkerhet, på vilka ej kan följa svårare straff än böter, d.v.s. ordnings- eller polisförseelser. Alla dylika förseelser är givetvis icke så bagatellartade att de böra bli föremål för rapporteftergift. Såsom obetydliga kan främst betraktas vissa enklare överträdelser av trafikbestämmelser och ordningsstadgan för rikets städer eller med stöd av denna utfärdade lokala ordningsföreskrifter.» (*SOU* 1967: 59, 211.)

67 *Lvk:n laus.* 1959.

sena». Laintarkastuskunnan käsitys oli, ettei vähäisen rikoksen määrittelemättä jättämisestä johtuisi sellaista vaaraa, että säännöstä alettaisiin soveltaa myös törkeähköiksi katsottaviin rikoksiin.[68]

Vuonna 1964 annetussa *hallituksen esityksessä* säännösehdotus oli edellytyksiltään jokseenkin samanlainen kuin vuoden 1958 komiteanmietinnössä ja lopullisessa muodossaan. Eroa aiempaan oli lähinnä siinä, että rikoksen vähäisyyttä koskeva vaatimus oli muuttunut rikoksen *vähäpätöisyyttä* koskevaksi vaatimukseksi.[69]

Sillä, että vuoden 1958 komiteanmietinnön perusteluissa käytetty vähäpätöinen-sana sisällytettiin vähäinen-sanan tilalle ilmoittamattajättämissäännökseen, haluttiin ehkä aiempaa voimakkaammin tähdentää tarkoituksena olevan, että ilmoittamatta jättäminen koskisi mahdollisimman lieviä rikostapauksia. Tätä otaksumaa tukevaa aineistoa on nähdäkseni osoitettavissa kyseisestä hallituksen esityksestä. Esityksessä puhutaan sinänsä merkityksettömistä rikkomuksista ja painotetaan komiteanmietinnön lausumista poiketen välttämättömyyttä yleisestävyyden ja yhdenvertaisuuden periaatteiden vuoksi määritellä poliisin ilmoittamatta jättämisen valta suppeaksi. »Säännöksestä voidaan todeta kysymyksen olevan vain sellaisista poikkeustapauksista, joissa toimenpiteisiin ryhtyminen olosuhteisiin katsoen ilmeisesti olisi yhteiskunnan ja yksityisten kansalaisten edun kannalta tarpeetonta».[70]

Todetusta hallituksen esityksestä vuoden 1965 valtiopäivillä antamassaan *lausunnossa eduskunnan lakivaliokunta* huomautti muun muassa, että ilmoittamatta jättämistä koskevaan säännösehdotukseen sisältyvän periaatteen mukaan »saisi poliisi jättää sillensä mitättömän pienet rikkomukset, joilla ei ole sanottavasti häiritty yleistä järjestystä tai turvallisuutta eikä myöskään mainittavasti loukattu yksityisen kansalaisen oikeutta». Saman periaatteen huomautetaan saaneen lainsäädännöllisen ilmaisun ainakin TLL 9 a §:ssä ja TerveydenhoitoL 91 §:ssä; kumpikin säännös on lakivaliokunnan lausunnon antamisvuodelta 1965. Lausunnossa pidetään selvänä, että poliisin harkintavalta rikkomusten syytteeseen saattamatta jättämisessä on varsin rajoitettu.[71]

Merkille pantavaa on, että PolL 14 §:n 2 momenttia koskevista lainvalmisteluasiakirjoista vain kahdessa — vuoden 1958 komiteanmietin-

68 *Ltk:n laus.* n:o 6/1962, 13 s.
69 *HE* n:o 130/1964 vp, 6 s. (13.2 §).
70 *HE* n:o 130/1964 vp, 3.
71 *Lakivk:n laus.* n:o 2/1965 vp, 14.

nössä ja vuodelta 1965 olevassa eduskunnan laki- ja talousvaliokunnan mietinnössä [72] — mainitaan niiden rikosten lajeja ja yksittäistapauksellisia olosuhteita valottava esimerkki, joista säännöksen mukaan edellytetään jätettävän syytteeseen ilmoittamatta. Kummassakin asiakirjassa esimerkki koskee *liikennerikosta* — siitä huolimatta että jälkimmäisen asiakirjan laatimisvuonna annettiin liikennerikoksia koskeva erityinen toimenpiteistäluopumissäännös (TLL 9 a §). Edellä selostettujen perustelujen mukaan näyttävät lainvalmisteluelimet pitäneen silmällä lähinnä *politiarikosten* soveltuvuutta ilmoittamatta jättämisen kohteiksi.

b. Syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskevassa *hallituksen esityksessä* (1965) selostetaan ensin esityksen antamishetkellä voimassa olleita syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännöksiä. Tällöin tuodaan esiin NuorRikL 2—4 §, RL 33 luvun 1 § ja 35 luvun 3 §, TLL 9 a § ja TerveydenhoitoL 91 §. Näiden lainkohtien lausutaan koskevan joko määrätynlaisia henkilöitä tai määrättyjä rikostyyppejä. Seuraavaksi lainaan sellaisinaan kaksi perustelujen ehkä keskeisintä virkettä:

»Valtion rankaisuvallan käyttämisen tarkoituksena on oikeusjärjestyksen ylläpitäminen ja oikeusturvan takaaminen kansalaisille. Niissä tapauksissa, joissa vähäpätöiseen rikkomukseen syyllistyneen rankaiseminen on tämän tarkoitusperän kannalta tarpeetonta, tulee viranomaisilla rikkomustyypistä ja syyllisen iästä riippumatta olla oikeus syytetoimenpiteisiin ryhtymättä jättää asia sikseen».[73]

Tämän hallituksen esityksen lainvalmistelukunnan julkaisun muotoon laaditusta luonnoksesta antamassaan *lausunnossa* (1966) *laintarkastuskunta* piti epätyydyttävänä, että lainsäädännössä käytetään samoista asioista erilaisia termejä. Lausunnossa viitataan siihen, että TLL 9 a §:ssä on sanonta »vähäinen rikos» ja TerveysdenhoitoL 91 §:ssä »vähäinen rikkomus», kun taas ehdotetuissa syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännöksissä puhutaan vähäpätöisestä rikoksesta. Silti laintarkastuskunnan mielestä lakiehdotusten perustelut osoittivat tarkoituksena olleen asettaa lakiehdotusten käsittämät rikokset ja edellä mainituissa laeissa tarkoitetut rikokset samaan asemaan.[74] — Tämä huomautus jättää epäselväksi, mitä

---

[72] *Kom.miet.* 1958: 15, 19, ja *Laki- ja talousvk:n miet.* n:o 19/1965 vp, 2, *HE*:n n:o 130/1964 vp johdosta.

[73] *HE* n:o 198/1965 vp, 1.

[74] *Ltk:n laus.* n:o 1/1966, 8, *Lvk:n julk*:n n:o 10/1965 johdosta.

samaan asemaan asettamisen tarkoitus laintarkastuskunnan mukaan merkitsi. Laintarkastuskunta ehkä katsoi, että kaikkien kyseisten sanontojen käytöllä on pyritty ilmaisemaan rikoksen lievyyden harkinnan yksittäistapauksellisuutta, määräytyvyyttä konkreettisen rangaistuksen mukaan. Muu tulkintahan ei ole TLL 9 a §:ssä tai TerveydenhoitoL 91 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa mielekäs, koska edellä 2.e-jaksossa huomautetun mukaisesti kaikista niistä rikoksista, joihin nähden mainittujen säännösten soveltuvuutta punnitaan, on säädetty rangaistukseksi sakon ohella enintään kolme tai kuusi kuukautta vankeutta.

Edellä esitettyä pahempi puute oli laintarkastuskunnan lausunnon mukaan siinä, ettei lakiteksteissä eikä edes lakiehdotusten perusteluissa ollut määritelty vähäpätöisen rikoksen käsitteen merkityssisältöä. Yllä selostettujen lainvalmistelutöiden katsotaan lausunnossa kyllä osoittavan, että poliisin valta jättää rikos ilmoittamatta oli tarkoitettu hyvin rajoitetuksi. Poliisilain varsinaisen tekstin ei kuitenkaan sanota tätä ilmaisevan.[75]

Kuinka suuri merkitys lain esitöistä on nimenomaan syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännöksiä silmällä pidettäessä annettava viimeksi lainatulle hallituksen esityksen kohdalle »rikkomustyypistä ja syyllisen iästä riippumatta»? Oikeuskirjallisuudessa tätä kohtaa on pidetty erittäin tärkeänä tulkinta-argumenttina sen kannan puolesta, että ratkaisevaa on yksittäisrikoksen eikä rikoksen lajin vähäpätöisyys.[76]

Mielestäni on syytä ottaa huomioon *kohdan yhteys perustelujen muuhun osaan.* Asiayhteydestä päätellen kyseisellä lausumalla on haluttu sanoa lähinnä vain se, että ehdotettavat säännökset ovat *yleisiä* (eli eivät vain tiettyjä rikoslajeja koskevia) *ja kaikenikäisiin* (eli eivät vain 15—17-vuotiaisiin) soveltuvia. Lausuma ei ainakaan riidattomasti määrittele vähäpätöisen rikoksen (rikkomuksen) käsitettä.[77] Mahdollisesti on edellytetty käsitteen tulleen riittävästi täsmennetyksi ilmoittamattajättämissäännöksen valmisteluasiakirjoissa.

---

75 *Ltk:n laus.* n:o 1/1966, 8 ss.

76 Ks. esim. *Lindholm* 1968, 552, *Tuominen* 1968 a, 561, ja *Honkasalo* 1969, 149.

77 Sanotun johdosta ks. *Tirkkonen* 1969, 283, ja *sama* 1972 a, 751, joissa esitetyn mukaan lakien esityöt eivät anna varmaa johtoa vähäpätöisen rikoksen käsitteen määrittelylle. Ks. myös *sama* 1969, 284 alav. 19: »... lainsäätäjän tarkoitus lienee kyllä ollut se, että vähäpätöisen rikoksen käsite on ratkaistava jokaisessa yksittäistapauksessa erikseen. Tämä tarkoitus ei kuitenkaan selvästi ilmene itse lakitekstistä.»

4. *Oman kannan muodostusta*

a. Pidän alustavaa tulkintasuositustani muotoillessani erityisen merkityksellisinä seuraavia edeltäneissä 2- ja 3-jaksossa esille tulleita näkökohtia.

Ensinnä 2-jaksosta kiinnitän huomiota siihen, että uusissa *privilegioitujen tunnusmerkistöjen kuvauksissa ja rikosnimissä käytetään varovaisesti vähäinen- tai lievä-sanaa.* Nämä sanat korvattaneen muilla ilmaisuilla silloin, kun perustunnusmerkistöjä varten säädetyt rangaistukset ovat kovin ankaria. Uudesta lainsäädännöstä voidaan mainita esimerkkeinä toisaalta RL 28 luvun 1 ja 3 § (L:ssa 30. 6. 1972/498) sekä toisaalta RL 34 luvun 14 b § (L:ssa 21. 6. 1973/523). Varkaudesta, jonka privilegioituja tekomuotoja varten on muodostettu oma näpistyksen tunnusmerkistö käyttäen sen kuvauksessa vähäinen-sanaa, säädetty rangaistus on vankeutta enintään kaksi vuotta tai sakko. Ilmaliikennesabotaasista, jonka privilegioituja tekomuotoja varten on muodostettu oma ilmaliikenteen häiritseminen -niminen tunnusmerkistö käyttäen kuvauksessa vähäisempi- eikä vähäinen-sanaa, säädetty rangaistus on 2—12 vuotta kuritushuonetta.[78]

Toiseksi on merkille pantavaa, että yleensä kaikista rikoksista tai rikkomuksista, joihin erityisen toimenpiteistäluopumissäännöksen soveltuvuutta edellytetään harkittavan rikoksen tai rikkomuksen ollessa vähäisen tai vähäpätöisen, on säädetty rangaistukseksi sakko tai ehkä vaihtoehtoisesti lievä vankeusrangaistus.[79]

Kolmanneksi on huomion arvoista, että mainittujen uusien privilegioitujen tunnusmerkistöjen täyttymisen — rikoksen vähäiseksi katsomisen — harkinta edellyttää *yksittäisteossa ilmenneiden ja siihen johtaneiden seikkojen kokonaisarvostelua.* Vastaavasti jotta olisi luvallista soveltaa erityisiä toimenpiteistäluopumissäännöksiä, on useimmiten rikos tai rikkomus voitava arvioida yksittäistapauksessa ilmenevien seikkojen perusteella vähäiseksi tai vähäpätöiseksi.

Neljänneksi on vuodelta 1966 olevien yleisten toimenpiteistäluopumissäännösten antamisen jälkeisessä eduskunnan lainvalmisteluasiakirjassa viitattu näiden säännösten soveltuvuuteen sellaista rikosta koskevassa tapauksessa, josta on säädetty rangaistukseksi enintään kahden vuoden vankeus tai sakko.[80]

---

78 Ks. ed. 2.d-jaksoa alav:iden 49—52 kohdalta.

79 Ks. ed. 2.e-jaksoa.

Viidenneksi havaitaan 3-jaksossa selvitetyistä PolL 14 §:n 2 momentin perusteluista, etteivät lainvalmisteluelimet ole tarkoittaneet sitä käytettävän rikoksen lajin ollessa törkeähkön. Säännöksen esitöistä saa käsityksen, että lainvalmisteluelimet ovat edellyttäneet voitavan jättää ilmoittamatta (lähinnä) vain hyvin lievän lajisista rikoksista.[81]

Kuudenneksi käy lainkohtien esitöistä ilmi, *ettei missään säätämisvaiheessa pyritty tarkasti rajoittamaan säännösten soveltuvuutta tietynlajisiin,* esimerkiksi vain tietyllä tavalla rangaistaviin *rikoksiin.* Siihen, että sanonnat »vähäinen rikos» ja »vähäpätöinen rikos» ilmaisevat säännösten käyttöalaa varsin epämääräisesti, kiinnitettiin lainvalmistelun yhteydessä huomiota. Säännösten perusteluista nimenomaan RVA 15 §:n 2 momenttia ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia koskevissa on niukasti kuvattu niiden rikosten piirteitä, joita koskevista toimenpiteistä säännösten mukaan voitaisiin luopua.[82]

Sanotuista seikoista katson ensiksi, toiseksi ja viidenneksi mainittujen puhuvan sen puolesta, että rikoksen vähäpätöisyyttä koskeva edellytys määrittää karkeasti *rikoslajin* ominaisuuksia. Näiden tulkinta-argumenttien mukaan lajiltaan eli säädetyltä rangaistukseltaan kuinka törkeä rikos tahansa (ääriesimerkkinä RL 21: 1:ssä säännellyn tapon tunnusmerkistön täyttävä teko) ei voi olla RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla vähäpätöinen.

Luetelluista näkökohdista kolmanneksi ja kuudenneksi esitetyt taas puoltavat käsitystä, että rikoksen vähäpätöisyyttä arvioitaessa on ratkaisevaa *yksittäisrikoksen* vähäpätöisyys. Sen tueksi, ettei RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa säänneltyä tuomitsemattajättämisoikeutta ole syytä rajoittaa tiukasti tietynlajisia rikoksia koskevaksi, voidaan nojautua tämän *lainkohdan tarkoitukseen.* Vain siinä tapauksessa, että puheena oleva kanta hyväksytään, tuomitsematta jättäminen pystyy merkittävällä tavalla täydentämään muita rikosoikeudellisen järjestelmän joustokeinoja.[83] Jos esimerkiksi rikoksen vähäpätöisyysedellytystä tulkitaan niin, että on luvallista jättää tuomitsematta vain in abstracto sakolla rangaistavasta rikoksesta, asianomaisen säännöksen käyttö rajoittuu kos-

---

80 Ks. ed. 2.f-jaksoa.

81 Ks. ed. 3.a-jaksoa. Ks. myös jälj. 8 §. III.1.

82 Ks. ed. 3-jaksoa. Huomaa myös *Lindholmin* (1968, 551 s.) käsityksestä ed. alav:n 21 kohdalla selostettu.

83 Vrt. ed. 7 §.IV.4.h.

kemaan melko harvoja rikoslajeja.[84] Tosin eräät näistä rikoslajeista ovat käytännössä tavallisia.[85]

Selostettuja argumentteja yllä esitetyin tavoin painottamalla päädyn alustavasti katsomaan, että *rikoksen vähäpätöisyyttä koskevalle vaatimukselle on mielekästä antaa kahtalainen väljäsisältöinen merkitys. Pääpainon* asetan *yksittäistapaukselliselle vähäpätöisyydelle.* Vähäpätöisyyden kaksinaismerkitys voidaan ymmärtää siten, että yksittäistapaukselliselle vähäpätöisyydelle asetetaan rikoslajin törkeyden kasvaessa ankaroituvia vaatimuksia. Silloin kun on kysymys hyvin törkeän lajisista rikoksista, nämä vaatimukset ovat niin ankaria, ettei käytännössä mikään asianomaisen lajin mukaisista yksittäisrikoksista niitä täytä. Vähäpätöisyyden mittapuu on siis eräällä tavalla *absoluuttinen.* Suhteellinen mittapuu olisi sellainen, jonka mukaan rikoksen vähäpätöisyyttä suhteutettaisiin vain samanlajisiin rikoksiin.

Mittapuun absoluuttisuus ei sanotussa merkitse sitä, etteikö olosuhteissa ja käsityksissä tapahtuneita muutoksia ole rikoksen vähäpätöisyyden arvioinnissa otettava huomioon.[86] Mittapuun absoluuttisuus merkitsee sitä, että tässä arvioinnissa otetaan jotenkin lukuun myös sen haitan aste, joka ilmenee oikeushyvän loukkaamisesta tai vaarantamisesta johtuvana yhteiskuntarauhan rikkomisena, turvattomuuden lisääntymisenä tai muuna sellaisena. Kun tällaisen haitan aste lisääntyy rikoslajin törkeyden kasvaessa, voidaan sanoa, että muiden rikoksen haitallisuuden arvioinnissa merkityksellisten seikkojen on vastaavasti lievennyttävä, jotta rikoksen vähäpätöisyys säilyisi rikoslajin törkeyden kasvusta huolimatta kokonaisarvostelussa samana. — Siitä johtuvaa epäkohtaa, ettei kaikenlajisten rikosten katsota voivan olla RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla vähäpätöisiä, pienentää nyttemmin saman pykälän 2 momentin käytettävissä olo.[87]

---

[84] Seuraavista RL 10—40 luvun rikoksista säädetty säännöllinen rangaistusasteikko on pelkkä sakko: RL 16:24.1; 21:7; 28:3; 29:3; 30:1; 32:6; 33:1.1; 33:4—5; 33:9—13; 33:15; 34:12.3—4; 36:1a; 38:2.1 ja 2.3; 38:6; 38:6a.4; ja 38:14.

Samoihin lukuihin sisältyviä lainkohtia, joissa säännelty privilegioitu asteikko käsittää vain sakon, ovat seuraavat: RL 16:4; 16:9.2; 16:13.1; 16:25; 17:3a.1; 17:4; 17:5.2; 38:10.1—2; 38:12.2; 40:10.2; ja 40:19.2.

[85] Sanottu koskee ed. alav:ssä 84 mainituista rikoksista lähinnä näpistystä (RL 28:3), lievää pahoinpitelyä (RL 21:7) ja lievää petosta (RL 36:1a). Tilastoluvuista ks. esim. *Tilastotiedotus* OI 1974:2, 3 ss.

[86] Vrt. ed. 7 §.IV.1.b, erit. alav:n 96 kohdalla lausuttuun.

[87] Muistutan ed. jaksossa 7 §.IV.4.e2 alav:n 206 edellä käsittelemästäni sei-

Yllä luonnostellun käsityksen perusajatus ei ole oikeuskirjallisuudessamme uusi. Esimerkiksi edellä 1.b-jaksossa mainittu *Anttilan* ja *Heinosen* esittämä sääntö on saman perusajatuksen mukainen. Tämän säännön mukaan RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitetun rikoksen vähäpätöisyysvaatimuksen täyttyminen edellyttää, että rikoksesta fiktiivisesti tuomittava konkreettinen rangaistus on ensisijaisesti sakko, poikkeuksellisesti vähäinen vapausrangaistus.[88] Sääntö korostaa yksittäistapauksellisen, konkreettisen rangaistusharkinnan merkitystä. Toisaalta sen mukaan ei ainakaan yleensä olisi luvallista jättää tuomitsematta törkeän lajisesta rikoksesta. Säännön mukaan näet konkreettinen rangaistus olisi, jos siihen tuomittaisiin, lähinnä sakko. Tätä lausumaa on kiintoisaa verrata siihen edellä selostettuun lainvalmisteluasiakirjan kohtaan, jonka mukaan sakkoa ei sisälly rikosnimen osalla »törkeä» varustettuja kvalifioituja tunnusmerkistöjä koskeviin rangaistusasteikkoihin.[89]

Kerrottu Anttilan ja Heinosen ennen RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin säätämistä esittämä sääntö on sikäli epätarkka, ettei siitä saada yksit-

---

kasta, että RL 3: 5.2:ssa säännelty rangaistuksen vähentäminen on käytettävissä rikosoikeudellisen järjestelmän joustokeinona vain silloin kun rangaistusasteikosta tai -lajista on mahdollista poiketa. Ankarasti rangaistavia rikoksia (joista ei ole säädetty rangaistukseksi sakkoa) koskee täten yksi joustokeino enemmän kuin lievästi rangaistavia rikoksia. Silloin kun rikoksen poikkeukselliseksi tekevä seikka perustaa jälkimmäisen kaltaisen rikoksen osalta RL 3: 5.3:n mukaisen tuomitsematta jättämisen, vastaavan painoinen poikkeukselliseksi tekevä seikka perustaa edellisen kaltaisen rikoksen osalta ehkä vain RL 3: 5.2:n mukaisen rangaistuksen vähentämisen.

88 Ks. ed. alav:n 20 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua.

Ks. myös esim. *T. Ellilä* 1968, 578, ja *Tuominen* 1968 a, 561, sekä *V. Modeen* 1972, 232. Ellilän mielestä eivät nekään, jotka katsovat voitavan pitää vähäpätöisyyttä konkreettisesti arvosteltavana, ole yleensä sanoneet hyväksyvänsä abstraktisesta tyypistä riippumatta minkä tahansa rikoksen syyttämättä jättämistä. Tuomisen mukaan »ilmeisesti on kuitenkin rikoksia, joita ei voida pitää vähäpätöisinä».

Huomaa myös *Vikatmaa* 1973, 75, jossa VesiL 13: 12:n tulkinnan yhteydessä esitetyille seuraaville lausumille on ehkä tarkoitettu yleispätevää kantavuutta: »Rikkomuksen vähäisyyttä on käytetty lakiteksteissä epämääräisissä merkityksissä ilman, että sitä on määritelty tarkasti. Tästä johtuen on *vähäisyys mitattava* käsitykseni mukaan *in abstracto tiettyjen kriteereiden mukaan.* Ei sitä vastoin voida lausua jokaisesta rikostyypistä, onko se vähäinen vai ei. *Abstraktisten vähäisyyskriteerien soveltaminen on suoritettava in casu kunkin rikoksen kohdalla.*» (Kurs. tässä.)

89 Ks. ed. alav:n 47 kohdalla sanottua.

täistapauksellista rangaistusharkintaa varten ohjetta silloin kun rikoksesta on säädetty rangaistukseksi vain sakkoa. Sitä paitsi voidaan edellä 7 §:ssä RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tarkoituksesta esiin tuotuun nojautuen kysyä, eikö tuomitsematta jättämiseen olisi turvauduttava vain silloin *kun lievimpäänkään* — mahdollisesti saman lainkohdan 2 momentin mukaan muutetun — *asteikon mukaiseen rangaistukseen tuomitsemisella ei riittävästi otettaisi huomioon rikoksen yksittäistapauksellista vähäpätöisyyttä.*[90]

b. Edellä esittämäni tulkinta-aineiston perusteella olen päätynyt kannanottoon, jonka mukaan rikoksen vähäpätöisyyttä koskevalla edellytyksellä on perusteltua katsoa tarkoitettavan lähinnä yksittäistapauksellista vähäpätöisyyttä. *Milloin rikos on in concreto vähäpätöinen?*

Kysymykseen vastattaessa on syytä ensin kiinnittää huomiota anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä koskevaan edellytykseen. Jälkimmäinen edellytys määrittää jäljempänä III.1-jaksossa käsiteltävin tavoin erinäisiä — muttei kaikkia — rikoksentekijän syyllisyyteen kuuluvia ainesosia. Tuntuu luonnolliselta, että vähäpätöisyysedellytys koskee muita kuin näitä seikkoja.

Ilmaisun »rikos on vähäpätöinen» *sanamuodollisen tulkinnon* mukaan rikoksen vähäpätöiseksi tekevien seikkojen on *liityttävä itse rikokseen. Säännösvertailussa* voidaan mainita RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin sanonta »erityisistä syistä». Olen edellä[91] katsonut, että samat rikokseen suoranaisesti liittymättömät seikat kuin mitkä on luvallista ottaa *rangaistuksen laskemisperusteina* huomioon rangaistusta määrättäessä kelpaavat — itse rikokseen liittyvien seikkojen ohella — tuollaisiksi erityisiksi syiksi eli lainkohdassa tarkoitetun *rangaistuksen vähentämisen perusteiksi.* Toisaalta olen ollut sitä mieltä, ettei vastaavan laajuinen seikkojen huomioon ottaminen liene sallittua esimerkein valaistulla yleislausekkeella varustettujen, kokonaisarvostelua edellyttävien *privilegioitujen tunnusmerkistöjen* täyttymistä harkittaessa. Tällaisia privilegioituja tunnusmerkistöjä ovat RL 28 luvun 3 §:ssä, 29 luvun 3 §:ssä ja 36 luvun 1 a §:ssä (kukin L:ssa 30. 6. 1972/498) tarkoitetut. Näiden tunnusmerkistöjen täyttyminen edellyttää, että niistä kutakin vastaava rikoksen perustyyppi (varkaus, kavallus ja petos) arvioidaan vähäiseksi rikoksen teossa ilmen-

[90] Vrt. ed. 7 §.IV.4.h2. Huomaa myös analogia RL 3: 5.2:n *HE*:een n:o 23/1972 vp, 5, sisältyviin perusteluihin.

[91] Ks. 7 §.IV.4.e, erit. e2 ja e5.

neet tai siihen johtaneet seikat huomioon ottaen. Tästä kokonaisarvosteluun velvoittavaksi tarkoittavasta lausumasta ja säännösten perusteluista päätellen seikkojen on liityttävä itse rikokseen.[92]

Viimeksi mainittuja privilegioituja tunnusmerkistöjä koskevat säännökset ja niiden sisältöä selvittävä aineisto ovat mielestäni keskeistä laskisystemaattista tulkintamateriaalia pyrittäessä vastaamaan edellä asetettuun, rikoksen yksittäistapauksellista vähäpätöisyyttä koskevaan kysymykseen. Säännösvertailussa on tärkeää tarkastella myös *erityisiin toimenpiteistäluopumissäännöksiin* sisältyviä asiaa valaisevia sanontoja.[93]

ValtuusRL 16 §:n soveltaminen edellyttää, että lainkohdassa tarkoitettu rikos on vähäinen ja että asianhaarat ovat erittäin lieventävät. Näin säädettäessä on lähdetty siitä, etteivät käsitteet »vähäinen rikos» ja »erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty rikos» ole ainakaan täysin samansisältöisiä. Tähän havaintoon liittyvänä näkökohtana palautettakoon mieleen se oikeuskirjallisuudessamme puollettu käsitys, että nimeämättömien erittäin lieventävien (tai raskauttavien) asianhaarojen olemassaoloa punnittaessa käytettävä harkinta on samanlainen kuin yleensä rangaistuksen määräämisessä käytettävä harkinta.[94]

EnnakkoperintäL 63 §:n 3 momentin mukaan voidaan jättää syyttämättä tai tuomitsematta, jos laiminlyönti on ollut vähäinen ja se on viivyttelemättä korjattu. Jotta tekijän teon jälkeinen käyttäytyminen tulisi huomioon otetuksi, on siis sitä koskeva nimenomainen määräys katsottu tarpeelliseksi.[95] VesiL 13 luvun 12 §:ssä puhutaan vähäisestä rikkomuk-

---

92 Ks. ed. 7 §.IV.4.d4.

93 Seuraavassa mainittavien toimenpiteistäluopumissäännösten sisällöstä ks. liitteen 1 kohtia 17, 19—21, 28, 31 ja 33.

94 Ks. ed. 7 §.IV.4.d2 alav:iden 164—165 kohdalta.

95 Ks. myös EnnakkoperintäL 63.3 §:n korvaavaksi tarkoitettua, verorikoslakiehdotukseen sisältyvää 10 §:ää. Tämän säännösehdotuksen mukaan muista verorikoksista kuin törkeästä veropetoksesta voitaisiin jättää ilmoittamatta, syyttämättä ja tuomitsematta, jos rikos on johtunut ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä tai teosta hallinnollisessa järjestyksessä määrättyä seuraamusta voidaan pitää riittävänä. Ks. *Kom.miet.* 1973:31, 106 s. ja 127.

Veropetoksesta saatettaisiin perustelujen mukaan jättää syyttämättä tai tuomitsematta mm. tapauksissa, joissa veropetoksella saavutettu hyöty on varsin vähäinen tai vero- tai pidätysvelvollinen on itse myötävaikuttanut rikoksen selvittämiseen tai korvannut viipymättä veronsaajien vahingon. Näin ollen *rikokseen suoranaisesti liittymättömät seikat saattaisivat perustaa toimenpiteistä luonpumisen.* Sanottua on vaikea päätellä säännösehdotuksen perusteella, varsinkin kun siinä on nimenomaisesti mainittu yhdestä rikokseen liittymättömästä seikasta.

sesta, josta ei ole aiheutunut muille vahinkoa. TerveydenhoitoL 91 §:n 2 momentissa on säädetty syyttämättä jättämisen edellytykseksi, ettei asianomainen ole laiminlyönyt kunnallisen lautakunnan hänelle antamaa määräystä terveydellisen vaaran tai haitan poistamisesta. VäestökirjaL 24 §:n ja VäestölaskentaA 17 §:n 1 momentin mukainen syyttämättä jättäminen tulee kysymykseen, jos ilmoitusvelvollinen kehotuksen saatuaan on velvollisuutensa täyttänyt. AjokorttiA 41 §:n 2 momentissa säädetyt syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen edellyttävät, että kuljettaja on saamansa määräyksen mukaisesti esittänyt ajokortin poliisille.

Säännösvertailun kannalta kiintoisia ovat myös MerimiesL 65 § ja SRL 17 §:n 4 momentti (L:ssa 14. 1. 1972/1). Edellisen lainkohdan mukaan *kurinpitosakkoa* määrättäessä on kiinnitettävä huomiota rikkomuksen törkeämpään tai lievempään laatuun, niihin asianhaaroihin, joiden vallitessa rikkomus on tehty, sekä hairahtuneen aikaisempaan käytökseen. Jos rikkomus katsotaan vähäpätöiseksi ja on aihetta olettaa, että hairahtunut ottaa pelkästä varoituksesta ojentuakseen, ei kurinpitosakkoa ole määrättävä. Säännöksessä kiinnittää huomiota, että vähäpätöisyyttä koskeva edellytys näyttää viittaavan kaikkiin sen edellä mainittuihin seikkoihin (rikkomuksen laatuun, rikkomuksen teko-olosuhteisiin ja tekijän aiempaan käytökseen). — Jälkimmäisessä lainkohdassa on *varoitukseen* tuomitsemisen edellytyksinä mainittu erikseen rikoksen vähäisyys, rikoksentekijän aikaisempi palvelus ja muut olosuhteet.

Edellä esitetty säännösvertailu puoltaa nähdäkseni käsitystä, ettei rikoksen vähäpätöisyyttä koskevan edellytyksen täyttymistä harkittaessa ole *sallittua ottaa huomioon rikoksen suoranaisesti liittymättömiä seikkoja.* Usein on näet säännökseen sisällytetty nimenomainen maininta tällaisista asianhaaroista ilmeisesti sen varmistamiseksi, että noihin expressis verbis julkilausuttuihin seikkoihin todella kiinnitetään huomiota. Vähäistä tai vähäpätöistä rikosta koskevien taikka vastaavien sanontojen ei ole katsottu ainakaan riittävällä varmuudella takaavan kyseistä huomioon ottamista.

Onko ehkä osoitettavissa vastakkaisen tulkintatuloksen puolesta puhuvia argumentteja? Vuodelta 1966 olevien yleisten toimenpiteistäluopumis*säännösten esitöistä* on puheena olevassa asiassa saatavissa vähän johtoa. Näistä esitöistä vain ensimmäisessä, poliisin järjestelykomitean mietinnössä, on mainittu konkreettinen esimerkki ehdotetun ilmoittamattajättämissäännöksen soveltamiskäytännöstä. Esimerkki koskee vaikeasti vammautunutta jalankulkijaa, joka liikennesääntöjä rikkoessaan on jää-

nyt auton alle kuljettajan säilyessä luokkaantumattomana ja auton vaurioitumattomana.[96] Tämän ainoan esimerkin mukaan rikokseen suoranaisesti liittymätön seikka — sanktiokumulaatio — on luvallista ottaa rikoksen vähäpätöisyyden arviointiin vaikuttavana seikkana huomioon. Esimerkin argumenttiarvoa kuitenkin heikentää se, että se on mainittu vain yhtä säännöstä koskevassa lainvalmisteluasiakirjassa ja että tämä asiakirja on lainvalmistelun varhaisesta vaiheesta.

Sanottua painavampi argumentti on se edellä [97] esille tullut näkökohta, että on *RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tarkoituksen mukaista hyväksyä* yhtä laajalti *rikokseen suoranaisesti liittymättömiä seikkoja* siinä säännellyn *tuomitsematta jättämisen* kuin saman lainkohdan 2 momentissa säännellyn rangaistuksen vähentämisen *perusteiksi* tai rangaistuksen laskemisperusteiksi.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty mielipiteitä, joiden mukaan RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia sovellettaessa tulisi ottaa huomioon eräitä rikokseen suoranaisesti liittymättömiä seikkoja. Niinä on mainittu toisaalta se, että rikoksentekijä on käyttäytynyt katuvasti rikoksen täyttymisen jälkeen,[98] ja toisaalta se, että rikoksentekijä on kärsinyt tai kärsii rikoksensa johdosta tai siihen kiinteästi liittyen tietynlaisen oikeudellisen tai tosiasiallisen seuraamuksen.[99]

On otettava huomioon, etteivät selostetut mielipiteet ole ainakaan nimenomaisesti kytkeytyneet rikoksen vähäpätöisyyttä koskevan edellytyksen tulkintaan.[100] Jäljempänä seuraavassa III.2-jaksossa katsotaan, että

---

96 Ks. *Kom.miet.* 1958: 15, 19.

97 Ks. 7 §.IV.4.h2. Esitetty koskee huomioon otettavien seikkojen alan laajuutta, ei seikkojen painavuudelle (eikä esiintymistiheydelle) asetettavia vaatimuksia.

98 Ks. *Lindholm* 1968, 559 s., ja ilmoittamatta jättämisen osalta *Helminen* 1970, 108.

99 Ks. *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 399: »On nimittäin selvä ero tapauksilla, joissa asianomainen ehkä *itsekin* on rikollisesta teosta *järkyttynyt* tai osaltaan *loukkaantunut tahi kärsinyt vahinkoa*, sekä tapauksilla, joissa osoitetaan selvää uhmaa ei ainoastaan viranomaisia vaan koko oikeusjärjestystä kohtaan.» (Kurs. tässä.)

Huomaa myös syyttämättä jättämisen osalta vielä oikeuskanslerin kannanotto Syyttäjäsanomissa n:o 3/1972, 3: »Jos henkilö on hakeutunut hoitoon päästäkseen eroon riippuvuussuhteesta huumausaineisiin, on syyttämättä jättäminen useimmiten perusteltu.»

100 Ks. erit. *Lindholm* 1968, 559 s., jossa rikoksentekijän katuva käyttäytyminen rikoksen täyttymisen jälkeen esitetään arvioitavaksi lähinnä anteeksi annetta-

yleistä etua koskevan edellytyksen täyttymistä harkittaessa voivat muun muassa kyseisissä mielipiteissä esitetyt rikokseen suoranaisesti liittymättömät seikat olla merkityksellisiä. Näin ollen päädyn siihen säännöksen sanamuotoa vastaavaan ja säännösvertailuun liittyvien tulkinta-argumenttien puoltamaan kannanottoon, ettei puheena olevia seikkoja ole arvioitava rikoksen vähäpätöisyyttä vaan yleistä etua koskevan edellytyksen mukaan.

c. Itse rikokseen liittyvien seikkojen osalta eivät kielelliset eivätkä lakisystemaattiset näkökohdat näytä olevan sitä vastaan, että vähäpätöisyysedellytys voisi koskea *mitä muuta tahansa niistä* paitsi jäljempänä III.1-jaksossa käsiteltävää anteeksi annettavan huomaamattomuuden, ajattelemattomuuden tai tietämättömyyden vaatimusta.[101] Vuodelta 1966 olevien toimenpiteistäluopumissäännösten esitöihin ei sisälly asiaa valaisevaa aineistoa. Esittämääni kantaa voidaan pitää RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tarkoituksen mukaisena.[102]

Rikoksen yksittäistapauksellista vähäpätöisyyttä koskevan edellytyksen tulkinnassa huomioon otettavien seikkojen alaa rajattaessa saadaan näin ollen analogista ohjetta esimerkein valaistulla yleislausekkeella varustetuista, kokonaisarvostelua edellyttävistä privilegioiduista tunnusmerkistöistä (ks. RL 28: 3, 29: 3 ja 36: 1a).[103] Tärkein niistä saatava ohje on se, että rikos on voitava katsoa vähäpätöiseksi sen teko-olosuhteiden *kokonaisarvostelun perusteella.*[104] Teosta ehkä erotettavissa oleva seuraus on tässä arvioinnissa yksi varteen otettava, muttei suinkaan ilman muuta määräävä seikka.[105] Oikeustieteessämme on kyllä puollettu käsi-

---

vaa ajattelemattomuutta koskevan kriteerin mukaan. (Vrt. *sama* 1968, 562 s., alav. 53, jossa RL 3: 5.3:n sanamuodon todetaan sopivan huonosti mm. kyseisen seikan huomioon ottamiseen.)

101 Jaksosta III.1 selviää, ettei siinä käsiteltävä edellytys kata koko syyllisyyden käsitteen alaa. Saman jakson lopussa esitän tulkintasuosituksenani, että kyseisen edellytyksen ulkopuolelle jääviä, syyllisyyteen luettavia ainesosia on arvioitava vähäpätöisyysedellytyksen mukaan.

102 Ks. ed. 7 §.IV.4.h2.

103 Näiden tunnusmerkistöjen tulkinnassa huomioon otettavista seikoista ks. ed. 7 §.IV.4.d4 ja siinä mainittuja lähteitä.

104 Samoin *Tuominen* 1968 a, 563, jossa esitetyn mukaan RL 3: 5.3:n tulkinnassa »on otettava huomioon kaikki rikoksen teossa ilmenneet asianhaarat kokonaisuutena». Vrt. kuitenkin seuraavassa alav:ssä Tuomisen mielipiteistä selostettavaan.

105 Ed. jaksossa 7 §.IV.4.d3 alav:iden 169—172 selvitellyn syyllisyyshakuisen

tystä, jonka mukaan vähäpätöisellä rikoksella on ymmärrettävä lähinnä seuraukseltaan vähämerkityksistä rikosta.[106] Vertailuna todettakoon, että RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa käytetty ilmaisu »erityisistä syistä» viittaa kielellisesti *yksittäisten* seikkojen korostuneeseen merkitykseen momentin edellytysten täyttymisessä.[107]

Kyseisiä privilegioituja tunnusmerkistöjä koskevissa säännöksissä ei puhuta ainoastaan rikoksen teossa ilmenneistä vaan myös *siihen johtaneista seikoista,* ja niissä mainituille esimerkeille lienee tarkoitettu antaa jonkin vahvuinen *presumptioarvo* rikoksen vähäisyyden osoittimina. Edellinen seikka on omiaan laajentamaan tunnusmerkistön täyttymistä harkittaessa huomioon otettavien seikkojen alaa ja jälkimmäinen seikka kahlitsemaan kokonaisarvostelua.[108] Näiden havaintojen valossa ne seikat, joihin toisaalta sanottujen privilegioitujen tunnusmerkistöjen ja toisaalta RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa säännellyn rikoksen vähäpätöisyysedellytyksen täyttymistä tutkittaessa on kiinnitettävä huomiota, eivät ole välttämättä täysin samoja tai samanpainoisia.

Niinpä ei ehkä ehdottomana sääntönä päde — joskin selvänä pääsääntönä pätenee —, että *privilegioitua tunnusmerkistöä koskevan säännöksen soveltamisen perustuessa kerrotuin tavoin kokonaisharkintaan on sel-*

---

ajattelun mukaisesti on teon seurauksen sijasta syytä enenevästi korostaa pikemmin teon vaarallisuutta suojattavan oikeushyvän kannalta.

106 Ks. erit. *Tuominen* 1968 a, 561 s., ja *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 42). Tuomisen mukaan »tuntuisi 'vähäpätöinen' lähinnä, vaikkakaan ei yksinomaan, tarkoittavan teon vähäistä seuraamusta». OKa n:o 1088/1970:n mukaan »tahallista rikosta voidaan yleensä pitää vähäpätöisenä vain, milloin sen seuraus tai se seuraus, johon rikoksentekijä on pyrkinyt, on vähämerkityksellinen».

Ks. myös esim. *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 398: »'Olosuhteet huomioonottaen' ei sensijaan ole yleensä jätettävä syyttämättä rikoksia, jotka ovat aiheuttaneet laajempaa vahinkoa tai hävitystä.»

107 Kun vielä otetaan huomioon se, että RL 3: 5.3:ssa tarkoitetun rikoksen on täytettävä vähäpätöisyysedellytyksen lisäksi anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä koskeva vaatimus, on selvää, että rikostapauksen poikkeuksellisen lieväksi tekeviä seikkoja voidaan sitä sovellettaessa ottaa olennaisesti rajoitetummin huomioon kuin RL 3: 5.2:een nojauduttaessa. Vrt. ed. 7 §.IV.4.e, erit. alav:n 204 jälkeen.

Sanotun johdosta ks. *Heinonen* 1970, 667, jossa pidetään epätyydyttävänä asiaintilana, että »vähäpätöiset ja poikkeustapaukset joudutaan käytännössä hoitamaan vähäpätöistä rikosta koskevien säännösten nojalla». Vastaavasti *Lindholm* 1972, 2.

108 Ks. ed. 7 §.IV.4.d4.

laisen tunnusmerkistön täytyttävä, jotta tekoa voitaisiin pitää RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa säädetyin tavoin vähäpätöisenä. Esimerkiksi vähäpätöisenä pidettävän varkauden on vuoden 1972 lainmuutoksen jälkeen useimmiten oltava samalla vähäinen varkaus eli näpistys. — Kokonaisharkintaa edellyttävästä privilegioidusta tunnusmerkistöstä sanottu lienee vastaavasti voimassa kokonaisharkintaa edellyttävän privilegioituun rangaistusasteikkoon.[109]

Edellä esille tulleeseen kielelliseen tulkintanäkökohtaan nojautuen voitaneen perustella käsitystä, jonka mukaan in concreto vähäpätöisen rikoksen on oltava lievemmän kuin in concreto vähäisen.[110] Siten esimerkiksi näpistys ei aina ole vähäpätöinen rikos RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitetussa mielessä.

Mikäli privilegioidun tunnusmerkistön (tai asteikon) täyttymisen selvittämiseksi ei ole suoritettava kerrotunlaista kokonaisarvostelua, kannanottoni poikkeaa edellä esitetystä. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltuvuus ei käsittääkseni ole tällöin yhtä usein poissuljettu kuin edellä esitetyissä tapauksissa. Tällöin on harkittava, onko asianomainen perus- tai kvalifioidun tunnusmerkistön täyttävä rikos kuitenkin sen teko-olosuhteita kokonaisuutena arvosteltaessa vähäpätöinen. Harkinnan lopputulokseen vaikuttaa tietysti se, kuinka keskeinen merkitys seikalla on kokonaisarvostelussa.[111]

III. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisedellytyksistä. Anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä ja yleistä etua koskevat edellytykset

1. »...teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä»

a. PolL 14 §:n 2 momenttia koskevissa *lainvalmisteluasiakirjoissa* on jonkin verran käsillä olevan edellytyksen sisältöä valaisevaa aineistoa. Poliisin järjestelykomitean mietinnössä olevan säännösehdotuksen mu-

109 Vrt. ed. jaksossa 7 §.IV.4.e4 RL 3:5.2:n osalta lausuttuun. Sanotun johdosta ks. myös *Lindholm* 1968, 560 s., ja *Tuominen* 1968 a, 562.

110 Ks. ed. alaviiden 60—61 kohdalla tekstissä ja alaviissä lausuttua.

111 Ks. myös *Lindholm* 1968, 561, *Tuominen* 1968 a, 562 s., ja *sama* 1968 b, 760.

kaan rikoksen olisi täytynyt osoittaa tekijässään enemmänkin anteeksiannettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä kuin rikollista mieltä. Perusteluissa huomautetaan säännösten lukuisuudesta ja yksityiskohtaisuudesta johtuvan, että kansalaiset rikkovat niitä tietämättömyydessään tai epähuomiossa ja inhimillisesti katsoen hyvinkin anteeksiannettavissa olosuhteissa.[112]

Tämä perustelujen kohta toistetaan suunnilleen sellaisenaan seuranneessa hallituksen esityksessä. Säännösehdotus oli tuolloin muuttunut voimassa olevaa lainkohtaa vastaavaksi.[113] Esityksen johdosta antamassaan lausunnossa lakivaliokunta totesi muun muassa, että jos »poliisi asettaisi tavoitteekseen saattaa edesvastuuseen jokaisen, joka ehkä erehdyksestä tai huomaamattomuudesta on tullut hiukankin rikkoneeksi jotakin rangaistusuhkalla tehostettua säännöstä, määräystä tai ohjetta vastaan, oikeusjärjestys muuttuisi ihmisten kiusaksi ja rasitukseksi».[114]

PolL 14 §:n 2 momentin sisällön muotoutumiseen lienee vaikuttanut *Ruotsin* vuodelta 1948 olleen poliisiohjesäännön vastaava *säännös*. Ruotsin säännökseen sisältynyttä ilmaisua »selvästi anteeksi annettava» (klart ursäktligt) oli sikäläisten soveltamisohjeiden mukaan tulkittava niin, ettei rikkomusta ollut saanut tehdä tahallisesti, tieten tahtoen, uhmamielisyydestä tai välinpitämättömyydestä tai törkeästä huolimattomuudesta, vaan *tilapäisestä unohduksesta, väärinkäsityksestä, huomaamattomuudesta tai vastaavasta syystä.* Vielä edellytettiin rikkomuksen olevan sellaisen, että myös »terveellä ja valppaalla oikeustajunnalla varustetun täysin lainkuuliaisen henkilön» (!) voitiin ajatella siihen syyllistyä. Anteeksi annettavia eivät saattaisi olla tietyssä tarkoituksessa, kuten omanvoitonpyynnöstä, tehdyt rikkomukset.[115]

b. Anteeksi annettavaa *huomaamattomuutta* koskeva edellytys voinee yleisen rikosoikeudellisen kielenkäytön mukaan täyttyä (lähinnä) vain silloin, kun on kysymys *tuottamuksellisena* rangaistavasta teosta. Näin

---

112 Ks. *Kom.miet.* 1958: 15, 19 ja 24 (19 §).

113 *HE* n:o 130/1964 vp, 3 ja 6 s. (13.2 §).

114 *Lakivk:n laus.* n:o 2/1965 vp, 14, em. *HE*:n johdosta.

115 Ks. mietintöön *SOU* 1967: 59, 212, sisältyvää lainausta. Alkukielinen teksti kuuluu näin: »För att en förseelse skall anses såsom ursäktlig fordras, att den icke skett uppsåtligen, med 'vett och vilja', av trots eller likgiltighet eller av grov oaktsamhet utan beror på tillfällig glömska, missuppfattning, förbiseende

on mielestäni asian laita siinä tapauksessa, ettei huomaattomuudella ja jäljempänä d-jaksossa käsiteltävällä tietämättömyydellä tarkoiteta samaa. Huomaamattomuudesta-sana soveltuu ilmaisemaan sitä, että henkilö on toiminut itsetiedottomasta tuottamuksesta.[116]

Tahallisuuden ja tuottamuksen erottamista koskevien sääntöjen mukaan itsetiedottomasta tuottamuksesta — huomaamattomuudesta — toimii sellainen rikoksentekijä, joka ei havaitse aiheuttavansa oikeudenloukkausta. Tällaisen huomaamattomuuden johdosta tekijään yleensä kohdistetaan tuottamusmoite. Arvioitaessa, voidaanko tekijään kohdistaa kyseinen moite, kiinnitetään huomiota sekä hänen kykyihinsä että hänen mahdollisuuksiinsa. Kykyjä arvioidaan objektiivisen ja mahdollisuuksia subjektiivisen mittapuun mukaan. Arvioinnissa kysytään, onko huomaamattomuus johtunut tekijän yksilölliset kyvyt huomioon ottaen hänellä käytettävissä olleiden mahdollisuuksien moitittavasta käyttämättä jättämisestä. Moitittavaa mahdollisuuksien käyttämättä jättämistä kuvataan tavallisesti sanomalla, että tekijä on laiminlyönyt häneltä vaadittavan huolellisuuden tai varovaisuuden noudattamisen.[117]

---

eller dylikt, som även en fullt lojal person med sunt och vaket rättsmedvetande kan göra sig skyldig till. Som ursäktliga kan således ej betraktas förseelser, som begås i bestämt syfte, t.ex. i vinningssyfte, eller som innefattar ett avsiktligt åsidosättande av gällande föreskrifter.»

Tilapäisestä unohduksesta tai huomaamattomuudesta johtuva rikkomus on po. ohjeiden mukaan esim. se, että pyöräilijä unohtaa sytyttää pyöränsä valolyhdyn illan pimetessä mutta korjaa laiminlyöntinsä heti poliisimiehen siitä huomautettua.

[116] Ks. esim. *Helminen* 1970, 107. PolL 14.2 §:ää tulkitessaan Helminen katsoo huomaamattomuus-kriteerin viittaavan siihen, että lainsäätäjä on lähinnä pitänyt silmällä tuottamuksellisia tekoja. Ed. alav:n 115 kohdalla selostetussa ruotsalaisessa lainvalmisteluasiakirjassa käytetään mm. termiä »huomaamattomuudesta» sen osoittamiseksi, ettei ao. säännöstä tarkoitettu koskemaan tahallisina rangaistavia tekoja.

Mainittakoon, että *Nykysuomen sanakirjan* mukaan huomaamattomuudesta ei toimi ainoastaa se, joka ei huomaa, vaan myös se, joka on huono huomaamaan, »hoksaamaton», tarkkaamaton tai hajamielinen (hakusana huomaamaton). Vastaavasti *Helmisen* (1970, 108) mukaan huomaamattomuus voi tarkoittaa esim. hajamielisyyttä, osaamattomuutta tai kömpelyyttä. Mikäli huomaamattomuuden käsitteelle annetaan tällainen tekijän ominaisuuksiin tai motivaatiotaustaan viittaava merkitys, voitaneen tekijän katsoa syyllistyvän huomaamattomuudesta tahalliseenkin rikokseen. Vrt. c-jaksossa ajattelemattomuuden käsitteestä lausuttavaan.

[117] Itsetiedottomasta tuottamuksesta ks. esim. *Honkasalo* 1967, 78 ss. ja 120 ss., *R. Ellilä* 1968 b, 72 ja 78 ss., sekä *Anttila—Heinonen* 1971, 98 s. Ellilä huo-

Se, että teko on puheena olevan edellytyksen mukaan johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, merkitsee, että tekijään voidaan asianomaisessa yksittäistapauksessa kohdistaa tuottamusmoite. Moite on kuitenkin tällöin poikkeuksellisen lievä huomaamattomuuden anteeksiannettavuuden vuoksi. Huomaamattomuus on johtunut niin lieväksi arvioitavasta huolellisuuden tai varovaisuuden noudattamatta jättämisestä, ettei lievyys tule riittävästi huomioon otetuksi rangaistusta normaaliasteikon sisällä laskemalla tai, RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin soveltuessa, rangaistusta siinä tarkoitetulla tavalla vähentämällä. Silti rikos ei ole johtunut niin anteeksi annettavalla tavalla, että sen subjektiivista puolta koskevan rangaistavuuden edellytyksen katsottaisiin puuttuvan.[118]

c. *Ajattelemattomuudesta* voitaneen puhua *tahallisinakin* rangaistavien tekojen yhteydessä. »Ajattelemattomuus» ja »ymmärtämättömyys» sisältyvät NuorRikL 4 §:ään. Tämän säännöksen esitöissä lausutaan muun muassa, että aivan nuori henkilö »tekee rikoksensa useimmiten *enemmän ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta kuin ilkeydestä tai pahantapaisuudesta*» (kursiivi tässä).[119] Lainattu perustelu osoittaa ajattelemattomuuden ja ymmärtämättömyyden käsitteillä tarkoitetun kuvata lähinnä rikoksentekijän *motivaatiotaustaan* eikä hänen ja teon väliseen psykologiseen suhteeseen — syyksiluettavuuteen — liittyviä seikkoja.[120] Näin ollen henkilö voi syyllistyä ajattelemattomuuttaan tahalliseen tekoon. En ole havainnut oikeuskirjallisuudessamme kannanottoa, jossa puollettaisiin NuorRikL 2—4 §:n soveltumista vain tuottamuksellisina rangaistaviin tekoihin.

Käsitteellistä epäselvyyttä näyttää aiheuttavan se, että RL 17 luvun 1 §:n 3 momentissa, 3 §:n 2 momentissa ja 3 a §:n 2 momentissa ajattelemattomuuden käsitettä käytetään huolimattomuuden rinnakkaiskäsitteenä. Oikeuskirjallisuudessamme esitettyjen mielipiteiden mukaan käsitteillä on tällöin ilmaistu se, että perätön lausuma on rangaistava

---

mauttaa itsetiedottoman tuottamuksen olevan tuottamuksen tyypillisen muodon (*sama*, 79).

118 Anteeksianto(peruste)-termin käytöstä rangaistavuuden edellytyksistä puhuttaessa ks. ed. 7 §.IV.4.b5.

119 Ks. *Kom.miet.* 1937: 2, 14, ja *HE* n:o 10/1939 vp, 12.

120 Vrt. ed. 7 §.IV.4.d3 alav:n 175 kohdalla esitettyyn.

tuottamuksellisessakin muodossaan.[121] Yleispäteväksi tarkoitetun toteamuksen mukaan tuottamus voi ilmetä muullakin tavoin kuin huolimattomuutena, esimerkiksi ajattelemattomuutena tai ymmärtämättömyytenä.[122]

Mainittuihin RL 17 luvun säännöksiin sisältyvän ajattelemattomuussanan taustaa tutkittaessa havaitaan sitä käytetyn vastaavassa yhteydessä rikoslain säätämisestä lähtien. Sanan alkuperäistä merkitystä valaisee vuoden 1875 rikoslakiehdotukseen sisältyvä säännösehdotus: »Jos vierasmies on salannut jotakin, minkä tiesi asiasta kenties valaisevaksi, vaan jos hän katsotaan sen tehneeksi *enemmän ajattelemattomuudesta, kuin häijyydestä:* taikka jos vierasmies omasta tuottamuksestaan on todistuksessansa erehtynyt, ...»[123] (kursiivi tässä.) Lainaus osoittaa ajattelemattomuudella alun alkaen tarkoitetun suunnilleen samaa, kuin mikä merkitys sille annettiin edellä selostetuissa NuorRikL 4 §:n esitöissä. Se, että ajattelemattomuudelle ymmärrettäisiinkin RL 17 luvun säännöksissä tuottamusta, tuntuu niin ollen oudolta.

Kuitenkaan se, että samaa sanaa »ajattelemattomuus» — vastaavasti ymmärtämättömyys-sanaa — käytettäisiin toisaalta tahallisena rangaistavasta teosta (tällöin viittaamaan tekijän syyksiluettavuuteen sisältymättömään ilmiöön, hänen motivaatiotaustaansa) ja toisaalta tuottamuksellisena rangaistavasta teosta (tällöin ilmaisemaan tekijän syyksiluettavuudelle asetettavaa vaatimusta), ei ole niin ristiriitaista kuin miltä ensisilmäykseltä näyttää. Sellaisen termin kuin »ajattelemattomuus» käyttäminen tuottamuksen ilmaisemiseen osoittaa selvästi, että tuottamus — nimenomaan itsetiedoton tuottamus — edellyttää tekijän ja teon välisen sielullisen suhteen arvostelua *normatiiviselta kannalta.* Tuottamukselliseen tekoon syyllistyneen henkilön katsotaan käyttäytymisellään poikenneen siitä, miten hän olisi voinut ja miten hänen olisi pitänyt käyttäytyä. Tässä tapauksessa katsotaan, ettei henkilö ole menetellyt niin ajattelevaisesti (harkitsevasti) kuin miten hänen olisi pitänyt.[124] Vastaavasti sitä

---

121 Ks. esim. *Kekomäki* 1954, 31 s., ja *Honkasalo* 1962, 216 ja 218 s. Ajattelemattomuudesta tai huolimattomuudesta annettuna perättömänä lausumana on Kekomäen mukaan pidettävä, milloin osoittautuu, ettei sen antaja ollut toiminut tahallisesti, mutta hänen syykseen kuitenkin jää, että hän on puhunut perättömiä tai jättänyt asiaa valaisevan tosiseikan ilmaisematta, vaikka hän olisi voinut ja hänen olisi pitänytkin nähdä lausumansa perättömyys tai puutteellisuus.

122 *Vikatmaan* (1970, 36) mielestä tuottamuksen ominta luonnetta kuvaavat sanat huolimattomuus, *ajattelemattomuus* ja välinpitämättömyys.

Vahingonkorvauslakiehdotuksesta annetussa *Ltk:n laus:*ssa n:o 3/1971, 8, todetaan, että tuottamus saattaa ilmetä muullakin tavoin kuin huolimattomuutena, esim. taitamattomuutena tai *ymmärtämättömyytenä.* Ks. RL 40:21.1—2.

123 *Kom.miet.* 1875:9, 56 ja 236.

124 Sanotun johdosta ks. kotimaisesta kirjallisuudesta *Hiltunen* 1951, 176 ss., ja *Nousiainen* 1961, 93 s., ja ulkomaisesta esim. *Hurwitz — Waaben* 1971, 242.

selvitettäessä, onko tahallisena rangaistava teko tapahtunut ajattelemattomuudesta, on tutkimuskohteena tekijän syyllisyyden *normatiivinen ainesosa* (hänen moitittavuutensa aste, motivaatiokykynsä).[125]

Kaikkiaan siis ajattelemattomuuden käsitteen sisältöä selvitettäessä on turvauduttava normatiiviseen mittapuuhun. Sillä seikalla, kummalla yllä mainituista tavoista ajattelemattomuuden käsite RL 17 luvussa tarkoitetuissa tapauksissa konstruoidaan, ei liene merkitystä säännösten soveltamisen kannalta. Edellä esitetystä tehtävissä oleva tärkein johtopäätös on se, että on mielekkään kielenkäytön mukaista puhua ajattelemattomuudesta tehdystä tahallisena eikä vain tuottamuksellisena rangaistavasta teosta.

Se, kuinka laajalti rikoksentekijän motivaatiotaustaan (syyllisyyden normatiiviseen ainesosaan) liittyviä seikkoja, on luvallista ottaa huomioon anteeksiannettavaa ajattelemattomuutta koskevan edellytyksen mukaan, tuskin on tarkasti määritettävissä. Paljolti samaa tarkoittavana kuin ajattelemattomuutta voitaneen pitää *harkitsemattomuutta*.[126] Harkitsemattomuutta on äskettäisen lainvalmisteluasiakirjan mukaan kyvyttömyys järkevän ratkaisun tekoon taikka laiminlyönti ottaa huomioon kaikki seuraukset, jotka teosta yleisen käsityksen mukaan voisivat johtua.[127]

Ajattelemattomuutta ja harkitsemattomuutta samoin kuin ymmärtämättömyyttä osoittanevat keskimääräistä useammin nuoret, vanhukset ja henkisessä kehityksessään muista jälkeen jääneet.[128] Henkilön epätavalliset psykologiset tai psyykkiset edellytykset (kuten että hän on ahdistavassa mielentilassa tai vaikeassa ristiriitatilanteessa taikka voimakkaan painostuksen kohteen) ovat omiaan johtamaan häntä ajattelemattomiin tekoihin.[129]

Samoin kuin huomaamattomuuden ja tietämättömyyden myös ajattelemattomuuden on oltava olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettava.

---

125 Ks. ed. 7 §.IV.4.b5 verr. d3.

126 Näin *Ltk. laus.* n:o 3/1973, 14 (vrt. sen pohjana olevaan *Esitysluonnokseen* 1973, 6). Vastaavasti *Nykysuomen sanakirjassa* mainitaan ajattelematon-sanan synonyyminä ensiksi harkitsematon (muita synonyymejä ovat umpimähkäinen ja kevytmielinen; ajattelevainen on saman sanakirjan mukaan toisin sanottuna harkitsevainen, kaukokatseinen ja malttavainen).

127 Ks. *Esitysluonnos* 1973, 6.

128 Sanotun johdosta ks. *Lindholm* 1968, 558, ja *Helminen* 1970, 108.
Vrt. ed. jaksossa 7 §.IV.1.a olevan asetelman *a* kohtaan I.B.2.

129 Lausutun johdosta ks. *Lindholm* 1968, 557, ja *Helminen* 1970, 108.
Vrt. ed. jaksossa 7 §.IV.1.a olevan asetelman *a* kohtaan I.B.1.

Minkäläinen ajattelemattomuus tahansa ei täytä edellytystä. Vertailuksi mainittakoon NuorRikL 4 §, jossa ajattelemattomuudelta eikä ymmärtämättömyydeltä ei vaadita anteeksiannettavuutta. Toisaalta ajattelemattomuus ei saa olla niin anteeksi annettava, että katsottaisiin syyllisyyden poistavan perusteen olevan olemassa.[130]

d. Edellä a-jaksossa selostetut PolL 14 §:n 2 momentin perustelut viittaavat siihen, että lainvalmisteluelimet ovat tarkoittaneet *tietämättömyydellä* lähinnä tietämättömyyttä *teon rangaistavuudesta* (lain tuntemattomuutta). Täten ymmärrettynä tietämättömyys-sanaa on mielekästä käyttää myös *tahallisina* rangaistavista suhtautumisista.

Aiemmin selvittämäni mukaisesti tietämättömyyttä teon rangaistavuudesta on perusteltua käsitellä syyksiluettavuudesta erillisenä mutta syyllisyyden alaan kuuluvana ilmiönä. Lain tuntemattomuuden syyllisyyden poistavaksi perusteeksi hyväksyville ratkaisuille ominainen kysymyksenasettelu nähdäkseni on, onko tietämättömyys ollut tekijälle siinä määrin anteeksi annettava, että hänen tekoaan on pidettävä rankaisemattomana.[131] On tietysti selvää, ettei RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitetulle yksittäistapaukselliselle anteeksiannettavuudelle aseteta yhtä suuria vaatimuksia kuin rankaisemattomuuden edellytyksenä olevalle anteeksiannettavuudelle. Tekijään pidetään mahdollisena kohdistaa jonkin määräinen selonottovelvollisuuden täyttämiseen liittyvä moite, mutta hänen syyllisyytensä on puheena olevassa suhteessa poikkeuksellisen lievä.[132] Esimerkiksi ulkomaalaisen rikos saattanee keskimääräistä useammin johtua anteeksi annettavasta tietämättömyydestä.[133]

Siltä osin kuin tietämättömyydellä katsotaan tarkoitettavan myös tunnusmerkistöön kuuluvia tosiasioita koskevaa tietoisuuden puutetta, anteeksi annettavaa tietämättömyyttä koskeva edellytys voinee määrittää vain *tuottamuksellisena* rangaistavaa tekoa. Tahallisuuteen kuuluvan tietoisuuden poistumisen edellytyksenä ei ainakaan yleensä liene, että

---

130 Vrt. ed. alav:n 118 kohdalla tekstissä lausuttuun ja alav:ssä viitattuun.

131 Ks. ed. 7 §.IV.4.b5 alav:iden 136—137 kohdalla sanottua.

132 Vrt. ed. alav:n 118 kohdalla lausuttuun.

Oikeuskirjallisuudestamme ks. *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 399, *Lindholm* 1968, 555 ss., *Helminen* 1970, 108, *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 43) ja *Vikatmaa* 1970, 205.

133 Esimerkeistä ks. *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 399, *Lindholm* 1968, 556, ja *Helminen* 1970, 108.

tietämättömyys on johtunut anteeksi annettavasta syystä.[134] Vielä vähemmän sama vaatimus voi silloin olla tuomitsematta jättämisen edellytyksenä.

e. Edeltäneistä jaksoista b—d käy ilmi, että anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä koskeva edellytys *sopii parhaiten määrittämään tuottamuksellisena rangaistavaa tekoa.* On kyllä osoittautunut mielekkään rikosoikeudellisen kielenkäytön mukaiseksi katsoa, että tahallisenakin rangaistava teko on voitu tehdä ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä.[135] Se, ettei edellytys sulje tahallisia rikoksia RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin käyttöalan ulkopuolelle, on myös lainkohdan tarkoituksen mukaista.[136]

Edellytyksen muotoilu lienee paljolti ymmärrettävä sitä taustaa vasten, että PolL 14 §:n 2 momenttia valmisteltaessa lainkohtaa ajateltiin sovellettavan lähinnä politiarikoksiin, nimenomaan erikoisrikosoikeudellisissa säännöksissä kriminalisoituihin tekoihin.[137] Oikeuskirjallisuudessa otaksutun käsityksen mukaan politiarikokset ovat oikeuskäytännössä yleensä rangaistavia tuottamuksellisessakin muodossa.[138] PolL 14 §:n

---

134 Tahallisuuteen kuuluvan tietoisuuden vaatimuksesta ks. esim. *Honkasalo* 1967, 98 ss., *Vikatmaa* 1970, 65 ss., ja *Anttila—Heinonen* 1971, 103 s.

Vikatmaa korostaa useassa kohdassa, ettei eri tietoisuuden lajien kesken voida tehdä kaavamaisia eroja.

135 Vrt. *T. Ellilän* (1968, 575) mainitsemaan, eräiden lakimiesten edustamaan mielipiteeseen, jonka mukaan »huomaamattomuus, ajattelemattomuus ja tietämättömyys» ei voi oikeusjärjestyksen kokonaisuuden huomioon ottaen tarkoittaa tahallista rikosta.

136 Vrt. ed. 7 §.IV.4.h2.

137 Ks. ed. jaksoissa 8 §.II.3.a ja III.1.a selostettuja esitöitä.

138 Ks. *Serlachius* 1909, 130, *Grotenfelt* 1913, 83, *Anttila—Heinonen* 1971, 100 s., ja *Kom.miet.* 1973: 70, 51.

Honkasalo (1933, 124, ja 1967, 76 s.) ei epäile, etteikö politiarikos olisi usein rangaistava myös tuottamuksellisena. Tämän syynä hän pitää kuitenkin sitä, että lainsäätäjä on yleisesti tahtonut politiarangaistussäännöksillään kriminalisoida sekä tahallisen että tuottamuksellisen suhtautumisen. Sääntö, jonka mukaan rikokset ovat rangaistavia tuottamuksellisina vain silloin kun laissa nimenomaan on niin määrätty tai rangaistussäännöksen tarkoituksesta taikka sen yhteydestä voidaan päätellä lainsäätäjän tahtoneen rangaista rikoksesta myös tuottamuksellisessa muodossa, on hänen mielestään voimassa myös politiarikoksiin nähden. Samoin *Serlachius* 1909, 141, ja *Grotenfelt* 1913, 83. Ks. myös *Anttila—Heinonen* 1971, 101.

Vrt. *Forsman* 1930, 202, jossa lausutun mukaan politiarikoksilla on tahallisten

2 momentin ilmeisenä esikuvana ollutta Ruotsin ilmoittamattajättämissäännöstä oli sitä koskevien ohjeiden mukaan luvallista soveltaa vain tuottamuksellisiin (politia)rikoksiin.[139]

Samoista jaksoista b—d ilmenee, *ettei* käsillä oleva edellytys *peitä koko syyllisyyden alaa.* Silloin kun on kysymys tahallisena rangaistavasta teosta, sen perusteella voitaneen arvioida valtaosaa syyksiluettavuuteen tai syyntakeisuuteen sisältymättömistä syyllisyyden ainesosista. Pidettäessä silmällä tuottamuksellisena rangaistavaa tekoa edellytys määrittää huomattavaa osaa syyksiluettavuudenkin käsitesisällöstä. Kaikkiaan lienee perusteltua väittää, että *tuottamuksellisena rangaistava teko täyttää* puheena olevan *edellytyksen useammin* kuin tahallisena rangaistava teko.[140]

Sellaisia syyllisyyden ainesosia, joita anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä koskeva edellytys ei kata, on mielestäni arvioitava rikoksen vähäpätöisyyttä koskevan edellytyksen mukaan.

2. »... eikä yleinen etu vaadi rangaistuksen tuomitsemista»

a. Yleistä etua koskevaa edellytystä ei sisältynyt poliisin järjestelykomitean laatimaan säännösehdotukseen. Poliisilakia koskevan hallituksen esityksen ilmoittamattajättämissäännöksessä edellytys on, ja lain-

---

tekojen luonne. »... begreppet culpa icke passar in på politiförbrytelser. Dessa hafva helt enkelt karaktär af dolosa handlingar, och den, som har begått en sådan handling, straffas därför oberoende af om han tänkt på lagens förbud eller icke, och det icke därför att någon rättskränkning därigenom blifvit begången, utan emedan man anser att ett sådant handlingssätt är farligt.» Vastaavasti *Thornstedt* 1948, 60, jossa huomautetun mukaan monia bagatellin luonteisia rikkomuksia voidaan vain poikkeuksellisesti tehdä muulla tavoin kuin tahallisesti. — Forsmanin ja Thornstedtin toteamukset ilmentävät mielestäni hyväksyttävää yleisperiaatetta, jonka mukaan tahallisuuden ja tuottamuksen käsitteillä ei ole kaikkien rikoslajien yhteydessä samanlaista sisältöä (tästä periaatteesta ks. esim. *Vikatmaa* 1973, 7 s.).

139 Ks. ed. alav:ssä 115 selostettua.

Siitä, kuinka tavallista rikoksen rankaiseminen myös tuottamuksellisena on Ruotsin oikeuden mukaan, ks. *Thornstedt* 1948, 64 ss., ja *Agge—Thornstedt* 1973, 137 s. Jälkimmäisessä lähteessä lausutaan mm. näin: »Särskilt vid bagatellförseelser torde — i den mån ansvaret icke är strikt ... — culpa ofta vara tillräckligt för ansvar.»

140 Nimenomaisesti näin *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 43).

kohdan perusteluissa tähdennetään *yleisestävyyden ja yhdenvertaisuuden periaatteen* merkitystä määriteltäessä ilmoittamatta jättämisen vallan laajuutta.[141] Tästä esityksestä antamassaan lausunnossa eduskunnan lakivaliokunta totesi muun muassa, että mikäli *rikkomuksen uusiminen* on odotettavissa taikka rikoksentekijän rankaiseminen on *yleisen lainkuuliaisuuden* säilyttämisen kannalta tarpeellista, poliisin on toimitettava syyllinen edesvastuuseen tavallisessa järjestyksessä.[142] Syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskevan hallituksen esityksen perustelujen mukaan vähäpätöisiä rikkomuksia koskevan toimenpiteistä luopumisen luvallisuudesta ei ole haittaa silloin, kun valtion rankaisuvallan käyttäminen on tarpeetonta *oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi ja oikeusturvan takaamiseksi kansalaisille.*[143]

Vaikka selostettuja perusteluja ei ole nimenomaisesti kytketty yleisen edun selvittelyyn, ne lienee tarkoitettu merkityksellisiksi tälle käsitteelle sisältöä annettaessa.

b. Vastaava yleisen edun vaatimus mainitaan joissakin erityisissä toimenpiteistäluopumissäännöksissä: RL 20 luvun 10 §:n 3 momentissa, RakennusL 146 §:n 3 momentissa ja VeneliikenneL 8 §:ssä. Samainen edellytys sisältyy myös RL 3 luvun 5 §:n 2 momenttiin. Tämän lainkohdan perusteluissa valaistaan yleisen edun käsitteen sisältöä seuraavasti: »Yleinen etu tarkoittaisi, kuten pykälän voimassa olevassa 2 momentissakin lähinnä sitä, ettei yleinen lainkuuliaisuus saa vaarantua lievemmän rangaistuksen tuomitsemisesta.»[144] Lainauksesta käy ilmi kaksi kiintoisaa seikkaa. Ensinnäkin yleisen edun käsitteellä ymmärretään lähinnä *yleisestävyyttä.* Toiseksi selitetään myös tuomitsemattajättämissäännökseen sisältyneellä samanlaisella edellytyksellä tarkoitettavan samaa.

Yleisen edun käsitettä eritellään vuodelta 1973 olevassa ehdollisen rangaistuksen uudistamista tarkoittavassa ehdotuksessa. Ehdotuksen mukaan enintään kahden vuoden vankeusrangaistus olisi määrättävä ehdolliseksi, jollei lainkuuliaisuudesta johtuva yleinen etu vaadi rangaistuksen tuomitsemista ehdottomana. Perustelujen mukaan sanonta »lainkuuliaisuudesta johtuva yleinen etu» viittaa lähinnä rangaistuksen

141 *HE* n:o 130/1964 vp, 3.

142 *Lakivk:n laus.* n:o 2/1965 vp, 14.

143 *HE* n:o 198/1965 vp, 1 (ks. ed. alav:n 73 kohdalla tekstissä olevaa po. kohdan siteerausta).

144 Ks. *HE* n:o 23/1972 vp, 5.

yleisestävään vaikutukseen. Määrittelemällä yleisen edun käsite lainkuuliaisuuden vaatimusten avulla katsotaan vältyttävän siltä, että tuomioistuin joutuisi kussakin tapauksessa harkitsemaan, mitä laajasti käsitettävä yleinen etu vaatii. Yleinen etuhan voi vaatia esimerkiksi, että rikoksentekijä eristetään tietyksi ajaksi yhteiskunnasta tai ettei yhteiskunnan tarvitse ottaa rikoksentekijän omaisia huollettavakseen huoltajan jouduttua laitokseen. Perusteluissa viitataan RTA 2 luvun 1 d §:ään (L:ssa 23. 4. 1971/302), jonka mukaan ehdottoman vapausrangaistuksen täytäntöönpano voidaan lykätä, jos täytäntöönpanosta aiheutuisi vaikeuksia yhteiskunnalle. »Yleinen etu laajasti ymmärrettynä koostuu juuri edellämainitunlaisten eri suuntiin käyvien perusteiden yhteensovituksesta.»[145]

Vertailua varten mainittakoon, että ruotsalaisissa lainvalmisteluasiakirjoissa on täsmennetty sikäläisissä syyteoikeutta koskevissa säännöksissä tavallista ilmaisua »syyte on yleisen edun vaatima» (åtal är påkallat ur allmän synpunkt») seuraavaan tapaan. Tutkittaessa, vaatiiko yleinen etu syytteen nostamista, on kiinnitettävä huomiota rikoksen lajiin, rangaistuksen tarkoitukseen ja rikoksen teko-olosuhteisiin.[146] Erään asiakirjan mukaan yleinen etu vaatii usein syytteen nostamista muun muassa silloin, kun sama tekijä on syyllistynyt useisiin rikkomuksiin.[147] Toisen asiakirjan mukaan yleistä etua koskevan edellytyksen täyttymistä harkittaessa on kiinnitettävä huomiota sosiaalisiinkin näkökohtiin, kuten asianomistajan etuun.[148]

c. Edeltäneistä RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin esitöiden tarkastelusta eikä säännösvertailusta ei saa selväpiirteistä ohjetta yleistä etua koskevan käsitteen alan rajaamiselle. Se, että *yleisestävyys* on tärkein huomioon otettava näkökohta edellytyksen täyttymistä harkittaessa, lienee yllä olevien jaksojen valossa riidatonta.[149]

---

145 *OikM:n lso:n julk.* n:o 17/1973 (*Grönqvist* ym.), 7 ja 12 (1.2 §).

146 Ks. varsinkin kokoavaa esitystä *Elwing* 1960, 261 ss., erit. 263 s., ja siinä mainittuja lähteitä. —

Vrt. länsisaksalaisessa oikeudessa ja oikeustieteessä syyteoikeuden edellytyksenä olevalle yleisen edun (»öffentliche Interesse an der Strafverfolgung») vaatimukselle annettuihin merkityksiin esim. *Vogelin* (1966, passim, viitteineen) esityksen pohjalta.

147 Ks. *SOU* 1938: 44, 257.

148 Ks. *SOU* 1940: 20, 39.

149 Ks. *R. Ellilä — T. Ellilä* 1967, 399, *Helminen* 1970, 108 s., ja *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 43).

Omana kannanottonani olen taipuvainen esittämään seuraavaa. Yleistä etua koskevan edellytyksen täyttymistä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota *kriminaalipolitiikan päätöksentekokriteereihin*. Olen tehnyt niistä edellä 7 §:ssä laajahkosti selkoa pohtiessani toimenpiteistä luopumisen soveltuvuutta kriminaalipolitiikan keinoksi. Näistä kriteereistä keskeisimpinä olen pitänyt yleisestävyyttä sekä *yhdenvertaisuutta, ennustettavuutta ja muita oikeusturvaperiaatteita.*[150]

Yleisestävyyden kannalta varmimmin epäilyjä synnyttäväksi olen katsonut sen, että toimenpiteistä luopuminen on jonkin/joidenkin rikoslajien osalta hyvin tavallinen.[151] Tällä näkökohdalla on oikeuskäytännön valossa erityistä painoa silloin, kun rikoslaji on näpistys tai huumausaineiden luvaton käyttö.[152] Oikeuskanslerin RVA 15 §:n 2 momentin soveltamisesta virallisille syyttäjille antamissa ohjeissa mainitaan myymälävarkaus ja ravintolapetos esimerkkirikoksina sitä käsiteltäessä, mitä haittoja yleisestävyyden toteutumiselle toimenpiteistä luopumisen liiallisesta käytöstä voi seurata.[153]

Yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden kannalta on suotavaa, ettei yleisestävyyden huomioon ottaminen vaikuttaisi ainoastaan *yksittäistapaukselliseen tuomitsematta jättämisen harkintaan* vaan myös *tuomitsemattajättämiskäytännön yleisten suuntaviivojen muotoutumiseen.* Yleisluonteisia kriteereitä ovat esimerkiksi rikoslaji ja ensikertalaisen/uusijan ominaisuus. Tyypillisiä yksittäistapauksellisia arviointiperusteita ovat rikoksen teko-olosuhteet ja rikoksentekijän rikoskohtainen uusimisriski.[154] — Edelleen on yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden periaat-

---

150 Ks. ed. erit. 7 §.I.1—2.a. Osa näissä jaksoissa luetelluista kriteereistä soveltuu huomioon otettavaksi nimenomaan lain säätämisen yhteydessä.

151 Ks. ed. 7 §.II.2.a alav:n 49 kohdalta.

152 Ks. ed. tuomitsematta jättämistä koskevia tilastojaksoja 5 §.I.4.d—e.

153 *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 43).

154 Vrt. ehdollisen rangaistuksen uudistamista koskevaan ehdotukseen *OikM:n lso:n julk.* n:o 17/1973 (*Grönqvist* ym.), 8. Ehdotuksessa tarkoitettu lainkuuliaisuudesta johtuvan yleisen edun vaatimus koskee *yksittäistä rikosta*, ei yleisesti koko rikostyyppiä. Rangaistuksen tulisi ehdotuksen mukaan olla ehdottoman, mikäli ehdollisuus *nimenomaan käsiteltävänä olevassa yksityistapauksessa* voisi horjuttaa kunnioitusta lakia kohtaan. —

Mainittakoon, että oikeuskansleri on äskettäisissä virallisille syyttäjille osoittamissaan ohjeissa yleisestävyyteen vedoten kehottanut syyttämättäjättämiskäytännön ankaroittamiseen. Katurauhan turvaamiseksi olisi syytettävä »sellaisistakin yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavista rikoksista, myös ilkivallasta

teiden mukaista, ettei tuomitsemattajättämiskäytännössä tapahdu jyrkkiä äkillisiä muutoksia.[155]

Mainituista kriteereistä on käsittääkseni voimakkaimmin arvosteltu rikoskohtaista uusimisriskiä. Tällaisen uusimisriskiennusteen laatimista edellyttävien NuorRikL 4 §:n ja EhdRangL 3 §:n on sanottu aiheuttavan kansalaisten diskriminointia.[156] *Erityisestävyyden* arvioinnissa merkityksellisillä seikoilla ei RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia sovellettaessa voi olla suhteellisesti samaa painoa kuin NuorRikL 4 §:ää ja EhdRangL 3 §:ää sovellettaessa, koska siitä ei ole muodostettu omaa edellytystä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö rikoksentekijän uusimisen todennäköisyyttä tulisi ottaa tärkeänä seikkana huomioon yleisen edun vaatimuksen täyttymistä tutkittaessa.[157] Esimerkiksi rikoksen uusijaan lienee RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia syytä soveltaa pidättyvästi, varsinkin jos ilmenee, että hänet on aikaisemmin jätetty tuomitsematta samantyyppisestä rikoksesta.[158]

Yhdenvertaisuuden periaatteen noudattaminen merkitsee ennen kaikkea sitä, että tuomioistuimen on meneteltävä relevanteissa suhteissa

---

ja muista pienemmistä rikkomuksista, joita sinänsä voitaisiin pitää vähäpätöisinä rikoksina, mutta joiden kohdalla nykyisessä tilanteessa on katsottava yleisen edun vaativan syytteen ajamista». Ks. Syyttäjäsanomat n:o 1/1974, 1 s.

155 Yleisestävyyden suhteesta yhdenvertaisuuteen ja ennustettavuuteen ks. *Lahti* 1972, 273 alav. 100, ja siinä lueteltuja lähteitä.

156 Ks. ed. 7 §:n alav:n 74 kohdalta.

157 Ed. alav:n 142 kohdalla sanotussa PolL 14.2 §:n lainvalmisteluasiakirjassa viitataan ilmoittamatta jättämistä vastaan puhuvana seikkana rikkomuksen uusimisen todennäköisyyteen.

Erityisestävyyden huomioon ottamista po. edellytyksen täyttymistä harkittaessa ovat painottaneet *R. Ellilä ja T. Ellilä* (1967, 399) sekä *Helminen* (1970, 109). *Ltk:n laus*:ssa n:o 3/1973, 14, jopa katsotaan, ettei NuorRikL 4 §:ään sisältyvän erityisestävyysedellytyksen poistaminen merkitsisi muutosta eikä parannusta lakiin; jos henkilön uusimisriskiennuste on selvästi kielteinen, ei syyttämättä jättämiseen ole perusteltua aihetta. (Toisin *Esitysluonnoksessa* 1973, 6 ja 9, jossa po. edellytyksen poistamista ehdotetaan.)

158 En tarkoita, että yleinen etu aina olisi rikoksen uusijan tuomitsematta jättämistä vastaan. Vertailua varten viitattakoon RL 6: 2:een (L:ssa 17. 11. 1939/402), jossa säädetyn mukaan rikoksen uusijana tuomitseminen sulkeutuu pois, jos uusimisen enimmäisrangaistuksensa puolesta perustava uusi rikos on katsottava tehdyksi lieventävissä olosuhteissa. (Tästä määräyksestä ks. esim. *Kekomäki* 1940, 297 s., *Honkasalo — R. Ellilä* 1945, 44 s., ja *Honkasalo* 1969, 197 s.)

Sanotun johdosta ks. toisaalta *Tuominen* 1968 a, 559, ja *Lindholm* 1968, 561, sekä toisaalta *T. Ellilä* 1968, 578.

samanlaisissa tapauksissa samalla tavalla. Tämä syytettyjen tasa-arvoiseen kohteluun velvoittava vaatimus ajankohtaistunee käytännön ratkaisutoiminnassa etenkin silloin, kun samassa jutussa määrätään tekijäkumppaneille seuraamukset.[158a]

d. Rikoksen yksittäistapauksellisista seikoista on tärkeintä arvioida yleistä etua koskevan edellytyksen perusteella *rikokseen suoranaisesti liittymättömiä asianhaaroja.* Muita seikkojahan on arvioitava jo rikoksen vähäpätöisyyttä ja anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä koskevien edellytysten mukaan. Jotta yleistä etua koskeva edellytys täyttyisi, on tuomitsematta jättämisen perustaviksi kelpuutettavien seikkojen oltava yleisen käsityksen mukaan tapauksen poikkeukselliseksi tekeviä.[159]

Eräissä oikeudellisten *seuraamusten kasautumistapauksissa* on vanhastaan katsottu, että varhemmin suoritettu seuraamus otetaan huomioon myöhempää seuraamusta määrättäessä. Niinpä on perinteisesti ollut voimassa, että tutkintavankeus ja kurinpitorangaistus vaikuttavat niiden perustana olleesta rikoksesta tuomittua tai tuomittavaa rangaistusta lieventävästi.[160]

Tutkintavankeuden vähentämisestä on rikoslakiin sisältynyt säännös (RL 3: 11) lain antamisesta lähtien. Vuodelta 1973 olevassa muodossaan säännös määrää muun muassa, että tuomioistuimen on vähennettävä rangaistuksesta vapaudenmenetystä vastaava aika tai katsottava vapaudenmenetys rangaistuksen täydeksi suoritukseksi. Täten muotoiltuna lainkohta ei ole tuomitsemattajättämissäännös määrittelemässäni mielessä.

158a Yhdenvertaisuuden periaatteen sanotunlaisesta sisällöstä ks. ed. 7 §:n alav:n 24 kohdalta.

Viimeksi todetun johdosta ks. esim. tuoretta ratkaisua *KKO 1973 II 73:* kahdelle rikoskumppanille samassa jutussa tuomitut rangaistukset olivat ilmeisessä epäsuhteessa keskenään; siten yhdenvertaisuutta loukkaava rangaistusten mittaaminen katsottiin virkavirheeksi.

159 Ks. ed. 7 §.IV.2—3 alav:iden 98a ja 103 kohdalla tekstissä lausuttua.

160 Tutkintavankeuden lukemisesta rangaistuksen vähennykseksi ks. *R. Ellilä* 1949 b, passim, ja kurinpitorangaistuksen huomioon ottamisesta kärsittynä rangaistuksena *sama* 1949 b, 265 ss.

Tutkintavankeuden lukemista rangaistuksen vähennykseksi puoltava seikka Ellilän mukaan on se, että ilman kyseistä vähennystä rikoksentekijää rangaistaisiin kahteen kertaan. Kahteen kertaan rankaiseminen taas olisi vastoin oikeellisen sovituksen ja yhdenvertaisuuden periaatteita *(sama,* 118).

Tärkein eroperuste on se, että kun tutkintavankeus luetaan *tuomitun* rangaistuksen vähennykseksi tai täydeksi suoritukseksi, tuomitsematta jättämisessä luovutaan rangaistuksen tuomitsemisesta.[161]

Myös vuonna 1972 uusittu SRL 34 §:n 2 momentti on kirjoitettu siten, että sen mukaan kurinpitorangaistus luetaan tuomitun rangaistuksen vähennykseksi tai täydeksi suoritukseksi.[162] Sitä vastoin MerimiesL 84 § on mielestäni laadittu siten, että sen mukaan kurinpitorangaistus vaikuttaa rangaistuksen mittaamisperusteena tai tuomitsematta jättämisen perusteena seuraamusta lieventävästi.[163] Sen lainsäädännöllisenä ilmaisuna, ettei kurinpitoteitse rangaistua ole pakko panna syytteeseen saman rikoksen johdosta, on pidetty STL 41 §:ää.[164] Vastaavanlainen lainkohta on ValtTarkL 8 §:n 2 momentti.[165]

Oikeuskäytännöstämme on osoitettavissa tapauksia, joissa rikoksen johdosta kurinpitomenettelyssä viralta pantua taikka hallintotoimin toimesta vapautettua (tai toimen määräyksen peruuttamisen kohteena ollutta) virkamiestä ei ole tuomittu viraltapanon sijasta sijaisrangaistukseen. Ensiksi mainitunlaista tilannetta koskee *KKO 1946 II 174* (ään. 3—2) sekä viimeksi mainitunlaista *KKO p 15. 11. 1962 taltio 2933, Itä-Suomen HO p 27. 8. 1971 taltio 726/71* ja *Helsingin HO p 16. 5. 1972 taltio 588*.[166]

Siihen nähden, ettei hallintotoimin toimestaan vapautettua virka-

---

161 Ks. ed. 3 §:n alav:n 60 kohdalta.

Varhemman oikeuden kannalta samoin *R. Ellilä* 1949 b, 111 ss. (ks. myös ed. 3 §:n alav:ssä 99 tästä teoksesta selostettua).

162 SRL 34.2 §:n johdosta ks. ed. 7 §:n alav:n 182 kohdalla tekstissä ja alav:ssä sanottua.

163 MerimiesL 84 §:n sisällöstä ks. liitteen 1 kohtaa 15.

Tätä lainkohtaa edeltäneestä, asiallisesti samanlaisesta säännöksestä ks. *R. Ellilä* 1949 b, 269 s.

164 Ks. *Tirkkonen* 1969, 288. —

STL 41 §:n sisällöstä ks. liitteen 1 kohtaa 13.

165 ValtTarkL 8.2 §:n sisällöstä ks. liitteen 1 kohtaa 14. Sen tulkinnasta ks. ed. 3 §:n alav:ssä 38 lueteltuja lähteitä.

166 KKO 1946 II 174:ssä virkamies oli kurinpitoteitse erotettu kansanhuoltolautakunnan toimiston johtajan toimesta.

KKO:n p:ssä 15. 11. 1962 ja Itä-Suomen HO:n p:ssä 27. 8. 1971 virkamiehelle valtion ylimääräiseen toimeen (edellisessä rahapajan toimistopäällikön ja jälkimmäisessä postimiehen) annettu määräys oli peruutettu. Helsingin HO:n p:ssä 16. 5. 1972 virkamies oli erotettu postikonttorin osapäiväapulaisen toimesta.

miestä ole tuomittava sijaisrangaistukseen, vastakkainen kanta on omaksuttu ratkaisuissa *KKO 1955 II 104* ja *1964 II 51* (ään. 4—1).[167]

Aluksi luetelluissa tapauksissa jätettiin siis tuomitsematta RL 2 luvun 9 §:ssä säädettyyn sijaisrangaistukseen. Käsitys, ettei virkamiestä ole saman rikoksen johdosta tuomittava sekä kurinpidollisen viraltapanoon että rikosoikeudelliseen sijaisrangaistukseen on oikeuskirjallisuudessamme yleisesti hyväksytty. Saman pitäisi mielestäni olla voimassa myös silloin, kun virkamies on rikoksen johdosta vapautettu hallintotoimin virastaan tai toimestaan taikka kun hänen viran tai toimen hoitomääräyksensä on peruutettu.[168]

Sen tueksi, että muunkin lajinen seuraamus kuin tutkintavankeus tai kurinpitorangaistus on voitava tietyin edellytyksin ottaa huomioon seuraamuskokonaisuutta määrättäessä ja siten muun muassa tuomitsematta jättämistä harkittaessa, saatetaan vertailuaineistona tuoda esiin seuraavaa. VerotusL 121 § oikeuttaa sanamuotonsa mukaan tuomitsematta jättämiseen silloin, kun veroa on saman lain 77 §:n nojalla korotettu.[169]

---

167 KKO 1955 II 104:ssä poliisikonstaapeli oli vapautettu toimestaan poliisitoimeen sopimattomana hänen esiinnyttyään virantoimituksesta vapaana ollessaan julkisella paikalla juopuneena ja aiheutettuaan siten häiriötä ja pahennusta. Poliisikonstaapelin katsottiin siten syyllistyneen virkarikokseen, ja hänet tuomittiin siitä sijaisrangaistukseen.

KKO 1964 II 51:ssä sopimuspalkkainen virkamies oli vapautettu virastaan muksen siinä olleen määräyksen mukaisesti sillä perusteella, ettei hän hänen tekemikseen epäiltyjen virkarikosten takia ansainnut asemansa edellyttämää luottamusta ja kunnioitusta, ja että tasavallan presidentti oli tämän jälkeen antanut hänelle erokirjan. Hänelle tuomittiin noista rikoksista sijaisrangaistus. —

Sijaisrangaistusta koskevasta oikeuskäytännöstä ks. myös *Miettinen* 1969, 612 (otsikko »Viraltapano ja sen sijaisrangaistus»).

168 Oikeuskirjallisuudesta ks. *Tarjanne* 1934 b, 106, *Nousiainen* 1950, 462 s., *Honkasalo* 1969 (alkup. 1953), 159, *T. Modeen* 1964, 613 ss., erit. 620 s. ja *Rytkölä* 1973, 307.

Nousiainen lienee tekstissä suosittamallani kannalla katsoessaan RL 2:9:ssä säännellyn sijaisrangaistuksen tuomitsemisen esteeksi sen, että virkamies on tuomioistuimessa käsiteltävän rikoksen johdosta rikosprosessin aikana vapautettu hallinnollisesti virastaan. Muut mainitut tutkijat pitävät sijaisrangaistuksen tuomitsemisen vastaavalla tavalla estävänä vain kurinpidollista viraltapanoa.

169 VerotusL 121 §:n sisällöstä ks. liitteen 1 kohtaa 18.

Tämän pykälän tulkinnasta ks. *Andersson* 1968, 184: »Vaikka VerL 121 §:ssä säädetään, että rangaistukseen voidaan tuomita 77 §:n nojalla määrätystä veron-

Sitä koskevaan ratkaisuun, määrääkö tasavallan presidentti tai päättääkö eduskunta valtiosääntömme edellyttämällä tavalla valtioneuvoston jäsenen tai oikeuskanslerin panemisesta syytteeseen valtakunnanoikeudessa, on katsottu voivan vaikuttaa senkin, »että yhteiskunta on saanut hyvityksen muussa muodossa, esim. sen kautta, että asianomainen ei enää ole virassa».[170]

Milloin on perusteltua ottaa huomioon rikoksen johdosta suoritettu oikeudellinen tai tosiasiallinen seuraamus yleistä etua koskevan edellytyken täyttymistä harkittaessa? Kysymykseen tulevat tapaukset voidaan varhemmin esittämäni jaottelun mukaisesti ryhmittää kolmeen osaan sen mukaan, onko huomioon otettava seuraamus vastoin tekijän tahtoa määrätty oikeudellinen, hänen vapaaehtoisesti suorittamansa oikeudellinen

---

korotuksesta riippumatta, voitaneenkin veronkorotusta monta kertaa pitää riittävän ankarana seuraamuksena virheellisestä veroilmoituksesta.» Huomaa myös *Kom.miet.* 1973: 31, 47: »Tosin verotuslain 121 §:ssä on säädetty, ettei *veronkorotus ole esteenä rangaistukseen tuomitsemiselle samasta teosta tuomioistuimessa.*» (Kurs. tässä.) Ks. niin ikään *Kekomäki* 1969, 45 s.

Tuomitsemattajättämissäännöksiä käsitelleet eivät havaitakseni ole lukeneet VerotusL 121 §:ää niihin. Esim. verorikostoimikunta on esittänyt sen ohella, että tulevaan verorikoslakiin sisällytettäisiin nykyistä VerotusL 121 §:ää vastaava säännös, samassa laissa luvallistettavaksi muunlaisesta verorikoksesta kuin törkeästä veropetoksesta ilmoittamatta, syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen mm. silloin kun teosta hallinnollisessa järjestyksessä määrättyä seuraamusta voidaan pitää riittävänä (ks. ed. alav. 95). VerotusL:ia koskevaan *HE*:een n:o 146/1957 vp ei sisälly 121 §:ää koskevia perusteluja. Sen sijaan VerotusL 121 §:ään sisältyvää vastaavan ilmaisun »voidaan tuomita rangaistukseen» käsittävää säännöstä, TyöllisyysL 27 §:ää (ks. liitteen 1 kohtaa 32), koskevassa lainvalmisteluasiakirjassa on ilmaisua selittävä perustelu, jonka mukaan sillä on haluttu osoittaa tuomitsematta jättämisen sallittavuus (ks. *Sosiaalivk:n miet.* n:o 18/1971 vp, 4, *HE*:n n:o 94 johdosta). — Mielestäni VerotusL 121 §:ää on voitava tulkita sananmukaisesti niin, että se oikeuttaa muttei velvoita rangaistuksen tuomitsemiseen silloin kun veronkorotusta pidetään riittävänä seuraamuksena. Tämän tulkinnon tueksi saatetaan viitata, paitsi lain sanamuotoon, todettuun lakisystemaattiseen argumenttiin ja kriminaalipoliittisiin tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin.

170 Ks. *Ahla* 1931, 206.

Tähän näkökohtaan tasavallan presidentti viittasi sen yhtenä perusteluna, että hän 7. 5. 1973 päivätyssä kirjeessään oikeuskanslerille ilmoitti päättäneensä olla määräämättä ministeri L:a pantavaksi syytteeseen valtakunnanoikeudessa. Perustelu sisältyy kirjeen lähettämispäivänä pidettyyn radio- ja televisiopuheeseen. Ks. siitä *Tasavallan presidentti* 1973.

vai tosiasiallinen seuraamus.[171] Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat muiden muassa ne yllä puheena olleet tapaukset, joissa jätetään tuomitsematta RL 2 luvun 9 §:ssä tarkoitetusta sijaisrangaistuksesta. Toiseen ryhmään kuuluva tyypillinen esimerkki on huumausaineiden luvattoman käyttäjän hakeutuminen niiden väärinkäytöstä hoidettavaksi.[172] Kolmanteen ryhmään lukeutuu PolL 14 §:n 2 momentin esitöissä mainittu esimerkki, jonka mukaan liikennesääntöjä rikkoessaan vammautunut jalankulkija olisi jätettävä sääntöjen rikkomisesta ilmoittamatta.[173]

Muita rikokseen suoranaisesti liittymättömiä seikkoja, joiden huomioon ottamista puollan yleisen edun vaatimuksen täyttymistä tutkittaessa, ovat ennen kaikkea *rikoksentekijän oma-aloitteista rikoksen täyttymisen jälkeistä katuvaa käyttäytymistä koskevat.*[174] Samoin sen, että rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika on lähellä umpeutumista, tulisi voida perustaa tuomitsematta jättäminen.[175]

Puheena olevan kaltaisten seikkojen huomioon ottamista koskeva yleisperiaate on, että niiksi on kelpuutettava samat kuin mitkä hyväksytään rangaistuksen laskemisen ja RL 3 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun rangaistuksen vähentämisen perusteiksi.[176] Tällaisten seikkojen huomioon ottamista RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia sovellettaessa *rajoittaa* huomattavasti se, että rikokseen välittömästi liittyvien seikkojen on täytettävä rikoksen vähäpätöisyyttä ja anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä koskevat edellytykset.[177]

---

171 Ks. ed. 7 §.IV.1.a, asetelman *α* kohdat II.B.1—3.

172 Oikeuskansleri on puoltanut RVA 15.2 §:n mukaista syyttämättä jättämistä tällaisissa tapauksissa. Ks. ed. alav:ssä 99 selostettua.

173 Ks. ed. alav:n 96 kohdalta. Ks. myös ed. alav:ssä 99 *R. Ellilän* ja *T. Ellilän* mielipiteestä selostettua.

174 Tällaisten seikkojen hyväksymistä RL 3: 5.3:n soveltamisen perustaviksi onkin puollettu. Ks. ed. alav:n 98 kohdalla selostettua.

175 Po. seikasta rangaistuksen laskemisperusteena ks. ed. 7 §. IV.4.d3 alav:n 187 kohdalta ja RL 3: 5.2:ssa tarkoitettuna vähentämisperusteena 7 §.IV.4.e alav:n 212 kohdalta. Seikan hyväksymistä RVA 15.2 §:ssä tarkoitetun syyttämättä jättämisen perusteeksi puolletaan *KKO:n laus*:ssa 1970, 225.

176 Ks. ed. alav:n 97 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua (verr. jaksoon 7 §.IV.4.h2).

177 Sanottu vahvistaa sitä ed. alav:ssä 107 todettua seikkaa, että rikostapauksen poikkeuksellisen lieväksi tekeviä seikkoja voidaan RL 3: 5.3:a sovellettaessa ottaa olennaisesti rajoitetummin huomioon kuin RL 3: 5.2:een nojauduttaessa. Ks. samassa alav:ssä olevia viittauksia.

IV. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja NuorRikL 3—4 §:n suhteesta toisiinsa sekä muihin tuomitsemattajättämissäännöksiin

1. Tuomitsemattajättämissäännösten keskinäisen suhteen arvioinnin lähtökohtia

Tuomitsemattajättämissäännösten keskinäisestä suhteesta keskusteltaessa on usein vedottu kahteen oikeusperiaatteeseen: *erityissäännös syrjäyttää yleissäännöksen* (lex specialis derogat legi generali) ja *uudempi säännös syrjäyttää vanhemman* (lex posterior derogat legi priori). Nämä periaatteet voivat joutua keskenään ristiriitaan — kuten on sanottu olevan asian laidan juuri käsillä olevissa tapauksissa —, eikä ole päästy yksimielisyyteen, kumpaan periaatteeseen silloin nojaudutaan.[178]

Itse pyrin välttämään kaavamaista nojautumista lueteltuihin oikeusperiaatteisiin mainittujen säännösten keskinäistä suhdetta selvitellessäni, koska ainakin erityisyyden periaatteen käyttökelpoisuus on mielestäni tässä yhteydessä pulmallinen. Lainkonkurenssiongelmia käsitellessäni olen esittänyt, että loogisesti lienee erityissäännöksenä oikeinta pitää vain sellaista säännöstä, jossa määritellyt tapaukset toteuttavat välttämättömästi myös yleissäännöksen tunnusmerkit. Tämän perusteella erityissäännöksen mukaiset tapaukset olisivat yleissäännöksen mukaisten tapausten osaluokka. Olen pitänyt tällaista erityissäännöksen käsittämistä hyödyllisenä lainkonkurenssiopissa: erityisyyden tapausryhmässä riittää abstraktisten tunnusmerkistöjen vertailu lainkonkurenssin toteamiseksi. Esimerkiksi törkeää varkautta koskeva säännös on vaivatta huomattavissa varkautta koskevaan säännökseen nähden erityissäännökseksi.[179]

Käsitettäessä erityisyyden periaate aivan vastaavasti tuomitsemattajättämissäännösten keskinäistä suhdetta punnittaessa olisi kysyttävä esimerkiksi, täyttääkö NuorRikL 3—4 §:n tai TLL 9 a §:n 1 momentin soveltamisedellytykset täyttävä rikos välttämättä myös RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin edellytykset. Näin kysyttäessä vastaus on tuskin koskaan myönteinen. Tähän saatetaan huomauttaa, eikö erityisyyden periaate

---

178 Tuomitsemattajättämissäännösten keskinäistä suhdetta on käsitelty mm. seuraavissa lähteissä: *R. Ellilä* 1968 b, 257, *T. Ellilä* 1968, 579 ss., *Lindholm* 1968, 552 ss., *Tuominen* 1968 a, 563 s., *sama* 1968 b, 760, *Heinonen* 1970, 669 ss., *Kom.miet.* 1970: A 9, 19 s., *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 43), ja *Tuominen* 1971.

179 *Lahti* 1968, 717 ss.

ole mielekästä ymmärtää väljemmin esillä olevassa yhteydessä. Periaatteen on ajateltavissa edellyttävän vain sitä, että säännöksissä tarkoitetut tilanteet ovat samantyyppisiä [180] tai että säännöksillä on sama »sävy».[181] Ymmärrettäessä periaatteen sisältö tällä tavoin sen käyttökelpoisuus varmasti lisääntyy.

Silti näinkin käsitettävän periaatteen noudattaminen voi johtaa torjuttavaan kaavamaisuuteen. Mielestäni on eri tulkinta-argumenteista erityisen tärkeää kiinnittää huomiota *säännösten sanamuodon* ohella niiden *tarkoitukseen* harkittaessa, mitä useista ensisilmäykseltä soveltuvista näyttävistä säännöksistä sovelletaan. Säännösten tarkoitusta selvitettäessä on merkityksellistä verrata kunkin säännöksen soveltamiseen liittyviä seurauksia. Säännösten sanamuotojen vertailu ja vielä vähemmän pelkkä säännöksen sijainnin toteaminen eivät useinkaan riittäne pohjaksi pääteltäessä jokin säännös toisen syrjäyttäväksi.[182]

Edellä olevien huomautusten taustatietoina on muistettava, että esimerkiksi rikoslain ulkopuoliseen lakiin sisältyvä erityinen tuomitsemattajättämissäännös (erityissäännös) koskee usein vain osaa asianomaisessa rikoslain luvussa tai rikoslain ulkopuolisessa säädöksessä kriminalisoiduista teoista. Tällöin ei yleensä ongelmallista tai käytännössä merkityksellistä ole niinkään se, kumpaa säännöstä — erityissäännöstä vai yleissäännöstä (RL 3: 5.3) — sovelletaan tuohon kriminalisoitujen tekojen joukkoon, vaan, onko yleissäännös sovellettavissa *muihin* kyseisessä laissa kriminalisoituihin tekoihin. Sanottu problematiikka liittyy esimerkiksi TLL 9 a §:n 1 momentin tulkintaan.

Yllä esiin tuotua olennaisesti vastaava lähtökohta lienee *Tuomisella*.[183] Hänestä ei erityislakiin sisältyvä toimenpiteistäluopumissäännös ilman muuta syrjäytyä yleistä toimenpiteistäluopumissäännöstä (RL 3: 5.3:a, RVA 15.2 §:ää tai PolL 14.2 §:ää) — jollei niin ole nimenomaisesti säädetty tai selvästi tarkoitettu. Tuomisen mukaan sanottu pitää riidattomasti paikkansa silloin, kun erityislakiin sisältyvä säännös on annettu ennen vuodelta 1966 olevia yleissäännöksiä. Jos sellainen säännös on annettu yleissäännösten säätämisen jälkeen, pitäisi hänen mukaansa voida olettaa yleissäännösten tulleen huomioon otetuiksi lainvalmistelussa. Niinpä erityislakiin sisältyvän säännöksen ollessa yleissäännöstä suppeampi-

180 Ks. *Heinonen* 1970, 669 alav. 25.
181 Ks. *Strömholm* 1972, 7.
182 Vrt. ed. 2 §.II.1.b.
183 *Tuominen* 1971, 240 ss.

alaisen se voi Tuomisen mielestä olla lex specialis ja sulkea pois yleissäännösten soveltamisen. Niin ei kuitenkaan tarvitsisi olla poikkeuksetta asian laidan.

2. *RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin suhteesta NuorRikL 3—4 §:ään*

a. Säännösten *soveltamisedellytysten* vertailussa kiinnittyy huomio ensinnä rikoksen vähäpätöisyyttä (RL 3: 5.3) ja in concreto tuomittavaa enimmäisrangaistusta (NuorRikL 3 §) koskeviin tunnusmerkkeihin. Mikäli hyväksytään edellä II-jaksossa rikoksen vähäpätöisyyden edellytyksestä esittämäni tulkintasuositus,[184] on selvää, että NuorRikL 3 §:n edellytys on vähäpätöisyyden edellytystä huomattavasti väljempi.[185] Näin etenkin sen vuoksi, että NuorRikL 3 §:n mukaisen konkreettisen rangaistuksen suuruutta määrättäessä on otettava huomioon RL 3 luvun 2 §:ssä tarkoitettu vähennys.[186]

NuorRikL 4 §:ssä säädetyn, ymmärtämättömyyttä tai ajattelemattomuutta koskevan vaatimuksen ilmaisemisessa on käytetty yhtä samaa sanaa, »ajattelemattomuutta», kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä koskevassa edellytyksessä. Tältäkin osin edellinen edellytys lienee jälkimmäistä väljempi, koska vain jälkimmäisen mukaan ajattelemattomuuden on oltava anteeksi annettavaa. Samaan suuntaan vaikuttaa sekin, että 15—17-vuotiaat nuoret ovat keskimäärin ymmärtämättömämpiä ja ajattelemattomampia kuin heitä vanhemmat.[187]

Yleinen etu ei saa olla RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamista vastaan, kun taas NuorRikL 4 §:ssä edellytetään rikoksentekijän uusimisriskiennusteen suotuisuutta. Yleistä etua koskeva edellytys käsittää paljon muutakin kuin erityisestävyysnäkökohdan; yleisen edun edellytyksen

---

184 Ks. ed. erit. alav:n 90 kohdalta.

185 Ks. erit. *Lindholm* 1968, 553 ja 558, sekä *Tuominen* 1968 a, 564.

186 *Kekomäki* (1942, 7) on todennut NuorRikL 3 §:n soveltamisen johtavan siihen, että tuomioistuimella on teoreettisesti katsoen mahdollisuus in abstracto säädetystä rangaistusuhasta riippumatta jättää 18 vuotta nuorempi rikoksentekijä rangaistukseen tuomitsematta kaikista muista rikoksista paitsi niistä, joista täysikäisen tekemänä saattaa seurata kuolemanrangaistus (poistettu v. 1972 seuraamusjärjestelmästämme) tai elinkautinen kuritushuonerangaistus.

187 Ks. ed. 7 §:n alav:n 70 ja tämän pykälän alav:n 128 kohdalta.

täyttymistä harkittaessa yleisestävyydelle pantaneen pääpaino.[188] Se, että NuorRikL 3 §:ään sisältyvän ilmaisun »olkoon valta» katsotaan luvallistavan huomion kiinnittämisen samoihin yleistä etua koskeviin näkökohtiin kuin minkä huomioon ottamiseen RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti nimenomaisesti velvoittaa, pienentää puheena olevien edellytysten eron merkitystä.[189]

b. Soveltamisedellytysten karkean vertailun perusteella havaitaan säännösten soveltamisalojen leikkaavan toisiaan silloin, kun 15—17-vuotiaan tekemä rikos on vähäpätöinen ja se on johtunut anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta, tekijän uusimisriskiennuste on otaksuttavasti suotuisa eikä yleinen etu ole tuomitsematta jättämistä vastaan. Tämän ohella on ajateltavissa tilanteita, jolloin vain joko RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tai NuorRikL 3—4 §:n edellytykset täyttyvät. Esimerkiksi vähäpätöiseen rikokseen syyllistynyt alle 18-vuotias on toiminut anteeksi annettavan huomaamattomasti eikä yleinen etu ole hänen tuomitsematta jättämistään vastaan, vaikkakin hänen uusimisriskiennusteensa on huono (RL 3: 5.3). Toisena esimerkkinä voidaan mainita, että nuori on tehnyt NuorRikL 3—4 §:n edellytykset täyttävän rikoksen sen olematta vähäpätöinen tai tuomitsematta jättämisen olematta yleisen edun mukaista.

Kokoavana väitteenä pitänee paikkansa, että *15—17-vuotiaan tekemä rikos täyttää paljon useammin NuorRikL 3—4 §:n kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin edellytykset.* Perustan väitteen lähinnä siihen, että NuorRikL 3 §:n edellytys on merkittävästi rikoksen vähäpätöisyyttä koskevaa edellytystä väljempi.

On tuskin luultavaa, että kyseisten säännösten edellytyksiä verrattaisiin käytännössä sillä tavoin yksityiskohtaisesti kuin edellä on tehty. Pikemminkin voidaan arvioida, että RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisessa kiinnittyy usein päähuomio *vähäpätöisyyskriteeriin.* Vastaavasti on otaksuttavissa, että NuorRikL 3—4 § mielletään *erityisestävyyttä painottaviksi.* Onhan rikoksentekijän uusimisriskiennusteen lakitekstin mukaan oltava suotuisan, ratkaisusta on NuorRikL 5 §:n mukaan ilmoitettava sosiaalilautakunnalle ja säännösten taustana oli voimakasta erityisestävyysajattelua.[190]

188 Ks. ed. 8 §.III.2.c.

189 Tästä käsityksestä ks. jälj. 10 §.I.3.a ja 4.a.

190 NuorRikL 3—4 §:n taustasta ks. ed. 4 §.III.2.

c. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja NuorRikL 3—4 §:n keskinäistä suhdetta koskevista kysymyksistä pohdin seuraavassa sitä, onko näistä lainkohdista nojauduttava edelliseen vai jälkimmäisiin *molempien säännösten näyttäessä tapaukseen soveltuvan.* Käsitän kummankin lain mukaisten säännösten soveltamisedellytysten täyttyvän vain silloin, kun RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin säätämien edellytysten katsottaisiin olevan tapauksessa olemassa, vaikka 15—17-vuotias rikoksentekijä olisi vähintään 18-vuotias. — Pohdinnassa on edellä 1-jaksossa omaksumani lähtökohdan mukaan tähdellistä kiinnittää huomiota *säännösten tarkoitukseen* ja tällöin niihin nojautumisen seurauksiin.

Tehdessäni edellä (7 §. III.3) selkoa NuorRikL 2—4 §:n käyttöalasta säännösten tarkoituksen valossa olen kiinnittänyt huomiota näkökohtiin, joiden mukaan rikoksentekijälle ei saa erityisestävyyteen vedoten aiheuttaa tavallista enemmän kärsimyksiä. Samasta yhteydestä ilmenneen mukaan ei empiiristen tietojen riittämättömyyden vuoksi ole selvää, aiheuttaako NuorRikL 2—4 §:ään nojautuminen nuorelle enemmän kärsimyksiä kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltaminen. Saatavissa oleva tieto viittaa siihen, ettei suojelukasvatustoimenpiteisiin ryhtymisen välillä ole järjestelmällistä eroa sen mukaan, onko nuori jätetty tuomitsematta RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin vai NuorRikL 3—4 §:n mukaan.[191] Sikäli kuin tämä pitää paikkansa, säännösten soveltamisen seurauksia koskevat erot ovat vertauskuvallisia. Nuori saattaa kokea NuorRikL 3—4 §:n soveltamisen vastenmielisemmäksi kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttiin nojautumisen, koska hän voi otaksua vain edellisen soveltamiseen liittyvän sosiaalilautakunnan määrättäviä toimenpiteitä.

Siihen edellä luonnostelemaani tulkintasuositukseen liittyvästi, jonka mukaan RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla tuomitsematta jätettyyn sosiaalilautakunnan ei tulisi kohdistaa suojelukasvatustoimenpiteitä,[192] esitän *nojauduttavaksi tähän lainkohtaan silloin kun sekä sen että NuorRikL 3—4 §:n edellytykset täyttyvät.* Siten 15—17-vuotias ei voisi joutua rikoksentekijälle aiheutettavien kärsimysten määrän suhteen huonompaan asemaan kuin häntä vanhempi.[193]

---

191 Ks. ed. 7 §.III.2.a.

192 Tästä suosituksesta ks. ed. 7 §:n alav:n 90 kohdalta.

193 Lopputuloksen suhteen samoin *Lindholm* 1968, 553 ja 558, *Tuominen* 1968 a, 564, *sama* 1968 b, 760, *Heinonen* 1970, 669, *Kom.miet.* 1970: A 9, 19, ja *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 43).

Toisin *T. Ellilä* 1968, 579 s.

d. Jos vain jommankumman lain mukaisten säännösten — RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tai NuorRikL 3—4 §:n — edellytykset täyttyvät, *onko tuomitsematta jättäminen luvallista perustaa edellytykset täyttävään säännökseen tai säännöksiin?*

Edellä (7 §.III.3) arvioimani mukaisesti NuorRikL 2—4 § lienee niitä säädettäessä ymmärretty säännöksiksi, joilla 15—17-vuotiaat asetettiin rikosten seuraamusjärjestelmässä edullisempaan asemaan (lievemmän sanktioinnin kohteiksi) kuin heitä vanhemmat. Saman käsityksen selvempi ilmaus on RL 3 luvun 2 §. Vuodelta 1973 olevassa nuoria rikoksentekijöitä koskevan lainsäädännön uudistusehdotuksessa käsitys on edelleen hyväksytty, ja ehdotuksessa on paitsi 15—17-vuotiaat myös 18—20-vuotiaat saatettu iäkkäämpiinsä verrattuina entistä edullisempaan asemaan.[194] Tämän käsityksen mukaisesti vastaan kysymykseen myöntävästi.[195]

3. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja NuorRikL 3—4 §:n suhteesta TLL 9 a §:n 1 momenttiin ja yleensä erityisiin tuomitsemattajättämis- ja muihin toimenpiteistäluopumissäännöksiin

a. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja TLL 9 a §:n 1 momentin edellytysten vertailu osoittanee, että jälkimmäisen säännöksen edellytykset täyttyvät edellisen säännöksen edellytyksiä paljon useammin TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitettujen rikosten tapauksissa. Onhan mainittujen liikennerikosten oltava TLL 9 a §:n 1 momentin mukaan olosuhteet huomioon ottaen vähäisiä, kun taas RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltaminen edellyttää rikoksen vähäpätöisyyden lisäksi, että teko on johtunut anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu ole tuomitsematta jättämistä vastaan. Lienee jopa niin, että aina kun TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitettu rikos täyttää RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisedellytykset, rikos täyttää myös TLL 9 a §:n edellytykset.[196]

---

194 *Esitysluonnos* 1973. Vrt. jälj. 12 §.IV.2.b.

195 Ilmeisesti samoin ed. alav:n 193 1. kappaleessa luetelluissa lähteissä. Niiden lisäksi ks. erit. *Tuominen* 1971, 245: »Det är naturligt, att unga förbrytare *i första hand* skall ha alla de rättigheter som även tillkommer övriga och *därutöver* de rättigheter som stadgats i speciallagstiftning rörande dem.»

196 Sanotun johdosta ks. *Tuominen* 1971, 242.

Vastaavasti *NuorRikL 3—4 §:n ja TLL 9 a §:n 1 momentin* keskinäisestä suhteesta lienee voimassa sääntö, jonka mukaan TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitettu rikos täyttää useammin jälkimmäisen kuin edellisten säännösten edellytykset. Tällöin on kuitenkin ajateltavissa tapauksia, jolloin NuorRikL 3—4 § muttei TLL 9 a §:n 1 momentti soveltuisi. Näin on laita silloin, kun kyseinen liikennerikos täyttää NuorRikL 4 §:n edellytykset, mutta sitä ei katsota (kaikki) olosuhteet huomioon ottaen vähäiseksi.

Onko sovellettava RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia vai TLL 9 a §:n 1 momenttia, jos kummankin soveltamisedellytykset näyttävät edellä esiin tuoduin tavoin täyttyvän? Entä miten on meneteltävä, jos sekä NuorRikL 3—4 §:n että TLL 9 a §:n 1 momentin edellytykset ovat olemassa? Ensiksi asetetun kysymyksen tapauksessa säännöksen valinnan vaikutuksissa ei ole eroa. Viimeksi asetetun kysymyksen tapauksessa valinnan vaikutuksissa saattaa olla sillä tavoin eroa, että sosiaalilautakunta ryhtyy suojelukasvatustoimenpiteisiin keskimääräistä useammin NuorRikL 3—4 §:ään kuin TLL 9 a §:n 1 momenttiin perustetun tuomitsematta jättämisen johdosta.[197]

Oikeuskirjallisuudessa *Eckhoff* on pohtiessaan yleisesti periaatteiden »erityissäännös syrjäyttää yleissäännöksen» ja »uudempi säännös syrjäyttää vanhemman» keskinäistä suhdetta lausunut, että vastakkaiseen suuntaan puhuvien tulkinta-argumenttien puuttuessa olettama on ensiksi mainitun periaatteen vahvemmuuden puolella: erityissäännöksen kumoamatta jättäminen on indisio siitä, että sillä on katsottu olevan käyttöä. Kysymykseen tulevana tulkinta-aineistona hän on maininnut lain esityöt sekä tarkoituksenmukaisuus- ja muut reaaliset näkökohdat.[198]

RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin esitöistä havaitaan, että TLL 9 a §:n olemassaolosta on oltu tietoisia. Säännösten keskinäisestä suhteesta ei todeta mitään. Vastanäkökohtien puuttuessa olen taipuvainen *puoltamaan erityissäännöksen*, TLL 9 a §:n 1 momentin, *soveltamista* puheena olevissa tapauksissa. Sama periaate pätenee yleensäkin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja erityisten tuomitsemattajättämissäännösten välisestä suh-

---

197 Toteamukseni on samanlainen epävarma arvio kuin NuorRikL 3—4 §:n ja RL 3: 5.3:n soveltamisen vaikutuksia koskeva. Ks. ed. alav:n 191 kohdalla lausuttua verr. jaksoon 7 §.III.2.a.

198 *Eckhoff* 1971 b, 285.

teesta. Silloin kun säännösten soveltamisalat kattavat samoja tapauksia, nojaudutaan erityissäännökseen.[199]

NuorRikL 3—4 §:n ja TLL 9 a §:n 1 momentin (yleensäkin erityisen tuomitsemattajättämissäännöksen) suhteesta esitän kyseisissä tapauksissa noudatettavaksi vastaavia periaatteita, jotka olen edellä 2.c-jaksossa esittänyt NuorRikL 3—4 §:n ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin suhteesta. Kun molempien säännösten edellytykset täyttyvät eikä TLL 9 a §:n 1 momentin soveltuvuus johdu tekijän nuoruudesta, on syytä nojautua TLL 9 a §:n 1 momenttiin eikä NuorRikL 3—4 §:ään. Tähän suositukseen liittyvä kannanottoni on, ettei TLL 9 a §:n 1 momentin nojalla tuomitsematta jätettyyn ole kohdistettava suojelukasvatustoimenpiteitä.

b. Erimielisyyttä on ilmennyt siitä, voidaanko RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia soveltaa myös *muihin* tieliikennelaissa rangaistaviksi säädettyihin tekoihin kuin lain 6 §:n 1 momentissa ja 9 §:ssä tarkoitettuihin. Kysymys on mahdollista asettaa yleisemmin. *Kuinka laajalti on luvallista soveltaa* sanottua *yleissäännöstä* silloin, *kun erityinen tuomitsemattajättämis- tai muu toimenpiteistäluopumissäännös näyttää ensisilmäykseltä olevan siihen nojautumista vastaan.*

RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin yleissäännöksen soveltamisen sallittavuus voi merkitä oikeutta jättää yleissäännöksen nojalla tuomitsematta ensinnäkin niistä rikoslain luvussa tai rikoslain ulkopuolisessa säädöksessä kriminalisoiduista teoista, joita tuollaiseen lukuun tai säädökseen sisältyvä erityissäännös ei koske. Sanotun kaltainen, rikoslain lukuun sisältyvä erityissäännös on esimerkiksi RL 20 luvun 10 §:n 3 momentti. Siihen saadaan määräedellytyksin nojautua vain silloin, kun tutkittava rikos on saman luvun 3—6 §:ssä tarkoitettu. Rikoslain ulkopuolisiin lakeihin sisältyviä erityissäännöksiä on muiden muassa edellä mainittu TLL 9 a §:n 1 momentti. Sen mukainen tuomitsematta jättäminen voi koskea vain TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.

Toiseksi on ajateltavissa, että yleissäännöstä saataisiin soveltaa myös niihin rikoksiin, joita erityissäännös koskee — silloin kun vain yleissäännöksen soveltamisedellytykset täyttyvät. Tällaisen periaatteen mukaista olisi jättää yleissäännöksen nojalla tuomitsematta esimerkiksi AlkoholiL

---

199 RL 3: 5.3:n ja TLL 9a.1 §:n suhteesta po. tapauksissa samoin *R. Ellilä* 1968 b, 257, *Heinonen* 1970, 670, *Kom.miet.* 1970: A 9, 20, ja *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 43).

Toisin *Lindholm* 1968, 553 s.

85 §:ssä säännellystä rikoksesta siinä tapauksessa, että vain yleissäännöksen mutteivat AlkoholiL 85 §:n 4 momentin erityissäännöksen edellytykset täyty.

Kolmanneksi mainittakoon, että joissakin rikoslain ulkopuolisissa laeissa on säädetty vain ilmoittamatta tai syyttämättä jättämisestä. Esimerkiksi VeneliikenneL 8 §:ssä on säädetty vain ilmoittamatta jättämisestä. Onko tällöin perusteltua nojautua yleissäännökseen sen mukaisten tuomitsematta jättämisen edellytysten vallitessa?

Vastauksissa omaksuttavien kannanottojen vaikutukset riippuvat paljolti siitä, miten yleissäännöksen vähäpätöisyysedellytystä tulkitaan. Mitä suppeampi sisältö rikoksen vähäpätöisyyden käsitteelle annetaan, sitä vähemmän kannanottojen eroilla on käytännöllistä merkitystä. Mikäli rikoksen vähäpätöisyys ymmärretään edellä II-jaksossa suosittelemallani tavalla,[200] omaksuttavalla kannanotolla on melkoisesti käytännöllistä merkitystä.

RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin esitöistä ei saada johtoa sen arvioimiselle, onko siihen nojautumisen ajateltu olevan sallittua kerrotunlaisissa tapauksissa. Kannanottoa olisi odottanut varsinkin tämän lainkohdan suhteesta ennen sen säätämistä annettuihin erityissäännöksiin.

Kyseistä yleissäännöstä *edeltäneillä* erityisillä toimenpiteistäluopumissäännöksillä luvallistettiin tietyn lajisten rikosten tavallista lievempi sanktiointi. Tällaisiin rikoksiin syyllistyvät olivat siis keskimäärin muita edullisemmassa asemassa. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja muiden vuodelta 1966 olevien yleisten toimenpiteistäluopumissäännösten antamisella laajennettiin ratkaisevasti niiden rikosten piiriä, joita normaalia lievempi sanktiointi voi koskea. Käsittääkseni ei ole RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tarkoituksen mukaista katsoa sillä saatetun niihin rikoksiin syyllistyvät muita huonompaan asemaan, joita tai joiden lähirikoksia varten on jo vanhastaan ollut erityinen toimenpiteistäluopumissäännös. Mikäli niin katsottaisiin, tilanne muuttuisi tavallaan vastakkaiseksi RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin antamista edeltäneeseen asiaintilaan verrattuna. — Loppupäätelmänäni katson RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisen sallituksi kaikissa kolmenlaisissa tapauksissa.[201]

---

200 Ks. ed. erit. alav:n 90 kohdalta.

201 Sanotun johdosta ks. *Jaatinen* 1970, 359 s., ja *Tuominen* 1971, 240 s. Jaatinen huomauttaa, ettei RVA 15.2 §:n yleissäännöksellä ole voitu supistaa spesiaalilakien soveltamisalaa syytetylle epäedullisemmaksi (Tuomisen kannanotosta ks. ed. alav:n 183 kohdalla selostettua).

Puheena olevan yleissäännöksen ja sen *jälkeisten* erityissäännösten välisen suhteen arvioinnissa on tähdellistä kiinnittää huomiota viimeksi mainittujen lainkohtien esitöihin sen selvittämiseksi, sisältyykö niihin kyseistä suhdetta koskettelevaa aineistoa.[202] Liitteessä 1 luetelluista säännöksistä sellaista aineistoa on RL 20 luvun 10 §:n 3 momentin ja VeneliikenneL 8 §:n lainvalmisteluasiakirjoissa.[203]

Edellistä koskevassa hallituksen esityksessä lausutaan muun muassa, ettei RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin edellytyksistä ole voitu ottaa huomioon siveellisyyteen kohdistuvissa rikoksissa esiintyviä erityisongelmia. »Tämän vuoksi on katsottu tarpeelliseksi *täydentää* yleissäännöksiä näillä erityissäännöksillä.»[204] (Kursiivi tässä.) Täydentää-sana viitannee siihen, ettei yleissäännöksen soveltuvuutta ole haluttu sulkea pois. Vastakkaismerkityksinen sana olisi ollut esimerkiksi »korvata». Yleissäännöksellä voidaan ajatella olevan käyttöä lähinnä niiden siveellisyysrikosten lajien osalta, joita ei mainita RL 20 luvun 10 §:n 3 momentissa. Tämä erityissäännös soveltuu näet siinä mainittuihin siveellisyysrikosten lajeihin silloin, kun on erityistä aihetta, eli paljon helpommin kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti.

Veneliikennelakia koskevassa hallituksen esityksessä ehdotettiin TLL 9 a §:ää vastaavien toimenpiteistäluopumissäännösten sisällyttämistä lakiin.[205] Eduskunnan laki- ja talousvaliokunta poisti syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskevat säännösehdotukset, koska katsoi yleissäännösten olevan sovellettavissa säänneltäviksi ehdotetuissa tapauksissa.[206] Voimassa olevassa muodossaan VeneliikenneL 8 § koskee vain valvontaviranomaisen määrättävää ilmoittamatta jättämistä.[207]

VeneliikenneL 8 §:n esitöissä julki tuotua käsitystä voitaneen noudattaa analogisesti Rehu- ja lannoiteL 14 §:n 3 momentin, RakennusL 146 §:n 3 momentin ja VäestökirjaL 24 §:n tulkinnassa.[208] Se, että näissä lainkoh-

---

202 Ks. Tuominen 1971, 241 (huomaa siitä ed. alav:n 183 kohdalla selostettu).

203 Näiden lainkohtien sisällöstä ks. liitteen 1 kohtia 3 ja 29.

204 *HE* n:o 52/1970 vp, 11.

205 *HE* n:o 108/1968 vp, 2 s.

206 *Laki- ja talousvk:n miet.* n:o 25/1968 vp, 1.

207 *Helminen* (1969, 139 s.) ja *Tuominen* (1971, 247 s.) pitävät VeneliikenneL 8 §:n tulkinnassa ongelmallisena, voidaanko yleisiä syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännöksiä soveltaa muihinkin VeneliikenneL:ssa säänneltyihin rikoksiin kuin niihin, joita VeneliikenneL 8 § erityisenä ilmoittamattajättämissäännöksenä koskee.

Kysymykseen vastattaessa on huomattava ed. alav:ssä 206 mainittuun valio-

dissa on luvallistettu ilmoittamatta tai syyttämättä jättäminen, ei estäne RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttiin perustettavaa, säännöksissä tarkoitetunlaisista rikoksista tuomitsematta jättämistä. Tämän käsityksen hyväksyttävyys vaikuttaa riidattomalta.

Tulkintapulmia ei syntyne seuraavienkaan säännösten: KeskiolutL 41 §:n, Maatalouden työaikaL 19 §:n 3 momentin ja AjokorttiA 41 §:n 2 momentin,[209] sekä RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin välisestä suhteesta. Ensiksi mainittu lainkohta koskee kaikkia keskiolutlaissa kriminalisoituja tekoja, ja tällöin tuomitsematta jättämisen perustaa rikoksen olosuhteet huomioon ottaen arvioitava vähäisyys. Ei liene tapauksia, jolloin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin edellytykset täyttyisivät sanottuihin tekoihin nähden, mutta eivät KeskiolutL 41 §:n edellytykset.[210] Maatalouden työaikaL 19 §:n 3 momentin muotoilu puhuu sen puolesta, että se olisi tarkoitettu viittaussäännökseksi. Jollei niin katsota, kyseisen erityissäännöksen edellytykset ovat yleissäännöksen edellytyksiä väljemmät. AjokorttiA 41 §:n 2 momentissa on erikoisella tavalla säännelty eräs TLL 9 a §:n 1 momentin käyttöalaan liittyvä tapausryhmä.[211]

Ongelmallinen on sitä vastoin alkoholilain säännösten, 85 §:n 4 momentin ja 86 §:n 2 momentin,[212] suhde RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttiin. Lainkohtien valmisteluvaiheita tutkittaessa havaitaan, että niitä vastaavat säännösehdotukset sisältyvät hallituksen vuonna 1965 antamaan esitykseen alkoholilaiksi ilmeisesti laintarkastuskunnan vuonna 1964 suosittaman mukaisesti.[213] Säännösehdotusten mukaan kuitenkin vain tuomitsematta jättäminen olisi ollut luvallinen. Vuonna 1967 uudelleen annettua

---

kunnan mietintöön sisältyvä lausuma, jonka mukaan ruorijuoppous ei saata missään olosuhteissa olla vähäpätöinen rikos.

[208] Lueteltujen säännösten sisällöstä ks. liitteen 1 kohtia 23 ja 27—28.

VäestölaskentaA 17.1 § — syyttämättäjättämissäännös — (liitteen 1 kohta 31) olisi mainittava tässä yhteydessä, jollen ed. 3 §:n alav:n 141 kohdalla esittämästäni syystä katsoisi siihen nojautumisen olevan kiellettyä. Siis ei ainoastaan tuomitsematta (ja ilmoittamatta) jättämistä vaan myös syyttämättä jättäminen on perustettava v:n 1966 yleissäännöksiin.

[209] Näiden säännösten sisällöstä ks. liitteen 1 kohtia 26, 30 ja 33.

[210] Samoin *Tuominen* 1971, 250 s.

[211] AjokorttiA 41.2 §:n suhteesta TLL 9a.1 §:ään ks. ed. 3 §:n alav:n 141 jälkeen tekstissä esittämääni kriittistä huomautusta.

[212] AlkoholiL 85.4 ja 86.2 §:n sisällöstä ks. liitteen 1 kohtia 24—25.

[213] Ks. *HE* n:o 48/1965 vp, 22 s. (86.4 ja 87.2 §), verr. *Ltk:n laus*:oon n:o 6/1964, 21 s. ja 24 s.

esitystä eduskunnassa käsiteltäessä alkoholilakivaliokunta muutti näitä säännösehdotuksia siten, että niissä sallittaisiin tuomitsematta jättämisen lisäksi syyttämättä jättäminen.[214] Missään säätämisvaiheessa ei lain perusteluissa viitattu yleissäännösten olemassaoloon. Siten on otaksuttavaa, ettei näiden jälkimmäisten säännösten olemassaolosta oltu tietoisia lakiehdotuksen käsittelyn viimeisissä ja ratkaisevissa vaiheissa.[215]

Sanotun huomioon ottaen lienee AlkoholiL 85 §:n 4 momentin ja 86 §:n 2 momentin tarkoituksen mukaista katsoa niiden rinnastuvan RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin antamista edeltäneisiin erityisiin tuomitsemattajättämissäännöksiin. Yleissäännöksen mukaan lienee luvallista jättää tuomitsematta mainituissa erityissäännöksissä tai yleensä alkoholilaissa säädetyistä rikoksista yleis- muttei erityissäännöksen edellytysten täyttyessä. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tällaisen soveltamisen sallittavuuteen on kohtuuttomien tai epätarkoituksenmukaisten ratkaisujen välttämiseksi melkoista käytännöllistä tarvetta, koska AlkoholiL 85 §:n 4 momentti ja 86 §:n 2 momentti ovat varsin suppea-alaisia ja alkoholilakirikokset taas ovat runsaasti esiintyviä.[216]

---

[214] Ks. *Alkoholivk:n miet.* n:o 1/1968 vp, 10, verr. *HE*:een n:o 82/1967 vp, 21 (88.4 ja 89.2 §).

[215] Otaksumaa tukevana seikkana mainittakoon, ettei alkoholivaliokunnan sihteerinä ollut *Pekkala* (1970, 165 ss, ja 168 s.) AlkoholiL 85.4 ja 86.2 §:ää lain kommentaariteoksessa tulkitessaan kiinnitä huomiota yleissäännösten mahdolliseen soveltuvuuteen.

[216] Samaan lopputulokseen päätyy kysymystä laajahkosti selvittänyt *Tuominen* (1971, 248 ss.). —

AlkoholiL 85.4 ja 86.2 §:n ja RL 3: 5.3:n suhteesta lausuttu pätenee myös seuraavalla tavalla TyöllisyysL 27 §:n (ks. liitteen kohtaa 32) ja RL 3: 5.3:n väliseen suhteeseen. Jälkimmäiseen säännökseen nojautuen saadaan sen edellytysten täyttyessä jättää tuomitsematta TyöllisyysL 26 §:ssä säädetystä teosta. TyöllisyysL 27 §:n tuomitsemattajättämissäännös koskee vain siinä kriminalisoituja tekoja. Tämän lainkohdan esitöissä ei mainita mitään po. tai muunkaan yleissäännöksen soveltuvuudesta lain muussa pykälässä kriminalisoitujen tekojen tapauksissa, joten on luultavaa, ettei yleissäännösten olemassaoloa ole huomattu (TyöllisyysL 27 §:ää koskevasta lainvalmisteluasiakirjasta ks. ed. alav. 169).

9 §. TUOMITSEMATTA JÄTTÄMISEN EDELLYTYKSISTÄ OIKEUSKÄYTÄNNÖN VALOSSA

I. Alustavia huomautuksia

1. Selostettavista oikeustapauksista ja niiden hyödyntämisestä

a. Tässä pykälässä selostettavia oikeustapauksia on *kaikista oikeusasteista.* Aineistoon sisältyy *korkeimman oikeuden* sekä *Helsingin, Itä-Suomen, Turun ja Vaasan hovioikeuden* ynnä vielä *Helsingin raastuvanoikeuden* ratkaisemia tapauksia.[1] Ratkaisut ovat *lainvoimaisia.*[2] Siitä mahdollisesta asiaintilasta, ettei ylempi oikeusaste ole reformatio in pejus -kiellon vuoksi voinut tutkia alemman oikeusasteen ratkaisua kokonaisuudessaan, eli alemman oikeusasteen ratkaisu on tullut osittain lainvoimaiseksi, mainitsen erikseen asianomaisten tapausselosteiden kohdalla.[3] Eri oikeusasteissa ehkä suoritetut äänestykset olen merkinnyt näkyviin vain sellaisten juttujen osalta, jotka on lopullisesti ratkaistu korkeimmassa oikeudessa.

Analysoitavista ratkaisuista vain muutamat ovat julkaistuja, korkeimman oikeuden osalta lähinnä sen vuosikirjoissa ja hovioikeuksien osalta oikeuskanslerin kertomuksissa. Ratkaisut ovat vuosilta 1966—1974, pääasiassa vuodelta 1971. Julkaisemattomien ratkaisujen löytämiseksi on käyty systemaattisesti läpi, Helsingin ja Itä-Suomen hovioikeuden osalta vuoden 1971 ratkaisujen taltiokirjat; Turun ja Vaasan hovioikeuden osalta näiden oikeuksien Turun Yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan käyttöön lähettämät ja kyseisen yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitoksella säilytettävät, vuosilta 1971—1972 olevien ratkaisujen jäljenteet;

---

[1] Julkaisemattomien ratkaisujen merkintätavasta ks. oikeustapaushakemistoon sisältyviä mainintoja.

[2] Silloin kun HO:n päätökseen on haettu muutosta pyytämällä OK 30: 3:n (L:ssa 14. 6. 1958/268) 2 kohdassa tarkoitettua muutoksenhakulupaa, olen ottanut selville lupahakemuksen tuloksen. Näin olen tehnyt, vaikka *Tirkkosen* (1972 b, 528 s.) toteamin tavoin HO:n tuomio on antamishetkellään lainvoimainen, jos siihen saadaan hakea muutosta vain OK 30: 3:n 2 kohdan nojalla.

[3] Reformatio in pejus -kiellosta eli periaatteesta, jonka mukaan tuomioistuin ei saa muuttaa muutoksenhaun alaista ratkaisua muutoksenhakijan vahingoksi ja hänen vastapuolensa eduksi, ks. esim. *Tirkkonen* 1972 b, 479 ss.

Helsingin raastuvanoikeuden osalta vuoden 1971 tuomioluettelot.[4] Korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien virkarikosasioissa antamia tuomitsemattajättämispäätöksiä olen hakenut oikeuskanslerivirastolle tällaisista jutuista vuosilta 1967—1973 lähetettyjen ratkaisujäljenteiden perusteella.

b. Hovioikeuksien tapausselosteiden sisällyttämistä aineistoon puoltaa painokkaasti se, että vain pieni osa tuomitsemattajättämisratkaisuista on muutoksenhakusääntöjen johdosta saatettavissa korkeimman oikeuden tutkittaviksi. Muutoksenhakudispenssiin perustuva valitusoikeus on näet rikosasioissa ahdasrajainen, ja prejudikaattidispenssitapaukset ovat harvinaisia.[5] Ensiksi mainitunlainen valitusoikeuden ahdasrajaisuus tarkoittaa sitä, että asianosaisella on valitusoikeus vain törkeähkön lajisten rikosten tapauksissa.[6]

Kaikki (3) tämän tutkimuksen aineistoon sisältyvää sellaista korkeimman oikeuden tuomitsemattajättämisratkaisua, jotka on julkaistu sen vuosikirjassa, koskevat RL 40 luvun 21 §:ssä tarkoitettua tuottamuksellista virkarikosta.[7] Muutkin aineistoon sisältyvät saman oikeusasteen tuomitsemattajättämisratkaisut, joissa tuomioistuimen tutkimisvalta on selvästi

---

[4] Em. Helsingin ja Itä-Suomen HO:n taltiokirjat ja Helsingin RO:n tuomioluettelot kävi läpi VT Varpu *Lahti*. Turun ja Vaasan HO:n ratkaisujen jäljenteet etsi Turun yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitoksella säilytettävästä aineistosta OTK Lasse *Syrjänen*. Näitä HO:ia koskevia tapauksia saattoi tietooni myös OTL Asko *Lehtonen* (näistä tapauksista tarkemmin ks. *Lehtonen* 1972, 102 ss.).

[5] Muutoksenhakudispenssitapauksista säädetään OK 30: 3:n 1 kohdassa sekä prejudikaatti-, intressi- ja erityisdispenssitapauksista 2 kohdassa. Ks. *Tirkkonen* 1972 b, 526 ss.

[6] Muutoksenhakudispenssiä koskevista rajoituksista ks. OK 30: 5.2—3 (L:ssa 10. 2. 1965/55). Jos rangaistusvaatimus on ollut käsiteltävänä hovioikeudessa vireillä olleessa jutussa, ei sanottua muutoksenhakulupaa voida myöntää viralliselle syyttäjälle tai asianomistajalle, ellei vaatimus tarkoita rikosta, josta saattaa säännöllisen rangaistusasteikon mukaan seurata kuritushuonetta enemmän kuin kolme vuotta, viraltapano tai virantoimituksesta erottaminen. Syytetyn osalta vastaava edellytys on, että hänet on täytynyt tuomita jostakin rikoksesta vapausrangaistukseen yhdeksää kuukautta pitemmäksi ajaksi, viralta pantavaksi tai virantoimituksesta erotettavaksi taikka oikeuden elinkeinon tai ammatin harjoittamiseen menettäneeksi. Lisäksi lainkohdassa säädetään muutoksenhakuluvan perustavasta taloudellisesta etuudesta (hävioarvosta); sen on ilmeisesti oltava enemmän kuin 2 000 markkaa.

Säännöksen tulkinnasta ks. *Tirkkonen* 1972 b, 530 ss.

[7] Ks. *KKO 1968 II 25* ja *93* sekä *1970 II 70*.

ulottunut rikoksen seuraamuksia koskevaan kysymykseen ja joissa reformatio in pejus -kielto ei ole rajoittanut seuraamuksen määräämistä, koskevat — kahta lukuunottamatta — kyseisessä lainkohdassa tarkoitettua rikosta.[8] Useimmissa näistä asioista lupajärjestelmä ei ole — hovioikeuden ollessa ensimmäisenä oikeusasteena — rajoittanut muutoksenhakua.[9]

Sanotusta havaitaan, että oikeustapausaineiston monipuolistamiseksi on ollut välttämätöntä tehdä selkoa myös hovioikeuskäytännöstä.[10] Sen vuoksi, että varsinkin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamista koskevat hovioikeusratkaisutkin osoittautuivat virkarikoksiin liittyviä lukuunottamatta harvinaisiksi, näytti aiheelliselta hankkia lisävalaistusta vielä Helsingin raastuvanoikeuden käytännöstä.

c. On selvää, että eri oikeusasteiden ratkaisuista korkeimman oikeuden päätöksillä — nimenomaan vuosikirjassa tapauksen otsakkeessa mainittua oikeuskysymystä koskevina[11] julkaistuilla — *pitää olla* suurin *ennustearvo*. Toisin sanoen lähinnä niiden on syytä olla muiden samanlaisten tapausten ratkaisuohjeina. Myös *tosiasiallinen* ennustearvo lienee niillä suurin.[12]

---

8 Mainituista kahdesta ratkaisusta toinen *(KKO p 7. 3. 1966 taltio 588)* on prejudikaattidispenssitapaus ja koskee TLL 9a.1 §:n soveltamista. Toinen ratkaisu *(KKO p 16. 1. 1970 taltio 113)* koskee RL 3: 5.3:n soveltuvuutta törkeään varkauteen; tässä jutussa KKO ei myöntänyt OK 30: 3:n 1 kohdan nojalla muutoksenhakulupaa.

9 Lupajärjestelmän käyttöalasta ks. OK 30: 2 (L:ssa 10. 2. 1965/55).

10 Ks. *T. Ellilän* (1951) HO-ratkaisujen julkaisemista puoltavaa artikkelia. Siinä katsotaan monessa väitöskirjatyössä olevan suureksi hyödyksi perehtyä HO-käytäntöön — perehtymättä jättämisen saattaessa olla suorastaan pahan puutteen *(sama,* 407 alav. 4).

11 KKO:n ratkaisujensa julkaisemista varten 19. 3. 1969 vahvistaman suunnitelman mukaan selostukset ja tiedonannot varustetaan otsakkeella, josta ilmenee, mitä oikeuskysymystä tapaus koskee. Suunnitelma sisältyy vahvistamispäivän jälkeisiin vuosikirjoihin.

12 *Miettisen* (1970, 81) mukaan *ennakkopäätöksiä* ovat vain ylimmän oikeusasteen itsensä ennakkopäätöksiksi katsomat ja sen toimesta sellaisina julkaistut oikeustapaukset. Tällaista käsitettä puoltavat hänen mielestään ennen muuta käytännölliset syyt: oikeusastejärjestys, ratkaisun ennusarvon vahvuus ja mahdollisuus saada selko ratkaisuista. Hänestä ei silti ole samastettava ennakkopäätöksiä ja oikeuskäytäntöä: alioikeuksien arkistoihin ulotettava kenttätutkimus saattaa tuoda esiin käytäntöä oikeuskysymyksistä, joista ei ole prejudikaatteja tai joiden osalta käytäntö poikkeaa ennakkopäätöksistä *(sama,* 82).

*Kom.miet:*ssä 1973: 110, 96, pidetään tärkeänä ilmauksena KKO:n ennakko-

Kun kuitenkin esimerkiksi tuomitsemattajättämissäännösten osalta korkein oikeus voi nykyisin vain harvoin tosiasiallisesti olla ennakkopäätösten antajana, on ennakkopäätösarvoa käsittääkseni syytä antaa myös hovioikeuksien ratkaisuille. Varsinkin silloin, kun hovioikeuksien havaitaan ratkaisuissaan järjestelmällisesti noudattavan tiettyä oikeudellista periaatetta, sellaisia ratkaisuja lienee syytä pitää ohjeellisina vastaista varten. Tuollaisen mahdollisen järjestelmällisyyden tosiasiallinen ennustearvo lienee joka tapauksessa huomattava.[13]

Helsingin raastuvanoikeuden käytännön johdosta päätelmiä tehtäessä on pidettävä mielessä, ettei se ole edustava näyte koko maan alioikeuskäytännöstä. Näissä ratkaisuissa ehkä merkille pantavien säännönmukaisuuksien avulla voidaan tietysti pyrkiä ennakoimaan Helsingin raastuvanoikeuden vastaista käytäntöä.

Niin hovioikeuksien kuin Helsingin raastuvanoikeuden ratkaisut *havainnollistavat* ennustearvostaan riippumatta karkeasti niitä *erilaisia konkreettisia tilanteita,* joissa tuomitsemattajättämissäännöksen soveltuvuuden harkinnan jälkeen on jossakin tuomioistuimessa päädytty siihen nojautumiseen.

d. Tuomitsemattajättämisratkaisujen tutkimisen yhteydessä on osoittautunut yleensä erittäin *vaikeaksi päätellä, mikä on ollut ratkaisun perustana ollut oikeusohje* tai oikeudelliset tekijät.[14] Vaikeus on johtunut ennen kaikkea siitä, että melko *harvoissa tapauksissa* on *perusteltu,* mistä syystä tuomitsematta jättämisen soveltamisedellytysten on katsottu täyttyneen.

---

päätösten antamisesta muutoksenhakuluvan myöntämistä prejudikaattiperusteella. Samassa yhteydessä katsotaan, että KKO:n ratkaisuilla on oikeudenkäyttöä ohjaavaa merkitystä usein silloinkin, kun asian ratkaisua ei ole julkaistu ennakkotapauksena.

Vrt. *Tikka* 1972, 111: prejudikaattivaikutusta ei ole kytkettävä vain vuosikirjoissa oleviin KHO:n selostuksiin ja tiedonantoihin.

[13] Sanotun johdosta ks. *T. Ellilä* 1971, 178, jossa kiinnitetään huomiota siihen, että yhä useammissa jutuissa HO jää ylimmäksi oikeusasteeksi; HO-ratkaisuilla on entistä enemmän ennakkotapauksellista merkitystä.

[14] Oikeustapausanalyysiin liittyvistä vaikeuksista ks. esim. *Vikatmaa* 1970, 205 ss., ja *Vilkkonen* 1973, 235 ss., sekä niissä lueteltuja lähteitä. Ulkomaisesta kirjallisuudesta laajasti ks. *Hjerner* 1969 siinä mainittuine runsaine lähdeviitteineen.

Perustelujen puuttuessa on ratkaisun taustana olleita seikkoja täytynyt arvioida päätöstaltiosta ja/tai jutun asiakirjoista ilmenevän perusteella. Varsinkin kun minulla on tutkimustaloudellisista syistä ollut mahdollisuuksia perehtyä lähinnä vain korkeimmassa oikeudessa ratkaistuja juttuja koskeviin asiakirjoihin, olen saattanut tällöin osua arvioinneissa harhaan. Arviointien luotettavuus lisääntynee kuitenkin sen mukaan, mitä useammissa ratkaisuissa on havaittavissa samoja piirteitä. Eräisiin seikkoihin, jotka on syytä ottaa huomioon arviointeihin suhtauduttaessa, kiinnitän huomiota jäljempänä oikeustapausanalyysin yhteydessä.

2. *Esityksen jäsentelyä*

Teen jäljempänä tässä pykälässä vuoron perään kommentoiden selkoa RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin (II), NuorRikL 3—4 §:n (III) ja TLL 9 a §:n 1 momentin (IV) soveltamista koskevista eri oikeusasteiden ratkaisuista. Mainitunlaisen tarkastelun jälkeen (V) kiinnitän oikeuskäytännön valossa huomiota säännösten keskinäiseen suhteeseen. Päätejaksossa (VI) käsittelen yhteenvedonomaisesti edellisissä jaksoissa ilmennyttä. Tässä päätejaksossa on myös tarkoitus kokoavasti verrata oikeustapausanalyysissa esiin tulleita keskeisiä seikkoja 8 §:ssä esittämiini vastaaviin tulkintavaihtoehtoihin ja alustaviin tulkintasuosituksiin. Vertailun yhteydessä tarjoutuu mahdollisuus empiirisesti koetella alustavien suositusteni pitävyyttä ja koettelun jälkeen tarkistaa niitä. Kyseisestä päätejaksosta käyvät ilmi tärkeimmät tulkintasuositukseni lopullisessa muodossaan.

Se, että NuorRikL 3—4 §:n ja TLL 9 a §:n 1 momentin soveltamista valaiseva aineisto on tässä pykälässä suhteellisesti paljon laajempi kuin 8 §:ssä, ei selity laajan aineiston tarpeellisuudella näiden säännösten ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin keskinäisen suhteen selvittämisessä. NuorRikL 3—4 §:n ja TLL 9 a §:n 1 momentin soveltamiskäytäntö täydentää RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin niukkaa soveltamiskäytäntöä nimenomaan siltä osin, kuin on kysymys tuomitsematta jättämisen perustavista *yksittäistapauksellisista olosuhteista*. On otaksuttavaa, että tällaiset olosuhteet ovat kuhunkin mainituista säännöksistä nojauduttaessa paljolti samantyyppisiä. Kyseisten olosuhteiden mahdollisimman laajaa selvittämistä pidän sen takia erityisen tärkeänä, että ne ovat edeltäneessä 8 §:ssä jääneet melko vähälle huomiolle.

Pyrin kiinnittämään tavallista enemmän huomiota sellaisia rikoksia koskeviin yksittäistapauksellisiin olosuhteisiin, joista on jätetty tuomitsematta, vaikka ne ovat lajiltaan törkeitä tai törkeähköjä. Pyrkimyksen taustana on edellä esittämäni ajatus, että rikoksen konkreettiselle vähäpätöisyydelle asetetaan rikoslajin törkeyden kasvaessa ankaroituvia vaatimuksia.[15] Rikoksen vähäpätöisyyttä ja anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä koskevia edellytyksiä edellä tulkitessani olen katsonut tuottamuksellisen rikoksen täyttävän ne useammin kuin tahallisen.[16] Tästä syystä pidän erityisen kiintoisana tutkia niiden rikoksentekijäin syyllisyyttä koskevia seikkoja, jotka on jätetty tuomitsematta tahallisesta teosta.

II. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamista koskevista oikeustapauksista

1. Minkä lajisista rikoksista on jätetty tuomitsematta?

a. Edellä (8 §.II) ilmenneen mukaisesti on oikeustieteessämme vallinnut suuri rikoksen vähäpätöisyyttä koskevan edellytyksen tulkintaan liittyvä erimielisyys. Usein asetettu kysymys on ollut, onko rikoksen vähäpätöisyyttä arvioitava in abstracto vai in concreto. Siihen, miten *alioikeuskäytännössä* kysymykseen on vastattu, saadaan selvitystä edeltäneestä jaksosta 5 §.I.4 ja liitteen 3 taulukosta A. Niissä on esitetty vuosilta 1967—1968 koko maan alioikeuskäytännön kattavaa aineistoa.

Varsinkin liitteen 3 yksityiskohtaisesta taulukosta A havaitaan, että RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltaminen on *selvältä pääosaltaan koskenut lajiltaan lievähköjä rikoksia.* Kun jätetään liikennerikokset tarkastelun ulkopuolelle, oli näpistys absoluuttisesti katsoen tavallisin tuomitsematta jättämistä koskeva rikoslaji vuosina 1967—1968. Siitä säädetty rangaistus oli noina vuosina sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta (RL 28: 1.2; L:ssa 14. 6. 1946/456). Aivan viime vuosina on huumausainerikoksista, nimenomaan huumausaineen luvattomasta käytöstä, tuomitsematta jättäminen ollut mahdollisesti vielä yleisempää kuin näpistyksestä tuomitsematta jättäminen. Muun muassa huumausaineen luvat-

15 Ks. ed. jaksossa 8 §.II.4.a alav:n 86 edellä tekstissä lausuttua.

16 Ks. ed. 8 §.III.1.e alav:n 140 kohdalta.

tomasta käytöstä vuoden 1972 huumausainelaissa säädetty enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta (2 §). Tätä lakia edeltäneessä huumausaineista vuonna 1956 annetussa laissa (23. 11. 1956/572) säädetty enimmäisrangaistus oli vankeusrangaistuksen yleinen maksimi eli enintään neljä vuotta vankeutta (3 §).

Suuren osan niistä rikoksista, joista on jätetty tuomitsematta, ovat muodostaneet erilaiset rikoslain ulkopuolisten rangaistussäännösten rikkomiset. Niistä voidaan mainita esimerkkeinä radiolaitteista annettua lakia (17. 1. 1927/8) vastaan tehdyt rikokset. Lain 5 §:n 1 momentissä säädetty rangaistus on sakko. Huomattakoon kuitenkin, että liitteen 3 taulukosta A päätellen vain pienehköstä osasta niistä rikoksista, joista on jätetty tuomitsematta, on säädetty enimmäisrangaistukseksi sakko.

Joistakin lajiltaan törkeistäkin rikoksista on saman liitetaulukon mukaan jätetty tuomitsematta. Perinteisen (rikosprosessioikeudellisen) määritelmän mukaan törkeitä ovat rikokset, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kuusi vuotta kuritushuonetta säännöllisen tai nimeämättömien erittäin raskauttavien asianhaarojen varalta säädetyn rangaistusasteikon mukaan.[17] Tällaisia rikoksia olivat vuonna 1967 törkeä pahoinpitely (1 kpl) ja törkeä varkaus (1 kpl) sekä vuonna 1968 törkeä pahoinpitely (1), törkeä varkaus (4) ja ryöstö (1).

b. Minkä lajisista rikoksista on jätetty tuomitsematta *korkeimmassa oikeudessa* ja *hovioikeuksissa*? Ainoa korkeimman oikeuden vuosikirjassa julkaistu ratkaisu, jossa on sovellettu RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia, on *KKO 1968 II 25.*

Tässä ratkaisussa — sen otsakkeen mukaan — SO:n pj:n katsottiin menetelleen virheellisesti SO:n yhdistäessä järjestysrangaistuksen sijasta tuomitut sakkorangaistukset soveltaen arestirangaistusten yhdistämisessä noudatettavaa periaatetta enimmäisrangaistuksen suhteen, mutta koska rikos oli vähäpätöinen ja teko oli johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaatinut rangaistuksen tuomitsemista, hänet jätettiin SRL 158 §:n ja RL 3: 5.3:n nojalla rangaistukseen tuomitsematta.

Helsingin HO oli katsonut syytetyn menetelleen yhdistämisessä virheellisesti, mutta oli hylännyt syytteen yhdistämistä koskevan oikeuskysy-

[17] Sanotunlaisesta törkeän varkauden määrittelystä ja sen perusteluista ks. esim. *Sjöström* 1945, *Tirkkonen* 1969, 89 ja *R. Ellilä* 1974, 102 sekä niissä lueteltuja lähteitä.

myksen tulkinnanvaraisuuden vuoksi. KKO päätyi lopputulokseen äänin 5 (OikN:t *Kuhlefelt, Heikola ja Lampi sekä sotilasjäsenet)* — 2 (OikN:t *Saario ja Laakso).* Vähemmistössä olleet jäsenet hyväksyivät esittelijän mietinnön, jonka mukaan ei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n päätöstä.

Tuottamuksellisesta virkarikoksesta, josta KKO 1968 II 25:ssä jätettiin tuomitsematta, RL 40 luvun 21 §:ssä säädetyt rangaistusasteikot ovat sakko tai virantoimitusero (perusasteikko) ja viraltapano (nimeämättömien erittäin raskauttavien asianhaarojen varalta säädetty kvalifioitu asteikko).[18] Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan vähäpätöisenä rikoksena oli pidettävä jatkettuna taitamattomuudesta tehtynä virkavirheenä luettavaa *menettelyä* — siis tuottamuksellisen virkarikoksen tietynlaista konkreettista ilmenemismuotoa.

Yhdessä tiedossani olevassa julkaisemattomassa ylimmän oikeusasteen ratkaisussa on RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla yksimielisesti (OikN:t *Ekholm, Schwindt, Kyrö, Sundberg ja Manner)* jätetty tuomitsematta erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä törkeästä varkaudesta *(KKO p 16. 1. 1970 taltio 113).* Jutussa ei suostuttu virallisen syyttäjän muutoksenhakulupa-anomukseen, joten Helsingin hovioikeuden niin ikään yksimielisesti tekemä päätös jäi voimaan. Lajiltaan törkeimmät rikokset, joista keräämässäni hovioikeuksia koskevassa aineistossa on jätetty sanotun yleissäännöksen nojalla tuomitsematta, ovat lapsenryöstö *(Turun HO p 26. 3. 1971 taltio 172)* ja törkeä varkaus *(Vaasan HO p 9. 5. 1972 taltio III/99).*[19]

Törkeästä varkaudesta säädetyn rangaistuksen perusasteikko oli ennen 1. 9. 1972 voimaan tullutta uudistusta enintään kuusi vuotta kuritushuonetta ja erittäin lieventävien asianhaarojen varalta säädetty privilegioitu asteikko vankeutta vähintään kaksi kuukautta (RL 28: 2; L:ssa 14. 6. 1946/456). Lapsenryöstöstä säädetty rangaistus on, jollei teko täytä kvalifioidun asteikon soveltamisedellytyksiä, vähintään kuusi kuukautta vankeutta tai enintään neljä vuotta kuritushuonetta (RL 25: 2; L:ssa 5. 2. 1926/24).

Normaalitapauksia varten säädetyn rangaistuksen (kuritushuonetta enintään neljä vuotta) puolesta törkeähkön lajinen rikos on myös nai-

---

[18] Ratkaisuselosteessa mainitussa lainkohdassa, SRL 158 §:ssä, säädetään mm., että sotatuomarin tuomarinviran toimittamisessa tekemistä virheistä rangaistaan yleisen lain mukaan.

[19] Näiden kolmen tapauksen piirteistä tulee puhetta jälj. 2-jaksossa.

neena kihlautuminen, johon on tullut makaaminen lisäksi. Tällaisesta rikoksesta on jätetty tuomitsematta (*Vaasan HO p 19.10.1973 taltio II/251*).[20] Rikos oli tehty erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa; niiden varalta säädetty asteikko on vankeutta vähintään kaksi kuukautta ja enintään kaksi vuotta (RL 19: 4.1 ja 6). Ratkaisun perusteluissa lausutaan, että syytetyn rikosta oli sen *ilmenemismuodossa* pidettävä vähäpätöisenä.

c. Edeltänyt kartoitus osoittaa, ettei *oikeuskäytännössä ole rikoksen vähäpätöisyyttä koskevalle edellytykselle annettu kovin ahdasta,* kysymykseen tulevien *rikoslajien piiriä ehdottomasti rajoittavaa sisältöä. RL* 3 luvun 5 §:n 3 momentin ei suinkaan ole katsottu soveltuvan vain silloin, kun rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on sakko. Joissakin tapauksissa on kyseiseen säännökseen nojautuen jätetty tuomitsematta lajiltaan varsin törkeistäkin rikoksista. Eräiden ratkaisujen perusteluissa on nimenomaisesti tuotu esiin, että *rikoksen* on katsottu olevan *vähäpätöinen konkreettisessa yksittäistapauksessa.*

Sanotun huomioon ottaen näyttää ratkaisu *KKO 1972 II 52* vertailumielessä erityisen huomion arvoiselta. Tässä tapauksessa KKO otti viralista syyttäjää vastaan nostetun virkasyytteen käsittelyn yhteydessä kannan *RVA 15 §:n 2 momentin* soveltamisedellytysten tulkintaan. Kun RVA 15 §:n 2 momentin ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin edellytykset ovat samat, ratkaisulla ehkä on jonkinlaista ennakkopäätösarvoa myös jälkimmäisen säännöksen soveltamiseen nähden. Sitä, että ratkaisulla on KKO:n kannanottona ennakkopäätösarvoa vain ratkaisun otsakkeessa mainitussa oikeuskysymyksessä, puoltaa osaltaan sen HO:ssa saama osittainen lainvoima (vain syyttäjä haki muutosta HO:n päätökseen).

KKO 1972 II 52 on otsikoitu vuosikirjassa seuraavasti: Kun syytetty oli yhdellä teolla syyllistynyt useampiin rikoksiin, ei syyttäjällä, joka vaati rangaistusta yhdestä kysymyksessä olevista rikoksista, katsottu olevan oikeutta RVA 15.2 §:n nojalla jättää ajamatta syytettä muista.

Tapausselosteen mukaan syytteessä ollut virallinen syyttäjä A oli käsiteltäessä 21. 4. 1969 KO:ssa B:tä ja C:tä vastaan ajettua syytejuttua vaatinut B:lle ja C:lle rangaistusta vain varomattomuudesta liikenteessä, vaikka asiakirjoista oli käynyt selville, että syytteen nostamiseen johtaneessa liikenneonnettomuudessa olivat

---

[20] Samalla jätettiin tuomitsematta rikoksen tekemiseen välttämätön toinen osapuoli — hänet naineen kihlaamisesta, johon on tullut makaaminen lisäksi. Tästä rikoksesta säädetty rangaistus on kuritushuonetta tai vankeutta enintään 2 vuotta (RL 19: 4.2 ja 6).

D saanut surmansa ja E ja F saaneet vaikeita ynnä G ja H kumpikin vaikeaa vähäisempiä ruumiinvammoja. Koska A virallisena syyttäjänä oli vastoin RVA 15 §:ää laiminlyönyt tehdä jutussa rangaistusvaatimukset B:tä vastaan myös kuolemantuottamuksesta sekä kahdesta vaikean ja yhdestä vaikeaa vähäisemmän ruumiinvamman tuottamuksesta ynnä C:tä vastaan myös kuolemantuottamuksesta sekä yhdestä vaikean ja kahdesta vaikeaa vähäisemmän ruumiinvamman tuottamuksesta, kanneviskaali oli vaatinut A:n tuomitsemista RL 40: 21:n nojalla rangaistukseen taitamattomuudesta virallisena syyttäjänä tehdystä virkavirheestä.

Itä-Suomen HO katsoi selvitetyksi, että A oli jättäessään syyttämättä B:tä ja C:tä virkasyytekirjelmässä selostetuista kuolemantuottamuksesta sekä E:lle aiheutuneen vaikean ruumiinvamman tuottamuksesta ynnä B:tä F:lle aiheutuneen vaikean ruumiinvamman tuottamuksesta, RVA 15.1 §:n huomioon ottaen, syyllistynyt varomattomuudesta virheelliseen menettelyyn. Siltä osin, oliko RL 21: 11.2:ssa, sellaisena kuin se oli voimassa ennen 1. 1. 1970, rangaistavaksi säädettyä vaikeaa vähäisemmän ruumiinvamman tuottamusta pidettävä RVA 15.2 §:ssä tarkoitettuna vähäpätöisenä rikoksesta ja oliko B:llä viimeksi sanotussa lainkohdassa mainituilla perusteilla niin ollen ollut oikeus jättää ajamatta syytettä G:lle ja H:lle aiheutuneiden vammojen tuottamuksista, oli tulkinnanvarainen, HO katsoi, ettei B jättäessään G:lle ja H:lle aiheutuneiden vammojen tuottamuksesta syytteen nostamatta ollut syyllistynyt virkavirheeseen. Sen vuoksi HO, hyläten virkasyytteen viimeksi sanotulta osaltaan kokonaan ja muutoin enemmälti, RL 40: 21.1:n nojalla tuomitsi B:n varomattomuudesta virallisena syyttäjänä tehdystä virkavirheestä saamaan varoituksen.

Kanneviskaalin haettua muutosta päätökseen KKO äänin 3 (OikN:t Ekholm, Kyrö ja Heinonen) — 2 (OikN:t Lampi ja Schwindt) katsoi tosin, että virallisen syyttäjän harkitessaan oliko rikos RVA 15.2 §:ssä tarkoitetussa mielessä vähäpätöinen oli arvosteltava syytetyn menettelyä kokonaisuutena ja ettei B:n niin ollen olisi pitänyt jättää ajamatta syytettä myöskään G:lle ja H:lle aiheutuneiden vaikeaa vähäisempinä pidettyjen vammojen tuottamuksista. Kun mainittu säännös kysymyksen ollessa yhdellä teolla tehdyistä rikoksista kuitenkin oli tulkinnanvarainen, KKO näillä ja HO:n muutoin lausumilla perusteilla katsoi, ettei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n päätöstä. Eri mieltä olleista oikeusneuvoksista toinen (Lampi) katsoi, ettei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n päätöstä. Toinen (Schwindt) katsoi KKO:n päätöksestä ilmenevin perustein ja ottamalla huomioon, että B oli tyytynyt HO:n päätökseen, ettei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n päätöstä.

Esillä olevan 1-jakson kannalta tapauksessa on kiintoisinta ehkä se, että Itä-Suomen HO:n mielestä oli tulkinnanvaraista vain se, soveltuuko RL 21 luvun 11 §:n 2 momentissa tarkoitettu vaikeaa vähäisemmän ruumiinvamman tuottamus RVA 15 §:n 2 momentissa tarkoitetuksi vähäpätöiseksi rikokseksi. Tästä rikoksesta säädetty rangaistus oli sakkoa. Vastaava tulkinnanvaraisuus ei HO:n käsityksen mukaan koskenut vaikean ruumiinvamman tuottamusta kuolemantuottamuksesta puhumattakaan: niitä ei ole pidettävä RVA 15 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla vähäpätöisinä. Edellisestä rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus oli 31. 12. 1969 saakka enintään yhden vuoden vankeus ja jälkimmäisestä

enintään kolmen vuoden vankeus (RL 21: 10). Ratkaisuselosteen mukaan HO:ssa asetettu kysymys oli, ovatko mainitut rikokset *lajiltaan* RVA 15 §:n 2 momentin vähäpätöisyysedellytyksen täyttäviä.

KKO hyväksyi puheena olevalta osalta HO:n perustelut, mutta katsoi virheelliseksi — joskin virheellisyydeltään tulkinnanvaraiseksi eikä siten rangaistavaksi — menettelyksi senkin, ettei virallinen syyttäjä ollut syyttänyt vaikeaa vähäisempien ruumiinvammojen tuottamuksista. Niin sen vuoksi, että virallisen syyttäjän on RVA 15 §:n 2 momentin soveltuvuutta (rikoksen vähäpätöisyyttä) harkitessaan arvosteltava *syytetyn menettelyä kokonaisuutena*. Esillä olleessa tapauksessa (sen otsakkeen mukaan) tämä merkitsi sitä, ettei yhdellä teolla tehdyistä rikoksista olisi saanut jättää jostakin muttei kaikista syyttämättä.

Selostettua KKO:n ratkaisua edeltäneestä alioikeus- ja hovioikeuskäytännöstä on liitteessä 3 olevan taulukon perusteella todettavissa, että vuonna 1967 jätettiin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla tuomitsematta viidestä ja seuraavana vuonna yhdestä kuolemantuottamuksesta. Yhdellä teolla tehdyistä varomattomuudesta liikenteessä ja vaikean ruumiinvamman tai kuolemantuottamuksesta jätettiin kumpanakin vuonna tuomitsematta yksi henkilö. — Mainittakoon, että oikeuskanslerin virallisille syyttäjille RVA 15 §:n 2 momentin soveltamisesta vuonna 1970 antamien ohjeiden mukaan kuoleman tai vaikean vamman tuottamusta voidaan tuskin koskaan pitää vähäpätöisenä rikoksena.[21]

2. Minkälaisia ovat olleet niitä rikoksia koskevat yksittäistapaukselliset olosuhteet, joista on jätetty tuomitsematta?[22]

a. Oikeustapausselosteiden ryhmittelystä

Olen omaksunut oikeustapausselosteiden ryhmittelyn pohjaksi edellä (7 §.IV.1.a) esittämäni asetelman *a*. Tämän mukaisesti pyrin tarkastelemaan erikseen rikokseen suoranaisesti liittyviä (oikeudenvastaista tekoa tai rikoksentekijän syyllisyyttä koskevia) ja rikokseen suoranaisesti liittymättömiä yksittäistapauksellisia olosuhteita. Tämän ryhmittelyn suhde

---

[21] *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 42).

[22] Seuraavassa esitettävään nähden sisältävät kiintoisaa vertailuaineistoa edeltänyt, RL 3: 5.2:n soveltamistapauksia käsittävä jakso 7 §.IV.4.e3 ja *Jaatisen* (1968) tutkimus. Jaatinen on selvittänyt alisyyttäjien RVA 15.2 §:ään perustamia syyttämättä ja alioikeuksien RL 3: 5.3:een perustamia tuomitsematta jättämisiä kaupunginviskaalien ja nimismiesten oikeuskanslerinvirastolle v:lta 1967 lähettämien tietojen mukaan. Yksittäistapauksellisia olosuhteita tutkimuksessa kuvataan lähinnä vain syyttämättäjättämistapausten osalta. Ks. myös *Lindholm* 1968,

RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin edellytysten sisältöön on yllä (8 §.II—III) esittämieni alustavien tulkintasuositusten mukaan seuraava. Rikoksen vähäpätöisyyttä koskeva edellytys määrittää muita rikokseen suoranaisesti liittyviä seikkoja paitsi niitä rikoksentekijän syyllisyyttä koskevia, joita anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä koskeva edellytys kattaa. Yleistä etua koskevan edellytyksen täyttymistä harkittaessa taas on kiinnitettävä huomiota etenkin rikokseen suoranaisesti liittymättömiin seikkoihin.

Mainitunlaisen ryhmittelyn omaksuminen sen sijasta, että olisin yrittänyt tarkastella tapausten piirteitä RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisedellytysten järjestyksessä, on johtunut osaksi periaatteellisista ja osaksi käytännöllisistä syistä. Tätä käsittelytapaa noudatettaessa voidaan esillä olevaa oikeustapausten analyysijaksoa (II) verrata NuorRikL 3—4 §:n ja TLL 9 a §:n 1 momentin soveltamista koskeviin vastaaviin jaksoihin (III—IV) helpommin kuin sanottua toista käsittelytapaa noudatettaessa. Jälkimmäisen tavan tunnollinen noudattaminen olisi tuomitsematta jättämistä koskevien perustelujen puutteellisuuden tai niukkuuden vuoksi ollut työläämpää ja epävarmempaa kuin tässä omaksutun tavan noudattaminen.

Etenen analyysissa siten, että teen kussakin jaksoista b—d selkoa sellaisista tapauksista, joiden taustana *ratkaisun perusteluista tai niistä muuten pääteltävän mukaan* on erityisen voimakkaasti ollut asianomaisessa jaksossa käsitellyn kaltaisia seikkoja (oikeudenvastaista tekoa, tekijän syyllisyyttä tai rikokseen suoranaisesti liittymättömiä seikkoja). Seuraavassa e-jaksossa käsittelen edellisissä jaksoissa mainitsemattomien tapausten piirteitä.

Jotta olisi mahdollista muodostaa käsitys kunkin yksittäisen oikeustapauksen tuomitsemattajättämisratkaisuun vaikuttaneista seikoista käymättä kaikkia jaksoja läpi, olen selostanut tapaukset kokonaisuudessaan siinä jaksossa, jossa niistä ensiksi tulee puhetta. Tästä menettelystä aiheutuu sen vuoksi vain vähän toistoa, että tuomitsematta jättämiseen on

---

540 ss., jossa tehdään selkoa KKO:n sekä Turun ja Helsingin HO:n RL 3: 5.3:n soveltamiskäytännöstä v:ilta 1967—1968; sekä *Lehtonen* 1972, 114 ss., jossa selostetaan KKO:n sekä Turun ja Vaasan HO:n saman lainkohdan soveltamista koskevaa käytäntöä v:ilta 1967—1972 (lähinnä v:ilta 1970—1971).

Ruotsalaisesta syyttämättä- ja tuomitsemattajättämiskäytännöstä vv. 1965—1966 ks. *Cars* 1967, 328 ss., sekä v:a 1960 edeltäneestä syyttämättäjättämiskäytännöstä *Elwing* 1960, 213 ss. ja 355 ss.

harvoin näyttänyt erityisen vahvasti vaikuttaneen useaan mainituista jaksoista kuuluva seikka.

b. Tapauksista, joissa oikeudenvastaiseen tekoon liittyvät seikat näyttävät erityisen voimakkaasti vaikuttaneen tuomitsematta jättämiseen

b1. Aiemmin mainitun mukaisesti on korkeimman oikeuden käytännössä otettu RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltuvuuteen kantaa lähinnä vain *virkamiehen* — etenkin *alituomarin* — *tuottamuksellista virkarikosta* koskevissa tapauksissa. Sanotun oikeusasteen vuosikirjoissa on julkaistu selosteet kahdesta seuraavassa käsiteltävistä tapauksista.

Otsakkeiden *KKO 1968 II 93* ja *1970 II 70* mukaan alituomarin virheellistä menettelyä, joka oli johtanut siihen, että *syytetty oli joutunut kärsimään säädettyä ankaramman sakkorangaistuksen* tai sakkorangaistuksen, jota hänelle lain mukaan ei olisi voitu tuomita, ei pidetty vähäpätöisenä rikoksena. Edellisen ratkaisun lopputulokseen päädyttiin äänin 4 (OikN:t *Kekomäki, Eskola, Hakala ja Heikola) — 1 (OikN Schwindt)* ja jälkimmäisen äänin 3 (OikN:t *Laakso, Lampi ja Ailio)* — 2 (OikN:t *Kyrö ja Schwindt).*

Samanlaiseen lopputulokseen on päädytty myös äskettäisessä äänin 4 (OikN:t *Ekholm, Modeen, Jalanko ja Heinonen)* — 1 (OikN *Schwindt)* annetussa ratkaisussa *KKO p 10. 8. 1973 taltio 1413:* alituomarin siihen johtanutta virheellistä menettelyä, että syytetty oli joutunut kärsimään sakkorangaistuksen, jota hänelle lain mukaan ei olisi saanut tuomita, ei ollut pidettävä vähäpätöisenä rikoksena.

Kaikissa kolmessa tapauksessa vähemmistö olisi pysyttänyt HO:n päätöksen, ensiksi mainitussa Helsingin HO:n ja viimeksi mainituissa Itä-Suomen HO:n. HO:t olivat jättäneet RL 3: 5.3:n nojalla tuomitsematta, Helsingin HO ja viimeksi mainitussa tapauksessa Itä-Suomen HO äänestyksen jälkeen. Helsingin HO:ssa yksi jäsen olisi tuominnut virkasyytteen kohteen saamaan varoituksen.[23] Itä-Suomen HO:ssa yksi jäsen olisi esittelijän ehdottaman mukaisesti tuominnut varoitukseen ja yksi jäsen syyteoikeuden vanhentumista koskevan kysymyksen tulkinnanvaraisuuden vuoksi hylännyt syytteen.

[23] Helsingin HO:n päätöksen takana olevan enemmistön muodostivat sittemmin OikN:iksi nimitetyt *Saarni-Rytkölä* ja *Halttunen.*

Tapauksen KKO 1968 II 93:n piirteet ovat seuraavat. Syytettynä ollut 17-vuotias oli v. 1961 tuomittu KO:ssa RL 3: 2:ta soveltamatta RL 42: 7:n nojalla rauhan häiritsemisestä yleisellä paikalla 25:een 400 vanhan markan määräiseen päiväsakkoon eli maksamaan sakkoa 10 000 vanhaa markkaa, vaikka hänelle olisi saanut sakkorangaistusta käytettäessä määrätä enintään 3/4 RL 42: 7:ssä säädetystä 30 päiväsakon suuruisesta kovimmasta rangaistuksesta. Kovin rangaistus olisi siis saanut olla 21 päiväsakkoa, joten KO:n vahvistamaa päiväsakon rahamäärää käytettäessä syytetty oli joutunut maksamaan 1 600 vanhaa markkaa liikaa sakkoa.

Helsingin HO perusteli tuomitsemattajättämispäätöstä mm. näin: »... kun virheellinen päätös oli oikaistu ja M. oli korvannut K:lle tämän M:n virheellisen menettelyn johdosta kärsimän vahingon ...»

KKO:ssa jutun esitellyt (Ukkonen) perusteli päätöksen lopputulosta toisin kuin jaoston jäsenet. Hänen mielestään koska virheellisestä menettelystä oli ollut seurauksena, että syytetty oli joutunut kärsimään ankaramman sakkorangaistuksen kuin hänelle lain mukaan olisi voitu tuomita ja kun yleisen edun niin ollen oli katsottava vaativan rangaistuksen tuomitsemista, virkasyytteen kohde oli tuomittava saamaan varoitus.[24]

KKO 1970 II 70:ssä oikeusneuvosmies oli 30. 9. 1965 antamallaan rangaistusmääräyksellä tuominnut syytetyn RL 43: 6.1:n nojalla 12. 9. 1964 tapahtuneesta juopumuksesta 40 päiväsakkoa vastaavaan 40 markan sakkoon vaikka rikoksen syytteeseenpano oli rangaistusmääräystä annettaessa vanhentunut (syytteeseenpano-oikeus oli rauennut vuoden kuluttua rikoksen tekemisestä). KKO oli poistanut virheellisen päätöksen, ja lääninkonttori oli palauttanut virheellisesti tuomitulle tämän maksaman sakon. Hänellä ei ollut virkasyytejuttua käsiteltäessä asiassa vaatimuksia.

Tapauksessa KKO p 10. 8. 1973 taltio 1413 otettiin kanta täsmälleen samanlaisessa oikeuskysymyksessä kuin KKO 1970 II 70:ssä. Siinä tuomiokunnan tuomari oli 31. 12. 1969 antamallaan rangaistusmääräyksellä tuominnut syytetyn TLA 16.6 ja 31.1 §:n sekä TLL 6.1 §:n nojalla 14. 12. 1968 tapahtuneesta varomattomuudesta liikenteessä 20 päiväsakkoa vastaavaan 40 markan sakkoon, vaikka rikoksen syytteeseenpano oli rangaistusmääräystä annettaessa vanhentunut. Virheellisesti tuomittu oli kuollut, ennen kuin KKO ehti poistaa virheellisen päätöksen. Lääninkonttori oli antanut määräyksen maksaa sakkoa vastaavan summan kuolleen oikeudenomistajille.

Selostettujen ratkaisujen perusteluista lienee tehtävissä sellainen vastakkaispäätelmä, ettei syytetyn tuomitseminen alioikeudessa sanotunlaiseen seuraamukseen vielä välttämättä ole rikoksen vähäpätöiseksi katsomisen estävä seikka. Vahingon aiheutuminen syytetylle voi estyä siten, että virheellistä seuraamusta koskeva päätös kumotaan tai muutetaan varsinaisen muutoksenhaun johdosta taikka poistetaan tai oikais-

[24] Samansuuntaisesti lausui muutoksenhakukirjelmässään myös vt. kanneviskaali *Svinhufvud*.

taan ylimääräisen muutoksenhaun johdosta, *ennen kuin* syytetty on aloittanut suorittaa lainvastaisesti tuomittua seuraamusta tai sen osaa.[25]

Nimenomaista tukea tällaiselle käsitykselle on saatavissa tapauksesta *KKO p 20. 6. 1972 taltio 1208* (OikN:t *Modeen, Sundberg, Varhiala, Olsson ja Mälkki).* Siinä syytetty oli alituomarin virheellisen menettelyn seurauksena lainvoimaisesti tuomittu lievästä pahoinpitelystä, jonka ei ollut todettu tapahtuneen erittäin raskauttavien asianhaarojen vallitessa, rikoksen uusijana, vaikka sovelletusta säännöksestä (RL 21: 12.1:stä; L:ssa 3. 12. 1948/827) säädetty rangaistus oli RL 6 luvun 2 §:ssä edellytetyin tavoin vähintään kuusi kuukautta vapausrangaistusta vain pahoinpitelyn tapahduttua erittäin raskauttavien asianhaarojen vallitessa.

Sanotussa tapauksessa KKO p 20. 6. 1972 taltio 1208 KKO oli apulaisoikeuskanslerin esityksestä oikaissut virheellistä päätöstä siten, että se oli tuominnut syytetyn lievästä pahoinpitelystä RL 6: 1:tä soveltaen 20 päiväksi vankeuteen. KO:n tuomitsema rangaistus oli kuukausi vankeutta. Syytetylle ei ollut ehtinyt aiheutua virheellisestä menettelystä vahinkoa, koska hänet oli määrätty menettämään ehdonalainen vapautensa ja hänet oli hänen ollessaan suorittamassa jäännösrangaistusta ja lisäksi tuomittua kuukauden vankeusrangaistusta päästetty heti laissa (RTA 2: 16.4; L:ssa 1. 4. 1966/203) säädetyn ehdottoman vähimmäisrangaistuksen suorittamisen jälkeen ehdonalaiseen vapauteen (KKO:n purkupäätös annettiin syytetyn ollessa uudelleen ehdonalaisessa vapaudessa). — Helsingin HO oli äänestyksen jälkeen päätynyt syytteen hylkäävään tulokseen. Perustelujen mukaan oli tulkinnanvaraista, mikä oli katsottava RL 21: 12.1:ssä tarkoitetuksi ankarimmaksi rangaistukseksi. Yksi jäsen oli varoitukseen tuomitsemisen ja yksi jäsen tuomitsematta jättämisen kannalla.[26]

Mainittakoon, että ylin oikeusaste oli ratkaisussa KKO p 23. 3. 1972 taltio 737, äänin 3 (OikN:t Kuhlefelt, Jalanko ja Grönqvist) — 2 (OikN:t Ailio ja Elfving), samanlaista oikeuskysymystä käsiteltäessä rangaistukseen tuomitsemisen kannalla; vähemmistö olisi jättänyt tuomitsematta. Virkasyytteen kohteen valituksesta KKO pysytti Itä-Suomen HO:n päätöksen, jossa KO:n pj. oli tuomittu saamaan varoitus sellaisesta virheellisestä menettelystä, että syytetty oli KO:ssa tuomittu rikoksen uusijana kahdesta RL 21: 12.1:ssä tarkoitetusta vähäisen vamman aiheuttaneesta pahoinpitelystä, vaikkei asianhaarojen ollut todettu olleen erittäin raskauttavia. Tässäkin tapauksessa KKO oli apulaisoikeuskanslerin esityksestä oikaissut virheellistä päätöstä siten, että se oli tuominnut syytetyn kahdesta vähäisen vamman aiheuttaneesta pahoinpitelystä kummastakin 2 kuukaudeksi 15 päiväksi vankeuteen eli rangaistukset yhdistettyinä 4 kuukaudeksi vankeuteen. KO:n

---

[25] Selostetuissa ratkaisuissa KKO:n purkupäätös ei ollut ehtinyt estämään lainvastaisen seuraamuksen täytäntöönpanoa.

[26] Tavanmukaisten äänestyssääntöjen mukaan HO:n päätökseksi olisi tullut tuomitsematta jättäminen. Ks. *Tirkkonen* 1972 b, 419.

tuomitsemat rangaistukset olivat 3 kuukautta vankeutta eli rangaistukset yhdistettyinä 4 kuukautta 15 päivää vankeutta. Syytetylle ei ollut ehtinyt aiheutua virheellisestä menettelystä vahinkoa, koska hän oli ennen purkupäätöksen antamista suorittamassa todetun 4 kuukauden vankeuden lisäksi muita vapausrangaistuksia.[27]

Se, että virheellisen menettelyn katsotaan aiheuttaneen virkarikoksen asianomistajalle virheellistä päätöstä koskevaan muutoksenhakuun liittyvien *oikeudenkäyntikulujen luonteista vahinkoa, ei* tapauksesta *KKO p 24. 1. 1974 taltio 3527/73* (OikN:t *Ekholm, Modeen, Salervo, Halttunen ja Olsson)* pääteltävän mukaan estä virkarikoksen pitämistä vähäpätöisenä. Tapaus valaisee siihen liittyvää rajanvetoa, jättääkö virkavirheestä tuomitsematta vai tuomitako varoitukseen.

KKO pysytti kanneviskaalin ja liikemies A:n jutussa tekemän valituksen johdosta Itä-Suomen HO:n päätöksen siltä osin, kuin siinä oli jätetty kaksi virkamiestä, B ja C, — toinen lääninhallituksen ja toinen valtiovarainministeriön — tuomitsematta seuraavasta virheellisestä menettelystä. He olivat virkatoiminnallaan myötävaikuttaneet siihen, että liikemies A oli lainvastaisesti todettu maksuvelvolliseksi ja asetettu konkurssiin jo vanhentuneista veroista. Itä-Suomen HO:sta poiketen KKO ei jättänyt tuomitsematta sen KO:n pj:aa D:tä, jonka päätöksellä A:n omaisuus oli määrätty luovutettavaksi konkurssiin mm. sanotuista veroista. — Päätöksestä ilmenee, että A oli KO:ssa vastustanut konkurssiin asettamista kyseisten verojen vanhentumisen perusteella ja että Itä-Suomen HO oli A:n valituksesta kumonnut KO:n päätöksen ja hylännyt konkurssihakemuksen (tämän päätöksen KKO oli pysyttänyt). Em. virkamiesten virheellisestä menettelystä ei katsottu aiheutuneen A:lle muuta vahinkoa kuin siitä johtuneet oikeudenkäyntikulut (200 markkaa), että A oli valittanut KO:n päätöksen johdosta. Päätöksessä lausutaan, että nämä kulut HO oli jo konkurssiinasettamispäätöksen kumotessaan velvoittanut valtiovarainministeriön korvaamaan.

Myös *hovioikeuksien* virkarikosasiain käytännöstä voidaan osoittaa siihen kannan ottavia ratkaisuja, että alituomari on tuominnut syytetyn virheellisesti seuraamukseen, johon syytettyä ei lain mukaan olisi saanut

[27] Juttujen asiakirjoista päätellen ratkaisujen lopputulosten erilaisuuden (osa)selitys on ehkä se, että KKO:n p:llä 20. 6. 1972 tuomitsematta jätetty kihlakunnantuomari oli virkasyytejutun vireillä ollessa pyynnöstä saanut virkaeron 70-vuotiaana vanhuuseläkkeelle siirtymistä varten; p:llä 23. 3. 1972 varoitukseen tuomittu oli KO:ssa määrättynä pj:na toiminut HO:n auskultantti.

Kummankin jutun esittelijä oli sama *(Hiidensalo)* KKO:ssa.

tuomita. Seuraavassa selostettavista tapauksista kahdessa (1a ja 2) on tuomitsematta jättämistä perusteltu sillä, ettei alituomarin virheellisestä menettelystä ollut *aiheutunut syytetylle tai muulle vahinkoa.* Samanlaista perustelua on käytetty alituomarin muunlaista virheellistä menettelyä koskevassa jutussa (1b).

Kahdesta päätöksestä (1c—d) ilmenevän mukaan niissä jätettiin tuomitsematta, vaikka syytetty oli ehtinyt suorittaa hänelle haitallisella tavalla lainvastaisen seuraamuksen. Kummassakin tapauksessa virkasyytteen kohteena oli sama kihlakunnantuomari, ja molemmilla kerroilla hän oli ratkaisuselosteen mukaan jo ennen syytteen nostamista korvannut asianomistajille aiheuttamansa taloudellisen vahingon. Virkasyytejuttujen vireillä ollessa hän oli saanut virkaeron siirtyäkseen 70 vuotta täyttäneenä eläkkeelle.[28]

(1) *Vaasan HO*

(a) *p 23. 9. 1969 taltio 543.* Syytetyt oli tuomittu lainvastaisesti menettämisseuraamuksiin. — Ote päätöksen perusteluista: »... koska tekoa sen johdosta, ettei siitä, Korkeimman oikeuden oikaistua ... antamillaan päätöksillä puheena olevat, raastuvanoikeuden julistamat virheelliset päätökset, ole koitunut sen mukaan, mitä asiassa on käynyt ilmi, kenellekään vahinkoa, on pidettävä vähäpätöisenä ...»

(b) *p 16. 1. 1970 taltio 1117.* Vangitulle syytetylle oli jätetty virheellisesti ilmoittamatta jutun jatkokäsittelyn tarkka päivämäärä ja samalla oli laiminlyöty ottaa huomioon RVA 26.3 §:ssä säädetty 14 vuorokauden määräaika. — Ote päätöksen perusteluista: »... laiminlyöntiä on pidettävä vähäpätöisenä sen vuoksi, ettei siitä ole aiheutunut N:lle, kun hän on ollut samanaikaisesti vangittuna myös muiden rikosten johdosta, vahinkoa ...»

(c) *p 20. 1. 1970 taltio 1092.* KO:n pj. oli laiminlyönyt tehdä tyytymättömyyden ilmoittamisesta merkinnän lääninhallitukselle täytäntöönpanoa varten lähetettävään sakkoluettelon otteeseen. Tästä laiminlyönnistä oli johtunut, että syytetylle tuomittu rangaistus oli pantu täytäntöön ulosmittaamalla sakko (40 markkaa) ja todistajanpalkkio (34,50 markkaa), vaikkei päätös ollut ollut lainvoimainen.

---

[28] Jälkimmäisen päätöksen antopäivänä sama kihlakunnantuomari tuomittiin RL 40: 21:n nojalla saamaan varoitus sen vuoksi, että hänen pj:na ollessaan KO oli tuominnut kaksi syytettyä muun ohella väkijuomain luvattomasta hallussapidosta alle 21-vuotiaana, vaikka rikosten syyteoikeus oli vanhentunut. KKO oli jutussa purkanut ja poistanut po. päätöksen osan. Ks. *Vaasan HO p 12. 5. 1970 taltio 300.*

(d) *p 12. 5. 1970 taltio 301.* Tuomiokunnan tuomari oli vv. 1965—1966 vahvistetuilla rangaistusmääräyksillä tuominnut RL 42: 7:ssä tarkoitetusta rikoksesta A:n 50 ja B:n RL 3: 2:ta soveltaen 30 1,50 markan määräiseen päiväsakkoon, eli 75 ja 45 markan sakkoihin, vaikka RL 42: 7:n mukaan saatiin sakkorangaistuksena tuomita enintään 30 päiväsakkoa. Siten A ja 15—17-vuotias B oli tuomittu ankarampaan sakkorangaistukseen kuin laki salli. KKO oli oikaissut rangaistusmääräykset, A:n osalta 30 ja B:n osalta 20 päiväsakoksi.[29]

(e) *p 2. 6. 1970 taltio 496.* KO oli tuominnut todistajaksi haastetun esteettömästä poissaolosta oikeudesta sakkoon, vaikkei niin olisi saanut menetellä KO:n otettua todistajan poissaolosta huolimatta syytteen lopullisesti tutkittavakseen. Virkasyytteen kohteena olleen KO:n pj:n hakemuksesta KKO oli purkanut ja poistanut päätöksen po. osan.

(2) *Turun HO p 14. 8. 1970* (OKa 1970, 63 s.). Syytetty oli tuomittu rangaistukseen teosta, joka ei ole Suomen oikeuden mukaan rangaistava (syytetty oli kuljettanut Suomen ulkopuolella moottoriajoneuvoa ilman asianmukaista lupaa). — Ote päätöksen perusteluista: »... jääneen näyttämättä, että kysymyksessä olleesta virheellisestä menettelystä, jonka Korkein oikeus oli ennen sen täytäntöönpanoa N:n (virkasyytteen kohteen) hakemuksesta purkanut ja poistanut, olisi aiheutunut K:lle vahinkoa . . .»

Edeltäneissä ratkaisuissa tarkoitettu rangaistus ei ole ollut ainoastaan abstraktisesti vaan myös selvästi konkreettisesti syytetylle haitallisella tavalla lainvastainen. Mainitsen seuraavassa erikseen kolmesta tapauksesta, joissa rangaistussäännösten virheellinen soveltaminen on koitunut *syytetyn haitaksi* ainakin rangaistusta *in abstracto* tarkasteltaessa, mutta joissa samaan konkreettiseen rangaistukseen olisi säädetyn asteikon mukaan ollut luvallista päätyä säännöksiä oikeinkin sovellettaessa. Kahden tapauksen (1 ja 3) perusteluissa viitataankin siihen, ettei syytettyä ollut tuomittu laissa säädettyä ankarampaan rangaistukseen. Samoin kahden tapauksen (1—2) perusteluissa todetaan päätöksen oikaisemista ja seurauksista.

(1) *Helsingin HO p 8. 9. 1967 taltio 77.* Syytetty oli tuomittu rikoksen uusijana, vaikkei niin olisi pitänyt tehdä rikoksesta säädetyn rangaistuksen ja hänen vähentyneen syyntakeisuutensa huomioon ottaen. — Ote päätöksen perusteluista: »... joskaan häntä ei ole tuomittu edellä kerro-

[29] HO:n päätöksen perusteluissa lausutaan mm., ettei yleinen siihenkään nähden, että v. 1969 muutetun RL 2: 4:n mukaan suurin sakko on oleva 120 päiväsakkoa silloin, kun laissa on sakkorangaistukselle säädetty erityinen enimmäismäärä, vaadi rangaistukseen tuomitsemista.

tusta rikoksestaan ankarampaan rangaistukseen kuin laki sallii ... ja kun virheellinen päätös on oikaistu ja T. ei ole esittänyt asian johdosta vaatimuksia ...»

(2) *Vaasan HO p 18. 7. 1969 taltio 535.* Syytetty oli tuomittu jatketusta luvattomasti hankittujen väkijuomien hallussapidosta, vaikka hallussapidon olisi pitänyt sisältyä syytetyn syyksi luettuun tavanomaiseen väkijuomien luvattomaan myyntiin. — Ote perusteluista: »... koska varomattomuutta sen johdosta, ettei siitä ole, Korkeimman oikeuden purettua ja poistettua ... raastuvanoikeuden julistaman, puheena olevan päätöksen siltä osin kuin K. oli sillä tuomittu virheellisesti ..., ehtinyt aiheutua kenellekään vahinkoa, on pidettävä vähäpätöisenä ...»

(3) *Itä-Suomen HO p 3. 11. 1970 taltio 798/70.* Alle 18-vuotias syytetty oli tuomittu esteettömästä poissaolosta sakkoon nojautumatta päätöksessä RL 3: 2:een. HO:n päätöksen perustelujen mukaan oli rikoksen vähäpätöisyyteen vaikuttavana seikkana otettava huomioon, ettei syytettyä ollut tuomittu laissa säädettyä ankarampaan rangaistukseen.[30]

Hovioikeuksien ratkaisuja koskevaan aineistooni sisältyy joitakin sellaisia virkarikosjuttuja, joissa *virkamiehen virheellisestä menettelystä* on *aiheutunut* sen kohteelle muunlaista kuin edellä puheena olleen kaltaista *taloudellista vahinkoa.* Selostettavista ratkaisuista kahdessa (1b ja 2) on itse virheellisestä menettelystä katsottu syntyneen virkarikoksen kohteelle vahinkoa, joka virkarikoksesta tuomittu on velvoitettu hänelle korvaamaan. Kahdessa tapauksessa (1a ja 1c) on tällaisena vahinkona pidetty asianomistajalle asian hoitamisesta johtuneita asianajo- tai muita kuluja.

(1) Vaasan HO

(a) p 12. 10. 1971 taltio III/175. Vt. nimismiehen ulosottomiehenä antaman määräyksen nojalla autoilijalta oli virheellisesti ulosmitattu ulosottoviranomaisen hallussa aikaisempien, lainvastaisina kumottujen ulosmittausten perusteella olleista ajotuloista 3 042,44 markkaa, vaikka vt. nimismiehen tieten näiden varojen kaksi aikaisempaa ulosmittausta oli lainvoimaisesti kumottu. Vt. nimismies tuomittiin suorittamaan autoilijalle 175,70 markkaa vahingonkorvausta yhteisvastuullisesti kahden muun jutussa virheelliseen menettelyyn syylliseksi katsotun kanssa. — Nämä kaksi muuta (nimismies ja vt. poliisitarkastaja) tuomittiin saamaan varoitus. Vt. nimismies oli toiminut vt. poliisitarkastajan antaman virheellisen neuvon mukaisesti.

---

30 Ks. myös *Itä-Suomen HO p 11. 9. 1970 taltio 799/70,* jossa toisena siihen vaikuttavana seikkana, ettei KO:n pj:n menettelyä soveltaa virheellisesti RL 6: 1:tä pidetty rangaistavana virkavirheenä, mainitaan seuraava: syytettyjä ei ollut tuomittu ankarampiin rangaistuksiin kuin heille lain mukaan on voitu määrätä (toinen seikka oli se, että HO oli varsinaisen muutoksenhaun johdosta oikaissut virheellisen päätöksen).

(b) p 7. 11. 1972 taltio III/217. Nimismies oli ulosottomiehenä kiinteän omaisuuden pakkohuutokaupan toimitettuaan jättänyt jako-osuudesta osan tilittämättä A:lle, jonka saatavasta ulosmittaus oli toimitettu. Ulosmittauksen kohteen B:n puolestaan lähetettyä nimismiehelle täytäntöönpantaviksi kaksi hänellä A:ta vastaan olevaa suoritustuomiota nimismies oli tuomioiden täytäntöönpanemiseksi tehnyt A:lle tilittämättä olleiden varojen ulosmittausta tarkoittavan merkinnän nimismiespiirissä olleille asiakirjoille ottamatta huomioon, mikä määrä siitä oli laskettava A:n hyväksi. Tästä nimismiehen menettelystä aiheutui, että hänen asiaintilasta tietämätön viransijaisensa oli erehtynyt luovuttamaan po. varat kokonaan B:lle ja että A:lle oli aiheutunut tilittämättä ollutta pääomaa vastannut vahinko (2 098,81 markkaa).

(c) p 9. 11. 1973 taltio I/330. KO:n pj. oli laiminlyönyt lykätyssä velkomusasiassa lähettää vastaajan pyynnöstä tälle asiaa koskevan otteen KO:n pöytäkirjasta ennen oikeudenkäyntitilaisuutta, johon jutun käsittely oli lykätty.

(2) Helsingin HO p 15. 5. 1973 taltio 1366. Tuomiokunnan tuomari oli lainhuudatusasiain arkistokäsittelyssä myöntäessään lainhuudon tonttiin, arvioituaan vaihtokirjassa mainitun omaisuuden arvoksi 60 385 markkaa, määrännyt vaihtokirjan varustettavaksi 6 %:n mukaan 3 623,15 markan leimamerkein, vaikka leimaveroa määrättäessä olisi tullut ottaa huomioon vain lainhuutoa hakeneiden saaman tontin arvo eikä vaihtokirjassa mainittua koko omaisuutta. Tämän virheellisen menettelyn johdosta lainhuudon hakijat olivat joutuneet maksamaan 3 208,95 markkaa liikaa leimaveroa,

Seuraavassa selviteltävissä tapauksissa alioikeuden lainvoimaiseksi tullut virheellinen päätös tai alituomarin *virheellinen menettely ei* ole ollut *syytetylle haitallisella tavalla lainvastainen,* niin kuin se on ollut yllä esiin tuoduissa tapauksissa. Ainakaan syytetylle mahdollisesti aiheutunutta vahinkoa koskeva kysymys ei ole muodostunut virkasyyteasiaa tutkittaessa sillä tavoin keskeiseksi kuin yleensä edellä käsitellyissä tapauksissa. Edellisen kaltaisia tuomitsemattajättämisratkaisuja olen löytänyt runsaammin kuin jälkimmäisen kaltaisia. Korkeimman oikeuden tuomitsemattajättämisratkaisut ovat havaitakseni miltei poikkeuksetta edellisen tyyppisiä.

Ratkaisuselosteiden esittämistavaksi olen omaksunut seuraavan. Kun samoista tai samantyyppisistä oikeuskysymyksistä on osoitettavissa kahdenlaisia ratkaisuja (alituomari on tuomittu saamaan varoitus tai hänet on jätetty tuomitsematta), teen ratkaisuista aluksi selkoa oikeuskysymyksittäin. Tällöin olen kunkin kysymyksen osalta viitannut vuosilta 1967—1973 oleviin kummankin suuntaisiin korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien päätöksiin. Tämän selonteon jälkeen mainitsen joistakin

yksittäisistä samoilta vuosilta olevista samojen oikeusasteiden ratkaisuista, joissa alituomari (parissa tapauksessa muu virkamies) on jätetty virheellisestä menettelystään tuomitsematta.[31]

(1) Aikaisemmin ehdollisesti tuomittu rangaistus oli vastoin EhdRangL 5.1 §:ää jätetty määräämättä pantavaksi täytäntöön.

(a) Tuomittu varoitukseen: *Helsingin HO p 14. 9. 1972 taltio 1077 ja Itä-Suomen HO p 23. 3. 1973 taltio 260/73.*

(b) Jätetty tuomitsematta: *Turun HO p 29. 11. 1967* (OKa *1967, 68).*

(2) Syytettyä ei ole tuomittu rikoksen uusijana ja hänelle tuomittu rangaistus on tällöin ehkä ollut sellainen, johon hänet olisi ollut luvallista tuomita vain todettaessa syytteen alaisen rikoksen tapahtuneen RL 6: 2:ssa tarkoitetuissa lieventävissä olosuhteissa. Kuitenkaan sellaisten lieventävien olosuhteiden ei ole todettu vallinneen.

(a) Tuomittu varoitukseen: *KKO p:t 28. 11. 1968 taltio 2909 ja 14. 6. 1972 taltio 736* (ään. 3—2)[32] sekä *Helsingin HO p:t 8. 3. 1971 taltio 46 ja 14. 9. 1972 taltio 951.*

(b) Jätetty tuomitsematta: *Helsingin HO p 4. 3. 1968 taltio 339* ja *Vaasan HO p 27. 11. 1970 taltio 1101.*

(3) Päätöksessä oli jätetty määräämättä, oliko syytetty RTA 2: 15.2:n mukaan menettävä ehdonalaisen vapautensa.

(a) Tuomittu varoitukseen: *KKO p:t 28. 11. 1968 taltio 2909, 22. 9. 1969* (OKa 1969, 70), *21. 6. 1971 taltio 1598* (ään. 3—2) ja *14. 6. 1972 taltio 736* (ään. 3—2).[33] Toiseksi ja kolmanneksi mainitussa tapauksessa alioikeu-

---

[31] Vrt. seuraavassa esiteltävää oikeuskäytäntöä *Nousiaisen* (1965, 112 ss.) ja *Miettisen* (1969, 600 ss.) esityksiin. Nousiainen on laatinut yhteenvedon niistä virheellisyyksistä rikosjutuissa, jotka ovat johtaneet virkasyytteeseen ja langettavaan tuomioon HO:issa vv. 1947—1961 (Helsingin HO:n osalta vv. 1953—1961). Miettisen teoksen em. kohta on KKO:n ratkaisujen hakemisto virkarikosasioissa v:ilta 1926—1968.

[32] KKO:n p:tä 28. 11. 1968 annettaessa jaostoon kuuluivat OikN:t *Kekomäki, Eskola, Schwindt, Hakala ja Heikola;* p:tä 14. 6. 1972 annettaessa *Elfving, Jalanko ja Grönqvist* (enemmistö) sekä *Ailio ja Kuhlefelt* (vähemmistö). Jälkimmäisessä tapauksessa vähemmistö oli tuomitsematta jättämisen kannalla.

Kummassakin tapauksessa ylioikeutena ollut Helsingin HO oli hylännyt syytteen po. osin. Sen mielestä yksistään sitä seikkaa, että KO oli jättänyt lausunnossaan toteamatta lieventävien olosuhteiden olemassaolon ja soveltamatta RL 6: 1:tä, ei ollut pidettävä virkavirheenä. Kummankin tapauksen osalta HO viittasi perusteluissaan siihen, että KO oli ilmeisesti tarkoittanut katsoa rikoksen tapahtuneen lieventävissä olosuhteissa, vaikkei se ollut seikkaa nimenomaan todennut.

[33] KKO:n p:tä 22. 9. 1969 annettaessa jaostoon kuuluivat presidentti *Hannikainen* sekä OikN:t *Hakala, Miettinen, Halttunen ja Ailio;* p:tä 21. 6. 1971 annettaessa OikN:t *Sohlberg, Leivonen ja Saarni-Rytkölä* (enemmistö) sekä OikN:t *Manner ja Kuhlefelt* (vähemmistö). P:t 28. 11. 1968 ja 14. 6. 1972 tehneistä jaos-

delle esitettyyn rikosrekisterinotteeseen ei ollut merkitty syytetyn pääsemistä ehdonalaiseen vapauteen, mutta seikka olisi ilmennyt jutun muista asiakirjoista. *Helsingin HO p 14. 9. 1972 taltio 1077.*

(b) Jätetty tuomitsematta: *Itä-Suomen HO p:t 21. 3. 1969 taltio 256/69* ja *18. 12. 1970 taltio 1166/70*[34] sekä *Vaasan HO p:t 30. 11. 1973 taltiot V/285—286.*[35]

(4) Valtion varoista maksettu todistajanpalkkio oli korvauksesta todistajille valtionvaroista annetun lain (28. 10. 1938/333) 3 §:n vastaisesti jätetty valtion vahingoksi.

(a) Tuomittu varoitukseen: *Itä-Suomen HO p:t 2. 4. 1971 taltio 97/71* ja *19. 12. 1972 taltio 1275/72* sekä *Helsingin HO p 16. 11. 1971 taltio 1224.*

(b) Jätetty tuomitsematta: *Helsingin HO p 22. 5. 1969* (OKa 1969, 71).

(5) Syytetty oli tuomittu sellaiseen rangaistukseen, johon hänet olisi ollut luvallista tuomita vain todettaessa syytteen alaisen rikoksen tapahtuneen erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa.

(a) Tuomittu varoitukseen: *Helsingin HO p:t 12. 1. 1971 taltio 2002, 17. 2. 1972 taltio 93, 28. 9. 1972 taltio 1048 ja 28. 12. 1972 taltio 1411.*

(b) Jätetty tuomitsematta: *KKO p 11. 1. 1972 taltio 58 (ään. 4—1)*[36] ja *Vaasan HO p 2. 6. 1970 taltio 302.* — Ote jälkimmäisen päätöksen perusteluista: »... siihen nähden, että puheena olevan pahoinpitelyn on asiakirjojen mukaan katsottava tapahtuneen erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa, ja jota kihlakunnanoikeuskin on tarkoittanut, mutta joka päätöksen perusteluissa on jäänyt mainitsematta...»

---

toista ks. ed. alav:ssä 32 kerrottua. Vähemmistöt p:sten 21. 6. 1971 ja 14. 6. 1972 osalta olisivat jättäneet tuomitsematta; samaa mieltä oli edellisessä tapauksessa ylioikeutena ollut Itä-Suomen HO.

P:iin 28. 11. 1968 ja 14. 6. 1972 johtaneita juttuja ylioikeutena käsitellessään Helsingin HO hylkäsi syytteen kyseiseltä osalta. Edellisessä tapauksessa se viittasi kannan perusteluna siihen, että OikM:n vankeinhoito-osasto oli julistanut ehdonalaisen vapauden menetetyksi; jälkimmäisessä tapauksessa siihen, ettei rikosten vähäisyyden vuoksi ollut ollut aihetta määrätä ehdonalaisia vapauksia menetetyiksi ja ettei yksinomaan ehdonalaisista vapauksista lausumatta jättämistä voitu pitää virkavirheenä.

34 Jälkimmäisen tapauksen asianhaarat olivat samanlaiset kuin yllä tekstissä toteamani mukaisesti tapauksissa KKO p:t 22. 9. 1969 ja 21. 6. 1971.

35 Kummassakin p:ssä 30. 11. 1973 jätettiin tuomitsematta kaksi saman RO:n samaa jäsentä. RO oli tehnyt virheelliset päätökset viikon aikana. Jälkimmäisessä päätöksessä jätettiin tuomitsematta myös rangaistusten syytetylle edullisella tavalla suoritetusta virheellisestä yhdistämisestä.

36 Enemmistönä päätöstä tehtäessä olivat OikN:t *Schwindt, Leivonen, Ailio ja Jalanko* sekä vähemmistönä OikN *Ekholm.* Vähemmistöön jäänyt jäsen olisi tuominnut virheellisen päätöksen tehneet RO:n jäsenet saamaan varoituksen. Tätä mieltä oli myös Helsingin HO äänin 2—1 vähemmistössä olevan ollessa tuomitsematta jättämisen kannalla.

(6) Alituomari oli laiminlyönyt lähettää määräajassa lääninhallitukselle rangaistusluettelon otteen.

(a) Tuomittu varoitukseen: *KKO p 23. 3. 1972 taltio 739*[37] ja *Itä-Suomen HO p 30. 4. 1971 taltio 403/71.* Tapauksista merkille pantavaa on, että edellisessä oli laiminlyönnistä johtuen rangaistuksen täytäntöönpano-oikeus päässyt vanhenemaan ja jälkimmäisessäkin ote oli lähetetty 3,5 vuotta myöhässä.

(b) Jätetty tuomitsematta: *KKO p 1. 9. 1969* (OKa 1969, 63).[38] Tässä tapauksessa kaksi otetta oli lähetetty myöhässä, toinen 3 ja toinen 2 kuukautta.

Seuraavaksi joitakin yksittäisratkaisuja, joissa on jätetty tuomitsematta:[39]

KKO

— *p 17. 9. 1971 taltio 2055.* Keskusvankilan apulaisjohtaja ja apulaiskanslisti olivat menetelleet virheellisesti, edellinen sovitustodistuksen ja jälkimmäinen nimilehdenotteen laatiessaan. Edellistä koskevassa virheellisyydessä oli kysymys siitä, että sovitustodistuksen mukaan virkasyytejutussa asianomistajana ollut vanki olisi ollut suorittamassa vajaan 2 kuukauden ajan sakon muuntorangaistusta T:n keskusvankilassa, vaikka hän todellisuudessa oli tuolloin ollut toisessa rangaistuslaitoksessa ja siellä maksanut sakon. Jälkimmäisen virheellisen merkinnän mukaan KKO olisi evännyt em. vangin erästä Helsingin HO:n päätöstä koskevan muutoksenhakulupa-anomuksen, vaikka KKO oli todellisuudessa suostunut anomukseen.[40]

— *p 15. 12. 1972 taltio 2683.* KKO pysytti kanneviskaalin valituksesta Vaasan HO:n päätöksen, jossa alituomari oli jätetty tuomitsematta seuraavasta virheellisestä menettelystä. Syytetylle tuomittu rangaistus oli vastoin EhdRangL 2.1 §:ää määrätty ehdolliseksi, vaikka tämä oli rikosta lähinnä edeltäneiden 5 vuoden aikana tuomittu kuritushuonerangaistukseen.[41]

---

37 Päätöksen tehneet OikN:t: *Kuhlefelt, Elfving, Ailio, Jalanko ja Grönqvist.*

38 Päätöksen tehneet OikN:t: *Laakso, Sohlberg, Miettinen, Sundberg ja Halttunen.*

39 Ks. myös ed. 1.b-jaksossa selostettua *KKO 1968 II 25*:tä. Siinä jätettiin tuomitsematta SO:n pj., joka oli yhdistänyt rangaistuksia syytetylle edullisella tavalla virheellisesti.

40 Päätöksen tehneet KKO:n jäsenet: presidentti *Hannikainen* sekä OikN:t *Kuhlefelt, Saario, Lampi ja Olsson.*

Turun RO ja HO olivat katsoneet, etteivät syytetyt olleet kerrotuin tavoin virheellisesti menetellessään syyllistyneet virkavirheeseen.

41 Päätöksen tehneet KKO:n jäsenet: OikN:t *Ekholm, Schwindt, Salervo ja Heinonen* sekä ylim. OikN *Takala.*

Helsingin HO

— p 27. 2. 1968 taltio 304. KO oli väkijuomista annetun lain (9. 2. 1932/45) 66.1 §:n ja RL 6: 1:n nojalla tuominnut syytetyn luvattomasti hankittujen väkijuomien hallussapidosta rangaistusasteikon vähimpään rangaistukseen lakia siten virheellisesti soveltaen. Sen perusteluna, että HO jätti KO:n pj:n tuomitsematta rangaistukseen, mainitaan HO:n päätöksessä seuraavanlainen asiakirjoista ilmennyt seikka. Syytetty oli pitänyt hallussaan luvattomasti hankittuja kahta pulloa rommiviinaa, joita ilmeisesti ei ollut tarkoitettu myytäväksi, ja tästä rikoksesta tuomittava rangaistus olisi väkijuomista annetun lain 66.2 §:n mukaan voitu määrätä tuomitun suuruiseksi.[42]

— p 14. 9. 1972 taltio 951. Vt. tuomiokunnan tuomari oli arkistokäsittelyssä lainhuudon myöntäessään katsonut, että kauppa oli ollut sukulaisten välinen, ja sen mukaisesti määrännyt kauppakirjan leimattavaksi veron puoleen määrään eli varustettavaksi 350 markan leimamerkein. Kuitenkin kun ostajat eivät olleet toiseen myyjään laissa tarkoitetussa sukulaissuhteessa ja hänen osastaan kauppahintaa siten olisi ollut suoritettava täysi leimavero, leimaveroa olisi tullut periä 525 markkaa.[43]

Vaasan HO

— p 17. 6. 1969 taltio 501. Rangaistusmääräystuomari ei ollut käsitellyt ajoissa rangaistusvaatimusta, jolloin se oli vanhentuneena rauennut. — Ote päätöksen perusteluista: »... koska ... varomattomuutta sen vuoksi, että vaatimus on ollut liitinlaitteella liitettynä toisen ... rangaistusvaatimuksen alle niin tarkoin, että se on voinut jäädä käsittelyssä helposti huomaamatta, on pidettävä vähäpätöisenä — — —.»

— p 7. 3. 1972 taltio III/40. KO oli hylännyt syytteen, vaikka syytetyt olivat tunnustaneet rikoksen tapahtuneeksi. HO:n mielestä KO:n pj:n virheellistä menettelyä oli ratkaistavana olleen jutun laajuuden huomioon ottaen pidettävä vähäpätöisenä.

— p 13. 10. 1972 taltio II/141. Yhdistetystä kuritushuonerangaistuksesta oli RO:ssa määrätty tehtäväksi suurempi vähennys kuin mitä siitä RL 3: 11:n mukaan olisi saanut tehdä.

— p 21. 9. 1973 taltio I/291. Kaksi törkeästä varkaudesta tuomittua 7 kuukauden kuritushuonerangaistusta oli KO:ssa yhdistetty 10 kuukaudeksi 15 päiväksi kuritushuonetta, vaikka tätä rangaistuslajia olisi RL 2: 2.2:n mukaan tällöin voitu määrätä vain täysin kuukausin tai vuosin taikka täysin vuosin ja kuukausin.

Itä-Suomen HO

— p 12. 1. 1971 (OKa 1971, 88). Jutun käsittely oli määrätty tapahtumaan KO:ssa suljetuin ovin, vaikkei siihen ollut ollut laillista perustetta.

---

[42] Samassa päätöksessä HO hylkäsi virkasyytteen siltä osin kuin siinä vaadittiin rangaistusta edellä kohdissa 2—3 mainituista virkavirheistä. Kanneviskaalin valitettua KKO kuitenkin p:llään 28. 11. 1968 taltio 2909 tuomitsi niistä rangaistukseen. Ks. ed. alav:issä 32—33 sanottua.

[43] Samassa päätöksessä HO tuomitsi virkasyytteen kohtaan saamaan varoituksen ed. kohdassa 2 mainitusta virkavirheestä (ks. alav:n 32 jälkeen).

— p 21. 9. 1971 taltio 783/71. RO:ssa oli otettu tutkittavaksi syyte, joka osaksi koski syytetyn vakinaiseen sotaväkeen kuuluessaan tekemikseen väitettyä SRL:ssa rangaistavaksi määrättyä palvelusvelvollisuuden rikkomista. Tästä sotilasrikoksesta olisi STL 23 §:n mukaan pitänyt ajaa syytetty sotatuomioistuimessa tai RO:lle olisi pitänyt esittää STL 33 §:ssä tarkoitettu lausunto, että päällikkö katsoi sopivaksi syytteen käsittelemisen siellä.

— p 2. 6. 1972 taltio 594/72. Holhouslautakunnan pj:aa RO:ssa määrättäessä oli menetelty sikäli virheellisesti, ettei kaupunginvaltuustolle ollut holhouslain (19. 8. 1898/34) 3 §:n mukaisesti varattu tilaisuutta lausunnon antamiseen.

Mahdollisimman hyvin tosiasioita vastaavan käsityksen muodostamiseksi niiden virkarikosjuttujen piirteistä, joissa on jätetty tuomitsematta, olisi yksityiskohtaisesti selvitettävä niiden virkarikosasioiden ominaisuuksia, joissa ei ole jätetty tuomitsematta. Alituomareiden virkarikosten osalta sanottu merkitsee etenkin sitä, ettei tuomitsemattajättämisratkaisujen ohella ole kiinnitettävä huomiota ainoastaan varoitukseen tuomitsemista koskeviin päätöksiin vaan myös etenkin syytteen hylkäämistä koskeviin ratkaisuihin sekä oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen annettavia huomautuksia koskeviin päätöksiin.[44]

Virkasyytteitä on sekä RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin antamista edeltäneessä että sen jälkeisessä oikeuskäytännössä silloin tällöin *hylätty virheellisyyden lievyyden vuoksi.*[45] Koettelemisen arvoinen hypoteesi olisi, onko virkarikosten seuraamuskäytännössä tapahtunut sellaista siirtymää, että mainitun lainkohdan antamisen jälkeen jätetään tuomitsematta sellaisissa lievien virheellisyyksien tapauksissa, jolloin aikaisemmin

---

[44] Muita tutkimisen arvoisia ratkaisuja ovat oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen reagointikäytännössä päätökset, joissa virheelliseen menettelyyn syylliseksi katsotun vastuuseen saattamista koskevista toimenpiteistä luovutaan hänelle edes huomautusta antamatta (ks. ed. 3 §:n alav. 32). Oikeuskanslerinvirastossa v:lta 1961 tehdyn tutkimuksen mukaan yli kaksi kolmasosaa havaituista virheistä ja laiminlyönneistä oli sellaisia, etteivät ne aiheuttaneet huomautusta eivätkä virkasyytettä. Ks. *Kertomus oikeuskanslerinvirastossa suoritetusta tutkimuksesta* 1964, 119; huomaa myös *sama*, 159: »... nykyisen käytännön vallitessa pyritään virkasyytettä välttämään, milloin rikkomus on vähäpätöinen.»

Edelleen olisi syytä selvittää HO:ien kanneviskaaleiden syyttämättäjättämiskäytäntöä. Ks. em. *Kertomus* 1964, 158: eri HO-piirien kanneviskaalien erimääräinen virkasyytteiden nostaminen selittynee sillä, »että virkasyytteen nostaminen useimmiten on suuressa määrin harkinnanvarainen asia».

[45] Tästä on mainittu mm. seuraavissa lähteissä: *R. Ellilä* 1958 b, 262 alav. 3, *Helsingin HO:n laus.* 1959, *Honkasalo* 1962, 280, ja *T. Ellilä* 1965, 234. Todetussa HO:n lausunnossa esitetään mm.: »Lainkäytössä on sovellettaessa rikoslain 40 luvun 21 §:ää — — — katsottu, että menettelyä, joka tosin on virheellinen, ei ole

syyte hylättiin. Tutkimustaloudellisista syistä en ole tällaiseen koettelemiseen ryhtynyt, vaan teen seuraavassa selkoa parista kerrotunlaisesta korkeimman oikeuden ratkaisusta.[46] Sanottua hypoteesia silmällä pidettäessä on erityisen kiintoisaa verrata *KKO 1958 II 91:n* (ään. 4—1) perusteluja eräiden edellä selostettujen tuomitsemattajättämisratkaisujen perusteluihin.[47]

Tässä tapauksessa KO:n todettiin menetelleen virheellisesti sen nojautuessa RL 6: 1:een, vaikka ao. rikoksesta ei saattanut seurata vapausrangaistusta yli 3 kuukauden. Kun tämän vähäisen virheellisyyden ei katsottu vaikuttaneen syytetylle tuomittuun rangaistukseen, jota pidettiin oikein määrättynä, sitä ei luettu KO:n pj:n syyksi virkavirheenä, ja tätä vastaan ajettu syyte hylättiin. Päätöksen takana olivat OikN:t Kekomäki, Enäjärvi, Alatalo ja Sohlberg. Vähemmistöön jäänyt OikN (Brunou) olisi pysyttänyt Itä-Suomen HO:n päätöksen, jolla KO:n pj. oli tuomittu saamaan varoitus.

Muutaman vuoden takaisessa julkaisemattomassa ratkaisussa KKO p 11. 1. 1971 taltio 31 ylin oikeusaste katsoi, ettei KO:n olisi pitänyt virkasyytteessä kerrotuin tavoin tuomita syytettyä hänen syykseen luetuista rikoksista RL 7: 1:tä soveltaen vain yhteen rangaistukseen. Koska KO:n menettelyä ei KKO:n mielestä kuitenkaan voitu pitää siinä määrin oikeuskäytännöstä poikkeavana, että se olisi luettava KO:n pj:n syyksi virkavirheenä, KKO hylkäsi häntä vastaan nostetun syytteen. Lopputuloksen perustelut hyväksyttiin äänin 4 (OikN:t Ekholm, Schwindt, Salervo ja Varviala) — 1 (OikN Saario). Vähemmistöön lukeutuneen jäsenen mielestä oli jäänyt näyttämättä, että KO olisi todetuin tavoin tuomitessaan menetellyt virheellisesti.[48]

---

rangaistava virkavirheenä, jos rikkomusta lain tulkinnanvaraisuuteen, virheen epäolennaisuuteen tai muihin seikkoihin nähden on pidettävä vähäpätöisenä.»

Vrt. *Tirkkonen* 1972 b, 409 ja alav. 31, jossa todetun mukaan vakiintuneessa oikeuskäytännössä tuomioistuimella on katsottu olevan valta jättää virkasyytejutun vastaaja *rangaistukseen tuomitsematta* virheellisyyden oltua hyvin vähäisen. Tirkkosen kantansa tueksi viittaamissa 1920-luvun HO-ratkaisuissa (selosteet: OKa 1927, 28 alav. 1, ja OKa 1928, 99 alav. 1) lausuttiin, ettei virheelliseksi todettua menettelyä ollut pidettävä sellaisena, mistä olisi tuomittava rangaistukseen. Vrt. myös *T. Ellilä* 1965, 234.

[46] Esille otettavat tapaukset ovat sellaisia, joissa virheellisyyden lievyys ei ilmene oikeuskysymyksen tulkinnanvaraisuudessa. Tällaista tulkinnanvaraisuutta koskevista tapauksista ks. jälj. c3-jakson loppua verr. ed. 7 §:n alav:n 136 kohdalla tekstissä ja alav:ssä sanottuun.

[47] Vrt. ed. alav:n 30 edellä ja alav:ssä selostettuihin *p:iin Helsingin HO 8. 9. 1967* sekä *Itä-Suomen HO 3. 11.* ja *11. 9. 1970.*

[48] Vrt. vastaavanlaisiin tapauksiin *KKO 1948 II 347* ja *1951 II 130* (ään.).

Ks. myös ed. alav:issä 32—33 Helsingin HO:n päätösten perusteluista selostettua. Huomaa myös ed. alav:ssä 40 Turun HO:n päätöksestä kerrottu.

Oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen vuosilta 1967—1972 oleviin kertomuksiin perehtyminen osoittaa, että varsinkin *oikeuskanslerі* on lukuisissa sellaisia virheellisiä menettelyjä koskevissa tapauksissa, joista edellä ilmenneen mukaan on tuomittu varoitukseen tai jätetty tuomitsematta, *tyytynyt antamaan huomautuksen* vastaisen varalle. Oikeuskanslerin vuosien 1967—1972 kertomuksia tarkasteltaessa havaitaan muun muassa, että vuosittain on yleensä useissa huomautuksen antamiseen johtaneista virheellisistä menettelyistä sovellettu rangaistussäännöksiä ainakin in abstracto katsoen syytetyn vahingoksi. Monesti myös konkreettinen rangaistus on tällöin ollut (selvästi) lainvastainen, esimerkiksi säädetyn rangaistusasteikon ylittävä.[49]

Kyseisistä kertomuksista ei näy, onko kaikissa mainitunlaisissa tapauksissa virheellisyys korjaantunut, ennen kuin syytetty on aloittanut suorittaa virheellisesti tuomittua seuraamusta. Oikeuskanslerinvirastossa noudatettava periaate kuitenkin on — siellä suoritettua tutkimusta koskevan kertomuksen mukaan —, että sanotunlaisen virheellisyyden löytyessä harkitaan ensimmäiseksi, onko sen korjaamiseksi mitään tehtävissä (esim. laatimalla viran puolesta purkuesitys KKO:lle).[50]

Samassa kertomuksessa lausutaan, että suuri osa siihen ryhmään kuuluneista virheellisyyksistä, jotka eivät aiheuttaneet huomautusta tai virkasyytettä, on ollut lainvoimaa vailla olleita ja varsinaisen muutoksenhaun johdosta korjaantuneita päätöksiä. Edelleen todetaan, että »mikäli asianomainen tuomioistuin tai oikeuden puheenjohtaja on virheensä havaittuaan oma-aloitteisesti, mutta ennen kuin häneltä on vaadittu selvitystä, hankkinut asiassa oikaisun eikä virheestä voida katsoa aiheutuneen virheellisesti tuomitulle suurempaa vahinkoa, virhe ei ole antanut aihetta enempiin toimenpiteisiin». Saman kertomuksen mukaan eivät myöskään muodollisiksi ja merkitykseltään mitättömiksi katsotut vir-

---

[49] Ks. OKa 1967, 12 ss., 1968, 12 s., 1969, 11 s., 1970, 11 s., 1971, 12 ss., ja 1972, 12 ss. Yksityiskohtaisista tiedoista v:n 1961 osalta ks. *Kertomus oikeuskanslerinvirastossa suoritetusta tutkimuksesta* 1964, 127 ss.

Muunlaisista virheellisyyksistä, joista on annettu huomautus, mainittakoon esim. nämä: alituomari on laiminlyönyt lähettää määräajassa lääninhallitukselle rangaistusluettelon otteen (OKa 1967, 12 ss.); syytetty on tuomittu sellaiseen rangaistukseen, johon hänet olisi saanut tuomita vain todettaessa rikoksen tapahtuneen erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa (OKa 1972, 12); aiemmin ehdollisesti tuomittu rangaistus on vastoin EhdRangL 5.1 §:ää jätetty määräämättä pantavaksi täytäntöön (EOA 1969, 61).

[50] *Kertomus oikeuskanslerinvirastossa suoritetusta tutkimuksesta* 1964, 101 ja 116.

heet tai laiminlyönnit ole laatunsa vuoksi eivätkä eräät tulkinnanvaraiset virheellisyydet ole aiheuttaneet toimenpiteitä.[51]

Eduskunnan oikeusasiamiehenä toimiessaan *Leskinen* on esittänyt, että huomautusta käytetään lievissä virhetapauksissa, jos virheestä ei ole aiheutunut vahinkoa ja jos on oletettavissa, että asianomainen virkamies tai viranomainen ilman syytteen nostamistakin menettelee vastaisuudessa toisin.[52]

Tuoretta oikeusasiamiehen kannanottoa kuvastaa vuoden 1972 kertomukseen sisältyvä päätös. RO oli kantelutapauksessa muuntanut syytetylle tuomitut, muunnettavina olleet sakot yhteensä 100 päiväksi vankeutta, vaikka hänelle olisi lain mukaan tullut määrätä yhteinen, enintään 90 päivän muuntorangaistus. Siihen nähden, että KKO oli oikaissut RO:n virheellisen päätöksen eikä RO:n virheellisestä menettelystä ollut aiheutunut syytetylle vahinkoa, oikeusasiamies ei katsonut asian antavan aihetta muihin toimenpiteisiin kuin päätöksensä tiedoksi saattamiseen RO:n jäsenille osoitukseksi siitä, miten he hänen mielestään olivat menetelleet virheellisesti.[53]

Koko tätä b1-jaksoa koskevina *kokoavina kommentteina* esitän seuraavaa. Varsinkin korkeimman oikeuden virkasyyteasioissa omaksumassa käytännössä näyttää rikoksen vähäpätöisyyttä koskevan edellytyksen täyttymistä harkittaessa olennainen paino pantavan virheellisen menettelyn sen kohteelle mahdollisesti aiheuttamaaan vahinkoon. Ratkaisuissa *KKO 1968 II 93, 1970 II 70 ja 10. 8. 1973 taltio 1413* on niiden perustelujen mukaan annettu virkarikoksen seuraukselle vähäpätöisyyden arvioinnissa määräävä merkitys: kun teolla oli aiheutettu tietynlainen seuraus (alituomarin virheellisen menettelyn johdosta syytetty oli joutunut suorittamaan hänelle haitallisella tavalla lainvastaista rangaistusta), sitä ei ollut pidettävä vähäpätöisenä.

Kyseinen perustelu on seuraushakuisen ajattelun mukainen. Sikäli kuin sillä on haluttu ilmaista käsitystä, että kyseisen seurauksen syntyminen estää rikoksen vähäpätöiseksi katsomisen, vaikkei virheelliseen menettelyyn syyllistyneen syyksiluettavuus ulotu seurauksen syntymiseen, perustelu edustaa samantapaista seurausvastuuajattelua kuin mikä on omaksuttu RL 17 luvun 2 ja 4 §:ssä (laeissa 29. 7. 1948/577 ja 16. 12. 1949/774).[54] Lainsäädännössämme ja oikeuskirjallisuudessa enenevästi

---

51 Em. *Kertomus* 1964, 119 s. Po. ryhmään kuuluneiden virheellisyyksien yleisyydestä ks. ed. alav. 44.

52 *Leskinen* 1965, 8. Ks. myös *Hidén* 1970, 252.

53 EOA 1972, 26.

54 RL 17:2 ja 4:n johdosta ks. *Anttila* 1969, 639.

kannatetun syyllisyyshakuisen näkemyksen mukaisesti olen sitä mieltä, ettei nyt puheena olevan kaltainenkaan seuraus ilman muuta saa estää pitämästä rikosta vähäpätöisenä.[55] Esimerkiksi tapauksessa KKO 1968 II 93 sakkorangaistuksen säädetyn määrän ylittävä osa oli 16 nykymarkkaa. Tapauksissa KKO 1970 II 70 ja p 10. 8. 1973 taltio 1413 lainvastaisesti tuomitun sakon määrä oli 40 markkaa. En pidä tällaisia taloudellisen vahingon määriä sellaisina, että ne ehdottomasti estäisivät pitämästä rikosta teko-olosuhteiden kokonaisarvostelussa vähäpätöisenä.[56]

Perustelua voidaan kyllä puoltaa kriminaalipoliittisilla tarkoituksenmukaisuusnäkökohdilla. Sen sisältävät päätökset ohjannevat tuomareiden käyttäytymistä siihen suuntaan, että he pyrkivät välttämään ainakin syytetylle haitallisella tavalla virheellisiä ratkaisuja. Edelleen kun perustelun mukaan on ratkaisevaa, joutuuko syytetty suorittamaan hänelle haitallisella tavalla lainvastaista rangaistusta, tuomarit kiinnittänevät päätösten julistamisen tai antamisen jälkeenkin erityistä huomiota siihen, ettei lainvastaista tai säädettyä ankarampaa rangaistusta koskeva päätös tulisi lainvoimaiseksi taikka ettei virheellistä rangaistustuomiota ehdittäisi panna ennen purkuhakemuksen ratkaisua täytäntöön.[57] Mutta mikäli näiden kriminaalipoliittisten näkökohtien painottaminen on ollut perustelun taustana, ei niitä mielestäni olisi pitänyt kytkeä rikoksen vähäpätöisyyttä koskevan edellytyksen harkintaan. Ne olisi luontevinta ottaa huomioon yleistä etua koskevan edellytyksen täyttymistä arvioitaessa, kun taas rikokseen suoranaisesti liittyvät seikat vaikuttaisivat siihen, onko rikos vähäpätöinen vai ei.[58]

---

[55] Ks. ed. 8 §.II.4.c alav:n 105 kohdalta verr. jaksossa 7 §.IV.4.d3 alav:iden 169—172 kohdalla lausuttuun.

[56] Sanotun johdosta ks. *Kertomus oikeuskanslerivirastossa suoritetusta tutkimuksesta* 1964, 158: »Tutkimuksessa ei ... ilmaantunut montakaan sellaista virhettä, jonka johdosta tuomitun voidaan katsoa kärsineen jotakin todella merkittävää ja konkreettista vahinkoa, sellaisena tuskin voidaan pitää esimerkiksi jotain *sakkorangaistuksen ylärajan vähäistä ylittämistä taikka tuomitsemista rangaistusmääräyksin jonkin päivän vanhentuneesta rikkomuksesta.*» (Kurs. tässä.)

[57] Virheiden kerrotunlainen korjattavuus vaihdellee kyllä melkoisesti sen mukaan, onko virheellisesti tuomittu rangaistus sakko vai muu rangaistus. Sakotetulla on näet oikeus maksaa sakkoaan vastaava rahamäärä, ennen kuin ao. päätös on tullut lainvoimaiseksi (RTA 6: 2; L:ssa 20. 6. 1963/317). Lääninhallituksilta saatujen tietojen mukaan sakoista maksetaan nykyisin ennakolta lähes puolet. Ks. *OikM:n lso:n julk.* 14/1973 (*Mäkinen—Cantell*), 33.

[58] Vrt. ed. alav:n 24 kohdalla ja alav:ssä mainittuihin KKO:n esittelijän ja HO:n kanneviskaalin mielipiteisiin *KKO 1968 II 93*:ssa.

Eräistä selostetuista ratkaisuista saataneen tukea käsitykselle, että virkarikosasioita käsittelevät tuomioistuimet panevat seuraamuksen määräämisessä virheellisesti menetelleen tuomitsematta jättämistä harkitessaan painoa sille, onko virheellisesti määrätty seuraamus ollut ankaruudeltaan tavanmukainen tai ainakin laissa säädetyn asteikon mukainen *pidettäessä silmällä kyseisen yksittäistapauksen olosuhteita.* Tällöin voi tuomitsematta jättämisen perustaa esimerkiksi se, että päätöksessä on — sen tekijöiden ilmeisen tarkoituksen vastaisesti — jäänyt toteamatta teon tapahtuneen lieventävissä olosuhteissa tai erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa. Pidän kriminaalipoliittisesti perusteltuna tällaista kantaa, joka korostaa rangaistuksen mittaamisen lopputuloksen ensisijaista merkitystä.[59]

Kun ilmeisesti selvästi suurimmassa osassa tuomarin toiminnassa havaituista virheellisyyksistä jätetään syyttämättä (lähinnä siten ettei oikeuskansleri ryhdy syytetoimiin tietoonsa tulleiden virheiden johdosta), on yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta tärkeää, että korkeimman oikeuden ja hovioikeuksienkin tuomitsemattajättämisratkaisut ovat oikeuskanslerin, eduskunnan oikeusasiamiehen ja kanneviskaalien tehtäviin *syyttämättäjättämisratkaisuihin nähden ohjeellisia.* Ei olisi tämän periaatteen mukaista, että mainitunlainen syyttäjäviranomainen jättäisi syyttämättä sellaisissa tapauksissa, joissa korkeimman oikeuden käytännössä vakiintuneen oikeusohjeen mukaan ei ole jätettävä tuomitsematta. Ylempien oikeusasteiden käytännön on syytä olla ohjeellinen nimenomaan siinä, miten törkeä yksittäistapauksellisilta olosuhteiltaan sellainen virkarikos *ei* saa olla, jota koskevista toimenpiteistä luovutaan.

Esittämäni suosituksen tekee paljolti periaatteelliseksi se, että ylempien oikeusasteiden tuomitsemattajättämisratkaisuissa on harvoin lausuttu julki tuomitsematta jättämiseen johtaneita seikkoja (ratkaisussa noudatettua oikeusohjetta). Korkeimman oikeuden tähänastisesta käytän-

---

59 Erityisen vahvasti tällaisen kannan mukainen on ed. alav:iden 47—48 kohdalla selostettu *KKO 1958 II 91,* jossa syyte hylättiin virheellisyyden lievyyden vuoksi. Tuomitsemattajättämisratkaisuista ks. varsinkin alav:ssä 47 lueteltuja.

Mainittakoon, että oikeuskirjallisuudessamme *Vikatmaa* (1972 a, erit. 271) on katsonut painopisteen kohdistuvan rangaistuksen valinnassa nykyään liiallisesti rangaistusasteikon etsimiseen ja liian vähän konkreettisen rangaistuksen mittaamiseen. Ks. myös esim. *Heinonen* 1969, 314, *Koskinen* 1973 b, 25 alav. 15, ja *Lindholm* 1973 a, 436.

nöstä voidaan mainita vain juuri yllä kritisoitu, julkaistuissa ratkaisuissa ilmaistu periaate.[60]

Virkarikosten seuraamuskäytäntöä selvitettäessä on aiheellista muistaa, että rikoslaissa säännelty *varoitus* on vain virkamiehiä koskeva seuraamuslaji ja sen soveltuvuus on rajoitettu koskemaan vain vähäisiä virkavirheitä. Rikoslakia valmisteltaessa lähdettiin siitä, ettei varoitus ollut rangaistus vaan nykyiseen tuomitsematta jättämiseen rinnastettava seuraamus.[61] Varoitukseen tuomitsemisen ja tuomitsematta jättämisen vaikutusten käytännössä merkityksellinen ero virkamiehen kannalta on, että vain edellinen seuraamus merkitään hänen ansioluetteloonsa.[62]

b2. Omaisuusrikoksista tuomitsematta jättämistä koskevista ratkaisuista selostan seuraavassa edellä 1.b-jaksossa mainitut *KKO:n p:n 16. 1. 1970 taltio 113* ja *Vaasan HO:n p:n 9. 5. 1972 taltio III/99* (1—2). Niissä jätettiin tuomitsematta törkeästä varkaudesta (edellisessä tapauksessa asianhaarojen ollessa erittäin lieventäviä). Näiden selosteiden jälkeen teen selkoa kahdesta Helsingin raastuvanoikeuden ratkaisemasta rikosasiasta, joissa niin ikään jätettiin erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä törkeästä varkaudesta tuomitsematta (3a—b).

(1) *KKO p 16. 1. 1970 taltio 113.* Virallinen syyttäjä oli Helsingin RO:ssa vaatinut radioasentajan tuomitsemista rangaistukseen siitä, että tämä oli yöllä murtautuen varastanut lehtikioskista 4,90 markan arvoisen aikakauslehden. Asianomistajat olivat yhtyneet syytteeseen. RO lausui päätöksessään tosin selvitetyn, että syytetty oli syyllistynyt siihen, mistä hänelle oli vaadittu rangaistusta, mutta koska hänen syykseen luetun rikollisen teon, jota oli pidettävä erittäin lieventävien asianhaarain vallitessa tehtynä törkeänä varkautena, oli katsottava tapahtuneen olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta eikä yleinen etu vaatinut rangaistuksen tuomitsemista, RO jätti äänin

---

60 Vrt. *Kertomus oikeuskanslerinvirastossa suoritetusta tutkimuksesta* 1964, 158 s.: tutkimuksessa ei katsota käyneen ilmi sellaista, jonka nojalla vastaisuutta silmällä pitäen voitaisiin laatia joitakin täsmällisempiä ohjeita, joiden mukaan lieviä virkavirheitä koskevat asiat olisi käsiteltävä ja kussakin tapauksessa ratkaistava.

61 Ks. ed. 4 §.II.3.c.

RL:n säätämisen jälkeisessä oikeuskirjallisuudessa vallitseva mielipide on, että varoitus on erityinen päärangaistus. Ks. jälj. 10 §.II.2.a.

62 Ks. nimikirja-asetuksen (30. 4. 1964/215) 6.1 §:n 7 kohtaa: nimikirjaan on merkittävä mm. tuomioistuimen virkamiehelle tuomitsema ja hänelle kurinpidollisesti määrätty *rangaistus* (SRL:n mukaisista järjestysrangaistuksista vain aresti).

2—1 RL 3: 5.3:n nojalla syytetyn tuomitsematta; yksi jäsen oli ehdolliseen rangaistukseen tuomitsemisen kannalla.

Syyttäjän muutoksenhakemuksen johdosta HO tutki jutun ja katsoi, ettei ollut syytä muuttaa RO:n päätöstä. Syyttäjä anoi OK 30: 3:n 1 kohdan nojalla muutoksenhakulupaa. KKO katsoi, ettei ollut syytä suostua anomukseen. — Asiakirjoista ilmenevän mukaan 20-vuotias syytetty oli ollut tekohetkellä päihtyneenä ja hän oli toiminut hetken mielijohteesta. Hän oli vapaaehtoisesti korvannut aiheuttamansa vahingon, eikä hänestä ollut rikosrekisterimerkintöjä.

(2) *Vaasan HO p 9. 5. 1972 taltio III/99.* Virallinen syyttäjä oli Muhoksen KO:ssa lausunut, että työmies oli, sovittaessaan vapausrangaistusta P:n varavankilassa, kuparilangan pätkällä avannut laitoksen lukitun maidonjäähdytyshuoneen oven ja anastanut sieltä litran maitoa, joka oli saatu häneltä takaisin. Sen vuoksi ja koska syytetty oli 1 vuoden uusija syyttäjä vaati hänen tuomitsemistaan rangaistukseen törkeästä varkaudesta rikoksen uusijana. Asianomistaja oli yhtynyt syytteeseen. KO katsoi syytteen toteennäytetyksi, mutta koska rikosta oli pidettävä vähäpätöisenä ja teko oli johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta eikä yleinen etu, hänelle vankilaviranomaisten toimesta jo määrätyt järjestysseuraamukset huomioon ottaen, vaatinut rangaistuksen tuomitsemista, KO jätti hänet rangaistukseen tuomitsematta. Syyttäjän muutoksenhakemuksen johdosta HO tutki jutun ja katsoi, ettei ollut syytä muuttaa KO:n päätöstä.

(3) Helsingin RO

(a) IV[2] os. p 4. 2. 1971 § 28. Rakennustyömies oli murtautunut lukittuun työmaaruokalaan vääntämällä sen ikkunan kehyksistä niin voimakkaasti, että ikkunan lukinnut kääntösalpa oli irronnut ja ikkuna avautunut, ja sen jälkeen varkain anastanut työmaaruokalasta pullon virvoitusjuomaa sekä juonut sen tapahtumapaikalla. RO:n katsoi hänen syyllistyneen erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtyyn törkeään varkauteen, mutta jätti hänet rangaistukseen tuomitsematta. — Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan syytetty oli työmaaruokalan omistavan naisen vanha tuttu; syytetty sanoi olevansa tämän kanssa kihloissa. Syytetty oli tuberkuloosin vuoksi työeläkkeellä. Työmaaruokalan omistaja ilmoitti asianomistajana poliisikuulustelussa, ettei hänellä ollut vaatimuksia.

(b) XVI[1] os. p 26. 5. 1971 § 189. Rakennustyömies oli asuntolassa, jossa hän asui, murtautunut A:n lukittuun vaatekaappiin ja varastanut sieltä lääkkeitä 5 markan arvosta. Lisäksi hän oli varastanut asuntolan huoneesta B:n karvalakin. RO katsoi syytetyn syyllistyneen jatkettuun rikokseen, joka käsitti erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdyn törkeän varkauden ja näpistyksen. — Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan syytetty oli 3 vuoden uusija ja huumeiden väärinkäyttäjä. Hän oli anastuksia seuranneena päivänä käynyt poliisiasemalla tunnustamassa ne.

Selostetuissa törkeän varkauden tapauksissa on kussakin *anastetun omaisuuden arvo ollut erittäin vähäinen.* Lisäksi on kaikissa tapauksissa

ollut esitettävissä *muita lieventäviä asianhaaroja.* Esimerkiksi hovioikeuden ratkaisun perustelujen mukaan oli yleiseen etuun vaikuttavana seikkana otettava huomioon jo määrätyt järjestysseuraamukset. Tärkeänä näkökohtana on syytä panna merkille törkeän varkauden haitallisuuden ja siitä säädettävän rangaistuksen arvioinnissa tapahtuneet muutokset. Vuosi—pari mainittujen päätösten antamisen jälkeen (1972) toteutettiin varallisuusrikossäännösten uudistus, jolla muun muassa alennettiin varkausrikosten rangaistustasoa.[63]

b3. Rikoksella aiheutetun vahingon suuruudella on tietysti merkitystä *muunkinlaisista* kuin edellä jaksoissa b1—b2 selostetun kaltaisista *rikoksista* tuomitsematta jättämistä harkittaessa. Yksittäisenä ratkaisuna, jonka perusteluissa viitataan puheena olevaan seikkaan, mainittakoon *Turun HO p 29. 1. 1971 taltio 1520.*

Tässä tapauksessa HO pysytti virallisen syyttäjän valituksesta Riihimäen KO:n päätöksen, jossa 15 tilaisuudessa luvattomaan rahankeräykseen syyllistynyt evankelista jätettiin tuomitsematta rikoksestaan, »josta kenellekään ei ollut aiheutunut hyötyä tai vahinkoa». Tapausselosteen pohjalta on pääteltävissä myös tekijän syyllisyyteen liittyvä, tuomitsematta jättämisen puolesta puhuva seikka: tekijän rahankeräyksen tarkoituksena oli tukea uskonnollista yhdyskuntaa.

c. Tapauksista, joissa rikoksentekijän syyllisyyteen liittyvät seikat näyttävät erityisen voimakkaasti vaikuttaneen tuomitsematta jättämiseen

c1. Tapauksista, joissa rikoksentekijän syyllisyyden lievyys lienee merkittävästi vaikuttanut tuomitsematta jättämistä koskevaan ratkaisuun

---

63 Uudistuksen perusteluista ks. erit. *HE* n:o 23/1972 vp, 4 s. Ks. myös *OKa* n:o 1088/1970 (OKa 1970, 42): »Törkeä varkauskin voinee poikkeuksellisesti olla vähäpätöinen rikos, jos rikoksentekijä on anastanut aivan vähäarvoista omaisuutta pyrkimättäkään pääsemään käsiksi arvokkaampaan omaisuuteen. Se, että törkeästä varkaudesta voidaan tuomita vain vapausrangaistus, johtuu rikoslainsäädännössämme vanhastaan vallinneesta varkausrikoksen ankarasta kriminalisoinnista, . . .»

Toinen esimerkki sen lajisesta rikoksesta, jonka haitallisuuden arviointiin ovat voimakkaasti vaikuttaneet olosuhteissa ja käsityksissä tapahtuneet muutokset ja josta on jätetty HO-käytännössä tuomitsematta, on naineena kihlautuminen (johon tullut makaaminen lisäksi). Ks. ed. 1.b-jaksossa selostettua *Vaasan HO:n p:tä 19. 10. 1973 taltio II/251.*

päätymiseen, sopii alkuun selostettavaksi edellä 1.b-jaksossa mainittu lapsenryöstöjuttu, *Turun HO p 26. 3. 1971 taltio 172:*

Pirkkalan KO katsoi asianomistaja A:n ajaman syytteen johdosta selvitetyksi, että A ja ompelija B oli tuomittu lainvoimaisesti avioeroon ja että heidän lapsensa oli määrätty A:n huollettaviksi. B ja tämän puoliso rakennustyömies C olivat, B noutanut lapset A:n kodista tämän ollessa poissa kotoaan ja sen jälkeen vastoin A:n tahtoa pitänyt heitä huostassaan sekä, C tahallaan edistänyt B:n kerrottua tekoa kuljettamalla autolla lapset A:n luota. Kuitenkin siihen nähden, että paikkakunnan poliisimiehet olivat B:n keskustellessa asiasta heidän kanssaan ennen lasten noutamista antaneet ymmärtää, että hän saisi viedä lapset omaan kotiinsa, KO katsoi jääneen näyttämättä, että B olisi tahallaan syyllistynyt rikokseen. Tämän vuoksi KO hylkäsi syytteen.

A:n valituksesta HO tutki asian ja katsoi näytetyksi, että B ja C olivat syyllistyneet, B lapsenryöstöön ja C avunantoon siihen. Sen vuoksi ja kun B ja C, *saatuaan tietää A:n metelöineen edellisenä yönä juovuspäissään kotonaan ja riidelleen lasten kanssa sekä olevan juopumuksen vuoksi pidätettynä ynnä neuvoteltuaan tästä eräiden poliisimiesten kanssa,* olivat tehneet mainitut, vähäpätöisinä pidettävät rikokset, niin ja kun oli ilmeistä, että nuo teot olivat johtuneet kerrotut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta ja tietämättömyydestä, eikä yleinen etu vaatinut rangaistuksen tuomitsemista, HO jätti KO:n päätöstä muuttaen B:n ja C:n tuomitsematta.

Tapauksessa on — edellä [64] esitettyjä ilmaisuja käytettäessä — kahdenlaisia syyllisyyttä lieventäviä aineksia. Syytetty tai syytetyt olivat toimineet *epätavallisten psykologisten tai psyykkisten edellytysten vallitessa* ja ilmeisesti olleet *tietämättömiä tekonsa rangaistavuudesta.* Siten on voitu ehkä poikkeuksellisen perustellusti katsoa, että syytetyt olivat toimineet RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin edellyttämin tavoin anteeksi annettavan *ajattelemattomasti* ja *tietämättömästi.*

Vastaavia piirteitä on ollut leimaa antavina useissa muissakin tapauksissa. Ensiksi mainitun kaltaisista syistä on *rikoksentekijän normaali motivointikyky* ilmeisesti ollut *alentunut* seuraavissa ratkaisuissa.[65]

(1) *KKO p 30. 6. 1971 taltio 1639.* Asianomistaja A:n ajaman syytteen johdosta paalaaja B tuomittiin Haukiputaan KO:ssa vahingonteosta 12 päiväsakkoon ja velvoitettiin suorittamaan koirasta korvaukseksi 1 000 markkaa (vaatimus 5 000 markkaa), kun B oli — törmättyään moottoripyörällä A:n omistamaan, irrallaan ja ilman veromerkkejä olleeseen suo-

[64] Ks. ed. 7 §.IV.1.a, asetelman *a* kohdat I.B.1 ja 3.

[65] Ilmaisua »normaali motivointikyky» on käytetty syyllisyyden normatiivisen ainesosan sisältöä selvitettäessä. Ks. ed. 7 §.IV.4.b5.

menajokoiraurokseen (muotovalio) ja koiran loukkaannuttua — ampumalla tappanut koiran. A:n ja B:n haettua muutosta HO tutki jutun ja katsoi B:n syyllistyneen rakennuskaaren 22: 6:ssa tarkoitettuun toisen koiran tahalliseen tappamiseen. Koska koiran tahallista tappamista oli HO:n mielestä pidettävä vähäpätöisenä ja olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta johtuneena, eikä yleinen etu vaatinut rangaistukseen tuomitsemista, se jätti B:n tuomitsematta; koiraa koskevan vahingonkorvauksen määrän HO nosti 1 500 markkaan. KKO ei myöntänyt A:lle OK 30: 3:n 1 kohdan nojalla muutoksenhakulupaa.[66]

(2) *Turun HO*

(a) *p 5. 2. 1971 taltio 24.* Virallisen syyttäjän tekemän valituksen johdosta HO pysytti Tampereen RO:n päätöksen, jossa liikemiehen oli katsottu myymälän kaksi näyteikkunaa kivellä rikkomalla syyllistyneen vahingontekoon. Sitä vastoin RO oli hylännyt törkeän varkauden yritystä koskevan syytteen. Edelleen RO oli jättänyt tuomitsematta, koska syytetyn rikos oli vähäpätöinen ja se oli johtunut *hänen heikon terveydentilansa* ja muut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta eikä yleinen etu vaatinut rangaistuksen tuomitsemista.

(b) *p 4. 10. 1972 taltio 996.* Virallisen syyttäjän syytteestä Tammelan KO oli lausunut selvitetyksi, että maanviljelijä oli ampunut hänen asuinrakennuksensa lattian alla asustaneen siihen aikaan rauhoitetun supikoiran ja tuomitsi hänet luvattomasta metsästyksestä sakkoon. Syytetyn valituksen johdosta HO jätti hänet tuomitsematta, koska piti hänen syykseen luettua rikosta vähäpätöisenä ja sen oli *supikoiran aiheuttaman vahingon ja häiriön huomioon ottaen* katsottava aiheutuneen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta eikä yleinen etu vaatinut rangaistuksen tuomitsemista.

(3) *Vaasan HO*

(a) *p. 2. 7. 1971 taltio IV/143.* Asianomistaja A:n ajamasta syytteestä Oulun RO katsoi selvitetyksi, että nuorempi konstaapeli B oli yöllä vasten poliisilaitoksen järjestysosastossa virantoimituksessa ollessaan tahallaan pahoinpidellyt poliisiaseman juopuneiden säilytyshuoneessa juopumuksen vuoksi pidätettyä A:ta käymällä häneen käsiksi ja ottamalla häntä kurkusta kiinni sekä kaatamalla hänet säilytyshuoneen penkille. Pahoinpitelyn seurauksena A oli saanut kurkun seutuun mustelmia. A oli ennen pahoinpitelyä metelöimällä ja säilytyshuoneen ovea potkimalla aiheuttanut häiriöitä. RO tuomitsi B:n virassa tehdystä lievästä pahoinpitelystä sakkoon. B:n muutoksenhakemuksen johdosta HO tutki jutun.

---

66 Muutoksenhakudispenssin luvallisuus perustui tapauksessa siihen, että koirasta tuomittu vahingonkorvaus oli yli 2 000 mk hänen vaatimaansa pienempi (ks. OK 30: 5.3). Kun KKO:n päätös on »kirjoitettu hakemuskirjalle» (OK 30: 16.2), ei jutun asiakirjoista näy, vaatiko A B:n tuomitsemista rangaistukseen myös KKO:lle osoittamassaan muutoksenhakukirjelmässä. Päätöksen kirjoitustavasta päätellen KKO saattoi harkita myös rangaistuksen tuomitsemista.

po. osalta ja katsoi selvitetyksi, että B oli menetellyt RO:n toteamin tavoin, mutta katsoi rikoksen johtuneen olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta ja jätti hänet kyseisestä virassa tehdystä lievästä pahoinpitelystä tuomitsematta.

(b) *Vaasan HO p 17.11.1972 taltio IV/247.* Virallinen syyttäjä oli Rovaniemen KO:ssa vaatinut metsätyönjohtaja A:n tuomitsemista rangaistukseen siitä, että tämä oli osakeyhtiön piirityönjohtajana toimiessaan laiminlyönyt pidättää metsätyömies B:n palkoista A:lle ilmoitetussa ulosmittauspäätöksessä yhtiölle määrätyn maksukiellon mukaisen osan. KO hylkäsi syytteen, koska katsoi jääneen selvittämättä, että palkanmaksukiellosta olisi annettu laillisesti tieto. Virallisen syyttäjän valituksesta HO katsoi, että po. ulosmittauksesta ja maksukiellosta oli annettu laillisesti tieto A:lle. Koska A oli tästä huolimatta maksanut B:lle palkat kokonaisuudessaan, HO piti selvitettynä, että A oli syyllistynyt RL 16: 18:ssa tarkoitettuun ulosottoviranomaisen antaman maksukiellon rikkomiseen. Koska kuitenkin rikosta oli pidettävä vähäpätöisenä ja, *huomioon ottaen B:n taloudellisen ahdingon ja muut olosuhteet,* anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta johtuneena eikä yleinen etu vaatinut A:n tuomitsemista, HO jätti hänet tuomitsematta.[67]

(4) *Itä-Suomen HO p 5.3.1974 taltio 1333/73.* Virallinen syyttäjä oli Kymin KO:ssa vaatinut insinööri A:n tuomitsemista rangaistukseen mm. siitä, että tämä oli, sen jälkeen kun oli vuokrannut asianomistaja B:ltä navettarakennuksen mm. teollisuussikalan perustamista varten, luvattomasti tunkeutunut toistuvasti B:n omistamaan vilja-aittaan ja käyttänyt sitä varastonaan sekä siten syyllistynyt jatkettuun omankädenoikeuteen. B oli yhtynyt syytteeseen. KO hylkäsi syytteen tältä osin. A:n ja B:n valituksista HO katsoi syytteen po. osin toteen näytetyksi, mutta »*kun rikos on tapahtunut sellaisten kuljetusolosuhteiden vallitessa, että rehujen kuljettamisessa navettarakennuksen ullakolle on ollut vaikeuksia* ja rikoksen on siten katsottava tapahtuneen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta» (kurs. tässä), HO jätti A:n siitä tuomitsematta. Samassa jutussa HO tuomitsi A:n vahingonteosta ja toisen irtaimen omaisuuden luvattomasta käyttämisestä sakkorangaistuksiin.

Eräiden selostetuista ratkaisuista osalta voitaneen olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavan *ajattelemattomuuden* sisältöä luonnehtia seuraavilla ilmaisuilla: kahdessa tapauksessa (2b ja 3a) rikoksentekijä on toiminut *ärsytettynä,* yhdessä (1) *hätääntyneenä* ja yhdessä (3b) *säälistä.* Kaikissa tapauksissa rikos, josta on jätetty tuomitsematta, on lajiltaan lievä. Muista rikoksista säädetty rangaistus on sakko paitsi omankäden-

67 *Helsingin HO:n p:ssä 19.10.1971 taltio 1138* jätettiin tuomitsematta samanlaisesta rikoksesta.

oikeudesta ja ulosottoviranomaisen antaman maksukiellon rikkomisesta sakko tai enintään kahden/kolmen kuukauden vankeus.

Vastaavanlaisissa rikosasioissa on jätetty tuomitsematta myös Helsingin raastuvanoikeudessa. Teen seuraavassa selkoa kuudesta ratkaisusta. Niistä kolmessa (a ja c—d) on asianomistajan ärsyttävä käyttäytyminen ilmeisesti ollut merkittävä tuomitsematta jättämisen peruste. Kolmessa tapauksessa (b ja e—f) on rikoksentekijän mielentila muusta syystä ollut tavallisuudesta poikkeava.

(a) VII[1] os. p 27. 4. 1971 § 115. Tarjoilija A, Japanin kansalainen, oli työntänyt toisen asianomistajan B:n kumoon kadulle, jolloin tälle oli aiheutunut pieni vamma huuleen, ja lyönyt toista asianomistajaa C:tä nyrkillä, jolloin tämän kasvot olivat turvonneet. RO katsoi A:n syyllistyneen kahteen lievään pahoinpitelyyn, mutta jätti niistä tuomitsematta. Samoin RO hylkäsi C:n esittämän korvausvaatimuksen, koska se katsoi tämän itse olleen syypää tapahtuneeseen. — Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan A:n ollessa tarjoilijana kahvilassa B ja C (s. 1956) olivat vaatineet tätä tuomaan olutta, vaikkei heillä ollut vaadittavaa kassakuittia. He olivat esiintyneet uhkaavasti ja loukkaavaa puhetapaa käyttäen. Saatuaan vahtimestarilta luvan A oli ruvennut poistamaan B:tä ja C:tä. Tällöin toinen heistä oli tönäissyt A:ta, jolloin astioilla kuormattu tarjotin oli pudonnut. Sen jälkeen he olivat lähteneet karkuun ja A heidän peräänsä. Alussa mainitut pahoinpitelyt olivat tapahtuneet sen jälkeen, kun A oli saanut B:n ja C:n kiinni.

(b) VIII[2] os. p 12. 8. 1971 § 479. Autonpesijä A oli julkisessa tanssitilaisuudessa tahallaan potkimalla pahoinpidellyt opiskelija B:tä ja aiheuttanut tälle siten vähäisen vamman. B:llä ei ollut vaatimuksia. RO jätti pahoinpitelystä tuomitsematta. — Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan A ja B olivat olleet 1.5 vuotta kihloissa, mutta pahoinpitelyn tekopäivänä B oli purkanut kihlauksen ja mennyt illalla po. tanssitilaisuuteen. A oli myöhemmin tullut samaan tilaisuuteen. Järjestysmiehen poistaessa A:ta tilaisuudesta oli tämän potkuja osunut B:hen. A ja B olivat oikeuskäsittelyn aikana naimisissa keskenään.

(c) VI[2] os. p 16. 9. 1971 § 325. Tarkkailija A oli, vuokrattuaan suullisella sopimuksella asianomistaja B:lle huoneen itsekin vuokrasopimuksen nojalla hallitsemastaan huoneistosta, oli tahallaan ilman laillista oikeutta estänyt B:ltä pääsyn huoneeseen vaihtamalla huoneiston oveen uuden lukon. Koska A:n menettely siihen nähden, mitä jutussa oli käynyt ilmi, oli johtunut anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta eikä yleinen etu vaatinut rangaistuksen tuomitsemista, RO jätti tuomitsematta. — Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan B oli vietänyt juopottelevaa elämää eikä ollut irtisanomisesta huolimatta muuttanut. B ei ollut katsonut irtisanomisen olleen pätevän.

(d) XV os. p 23. 9. 1971 § 1079. Sekatyömies A oli pahoinpidellyt B:tä lyömällä tätä kerran silmäkulmaan aiheuttaen siten tahallaan B:lle vasempaan silmäkulmaan vertavuotavan haavan. RO jätti A:n tuomitsematta. — Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan B oli ennen pahoinpitelyä sylkäissyt A:n kasvoille.

(e) VIII[1] os. p 27. 10. 1971 § 513. Juustonleikkaaja A (s. 1951) oli oleskellut alkoholin vaikutuksen alaisena muiden niin ikään alkoholin vaikutuksen alaisena olevien henkilöiden kanssa asuintalon portaikossa, kun portaikossa asuva B oli kehottanut häntä ja muita hänen seurassaan olevia poistumaan. Tällöin A oli paljastanut veitsen kohti B:tä ja potkaissut tätä jalkaan. RO katsoi A:n syyllistyneen laittomaan uhkauksen ja pahoinpitelyn käsittäneeseen rikokseen, mutta piti rikosta vähäpätöisenä ja A:n psyykkisen sairauden aiheuttamasta ajattelemattomuudesta johtuneena.

(f) IV[2] os. p 4. 11. 1971 § 345. Pakkaaja oli näpistänyt valintamyymälästä 9 markan arvoisen puseron. Pusero oli saatu takaisin. RO perusteli tuomitsematta jättämistä sillä, että teko oli syytetyn silloiseen mielentilaansa nähden johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta. — Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan syytetty oli sairastellut ja hänellä oli avioliitossa vaikeuksia; hän oli käyttänyt runsaasti erilaisia lääkkeitä.

c2. Edellä selviteltyihin tapauksiin läheisesti verrattavia ovat tilanteet, joissa *rikoksentekijän läheinen sukulaissuhde asianomistajan kanssa* taikka hänen motiivinsa tai tarkoituksensa vaikuttaa hänen moitittavuuttaan lieventävästi. Edellisessä suhteessa ovat mainittavia etenkin tapaukset, joissa RL 38 luvun 6 a §:n tarkoitetusta *moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta* on jätetty tuomitsematta, kun asianomistajana on ollut syytetyn lähiomainen.

Tällaiset ratkaisut ovat olleet ymmärrettäviä sen huomioon ottaen, että moottoriajoneuvon luvattomaan käyttöönottamiseen rinnastettavat anastamiset ovat vastaavissa tilanteissa usein RL 30 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja asianomistajarikoksia, pesänkavaltamisia.[68] Vuonna 1972 toteutetun lainmuutoksen jälkeen ovat myös RL 38 luvun 6 a §:ssä tarkoitetut rikokset asianomistajarikoksia, jos ne kohdistuvat RL 30 luvun 1 §:ssä tarkoitetunlaisiin henkilöihin. — Seuraavista tapauksista vain yhdessä (2b) vallitsee RL 30 luvun 1 §:ssä tarkoitettu suhde rikoksentekijän ja asianomistajan välillä, kahdessa muussa tapauksessa (1 ja 2a) tuo suhde on kyseisessä lainkohdassa tarkoitettua läheisesti muistuttava.

(1) Helsingin HO p 14. 12. 1971 taltio 1601. Virallisen syyttäjän syytteestä Helsingin RO katsoi selvitetyksi, että peltiseppäharjoittelija oli yhdessä toisen henkilön kanssa ottanut luvattomasti käyttöönsä sisarensa omistaman, kadun varteen pysäköidyn henkilöauton avaamalla auton oven ja käynnistämällä auton omavaltaisesti ottamillaan auton avaimilla. RO jätti tästä moottoriajoneuvon

---

68 Pesänkavaltamisen muuhun anastamiseen nähden lievemmän rangaistavuuden taustana olevista ajatuksista ks. esim. *Honkasalo* 1964, 52 s. *Nousiainen* (1961, 263 ja alav. 20) lukee RL 30:1:n niihin rikosoikeuden erityisen osan säännöksiin, jotka heijastavat normatiivista syyllisyyskäsitystä.

luvattomasta käyttöönottamisesta tuomitsematta katsoen teon johtuneen olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta. Syyttäjän valituksesta jutun tutkinut HO pysytti päätöksen. — Sanottu tekijäkumppani tuomittiin samassa jutussa mm. po. rikoksesta rangaistukseen.

(2) Helsingin RO

(a) VII[1] os. p 10. 6. 1971 § 174. Naispuolinen sekatyöläinen jätettiin tuomitsematta 200 markan varastamisesta. Varastettu omaisuus oli miehen, jonka kanssa hän oli asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan asunut yhdessä 2 vuotta. Miehellä ei ollut jutussa vaatimuksia. — Samassa päätöksessä syytetty tuomittiin näpistyksestä 10 päiväsakkoon siitä, että hän oli anastanut eräästä myymälästä 31,90 markan arvoisen villatakin.

(b) VIII[1] os. p 16. 6. 1971 § 293. Siinä jätettiin 17-vuotias kuvaajaoppilas tuomitsematta isänsä omistaman auton omavaltaisesta käyttöönottamisesta, sen kuljettamisesta ilman ajolupaa sekä viranomaisen erehdyttämisestä (hän oli antanut pidättämisen yhteydessä itsestään väärät henkilötiedot).

Sellaisia tapauksia, joissa *tekijän motiivi tai tarkoitus* ilmeisesti on vaikuttanut tuomitsematta jättämistä puoltavasti, ovat Helsingin raastuvanoikeuden käytännössä henkilöllisyystodistusten ja muiden *matkapassiin verrattavien yleisten asiakirjojen väärennykset.* Vuonna 1971 jätettiin alle 18-vuotiaita RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla tuomitsematta tuollaisen asiakirjan väärentämisestä. Väärennys on tällöin koskenut syytetyn iän muuttamista sellaiseksi, että henkilö on todistuksen mukaan 18 vuotta täyttänyt. Motiivina on ollut päästä todistuksen avulla diskoteekkeihin, tanssipaikkoihin tai vastaaviin tilaisuuksiin.

Tällaisista ratkaisuista ks. esim. Helsingin RO VIII[1] os. p:t 22. 3. 1971 § 126, 26. 7. 1971 § 356; VIII[2] os. p:t 13. 5. 1971 §:t 295, 296 ja 298, 29. 6. 1971 § 386, 18. 11. 1971 § 732 ja XV os. p 5. 5. 1971 § 541. —

Rikoksentekijän motiivilla tai tarkoituksella lienee ollut vaikutuksensa tuomitsematta jättämiseen päädyttäessä myös ratkaisuissa Helsingin RO IV[2] os. p 2. 9. 1971 § 269 ja VI[1] p 26. 5. 1972 § 177.

Edellisessä tapauksessa vahtimestarin vaimo oli väärentänyt luottositoumuksen kirjoittamalla siihen luvatta miehensä nimen sekä käyttänyt tuota sitoumusta jättämällä sen kauppiaalle luotollisten ostojen tekemistä varten liikkeessä. Sen jälkeen hän oli tuon sitoumuksen perusteella suorittanut luotollisia ostoja ainakin 835,58 markan arvosta. RO jätti tästä erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä väärän yksityisen asiakirjan valmistamisesta tuomitsematta. — Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan syytetyllä oli kolme alaikäistä lasta ja ostokset olivat koskeneet elintarvikkeita.

Jälkimmäisessä tapauksessa opettaja oli tavannut koulun pihamaalla oppilaan ja epäillyt tämän polttaneen luvattomasti tupakkaa. Oppilas oli jyrkästi

kiistänyt polttaneensa ja kieltäytynyt pyynnöstä hengittämästä opettajaan päin. Todetakseen oppilaan hengityksen perusteella, oliko hän polttanut tupakkaa, opettaja oli tarttunut häntä hiuksista kiinni. Tarttumisesta oli aiheutunut oppilaalle kipua. RO jätti po. lievästä pahoinpitelystä tuomitsematta.

c3. Tuomitsemattajättämisratkaisuina, joiden taustana on niiden perustelujen mukaan ollut *tietämättömyys teon rangaistavuudesta* (lain tuntemattomuus), mainitsen seuraavassa vuokrasäännöstelyä ja myrkkyä koskevien määräysten rikkomista koskevat tapaukset (1—2). Lisäksi teen selkoa kolmesta ratkaisusta (3—4b), joiden antamiseen lienee myös merkittävästi vaikuttanut sanotunlainen oikeuserehdys. Viimeisessä tapauksessa (5) lienee se jutun asiakirjoista pääteltävä seikka, että syytetty oli otaksunut asianomistajan suostuvan tunnusmerkistön täyttävään tekoon, vaikuttanut tuomitsematta jättämiseen päätymiseen.

(1) Turun HO p 20. 10. 1971 taltio 1174. Virallisen syyttäjän valituksesta jutun tutkinut HO pysytti Tampereen RO:n päätöksen, jossa RO oli katsonut syytettyjen rikkoneen huoneenvuokrien säännöstelystä annettuja määräyksiä. Syytetyt olivat päätöksen mukaan perineet käypänä vuokrana pidettävää korkeampaa vuokraa. Kun rikkomusta asianomistajan »*olosuhteet huomioon ottaen* oli pidettävä *vähäpätöisenä* ja sen *oli katsottava johtuneen käyvän vuokratason epäselvyydestä* sekä olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta *vuokrasäännöstelymääräysten tietämättömyydestä* eikä yleinen etu vaatinut rangaistuksen tuomitsemista» (kurs. tässä), RO jätti tuomitsematta.[69]

(2) Helsingin HO p 7. 3. 1972 taltio 1533. Helsingin RO oli tuominnut syytetyn jatketusta myrkkylain ja -asetuksen säännösten rikkomisesta sakkoon, koska hän oli urheiluvälineliikkeen toimitusjohtajana hankkimatta lääninhallituksen lupaa pitänyt kaupan toisen luokan myrkkyihin kuuluvaa Dicco-tinneri nimistä haihtuvaa liuotinta ja sallinut myytävän sitä 18 vuotta nuoremmille henkilöille. Syytetyn valituksesta HO tutki jutun ja katsoi syytetyn syyllistyneen RO:n hänen syykseen lukemaan rikokseen, koska sanottua tinneriä, jota koskeva nimike ei tosin sisältynyt syytteessä tarkoitettuna aikana sosiaali- ja terveysministeriön päätöksenä julkaistuun myrkkyluetteloon, kuitenkin oli ollut pidettävä tuossa luettelossa mainittuihin myrkkyihin vaikutustehonsa puolesta rinnastettavana valmisteena. Koska syytetyn menettely kuitenkin siihen nähden, että po. *tinnerin kohdalla on sanottuna aikana asianomaisten viranomaisten laintulkinnassa esiintynyt erilaisia käsityksiä siitä,* onko sanottuun tinneriin nähden *ollut sovellettava toisen luokan myrkkyjä koskevia määräyksiä,*

---

69 Vrt. vastaavanlaiseen tapaukseen *Turun HO p 30. 3. 1971 taltio 270,* jossa tuomittiin sakkoon erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä vuokrasäännöstelymääräysten rikkomisesta.

voidaan katsoa rikoksena vähäpätöiseksi, ja kun teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaatinut rangaistuksen tuomitsemista, HO jätti tuomitsematta.

(3) *Vaasan HO p 30. 6. 1972 taltio I/60.* Kaikkien asianosaisten valituksesta jutun tutkinut HO katsoi, että Y:n kunnanhallituksen päätösten tekoon osallistuneet kunnanhallituksen jäsenet ja kunnansihteerit olivat varomattomuudesta ilman ministeriön lupaa lisänneet maidon litrahintaan kuljetuskustannukset päättäessään kunnan koulujen oppilasruokaloihin paikallisilta maidontuottajilta ostettavan kotimaidon hinnasta. Koska kuitenkin syytettyjen syyksi luettavaa menettelyä (osalla syytetyistä jatkettu yksin teoin tehdyt säännöstelymääräysten rikkominen ja varomattomuudesta tehty virkavirhe, osalla yksin teoin tehdyt säännöstelymääräysten rikkominen ja kyseinen virkavirhe ja osalla vain virkavirhe) oli pidettävä vähäpätöisenä rikoksena ja se oli johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta tietämättömyydestä, eikä yleinen etu vaatinut rangaistukseen tuomitsemista, HO jätti tuomitsematta.

(4) Helsingin RO

(a) XIII² os. p 18. 10. 1971 § 1047. Leskirouva (s. 1908) oli tilapäisesti majoittanut useammassa kuin neljässä huoneessa alivuokralaisia ja siten rikkonut majoitus- ja ravitsemusliikkeistä annetun asetuksen säännöksiä, koska hänellä ei ollut ollut tuollaiseen majoittamiseen oikeuttavaa lupaa. RO jätti tuomitsematta, koska rikos oli vähäpätöinen ja se oli johtunut anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta ja tietämättömyydestä.

(b) XIII² os. p 28. 10. 1971 § 1904. Entinen toimitusjohtaja (s. 1904) oli toimiessaan vv. 1960—1968 osakeyhtiön johtokunnan jäsenenä, hankkiakseen itselleen ja vaimolleen laitonta hyötyä, antanut verotuksen perusteeksi po. vuosina väärän tiedon muuttamalla yhtiöltä saamiinsa johtokunnan palkkioita koskeviin ennakonpidätystodistuksiin oman nimensä yliviivaten sen sijaan saajaksi vaimonsa nimen. Tästä oli ollut seurauksena, että em. palkkiot oli verotettu vv. 1960—1968 hänen vaimonsa tulona ja niistä oli aiheettomasti myönnetty ns. prosentti- ja puolisovähennys. Valtiolle oli aiheutunut siten 11 617,99 markan tappio. Koska rikos oli asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan vähäpätöinen ja teko oli johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta ja tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaatinut rangaistuksen tuomitsemista, RO jätti tuomitsematta. — Asiakirjoista ilmenevän mukaan yhtiö oli syytetyn vaimon suvun perheyhtiö; sen osakkeet olivat vaimon ja hänen viiden sisaruksensa omistuksessa. Syytetty oli katsonut johtokunnan palkkiot osingon luonteisiksi tuloiksi, ja ne oli siirretty suoraan vaimon tilille.[70]

---

[70] Tuomioistuimen määrättäviä seuraamuksia koskevaan harkintaan lienee tässä — samoin kuin yleensä vastaavissa verorikostapauksissa — vaikuttanut se, että rikokseen syyllistyneelle on määrätty hallinnollinen seuraamus, veronkorotus. Ks. ed. 7 §:n alav:n 183 ja 8 §:n alav:n 169 kohdalla lausuttua. —

Oikeuserehdystä koskevista, verotukseen liittyvistä rikostapauksista ks. *Vikatmaa* 1970, 248 ss.

(5) KKO p 30. 5. 1969 taltio 1295. KKO ei myöntänyt syytetylle (naishammaslääkärille) OK 30: 3:n 1 kohdan nojalla muutoksenhakulupaa asiassa, jossa Itä-Suomen HO oli hänen valituksestaan jutun tutkittuaan pysyttänyt Kuopion RO:n seuraavanlaisen päätöksen. Syytetty oli jätetty tuomitsematta RL 38: 6a.4:ssä tarkoitetusta omavaltaisesta käyttöönottamisesta, mutta velvoitettu suorittamaan käyttöönottamisen aikaisessa kolarissa autolle aiheutuneista vaurioista 5 500 markkaa ja oikeudenkäyntikuluja yhteisvastuullisesti toisen henkilön kanssa. Tämän vähäpätöisenä pidetyn rikoksen katsottiin johtuneen olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta ja ajattelemattomuudesta. — Asiakirjoista ilmenevän mukaan syytetty oli ottanut käyttöönsä entisen miehensä hallinnassa olleen, tämän työnantajan omistaman auton. Rikoksen tekoaika oli 3. 9. 1967 ja avioeron myöntämispäivä 6. 7. 1967. Avioeron jälkeen perheen poika oli useasti saanut isältään auton perheen käyttöön. Syytetty oli kertomansa mukaan tarvinnut auton perheen muuttoa varten. Syytteen hylkäämistä koskevan vaatimuksensa tueksi hän esitti toisaalta oletetun suostumuksen olemassaoloa ja toisaalta suostumuksen olemassaolosta erehtymistä puoltavia seikkoja. Syytetyn mielestä hänen entinen miehensä olisi otaksuttavasti suostunut auton käyttöönottamiseen, ja sitä paitsi hän katsoi saaneensa käyttöönottamiseen luvan auton omistaneen yhtiön palveluksessa olevalta huoltoasemanhoitajalta.[71]

Virkarikosasioista koskevasta oikeuskäytännöstä voidaan osoittaa tapauksia, joissa virheellisesti menetellyttä vastaan nostettu *syyte* on *hylätty oikeuskysymyksen tulkinnanvaraisuuden vuoksi.*[72] Näille tapauksille ominainen piirre on, ettei virkamiehellä ole ollut tietoisuutta tai hänellä on ollut virheellinen tietoisuus tekonsa rangaistavuudesta. Se,

---

[71] Vrt. ed. 7 §:n alav:iden 215 ja 217 kohdalla tekstissä ja alav:ssä RL 3: 5.2:n soveltamistapauksista *Turun HO p 31. 10. 1972 taltio 1096* ja *Vaasan HO p 16. 2. 1973 taltio IV/334* sanottuun. Vrt. myös ed. c2-jaksossa selostettuihin tapauksiin, joissa moottoriajoneuvon luvaton käyttöönottaminen on kohdistunut syytetyn lähiomaiseen. —

Huomattakoon, ettei po. tapauksessa KKO p 30. 5. 1969 taltio 1295 HO eikä KKO olisi reformatio in pejus -kiellon vuoksi voinut tuomita syytettyä rangaistukseen.

[72] Ks. esim. *KKO 1935 II 158, 1938 II 410, 1945 II 30* (ään.), *1953 II 66* (ään.) ja *1957 II 8* (ään.) sekä uudehkoista KKO:n vuosikirjassa julkaisemattomista ratkaisuista *p:t 29. 4. 1971 taltio 1096* (selostettu DL 1971:ssä, oikeustapausosasto 99 ss.) ja *21. 9. 1972 taltio 1449* (ään.). (Viimeksi mainittu tapaus koskee jatketusta rikoksesta annetun tuomion oikeusvoimaa; KKO:n vähemmistön mielestä ei syytteen alaista menettelyä, ottaen huomioon oikeuskäytännössä esiintyneet kannanotot, voitu pitää sen laatuisena, että syytteessä olleiden olisi katsottava syyllistyneen virkavirheeseen.)

Oikeuskirjallisuudesta ks. esim. *T. Ellilä* 1965, 235, *Miettinen* 1970, 84, ja *Vikatmaa* 1970, 217 s. (erit. alav. 102) ja 241 ss.

että oikeuskysymykseltään tulkinnanvaraisissa tapauksissa on virkasyytteitä hylätty, on omiaan vähentämään sellaisia tuomitsemattajättämisratkaisuja, joissa vähäpätöisen virkarikoksen katsotaan johtuneen olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta tietämättömyydestä. Onhan otaksuttavissa, että valtaosa anteeksi annettavasta tietämättömyydestä tehdyistä vähäpätöisistä virkarikoksista on niitä, joissa syyte yllä sanotusta syystä hylätään.

Tälle käsitykselle saadaan mielestäni tukea edeltäneessä b1-jaksossa selostetusta virkarikoskäytännöstä. Ylivoimaisesti tavallisinta on ollut katsoa vähäpätöisen virkarikoksen johtuneen olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta.[73] Niitä harvoja poikkeustapauksia, joissa tuomitsematta jättämisen perusteena viitataan huomaamattomuuden sijasta tietämättömyyteen, on edellä 1.b-jaksossa selostettu *KKO 1968 II 25*. Siinä tietämättömyys-sanan käyttö lieneekin osuvaa, koska korkeimman oikeuden vähemmistö ja hovioikeus olisivat hylänneet syytteen oikeuskysymyksen tulkinnanvaraisuuden vuoksi.[74]

d. Tapauksista, joissa rikokseen suoranaisesti liittymättömät seikat näyttävät erityisen voimakkaasti vaikuttaneen tuomitsematta jättämiseen[75]

Rikokseen suoranaisesti liittymättömän seikan huomioon ottamisesta tuomitsematta jättämistä harkittaessa on edellä b2-jaksossa ollut esi-

---

[73] Havainto on sopusoinnussa ed. jaksossa 8 §.III.1.b esittämäni (huomaamattomuudella tarkoitetaan lähinnä itsetiedotonta tuottamusta) kanssa: po. virkarikokset ovat olleet RL 40:21:ssä tarkoitettuja ja siis tuottamuksellisia.

[74] Ks. myös *KKO:n p:tä 25. 4. 1968 taltio 1139*. KKO:ssa äänin 3 (OikN:t *Elfving, Halttunen ja Lampi)* — 2 (OikN:t *Heikola ja Lehtonen)* KO:n pj. tuomittiin saamaan varoitus tuottamuksellisesta virkarikoksesta. KKO:n vähemmistö olisi esittelijän mietintöön yhtyen jättänyt hänet tuomitsematta. Turun HO oli hylännyt syytteen oikeuskysymyksen tulkinnanvaraisuuden vuoksi. (Tapauksen ovat selostaneet *Lindholm* 1968, 542 s., ja *Vikatmaa* 1970, 219)

Huomaa vielä ed. b1-jaksossa selostetut *KKO:n p:t 10. 8. 1973 taltio 1413 ja 20. 6. 1972 taltio 1208*. Niissä tarkoitettuja juttuja käsiteltäessä oli ainakin osa HO:n tai KKO:n jäsenistä syytteen hylkäämisen kannalla oikeuskysymyksen tulkinnanvaraisuuden vuoksi ja osa tuomitsematta jättämisen kannalla.

Merkille pantavaa on, että tässä alav:ssä mainituissa tapauksissa tuomitsematta jättämisen kannalla olleet ovat katsoneet vähäpätöisenä pitämänsä virkarikoksen johtuneen huomaamattomuudesta eikä tietämättömyydestä.

[75] Seuraavassa esitettävän johdosta vrt. alisyyttäjien syyttämättäjättämis-

merkkinä *Vaasan HO p 9. 5. 1972 taltio III/99.* Siinähän hovioikeus pysytti alioikeuden päätöksen, jossa syytetty oli jätetty tuomitsematta törkeästä varkaudesta. Päätöksen perustelujen mukaan yleinen etu ei, *syytetylle määrätyt järjestysseuraamukset huomioon ottaen,* vaatinut rangaistuksen tuomitsemista.

Useissa edellä b1-jaksossa selostetuissa virkarikosasioissa on tuomitsematta jättämiseen vaikuttavana seikkana mainittu se, että korkein oikeus on oikaissut tai poistanut virheellisen päätöksen. Tällöin on ehkä ollut merkitystä sillä, onko purkua hakenut virkasyytteen kohde vai muu henkilö.[76] Eräässä ratkaisussa hovioikeus perusteli tuomitsematta jättämistä osaksi sillä, että virheellisesti menetellyt alituomari oli korvannut vahingon, joka syytetylle oli aiheutunut hänen tuomitsemisestaan säädettyä ankarampaan sakkorangaistukseen.[77]

Helsingin raastuvanoikeuden ratkaisemista asioista, joissa tuomitsematta jättämistä on perusteltu syytetyn rikoksensa jälkeen osoittamalla, rikoksen aiheuttamien haittojen poistamiseen tähtäävällä käyttäytymisellä, voidaan mainita seuraavat kaksi (a—b). Kummassakin tapauksessa on kysymys omaisuusrikoksesta ja rikoksella aiheutetusta jokseenkin suuresta taloudellisesta vahingosta (a-tapaus koskee tuottamuksellista rikosta).

(a) VI² os. p 15. 7. 1971 § 247. Toimitusjohtaja oli 17. 11. 1970 ottanut varastetun, 6 500 markan arvoisen henkilöauton pantiksi, vaikka hänen olisi pitänyt varoa auton saantoa laittomaksi, mutta hän oli 28. 11. 1970 oma-aloitteisesti luovuttanut auton poliisiviranomaisten haltuun. Huomioon ottaen syytetyn oma-aloitteisen toiminnan auton palauttamiseksi omistajalleen ja muut rikoksen teossa ilmenneet olosuhteet, RO jätti hänet tuomitsematta.

(b) XVI¹ os p. 11. 8. 1971 § 267. Automyyjä oli ottanut työnantajayhtiönsä puolesta vastaan asiakkaan osamaksusopimuksen mukaan maksaman käsirahan 1 230 markkaa ostetusta autosta, mutta jättänyt tilittämättä summan yhtiölle ja käyttänyt sen omiin tarkoituksiinsa kavaltaen sen siten itselleen. RO jätti tuomitsematta. Perusteluna mainittiin mm. se, että syytetty oli korvannut yhtiölle aiheuttamansa vahingon.

---

käytäntöön. *Jaatisen* (1968, 8) tutkimuksen mukaan syyttämättä jättämiseen on varsin usein vaikuttanut se, että rikoksesta epäilty on korvannut aiheuttamansa vahingon. Ks. myös ed. 5 §.I.3.b alav:iden 54—55 kohdalla siitä lausuttua, milloin asianomistaja luopuu tekemästä syytteeseenpanoilmoituksen.

[76] Ks. ed. alav:iden 28—30 välillä tekstissä selostettuja HO-ratkaisuja.

[77] Näin Helsingin HO *KKO 1968 II 93*:ssa. Ks. ed. alav:n 23 jälkeen.

e. Eräiden muiden tapausten piirteistä

Seuraavissa kahdessa tapauksessa on jätetty tuomitsematta toinen kahdesta syytetystä tai osa useista syytetyistä. Tällöin on ratkaisun teossa ehkä ollut merkitystä sillä, että *tuomitsematta jätetyn osuus rikoksen täyttämisessä* on arvioitu rangaistukseen tuomitun osuutta *vähäisemmäksi.*

KKO p 1. 3. 1973 taltio 29. KKO pysytti virallisen syyttäjän valituksesta Helsingin HO:n päätöksen, jolla kotiutettu kersantti, työnjohtaja A jätettiin tuomitsematta seuraavanlaisista yhdellä teolla tehdyistä, laiminlyönnistä tapahtuneesta palvelusvelvollisuuden rikkomisesta ja vaikeaa vähäisemmän ruumiinvamman tuottamuksesta.

A oli ollut apukouluttajana eräällä harjoitusalueella, jossa oli näytetty nalliliitoksen tekeminen ja räjäyttäminen. Tällöin hän oli tehnyt nalliliitoksen vähemmän kuin 5 metrin päässä koulutettavista, joilla kaikilla ei ollut kypärää päässä. Edelleen hän oli jättänyt käskemättä harjoitusosastoa suojautumaan ja antamatta varoitusmerkkiä. Samanaikaisesti luutnantti B oli jättänyt harjoituksen johtajana virkavelvollisuutensa vastaisesti vaatimatta alaisiltaan apukouluttajilta, että räjäytystöistä annettuja varovaisuusmääräyksiä noudatettiin, ja laiminlyönyt järjestää eri harjoituskohteisiin tarpeellisen valvonnan ja vartioinnin sekä koko osaston käyttöön varomääräysten mukaista lääkintähenkilöstöä ja ensiapuvälineitä. Kerrotusta B:n ja A:n menettelystä oli ollut seurauksena, että räjäytetystä nalliliitoksesta oli osunut sirpaleita sotamies C:hen. Sirpaleiden osumisen johdosta C oli saanut naarmun kaulaan ja vatsaonteloon tunkeutuneen haavan oikeaan kylkeensä. B tuomittiin yhdellä teolla tehdyistä laiminlyönnistä tapahtuneesta virkavelvollisuuden rikkomisesta ja vaikeaa vähäisemmän ruumiinvamman tuottamuksesta saamaan muistutus päiväkäskyssä.[78]

Turun HO p 7. 5. 1971 taltio 329. Turun RO oli katsonut selvitetyksi, että koneoppilas A ja autonkuljettaja B olivat edistäneet väkijuomien luvatonta maahantuontia avustamalla alkoholijuomaerän purkamisessa, mutta jätti heidät tuomitsematta. Po. salakuljetuksesta oli samassa jutussa syytettyinä kymmenen muuta henkilöä, jotka tuomittiin rangaistukseen. Virallisen syyttäjän valituksesta jutun tutkinut HO pysytti päätöksen kyseiseltä osin.

Alla mainittavien tapausten yhteinen piirre on, että niissä on *alioikeus jättänyt* syytetyn *tuomitsematta, mutta hovioikeus on tuominnut* hänet rangaistukseen (1a—b ja 2) tai hylännyt häntä vastaan ajetun syytteen (1c). Ensiksi mainituista tapauksista (varsinkin 1b-tapauksesta) ovat merkille pantavia perustelut, joilla hovioikeudet ovat puoltaneet alioikeuden ratkaisusta poikkeavaa kantaansa. Viimeksi sanottu tapaus (1c) on sikäli kiintoisa, että siinä — sellaisena kuin alioikeus käsitti rikoksen

78 Päätöksen tehneet KKO:n jäsenet: OikN:t *Sohlberg, Hakala, Kyrö, Halttunen ja Grönqvist sekä sotilasjäsenet.*

näytön — on lukuisia tuomitsematta jättämisen puolesta puhuvia seikkoja (mm. varallisuusvahingon vähäisyys ja rikoksentekijän ilmeinen oikeuserehdys).

(1) Helsingin HO

(a) p 8. 10. 1970 taltio 1280. Päiväapulainen oli useassa erässä varastanut työnantajansa omaisuutta yhteensä 500 markan arvosta. Helsingin RO jätti tästä näpistykseksi katsomastaan rikoksesta tuomitsematta. HO:n mielestä kyseistä jatketuksi varkaudeksi katsottavaa rikosta ei voitu pitää vähäpätöisenä, ja se tuomitsi syytetyn 2 kuukauden ehdolliseen vankeuteen.

(b) p 9. 11. 1972 taltio 1149. Virallinen syyttäjä oli vaatinut Helsingin RO:ssa mm. seitsemän koululaisen (muut paitsi yksi rikoksentekohetkellä 15—17-vuotiaita ja yksi osan rikoksesta tehdessään 15—17-vuotias) ja yhden painajan tuomitsemista rangaistukseen siitä, että he olivat pitäneet luvattomasti hallussaan hasista useita kertoja 0—20 grammaa kerralla ja käyttäneet sitä sekä yksi lisäksi LSD:tä 3 kertaa. RO katsoi heidän syyllistyneen siihen, mistä heille oli vaadittu rangaistusta, mutta jätti heidät tuomitsematta. HO:n mielestä ei syytettyjen syyksi luettua rikosta, huomioon ottaen huumausaineen pitkän ajan kuluessa toistunut käyttö ja se, että käyttöä varten oli hankittu syksyllä 1971 erityinen kokoontumispaikka, johon yhteisillä rahoilla ostettu huumausaine oli viety, voitu pitää vähäpätöisenä ja yleinen etu vaati rangaistuksen tuomitsemista. HO tuomitsi syytetyt jatketusta huumausaineen luvattomia hallussapitoja ja käyttämisiä käsittävästä rikoksesta sakkoon (muut koululaiset nuorena henkilönä tehdystä paitsi yksi osaksi nuorena henkilönä tehdystä po. rikoksesta.)[79]

(c) p 19. 4. 1973 taltio 205. Tuusulan KO oli katsonut selvitetyksi, että maanviljelijä (s. 1894) A oli, myytyään 26. 8. 1970 päivätyllä kauppakirjalla J:ssä olevan tilansa pojalleen, vanhemmalle konstaapelille B:lle, 29. 8. 1970 luvatta ottanut tontilla kasvamassa olleita porkkanoita 5 markan arvosta. Sen vuoksi KO oli katsonut A:n syyllistyneen näpistykseen, mutta oli jättänyt hänet tuomitsematta. A haki päätökseen muutosta vaatien syytteen hylkäämistä sillä perusteella, että hänen käsityksensä mukaan porkkanat kuuluivat niihin tuotteisiin, jotka hän kaupan yhteydessä tehdyn suullisen sopimuksen mukaan oli oikeutettu ottamaan mukaansa tilalta lähtiessään. HO katsoi jääneen näyttämättä, mitä mainitussa kiinteistönkaupan yhteydessä tehdyssä suullisessa sopimuksessa, jonka mukaan molempien asianosaisten ilmoituksen mukaan ainakin perunat kuuluivat myyjälle, oli sovittu kysymyksessä olevien porkkanoiden osalta, minkä vuoksi HO hylkäsi syytteen ja vapautti A:n korvausvelvollisuudesta.[80]

---

[79] Ks. vastaavanlaista *Turun HO:n p:tä 10. 3. 1971 taltio 119*, jossa HO Turun RO:n kannasta poiketen ei jättänyt huumausaineen luvattomasta hallussapidosta tuomitsematta.

[80] HO:n päätöksen perusteluista saa käsityksen, että sopimuksen ehtoa koskeva todistustaakka olisi jaettu tavanmukaisesta poikkeavasti. Ks. *Halila* 1955 b, 199, ja *Tirkkonen* 1966, 156. —

Nähdäkseni syytteen hylkäämistä ja ainakin tuomitsematta jättämistä (jälkimmäistä vaihtoehtoa myös muilla seikoilla) saatettaisiin puoltaa sillä, että syyte-

(2) Vaasan HO p 21. 4. 1972 taltio II/73. Työmiehenvaimo A oli tuulisella säällä, kulottaessaan pihalla ollutta pitkää ja kuivaa heinää, laiminlyönyt noudattaa riittävää huolellisuutta ja varovaisuutta, jolloin tuli oli päässyt tuulen vuoksi riistäytymään lähellä olleeseen B:n omistamaan ladon, saunan, pesuhuoneen ja navetan käsittäneeseen puiseen, osittain huovalla ja osittain päreillä katettuun rakennukseen, ja rakennus samoin kuin siellä säilytetyt 2 000 kiloa kylvöheinää olivat tuleen sytyttyään tuhoutuneet. Kemijärven KO katsoi syytetyn syyllistyneen tulipalon tuottamukselliseen aiheuttamiseen, mutta jätti hänet tuomitsematta. HO:n mielestä syytetyn rikosta ei, ottaen huomioon vallinneet olosuhteet, voitu katsoa vähäpätöiseksi, ja HO tuomitsi hänet po. rikoksesta sakkoon.

III. NuorRikL 3—4 §:n soveltamista koskevista oikeustapauksista

1. Minkä lajisista rikoksista on jätetty tuomitsematta?

Edeltäneeseen jaksoon 5 §.I.4 ja etenkin liitteen 3 taulukkoon A sisältyy sitä valaisevia tietoja, minkä lajisista rikoksista on *alioikeuksissa* jätetty NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta. Tässä mieleen palautettavia seikkoja on, että NuorRikL 3—4 §:n mukainen tuomitsematta jättäminen on ollut suhteellisesti katsoen moninkertaisesti tavallisempaa kuin muiden säännösten mukainen ja nimenomaan tietynlaisista omaisuusrikoksista (varkauksista, luvattomasta ryhtymisestä rikoksen kautta saatuun tavaraan ja moottoriajoneuvon luvattomista käyttöönottamisista) tuomitsematta jättäminen on ollut suhteellisesti yleistä.

Tarkasteltaessa, kuinka törkeitä NuorRikL 3—4 §:n mukaisen tuomitsematta jättämisen edellytyksinä olleet rikokset ovat olleet lajiltaan tai niistä säädettyjen rangaistusten perusteella, havaitaan muun muassa seuraavaa. Sellaisia rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kuusi vuotta kuritushuonetta säännöllisen tai nimeämättömien erittäin raskauttavien asianhaarojen varalta säädetyn asteikon mukaan (perinteinen törkeän rikoksen määrittely), olivat liitteen 3 taulukon A mukaan vuonna 1967 sekaantuminen 12 vuotta nuorempaan (1 kpl),

---

tyllä oli perusteltu syy uskoa omistavansa porkkanat. Oikeuskirjallisuudesta ks. esim. *Honkasalo* 1969, 114: »Tahallista varkautta ei tapahdu, jos tekijä ei tiedä omaisuuden kuuluvan toiselle.» Vastaavanlaisista (epävarsinaisen) oikeuserehdyksen tapauksista ks. esim. omankädenoikeuden osalta *Vikatmaa* 1970, 229 ss.

sekaantuminen 12—14 vuotiaaseen (9), haureuden harjoittaminen alle 15-vuotiaan kanssa (10) ja törkeä varkaus (151) sekä vuonna 1968 sekaantuminen 12—14-vuotiaaseen (3), haureuden harjoittaminen alle 15-vuotiaan kanssa (10), törkeä varkaus (157) ja ryöstö (3). Huomiota kiinnittää törkeiden varkauksien suuri määrä. Kaikkiaan *rikos, josta on jätetty NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta, on keskimäärin törkeämmän lajinen kuin rikos, josta on jätetty tuomitsematta muiden säännösten nojalla.*

Tätä tutkimusta varten läpikäydyssä *hovioikeuksien* tapausaineistossa ovat törkeimmät rikoslajit ryöstö, murhapoltto, törkeä varkaus ja kiristäminen. Näiden rikosten yksityiskohdista tulee puhetta jäljempänä 2-jaksossa.

2. *Minkälaisia ovat olleet niitä rikoksia koskevat yksittäistapaukselliset olosuhteet, joista on jätetty tuomitsematta?*

a. NuorRikL 3—4 §:n soveltamistapauksia on näyttänyt vielä vaikeammalta ja väkinäisemmältä ryhmittää sen mukaan, minkälaiset seikat ovat vaikuttaneet ratkaisun syntymiseen, kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tapauksia. Vaikeutta selittää se edellä (8 §.IV.2) selvitelty seikka, että NuorRikL 3 §:ssä säännelty edellytys on erittäin väljä. Tuomitsematta jättämisen käyttöä rajoittavia edellytyksiä ovat siten lähinnä NuorRikL 4 §:ssä tarkoitetut: rikoksen on täytynyt johtua tekijän ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta ja tekijän uusimisriskiennusteen on oltava suotuisan. Näistä edellytyksistä varsinkin jälkimmäisen täyttymistä harkittaessa merkityksellisistä seikoista on erityisen hankalaa saada selvyyttä päätösten perusteella juttujen asiakirjoihin perehtymättä.

Seuraavassa omaksuttu esitysjärjestys on tällainen. Teen tapausryhmittäin kommentoiden selkoa hovioikeuksien ja Helsingin raastuvanoikeuden NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä koskevista ratkaisuista. Tällöin en pyri edes siinä määrin kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamiskäytäntöä selvitellessäni jaottelemaan tapauksia sen mukaan, koskevatko lieventävät seikat lähinnä oikeudenvastaista tekoa, tekijän syyllisyyttä vai ehkä rikokseen suoranaisesti liittymättömiä asianhaaroja.

b. Aluksi kiinnitän huomiota niiden tapausten piirteisiin, joissa on kysymys *törkeän tai törkeähkön lajisesta rikoksesta tuomitsematta jättämisestä.* Selostan tapauksia seuraavassa rikosten törkeyden mukaisessa järjestyksessä: ryöstö taikka ryöstöntapainen varkaus tai sellainen kiristäminen, murhapoltto, törkeä varkaus, valalla vahvistetun perättömän lausuman antaminen oikeudessa, vaaran aiheuttaminen rautatien käyttämisessä, kiristäminen, rattijuoppous ja törkeä moottoriajoneuvon luvaton käyttöönottaminen.

(1) Ryöstö, ryöstöntapainen varkaus ja ryöstöntapainen kiristäminen.

(a) Turun HO p 21. 6. 1972 taltio 702. Lähetti A oli yhdessä puuseppä B:n ja maalari C:n kanssa poliisilaitoksen juopuneiden säilytyshuoneessa väkivaltaisella pitelemisellä anastamistarkoituksessa ottanut kelaaja D:ltä tämän sormista hopeisen muistosormuksen ja kultaisen kihlasormuksen sekä kalusteasentaja E:ltä tämän sormesta kultaisen kihlasormuksen. Virallisen syyttäjän valituksesta jutun tutkinut HO jätti A:n po. kahdesta ryöstöstä tuomitsematta. Samalla HO tuomitsi 15—17-vuotiaan C:n kummastakin ryöstöstä 3 kuukaudeksi ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja muustakin rikoksesta tuomitun B:n molemmista ryöstöistä 7 kuukaudeksi kuristushuoneeseen. — Lahden RO oli katsonut A:n syyllistyneen vain D:hen kohdistuneeseen ryöstöön ja jättänyt hänet siitä tuomitsematta.

(b) Helsingin RO VIII[2] os. p 19. 1. 1971 § 26. Koululainen A (s. 1955) oli puukolla uhaten kiskonut B:ltä (s. 1918) 0,20 markkaa ja syyllistynyt siten ryöstöntapaiseen kiristämiseen. — Asiakirjoista ilmenevän mukaan syytetty oli vaatinut ohikulkijoilta rahaa ja saanut sitä 2—3 henkilöltä ennen syytteen alaisen rikoksen tapahtumista. Syytetty oli alle 15-vuotiaana syyllistynyt useisiin omaisuusrikosten tunnusmerkistön täyttäviin tekoihin.

(c) Helsingin RO VIII[2] os. p 4. 3. 1971 § 126. Koululainen A (s. 1955, tyttö) oli yhdessä tasoittajan vaimon B:n (s. 1951) kanssa, A:n vaadittua C:ltä rahaa ja tämän kieltäydyttyä sitä antamasta ja A:n lyötyä C:tä pari kertaa kädellä kasvoihin sekä C:n turkishatun pudottua lyöntien seurauksena maahan, tehnyt C:lle väkivaltaa saadakseen pidetyksi tuon hatun itsellään. A jätettiin po. ryöstöntapaisesta varkaudesta tuomitsematta, kun taas B tuomittiin ehdollisesti 7 kuukaudeksi kuritushuoneeseen.

(d) Helsingin RO VIII[1] os. p 12. 7. 1971 § 334. Koululainen A (s. 1956) oli baarin edustalla käynyt käsiksi B:hen ja ottanut tämän kädestä ja lompakosta yhteensä 2,60 markkaa syyllistyen siten RL 31: 1:ssä tarkoitettuun »ryöstön luonteiseen tekoon». — Asiakirjoista ilmenevän mukaan A oli tunnustanut ottaneensa entuudestaan tuntemaansa B:tä kiinni joko kurkusta tai rinnuksista ja painaneensa hänet kadulta johtavan oven syvennykseen sekä sitten ottaneensa hänen kädestään metallirahat ja housujen taskussa olleesta lompakosta muuta rahaa. B:n kertomuksen mukaan A oli ottanut häntä molemmilla käsillään kurkusta kiinni.

(2) Murhapoltto.

Vaasan HO p 19. 12. 1972 taltio II/277. Maanviljelijänpoika oli räjäyttänyt metsäkämpän lattialla kotoaan ottamansa 200 gramman raivauspanoksen sillä

seurauksella, että kämppä oli hajonnut. Metsäkämppä oli pohjapinta-alaltaan n. 2 × 3,5 metrin suuruinen, jalaksien päälle laudoista ja kovalevystä tehty siirrettävä rakennus, jota käytettiin metsätöiden aikana ruokailupaikkana. HO jätti syytetyn valituksesta hänet RL 34: 4.1 ja 5.1:ssä tarkoitetusta murhapoltosta tuomitsematta. Teuvan KO oli tuominnut hänet 2 kuukaudeksi ehdolliseen vankeuteen.

(3) Törkeä varkaus.

(a) Itä-Suomen HO p 27. 11. 1970 taltio 1228/70. Koululainen A oli 16-vuotiaana varastanut osuuskaupan myymälästä ruokatavaraa 18,52 markan arvosta ja n. 1½ kuukautta myöhemmin yhdessä työmies B:n kanssa murtautunut kahvilan varastoon ja varastanut sieltä 48 pulloa keskiolutta koreineen. HO, jolta virallinen syyttäjä oli hakenut muutosta, jätti sanotuista teoista A:n tuomitsematta pysyttäen siten Savonlinnan RO:n päätöksen. B tuomittiin paitsi po. törkeästä varkaudesta muista rikoksista yhdistettyyn 10 kuukauden kuritushuonerangaistukseen. — Törkeän varkauden osalta paljolti samanlainen tapaus on Turun HO p 22. 8. 1972 taltio 903.

(b) Helsingin RO X[1] os. p 27. 4. 1971 § 288. Viisi koululaista (s. 1954—1955) oli K:n seurakunnan nuorisohuoneistoon murtauduttuaan varastanut siellä stereolaitteiston, kaitafilmikameran ym. omaisuutta yhteensä 3 085 markan arvosta sekä n. 20 markkaa rahaa ja 5 markan arvoiset virvoitusjuomat. Ensiksi mainittu omaisuus oli saatu takaisin, mutta rahat ja virvoitusjuomat olivat jääneet kateisiin. Kaikki viisi jätettiin tuomitsematta.

(c) Helsingin RO VIII[2] os. p 12. 8. 1971 § 478. Autonapumies (s. 1954) oli yhdessä kahden muun henkilön kanssa murtautunut lehtikioskiin ja varastanut sieltä 7,95 markan arvoiset sarjakuvalehdet. Hänet jätettiin po. törkeästä varkaudesta tuomitsematta, kun taas kaksi muuta syytettyä tuomittiin ehdollisesti 2 kuukaudeksi vankeuteen. — Vastaavanlaisista kioskimurtovarkauksista on jätetty tuomitsematta mm. saman osaston p:issä 11. 11. 1971 § 711 ja 14. 12. 1971 § 800.

(4) Valalla vahvistetun perättömän lausuman antaminen oikeudessa.

Itä-Suomen HO p 6. 2. 1970 taltio 1408/69. HO pysytti virallisen syyttäjän ja syytetyn valituksesta Kajaanin RO:n päätöksen, jolla 15-vuotias maanviljelijäntytär jätettiin RL 17: 1.2:ssa tarkoitetusta rikoksesta tuomitsematta. Syytetty oli valan nojalla todistajana avioerojutussa kuulusteltaessa tahallaan vastoin parempaa tietoaan antanut perättömän lausuman kertomalla havainneensa avioerojutun toisen osapuolen tehneen kaksi kertaa huorin.

(5) Vaaran aiheuttaminen rautatien käyttämisessä.

Helsingin RO VIII[2] os. p 7. 12. 1971 § 787. Varastomies (s. 1954) oli kääntänyt valtionrautateiden satamaradan erään vaihteen kääntötangon sellaiseen asentoon, että junan tai junanvaunun vaihteeseen tulo olisi aiheuttanut kiskoilta suistumisen, ja aiheuttanut siten vaaraa rautatien käyttämisessä sellaista vaaran aiheuttamista kuitenkaan tarkoittamatta. Syytetty jätettiin tästä RL 34: 9.1:ssä tarkoitetusta rikoksesta samoin kuin kahdesta muusta rikoksesta (alkoholijuoman luvattomasta hallussapidosta ja törkeän varkauden yrityksestä) tuomitsematta.

— Asiakirjoista ilmenevän mukaan humalassa ollut syytetty oli kiusantekomielessä laittanut vaihdetangon sanottuun asentoon, mutta kun tanko oli itsestään palautunut alkuperäiseen asentoonsa, hän oli palannut takaisin ja nostanut tangon uudelleen väärään asentoon.

(6) Kiristäminen.

Vaasan HO p 15. 9. 1972 taltio I/149. Tornion RO katsoi selvitetyksi, että työmies A oli yhdessä muusikko B:n ja työmies C:n kanssa piirittänyt kadulla kävelemässä olleen ammattikoululaisen D:n ja erään muun nuorukaisen tarkoituksenaan kiristää heiltä rahaa. B oli tiedustellut, oliko D:llä ja hänen toverillaan rahaa, ja joku toinen heistä oli lisäksi puhunut jotain markan »pistämisestä». B oli tunnustellut D:n toverin taskuja päältäpäin löytääkseen rahaa tai tupakkaa, mutta kun hän ei ollut mitään löytänyt, hän ei ollut ryhtynyt muihin toimenpiteisiin. Kun D oli tällöin lähtenyt juosten pakoon, D oli huutanut toisille seurassaan olleille, että »älkää päästäkö miestä karkuun», jolloin A ja C olivat juosseet D:n perään ja ottaneet hänet kiinni sekä käyneet häneen käsiksi ja vaatineet rahaa. Kun D oli ilmoittanut, ettei hänellä ollut ollut rahaa, olivat A ja C työntäneet hänet seinää vasten, puristaneet häntä rinnasta ja kurkusta sekä vaatineet kumpikin D:ltä markan rahaa uhaten, »että turpiin tulee, jollei rahaa löydy». Tämän terveyteen kohdistuneen vaaran uhatessa D oli ollut pakotettu antamaan A:lle ja C:lle kummallekin markan. RO katsoi 15—17-vuotiaiden A:n ja C:n syyllistyneen kiristämiseen sekä niin ikään alle 18-vuotiaan B:n avunantoon kiristämiseen. RO jätti A:n tuomitsematta po. rikoksesta (tuomitsi kuitenkin hänet samalla alkoholijuoman luvattomasta hallussapidosta sakkoon), tuomitsi B:n ehdollisesti 2 kuukaudeksi vankeuteen ja C:n ehdollisesti 3 kuukaudeksi vankeuteen. Virallisen syyttäjän valituksesta jutun tutkinut HO ei muuttanut esillä olevalta osalta RO:n päätöstä.

(7) Rattijuoppous.

Helsingin RO X[1] os. p. 19. 1. 1971 § 36. Lähetti (s. 1954) oli ottanut satama-alueella auton luvattomasti käyttöönsä ja hän oli kuljettanut sitä satama-alueella juopuneena sekä omistamatta auton kuljettamiseen oikeuttavaa ajolupaa. Syytetty jätettiin tuomitsematta näistä yhdellä teolla tehdyistä moottiajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta sekä sen kuljettamisesta juopuneena ja ilman ajolupaa (samoin alkoholijuoman luvattomasta hallussapidosta). — Asiakirjoista ilmenevän mukaan syytetty oli ehtinyt ajaa auton vain korttelin toiselle puolelle, kun polttoaine oli loppunut ja poliisimiehet olivat tulleet paikalle.

(8) Törkeä moottoriajoneuvon luvaton käyttöönottaminen.

Helsingin RO X[2] os. p 10. 9. 1971 § 591. Sekatyömies A (s. 1953) oli yhdessä kahden 18—20-vuotiaan tekijänkumppaninsa kanssa ottanut haltuunsa henkilöauton. Hän oli ajokorttia omistamatta ajanut sillä Helsingistä Varkauteen. Käyttöönoton aikana auto oli vaurioitunut. Hänet jätettiin tuomitsematta em. yhdellä teolla tehdyistä törkeästä moottoriajoneuvon luvattomasta käyttämisestä ja sen kuljettamisesta ilman ajolupaa (lisäksi törkeästä varkaudesta). Tekijäkumppanit tuomittiin ehdollisesti 8 kuukaudeksi kuritushuoneeseen.

Pyrkiessäni arvioimaan, mitkä seikat ovat selostetuissa tapauksissa olleet merkityksellisiä päädyttäessä tuomitsematta jättämiseen, kiinnitän ensin huomiota siihen, että useissa tapauksissa (1a, 1c, 3a, 3c, 6 ja 8) yksi on jätetty tuomitsematta muun (muiden) syytettyjen tullessa tuomituiksi rangaistukseen. Varsinkin silloin kun rangaistukseen tuomittu on tuomitsematta jätetyn tavoin ollut alle 18-vuotias, *tuomitun osuus rikoksen tekemisessä* lienee yleensä ollut *suurempi kuin tuomitsematta jätetyn osuus*. Esimerkiksi sittemmin tuomitsematta jätettyä on saatettu *painostaa* osallistumaan rikokseen. (Voimakkaan) painostuksen kohde toimii helposti ajattelemattomasti.[81] Myös on ajateltavissa, että rangaistukseen *tuomitun uusimisriskiennuste* on esimerkiksi hänen uusijan ominaisuutensa vuoksi ollut *huonompi* kuin tuomitsematta jätetyn. Toisaalta on muistettava, että NuorRikL 4 §:n lisäksi myös EhdRangL 3 §:n 1 momentissa on asetettu suotuisaa uusimisriskiennustetta koskeva vaatimus, ja eräissä mainituista tapauksista muut henkilöt tuomittiin ehdolliseen vapausrangaistukseen.

Lukuisissa muissakin kuin edellä selostamissani, keräämääni aineistoon sisältyvissä tapauksissa on osa syytetyistä jätetty tuomitsematta ja osa tuomittu rangaistukseen. HO-käytännöstä mainittakoon lyhyesti seuraavat ratkaisut:

Turun HO

— p 10. 3. 1971 taltio 118. Kaksi 15—17-vuotiasta syytettyä jätettiin jatketusta huumausaineen luvattomasta hallussapidosta tuomitsematta, kun taas heitä vanhemmat (vähintään 18-vuotiaat) neljä syytettyä tuomittiin samasta rikoksesta sakkoon.

— 13. 10. 1972 taltio 1046. Syytetyistä 15—17-vuotias jätettiin omavaltaisesta käyttöönottamisesta tuomitsematta, mutta häntä vanhemmat kaksi muuta saman rikoksen tekijää tuomittiin sakkoon.

Itä-Suomen HO p 19. 11. 1971 taltio 940/71. Syytetyistä 15—17-vuotias (tyttö) jätettiin tuomitsematta avunannosta varkauteen. Päätekoon syyllinen tuomittiin varkaudesta ja eräästä muusta omaisuusrikoksesta vapausrangaistukseen.

Vaasan HO

— p 17. 12. 1971 taltio II/335. Alle 18-vuotias syytetty jätettiin tuomitsematta jatketusta varkaudesta ja petoksesta, kun taas hänen 18 vuotta täyttänyt rikoskumppaninsa tuomittiin noista rikoksista yhdistettyyn 6 kuukauden 15 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

— p 30. 1. 1973 taltiot II/346—347. Kaksi 15—17-vuotiasta syytettyä jätettiin jatketusta, varkauksia ja näpistyksiä käsittävästä rikoksesta tuomitsematta, kun taas kaksi heitä vanhempaa (heidän syykseen luettu jatkettu rikos käsitti muitakin anastuksia) tuomittiin 5 kuukauden vankeusrangaistukseen, toinen heistä ehdollisesti.

---

81 Ks. ed. 8 §:n alav:n 129 kohdalla tekstissä sanottua ja alav:ssä lueteltuja lähteitä.

Useille selostetuista ratkaisuista 1—8 on ominaista, että rikollisella *teolla aiheutettu vahinko tai vaara on jäänyt vähäiseksi.* Sanottu pätee varsinkin törkeää varkautta koskeviin tapauksiin 3a ja 3c. Se, että rikoksella tavoiteltu taloudellinen etu on tapauksissa 1a—b ja 6 ollut pieni; että rikoksella 2 aiheutettu omaisuusvahinko on vähänlainen; että rikoksilla 5 ja 7 liikenneturvallisuudelle taikka rikoksella 2 toisen hengelle tai terveydelle aiheutettu vaara on jäänyt vähäiseksi (ilmeisesti vain abstraktiseksi), lienee melkoisesti vaikuttanut tuomitsematta jättämistä koskevaan harkintaan.

Vastaavanlaisia varastamisia, joita ennen 1. 9. 1972 voimaan tullutta varallisuusrikossäännösten uudistusta pidettiin törkeinä varkauksina (ks. edellä tapauksia 3a ja 3c), on uudistuksen jälkeen NuorRikL 3—4 §:ää sovellettaessa katsottu näpistyksiksi. Seuraava HO-ratkaisu valaisee lausuttua.

Vaasan HO p 13. 2. 1973 taltio I/447. Kuusamon KO katsoi (16. 11. 1971) selvitetyksi, että koululainen oli yhdessä muiden henkilöiden kanssa neljä eri kertaa ikkunan irroittamalla murtautunut erään yhdistyksen omistamaan majaan ja varastanut sieltä virvoitusjuomia, tyhjiä virvoitusjuomapulloja ja virvoitusjuomakoreja yhteensä 67,20 markan arvosta. KO tuomitsi syytetyn po. jatketusta törkeästä varkaudesta 8 kuukaudeksi vankeuteen (tämä rangaistus yhdistettiin samalla kertaa varkaudesta tuomittuun rangaistukseen ja yhdistetty rangaistus määrättiin ehdolliseksi). Syytetyn valituksen johdosta jutun tutkinut HO katsoi 1. 9. 1972 voimaan tulleen lainmuutoksen vuoksi em. rikoksen jatketuksi näpistykseksi ja jätti siitä (samoin kuin muista samalla kertaa tutkittavina olleista rikoksista) tuomitsematta.

c. Eräissä tapauksissa *lieventävät asianhaarat* näyttävät erityisen selvästi *liittyneen tekijän syyllisyyteen.* NuorRikL 3—4 §:ää on sovellettu samantapaisissa tilanteissa kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia. Niinpä on jätetty tuomitsematta mainetodistukseen verrattavan yksityisen asiakirjan väärentämisestä, kun väärennyksen *tarkoituksena* on ollut osoittaa tekijä 18-vuotiaaksi ja siten luvallistaa hänen *pääsynsä ravintoloihin* tai vastaaviin paikkoihin (1); moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta, kun *asianomistajana* on ollut *syytetyn lähiomainen* (2); pahoinpitelystä, kun *tekijän normaali motivointikyky* on mustasukkaisuudesta johtuneen kiihtymyksen (3) tai toisen provosoivan käyttäytymisen aiheuttaman ärsyyntyneisyyden (4) vuoksi ollut *alentunut.*

(1) Turun HO p 18. 5. 1971 taltio 567. Opiskelija oli 16-vuotiaana väärentänyt erään sanomalehden hänelle antamaan, valokuvalla varustettuun lehdistökorttiin syntymävuotensa vuodeksi 1952 ja hankkiakseen itselleen hyötyä käyttänyt väärentämäänsä lehdistökorttia esittämällä sen erään tanssiravintolan vahtimestarille päästäkseen tuohon ravintolaan. Ravintolaan ei ollut lupa päästää alle

18-vuotiaita henkilöitä. Virallisen syyttäjän valituksesta jutun tutkinut HO jätti näytetyksi katsomastaan, erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä yksityisen asiakirjan väärentämisestä tuomitsematta. Lahden RO oli hylännyt syytteen, koska se ei ollut pitänyt em. korttia RL 36: 5:ssä tarkoitettuna yksityisenä asiakirjana.

Vastaavista tapauksista Helsingin RO:ssa ks. esim. X[1] os. p:t 27. 4. 1971 § 289 ja 291 sekä 10. 6. 1971 § 387 ynnä XV os. p:t 12. 5. 1971 §:t 576 ja 578. Näissä ratkaisuissa on ollut kysymys RL 36: 4.2:ssa tarkoitetusta todistuksesta (henkilöllisyystodistuksesta, ajokortista tai ulkomaanpassista).

Tapauksessa Helsingin RO VIII[1] os. 22. 12. 1971 § 591. Kotiapulainen (s. 1955) oli varastanut sisarensa henkilöllisyystodistuksen ja vaihtanut siihen oman valokuvansa sekä käyttänyt sitä muutaman kerran esittämällä sen eri tanssipaikoissa. Ks. myös XV os. 16. 12. 1971 § 1358, jossa syytetty oli kiinnittänyt sisarensa sairasvakuutuskorttiin oman valokuvansa ja näyttänyt korttia sisarenaan esiintyen poliisilaitoksen huolto-osastossa.

Tapauksessa Helsingin RO VIII[1] os. 28. 6. 1971 § 307 hitsaajaoppilas (s. 1953) oli ostanut toiselta seurakunnan täyttämättömän virkatodistuskaavakkeen ja täyttänyt sen merkiten siihen väärän syntymäajan. Tämän jälkeen hän oli esittänyt kaavakkeen poliisiasemalla saadakseen sen perusteella itselleen virheellisen henkilöllisyystodistuksen. Tätä todistusta hänen tarkoituksena oli käyttää diskoihin pääsemiseksi.

(2) Helsingin RO X[1] os. p 18. 5. 1971 § 342. Kuormaaja (s. 1952) oli äitinsä laukusta ottamiaan avaimia käyttäen ottanut luvattomasti haltuunsa isäpuolensa omistaman henkilöauton ja ajanut sillä ajolupaa omistamatta n. viikon ajan eri puolilla Suomea. Autolle oli aiheutunut n. 100 markan vauriot. Isäpuolella ei ollut jutussa vaatimuksia.

Vastaavanlaisista tapauksista ks. esim. XV os. p:t 12. 5. 1971 § 595 ja 11. 10. 1971 § 1154 sekä XVI[2] os. p 14. 9. 1971 § 222, joissa käyttöönottamisen kohteena olleen auton omistaja on ollut rikoksentekijän (tai useista tekijöistä yhden) isä.

(3) Helsingin RO XV os. p 16. 6. 1971 § 706. Koululaisen (s. 1953) ja hänen morsiamensa ryypiskeltyä edellinen oli mustasukkaisuudesta kadulla pahoinpidellyt jälkimmäistä. Morsian oli heti pahoinpitelyn jälkeen mennyt tekemään poliisiasemalle rikosilmoituksen. Oikeuskäsittelyssä hänellä ei ollut vaatimuksia.

(4) Itä-Suomen HO p 23. 2. 1973 taltio 78/73. Ammattikoululainen A (s. 1954) oli ammattikoulun työhallissa pahoinpidellyt toista ammattikoululaista B:tä lyömällä häntä kerran peltien oikaisemisessa käytetyllä vastinraudalla kasvoihin, ja siten tahallaan aiheuttanut sen, että B:n nenäluu oli murtunut. Päätöksestä ilmenevän mukaan B oli ennen pahoinpitelyä käynyt A:han kiinni. B, joka oli yhtynyt virallisen syyttäjän Valkealan KO:ssa ajamaan syytteeseen, valitti KO:n päätöksestä. HO kuitenkin pysytti päätöksen tuomitsematta jättämisen osalta.

Usein on päätöksistä ilmenevän teon kuvauksen perusteella vaikea nähdä syytä siihen, miksi teon on katsottu johtuneen *ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta.* Näin on mielestäni asian laita

ainakin siinä tapauksessa, että NuorRikL 4 §:n perustelujen tavoin kyseisen sanaparin vastakohtana pidetään *ilkeyttä tai pahantapaisuutta*. Esimerkiksi edellä b-jaksossa mainituista tapauksista 1b ja 1d ja 5 saa niitä koskevien selosteiden perusteella helposti käsityksen, että teot ovat johtuneet pikemmin ilkeydestä tai pahantapaisuudesta kuin ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta. Nämä samoin kuin seuraavassa esitettäviä tapauksia (1—3) koskevat selosteet antanevat tukea mielipiteelle, etteivät puheena olevat sanaparit ilmennä hyvin toistensa vastakohtia: voitaneen mielekkäästi sanoa, että henkilö on ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta ilkeä tai pahantapainen.

Harkitsevaisuus näyttää sopivan ajattelemattomuuden (ja ymmärtämättömyydenkin) vastakohdaksi paremmin kuin ilkeys tai pahantapaisuus. Lausumaa havainnollistavat varsinkin seuraavat tapaukset 1—2. Niissä tarkoitetut teot ovat selosteista päätellen selvästi pikemmin ajattelemattomuudesta johtuneita kuin harkinnan tuloksia.[82]

(1) KKO p 25. 6. 1970 taltio 1349. KKO ei myöntänyt syytetylle (15-vuotiaalle koululaiselle) eikä hänen holhoojalleen OK 30: 3:n 1 kohdan nojalla muutoksenhakulupaa asiassa, jossa Itä-Suomen HO oli samojen muutoksenhakijoiden tekemän valituksen johdosta jättänyt syytetyn tuomitsematta seuraavanlaisesta RL 34: 7:ssä tarkoitetusta tuottamuksellisesta tulipalon aiheuttamisesta. Syytetty oli kansalaiskoulun kone- sähkö- ja moottoriopin luokassa pidetyn oppitunnin aikana, opettajan suorittaessa opetustarkoituksessa henkilöautonsa polttoainesäiliön tyhjennystä, tarkoituksenaan polttaa tyhjennyksen aikana lattialle valunut bensiini sytyttänyt bensiinin tuleen, minkä seurauksena tuli oli hänen tahtomattaan levinnyt luokkaan ja mm. auto oli vaurioitunut. Kymin KO oli tuominnut syytetyn sakkoon. Lisäksi sekä KO että HO olivat velvoittaneet hänet suorittamaan vahingonkorvausta.[83]

(2) Helsingin HO p 23. 11. 1971 taltio 1242. Koululainen oli ilman pakkoa usuttanut koiransa toisen koululaisen päälle, minkä seurauksena koira oli tarttunut jälkimmäistä jalkaan ja tämän vaatteet olivat repeytyneet. Helsingin RO jätti syytetyn tästä RL 44: 8:ssa tarkoitetusta rikoksesta tuomitsematta. Syytetyn valituksesta jutun tutkinut HO pysytti päätöksen.[84]

(3) Helsingin RO VIII[2] os. p 14. 10. 1971 § 637. Lähetti A (s. 1955) oli pahoinpidellyt alaikäistä poikaa B:tä niin, että tämä oli saanut vammoja, syyllistyen siten pahoinpitelyyn. — Asiakirjoista ilmenevän mukaan A oli ollut sekatyömies C:n (s. 1955) seurassa, kun C oli B:ltä tupakkaa tuloksettomasti pyydettyään tar-

---

82 Vrt. ed. 8 §:n alav:iden 126—127 kohdalla tekstissä ja alav:issä esitettyyn.

83 On syytä panna merkille, että KKO:n tutkimisvalta on ollut jutussa rajoitettu, koska vain syytetty on ollut KKO:ssa muutoksenhakijana.

84 Ed. alav:ssä 83 lausuttua vastaava on ollut voimassa HO:n tutkimisvaltaan.

kastanut B:n taskut. Tällöin B oli itse antanut lompakkonsa tarkastettavaksi, jolloin C oli varastanut siitä 2 yhteensä 1,50 markan arvoista koululaislippua. (VIII² os., jätti p:llään 6. 7. 1971 § 405 C:n po. näpistykseksi katsomastaan rikoksesta RL 3: 5.3:n nojalla tuomitsematta.) Em. koululaislippujen anastuksen jälkeen B oli mennyt hänen kanssaan samassa talossa asuneen C:n kotiin hakemaan lippuja takaisin. Myös A oli C:n seurassa mennyt tämän kotiin. C:n isä oli ajanut A:n kodistaan ulos. Ulosajon jälkeen A hyökkäsi pihalla B:n kimppuun ja pahoinpiteli häntä alussa kerrotuin tavoin. B joutui kasvoihin saamiensa ruhjevammojen vuoksi sairaalahoitoon; hän oli pahoinpitelyn jälkeen »sekaisin». B oli kehitysvammainen, minkä kaikki tiesivät talossa, jossa B ja C asuivat. Puolustuksessaan A ilmoitti luulleensa, että B:llä oli vain puhevika.

IV. TLL a §:n 1 momentin soveltamista koskevista oikeustapauksista

1. Minkälaisten liikennesääntöjen rikkomisista on jätetty tuomitsematta?

Liitteen 3 taulukon A mukaan on TLL 6 §:n 1 momentissa tarkoitetuista varomattomuuksista liikenteessä jätetty useammin tuomitsematta kuin TLL 9 §:ssä tarkoitetuista liikennerikoksista.[85] Myös jäljempänä selostettavassa aineistossa on suurin osa tapauksista sellaisia, jotka koskevat varomattomuudesta liikenteessä tuomitsematta jättämistä.

Luettelen seuraavassa niitä erityyppisiä liikennesääntöjen (-säännösten) rikkomisia, joista on jätetty tuomitsematta. Mainitsen kunkinlaisen rikkomisen osalta keräämääni aineistoon sisältyviä hovioikeuksien ratkaisuja. Aineistoon sisältyvissä tapauksissa on liikennerikos, josta on jätetty tuomitsematta, ollut useimmiten sellainen varomattomuus liikenteessä, jolla tekijä on aiheuttanut vahinkoa toisen hengelle, terveydelle tai omaisuudelle (eli varomattomuudesta liikenteessä on aiheutunut yhteentörmäys).[86] Lueteltavista päätöksistä lukuisten perusteluissa ei ole TLL 9 a §:n 1 momentin nojalla tuomitsematta jätettäessä mainittu sitä

---

85 Tällaista asiaintilaa selittäväksi seikaksi olen ed. jaksossa 5 §.I.4.f (verr. 5 §:n alav:n 62 kohdalla lausuttuun) arvioinut sen, että kun TLL 9 §:ssä tarkoitetut liikennerikokset ovat tyypillisiä rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltäviä rikoksia, niiden osalta ovat mahdollisen toimenpiteistä luopumisen vaiheita lähinnä ilmoittamatta- ja syyttämättäjättämistilanteet.

86 Liikennevahinkotapausten »yliedustusta» selittänee se, että alioikeuskäsittelyyn valikoituvat liikennerikosjutuista nimenomaan ne (vrt. ed. alav:een 85).

liikennesäännöstä, jota tuomitsematta jätetyn on katsottu rikkoneen. Sellaiset säännökset, jotka on mainittu, olen pannut seuraavassa esityksessä näkyviin.[87]

(1) Tapauksia joille on ominaista liikennevahingon aiheuttaminen (varomattomuuksia liikenteessä).

(a) Risteysajoa, lähinnä väistämistä koskevien säännösten rikkomisia.

— Helsingin HO p:t 17. 6. 1971 taltio 586 (TLA 17. 6 §), 28. 9. 1971 taltio 396 (TLA 14. 6 §) ja 5. 10. 1971 taltio 1156.

— Turun HO p:t 20. 1. 1971 taltio 1543 (TLA 17. 4 §), 16. 3. 1971 taltio 222, 18. 5. 1971 taltio 568, 1. 10. 1971 taltio 1091, 23. 11. 1971 taltio 1327, 8. 12. 1971 taltio 1510, 21. 4. 1972 taltio 419 (TLA 14. 6 ja 17. 2 §), 16. 5. 1972 taltio 511 (TLA 17. 4 §), 16. 5. 1972 taltio 533 ja 23. 8. 1972 taltio 720 (TLA 14. 6 §).

— Vaasan HO p:t 28. 4. 1972 taltio IV/72 ja 16. 6. 1972 taltio III/113.

(b) Ajonopeutta, lähinnä tilannenopeutta (myös risteysajoon liittyvää) koskevien säännösten rikkomisia.

— Helsingin HO p 18. 5. 1971 taltio 260 (TLA 17. 8 §); Itä-Suomen HO p 3. 3. 1972 taltio 882/71 (TLA 15. 1, 2 ja 4c §); Turun HO p:t 14. 9. 1971 taltio 864, 14. 4. 1972 taltio 324 (TLA 5.1 §) ja 23. 8. 1972 taltio 720 (TLA 17.1 §); Vaasan HO p 8. 9. 1972 taltio III/180. Ks. myös d-kohdassa mainittavaa tapausta Turun HO p 23. 6. 1971 taltio 750.

(c) Muunlaista kuin välittömästi risteysajoon liittyvää väistämistä koskevien säännösten rikkomisia

— Helsingin HO p:t 24. 2. 1970 taltio 1802 (TLA 16.3 §) ja 12. 8. 1971 taltio 542 sekä Vaasan HO p:t 14. 9. 1973 taltio III/195 ja 26. 10. 1973 taltio IV/159 (TLA 14.3 § ja 16.1—2 §).

---

87 Useissa seuraavassa lueteltavista tapauksista on alioikeuden päätös tullut osittain lainvoimaiseksi; tavallisimmin siten, että syytetty on jätetty tuomitsematta alioikeudessa ja vain hän on hakenut HO:lta muutosta. Tuomitsematta-jättämisratkaisu on tällöin reformatio in pejus -kiellon vuoksi sinetöity alioikeudessa ankarimmaksi seuraamusvaihtoehdoksi.

Kerrotunlaisia, alioikeudessa osittaisen lainvoiman saaneita HO-ratkaisuja (yhdessä tapauksessa HO:ssa osittaisen lainvoiman saanut KKO:n ratkaisu) ovat seuraavassa lueteltavista nämä:

— tapausryhmässä 1a Helsingin HO p 5. 10. 1971; Turun HO p:t 20. 1., 16. 3., 18. 5., 23. 11. ja 8. 12. 1971 sekä 21. 4., 16. 5. (taltio 533) ja 23. 8. 1972; Vaasan HO p 28. 4. 1972

— ryhmässä 1c Helsingin HO p 12. 8. 1971 ja Vaasan HO p 14. 9. 1973

— ryhmässä 1d Turun HO p:t 14. 5. ja 28. 9. 1971 sekä 21. 4. 1972

— ryhmässä 1e Turun HO p:t 28. 4. ja 19. 11. 1971 sekä 16. 6. 1972

— ryhmässä 1f Turun HO p 9. 6. 1971

— ryhmässä 1g Turun HO p 6. 7. 1971

— ryhmässä 1h KKO p 27. 6. 1973 ja Helsingin HO p 4. 3. 1971

(d) Peräkkäin ajavien ajoneuvojen etäisyyttä koskevien säännösten rikkomisia.

— Turun HO p:t 14. 5. 1971 taltio 487 (TLA 14. 4 §; myös muuta, TLL 2 §:ssä tarkoitettua varomattomuutta), 23. 6. 1971 taltio 750 (TLA 14.4 §; myös ajonopeutta koskevien TLA 15.1 ja 4d §:n rikkominen), 28. 9. 1971 taltio 900 ja 21. 4. 1972 taltio 351.

(e) Ajokaistan vaihtoa koskevien säännösten rikkomisia.

— Turun HO p:t 28. 4. 1971 taltio 470, 19. 11. 1971 taltio 1391 ja 16. 6. 1972 taltio 663 (TLA 19.2 §).

(f) Ajoneuvon ohitusta koskevien säännösten rikkomisia.

— Turun HO p 9. 6. 1971 taltio 697 ja Vaasan HO p 26. 10. 1971 taltio II/238.

(g) Ajoneuvon peruuttamista koskevien säännösten rikkomisia.

— Helsingin HO p 29. 12. 1971 taltio 1313 (TLA 14.8 §) ja Turun HO p 6. 7. 1971 taltio 809.

(h) Muita tapauksia.

— KKO p 27. 6. 1973 taltio 1587 (kuorma-auton tieltä suistumiseen ja vaurioitumiseen johtanut varomaton ajo).

— Helsingin HO p:t 4. 3. 1971 taltio 208 (moottorivian vuoksi pysäköimään joutunut ei ollut ryhtynyt kaikkiin tarpeellisiin toimenpiteisiin haitan ja vaaran estämiseksi), 3. 6. 1971 taltio 119 (TLA 5.1 §; auton huonon hallinta sillä liikkeelle lähdettäessä), 30. 11. 1971 taltio 1338 (samoin) ja 29. 2. 1972 taltio 1591 (äkillinen aiheeton jarrutus).

— Turun HO p:t 15. 10. 1971 taltio 1178 (auton tieltä suistumiseen ja vaurioitumiseen johtanut varomaton ajo) ja 7. 12. 1971 taltio 1331 (jalankulkusäännöksen rikkominen; TLA 27.1a §).

— Vaasan HO p:t 14. 9. 1973 taltio III/195 (varomaton hälytysajoneuvon väistäminen) ja 26. 10. 1973 taltio IV/159 (laiminlyönti kuljettaa kuorma-autoa mahdollisimman lähellä ajoradan oikeaa reunaa kohtaavan ajoneuvon lähestyessä kaarteessa; TLA 14.3 ja 16.1—2 §).

(2) Tapauksia, joissa ei ole aiheutettu liikennevahinkoa (lähinnä TLL 9 §:ssä tarkoitettuja liikennerikoksia).

— KKO p 7. 3. 1966 taltio 588 (liikennemerkin noudattamatta jättäminen; KulkMp liikennemerkeistä (27. 11. 1957/384) 8.2 §:n d kohta).

— Helsingin HO p:t 16. 10. 1967 taltio 1644 (virheellinen pysäköinti), 29. 4. 1971 taltio 233 (pakollista kiertosuuntaa osoittavan liikennemerkin noudattamatta jättäminen), 1. 6. 1971 taltio 530 (suuntavilkun pitäminen aiheettomasti kytkettynä) ja 28. 9. 1971 taltio 1041 (kuorma-auton kuljettaminen ilman ajolupaa).

— Itä-Suomen HO p 18. 5. 1971 taltio 509/71 (autoa ei ollut ajokorttiin sisällytetyn ehdon mukaisesti varustettu 2:lla korin ulkopuolisella taustapeilillä; MAA 31. 6 ja 85 §).

— Turun HO p:t 31. 3. 1971 taltio 299 (ajovalojen käyttämättä jättäminen hämärässä ja sumussa), 23. 4. 1971 taltio 452 (auton jalkakäytävälle kulkeutumiseen johtanut varomaton ajo), 5. 5. 1971 taltio 491 (laiminlyönti tehdä autorekisterikeskukselle ilmoitus auton haltijan vaihtumisesta; MAA 24. 5 ja 26. 2 §), 8. 6. 1971

taltio 580 (maksullinen kuorma-autokuljetus ilman lupaa), 1. 10. 1971 1091 (liikennevahinkopaikalta poistuminen) ja 29. 12. 1972 taltio 1554 (sulkuviivan ylittäminen).

— Vaasan HO p 29. 12. 1972 taltio I/385 (kiellettyä ajosuuntaa osoittavan liikennemerkin noudattamatta jättäminen).

Pyrittäessä arvioimaan kyseisten rikkomustyyppien keskinäisiä keskimääräisiä törkeyseroja on merkille pantavaa, että liikennerikostoimikunnan esittämän törkeää liikenteen vaarantamista koskevan säännösehdotuksen mukaan olisi vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle yleensä katsottava aiheutuvan seuraavissa tapauksissa: moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettaja rikkoo liikennesääntöjen mukaisen ohituskiellon, ei noudata toisen ajoneuvon, raitiovaunun tai jalankulkijan väistämisestä annettuja säännöksiä tai käyttää yli puolitoistakertaista nopeutta suurimpaan sallittuun ajonopeuteen verrattuna taikka muuten liikenneolosuhteet huomioon ottaen törkeästi rikkoo tieliikennelakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä.[88]

Edellä olevista tapausselosteista havaitaan, että varsinkin väistämistä koskevien säännösten rikkomisesta on oikeuskäytännössä jätetty usein tuomitsematta. Tapausten joukossa on myös ohitus- ja ajonopeussäännösten rikkomista koskevia. Toteamus antaa aiheen kiinnittää erityistä huomiota mainitun kaltaisia rikkomuksia koskeviin tapauksiin.

2. Minkälaisia ovat olleet niitä liikennerikoksia koskevat yksittäistapaukselliset olosuhteet, joista on jätetty tuomitsematta?[89]

a. Tarkasteltaessa ohitus-, väistämis- ja ajonopeussäännösten rikkomista koskevia, edellä 1-jakson luettelossa ryhmiin 1a—1c ja 1f kuuluvia tapauksia niissä havaitaan seuraavia piirteitä. Kussakin näihin ryhmiin kuuluvissa tapauksissa on ollut rikoksentekijänä moottorikäyttöisen ajo-

88 *Kom.miet.* 1973: 2, 142.

89 Vrt. seuraavassa selostettavissa tapauksissa esiintyviä lieventäviä olosuhteita esim. ed. 4 §:n alav:ssä 105 mainittujen kotimaisten HO-ratkaisujen ja *Kantolan* (1970 b, 107 ss.) referoimien ruotsalaisten NJA:ssa julkaistujen tapausten piirteisiin.

Turun ja Vaasan HO:n käytännöstä ks. seuraavassa esille tulevan lisäksi *Lehtonen* 1972, 105 ss., jossa tehdään kommentoiden selkoa näiden HO:ien TLL 9a.1 §:n soveltamisesta v:ilta 1969—1971.

neuvon kuljettava, lähes poikkeuksetta auton kuljettaja. *Ohitus*säännösten rikkomiset ovat jäljempänä esitettävistä ratkaisuselosteista (2a ja 3a) päätellen lieviä.

*Väistämis*säännösten rikkomistapauksista on muutaman ratkaisun perusteluissa selvitelty tuomitsematta jättämiseen johtaneita lieventäviä seikkoja. Käytettäessä sisäasiainministeriön TLL 9 a §:n 2 momentin soveltamista antamien ohjeiden [90] ilmaisuja voidaan sanoa, että yhdessä tapauksessa (2c) on ollut kysymys *tietynlaisesta hätä- tai pakkotilanteesta* ja yhdessä (3b) *liikenteellisesti epäselvästä järjestelystä ja sen aiheuttamasta väärinkäsityksestä.* Vastaavia *oikeuserehdyksen* syntymiseen viittaavia seikkoja mainitaan toisenkin tapauksen (3d) perusteluissa. Yhdessä tapauksessa (3e) luetellaan ajoneuvon laatu ja ajoväylän ominaisuus rikoksentekijän syyllisyyttä lieventävinä seikkoina. Yhdestä selosteesta (2d) käy ilmi, että väistämisvelvollisuuden rikkomiseen on syyllistynyt nuori *mopedisti.*

---

[90] Näissä ohjeissa (*SisM:n yleiskirje* n:o 5243/478/65; PM 1965, 570) lausutaan mm. näin:

»Yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi voidaan toistaiseksi soveltaa liikkuvan poliisin nykyisin noudattamia seuraavanlaisia 'lieventäviä olosuhteita':

— *lapset, invalidit, vanhukset* ja sukupuoli,

— ns. säälittävä tilanne (KulkMp moottoriajoneuvoasetuksen täytäntöönpanosta 33 §:n 4 kohta),

— *tietämättömyys, ymmärtämättömyys, osaamattomuus tai väärinkäsitys,*

— tilapäinen huomaamattomuus (KulkMp moottoriajoneuvoasetuksen täytäntöönpanosta 63 §:n 3 kohta),

— *vieraspaikkakuntalaisuus, ulkomaalaisuus,*

— liikennemuoto (*jalankulkija, pyöräilijä,* autoilija),

— *tapahtumahetkellä ja -paikalla vallinneen liikenteen laatu ja tiheys,*

— *sää-, keli- ja valaistusolosuhteet,*

— *vuorokauden aika,*

— *liikenteeseen vaikuttaneet rikkojasta riippumattomat tekijät, kuten tilapäiset tai epäselvät järjestelyt ja ohjaukset* jne.,

— *tietynlaiset hätä- tai pakkotilanteet,*

— poliisin omassa mittaustoiminnassa käyttämät ns. varmuusrajat, kuten esim. nopeuden ja kuormituksen valvonnassa,

— 'valvontaiskuja' edeltävät neuvonta- ja opastuskaudet, joilla yleisö ohjataan jonkin liikenteellisesti tärkeän tai uuden asian noudattamiseen,

— liikenneviikot, -rynnäköt, jne.» —

Näitä ohjeita käsittelevästä kirjallisuudesta ks. esim. *R. Ellilä* 1968 b, 257, *Lehkonen* 1969, 81 ss., sekä *Luntiala* 1973, 2 s. ja 5 ss.

Ajonopeuden rikkojana on yhdessä tapauksessa (1a) sairasauton kuljettaja. Tällöin *ajon kiireellisyyden* aiheuttama henkinen paine on lieventänyt tekijän syyllisyyttä. *Kelin liukkaus* on kolmesta päätöksestä (2b, 2e ja 3c) ilmenevän mukaan ollut tilannenopeuden rikkomista lieventävä asianhaara; yhden päätöksen (3c) perusteluosassa seikasta on nimenomainen maininta. Yhden päätöksen (4) perusteluissa katsotaan *liikennemerkin huonon näkyvyyden* (oikeuserehdyksen) olevan rikoksen vähäisyyden arvioinnissa huomioon otettava seikka. Vertailua varten seuraavassa selostetaan yhtä ajonopeuden rikkomistapausta, jossa hovioikeus vastoin alioikeutta tuomitsi rangaistukseen (1b).[91]

(1) Helsingin HO

(a) p 18. 5. 1971 taltio 260. Autonkuljettaja oli, kuljettaessaan hälytysajoneuvoa risteyksen liikennevalojen osoittaessa hänen ajosuuntaansa punaista valoa, laiminlyönyt vähentää auton nopeutta niin paljon kuin turvallisuus oli vaatinut ja käyttäessään oikeuttaan vapaaseen kulkuun risteyksessä liikennevaloista riippumatta jättänyt noudattamatta olosuhteiden edellyttämää varovaisuutta. Varomattomuuden seurauksena ajoneuvo oli törmännyt toiseen autoon, ja kumpikin auto sekä liikennepylväs olivat vaurioituneet sekä neljä henkilöä saanut vaikeaa vähäisempiä ruumiinvammoja. Helsingin RO tuomitsi syytetyn yksin teoin tehdyistä varomattomuudesta liikenteessä ja kolmesta vaikeaa vähäisemmän ruumiinvamman tuottamuksesta 25 päiväsakkoon. HO jätti (TLL 9a.1 §:n ja RL 3: 5.3:n nojalla) tuomitsematta, koska syytetyn kuljettamassa sairausautossa oli po. tilanteessa ollut vaikean sydänkohtauksen saanut potilas sairaalaan vietävänä ja hänen syykseen luettuja rikoksia oli siten pidettävä vähäisinä.[92]

(b) p 12. 5. 1972 taltio 590. Koululainen oli ajanut henkilöautolla Helsingin vilkkaasti liikennöidyllä kadulla ajonopeuden ollessa 61 km/h ja oli siten rikkonut aluekohtaista nopeusrajoitusta 50 km/h. Helsingin RO jätti tuomitsematta, mutta HO:n mielestä rikosta ei voitu pitää vähäisenä, ja HO tuomitsi syytetyn 10 päiväsakkoon.

---

[91] Seuraavassa selostettavista ratkaisuista 2a, 2d ja 3d ovat ed. alav:ssä 87 kerrotusta syystä tulleet alioikeudessa osittain lainvoimaisiksi. Alioikeudessa tuomitsematta jätetty on ainoana hakenut muutosta HO:lta.

[92] Vastaavanlaisista *Helsingin RO*:ssa ratkaistuista jutuista ks. esim. *XI os. p:t 7. 1. 1971 § 15* (erityispiirteenä se, ettei sairasauton hälytyslaite ollut ollut toiminnassa) ja *25. 1. 1971 § 90* (sairasauton kiireelliseen ajoon joutuneella kuljettajalla oli ollut vain henkilöauton kuljettamiseen oikeuttava ajolupa) sekä *XIV os. p 28. 5. 1971 § 814.* Ks. myös jälj. kohdassa 2c selostettavaa *Turun HO:n p:tä 1. 10. 1971 taltio 1091.*

Huomattakoon, että TLA 8.1 §:ssä (A:ssa 26. 5. 1967/232) hälytysajoneuvolla edellytetään olevan oikeus vapaaseen kulkuun. Tämä oikeus ei säännöksen mukaan kuitenkaan vapauta hälytysajoneuvoa noudattamasta olosuhteiden vaatimaa huolellisuutta. Ks. myös TLA 17.8 §.

(2) Turun HO

(a) p 9. 6. 1971 taltio 697. Myyjä oli ohittaessaan omistamallaan henkilöautolla kapealla ja liukkaan kelin takia vaarallisella tiellä ajoradan oikeaan reunaan pysäköityä henkilöautoa laiminlyönyt noudattaa olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta ja varovaisuutta vahingon välttämiseksi. Laiminlyönnin seurauksena myyjän auto oli törmännyt ohitettavaan autoon ja vastakkaiselta suunnalta saapuneeseen autoon ja kaikki autot olivat tällöin vaurioituneet.

(b) p 14. 9. 1971 taltio 864. Paraisten KO katsoi selvitetyksi, että autonkuljettaja oli maantiesillalla kuorma-autoa ja siihen kytkettyä perävaunua kuljettaessaan menettänyt autonsa hallinnan ja auto oli törmännyt ensin edellä kulkeneen auton takakulmaan, sitten kaiteeseen ja lopuksi vastaantulleeseen linja-autoon. Kaikki kolme ajoneuvoa olivat vaurioituneet ja linja-autoa kuljettaneen polvilumpio oli murtunut törmäyksen seurauksena. KO hylkäsi autonkuljettajaa vastaan nostetun syytteen (samalla se hylkäsi neljää muuta henkilöä vastaan samassa jutussa nostetut syytteet, jotka niin ikään olivat koskeneet auton hallinnan menettämistä po. maantiesillalla). KO esitti perusteluksi sen, että sillan liukkaus, ottaen huomioon että tie muualla oli ollut paljas ja kuiva, ei ollut ollut syytettyjen ennalta arvattavissa. HO katsoi autonkuljettajan syyllistyneen varomattomuuteen liikenteessä ja vaikeaa vähäisemmän ruumiinvamman tuottamuksen, mutta jätti niistä (TLL 9a.1 §:n ja RL 3: 5.3:n nojalla) tuomitsematta.

(c) p 1. 10. 1971 taltio 1091. Kaivinkoneenkuljettaja oli, ollessaan kuljettamassa loukkaantunutta sairaalaan ja sen takia ajaessaan huomattavalla nopeudella risteykseen kääntyäkseen siinä vasemmalle, laiminlyönyt noudattaa olosuhteet huomioon ottaen riittävää huolellisuutta ja varovaisuutta vahingon välttämiseksi sekä väistää vastaan tullutta autoa. Vastaan tullut auto oli ollut niin lähellä, ettei autojen yhteenajo ollut vältettävissä. Autot olivat vaurioituneet törmäyksessä, ja kaivonkoneenkuljettajan autossa ollut henkilö oli saanut vähäisiä vammoja.

(d) p 8. 12. 1971 taltio 1510. Moottoripolkupyörällään katujen risteystä lähestynyt 15-vuotias lähetti oli laiminlyönyt väistää risteystä samanaikaisesti oikealta lähestynyttä pakettiautoa, minkä seurauksena ajoneuvot olivat törmänneet risteysalueella yhteen ja moottoripolkupyörä oli vaurioitunut.

(e) p 14. 4. 1972 taltio 324. Kutomotyöläinen oli liukkaan kelin vallitessa lähestyessään kuljettamallaan henkilöautolla kapeaa siltaa laiminlyönyt käyttää riittävän alhaista nopeutta seurauksin, että hänen autonsa oli kuorma-autoa väistäessään suistunut tien oikeassa laidassa olleeseen lumipenkkaan. Auton peräosa oli tällöin liukunut keskitielle ja törmännyt päin em. kuorma-auton vasenta takapyörää.

(3) Vaasan HO

(a) p 26. 10. 1971 taltio II/238. Puhelinasentaja A oli ohittaessaan omistamallaan henkilöautolla kadulla edellään polkupyörällä ajanutta B:tä laiminlyönyt noudattaa erityistä varovaisuutta ja siirtyä tämän eteen vasta sitten kun se voi tapahtua tämän kulkua vaarantamatta. Sanotun laiminlyönnin seurauksena B oli törmännyt kadun reunaan pysäyttämistä varten siirtyneen A:n auton oikeaan takalokasuojaan ja lokasuoja oli vaurioitunut.

(b) p 16. 6. 1972 taltio III/113. Hitsaaja A oli lähestyessään moottoripyörällä risteystä laiminlyönyt väistää kulkusuunnastaan oikealta risteykseen samanaikaisesti lähestynyttä B:n autoa. Väistämättä jättämisen seurauksena ajoneuvot olivat törmänneet yhteen ja vaurioituneet ja A oli saanut sääreensä ruhjevamman ja luunmurtumia. Kurikan KO oli hylännyt A:ta vastaan ajetun syytteen ja tuominnut virallisen syyttäjän syytteestä B:n rangaistukseen, koska se oli katsonut A:n ajaneen etuajo-oikeutetulla tiellä, jolloin B:llä oli ollut väistämisvelvollisuus. HO lausui, että yhteenajo oli tapahtunut kaavoitusalueella yleiseen käyttöön luovutettujen teiden risteyksessä. Niin ollen liikenneväyliä oli niihin sisällytettyjen teiden alkuperäisestä luonteesta riippumatta pidettävä liikenteellisesti samanarvoisina, kun muuta ei ollut liikennemerkein osoitettu. Risteyksen eteen oli tosin asennettu varoitustaulu, mutta sitä ei ollut pidettävä liikennemerkkinä.

(c) p 8. 9. 1972 taltio III/180. Urakoitsija oli traktoria huoltoaseman pihalla kuljettaessaan laiminlyönyt vallinneen liukkaan kelin huomioon ottaen käyttää riittävän alhaista nopeutta ja jarruttanut traktoria niin varomattomasti, että hän oli menettänyt sen hallinnan. Tästä johtuen traktori oli luisunut kaasuöljyn jakelumittaria vasten sitä vaurioittaen. HO piti varomattomuutta, ottaen huomioon että huoltoaseman piha oli ollut erittäin liukas ja hiekoittamaton, vähäisenä. Taivalkosken KO oli samoihin seikkoihin viitaten hylännyt syytteen, koska se oli katsonut traktorin luisumisen johtuneen pikemmin tapaturmasta kuin tuottamuksesta.

(d) p 14. 9. 1973 taltio III/195. Laitosmies oli yleisellä tiellä, aikoessaan kääntyä henkilöautollaan tien yli vasemmalle yksityiselle tielle, pysäyttänyt auton vastaan tulevaa liikennettä väistääkseen välittömästi tien keskiviivan oikealle puolelle ja tällöin, kuultuaan hälytysmerkkiä antavan paloauton lähestyvän takaa päin, yrittänyt väistää paloautoa lähtemällä liikkeelle ja ohjaamalla autonsa tien oikeaan reunaan. Kuitenkin hänen olisi pitänyt arvata, että paikallaan pysyminen olisi ollut turvallisempaa. Kerrotusta menettelystä oli osaltaan ollut seurauksena, että paloauto oli törmännyt henkilöautoon, jolloin autot olivat vaurioituneet. Laitosmiehen katsottiin syyllistyneen varomattomuuteen liikenteessä, mutta jätettiin siitä tuomitsematta. Rikosta lieventävänä seikkana viitattiin siihen, että syytetty oli ymmärrettävästi saattanut käsittää TLA 8.1 §:llä tarkoitettavan auton ohjaamista po. tapauksessa oikealle tien sivuun.

(e) p 26. 10. 1973 taltio IV/159. Liikennöitsijä oli kuljettaessaan perävaunullista kuorma-autoa laiminlyönyt kulkusuunnassaan katsottuna vasemmalle kääntyvässä tien kaarteessa kuljettaa autoa niin lähellä ajoradan oikeanpuoleista reunaa kuin turvallisuutta vaarantamatta oli ollut mahdollista. Tämän vuoksi vastakkaisesta suunnasta kaarteeseen saapuneen perävaunullisen kuorma-auton kuljettajan B:n oli, välttääkseen yhteentörmäyksen tien keskiviivan ylittäneen A:n perävaunun kanssa, ollut pakko väistää niin lähelle B:n kulkusuunnasta katsottuna tien oikean puoleista reunaa, että B:n auto oli tien kallistumisen johdosta luisunut ojaan ja vaurioitunut. Kauhavan KO tuomitsi A:n varomattomuudesta liikenteessä 5 päiväsakkoon. HO jätti tuomitsematta. Päätöksen perustelujen mukaan po. varomattomuutta oli pidettävä vähäisenä sen huomioon ottaen, että A:n kuljettaman ajoneuvoyhdistelmän pituus oli ollut 18 metriä ja että n. 6 metrin

leveässä tiessä vahingon tapahtumapaikalla oli ollut jyrkähkö kaarre sekä että B:n kuljettaman perävaunullisen kuorma-auton luisuminen ojaan ja vaurioituminen oli osaltaan johtunut tien kaarteessa olleesta voimakkaasta kallistumisesta.

(4) Itä-Suomen HO p 3. 3. 1972 taltio 882/71. Autonkuljettajan ajonopeussäännösten rikkomisena ilmennyttä varomattomuutta liikenteessä oli sen huomioon ottaen, että syytetyn tulosuunnassa n. 150 metrin etäisyydellä onnettomuuspaikalta oleva, tukkitiestä varoittava liikennemerkki oli ollut lumen peittämä, pidettävä vähäisenä.

b. Edellä a-jaksossa esitetyn kaltaisia tuomitsematta jättämisen perusteita voidaan osoittaa liittyneen muunkinlaisiin liikennerikoksiin kuin niihin, joissa moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajat ovat rikkoneet ohitus-, väistämis- tai ajonopeussäännöksiä. Kolmessa (1—2 ja 4) seuraavassa esitettävässä tapauksessa on rikoksentekijän syyllisyys ollut ratkaisuselosteista pääteltävän mukaan poikkeuksellisen lievä *teon rangaistavuutta koskevan erehdyksen vuoksi.* Kahdessa tapauksessa (3a—b) lienee *kelin liukkautta* pidetty lieventävänä asianhaarana. Kaikissa tapauksissa on liikennerikokseen syyllistynyt auton kuljettaja.

(1) KKO p 7. 3. 1966 taltio 588. Virallinen syyttäjä oli Turun RO:ssa vaatinut oikeusneuvosmies A:n tuomitsemista rangaistukseen liikennemerkin noudattamatta jättämisestä, koska tämä oli kääntynyt risteyksessä vasemmalle, vaikkei se ollut risteyksen eteen asetetun ryhmitysmerkin mukaan ollut sallittu. RO hylkäsi syytteen, koska sen mielestä ryhmitysmerkillä ei voitu antaa sellaista kääntymiskieltoa, jonka noudattamatta jättäminen olisi TLL:n mukaan rangaistava. Syyttäjän valituksesta jutun tutkinut Turun HO pysytti päätöksen. Syyttäjä antoi KKO:lta muutoksenhakulupaa prejudikaattidispenssillä.

KKO myönsi muutoksenhakuluvan ja päätyi äänin 3 (OikN:t Eskola, Sohlberg ja Palme) — 2 (OikN:t Mäkinen ja Kuhlefelt sekä esittelijä) seuraavaan lopputulokseen. KKO katsoi selvitetyksi, että A oli kuljettaessaan autoa ajokaistalla, jonka yläpuolelle ripustetun, KulkMp liikennemerkistä 8.2 §:n d kohdassa tarkoitetun ryhmitysmerkin mukaan ajo oli ollut sallittu vain suoraan eteenpäin, risteyksessä kääntynyt vasemmalle laiminlyöden siten noudattaa sanottua, velvoittavaksi katsottavaa liikennemerkkiä. Koska kuitenkin rikkomusta, olosuhteet huomioon ottaen, oli pidettävä vähäisenä, KKO harkitsi oikeaksi TLL 9 a §:n nojalla jättää A:n tuomitsematta siitä rangaistukseen. Vähemmistö olisi TLA 6 ja 14.5 §:n, KulkM p liikennemerkeistä 8.2 §:n d kohdan sekä TLL 2 ja 9 §:n nojalla tuominnut A:n sanotusta rikoksesta 5 päiväsakkoon.

(2) Helsingin HO p 16. 10. 1967 taltio 1644. Espoon KO katsoi selvitetyksi, että myyntimies oli pysäköinyt autonsa alueelle, jossa pysäköiminen oli liikennemerkein osoitettu kielletyksi. KO jätti tuomitsematta, koska liikennemerkin osoittama pysäköimiskielto alueella asianomaisena aikana oli ollut vaikeasti tulkittavissa ja koska pysäköimisestä ei ollut aiheutunut vahinkoa. HO pysytti päätöksen.

(3) Turun HO

(a) p 14. 5. 1971 taltio 487. Autonkuljettaja A oli linja-autoa kuljettaessaan laiminlyönyt liukkaan kelin huomioon ottaen noudattaa olosuhteiden edellyttämään huolellisuutta ja varovaisuutta vahingon välttämiseksi sekä pitää etäisyyden edellä samaan suuntaan kulkeneeseen B:n ohjaamaan kuorma-autoon riittävän suurena. Tästä laiminlyönnistä oli ollut seurauksena, että A:n auto oli B:n vähentäessä autonsa nopeutta törmännyt B:n autoon ja viereisellä kaistalla samaan suuntaan kulkeneeseen linja-autoon sekä B:n auto törmäyksen johdosta liikennemerkkiin ja kadun nimikilpipylvääseen, Autot, liikennemerkki ja pylväs olivat vaurioituneet törmäyksen johdosta.[92a]

(b) p 23. 6. 1971 taltio 750. Insinööri A oli henkilöautoaan kuljettaessaan laiminlyönyt sovittaa ajonopeutensa lumisateen heikentämän näkyvyyden ja liukkaan kelin huomioon ottaen riittävän alhaiseksi ja pitää etäisyyden edellä samaan suuntaan kulkeneeseen B:n kuorma-autoon riittävän suurena. Tästä laiminlyönnistä oli seurannut, että kun B oli liikenne-esteen vuoksi joutunut huomattavasti vähentämään nopeuttaan, A:n ohjaama auto oli törmännyt B:n auton takaosaan ja molemmat ajoneuvot olivat vaurioituneet.

(4) Vaasan HO p 29. 12. 1972 taltio I/385. Kemin KO katsoi selvitetyksi, että autonkuljettaja oli kuorma-autoa kuljettaessaan ajanut yleiseltä tieltä huoltoaseman pihalle, vaikka kiellettyä ajosuuntaa tarkoittavalla liikennemerkillä oli osoitettu, että hänen käyttämällään liittymällä ajo oli sallittu vain pihalta tielle. KO tuomitsi hänet sakkoon. HO jätti tuomitsematta. Perusteluina mainitaan, että liikennemerkki, joka oli asetettu huoltoasemalle johtavan tien oikealle puolelle vasta 13 metrin päähän yleisen tien vasemmasta reunasta syytetyn kulkusuuntaan katsottuna, oli ollut vaikeasti havaittavissa ja sen sijainti hänelle vieraspaikkakuntalaisena ennestään tuntematon. Lisäksi kiinnitetään huomiota, että syytetty oli pysäyttänyt kuljettamansa kuorma-auton siten, että ainoastaan auton etupää oli ehtinyt liikennemerkin vaikutusalueelle.[93]

Tapauksista, joissa *jalankulkija* on jätetty liikennesäännösten rikkomisesta tuomitsematta, selostan ensin hovioikeuden ratkaisun, jossa tuomitsematta jättämistä on perusteltu jalankulkijan *motivaatiotaustaan ja siten syyllisyyteen liittyvällä seikalla.* Sen jälkeen luettelen niitä silmäänpistävän lukuisia Helsingin raastuvanoikeuden päätöksiä, joissa moottoriajoneuvon kanssa yhteentörmäyksessä ollut jalankulkija on jätetty tuomitsematta jalankulkusäännösten rikkomisesta. Mainitsen myös parista sellaisesta liikennesäännösten rikkomistapauksesta, joissa yhteentörmäyksen heikompana osapuolena on ollut *polkupyöräilijä.* Tapauk-

---

92a Tämä ratkaisu on ed. alav:ssä 87 todetusta syystä tullut alioikeudessa osittain lainvoimaiseksi.

93 Vrt. *Vikatmaan* (1970, 215 s.) kuvaamiin vastaavanlaisiin tapauksiin, joissa syyte on hylätty.

sille, joissa jalankulkija on jätetty tuomitsematta, on tyypillistä, että muualla kuin suojatiellä katua tai tietä ylittämään lähtenyt on jäänyt auton alle ja loukkaantunut, kun taas autolle aiheutuneet vauriot ovat jääneet vähäisiksi.[94] Tuomitsematta jättämisen taustana lienee tällöin ainakin osaksi se, että jalankulkijan *tosiasialliset seuraamukset* (kärsimykset) *otetaan oikeudellista seuraamusta lieventävästi huomioon.*

Turun HO p 7. 12. 1971 taltio 1331. Piikkiön KO katsoi selvitetyksi, että mekaanikko oli ryhdyttyään pimeän aikana jalkaisin ylittämään maantietä laiminlyönyt noudattaa erityistä varovaisuutta: hän oli tien puoliväliin saavuttuaan ja havaittuaan ylitettävää ajokaistaa pitkin lähestyvän henkilöauton lähtenyt juosten ylittämään mainittua ajokaistaa ja kaatumista peläten kaistan reunassa taas hiljentänyt juoksuaan. Henkilöauton oikea kulma oli osunut häneen, ja hän oli loukkaantunut. KO tuomitsi syytetyn sakkoon. HO jätti tuomitsematta. Perusteluissa mainitaan huomioon otettavana seikkana, että syytetty oli, saavuttuaan hetkistä aikaisemmin autollaan tapahtumapaikalle ja epäiltyään liikenneonnettomuuden tapahtuneen tien toisella reunalla sekä jonkun makaavan tien sivussa, pysäyttänyt autonsa ja kiirehtinyt jalkaisin tien yli, jolloin hän oli joutunut auton töytäisemäksi.

Helsingin RO:n v:n 1971 käytännöstä ks. IX² os. p:t 4.3. § 169, 30. 3. § 244, 1. 6. § 388 ja 3. 6. § 400; XI os. p:t 17. 2. § 208, 24. 3. § 421, 29. 3. § 443, 9. 9. § 1133, 13. 9. § 1149, 11. 11. § 1493; XII os. 12. 1. § 31, 22. 1. § 93, 5. 2. § 168, 5. 3. § 357, 13. 4. § 544, 28. 5. § 839 ja 14. 12. § 1754; XIV os. p:t 22. 1. § 79 ja 16. 6. § 880.

Kaikissa näissä RO:n ratkaisemissa tapauksissa jalankulkija on liikennesääntöjä rikkoessaan jäänyt moottoriajoneuvon alle ja loukkaantunut. Selostan seuraavassa yhtä tapausta, jossa on ollut lieventäviä olosuhteita tavallista enemmän:

IX² os. p 1. 6. 1971 § 388. Ekonomi (s. 1912) oli ryhtynyt suojatiellä ylittämään ajorataa erityistä varovaisuutta noudattamatta. Menettelynsä seurauksena hän oli joutunut kuorma-auton töytäisemäksi ja saanut ruhjevammoja auton vaurioiden jäädessä vähäisiksi. — Asiakirjoista ilmenevän mukaan syytetty oli lähtenyt juoksemaan suojatiellä, kun taas muut jalankulkijat olivat pysähtyneet antaakseen kuorma-autolle tietä. Syytetyn saamat vammat olivat kallonmurtuma, ruhjehaava takaraivossa, solisluun murtuma ja aivotärähdys. Auton vauriot olivat pieni naarmu ja lommo. Kuorma-autonkuljettaja ei ollut syytteessä.

Tapauksina, joissa polkupyöräilijä on liikennesääntöjä rikkoessaan loukkaantunut yhteentörmäyksessä, voidaan mainita Helsingin RO:n XII os:n p:t 29. 1. 1971 § 133 ja 9. 2. 1971 § 204. Muunlainen polkupyöräilijän tuomitsemattajättämistapaus on XIV os:n p 8. 9. 1971 § 1194.

---

94 Vrt. havaintoa siihen ed. 8 §:n alav:n 96 kohdalla huomautettuun seikkaan, että PolL 14.2 §:n esitöissä lainkohdan soveltamisesta mainittu esimerkki koskee vaikeasti vammautunutta jalankulkijaa, joka liikennesääntöjä rikkoessaan on jäänyt auton alle kuljettajan säilyessä loukkaantumattomana ja auton vaurioitumattomana.

V. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja NuorRikL 3—4 §:n suhteesta toisiinsa sekä muihin tuomitsemattajättämissäännöksiin oikeuskäytännön valossa

1. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin suhteesta NuorRikL 3—4 §:ään

a. Liitteen 3 taulukosta (etenkin taulukosta A) havaitaan, että jätettäessä 15—17-vuotias *koko maan yleisissä alioikeuksissa* tuomitsematta oli vuosina 1967—1968 *ylivoimaisesti tavallisempaa nojautua NuorRikL 3—4 §:ään kuin muihin säännöksiin.* Syytettyjen määriin suhteututut tuomitsemattajättämisluvut olivat kyseisten taulukoiden mukaan vuonna 1967 5.3 % (NuorRikL 3—4 §) ja 0.2 % (muut säännökset) sekä vuonna 1968 6.9 % ja 0.3 %.

Vuosia 1967—1968 koskevan tuomioistuintilaston alkuperäisaineiston tarkastelu osoittaa, että *joidenkin rikoslajien osalta* on NuorRikL 3—4 §:n soveltaminen ollut — jätettäessä 15—17-vuotias tuomitsematta — *harvinaisempaa* tai yhtä harvinaista kuin muiden säännösten soveltaminen. Asiaa havainnollistavat seuraavat asetelmat. Ensin vuotta 1967 koskeva asetelma.

Rikoslaji	NuorRikL 3—4 §	Muut säännökset
Törkeä pahoinpitely (RL 21:5)	—	1
Verolait ja -asetukset	—	1
Muut yleiset lait ja asetukset	—	2

Vuotta *1968* koskeva asetelma on seuraavan näköinen.

Rikoslaji	NuorRikL 3—4 §	Muut säännökset
Haitanteko virkamiehelle (RL 16:2)	1	1
RL 42:1, 3, 5 ja 5a	—	1
Laki radiolaitteista	4	4
Laki moottoriajoneuvoverosta	—	1
Rattijuoppous (TLL 81 §)	1	1
Muut kuin RL 44:16:ssa ja TLL 61, 2, 81 ja 9 §:ssä tarkoitetut liikennerikokset	2	2

Helsingin raastuvanoikeuden vuoden *1971* käytäntöä tutkittaessa ilmeni, että myös siellä jätettiin 15—17-vuotiaita tuomitsematta enemmän NuorRikL 3—4 §:n kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla. Suhdeluku edellisten säännösten hyväksi oli kuitenkin vain 3: 2. Seuraava taulukko 28 antaa tarkemman, rikoslajikohtaisen kuvan asiasta.

Taulukko 28. Helsingin raastuvanoikeudessa tuomitsematta jätetyt 15—17-vuotiaat rikoslajin ja tuomitsemattajättämissäännösten mukaan vuonna 1971.

Rikoslaji (RL:n luku ja pykälä)	Tuomitsemattajättämissäännökset	
	NuorRikL 3—4 §	RL 3: 5[3]
I. Rikoslakia vastaan tehdyt rikokset	*260*	*109*
A. Valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneet rikokset	31	34
Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen tai haitanteko virkamiehelle (16: 1—2)	4	1
Muut RL 16 lukua vastaan tehdyt rikokset (16: 3—25; lähinnä 16: 20a)	7	23
Siveellisyysrikokset (20: 3—9)	2	—
Asiakirjan väärentäminen (RL 36: 3—8)	13	8
Politiarikokset (42, 43 ja 44)	2	2
Muut valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneet rikokset (10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 24, 26, 34, 36: 9—12, 37, 38: 11—14, 40)	3	—
B. Yksilöön kohdistuneet rikokset (paitsi omaisuusrikokset)	7	3
Pahoinpitely (21: 5)	1	2
Lievä pahoinpitely (21: 7)	6	1
C. Omaisuusrikokset	222	72
Varkaus, näpistys (28: 1)	143	60
Törkeä varkaus, murto (28: 2—3)	31	—
Kavallus, löytötavaran salaaminen (29: 1—2)	1	3
Ryöstö, kiristäminen (31: 1—4)	3	—
Varastetun tavaran kätkeminen (32: 1, 3)	11	5
Vahingonteko (35)	—	2
Petos (36: 1)	4	—
Moottoriajoneuvon luvaton käyttöönottaminen (38: 6a[2—4])	29	1
Muut omaisuusrikokset (32: 4—6, 33, 36: 2, 38: 1—6a[1] ja 7—10, 39)	—	1

II. Muut rikokset	*32*	*104*
Alkoholilakirikokset (AlkoholiL 86[1] §)	15	16
Rattijuoppous (TLL 8[1] §)	1	—
Muut liikennerikokset	2	—
Huumausainerikokset	13	64
Muut rikokset	1	24
Yhteensä	*292*	*213*

Lähde: Helsingin RO:n arkistossa säilytettävät tuomioluettelot.[95]

Taulukossa huomiota kiinnittäviä seikkoja on, että varkausrikoksista on ollut selvästi tavallisempaa jättää tuomitsematta NuorRikL 3—4 §:n kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla, kun taas huumausainerikosten osalta tilanne on päinvastainen. Yleiskuvaksi muodostuu, että *NuorRikL 3—4 §:n mukaiseen tuomitsematta jättämiseen johtanut rikos on ollut keskimäärin törkeämmän lajinen kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin mukaisen tuomitsematta jättämisen perustanut rikos.* Näin varsinkin sen taulukkoon tehtävän täydennyksen huomioon ottaen, että RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia sovellettaessa varkausrikos on ollut lähinnä näpistys ja NuorRikL 3—4 §:ää sovellettaessa huumausainerikos on yleensä ollut muun (törkeämmän) laatuinen kuin huumausaineen luvaton käyttö tai hallussapito ja/tai syytetty on samalla kertaa jätetty tuomitsematta muustakin kuin huumausainerikoksesta.

Merkille pantavaa on, että Helsingin RO:n *eri nuoriso-osastoilla* näyttää vallinneen melkoisesti *erilainen käytäntö* mainittuja säännöksiä sovellettaessa: X[1] osastolla nojauduttiin kyseisenä vuonna tuomitsematta jätettäessä aina NuorRikL 3—4 §:ään, paria poikkeusta lukuunottamatta samoin X[2] osatolla, kun taas VIII[1] ja VIII[2] osasto sovelsivat tuomitsematta jättäessään melko tasaisesti kummankinlaisia säännöksiä. Huomattakoon myös, että samassakin jutussa RO on jättänyt samasta rikoksesta 15—17-vuotiaista toisen tuomitsematta NuorRikL 3—4 §:n nojalla ja toisen RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan.[96]

---

95 Taulukkoa laadittaessa on noudatettu päärikosperiaatetta: mikäli RO on jättänyt samalla kertaa tuomitsematta useista rikoksista, taulukkoon on otettu vain sitä rikosta koskeva maininta, josta säädetty rangaistus on ankarin. — Taulukon tiedot on kerännyt VT Varpu *Lahti.*

96 Ks. *VIII[2] os. p 4. 5. 1971 § 272.* Siinä jätettiin 16-vuotias ammattikoululainen A ja 15-vuotias oppikoululainen B tuomitsematta nuorena henkilönä tehdystä varastetun tavaran kätkemisestä, A NuorRikL 3—4 §:ään ja B RL 3: 5.3:een nojautuen. A ja B olivat yhdessä irrottaneet moottoripolkupyörästä moottorin myydäkseen sen. A:n katsottiin jo ennen mopedin hajottamista kajonneen siihen ja hajottaneen sitä jo ennen B:n mukaantuloa. Vain A velvoitettiin suorittamaan asianomistajalle vahingonkorvausta. Sanotusta päätellen A oli ollut päätekijä.

b. Kahdessa keräämääni aineistoon sisältyvässä *hovioikeuksien ratkaisussa* on pysytetty alioikeuden tuomitsemattajättämispäätös, mutta muutosta perustellen nojauduttu RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin sijasta NuorRikL 3—4 §:ään.

Turun HO p 10. 3. 1971 taltio 118. Turun RO katsoi selvitetyksi, että yhteensä kuusi opiskelijaa ja koululaista olivat luvattomasti pitäneet hallussaan hashisnimistä huumausainetta, useimmat heistä monta kertaa. RO jätti RL 3: 5.3:n nojalla tuomitsematta. Virallisen syyttäjän valituksesta jutun tutkinut HO katsoi, ettei syytettyjen syyksi luettuja rikollisia tekoja ollut pidettävä vähäpätöisinä. Koska kuitenkin kaksi syytetyistä oli tehnyt tekonsa ennen kuin he olivat täyttäneet 18 vuotta eikä niistä HO:n harkinnan mukaan olisi tullut heille ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään 6 kuukautta vankeutta ja kun heidän tekojensa oli katsottava johtuneen ymmärtämättömyydestä ja perusteltua aihetta oli otaksua heidän ojentuvan, vaikkei heitä tuomitakaan rangaistukseen, HO jätti heidät NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta.

Vaasan HO p 30. 1. 1973 taltiot II/346—347. Raahen RO katsoi selvitetyksi, että kaksi koululaista oli samana yönä yhdessä kahden muun henkilön kanssa varastanut 5 eri asianomistajan henkilöautoista erilaisia osia (250 markan arvoiset kaksi lisävalolyhtyä, 20 markan arvoisen pisarapeilin, takapyörät vanteineen, pölykapseleineen ja muttereineen, arvoltaan yhteensä 284 markkaa, 300 Ruotsin kruunun arvoiset kaksi sumuvalolyhtyä ja 30 Ruotsin kruunun arvoiset aurinkolasit ja 30 markan arvoisen antennin) sekä kahden eri liikkeen pihalta olutkoreja tyhjine pulloineen (toisen pihalta 4 koria ja toisen yhteensä 105 markan arvoiset 7 koria). RO jätti koululaiset RL 3: 5.3:n nojalla tuomitsematta. Virallisen syyttäjän valituksesta jutun po. osalta tutkinut HO katsoi, ettei syytettyjen syyksi luettuja rikoksia ollut pidettävä vähäpätöisinä, mutta kun he ennen 18 vuotta täytettyään olivat tehneet mainitut teot, joista heille HO:n harkinnan mukaan — muutetun RL 28: 1.1:n ja 3.1:n, 3: 2:n ja 7: 2:n nojalla ei olisi tuleva ankarampaa rangaistusta kuin enintään 6 kuukautta vankeutta ja kun heidän syykseen luettujen tekojen oli katsottava johtuneen ymmärtämättömyydestä ja ajattelemattomuudesta ja oli perusteltua aihetta otaksua heidän ojentuvan, vaikkei heitä näistä teoista tuomitakaan rangaistukseen, HO jätti heidät NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta.

Selostetuissa tapauksissa hovioikeudet ovat katsoneet *NuorRikL 3—4 §:n* olevan *soveltamisalaltaan laajemman kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin:* vaikkei jälkimmäisessä säännöksessä tarkoitettu rikoksen vähäpätöisyyden edellytys ole hovioikeuksien mielestä täyttynyt, on NuorRikL 3—4 §:n katsottu olevan sovellettavissa.

Ratkaisuna, jossa RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin on sovellettu alle 18-vuotiaaseen, voidaan mainita seuraava.

Helsingin HO p 18. 5. 1971 taltio 313. Autonapumies (17-vuotias) oli juonut rautatieasemalla pullosta alkoholijuomaa. Helsingin RO tuomitsi hänet AlkoholiL

93 ja 99 §:n sekä RL 3: 2:n nojalla nuorena henkilönä tehdystä alkoholijuoman nauttimisesta yleisellä paikalla 3 päiväsakkoon. HO jätti syytetyn valituksesta jutun tutkiessaan hänet tuomitsematta RL 3: 5.3:n nojalla.

2. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja NuorRikL 3—4 §:n suhteesta TLL 9 a §:n 1 momenttiin ja yleensä erityisiin tuomitsemattajättämissäännöksiin

a. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja TLL 9 a §:n 1 momentin väliseen suhteeseen liittyvää kysymystä, kumpaa lainkohtaa on alioikeuksissa sovellettu TLL 6 §:n 1 momentissa ja 9 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa, selvitettäessä on turvauduttava seuraavanlaiseen päättelyyn.[97] Kun vertaa vuodelta 1968 tiedettävää niiden TLL 6 §:n 1 momentissa ja 9 §:ssä tarkoitettujen liikennerikosten yhteismäärää, joista jätettiin tuomitsematta muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla, (= 654) vuodelta 1970 tiedettävään TLL 9 a §:n nojalla tuomitsematta jätettyjen määrään (731),[98] päätyy tähän käsitykseen: *TLL 6 §:n 1 momentin tai 9 §:n mukaisista liikennerikoksista tuomitsematta jätettäessä on ainakin useimmiten nojauduttu TLL 9 a §:n 1 momenttiin* eikä RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttiin. Ei ole otaksuttavaa, että kahdessa vuodessa olisi tapahtunut ratkaisevaa muutosta siinä suhteessa, kumpaanko mainituista säännöksistä tuomitsematta jätettäessä nojaudutaan.

Myös edellä (9 §.IV) selostetut hovioikeuksien ja Helsingin raastuvanoikeuden ratkaisut puhuvat sen puolesta, että mainituista liikennerikoksista tuomitsematta jätettäessä on poikkeuksetta nojauduttu TLL 9 a §:n 1 momenttiin. Tiedossani ei ole tuomioistuimen päätöstä, jossa vähintään 18-vuotias olisi jätetty TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitetusta liikennerikoksesta tuomitsematta puheena olevan yleis- eikä erityissäännöksen nojalla. Erityisesti on syytä viitata tapauksiin *Helsingin HO p 18. 5. 1971 taltio 260* ja *Turun HO p 14. 9. 1971 taltio 864*, joissa jätettiin tuomitsematta varomattomuudesta liikenteessä TLL 9 a §:n 1 momentin nojalla ja sen kanssa yhdellä teolla tehdystä vaikeaa vähäisemmän ruumiinvamman tuottamuksesta RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla.

---

[97] Ed. jaksossa 5 §.I.4 ja liitteen 3 taulukoissa esitetty aineisto ei ole sellaisenaan avuksi, koska tuomioistuintilaston v:ia 1967—1968 koskevassa aineistossa kyseisten lainkohtien soveltamistapauksia ei luokiteltu erikseen.

[98] Edellisestä lukumäärästä ks. ed. 5 §.I.4.d, taulukko 18, ja jälkimmäisestä *SVT* XXIII B: 106, 16.

Liitteen 3 taulukosta A ilmenee, että muistakin liikennerikoksista kuin TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitetuista on jossakin määrin jätetty tuomitsematta muiden kuin NuorRikL 3—4 §:n säännösten nojalla. Havainto viittaa siihen, että tällöin on sovellettu yleissäännöstä, RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia.

RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja muiden erityisten tuomitsemattajättämissäännösten kuin TLL 9 a §:n 1 momentin *suhteesta* on tiedossani seuraavanlaista oikeuskäytäntöä. *Turun HO:n p:ssä 5. 2. 1971 taltio 24* jätettiin vahingonteosta tuomitsematta kyseisen yleissäännöksen eikä vahingontekoa koskevan erityissäännöksen (RL 35: 3.2) mukaan.[99] Muunlaisesta kuin alkoholilain erityisissä tuomitsemattajättämissäännöksissä tarkoitetusta alkoholilakirikoksesta on jätetty tuomitsematta yleissäännöksen mukaan *(Helsingin HO p 18. 5. 1971 taltio 313).* Erityisen syyttämättäjättämissäännöksen (VesiL 13: 12) sisältävän vesilain säännösten rikkomisesta on jätetty tuomitsematta RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan *(Itä-Suomen HO p 25. 5. 1971 taltio 556/71).*

Helsingin RO:n vuoden 1971 käytännön tarkastelu osoittaa, että vahingonteosta jätettiin tuomitsematta kolme kertaa RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja yhden kerran RL 35 luvun 3 §:n 2 momentin nojalla; kaksi kertaa syyte hylättiin jälkimmäiseen säännökseen nojautuen. Edeltäneeseen 1.a-jaksoon sisältyvässä taulukossa 28 tarkoitetut alkoholilakirikokset ovat olleet alkoholijuoman luvattomia hallussapitoja. Vaikka alkoholilaissa on näihin rikoksiin syyllistyneitä 15—17-vuotiaita varten erityinen tuomitsemattajättämissäännös (AlkoholiL 86.2 §), nojauduttiin siihen puheena olevana vuonna vain kerran, kun taas RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla jätettiin tuomitsematta 16 kertaa. Vähintään 18-vuotta täyttäneistä jätettiin samasta rikoksesta tuomitsematta neljästi yleissäännöksen nojalla.[100]

---

[99] Po. päätöksessä HO — virallisen syyttäjän valituksen johdosta jutun tutkiessaan — pysytti Tampereen RO:n päätöksen sellaisenaan. RO viittasi perustelussaan syytetyn heikkoon terveydentilaan. RL 35: 3.2:ssa puhutaan vain vahingon vähäisyydestä, kun taas RL 3: 5.3:a sovellettaessa voidaan kiinnittää huomiota myös tekijän syyllisyyteen. On otaksuttavissa, että juuri tästä syystä on nojauduttu yleis- eikä erityissäännökseen.

Vrt. ed. 4 §:n alav:ssä 58 lausuttuun.

[100] AlkoholiL 86.2 §:n käyttöä on ehkä vähentänyt se, että AlkoholiL 86.1 §:ää rikkonut on usein syyllistynyt muuhun rikokseen, tavallisimmin julkisista huvitilaisuuksista annetun lain (9. 8. 1968/492) rikkomiseen. Tuomitsematta jätettäessä ei olisi tällöin voitu nojautua pelkästään AlkoholiL 86.2 §:ään.

b. NuorRikL 3—4 §:n ja TLL 9 a §:n 1 momentin keskinäisestä suhteesta on tehtävissä joitakin havaintoja liitteessä 3 olevan taulukon A pohjana olevasta tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta. Voitaneen näet edeltäneessä a-jaksossa todetuin tavoin lähteä siitä, että silloin kun TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitetuista rikoksista tuomitsematta jätettäessä on nojauduttu muihin säännöksiin kuin NuorRikL 3—4 §:ään, sellainen säännös on ollut TLL 9 a §:n 1 momentti. Se, kuinka paljon mainituista liikennerikoksista vuosina 1967—1968 yleisissä alioikeuksissa 15—17-vuotiaita tuomitsematta jätettäessä nojauduttiin NuorRikL 3—4 §:ään ja kuinka paljon (ilmeisesti) TLL 9 a §:n 1 momenttiin, näkyy seuraavasta asetelmasta.

Rikoslaji	1967		1968	
	NuorRikL 3—4 §	TLL 9a[1] §	NuorRikL 3—4 §	TLL 9a[1] §
TLL 6[1] §	30	22	15	13
TLL 9 §	8	6	9	4

Asetelman mukaan on jätettäessä 15—17-vuotias tuomitsematta TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitetusta liikennerikoksesta ollut tavallisempaa nojautua NuorRikL 3—4 §:ään kuin TLL 9 a §:n 1 momenttiin. Verrattaessa asetelman tietoja edeltäneeseen Helsingin raastuvanoikeuden vuoden 1971 käytäntöä koskevaan taulukkoon 28 panee merkille, että Helsingissä NuorRikL 3—4 §:ään perustettava liikennerikoksista tuomitsematta jättäminen on ollut erittäin harvinaista; 15—17-vuotiaitakin liikennerikoksista tuomitsematta jätettäessä on todennäköisesti nojauduttu yleensä TLL 9 a §:n 1 momenttiin.

Ratkaisuissa *Helsingin HO p 30. 11. 1971 taltio 1338, Turun HO p 8. 12. 1971 taltio 1510*[101] ja *Vaasan HO p 13. 2. 1973 taltio I/447* jätettiin 15—17-vuotias TLL 9 a §:n 1 momentin nojalla tuomitsematta liikennerikoksesta (kahdessa ensimmäisessä TLL 6.1 §:ssä ja kolmannessa 9 §:ssä tarkoitetusta). Viimeksi mainittu ratkaisu ansaitsee sikäli muita suuremman huomion, että siinä jätettiin syytetty samalla kertaa tuomitsematta jatketusta näpistyksestä ja varkaudesta NuorRikL 3—4 §:n nojalla. Onhan ajatelta-

[101] Tämän tapauksen kuvaus sisältyy ed. jaksoon 9 §.IV.2.a (seloste 2d). Huomattakoon, että siinä oli alioikeudessa tuomitsematta jätetty ainoana valittajana HO:ssa (ks. ed. alav:ssä 91 todettua).

vissa, että tuomitsematta jätettäessä nojaudutaan yleissäännökseen erityissäännöksen sijasta helpommin silloin, kun samassa päätöksessä jätetään tuomitsematta muustakin kuin erityissäännöksessä tarkoitetusta rikoksesta, kuin päinvastaisessa tapauksessa.

Liitteen 3 taulukosta A nähdään, että NuorRikL 3—4 §:n nojalla jätettiin alioikeuksissa vuosina 1967—1968 tuomitsematta joistakin muistakin liikennerikoksista kuin TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitetuista (lähinnä liikennejuoppouksista). Helsingin raastuvanoikeuden vuoden 1971 käytännössä on jätetty NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta rattijuoppoudesta.[102]

NuorRikL 3—4 §:n ja muiden erityisten tuomitsemattajättämissäännösten kuin TLL 9 a §:n 1 momentin *suhdetta* selvittävästä oikeuskäytännöstä sisältyy aineistooni vain AlkoholiL 86 §:n 2 momentin soveltamista koskevaa. *Itä-Suomen HO:n p:ssä 12. 10. 1971 taltio 989/71* 16-vuotias jätettiin NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta alkoholijuoman luvattomasta hallussapidosta julkisessa huvitilaisuudessa.[103]

Ne edeltäneestä taulukosta 28 havaittavat alkoholilakirikokset, joista on NuorRikL 3—4 §:n mukaan jätetty tuomitsematta, ovat koskeneet AlkoholiL 86 §:n 1 momentissa tarkoitettua alkoholijuoman luvatonta hallussapitoa. Tästä rikoksesta jätettiin Helsingissä vuonna 1971 tuomitsematta yksi jälkimmäiseen säännökseen nojautuen ja 15 NuorRikL 3—4 §:ään nojautuen.[104]

VI. Johtopäätöksiä

1. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti

Verrattaessa edeltäneen, RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisedellytyksiä koskevan oikeustapausanalyysin (9 §.II) yhteydessä esiin tullutta samoista edellytyksistä edellä (8 §.II—III) esittämiini tulkintavaihtoehtoi-

---

102 Olen tehnyt tästä tapauksesta selkoa ed. jaksossa 9 §.III.2.b (seloste 7).

103 Kyseisessä tapauksessa syytetty oli pitänyt julkisessa huvitilaisuudessa hallussaan »koskenkorvanviinaa ja laadultaan selvittämättä jäänyttä alkoholisekoitusta» ja oli siten rikkonut paitsi AlkoholiL 61.1 §:ää myös julkisista huvitilaisuuksista annettua lakia. Sen vuoksi ei tuomitsematta jätettäessä olisi ollut luvallista soveltaa vain AlkoholiL 86.2 §:ää (ks. ed. alav. 100).

104 AlkoholiL 86.2 §:n soveltamatta jättämistä ehkä selittävästä seikasta ks. ed. alav:ssä 100 sanottua.

hin ja alustaviin tulkintasuosituksiin kiinnittyy huomio varsinkin seuraaviin seikkoihin.

Oikeuskäytännössä *ei* ole annettu *rikoksen vähäpätöisyyttä koskevalle edellytykselle kovin ahdasta, soveltuvien rikoslajien piiriä ehdottomasti rajoittavaa sisältöä.* Eräiden ratkaisujen perusteluissa on nimenomaisesti lausuttu, että *rikoksen* on katsottu olevan *vähäpätöinen konkreettisessa yksittäistapauksessa.*[105] Oikeuskäytännöstä saadaan näin ollen lisätukea alustavalle tulkintasuositukselleni, jonka mukaan rikoksen vähäpätöisyyttä koskevalla edellytyksellä on syytä tarkoittaa lähinnä yksittäistapauksellista vähäpätöisyyttä.[106]

Sanotun suosituksen esittämisen yhteydessä puolsin kantaa, jonka mukaan yksittäistapaukselliselle vähäpätöisyydelle asetetaan rikoslajin törkeyden kasvaessa ankaroituvia vaatimuksia. Tämän suosituksen mukaista on, että rikoksen yksittäistapauksessa vähäpätöiseksi tekevien seikkojen on oltava sitä painavampia, mitä törkeämmän lajinen asianomainen rikos on. Suositusta vastaa myös se, että rikos katsotaan vähäpätöiseksi keskimäärin sitä harvemmin, mitä törkeämmän lajinen rikos on. Oikeuskäytäntöä tarkasteltaessa havaitaan, että *törkeän lajisista rikoksista tuomitsematta jättäminen on ollut harvinaista.*[107] Edelleen muodostuu mielikuva, että *silloin kun* oikeuskäytännössä on jätetty *tuomitsematta törkeän lajisesta rikoksesta, ratkaisua puoltavat seikat* — eivät välttämättä vain rikoksen vähäpätöisyyttä koskevan edellytyksen mukaan arvioitavat — ovat olleet *erityisen lieventäviä.*[108] Suosituksen tarkistamiseen näyttää olevan aihetta vain sillä tavoin, että puhutaan *tuomitsematta jättämisen perrustaville* yksittäistapauksellisille olosuhteille eikä vain rikoksen konkreettiselle vähäpätöisyydelle asetettavista, rikoslajin törkeyden kasvaessa ankaroituvista vaatimuksista.

Ainut selvä oikeusohje, joka tuomitsematta jättämisen perustavista yksittäistapauksellisista olosuhteista on kerääntyvä oikeustapausaineiston perusteella esitettävissä, on korkeimman oikeuden kahdessa vuosikirjassa julkaistussa ja yhdessä julkaisemattomassa ratkaisussa ilmaistu periaate: sellaista virheellistä menettelyä, jonka seurauksena henkilö on joutunut suorittamaan hänelle haitallisella tavalla lainvastaista rangaistusta, ei

---

105 Ks. ed. erit. jakson 9 §.II.1.c alusta.

106 Tämä ed. jaksossa 8 §.II.4.a esittämäni alustava suositus on samalla lopullinen kannanottoni.

107 Ks. ed. 9 §.II.1.a—b.

108 Ks. ed. erit. 9 §.II.2.b2 ja c1.

voida pitää vähäpätöisenä virkarikoksena.[109] Myös muusta oikeuskäytännöstä päätellen on *rikoksella aiheutetun vahingon (tai vaaran) suuruus* ollut merkittävä — jollei merkittävin — rikoksen vähäpätöisyyttä koskevan edellytyksen täyttymistä harkittaessa huomioon otettava seikka.[110] — Ainakin mainituissa korkeimman oikeuden ratkaisuissa julki tuotu oikeusohje korostaa mielestäni liiallisesti rikoksen seurauksen merkitystä.[111] Pysyn suosituksessani, jonka mukaan rikoksen vähäpätöisyyden arvioinnissa on ratkaisevaa, minkälaiseksi rikos katsotaan teko-olosuhteiden kokonaisarvostelun perusteella.[112]

Olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavaa *huomaamattomuutta* koskeva edellytys on yllä esitetyn oikeustapausaineiston mukaan liittynyt lähinnä vain *tuottamuksellisina* rangaistaviin tekoihin. Tuottamuksellisen virkarikoksen, josta on jätetty tuomitsematta, on miltei poikkeuksetta katsottu johtuneen kerrotunlaisesta huomaamattomuudesta.[113] Tällainen käytäntö on esiin tuomani tulkintasuosituksen mukainen.[114]

Tahallisina rangaistavista teoista tuomitsematta jätettäessä niiden on yleensä todettu johtuneen olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta *ajattelemattomuudesta.* Suurta osaa tällaisista tapauksista voitaneen kuvata sanomalla, että rikoksentekijän *normaali motivointikyky* on ollut *alentunut* tai että hän on toiminut *poikkeuksellisen harkitsemattomasti.*[115] Silloin kun rikoksentekijä on jätetty tuomitsematta tahallisesta teosta ja kun teon on katsottu johtuneen olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta *tietämättömyydestä,* hänen on selostetusta oikeuskäytännöstä päätellen katsottu olleen *tietämätön tekonsa rangaistavuudesta.*[116]

Yhdessä tiedossani olevassa lainvoimaisessa hovioikeuden ratkaisussa on tuomitsematta jättämistä perusteltu *rikokseen suoranaisesti liittymät-*

---

109 Nämä ed. jakson 9 §. II.2.b1 alussa selostetut ratkaisut ovat *KKO 1968 II 93, 1970 II 70* ja *p 10. 8. 1973 taltio 1413.*

110 Ks. ed. 9 §.II.2.b1.

111 Ks. ed. jakson 9 §.II.2.b1 loppuun sisältyvää kritiikkiäni.

112 Ks. ed. 8 §.II.4.c.

113 Ks. ed. jakson 9 §.II.2.c3 lopusta.

114 Ks. ed. 8 §.III.1.b.

115 Ks. ed. 9 §.II.2.c1—2 ja erit. harkitsemattomuus-sanan käytön osuvuudesta NuorRikL 3—4 §:n soveltamista koskevaa jaksoa 9 §.III.2.c. Vrt. ed. jaksossa 8 §.III.1.c lausumaani.

116 Ks. ed. 9 §.II.2.c3. Samoin olen esittänyt ed. jaksossa 8 §.III.1.d, joten oikeuskäytäntö vahvistaa kantaani ja tuon sen esiin lopullisena suosituksenani.

tömällä seikalla. Seikan huomioon ottaminen kytkeytyi perustelujen mukaan *yleistä etua* koskevan edellytyksen täyttymisen harkintaan.[117]

Onko oikeuskäytännön valossa RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin kaikilla soveltamisedellytyksillä (rikoksen vähäpätöisyyttä, anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä ja yleistä etua koskevilla) yleensä yhtäläinen paino vai vaihteleeko se tapauksesta toiseen, mahdollisesti siten että tuomioistuimen rikostapauksesta samalla kokonaiskuvalla on ratkaiseva merkitys?

Kysymykseen voidaan tapausaineiston pohjalta vastata, että kyseisten *edellytysten keskinäinen paino vaihdellee tapauksittain.* Etenkin ratkaisujen perusteluja hyödyntäen olen edellä (9 §.II) karkeasti ryhmittänyt tapauksia sen mukaan, minkälaiset seikat ovat näyttäneet erityisen voimakkaasti vaikuttaneen tuomitsematta jättämiseen.[118] Muun muassa joissakin tuottamuksellisia virkarikoksia tai alle 18-vuotiaiden tekemiä rikoksia koskevissa ratkaisuissa on RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin mukaiseen tuomitsematta jättämiseen nähden kielteistä kantaa perusteltu vain sillä, ettei rikos ollut ollut vähäpätöinen.[119] Harvinaisempaa on ollut

---

[117] Ratkaisu on *Vaasan HO p 9. 5. 1972 taltio III/99.* Siitä ja yleensä rikokseen suoranaisesti liittymättömien seikkojen huomioon ottamisesta ks. ed. 9 §.II.2.d. Vertailumielessä ovat merkille pantavia jaksossa 9 §.IV.2.b selostetut Helsingin RO:n tapaukset, joissa on jätetty liikennerikkomuksensa yhteydessä vammautuneita jalankulkijoita TLL 9a.1 §:n nojalla tuomitsematta ja joissa vammautuminen lienee osaltaan vaikuttanut tuomitsematta jättämiseen.

Vrt. ed. jaksossa 8 §.III.2 yleistä etua koskevasta edellytyksestä mainitsemaani.

[118] Ed. jaksossa 9 §.II.2.a toteamistani syistä ryhmittelyn pohjana eivät ole RL 3: 5.3:n soveltamisedellytykset, joskin ryhmät (oikeudenvastaista tekoa ja tekijän syyllisyyttä koskevat sekä tekoon suoranaisesti liittymättömät seikat) käyvät paljolti yksiin noiden edellytysten (rikoksen vähäpätöisyyttä, anteeksi annettavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä ja yleistä etua koskevien) kanssa.

[119] Tuottamuksellista virkarikosta koskevista tapauksista ks. alav:ssä 109 lueteltuja ja alle 18-vuotiaiden tekemiä rikoksia koskevista ratkaisuista ks. *Turun HO p 10. 3. 1971 taltio 118* ja *Vaasan HO p 30. 1. 1973 taltiot II/346—347* (nämä kaksi päätöstä on selostettu ed. jaksossa 9 §.V.1.b). Muunlaisia rikoksia koskevista vastaavista tapauksista ks. ed. jaksossa 9 §.II.2.e kuvattuja *Helsingin HO:n p:tä 8. 10. 1970 taltio 1280* ja *Vaasan HO:n p:tä 21. 4. 1972 taltio II/73* (selosteet 1a ja 2).

Huomion kohdistumista nimenomaan rikoksen vähäpätöisyyttä koskevaan edellytykseen tuottamuksellisesta virkarikoksesta tai alle 18-vuotiaan tekemästä rikoksesta tuomitsematta jättämistä harkittaessa selittäisi se, että anteeksi annet-

perustella kielteistä kantaa ainoastaan sillä, ettei jompikumpi muista mainituista edellytyksistä ollut täyttynyt.[120]

RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamista koskevien tapausten vertaaminen edellä (7 §.IV.4.e3) selostettuun *RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin* synnyttää odotetusti vaikutelman, että 2 momenttiin nojauduttaessa rikos on ollut keskimäärin törkeämmän lajinen kuin 3 momenttiin nojauduttaessa.[121] Momenttien soveltamisen perustaneissa yksittäistapauksellisissa olosuhteissa havaitaan yhtäläisyyksiä. Kummankinlaisten ratkaisujen perustelujen laajuudessa on huomattava ero. Lain nimenomaisen määräyksen mukaisesti 2 momentin soveltamista koskevissa ratkaisuissa mainitaan momentissa tarkoitetut erityiset syyt; tuomitsematta jättämiseen vaikuttaneiden syiden julkituominen on ollut erittäin harvinaista.

Niitä rikoksia koskevissa yksittäistapauksellisissa olosuhteissa, joista on jätetty tuomitsematta, voidaan edellä (9 §.II.2, III.2 ja IV.2) olevan kartoituksen perusteella havaita yhteisiä piirteitä, olipa tuomitsematta jätettäessä sovellettu RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia, *NuorRikL 3—4 §:ää tai TLL 9 a §:n 1 momenttia.*

2. *RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti ja NuorRikL 3—4 § sekä niiden suhde toisiinsa ja muihin tuomitsemattajättämissäännöksiin*

RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja NuorRikL 3—4 §:n suhteesta edellä selostetun oikeuskäytännön perusteella saatava kuva ei ole yhtenäinen.

---

tavaa huomaamattomuutta, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä koskeva edellytys rajoittaa tavallista vähemmän tuottamuksellisesta (huomaamattomuus) ja alle 18-vuotiaan tekemästä (ajattelemattomuus) rikoksesta tuomitsematta jättämistä. Ks. ed. 8 §.III.1.b—c.

120 Ks. kuitenkin *Vaasan HO p 3. 12. 1971 taltio II/285* sekä *Turun HO p 20. 2. 1968 taltio 283* ja *Vaasan HO p 12. 1. 1973 taltio I/429.* Ensiksi mainitussa tapauksessa HO vastoin alioikeutta tuomitsi syytetyn näpistyksestä sakkoon katsoen, ettei rikoksen voitu katsoa johtuneen olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta.

Viimeksi mainituissa tapauksissa HO oli alioikeuden kannasta poiketen sitä mieltä, että yleinen etu vaati rangaistuksen tuomitsemista. Turun HO:n p:ssä 20. 2. 1968 oli kysymys kirjanpitolain säännösten rikkomisesta ja Vaasan HO:n p:ssä 12. 1. 1973 alioikeuskäsittelyn häiritsemisestä (syytetty oli saman oikeuskäsittelyn kestäessä tuomittu omaisuusrikoksista vankeus- ja sakkorangaistuksiin).

121 On syytä puhua vaikutelmasta, koska selostamieni RL 3: 5.2:n soveltamista koskevien tapausten määrä on pieni.

Vuosia 1967—1968 koskevan tuomioistuintilaston alkuperäisaineiston mukaan on 15—17-vuotiaita tuomitsematta jätettäessä lähes poikkeuksetta sovellettu NuorRikL 3—4 §:ää. Helsingin raastuvanoikeutta vuotta 1971 koskevan käytännön tarkastelusta muodostuu toisenlainen käsitys. Sielläkin nojauduttiin useammin NuorRikL 3—4 §:ään kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttiin, mutta vain suhteessa 3: 2. Edellisten säännösten nojalla tuomitsematta jätetty oli syyllistynyt keskimäärin törkeämmän lajiseen rikokseen kuin jälkimmäisen lainkohdan nojalla tuomitsematta jätetty.[122]

Viimeksi mainitun havainnon kanssa samansuuntaisesti on hovioikeus kahdessa oikeustapausaineistooni sisältyvässä ratkaisussa jättänyt alioikeuden päätöksestä poiketen tuomitsematta NuorRikL 3—4 §:n eikä RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla, koska se ei ole pitänyt rikoksia vähäpätöisinä vaikkakin edellisten säännösten edellytykset täyttävinä.[123] Uudehkosta hovioikeus- ja alioikeuskäytännöstä on siten saatavissa vahvistusta edellä puoltamalleni kannalle, jonka mukaan *RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin edellytysten täyttyessä 15—17-vuotias on jätettävä tuomitsematta sen eikä NuorRikL 3—4 §:n perusteella. NuorRikL 3—4 §:ää sovelletaan* tuomitsematta jätettäessä silloin, *kun vain näissä lainkohdissa säädetyt edellytykset täyttyvät.*[124]

TLL 9 a §:n 1 momentti on oikeuskäytännöstä pääteltävän mukaan *RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin syrjäyttävässä suhteessa* silloin, kun on kysymys TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitetuista liikennerikoksista. Tuomioistuintilaston alkuperäisaineiston mukaan muistakin kuin sanotuista liikennerikoksista on joissakin tapauksissa jätetty tuomitsematta muiden(kin) kuin NuorRikL 3—4 §:n säännösten, ilmeisesti RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla. Tähän yleissäännökseen perustuen on jätetty tuomitsematta myös esimerkiksi vahingonteosta ja alkoholijuoman luvattomasta hallussapidosta, vaikka niistä tuomitsematta jättämistä varten on olemassa erityissäännökset. Samoin on yleissäännöksen nojalla jätetty tuomitsematta erikoisrikosoikeudessa kriminalisoidusta teosta, johon erikoisrikosoikeudelliseen lakiin sisältyvää erityistä tuomitsemattajättämissäännöstä ei ole luvallista soveltaa. Vastaavasti on tätä yleissäännöstä

---

122 Ks. ed. 9 §.V.1.a.

123 Nämä jaksossa 9 §.V.1.b selostetut ratkaisut ovat *Turun HO p 10. 3. 1971 taltio 118* ja *Vaasan HO p 30. 1. 1973 taltiot II/346—347.*

124 Ks. ed. 8 §.IV.2. Po. alustava tulkintasuositukseni jää siis lopulliseksi.

käytetty silloin, kun erikoisrikosoikeudelliseen lakiin sisältyy muunlainen toimenpiteistäluopumissäännös kuin tuomitsematta jättämistä koskeva.[125]

Kysymysryhmää koskettelevan niukahkon oikeustapausaineiston perusteella esitettävä loppupäätelmä on, että *erityissäännökset* (kuten TLL 9a.1 §) *mielletään käytännössä yleissäännöstä* (RL 3: 5.3: a) *täydentäviksi eikä sen käyttöä poissulkeviksi.* Tämän säännön noudattaminen on joissakin tapauksissa merkinnyt sitä, että yleissäännöstä on sovellettu silloinkin kun erityissäännös olisi rikokseen sovellettavissa. Viimeksi sanotulta osin oikeuskäytäntö ei ole sopusoinnussa alustavien tulkintasuositusteni kanssa, mutta pääperiaate (erityissäännökset täydentävät yleissäännöstä) kyllä vastaa niitä.[126]

NuorRikL 3—4 §:n ja TLL 9 a §:n 1 momentin välistä suhdetta koskeva oikeuskäytäntö on samaan tapaan epäyhtenäinen kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin ja NuorRikL 3—4 §:n suhdetta koskeva. Vuosilta 1967—1968 olevan tuomioistuintilaston alkuperäisaineiston mukaan on 15—17-vuotiaita TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitetuista liikennerikoksista tuomitsematta jätettäessä nojauduttu useammin NuorRikL 3—4 §:ään kuin TLL 9 a §:n 1 momenttiin. Viime vuosilta oleva hovioikeuksien ja Helsingin raastuvanoikeuden käytäntö viittaa kuitenkin siihen, että *TLL 9 a §:n 1 momentti* säännöllisesti *syrjäyttää NuorRikL 3—4 §:n* kyseisistä liikennerikoksista tuomitsematta jätettäessä.[127] Viimeksi todettua kantaa olen edellä puoltanut. Esittämieni suositusten kanssa sopusoinnussa on myös havainto, että NuorRikL 3—4 §:n nojalla on jätetty tuomitsematta muista liikennerikoksista kuin TLL 6 §:n 1 momentissa tai 9 §:ssä tarkoitetuista.[128]

---

125 Tarkemmin ks. ed. 9 §.V.1.a.

126 Alustavista tulkintasuosituksistani — joiden tarkistamiseen en katso oikeuskäytännön antavan aihetta ja jotka siis jäävät lopullisiksi — ks. ed. 8 §.IV.3.

Korostettakoon, että suosituksenі koskevat vain *tarkastelemieni* erityissäännösten ja yleissäännöksen välistä suhdetta. Kunkin uuden erityissäännöksen osalta kysymystä on tarkasteltava erikseen varsinkin ao. säännöksen sanamuodon ja esitöiden valossa.

127 Tarkemmin ks. ed. 9 §.V.1.b, jossa selostetaan myös NuorRikL 3—4 §:n ja AlkoholiL 86.2 §:n suhdetta selvittävää oikeuskäytäntöä.

128 Ks. ed. 8 §.IV.3. Pysyttäydyn po. alustavissa suosituksissani.

10 §. TUOMITSEMATTAJÄTTÄMISRATKAISUUN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ

I. Luvan muotoisella normilla »saa» ilmaistusta tuomioistuimen harkintavallasta jättää tuomitsematta

1. Yleistä

Tuomitsematta- ja yleensä toimenpiteistäluopumissäännösten — siten kuin ne on tässä teoksessa käsitetty — ilmaisema reaktionormi on luvan muotoinen. Esimerkiksi RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuin saa jättää rangaistuksen tuomitsematta, jos edellä 8 §:ssä selvitellyt lainkohdan soveltamisedellytykset ovat olemassa.[1] Rikosprosessioikeudellisesta opportuniteettiperiaatteesta puhuttaessa lienee pidetty silmällä nimenomaan täten ilmaistua viranomaisen harkintavaltaa.[2]

Aloitan puheena olevan harkintavallan sisällön selvittämisen tekemällä vertailumielessä selkoa hallintotoiminnassa harjoitettavasti tarkoituksenmukaisuusharkinnasta (2-jakso). Sitten tarkastelen samassa tarkoituksessa erinäisiin, lähinnä rikosoikeudellisiin säännöksiin ja säännösehdotuksiin sisältyviä, viranomaisille harkintavaltaa luvallistavia ilmaisuja (3-jakso). Samassa yhteydessä selvitän ilmaisujen sisältöä valaisevaa lainvalmisteluaineistoa ja oikeuskirjallisuudessa esitettyjä mielipiteitä. Kerrotunlaiseen laajahkoon säännösvertailuun on antanut erityisen aiheen se, ettei toimenpiteistäluopumissäännösten esitöihin huomatakseni sisälly esillä olevaa kysymysryhmää valaisevaa aineistoa. — Loppujaksossa (4) kehittelen omaa käsitystä. Samassa jaksossa arvioin *Elwingin* syyteharkintaperiaatteen sisällöstä esittämää näkemystä.

2. Hallintotoiminnassa harjoitettavasta tarkoituksenmukaisuusharkinnasta [3]

a. Hallintovirkamiehen ratkaisutoiminnan piirteitä eriteltäessä on arvosteltu hallintotoiminnassa laillisuus- ja tarkoituksenmukaisuusharkinnan (sidotun ja vapaan harkinnan) ja niitä vastaavien laillisuus- ja

---

1 Ks. ed. 3 §.I.1.a ja 2.c.

2 Sanotusta periaatteesta ks. ed. 3 §.II.2.

3 Vrt. seuraavassa lausuttavaa siihen, mitä olen ed. jaksossa 2 §.II.1. tuonut esiin tuomarin ratkaisutoiminnan piirteistä.

tarkoituksenmukaisuusvalituksen välillä perinteisesti tehdyn eron perusteita.[4] Voimassa olevassa hallinto-oikeudessamme on tähän erotteluun kytketty prosessuaalisia vaikutuksia.[5]

Viimeaikaisessa keskustelussa on arvosteltu maassamme etenkin *Merikosken* kehittelemää oppia, jonka mukaan laillisuusharkintaisessa hallintotoiminnassa (ja lainkäytössä) vain yhtä ratkaisua voidaan pitää oikeana, kun taas tarkoituksenmukaisuusharkintaisessa hallintotoiminnassa on useita oikeudellisesti katsoen samanarvoisina pidettäviä ratkaisuvaihtoehtoja.[6] Arvioinneissa on mielestäni perustellusti tultu siihen tulokseen, ettei *laillisuus- ja tarkoituksenmukaisuusharkinnan välille ole tehtävissä* tällaista *laatueroa.*[7] Niin ikään on vakuuttavasti osoitettu, ettei laillisuusharkintainen hallintotoiminta sen paremmin kuin lainkäyttökään ole tarkoituksenmukaisuusnäkökohdista vapaata.[8]

Mielestäni on kuitenkin otaksuttavissa, että *erilaisella lainkirjoitustavalla voidaan yleensä tosiasiallisestikin vaikuttaa lain soveltajan harkintavallan määrään* sen suuntaisesti, että mitä väljempiä ja enemmän harkintasäännöksiä lakiin sisällytetään, sitä enemmän keskimäärin ottaen lain soveltajalla on harkintavaltaa. Mutta tosiasialliset harkintaerot eri tavoin muotoiltuja säännöksiä sovellettaessa lienevät asteittaisia, eivätkä ne liene aina yksittäistapauksissa sen määräisiä tai edes suuntaisia kuin säännösten muotoilua vertailemalla olettaisi. Asia kaipaisi empiiristä selvittämistä.[9] Tulkintasuositusten esittämisen kannalta kysymys liittyy

---

[4] Ks. *Andersson* 1964, *Sipponen* 1965 b, *Kilpi* 1972, 71 ss., *Klami* 1972 a, 18 ss., ja erit. kokoavana esityksenä *Vilkkonen* 1972.

[5] Tärkeimmät säännöstöt, joissa jaottelulla laillisuus- ja tarkoituksenmukaisuusharkintaan on prosessuaaliselta kannalta merkitystä, ovat kunnallisasioita koskeva sääntö vain laillisuusvalituksen sallittavuudesta ja toimivallan jakautuminen valtioneuvoston ja korkeimman hallinto-oikeuden kesken valituksen po. laadun mukaan (tarkoituksenmukaisuuskysymykset kuuluvat lopullisesti edellisen ja laillisuuskysymykset jälkimmäisen ratkaistaviksi). Ks. kunnallislain (27. 8. 1948/642) 175 §, laki Korkeimmasta hallinto-oikeudesta (22. 7. 1918/74) 5 § ja HValL 4.1 §.

Ks. myös esim. *Merikoski* 1968, 54 ss., ja *Vilkkonen* 1972, 393.

[6] Tästä opista ks. *Merikoski* 1958, passim, erit. 43 s. ja 88 ss., sekä *sama* 1968, 52 ss.

[7] Ks. esim. *Andersson* 1964, 30 s. ja 35 s., *Sipponen* 1965 b, 206 ss., *Kilpi* 1972, 72 s. (viitteineen), ja *Vilkkonen* 1972, 385.

[8] Ks. esim. *Klami* 1972 a, 18 s.

[9] Ks. *Vilkkonen* 1972, 385 ja alav. 39, jossa todetaan hallinnossa olevan tosiasiallisesti enemmän harkintavaltaa kuin lainkäytössä, ainakin useimmissa tapauksissa. Samassa kohdassa huomautetaan, että vaikkapa verotuspäätöksen ja virkanimityspäätöksen välisen harkintavallan aste-ero on niin suuri, että voisi olla oikeutettua kutsua toista »sidotuksi» ja toista »vapaaksi». Vilkkonen herättää kysymyksen, eikö harkintaeroja voisi jotenkin selvittää ja mitata yhteiskuntatieteellisin keinoin.

siihen edellä kosketeltuun seikkaan, mikä merkitys argumentoinnissa on perusteltua antaa säännöksen sanamuodolle. Mitä suurempi merkitys sanamuodolle annetaan, sitä enemmän lainkirjoitustavalla vaikutetaan sanottuun argumentointiin.[10]

b. Näiden lausumien valossa on kiintoisaa tarkastella piirteitä, joita on pidetty tunnusomaisina toisaalta laillisuus- ja toisaalta tarkoituksenmukaisuusharkintaa ilmaiseviksi katsotuille säännöksille. Edelleen ansaitsevat jonkin verran huomiota ne tunnusmerkit, jotka oikeuskirjallisuudessamme on katsottu ominaisiksi toisaalta laillisuus- ja toisaalta tarkoituksenmukaisuusharkinnalle.

Merikosken mielestä on sidotusta hallintotoiminnasta kysymys silloin, kun laki tai muu velvoittava ohje riittää osoittamaan, miten viranomaisen on kussakin asetetut tunnusmerkit täyttävässä tapauksessa meneteltävä, minkä päämäärien toteuttamiseksi sen on toimittava, mitä sen on päätettävä ja tehtävä, miten sen on toimittava. Sidottua hallintotoimintaa osoittaa yleensä viranomaiseen kohdistuva velvoittava sanonta taikka hallintoalamaiselle oikeuden tai velvollisuuden perustava varaukseton lausuma. Vapaata harkintaa ilmentäviä ovat tavallisesti sanonnat, joiden mukaan hallintoviranomainen *voi tai saattaa* taikka *sillä on valta* toimia määrätyllä tavalla. Vapaan harkinnan alan Merikoski on määritellyt negatiivisesti. Vapaaharkintaisesti toimivan viranomaisen on noudatettava tarkoitussidonnaisuus-, objektiviteetti-, suhteellisuus- ja yhdenvertaisuusperiaatteita. Lisäksi viranomainen on sidonnaisuudeltaan eräiltä osin rinnastettavissa tuomioistuimeen. Tällaisen erottelun jälkeen jäljelle jäävä osa viranomaisen toimivaltuuksista ja ratkaisuvallasta muodostaa sen varsinaisen vapaaharkintaisen toimialan.[11]

Sipposen mukaan Merikoski on esittänyt niin laajoja ja monia tarkoituksenmukaisuusharkintaa sitovia yleisiä hallintoperiaatteita, että »jos niiden merkitys tutkittaisiin ja niitä sovellettaisiin johdonmukaisesti, 'todellista' vapaata harkintaa ei jäisi juuri lainkaan». Edelleen Sipponen on lausunut, ettei oman käsityksensä mukaan tarkoituksenmukaisimpaan ratkaisuun pyrkinyttä virkamiestä uhkaa rikosoikeudellinen tai kurinpidollinen seuraamus, edellyttäen että hän noudattanut lailla vahvistettuja muodollisia ja asiallisia edellytyksiä, ei ole rikkonut tiettyjä yleisiä hallintoperiaatteita eikä harjoittanut mielivaltaa.[12] *Hidén* on eduskunnan oikeusasiamiehen toimivaltaa käsitellessään todennut, ettei viranomaisen harkintavallan käyttöä sisältävä päätös ole ilman muuta virheetön, vaikka se materiaalisesti pysyykin lain asettamissa rajoissa ja on tehty muotomääräyksiä noudattaen. Yhdenvertaisuuden

10 Vrt. ed. 2 §.II.1.a, erit. alav:n 50 kohdalla sanottuun.

11 Ks. *Merikoski* 1958, erit. 36 s., 88 ja 278. Etenkin vapaata harkintaa ilmentävistä sanonnoista ks. *Aura* 1950, 19 ss.

12 *Sipponen* 1965 b, 207 ja 210.

ja tarkoitussidonnaisuuden periaate rajoittavat kyseistä harkintavaltaa. Hidénin mielestä mielivallan välttämisen ja objektiivisuuden vaatimukset (objektiviteettiperiaate samoin kuin sen alalajiksi luettavissa oleva suhteellisuusperiaate) ovat täysin riittävästi palautettavissa oikeudellisesti vankemmalla pohjalle rakentuviin yhdenvertaisuuden ja tarkoitussidonnaisuuden periaatteisiin.[13]

Sipponen on luonnehtinut tarkoituksenmukaisuusharkintaa siten, ettei virkamies saa silloin johtoa laintulkintaperiaatteista, vaan hänen on kyettävä arvostelemaan ja vertailemaan keskenään mitä erilaisimpia näkökohtia. Sellaisia näkökohtia ovat hallinnon nopeuden, oikeusvarmuuden, taloudelliset, sosiaalipoliittiset ja kulttuuripoliittiset vaatimukset.[14] *Holopaisen* mukaan tarkoituksenmukaisin menettely tietyssä tilanteessa on tiettyjen objektiivisesti arvioitavien rajojen sisällä; ratkaisun on perustuttava olemassa oleviin tosiasioihin, jotka ovat tietyllä varmuudella todettavissa.[15]

c. Edeltäneestä selvittelystä kiinnittyy huomio varsinkin seuraaviin seikkoihin. Tarkoituksenmukaisuusharkintaa tyypillisesti ilmaiseviksi on katsottu sallivuutta osoittavat sanonnat, kuten että viranomainen *saa* määräedellytyksin toimia tietyllä tavalla. Tarkoituksenmukaisuusharkinnan luvallisuus *ei* oikeuta *mielivaltaan* (harkintavallan väärinkäyttöön, yhdenvertaisuuden tai tarkoitussidonnaisuuden periaatteen loukkaamiseen); ratkaisut eivät saa olla täysin yksilöllisiä vaan objektiivisesti perusteltavissa.[16] Tarkoituksenmukaisuusharkintaiselle hallintotoiminnalle voinee pitää erityisen tunnusomaisena *suuntautumista tulevaisuuteen.* Viranomaisen on tavallista tärkeämpää kiinnittää huomiota ratkaisun vaikutuksiin erilaisten yhteiskunnallisten tavoitteiden kannalta. Yhteiskuntapoliittisesti merkityksellisiä ratkaisuja harkittaessa on edellytettävä suoritettavan sanotuista tavoitteista lähtevää järjestelmällistä tavoite-keinoanalyysia.[17]

Merkille pantavaa on, että useat tarkoituksenmukaisuusharkintaisen hallintotoiminnan ja lainkäytön eroavuuksia käsitelleet tutkijat ovat pitäneet rangaistuksen määräämistä sellaisena lainkäytön alueena, joka

---

13 *Hidén* 1970, 127 ss.

14 *Sipponen* 1965 b, 205.

15 *Holopainen* 1969, 82.

16 Mainitun huomioon ottaen on nimitys vapaa harkinta kielellisesti epäonnistunut. Ks. esim. *Sipponen* 1965 b, 198 alav. 5 ja *Vilkkonen* 1972, 372 alav. 1.

17 Viimeksi sanotun johdosta ks. erit. *Holopainen* 1969, 82. Kustannushyötyanalyysista suunnittelun apuvälineenä hallinnossa ks. ed. 7 §:n alav:iden 4—5 kohdalla lausuttua ja alav:issä mainittuja lähteitä.

on viranomaisen käytettävissä olevan harkintavallan suhteen (merkittävästi) rinnastettavissa tyypilliseen tarkoituksenmukaisuusharkintaiseen hallintotoimintaan.[18] Eräät tutkijat ovat maininneet juuri tuomitsematta jättämisen esimerkkinä lainkäytön alaan kuuluvista säännöstöistä, joilla on poikkeuksellisen suuria yhtymäkohtia kyseiseen hallintotoimintaan.[19]

3. Erinäisiin säännöksiin ja säännösehdotuksiin sisältyvistä viranomaisen reagoimisen harkinnanvaraistavista ilmaisuista

a. EhdRangL 1 §:n mukaan on *rangaistuksen määrääminen ehdolliseksi* asianomaisten edellytysten täyttyessä harkinnanvaraista (»... voi tuomioistuin määrätä ...»). Lainkäyttäjälle täten uskottua harkintavaltaa on luonnehdittu sanomalla, että tuomioistuimen saa vapaasti harkita, onko rangaistus määrättävä ehdolliseksi.[20] Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tuomioistuin voi harkitessaan ottaa huomioon yleisestävät näkökohdat.[21] Kun puheena olevassa laissa ei nimenomaisesti edellytetä kiinnitettävän huomiota yleisestävyyteen, on seikka otettava varteen kyseistä harkinnanvaraisuutta koskevaa ilmaisua tulkittaessa. — Vuonna 1973 valmistuneessa ehdollisen rangaistuksen uudistamista koskevassa ehdotuksessa esitetään tuomioistuimen harkintavaltaa rajoitettavaksi. Ehdotuksen mukaan enintään kahden vuoden pituinen vankeusrangaistus on määrättävä ehdolliseksi, jollei lainkuuliaisuudesta johtuva yleinen etu muuta vaadi.[22]

RTA 2 luvun 13 §:ssä (laeissa 1. 4. 1966/203 ja 15. 7. 1966/411) erotetaan *harkinnanvarainen* ja pakollinen *ehdonalainen vapaus. Uitto* on käsitellyt ehdonalaiseen vapauteen päästämiseen liittyvää oikeusministeriön harkintavaltaa. Hänen asiaa tarkastellessaan kyseinen lainkohta (L:ssa 19. 5. 1944/339) oli esillä olevassa suhteessa samansisältöinen kuin millainen se on voimassa olevassa muodossaan; puheena oleva harkinnanvaraisuutta koskeva ilmaisu on jo vuodelta 1931 (9. 10. 1931/278).

---

18 Ks. esim. *Sipponen* 1965 b, 200, *Holopainen* 1969, 78, ja *Vilkkonen* 1972, 386 s.

19 *Holopainen* 1969, 83, ja *Vilkkonen* 1972, 387.
Ks. myös rikosoikeudellisesta kirjallisuudesta *Heinonen* 1970, 660.

20 Näin *OikM:n lso:n julk.* 17/1973 *(Grönqvist* ym.), 7.

21 Ks. esim. *Honkasalo — R. Ellilä* 1966, 137, ja *Anttila — Heinonen* 1971, 170.

22 *OikM:n lso:n julk.* 17/1973 *(Grönqvist* ym.), 7 ja 12 (1.2 §).

Uitto katsoo ilmaisulla »voi määrätä» olevan ehdottomampaan sanamuotoon verrattuna tietynlaista merkitystä. Ehdoton velvollisuus johtaisi Uiton mukaan helposti siihen, että ehdollisen vapauttamisen aineellisetkin edellytykset pyrkisivät muodostumaan muodollisiksi ja vapauttaminen siten summaariseksi. Toiseksi olisi tarjolla vaara, että kanteluiden aiheuttaman haitan ja vastuun pelosta viranomaiset pyrkisivät mahdollisimman monessa tapauksessa päästämään vangin ehdonalaiseen vapauteen. Se, että vangit katsoisivat olevansa ehdottomasti oikeutettuja pääsemään ehdonalaiseen vapauteen heti muodollisten edellytysten täyttyessä ei olisi haitallista ainoastaan aiheettomien kantelujen vuoksi vaan myös säännöstön tarkoitusperien toteuttamisen kannalta. Uiton lopputoteamus on, ettei voidaan-sanan käyttäminen laajenna viranomaisten harkintavaltaa siihen nähden, mitä seikkoja ehdonalaisen vapauden aineellisina edellytyksinä olisi otettava huomioon, vaan se pelkästään turvaa viranomaisten virkavelvollisuuden mukaista harkintaa.[23]

Rikoksen tekovälineen konfiskointi on RL 2 luvun 16 §:n (L:ssa 13. 5. 1932/143) 3 momentin mukaan harkinnanvaraista. Lainkohdan perustelujen mukaan harkinnanvaraisuutta pidetään tarpeellisena kohtuuttomaan lopputulokseen johtavien konfiskointien välttämiseksi.[24] Todettakoon *Saarni-Rytkölän* katsoneen epäkohdaksi, ettei myös hyödyn konfiskointia koskeva säännös — saman pykälän 1 momentti — sisällä vastaavaa konfiskoinnin harkinnanvaraistavaa ilmaisua.[25]

Tutkintavankeuden vähentämistä koskeva säännös, RL 3 luvun 11 § (L:ssa 2. 7. 1973/577), on lainkohta, jossa tuomioistuimelle suotua harkintavaltaa on aikojen kuluessa vähennetty. Kun rikoslain alkuperäistä sanamuotoa tulkittiin yleisesti niin, että tutkintavankeuden vähentäminen oli harkinnanvaraista, on voimassa olevan oikeuden mukaan harkinnanvaraa lähinnä vain siinä, minkä määräisesti sakosta tai virantoimituserosta on vähennettävä tutkintavankeutta.[26]

---

23 *Uitto* 1950, 134 ss. Ks. myös siinä mainittuja lähteitä. *Salmiala* (1951, 138) on yhtynyt selostettuihin Uiton päätelmiin.

24 Ks. *HE* n:o 11/1932 vp. 1. Ks. myös *Ailio* 1964, 94.

25 *Saarni-Rytkölä* 1966, erit. 177 s.

26 RL 3:11:n alkuperäisen sanamuodon tulkinnasta laajasti ks. *R. Ellilä* 1949 b, 173 ss., ja siinä selostettuja oikeustieteen ja -käytännön kannanottoja. Ellilän oma silloin voimassa ollutta oikeutta koskeva käsitys oli, että tutkintavankeuden vähentäminen oli fakultatiivista. De lege ferenda hän puolsi sääntelyä, jonka mukaan »vähentäminen tosin periaatteessa on fakultatiivinen, mutta se tapahtuu aina, milloin tuomari ei nimenomaisella, perustellulla päätöksellään ole

Vuodelta 1971 olevissa RTA 2 luvun 1 d §:ssä ja 3 b §:ssä (L:ssa 23. 4. 1971/302) säädetään, edellisessä *vapausrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisestä* ja jälkimmäisessä *rangaistuslaitoksesta poistumista koskevan luvan antamisesta.* Edellisessä lainkohdassa säädetty (ensikertainen) lykkääminen on määriteltyjen edellytysten vallitessa pakollista, jälkimmäisessä säädetty poistumisluvan antaminen taas harkinnanvaraista. Edellisen pykälän osalta lainmuutoksen perusteluissa todetaan, että säännösehdotukset jäävät pakostakin osittain avoimiksi ja jättävät siten lopullisen harkintavallan lain soveltajalle. »Sen sijaan jos lain käyttämisessä lopullisesti vakiintuneet edellytykset täyttyvät, ei vankeinhoito-osastolla olisi harkintavaltaa, vaan lykkäys olisi aina myönnettävä.» Jälkimmäisen säännöksen osalta perusteluissa lausutaan muun muassa, että vaikka rangaistuslaitoksesta poistuminen jäisi aina riippumaan oikeusministeriön tai rangaistuslaitoksen johtajan myöntämästä luvasta, ei omaksuttu menettely saa merkitä mielivaltaa vaan kokemusten mukaan kehittyvää lomajärjestelmää.[27]

TodKorvL (1972) 16 §:n 2 momentin mukaan pykälän 1 momentissa tarkoitettua *valtion varoista maksettua korvausta* on alennettava tai jätettävä se kokonaan tuomitsematta, milloin korvaamaan velvoittaminen olisi vastaajan rikoksen laatuun tai henkilökohtaisiin ja taloudellisiin oloihin nähden tai muusta syystä kohtuutonta. Säännöksen perustelujen mukaan »tuomioistuin voisi harkintansa mukaan alentaa valtiolle takaisin maksettavaa korvausta tai jättää sen kokonaan tuomitsemattakin».[28] Tämä lausuma viittaa siihen, että korvauksen alentaminen tai tuomit-

---

sitä kieltänyt» (*sama*, 329 ss., erit. 330 s.). RL 3: 11 uudistettiin v. 1954 (21. 6. 1954/275) siten kuin Ellilä oli em. teoksessaan ehdottanut. V:lta 1973 olevan sanamuodon mukaan vapaudenmenetyksen huomioon ottaminen on aina pakollinen.

[27] *HE* n:o 95/1970 vp, 7 ja 12. —

Eduskunnan oikeusasiamies on eräissä ratkaisuissaan kosketellut OikM:n (vankeinhoito-osaston) harkintavallan rajoja, kun se päättää sen ratkaistaviksi säädetyistä vankien oikeuksiin liittyvistä asioista. Ks. esim. *EOA* 1968, 59 ss., jossa selostettu ratkaisu koskee pakkolaitokseen eristetyn oikeutta päästä saattamaan läheistä omaistaan hautaan. Tässä päätöksessä todetaan mm.: »Lainvalvontaviranomaisen tehtäviin ei siten voi kuulua puuttua siihen lopputulokseen, mihin oikeusministeriö on sanottuja tekijöitä harkitessaan päätynyt. Estettä ei sensijaan ole sille, että lainvalvoja kiinnittää huomiota niihin seikkoihin, jotka lain mukaan on harkinnassa otettava huomioon tai jätettävä huomiotta.» Ks. myös *Hidén* 1970, 130 ja 132 alav. 138 (erit. tässä alav:ssä selostettua oikeusasiamiehen lausumaa).

[28] HE n:o 107/1972 vp, 4.

sematta jättäminen olisikin harkinnanvaraista eikä pakollista niin kuin säännöksen sanamuodon mukaan. Lakitekstin ja sen perustelujen eroavuus selittynee sillä, että kohtuuttomuuden käsitteen epämääräisyyden on katsottu tekevän arvioinnista harkinnanvaraisen; itse alentamisen tai tuomitsematta jättämisen harkinnanvaraistamisella ei siten liene nähty olevan itsenäistä merkitystä.

RikosvahinkoL (1973) 1 §:n 1 momentin mukaan *rikoksen vuoksi vahinkoa kärsineellä* on laissa säädetyin edellytyksin *oikeus saada korvausta* valtion varoista. Säännöksen esitöissä perustellaan sitä, että vahinkoa kärsineellä on oikeus — ei vain harkinnanvarainen mahdollisuus — saada korvausta, kun lain tarkoittamat edellytykset ovat olemassa. Tällaisella sääntelyllä on haluttu varmistaa rikoksen uhrin asemaa ja hillitä hallintokustannusten paisumista. Edelleen todetaan, että toisaalta laissa omaksutun ja toisaalta muodollisesti harkinnanvaraisen järjestelmän ero on näennäinen, mikäli järjestelmää pyritään sääntelemään mahdollisimman tarkasti.[29]

Vuonna 1973 valmistuneessa nuoria rikoksentekijöitä koskevan lainsäädännön osittaista uudistamista koskevassa esitysluonnoksessa ehdotetaan NuorRikL 3—4 §:ssä säännellyn tuomitsematta jättämisen korvaamista uudella seuraamuslajilla, rangaistusvaroituksella. Tuomioistuimen *olisi* määräedellytyksin *tuomittava* nuori rikoksentekijä *saamaan rangaistusvaroitus*, jollei yleinen etu vaadi muun rangaistuslajin käyttämistä.[30] Tästä esitysluonnoksesta antamassaan lausunnossa laintarkastuslautakunta ehdottaa sanonnan »on tuomittava» korvaamista sanoilla »saadaan tuomita». Kantansa perusteluna laintarkastuskunta viittaa siihen, että rangaistusvaroitukseen tuomitsemisen edellytykset olisivat harkinnanvaraiset sekä rangaistuksen määrän että tekijää koskevien subjektiivisten seikkojen osalta eikä olisi kriminaalipoliittisesti tarkoituksenmukaista estää tuomioistuinta valitsemasta rangaistusvaroituksen ase-

[29] *HE* n:o 98/1973 vp, 2 s. Tarkemmin ks. *Kom.miet.* 1972: A 10, 34 s. Jälkimmäisessä lähteessä ei pidetä ajateltavana, että päätöksentekijä harkinnanvaraisessakaan järjestelmässä käsittelisi samanlaisia tapauksia eri tavoin. Edelleen siinä lausutaan mm.: »... ydinkysymys korvausjärjestelmää luotaessa ei ole, luonnehditaanko järjestelmä harkinnanvaraiseksi vai säädetäänkö, että vahingon kärsineellä on oikeus saada korvausta, vaan miten väljiksi järjestelmän säännökset kirjoitetaan ja erityisesti, edellyttääkö korvauksen saaminen yksittäistapauksessa suoritettavaa tarveharkintaa.»

[30] *Esitysluonnos* 1973, 5 ja 9 s. (3 §).

masta tapaukseen ehkä paremmin soveltuvaa seuraamusta, sakkoa tai mahdollista vapausrangaistusta.[31]

b. Edeltänyt tarkastelu osoittaa, että viimeaikaisissa säännöksissä ja säännösehdotuksissa on kiinnitetty huomiota siihen, säätääkö viranomaiselle luvan muotoisella normilla ilmaistua harkintavaltaa vai ei. Kehityssuuntana näyttää olevan se, että täten ilmaistun harkintavallan uskomista viranomaiselle pyritään välttämään. Tämän kehityssuunnan mukaisia säännöksiä ovat yllä luetellut RL 3 luvun 11 §, RTA 2 luvun 1 d §, TodKorvL 16 §:n 2 momentti ja RikosvahinkoL 1 §:n 1 momentti sekä säännösehdotuksia EhdRangL 1 §:n ja NuorRikL 3—4 §:n uudistamista koskevat.

Näistä säännöksistä RTA 2 luvun 1 d §:n ja TodKorvL 16 §:n 2 momentin sekä kummankin säännösehdotuksen soveltamisedellytyksiin sisältyy yksi tai useampi erittäin harkinnanvarainen sanonta, joten on voitu katsoa, *ettei viranomaisen reagoimisen harkinnanvaraistaminen mainittavasti lisäisi viranomaisella ratkaisunteossa olevaa liikkumatilaa.* Esimerkiksi NuorRikL 3—4 §:n uudistusehdotuksessa tällainen sanonta on »yleinen etu».[32] Huomattakoon, että EhdRangL 1 §:n uudistusehdotuksella tähdätään sen perustelujen mukaan tuomioistuimen *harkintavallan rajoittamiseen.* Siihen sisältyvä harkinnanvarainen ilmaisu on »yleisestä lainkuuliaisuudesta johtuva yleinen etu»; se ei ole yhtä väljä kuin NuorRikL 3—4 §:n uudistamista tarkoittavaan esitykseen sisältyvä sanonta.

4. *Oman kannan muodostusta*

a. Edeltäneessä 2-jaksossa selviteltyä tarkoituksenmukaisuusharkintaista hallintotoimintaa koskevia sääntöjä analogisesti sovellettaessa on

---

31 *Ltk:n laus.* n:o 3/1973, 14 s.

32 Vrt. ed. alav:n 31 kohdalla selostettuun laintarkastuskunnan kannanottoon. Se on mielestäni käsiteltävissä siten, ettei laintarkastuskunnan mielestä tuomioistuin voisi yleistä etua koskevan edellytyksen täyttymistä harkitessaan ottaa riittävän vapaasti huomioon sopivan seuraamuksen valinnassa merkityksellisiä näkökohtia.

Vrt. myös samaan lausunnon kohtaan sisältyvää toista argumenttia ja ed. alav:n 29 kohdalla mainitun perustelun edustamaan ajatuskulkuun. Edellisen argumentin mukaan rangaistusvaroitukseen tuomitsemisen harkinnanvaraistamista puoltaa osaltaan se, että siihen tuomitsemisen edellytykset ovat harkinnan-

voimassa, että luvan muotoisella normilla ilmaistu tuomitsematta jättämisen *harkinnanvaraisuus ei oikeuta mielivaltaan*. Silloin kun tuomitsematta jättämisen edellytykset ovat olemassa ja päädytään rangaistukseen tuomitsemiseen, on *ratkaisun oltava objektiivisesti perusteltavissa*. Ratkaisu on tällä tavoin perusteltavissa, jos rangaistukseen tuomitseminen johtuu *kriminaalipoliittisten päätöksentekokriteereiden* (lähinnä *yleisestävyyden*) *huomioon ottamisesta*.

Niissä tapauksissa, joissa sanotunlaisten näkökohtien huomioon ottamista varten on muodostettu oma tuomitsematta jättämisen väljäsisältöinen edellytys, on mielestäni vaikea kuvitella sellaisia seikkoja, joihin rangaistukseen tuomitseminen olisi luvallista perustaa tuomitsematta jättämisen edellytysten täyttymisestä huolimatta. Tällainen väljä edellytys on tyypillisesti RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa (sekä RVA 15.2 §:ssä ja PolL 14.2 §:ssä) tarkoitettu yleisen edun vaatimus.[33]

Sitä vastoin NuorRikL 4 §:ään eikä yleensä erityisiin toimenpiteistäluopumissäännöksiin (ei esim. TLL 9 a §:ään) ei sisälly vastaavanlaista väljää edellytystä. Näissä viimeksi todetuissa tapauksissa toimenpiteistä luopumisen harkinnanvaraisuudella on ratkaisunteossa huomioon otettavien seikkojen alaa yllä kerrotuin tavoin selvästi laajentavaa merkitystä. Silloin kun laissa ei ole lainkaan määritelty toimenpiteistä luopumisen edellytyksiä (esim. TyöllisyysL 27 §:ssä), huomioon otettavien seikkojen piiri määritetään pelkästään kyseistä harkinnanvaraisuuteen oikeutettavaa ilmaisua »voidaan» tulkitsemalla.[34]

b. Vertailun vuoksi mainittakoon ruotsalaisesta oikeustieteestä *Elwingin* näkemyksestä. Hän on katsonut syyteharkintaperiaatteen (relatiivisen syyttämisvelvollisuuden) mukaisesti toimivan syyttäjän olevan velvollinen harkitsemaan sellaisia näkökohtia, jotka tämän periaatteen mukaan ansaitsevat huomiota. Jos syyttäjä tällöin harkitsee tilanteen sellaiseksi, ettei syyte ole tarpeen, hän on velvollinen jättämään syyttämättä. Syytepakko- ja syyteharkintaperiaatteen välinen ero koskee ratkaisunteon pohjana olevan aineiston määrää. Edellistä periaatetta nou-

varaisia. Jälkimmäisen ajatuskulun mukaan viranomaisen reagoimisen harkinnanvaraistamisella ei ole silloin merkitystä, kun reaktion edellytykset on tarkoin säädetty.

33 RL 3:5.3:ssa säädetystä yleisen edun vaatimuksesta ks. ed. 8 §.III.2.

34 TyöllisyysL 27 §:stä ks. liitteen 1 kohtaa 32 (sen esitöistä ks. ed. 8 §:n alav:ssä 169 selostettua). Ks. myös samasta liitteestä etenkin kohtia 1, 10—12 ja 18 (viimeksi sanotun kohdan johdosta ks. ed. 8 §:n alav. 169).

datettaessa syyteaineisto on jokseenkin selvästi rajattavissa, kun taas niitä olosuhteita, joihin on jälkimmäisen periaatteen mukaan kiinnitettävä huomiota, on vaikeampi nimetä. Jälkimmäistä periaatetta noudatettaessa syyteaineisto on laajempi kuin edelliseen periaatteeseen tukeuduttaessa.[35] — *Tirkkonen* on yhtynyt Elwingin mielipiteeseen siinä, että virallisen syyttäjän on pakko eikä vain oikeus jättää syyttämättä RVA 15 §:n 2 momentin ja vastaavasti NuorRikL 2 ja 4 §:n käyttämisen edellytysten ollessa olemassa.[36]

Nimityksiä rikosprosessioikeudellinen legaliteetti- ja opportuniteettiperiaate voidaan pitää sitä eroa kuvastavina, joka Elwingin mukaan periaatteiden välillä on voimassa syyteaineiston laajuuden suhteen. Syyttämättä jättämisen edellytykset tulevat harkittaviksi vasta sen jälkeen, kun syyttämisen edellytykset ovat olemassa. Muun muassa rikos on katsottava riittävästi näytetyksi. Syyttämättä jättämistä harkittaessa kiinnitetään olennaista huomiota kriminaalipoliittisiin tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin; kun syyttämisen edellytysten harkinnalle on tunnusomaista suuntautuminen menneisyyteen, on syyttämättä jättämisen edellytysten harkinnalle vastaavasti tyypillistä suuntautuminen tulevaisuuteen, huomion kiinnittäminen yhteiskunnallisiin (kriminaalipoliittisiin) tavoitteisiin.[37] Juuri syyttämättä (ja ilmoittamatta) jättäminen eroaa täten olennaisesti vastakkaisratkaisustaan. Tuomitsematta jättämisen

---

35 *Elwing* 1960, 26 ss.

36 *Tirkkonen* 1969, 284 alav. 21 ja 286 alav. 24.

37 Ilmaisua opportuniteettiperiaate ei ole pidetty kielellisesti moitteettomana kuvaamaan käsitteen alaan kuuluvia ilmiöitä. Ks. esim. *Hurwitz* 1949, 310 s.: »Og så efter opportunitetsprincippet skal påtalefrafaldet have legal hjemmel. Og de hensyn, der kan motivere frafaldet, er ikke blotte bekvemmelighedshensyn eller opportunitetshensyn i ordets nedsættende betydning, men en række forskelligartede hensyn af positiv social og individuel værdi.»

Jo opportuniteettiperiaate-nimityksen ensimmäisenä käyttäjänä pidetty *Glaser* (1883, 220 alav. 7) huomautti nimityksen olevan helposti harhaanjohtavan (»... unter dem Namen des allerdings leicht zu missdeutenden 'Opportunitätsprincips'...»).

Rikosprosessioikeudellinen opportuniteettiperiaate -nimityksen käytöstä ja nimityksen kritiikistä ks. myös ed. 3 §.II.2, erit. c. (kotimaisessa oikeustieteessä esitetystä kritiikistä ks. varsinkin *Heinonen* 1970, 662). Tuon jakson loppupäätelmiäni on, että on perusteltua välttää puhumasta rikosprosessioikeudellisesta legaliteetti- ja opportuniteettiperiaatteesta. Käsillä olevassa jaksossa 10 §.I. esiin tullut on omiaan vahvistamaan todettua päätelmää.

suhteen on asian laita sikäli toinen, että myös vastakkaisratkaisua, rangaistukseen tuomitsemista, harkittaessa on tärkeää ottaa huomioon ratkaisun kriminaalipoliittiset vaikutukset.[38]

Elwingin lausumat, että syyttäjän on syyttämättä jättämistä harkitessaan kiinnitettävä huomiota kaikkiin asian arvioinnissa merkityksellisiin seikkoihin ja että hänen on päädyttävä syyttämättä jättämiseen katsoessaan syytteen tarpeettomaksi, antavat aiheen muutamaan huomautukseen niitä maamme lainsäädännön kannalta tarkasteltaessa.

Ensinnäkin niiden seikkojen ala, joihin tulisi tai saisi kiinnittää huomiota toimenpiteistä luopumista harkittaessa, ei ole tarkkarajainen. Tämä johtuu paitsi toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamisedellytysten mahdollisesta huomattavasta väljyydestä siitä, että toimenpiteistä luopumiseen päätyminen on luvan muotoisella normilla ilmaistulla tavalla harkinnanvaraista. Arvioitavien seikkojen piirin kerrotunlainen epämääräisyys tekee vaatimuksen niiden kaikkien huomioon ottamisesta paljolti periaatteelliseksi.

Toiseksi voidaan kysyä, onko riittäviä perusteita ainakaan yleisesti luopua seuraavasta sanamuodollisesta ja samalla syytetylle edullisesta tulkinnosta. Tämän tulkinnon mukaan luvan muotoinen normi ei velvoita vaan ainoastaan oikeuttaa ottamaan huomioon sellaisiakin seikkoja, joita toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamisedellytyksissä ei nimenomaisesti edellytetä arvioitaviksi. Esimerkiksi NuorRikL 2 ja 4 § velvoittavat harkitsemaan vain niissä säädettyjen edellytysten täyttymistä. Niinpä virallinen syyttäjä voi jättää (ja on syytä säännönmukaisesti jättääkin) syyttämättä sanotuissa lainkohdissa säädettyjen edel-

---

38 Ks. ed. 7 §.I.1.b verr. IV.4.d3. Huomattakoon, että vaikka edellisessä jaksossa selvitellyn mukaisesti rangaistuksen käytön oikeutus on rikollisuuden ennalta estämisessä, rangaistuksen valinnassa preventiokeskeisyyttä rajoittaa etenkin suhteellisuuden periaate: mitattavan rangaistuksen tulee määräytyä lähinnä yksittäisteossa ilmenneiden objektiivisten ja subjektiivisten asianhaarojen mukaan.

Kriminaalipoliittisista päätöksentekokriteereistä yleisestävyys vaikuttanee (suhteellisuusperiaatteen mukaisesti määräytyvien) taksatiivirangaistusta koskevien vyöhykkeiden muotoutumiseen ja yksittäistapauksessa vyöhykkeen sisältä rangaistusta määrättäessä ja rangaistuslajia valittaessa. Erityisestävyydellä on lainsäädäntömme mukaan ollut ratkaisunteossa merkitystä ennen kaikkea rangaistuslajia valittaessa. Sanotun johdosta vrt. varsinkin *Nousiainen* 1961, 175 ss., erit. 224, 240 ja 256 ss. Erityisestävyyden osalta ks. myös ed. 4 §.III.1 ja 7 §.III.1.

lytysten täyttyessä, mutta hän on oikeutettu muunlaisia kriminaalipoliittisia päätöksentekokriteereitä kuin NuorRikL 4 §:ssä säädettyä erityisestävyyttä (eli lähinnä yleisestävyyttä) painottamalla päätymään syytteen ajamiseen kyseisissä lainkohdissa määriteltyjen edellytysten täyttymisestä huolimatta.

Nostattamani epäily on mielestäni erityisen perusteltu siinä tapauksessa, että tuomenpiteistä luopumisen edellytykset on määritelty yksityiskohtaisesti, ja ehkä varsinkin jos niistä jokin tai jotkin koskevat ratkaisun kriminaalipoliittisia vaikutuksia (päätöksentekokriteereitä, esim. juuri erityisestävyyttä). Tällöin voitaneen lähteä siitä, että säädetyille edellytyksille on haluttu antaa ratkaisunteossa erityisen suuri paino ja ettei ainakaan säännönmukaisesti olisi muunlaisia näkökohtia painotettava niitä enemmän.

Elwingin esittämän suuntaisesti lienee tilannetta sitä vastoin arvioitava silloin, kun toimenpiteistä luopumisen edellytyksiä ei ole laissa lainkaan määritelty.[39] Vastaava pätee ehkä siinäkin tapauksessa, ettei edellytyksistä yksikään määritä ratkaisun kriminaalipoliittisia vaikutuksia. Tällöin olisi siis sitä koskevan kannan muodostamiseksi, luopuako toimenpiteistä vai ei, yksittäistapauksessa harkittava ratkaisun seurauksia kriminaalipoliittisten päätöksentekokriteereiden (lähinnä yleisestävyyden) valossa. Kantaa voidaan mielestäni perustella sillä, että rikosseuraamusta valittaessa yleensäkin samoin kuin rangaistusta mitattaessa edellytetään kiinnitettävän noihin kriteereihin huomiota eli pyrittävä kriminaalipolitiikan tavoitteiden saavuttamista parhaiten edistävään mittaamistulokseen.[40] — Se, että toimenpiteistä luopumisen edellytyksiä ei ole laissa määritelty ja että toimenpiteistä luopumista päätettäessä huomioon otettavien seikkojen ala siten on erityisen epämääräinen, on omiaan lisäämään päätöksentekijän harkintavaltaa.[41]

---

39 Tällaisista lainkohdista ks. ed. alav. 34 verr. liitteeseen 1.

40 Ks. ed. 7 §.I.1—2.a (osa näissä jaksoissa mainituista kriteereistä soveltuu otettavaksi huomioon lähinnä lain säätämisessä). Erit. rangaistuksen mittaamisen osalta ks. ed. alav:n 38 kohdalla tekstissä ja alav:ssä huomautettua.

41 Ed. alav:ssä 34 (verr. liitteeseen 1) mainittujen säännösten muotoilu lienee omiaan lisäämään niissä tarkoitettujen toimenpiteistä luopumisten määrää. Viittaahan noiden säännösten sanamuoto siihen, että toimenpiteistä luopumisen edellytetään olevan pääsäännön (esim.: »voidaan tuomita rangaistukseen»). Toimenpiteistäluopumissäännökset on yleensä kirjoitettu päinvastaiseen suuntaan viittaavalla tavalla (esim.: »voidaan jättää tuomitsematta»).

Elwingin hahmotteleman kaltainen asiaintila vallinnee myös silloin, kun toimenpiteistä luopumisen edellytyksiin sisältyy sellainen väljä vaatimus kuin »yleinen etu». Yllä a-jaksossa toteamani mukaisesti toimenpiteistä luopumisen harkinnanvaraisuus ei tällöin mainittavasti laajentane huomioon otettavien seikkojen piiriä. Ja kun tällaisesta vaatimuksesta on muodostettu nimenomainen toimenpiteistä luopumisen edellytys, toimenpiteistä luopumisesta päättävän viranomaisen on lain sanamuodon mukaan pakko harkita sen täyttymistä.

c. Olen edellä (3 §.I.2.c) esittämäni mukaisesti pyrkinyt puheena olevan, viranomaisreaktion harkinnanvaraisuuteen oikeuttavan ilmaisun »saa» avulla (karkeasti) erottamaan tässä teoksessa määrittelemäni kaltaisia toimenpiteistäluopumissäännöksiä (tuomitsematta-, syyttämättä- ja ilmoittamattajättämissäännöksiä) lainkohdista, joissa säädetään rangaistavuuden/syytteeseen/syytteeseen ilmoittamisen (tai sitä edeltävän toimenpiteen) edellytyksen puuttumisesta. Toisin sanoen olen arvioinut kyseisen ilmaisun osoittavan tai ainakin puhuvan vahvasti sen puolesta, että ilmaisun käsittävää säännöstä soveltavan viranomaisen on katsottava rikoksen tulleen riittävästi näytetyksi ja että ratkaisulla sen vuoksi suunnataan paheksumista rikoksentekijäksi katsottuun henkilöön. Sama piirre ei ole ominainen ratkaisuille, joissa katsotaan rangaistavuuden, syyttämisen tai syytteeseen ilmoittamisen edellytyksen puuttuvan.

Todetun mukaan ilmaisulla »saa» olisi siis merkitystä *sen osoittajana tai indisoijana, että* asianomaisessa rikos- tai rikosprosessioikeudellisessa *lainkohdassa säädetään tietynlaisesta rikosseuraamuksesta.* On kuitenkin otettava huomioon, että lainsäädännössämme tuskin on pyritty johdonmukaisesti käyttämään ilmaisua »saa» kyseisessä merkityksessä. Etenkin syyttämättä ja ilmoittamatta jättämistä koskevien säännösten erottaminen lainkohdista, joissa säädetään syyttämisen tai syytteeseen ilmoittamisen edellytyksen puuttumisesta, on ilmaisun »saa» perusteella epävarmaa. Tämä on yhteydessä siihen, että nämä kummankinlaiset säännökset eivät ylipäänsäkään ole tarkkarajaisesti erotettavissa.[42] Tuomitsematta jättä-

[42] Toisin kuin esim. Ruotsin ei meidän lainsäädäntömme mukaan ole selvää, että syyttämättä jättämistä — erotukseksi nykyisen RL 20:11:n (ks. ed. 7 §.IV.4.g4) tai vastaavan syyteharkintasäännöksen soveltamisesta — täytyy edeltää asian perusteellinen selvittäminen (täydellinen esitutkinta). Syyttämättä jättämisellä ei ole maassamme myöskään sellaista vapauttavaan lainvoimaiseen tuomioon rinnastettavaa vaikutusta kuin Norjan tai Tanskan oikeuden mukaisella vastaavalla ratkaisulla.

Ks. ed. erit. jaksoja 7 §.II.3 ja VI.2—3 ja niissä olevia viittauksia.

misen osalta tilanne on sikäli toinen, että sen vastakkaisratkaisun (johon päätymisen ilmaisu »saa» luvallistaa) — rangaistukseen tuomitsemisen — edellytyksenä on rikoksen täysi näyttö. Siten myös tuomitsematta jättäminen edellyttää saman vaatimuksen täyttymistä. Epäselvyyttä on kyllä syntynyt myös tuomitsemattajättämissäännösten erottamisessa lainkohdista, joissa säädetään rangaistavuuden edellytyksen puuttumisesta (ks. seuraavaa II-jaksoa).

II. Tuomitsemattajättämisratkaisun sisällöstä ja muodosta

1. Yleistä

a. Tuomitsemattajättämisratkaisu eli tuomitsemattajättämislausuman sisältävä tuomioistuimen päätös on *syyllisyyden toteava tuomio.* Päätöksessä todetaan syytetyn syyllistyneen rikokseen; teon rangaistavuuden edellytykset ovat olemassa. Syytettä ei sen vuoksi hylätä. Kuitenkin syytetty jätetään rangaistukseen tuomitsematta. Rikostuomio ei siis tällöin ole OK 24 luvun 3 §:n 3 momentissa (L:ssa 29. 7. 1948/573) tarkoitetuin tavoin joko syypääksi tuomitseva (langettava) tai vapauttava, vaan eräänlainen näiden tuomioiden välimuoto.[43]

Oikeuskäytännössä on ollut jonkin verran epäselvyyttä siitä, milloin rikoksen tietynlainen lievyys perustaa tuomitsematta jättämisen ja milloin rangaistavuuden edellytyksen puuttumisen vuoksi syytteen hylkäämisen. Epäselvyyttä on ollut omiaan aiheuttamaan se, ettei lakiteks-

---

[43] Ks. esim. *Tirkkonen* 1972 b (alkup. 1953), 407 ss., *Aalto* 1968, 28 s., ja *T. Ellilä* 1969, 808. Aallon esitystä kritisoiden Ellilä korostaa, että rikostuomioita on itse asiassa kolme eri päälajia (Aallon mukaan syyllisyyden toteavia mutta erityisolosuhteiden vuoksi rangaistuksesta vapauttavia tuomioita on pidetty yleensä vapauttavina tuomioina).

Vrt. *Lindholm* 1968, 562, jossa esitetyn mukaan po. syyllisyyden toteava tuomio on siinä määrättävää seuraamusta lukuunottamatta samanlainen kuin mikä tahansa syypääksi tuomitseva rikostuomio. —

Kerrottuun liittyvänä oikeushistoriallisena näkökohtana palautettakoon mieleen, että *Forsman* vastusti RL:n valmisteluvaiheessa varoitusseuraamuksen käyttöönottoa, koska sellaiseen seuraamukseen tuomitseminen olisi hänen mielestään merkinnyt oikeuden vaatimuksiin soveltumatonta langettavan ja vapauttavan tuomion väliastetta (ks. ed. 4 §:n alav. 62).

tissä käytetä johdonmukaisesti ilmaisua »tuomitsematta jättäminen» tässä teoksessa tarkoitetussa merkityksessä.[44]

Varhemmin olen maininnut RL 35 luvun 3 §:n 2 momentin tulkintaan liittyvistä erimielisyyksistä.[45] Yhdessä oikeustapausaineistooni sisältyvässä ratkaisussa *(Helsingin HO p 24. 2. 1970 taltio 1802)* on TLL 9 a §:n 1 momenttia sovellettaessa syytettyä vastaan ajettu syyte hylätty ja hänet vapautettu tuomitusta rangaistuksesta.[46] Tällaiseen virheelliseen lopputulokseen lienee vaikuttanut se, että ennen vuoden 1965 lainmuutosta ei ollut TLL 9 a §:ää vastaavaa säännöstä ja TLL 6 §:n 1 momentin mukaan vähäisestä laiminlyönnistä ei ollut tuomittava rangaistukseen. Tällöin laiminlyönnin »ei-vähäisyys» katsottiin yleisesti rangaistavuuden edellytykseksi, ja laiminlyönnin ollessa säännöksessä tarkoitetuin tavoin vähäisen syyte hylättiin.[47]

b. Tuomitsemattajättämisratkaisulle oikeuskäytännössä annettua *muotoa* valaisee seuraava *KKO 1968 II 25*:een sisältyvän päätöslauselman osa:

---

[44] Ks. ed. 3 §.I.4.a.

[45] Ks. ed. 4 §:n alav. 58. Siinä selostamani mukaan *Forsman* on tulkinnut paitsi RL 35: 3.2:ta myös RL 33: 1.4:ää siten, että säännöksessä tarkoitettu vahingon vähäisyys poistaa teon rangaistavuuden (Forsmanin ed. alav:ssä 43 mainittu kannanotto tekee ymmärrettäväksi hänen näitä lainkohtia koskevan tulkintonsa: hän jakaa rikostuomiot langettaviin ja vapauttaviin).

Ks. myös *Tirkkonen* 1972 b, 408 s. Tirkkonen pitää tulkinnanvaraisena, onko RL 22: 5.1:ssä, 33: 1.4:ssä ja 35: 3.2:ssa tarkoitetuissa tapauksissa syyte hylättävä vai rajoituttava lausumaan, ettei syytettyä tuomita rangaistukseen. Hän päätyy edellisen vaihtoehdon kannalle, koska sen puolesta puhuu RL 22: 5.1:ssä käytetty sanonta. Huomaa myös Aallon käsityksestä ed. alav:ssä 43 selostettu.

[46] Ks. myös *KKO p. 16. 1. 1970 taltio 113.* Siinä KKO ei myöntänyt muutoksenhakulupaa asiassa, jossa alioikeus oli jättänyt rangaistukseen tuomitsematta ja jossa HO oli pysyttänyt alioikeuden päätöksen. KKO:n päätöksessä kuitenkin kerrotaan HO:n antaneen päätöksen, jolla syytettyä vastaan ajettu *syyte on hylätty;* tämän päätöksen todetaan jäävän pysyväksi, kun muutoksenhakuanomukseen ei katsottu olevan syytä suostua.

KKO:n päätöksessä oleva lausuma »syyte on hylätty» näyttää viittaavan siihen, että KKO:n mielestä syyte hylätään jätettäessä rangaistukseen tuomitsematta. Kun kuitenkin lausuma sisältyy päätöksen osaan, jossa kerrotaan HO:n ratkaisun sisällöstä, eikä KKO myöntänyt asiassa muutoksenhakulupaa ja muuttanut HO:n päätöstä po. osalta, lausumalla ei liene ennakkopäätösarvoa.

[47] Ks. ed. 4 §.IV.1.b alav:iden 103—105 kohdalta (alav:ssä 105 on oikeuskäytäntöä koskevia tietoja).

KKO tutki jutun ja katsoi A:n, hänen toimiessaan Helsingin SO:n pj:na, tosin menetelleen HO:n toteamin tavoin virheellisesti yhdistäessään HO:n päätöksessä selostetut sakkorangaistukset, mutta koska tuo A:n syyksi SRL 158 §:n sekä RL 40: 21:n ja 7: 2:n nojalla jatkettuna taitamattomuudesta tehtynä virkavirheenä luettava menettely, jota kuitenkin oli pidettävä vähäpätöisenä rikoksena, oli johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaatinut rangaistuksen tuomitsemista, KKO harkitsi oikeaksi, kumoten HO:n lausunnon syytteen hylkäämisestä, SRL 158 §:n ja RL 3: 5.3:n nojalla jättää A:n sanotusta virkavirheestä rangaistukseen tuomitsematta.

Usein ratkaisua ei ole perusteltu niin hyvin kuin tässä tapauksessa, vaikka se olisi toivottavaa.[48] Tavallisin puute lienee, ettei päätöksen perusteluosassa ole mainittu sitä rikosta koskevaa lainkohtaa, johon rikoksentekijän on katsottu syyllistyneen. Tällöin on saattanut myös rikoksen nimi jäädä mainitsematta: perusteluosassa on tyydytty yksilöimään syytteen alainen rikos kuvaamalla sitä koskevat tosiasiat — teonkuvauksenkin osalta on mahdollisesti vain viitattu syytteessä suoritettuun yksilöintiin.[49] Säännösten mainitsemisessa ja rikosten yksilöinnissä on tätä tutkimusta varten kerätyn oikeustapausaineiston mukaan ollut eniten puutteita TLL 9 a §:n 1 momenttia sovellettaessa.[50]

Kun NuorRikL 3 §:ään nojautuminen edellyttää konkreettisen rangaistuksen fiktiivistä määräämistä, on soveltamista koskevissa ratkaisussa ollut tavallisinta mainita, ettei rikoksesta olisi tuomioistuimen harkinnan mukaan tullut kuutta kuukautta vankeutta ankarampaa rangaistusta. Jos rangaistus olisi sakkoa, on tuomioistuin saattanut lau-

---

48 Oikeuskansleri on pitänyt virheellisenä menettelynä ja antanut siihen syypäille huomautuksen, kun RL 3: 5.3:n mukainen tuomitsemattajättämisratkaisu on perusteltu puutteellisesti (OKa 1972, 14 s., p:t n:ot 2378 ja 3081).

49 Toisessa (3081) ed. alav:ssä 48 luetelluista oikeuskanslerin päätöksistä on pidetty virheellisenä menettelynä sitä, ettei RO ollut RL 3: 5.3:n nojalla tuomitsematta jättäessään maininnut sitä rikosta, johon syytetyn oli katsottu syyllistyneen.

Mainittakoon, että joskus HO on täydentänyt sovellettuja säännöksiä koskevaa päätöksen kohtaa pysyttäessään alioikeuden tuomitsemattajättämisratkaisun muuten muuttamattomana. Ks. esim. *Turun HO p 14. 5. 1971 taltio 487.*

50 Ks. ed. 9 §.IV.1 alav:n 87 kohdalla sanottua. Esim. jaksossa 9 §.IV.2.b selostetussa *KKO:n p:ssä 7. 3. 1966 taltio 588* on puutteellisesti lueteltu ao. liikennerikosta koskevat lainkohdat.

sua, ettei rikoksesta olisi tullut sakkoa ankarampaa rangaistusta.[51] Kaikkiaan oikeuskäytännössä ei näytä noudatetun sitä eräiden tutkijoiden puoltamaa käsitystä, että tuomioistuimen olisi puheena olevassa tilanteessa lausuttava, minkä rangaistuksen se on harkinnut tekijän rikoksestaan ansainneen.[52]

2. *Tuomitsemattajättämissäännöksissä tarkoitetusta rangaistuksesta*

a. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa puhutaan rangaistuksen tuomitsematta jättämisestä. Siinä ei siten ole asetettu eri rangaistuslajeja säännöksen soveltuvuuden suhteen eri asemaan, vaan tuomitsemisesta luopuminen voi sen sanamuodon mukaan koskea *minkä lajista rangaistusta tahansa.* Samoin on muotoiltu TLL 9 a §:n 1 momentti ja liitteeseen 1 sisällytetyt tuomitsemattajättämissäännökset.[53] Sitä vastoin NuorRikL 3—4 §:ssä on määritelty niissä tarkoitettu rangaistus: se on sakko tai enintään kuuden kuukauden vankeus.[54] Samoin esimerkiksi

---

[51] Tavallisuudesta poikkeava ilmaisu sisältyy *Turun HO:n p:een 22. 8. 1972 taltio 903.* Siinä alioikeus oli tuominnut syytetyn törkeästä varkaudesta ehdolliseen 5 kuukauden vankeusrangaistukseen. HO jätti NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta lausuen perusteluissa mm., ettei rikoksesta olisi HO:n harkinnan mukaan tuleva ankarampaa rangaistusta kuin minkä alioikeus oli tuominnut.

[52] Tämän käsityksen ovat omaksuneet *Kekomäki* (1942, 7), *Nyberg* (1944, 346), *Saario* (1945, 1032), ja *R. Ellilä* (1949 b, 294 s.). Ellilä on kuitenkin tehnyt sen rajoituksen, että mikäli rikoksesta säädetty rangaistus on 8 kuukautta vapausrangaistusta tai vähemmän, on riittävää todeta se rikos mihin rikoksentekijä on syyllistynyt. *Anttila* (1952, 181) ja *Honkasalo* (1969, 153) ovat olleet oikeuskäytännön edustamalla kannalla: rangaistuksen määrästä on riittävää todeta, ettei se tuomioistuimen harkinnan mukaan olisi 6 kuukauden vankeusrangaistusta ankarampi.

Oikeuskäytännössä on mainittu fiktiivisesti tuomittavan rangaistuksen enimmäismäärä tekstissä selvitellyin tavoin silloinkin, kun rikoksesta säädetty rangaistus on 8 kuukautta vapausrangaistusta tai vähemmän. Ks. esim. *Vaasan HO p 13. 2. 1973 taltio I/447.*

[53] Poikkeuksena on TyöllisyysL 27 § (liitteen kohta 32).

Se, että TLL 9a.1 §:n samoin kuin muidenkin erityisten tuomitsemattajättämissäännösten mukaan on luvallista jättää tuomitsematta vain määrätynlaisista rikoksista, rajoittaa kysymykseen tulevien rangaistuslajien määrää. Esim. TLL 9a.1 §:ssä tarkoitetuista TLL 6.1 ja 9 §:ssä säädetty rangaistus on sakko tai enintään 3 kuukauden vankeus.

[54] Rangaistus voi olla korkeampikin RL 11: 4 a:ssa tai 16: 24:ssä säädettyjen rikosten tapauksissa.

RL 2 luvun 10 §:n 2 momentissa (L:ssa 10. 1. 1969/2) ja RL 16 luvun 8 a §:n (L:ssa 20. 7. 1933/228) 2 momentissa sallitaan ainoastaan erityistä lajia olevan rangaistuksen tuomitsematta jättäminen.[55]

RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitettu rangaistus voi ensinnäkin olla jokin RL 2 luvun 1 §:ssä luetelluista. Siinä mainittuja yleisiä rangaistuslajeja ovat kuritushuone, vankeus ja sakko sekä erityisiä rangaistuslajeja viraltapano ja virantoimituksesta erottaminen. Myös RL 40 luvun 21 §:n 1 momentissa mainittua varoitusta on oikeuskirjallisuudessa yleisesti pidetty erityisenä rangaistuslajina.[56] Erimielisyyttä ei liene siitäkään, etteikö RL 2 luvun 13 §:n (L:ssa 15. 7. 1966/412) 2 momentissa säänneltyä elinkautiselle kuritushuonevangille tuomittavaa valoissa yksinäishuonetta olisi sisällytettävä rangaistuksiin.[57] Tuomitsematta jättäminen voinee koskea myös RL 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettua sijaisrangaistusta muullonkin kun silloin, kun virkamies on rikoksen johdosta vapautettu hallintotoimin virastaan tai toimestaan taikka kun hänen viran tai toimen hoitomääräyksensä on peruutettu.[58]

Edellä 5 ja 9 §:ssä kartoitetun oikeuskäytännön perusteella voidaan päätellä, että RL 3 luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitettu tuomitsemisesta luopuminen on odotusten mukaisesti koskenut yllä luetelluista rangaistuslajeista useimmiten varoitusta virkarikosten ja sakkoa muiden

---

55 Nämä säännökset on kirjoitettu siten, että niiden sanamuodon mukaan tuomitsematta jättäminen on pääsääntö. Tällaisen kirjoitustavan merkityksestä ks. ed. alav:ssä 41 lausuttua.

56 Ks. *Serlachius* 1909, 183 ja 199 s., *Grotenfelt* 1913, 32, *R. Ellilä* 1949 b, 192 s., *Honkasalo* 1969 (alkup. 1953), 11 ja 156, *Honkasalo — R. Ellilä* 1966, 112 ja 143, sekä *Anttila — Heinonen* 1971, 167. Samoin *HE* n:o 130/1972 vp, 4. Ks. myös *Kekomäki* 1924, 139 alav. 3, jossa todetun mukaan luonteeltaan puhtaasti kurinpidollinen rangaistus, varoitus, muuttuu RL 40:21:ssä säännellyissä tapauksissa itse asiassa rikosoikeudelliseksi rangaistukseksi. Esitetyistä mielipiteistä kokoavasti ks. *Salonen* 1968, 351 ss.

Vrt. ed. 4 §.II.3.c, jossa selviteltyjen lainvalmisteluasiakirjojen valossa varoitus on tuomitsematta jättämisen tyyppinen seuraamus. Tästä jaksosta ilmenee *Forsmanin* kielteinen suhtautuminen varoitusseuraamuksen käyttöönottoon. *Forsman* (1930, 364 ss.) ei mainitse luennoissaan varoitusta rangaistuslajien joukossa.

57 Tästä rangaistuslajista ks. esim. *Honkasalo* 1969, 10 ja 78 ss.

58 Olen ed. jaksossa 8 §.III.2.d tehnyt selkoa oikeuskäytännöstä, jossa on jätetty tuomitsematta sijaisrangaistukseen tekstissä mainitsemani kaltaisissa virkasuhteen katkaisemistapauksissa.

rikosten osalta: nämä seuraamukset ovat ilmeisesti olleet tuomitsematta jättämiselle lähinnä vaihtoehtoiset.[59]

Havainto, että tuomitsemisesta luopuminen on käytännössä koskenut harvoja, nimenomaan lievän lajisia rangaistuksia, saa edeltäneiden 8—9 §:n valossa selityksensä *tuomitsematta jättämisen edellytysten* sen käytölle asettamista rajoituksista. Tuomitsematta jättämisen edellytykset huomioon ottaen lausuma, että tuomitsematta jättäminen saa koskea mitä rangaistuslajia tahansa, synnyttää siten yksinään helposti harhaanjohtavan mielikuvan tuomitsematta jättämisen soveltamisalan laajuudesta.

Todettakoon oikeuskäytännöstä tässä yhteydessä myös se, että RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla on sekä virkarikostapauksessa (mm. *Helsingin HO p 14. 9. 1972 taltio 951)* että muunlaisessa tapauksessa (*Vaasan HO p 31. 10. 1972 taltio II/256)* jätetty tuomitsematta vain osasta tuomioistuimen samalla kertaa tutkimista saman rikoksentekijän rikoksista. Keräämääni aineistoon sisältyy vastaavanlainen NuorRikL 3—4 §:nkin soveltamista koskeva tapaus *(Vaasan HO p 15. 9. 1972 taltio I/149).*[60] Oikeuskirjallisuudessamme on NuorRikL 3—4 §:ää selviteltäessä tähän nähden vastakkaisesti katsottu, että jos tuomioistuin ei voi jättää jostakin samalla kertaa käsiteltävistä saman tekijän rikoksista tuomitsematta, sen on tuomittava kaikista rangaistukseen.[61] Itse en olisi näin jyrkällä kannalla etenkään sikäli, kuin pidetään silmällä RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia. Ne rikokset, joiden osalta seuraamuksen mää-

---

59 Virkarikosten osalta ks. ed. 9 §.II.2.b1, erit. alav:n 31 jälkeen selostettua oikeuskäytäntöä (samanlaisissa oikeuskysymyksissä on toisaalta tuomittu varoitukseen ja toisaalta jätetty tuomitsematta), ja muiden rikosten osalta 5 §.I.4 ja 9 §.II.

60 Helsingin HO:n p:n 14. 9. 1972 johdosta ks. ed. 9 §:n alav:n 43 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua.

Vaasan HO:n p:ssä 31. 10. 1972 jätettiin tuomitsematta 5 päivän välisenä aikana tehdyistä löytötavaran (käsineiden) kavaltamisesta ja maitolitran varastamisesta, mutta tuomittiin 2 kuukaudeksi vankeuteen samana aikavälinä yksin teoin tehdyistä moottoriajoneuvon (mopedin) luvattomasta käyttöönottamisesta ja sen kuljettamisesta alkoholin vaikutuksen alaisena. Virallinen syyttäjä haki muutosta päätökseen siltä osin kuin syytetty jätettiin tuomitsematta, mutta HO ei katsonut olevan aihetta sen muuttamiseen.

Vaasan HO:n p:n 15. 9. 1972 johdosta ks. ed. 9 §.III.2.b, tapaus 6.

61 Ks. esim. *Kekomäki* 1942, 8 alav. 1, *Saario* 1945, 1032, *Anttila* 1952, 179, ja *Honkasalo* 1969, 152. Vrt. *KKO 1972 II 52*:sta (ed. 9 §.II.1.c) selostettuun.

räämistä harkitaan, voivat siinä määrin erota lajiltaan ja yksittäistapauksellisilta olosuhteiltaan, että vain jostakin niistä tuomitsematta jättäminen saattaa yleisen edun estämättä olla perusteltu. NuorRikL 3—4 §:n osalta tilanteen arviointiin vaikuttava seikka on, ettei NuorRikL 4 §:ssä tarkoitettu erityisestävyyttä koskeva edellytys useinkaan täyttyne eri tavoin eri samalla kertaa tutkittavien rikosten suhteen.

b. RL 2 luvun 1 §:ssä mainittu rangaistuslaji ei välttämättä ole rangaistussäännöksessä ainoaksi tai vaihtoehtoiseksi säädetty rangaistus, vaan useiden virkarikoksia koskevien säännösten mukaan muun RL 2 luvun 1 §:ssä luetellun rangaistuksen *lisäksi tuomittava rangaistus.* RL 40 lukua tarkasteltaessa havaitaan tällaisissa tapauksissa noudatetun kahtalaista tapaa. Joko erityinen rangaistuslaji on mainittu ensin ja sitten yleinen rangaistulaji taikka päinvastoin. Ensiksi todetuin tavoin on menetelty esimerkiksi RL 40 luvun 1 §:ää säädettäessä. Siinä tarkoitetusta rikoksesta on tuomittava viralta pantavaksi ja lisäksi, jos siihen on syytä, vapausrangaistukseen. Rangaistuslajien järjestys on päinvastainen esimerkiksi RL 40 luvun 2 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan siinä tarkoitetusta rikoksesta on, jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, tuomittava vapausrangaistukseen ja samalla viralta pantavaksi.

Se, että toinen rangaistus on puheena olevissa tapauksissa tuomittava toisen rangaistuksen lisäksi, näyttää kielellisesti puoltavan vahvasti tulkintoa, ettei rangaistussäännöksessä toiseksi lueteltuun rangaistukseen tuomitseminen ole sallittua, jollei samalla ole tuomittu *ensiksi* lueteltuun rangaistukseen. Tästä seuraisi, että jos jätetään ensiksi lueteltu rangaistus tuomitsematta, puuttuisi toiseksi lueteltuun rangaistukseen tuomitsemisen edellytys. Kyseisissä rangaistussäännöksissä ei kuitenkaan ole toiseen rangaistukseen tuomitsemisen edellytykseksi yleensä säädetty, että toiseen rangaistukseen on tuomittu.[62] Voitaneenkin argumentoida, että samoin kuin RL 3 luvun 5 §:n 3 momentti normaalitapauksissa syr-

---

[62] Vrt. kuitenkin RL 2:10 (laeissa 22. 12. 1942/1028 ja 10. 1. 1969/2) ja RL 40:16.

Mainittakoon, että ennen v. 1973 toteutettua, rikosoikeudellista vanhentumista koskevan lainsäädännön uudistamista (16. 2. 1973/138—151) menettämisseuraamus voitiin eräiden lakien mukaan määrätä vain rangaistukseen tuomitulle. Tämän uudistuksen yhteydessä noita lakeja muutettiin siten, että menettämisseuraamukseen tuomitsemisen edellytyksenä ei enää ole rangaistuksen tuomitseminen vaan rikoksen tekeminen. Ks. *HE* n:o 130/1972 vp, 15 s.

jäyttää rangaistussäännökseen sisältyvän lausuman »on tuomittava rangaistukseen», se voi tehdä niin myös nyt esillä olevissa tapauksissa.

Sitä vastaan, että olisi luvallista luopua rangaistussäännöksessä (vain) *toiseksi* luetellun rangaistuksen tuomitsemisesta, on tulkintanäkökohtana esitettävissä seuraavaa. Tällaisen toisen rangaistuksen käytön edellytyksistä on säädetty useissa tapauksissa erikseen. Edeltäneessä a-jaksossa olen maininnut kahdesta tällaista toista rangaistusta koskevasta tuomitsemattajättämissäännöksestä (RL 2: 10. 2 ja 16: 8a.2).[63] Tässä b-jaksossa selostetun RL 40 luvun 1 §:n mukaan on viraltapanon lisäksi tuomittava vapausrangaistukseen vain, jos siihen on syytä.[64] Tällaisten käyttöalaltaan rajoitettujen säännösten olemassaolo tekee hiukan kyseenalaiseksi, onko niiden soveltamistapauksia vastaavissa tilanteissa luvallista soveltaa yleistä tuomitsemattajättämissäännöstä.[65]

Toisaalta on käsittääkseni RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tarkoituksen mukaista, että on luvallista luopua vain jommankumman rangaistuksen tuomitsemisesta. On ajateltavissa esiintyvän tilanteita, jolloin kummankin rangaistuksen tuomitsematta jättäminen ei ole perusteltua, mutta jolloin rikoksentekijän kärsittävä seuraamuskokonaisuus katsotaan kohtuuttomaksi, jos tuomitaan kumpaankin rangaistukseen.[66]

Loppupäätelmäni on, että tuomitsematta jättämisen tulisi voida selvitellyn kaltaisissa tapauksissa koskea vain jompaakumpaa rangaistusta.

---

63 Myös RL 2: 7.1:n ja 10.1:n (kumpikin L:ssa 10. 1. 1969/2) soveltaminen jättää tuomioistuimelle runsaasti harkinnanvaraa. Edellinen säännös määrittää laajassa merkityksessä käytettävän viraltapanon soveltamisalaa (»... jollei tuomioistuin, milloin rikos osoittaa syyllisen sopimattomaksi olemaan virkamiehenä, päätöksessään määrää...»). Jälkimmäisen säännöksen mukaan jos virkamies tuomitaan kuritushuoneeseen määräajaksi, hänet on myös tuomittava viralta pantavaksi, »jollei tuomioistuin katso, että rikos on tehty lieventävissä olosuhteissa ja että se ei osoita syyllistä sopimattomaksi olemaan virkamiehenä».

64 Samanlaisesta rakenteesta ks. RL 40: 14—15 ja 19a.1 (viimeksi sanottu L:ssa 28. 12. 1940/796).

65 Vastaavanlaisista ongelmanasetteluista ks. ed. 8 §.IV.3.b (mm.: saako RL 3: 5.3:a soveltaa muihin TLL:ssa rangaistaviksi säädettyihin tekoihin kuin TLL 6.1 ja 9 §:ssä tarkoitettuihin) verr. 9 §.VI.2.

66 Viitattakoon ed. jaksossa 7 §.IV.4.e3 selostettuun RL 3: 5.2:n soveltamistapaukseen *KKO 1972 II 108*. Siinä pidettiin RL 40: 7.1:ssä ja 7.3:ssa viraltapanon lisäksi säädettyä vapausrangaistusta kohtuuttoman ankarana seuraamuksena ja tuomittiin syytetty sakkoon. Seuraava lieventämisaste tällaisessa tapauksessa on luopua sakon tuomitsemisesta. —

RL 3: 5.3:n tarkoituksesta ks. ed. erit. 7 §.IV.4.h2.

Yllä pohdituista kahdesta ensimmäisestä tulkintanäkökohdasta edellinen ja jälkimmäinenkin pääasiassa ovat olleet sitä vastaan, että vain toinen rangaistus jätetään tuomitsematta. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tarkoituksen mukaista kuitenkin on, että luovutaan lievemmin edellytyksin yhden kuin kahden rangaistuksen tuomitsemisesta.[67]

c. Yllä b-jaksossa käsiteltyyn ongelmaan läheisesti liittyvä kysymys on, voidaanko RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttiin nojautuen jättää *toimen, toiminnan tai elinkeinon harjoittamisoikeus menetetyksi julistamatta* (tai harjoittaminen kieltämättä). Tämä menettämis- tai kieltoseuraamus, josta säädetään muun muassa RL 16 luvun 11 §:n 4 momentissa, 38 luvun 9 a §:ssä (L:ssa 1. 4. 1955/153), 40 luvun 16 §:ssä sekä 43 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 8 §:ssä (kumpikin L:ssa 17. 11. 1939/402),[68] on oikeuskirjallisuudessamme yleisesti luettu lisärangaistuksiin.[69] Uudehkossa oikeustieteessä on saanut kannatusta myös mielipide, että puheena oleva seuraamus on rikosoikeudellinen turvaamistoimenpide.[70]

Sillä, kummankolaisena seuraamusta pidetään, on RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tulkinnan kannalta ratkaiseva vaikutus. Mikäli seuraamusta pidetään lisärangaistuksena, katsottaneen edellä b-jaksossa esitettyä ajatuskulkua seuraten, että se voidaan jättää yksin tai yhdessä päärangaistuksen kanssa tuomitsematta. Jos se taas luetaan rikosoikeudellisiin turvaamistoimenpiteisiin, tuomitsematta jättäminen ei vaikuta sen määräämiseen.[71] Kumpi käsitys on perustellumpi?

---

67 Vrt. ed. alav:n 66 kohdalla sanottuun ja alav:ssä viitattuun. — Kannanotoilla ei liene suurta käytännöllistä merkitystä, koska po. kaltaiset rikokset ovat harvinaisia ja lajinsa törkeyden puolesta keskimääräistä harvemmin RL 3: 5.3:n soveltamisedellytykset täyttäviä.

68 Muista lainkohdista ks. esim. Suomen Laki I (1973) -teoksessa RL 2: 18:n kohdalla olevia viittauksia ja *Kom.miet.* 1973: 49, 42 a ss.

69 Ks. *Forsman* 1930 (alkup. 1893), 365 s., *Serlachius* 1909, 183, *Grotenfelt* 1913, 32, *Granfelt* 1941, 79, ja *R. Ellilä* 1949 b, 197. Ks. myös *Anttila — Heinonen* 1971, 168.

70 Ks. *Honkasalo* 1969 (alkup. 1953), 11 ja 297 s., *R. Ellilä* 1968 b (alkup. 1958 b), 159, ja *Honkasalo — R. Ellilä* 1966, 112 ja 149 s.
Ks. myös *OikM:n lso:n julk.* 17/1973 (*Grönqvist* ym.), 6, jossa mm. elinkeinon menetystä pidetään muunlaisena kuin varsinaisena rangaistusseuraamuksena.

71 Sanottuun on kuitenkin tehtävä seuraava varaus. Jos kyseisen seuraamuksen määräämisen edellytykseksi on säädetty, että rikoksentekijä tuomitaan (muunlaiseen) rangaistukseen — esim. RL 40: 16:ssa tarkoitetussa tapauksessa vapausrangaistukseen —, on viimeksi mainitunlaiseen rangaistukseen tuomitsemi-

Sen taustana, että toimen, toiminnan tai elinkeinon harjoittamisoikeuden menetetyksi julistaminen ymmärrettiin vanhemmassa oikeustieteessä lisärangaistukseksi, on muistettava turvaamistoimenpiteen käsitteen vieraus silloiselle ajattelulle. Rikoslain esitöistä ei saada riidatonta johtoa asian arvioimiselle.[72] Tarkasteltaessa puheena olevaa seuraamusta niiden eroperusteiden valossa, joiden on sanottu olevan tunnusomaista toisaalta rangaistukselle ja toisaalta rikosoikeudelliselle turvaamistoimenpiteelle, todetaan seuraamuksen olevan lähinnä turvaamistoimenpiteen piirteiden mukainen.[73] Seuraamuksella on olennaisesti samoja piirteitä kuin jokseenkin yksimielisesti turvaamistoimenpiteenä pidetyllä konfiskaatiolla, ja konfiskaatioon tuomitsematta jättäminen ei RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin perustelujen mukaan vaikuta (ks. seuraavaa 3.a-jaksoa). Sillä on kyllä ehkä vielä enemmän yhtymäkohtia viraltapanorangaistukseen,[74] mutta jälkimmäinen seuraamus onkin poikkeusluontei-

---

nen edellisen seuraamuksen määräämisen välttämätön edellytys. Ks. ed. alav:n 62 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua.

Käsillä olevassa kysymyksessä ei mielestäni ole merkitystä sillä, pidetäänkö po. seuraamusta lisärangaistuksena vai rikosoikeudellisena turvaamistoimenpiteenä, vaan ratkaisu on tehtävä lakitekstin pohjalta. (Vrt. yleisesti esitettyyn lisärangaistuksen määritelmään: lisärangaistukselle ominaisen piirteen mukaan siihen saadaan tuomita vain päärangaistuksen ohella; ks. esim. *Honkasalo — R. Ellilä* 1966, 111.)

72 Niin kuin olen ed. jaksossa 3 §.II.1.c, erit. alav:ssä 79, selvittänyt, RL 2:18:ssa puhutaan muualla kuin RL 2 luvussa säännellyistä *rangaistuksista*. Alkuperäisenä pidettävässä vastaavassa ruotsinkielisessä tekstissä käytetty ilmaisu on »I några fall straffas brott med påföljder utom dem, . . .». Säännöksen lisäsi rikoslakiehdotukseen ensimmäisen kerran lakivaliokunta mietintöluonnoksessaan (*Lagutskottes utkast* 1885, 20) ja uudelleen rikoslakivaliokunta mietinnössään (*Strafflagsutskottets betänkande* 1888, 17). RL 2:18:ssa tarkoitettuja muita rikosten *seuraamuksia* (påföljder för brott) on näiden lainvalmisteluasiakirjojen mukaan mm. RL 43:8:ssa säännelty ammatinharjoittamisoikeuden menetetyksi julistaminen.

73 Po. seuraamus ei määräydy tekosyyllisyyden (suhteellisuuden) periaatteen) mukaan, vaan suuntautuu tulevaisuuteen. Sen määräämisellä tähdätään erityisesti siihen, että yhteiskuntaa suojaavalla toimenpiteellä estettäisiin rikoksentekijää uusimasta.

Rangaistuksen ja rikosoikeudellisen turvaamistoimenpiteen eroperusteista ja niiden häilyvyydestä ks. ed. 3 §.II.1.d.

74 Tästä huomautetaan *Kom.miet*:ssä 1973:49, 183.

nen rangaistus.[75] Oikeusvertailuna todettakoon, että Ruotsin ja Tanskan oikeudessa — Norjan oikeudesta poiketen — ei vastaavaa seuraamusta ole sisällytetty rangaistuksiin (Ruotsissa påföljd-nimisiin seuraamuksiin).[76]

RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin tarkoituksen mukaisena voitaneen pitää rangaistuksen käsitteen mahdollisimman laajaa ja siten samalla syytetylle edullista tulkintaa.[77]

Kaikkiaan lienee kannan muodostuksessa määräävää, kummankolaisia — rangaistuksen ja turvaamistoimenpiteen erottamiseen vai säännöksen tarkoitukseen liittyviä — näkökohtia painotetaan enemmän. Kumpikin kanta on perusteltavissa.

3. *Seuraamuksista, joiden määräämiseen tuomitsematta jättäminen ei vaikuta*

a. Siitä, ettei tuomitsematta jättäminen vaikuta konfiskaation eli *menettämisseuraamuksen* määräämiseen, on RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia koskevassa hallituksen esityksessä nimenomainen maininta.[78] Oikeuskäytännöstä on tiedossani tämän näkemyksen mukainen TLL 9 a §:n 1 momentin soveltamista koskeva ratkaisu (*Turun HO p 8. 6. 1971 taltio 580*).[79] Käsitys, jonka mukaan menettämisseuraamus on luettava rikosoikeudellisiin turvaamistoimenpiteisiin eikä rangaistuksiin, on oikeuskirjallisuudessamme selvästi vallitsevassa asemassa.[80]

---

[75] Ks. esim. *Kekomäki* 1924, 139, jossa erityisiä rangaistuslajeja: varoitusta, virantoimituseroa ja viraltapanoa, pidetään »enemmän kurinpidollista laatua olevina rangaistuksina».

[76] Ruotsin oikeudesta ks. rikoskaaren 1: 3 ja esim. *Beckman — Holmberg — Hult — Strahl* 1970, 38 ss.; Tanskan oikeudesta rikoslain 78—79 § ja esim. *Hurwitz — Waaben* 1971, 33 ja 435 ss., sekä Norjan oikeudesta rikoslain 29 § ja esim. *Andenaes* 1956, 324 ja 361 ss.

[77] Vrt. ed. erit. 7 §.IV.4.h2.

[78] *HE* n:o 198/1965 vp, 2 s. Perustelujen sanonta ei ole täysin selvä, koska sen mukaan *voidaan* tuomita menettämisseuraamukseen silloinkin, kun ei vaadita tai tuomita rangaistusta. Tämän sanonnan johdosta ks. *Saarni-Rytkölä* 1966, 177.

[79] Tapauksessa virallisen syyttäjän valituksesta jutun tutkinut HO katsoi syytetyn syyllistyneen ilman lupaa tapahtuneeseen maksulliseen kuorma-autokuljetukseen, mutta jätti hänet siitä TLL 9a.1 §:n nojalla tuomitsematta. Samalla syytetty määrättiin menettämään valtiolle kuljetuksen tuottamana taloudellisena hyötynä 100 markkaa.

[80] Ks. erit. *Ailio* 1964, 13 ss., ja siinä selviteltyä runsasta lähdeaineistoa.

Vertailuna Ruotsin oikeuteen mainittakoon, että rikoskaaren menettämisseuraamusta ja »muuta erityistä oikeusvaikutusta» koskevassa luvussa olevan pykälän mukaan tuomioistuin voi tuomitsematta jätettäessä luopua luvussa tarkoitetun seuraamuksen määräämisestä.[81] Kotimaisessa oikeustieteessämme on hyödyn konfiskoinnin osalta puollettu samanlaisen lainsäädäntöratkaisun omaksumista meilläkin.[82]

b. Seuraamuksina, joiden määräämiseen tuomitsematta jättäminen ei vaikuta, mainitaan RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin valmisteluasiakirjassa — konfiskaation lisäksi — asianomistajalle tuomittavat *vahingonkorvaus* ja *oikeudenkäyntikulujen korvaus.*[83]

Lainuudistuksen yhteydessä muutettiin korvauksesta todistajille valtionvaroista annetun lain (28. 10. 1938/333) 3 §:n 1 momenttia siten, että syylliseksi havaittu (eli tuomitsematta jätettykin) eikä vain rangaistukseen tuomittu oli velvoitettava *korvaamaan valtiolle* se, *mitä* syytteen tai muun vaatimuksen toteen näyttämistä varten todistajana tai muuten kuullulle henkilölle oli mainitun lain nojalla *tuomittu valtion varoista suoritettavaksi.* Tämä laki uusittiin vuonna 1972. TodKorvL 16 §:n 1 momentissa on säilytetty voimassa sanottu korvausvelvollisuutta koskeva periaate kuitenkin siten muunneltuna, että korvausta on eräin edellytyksin alennettava tai jätettävä se kokonaan tuomitsematta.[84]

Muista seuraamuksista, joihin tuomitsematta jättämisellä ei liene vaikutusta, mainittakoon TLL 10 §:ssä (L:ssa 31. 5. 1972/467) tarkoitettu *ajokielto* ja löytötavaralain (19. 11. 1943/893) 13 §:ssä ja muinaismuistolain (17. 6. 1963/295) 25 §:ssä tarkoitettu *löytöön perustuvien oikeuksien menettäminen.*[85]

---

[81] Ks. Ruotsin rikoskaaren 36: 7 ja sen tulkinnasta *Beckman — Holmberg — Hult — Strahl* 1971, 292 ja 398 s.

[82] Ks. ed. alav:n 25 kohdalla *Saarni-Rytkölän* mielipiteestä selostettua.

[83] *HE* n:o 198/1965 vp, 2. Vahingonkorvauksesta on samanlainen maininta jo NuorRikL 3—4 §:n valmisteluasiakirjassa *HE* n:o 10/1939 vp, 13.

[84] Korvauksen alentamisesta tai tuomitsematta jättämisestä ks. ed. alav:n 28 kohdalla selostettua. —

Mainittakoon, että vahingonkorvauslainsäädännön uudistamista koskevassa esityksessä on viimeksi todettua muistuttava sovittelusäännös. Säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle ei ole suljettu rikoksella aiheutettuja vahinkoja. Ks. *HE* n:o 187/1973 vp, 13 ja 35 (2 luvun 1.2 §).

[85] Lueteltuja vastaavista seuraamuksista vanhemman lainsäädännön mukaan ks. esim. *R. Ellilä* 1968 b, 158 ss. (ajoluvan menetetyksi julistaminen), ja *Grotenfelt* 1913, 32 s. (löytöön perustuvien oikeuksien menettäminen). Kummassakin lähteessä pidetään siinä käsiteltyä seuraamusta rikosoikeudellisena turvaamistoimen-

RL 26 luvun 5 §:ssä ja RL 27 luvun 7 §:ssä säädetyn seuraamuksen (*tuomion painattamisesta aiheutuneiden kulujen korvaamisen*) määräämiseen tuomitsematta jättämisellä on vaikutus. Syytetty voidaan näiden säännösten mukaan velvoittaa korvaamaan sanotut kulut vain siinä tapauksessa, että syytetty tuomitaan rangaistukseen lainkohdissa tarkoitetusta rikoksesta. Tällaista tulkintatulosta ei voida pitää tuomitsemattajättämissäännöksen tarkoituksen mukaisena, mutta epäkohta lienee korjattavissa vain lainmuutoksella.[86]

III. Kelpaako tuomitsemattajättämisratkaisu muutoksenhaun kohteeksi ja tuleeko se oikeusvoimaiseksi?[87]

1. *Kelpaako tuomitsemattajättämisratkaisu muutoksenhaun kohteeksi?*

Yllä (10 §.I.1) selvitellyn mukaisesti on tuomitsemattajättämislausuman sisältävä tuomioistuimen päätös yhdenlainen rikostuomio. Siten on luonnollista, että normaalit rikostuomiota koskevat muutoksenhakusäännöt pätevät siihen. Tämän kannan mukaisesti on menetelty edellä 9 §:ssä käsitellyssä oikeuskäytännössä. Oikeuskirjallisuudessamme käsitys on havaitakseni yksimielisesti hyväksytty.[88] Perusteltaessa sitä, että tuomitsematta jätetyllä on muutoksenhakuintressi, on viitattu syyllisyyden toteamisesta syytetylle aiheutuviin haittoihin.[89]

---

piteenä. Vrt. jälkimmäisen seuraamuksen osalta *Forsman* 1930, 365, jossa se mainitaan lisärangaistusten joukossa.

86 Vrt. ed. alav:ssä 62 konfiskaatiosäännösten uudistamisesta selostamaani.

87 Vrt. tässä jaksossa esitettävää ed. jaksossa 7 §.VI.3 syyttämättä- ja ilmoittamattajättämisratkaisun osalta esiin tuotuun.

88 Etenkin NuorRikL 3—4 §:n soveltamista silmällä pitävistä kannanotoista ks. *Honkasalo* 1944, 304, *Nyberg* 1944, 346, ja *Anttila* 1952, 181 s., sekä RL 3: 5.3:n selvittelyn yhteydessä esitetyistä mielipiteistä *R. Ellilä* — *T. Ellilä* 1967, 399, *R. Ellilä* 1968 b, 258, ja *Lindholm* 1968, 562.

89 NuorRikL 3—4 §:n mukaisen ratkaisun sanotunlaisista haitoista huomauttaa *Anttila* (1952, 181 s.). Ks. myös *Tirkkonen* 1972 b, 477 alav. 16. Lausuttuaan, että poikkeuksellisesti juuri syytetyllä täytyy olla oikeus hakea muutosta ainoastaan tuomioperusteisiin, Tirkkonen pitää aivan ilmeisenä seuraavaa: »... jos tuomioistuin on NuorRikL 3 §:n nojalla jättänyt tuomitsematta nuoren rikoksentekijän rangaistukseen, saattaa viimeksi mainitulla kyllä olla riittävä intressi muutoksenhakuun.»

2. Tuleeko tuomitsemattajättämisratkaisu oikeusvoimaiseksi?

a. Nuorista rikoksentekijöistä annettua lakia valmistellut komitea ehdotti, että tuomitsematta (samoin kuin syyttämättä) jättämistä koskeva asia olisi tietyin edellytyksin voitu ottaa uudelleen käsiteltäväksi rikoksentekijän tuomitsematta (syyttämättä) jättämisen jälkeisen käyttäytymisen johdosta.[90] Tällaista ehdotusta ei sisältynyt seuranneeseen hallituksen esitykseen. Poisjättämisen ratkaiseva peruste lienee ollut korkeimman oikeuden ehdotuksesta antama kielteinen lausunto. Tuomitsematta jättämisen osalta ehdotus olisi korkeimman oikeuden mielestä tiennyt sellaisen uuden oikeussäännöstön liittämistä oikeuteemme, joka olisi vähän eronnut ehdollisesta rangaistustuomiosta.[91]

Kyseisen ehdotuksen poisjättäminen lopullisesta esityksestä on vahva sitä puolta tulkintaperuste, ettei sitä rikosta koskevaa asiaa, josta on jätetty tuomitsematta, saa ottaa uudelleen tutkittavaksi rikoksentekijän tuomitsematta jättämisen jälkeisen käyttäytymisen johdosta. Sen sijaan poisjättämisellä lienee vähän argumenttiarvoa harkittaessa, voidaanko tuomitsematta jättämistä koskeva rikosasia panna uudelleen vireille sellaisten ennen tuomitsematta jättämistä tapahtuneiden seikkojen vuoksi, jotka ovat tulleet esille tuomitsematta jättämisen jälkeen.

b. Sen puolesta, että *tuomitsemattajättämislausuman sisältävä päätös tulee* lainvoiman saatuaan *oikeusvoimaiseksi* ja että asian vireillepano on kummankinlaisissa a-jaksossa todetuissa tapauksissa kielletty, voidaan mainita seuraavaa.[92]

Rikostuomioille yleensä ominaisen piirteen mukaan ne tulevat oikeusvoimaisiksi. Oikeusvoiman negatiivinen vaikutus tarkoittaa, ettei kannetta (syytettä), joka on lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu, voida ottaa uudelleen tutkittavaksi.[93] Tämä oikeusvoimakykyisyydestä sanottu ei päde vain rikoksesta syytetyn syyllisyyttä vaan myös rikoksen seuraamuksia koskevaan lausumaan.[94] Jälkimmäisen lausuman oikeusvoima-

---

90 *Kom.miet.* 1937: 2, 16 ja 29 (6 §).

91 *KKO:n laus.* 1938, 36.

92 Edellytän näin sanoessani, ettei tuomiota ole poistettu (purettu) OK 31 luvussa (L:ssa 20. 2. 1960/109) säännellyn ylimääräisen muutoksenhaun — tuomionpurkuteitse tai tuomiovirhekantelun — johdosta. Näistä ylimääräisistä muutoksenhakukeinoista ks. esim. *Tirkkonen* 1972 b, 544 ss.

93 Oikeusvoimasta rikosjutuissa ks. esim. *Tirkkonen* 1972 b, 436 ss.

94 Ks. *Tirkkonen* 1972 b, 443 ss.

kykyisyydestä on kuitenkin poikkeuksia; seuraamuksia koskeva ratkaisu ei ole aina kaikissa suhteissa lopullinen. Tärkeimmästä poikkeuksesta säädetään RL 7 luvun 8 §:n (L:ssa 17. 1. 1969/28) 1 momentissa.[95] Tällaisia poikkeussääntöjä on mielestäni tulkittava ahtaasti. Jotta tuomitsematta jättämistä koskeva kysymys voitaisiin ottaa uudelleen tutkittavaksi, olisi sellaisesta mahdollisuudesta ollut erikseen säädettävä.[96] Vähin vaatimus on, että tuomitsemattajättämissäännösten esitöissä mainitaan noudatettavaksi tarkoitetusta poikkeuksellisesta periaatteesta.[97]

Tuomitsematta jättämisestä ei ole tehtävä ilmoitusta rikosrekisteriin.[98] Sen vuoksi on sattumanvaraista, milloin tuomioistuin saa tietoonsa, että syytetty on jätetty aiemmin tuomitsematta. Loukattaisiin helposti yhdenvertaisuuden periaatetta, jos tällaisten sattumanvaraisten tietojen perusteella tuomioistuin olisi oikeutettu ottamaan tuomitsematta jättämistä koskevan kysymyksen uudelleen harkittavaksi.[99] Käytännössä hankaluutta aiheuttavana seikkana on NuorRikL 3—4 §:ää käsittelevässä kirjallisuudessa pidetty sitä, etteivät tuomioistuimet yleensä mainitse päätöksessään sitä konkreettista rangaistusta, josta ne jättävät tuomitsematta.[100]

c. Oikeustieteessämme on yleensä oltu yllä puolletulla kannalla.[101] Myös oikeuskäytännössä lienee omaksuttu tämä käsitys.[102] *Honkasalo* on

---

[95] *Honkasalo* (1944, 304 s.) mainitsee RL 7: 8:n esimerkkinä sääntelyistä, jotka osoittavat tuomioistuimen ratkaisun oikeusvoimavaikutuksen olevan rikosoikeudellisia reaktioita koskevassa kysymyksessä heikomman kuin syyllisyyskysymyksessä (hän viittaa myös NuorRikL 14—15 §:ään). Vastaavanlaisena säännöksenä voidaan todeta EhdRangL 6 §.

Ks. myös *Tirkkonen* 1972 b, 446 s.

[96] Näin *Tirkkonen* 1972 b, 440 s. Vrt. *Honkasalo* 1944, 305 s.

[97] Tuomitsemattajättämissäännösten perusteluissa ei huomatakseni ole kiinnitetty po. kysymykseen huomiota (ed. alav:issä 90—91 lueteltuja NuorRikL 3—4 §:n esitöitä lukuunottamatta).

[98] Ks. ed. 7 §:n alav:n 43 kohdalla tekstissä ja alav:ssä huomautettua.

[99] Ks. *Honkasalo* 1944, 306 s., ja *sama* 1969, 154.

[100] Ks. *Anttila* 1952, 183. — Oikeuskäytännöstä ks. ed. alav:n 52 kohdalla toteamaani.

[101] Ks. *Kekomäki* 1942, 8, *Nordfors* 1944, 349, *Nyberg* 1944, 346, *Tauleri* 1944, 389, *Saario* 1945, 1032, *Anttila* 1952, 183, ja *Tirkkonen* 1972 b, 440 s., NuorRikL 3—4 §:n osalta sekä *Lindholm* 1968, 562, *Tirkkonen* 1972 b, 409, ja *Lehtonen* 1974, 2, RL 3: 5.3:n osalta.

Ks. myös *Esitysluonnos* 1973, 4: »Tuomitsematta jättäminen eroaa ehdollisesta tuomiosta siinä, että tuomitsematta jätetylle ei enää voida määrätä minkäänlaista

ollut vastakkaista mieltä. Hänen pääargumenttinsa lienee seuraava. NuorRikL 4 §:ssä mainittuihin perusteisiin »on vaikea saada soveltumaan ajatus lopullisesta rangaistusvaateesta luopumisesta siinäkin tapauksessa, että tuomioistuimen käsitys syytetyn henkilöllisyydestä ja hänen ojentumisestaan myöhemmin osoittautuu vääräksi, esim. ennen tai jälkeen ratkaisun tehtyjen rikosten ilmitulon kautta».[103]

Tämän näkökohdan johdosta mainittakoon vertailuna ruotsalaisessa lainvalmisteluasiakirjassa esiin tuotu seikka, että tuomitsematta jättämisen sijasta olisi käytettävä ehdollista tuomiota, mikäli tuomioistuin pitää tärkeänä mahdollisuutta ottaa seuraamuskysymys uudelleen esille.[104] Noudatettaessa tätä tulkintasuositusta pienenee Honkasalon kuvaileman epäkohdan syntymistodennäköisyys.

---

rangaistusta siitä rikoksesta, josta hänet on jätetty tuomitsematta, vaikka hän kohta tuomion antamisen jälkeen tekisi uuden rikoksen.»

[102] Näin ovat otaksuneet *Honkasalo* (1969, 154) ja *Tirkkonen* (1972 b, 441).

[103] *Honkasalo* 1944, 304 ss. (erit. 306), *sama* 1946, 43 ss., ja *sama* 1969, 154. Viimeksi luetellussa lähteessa Honkasalo esittää kantansa tueksi, ettei tuomitsemattajättämisratkaisu »tyydytä valtion rankaisuvaadetta eikä myöskään totea, ettei valtiolla rangaistusvaadetta ole». Tämän siteerauksen johdosta ks. myös *R. Ellilä* 1949 b, 296 alav. 8.

Huomattakoon, että Honkasalo korostaa kantaansa vastaan puhuvana seikkana mm. ed. alav:n 99 kohdalla esiin tuotua seikkaa.

[104] *SOU* 1956:55, 313. Ks. myös ed. alav:n 91 kohdalla maamme *KKO:n laus*:sta 1938 selostettua.

Esitysluonnoksessa (1973, 4) otaksutaan tuomioistuintemme nykyään käyttäytyvän tekstissä sanotun suuntaisesti niiden harkitessa, tuomitako ehdolliseen rangaistukseen vai jättää NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta.

NELJÄS LUKU

TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN UUDISTAMISESTA

11 §. TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN UUDISTAMINEN JA SILLE VAIHTOEHTOISET TAI SITÄ TÄYDENTÄVÄT LAINUUDISTUKSET

I. Toimenpiteistä luomisesta kriminaalipolitiikan keinona

1. Yleistä

Jo edellä toimenpiteistäluopumissäännösten tarkoitusta selvittäneessä 7 §:ssä olen pyrkinyt noudattamaan ajattelutapaa, jonka mukaan noiden säännösten käyttökelpoisuuden selville saamiseksi on vertailtava, ei vain toimenpiteistä luopumisen, vaan muidenkin samojen tavoitteiden saavuttamista edistävien kriminaalipolitiikan keinojen etuja ja haittoja toisiinsa erilaisia päätöksentekokriteereitä mittapuina käyttäen.[1]

Erityisen tärkeää on toimia mainitunlaisen ajattelutavan mukaisesti silloin, kun tutkitaan jonkin säännöstön — tässä tapauksessa toimenpiteitä luopumista koskevan — uudistamistarvetta. Tutkimustulos voi olla esimerkiksi se, että sitä tavoitetta, jonka saavuttamista säännöstön uudistamisella on otaksuttu edistettävän, toteutetaankin tarkoituksenmukaisemmin muulla tai muilla tavoin. Tällainen tutkimustulos ei kylläkään sulje pois sitä, etteikö voisi olla kannattavaa uudistaa sitäkin säännöstöä, jota on alun perin ajateltu uudistaa siinä havaittujen epäkohtien vuoksi.

Tämän pykälän jaksoissa II—IV on aikomus tarkastella toimenpiteistä luopumiselle vaihtoehtoisia tai sitä täydentäviä kontrollipoliittisia

---

[1] Po. ajattelutavan perusteista ks. ed. 7 §.I.

keinoja samaa kriminaalipolitiikan osatavoitteiden ryhmitystä käyttäen, kuin mikä on omaksuttu edellä jaksoissa 7 §.II—IV. Itse toimenpiteistäluopumissäännöksiin liittyvät uudistusehdotukset tulevat esille jäljempänä 12 §:ssä. Tässä 11 §:ssä on kohdistettu päähuomio sellaisiin keinoihin, joita en ole katsonut tarpeelliseksi selvittää yksityiskohtaisesti 7 §:ssä — pitäessäni tällöin silmällä voimassa olevaa oikeutta ja selvittelyn hyödyllisyyttä nimenomaan tuomitsemattajättämissäännöksiä koskevan tulkinta-argumentaation ja -suositusten pohja-aineistona. Tämän vuoksi jaksoista II on selvästi laajin. Esitys on tutkimustaloudellisista syistä yleiskatsauksellinen; perusteellinen selvittely vaatisi kriminaalipolitiikan kaikkien kontrollipoliittisten keinojen tarkastelua.

2. *Toimenpiteistä luopumiselle vaihtoehtoisia tai sitä täydentäviä kontrollipoliittisia keinoja havainnollistava asetelma δ*

Luettelen seuraavassa *asetelmassa δ esimerkkejä* otsikossa tarkoittamistani keinoista:

I. *Rikosoikeudellisesta kontrollijärjestelmästä luovutaan,* ilman että uutta kontrollijärjestelmää luodaan sen tilalle eli täydellinen dekriminalisointi. (I.1)

II. *Rikosoikeudellinen kontrollijärjestelmä* eli rikosprosessuaalinen käsittelyjärjestys *korvataan* tai sitä täydennetään *muunlaisella kontrollijärjestelmällä.*

— Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä korvataan hallintooikeudellisella seuraamusjärjestelmällä. (II.1)

— Tuomioistuimessa tapahtuva käsittelyjärjestys korvataan työpaikan tai asuinalueen sovitteluneuvostossa (yhteiskunnallisessa tuomioistuimessa) tapahtuvalla käsittelyjärjestyksellä. (II.2)

III. *Rikosoikeudellista kontrollijärjestelmää muunnellaan.*

A. *Muutetaan rikosprosessioikeudellisia säännöksiä.*

— Laajennetaan summaarisen rikosprosessin alaa tai yksinkertaistetaan sellaista prosessia entisestään. (III.A.1)

— Lisätään prosessinedellytyksiä (kuten laajentamalla asianomistajarikosten piiriä). (III.A.2)

B. *Muutetaan rikosoikeudellisia säännöksiä.*

— Helpotetaan ehdolliseen rangaistukseen tuomitsemisen edellytyksiä. (III.B.1)

— Lisätään rangaistavuuden edellytyksiä (kuten säätämällä uusia negatiivisia tunnusmerkistöntekijöitä, oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden poistavia perusteita taikka objektiivisia rangaistavuuden edellytyksiä). (III.B.2)
— Lisätään rangaistuksen vähentämis- tai laskemisperusteita. (III.B.3)
— Laajennetaan armahduksen käyttöalaa. (III.B.4)
— Lievennetään rangaistuksen täytäntöönpanoa (kuten lisäämällä täytäntöönpanon lykkäämisperusteita tai ehdonalaiseen vapauteen päästämisperusteita). (III.B.5)

Asetelmassa δ mainitut keinot voidaan karkeasti ryhmittää sen mukaan, mitä kriminaalipolitiikan edellä jaksoissa 7 §.II—IV käsitellyistä osatavoitteista ne lähinnä toteuttavat. Rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen kohdentamisen keinoiksi soveltunevat ennen kaikkea kohdissa I, II ja III.A luetellut.[2] Pantaessa rikosseuraamusta määrättäessä tavallista suurempi paino erityisestävyyttä ja tekijän kärsimysten vähentämistä koskeville näkökohdille ovat asetelmassa havainnollistetuista keinoista lähinnä kohdissa III.B.1 ja 5 (jälkimmäisestä ehdonalaiseen vapauteen päästäminen) esitetyt huomion arvioisia. Kohdissa III.B.2—5 (viimeisestä rangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen) luetellut keinot ovat puolestaan etenkin silloin harkittavia, kun pannaan tavallista suurempi paino erinäisille seuraamuksen kohtuullisuutta tai tarkoituksenmukaisuutta koskeville näkökohdille eli otetaan huomioon tapauksen poikkeuksellisuus.

II. Rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen kohdentamista toteuttavista keinoista

1. Yleistä

Otsikossa tarkoitetut keinot koskevat lajiltaan lieviä rikoksia eli *in abstracto lievästi rangaistavia tekoja.* Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi lievän lajiset liikenne-, omaisuus-, huumausaine- ja virkarikokset. Näitä rikoksia koskeva toimenpiteistä luopuminen on voimassa ole-

[2] Vrt. *Anttila* 1972, jossa eritellään juuri kohdissa I, II ja III.A lueteltujen keinojen etuja ja haittoja pohdittaessa lieviä rikoksia koskevan seuraamusjärjestelmän uudistamismahdollisuuksia.

via säännöksiä sovellettaessa ollut keskimääräistä selvästi tavallisempaa.[3] Sen vuoksi toimenpiteistä luopumiselle vaihtoehtoisten kontrollipoliittisten keinojen harkinta on erityisen perusteltua näiden rikosten osalta.[4]

Oikeusvertailevana havaintona on syytä tuoda esiin, että otsikossa tarkoitetut keinot ovat saaneet viime vuosina laajaa huomiota osakseen Pohjoismaiden ja muidenkin maiden lainvalmistelutyössä sekä kriminaalipolitiittisessa keskustelussa.[5]

2. *Rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän korvaamisesta tai sen täydentämisestä hallinto-oikeudellisella seuraamusjärjestelmällä*

a. Rikosprosessuaalisen käsittelyjärjestyksen korvaamisesta hallintoprosessuaalisella tai hallinnollisella käsittelyjärjestyksellä (asetelmassa *δ* kohta II.1) on maassamme esimerkkinä *pysäköintivirhemaksua koskevan lain* säätäminen vuonna 1970.[6] Lain seurauksena ovat viralliseen kontrolliin käytettävissä olevat voimavarat suuntautuneet entistä tarkoituksenmukaisemmalla tavalla. Pysäköimistä ja pysäyttämistä koskevien liikennesääntöjen rikkomisten kontrollointi on niitä koskevien asioi-

---

[3] Ks. ed. 5 §.I.2—4.

[4] Ks. ed. 7 §.II.2, erit. alav:n 49 kohdalta: yleisestävyyden kannalta on varmimmin epäilyjä synnyttävää, jos toimenpiteistä luopuminen on jonkin tai joidenkin rikoslajien osalta erittäin tavallinen.

[5] Tässä II-jaksossa käsiteltäviä keinoja koskevan pohjoismaisen kriminaalipoliittisen keskustelun avauspuheenvuoroja lienee *Anttila* 1967, 246 ss. Myöhemmistä esityksistä ks. esim. *Anttila — Törnudd* 1970, 228 ss., *samat* 1973 a, 175 ss., *Thornstedt* 1970, *Lahti* 1972, 256 ss., *Andenaes* 1973, 342 ss., *Waaben* 1973, 484 ss., *Bondeson* 1974, 566 ss., ja *Røstad* 1974, 94 ss. Virallisjulkaisuista ks. esim. *SOU* 1971:10 ja 1973:13 sekä *Betænkning* nr 650/1972. Pohjoismaiden ulkopuolella käydystä vastaavanlaisesta keskustelusta ks. esim. *Hulsman* 1973 (= yksi dekriminalisointia koskevan kansainvälisen symposiumin esitelmistä).

Waaben (1973, 484) arvelee aikamme kriminaalipoliittisten ideoiden ja ongelmien historiaa tulevaisuudessa kirjoitettaessa pantavan merkille, että 1960-luvulla alettiin yleisesti puhua teoista, joita ei pidetä rikoksina (afkriminalisering). Kriminaalipoliittisia uudissanoja ovat Waabenin mielestä myös dekriminalisering ja nedkriminalisering. — Nedkriminalisering-käsitteellä on tarkoitettu toisaalta erilaisia rangaistustason alentamiseen tähtääviä toimenpiteitä (*Betænkning* nr 650/1972, 25); toisaalta tämä käsite on haluttu erotukseksi nedpenalisering-käsitteestä liittää sellaisiin ilmiöihin kuin rikostunnusmerkistön alan supistaminen ja lievemmän rangaistussäännöksen käytön lisääminen suhteessa ankaramman säännöksen käyttöön (*Røstad* 1974, 86 s., 97 ja 105).

[6] PML:n säätämiseen johtaneesta kehityksestä sekä PML:n sisällöstä ja soveltamisen yleisyydestä ks. ed. 4 §.IV.3. Erit. PML:n perusteluista ks. ed. 7 §.II.4.c.

den yksinkertaistetun käsittelyjärjestyksen johdosta tehostunut, samalla kun poliisi- ja syyttäjäviranomaiset sekä tuomioistuimet ovat voineet entistä paremmin keskittyä törkeän lajisten rikosten käsittelyyn.[7] Kummankinlainen seuraus on ollut edullinen virallisen kontrollijärjestelmän yleisestävän vaikutuksen ja samalla kriminaalipolitiikan sekä minimoimis- että jakautumistavoitteen kannalta.

Liikennerikostoimikunta on vuonna 1973 ilmestyneessä mietinnössään ehdottanut vastaavanlaisen käsittelyjärjestyksen alan laajentamista. Toimikunnan esityksen mukaan olisi säädettävä *yleinen liikennevirhemaksulaki*. Liikennevirhemaksumenettely koskisi osaa liikennesäännösten rikkomisista vaihtoehtoisena, osaa yksinomaisena käsittelyjärjestyksenä. Esitystä perustellaan sillä, että sen toteuttaminen vähentäisi liikennerikollisuudesta johtuvia kontrolloimiskustannuksia, tehostaisi seuraamusjärjestelmän yleisestävää vaikutusta ja lisäisi yhdenmukaisuutta seuraamuskäytännössä.[8]

Varhemmin mainitun mukaan ehdotetaan vuodelta 1973 olevassa verorikostoimikunnan mietinnössä laillistettavaksi se käytännössä noudatettu menettely, että veroviranomaiset ovat useimmiten tyytyneet määräämään hallinnollisessa järjestyksessä *veronkorotuksen* tekemättä sellaisen määräämisen lisäksi syyteilmoitusta.[9] Toimikunnan ehdottaman mukaan on hallinnollisista seuraamuksista — lähinnä veronkorotuksesta — muodostettava verovilpin perusseuraamus. Niitä täydentäisivät rikosoikeudelliset seuraamukset, joihin voitaisiin tuomita hallinnollisten seuraamusten lisäksi; asia tulisi törkeämmissä tapauksissa saattaa myös tuomioistuimessa käsiteltäväksi.[10]

Mietinnössä vertaillaan veronkorotusmenettelyn ja tuomioistuinkäsittelyn etuja ja haittoja. Edellisen menettelyn etuina pidetään ratkaisijan

---

7 *OikM:n lso:n julk.*:ssa 12/1973 (*Svinhufvud — Luukkainen*), 15, huomautetaan, että PML:n tultua voimaan viranomaisten tietoon tulleiden pysäköintivirheiden määrä kasvoi huomattavasti enemmän kuin mitä valvontahenkilöstö lisääntyi (tilastoluvuista ks. ed. 4 §:n alav:n 123 kohdalta). Tämän katsotaan osoittavan, että valvontakoneiston mahdollisuuksia voidaan parantaa rikkomusten oikeudellista selvittelyä yksinkertaistamalla.

Valvonnan tehostumiseen lienee kyllä ratkaisevasti vaikuttanut valvontahenkilöstön lisäys. PML:ssa luvallistetaan kunnallisen valvonnan järjestäminen, jolloin valvonnasta huolehtivat lähinnä valvonta-apulaiset eivätkä poliisimiehet. Ks. esim. *Tilastotiedotuksen* OI 1974: 2, 8, pohjalta toisaalta poliisin suorittamaa valvontaa ja toisaalta kunnallista valvontaa koskevia lukumääriä.

8 *Kom.miet.* 1973: 2, 123 ss. ja 145 s. Ks. myös *OikM:n lso:n julk.* 12/1973 (*Svinhufvud — Luukkainen*), 14 ss.

Vrt. selostettua ehdotusta *Kom.miet.*:ssä 1961: 41 esitettyyn maksullista liikennevaroitusta koskevaan järjestelmään (ks. ed. 4 §:n alav:n 119 kohdalta).

9 Ks. ed. jaksossa 3 §.I.3.b alav:iden 45—46 kohdalla tekstissä ja alav:issä lausuttua.

10 *Kom.miet.* 1973: 31, 67 ss., 106 s. ja 120 ss.

asiantuntemusta sekä menettelyn vaivattomuutta ja joutuisuutta. Edelleen kiinnitetään huomiota siihen, että seuraamus on samaa laatua kuin mitä vilpillä on tavoiteltu ja että yhteisölle voidaan määrätä veronkorotus muttei rangaistusta. Tuomioistuinmenettelyn edut koskevat mietinnön mukaan oikeusturvanäkökohtia (riippumaton ratkaisija; mahdollisuus määrätä yksi rangaistus yksin teoin tehdyistä rikoksista; ratkaisijan valmius tahallisuusharkintaan; tuomio pannaan täytäntöön vasta lainvoimaisena) ja yleisestävyyttä (julkisuus ja yleinen paheksunta; mahdollisuus tuomita vapausrangaistukseen).[11]

Viime vuosilta olevista virallisehdotuksista on syytä mainita vielä vuoden 1972 lopulla mietintönsä jättäneen, oikeusministeriön asettaman työryhmän esitys. Siinä ehdotetaan *joukkoliikenteen tarkastusmaksua* koskevan lain säätämistä. Lakiehdotuksen mukaan joukkoliikennevälineellä ilman asianmukaista matkalippua matkustava saatettaisiin määrätä maksamaan tarkastusmaksu. Tarkastusmaksun määräisi liikenneministeriön hyväksymä matkalippujen tarkastaja, ja maksut saisi liikenteenharjoittaja. Henkilöä ei voitaisi panna syytteeseen matkalipun lunastamatta jättämisestä, jos hänet on määrätty maksamaan tarkastusmaksu.[12]

b. Yllä a-jaksossa mainitunlaisen virhemaksumenettelyn tai muunlaisen hallinnollisen tai hallintoprosessuaalisen käsittelyjärjestyksen omaksumisen puolesta esitettyjä perusteluja on useita. Perustelujen yhteinen piirre on, ettei normaalia rikosprosessuaalista käsittelyjärjestystä eikä edes summaarista rikosprosessia (rangaistusmääräys- tai vastaavaa menettelyä) ole pidetty riittävän nopeana, halpana tai vaivattomana järjestelmänä.

Kerrotunlaisten uusien käsittelyjärjestysten omaksumista vastaan olevat näkökohdat näyttävät liittyvän lähinnä oikeusturvan toteuttamiseen. Näiden järjestelmien mukaisessa asian käsittelyssä voidaan puutteellisesti noudattaa aineellisen totuuden selville saamiseen tähtääviä periaatteita ja yksittäistapauksen erityispiirteitä ja mahdollisen asianomistajan etunäkökohtia voidaan rajoitetusti tai ei lainkaan ottaa huomioon. Sanottujen vasta-argumenttien merkitys on vähäinen silloin, kun mainitunlaisessa uudessa menettelyssä ratkaistavat asiat ovat yleensä selviä ja yksinkertaisia sekä kun siinä käsiteltävillä teoilla ei ole asianomistajaa. — Oikeusvertailuna mainittakoon, että äskettäisissä ruotsalaisessa ja tanskalaisessa komiteanmietinnössä on torjuttu ajatus tarkastusmaksujärjestelmän ulottamisesta koskemaan myymälänäpistyksiä. Kielteisen kannan pääasialliset perustelut koskevat oikeusturvan takaamista.[13]

---

11 *Kom.miet.* 1973: 31, 69 ss.

12 *OikM:n lso:n julk.* 8/1972 (*Ådahl — Silenti — Nikula*), 13 ss. Vastaavanlaisesta ruotsalaisesta ehdotuksesta ks. *SOU* 1973: 13, 78 ss.

13 Ks. *SOU* 1971: 10, 91 ss., erit. 98 s., ja 129 ss., sekä *Betænkning* nr 650/1972, 50 ss.

Esiteltyjen käsittelyjärjestysten kesken on eroja siinä, onko sellainen järjestys rikosprosessin korvaava (yksinomainen) vai sitä täydentävä (joko vaihtoehtoinen tai rinnakkainen).[14] Edellisessä tapauksessa lienee tarkoituksenmukaista tekoa ja seuraamusta koskevilla nimityksillä selvästi osoittaa, että teon rangaistavuudesta on luovuttu ja ettei seuraamus ole rangaistus. Jälkimmäisessä tapauksessa seuraamusta on syytä kutsua muuksi kuin rangaistukseksi.[15]

Silloin kun jälkimmäisessä tapauksessa rikosprosessuaalinen ja muunlainen käsittelyjärjestys on rinnakkaisesti käytettävissä — kuten nykyään tuomioistuin- ja kurinpitomenettely —, toimenpiteistäluopumissäännöksillä on sillä tavoin tärkeä tehtävä, että niihin turvautuen voidaan estää seuraamusten kasautumista.[16]

3. Muunlaisista kuin edellä 2-jaksossa mainituista keinoista

a. Huumausaineen luvaton käyttö kelvannee esimerkiksi rikoslajeista, joiden osalta toimenpiteistä luopumisen yleisyyttä koskevan havainnon olisi synnytettävä kysymys, onko kriminalisoinnin säilyttäminen vai *täydellinen dekriminalisointi* (asetelmassa δ kohta I.1) parempi vaihtoehto. Asiaa uudelleen harkittaessa olisi mielestäni erityistä painoa pantava sille tekotyypin kriminalisoimisen yhteydessä riittävää huomiota vaille

---

14 PML:n mukainen menettely on yksinomainen, ehdotettu yleinen liikennevirhemaksumenettely osaksi yksinomainen ja osaksi vaihtoehtoinen, ehdotettu veronkorotusmenettely törkeämmissä tapauksissa rinnakkainen ja muuten ilmeisesti yksinomainen sekä ehdotettu joukkoliikenteen tarkastusmaksumenettely vaihtoehtoinen.

Po. eri vaihtoehtoja käsitellään *OikM:n lso:n julk.*:ssa 8/1972 *(Ådahl — Silenti — Nikula)*, 17 ss.

15 Lausumat pohjautuvat siihen, että rikos- ja rangaistus-termien inflatorista käyttöä on syytä pyrkiä välttämään, jotta nimenomaan rangaistuksen katsottaisiin osoittavan rangaistavan teon moraalista paheksuttavuutta. Ks. ed. 3 §:n alav:n 105 kohdalta verr. 3 §:n alav:n 91 yhteydessä esitettyyn. Rangaistusten liiallisen käytön haitoista ks. myös esim. *R: Ellilä* 1974, 106.

Luetelluista ehdotuksista yleistä liikennevirhemaksumenettelyä koskeva synnyttää sanotussa suhteessa epäilyä. Ks. *Kom.miet.* 1973: 2, 125: »Liikennevirhemaksun käyttöön ottaminen ei siis merkitse rangaistusuhan poistamista tietyiltä sääntöjen ja määräysten rikkomisilta, vaan uuden rangaistusseuraamuksen luomista.»

16 Verorikostoimikunnan ehdotukseen sisältyvästä säännöksestä ks. ed. 8 §:n alav:ssä 95 selostamaani.

Vastaavasta kysymyksestä silloin, kun todetut käsittelyjärjestykset ovat vaihtoehtoisesti käytettävissä, ks. *OikM:n lso:n julk.* 8/1972 *(Ådahl — Silenti — Nikula)*, 19.

jääneeseen seikkaan, että yksittäistäkin tekotyyppiä koskevan toimenpiteistä luopumisen laaja käyttö voi olla haitallinen koko rikosoikeudellisen järjestelmän yleisestävän vaikutuksen kannalta.[17]

Onko suositeltavaa supistaa rangaistavien tekojen alaa *lisäämällä erityisiä rangaistavuuden edellytyksiä* (asetelman δ kohta III.B.2)? Tyypillisiä esimerkkejä tällaisista edellytyksistä ovat rikoksen »ei-vähäisyyttä» koskevat negatiiviset tunnusmerkistöntekijät.[18] Entä miten olisi suhtauduttava sellaiseen lievän lajisia rikoksia koskevaan *yleiseen rangaistavuuden poistavaan perusteeseen,* jonka mukaan erityisen lievissä tapauksissa ei ole tuomittava rangaistukseen.[19]

Kysymysryhmää punnittaessa on käsittääkseni ratkaisevanmerkityksistä, miten laajalle kriminalisointien halutaan ulottuvan. Lähtökohtana on pidettävä sitä, ettei käyttäytymismuotoja säädetä rangaistaviksi enemmälti kuin mitä on välttämätöntä; liikakriminalisoimista on pyrittävä välttämään.[20] Huomiota on kuitenkin kiinnitettävä myös siihen, miten hyvin sellaisenaan hyväksyttävä tavoite pystytään lainsäädäntöteknisesti toteuttamaan. Tältä kannalta voidaan todeta, etteivät ensiksi sanotun kaltaiset kielteiset ilmaisut ainakaan kovin hyvin täytä yksinkertaisten ja selvien säännösten sisällölle asetettavia vaatimuksia. Rangaistavan käyttäytymisen ala olisi pyrittävä kuvaamaan muulla tavoin. Sanotunlaisten ilmaisujen käytöstä johtuvasta, rangaistavan ja rankaisemattoman teon välisen rajan epämääräisyydestä on helposti seurauksena se yleisestävyyttä heikentävä vaikutus, että potentiaaliset rikoksentekijät perusteettomasti luulevat sellaisenkin käyttäytymisen rankaisemattomaksi, joka on tarkoitettu rangaistavaksi.[21] Vastaavia rajanvetovaikeuksia tietysti syntyy silloinkin, kun kyseisiä ilmaisuja käyttäen luvallistetaan toimenpiteistä luopuminen. Yleisestävyyden samoin kuin yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden periaatteiden kannalta lienee kuitenkin vähemmän arveluttavaa, jos epäselvyys liittyy seuraamusten erottamiseen, kuin jos se liittyy rangaistavan ja rankaisemattoman käyttäytymisen erottamiseen.

---

17 V:lta 1972 olevaa HuumausaineL:a säädettäessä esitetyistä erilaisista käsityksistä ks. ed. 7 §.II.4.b.

18 Tällaisista voimassa oleviin säännöksiin sisältyvistä negatiivisista tunnusmerkistöntekijöistä ks. ed. 7 §.IV.4.b3. Ks. myös TLL 6.1 §:n alkuperäissanamuodosta ed. 4 §:n alav:n 103 kohdalta ja 7 §.II.4.a.

19 Selostetun sisältöinen säännös on v:n 1975 alussa voimaan tulevassa Itävallan uudessa rikoslaissa. Ks. ed. 6 §.III.2.a alav:iden 51—52 kohdalta.

20 Todetun johdosta ks. esim. *Ltk:n laus.* n:o 1/1966, 3 s.: »Selviönä on pidettävä, että ihmisen määrättyä käyttäytymistä ei olisi edes muodollisesti leimattava rikokseksi, jos sitä todellisuudessa ei sellaisena pidetä.» Tämän lausunnon mukaan TLL 6 §:ää ei olisi pitänyt muuttaa kriminalisoimalla muodollisesti sellaisia tekoja, joita ei ollut tarkoituskaan pitää todellisina rikoksina.

21 Vrt. ed. 7 §.IV.2 alav:n 100 kohdalla tekstissä ja alav:ssä huomautettuun.

Pohdintaan vaikuttava seikka on, kuinka mielekkäänä seuraamusvaihtoehtona toimenpiteistä luopumista ylipäänsä pidetään. Edellä selvitellyn mukaisesti sen käytettävissä olo tekee osaltaan mahdolliseksi, että rikostapauksen huomioon ottamista koskevien eri keinojen vaikutusten välillä on vain aste-eroja.[22] Tällaista asteikollisuutta suotavana pitävän mielestä toimenpiteistä luopumisella on mielekästä käyttöä; hänestä toimenpiteistä luopumisen perusteet on säädettävä lievemmiksi kuin rangaistavuuden poistavat perusteet. Tällä kannalla oltaessa näyttää luonnolliselta päätyä käsitykseen, että määrittelemättä jätettävien, tapauksen erityisen lieväksi tekevien seikkojen on syytä perustaa vain toimenpiteistä luopuminen eikä rangaistavuuden edellytysten puuttumista. Mikäli toimenpiteistä luopumista pidetään seuraamusvaihtoehtona kyseenalaisena, on vastakkainen kannanotto hyvin ymmärrettävä.[23]

b. Summaarisen rikosprosessin alan laajentaminen ja sen yksinkertaistaminen entisestään (asetelmassa *δ* kohta III.A.1) on ollut muutama vuosi sitten harkittavana: *rangaistusmääräysmenettelyä* koskeva lainsäädäntö uusittiin vuonna 1970.[24] Tätä lakia edelleen kehitettäessä punnittavia kysymyksiä on muun muassa, onko virallisten syyttäjien muodollista toimivaltaa lisättävä rangaistusmääräysmenettelyssä ja miten on tulevassa laissa suhtauduttava asianomistajan edun turvaamiseen.

Kumpaankin kysymykseen vastaamisessa merkityksellisiä seikkoja on pohdittava jäljempänä syyttämättäjättämissäännösten uudistamista koskevan selvittelyn yhteydessä. Tällöin on näet harkittava, miten laajan syyttämättäjättämisvallan olisi perusteltua olla.[25] Vastaavasti ilmoittamattajättämissäännösten uudistusnäkymiä käsiteltäessä tulee esille näkökohtia, joihin on kiinnitettävä huomiota suunniteltaessa poliisiviranomaisen tai muun syytteen ilmoittamisesta päättävän viranomaisen toimivallan laajentamista sakkoon tuomitsemisessa.[26]

---

[22] Ks. ed. 7 §IV.4.h.

[23] Viimeksi sanotunlaisesta käsityksestä ks. ed. alav:n 19 kohdalla mainitun itävaltalaisen säännöksen perusteluja. Niissä lausutaan mm.: »Die ausserordentliche Strafmilderung und die bedingte Strafnachsicht ermöglichen es bei den in Betracht kommenden Delikten, das Strafübel an der absoluten gesetzlichen Mindestgrenze zu bemessen und zudem bedingt nachzusehen. Ergeht ein Schuldspruch, so ist auch eine solche Strafe zumutbar.» (*Regierungsvorlage* 1971, 140.)

[24] RangMäärL:n säätämisvaiheista ks. ed. 4 §.IV.3.

[25] Rangaistusmääräysasioissa on todellisen päätöksenteon sanottu tapahtuvan syyttäjätasolla (*OikM* 1972, 10). Syyttäjäviranomaisen muodollisen toimivallan lisäämistä näissä asioissa ilmeistä tosiasiallista tilannetta vastaavaksi ovat puoltaneet esim. oikeuskansleri (OKa 1957, 54 s.) ja *Lehtimaja* (1971, 13). Vastaavanlaisesta Ruotsin voimassa olevasta oikeudesta ks. esim. *Olivecrona* 1968, 370 ss.

Tällaisia ehdotuksia vastustavista käsityksistä ks. erit. *R. Ellilä* 1968 b (alkup. 1958 b), 271 ss. (viitteineen), ja *Kom.miet.* 1958: 11, 56.

[26] Todetun kaltaisen »pikasakkojärjestelmän» luomista ehdotetaan työrikostoimikunnan mietinnössä (*Kom.miet.* 1973: 70, 271 ss.). Ruotsin oikeuden v:sta

On kuitenkin syytä tähdentää, että toimenpiteistä luopuminen on lievempi vaihtoehto kuin rangaistukseen tuomitseminen. Pidettäessä tärkeänä oikeusturvan mahdollisimman moitteetonta toteuttamista on sen vuoksi syytä laajentaa jälkimmäiseen seuraamukseen tuomitsevien viranomaisten piiriä varovaisemmin kuin edelliseen seuraamukseen määräävien viranomaisten määrää.[27] Asianomistajan edun huomioon ottamiseen liittyvä, rangaistusmääräyksen ja syyttämättä- tai ilmoittamatta jättämisen ero on voimassa olevan oikeuden mukaan se, että vain edellinen ratkaisu estää asianomistajaa itse ajamasta syytettä. Asianomistaja voi nykyisin suostumuksensa epäämällä estää rangaistusmääräysmenettelyn käytön (RangMäärL 1 ja 17.1 §), mutta ilmoittamatta jättämisen estämiseksi hänen on esitettävä (syyte)vaatimus ja syyttämättä jättämistä hänellä ei ole valtaa estää.[28]

Järjestys- ja turvallisuusasiain toimikunta on vuonna 1974 julkaistussa mietinnössään ehdottanut summaarisen rikosprosessin alan laajentamista siten, että määrättyjä, järjestysrikkomuksiksi nimettyjä rikoksia koskevat asiat käsiteltäisiin tietyin edellytyksin erityisessä *järjestysrangaistusmenettelyssä*. Syylliseksi havaittu tuomittaisiin tässä menettelyssä sakon asemasta uudenlaiseen rangaistukseen, rangaistusarestiin (vähintään 2 ja enintään 14 päiväksi). Asia ratkaistaisiin rangaistusmääräystuomarin toimittamassa suullisessa käsittelyssä. Ehdotusta perustellaan sen toteuttamisella aikaansaatavalla yleisestävyyden tehostamisella. Etenkin viitataan menettelyn nopeuteen.[29]

Toimikunnan ehdotus valaisee niitä pulmia, joita liittyy summaarisen rikosprosessin käytön lisäämiseen. Voidaan näet asettaa kyseenalaiseksi, onko oikeusturvan toteuttamisen takeita heikennetty liiallisesti pyrittäessä yleisestävyyden tehostamiseksi yksinkertaistamaan ja nopeuttamaan asian käsittelyä. Huomio kiinnittyy varsinkin siihen, että syytetyn tunnustuksen puuttumisesta ja vastustamisesta huolimatta asia olisi luvallista käsitellä järjestysrangaistusmenettelyssä ja että päätökseen ei saisi hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin (vrt. RangMäärL 10—12 §). Toisena, yhdenvertaisuuden periaatteen kannalta epäilyttävänä seikkana mainittakoon, ettei menettelyssä käsiteltävien rikosten piiri määräytyisi niistä säädettyjen rangaistusten mukaan, vaan niiksi kelpaisivat vain laissa luetellut rikoslajit.

1966 tuntemasta poliisisakkojärjestelmästä (ordningsföreläggande) ks. esim. *Olivecrona* 1968, 375 s.

Työrikostoimikunnan kaavaileman pikasakkojärjestelmän käyttöönottoa vastustaa jyrkästi *R. Ellilä* (1974, 104 s.).

27 Tätä seikkaa on tähdentänyt *R. Ellilä* (ks. ed. 3 §:n alav:een 103 sisältyvää lainausta).

28 Asianomistajan asemasta ilmoittamatta tai syyttämättä jätettäessä ks. ed. 7 §.V.

29 *Kom.miet.* 1974: 92, 38 ss.

c. *Asianomistajarikosten alan laajentaminen* (asetelmassa δ kohta III.A.2) on yksi keino supistaa virallisen syyttäjän syyteoikeuden alaa. Yhä useammissa tapauksissa olisi hänen syyteoikeutensa ja siten *prosessinedellytyksenä* se, että asianomistaja on esittänyt syyttämispyynnön.[30] Se, että ilmeisesti melko usein jätetään syyttämättä virallisen syytteen alaisista omaisuusrikoksista, antaa pontta tämän keinon pohtimiselle.[31]

Samassa yhteydessä on syytä harkita rikosten jakoa syyteoikeuden järjestelyn suhteen nykyisestä poikkeavalla tavalla. Olisiko osasta rikoksia muodostettava sellaisia, joista vain asianomistajalla on valta ajaa syytettä ja joissa virallisella syyttäjällä ei ole asianomistajan syyttämispyynnön johdosta velvollisuutta syyttää.[32]

Asianomistajarikosten piirin laajentamiseen liittyvä kysymys on, missä laajuudessa ehkä on perusteltua säilyttää virallisella syyttäjällä oikeus/velvollisuus yleisen edun vaatiessa (tai vastaavasti muotoillun edellytyksen täyttyessä) ajaa syytettä. Edellä esiin tuodun mukaisesti otettiin RL 20 lukua vuonna 1971 uudistettaessa kanta tällaisessa asiassa. RL 20 luvun 11 §:ssä omaksutulla lainsäädäntöratkaisulla on pohjoismaisia esikuvia.[33]

Empiiristen tietojen niukkuuden vuoksi on vaikea arvioida, kuinka paljon asianomistajarikosten määrän lisääminen vaikuttaisi tosiasiallisesti syyttämiskäytäntöön. On näet otaksuttavissa, että sellaiset virallisen syytteen alaisetkin rikokset, joilla (yleensä) on asianomistaja, tulevat poliisin ja sitä kautta virallisen syyttäjän tietoon lähinnä asianomistajan reagoinnin johdosta.[34] Mutta vaikka asian laita olisi tällainen, on arvattavasti huomattava määrä sellaisia virallisen syytteen alaisia rikoksia koskevia tapauksia, joissa asianomistaja ei esitä syyttämispyyntöä tai peruuttaa syyttämispyyntönsä ennen tuomioistuimessa tapahtuvaa asian käsittelyä. Ainakin näissä tapauksissa voisi selostetun kaltaisen uudistuksen toteuttamisella olla tosiasiallistakin merkitystä.

---

30 Rikosoikeuskomitean edellytetään pohtivan mm., voitaisiinko nykyistä useampia rikoksia tehdä asianomistajarikoksiksi. Ks. *Rikoslainsäädännön perusuudistus* 1972, 6.

31 Ks. ed. 4 §:n alav:n 95 ja 5 §:n alav:n 55 kohdalla tekstissä ja alav:issä lausuttua.

32 Vrt. ed. 4 §:n alav:n 96 kohdalla rikosprosessioikeuden kokonaisuudistusesitysten sisällöstä selostamaani. Ks. myös *Palmgren* 1939, 220 ss., ja *Virolainen* 1973, 445 s. (Virolainen mainitsee Ruotsin oikeuden mukaisesta, syyteoikeuden järjestelyä koskevasta rikosten jaosta).

33 Ks. ed. 7 §.IV.4.g4 (viittauksista Ruotsin ja Norjan oikeuteen ks. 7 §:n alav. 262). Po. kaltaisen lainsäädäntöratkaisun alan laajentamista koskevista pohjoismaisista ehdotuksista ks. *SOU* 1971:10, 132 ss., ja *Betænkning* nr 650/1972, 52.

34 Ks. ed. 3 §:n alav. 25.

d. Tuomioistuimessa tapahtuvan käsittelyjärjestyksen korvaaminen *työpaikan tai asuinalueen sovitteluneuvostossa tapahtuvalla käsittelyjärjestyksellä* (asetelmassa δ kohta II.2) on tunnusomainen sosialistisen maiden oikeusjärjestyksille. Näille maille on ylipäänsä tyypillistä, että kaikkien kansalaisten edellytetään osallistuvan rikollisuuden ennalta estämiseen ja kontrolloimiseen.[35] On kuitenkin huomattava, että myös muiden maiden taholta on kiinnitetty huomiota *muiden kuin kontrolliviranomaisten osuuteen kriminaalipolitiikan tavoitteiden toteuttamisessa.*[36] Rikostilanteiden ennalta estämiseen tähtäävä yleisön aktiviteetin tehostaminen hyväksyttäneen länsimaissa jokseenkin yksimielisesti. Riidanalaisempaa ja pulmallisempaa on, miten näissä maissa olisi kehitettävä yleisön mahdollisuuksia myötävaikuttaa rikollisuuden etu- ja jälkikäteiseen kontrolloimiseen.[37]

III. Keinoista, joissa pannaan seuraamusta määrättäessä tavallista suurempi paino erityisestävyydelle ja tekijän kärsimysten vähentämiselle

1. Yleistä

Edellä sijaitsevassa asetelmassa δ (s. 529) on otsikossa mainitun tavoitteen saavuttamista edistävinä keinoina lueteltu vain ehdollinen tuomio ja ehdonalaiseen vapauteen päästäminen (kohdat III.B.1 ja 5). Niitä on pidetty vapaudessa tapahtuvan kriminaalihuollon perusseuraamuksina (edellistä avoseuraamusten ja jälkimmäistä jälkiseuraamusten).[38] Sakkorangaistusta ei ole perinteisessä ryhmittelyssä luettu niihin, vaikka se muuntorangaistusta lukuunottamatta pannaan täytäntöön vapaudessa.[39] Eri maissa on otettu käytäntöön lukuisia muunkinlaisia vapaudessa täytäntöönpantavia seuraamuksia kuin mainittuja perusseuraamuk-

---

35 Ks. ed. 6 §:n alav:n 36 kohdalla esitettyä.

36 Kysymysryhmä oli esillä Yhdistyneiden kansakuntien IV rikollisuuden vastustamista ja rikoksentekijöiden käsittelyä koskeneessa kongressissa. Ks. erit. *United Nations Publications* 1970.

37 Todetun johdosta ks. esim. *Elwin — Heckscher — Nelson* 1972, 25 ss. *(Nelson)*, ja *Lahti* 1972, 239 ss. (viitteineen), ja *Koskinen* 1973 b, 304.

38 Vaikka *Lopez-Rey'n* (1973, 8) mukaan joissakin maissa on säädetty muistakin vapaudessa tapahtuvan kriminaalihuollon muodoista kuin sakosta, ehdollisesta rangaistustuomiosta (suspended sentence) ja valvontaan saattamisesta (probation), nämä kolme seuraamuslajia ovat edelleen päämuodot.

39 Näin *Kom.miet.* 1972: A 1, 3.

sia. Tällaisiin muunlaisiin seuraamuksiin olen edellä sisällyttänyt toimenpiteistä luopumiset.[40] Oikeusvertailun yhteydessä on käynyt ilmi joitakin muita sellaisia seuraamuksia.[41]

Viime vuosina käydyssä pohjoismaisessa kriminaalipoliittisessa keskustelussa on keskeisenä aiheena ollut pohtia vapausrangaistukselle vaihtoehtoisia seuraamuksia.[42] Aiheen tärkeyden taustana on se, että vapaudessa täytäntöönpantavat seuraamukset ovat osoittautuneet useiden kriminaalipolitiikan päätöksentekokriteerien — kuten juuri otsikossa lueteltujen — valossa laitosseuraamuksia edullisemmiksi. Pääasialliset vastanäkökohdat liittyvät yleisestävyyteen.[43] Tämän huomioon ottaen on kriminaalipolitiikkamme lyhyen tähtäimen tavoitteita luonnehdittu sanomalla, että niinä voidaan pitää kustannusten ja inhimillisten kärsimysten vähentämistä, ellei voida osoittaa järjestelmän yleisestävän vaikutuksen samalla ratkaisevasti vähentyvän.[44]

2. *Uusista vapausrangaistuksen vaihtoehdoista*

a. Uusien vapausrangaistuksen vaihtoehtojen keksiminen on osoittautunut vaikeaksi tehtäväksi. Kysymysryhmää maassamme laajasti selvittänyt kriminaalihuoltokomitea on vuonna 1972 julkaistussa mietinnössään ehdottanut *rangaistusvalvonta*-nimisen seuraamuksen käyttöönottoa. Sen pääasiallisena sisältönä olisi lyhyin väliajoin tapahtuva ilmoittautuminen poliisille. Rangaistusvalvonta olisi siten eräänlainen, rikoksentekijän suhteen lähinnä varoittavaan vaikutukseen tähtäävä käyttäytymisvelvoite. Rangaistusvalvontaan olisi tuomittava joko itsenäisesti tai *ehdollisen rangaistuksen tehostimena* sen lisäksi. Ehdollisen tuomion tehostimiksi soveltuisivat komitean mielestä myös *sakko* ja *viikonloppuaresti.*[45]

Vuosina 1966 ja 1970 mietintönsä jättäneiden nuorisorikollisuustoimikunnan ja nuorisorikoskomitean ehdotuksista mainittakoon vapausrangaistuksen ja vapaudessa tapahtuvan kriminaalihuollon väliin sijoittuvaksi seuraamukseksi tarkoitettu, kurinpitorangaistuksen tyyppinen *nuorisoaresti.* Jälkimmäisen komitean mukaan *vapaa-ajan aresti* -nimi-

---

40 Ks. ed. 7 §.I.2.a ja III.2 (huomaa jälkimmäisen jakson lopussa sanottu varaus).

41 Ks. erit. jaksoissa 6 §.III.2.a—c selostettuja seuraamuksia.

42 Ks. esim. *Anttila — Törnudd* 1970, 246, *samat* 1973 a, 188 s., *Anttila* 1973 a, *Aspelin* 1973, *Waaben* 1973, 486 ss., ja *Bondeson* 1974, 560 ss. Pohjoismaisista viralisjulkaisuista ks. erit. *Betænkning* nr 650/1972 ja *Kom.miet.* 1972: A 1.

43 Ks. ed. 7 §.I.1.c ja 2.a.

44 Näin *Lindholm* 1973 a, 435.

45 *Kom.miet.* 1972: A 1, 163 ss. Rangaistusvalvonta-seuraamuksesta ks. myös *Anttila* 1973 a, 30 s. (Kontrollanmälan).

seen nuorisoarestin muotoon voitaisiin tuomita joko itsenäisesti tai sakon ja ehdollisen vapausrangaistuksen tehostimina niiden lisäksi. Vapaa-ajan aresti pantaisiin täytäntöön 1—5 perättäisenä viikonloppuna. Kummassakin mietinnössä esitetään myös (ehdottoman) sakon luvallistamista käytettäväksi ehdollisen vapausrangaistuksen tehostimena.[46]

Edellä (11 §.II.3.b) selostamani mukaisesti järjestys- ja turvallisuusasiain toimikunta on vuonna 1974 ilmestyneessä mietinnössään esittänyt uudessa järjestysrangaistusmenettelyssä määrättävän rangaistusarestin käyttöönottoa.[47]

b. Kriminaalihuoltokomitean mietinnössä otetaan nimenomainen kielteinen kanta siihen, että otettaisiin käyttöön verenluovutuksen, tiettyjen tehtävien suorittamisen tai vastaavien *velvoitteiden suorittamisia käsittäviä uusia seuraamuksia.* Niiden katsotaan oikeusjärjestelmän ennustettavuutta vaarantavina soveltuvan huonosti rikosseuraamusjärjestelmäämme.[48] Tällaisia seuraamuksia sisältävinä maina voidaan luetella esimerkiksi Tanska ja Norja. Niissä on sallittua asettaa varsin monenlaisia käyttäytymisvelvoitteita ehdolliseen rangaistukseen tuomitsemisen ja myös syyttämättä jättämisen ehdoiksi.[49]

Kriminaalihuoltokomitean todetun kannanoton tueksi voidaan esittää vakuuttavia perusteluja. Seuraamuslajien vähälukuisuus on omiaan lisäämään paitsi ennustettavuutta myös yhdenvertaisuutta (yhdenmukaisuutta). Rikoksentekijän oikeusturvan takaaminen on ilmeisesti helpompaa silloin, kun seuraamuslajeja on vähän sekä niiden määräämismenettely ja täytäntöönpano ovat yksinkertaisia, kuin päinvastaisessa tapauksessa. Samat seikat vähentävät seuraamusten täytäntöönpanosta aiheutuvia kustannuksia.[50]

Vastanäkökohdat liittynevät ennen kaikkea erityisestävyyden (hoidollisuuden) painottamiseen. Seuraamusjärjestelmän eriyttäminen tekee myös mahdolliseksi järjestää kansalaisten osallistumista rikosten kontrolloimiseen. Se, ettei rikosten kontrollointi ole täysin virallisen valvontakoneiston varassa, lienee yleisestävältä kannalta toivottavaa.[51]

---

46 *Kom.miet:t* 1966: A 2, 44 s., ja 1970: A 9, 14 ss., 21 ss. ja 28 ss.

47 Rangaistusaresti olisi sovellettavissa kaikenikäisiin mutta vain laissa luetellun lajisiin rikoksiin syyllistyneisiin.

48 *Kom.miet.* 1972: A 1, 87.

49 Ks. erit. Tanskan rikoslain 57 § ja rikosprosessilain 723 a §. Tanskan ja Norjan oikeutta koskevista kirjallisuusviittauksista ks. ed. 6 §.II.1.b—c.

50 Ks. *Heinonen* 1972 a, 13. Heinosen mielestä myös yleisestävyyden kannalta on tarkoituksenmukaista pyrkiä mahdollisimman yksinkertaiseen järjestelmään.

51 Vrt. ed. 11 §.II.3.d alav:iden 36—37 kohdalla esiin tuotuun. Yleisestävyyttä koskevan huomautuksen johdosta ks. *Lahti* 1972, 238 ss.

3. *Perinteisten vapausrangaistuksen vaihtoehtojen kehittämisestä*

Perinteisten vapausrangaistuksen vaihtoehtojen kehittämisessä siihen suuntaan, että ne entistä paremmin toteuttaisivat tämän III-luvun otsikossa mainittua tavoitetta, voidaan edetä toisaalta rikoslajeja koskevia *rangaistusasteikkoja tarkistamalla* ja toisaalta sakkoa, ehdollista tuomiota ja ehdonalaiseen vapauteen päästämistä koskevia säännöksiä muuttamalla.

Edellisestä etenemistavasta voidaan mainita vuonna 1972 toteutettu uudistus, jolla varallisuusrikosten, ensi sijassa varkauden ja törkeän varkauden rangaistustasoa alennettiin.[52] Vastaavanlainen uudistus on hiukan myöhemmin toteutettu Norjassa ja Tanskassa.[53]

Jälkimmäisen etenemistavan osalta on merkille pantavaa, että *sakkoa, ehdollista tuomiota* ja *ehdonalaiseen vapauteen päästämistä* koskevien säännösten uudistukset ovat lähiaikoina odotettavissa. Sakkorangaistuksen tehostamiseksi kaavaillaan muun muassa päiväsakon rahamäärää tuntuvasti korotettavaksi. Pyrkimyksenä on siten vähentää tarvetta käyttää vapausrangaistuksia.[54] Vuonna 1973 julkaistun, ehdollisen rangaistuksen uudistamista koskevan ehdotuksen mukaan tämän rangaistuksen soveltamisalaa laajennettaisiin. Ehdolliseen rangaistukseen voitaisiin tuomita nykyistä väljemmin edellytyksin ja sellainen rangaistus olisi nykyistä harvemmissa tapauksissa luvallista määrätä täytäntöönpantavaksi. Ehdollisen vapausrangaistuksen ohella voitaisiin tuomita ehdottomaan sakkoon.[55]

---

[52] Tämän L:lla 30. 6. 1972/498 toteutetun uudistuksen perusteluista ks. erit. *HE* n:o 23/1972 vp, 1 s. ja 4 s.

[53] Näistä uudistuksista ks. *Waaben*, Dansk kronik. NTfK 1973, 302 s., ja *Røstad* 1974, 105 s. (huomaa myös 97 s.).

[54] Sakkouudistuksen vireilläolosta ja suuntaviivoista mainitaan *OikM:n lso:n julk:*ssa 12/1973 (*Svinhufvud — Luukkainen*), 11 ss. Tässä lähteessä tehdään selkoa nimenomaan liikennerikoksista seuraavia sakkoja koskevan järjestelmän uudistamisesta.

Ks. myös *OikM:n lso:n julk.* 14/1973 (*Mäkinen — Cantell*), jossa sakkojen täytäntöönpanoa koskevan selvityksen päätteeksi lausutaan mm.: sakkojen perintä olisi saatava nykyistä huomattavasti tehokkaammaksi, ja muuntomenettelyjärjestelmää — josta luopumiseen ei nykyisin ole reaalisia mahdollisuuksia — olisi tehostettava ja yksinkertaistettava.

[55] *OikM:n lso:n julk.* 17/1973 (*Grönqvist* ym.) ja siitä annettu *Ltk:n laus.* n:o 1/1974. Ks. myös *HE*:een n:o 239/1972 vp, 45 s. ja 67, sisältyviä ehdotuksia.

Ehdollista rangaistusta ja NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä koskevien lainuudistusten keskinäistä suhdetta koskevana seikkana mainittakoon, että *Esitysluonnoksessa* 1973 (7) suositetaan nuorille tuomittavien ehdollisten rangaistusten määrää vähennettäväksi, koska ehdollinen rangaistus voidaan joutua panemaan täytäntöön silloinkin kun se ei ole tarkoituksenmukaista. Tämän lausuman johdosta todetaan *Ltk:n laus:*ssa n:o 3/1973, 11, että sanotunlainen epä-

IV. Keinoista, joissa pannaan seuraamusta määrättäessä tavallista suurempi paino erinäisille seuraamuksen kohtuullisuutta tai tarkoituksenmukaisuutta koskeville näkökohdille (keinoista, joilla otetaan huomioon tapauksen poikkeuksellisuus)

Asetelmassa δ (s. 529) ovat puheena olevan tavoitteen saavuttamista edistäviä keinoja lähinnä kohdissa III.A.2 ja III.B.2—5 (kohdassa III.B.5 rangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen) luetellut. Nämä keinot ovat olleet laajasti esillä edellä jaksossa 7 §.IV; tällöin olen pitänyt silmällä voimassa olevaa oikeutta. Tässä 11 §:ssä (II.3.a ja c) olen tuonut esiin joitakin kohtiin III.A.2 ja III.B.2 liittyviä de lege ferenda -näkökohtia. Tyydyn seuraavassa lyhyesti koskettelemaan keinoihin III.B.2—4 liittyvien säännösten uudistamisnäkymiä.

Edellä esittämäni mukaisesti armahduksen ja (yleisillä) rangaistuksen laskemisen perusteilla on yhteistä niitä koskevien säädännäisoikeudellisten määräysten puuttuminen. Myös oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden poistavat perusteet ovat paljolti tavanomaisoikeudellisia. Sitä vastoin rangaistuksen vähentämistä ja toimenpiteistä luopumista koskevat säännöstöt ovat säädännäisoikeudellisia.[56] Säännöstöjen kehittämiseen liittyvä tärkeä kysymys on, missä määrin kunkin lajisista perusteista säädetään tulevassa lainsäädännössä.

Armahduksen perusteita tuskin tultaneen vastaisuudessakaan määrittelemään laissa. Armahdussäännöksiä kehitettäessä lienevät huomion arvoisia lähinnä menettelytapaa koskevat periaatteet.[57] *Rangaistuksen mittaamista* (määräämistä) koskeva yleissäännös on valmisteilla. Valmistelutyö on yhteydessä suunnitteilla olevaan RL 6 ja 7 luvun uudistamiseen.[58]

Yleisten *rangaistavuuden* (oikeudenvastaisuuden tai syyllisyyden) *poistavien perusteiden* määrän lisäämistä harkittaessa otettaneen kanta muun muassa siihen, missä laajuudessa syyllisyyden normatiivisen ainesosan huomioon ottamisesta on perusteltua säätää laissa. Rikoslakiimme nyttemmin sisältyvät sekä rangaistuksen vähentämistä että toimenpiteistä luopumista koskevat yleissäännökset ovat tavallaan vähentäneet tarvetta muodostaa uusia rangaistavuuden poistavia perusteita. Ainakin räikeimmän kohtuuttomuuden välttämiseksi lienee yleensä riittävää, että

---

kohta on tarkoituksenmukaisemmin korjattavissa muuttamalla ehdollista rangaistustuomiota koskevia säännöksiä kuin laajentamalla tuomitsematta jättämisen edellytyksiä.

[56] Ks. ed. 7 §.IV.4.b—e ja h2.

[57] Po. kaltaista yksittäistä armahdusta koskevien menettelysäännösten uudistamista on Norjan oikeuden osalta esittänyt *Bratholm* (1970 b, 258; huomaa viite).

[58] Ks. *Lindholm* 1973 a, 436, ja *OikM:n lso:n julk.* 5/1973 (*Rontu* ym.), 38.

[59] Vrt. ed. 7 §.IV.4.h1.

rangaistusasteikosta tai -lajista poiketaan taikka että luovutaan rangaistuksen tuomitsemisesta tai siihen normaalisti johtavasta rikosasian käsittelystä. Yleisestävät näkökohdat puoltanevat vastaavasti heikomman kohtuullistamiskeinon käyttöä vahvemman sijasta.[59] Toisaalta kyseisten säännösten soveltamiskäytäntö helpottaa rangaistavuuden poistavien perusteiden kehittämistarpeen seuraamista. Esimerkiksi havainto, että toimenpiteistäluopumissäännöksiä sovelletaan runsaasti lain tuntemattomuuden tapauksissa, olisi huomion arvoinen seikka pohdittaessa, onko lain tuntemattomuudesta muodostettava lakisääteinen syyllisyyden poistava peruste.[60]

Käsillä olevia keinoja koskevia säännöksiä uudistettaessa on mielestäni tärkeää kiinnittää huomiota niiden keskinäisestä suhteesta säännösten tarkoituksen valossa esittämääni.[61] Tällöin korostettu säännösten soveltamisperusteiden välillä vallitsevien erojen *asteikollisuus* on syytä vastaisuudessakin säilyttää.

12 §. TOIMENPITEISTÄLUOPUMISSÄÄNNÖSTEN UUDISTUSEHDOTUKSIA

I. Virallisehdotuksista

1. Kaikenikäisiä koskevia syyttämättäjättämissäännöksiä tarkoittavista ehdotuksista

a. Olen edellä selostanut *oikeudenkäyntilaitoksemme kokonaisuudistusesityksiin* sisältyviä yleisiä syyttämättäjättämissäännöksiä. Eräisiin niistä sisältyvien ehdotusten mukaan syyttämättä jättäminen olisi ollut luvallista määrätä kaikenikäisille erittäin lieventävien asianhaarojen sitä edellyttäessä. Lieventävistä asianhaaroista olisi tällöin mainittu esimerkkejä.[1]

b. Oikeusministeriö on asettanut vuonna *1972 työryhmän selvittämään syyttäjälaitoksen organisaatioon sekä syyttäjien toimivaltaan liittyviä kysymyksiä.* Työryhmän toimeksiannossa lausutaan muun muassa, että syyttäjät käyttävät periaatteessa samanlaista ratkaisuvaltaa kuin tuomioistuimet ja syyttäjien syyttämättäjättämisvaltaa ilmeisesti tullaan muodossa tai toisessa laajentamaan ainakin nuorten henkilöiden osalta.

---

60 Vrt. ed. 7 §:n alav:n 49 kohdalla esitettyyn.

61 Ks. ed. 7 §.IV.4, erit. h3.

1 Ks. ed. jaksossa 4 §.II.3.b alav:iden 52—54 kohdalla tekstissä ja alav:issä mainittua.

Edelleen todetaan, että painopiste syyttäjän toiminnassa siirtyy yhä nopeammassa tahdissa uusiin asiaryhmiin, kuten organisoituun taloudelliseen rikollisuuteen, työlainsäädännön rikkomisiin ynnä muuhun. Sanotun seikan katsotaan asettavan uusia vaatimuksia syyttäjien ammattitaitoon nähden. Työryhmän on otettava kantaa muun muassa siihen, olisiko alisyyttäjien päätöksistä voitava valittaa ylemmille syyttäjäviranomaisille tai/ja onko ratkaisuvalta määrätyissä tapauksissa pidätettävä ylemmälle syyttäjäviranomaiselle.[2]

2. *NuorRikL 2—4 §:n uudistamista tarkoittavista ehdotuksista*

a. NuorRikL 2—4 §:n uudistamisesta on valmistunut useita ehdotuksia. Vuonna *1950* mietintönsä jättänyt *nuoria rikoksentekijöitä koskevan lainsäädännön kehittämistä käsitellyt komitea* esitti syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen käyttöalaa huomattavasti laajennettavaksi.[3]

Syyttämättä jättäminen olisi ollut sallittu rikoksesta, jonka syytetty oli tehnyt ennen 18. ikävuottaan ja josta ei ole säädetty muuta yleistä rangaistusta kuin sakkoa, vankeutta tai enintään kolme vuotta kuritushuonetta taikka josta rangaistus on säädetty RL 16 luvun 1 §:ssä, 26 luvun 1 tai 2 §:ssä, 28 luvun 1 tai 2 §:ssä tahi 29 luvun 1 §:ssä. Syyttämättä jättämisen edellytyksenä olisi ollut, että asianomainen sosiaalilautakunta oli päättänyt ryhtyä suojelutoimenpiteeseen nuoreen nähden ja toimenpiteen katsottiin riittävän tälle ojennukseksi. Tämä rajoittava edellytys ei kuitenkaan olisi koskenut ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta johtunutta vähäistä rikosta (vähäisestä rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus olisi ollut sakko tai kuuden kuukauden vankeus). Oikeusturvanäkökohtien huomioon ottamiseksi ehdotettiin, että syyttämättäjättämisvaltaa olisi käyttänyt asianomaisen virallisen syyttäjän esityksestä lääninsyyttäjä, Helsingissä kuitenkin ensimmäinen kaupunginviskaali. Niin ikään ehdotuksessa lähdettiin siitä, että syytetyn olisi täytynyt suostua syyttämättä jättämiseen. Vielä ehdotettiin syyttämättä jättämisen peruuttamisen sääntelyä: peruuttaminen olisi ollut luvallista vain, jos myöhemmin selviäisi nuoren tehneen rikoksen, josta päätöstä tehtäessä ei tiedetty.

Tuomitsematta jättämistä koskevan säännösehdotuksen mukaan rikoksentekohetkellä alle 18-vuotias olisi voitu jättää tuomitsematta, jos rikoksesta ei tuomioistuimen harkinnan mukaan olisi tuleva ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai kahden vuoden vapausrangaistus. Tuomitsematta jättämisenkin edellytyksenä olisi ollut, että sosiaalilautakunta oli ryhtynyt suojelutoimenpiteeseen (paitsi jos rikos oli vähäinen ja johtunut ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta).

---

[2] *OikM* 1972.

[3] *Kom.miet.* 1950:29, 4 ss. ja 14 s.

Komitean ehdotukset saivat osakseen runsaasti arvostelua, eivätkä ne johtaneet lainmuutoksiin. Etenkin *Honkasalo* kritisoi ehdotuksia voimakkaasti kahdessa artikkelissaan. Hänen pääasiallinen arvostelunsa kohdistui syyttämättä jättämisen sallittavuuden laajentamiseen. »Komitea on varsin vähän kiinnittänyt huomiota siihen, tulisivatko oikeusvarmuuden vaatimukset instituutin soveltamisessa tyydytetyksi.» Honkasalo katsoi, ettei virallisesta syyttäjästä valtion syyteintressin edustajana voisi tulla syyllisyyskysymyksen puolueetonta ratkaisijaa. Lakiehdotuksen mukaan ei olisi riittäviä takeita syytetyn syyllisyyden selvittämisestä ja syytetyltä puuttuisi muutoksenhakuoikeus. Asianomistajalle pidätetty syyteoikeus tekisi säännöstön merkityksen illusoriseksi. Sekä syyttämättä että tuomitsematta jättämistä koskevissa ehdotuksissa oli Honkasalon mielestä omiaan arveluttamaan se, että niiden mukaan varsin törkeätkin rikokset voisivat jäädä yksinomaan sosiaalilautakunnan toimenpiteiden varaan.[4]

b. NuorRikL 2—4 §:n sisällön tarkoituksenmukaisuus tuli uudelleen harkittavaksi, kun oikeusministeriö asetti vuonna *1965* toimikunnan selvittämään nuoria rikoksentekijöitä koskevan seuraamusjärjestelmän puutteita ja nuorisorikollisuuden kasvuun liittyviä tekijöitä. Tämä seuraavana vuonna mietintönsä jättänyt *nuorisorikollisuustoimikunta* suhtautui kielteisesti nuoria koskevan syyttämättä jättämisen huomattavaan laajentamiseen.[5] Sellainen laajentaminen merkitsisi syyllisyyskysymyksen siirtämistä tuomioistuimilta syyttäjille. Joitakin muutosehdotuksia toimikunta kuitenkin tässä suhteessa teki. Toimikunnan mielestä syyttämättä jättämisen olisi voitava koskea kaikkia nuoria rikoksentekijöitä (15—20-vuotiaita). Rikoksesta säädetyn rangaistuksen ylärajaksi toimikunta esitti kuuden kuukauden vankeutta. Edelleen toimikunta katsoi, että syyttäjän tulisi — olosuhteiden antaessa siihen aihetta — hankkia 15—17-vuotiaasta lastensuojeluviranomaisten lausunto syyttämättä jättämisen soveltuvuuden selville saamiseksi.

Tuomitsematta jättämistä koskeviin säännöksiin toimikunta ehdotti samantapaisia muutoksia. Säännökset koskisivat kaikkia nuoria rikoksentekijöitä ja 15—17-vuotiaan tuomitsematta jättämistä harkittaessa

---

[4] *Honkasalo* 1949, 395 ss., ja 1951, 415 ss. Ks. myös esim. *Anttila* 1952, 170 ss. ja 187 s., sekä *KKO:n laus.* 1952.

Nuoria rikoksentekijöitä koskevan lainsäädännön uudistamista koskevassa *HE*:ssä n:o 16/1953 vp, 6, perustellaan sitä, miksei siinä ehdoteta em. komitean esittämiä muutoksia syyttämättä- ja tuomitsemattajättämissäännöksiin. Ratkaisuvallan siirtämistä syyllisyyskysymyksessä enenevästi viralliselle syyttäjälle pidetään oikeusvarmuuden ja yksilön vapauden turvan kannalta arveluttavana. Tuomitsemattajättämisvallan laajentamisen todetaan vaativan erityisten nuorisotuomioistuinten perustamista, koska tavallisilla alioikeuksilla ei olisi sellaista psykologista asiantuntemusta, jota törkeähkön lajisista rikoksista tuomitsematta jättäminen edellyttäisi. Po. uudistuksilla olisi myös rangaistuksen yleisestävää tehoa heikentävä vaikutus.

olisi oltava käytettävissä sosiaalilautakunnan lausunto, mikäli syytetystä ei ollut tehty henkilötutkintaa. Toimikunnan esittämä uutuus oli, että tuomitsematta jättäminen jaettaisiin kahdeksi seuraamusmuodoksi. Niistä toinen olisi sisällöltään nykyisen lain mukainen, toinen taas sisältäisi tuomitsemattajättämisseuraamuksen ohella myös nuorisonvalvontaan määräämisen. Nuorisonvalvontaan määräämisen pituus olisi 1—3 vuotta. Valvontamääräysten rikkomisen seuraamuksina tulisivat kysymykseen sakko, valvonta-ajan pidentäminen ja uusi seuraamuslaji, nuorisoaresti. Nuorisonvalvontaan määräämisen omaksumista seuraamuslajiksi perusteltiin sillä, ettei lastensuojelulaissa tarkoitettuja toimenpiteitä olisi syytä ulottaa koskemaan 18—20-vuotiaita.

Vuonna 1967 asetettiin komitea valmistelemaan hallituksen esityksen muotoon laadittavaa ehdotusta nuorisorikollisuustoimikunnan mietinnössä tehtyjen ehdotusten pohjalta. Tämä *nuorisorikoskomitea* sai mietintönsä valmiiksi vuonna *1970*. Komitean ehdotukset ovat syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen suhteen olennaisesti samansisältöiset kuin edellä selostetut nuorisorikollisuustoimikunnan ehdotukset.[6] Eroavuuksia on seuraavissa kohdissa. Syyttämättä ja tuomitsematta koskevien säännösten lausuttaisiin tulevan sovellettaviksi sen lisäksi, mitä syyttämättä ja tuomitsematta jättämisestä muutoin on voimassa. Perustelujen mukaan on lausumia laadittaessa pidetty silmällä lähinnä RVA 15 §:n 2 momenttia ja RL 3 luvun 5 §:n 3 momenttia. Ennen syyttämättä jättämistä syyttäjän olisi pakko eikä harkintansa mukaan hankittava asianomaisen sosiaaliviranomaisen lausunto. Sosiaalilautakunnalle olisi ilmoitettava kaikenikäisten nuorten rikoksentekijöiden eikä vain 15—17-vuotiaiden syyttämättä ja tuomitsematta jättämisistä. Tuomioistuin voisi tuomitsematta jättäessään määrätä syytetyn suojelukasvatukseen (nuorisorikollisuustoimikunnan mukaan nuorisonvalvontaan).

Vuonna 1970 asetettu *kriminaalihuoltokomitea* on esittänyt vuonna *1972* ilmestyneessä mietinnössään joitakin tuomitsematta jättämistä koskevien säännösten (lähinnä NuorRikL 3—4 §:n) uudistamiseen liittyviä näkökohtia ja ehdotuksia. Komitean mielestä tuomitsematta jättämisen nykyistä huomattavasti laajennettu käyttö on lähitulevaisuuden tavoitteena epärealistinen.[7]

Oikeusministeriön asettama työryhmä on laatinut vuonna *1973 luonnoksen nuoria rikoksentekijöitä koskevan lainsäädännön osittaista uudistamista tarkoittavaksi hallituksen esitykseksi.*[8] Tämän esitysluonnoksen mukaan muutettaisiin nykyisessä NuorRikL 4 §:ssä säänneltyjä aineellisia edellytyksiä siten, ettei rikoksentekijän uusimisriskiä koskevan ennusteen tarvitsi olla suotuisan. Samoja edellytyksiä ehdotetaan muutet-

---

5 *Kom.miet.* 1966: A 2, 41 ss.

6 *Kom.miet.* 1970: A 9, 19 s. ja 37 s.

7 *Kom.miet.* 1972: A 1, 130 ja 154 ss. Komitean esittämistä näkökohdista ja ehdotuksista ks. ed. 7 §:n alav:issä 18 ja 92 selostettua.

taviksi myös siten, että syyttämättä tai tuomitsematta jättämiseen johtava rikos olisi voinut aiheutua ymmärtämättömyyden tai ajattelemattomuuden lisäksi harkitsemattomuudesta.

Syyttämättä jättäminen soveltuisi jo nuorisorikollisuustoimikunnan esittämän mukaisesti kaikenikäisten nuorten rikoksentekijöiden tekemiin rikoksiin, joista säädetty enimmäisrangaistus on sakko tai enintään kuuden kuukauden vankeus. Jos tekijä on 15—17-vuotias, olisi syyttämättä jättämisestä nykyisen lain tavoin ilmoitettava sosiaalilautakunnalle.

Tuomitsemattajättämissäännökset muuttuisivat olennaisella tavalla. Enää ei puhuttaisi tuomitsematta jättämisestä vaan RL 2 luvussa lueteltavasta uudesta rangaistuslajista, rangaistusvaroituksesta. Nuori rikoksentekijä olisi tuomittava saamaan rangaistusvaroitus rikoksesta, josta hänet tuomioistuimen harkinnan mukaan tuomittaisiin sakkoon tai vankeuteen enintään vuodeksi ja jonka on katsottava johtuneen ymmärtämättömyydestä, ajattelemattomuudesta tai harkisemattomuudesta. Edellytyksenä olisi vielä, ettei yleinen etu vaadi muun rangaistuslajin käyttämistä. Rangaistusvaroituksesta olisi tehtävä ilmoitus rikosrekisteriin. Sitä vastoin rangaistusvaroituksesta ei olisi ilmoitettava sosiaalilautakunnalle. Sosiaalilautakunnan todetaan saavan henkilötutkinnassa tiedon rikoksen tekemisestä.

Työryhmän esitysluonnoksen johdosta antamassaan *lausunnossa laintarkastuskunta* vastustaa syyttämättä ja tuomitsematta koskevien säännösten ulottamista koskemaan kaikkia nuoria rikoksentekijöitä. Laintarkastuskunnan mielestä ei olisi korotettava nykyisessä NuorRikL 3 §:ssä säännellyn rangaistuksen enimmäismäärää puolen vuoden vankeudesta vuoden vankeuteen. Rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää rakennettaessa ei tulisi käyttää hyväksi rikosrekisterimerkinnän rangaistukseen rinnastuvaa tosiasiallista vaikutusta. Rangaistusvaroituksen sisältävään tuomioon olisi sisällytettävä maininta siitä, mitä sellainen varoitus tuomitulle merkitsee. Harkitsemattomuus-termin lisääminen lakiin on lausunnon mukaan tarpeetonta eikä uusimisriskin suotuisuutta koskevan edellytyksen poistaminen laista merkitsisi muutosta eikä parannusta lakiin. Rangaistusvaroitukseen tuomitsemisen olisi oltava harkinnanvaraista.[9]

---

[8] *Esitysluonnos* 1973, 4 s., 6 s. ja 9 s. (2—3 §).

[9] *Ltk:n laus.* n:o 3/1973, 9 ss. Eräästä lausuntoon sisältyvästä perustelusta olen tehnyt selkoa ed. 11 §:n alav:ssä 55.

II. Omia uudistusehdotuksia koskevia alustavia huomautuksia

1. Yleistä toimenpiteistäluopumisvallan jakamisesta poliisi- ja syyttäjäviranomaisen sekä tuomioistuimen kesken

a. Harkittaessa, minkälaista toimenpiteistäluopumisvaltaa on syytä uskoa poliisi- ja syyttäjäviranomaiselle [10] sekä tuomioistuimelle, on hyödyllistä nojautua säännöksille asetettaviin tavoitteisiin. On tarkoituksenmukaista, että eri tavoitteiden saavuttamista edistävien toimenpiteistäluopumissäännösten soveltaminen jakautuu ainakin jonkin verran eri tavoin mainittujen eri viranomaisten kesken. Havainnollistan asiaa seuraavassa asetelmassa ε.

Toimenpiteistäluopumissäännöksen tavoite	Viranomainen
I. Rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen kohdentaminen	1) Poliisiviranomainen 2) Syyttäjäviranomainen
II. Tavallista suuremman painon paneminen erityisestävyydelle ja rikoksentekijän kärsimysten vähentämiselle	1) Syyttäjäviranomainen Tuomioistuin
III. Tavallista suuremman painon paneminen erinäisille seuraamuksen kohtuullisuutta tai tarkoituksenmukaisuutta koskeville näkökohdille (poikkeukselliset rikostapaukset)	1) Tuomioistuin 2) Syyttäjäviranomainen

10 Puhun jälj. yleensä poliisi- ja syyttäjäviranomaisesta enkä poliisimiehestä/virallisesta syyttäjästä sen tähdentämiseksi, että tulevan oikeuden mukaan saattaa ilmoittamatta-/syyttämättäjättämisvaltaa käyttää yksihenkilöisen viranomaisen sijasta useista virkamiehistä kokoonpantu viranomainen.

Ks. *OikM* 1972, 10, jossa lausutun mukaan työryhmän on harkittava syyttäjien ratkaisutoiminnan saattamista kansanvaltaisen valvonnan alaiseksi siten, että luottamusmiehet osallistuisivat ainakin tärkeimpien syyttäjäviranomaisille kuuluvien kysymysten ratkaisemiseen. Ks. myös *Bratholm* 1970 b, 258 s., jossa oikeusturvasyistä puolletaan norjalaisen valtakunnansyyttäjäviranomaisen (riksadvokatembetet) organisoimista kollegiaaliselle ratkaisunteolle pohjautuvaksi.

b. Jäljempänä seuraavien jaksojen III—V tärkeimpänä sisältönä on pohtia ilmoittamatta-, syyttämättä ja tuomitsemattajättämisvallan laajuuteen liittyviä kysymyksiä.[11] Tällöin omaksumani pääperiaate on, että *toimenpiteistäluopumisvallan on oltava sitä suppeampialaisen, mitä varhaisemmassa rikosasian käsittelyvaiheessa toimenpiteistä luovutaan.*[12] Vaikka näet varsinkin I-tavoitteen kannalta on edullisinta, että poliisija joka tapauksessa viimeistään syyttäjäviranomainen luopuu toimenpiteistä, ovat mahdollisen asianomistajan sekä erinäiset yhteiskunnan ja rikoksentekijän (rikoksesta epäillyn) etunäkökohdat sellaista järjestelyä vastaan.

Asianomistajan rangaistus- ja korvausvaatimuksen toteuttamisen kannalta on haitallista, jos poliisiviranomainen on ilmoittamatta (samoin — kuitenkin vähemmässä määrin — jos syyttäjäviranomainen on syyttämättä). Yhteiskunnan kannalta merkitykselliset vastanäkökohdat koskevat yleisestävyyttä sekä yhdenvertaisuuden, ennustettavuuden ja muita oikeusturvaperiaatteita. Oikeusturvan takaaminen on myös rikoksesta epäillyn näkökulmasta tärkeää. Mainituista näkökohdista tulee tarkemmin puhetta jäljempänä seuraavissa jaksoissa.[13]

Se, että poliisiviranomaisella on suppein (lievimmän lajisia rikoksia koskeva) ja tuomioistuimella laajin (törkeimmän lajisia rikoksia koskeva) toimenpiteistäluopumisvalta, ei välttämättä eikä todennäköisestikään merkitse samanlaista suhdetta toimenpiteistä luopumisten *lukumäärissä*.[14] Jotta I-tavoitteen saavuttamista mainittavasti edistettäisiin, on itse asiassa edellytettävä, ettei toimenpiteistä luopuminen rajoitu joihinkin yksittäisiin tapauksiin.

---

11 Päätejaksossa VI on tarkoituksena selvittää kolmea toimenpiteistäluopumissäännösten uudistamiseen liittyvää yhteistä kysymystä.

12 Perusteluista ks. tarkemmin jaksoja III—V.

Samansuuntaisesti esim. *R. Ellilä* 1968 a, 62 s., ja 1968 b, 264 s., sekä *T. Ellilä* 1968, 568, ja 1970, 506 alav. 15.

13 Po. näkökohtien johdosta viitattakoon myös yleisesti edeltäneeseen 7 §:ään (passim). Ks. erit. yleisestävyydestä ja oikeusturvanäkökohdista jaksoissa 7 §.II.2—3 ja IV.2—3 lausuttua (verr. 11 §:ään), koska sitä ei sellaisenaan jälj. toisteta.

14 Ed. jaksoissa 5 §.I.2—4 esitetyn valossa TLL 9 a. 2 §:n mukainen ilmoittamatta jättäminen on toimenpiteistä luopumisen tavallisin muoto. Muiden syyttämättäjättämissäännösten kuin NuorRikL 2 ja 4 §:n soveltaminen on ollut yleisempää kuin muiden tuomitsemattajättämissäännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n soveltaminen.

Uudistusnäkymiä pohtiessani pidän silmällä lähinnä yleisiä toimenpiteistäluopumissäännöksiä.[15]

2. *Valtiosääntöoikeudellinen ongelma*

En käsittele ehdotustani mahdollista *ristiriitaisuutta valtiosääntömme kanssa.* Edellä esittämäni mukaisesti ei ole riidatonta, ovatko nykyiset ilmoittamatta- ja syyttämättäjättämissäännökset hallitusmuotomme kirjaimen ja hengen mukaisia.[16] Säännösten soveltamisalaa laajennettaessa käy entistä ajankohtaisemmaksi selvittää, onko ristiriitaa olemassa ja — myönteisessä tapauksessa — mitkä ovat ristiriidan poistamiskeinot (hallitusmuodon muuttaminen vai säännösten alan laajentamisesta luopuminen).

III. Ilmoittamatta jättämistä koskevien säännösten uudistamisesta

1. *Ilmoittamattajättämisvallan laajuudesta säännösten tarkoituksen valossa*

Edellä (12 §.II.1.a) esitetyssä asetelmassa ε havainnollistetun I-tavoitteen saavuttamiseksi on pitkälle riittävää, että *toimenpiteistä luopumisen sallittavuus rajoitetaan lajiltaan tietyllä tavalla (abstraktisesti) lieviin rikoksiin* samanlaisen lainkirjoitustavan mukaisesti, kuin mitä on noudatettu esimerkiksi NuorRikL 2 §:ää säädettäessä. Ilmoittamattajättämissäännöksiä uudistettaessa olisi mielestäni meneteltävä tällä tavoin. Oikeusvertailuna on merkille pantavaa, että Ruotsin vastaava säännöstö uudistettiin sanotun suuntaisesti vuonna 1969. Aiemmin ilmoittamatta jättämisen edellytyksenä oli, että rikos oli vähäpätöinen ja selvästi anteeksi annettava. Nykyisin ilmoittamatta jättäminen soveltuu pääsääntöisesti silloin, kun rikoksesta ei ole säädetty muuta rangaistusta kuin sakkoa ja rikos on olosuhteet huomioon ottaen vähäpätöinen.[17]

---

15 Ks. kuitenkin jaksoa 12 §.VI.3, jossa käsitellään yleisten ja erityisten toimenpiteistäluopumissäännösten suhdetta.

16 Ks. ed. jaksoissa 3 §.II.1.c—d erit. alav:iden 102—103 kohdalla sanottua.

17 Tämän ruotsalaisen lainuudistuksen perusteluista ks. erit. *SOU* 1967:59, 210 ss.

Siihen, minkä olisi oltava säädettävän rangaistuksen enimmäismäärä, vaikuttavat tietenkin ratkaisevasti rangaistusasteikkojen muotoilussa noudatettavat yleiset periaatteet. Esimerkiksi ajateltaessa Ruotsin mallia seuraten, että ilmoittamatta jättämisen olisi oltava luvallinen vain sakkouhan käsittävien rangaistussäännösten soveltamistapauksissa, on tutkittava lainuudistuksen seurauksia. Kun nykyiseen lainsäädäntöömme sisältyy melko vähän tällaisia rangaistussäännöksiä, uudistuksen merkitys voisi helposti jäädä tavoiteltua pienemmäksi.

Rikosoikeuden kokonaisuudistuksen yhteydessä on mahdollista noudattaa johdonmukaisuutta rangaistusasteikkojen muodostamisessa — esimerkiksi siinä, mistä rikoksista säädetään rangaistukseksi vain sakkoa. Kokonaisuudistuksen yhteydessä harkittaviin kysymyksiin kuuluu, jaotellaanko rikokset tulevassa laissa ryhmiin (esim. rikoksiin ja rikkomuksiin) ja kytketäänkö tällaiseen mahdolliseen ryhmittelyyn muitakin vaikutuksia kuin toimenpiteistä luopumisen valtaan liittyviä.[18] Kontrolloitavien tekojen jaottelu saattaa tällöin olla sellainenkin, että lievimmän lajisia ei kutsuta rikoksiksi ja ettei niiden määräämismenettely ole rikosprosessuaalinen vaan hallinnollinen tai hallintoprosessuaalinen.[19]

Tässä tutkimuksessa tarkoitetun ilmoittamatta jättämisen käyttöala supistuu, jos hallinto-oikeudellisen virhemaksu- tai vastaavan nimisen menettelyn alaa laajennetaan. On kuitenkin syytä ottaa huomioon, että tämän kaltaista menettelyä koskeviin lakeihin on sisällytetty ilmoittamattajättämissäännösten sukulaissäännöksiä (esim. PML 5.2 §). Vastaavasti on luonnollista, että jos tulevassa laissa jossakin muodossa luvallistetaan poliisi- tai muun valvontaviranomaisen määrättävä sakko, sille uskotaan valtaa olla määräämättä sakko saman lajisten rikosten tapauksissa kuin mitä sakon määräämisvaltakin koskee.

2. *Asianomistajan edun huomioon ottamisesta ja rikoksesta epäillyn oikeusturvan takaaminen*

a. Onko tulevaan lakiin perusteltua sisällyttää säännös, jonka mukaan mahdollinen *asianomistaja* voi vaatimuksia esittämällä estää

---

18 Mainittakoon, että työrikostoimikunta ehdottaa rangaistussäännösten porrastamista kolmeen ryhmään: rikkomuksiin, rikoksiin ja törkeisiin rikoksiin (*Kom.miet.* 1973: 70, esim. 251). Ehdotusta on kritisoinut *R. Ellilä* (1974, 101 s.).

Vrt. rikkomus-sanan käyttöön nykyisessä lainsäädännössä ed. 8 §.II.2.c—e alaviiden 33, 42—46 ja 57—58 kohdalta.

19 Ks. ed. 11 §.II.2.

ilmoittamatta jättämisen. Vaikka säännöksen taustana oleva perusajatus edelleen hyväksytään, olisi säännöstä mielestäni muutettava: vain *syyte*vaatimuksen esittämällä asianomistaja voisi aikaansaada, että *esitutkinta toimitetaan* epäillyn rikoksen johdosta. Esitutkinnan toimittamisen jälkeen tapahtuva syyteilmoituksen tekemättä jättäminen rinnastuu asianomistajan syytevaatimuksen toteuttamisen kannalta syyttämättä jättämiseen.[20]

Se, onko asianomistajalla oltava oikeus syytevaatimuksen esittämällä saada esitutkinta toimitetuksi, riippuu nähdäkseni siitä, *miten yksityishenkilön syyteoikeus järjestetään.*[21] Siinä laajuudessa kuin yksityishenkilön syyteoikeus säilytetään tulevassakin laissa, lienee hänellä oltava myös kerrotunlainen oikeus vaatia esitutkinnan toimittamista. Se, että ilmoittamatta jättämisen soveltuvuus rajoitetaan paljolti sen lajisiin rikoksiin, joilla ei yleensä loukata yksityistä oikeutta (kuten nykyisessä TLL 9 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin), vähentää asianomistajan edun huomioon ottamiseen liittyviä pulmia.

b. Mahdollisesti *ilmoittamatta jätettävän* rikoksesta epäillyn *oikeusturvaa* koskeva keskeinen kysymys on, *mitä takeita* hänellä on *sitä vastaan, että hänet jätettäisiin syyttömänä ilmoittamatta.* Luettelen seuraavassa tällaisia, osaksi toisilleen vaihtoehtoisia takeita (viimeksi mainittava tae koskee muunlaista oikeusturvaa). Olen luetteloa laatiessani lähtenyt siitä, että säädettävässä laissa esitutkinta kuuluu yksinomaan poliisiviranomaisten tehtäviin.[22]

— Ilmoittamatta jättämisestä päättää vain esimiesasemassa oleva poliisimies — tulevan lain mukaan mahdollisesti esitutkintaa johtava poliisimies (tai ehkä useammat poliisimiehet yhteisesti).

— Ilmoittamatta jättämisen edellytykseksi säädetään nimenomaisesti täyden näytön vaatimus.

— Ilmoittamatta jätettävän on tunnustettava syyllisyytensä tai suostuttava ilmoittamatta jättämiseen.

---

20 Olen ed. jaksossa 7 §.V.2.a jo de lege lata puoltanut kantaa, että asianomistajan vaatimuksiin on kuuluttava syytevaatimus.

Ehdottamani kaltainen säännös sisältyy *OikM:n lso:n julk:*uun 3/1973 *(Mandelin—Nyberg),* 7, 14 s. ja 128 (ks. ed. 7 §:n alav:n 279 kohdalta).

21 Pohdin tätä kysymystä jälj. jaksossa 12 §.IV.1.c.

22 Seuraavassa esitettävän keinoluettelon johdosta vrt. esim. *Heyden* 1961, 27 ss. ja 106 ss.

— Ilmoittamatta jätetylle säädetään oikeus saattaa asia normaalissa järjestyksessä virallisen syyttäjän ja ehkä myös tuomioistuimen käsiteltäväksi (vrt. RangMäärL 10 §:ään).

— Ilmoittamatta jätetylle säädetään oikeus hakea muutosta (valittaa) ilmoittamatta jättämistä koskevan päätöksen johdosta. Esimerkiksi hänelle säädetään oikeus esittää vastalause poliisipiirin päällikölle tämän alaisen tekemän päätöksen johdosta, samaan tapaan kuin pysäköintivirhemaksukehotuksen saaneella on oikeus esittää vastalause pysäköinninvalvojalla (ks. PML 13 §). Poliisipiirin päällikön päätöksestä olisi oikeus valittaa lääninhallitukseen (ks. PML 14 §).

— Säädetään, ettei ilmoittamatta jättänyt tai muu poliisimies (taikka häntä hierarkkisesti ylemmänasteinen viranomainen: hänen esimiehensä tai syyttäjäviranomainen) saa ottaa asiaa uudelleen tutkittavaksi ja tällöin päättää jatkotoimenpiteisiin ryhtymisestä. Mikäli asian uudelleen esille ottamisen luvallisuutta pidettäisiin joissakin tapauksissa perusteltuna, olisi kysymykseen tulevat tilanteet säänneltävä laissa.

Lueteltujen takeiden toteuttamiseen ratkaisevasti vaikuttavia seikkoja on, miten törkeän lajisista rikoksista ilmoittamatta jättäminen luvallistetaan ja varsinkin minkälaisia haitallisia seurauksia ilmoittamatta jättämisestä voi sen kohteelle aiheutua.[23] On otaksuttavaa, että mikäli ilmoittamatta jättämisen edellytyksiä lievennetään, lieventämiseen kytketään ilmoittamatta jättämisten jonkinlainen rekisteröiminen yleisestävyyden tehostamiseksi (useakertaisen ilmoittamatta jättämisen estämiseksi).[24] Tällaiset lainmuutokset lisäisivät painetta kehittää oikeusturvakeinoja.

Kiinnitän seuraavassa huomiota pariin mainittujen takeiden toteuttamisen tarkoituksenmukaisuutta harkittaessa merkitykselliseen seikkaan. Ensinnäkin ilmoittamattajättämisvallan rajoittaminen koskemaan vain esimiesasemassa olevia poliisimiehiä supistaisi olennaisesti säännösten soveltamisalaa. Tarkasteltavaan asetelman ε I-tavoitteeseen pyrittäessä sellainen rajoittaminen olisi varsin haitallista. Ilmoittamatta jättämisen yleis- ja erityisestävän vaikutuksen kannalta lienee edullista, että

---

[23] Nykyisestä tilanteesta ks. ed. 7 §.VI.1 alav:n 290 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua (verr. 7 §.II.2.a ja 3.b).

[24] Nykyisestä tilanteesta ks. ed. 7 §.VI.2 alav:n 297 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua (verr. 7 §.II.2.a—b).

Ks. myös 7 §:n alav:ssä 297 Ruotsin oikeutta koskevasta *Nelsonin* lausumasta selostettua.

poliisimies antaa esimerkiksi nykyisessä TLL 9 a §:n 2 momentissa tarkoitetun huomautuksen rikokseen syylliseksi katsotun läsnä ollessa ja mahdollisimman pian teon jälkeen.[25] Suullisen käsittelyn järjestäminen aiheuttaa hankaluutta, mikäli ilmoittamatta jättämisestä päättää esimiesasemassa oleva poliisimies, ja tällainen ratkaisutapa on omiaan hidastamaan asian käsittelyä. Pohdinnan arvoinen järjestely kyllä on, että tietynlaisissa tapauksissa ilmoittamatta jättämisestä päättäisi vain esimiesasemassa oleva poliisimies.[26]

Kaksi viimeksi lueteltua taetta liittyvät läheisesti yhteen. Edellä esittämäni mukaisesti muutoksenhakuoikeuden sääntelyllä on yhteyttä siihen, miten oikeusvoimaisuuskysymys järjestetään.[27] Mahdollisesta muutoksenhakutiestä totean, että valitusviranomaisten olisi oltava ratkaisun tehneeseen viranomaiseen nähden ylemmänasteisia rikosasioita käsitteleviä viranomaisia. Tällainen valituselin olisi poliisimiehen tekemän ratkaisun osalta hänen esimiehensä, viime kädessä poliisipiirin päällikkö. Seuraavana valitusasteena olisi käsittääkseni oltava syyttäjäviranomaisen. Sikäli kuin sanotunlainen muutoksenhakutie katsotaan tarkoitukseensa sopivimmaksi, ei valitusoikeuden luvallistaminen eroa paljon sellaisesta järjestelystä, jossa ilmoittamatta jätetty oikeutetaan vaatimaan rikosasian normaalia jatkokäsittelyä, syytteeseen ilmoittamista.

Ilmoittamatta jätetyn oikeusturvan kannalta on tärkeää, ettei ilmoittamatta jättäminen ole ainakaan rajoituksettomasti peruutettavissa. Peruuttaminen saisi olla luvallinen vain ennen ratkaisun tekemistä sattuneiden seikkojen vuoksi ja siihen oikeuttavien syiden olisi oltava painavia.[28]

IV. Syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamisesta

1. *Syyttämättäjättämisvallan laajentamiseen liittyviä peruskysymyksiä*

a. Se, *kuinka laaja-alaiset syyttämättäjättämissäännökset* ovat tulevassa lainsäädännössä tarkoituksenmukaisia, on mielestäni *kiinteässä*

25 Ks. ed. 7 §.II.2.a.

26 Näin Ruotsin v:lta 1972 olevan ilmoittamattajättämissäännöksen mukaan. Ks. ed. 6 §:n alav:n 5 kohdalta.

27 Ks. ed. 7 §.VI.3.a.

28 Vrt. ed. jaksoissa 7 §.VI.3.c—d esitettyihin samansuuntaisiin tulkintasuosituksiin.

yhteydessä syyttäjälaitoksen organisaatiouudistukseen. Näiden seikkojen on katsottu kytkeytyvän toisiinsa myös edellä (12 §.I.1.b) selvitellyssä, oikeusministeriön vuonna 1972 asettaman työryhmän toimeksiannossa. Toimeksianto viittaa siihen, että syyttäjistön organisaation kehittämisen myötä on tarkoitus lisätä myös heidän toimivaltaansa.

Muun muassa virallisten syyttäjien ammattipätevyyden lisäämiseen ja syyttäjä- ja esitutkintatehtävien erottamiseen tähtäävät organisatoriset uudistukset ovat omiaan vähentämään syyteharkinnan laajentamiseen kohdistettavia epäilyjä. Onhan kyseistä laajentamista vastuttettaessa usein vedottu juuri syyttäjäorganisaation heikkouksiin.[29] Organisatorisista uudistuksista lausuttu pätee yleensäkin sellaisiin lainmuutoksiin, joiden johdosta syyttämättä jättäminen vastaa aiempaa paremmin oikeusturvan vaatimuksia.

Syyttämättä jätettävän rikoksesta syytetyn *oikeusturvan* kannalta merkityksellisiä *takeita* voivat olla seuraavat (lueteltavat takeet ovat osaksi toisilleen vaihtoehtoisia):[30]

— Syyttämättä jättämisestä päättävät asian laadun mukaan eriasteiset syyttäjäviranomaiset.

— Syyttämättä jättämisen edellytykseksi säädetään nimenomaisesti täyden näytön vaatimus.

— Syyttämättä jätettävän on tunnustettava syyllisyytensä tai suostuttava syyttämättä jättämiseen.

— Syyttämättä jätetylle säädetään oikeus saattaa asia normaalissa järjestyksessä tuomioistuimen käsiteltäväksi (vrt. RangMäärL 10 §:ään).

— Syyttämättä jätetylle säädetään oikeus hakea muutosta (valittaa) syyttämättäjättämisratkaisun johdosta.

— Säädetään, ettei syyttämättä jättänyt eikä muukaan (ylemmänasteinen) syyttäjäviranomainen saa ottaa asiaa uudelleen tutkittavaksi ja tällöin päättää syyttämiseen ryhtymisestä. Mikäli asian uudelleen esille ottamisen luvallisuutta pidettäisiin joissakin tapauksissa perusteltuna, olisi kysymykseen tulevat tilanteet säänneltävä laissa.

Olen edeltäneessä III-jaksossa käsitellyt vastaavia, ilmoittamatta jätettävän oikeusturvaa koskevia seikkoja. Tällöin esittämäni yleisluonteiset huomautukset pätevät soveltuvin osin myös syyttämättä jät-

---

29 Ks. esim. ed. 4 §:n alav:n 51 kohdalla selostettua *Ignatiuksen* käsitystä.

30 Seuraavassa esitettävän keinoluettelon johdosta vrt. esim. ed. alav:issä 4 ja 22 mainittuihin lähteisiin.

tämiseen: mitä törkeämmän lajisista rikoksista syyttämättä jättäminen luvallistetaan ja mitä haitallisempia seurauksia syyttämättä jättämisestä voi sen kohteelle aiheutua, sitä tärkeämpää on oikeusturvan kehittäminen. On ilmeistä, että näiden kriteereiden valossa on tulevassa laissa tärkeämpää parantaa syyttämättä kuin ilmoittamatta jätettävän oikeusturvaa.

Sen perusteella, minkälaisia oikeusturvaperiaatteita on omaksuttu muiden Pohjoismaiden lainsäädännössä, voidaan otaksua syyttämättäjättämissäännöksiä tarkistettaessa harkittavan varsinkin ensiksi ja kahden viimeksi luetellun takeen toteuttamisen tarkoituksenmukaisuutta.[31] Syyttämättäjättämisratkaisusta tehtävää valitusta käsitteleviksi muutoksenhakuviranomaisiksi soveltunevat parhaiten ratkaisun tehneeseen nähden ylemmänasteiset syyttäjäviranomaiset.[32]

b. Tekevätkö a-jaksossa mainitunlaiset oikeusturvan parantamiset perustelluksi peräti luopua nykyisestä pääsääntöisestä syytepakkoperiaatteesta syytehankintaperiaatteen hyväksi? Luonnollista vertailupohjaa kysymysryhmää selvitettäessä tarjoavat Ruotsin syyttäjäviranomaisten toimivaltaan ja organisaatioon tehdyt muutokset. Ruotsissa kehitys on ollut vielä selvemmin kuin Suomessa sen suuntainen, että poikkeuksia syytepakkoperiaatteeseen on lisätty. Syyttäjistöä on uudelleen organisoitu muun muassa siten, että ylimpänä syyttäjäviranomaisena toimii valtakunnansyyttäjä aiemman oikeuskanslerin sijasta ja että syyttäjien

---

31 Muita Pohjoismaita (Ruotsia, Norjaa ja Tanskaa) koskevista oikeusvertailevista tiedoista ks. ed. 6 §.II.1.a—c ja lisäksi 7 §:n alav:iden 310—311 kohdalta. Näitä maita koskeva oikeusvertailu osoittaa mm., että syyttämättä jättämisestä päättävät niissä asian laadun mukaan eriasteiset syyttäjäviranomaiset.

Maamme virallisjulkaisuissa esiin tuoduista käsityksistä ks. erit. ed. jaksoissa 12 §.I.1.b ja 2.a *OikM* 1972:sta ja *Kom.miet.* 1950: 29:stä selostettua (jälkimmäisen lähteen kritiikistä ks. ed. alav:ssä 4 lueteltua kirjallisuutta).

32 Ks. ed. 7 §:n alav:n 316 kohdalla sanottua. Valitusoikeutta koskevista de lege ferenda -suosituksista ks. myös esim. *Honkasalo* 1951, 419, ja *Anttila* 1952, 174.

Mainittakoon, että norjalaisessa uudistusehdotuksessa *Innstilling* 1969, 174 s., torjutaan ajatus muilla hallinnon alueilla vallitsevan yleisen valitusoikeuden ulottamisesta laissa koskemaan myös syyttäjän ratkaisuja. Ehdotuksen perusteluissa viitataan siihen, että syyttömäksi itsensä katsovalla syyttämättä jätetyllä säilyisi oikeus eräin edellytyksin vaatia asian käsittelyä tuomioistuimessa ja ylemmänasteisella syyttäjäviranomaisella olisi edelleenkin oikeus ottaa uudelleen tutkittavaksi alemmanasteisen syyttäjäviranomaisen ratkaisema asia. Po. kysymyksessä toisin *Bratholm* 1970 b, 257 s.

toimivallasta on erotettu pois muut kuin syyttäjäntehtävät. Syyttäjien toimintaedellytyksiä on parannettu myös esimerkiksi jakamalla heidän toimialueensa entistä tarkoituksenmukaisemmalla tavalla.[33]

Syyttämättäjättämissäännösten ruotsalaisia tulevaisuuden näkymiä kuvastavat sikäläiset vuonna 1970 astetun komitean toimeksiantoon sisältyvät lausumat.[34] Niiden mukaan komitean selvitystyö voisi johtaa absoluuttista syyttämisvelvollisuutta koskevasta periaatteesta luopumiseen kokonaan tai osittain ja sen korvaamiseen relatiivisen syyttämisvelvollisuuden periaatteella. Toimeksiannossa mainitaan syyttämättä jättämisen alan laajentamista puoltavina seikkoina etenkin kriminaalipoliittisia ja prosessitaloudellisia. Toimeksiannon mukaan on selvitettävä muun muassa itse tuomioistuinmenettelyn merkitys kriminaalipoliittiselta kannalta. Edelleen olisi harkittava, onko tarkoituksenmukaista jättää entistä enemmän syyttämättä tietynlaisia lainrikkojia, kuten nuoria, huumausaineen väärinkäyttäjiä ja psyykkisesti sairaita. Prosessitaloudellisena näkökohtana toimeksiannossa korostetaan voimakkaasti rikosten kontrolloimiseen käytettävien voimavarojen ohjaamisen tärkeyttä.

Asetetun kysymyksen johdosta todettakoon ensinnäkin terminologisena huomautuksena, että toisaalta syyteharkinta- ja toisaalta muunnellun syytepakkoperiaatteen lainsäädännössään omaksuneiden maiden välillä ei käytännössä välttämättä ole merkittävää eroa. Säädännäisistä poikkeuksista pääperiaatteeseen ja säännösten soveltamisesta voi seurata, että ero on pieni.[35] Kyseinen kahtiajako on tosiasiallista tilannetta yksinkertaistava. Todellisuutta vastaavan mielikuvan muodostamiseksi on eriteltävä niitä tapausryhmiä, joihin syyttämättä jättämisen edellytetään soveltuvan.

Syyttämättä jättämisen alan laajentamista harkittaessa on epäilyksetön lähtökohta, että *perusteellista tutkimista vaativat rikosasiat jatkuvasti saatetaan tuomioistuinkäsittelyyn.* Tuomioistuinten ja syyttäjäviranomaisten välisen tarkoituksenmukaisen työnjaon mukaista on, että

---

[33] Ks. esim. *Söderlund* 1970, 153 ss. Ruotsin syyttäjälaitoksen piirteistä on meillä tehnyt selkoa *Huhtinen* (1973, 140 s.).

[34] *Ju* 1970:26, liite 1. Toimeksiantoa ovat selostaneet *Nelson* (1972, 1) ja *L. Heuman* (1973, 74 s.).

[35] Ks. esim. *Tirkkonen* 1969, 291: »... on todettava, ettei legaliteetti- ja oppportuniteettiperiaatteen välillä käytännössä tarvitse olla mitään ylipääsemätöntä kuilua.»

tuomioistuimessa tapahtuvassa käsittelyssä noudatetaan pitemmälle meneviä oikeusturvan takeita kuin syyttäjäviranomaisen toimittamassa käsittelyssä.[36] Erimielisyyttä voi luonnollisesti syntyä siitä, mitkä menettelytavoissa olevat erot on syytä vastaisuudessakin säilyttää. Todettakoon syyttämättä jättämistä koskevalle päätöksenteolle tunnusomaisena ja sen soveltuvuuteen ratkaisevasti vaikuttavana seikkana pidetyn julkisuuden puuttumista.[37] Se, että on kysymys syyttäjäviranomaisen toimittamasta asian käsittelystä, estää tuomioistuinmenettelylle ominaisen vastakkainasettelun; rikoksen epäillyn on tällöin oltava tutkinnan kohteena.

Sanotun lähtökohdan omaksumisesta seuraa, että tuomioistuimen toimenpiteistäluopumisvallan on syytä olla laajemman (törkeämmän lajisia rikoksia koskevan) kuin syyttäjäviranomaisen luopumisvallan. Toisaalta syyttäjäviranomaisen luopumisvallan on vastaavilla perusteilla aiheellista olla laajemman kuin poliisiviranomaisen vallan.

c. Keskeinen pulma syyttämättäjättämissäännöksiä uudistettaessa on, mikä paino pannaan *asianomistajan etunäkökohdille.* Näitä näkökohtia otetaan huomioon säilyttämällä hänellä ensisijainen ja itsenäinen syyteoikeus. Syyteoikeuden tehokas käyttäminen syyttämättä jätettäessä edellyttää, että syyttämättä jättämisestä ilmoitetaan hänelle. Edelleen on ajateltavissa, että asianomistajalla olisi — samoin kuin edellä a-jaksossa havainnollistetun mukaan syyttämättä jätetyllä — oikeus hakea muutosta tuollaiseen päätökseen.

Asianomistajan syyteoikeuden säilyttämisen puolesta voidaan esittää painavia perusteita. Tällaisina asianomistajan syyteoikeutta virallisen syytteen alaisissa rikoksissa puoltavina seikkoina on *Palmgren* tuonut esiin seuraavat. Asianomistajan syyteoikeuden käyttäminen on yhteiskunnan kannalta hyödyllistä kansalaisten osallistumista rikosoikeudenhoitoon. Yksityinen syyteoikeus mahdollistaa osaltaan virallisten syyttäjien toimintaan kohdistettavaa kontrollia. Syyteoikeuden käyttämisellä asianomistaja voi saada moraalista hyvitystä häntä kohdanneelle oikeudenloukkaukselle.[38]

Toisaalta voidaan sanoa, että syyttäjäviranomaisen tekemän syyttämättäjättämispäätöksen jälkeen syytettä ajava asianomistaja usein mitä-

---

36 Voimassa olevan oikeuden mukaisesta asiaintilasta ks. ed. 7 §.II.3.b.

37 Ks. esim. *Waaben* 1948, 77, *M. Heuman* 1950, 586, ja *Andenaes* 1956, 422.

38 *Palmgren* 1939, 57. Laajasti po. kysymyksestä ks. *L. Heuman* 1973, 67 ss. ja 74 ss.

töntää syyttämättä jättämisellä saavutettavat edut. Näin on laita silloin, kun syyttämättä jättämisellä pyritään estämään nimenomaan (julkiseen) oikeuskäsittelyyn liittyvien haittojen syntyminen. Jotta syyttämättä jättämisellä olisi tällöin tarkoitettu vaikutus, olisi asianomistaja velvoitettava tyytymään syyttäjäviranomaisen ratkaisuun. Tällainen sääntely edellyttäisi välttämättä asianomistajan kuulemista ennen ratkaisuntekoa.[39]

2. *Syyttämättäjättämisvallan laajuudesta säännösten tarkoituksen valossa*

a. Silloin kun syyttämättä jättämisellä edellä (12 §.II.1.a) olevassa asetelmassa ε kuvatun I-tavoitteen mukaisesti pyritään *kohdentamaan rikosten kontrolloimiseen käytettäviä voimavaroja,* olisi syyttäjäviranomaisen luopumisvalta syytä muotoilla jonkin verran laajemmaksi kuin poliisiviranomaisen luopumisvalta. Tämä tarkoitusperä voidaan saavuttaa rajoittamalla niiden rikosten piiriä, joista saadaan jättää syyttämättä, edellyttämällä joko niistä säädetyn rangaistuksen tai niistä otaksuttavasti tuomittavan rangaistuksen olevan enintään tietyn määräinen.

Mikäli menetellään edellisen vaihtoehdon mukaisesti (ex analogia NuorRikL 2 §), olisi in abstracto määritettävän enimmäisrangaistuksen oltava korkeamman kuin ilmoittamatta jätettäessä vastaavalla tavalla määritettävän rangaistuksen. Vaikka meneteltäisiin jälkimmäiselläkin tavalla (ex analogia NuorRikL 3 §), kyettäisiin karkeasti rajaamaan kysymykseen tulevia rikosten lajejakin, jos in concreto määritettävää ran-

---

39 Oikeuskirjallisuudestamme ks. ed. 7 §:n alav:ssä 281 mainittuja lähteitä. Oikeusvertailevalta kannalta ansaitsee huomiota Norjan nuoria rikoksentekijöitä koskevan, v:lta 1965 olevan lain 4 §. Sen mukaan asianomistaja ei saa nostaa syytettä nuorta vastaan, jota koskeva kysymys on siirretty lastensuojelulautakunnassa käsiteltäväksi. Ks. myös *Innstilling* 1969, 117; vrt. sen johdosta *Bratholm* 1970 b, 254 s.

Ruotsin v. 1970 asetetun syyteoikeuskomitean toimeksiannossa lausutaan mm.: »Jos kriminaalipoliittisten ja prosessitaloudellisten näkökohtien merkitys rikosoikeudenkäynnissä lisääntyy, saa asianomistajan rangaistusvaateen toteuttamista koskeva intressi vastaavasti vähemmän huomiota osakseen.» (*Ju* 1970: 26, liite 1, 9 s.) *L. Heumanin* (1973, 76 ss.) mielestä Ruotsin oikeudessa olisi syyttämättä jätettäessä säilytettävä asianomistajan toissijainen syyteoikeus, paitsi jos syyttämättä jättäminen perustuu kriminaalipoliittisiin näkökohtiin. — Toisaalta huomattakoon RikosvahinkoL:n säätämisenä ilmenevä kehitys: asianomistajalle turvataan tietyissä asioissa korvauksen saanti. Ks. *Lahti* 1972, 278 s.

gaistusta ei säädetä kovin korkeaksi.[40] Jälkimmäisen vaihtoehdon mukaisesti on muotoiltu Ruotsin yleinen syyttämättäjättämissäännös. Syyttämättä jättäminen on sallittu rikoksesta, jos siitä ei otaksuttavasti tuomittaisi muuhun seuraamukseen kuin sakkoon eikä yleinen etu ole syyttämättä jättämistä vastaan.[41]

Puheena olevan tavoitteen saavuttamista edistävien syyttämättäjättämissäännösten uudistamisella on sillä tavoin erityisen kiintoisa yhteys syyttäjäviranomaisen toimivallan mahdolliseen laajentamiseen rangaistusmääräysmenettelyssä, että rangaistusmääräyksen antavalla tuomarilla ei ole, mutta rangaistusvaatimuksen esittävällä virallisella syyttäjällä on toimenpiteistäluopumisvaltaa. Tällaisen järjestelyn taustana lienee ajatus, ettei rangaistusmääräystuomarilla — virallisesta syyttäjästä poiketen — ole menettelyn summittaisuuden vuoksi mahdollisuuksia muodostaa käsitystä eikä hänen ole edellytettävä hankkivan lisäselvitystäkään toimenpiteistä luopumisen ehkä perustavista olosuhteista.[42]

Kerrotunlaista järjestelyä vastaan puhuvana seikkana voidaan esittää, että voimassa olevassa oikeudessamme omaksutusta pääsäännöstä poiketen tuomitsevalla viranomaisella ei ole rangaistusmääräysasioissa vähintään yhtä laajaa toimenpiteistäluopumisvaltaa kuin syyttäjäviranomaisella. Järjestely on omiaan vähentämään sellaisista rikoksista tuomitsematta jättämisen määrää, jotka yleensä käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä ja siten eräällä tavalla saattamaan tällaisiin rikoksiin syyllistyviä muita rikoksentekijöitä huonompaan asemaan.[43]

Todetut vastanäkökohdat menettävät merkityksensä, jos syyttäjäviranomaisen säädetään olevan rangaistusmääräysasian lopullisesti päättävä viranomainen ja sillä säilytetään nykyisenlainen toimenpiteistäluopumisvalta. Syyttäjäviranomaisen mahdollisesta toimivallan laajentamisesta riippumatta kysymys ansaitsee rangaistusmääräysmenettelyä koskevaa lainsäädäntöä uudistettaessa huomiota.

---

40 Vrt. vastaavanlaiseen huomioon nykyistä RL 3:5.3:a tulkittaessa ed. 8 §.II.4.a.

41 Ks. ed. 6 §.II.1.a.

42 Ks. ed. 4 §.IV.3.b (huomaa siellä lain esitöistä selostettu).

43 Sanotun johdosta ks. oikeuskäytäntöä kommentoivia kannanottojani ed. jaksossa 5 §.I.4.f (verr. 5 §:n alav:n 62 kohdalla esitettyyn).

Po. järjestelyn käytännöllinen merkitys ei välttämättä ole suuri, koska joka tapauksessa valtaosa toimenpiteistä luopumisista voisi tapahtua esitutkinta- ja syyttämisvaiheessa.

b. Asetelmassa ε (s. 549) mainitun II-tavoitteen mukaisesti on maamme ja yleensä eri maiden lainsäädännössä ollut tapana panna *tavallista suurempi paino erityisestävyydelle ja rikoksentekijän kärsimysten vähentämiselle* silloin, kun pidetään silmällä *nuorten* tekemiä rikoksia (tunnusmerkistönmukaisia tekoja). Yksi yleinen keino taata erityisestävyyden korostettu huomioon ottaminen on ollut se, että tiettyyn ikään saakka nuorten lainvastaisia tekoja ei käsitellä normaalissa tuomioistuimessa. Pohjoismaissa on tuollaista tuomioistuinta korvaavana elimenä hallintoviranomainen: sosiaali- tai lastensuojelulautakunta. Pohjoismaiden oikeusjärjestyksille on tunnusomaista myös se, että rikosoikeudellisen vastuun alaikärajan ylittäneetkin nuoret (lähinnä alle 18-vuotiaat) usein välttävät tuomioistuinkäsittelyn.[44] Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa tällainen nuori jätetään säännöllisesti syyttämättä ja lastensuojelulautakunnan edellytetään ryhtyvän häneen nähden huoltotoimenpiteisiin. Suomessa on alle 18-vuotiaiden ja vielä selvemmin heitä vanhempien syyttämättä jättäminen harvinaista. Muistettakoon, että varsinkin Norjassa ja Tanskassa on kaikenikäistenkin syyttämättä jättäminen monin verroin tavallisempaa kuin Suomessa.[45]

Miten nuoria koskevia syyttämättäjättämissäännöksiämme olisi uudistettava? Ensinnäkin on syytä tähdentää, että II-tavoitteessa mainitaan paitsi erityisestävyyttä myös syytetyn kärsimysten vähentämistä koskeva vaatimus. Jälkimmäisen vaatimuksen huomioon ottamisesta seuraa lähinnä se, että *nuorille määrättävät seuraamukset eivät saa aiheuttaa heille keskimääräistä enemmän* (enemmän kuin heitä vanhemmille) *kärsimyksiä*.[46]

Sanotun hyväksyminen merkitsee muun muassa sitä, että mikäli kaikenikäisiä koskevaan syyttämättä jättämiseen ei liity siitä päättämisestä erotettavaa täytäntöönpanoa tai muun viranomaisen määrättävää toimenpidettä, mutta vain nuoria koskevaan liittyy tai voi liittyä, edellisen kaltaisen syyttämättä jättämisen on sovelluttava yhtä hyvin nuoreen kuin häntä iäkkäämpäänkin.

Tälle ajatukselle rakentuu edellä (12 §.I.2.b) selostettu vuodelta 1973 oleva, NuorRikL 2 ja 4 §:n uudistamista tarkoittava esitysluonnos. Koska

---

44 Sanotun johdosta ks. esim. *Anttila* 1962 a, 48 ss.

Nuorisotuomioistuimen tarpeellisuutta koskevasta pohdinnasta ks. myös esim. *HE* n:o 16/1953 vp, 6 (selostettu ed. alav:ssä 4) ja *NJA* II 1962, 383.

45 Ks. ed. 6 §.II.1.a—c verr. 5 §.I.3.

46 Ks. ed. 7 §.III.1.b.

esitysluonnoksessa ei ehdoteta RVA 15 §:n 2 momentin muuttamista, ei uudellekaan NuorRikL 2 §:lle tosin jääne paljon sellaista soveltamisalaa, joka ei ole yhtenäinen RVA 15 §:n 2 momentin alan kanssa. Olisihan NuorRikL 2 §:n käyttö uudistuksen jälkeenkin tiukasti in abstracto rajattu, RVA 15 §:n 2 momentin käyttö sitä vastoin ei.[47]

Vuoden 1973 esitysluonnoksessa ei kiinnitetä huomiota siihen, *miten syyttäjäviranomaisen* (tai tuomioistuimen) *ja lastensuojeluviranomaisen määrättävät toimenpiteet olisi koordinoitava.* Siinä ei pohdita esimerkiksi sitä, olisiko lastensuojeluviranomaisille säädettävä laissa kielto ryhtyä huoltotoimenpiteisiin sellaisen rikoksen johdosta, josta 15—17-vuotias on jätetty RVA 15 §:n 2 momentin nojalla syyttämättä.[48] Käsittelen seuraavassa tällaiseen lakien yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä.

Vuosilta 1966, 1972 ja 1973 olevissa, lastensuojelulain uudistamista koskevissa komiteanmietinnöissä edustetaan sitä nykyisessä lastensuojeluviranomaisten käytännössä vallitsevaa mielipidettä, jonka mukaan suojelukasvatustoimenpiteisiin ryhtymisen edellytyksenä on lakia rikkoneen alaikäisen huollon tarve (sopeutumattomuus) ja että kyseisiin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä alaikäiselle määrätystä rangaistuksesta huolimatta.[49] Kahdessa viimeksi mainitussa mietinnössä ehdotetaan kuitenkin omaksuttaviksi periaatteita, joilla olennaisesti vähennettäisiin kriminaali- ja sosiaalihuollon järjestelmien päällekkäisyydestä johtuvia haittoja.

Vuonna 1972 mietintönsä jättänyt suojelukasvatustoimikunta korostaa — samoin kuin aiemmin samana vuonna työnsä päättänyt krimi-

---

47 Ks. *Backman* 1970 b, 945, ja *sama* 1971, 262, vastaavanlaisen, *Kom.miet:*öön 1970: A 9 sisältyvän ehdotuksen johdosta (ks. ed. 12 §.I.2.b). Vrt. *Heikola* 1971 b, 266 s.

Heikola (1971 a, 52, ja 1971 b, 266) pitää NuorRikL 2 §:n ja RVA 15.2 §:n soveltamiseen liittyvänä ratkaisevana erona sitä, että edellisessä tapauksessa on tehtävä ilmoitus sosiaalilautakunnalle, mutta jälkimmäisessä tapauksessa ei. (Tämän kysymyksen johdosta ks. jälj. tekstissä lausuttavaa.)

48 Tästä kysymyksestä sisältyy *Kom.miet:*n 1970: A 9, 19, perusteluosaan nimenomainen kanta de lege lata et ferenda. Tämän kannan mukaan sosiaalilautakunta saa kohdistaa nuoreen kasvatustoimenpiteitä vain siinä tapauksessa, että hänet on jätetty syyttämättä tai tuomitsematta NuorRikL 2—3 §:n nojalla; ei siinä tapauksessa, että syyttämättä tai tuomitsematta jättäminen on perustettu RVA 15.2 §:ään tai RL 3: 5.3:een. Ks. myös ed. alav:ssä 47 em. komitean pj:n mielipiteestä selostettua.

49 *Kom.miet:*t 1966: A 9, 13 ja 56; 1972: B 135, 60 ja 101; sekä 1973: 86, 91 ss.

naalihuoltokomitea —, että pakko ja palvelu olisi organisatorisesti erotettava toisistaan. »Sosiaaliturvapolitiikan tulisi sisältää vain erilaisia perheille ja yksilöille annettavia palveluja ja alaikäisiin kohdistettavien erilaisten seuraamusten tulisi kuulua kriminaalipolitikkaan.» Tämän käsityksen mukaisesti mietinnössä ehdotetaan suojeluvalvontajärjestelmän lakkauttamista. Niille alaikäisille, joille nykyisen lastensuojelulain voimassa ollessa on annettu varoitus tai asetettu suojeluvalvontaan, ja muillekin, joiden katsotaan olevan tukipalvelujen tarpeessa, tarjottaisiin näitä vapaaehtoisia palveluja.[50]

Vuodelta 1973 olevissa, sosiaalihuollon periaatekomitean perheiden ja alaikäisten (alle 20-vuotiaiden) sosiaalihuollon järjestämistä koskevissa ehdotuksissa lähdetään siitä, että kaikissa tapauksissa käytetään huoltotoimenpiteinä ensisijaisesti vapaaehtoisia tukipalveluja. Ehdotusten mukaan on vältettävä samasta teosta aiheuttamasta kahta peräkkäistä, toisaalta syyttäjäviranomaisen (tai tuomioistuimen) ja toisaalta lastensuojeluviranomaisen määrättävää vapaudenriistoa. Vapaudenriistoa tai vapauden rajoitusta käsittävät tahdonvastaiset toimenpiteet liittyisivät alaikäisen siirtämiseen omasta kodistaan tai aiemmasta sijaishuollosta uuteen sijaishuoltopaikkaan. Mietinnössä tähdennetään oikeusturvan vaatimusten entistä parempaa huomioon ottamista huoltotoimenpiteitä määrättäessä.[51]

Sikäli kuin selostetut vuosien 1972 ja 1973 komiteanmietintöihin sisältyvät ehdotukset toteutetaan, on entistä harvemmissa tapauksissa tahdonvastaisten *seuraamusten kasautumisen* vaaraa. Jonkin verran tällaista kasautumista voisi ehdotusten mukaan kuitenkin esiintyä. Sen mahdollisimman täydelliseksi estämiseksi voidaan menetellä ensinnäkin siten, että lailla kiellettäisiin määräämästä vastentahtoista sosiaalihuollon toimenpidettä sellaisen rikoksen johdosta, josta nuori on jätetty muun syyttämättäjättämissäännöksen kuin nykyisiä NuorRikL 2 ja 4 §:ää vastaavien nojalla syyttämättä. Saman pitäisi poikkeustilanteita lukuunottamatta olla voimassa silloin, kun nuori on tuomittu rangaistukseen.[52]

---

50 *Kom.miet.* 1972:B 135, 60 ja 101.

51 *Kom.miet.* 1973:86, 91 ss., erit. 96.

52 Nykyisin käytännössä vallitsevasta tilanteesta ks. ed. 7 §.III.2.a ja 3.a: sosiaalihuollon seuraamuksen määräämisen on katsottu olevan luvallista siitä riippumatta, minkälainen kriminaalihuollon seuraamus nuorelle on määrätty.

Viimeksi sanottuun liittyvästi olisi sen takaamiseksi, ettei nuorta määrättäisi yksinomaan tai pääasiassa saman rikoksen johdosta vastentahtoisiin, vapaudenmenetyksen käsittäviin sekä kriminaali- että sosiaalihuollon seuraamukseen, tehostettava syyttäjä- ja lastensuojeluviranomaisten yhteistoimintaa. Syyttäjäviranomaisen pitäisi ennen syytekysymyksen ratkaisua olla selvillä siitä, onko rikoksentekijälle määrätty kerrotunlainen vastentahtoinen sosiaalihuollon seuraamus tai aiotaanko hänelle sellainen seuraamus määrätä. Se, että tällainen seuraamus on määrätty tai aiotaan määrätä, voisi perustaa syyttämättä jättämisen.

Ruotsin lainsäädännöstä on merkille pantava vuonna 1971 toteutettu uudistus, jonka johdosta nuori voi *vapaaehtoisesti* huoltotoimenpiteiden kohteeksi hakeutumalla välttää tuomioistuinkäsittelyssä tapahtuvan seuraamuksen määräämisen.[53] Tällaisen vapaaehtoisen hakeutumisen suosiminen voi osoittautua joidenkin rikoksentekijätyyppien (nuorten lisäksi psyykkisesti sairaat) ja joidenkin rikoslajien (huumausaine- ja alkoholirikosten) osalta edulliseksi rikoksentekijän uusimisriskiä vähennettäessä ja hänen sijoittumistaan uudelleen yhteiskuntaan edistettäessä. Yleisestävyys kuitenkin rajoittaa tällaisten järjestelyjen alaa.[54]

Miten väljiä vain nuoria koskevien syyttämättäjättämissäännösten on perusteltua olla suhteessa kaikenikäisiä koskeviin vastaaviin säännöksiin? Lähden asiaa arvioidessani siitä, että edellä selostetut, vuosien 1972—1973 komiteanmietintöihin sisältyvät ehdotukset toteutetaan. Niiden toteutuessa olisivat sosiaalihuollon viranomaisten määrättävät vastentahtoiset huoltotoimenpiteet vain poikkeuksellisesti luvallisia, ja vapaaehtoiset tukipalvelut olisivat kaikenlaisiin kriminaalihuollon seuraamuksiin määrättyjen käytettävissä.

Asiaa arvioitaessa on mielestäni kiinnitettävä huomiota etenkin yleisestävyyteen ja yhdenvertaisuuden periaatteeseen. Yhdenvertaisuutta

---

[53] Sanotusta uudistuksesta ks. *Ju* 1970: 26, 10 ss. ja 26 ss., sekä *Nelson* 1972, 5 s.

[54] Olen maininnut po. kaltaisen tilanteen ed. jaksossa 7 §.IV.1.a olevassa asetelmassa *α* (seuraamusten kasautumista koskeva kohta II.B.2).

Oikeuskansleri on virallisille syyttäjille osoittamissaan ohjeissa katsonut, että jos huumausainerikokseen syypää on hakeutunut hoitoon päästäkseen eroon riippuvuussuhteesta huumausaineisiin, on syyttämättä jättäminen useimmiten perusteltu (Syyttäjäsanomat n:o 3/1972, 3). Ks. myös *Talousvk:n miet.* n:o 12/1971 vp, 7, *HE*:n n:o 128/1970 vp johdosta.

Ks. vielä *Lahti* 1972, 290.

(kriminaalipolitiikan jakautumistavoitetta) koskeva kysymyksenasettelu on, kuinka paljon keskimääräistä lievempiä seuraamuksia nuoret ehkä ansaitsevat. Tämä kysymyksenasettelu kytkeytyy yleisestävyyteen: mihin rajaan saakka yleisestävyydellä on syytä olla tavallista vähemmän painoa nuorten rikoksentekijöiden käsittelyssä?

Edellä esille tulleen mukaisesti nuorten erityisasema ei ole selviö.[55] Erityisasemaa vastaan olevilla näkökohdilla on sitä suurempi paino, mitä lievempää sanktiointia nuorten erityisasema merkitsee. Tarkasteltaessa muiden Pohjoismaiden vastaavaa nykyistä lainsäädäntöä havaitaan toisaalta, että nuorten syyttämättä jättäminen on erittäin laaja-alaisesti sallittua. Toisaalta näiden maiden laeissa lastensuojeluviranomaisten edellytetään ryhtyvän vastentahtoisiin huoltotoimenpiteisiin syyttämättä jättämisen johdosta. Jolleivat ne ryhdy sanottuihin toimenpiteisiin, syyttäjäviranomainen voi peruuttaa päätöksensä.[56] Mainittakoon myös, että kaikenikäisten syyttämättä jättämisen erittäin laaja-alaisesti sallivissa Norjan ja Tanskan laeissa edellytetään voitavan liittää siihen ehtoja. Ehdollinen syyttämättä jättäminen on näissä maissa tavallisempaa kuin ehdoton; syyttämättä jättäminen korvaa siten usein ehdollisen rangaistustuomion.[57]

Näiden oikeusvertailevien tietojen esittäminen on näyttänyt aiheelliselta sen osoittamiseksi, ettei muissa Pohjoismaissa yleinen nuorten — eikä Norjassa ja Tanskassa muunlainenkaan — syyttämättä jättäminen merkitse niin lievää ja samalla yleisestävyyttä heikentävää sanktiointia kuin mitä ehkä ensisilmäykseltä näyttää. Näin ollen selostettuihin säännöksiin voidaan viitata syyttämättä jättämisen sallittavuuden huomattavan laajentamisen perusteluna vain silloin, kun tällaiseen uudistukseen kytketään syyttämättä jätettävien erityisasemaa heikentäviä ja samalla yleisestävyyttä lisääviä järjestelyjä.

---

55 Ks. ed. jaksossa 7 §.III.1.a alav:n 72 kohdalla tekstissä ja alav:ssä esiin tuotua.

56 Ruotsin säännöksestä ks. ed. 7 §:n alav:n 311 kohdalla selostettua. Norjan vastaavasta lainkohdasta ks. nuoria rikoksentekijöitä koskevan, v:lta 1965 olevan lain 2—3 §. Ks. myös Tanskan v:lta 1916 olevan rikosprosessilain 723.1 §:n 1 kohtaa.

Maamme v:lta 1950 oleva NuorRikL:n uudistusehdotus rakentui tekstissä esitetyille ajatuksille. Ks. ed. 12 §.I.2.a sekä *Kom.miet.* 1950: 29, 4 ss. ja 14 s.

57 Ks. ed. 6 §.II.1.b—c. Erit. Tanskan lain mukaan luvallisista ehdoista ks. ed. 11 §:n alav:ssä 49 lueteltuja säännöksiä.

Kannanottoni on, että yleisestävyyden ja yhdenvertaisuuden periaatteen huomioon ottaminen panee suhtautumaan varauksellisesti sen kaltaiseen nuorten erityisaseman vahventamiseen, jota vuodelta 1973 olevassa esitysluonnoksessa ehdotetaan. Tämän esitysluonnoksen mukaan nykyisissä NuorRikL 2—4 §:ssä tarkoitettu syyttämättä jättäminen (ja tuomitsematta jättämistä vastaava rangaistusvaroitus) soveltuisivat voimassa olevasta oikeudesta poiketen myös 18—20-vuotiaisiin. Heihin ei kuitenkaan voimassa olevan ja esitysluonnoksen mukaan muuttamatta jätettävän lastensuojelulain nojalla saa kohdistaa suojelukasvatustoimenpiteitä. Heidän erityisasemaansa eivät heikentäisi muutkaan järjestelyt. Mikäli ehdotus toteutetaan, 18—20-vuotiaat olisivat kärsimysten vähentämisen suhteen edullisemmassa asemassa kuin 15—17-vuotiaat.[58]

Onko toivottavaa, että puheena olevaa, asetelmassa ε mainittua II-tavoitetta toteuttavista *nuoriin kohdistettavista toimenpiteistä luopumisista päättäisivät useimmiten syyttäjäviranomaiset eivätkä tuomioistuimet?* Tähdättäessä rikoksentekijän kärsimysten vähentämiseen lienee selvästi useimmiten edullisempaa, jos toimenpiteistä luopumisesta päättää syyttäjäviranomainen eikä tuomioistuin. Poikkeuksia tähän sääntöön voi aiheutua siitä, ettei syyttäjäviranomaisen toimittamassa asian käsittelyssä noudateta yhtä pitkälle meneviä oikeusturvan takeita.[59]

Kärsimysten pienuuteen olennaisesti vaikuttava seikka on se, että syyttäjäviranomaisen toimittamalta asian käsittelyltä puuttuu julkisuus. Tähän on kyllä huomautettava, että oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain (5. 2. 1926/26) 1 §:n mukaan 18 vuotta nuoremman tekemää tekoa koskevan asian käsittely tapahtuu tuomioistuimessakin aina suljetuin ovin. Saman lainkohdan mukaan myös 18—20-vuotiasta syytettyä koskeva asia voidaan harkinnan mukaan käsitellä suljetuin ovin.

Käsittelyn julkisuuden puuttumista on pidetty syyttämättä jättämisen merkittävänä etuna yleisestävältä kannalta.[60] On kuitenkin pohdin-

---

58 Po. ehdotuksen kritiikistä ks. *Ltk:n laus.* n:o 3/1973, 6 ss.

Vrt. ed. jaksossa 12 §.I.2.b nuorisorikollisuustoimikunnan ehdottamasta uudesta seuraamuslajista, nuorisonvalvontaan määräämisestä, selostettuun.

59 Vrt. ed. 1-jaksoon sekä voimassa olevan oikeuden kannalta jaksoihin 7 §.II.2.a ja 3.b.

Erityisestävyyskriteerinkään valossa tuomioistuin tuskin on syyttäjäviranomaista edullisempi käsittelyelin. Ks. ed. 7 §.III.1.b.

60 Ks. ed. jaksossa 7 §.II.2.b, erit. alav:ssä 51 Andenaesin käsityksestä selostettua.

nan arvoista, kuinka pitkälle on hyväksyttävää tällä tai muulla tavalla ylläpitää todellisuutta vastaamatonta käsitystä seuraamusjärjestelmän ankaruudesta. Julkisuuden puuttuminen heikentää ennustettavuutta sekä ratkaisujen oikeuden- ja tarkoituksenmukaisuuden kontrollia.

Siihen, että muissa Pohjoismaissa on nimenomaan nuorten syyttämättä jättäminen tavallisempaa kuin tuomitsematta jättäminen, on ehkä osaltaan vaikuttanut syyttäjä- ja lastensuojeluviranomaisten yhteistoiminnan helppous. On oletettavaa, että näiden viranomaisten työn yhteensovittaminen on ollut järjestettävissä joustavammaksi kuin tuomioistuinten ja lastensuojeluviranomaisten työn.

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että pantaessa painoa vain rikoksentekijän kärsimysten vähentämiselle ja erityisestävyydelle niiden — siis II-tavoitteen — saavuttamista edistänevät selvästi parhaiten jo syyttäjä- eivätkä vasta tuomioistuinvaiheessa päätettävät toimenpiteistä luopumiset. Se, että vain nuoria koskevien syyttämättäjättämissäännösten soveltaminen olisi yleisempää kuin vastaavien tuomitsemattajättämissäännösten soveltaminen, merkitsisi muutosta nykyiseen tilanteeseen. Tällaista nuorten erityisaseman vahvistumista merkitsevää muutosta vastaan voidaan esittää periaatteellista epäilyä. Samoin voidaan osoittaa julkisuutta vailla olevan ja oikeusturvan vaatimukset tuomioistuinmenettelyä huonommin täyttävän käsittelyn laajentamiseen liittyvän epäkohtia (vaikka oikeusturvan takeita edellä 1-jaksossa hahmotellulla tavalla kehitettäisiinkin). Kaikkiaan osoittautuu epävarmaksi otaksua syyttäjäviranomaisen olevan tulevankaan lain mukaan sen elimen, joka käytännössä useimmiten päättää II-tavoitetta toteuttavista toimenpiteistä luopumisista. Sen vuoksi en ole tämän tavoitteen osalta pannut asetelmassa ε syyttäjäviranomaista ja tuomioistuinta keskinäiseen järjestykseen.

c. Asetelmassa ε on syyttäjäviranomainen merkitty III-tavoitteen osalta tuomioistuimen jälkeen, koska *rikostapauksen poikkeuksellisuuden arviointi* tapahtuu mielestäni parhaiten tuomioistuimessa. Onhan tämän tavoitteen saavuttamista edistettäessä voitava luopua toimenpiteistä, vaikka käsittelyn alainen rikos olisi lajiltaan erittäin törkeä. Oikeusturvanäkökohdilla taas on sitä suurempi paino, mitä törkeämmän lajisesta rikoksesta on kysymys.

Samaan tapaan kuin II- myös III-tavoitteen osalta on esitettävissä, että syyttämättä jättämiselle ominainen käsittelyn julkisuuden puuttuminen on omiaan edistämään tavoitteen saavuttamista paremmin kuin tyypil-

liselle tuomioistuinmenettelylle ominainen julkisuus. Voidaan kuvitella esimerkiksi sellaisia tapauksia, joissa juuri julkinen käsittely olisi rikoksentekijälle kohtuutonta tai että julkisuus olisi haitallista valtiollisista syistä. Tähän on mahdollista huomauttaa, että sama tavoite on usein saavutettavissa käsittelemällä asia suljetuin ovin. Oikeudenkäytön julkisuutta koskevan lain muuttaminen saattaa osaltaan olla syyttämättäjättämissäännösten uudistamisen vaihtoehto.

V. Tuomitsematta jättämistä koskevien säännösten uudistamisesta

Tuomitsematta jättämistä koskevien säännösten uudistamiseen liittyviä näkökohtia on tullut esille edellä (12 §.IV.2.b—c) pohdittaessa syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen keskinäistä edullisuutta asetelmassa ε (s. 549) esitettyjen *II- ja III-tavoitteen kannalta.* Viittaan tuohon esitykseeni. Tässä tyydyn toteamaan, että ainakin III-tavoitetta toteuttavista toimenpiteistä luopumisista olisi päätettävä lähinnä vasta tuomioistuinvaiheessa. *Kaikissa tapauksissa* on *tuomioistuimen toimenpiteistäluopumisvaltaa syytä rajoittaa* laissa *vähemmän kuin syyttäjä- tai poliisiviranomainen valtaa.*

Voimassa olevien tuomitsemattajättämissäännösten keskeisimpänä epäkohtana pidän sitä, että *RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin soveltamisala on määritelty liian ahtaaksi.* Tulevassa laissa olisi vastaava yleissäännös muotoiltava siten, että siihen nojautuminen on epäilyksittä luvallinen muunkinlaisissa kuin lievän tai lievähkön lajisten rikosten tapauksissa.[61] Säännöstä uudistettaessa voidaan menetellä joko siten, että rikoksesta fiktiivisesti tuomittava rangaistus ei saisi olla tiettyä, jokseenkin korkeaa määrää suurempi (ex analogia NuorRikL 3 §), tai siten, ettei rikoslajien piiriä supistettaisi tälläkään tavalla (ex analogia RL 3: 5.2). Itse puollan jälkimmäisen menettelytavan mukaista ratkaisua.[62] Uuden yleis-

---

[61] Ks. myös *Heinonen* 1970, 667: »... poikkeustapauksia varten tarvittaisiin erityinen tuomitsematta jättämistä koskeva säännös. Rajoitetummin saattaisi myös syyttämättä jättäminen tulla kysymykseen poikkeustapauksissa.» Vastaavasti *Lindholm* 1972, 2.

[62] Edellisen menettelytavan mukainen ratkaisu on mielestäni pulmallinen. RL 3: 5.2:n perusteluissa (HE n:o 23/1972 vp, 5) julki tuotua ajatusta muunnellen näyttää nimittäin mielekkäältä asettaa poikkeustapauksia koskevan tuomitsemattajättämissäännöksen soveltamisedellytykseksi, että lievinkin — mahdollisesti

säännöksen edellytysten on kuitenkin syytä olla nykyisen RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin edellytyksiä tiukempia, silloin kun tapauksessa molemmat säännökset ovat rikoksesta säädetyn rangaistuksen puolesta käytettävissä.[63]

VI. Toimenpiteistäluopumissäännösten uudistamiseen liittyviä yhteisiä kysymyksiä

1. Toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamisen perustavien yksittäistapauksellisten olosuhteiden määrittämisestä

a. Olen edellä jaksoissa III—V kiinnittänyt päähuomion toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamisalan rajoittamiseen in abstracto, rikoslajien osalta. Kaikkien näiden säännösten käyttöalaa on vastaisuudessakin supistettava myös in concreto, yksittäistapauksellisten olosuhteiden osalta. Tällaisten *yksittäistapauksellisten piirteiden määrittely on vaikeaa.* Toisaalta yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden toteuttaminen edellyttävät määrittelyä, joka soisi mahdollisimman vähän harkintavaltaa säännösten soveltajille. Toisaalta jotta voitaisiin päätyä mahdollisimman kohtuullisiin ratkaisuihin, säännösten olisi oltava joustavia.

Kummankinlaiset vaatimukset jonkin määräisesti tyydyttäviä sääntelyvaihtoehtoja ovat esimerkiksi seuraavat kolme. Ensinnäkin säännöksessä tarkoitetuista yksittäistapauksellisista olosuhteista luetellaan esimerkkejä. Esimerkkiolosuhteiden vallitessa säännöstä olisi yleensä sovellettava. Tapauksen kokonaisharkinnan perusteella voitaisiin kuitenkin päätyä myös soveltamatta jättämiseen. Muunlaistenkin olosuhteiden vallitessa voitaisiin kokonaisharkinnan perusteella katsoa sään-

---

RL 3:5.2:n tai sitä vastaavan säännöksen nojalla muutetun rangaistuslajin tai -asteikon mukainen — rangaistus olisi kohtuuton tai epätarkoituksenmukainen seuraamus. Näin ajateltaessa on vaikea samanaikaisesti pohtia, mikä olisi ankarin tuomittava rangaistus, jollei syytettyä jätetä tuomitsematta.

Toisaalta voidaan argumentoida seuraavaan tapaan. Fiktiivisesti tuomittavaa rangaistusta määrättäessä kiinnitetään huomio lähinnä rikokseen suoranaisesti liittyviin seikkoihin, kun taas tuomitsematta jättämistä harkittaessa ovat merkityksellisiä nimenomaan ratkaisun kriminaalipoliittiset vaikutukset (lähinnä yleisestävyys). Vrt. ed. 10 §:n alav:ssä 38 sanottuun ja siinä viitattuun.

[63] Perusteluista ks. ed. jaksossa 7 §.IV.4.h esiin tuotua. Ehdottamani kaltaisesti on muotoiltu Ruotsin rikoskaaren 33:4 (ks. ed. 6 §.III.1.a ja siinä mainittuja lähteitä).

nöksen käyttöedellytysten olevan olemassa. Tällaista lainkirjoitustapaa on noudatettu privilegioituja ja kvalifioituja rikostunnusmerkistöjä muodostettaessa.[64] Toiseksi toimenpiteistä luopumisen perusteet on mainittava päätöksessä (ex analogia RL 3: 5.2). Kolmanneksi asetuksella tai ministeriön (tai ylimmän syyttäjäviranomaisen) ohjeilla annetaan tarkempia ohjeita säännösten soveltamista.

Lueteltujen vaihtoehtojen johdosta todettakoon, että yksittäistapauksellisten olosuhteiden mainitseminen esimerkinomaisesti laissa voi nimenomaan asetelmassa ε (s. 549) mainittua III-tavoitetta toteutettavien säännösten osalta haitallisesti kangistaa soveltamiskäytäntöä.[65] Säännösten soveltamista koskevien esimerkkien osoittaminen lienee sitä tärkeämpi, mitä alemmanasteinen viranomainen toimenpiteistä luopumisesta päättää (asetelman ε I—II-tavoitteet). Tämä tarkoitusperä taas saavutetaan pitkälle siten, että poliisin osalta sisäasiainministeriö ja syyttäjistön osalta ylin syyttäjäviranomainen antaa riittävän yksityiskohtaisia soveltamisohjeita.[66]

b. Siihen, *miten tai mistä yksittäistapauksellisista olosuhteista laissa olisi ainakin mainittava*, on helpointa vasta kielteisesti, voimassa olevia säännöksiä arvostelemalla. Vuodelta 1966 olevista yleisistä toimenpiteistäluopumissäännöksistä ei käy selvästi ilmi, onko rikoksen vähäpätöisyysedellytyksen katsottava rajoittavan niiden soveltamisalaa in abstracto, in concreto vai molemmin tavoin.[67] Täten epäselviä ilmaisuja on vältettävä. Vähäpätöinen-sanan käytöstä ei sinänsä ole välttämätöntä luopua. Esimerkiksi jos Ruotsin mallin mukaisesti asetetaan ilmoittamatta jättämisen edellytyksiksi, ettei rikoksesta ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja lisäksi että rikos on yksittäistapauksen olosuhteet huomioon ottaen vähäpätöinen, ei voi syntyä kyseistä tulkinnanvaraisuutta. Vähäpätöisyydellä tarkoitetaan tällöin konkreettista vähäpätöisyyttä. Vastaavasti on vähäisyyden merkitys rajattu TLL 9 a §:ssä.

Vähäpätöinen-sana samoin kuin siihen rinnastettavat ilmaisut (vähäinen, lievä) ovat kyllä erittäin väljiä, vaikka niitä käytettäisiin vain vii-

64 Ks. ed. 7 §.IV.4.d2 ja d4.

65 Ks. ed. jaksossa 7 §.IV.3 alav:n 104 kohdalla tekstissä ja alav:ssä lausuttua.

66 Voidaan pitää kyseenalaisena, ovatko nykyiset yleisohjeet (*SisM:n yleiskirje* n:o 5243/478/65 ja *OKa* n:o 1088/1970) riittävän yksityiskohtaisia.

67 Ks. ed. 8 §.II.

meksi selvitellyssä merkityksessä. Harkinnanvaraisuuden vähentäminen edellyttää ainakin jonkin yllä kosketellun sääntelyvaihtoehdon toteuttamista. Rikoksen vähäpätöisyyttä koskeva edellytys rajoittaa mielestäni siten säännöksen soveltamisalaa, että lieventävien olosuhteiden on liityttävä itse rikokseen: rikokseen johtaneisiin tai siitä ilmeneviin seikkoihin.[68] Esimerkiksi kun Ruotsin syyttämättäjättämissäännökseen nojautuminen edellyttää, ettei rikoksesta epäilty otaksuttavasti tulisi tuomituksi muuhun seuraamukseen kuin sakkoon eikä yleinen etu vaadi syytteen nostamista, on otettava huomioon muitakin seikkoja. Yleistä etua koskeva edellytys viittaa myös — ja ehkä pikemminkin — rikokseen suoranaisesti liittymättömiin seikkoihin (kuten yleisestävyyteen); itse rikokseen liittyvien seikkojen merkitystä arvioidaan tämän edellytyksen valossa ikään kuin välillisesti.[69]

Se, että yksittäistapauksellisia olosuhteita arvioidaan pelkästään yleistä etua koskevan edellytyksen valossa, korostaa kokonaisharkinnan merkitystä. Tällöin ei ole välttämätöntä, että rikokseen suoranaisesti liittävät olosuhteet ovat toimenpiteistä luopumisen perustavalla tavalla lieventäviä. Kokonaisarvostelu voi johtaa siihen, että rikokseen suoranaisesti liittymättömät olosuhteet (kuten seuraamusten kasautumisen) huomioon ottaen toimenpiteistä luopuminen kuitenkin katsotaan perustelluksi. Jos halutaan, että myös rikokseen suoranaisesti liittyvien seikkojen on niin ikään kokonaisuutena arvioitaessa oltava lieventäviä, on lisäedellytykseksi syytä asettaa esimerkiksi yllä selvitelty rikoksen vähäpätöisyyttä koskeva edellytys.

Vuodelta 1966 oleviin yleisiin toimenpiteistäluopumissäännöksiin sisältyvä ilmaisu »anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä» ei ole tyydyttävä. Koko ilmaisua vastaan voidaan tehdä huomautus, että se sananmukaisesti käsitettynä rajoittaa subjektiivisessa suhteessa (syyllisyyselementtien osalta) liiallisesti toimenpiteistä luopumisten käyttöalaa. Tällainen ilmaisu estää kokonaisharkinnan. Lisäksi yksittäisiin sanoihin kytkeytyy siitä johtuvia tulkintaongelmia, että niitä käytetään rikosoikeustieteessä tai rikoslainsäädännössä muussa(kin) merkityksessä, kuin mikä on vuoden 1966

---

68 Ks. ed. 8 §.II.4.b.

69 Ks. ed. 8 §.III.2.c—d (huomaa myös 8 §:n alav:iden 146—148 kohdalla Ruotsin oikeudesta selostettu).

säännöksien tarkoitus. Esimerkiksi anteeksiannettavuudesta puhutaan oikeustieteessä syyllisyyden poistavien perusteiden yhteydessä.[70]

2. Lakisääteisten nimien antamisesta toimenpiteistä luopumisten lajeille

a. Muilla toimenpiteistä luopumisten lajeilla kuin eräillä ilmoittamatta jättämisen muodoilla ei ole lakisääteistä nimeä. TLL 9 a §:n 2 momentissa tarkoitettu ilmoittamatta jättäminen tapahtuu lakitekstin mukaan antamalla rikkomukseen syypääksi katsotulle *huomautus.*[71] Oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies antavat huomautuksia virheellisesti menetelleille virkamiehille. Kummankinlaisille huomautuksille on ominaista, ettei niitä merkitä rikosrekisteriin ja niiden rekisteröinti vastaisen varalle on puutteellista.[72]

Vastaavien nimien antaminen muunkinlaisille toimenpiteistä luopumisille *selventäisi niiden rikosseuraamuksen luonnetta ja eroa lähikäsitteistä* (lähinnä rangaistavuuden, syyttämisen tai syytteeseen ilmoittamisen edellytyksistä). Siten osoitettaisiin selvästi, että rikoksesta epäillyn syyllisyyden on täytynyt tulla riittävästi näytetyksi ja että toimenpiteistä luopumisella suunnataan paheksumista rikokseen syypääksi katsottuun.[73] Tällaiseen sääntelyyn olisi erityisen tärkeää kytkeä rikoksesta epäillyn oikeusturvan parantamista tarkoittavia toimenpiteitä niissä tapauksissa, jolloin seuraamuksen määrääminen tapahtuisi syyttämis- tai sitä aikaisemmassa vaiheessa.

Tässä puolletun mukainen ehdotus sisältyy vuodelta 1973 olevaan esitysluonnokseen. Siinä näet ehdotetaan tuomitsematta jättämisen sijasta otettavaksi eräänlaisena uutena rangaistuslajina käyttöön *rangaistusvaroitus.* Sen saamiseen tuomitseminen osoittaisi ehdotuksen perustelujen mukaan selvästi, että yhteiskunta todella paheksuu tekoa. Ran-

70 Ks. ed. 8 §.III.1.

Po. edellytyksen kritiikistä ks. myös *Lindholm* 1968, 562 s., alav. 53.

71 Ks. myös VeneliikenneL 8.2 §.

72 TLL 9a.2 §:ssä tarkoitetuista huomautuksista pitää liikkuva poliisi kirjaa työtilastojaan varten (ks. ed. 5 §.I.1.a ja 2.a). Oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen vuosikertomuksiin sisältyy mm. huomautusten määriä koskevia tilastotietoja.

73 Vrt. ed. 3 §, erit. I.2, ja 10 §.I.4.c.

gaistusvaroituksen vaikutuksen tehostamiseksi sen saamiseen tuomitsemisesta olisi tehtävä merkintä rikosrekisteriin.[74]

Vuoden 1973 ehdotuksessa suunnitellun kaltaisen varoitus-nimisen rangaistuslajin käyttöönotto merkitsisi paluuta vuoden 1875 rikoslakiehdotuksen linjoille. Siinähän esitettiin tällaisen seuraamuksen omaksumista rajoitetusti muidenkin rikoslajien kuin virkarikosten osalta. Voimassa olevassa rikoslaissamme varoitus tunnetaan vain tuottamuksellisen virkarikoksen erityisenä rangaistuslajina (RL 40: 21.1).[75]

»Varoitus» (tai »rangaistusvaroitus») sopinee laajemmaltikin toimenpiteistä luopumisen nimeksi silloin, kun luopumiseen ei liity itse päätöksen tekemisestä ja tiedoksisaamisesta erillistä täytäntöönpanoa. Rangaistusvaroitus-nimi voitaisiin varata tuomioistuimen määrättävälle toimenpiteistä luopumisen lajille. Muiden viranomaisten osalta olisi mahdollista puhua vaikkapa poliisi- ja syyttäjänvaroituksesta. Varoitusnimen käyttö on silloin harhaanjohtavaa, kun toimenpiteistä luopumiseen (säännöllisesti) liittyy erillistä täytäntöönpanoa esimerkiksi siinä muodossa, että lastensuojeluviranomainen (yleensä) määrää toimenpiteistä luopumisen kohteelle vastoin tämän tahtoa huoltotoimenpiteen.[76]

»Varoitus» lienee mainitussa esitysluonnoksessa ehdotetun mukaisesti syytä omaksua vain rangaistuslajiksi määriteltävien toimenpiteistä luopumisten nimeksi. Rangaistuksiksi määriteltävät toimenpiteistä luopumiset rekisteröitäisiin virallisesti, jotta niistä oltaisiin selvillä mahdollisissa uusimistapauksissa. Huomautuksella voitaisiin nykyistä käytäntöä vastaavasti tarkoittaa sellaista toimenpiteistä luopumista, jota ei määriteltäisi rangaistukseksi ja jota ei ehkä myöskään rekisteröitäisi virallisesti vastaista varten niin kuin varoitusta.

---

74 Ks. *Esitysluonnos* 1973, 5 (osa perusteluista on siteerattu ed. 7 §:n alav:ssä 48).

Rikosrekisteriin merkitsemistä koskevan ehdotuksen kritiikistä ks. *Ltk:n lausunto* 3/1973, 12 s.

75 Ks. ed. jaksossa 4 §.II.3.c alav:iden 59—65 kohdalla esitettyä.

Varoitus on kyllä käytössä myös kurinpito- ja järjestysrangaistuksena. Ed. 10 §:n alav:issä 56 ja 75 kerrotun mukaisesti Kekomäki pitää mm. varoitusta »enemmän kurinpidollista laatua olevana rangaistuksena».

76 Vertailuna mainittakoon, ettei Norjassa ole v:n 1965 lainuudistuksen jälkeen puhuttu lastensuojelulain mukaisesta syyttämättä jättämisestä, vaan syyttäjäviranomaisen päätettävissä olevasta asian siirtämisestä lastensuojelulautakunnassa käsiteltäväksi. Muutoksen taustasta ks. *Andenaes* 1972 a, 25 s.

Ilmeisesti ei olisi tarkoituksenmukaista, että kaikissa niissä tapauksissa, joissa voimassa olevan lain mukaan viranomaisen katsotaan käyttävän toimenpiteistäluopumisvaltaa, viranomainen säädettävän lain mukaan käyttäisi huomautuksen tai varsinkaan varoituksen antamisvaltaa. Kun varoituksen ja huomautuksen antamismenettelyssä olisi todetuin tavoin erityisen tärkeää noudattaa tehokkaita oikeusturvan takeita, olisi rikosten kontrolloimiseen käytettäviä niukkoja voimavaroja liiallisesti kuluttavaa ja siten kriminaalipoliittisesti epätarkoituksenmukaista laajentaa sellaista järjestelmää kattamaan kaikkea nykyisen oikeuden mukaista toimenpiteistäluopumisvallan käyttöä.

Mutta silloin kun ei olisi tarkoituksenmukaista, että toimenpiteistä luopumisen korvaisi varoituksen tai huomautuksen antaminen, olisi mielestäni pyrittävä enenevästi menettelemään seuraavasti. Ne yksittäistapaukselliset olosuhteet, joiden vallitessa nykyisin luovutaan toimenpiteistä, perustavat tulevan oikeuden mukaan *rangaistavuuden, syyllisyyden tai syytteeseen ilmoittamisen edellytyksen puuttumisen.*[77] Kyseisten olosuhteiden vallitseminen ei siis johtaisi rikosseuraamukseen määräämiseen, mikä vaikuttaisi asian käsittelyssä noudatettaviin periaatteisiin ja asian käsittelyn vaikutuksiin.[78]

Sanotun tavoitteen saavuttamiseksi olisi pyrittävä vastaisuudessa välttämään rangaistuksen tuomitsemisen, syyttämisen tai syytteeseen ilmoittamisen harkinnanvaraisuutta koskevia ilmaisuja (»voidaan» tms.). Tällaisten ilmaisujen käytöllä mahdollisesti aikaansaatu, ratkaisunteossa huomioon otettavien seikkojen alaa laajentava vaikutus pystytään toteuttamaan lisäämällä tuomitsemisen/syyttämisen/syytteeseen ilmoittamisen edellytykseksi yleistä etua koskeva tai muu vastaavalla tavalla väljästi muotoiltu vaatimus.[79]

Sitä koskevan rajan vetäminen, onko kysymys seuraamuksen luonteisesta toimenpiteistä luopumisesta vai ei, on edellä useassa yhteydessä tähdennetyn mukaan vaikeaa. Kummankinlaiset yllä käsitellyt lainsäädäntöratkaisut olisivat omiaan selventämään rajanvetoa. Näitä lainsäädäntöratkaisuja toteutettaessa kävisi luonnolliseksi lakata käyttämästä kielellisesti epäonnistunutta yhteisnimitystä »toimenpiteistä luopuminen».

---

77 Vrt. ed. 11 §.II.2.a ja c sekä IV (verr. 7 §.IV.4).

78 Vrt. ed. alav:n 73 kohdalla sanottuun ja alav:ssä viitattuun.

79 Ks. ed. 10 §.I, erit. 4.a.

3. *Yleisten ja erityisten toimenpiteistäluopumissäännösten välisestä suhteesta*

Voimassa olevaa oikeutta tulkittaessa on syntynyt runsaasti *erimielisyyttä yleisten ja erityisten* eli tiettyä tai tiettyjä rikoslajeja koskevien *toimenpiteistäluopumissäännösten keskinäisestä suhteesta.* Tämä johtuu ratkaisevasti siitä, että jälkimmäisiä säännöksiä laadittaessa on joko vähän tai ei lainkaan kiinnitetty huomiota yleissäännösten olemassaoloon tai niiden ja erityissäännösten suhteeseen.

Otettakoon uusista lakiehdotuksista esimerkiksi liikennerikostoimikunnan mietintö.[80] Siinä esitetään säilytettäväksi nykyistä TLL 9 a §:ää vastaava säännös »mm. osoitukseksi siitä, että menettely on tarkoitettu käytettäväksi liikennerikosten osalta laajemmin kuin muista rikoksista». Tämän periaatteen vastainen lausuma on, että erityissäännöksessä »voitaisiin myös tarkemmin määritellä, minkä rikosten suhteen toimenpiteistä saa luopua». Ilmeisesti tarkoitetaan, ettei yleissäännöksiä ole luvallista soveltaa muihinkaan liikennerikosten lajeihin kuin uudessa TLL 9 a §:ssä tarkoitettuihin. Tällaiseen tulokseen päätyy myös pelkkää TLL 9 a §:ää vastaavaa säännöstä tarkastelemalla. Lain soveltaja, jolla ei ole mahdollisuutta perehtyä esitöihin, ei varmuudella päädy samaan tulkintatulokseen. Yllä viittaamani mukaisesti ei näet ole johdonmukaista, että liikennerikosten joidenkin lajien osalta toimenpiteistä luopumisen alaa laajentava säännös samalla kokonaan sulkee pois yleissäännösten soveltuvuuden muihin lajeihin. Tilanne olisi toinen, jos vastaava erityissäännös supistaisi toimenpiteistä luopumisen alaa erityislaissa säännellyistä rikoslajeista joidenkin, lievimpien osalta.[81]

Säännösten suhdetta selkeyttävää on, että *erityisiä toimenpiteistäluopumissäännöksiä sisällytetään lakiin vain silloin, kun niiden soveltamisalaan ulotetaan olennaisia, yleissäännösten alaan kuulumattomia poikkeustilanteita.*[82]

---

[80] *Kom.miet.* 1973: 2, 136 s. ja 144.

[81] Vrt. voimassa olevaa oikeutta koskevaan tulkintaproblematiikkaan ed. 8 §.IV, erit. 3.

[82] Ks. myös *Tuominen* 1971, 252 s. Tuominen kirjoittaa: »Det vore önskvärt, att man hädanefter i lagberedningsarbetet även skulle beakta de allmänna stadgandenas existens och att man inte i speciallagar skulle intaga stadgandena om avstående från åtgärd som avviker från de allmänna stadgandena och försvårar tolkningen, om inte detta i det särskilda fallet... på grund av lagens speciella natur är oundgängligt.»

ÜBER DAS ABSEHEN VON STRAFE, KLAGE UND STRAFVERFOLGUNG IM SYSTEM DER FOLGEN VON STRAFTATEN

insbesondere im Blick auf das Absehen von Strafe

Zusammenfassung

I. Im Jahr 1966 wurde dem finnischen Strafgesetz (finn. *rikoslaki* = RL) folgende Bestimmung hinzugefügt: »Ist die Straftat geringfügig, so darf das Gericht von einer Strafe absehen, falls es sich erweist, dass die Tat in Anbetracht der Umstände aus verzeihlicher Unachtsamkeit, Unbedachtheit oder Unwissenheit geschehen ist, und dass das öffentliche Interesse keine Bestrafung erfordert.» (RL 3: 5.3.) Zugleich wurde eine Bestimmung erlassen, die zum Absehen von Klage berechtigt; die Voraussetzungen für die Anwendung dieser Vorschrift sind die gleichen wie die der zum Absehen von Strafe berechtigenden Bestimmung: der öffentliche Ankläger hat, wenn diese Voraussetzungen erfüllt sind, das Recht zum Absehen von Klageerhebung und sonstiger Strafverfolgung. Bereits etwas früher im selben Jahr war eine Bestimmung erlassen worden, die unter den obenerwähnten Voraussetzungen Polizeibeamte zum Absehen von Strafverfolgung ermächtigt, auch Polizeibeamte im Vorgesetztenstellung, denen von ihren Untergebenen Straftaten zur Kenntnis gebracht werden. Im letztgenannten Fall gilt jedoch die weitere Voraussetzung, dass kein Verletzter Forderungen in der betreffenden Sache hat.

Als diese drei allgemeinen Bestimmungen (über das Absehen von Strafe, Klage und Strafverfolgung) mit dem Anfang des Jahres 1967 in Kraft traten, wurde in der finnischen Gesetzgebung auch ein Prinzip inbezug auf Straftaten aller Art, die von Personen jeden Alters begangen werden, eingeführt, wonach die mit der betreffenden Strafsache befasste Behörde unter gewissen Voraussetzungen das Recht hat, von

Strafe bzw. von den normalerweise zur Bestrafung führenden Massnahmen abzusehen, obwohl die Strafbarkeitsvoraussetzungen der zu verhandelnden Tat und auch die Prozessvoraussetzungen erfüllt sind. Dieses Prinzip wird von altersher — weningstens soweit es das Recht des öffentlichen Anklägers betrifft, von Klage abzusehen — das strafprozessrechtliche Opportunitätsprinzip genannt.

Schon vor der Reform des Jahres 1966 sind in der finnischen Gesetzgebung entsprechende Vorschriften über das Absehen von Strafe oder Klage enthalten. Ihr Anwendungsgebiet ist jedoch entweder in der Weise beschränkt, dass sie ausschliesslich einige bestimmte Arten von Straftaten betreffen, oder in der Weise, dass sie nur auf solche Personen angewandt werden können, die im Zeitpunkt der Begehung der Straftat 15—17 Jahre alt waren. Bestimmungen der erstgenannten Art enthält das Strafgesetz seit dem Jahr 1889, dem Zeitpunkt, in dem es erlassen worden ist. Die wichtigste solche Spezialvorschrift ist im Gesetz über den Strassenverkehr (1957) enthalten und stammt selbst aus dem Jahr 1965; sie betrifft einen Teil der im Strassenverkehrsgesetz kriminalisierten Taten. Bestimmungen der zweiten Art sind im Jugendstrafgesetz seit seinem Erlass (1940) enthalten.

Zur Zeit ist man beschäftigt mit der Reform des Jugendstrafgesetzes und somit auch u.a. mit den Vorschriften über Absehen von Klage und Strafe bei Jugendlichen. Es ist beabsichtigt, die eingangs erwähnten allgemeinen Bestimmungen im Zusammenhang mit der 1972 eingeleiteten Gesamtreform des Strafrechts neu zu gestalten. Im ebengenannten Jahr ist ein Strafrechtskomitee eingesetzt worden.

II.1. Die vorliegende Untersuchung gliedert sich in vier Kapitel und insgesamt 12 Paragraphen. Im *ersten Kapitel* werden Fragen der *Ausführung der Forschungsaufgabe* (§ 1—2) und die systematische Stellung der Bestimmungen in der Rechtsordnung (§ 3) behandelt.

Bei der Klärung der Ausgangspunkte der Untersuchung wird auf den in der finnischen Methodendiskussion der letzten Jahre hervorgehobenen Umstand aufmerksam gemacht, dass es wichtig ist, rechtlich geregelte Erscheinungen in ihren gesellschaftlichen Zusammenhängen zu betrachten. Gemäss einer solchen, die Probleme in den Mittelpunkt stellenden Forschungsweise müssen u.a. die mit dem Verbrechertum zusammenhängenden Erscheinungen ganzheitlich geklärt werden, wobei man interdisziplinäre Fragestellungen und Methoden benutzen muss.

Bei der Abfassung dieses Buches ist versucht worden, gemäss dieser Forschungsweise zu verfahren. So stehen im zweiten Kapitel die rechtsgeschichtlichen, rechtssoziologischen und rechtsvergleichenden Gesichtspunkte im Vordergrund, die sich auf die das Thema der Untersuchung bildenden Bestimmungen beziehen. Der Zweck dieses zweiten Kapitels ist ein doppelter. Einerseits wird vorausgesetzt, dass jeder Paragraph des Kapitels als eine kurze, selbständige Ganzheit betrachtet werden kann. Andererseits ergänzen diese Paragraphen in wesentlicher Weise das Hauptkapitel (3. Kapitel), das sich auf die Klärung des Inhalts der oben im Abschnitt I aufgezählten Bestimmungen de lege lata konzentriert, und das vierte Kapitel, das die Zweckmässigkeit des Inhalts der Bestimmungen de lege ferenda behandelt.

2. In § 3, der die *systematische Stellung der Bestimmungen* betrifft, werden die Fragen behandelt, die mit der Definition der Begriffe des Absehens von Strafe, Anklage und Strafverfolgung zusammenhängen. Dabei werden u.a. die gemeinsamen Züge dieser drei Arten des Absehens und die darüber entscheidenden Behörden untersucht. Im Zusammenhang mit der Überlegung, ob Absehen von Strafe, von Anklage und von Strafverfolgung strafrechtliche Folgen sind, wird versucht, die vielleicht im traditionellen Sprachgebrauch enthaltenen Schwächen zu analysieren und die allgemein angenommene Systematik des Straffolgesystems kritisch zu beurteilen. Ebenso wird die Richtigkeit der Benennung »strafprozessrechtliches Opportunitätsprinzip» im Zusammenhang mit dem Absehen von Klage (sowie möglicherweise auch von Strafverfolgung und Strafe) kritisch beurteilt.

Eine der Schlussfolgerungen des Paragraphen ist, dass es absonderungstechnisch sinnvoll ist, nicht nur das Absehen von Strafe, sondern auch das Absehen von Klage und von Strafverfolgung als gleichartige Folgen von Straftaten zu skizzieren — Folgen, die auch spezielle Züge aufweisen. Zugleich wird befürwortet, den Gebrauch der Benennung »strafprozessrechtliches Opportunitätsprinzip» aufzugeben, weil sie sprachlich irreführend ist.

III.1. Das *zweite Kapitel* beginnt mit § 4, der den *Hintergrund der zu untersuchenden Bestimmungen* behandelt. Dabei begnügen wir uns nicht mit der Darstellung der blossen Gesetzgebungsgeschichte, sondern es wird versucht, auch die gesellschaftlichen Verhältnisse und ideologischen Faktoren zu klären, die zur Entstehung der Vorschriften beigetragen haben. Da es schwerfällt, den Hintergrund der Bestimmungen

zu verstehen, ohne die gesellschaftlichen Ziele zu untersuchen, die man durch die Bestimmungen zu verwirklichen sucht, wird die Entwicklung, die zum Erlass dieser Bestimmungen geführt hat, im Lichte von drei Hauptzielen betrachtet. Diese Ziele sind: Einhaltung des Billigkeitsprinzips, Betonung der Individualprävention und Streben nach Prozessökonomie bei der Festsetzung der strafrechtlichen Folge (oder in der Phase, die dieser Festsetzung vorausgeht, oder in der auf sie folgenden Vollzugsphase).

Die im Jugendstrafgesetz des Jahres 1940 enthaltenen Vorschriften über das Absehen von Klage und Strafe spiegeln — wie das ganze Gesetz — stark eine Denkweise wider, in der die Individualprävention im Mittelpunkt steht. Diese Bestimmungen wurden damit begründet, dass sie eine zweckmässige Behandlung solcher Jugendlicher ermöglichten, die bei der Begehung ihrer Straftat 15—17 Jahre alt waren. Beim Erlass der Bestimmungen ging man davon aus, dass bei Jugendlichen, in deren Fällen von Klage oder Strafe abgesehen wurde, nötigenfalls die Fürsorgemassnahmen ergriffen werden sollten, die im Kinderschutzgesetz (1936) vorgesehen sind. So ist nach diesem Gesetz der Sozialkommission über das Absehen von Klage und Strafe Mitteilung zu machen, damit die Kommission eventuell Massnahmen ergreifen kann.

Bei der Geschichte der allgemeinen Bestimmungen von 1966 über das Absehen von Strafe, Anklage und Strafverfolgung ist zu beachten, dass von ihnen zuerst diejenige über das Absehen von Strafverfolgung erlassen worden ist. Diese Bestimmung wurde ins Polizeigesetz (von 1966) aufgenommen. In den Vorarbeiten zum Polizeigesetz wurde darauf hingewiesen, dass man praktisch die der Anklageerhebung dienenden Massnahmen aufgegeben hatte, ohne eine gesetzmässige Rechtsgrundlage dafür zu haben. Der Erlass der obenerwähnten Bestimmung war laut den Bergründungen des Gesetzes nötig, um die Elastizität und Zweckmässigkeit der polizeilichen Tätigkeit zu erhöhen. Dem liegt in hohem Mass der Umstand zugrunde, dass man der Ansicht war, die Prozessökonomie werde dadurch gefördert (also der Grundsatz »minima non curat praetor»).

Als der Entwurf zum Polizeigesetz in verschiedenen Gesetzentwurfsorganen beraten wurde, machte man darauf aufmerksam, dass weder der öffentliche Ankläger noch das Gericht über ein Recht von entsprechender Ausdehnung verfügten — das Recht zum Absehen von Klage im

ersten und das Recht zum Absehen von Strafe im zweiten Fall. So wurde schnell an eine Reformarbeit gegangen, deren Ziel es war, dass der öffentliche Ankläger ein solches Recht zum Absehen von Klage und das Gericht zum Absehen von Strafe haben sollte. Wegen der Dringlichkeit der Reform wurde eine eventuelle Differenzierung des Inhalts der Vorschriften nicht erwogen.

Schon vor der Legalisierung des Rechts auf Absehen von Klage kamen in der Praxis Fälle vor, in denen die öffentlichen Ankläger auf die Anklageerhebung verzichteten (z.B. in Fällen von Beleidigung oder Unterschlagung). Von altersher ist es üblich, bei sehr geringfügigen Dienstvergehen von der Anklage abzusehen. Die obersten Hüter des Gesetzes, nämlich der Justizkanzler und der Justizsachwalter des Parlaments, haben in solchen Fällen oft dem Beamten, der sich das Vergehen hatte zuschulden kommen lassen, einen Verweis erteilt.

2. In § 5 des zweiten Kapitels wird über die *Auswirkungen der Bestimmungen* über Absehen von Strafe, Klage und Strafverfolgung berichtet. Der Paragraph bietet eine Gesamtübersicht über die Anwendungshäufigkeit der Bestimmungen, und zugleich werden einige Faktoren untersucht, die zum Absehen von Strafe beitragen.

Über das Absehen von Strafverfolgung werden keine amtlichen Statistiken erstellt. Nach einer Schätzung im staatlichen Amtsanzeiger wurden im Jahr 1971 etwa 170.000 Meldungen über Verkehrsdelikte erstattet, während in über 200.000 Fällen eine solche Meldung unterlassen wurde und der jeweils Schuldige einen Verweis erhielt. Die Unterlassung der Meldung eines derartigen Verweises wird in einer Spezialvorschrift des Strassenverkehrsgesetzes vorausgesetzt.

Dagegen stehen über das Absehen von Klage und von Strafe die für die amtliche Statistik eingesandten Angaben zur Verfügung. Nach den im Jugendstrafgesetz enthaltenen Bestimmungen wurde in den Jahren 1970—72 jährlich bei 100—400 Jugendlichen im Alter von 15—17 Jahren von Klage abgesehen, während im selben Zeitraum bei 1300—1500 Jugendlichen des ebenerwähnten Alters jährlich von Strafe abgesehen wurde. Nach den übrigen Vorschriften über das Absehen von Klage und Strafe (vor allem nach den allgemeinen Bestimmungen des Jahres 1966 und der Spezialvorschrift des Strassenverkehrsgesetzes) hat man im Jahr 1971 bei (schätzungsweise) über 3000 Personen von Klage und bei 1600 Personen von Strafe abgesehen.

Über die relative Häufigkeit des Absehens von Strafe erhält man einen gewissen Begriff aufgrund der folgenden Zahlen. Nach den Bestimmungen des nur die 15—17 jährigen betreffenden Jugendstrafgesetzes wurde im Jahr 1968 bei 20 % der Straffälligen im ebengenannten Alter von Strafe abgesehen (also bei 20 % der Gesamtzahl sowohl der Bestraften als auch der nach diesen Vorschriften unbestraft Gebliebenen). In demselben Jahr wurden von den Jugendlichen des erwähnten Alters 50 % zu unbedingter Geldstrafe verurteilt, 23 % zu bedingungsweiser Freiheitsstrafe und 6 % zu unbedingter Freiheitsstrafe. Es handelt sich also um 99 % der Gesamtzahlt, N = 5665. Aufgrund anderer Vorschriften (hauptsächlich der allgemeinen Bestimmung RL 3: 5.3 und der Spezialvorschrift des Strassenverkehtrsgesetzes) wurde im Jahr 1968 bei 0,5 % der Gesamtzahl sowohl der Bestraften als auch der unbestraft Gebliebenen von Strafe abgesehen; im Jahr 1971 betrug der entsprechende Prozentsatz 0,8 %.

Die Häufigkeit des Absehens von Klage und von Strafe wechselt erwartungsgemäss stark, je nach der Art der Straftaten. Im Jahr 1968 was es üblich, aufgrund der Bestimmungen des Jugendstrafgesetzes für Eigentumsdelikte bestimmter Art nicht auf Strafe zu erkennen. Absolut gesehen wurde am meisten bei geringfügigem Diebstahl von Strafe abgesehen: in 345 Fällen von 1193; diese Zahl betrug über die Hälfte der im ebenerwähnten Jahr wegen geringfügigen Diebstahls Angeklagten. Auch aufgrund der allgemeinen Bestimmung (RL 3: 5.3) wurde im Jahr 1968 am meisten bei geringfügigem Diebstahl von Strafe abgesehen, nämlich im 134 Fällen von schätzugsweise 500; diese Zahl betrug 6 % der wegen geringfügigen Diebstahls Angeklagten. Bei Rauschgiftdelikten, vor allem bei unerlaubtem Konsum von Rauschgiften, ist es in den Jahren seit 1970 beachtenswert häufig gewesen, sowohl von Klage als auch von Strafe abzusehen.

§ 5, der die Auswirkungen der Bestimmungen behandelt, enthält auch Elemente der theoretischen (erklärenden) und nicht nur der deskriptiven Forschung. Darin soll nämlich folgende Hypothese über die Duldsamkeit gegenüber Abweichungen verifiziert werden: die Anwendung der Vorschriften über Absehen von Strafe ist um so häufiger, je städtischer die Menschengemeinschaft ist, in der das betreffende Gericht fungiert. Die Phasen der Analyse bestehen in der Klärung der Frage, ob zwischen dieser erklärenden gesellschaftlichen Variablen und der zu erklärenden, das Verhalten des Gerichts betreffenden individuellen Variablen ein

statistisches Abhängigkeitsverhältnis besteht, und ob die eventuelle Abhängigkeit erhalten bleibt, auch wenn der Einfluss der Variablen der individuellen Ebene (hauptsächlich Art der Straftat sowie Alter, Geschlecht und soziale Zugehörigkeit des Angeklagten) kontrolliert worden ist. Die Analyse spricht für eine bejahende Antwort und scheint die Hypothese zu verifizieren, soweit es sich um die Bestimmungen des Jugendstrafgesetzes über das Absehen von Strafe handelt. Bei der Analyse hat sich auch erwiesen, dass das häufigere Absehen von Strafe mit zunehmender Verstädterung der Gemeinde, in der das Gericht seinen Sitz hat, zum grossen Teil von der Verschiedenheit der Struktur der Kriminalität herrührt. In den städtischeren Gemeinden werden mehr solche Straftaten begangen (und wird demgemäss dafür Anklage erhoben), bei denen es im ganzen Lande besonders üblich ist, von Strafe abzusehen. In der Beurteilung der Untersuchungsergebnisse ist u.a. der Vorbehalt zu machen, dass in der vorliegenden Untersuchung nicht versucht worden ist, die rechtlich relevanten und systematischen Untershiede zu kontrollieren, die möglicherweise zwischen Straftaten gleicher Art bestehen.

3. Das zweite Kapitel schliesst mit § 6, der die *Rechtsvergleichung* behandelt. Als Schlussfolgerung dieses Paragraphen wird konstatiert, dass in den auf dem common law gegründeten Rechtsordnungen und in den osteuropäischen sozialistischen Ländern allen mit Strafsachen befassten Behörden (Polizei- und Anklagebehörden sowie den Gerichten) eine weitgehende Ermessensbefugnis darüber zusteht, ob sie von Strafe oder von den normalerweise zur Bestrafung führenden Massnahmen absehen. In den übrigen Ländern Europas — denen der romanisch-germanischen Rechtsgruppe — ist die entsprechende Ermessensbefugnis traditionell stets beschränkter gewesen; im allgemeinen sind diese Länder seit jeher durch eine starke Bindung ans Gesetz gekennzeichnet.

In den Rechtsordnungen der letzterwähnten Länder fällt besonders auf jener besonders für das norwegische und dänische Recht typische Zug, dass die Befugnis der Anklagebehörde, von Klage abzusehen, grösser ist als die Befugnis des Gerichts, von Strafe abzusehen. Man kann die Entwicklungsrichtung bemerken, dass Schweden und die Bundesrepublik Deutschland offenbar dabei sind, das Recht der Anklagebehörden zum Absehen von Klage zu erweitern.

IV.1. Das *dritte Kapitel* betrifft Fragen der *Klärung des Inhalts der Bestimmungen de lege lata,* d.h. der *Auslegung;* es gliedert sich in

zwei Teile (A und B). Im erstgenannten Teil (§ 7) wird ausführlich auf den Zweck der Bestimmungen über Absehen von Strafe, Klage und Strafverfolgung eingegangen. Im zweiten Teil werden zuerst (§ 8—9) die Auslegungsprobleme betrachtet, die mit den Voraussetzungen des Absehens von Strafe verbunden sind. Das Hauptgewicht liegt dabei auf der Auslegung der Anwendungsvoraussetzungen der allgemeinen Bestimmung (RL 3: 5.3), obwohl auch die Vorschriften des Jugendstrafgesetzes und des Strassenverkehrsgesetzes über das Absehen von Strafe beachtet werden. Als Abschluss des zweiten Teils (§ 10) werden die weitgehend prozessualen Fragen der Entscheidung des Absehens von Strafe geklärt.

2. § 7, der den *Zweck (die Funktionen) der Bestimmungen* behandelt, ist aufgebaut auf der Analyse der heutzutage allgemein an die finnische Kriminalpolitik zu stellenden Anforderungen und der Mittel, sie zu verwirklichen. Absehen von Strafe, Klage und Strafverfolgung werden als Mittel der Kriminalpolitik skizziert (als Folgen der Straftaten). Um ihre Brauchbarkeit festzustellen, muss man gemäss einer Denkweise, die sich sowohl des Wertes als auch der Kosten und des Nutzens bewusst ist, ihre Vorteile und Nachteile miteinander vergleichen — ebenso wie die von anderen Mitteln der Kriminalpolitik (vor allem anderer Straffolgen); dabei sind verschiedene Beschlussfassungskriterien als Masstab anzuwenden. Ein derartiger Vergleich setzt voraus, dass die Bestimmungen über Absehen von Strafe, Klage und Strafverfolgung mit anderen Vorschriften verglichen werden, die Parallelen dazu bilden oder den ebengenannten Bestimmungen nahestehen.

Als Ziele der Kriminalpolitik hat man in Finnland während der letzten Jahre im allgemeinen folgende definiert: 1) die Minimalisierung der Leiden und Kosten, die von der Kriminalität und ihrer Kontrolle verursacht werden, und 2) die gerechte Verteilung dieser Kosten. Das erstgenannte dieser Ziele (= die Minimalisierung) hat den Vorrang, und der wichtigste Beurteilungsgrund der Mittel zu ihrer Verwirklichung, also das wichtigste Beschlussfassungskriterium, ist die Generalprävention. Mit dem zweiten Ziel ist als wichtigstes Bechlussfassungskriterium das Gleichheitsprinzip verbunden. Dieses zweite Ziel drückt u.a. das Bestreben aus, dass die von der Kriminalität herrührenden Kosten auf viele Beteiligte verteilt werden, und dass es wichtig ist zu überlegen, wie diese Kosten gerecht auf die Betreffenden zu verteilen sind. In § 7 wird der Zweck der Bestimmungen nicht nur vom Stand-

punkt der Gesellschaft betrachtet, sondern auch von dem des Verletzten und von dem des Angeklagten, auf den die Vorschriften angewandt werden. Das Hauptgewicht liegt deutlich auf dem Abschnitt, der die Gesichtspunkte des Vorteils der Gesellschaft darlegt.

Der Zweck der Bestimmungen vom Standpunkt der Gesellschaft wird im Lichte dreier Teilziele untersucht. Sie sind 1) die Allokation der zur Kontrolle von Straftaten verfügbaren Ressourcen, 2) das besonders grosse Gewicht, das bei der Festsetzung der Straffolge auf die Individualprävention und auf die Verminderung der Leiden des Angeklagten zu legen ist, und 3) das besonders grosse Gewicht, das auf (sonstigen) Gesichtspunkte der Billigkeit oder Zweckmässigkeit der Straffolge zu legen ist.

Das erste der ebengenannten Teilziele hängt eng mit dem Minimalisierungsziel der Kriminalpolitik zusammen. Die Verminderung der durch die Kriminalität entstehenden Kosten — und nicht die Verminderung der Kriminalität selbst, also die Generalprävention — ist gerade deshalb erstrebenswert, weil eine gewisse Abnahme der Kriminalität oft gar keine entsprechende Minderung der Kosten bedeutet. Diese Kosten werden wirksamer vermindert — und zugleich auch gerechter verteilt —, falls die für die Kontrolle verfügbaren geringen Mittel zur Verhinderung solcher Verbrechen eingesetzt werden, die besonders nachteilig für die Gesellschaft sind.

Die als zweites und als drittes genannten Teilziele haben den gemeinsamen Zug, dass als Beurteilungsgrund der sie verwirklichenden Mittel die Generalprävention weniger Gewicht hat als gewöhnlich. Man kann sagen, dass bei der Verwirklichung des als drittes genannten Teilziels solche Umstände — oder ein solcher Umstand — berücksichtigt werden, die den Fall als aussergewöhnlich leicht erscheinen lassen. Bei der Behandlung dieses letzterwähnten Teilziels wird in weitem Umfang auf andere Mittel aufmerksam gemacht, die dieses Teilziehl verwirklichen, wie etwa Absehen von Strafe, Klage und Strafverfolgung. Wenn man bei der Gesetzgebung der Meinung ist, dass irgendein Umstand als ein solcher betrachtet werden muss, der die Straftat als aussergewöhnlich leicht erscheinen lässt und somit zu berücksichtigen ist, kann man u.a. folgenderweise verfahren. Man macht mit Hilfe materiellrechtlicher Bestimmungen den betreffenden Umstand zu einem Rechtfertigungs- bzw. Schuldausschliessungsgrund oder einem Strafmilde-

rungsgrund. Mit verfahrensrechtlichen Bestimmungen lässt sich aus dem betreffenden Umstand eine Voraussetzung für das Klagerecht und somit eine Prozessvoraussetzung machen.

In § 7 wird klargelegt, welches die Auswirkungen der Berücksichtigung der einzelnen (u.a. der ebengenannten) Gründe sind, und ferner, wie leicht, wie oft und in welchem Umfang verschiedene Umstände nach dem finnischen positiven Recht anerkannt werden, so dass sie die Anwendungsvoraussetzungen jedes Grundes erfüllen. Das Absehen von Strafe, Klage und Strafverfolgung wird insoweit behandelt, als die Betrachtung der Stellung dieser Mittel neben den anderen erwähnten solche Anwendungssituationen ins Licht rückt, die für sie als zweckmässig erscheinen. Bei den als Vergleichsobjekte dienenden Bestimmungen ist besondere Beachtung einer Vorschrift geschenkt worden, die im Jahr 1972 ins Strafgesetz aufgenommen worden ist (RL 3: 5.2). Diese Bestimmung lautet in der Fassung von 1974 (nach dem Übergang zu einer einzigen Art der Freiheitsstrafe) folgendermassen: »Wenn in einer Strafbestimmung für Gefängnis eine besondere Mindestzeit festgesetzt ist, kann das Gericht, wenn nicht das öffentliche Interesse etwas anderes erfordert, aus besonderen Gründen, die im Urteil zu nennen sind, auf eine Strafe erkennen, die kürzer als die Mindestzeit ist, oder, wenn keine strengere Strafe als befristetes Gefängnis vorgeschrieben ist, auf Geldstrafe erkennen.»

3. Zwischen den §§ 8 und 9, welche die *Voraussetzungen für das Absehen von Strafe* betreffen, besteht folgendes Verhältnis. Im erstgenannten Paragraphen werden als Grundmaterial der Auslegungsargumentation hauptsächlich der Worlaut der Vorschriften, die Vorarbeiten dazu, die nahestehenden und parallelen Bestimmungen sowie die in der juristischen Literatur geäusserten Meinungen benutzt. Ferner wird darin berücksichtigt, was in § 7 über den Zweck der Bestimmungen dargelegt ist. Das Gewicht andersartigen Materials als des den Wortlaut der Vorschriften betreffenden wird in der Argumentation durch die in diesen enthaltenen, offensichtlich auf Ermessen beruhenden Ausdrücke vergrössert. Aufgrund des ebenerwähnten Materials werden Auslegungsalternativen und vorläuftige Auslegungsempfehlungen gegeben. In § 9 wird zu klären versucht, was für Bedeutungsinhalte den Voraussetzungen des Absehens von Strafe in den verschiedenen Gerichtsinstanzen (im Obersten Gerichtshof, in den Hofgerichten und von den Untergerichten im Helsinkier Rathausgericht) in der Praxis beigemessen worden

sind. Am Ende des letztgenannten Paragraphen — nach einer kommentierenden Darstellung der Rechtspraxis — werden die zentralen Ergebnisse der Rechtsfallanalyse mit den in § 8 dargelegten Auslegungsalternativen und präliminären Auslegungsempfehlungen verglichen, wobei nötigenfalls die vorläufigen Auslegungsempfehlungen — gestützt auf zusätzliche Argumente, die aus der Rechtspraxis erhältlich sind — präzisiert und berichtigt werden.

Die grösste Meinungsverschiedenheit über die Auslegung der allgemeinen Bestimmung (RL 3: 5.3) in der rechtswissenschaftlichen Literatur hat sich darauf bezogen, ob es bei der Beurteilung der in der Bestimmung gemeinten Geringfügigkeit der Straftat entscheidend ist, dass die Art der Straftat geringfügig ist, oder dass es sich um einen geringfügigen Einzelfall handelt. Benutzt man als Mass der Beurteilung die für die Tat verhängte Strafe, so bezieht sich dieselbe Meinungsverschiedenheit daraus, ob die Geringfügigkeit der Straftat nach der dafür festgesetzten Strafe (in abstracto) oder nach derjenigen Strafe zu beurteilen ist, die für die Straftat im vorliegenden Fall fiktiv (in concreto) verhängt werden muss. In dieser Arbeit wird der Standpunkt vertreten, dass die Voraussetzung für die Geringfügigkeit der Straftat eine zweifache inhaltlich weitgefasste Bedeutung erhält: die Voraussetzung ist erfüllt, wenn die Straftat im Einzelfall geringfügig ist, jedoch so, dass nicht eine Tat von beliebig schwerer Art im Sinne dieser Voraussetzung geringfügig sein kann. Diese Auffassung findet besonders in den Vorarbeiten zu der Bestimmung eine Stütze. Es war nicht beabsichtigt, die Anwendbarkeit der Vorschrift auf Straftaten nur von bestimmten Typen zu beschränken. Andererseits scheint man in erster Linie solche Straftaten im Auge gehabt zu haben, die schon abstrakt gesehen geringfügig sind. Auch die Rechtspraxis bestätigt diesen Standpunkt. In einigen Entscheidungen ist ausdrücklich ausgesprochen, dass man die Straftat in ihrer konkreten Erscheinungsform als geringfügig anzusehen hat. Andererseits ist es nur selten vorgekommen, das bei Straftaten schwerer Arten von Strafe abgesehen worden ist.

In der vorliegenden Arbeit wird die Ansicht vertreten, dass eine Straftat in concreto dann geringfügig ist, wenn sie aufgrund der mit ihr unmittelbar zusammenhängenden Umstände — ihrer Tatumstände — in der Gesamtbeurteilung als geringfügig angesehen wird. Bei dieser Beurteilung werden diejenigen mit der Schuld des Täters zusammenhängenden Umstände nicht berücksichtigt, die durch folgende Voraus-

setzung definiert werden: »Die Tat ist in Anbetracht der Umstände aus verzeihlicher Unachtsamkeit, Unbedachtheit oder Unwissenheit geschehen.» Hier können Unbedachtheit und Unwissenheit ganz klar auch auf solche Straftaten zutreffen, die nur als vorsätzliche Taten strafbar sind. Ein Ausdruck, der ungefähr dasselbe bedeutet wie Unbedachtheit, ist Unüberlegtheit. Mit Unwissenheit dürfte gemeint sein, dass der Täter von der Strafbarkeit der Tat nicht gewusst hat.

Eine Voraussetzung für die Anwendung von RL 3: 5.3 ist noch die, dass das öffentliche Interesse keine Bestrafung erfordert. Diese Voraussetzung verpflichtet vor allem zur Berücksichtigung der Anforderungen der Generalprävention.

4. Die Fragen, die mit der *Entscheidung, von Strafe abzusehen,* zusammenhängen, werden in § 10 behandelt. Dabei wird erörtert, was für eine Ermessensbefugnis das Gericht durch die als Erlaubnis gefasste Norm »darf von Strafe abgesehen werden» erhält. Als Ergebnis dieser Erörterung wird dargelegt, dass die erwähnte auf Ermessen beruhende Art des Absehens von Strafe nicht zu Willkür berechtigt, also z.B. zu keiner Verletzung des Gleichheitsprinzips. Wenn die Voraussetzungen für das Absehen von Strafe vorliegen und trotzdem auf Strafe erkannt wird, muss die Entscheidung objektiv begründbar sein. Sie ist in dem Fall objektiv begründbar, wenn das Strafurteil auf der Berücksichtigung kriminalpolitischer Beschlussfassungskriterien beruht (in erster Linie der Generalprävention). Da es eine der Voraussetzungen von RL 3: 5.3 ist, dass das öffentliche Interesse keine Bestrafung erfordert, wird durch die in Rede stehende Ermessensbefugnis der Spielraum, den das Gericht bei der Fällung der Entscheidung hat, nicht nennenswert erweitert.

Bei der Klärung von Inhalt und Form der Entscheidung, von Strafe abzusehen, wird u.a. gesagt, dass eine Gerichtsentscheidung dieses Inhalts trotzdem ein die Schuld feststellendes Urteil ist. Ein solches Urteil ist weder verurteilend noch freisprechend, sondern eine Art von Zwischenform zwischen den beiden Entscheidungsarten.

V. *Im vierten Kapitel* (§ 11—12) wird die *Zweckmässigkeit des Inhalts der Bestimmungen* über das Absehen von Strafe, Klage und Strafverfolgung *de lege ferenda* beurteilt, d.h. die *Notwendigkeit der Reform der Bestimmungen.* In § 11 dieses Kapitels werden solche Mittel der Kriminalpolitik erörtert, die eine Alternative zu den ebengenannten

Bestimmungen bilden, und zwar in der Reihenfolge der in § 7 aufgezählten Teilziele (s. oben IV.2). In § 12 wird über die amtlichen Vorschläge zur Reform der in Rede stehenden Vorschriften berichtet, wobei u.a. diese Vorschläge kritisch beurteilt und eigene Stellungnahmen vorgebracht werden.

Im erstgenannten Paragraphen wird u.a. betont, dass ein sehr ausgedehntes Absehen von Strafverfolgung oder Klage — wobei das an sich zu billigende Teilziel der Allokation der Ressourcen angestrebt wird, die zur Kontrolle der Kriminalität zur Verfügung stehen — vom Standpunkt der generalpräventiven Wirkung des amtlichen Kontrollsystems unvorteilhaft ist. Insofern als eine Schwächung der generalpräventiven Wirkung eines solchen Kontrollsystems droht, muss z.B. die Erweiterung einer solchen Regelung überlegt werden, wie sie in der Gesetzgebung Finnlands im Jahr 1970 verwirklicht wurde. Damals wurde der grösste Teil der Verkehrsdelikte, die gegen Halt- und Parkverbote verstiessen, dekriminalisiert. Diese Taten sind jetzt Ordnungswidrigkeiten, die mit Geldbusse bedroht sind. Für sie gibt es ein besonderes Verfahren, das von Verwaltungsbehörden geführt wird. Vor der Dekriminalisierung dieser Taten was es sehr üblich, bei ihnen von Strafverfolgung abzusehen. Eine derartige Dekriminalisierung hindert natürlich nicht, dass im Gesetz erlaubt werden könnte, in Fällen von geringfügigen Verstössen von Geldbusse abzusehen (eine solche Bestimmung ist im erwähnten Gesetz von 1970 enthalten). — Die Erweiterung der ebengeschilderten Abgabe von Bagatelldelikten an die Verwaltung zur nicht-kriminellen Ahndung und zugleich der Entlastung der Gerichte ist in ein paar kürzlich erschienenen Amtsamzeigern vorgeschlagen worden.

In § 12 der vorliegenden Arbeit wird die Reform der Bestimmungen über das Absehen von Strafe, Klage und Strafverfolgung als nötig angesehen. Als wichtigstes Ziel der Reform wird die Differenzierung des Inhalts der Bestimmungen betrachtet, so dass der Polizeibeamte die geringste, der öffentliche Ankläger eine um einiges ausgedehntere und das Gericht die ausgedehnteste Ermessensbefugnis hätte, von weiterer Verhandlung der Strafsache abzusehen (der Polizist und der öffentliche Ankläger) oder von Strafe abzusehen (das Gericht). Eine solche Differenzierung bedeutet vor allem, dass die Befugnis des Polizeibeamten, von Strafverfolgung abzusehen, in abstracto auf geringfügige (nur leicht zu bestrafende) Taten beschränkt wird, während die Befugnis des

Gerichts, von Strafe abzusehen, nich auf die in abstracto auf bestimmte Weise strafbaren Taten beschränkt werden sollte. Die in Rede stehende Befugnis des Gerichts sollte ähnlich definiert werden wie das oben in IV.2 dargelegte Recht des Gerichts, gemäss der Bestimmung RL 3: 5.2 von der Strafskala oder Strafart abzuweichen, jedoch so, dass die Voraussetzungen für das Absehen von Strafe um einiges strenger wären als die Voraussetzungen für Abweichungen von der Strafskala oder Strafart.

Zu einer bedeutenden Erweiterung des Gebiets des Absehens von Klage hat man in den finnischen Amtsblättern und in der finnischen Rechtswissenschaft im allgemeinen ablehnend Stellung genommen. Besonders hat man es als vom Standpunkt der Rechtssicherheit bedenklich angesehen, die Erwägung der Schuldfrage in sehr beträchtlichem Grade vom Gericht auf den öffentlichen Ankläger zu übertragen. Die Mängel in der heutigen Organisation des Anklägerwesens haben zu dieser reservierten Einstellung weitgehend beigetragen. Die Erweiterung der Vollmachten der Ankläger tritt in ein neues Licht, wenn diese Mängel korrigiert werden. — Es sei festgestellt, dass das Justizministerium im Jahr 1972 eine Arbeitsgruppe eingesetzt har, die über Fragen sowohl der Organisation als auch der Befugnisse der Ankläger beraten soll.

OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO

Päätöksen jälkeen mainittavat numerot viittaavat tekstin sivulle, eksponenttinumerot sivulla olevaan alaviitteeseen. Silloin kun saman päätöksen osalta on viitattu usealle sivulle ja eri sivuilla päätöstä on käsitelty erilaajuisesti, on se sivunumero lihavoitu, jossa käsittely on laajin.

KKO:n tai KHO:n vuosikirjassa julkaistusta päätöksestä luetellaan sen antovuosi ja tiedonannon tai tiedon numero. KKO:n vuosikirjassa julkaisemattomasta päätöksestä mainitaan sen antopäivä (= toukok. 1972 saakka esittely- ja sen jälkeen julkipanopäivä) ja taltionumero sekä suluissa asiakirjavihkon numero. Oikeuskanslerinkertomuksessa tai Defensor Legis -lehdessä julkaistusta ratkaisusta todetaan vain sen antopäivä ja julkaisun sivunumero.

HO:n päätöksestä mainitaan sen antopäivä (= julkipanopäivä paitsi Helsingin HO:ssa syysk. 1969 saakka esittelypäivä) ja taltionumero sekä suluissa diaarinumero. Oikeuskanslerinkertomuksessa tai Lakimies-lehdessä julkaistusta ratkaisusta luetellaan vain sen antopäivä ja julkaisun sivunumero.

Helsingin RO:n päätöksestä mainitaan ratkaisun tehneen osaston järjestysnumero sekä ratkaisun julistamispäivä ja pöytäkirjan pykälä.

Päätökset ovat lainvoimaisia, jollei muuta ole erikseen sanottu (vrt. 9 §:n alav:een 2).

KKO:n päätöksiä:

1932 II 524 331[258]
1935 II 138 459[72]
1938 II 410 459[72]
1945 II 30 459[72]
1946 II 174 402
1948 II 347 443[48]
1951 II 130 443[48]
1953 II 66 459[72]
1955 II 104 403
1957 II 8 459[72]
1957 II 86 293
1958 II 30 293[151]
1958 II 91 **443,** 447[59]
15. 11. 1962 taltio 2933 (213/108 VD 1962) 402
1964 II 51 403
7. 3. 1966 taltio 588 (433/218 VD 1965) 420[8], 475, **481,** 514[50]
1968 II 25 419[7], **424—425,** 440[39], 460, 513—514
1968 II 93 419[7], **430—431,** 445—446, 461[77], 493[109]
25. 4. 1968 taltio 1139 (549/276 VD 1967) 460[74]
28. 11. 1968 taltio 2909 (658/332 VD 1968) **438,** 441[42]
30. 5. 1969 taltio 1295 (87/45 VD 1969) 459
1. 9. 1969 (OKa 1969, 63) 440
22. 9. 1969 (OKa 1969, 70) 438
1970 II 70 419[7], **430—431,** 445—446, 493[109]
16. 1. 1970 taltio 113 (805/408 VD 1969) 420[8], 425, **448—449,** 513[46]

25. 6. 1970 taltio 1349
(235/119 VD 1970) 472
11. 1. 1971 taltio 31
(590/299 VD 1969) 443
29. 4. 1971
(DL 1971, oik.tap. 99—101) 459[72]
21. 6. 1971 taltio 1598
(159/81 VD 1971) 438
30. 6. 1971 taltio 1639
(323/163 VD 1971) 451—452
17. 9. 1971 taltio 2055
(294/148 VD 1970) 440
1972 II 52 **426—428,** 517[61]
1972 II 108 **312,** 519[66]
11. 1. 1972 taltio 58
(356/179 VD 1971) 439
23. 3. 1972 taltio 737
(706/355 VD 1972) 432—433
23. 3. 1972 taltio 739
(54/27 VD 1972) 440
14. 6. 1972 taltio 736
(504/253 VD 1971) 438
20. 6. 1972 taltio 1208
(139/69 VD 1972) **432,** 460[74]
21. 9. 1972 taltio 1449
(77/39 VD 1972) 459[72]
15. 12. 1972 taltio 2683
(577/288 VD 1972) 440
1973 II 27 301
1973 II 63 330—331
1973 II 73 401[158a]
1. 3. 1973 taltio 29
(705/353 VD 1970) 462
27. 6. 1973 taltio 1587
(294/149 VD 1973) 475
10. 8. 1973 taltio 1413 (753/378 VD 1972) **430—431,** 445—446, 460[74], 493[109]
24. 1. 1974 taltio 3527/73
(752/378 VD 1972) 433

KHO:n päätöksiä:

1954 II 502 54[40]
1959 II 292 266[81]

Helsingin HO:n päätöksiä:

4. 9. 1958 taltio 951
(R 1957/216/54) 118[105]
8. 9. 1967 taltio 77
(S 1967/38) **435—436,** 443[47]
16. 10. 1967 taltio 1644
(R 1967/41/141) 475, **481**
27. 2. 1968 taltio 304
(H 1967/27/175) 441
4. 3. 1968 taltio 339
(H 1967/28/177) 438
22. 5. 1969 (OKa 1969, 71) 439
24. 2. 1970 taltio 1802
(R 1968/167/604) 474, 513
8. 10. 1970 taltio 1280
(R 1970/246/171) **463,** 494[119]
12. 1. 1971 taltio 2002
(H 1970/109/119) 439
4. 3. 1971 taltio 208
(R 1970/95/328) 475
8. 3. 1971 taltio 46
(S 1970/102) 438
29. 4. 1971 taltio 233
(R 1970/292/342) 475
18. 5. 1971 taltio 260
(R 1970/426/813) 474, **478,** 488
18. 5. 1971 taltio 313
(R 1970/393/698) **487—488,** 489
1. 6. 1971 taltio 530
(R 1970/523/1178) 475
3. 6. 1971 taltio 119
(R 1970/430/829) 475
17. 6. 1971 taltio 586
(R 1970/359/579) 474
12. 8. 1971 taltio 542
(R 1970/122/416) 474
28. 9. 1971 taltio 396
(R 1970/421/799) 474
28. 9. 1971 taltio 1041
(R 1971/71/282) 475
5. 10. 1971 taltio 1156
(R 1970/498/1082) 474
19. 10. 1971 taltio 1138
(R 1971/33/132) 453[67]
16. 11. 1971 taltio 1224
(H 1971/130/69) 439
23. 11. 1971 taltio 1242
(R 1970/159/555) 472
30. 11. 1971 taltio 1338
(R 1970/545/1262) 475, 490
14. 12. 1971 taltio 1601
(R 1971/335/323, R 1971/372/457) 455—456
29. 12. 1971 taltio 1313
(R 1971/286/125) 475
17. 2. 1972 taltio 93
(H 1971/143/176) 439
29. 2. 1972 taltio 1591
(R 1971/304/201) 475
7. 3. 1972 taltio 1533
(R 1971/268/58) 457—458
12. 5. 1972 taltio 590
(R 1971/437/724) 478

16. 5. 1972 taltio 588
(R 1972/339/315) 402
14. 9. 1972 taltio 951
(H 1972/164/108) 438, 441, 517
14. 9. 1972 taltio 1077
(H 1972/170/168) 438, 439
28. 9. 1972 taltio 1048
(H 1972/166/130) 439
9. 11. 1972 taltio 1149
(R 1972/363/406) 463
28. 12. 1972 taltio 1411
(H 1972/176/216) 439
19. 4. 1973 taltio 205
(R 1971/153/599) 463
15. 5. 1973 taltio 1366
(H 1972/154/21) 437
4. 12. 1973 taltio 1575
(R 1972/366/416) 315—316

Itä-Suomen HO:n päätöksiä:

20. 3. 1959
(LM 1959, 597—598) 118[105]
21. 3. 1969 taltio 256/69
(R 1968/374/17) 439
6. 2. 1970 taltio 1408/69
(R 1969/234/933) 467
11. 9. 1970 taltio 799/70)
(R 1968/375/23) **436**[30], 443[47]
3. 11. 1970 taltio 798/70
(R 1969/374/20) **436**, 443[47]
27. 11. 1970 taltio 1228/70
(R 1970/249/966) 467
18. 12. 1970 taltio 1166/70
(R 1970/375/21) 439
12. 1. 1971 (OKa 1971, 88) 441
2. 4. 1971 taltio 97/71
(R 1970/377/30) 439
30. 4. 1971 taltio 403/71
(R 1970/375/18) 440
18. 5. 1971 taltio 509/71
(R 1971/50/187) 475
25. 5. 1971 taltio 556/71
(R 1970/348/1263) 489
27. 8. 1971 taltio 726/71
(R 1971/73/278) 402
21. 9. 1971 taltio 783/71
(R 1970/376/25) 442
12. 10. 1971 taltio 989/71
(R 1971/156/597) 491
19. 11. 1971 taltio 940/71
(R 1971/194/751) 469
3. 3. 1972 taltio 882/71
(R 1971/127/491) 474, **481**
2. 6. 1972 taltio 594/72
(R 1971/374/16) 442
21. 11. 1972 taltio 1129/72
(R 1971/326/1371) 313—314
19. 12. 1972 taltio 1275/72
(R 1972/393/10) 439
23. 2. 1973 taltio 78/73
(R 1972/170/711) 471
16. 3. 1973 taltio 1403/72
(R 1972/65/268) 315
23. 3. 1973 taltio 260/73
(R 1972/396/18) 438
5. 3. 1974 taltio 1333/73
(R 1972/149/627) 453

Turun HO:n päätöksiä:

29. 11. 1967 (OKa 1967, 68) 438
20. 2. 1968 taltio 283
(1967 RD 564/13) 495[120]
14. 8. 1970 (OKa 1970, 63—64) 435
20. 1. 1971 taltio 1543
(1970 RD 525/126) 474
29. 1. 1971 taltio 1520
(1970 RD 405/35) 450
5. 2. 1971 taltio 24
(1970 RD 669/138) 105[58], **452**, 489
10. 3. 1971 taltio 118 (1970 RD 520/112) 469, **487**, 494[119], 496[123]
10. 3. 1971 taltio 119
(1970 RD 522/116) 463[79]
16. 3. 1971 taltio 222
(1970 RD 539/178) 474
26. 3. 1971 taltio 172
(1970 RD 285/33) 425, **451**
30. 3. 1971 taltio 270
(1970 RD 572/29) 457[69]
31. 3. 1971 taltio 299
(1970 RD 553/13) 475
23. 4. 1971 taltio 452
(1970 RD 620/48) 475
28. 4. 1971 taltio 470
(1970 RD 541/188) 475
5. 5. 1971 taltio 491
(1970 RD 294/60) 475
7. 5. 1971 taltio 329
(1970 RD 524/123) 462
14. 5. 1971 taltio 487
(1970 RD 542/192) 475, **482**, 514[49]
18. 5. 1971 taltio 567
(1970 RD 754/140) 470—471
18. 5. 1971 taltio 568
(1970 RD 544/196) 474

8. 6. 1971 taltio 580
(1970 RD 171/20) 475—476, 522
9. 6. 1971 taltio 697
(1970 RD 20/218) 475, **479**
23. 6. 1971 taltio 750
(1970 RD 191/41) 474, 475, **482**
6. 7. 1971 taltio 809
(1970 RD 75/28) 475
14. 9. 1971 taltio 864
(1970 RD 145/2) 474, **479**, 488
28. 9. 1971 taltio 900
(1970 RD 24/232) 475
1. 10. 1971 taltio 1091
(1971 RD 165/2) 474, 476, 478[92], **479**
15. 10. 1971 taltio 1178
(1971 RD 427/9) 475
20. 10. 1971 taltio 1174
(1970 RD 680/178) 457
19. 11. 1971 taltio 1391
(1971 RD 503/52) 475
23. 11. 1971 taltio 1327
(1971 RD 493/12) 474
7. 12. 1971 taltio 1331
(1971 RD 187/23) 475, **483**
8. 12. 1971 taltio 1510
(1971 RD 500/39) 474, **479**, 490
25. 1. 1972 taltio 1666
(1971 RD 664/57) 331
14. 4. 1972 taltio 324
(1971 RD 71/16) 474, **479**
21. 4. 1972 taltio 351
(1971 RD 520/101) 475
21. 4. 1972 taltio 419
(1971 RD 527/126) 474
16. 5. 1972 taltio 511
(1971 RD 533/151) 474
16. 5. 1972 taltio 533
(1971 RD 532/145) 474
16. 6. 1972 taltio 663
(1971 RD 522/109) 475
21. 6. 1972 taltio 702
(1972 RD 739/71) 466
22. 8. 1972 taltio 903
(1971 RD 574/17) 515[51]
23. 8. 1972 taltio 720
(1971 RD 540/176) 747
4. 10. 1972 taltio 996
(1971 RD 464/32) 452
13. 10. 1972 taltio 1046
(1971 RD 713/224) 469
31. 10. 1972 taltio 1096
(1971 RD 780/20) **313**, 459[71]
29. 12. 1972 taltio 1554
(1971 RD 113/28) 476

Vaasan HO:n päätöksiä:

17. 6. 1969 taltio 501
(VSD 1968/8) 441
18. 7. 1969 taltio 535
(VSD 1967/15) 436
23. 9. 1969 taltio 543
(VSD 1967/13) 434
16. 1. 1970 taltio 1117
(VSD 1968/6) 434
20. 1. 1970 taltio 1092
(VSD 1968/9) 434
12. 5. 1970 taltio 300
(VSD 1969/2) 434[28]
12. 5. 1970 taltio 301
(VSD 1968/11) 435
2. 6. 1970 taltio 302
(VSD 1969/8) 439
2. 6. 1970 taltio 496
(VSD 1969/5) 435
27. 11. 1970 taltio 1101
(VSD 1970/4) 438
2. 7. 1971 taltio IV/143
(RD 1970/1166) 452—453
12. 10. 1971 taltio III/175
(VSD 1970/2) 436
26. 10. 1971 taltio II/238
(RD 1970/419) 475, **479**
3. 12. 1971 taltio II/285
(RD 1970/658) 495[120]
17. 12. 1971 taltio II/335
(RD 1970/662) 469
7. 3. 1972 taltio III/40
(VSD 1971/8) 441
21. 4. 1972 taltio II/73
(RD 1970/1055) **464**, 494[119]
28. 4. 1972 taltio IV/72
(RD 1971/690) 474
9. 5. 1972 taltio III/99 (RD 1970/1128) 425, **449**, 461, 494[117]
16. 6. 1972 taltio III/113
(RD 1970/1105) 474, **480**
30. 6. 1972 taltio I/60
(RD 1971/83) 458
8. 9. 1972 taltio III/80
(RD 1971/110) 474, **480**
15. 9. 1972 taltio I/149
(RD 1970/1244) **468**, 517
13. 10. 1972 taltio II/141
(VSD 1972/2) 441
31. 10. 1972 taltio II/256
(RD 1971/356) 517
7. 11. 1972 taltio III/217
(RD 1972/313) 437
17. 11. 1972 taltio IV/247
(RD 1971/837) 453

19. 12. 1972 taltio II/277
(RD 1971/369) 466—467
22. 12. 1972 taltio III/190
(RD 1971/314) 314
29. 12. 1972 taltio I/385
(RD 1971/669) 476, **482**
12. 1. 1973 taltio I/429
(RD 1972/1278) 495[120]
30. 1. 1973 taltiot II/346—347 (RD 1971/236 ja 433) 469, **487**, 494[119], 496[123]
13. 2. 1973 taltio I/447
(RD 1971/1355) **470**, 490, 515[52]
16. 2. 1973 taltio IV/334
(RD 1971/916) **314**, 459[71]
16. 2. 1973 taltio V/72
(RD 1972/1201) 312
14. 9. 1973 taltio II/135
(RD 1971/1338) 315
14. 9. 1973 taltio III/195
(RD 1972/455) 474, 475, **480**
21. 9. 1973 taltio I/291
(VSD 1973/5) 441
19. 10. 1973 taltio II/251
(RD 1972/422) **425—426**, 450[63]
26. 10. 1973 taltio IV/159
(RD 1972/414) 474, 475, **480—481**
9. 11. 1973 taltio I/330
(VSD 1971/6) 437
30. 11. 1973 taltio V/285
(VSD 1973/4) 439
30. 11. 1973 taltio V/286
(VSD 1973/3) 439

Helsingin RO:n päätöksiä:

IV² os.

4. 2. 1971 § 28 449
2. 9. 1971 § 269 456
4. 11. 1971 § 345 455

VI¹ os.

26. 5. 1972 § 177 456—457

VI² os.

16. 9. 1971 § 325 454
15. 7. 1971 § 247 461

VIII¹ os.

9. 2. 1971 § 34 105[58]
27. 4. 1971 § 115 454
10. 6. 1971 § 174 456

VIII¹ os.

22. 3. 1971 § 126 456
16. 6. 1971 § 293 456
28. 6. 1971 § 307 471
12. 7. 1971 § 334 466
26. 7. 1971 § 356 456
27. 10. 1971 § 513 455
22. 12. 1971 § 591 471

VIII² os.

19. 1. 1971 § 26 466
4. 3. 1971 § 126 466
18. 3. 1971 § 165 105[58]
25. 3. 1971 § 182 105[58]
4. 5. 1971 § 272 486[96]
13. 5. 1971 §§ 295—296 ja 298 456
29. 6. 1971 § 386 456
12. 8. 1971 § 478 467
12. 8. 1971 § 479 454
14. 10. 1971 § 637 472—473
11. 11. 1971 § 711 467
18. 11. 1971 § 732 456
7. 12. 1971 § 787 467—468
14. 12. 1971 § 800 467

IX² os.

4. 3. 1971 § 169 483
30. 3. 1971 § 244 483
1. 6. 1971 § 388 483
3. 6. 1971 § 400 483

X¹ os.

19. 1. 1971 § 36 468
27. 4. 1971 § 288 467
27. 4. 1971 §§ 289 ja 291 471
18. 5. 1971 § 342 471
10. 6. 1971 § 387 471

X² os.

10. 9. 1971 § 591 468

XI os.

7. 1. 1971 § 15 478
25. 1. 1971 § 90 478
17. 2. 1971 § 208 483
24. 3. 1971 § 421 483
29. 3. 1971 § 443 483
9. 9. 1971 § 1133 483
13. 9. 1971 § 1149 483
11. 11. 1971 § 1493 483

XII os.

12. 1. 1971 § 31 483
22. 1. 1971 § 93 483
29. 1. 1971 § 133 483
5. 2. 1971 § 168 483
9. 2. 1971 § 204 483
5. 3. 1971 § 357 483
13. 4. 1971 § 544 483
28. 5. 1971 § 839 483
14. 12. 1971 § 1754 483

XIII[2] os.

18. 10. 1971 § 1047 458
28. 10. 1971 § 1904 458

XIV os.

22. 1. 1971 § 79 483
28. 5. 1971 § 814 478
16. 6. 1971 § 880 483
8. 9. 1971 § 1194 483

XV os.

5. 5. 1971 § 541 456
12. 5. 1971 §§ 576, 578 ja 595 471
16. 6. 1971 § 706 471
23. 9. 1971 § 1079 454
11. 10. 1971 § 1154 471
16. 12. 1971 § 1358 471

XVI[1] os.

26. 5. 1971 § 189 449
11. 8. 1971 § 267 461

XVI[2] os.

14. 9. 1971 § 222 471

ASIAHAKEMISTO

Hakemisto on tarkoitettu täydentämään sisällysluetteloa. Tekstissä jatkuvasti esiintyviä tai sisällysluettelossa selvästi esillä olevia hakusanoja on joko kokonaan jätetty pois taikka niiden osalta on viitattu johonkin tai joihinkin keskeisistä asiaa käsittelevistä tekstin kohdista.

Ajattelemattomuus 391—394, 408, 451—455, 471—473
Anteeksiannettavuus (teon) 60, 388—396, 572—573
Anteeksiantoperuste 60, 286—287
Aresti 537, 540—541
Arbitroiminen 98
Armahdus 94—95, 98, 279, 292—294, 334, 543
Asianomistaja
— yleistä 246—247
— asianomistajan etunäkökohdat 337—341, 552—553, 559—560
— asianomistajarikos 102—103, 324, 329—330, 538

Dekriminalisointi 531—535

Ehdollinen rangaistus 112, 502, 542
Ehdonalaiseen vapauteen päästäminen 67, 502—503, 542
Ennakkopäätösarvo (ratkaisun) 420—421
Ennustettavuus 30, 87, 241, 243, 245, 258, 278, 399
Erityisestävyys 111—114, 241—242, 262—271, 400, 408—409, 539—542, 562—568

Funktio 35—36, 237, 261

Hallintotoiminta
— yleistä 71—72
— hallintotoiminnassa harjoitettava tarkoituksenmukaisuusharkinta 498—502
Harkitsemattomuus 393, 472—473
Huoltotoimenpide
— yleistä 70—71
— suojelukasvatustoimenpide 267—271, 562—565
Huomautus
— yleistä 573—574
— oikeuskanslerin tai eduskunnan oikeusasiamiehen määrättävänä seuraamuksena 52—53, 444—445
— poliisimiehen määrättävänä seuraamuksena 124, 131—137
Huumausainerikokset 143—146, 150—151, 167—169, 260—261, 463

Ilmoittamatta jättäminen (ks. myös huomautus)
— käsite 48—52, 53—58, 62, 69—70, 74—77, 79—85
— säännökset (ks. toimenpiteistäluopumissäännökset)
— yleisyys 131—137
— säännösten uudistaminen 551—555

Järjestysrangaistusmenettely 537

Klassinen koulukunta (rikosoikeuden) 99—100, 101
Kohtuus 93—94, 273—276
Konfiskaatio 66, 503, 522—523
Kontrollipolitiikka
— päätöksentekojen alana 10, 248, 250, 528—529
— tutkimusalana 10—11, 15
Korjausmääräys 131—136
Kriittinen tutkimus 23
Kriminaalipolitiikka
— päätöksentekojen alana 237—251, 528—529
— tutkimusalana 2—3, 5—6, 11

Kriminaalitiede 4, 11, 14
Kriminologia 2, 5—7, 9, 19—22, 113
Kurinpitomenettely 55—56, 301, 326, 402—403

Lain tuntemattomuus 288—289, 316—317, 394—395, 457—460, 481—482
Lainkäyttö 71—72, 74—75
Legaliteettiperiaate
— hallinnon 85—88
— rikosoikeudellinen (ks. nulla poena sine lege -periaate)
— rikosprosessioikeudellinen (ks. opportuniteettiperiaate)
Leuteraatio 95—96, 98
Liikennerikokset 131—137, 156—157, 473—483

Muuttujat
— niiden jaotuksia 24—25, 89, 171—174

Negatiivinen tunnusmerkistöntekijä 117—118, 259—260, 281—283, 535—536
Normit
— niiden jaotuksia 43—44, 65—66, 498
Nulla poena sine lege -periaate 30, 85—88
Nuorisonvalvontaan määrääminen 547
Näyttömääräys 131—136

Objektiivinen rangaistavuuden edellytys 281—282, 333
Oikeudenmukaisuusnäkökohdat 94, 238—239, 275—276
Oikeudenvastaisuuden poistavat perusteet 283—286
Oikeusdogmatiikka 1, 7—8, 10—11
Oikeushistoria 7, 27—28, 89—124
Oikeuspolitiikka (tutkimusalana) 7, 11
Oikeussosiologia 7—12, 19—29, 124—209
Oikeusturvanäkökohdat 30, 241, 245, 257—259, 277—278, 338—341, 343—351, 524—527, 550, 552—555, 556—560
Oikeusvertailu 7, 41, 210—236
Oikeusvoima 345—351, 525—527, 554—555, 556
Omaisuusrikokset 149, 165—166, 448—450
Opportuniteettiperiaate (rikosprosessioikeudellinen) 77—88, 100—101, 102—103

Poikkeavuuden suvaitseminen 28—29, 91—92, 176—203
Poikkeuksellinen rikostapaus 271—336, 543—544, 568—570
Poliisitilasto 124—125
Politiarikos 365—366
Politiikkatiede 10
Positiivinen koulukunta (rikosoikeuden) 111
Privilegioitu tunnusmerkistö 291, 296—298, 303—306, 319—321, 387—388
Prosessinedellytykset (ks. syyteoikeuden edellytykset)
Prosessitaloudellisuuden periaate 114—124
Pysäköintivirhemaksumenettely 121—124, 261—262, 531—532
Päätöksentekokriteeri (kriminaalipolitiikassa) 242—246, 399, 507

Rangaistavuuden poistavat perusteet (rangaistavuuden edellytykset) 49—50, 280—291, 333—336, 535—536, 543—544
Rangaistuksen laskeminen ja vähentäminen
— yleistä 294—306, 333—336, 543
— RL 3: 5.2:ssa tarkoitettu rangaistuksen vähentäminen 17, 108, 306—321, 333—336, 387
Rangaistuksen mittaaminen (ks. rangaistuksen laskeminen ja vähentäminen)
Rangaistuksen (vapausrangaistuksen) täytäntöönpanon lykkääminen 322—323, 504
Rangaistus
— yleistä 70—71
— tuomitsemattajättämissäännöksissä tarkoitettu 515—522
Rangaistusasteikosta poikkeaminen (RL 3: 5.2:ssa tarkoitettu; ks. rangaistuksen vähentäminen)
Rangaistuslaitoksesta poistumista koskevan luvan antaminen 322—323, 504
Rangaistusmääräysmenettely 121—124, 156—157, 536—537
Rangaistusvalvonta 540
Rikkomus 364, 366—367, 371, 552
Rikoksentekijän tai rikoksesta epäillyn etunäkökohdat 342—351, 524—527, 550, 553—555, 556—557
Rikosasian käsittelyjärjestys
— rikosprosessuaalinen (ks. myös rangaistusmääräysmenettely) 66—70

— hallinnollinen tai hallintoprosessuaalinen (ks. myös pysäköintivirhemaksumenettely) 66, 531—536
Rikosoikeustiede 4—5, 14

Seuraamus
— avoseuraamus 243—244, 265—269
— hallinto-oikeudellinen seuraamus (ks. myös huoltotoimenpide) 2, 70—71, 531—536
— rikosoikeudellinen seuraamus (ks. myös rangaistus) 2, 66—75
— sosiologinen seuraamuksen määrittely 64—66
— toimenpiteistä luopuminen seuraamuksena 63—77, 243—244, 265—269
Seuraamusten kasautuminen 270—271, 301—302, 385—386, 401—405, 461, 483, 563—567
Selittäminen
(ks. oikeussosiologia)
Sosiaalisen reaktion teoria 20—22
Sovitteluneuvosto (työpaikan tai (asuinalueen) 539
Sovitusajatus 99—100, 101—102, 201—202, 240—242
Suhde- ja suhteuttamisluku 130, 135, 150—151
Suojelukasvatus 547
Suojelukasvatustoimenpide (ks. huoltotoimenpide)
Syyksiluettavuus 290—291
Syyllisyyden normatiivinen ainesosa ja syyllisyyden poistavat perusteet (ks. anteeksiantoperuste ja lain tuntemattomuus)
Syyllisyyden toteava tuomio 512—513
Syyntakeisuus 286, 290
Syyteoikeuden edellytykset (ks. myös asianomistajarikos)
— yleistä 49—51, 323—324
— viranomaisen syytemääräyksestä, -luvasta tai -ilmoituksesta syyteoikeuden edellytyksenä 324—329
— erittäin tärkeästä yleisestä edusta ja eräistä muista seikoista syyteoikeuden edellytyksinä 329—333
Syyttämättä jättäminen (ks. myös huomautus)
— käsite 48—53, 56—58, 61, 69—70, 74—77, 79—85
— säännökset (ks. toimenpiteistäluopumissäännökset)
— yleisyys 138—151
— säännösten uudistaminen 555—569

Tarkastusmaksu (joukkoliikenteen) 533
Tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat 94, 238—239, 275—276
Tietämättömyys (ks. lain tuntemattomuus)
Toimenpiteistä luopuminen
— käsite 42—88
— säännökset 15—17, 601—605
Tulkinta
— tulkinnassa käytettävä argumentaatio 29—34
— teleologinen tulkinta 34—37
— (laki)systemaattiset näkökohdat 36
Tunnusmerkistö (ks. negatiivinen tunnusmerkistötekijä ja privilegioitu tunnusmerkistö)
Tuomioistuintilasto 128—131
Tuomitsematta jättäminen
— käsite 48—49, 58—61, 72—73
— säännökset (ks. toimenpiteistäluopumissäännökset)
— yleisyys 151—209
— edellytykset 352—497
— ratkaisu 498—527
— säännösten uudistaminen 569—570

Uusklassinen koulukunta (rikosoikeuden) 100, 101

Valikoivuus (virallisen kontrollijärjestelmän) 23
Varoitus 105—106, 573—574
Veronkorotusmenettely 56, 301—302, 403—404, 532—533
Virkarikokset (ks. myös huomautus ja kurinpitomenettely) 169—170, 430—448, 459—460
Vähäinen ja vähäpätöinen rikos 357—388

Yhdenvertaisuus 30, 87, 241, 243, 245—246, 257—258, 277—278, 399—401
Yhteiskunnan etunäkökohdat 237—336
Yleinen etu 329—332, 396—405
Yleisestävyys 241—242, 244—245, 251, 253—257, 276—277, 396—399, 507
Ymmärtämättömyys 391—392, 408, 472

LIITTEET

Liite 1

Voimassa olevia toimenpiteistäluopumissäännöksiä, lukuunottamatta edellä jaksossa 1 §. II.1 selostettuja. (Kursivoinnit tässä.)

I. Rikoslakiin sisältyviä toimenpiteistäluopumissäännöksiä

1) 8 luvun (L:ssa 16. 2. 1973/138) 4 §. »Jos teko käsittää useita rikoksia, *rangaistuksen saa tuomita* kaikista noista rikoksista niin kauan kuin sen saa tuomita jostakin niistä.»

2) 17 luvun 7 § (L:ssa 29. 7. 1948/577). »Jos se, joka on saattanut itsensä syypääksi johonkin 1—5 §:ssä mainittuun rikokseen, itsestään, ennen kuin tuomio on asiassa annettu tai toinen on siitä joutunut vahinkoon, peruuttaa perättömän lausumansa tai ilmaisee, mitä hän on salannut, taikka jos perätön lausuma koskee asianhaaraa, joka ilmeisesti ei vaikuta siihen asiaan, mihin lausumalla tahdotaan saada selvitystä, rangaistakoon sakolla, *jollei oikeus harkitse, että hän jäävä rankaisematta.* Jos hän tekee sen myöhemmin ja hänen rikollisen menettelynsä seuraukset sen kautta vielä ovat korjattavissa, alennettakoon rangaistusta, niinkuin 3 luvun 2 §:ssä sanotaan. Jollei rikoksesta säädetä muuta kuin vapausrangaistusta, saatakoon myös tuomita sakkoon.»

3) 20 luvun (L:ssa 15. 1. 1971/16) 10 §:n 3 momentti. »Jos 3, 4, 5 tai 6 §:ssä tarkoitetussa teossa tekijän ja teon kohteena olleen henkilön iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kehityksessä on vain vähäinen ero taikka muuten on erityistä aihetta, *virallinen syyttäjä saa jättää ajamatta syytettä ja tuomioistuin tekijän rangaistukseen tuomitsematta,* mikäli yleinen etu ei vaadi syytteen ajamista tai rangaistuksen tuomitsemista.»

4) 22 luvun 5 §:n (L:ssa 17. 2. 1950/85) 1 momentti. »Jos nainen ilman laillista oikeutta tahallansa joko lähdettämällä taikka kohtuunsa on surmannut tai surmauttanut sikiönsä, rangaistakoon vankeudella. Jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, *voidaan hänet jättää rangaistukseen tuomitsematta.*»

5) 33 luvun 1 §:n (L:ssa 17. 11. 1939/402) 4 momentti. »Jos tässä pykälässä mainitulla teolla aiheutettu vahinko on varsin vähäinen, *harkitkoon tuomari, onko muuta kuin vahingonkorvaus tuomittava.*»

6) 33 luvun 6 §:n (L:ssa 4. 6. 1937/262) 3 momentti. »Jos tapahtunut vahinko on varsin vähäinen, *voidaan* 1 momentissa mainittu *teko jättää rankaisematta.*»

7) 34 luvun 21 §. »Jos joku tässä luvussa mainitun tuottamuksen kautta on matkaan saattanut vaaran toisen hengelle, terveydelle tahi omaisuudelle, ja jos vaara, ennen kuin siitä vahinkoa tuli, tekijän toimen tahi ilmoituksen kautta poistettiin; *olkoon oikeuden harkinnan varassa jättää hänet tuottamuksestaan rankaisematta.*»

8) 35 luvun 3 §:n 2 momentti. »Jos vahinko on vähäinen; *harkitkoon tuomari, onko muuta kuin vahingonkorvaus tuomittava.*»

9) 38 luvun 13 §:n (L:ssa 29. 4. 1926/115) 2 momentti. »Jos tavaran määrä ja arvo on vähäinen, *harkitkoon tuomari, onko rangaistukseen tuomittava.*»

II. Rikoslain ulkopuolisia toimenpiteistäluopumissäännöksiä

10) *RVA* 18 §:n (L:ssa 16. 2. 1973/139) 2 momentti. »Jos vajaavaltaisen holhooja tai laillisesti määrätty muu edustaja on tehnyt 1 momentissa tarkoitetun rikoksen vajaavaltaista vastaan, *virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen rikoksesta,* vaikka syyttämispyyntöä ei olisikaan esitetty.»

11) *RVA* 19 § (L:ssa 16. 2. 1973/139). »Jos asianomistaja on tehnyt syytteen 17 §:n 1 momentissa mainitusta rikoksesta tai esittänyt sitä koskevan syyttämispyynnön ja jos useammat ovat olleet rikoksessa osallisina, *virallisella syyttäjällä on oikeus ajaa syytettä* heitä kaikkia vastaan, vaikka syyte tai syyttämispyyntö ei koskekaan kaikkia.

Asianomistajan esittämän syyttämispyynnön peruutus tai syytteestä luopuminen *ei estä virallista syyttäjää nostamasta tai ajamasta syytettä,* ellei peruutus tai luopuminen koske kaikkia rikokseen osallisia.»

12) *SRL* (1919) 46 §. »*Virallinen syyttäjä sotaväessä olkoon oikeutettu tekemään syytteen* sotilasrikoksesta, vaikka asianomistaja ei ole ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi; kuitenkin saa syytteen kunnianloukkauksesta tehdä ilman sellaista ilmoitusta ainoastaan, jos rikos käsittää kuuliaisuudenrikoksen tai käskynalaisen loukkaamisen.»

13) *STL* (1920) 41 §. »Jos jotakuta on kurinpitotietä rangaistu rikoksesta, *älköön se estäkö rikoksen panemista syytteeseen* tuomioistuimessa, milloin rikoksen laatu siitä vaatii.»

Ks. myös *SKA* (1972) 5 §:n 2 momenttia.

14) *ValtTarkL* (1947) 8 §:n 2 momentti. »Mikäli virheellinen menettely käsittää rikoksen, *tarkastusviraston tulee ilmoittaa siitä viralliselle syyttäjälle syytteen nostamista varten, jollei rikos ole niin vähäinen, että tässä laissa säädettyjä toimenpiteitä on pidettävä riittävinä.*»

15) *MerimiesL* (1955) 84 §. »Jos sille, joka on tehnyt 76 tai 78—81 tai 83 §:ssä mainitun rikollisen teon, on samasta teosta määrätty 63 §:ssä säädetty kurinpitosakko, on *tuomioistuimen* rikosta arvostellessaan otettava tämä kohtuullisesti huomioon, ja *voidaan* tällaisessa tapauksessa asianhaarain mukaan, rangaistus määrätä lievemmäksi sitä, mikä teosta muutoin olisi pitänyt seurata, tai *antaa enemmän rankaisemisen raueta.*»

16) *OKa:n OS* (1957) 5 §. »Jos joku oikeuskanslerille kantelee siitä, että häntä on laillisessa oikeudessaan sorrettu, ja kantelunsa tueksi esittää todennäköisiä perusteita taikka jos oikeuskansleri muutoin havaitsee olevan aihetta toimenpiteeseen viranomaisen tai virkamiehen menettelyn johdosta, toimittakoon oikeuskansleri asiassa tutkinnan tai hankkikoon muun tarpeellisen selvityksen. Jos tällöin käy ilmi, että on menetelty vastoin lakia tai muutoin virheellisesti, on syylliselle, jollei häntä ole asiassa jo kuultu, varattava tilaisuus selityksen antamiseen, ja hänet sitten, *mikäli virheellisyys ei ole sen laatuinen, että asia voi jäädä oikeuskanslerin huomautuksen varaan,* saatettava laillisen seuraamuksen alaiseksi. Oikeuskansleri ryhtyköön myös muihin toimenpiteisiin, joihin asiassa on aihetta.»

17) *ValtuusRL* (1958) 16 §. »Milloin tämän lain mukaan rangaistava rikos on vähäinen ja asianhaarat ovat erittäin lieventävät, *voi harkintansa mukaan se viranomainen, joka valvoo rikottujen määräysten noudattamista, olla ryhtymättä toimenpiteisiin rikkoneen saattamiseksi syytteeseen ja virallinen syyttäjä olla syyttämättä* tällaisesta teosta.»

18) *VerotusL* (1958) 121 §. »Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä on, antamalla väärän veroilmoituksen taikka muun verotuksen perusteeksi tarkoitetun tiedon, pidättänyt tai yrittänyt pidättää valtiolta, kunnalta tai seurakunnalta veroa, rangaistakoon, niinkuin rikoslain 38 luvun 11 §:ssä on säädetty. *Rangaistukseen* rikoslain mukaan *voidaan tuomita* silloinkin, kun veroa on 77 §:n mukaan korotettu.»

19) *EnnakkoperintäL* (1959) 63 §:n 3 momentti. *Syyte voidaan jättää nostamatta tai rangaistukseen tuomitsematta,* jos laiminlyönti on ollut vähäinen ja se on viivyttelemättä korjattu.»

20) *VesiL* (1961) 13 luvun 12 §. »*Virallisella syyttäjällä on harkintansa mukaan valta olla syyttämättä* tähän lakiin perustuvan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömistä tai muusta siihen verrattavasta vähäisestä rikkomuksesta, jos ei muille ole aiheutunut vahinkoa.»

21) *TerveydenhoitoL* (1965) 91 §:n 2 momentti. »Vähäisen rikkomuksen *voi [terveydenhoito]lautakunta ja poliisiviranomainen jättää syytteeseen ilmoittamatta. Virallinen syyttäjä saa myös harkintansa mukaan jättää syytteen* sellaisesta rikkomuksesta *ajamatta,* ei kuitenkaan milloin asianomainen on laiminlyönyt noudattaa [terveydenhoito]lautakunnan hänelle antamaa määräystä terveydellisen vaaran tai haitan poistamisesta ja lautakunta on tästä syyttäjälle ilmoittanut.»

22) *KaivosL* (1965) 63 §:n 1 momentti. »Milloin 62 §:ssä tarkoitettu rikos on katsottava tehdyksi lieventävien asianhaarojen vallitessa, *voi harkintansa mukaan kauppa- ja teollisuusministeriö olla ryhtymättä toimenpiteisiin rikkoneen saattamiseksi syytteeseen, virallinen syyttäjä olla syyttämättä ja oikeus olla tuomitsematta rangaistusta* sellaisesta rikoksesta.»

23) *Rehu- ja lannoiteL* (1968) 14 §:n 3 momentti. »Milloin rikkomus on katsottava vähäiseksi, *on valtion maatalouskemian laitoksen asiana harkita, onko rikkomus ilmoitettava syytteeseen pantavaksi.*»

24) *AlkoholiL* (1968) 85 §:n 4 momentti. »Jos joku vastikkeesta, joka ei ole suurempi kuin minkä hän itse on suorittanut, satunnaisesti toiselle luovuttaa vähäisen määrän alkoholiyhtiön vähittäismyyntipaikasta ostamaansa tai laillisesti maahan tuomaansa alkoholijuomaa, *on virallisella syyttäjällä harkintansa mukaan valta olla luovuttajaa syyttämättä ja tuomioistuimella valta jättää luovuttaja rangaistukseen tuomitsematta.*»

25) *AlkoholiL* (1968) 86 §:n 2 momentti. »Jos henkilö, joka ei ole täyttänyt 20 vuotta tai 34 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tapauksessa 18 vuotta, pitää hallussaan tai kuljettaa laillisesti valmistettua tai maahan tuotua alkoholijuomaa enintään määrän, jonka hallussapito ja kuljetus on 20 tai 18 vuotta täyttäneellä sallittu, *on virallisella syyttäjällä harkintansa mukaan valta olla häntä syyttämättä ja tuomioistuimella valta jättää hänet rangaistukseen tuomitsematta.*»

26) *KeskiolutL* (1968) 41 §. »Joka rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä, rangaistakoon sakolla. Jos rikos olosuhteet huomioon ottaen on vähäinen, *voidaan* tällaisesta rikkomuksesta *jättää syyte tekemättä tai rangaistus tuomitsematta.*»

27) *RakennusL* (1958) 146 §:n 3 momentti (L:ssa 9. 8. 1968/493). »*Maistraatin, järjestysoikeuden ja rakennuslautakunnan* tulee 144 tai 145 §:ssä tarkoitetun rikkomuksen sattuessa ilmoittaa asiasta syytteen nostamista varten syyttäjäviranomaiselle. *Ilmoitus saadaan* kuitenkin *jättää tekemättä,* milloin tekoa olosuhteet huomioon ottaen on pidettävä vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista.»

28) *VäestökirjaL* (1969) 24 §. »Joka on laiminlyönyt tässä laissa tai sen nojalla annetussa asetuksessa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden, tuomittakoon sakkoon. *Syyte laiminlyönnistä voidaan* kuitenkin *jättää nostamatta,* jos ilmoitusvelvollinen kehoituksen saatuaan on velvollisuutensa täyttänyt.»

29) *VeneliikenneL* (1969) 8 §. »Jos 4 §:n 1 momentissa, 5 ja 6 §:ssä tarkoitettu rikos on vähäpätöinen eikä, milloin teolla on loukattu yksityistä oikeutta, asianomistajalla ole sen johdosta vaatimuksia, *valvontaa suorittava voi jättää rikoksesta esimiehelleen ilmoituksen tekemättä sekä ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen,* mikäli ilmenee, että teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi toimenpiteitä asiassa.

Milloin rikos ilmeisesti on sellainen, kuin 1 momentissa säädetään, *voi valvontaviranomainen muihin toimenpiteisiin ryhtymättä antaa* rikokseen syyllistyneelle *huomautuksen.*»

30) *Maatalouden työaikaL* (1970) 19 §:n 3 momentti. »Joka muutoin rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, rangaistakoon sakolla, jollei rikkomus ole niin vähäpätöinen, että sen johdosta *voidaan jättää rangaistukseen tuomitsematta.*»

31) *VäestölaskentaA* (1970) 17 §:n 1 momentti. »Joka on laiminlyönyt tässä asetuksessa tai sen nojalla annetuissa ohjeissa säädetyn ilmoitusvelvollisuutensa, tuomittakoon sakkoon. *Syyte laiminlyönnistä voidaan* kuitenkin *jättää nostamatta,* jos ilmoitusvelvollinen kehotuksen saatuaan on velvollisuutensa täyttänyt.»

32) *TyöllisyysL* (1971) 27 §. »Joka vääriä tietoja antamalla tai salaamalla todellisen asianlaidan on saanut aikaan sen, että työttömyyskorvausta on suoritettu perusteettomasti, taikka joka muutoin on nostanut korvauksen oikeudettomasti, vaikka hänen kohtuudella olisi pitänyt se tietää, *voidaan tuomita sakkoon,* jollei teosta muualla laissa ole ankarampaa rangaistusta säädetty.»

33) *AjokorttiA* (1972) 41 §:n 2 momentti. »Milloin moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalla ei ole ollut mukana ajokorttia, mutta hän on saamansa määräyksen mukaisesti esittänyt sen poliisille, ja olosuhteista ilmenee, että laiminlyönti on johtunut tilapäisestä huomaamattomuudesta, ajokortitta ajoa on pidettävä sellaisena vähäisenä rikoksena, josta tieliikennelain mukaan *voidaan jättää syyte tekemättä ja rangaistus tuomitsematta.*»

Liite 2

NuorRikL 2 ja 4 §:n sekä RVA 15 §:n 2 momentin (ja 18 §:n 3 momentin) nojalla syyttämättä jätetyt rikoslajin mukaan vuosina 1971—1972.

Rikoslaji (RL:n luku ja pykälä)	NuorRikL 2 ja 4 §:n nojalla syyttämättä jätetyt vuosittain		RVA 15[2] §:n nojalla syyttämättä jätetyt vuosittain			
	1971	1972	1971		1972	
	N	N	N	10 000 poliisin tietoon tullutta rikosta kohti	N	10 000 poliisin tietoon tullutta rikosta kohti
	1	2	3	4	5	6
I. Rikoslakia vastaan tehdyt rikokset	*64*	*88*	*896*	*65*	*912*	*59*
A. Valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneet rikokset	*16*	*14*	*186*	*93*	*150*	*68*
Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (16: 1)	—	—	1	10	3	29
Haitanteko virkamiehelle (16: 2)	—	2	9	34	19	75
Muut 16 lukua vastaan tehdyt rikokset (16: 3—25)	3	6	40	203	44	205
Perätön lausuma oikeudessa (17: 1—3 a)	—	—	1	53	—	—
Perätön lausuma esitutkinnassa (17: 4)	—	—	2	150	4	299
Lapseen kohdistunut haureus (20: 3)	—	—	—	—	1	100
Muut siveellisyysrikokset (20: 4—9)	—	—	2	98	—	—
Rauhan rikkominen (24)	1	2	26	150	14	80
Murhapoltto (34: 1—4)	—	—	—	—	1	54
Asiakirjan väärentäminen (36: 3—8)	—	—	19	44	13	20
Raharikokset (37)	—	—	—	—	1	294
Salakuljetus (38: 12)	—	—	1	130	—	—
Virkarikokset (40)	—	—	1	161	—	—
Politiarikokset (42; 43; 44)	9	4	37	58	44	73
Muut valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneet rikokset (10; 11; 12; 14; 15; 17: 5, 7—9; 18; 19; 26; 34: 5—20; 36: 9—12; 38: 11. 13—14)	3	—	47	480	6	60

	1	2	3	4	5	6
B. Yksilöön kohdistuneet rikokset (paitsi omaisuusrikokset)	*9*	*7*	*135*	*91*	*209*	*131*
Pahoinpitely (21:5)	2	3	38	59	124	162
Törkeä pahoinpitely (21:6)	—	—	—	—	1	12
Lievä pahoinpitely (21:7)	7	3	77	164	64	158
Tappelu (21:8)	—	1	2	741	3	968
Ruumiinvamman tai sairauden tuottamus (21:10)	—	—	2	20	—	—
Muut yksilöön kohdistuneet rikokset (20:1—2; 21:1—4, 9, 11—13; 22; 25; 27)	—	—	16	83	17	83
C. Omaisuusrikokset	*39*	*67*	*575*	*55*	*553*	*47*
Varkaus, näpistys (28:1, 3)	16	(2+23)	235	38	(56+198)	34
Törkeä varkaus (28:2) (ja murto)	4	7	29		19	
Kavallusrikokset (29:1—3)	—	1	27	186	24	182
Löytötavaran salaaminen (29:4)	1	—	8	294	3	102
Kiristäminen (31:4)	—	—	—	—	1	79
Varastetun tavaran kätkeminen (32:1, 3)	3	2	10	73	9	68
Vahingonteko (35)	4	5	104	92	81	62
Petosrikokset (36:1—1 a)	2	2	103	97	124	127
Moottoriajoneuvon luvaton käyttöönottaminen (38:6 a[2]—4)	6	10	11	24	11	18
Muut omaisuusrikokset (30; 31:1—3; 32:4—6; 33; 36:2; 38:1—2, 4—6 a[1], 7—10; 39)	3	15	48	134	27	62
II. Muut rikokset	*29*	*113*	*349*	*70*	*312*	*59*
Alkoholilakirikokset	9	20	41	36	37	34
Rattijuoppous (TLL 8[1] §)	1	1	—	—	—	—
(Muut liikennerikokset)	(—)	(—)	(31)		(26)	
Huumausainerikokset	5	85	42	47	75	71
Julkisista huvitilaisuuksista annetun lain 19 §:n rikkominen	3	3	7	11	7	11
Muita lakeja ja asetuksia vastaan tehdyt rikokset	11	4	228	179	167	122
Kaikki rikokset	*93*	*201*	*1 245*	*66*	*1 224*	*59*

Lähteet: Absoluuttisten lukumäärien osalta *Tilastotiedotuksen* OI 1973: 4, 13 s., pohjana olevat, Tilastokeskuksessa säilytettävät työtaulut. (Tilastotiedotuksen taulukossa on eri rikoslajeja koskevia määriä yhdistelty jonkin verran enemmän kuin työtauluissa.) Suhteuttamisluvut ovat *Tilastotiedotuksista* OI 1973: 3 ja 6.

Huomautuksia. a) Edellä (5 §.I.1.a) todetun mukaisesti poliisiviranomaisten velvollisuutena ei ollut lähettää liikennerikoksista (paitsi liikennejuoppoudesta) syyttämättä jätettyjä koskevia tietoja. Tämän vuoksi liikennerikosten määriä koskevat luvut ovat mitään sanomattomia ja ne on merkitty taulukossa sulkuihin.

b) Varallisuusrikossäännösten uudistuksen voimaantulo 1. 9. 1972 on vaikuttanut mm. varkauden, näpistyksen ja törkeän varkauden rajanvetoon ja poistanut murron erillisen kriminalisoinnin. Taulukossa käytetyt rikosnimet ja lakiviittaukset ovat nykyisin voimassa olevan oikeuden mukaisia.

Liite 3

Taulukko A. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten (lähinnä RL 3: 5[3]:n ja TLL 9 a[1] §:n) nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt rikoslajin mukaan vuosina 1967—1968.

Rikoslaji (RL:n luku ja pykälä)	NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt vuosittain				Muiden säännösten nojalla tuomitsematta jätetyt vuosittain			
	1967		1968		1967		1968	
	N	10 000 15—17-v. syytettyä kohti	N	10 000 15—17-v. syytettyä kohti	N	10 000 syytettyä kohti	N	10 000 syytettyä kohti
	1	2	3	4	5	6	7	8
I. Rikoslakia vastaan tehdyt rikokset								
Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (16: 1)	3	1 035	1	238	—	—	2	43
Haitanteko virkamiehelle (16: 2)	1	154	1	137	1	11	3	23
Vangin karkaaminen (16: 11 b)	—	—	—	—	—	—	1	208
Omankädenoikeus ym. (16: 14)	3	3 333	—	—	6	289	8	452
Takavarikon rikkominen ym. (16: 17, 18)	—	—	—	—	—	—	2	299
Viranomaisen erehdyttäminen (16: 20 a)	28	2 569	38	3 220	6	89	8	124
Perätön lausuma oikeudessa (17: 1—3 a)	1	1 111	2	4 000	—	—	1	62
Perätön lausuma esitutkinnassa (17: 4)	2	1 667	4	6 667	2	149	1	80
Naimisissa olevan henkilön kihlaus (19: 6)	—	—	—	—	—	—	1	385
Sukurutsa (20: 1—5)	1	10 000	2	10 000	—	—	—	—
Sekaantuminen 12-vuotiasta nuorempaan (20: 7[1])	1	1 667	—	—	—	—	—	—
Sekaantuminen 12—14-vuotiaaseen (20: 7[1])	9	989	3	750	—	—	1	62

	1	2	3	4	5	6	7	8
Haureuden harjoittaminen alle 15-vuotiaan kanssa (20: 7[1])	10	2 941	10	7 143	—	—	—	—
Haureuden harjoittaminen 15—16-vuotiaan kanssa (20: 7[2])	2	2 857	2	909	—	—	—	—
Sukupuolikuria loukkaava teko lapsen tai nuoren nähden (20: 7[3])	3	7 500	—	—	—	—	—	—
Mielipuolen naisen makaaminen (20: 8)	3	10 000	—	—	—	—	—	—
Haureus samaa sukupuolta olevan kanssa (20: 12[1])	4	8 000	—	—	2	741	—	—
Julkinen ryhtyminen sukupuolikuria loukkaavaan tekoon (20: 14)	1	3 333	4	2 857	1	102	1	95
Törkeä pahoinpitely (21: 5)	—	—	—	—	1	97	1	115
Hyökkäys tai tappelu, josta on aiheutunut vaikea ruumiinvamma (21: 8, 9)	—	—	—	—	1	3 333	—	—
Kuolemantuottamus (21: 10)	—	—	—	—	5	544	1	119
Törkeää lievempi pahoinpitely (21: 11[1])	1	170	—	—	—	—	—	—
Lievä pahoinpitely (21: 12)	19	706	23	888	9	31	23	82
Aseen nostaminen (21: 13[2])	1	5 000	—	—	—	—	—	—
Kotirauhan rikkominen (24: 1[1])	—	—	2	5 000	—	—	2	152
Ikkunoiden rikkominen ym. (24: 3)	3	5 000	1	2 000	—	—	—	—
Väärä ilmianto (26)	—	—	1	5 000	—	—	3	732
Kunnianloukkaus (27)	—	—	—	—	1	90	1	106
Varkaus (28: 1[1])	154	3 162	161	2 880	3	14	4	16
Näpistys (28: 1[2])	367	6 179	345	5 969	87	392	134	572
Törkeä varkaus (28: 2)	152	1 638	157	1 653	1	3	4	12
Murto (28: 3)	11	4 231	3	1 500	—	—	1	47
Kavallus (29: 1)	2	625	10	2 941	6	80	4	54
Löytötavaran salaaminen (29: 2)	9	4 500	6	5 000	4	435	3	411
Pesänkavaltaminen (30)	2	6 667	—	—	—	—	—	—
Ryöstö (31: 1—3)	—	—	3	423	—	—	1	30

	1	2	3	4	5	6	7	8
Kiristäminen (31: 4)	—	—	2	2 000	—	—	—	—
Varastetun tavaran kätkeminen (32: 1, 3)	60	4 196	104	5 200	3	49	1	14
Muu luvaton ryhtyminen rikoksen kautta saatuun tavaraan (32: 4—6)	16	3 810	25	5 319	4	84	3	56
Haaskaus ym. (33: 1, 4, 7	—	—	—	—	—	—	1	323
Luvaton metsästys (33: 12, 14, 17)	—	—	—	—	—	—	1	90
Luvaton kalastus (33: 13—15, 17)	2	2 500	2	3 333	5	192	1	29
Räjäyttäminen (34: 5)	1	10 000	—	—	—	—	—	—
Tulipalon tuottamus (34: 7)	1	1 000	—	—	2	174	3	337
Vaaran aiheuttaminen rautatieliikenteelle (34: 9)	1	5 000	1	10 000	—	—	1	313
Haitan aiheuttaminen rautatien ym. käyttämiselle (34: 11, 12)	—	—	1	10 000	—	—	1	435
Vahingonteko (35)	23	1 825	15	1 829	2	32	14	259
Petos (36: 1)	19	3 455	10	2 041	13	101	33	251
Yleisen asiakirjan väärentäminen (36: 3—4, 6—7)	1	833	15	6 818	—	—	7	372
Yksityisen asiakirjan väärentäminen (36: 5—6)	6	2 069	9	2 813	2	31	1	15
Käytetyn veromerkin uudelleen käyttäminen (36: 11, 12)	1	3 333	1	1 667	—	—	—	—
Luvaton irtaimen omaisuuden käyttäminen. Luvaton tai omavaltainen käyttöönottaminen (38: 5, 6, 6 a[1, 4])	40	2 740	34	3 119	—	—	4	107
Tavallinen tai törkeä moottoriajoneuvon luvaton käyttöönottaminen (38: 6 a[2, 3])	57	2 244	61	2 328	1	18	1	16
Maksetun velan vaatiminen ym. (38: 7)	—	—	—	—	—	—	1	102
Suljetun kirjeen luvaton avaaminen tai hävittäminen (38: 8)	—	—	—	—	—	—	1	3 333

	1	2	3	4	5	6	7	8
Tullipetos (38: 11)	—	—	1	400	—	—	—	—
Veropetos (38: 11)	—	—	—	—	1	58	—	—
Tullipetoksella maahantuodun tavaran hankkiminen ym. (38: 13, 14)	—	—	—	—	—	—	1	278
Posti- tai lennätinvirkamiehen virkarikos (40: 14, 15)	1	5 000	—	—	—	—	—	—
Luvaton valtakunnan rajan ylittäminen (42: 2)	1	10 000	—	—	1	1 000	—	—
Ilkivalta (42: 7)	7	365	13	456	2	14	5	32
Tietäjäntoimen ym. harjoittaminen maksusta (42: 8)	—	—	—	—	1	10 000	—	—
Muut yleistä järjestystä vastaan tehdyt rikokset (42: 1, 3, 5, 5 a)	1	1 429	—	—	—	—	1	303
Juopumus (43: 6)	14	63	—	—	2	0	6	2
Tulen varomaton käsittely (44: 20—22)	—	—	4	5 000	—	—	—	—
Muut kuin em. RL 41—44 luvussa säännellyt rikokset	—	—	1	588	—	—	5	203
II. Muita säädöksiä vastaan tehdyt rikokset (paitsi liikennerikokset)								
Väkijuomien luvaton valmistus	4	755	2	400	—	—	—	—
Väkijuomien luvaton myynti	6	760	6	1 035	2	9	12	55
Väkijuomien luvaton maahantuonti	—	—	3	441	—	—	—	—
Väkijuomien luvaton hallussapito	27	306	21	357	8	18	6	17
Väkijuomalaki, muut kuin em. rikokset	—	—	—	—	1	148	—	—
Asevelvollisuuslaki, muut rikokset kuin esteetön poissaolo kutsunnasta	—	—	—	—	—	—	1	40
Metsänsuojelulait ja -asetukset	—	—	—	—	1	137	1	119
Metsästyslaki, muut rikokset kuin luvaton hirvenmetsästys	—	—	—	—	4	35	3	31

	1	2	3	4	5	6	7	8
Kalastuslaki	2	714	1	588	4	64	—	—
Merenkulku-säännöt	—	—	—	—	—	—	1	500
Elinkeinolaki ym.	—	—	—	—	—	—	5	510
Laki moottoriajo-neuvoverosta	—	—	—	—	3	405	5	315
Muut verolait ja -asetukset	—	—	—	—	4	75	2	47
Työsopimus- ja työehtosopimuslaki	—	—	—	—	1	5 000	—	—
Työaikalaki	—	—	—	—	—	—	1	263
Laki kauppaliik-keiden ja toimis-tojen työoloista	—	—	—	—	—	—	1	130
Oppivelvollisuus-laki	—	—	—	—	1	124	1	172
Rajavyöhykelaki	—	—	—	—	—	—	1	104
Laki radiolaitteista	3	1 429	4	1 143	8	77	20	182
Laki mitoista ja painoista	—	—	—	—	2	114	—	—
Laki ampuma-aseista ja tar-vikkeista	3	3 333	6	2 308	3	99	6	200
Väkijuomien hal-lussapito huvi-tilaisuudessa	2	112	1	67	—	—	1	4
Laki järjestyksen ja turvallisuuden tehostamisesta, muut rikokset kuin väkijuomien hal-lussapito huvi-tilaisuudessa	1	625	—	—	—	—	—	—
Laki huumaus-aineista	—	—	4	1 539	—	—	—	—
Muut kuin em. yleiset lait ja asetukset	—	—	—	—	26	158	41	321
Esteetön poissaolo oikeudesta (OK 12: 5[1], 17: 36[1])	1	102	—	—	—	—	1	4
III. Liikenne-rikokset								
Rattijuoppous (TLL 8[1] §)	4	193	5	278	—	—	3	5
Muu liikennejuop-pous (RL 44: 16)	1	1 250	—	—	—	—	1	11
Varomattomuus liikenteessä (TLL 6[1] §)	30	195	15	120	443	95	558	136
Varomattomuus liikenteessä ja vai-kean ruumiinvam-man tai kuoleman								

	1	2	3	4	5	6	7	8
tuottamus (TLL 6[1] §, RL 21: 10)	—	—	1	1 250	1	14	1	16
Törkeä varomattomuus liikenteessä (TLL 6[2] §)	—	—	—	—	1	109	—	—
TLL 9 §:ssä tarkoitettu liikennerikos	8	7	9	10	99	9	96	10
Muut kuin em. liikennerikokset	2	1 177	2	714	19	523	20	730
(IV. Tuntematon)	(1)	(.)	(35)	(.)	(—)	(—)	(1)	(.)
Kaikki rikokset	1 140	525	1 193	687	806	29	1 092	46

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

Huomautuksia. a) Edellä (5 §.I.1.b) selostetuista syistä NuorRikL 3—4 §:ään nojautuneita tuomitsematta jättämisiä koskevat suhdeluvut lienevät yleensä jonkin verran todellisia lukuja korkeampia. — Ensiksi selostettuun syyhyn liittyen tietokonekäsittelyssä osoittautui, että yleisen asiakirjan väärentämisestä (RL 36: 3—4, 6—7) olisi jätetty 35 18—20-vuotiasta tuomitsematta NuorRikL 3—4 §:n nojalla (lisäksi 15 15—17-vuotiasta). Nämä 35 henkeä on yllä merkitty kohtaan »(IV. Tuntematon)». Niiden suhteuttaminen 15—17-vuotiaisiin yleisen asiakirjan väärentämisestä syytettyihin olisi ollut mahdotonta, koska tällaisia syytettyjä oli yhteensä 22 ja NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätettyjä oli tietokonekäsittelyn mukaan siis yhteensä 50.

b) Edellä (5 §.I.1.b) selvitellyn mukaisesti taulukkoon sisältyvät rikoslajit koskevat päärikoksia eli samalla kertaa käsitellyistä rikoksista ankarammin rangaistavia. Poikkeuksellisesti on tuomioistuintilastokäytännössä liikennerikos katsottu päärikokseksi silloinkin, kun siihen on liittynyt sitä ankarammin rangaistava vaikean ruumiinvamman tai kuolemantuottamus (ks. RL 21: 10 31. 12. 1969 saakka voimassa olleessa muodossaan). Tuomioistuintilasto-julkaisussa on tällöin kyllä pantu näkyviin niiden liikennerikosten määrät, joihin tuollainen rikos on liittynyt. Ks. esim. *SVT* XXIII B: 106, 25. Viimeksi sanottua käytäntöä on noudatettu myös yllä olevassa taulukossa muihin rikoksiin paitsi varomattomuuksiin liikenteessä ja TLL 9 §:ssä tarkoitettuihin liikennerikoksiin nähden. Jälkimmäisten rikoslajien osalta omaksutun menettelyn taustana on pyrkimys saada mahdollisimman hyvin esille TLL 9 a[1] §:n soveltamistapaukset.

Taulukko B. NuorRikL 3—4 §:n nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt rikoslajin mukaan vuosina 1967—1968 ja 1971—1972.

Rikoslaji (RL:n luku ja pykälä)	Tuomitsematta jätetyt vuosittain					
	1967		1968		1971	1972
	N	10 000 15—17-v. syytettyä kohti	N	10 000 15—17-v. syytettyä kohti	N	N
	1	2	3	4	5	6
I. Rikoslakia vastaan tehdyt rikokset	*1 045*	*1 641*	*1 078*	*1 903*	*1 124*	*1 091*
A. Valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneet rikokset	*107*	*359*	*117*	*504*	*103*	*131*
Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (16: 1)	3	1 035	1	238	4	3
Haitanteko virkamiehelle (16: 2)	1	154	1	137	2	—
Muut 16 lukua vastaan tehdyt rikokset (16: 3—25)	31	2 500	38	2 923	43	68
Perätön lausuma esitutkinnassa (17: 4)	2	1 667	4	6 667	1	3
Siveellisyysrikokset (20: 3—9)	31	2 039	21	2 188	2	—
Rauhanrikkominen (24)	3	1 500	3	2 308	5	4
Murhapoltto (34: 1—4)	—	—	—	—	—	1
Asiakirjan väärentäminen (36: 3—8)	7	1 707	24	4 444	30	42
Politiarikokset (41; 42; 43; 44)	23	94	18	97	2	2
Muut valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneet rikokset (10; 11; 12; 14; 15; 17: 1—3 a, 5—9; 18; 19; 26; 34: 5—21; 36: 9—12; 37; 38: 11—14; 40)	5	549	7	1 458	5	8
B. Yksilöön kohdistuneet rikokset (paitsi omaisuusrikokset)	*24*	*611*	*23*	*655*	*24*	*34*
Pahoinpitely (21: 5)	1	170	—	—	11	15
Törkeä pahoinpitely (21: 6)	—	—	—	—	1	—
Lievä pahoinpitely (21: 7)	19	706	23	888	10	13
Kuolemantuottamus (21: 9)	—	—	—	—	1	—
Ruumiinvamman tai sairauden tuottamus (21: 10)	—	—	—	—	—	4
Muut yksilöön kohdistuneet rikokset (20: 1—2; 21: 1—4, 11—13; 22; 25; 27)	4	714	—	—	1	2
C. Omaisuusrikokset	*914*	*3 191*	*938*	*3 134*	*997*	*926*
Varkaus, näpistys (28: 1, 3)	521	4 820	506	4 450	488	488

	1	2	3	4	5	6
Törkeä varkaus (28: 2) (ja murto)	163	1 719	160	1 649	217	181
Kavallusrikokset (29: 1—3)	2	625	10	2 941	6	2
Löytötavaran salaaminen (29: 4)	9	4 500	6	5 000	8	5
Ryöstö (31: 1—3)	—	—	3	423	5	7
Kiristäminen (31: 4)	—	—	2	2 000	4	1
Varastetun tavaran kätkeminen (32: 1, 3)	60	4 196	104	5 200	85	72
Vahingonteko (35)	23	1 825	15	1 829	23	17
Petosrikokset (36: 1—1 a)	19	3 455	10	2 041	16	19
Moottoriajoneuvon luvaton käyttöönottaminen (38: 6 a[2—4])	57	2 244	61	2 328	114	103
Muut omaisuusrikokset (30; 32: 4—6; 33; 36: 2; 38: 1—2, 4—6 a[1], 7—10; 39)	60	2 941	61	3 675	31	31
II. Muut rikokset	*94*	*61*	*80*	*71*	*173*	*237*
Alkoholipitoisen aineen luvaton valmistus	4	755	2	400	5	15
Alkoholipitoisen aineen luvaton myynti	6	760	6	1 035	4	3
Alkoholipitoisen aineen luvaton hallussapito ja kuljetus	27	306	21	357	41	64
Muut alkoholilakirikokset	—	—	3	441	3	—
Rattijuoppous (TLL 8[1] §)	4	193	5	278	20	35
Muut liikennerikokset	41	30	27	26	24	25
Huumausainerikokset	—	—	4	1 539	64	78
Muita lakeja ja asetuksia vastaan tehdyt rikokset	12	340	12	321	12	17
(III. Tuntematon)	(1)	(.)	(35)	(.)	(—)	(—)
Kaikki rikokset	*1 140*	*525*	*1 193*	*687*	*1 297*	*1 328*

Lähteet: vuosien 1967—1968 osalta *tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto* ja vuosien 1971—1972 osalta Tilastokeskukselta saatu taulukkokäsikirjoitus.

Huomautuksia. a) Vuosia 1967—1968 koskevat lukumäärät perustuvat tuomioistuintilaston alkuperäisaineistosta olevina tuomioluetteloiden otteisiin. Vuosia 1971—1972 koskevien määrien pohjana ovat tuomioistuinten Tilastokeskukselle lähettämät erilliset ilmoitukset. (Ks. edellä 5 §:n taulukkoon 10 liittyvää alav:tä 58).

b) Edellä (5 §.I.1.b) selostetuista syistä vuosia 1967—1968 koskevat suhdeluvut lienevät yleensä jonkin verran todellisia korkeampia.

c) Lainsäädäntöä on muutettu vuosien 1967—1968 ja 1971—1972 vertailukelpoisuutta heikentävästi. Vertailun kannalta tärkeimmät muutokset ovat 1. 1. 1970 voimaan tullut RL 21 luvun ja 1. 2. 1971 voimaan tullut RL 20 luvun uudistus. Myös 1. 9. 1972 voimaan tullut varallisuusrikos-

säännösten uudistus on vaikuttanut mm. varkauden, näpistyksen ja törkeän varkauden rajanvetoon ja poistanut murron erillisen kriminalisoinnin. Taulukossa käytetyt rikosnimet ja lakiviittaukset ovat nykyisin voimassa olevan oikeuden mukaisia.

d) Moottoriajoneuvon luvatonta käyttöönottamista koskeviin vuosien 1967—1968 lukumääriin sisältyvät tavalliset ja törkeät moottoriajoneuvon luvattomat käyttöönottamiset, vuosien 1971—1972 lukuihin lisäksi omavaltaiset (moottoriajoneuvon) käyttöönottamiset.

Taulukko C. RL 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla virkarikoksista yleisissä tuomioistuimissa (korkeimmassa oikeudessa, hovioikeuksissa ja alioikeuksissa) lainvoimaisesti tuomitsematta jätetyt vuosina 1967—1972.

Vuosi	Alituomareiden virkarikoksista tuomitsematta jätetyt			Kaikista virkarikoksista tuomitsematta jätetyt		
	N	10 000 em. virkasyytettä kohti	10 000 em. virkarikoksesta tuomittua ja RL 3: 5.2:n nojalla tuomitsematta jätettyä kohti	N	10 000 virkasyytettä kohti	10 000 virkarikoksesta tuomittua ja RL 3: 5.3:n nojalla tuomitsematta jätettyä kohti
1967	2	250	..	2	112	144
1968	2	233	260	2	83	117
1969	14	1 842	2 456	15	789	1 095
1970	16	2 667	3 077	21	1 207	1 667
1971	4	952	1 290	9	643	1 000
1972	12	1 739	2 308	26	1 436	2 114

Lähteet: OKa 1967—1972 (taulukot »Tilastollisia tietoja virkasyytteistä»). — Kyseisten taulukoiden luotettavuuden arvioinnista ks. *Leppä* 1972 b, 11 ss.

Liite 4

Taulukko A. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt tuomitsematta jätetyn iän mukaan vuosina 1967—1968.

Tuomitsematta jätetyn ikä	Tuomitsematta jätetyt vuosittain			
	1967		1968	
	N	10 000 syytettyä kohti	N	10 000 sytettyä kohti
15—17-vuotiaat	42	19	52	30
18—20-vuotiaat	109	25	161	45
21—29-vuotiaat	173	20	301	39
30—39-vuotiaat	187	32	181	36
40—49-vuotiaat	128	33	197	62
50-vuotiaat tai vanhemmat	167	56	200	86
Yhteensä	*806*	*29*	*1 092*	*46*

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

Taulukko B. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmän mukaan vuosina 1967—1968.

Tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmä	NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt vuosittain				Muiden säännösten nojalla tuomitsematta jätetyt vuosittain			
	1967		1968		1967		1968	
	N	10 000 15—17-v. syytettyä kohti	N	10 000 15—17-v. syytettyä kohti	N	10 000 syytettyä kohti	N	10 000 syytettyä kohti
1. Akateemisen loppututkinnon suorittaneet, yrittäjät ja yritysjohtajat, julkisen ja yksityisen sektorin johtavat toimihenkilöt	2	476	2	377	33	34	41	42
2. Julkisen ja yksityisen sektorin alemmat toimihenkilöt, itsenäiset pienyrittäjät, teknikot, työnjohtajat ja muut henkilöt, joiden ammattia ei voida rinnastaa sosiaaliryhmiin 1 tai 3 kuuluviin	23	361	24	472	142	33	181	46
3. Erikoiskoulutuksen saaneet työntekijät, kauppa-apulaiset ja verrattavat	271	405	273	541	396	33	558	54
4. Työntekijät, joilla on vähän tai ei ollenkaan erikoiskoulutusta	204	466	206	555	88	15	114	25
5. Itsenäiset maanviljelijät yms.	26	156	42	293	47	28	55	39
6. Oppilaat ja harjoittelijat	139	598	141	849	22	27	25	38
7. Opiskelijat ja koululaiset	450	783	461	986	54	32	78	52
8. Irtolaiset	4	1 539	—	—	1	130	—	—
9. Epämääräinen tai tuntematon ammatti	11	821	29	1 657	14	98	20	94
10. Tuntematon	10	1 389	15	1 389	9	44	20	95
Yhteensä	*1 140*	*523*	*1 193*	*687*	*806*	*29*	*1 092*	*46*

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

Huomautus. Edellä (5 §.I.1.b) selostetuista syistä NuorRikL 3—4 §:ään nojautuneita tuomitsematta jättämisiä koskevat suhdeluvut lienevät yleensä jonkin verran todellisia lukuja korkeampia.

Taulukko C. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten nojalla yleisissä alioikeuksissa tuomitsematta jätetyt tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisasteen ja tuomitsematta jätetyn sukupuolen mukaan vuosina 1967—1968.

Tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisaste ja tuomitsematta jätetyn sukupuoli	NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt vuosittain				Muiden säännösten nojalla tuomitsematta jätetyt vuosittain			
	1967		1968		1967		1968	
	N	10 000 15—17-v. syytettyä kohti	N	10 000 15—17-v. syytettyä kohti	N	10 000 syytettyä kohti	N	10 000 syytettyä kohti
Helsinki								
— miehet	228	1 530	242	2 056	142	25	187	39
— naiset	81	5 912	72	6 546	46	91	36	70
— yht.	309	1 897	314	2 438	188	30	223	42
Turku ja Tampere								
— miehet	133	718	110	906	201	85	319	172
— naiset	77	8 556	42	6 087	69	432	94	597
— yht.	210	1 081	152	1 185	270	106	413	205
Muut RO:ien sijaintikaupungit								
— miehet	228	371	291	651	105	17	118	22
— naiset	57	1 228	88	2 391	26	78	54	165
— yht.	285	429	379	783	131	20	172	31
KO:ien sijaintikunnat								
— miehet	303	275	284	305	194	16	251	25
— naiset	33	618	64	997	23	45	33	66
— yht.	336	291	348	349	217	18	284	27
Koko maa								
— *miehet*	*892*	*435*	*927*	*573*	*642*	*25*	*875*	*40*
— *naiset*	*248*	*2 025*	*266*	*2 237*	*164*	*109*	*217*	*145*
— *yht.*	*1 140*	*524*	*1 193*	*687*	*806*	*29*	*1 092*	*46*

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

Huomautus. Edellä (5 §.I.1.b) selostetuista syistä NuorRikL 3—4 §:ään nojautuneita tuomitsematta jättämisiä koskevat suhdeluvut lienevät yleensä jonkin verran todellisia lukuja korkeampia.

Taulukko D. NuorRikL 3—4 §:n ja muiden säännösten nojalla tuomitsematta jätetyt tuomioistuimen sijaintiläänin ja lajin mukaan vuosina 1967—1968.

Tuomioistuimen sijaintiläänin ja laji	NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta jätetyt vuosittain				Muiden säännösten nojalla tuomitsematta jätetyt vuosittain			
	1967		1968		1967		1968	
	N	10 000 15—17-v. syytettyä kohti	N	10 000 15—17-v. syytettyä kohti	N	10 000 syytettyä kohti	N	10 000 syytettyä kohti
	1	2	3	4	5	6	7	8
Uudenmaan								
— RO	327	1 738	339	2 328	199	30	234	43
— KO	55	392	47	409	57	34	61	40
— yht.	382	1 163	386	1 481	256	31	295	42
Turun ja Porin								
— RO	130	737	107	813	231	119	322	193
— KO	42	262	47	387	54	31	74	52
— yht.	172	510	154	609	285	77	396	128
Ahvenanmaa								
— RO	9	1 579	1	185	1	15	5	73
— KO	2	2 222	—	—	—	—	—	—
— yht.	11	1 667	1	152	1	10	5	52
Hämeen								
— RO	129	673	121	888	60	26	130	68
— KO	41	266	52	419	24	16	35	28
— yht.	170	492	173	664	84	22	165	52
Kymen								
— RO	52	501	71	988	20	21	30	39
— KO	55	344	41	310	26	18	16	15
— yht.	107	406	112	549	46	20	46	25
Mikkelin								
— RO	13	464	18	723	16	40	30	39
— KO	12	244	25	676	16	26	16	15
— yht.	25	324	43	695	32	32	46	25
Keski-Suomen								
— RO	10	422	18	1 314	—	—	—	—
— KO	15	313	25	547	4	6	6	10
— yht.	25	349	43	724	4	4	6	6
Kuopion								
— RO	30	1 230	37	1 832	11	36	17	61
— KO	20	281	11	222	5	7	8	13
— yht.	50	524	48	689	16	15	25	29

	1	2	3	4	5	6	7	8
Vaasan								
— RO	36	572	61	1 169	25	41	15	32
— KO	34	286	16	111	7	5	23	17
— yht.	70	385	77	392	32	17	38	21
Pohjois-Karjalan								
— RO	12	280	37	1 312	8	24	17	65
— KO	8	131	16	227	6	8	9	15
— yht.	20	193	53	537	14	13	26	30
Oulun								
— RO	41	297	30	335	15	11	17	16
— KO	19	154	28	270	8	6	28	24
— yht.	60	225	58	300	23	9	45	20
Lapin								
— RO	15	556	5	231	3	11	3	12
— KO	33	496	40	784	10	17	11	23
— yht.	48	513	45	620	13	15	14	19
Koko maa								
— RO	*804*	*790*	*845*	*1 140*	*589*	*38*	*808*	*63*
— KO	*336*	*291*	*348*	*349*	*217*	*18*	*284*	*27*
— yht.	*1 140*	*525*	*1 193*	*687*	*806*	*29*	*1 092*	*46*

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

Huomautus. Edellä (5 §.I.1.b) selostetuista syistä NuorRikL 3—4 §:ään nojautuneita tuomitsematta jättämisiä koskevat suhdeluvut lienevät yleensä jonkin verran todellisia lukuja korkeampia.

Taulukko E. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla raastuvan- ja kihlakunnanoikeuksissa tuomitsematta jätetyt tuomitsematta jätetyn sukupuolen ja iän mukaan vuosina 1967—1968.

Tuomitsematta jätetyn sukupuoli ja ikä	Tuomitsematta jätetyt vuosittain 10 000 syytettyä kohti							
	1967				1968			
	RO:t	KO:t	Yht.	(N)	RO:t	KO:t	Yht.	(N)
Miehet								
— 15—17-v.	29	7	17	(35)	44	16	28	(45)
— 18—20-v.	28	7	17	(70)	50	18	33	(111)
— 21—29-v.	21	15	18	(148)	48	18	34	(248)
— 30—39-v.	33	22	28	(157)	39	20	31	(149)
— 40—49-v.	36	22	30	(110)	70	40	57	(169)
— 50-v.—	51	32	43	(122)	80	58	70	(153)
Naiset								
— 15—17-v.	87	19	57	(7)	110	16	59	(7)
— 18—20-v.	274	46	181	(39)	384	46	241	(50)
— 21—29-v.	84	7	59	(25)	148	38	116	(53)
— 30—39-v.	128	10	90	(30)	95	108	98	(32)
— 40—49-v.	84	39	71	(18)	147	69	122	(28)
— 50-v.—	306	233	281	(45)	376	148	290	(47)
Kaikkiaan	*38*	*18*	*29*	*(806)*	*63*	*27*	*46*	*(1 092)*
— miehet	31	16	25	(642)	52	25	40	(875)
— naiset	142	45	109	(164)	184	66	145	(217)

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

Liite 5

Korrelaatiomatriisit A.a—b. Eräiden 15—17-vuotiaana muista rikoksista kuin ilkivallasta, juopumuksesta ja liikennerikoksista syytettyjä koskevien sekä tuomioistuimien tai niiden ympäristön ominaisuuksia ja käyttäytymistä (NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä) koskevien muuttujien väliset korrelaatiokertoimet vuosien 1967—1968 osalta.

a) *1967*

	2	3	4	5
2. Syytetyn sosiaaliryhmä				
3. Syytetyn sukupuoli	—.02			
4. Tuomioistuimen laji	—.06	—.12		
5. Tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisaste	—.05	—.11	.79	
6. Tuomioistuimen käyttäytyminen	*.16*	*.16*	*—.14*	*—.21*

b) *1968*

	2	3	4	5
2.				
3.	—.04			
4.	—.08	—.08		
5.	—.08	—.06	.80	
6.	*.16*	*.17*	*—.17*	*—.17*

Matriiseihin sisältyvien muuttujien luokat ja luokkien järjestys:

2. Ks. liitteen 4 taulukkoa B. Luokkien järjestys on periaatteessa ylimmästä sosiaaliryhmästä alimpaan, mutta eräiden luokkien epäyhtenäisyys ja keskinäinen järjestys asettavat periaatteeen pätevyyden kyseenalaiseksi (ks. edellä s. 180).

3. Mies, nainen

4. RO, KO.

5. Helsinki, Turku ja Tampere, muu RO:n sijaintikaupunki, KO:n sijaintikunta. Järjestys on siis kaupungistuneimmasta vähiten kaupungistuneeseen.

6. Ei jätetty, jätettiin NuorRik 3—4 §:n nojalla tuomitsematta.

Korrelaatiokertoimet on laskettu seuraavan kaavan mukaan (kaavan jälkeen merkkien selityksiä):

$$r_{xy} = \frac{\Sigma\,(x_i - \bar{x}') \cdot (y_i - \bar{y}') - \dfrac{\Sigma\,(x_i - \bar{x}')\;\Sigma\,(y_i - \bar{y}')}{N}}{\sqrt{\Sigma\,(x_i - \bar{x}')^2 - \dfrac{(\Sigma\,(x_i - \bar{x}'))^2}{N}} \cdot \sqrt{\Sigma\,(y_i - \bar{y}')^2 - \dfrac{(\Sigma\,(y_i - \bar{y}'))^2}{N}}}$$

r = korrelaatiokertoimen merkki
x ja y = kahden eri havaintosarjan mittalukuja
Σ = summamerkki
$\bar{x}'$ ja $\bar{y}'$ = väliaikaisia keskiarvoja

(Korrelaatiokertoimesta ja sen käytöstä ks. esim. *Valkonen* 1971, 35 ss.)
Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.
Huomautus. Edellä (5 §.I.1.b) selostetuista syistä 15—17-vuotiaiden syytettyjen määrät lienevät yleensä jonkin verran todellisia lukuja korkeampia.

Korrelaatiomatriisit B.a1—7—b1—7. Eräiden 15—17-vuotiaana näpistyksestä, varkaudesta, törkeästä varkaudesta, varastetun tavaran kätkemisestä tai muusta luvattomasta ryhtymisestä rikoksen kautta saatuun tavaraan, (tavallisesta tai törkeästä) moottoriajoneuvon luvattomasta käyttäänottamisesta ja viranomaisen erehdyttämisestä syytettyjä koskevien sekä tuomioistuimien tai niiden ympäristön ominaisuuksia ja käyttäytymistä (NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä) koskevien muuttujien väliset korrelaatiokertoimet vuosien 1967—1968 osalta.

a1) *Näpistyksestä* vuonna 1967 syytetyt (N = 594); tuomitsematta jätettyjä 367

	2	3	4	5
2.				
3.	.01			
4.	—.14	—.25		
5.	—.10	—.25	.80	
6.	*.21*	*.20*	*—.33*	*—.34*

b1) Näpistyksestä vuonna 1968 syytetyt (N = 578); tuomitsematta jätettyjä 345

	2	3	4	5
2.				
3.	—.07			
4.	—.10	—.16		
5.	—.13	—.09	.78	
6.	*.19*	*.22*	*—.29*	*—.34*

a2) *Varkaudesta* vuonna 1967 syytetyt (N = 487); tuomitsematta jätettyjä 154

	2	3	4	5
2.				
3.	—.11			
4.	—.06	—.05		
5.	—.09	—.08	.81	
6.	*.13*	*.06*	*—.14*	*—.17*

b2) Varkaudesta vuonna 1968 syytetyt (N = 559); tuomitsematta jätettyjä 161

	2	3	4	5
2.				
3.	—.03			
4.	—.13	—.03		
5.	—.13	—.07	.79	
6.	*.07*	*.07*	*—.22*	*—.24*

a3) *Törkeästä varkaudesta* vuonna 1967 syytetyt (N = 922); tuomitsematta jätettyjä 152

	2	3	4	5
2.				
3.	—.03			
4.	—.04	—.06		
5.	—.01	—.03	.80	
6.	*.15*	*.06*	*—.06*	*—.04*

b3) Törkeästä varkaudesta vuonna 1968 syytetyt (N = 950); tuomitsematta jätettyjä 157

	2	3	4	5
2.				
3.	—.10			
4.	—.14	.08		
5.	—.12	.07	.81	
6.	*.10*	*—.01*	*—.09*	*—.08*

a[4]) *Varastetun tavaran kätkemisestä tai muusta luvattomasta ryhtymisestä rikoksen kautta saatuun tavaraan* vuonna 1967 syytetyt (N = 185); tuomitsematta jätettyjä 76

	2	3	4	5
2.				
3.	.12			
4.	—.06	—.16		
5.	—.01	—.21	.76	
6.	*.16*	*—.03*	*—.01*	*—.20*

b[4]) Varastetun tavaran kätkemisestä tai muusta luvattomasta ryhtymisestä rikoksen kautta saatuun tavaraan vuonna 1968 syytetyt (N = 247); tuomitsematta jätettyjä 129

	2	3	4	5
2.				
3.	—.06			
4.	—.13	.04		
5.	—.09	.04	.75	
6.	*.09*	*—.09*	*—.05*	*—.09*

a[5]) *Moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta* vuonna 1967 syytetyt (N = 254); tuomitsematta jätettyjä 57

	2	3	4	5
2.				
3.	.03			
4.	.08	—.04		
5.	.13	—.14	.80	
6.	*.02*	*.10*	*—.19*	*—.15*

b[5]) Moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta vuonna 1968 syytetyt (N = 262); tuomitsematta jätettyjä 61

	2	3	4	5
2.				
3.	—.07			
4.	—.04	.15		
5.	—.04	.09	.78	
6.	*.14*	*.22*	*—.07*	*.00*

a[6]) *Viranomaisen erehdyttämisestä* vuonna 1967 syytetyt (N = 109); tuomitsematta jätettyjä 28

	2	3	4	5
2.				
3.	—.11			
4.	—.04	—.14		
5.	—.16	—.07	.76	
6.	*.09*	*.12*	*—.18*	*—.40*

b[6]) Viranomaisen erehdyttämisestä vuonna 1968 syytetyt (N = 118); tuomitsematta jätettyjä 38

	2	3	4	5
2.				
3.	—.07			
4.	—.06	—.42		
5.	—.16	—.33	.76	
6.	*.18*	*.16*	*—.36*	*—.53*

a[7]) *Petoksesta* vuonna 1967 syytetyt (N = 55); tuomitsematta jätettyjä 19

	2	3	4	5
2.				
3.	—.15			
4.	.19	—.20		
5.	.22	—.24	.76	
6.	*.05*	*.09*	*—.17*	*.08*

b[7]) Petoksesta vuonna 1968 syytetyt (N = 49); tuomitsematta jätettyjä 10

	2	3	4	5
2.				
3.	.39			
4.	.17	.00		
5.	.12	—.02	.80	
6.	*.02*	*.23*	*.23*	*.19*

Matriiseihin pätee, mitä on lausuttu matriisien A.a—b alla.

Korrelaatiomatriisit C.a—b. Eräiden muista rikoksista kuin ilkivallasta, juopumuksesta ja liikennerikoksista syytettyjä koskevien sekä tuomioistuimien tai niiden ympäristön ominaisuuksia ja käyttäytymistä (muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä) koskevien muuttujien väliset korrelaatiokertoimet vuosien 1967—1968 osalta.

a) 1967

	1	2	3	4	5
1. Syytetyn ikä					
2. Syytetyn sosiaaliryhmä	—.14				
3. Syytetyn sukupuoli	.06	.01			
4. Tuomioistuimen laji	.00	.07	—.08		
5. Tuomioistuimen sijaintikunnan kaupungistumisaste	—.04	.07	—.08	.81	
6. Tuomioistuimen käyttäytyminen	*—.20*	*.15*	*.09*	*—.06*	*—.06*

b) 1968

	1	2	3	4	5
1.					
2.	—.10				
3.	.06	.02			
4.	—.02	.07	—.07		
5.	—.05	.06	—.06	.81	
6.	*—.19*	*.13*	*.11*	*—.07*	*—.06*

Matriiseihin sisältyvien muuttujien luokista ja luokkien järjestyksestä ks. matriisien A.a—b alla lausuttua. Muutosta siinä esitettyyn merkitsee, että matriiseja C.a—b koskeva luokka 6 kuuluu näin: Ei jätetty, jätettiin muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla tuomitsematta. Lisäksi:

1. 15—17-v., 18—20-v., 21—29-v., 30—39-v., 40—49-v., 50-v.—. Järjestys on siis nuorimmasta vanhimpaan.

Korrelaatiomatriisien laskukaavasta ja lähdemaininnasta (muttei syytettyjen määrää koskevasta huomautuksesta) ks. niin ikään matriisien A.a—b alla lausuttua.

Korrelaatiomatriisit D.a[1—2]—b[1—2]. Eräiden näpistyksestä ja petoksesta syytettyjä koskevien sekä tuomioistuimien tai niiden ympäristön ominaisuuksia ja käyttäytymistä (muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n mukaista tuomitsematta jättämistä) koskevien muuttujien väliset korrelaatiokertoimet vuosien 1967—1968 osalta.

a[1]) *Näpistyksestä* vuonna 1967 syytetyt (N = 2216); tuomitsematta jätettyjä 86

	1	2	3	4	5
1.					
2.	—.32				
3.	.17	—.08			
4.	—.15	.04	—.27		
5.	—.21	.10	—.26	.76	
6.	*—.40*	*.33*	*.02*	*—.06*	*—.02*

b[1]) Näpistyksestä vuonna 1968 syytetyt (N = 2342); tuomitsematta jätettyjä 134

	1	2	3	4	5
1.					
2.	—.32				
3.	.12	—.07			
4.	—.21	.09	—.20		
5.	—.29	.16	—.10	.73	
6.	*—.37*	*.28*	*.09*	*—.08*	*—.01*

a[2]) *Petoksesta* vuonna 1967 syytetyt (N = 1287); tuomitsematta jätettyjä 13

	1	2	3	4	5
1.					
2.	—.16				
3.	—.05	.08			
4.	—.00	.14	—.05		
5.	—.06	.17	—.09	.78	
6.	*—.08*	*.05*	*.04*	*—.08*	*—.02*

b[2]) Petoksesta vuonna 1968 syytetyt (N = 1313); tuomitsematta jätettyjä 33

	1	2	3	4	5
1.					
2.	—.15				
3.	—.08	.16			
4.	.00	.13	—.05		
5.	—.03	.16	—.04	.78	
6.	*—.14*	*.04*	*.05*	*.12*	*.10*

Matriiseihin pätee, mitä on lausuttu matriisien C.a—b alla.

Liite 6

Taulukko A. NuorRikL 3—4 §:n nojalla näpistyksestä tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet 15—17-vuotiaista näpistyksestä syytetyistä eri kaupungistumisastetta edustavissa tuomioistuimen sijaintikunnissa tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmän ja sukupuolen mukaan vuonna 1968.

Tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmä	Tuomitsematta jätetyt % 15—17-v. syytetyistä erilaisissa tuomioistuimen sijaintikunnissa tuomitsematta jätetyn sukupuolen mukaan											
	Helsinki			Turku ja Tampere			Muut RO:ien sijaintikaupungit			KO:ien sijaintikunnat		
	Miehet	Naiset	Yht. (N)	Miehet	Naiset	Yht. (N)	Miehet	Naiset	Yht. (N)	Miehet	Naiset	Yht. (N)
1. Akateemisen loppututkinnon suorittaneet yms.	—	—	— (—)	—	—	— (—)	—	—	— (—)	—	—	— (—)
2. Julkisen ja yksityisen sektorin alemmat toimihenkilöt yms.	—	—	— (—)	100	—	50 (1)	—	50	50 (1)	67	100	80 (4)
3. Erikoiskoulutuksen saaneet työntekijät yms.	53	100	67 (14)	63	100	81 (13)	42	57	46 (23)	30	43	32 (15)
4. Erikoiskoulutusta vailla olevat työntekijät	—	100	80 (4)	63	88	75 (12)	40	67	53 (26)	34	70	44 (34)
5. Itsenäiset maanviljelijät yms.	—	—	— (—)	—	100	100 (1)	—	86	86 (6)	27	50	31 (4)
6. Oppilaat ja harjoittelijat	80	100	85 (11)	100	67	91 (10)	45	100	60 (9)	21	100	33 (5)
7. Opiskelijat ja koululaiset	96	100	97 (30)	100	100	100 (22)	61	100	73 (57)	49	75	52 (34)
8. Epämääräinen tai tuntematon ammatti	75	—	60 (3)	100	—	100 (3)	100	—	50 (1)	—	—	— (—)

Tuntematon	—	100	100 (1)	—	—	— (—)	50	—	50 (1)	—	—	— (—)
Kaikkiaan	*77*	*100*	*83*	*85*	*96*	*90*	*50*	*79*	*60*	*37*	*62*	*42*
(N)	(44)	(19)	*(63)*	(35)	(27)	*(62)*	(66)	(58)	*(124)*	(68)	(28)	*(96)*

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

Huomautus. Edellä (5 §.I.1.b) selostetuista syistä taulukon suhdeluvut lienevät yleensä jonkin verran todellisia lukuja korkeampia.

Taulukot B.a—d. Muiden säännösten kuin NuorRikL 3—4 §:n nojalla näpistyksestä tuomitsematta jätettyjen prosentuaaliset osuudet näpistyksestä syytetyistä eri kaupungistumisastetta edustavissa tuomioistuimen sijaintikunnissa tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmän, sukupuolen ja iän mukaan vuonna 1968.

a) *Helsinki* (tuomitsematta jätettyjä 35)

Tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmä	Tuomitsematta jätetyt % syytetyistä tuomitsematta jätetyn sukupuolen ja iän mukaan: Miehet ikäryhmittäin 15—17-v.	18—20-v.	21—29-v.	30—39-v.	40—49-v.	50-v.—	Yht.	Naiset ikäryhmittäin 15—17-v.	18—20-v.	21—29-v.	30—39-v.	40—49-v.	50-v.—	Yht.	Kaikkiaan (N)
1.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— (—)
2.	—	—	—	—	—	17	..	—	20	—	—	17	—	..	*4* (3)
3.	—	17	4	5	5	13	..	—	—	8	—	—	—	..	*6* (20)
4.	—	—	4	7	4	4	..	—	11	—	—	—	—	..	*4* (7)
5.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— (—)
6.	—	13	—	—	—	—	..	—	—	—	—	—	—	—	*3* (1)
7.	—	40	17	—	—	—	..	—	—	—	—	—	—	—	*7* (3)
8.	—	—	—	100	—	—	..	—	—	—	—	—	—	—	*11* (1)
Kaikkiaan (N)	— (—)	*14* (8)	*4* (5)	*7* (6)	*4* (3)	*10* (7)	*6* (29)	— (—)	*6* (2)	*5* (3)	— (—)	*3* (1)	— (—)	*3* (6)	*5* (35)

b) *Turku ja Tampere* (tuomitsematta jätettyjä 61)

Tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmä	Tuomitsematta jätetyt % syytetyistä tuomitsematta jätetyn sukupuolen ja iän mukaan: Miehet ikäryhmittäin 15—17-v.	18—20-v.	21—29-v.	30—39-v.	40—49-v.	50-v.—	Yht.	Naiset ikäryhmittäin 15—17-v.	18—20-v.	21—29-v.	30—39-v.	40—49-v.	50-v.—	Yht.	Kaikkiaan (N)
1.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	..	50 (1)
2.	—	—	25	—	33	—	..	100	100	38	15	—	33	..	*32* (11)
3.	—	21	19	—	—	14	..	—	40	39	—	26	11	..	*18* (29)
4.	—	25	—	17	—	—	..	25	67	20	—	13	14	..	*13* (12)
5.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— (—)
6.	—	—	—	—	—	—	—	33	100	—	—	—	—	..	*19* (4)
7.	—	—	—	—	—	—	—	—	20	—	—	—	—	..	*4* (1)
8.	—	—	—	50	—	—	..	—	—	100	—	—	100	..	*27* (3)
Kaikkiaan (N)	— (—)	*18* (6)	*14* (6)	*10* (3)	*5* (1)	*7* (1)	*9* (17)	*14* (4)	*50* (13)	*38* (14)	*13* (3)	*17* (5)	*21* (5)	*26* (44)	*17* *(61)*

c) *Muut raastuvanoikeuksien sijaintikaupungit* (tuomitsematta jätettyjä 28)

Tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmä	Tuomitsematta jätetyt % syytetyistä tuomitsematta jätetyn sukupuolen ja iän mukaan														Kaikkiaan (N)
	Miehet ikäryhmittäin							Naiset ikäryhmittäin							
	15—17-v.	18—20-v.	21—29-v.	30—39-v.	40—49-v.	50-v.—	Yht.	15—17-v.	18—20-v.	21—29-v.	30—39-v.	40—49-v.	50-v.—	Yht.	
1.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— (—)
2.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— (—)
3.	—	3	—	—	—	—	..	7	19	15	5	9	7	..	*5* (12)
4.	—	5	—	6	8	10	..	—	13	—	—	—	—	..	*3* (6)
5.	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	—	—	—	..	*7* (3)
6.	—	14	—	—	—	—	..	—	—	—	—	—	—	—	*4* (1)
7.	—	—	—	—	—	—	—	—	63	100	—	—	—	..	*6* (6)
8.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— (—)
Kaikkiaan (N)	— (—)	*4* (3)	— (—)	*3* (1)	*3* (1)	*4* (1)	*2* (6)	*1* (1)	*23* (11)	*15* (7)	*2* (1)	*3* (1)	*3* (1)	*8* (22)	*4* (28)

d) *Kihlakunnanoikeuksien sijaintikunnat* (tuomitsematta jätettyjä 10)

Tuomitsematta jätetyn sosiaaliryhmä	Tuomitsematta jätetyt % syytetyistä tuomitsematta jätetyn sukupuolen ja iän mukaan														Kaikkiaan (N)
	Miehet ikäryhmittäin							Naiset ikäryhmittäin							
	15—17-v.	18—20-v.	21—29-v.	30—39-v.	40—49-v.	50-v.—	Yht.	15—17-v.	18—20-v.	21—29-v.	30—39-v.	40—49-v.	50-v.—	Yht.	
1.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— (—)
2.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— (—)
3.	—	6	2	—	—	—	..	—	—	20	—	—	—	..	2 (5)
4.	2	6	—	—	—	—	..	—	—	—	—	—	—	—	*2* (4)
5.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— (—)
6.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— (—)
7.	2	—	—	—	—	—	..	—	—	—	—	—	—	—	*1* (1)
8.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— (—)
Kaikkiaan (N)	*1* (2)	*5* (6)	*1* (1)	— (—)	— (—)	— (—)	*2* (9)	— (—)	— (—)	*10* (1)	— (—)	— (—)	— (—)	*1* (1)	*2* (10)

Lähde: tuomioistuintilaston alkuperäisaineisto.

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja

A-SARJA

4. **V. MERIKOSKI, Yhdistymisvapaudesta.** 1935, nid. 21 mk (11 mk)

6. **A. R. HEIKONEN, Perinnönyhteydestä Suomen oikeudessa I.** 1936, nid. 25 mk (13 mk)

8. **ARVO SIPILÄ, Dediktiperusteisen vahingonvastuun teoreettinen rakenne.** 1936. 10 mk (5 mk)

10. **HUUGO RANINEN, Vahvistuskirje sopimuksen tekemisessä.** 1937, nid. 3 mk (1,50 mk)

11. **Kirjoitelmia 1937. Sisältää: 1. BRYNOLF HONKASALO: Nulla poena sine lege. 2. V. MERIKOSKI: Vaalilainsäädännön aikamääräykset. 3. PAAVO ALKIO: Tuomioistuinten velvollisuudesta lähettää ilmoituksia eräistä toimenpiteistään,** nid. 3 mk (1,50 mk)

13. **R. ERICH, Suomen oikeusasema.** 1938, nid. 3 mk (1,50 mk)

14. **OTTO BRUSIIN, Tuomarin harkinta normin puuttuessa.** 1938, nid. 21 mk (11 mk)

20. **ILMARI MELANDER, Lapsen huollosta.** Yksityisoikeudellinen tutkimus I. 1939, nid. 21 mk (11 mk)

21. **PAAVO KASTARI, Eduskunnan hajoitus.** 1940, nid. 7,50 mk (3,75 mk)

24. **TAUNO SUONTAUSTA, Valtion alueellisesta puolueettomuudesta.** 1944, nid. 6 mk (3 mk)

26. **INKERI ANTTILA, Loukatun suostumus oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena.** 1946, nid. 21 mk (11 mk)

27. **TAUNO ELLILÄ, Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa,** nid. 31 mk (16 mk)

28. **HARRY VENOJA, Takavarikko.** 1947, nid. 6 mk (3 mk)

29. **INKERI ANTTILA, Varsinaisesta epärehellisyydestä.** 1948, nid. 4,50 mk (2,25 mk)

30. **NIILO SALOVAARA, Rikoksen yrityksestä,** nid. 25 mk (13 mk)

31. **ANTTI HANNIKAINEN, Pidätysoikeuden rakenteesta.** 1948, nid. 8 mk (4 mk)

32. **OLAVI RYTKÖLÄ, Valtion vakinaisten virkamiesten paikkaus- ja eläkeoikeus.** 1948, nid. 7,50 mk (3,75 mk)

33. **J. N. LEHTINEN, Mitä oikeus on?** 1949, nid. 4 mk (2 mk)

34. **REINO ELLILÄ, Tutkintavankeuden vähentämisestä RL 3: 11 mukaan.** 1949, nid. 9 mk (4,50 mk)

35. **Rikosoikeudellisia kirjoitelmia, Brynolf Honkasalolle 1. 4. 1949 omistanut Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan rikosoikeudellinen seminaari.** 1949, nid. 4 mk (2 mk)

36. **MIKAEL LIVSON, Epävarsinainen laiminlyöntirikos.** 1949, nid 25 mk (13 mk)

37. **OLAVI RYTKÖLÄ, Julkisoikeudellinen sopimus.** 1950, nid. 5 mk (2,50 mk)

38. **ERIK CASTRÉN, Kansainvälinen oikeusseuraanto.** 1950, nid. 8 mk (4 mk)

39. **JOUKO HALILA, Tunnustamisesta.** 1950, nid. 25 mk (13 mk)

40. **JORMA UITTO, Vankien ehdonalaiseen vapauteen päästäminen.** 1950, nid. 6,50 mk (3,25 mk)

41. **Rikosoikeudellisia kirjoitelmia II, Bruno A. Salmialalle 24. 8. 1950 omistanut Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan rikosoikeudellinen seminaari.** 1950, nid. 5 mk (2,50 mk)

42. **AARO AHTEE, Hallinto-oikeudellinen vapaudenriisto. Asialliset edellytykset.** 1950, nid. 25 mk (nid. 13 mk)

44. **PAAVO HILTUNEN, Syyllisyyskäsite rikoksen uusimisessa.** 1951, nid. 10 mk (5 mk)

46. **E. J. MANNER, Yleiskäyttö vesioikeudellisena käsitteenä.** 1953, nid. 10 mk (5 mk)

48. **LASSI KILPI, Harkintataksoitus.** 1955, nid. 7 mk (3,50 mk)

50. **INKERI ANTTILA, Alaikäisiin kohdistuneet siveellisyysrikokset ja niiden tekijät.** 1956, nid. 9 mk, sid. 11,50 mk (nid. 4,50 mk, sid. 7 mk)

51. **VEIKKO REINIKAINEN, Jutun palauttamisesta.** 1956, nid. 31 mk (16 mk)

52. **SIMO ZITTING, Saantosuoja irtaimisto-oikeudessa.** 1956, nid. 9 mk, sid. 11,50 mk (nid. 4,50 mk, sid. 7 mk)

53. **VÄINÖ VIHMA, Suorituksen mahdottomuus varallisuusoikeudellisissa sopimussuhteissa.** 1957, nid. 13 mk, sid. 15 mk (nid. 6,50 mk, sid. 8,50 mk)

54. **VEIKKO REINIKAINEN, Prosessinedellytyksen puuttumisen oikeusseuraamuksista.** 1958, sid. 14 mk (sid. 8 mk)

56. **SIMO ZITTING, Kaupunkimaan omistuksesta.** 1960, nid. 9 mk, sid. 11 mk (nid. 4,50 mk, sid. 6,50 mk)

57. **PERTTI MUUKKONEN, Muotosäännökset. Varallisuusoikeudellisia sopimuksia koskeva tutkimus.** 1958, sid. 15 mk (sid. 8,50 mk)

59. **OLAVI RYTKÖLÄ, Merenkulkumaksut.** 1958, nid. 8 mk (nid. 4 mk)

60. **OLLI IKKALA, Kunnan yleinen toimivalta.** 1959, nid. 12 mk, sid. 14 mk (nid. 6 mk, sid. 8 mk)

61. **TOIVO SAINIO, Muukalaisen oikeusasemasta erityisesti Suomen oikeutta silmälläpitäen.** 1959, nid. 15 mk, sid. 17 mk (nid. 7,50 mk, sid. 9,50 mk)

62. **PERTTI MUUKKONEN, Esisopimus.** 1960, sid. 13 mk (sid. 7,50 mk)

63. **K. A. TELARANTA, Erehdys oikeustoimiopin perusongelmana.** 1960, sid. 26 mk (sid. 14 mk)

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja

A-SARJA

65. **TAPIO NOUSIAINEN, Rangaistuksen määräämisestä.** 1961, nid. 35 mk (18 mk)

67. **JAAKKO UOTILA, Päätösvallan siirtäminen Suomen valtionhallinnossa.** 1963, nid. 25 mk (13 mk)

68. **KAUKO SIPPONEN, Lainsäädäntövallan delegoiminen.** 1965, nid. 32 mk, sid. 35 mk (nid. 16 mk, sid. 19 mk)

69. **ERIK CASTRÉN, Siviiliväestön oikeussuoja maa- ja ilmasodassa.** 1964, nid. 12 mk, sid. 14 mk (nid. 6 mk, sid. 8 mk)

70. **ERKKI AILIO, Esinekonfiskaatio Suomen rikosoikeudessa.** 1964, nid. 25 mk (13 mk)

72. **TAUNO VESANEN, Valtiontaloutta koskevat eduskunnan ratkaisut ja hallituksen toimivalta.** 1965, nid. 23 mk, sid. 26 mk (nid. 11,50 mk, sid. 14 mk)

73. **TENHO AUTERE, Oikeus ilmatilan käyttöön siviili-ilmailutarkoituksessa rauhan aikana. Erityisesti Suomen ilmailujulkisoikeutta silmällä pitäen.** 1955, nid. 22 mk, sid. 25 mk (nid. 11 mk, sid. 13 mk)

74. **JORMA S. AALTO, Rikosprosessilain asiallisesta sovellutusalasta.** 1965, nid. 24 mk, sid. 27 mk (nid. 14 mk, sid. 17 mk)

75. **ESKO HOPPU, Rahdinottajan tavaravastuusta.** 1966, nid. 19 mk, sid. 22 mk (nid. 10 mk, sid. 13 mk)

76. **ANTERO JYRÄNKI, Sotavoiman ylin päällikkyys.** 1967, nid. 27 mk, sid. 30 mk (nid. 15 mk, sid. 18 mk)

77. **ESKO HOPPU, Valtion oikeudesta luopua saatavistaan.** 1968, sid. 30 mk (sid. 22 mk)

78. **JORMA S. AALTO, Rikostuomion vaikutuksista siviiliprosessissa.** 1968, nid. 26 mk (nid. 18 mk)

80. **TOIVO SAINIO, Muukalaisen oikeusasemasta II.** 1969, nid. 24 mk, sid. 28 mk (nid. 17 mk, sid. 20 mk)

81. **TOIVO HOLOPAINEN, Kunnan asema valtiossa. Oikeudellinen rakennetutkimus.** 1969, nid. 36 mk, sid. 40 mk (nid. 27 mk, sid. 30 mk)

82. **JORMA PIETILÄ, Tonttirekisterikiinteistön muodostaminen Suomen voimassa olevan oikeuden mukaan.** 1968, nid. 38 mk, sid. 41 mk (nid. 28 mk, sid. 31 mk)

83. **TENHO AUTERE, Kansainvälisten riitojen rauhanomaisesta selvittelystä. Erityisesti tuomiovaltaa silmällä pitäen.** 1968, nid. 20 mk, sid. 23 mk (nid. 15 mk, sid. 17 mk)

84. **KAARLO SARKKO, Työrauhavelvollisuudesta.** 1969, nid. 30 mk, sid. 33 mk (nid. 22 mk, sid. 25 mk)

85. **HANNU TAPANI KLAMI, Julius Paulus,** 1969, nid. 20 mk, sid. 25 mk (nid. 15 mk, sid. 18 mk)

86. **AULIS AARNIO, Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta.** 1969, nid. 20 mk, sid. 25 mk (nid. 15 mk, sid. 18 mk)

87. **VEIKKO O. HYVÖNEN, Määräalan luovutuksensaajan oikeusasemasta.** 1970, nid. 36,— (nid. 28,—)

88. **JUHANI KYLÄKALLIO, Osakeyhtiön yhtiökokouksen päätöksen pätemättömyydestä.** 1970, nid. 36 mk, sid. 40 mk (nid. 26 mk, sid. 29 mk)

90. **MIKAEL HIDÉN, Eduskunnan oikeusasiamies.** 1970, nid. 30 mk, sid. 34 mk (nid. 22 mk, sid. 25 mk)

91. **JUHA VIKATMAA, Erehdyksestä. Rikosoikeudellinen tutkimus.** 1970, nid. 44 mk, sid. 48 mk (nid. 33 mk, sid. 36 mk)

95. **ILKKA SARAVIITA, Lakiehdotuksen lepäämäänjättäminen.** 1971, nid. 50 mk, sid. 55 mk (nid. 37 mk, sid. 41 mk)

96. **MIKKO KÄMÄRÄINEN, Huoltajan tuottamusperusteinen korvausvastuu.** 1972, nid. 38 mk, sid. 43 mk (nid. 28 mk, sid. 31 mk)

97. **IRMA LAGER, Tuomionpurun edellytyksistä siviili- ja hallintoprosessissa.** 1972, nid. 38 mk, sid. 42 mk (nid. 29 mk, sid. 32 mk)

98. **TERTTU APALA-ARLANDER, Yleislausekkeista.** 1972, nid. 36 mk, sid. 41 mk (nid. 28 mk, sid. 31 mk)

99. **Rikosoikeudellisia kirjoitelmia III. Niilo Salovaaralle 13. 10. 1972 omistettu.** 1972, nid. 32 mk, sid. 37 mk (nid. 24 mk, sid. 27 mk)

100. **PIRKKO-LIISA ARO, Ennakkokäyttöoikeus patentinhaltijan yksinoikeuden rajoituksena.** 1972, nid. 32 mk, sid. 37 mk (nid. 24 mk, sid. 27 mk)

101. **ESKO RIEPULA, Eduskunnan perustuslakivaliokunta perustuslakien tulkitsijana.** 1973, nid. 40 mk, sid. 44 mk (nid. 30 mk, sid. 33 mk)

102. **MARTTI CASTRÉN, Liikesalaisuuksien oikeussuojasta.** 1973, nid. 38 mk, sid. 44 mk, (nid. 29 mk, sid. 33 mk)

103. **EERO VILKKONEN, Hallintolainkäytön alasta.** 1973, nid. 40 mk, sid. 46 mk (nid. 30 mk, sid. 34 mk)

104. **ILKKA SARAVIITA, Kansainvälisen järjestön perussäännön hyväksyminen ja voimaansaattaminen Suomessa.** 1973, nid. 46 mk, sid. 51 mk (nid. 35 mk, sid. 39 mk)

105. **PEKKA KOSKINEN, Yksitekoisesta rikosten yhtymisestä.** 1973, nid. 44 mk, sid. 49 mk (nid. 33 mk, sid. 37 mk)

106. **RAIMO LAHTI, Toimenpiteistä luopumisesta rikosten seuraamusjärjestelmässä.** 1974, nid. 96 mk, sid. 104 mk (nid. 72 mk, sid. 78 mk)

107. **LEENA KARTIO, Rakennuksenomistajan oikeusasemasta erityisesti silmälläpitäen maapohjan omistussuhteiden merkitystä.** 1974, nid. 52 mk, sid. 57 mk (nid. 39,—, sid. 43,—)

108. **MIKAEL HIDÉN, Säädösvalvonta Suomessa. I Eduskuntalait.** 1974, nid. 58 mk, sid. 63 mk (n. 44 mk, s. 48 mk)

109. **TAUNO VESANEN, Vientimaksusta. Vero-oikeudellinen tutkimus.** 1974, nid. 32 mk, sid. 38 mk (nid. 24 mk, sid. 29 mk)

Julkaisut ovat **Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen jäsenten myöhemmin tilattavissa** sulkeissa mainittuun erityishintaan postivapaasti, jos tilaus tehdään maksaen samalla teoksen hinta yhdistyksen postisiirtotilille n:o 6800-0, os. Döbelninkatu 5 B, Helsinki 26. (Kirjakauppahinnat ovat ohjehintoja.)

ISBN 951-9068-28-7 (sid.)